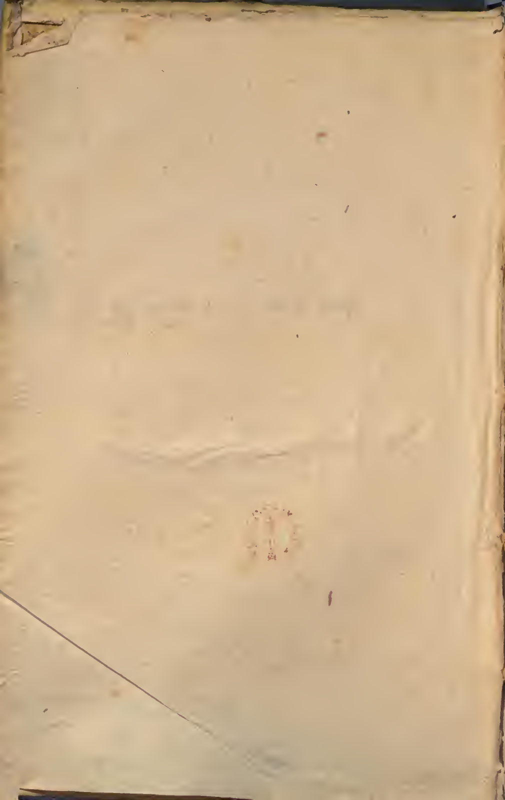

8
5
6
17 0
7

IVSTI LIPSI
OPERA OMNIA,

NVNC PRIMVM
COPIOSO RERVM INDICE
ILLVSTRATA.

PHILOSOPHIA

POLITICA

MORIBUS ANTIQUIS

CONSTANTIA

IVSTI LIPSI V. C. OPERA OMNIA,

POSTREMVM AB IPSO AVCTA ET RECENSITA:

NVNC PRIMVM COPIOSO RERVM INDICE ILLVSTRATA.

L. ANNÆVS SENECA

C. CORN TACITVS

él. 4

P. Paul Rubenius invenit. Corn. Galleus sculpsit

ANTVERPIÆ EX OFFICINA PLANTINIANA BALTHASARIS MORETI. M. DC XXXVII.
CVM PRIVILEGIIS CÆSAREO ET PRINCIPVM BELGARVM.

SERENISSIMO
PRINCIPI
FERDINANDO
AVSTRIACO,
HISPANIARVM
INFANTI,
S.R.E. CARDINALI,
BELGARVM ET BVRGVNDIONVM
PROREGI.

IVSTVM LIPSIVM, Belgicæ Scriptorum Principem, SERENISSIME PRINCEPS, typis Plantinianis velut rediuiuum ſiſto; qui REGIÆ CELSITVDINI TVÆ, tot tantáſque breuiſſimum intra tempus victorias, tot cum æternâ Nominis Tui famâ triumphos, gratuletur: nec aliquem hos ipſos mirari iubeat; ſed omnes Tuam in primis Pietatem venerari, tutiſſimam hominibus virtu-

tem: militarem deinde Prudentiam agnoſcere; quâ munitus, ſummâ in ferendis belli moleſtiis conſtantiâ ipſis militibus præluces: Diſciplinam militarem ad priſcas Militiæ Romanæ, numquam ſatis laudatas, & à LIPSIO pleniùs deſcriptas leges, inſtituis: ſtrenuis honores & præmia, ignauis ignominiam & pœnas diſtribuis; quæ belli iuſtitia omnem Imperatori vincendi ac triumphandi anſam ſuppeditat. At verò nec mirari quiſpiam debet, SAPIENTISSIME PRINCEPS, Te in primo iuuentutis flore, ſupra veteranos non dicam milites, ſed Duces, ſapere: tum quia potentiores cæli Angelos Principibus adeſſe DEVS mandauerit; tum quia AVSTRIACÆ GENTI iamolim proprium ſit, non niſi magna, & Reipublicæ Chriſtianæ maximè profutura, primis ab annis meditari: atque inſuper REGIÆ CELSITVDINI TVÆ innatum, Proaui ſui CAROLI V. Imperatoris Inuictiſſimi veſtigiis inſiſtere; qui

eâ

eâ ætate grauiſſima bella confecit, quâ belli tantùm ſimulacra alij exercent.

Gratulatur itaque rediuiuus LIPSIVS, VICTORIOSISSIME PRINCEPS, renaſcentem in Te Proaui Tui felicitatem; Tuaſque eximias & verè diuinas Virtutes, CLEMENTIAM & BENIGNITATEM, ſummopere laudat: quibus Belgas, quotquot à RELIGIONE & REGE abierunt, in viam Te reducturum benè ominatur. tantummodò rogat, CLEMENTISSIMVM REGEM Fratrem Tuum deprecari digneris; vt ſiqui eum, imò ab ipſis tumultus Belgici initiis ſiqui Veſtros æternæ memoriæ Auum Patremque Cornelij Cinnæ irritarint, omnibus & ſingulis Auguſti Cæſaris exemplo benignè ignoſcat; nec minorem quàm Auguſtus olim obtinuit, Clementiæ fructum AVGVSTISSIMO REGI pollicetur. Libros denique, præclariſſimi ingenij ſui fetus, REGIÆ CELSITVDINI TVÆ venerabundus offert; mutos, ſed

fidos Consiliarios: quales sapientissimus Hispaniæ Regum ALPHONSVS magno Regni sui commodo consulebat. Non ego hîc REGIAM CELSITVDINEM TVAM morari ausim, vel LIPSIVM auctorem, vel eius Libros, sanctioribus monitis & consiliis refertos, dilaudando: vnicum Serenissimæ ISABELLÆ Amitæ Tuæ de hoc Scriptore elogium suffecerit; quæ summâ animi gratitudine Belgicæ Principatum à Rege Patre accepisse aiebat, sed talem tantumq́ue in eo virum reperisse, id se præcipui loco muneris habere atque æstimare. Honestissimum sanè elogium; quo non tantùm incomparabilis LIPSII Doctrina ac Sapientia, sed etiam incredibilis Prudentissimæ Heroinæ erga geminas illas Virtutes affectus, plenissimè probatur.

Amplectere igitur, PRINCEPS FELICISSIME, Sanctissimæ Amitæ Tuæ instinctu, mutos hos Consiliarios: nam quæ ad Pacis Bellíque artes, quæ ad Ciuilem

&

& Militarem Prudentiam, quæ ad Virtutes & Munia Principis ſpectent, plena fidelitatis conſilia ſuggerunt. quibus inſtructus, FELICITER, vt cœpiſti, VINCE; ad DEI OMNIPOTENTIS gloriam, REGIS POTENTISSIMI vtilitatem, BELGICÆ & vniuerſi ORBIS CHRISTIANI tranquillitatem ac PACEM. Ita opto & voueo

REGIÆ CELSITVDINI TVÆ

æternùm deuotus

Balthaſar Moretus.

PRIVILEGIVM CAESAREVM
IVSTO LIPSIO
OLIM CONCESSVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS *diuinâ fauente clementiâ electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & VVirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto* IVSTO LIPSIO *gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quæ* DEVS *immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusq; disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tamquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in litteris ac disciplinis operam ponunt; præclarißimam verò & Reipub. vtilißimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosq; ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio concessuq; sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Litteris poßint, acceperimus, insignes te animi ingenijq; tui dotes tibi à naturâ insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeq; vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis Scriptoribus loca, quæ quædam tamquam lustra erant, illustrasti, quæq; in iis iniuriâ temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamq; variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractas scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò maturâ te ætate virum, viro magis magisq; digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæq; à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectißimos quosque ex Musarum hortis, in quibus aßiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam probitatemq; informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, caussâ, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrociniòque nostro defendendum pro benignâ nostrâ in te susciperemus voluntate. Quoniam*

niam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioq́; te & Typographum tuum aduersus quorumcunq; fraudem, qui lucri caussâ, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostrâ Cæsareâ decernimus, statuimus, vetamúsque, nequis Typographorum, Bibliopolarum, aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocumque modo, charactere, aut formâ, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra Sacri Romani Imperij, Regnorumq́; ac Dominiorum nostrorum hereditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve heredum consensu audeat: Hac autem lege addita, uti tria vt minimùm cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, cum non solùm eiusmodi libris, tibi, heredibúsve tuis, auxilio Magistratus, vbicumque reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulctâ, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici, alter verò semissis tibi heredibúsve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & Sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis exstiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constitutâ à Nobis mulctâ eos puniri, & quibuscumq; modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostrâ subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostrâ Regiâ Pragæ, die primâ mensis Augusti; Anno Domini millesimo, quingentesimo, nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenavv.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ Maiestatis proprium,

Io. Baruitius.

SVM-

SVMMA PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS *Dei gratiâ Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, Diplomate suo sanxit, nequis,* IVSTI LIPSI *Historiarum in almâ Vniuersitate Louaniensi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscumque, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius, heredúmve eius, voluntatem, intra triginta annos à primâ singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui secùs faxit, præter librorum confiscationem, triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ* XIV. *Febr.* M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

HENRICVS *Dei gratiâ Galliarum & Nauarræ Rex Christianissimus, singulari Priuilegio sanxit, nequis per vniuersos Regnorum suorum fines,* IVSTI LIPSI, *quos vel hactenus edidit, vel in posterum editurus est libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipsius possit. Qui secùs faxit, præter librorum confiscationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latiùs patet in litteris datis Parisiis* XIII. *Iulij,* M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

TIBI IOANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti Libros meos quoscumque typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar & Reges dixerunt.*

Iustus Lipsius.

PRI-

PRIVILEGIVM CAESAREVM

BALTHASARI MORETO TYPOGRAPHO

NVPER CONCESSVM.

ERDINANDVS SECVNDVS, diuinâ fauente clementiâ, electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus; Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex; Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Sririæ, Carinthiæ, Carniolæ, VVirtembergæ, &c. Comes Tirolis: Agnoſcimus & notum facimus, tenore præſentium, vniuerſis; quòd cùm demiſsè Nobis exponi curarit Noſter & Sacri Imperij fidelis dilectus Balthaſar Moretus ciuis & bibliopola Antuerpianus, Iuſtum quondam Lipſium ab Auguſtæ memoriæ Imperatore Diuo Rudolpho altero, Domino Patruele & prædeceſſore Noſtro colendiſſimo, ſuper Operibus ſuis edendis priuilegium Cæſareum obtinuiſſe, eiuſdemq; vſumfructum Ioanni Morero patri quondam ſuo tranſſcripſiſſe, eoque poſt patris ſui obitum ſe quoque fuiſſe gauiſum: nunc autem cùm dicti priuilegij tempus iampridem effluxerit, atque ipſe nouam eiuſdem Lipſij Operum editionem iam ferè abſoluerit, vereri ne occaſionem hanc, qui præcoci quæſtus cupidine accenſi, aliorum labores præproperè, & ſubinde vitiosè imirari conſueuêre, arripiant, & ſolitis artificiis, debito ipſum operæ atque impenſæ ſuæ fructu defraudent; ſubmiſsè proinde rogando, vti ſupradicti priuilegij Cæſarei præſidium ac munimen in longius proferre tempus dignaremur: Nos pro ſingulari noſtro cùm rei Lirrerariæ ampliandæ, tum honeſtos id genus conatus iuuandi ſtudio, æquis ipſius precibus ſuffragandum cenſuerimus. Quocirca vniuerſis ac ſingulis typographis, bibliopolis, atque aliis quibuſcumque negotiationem librariam exercentibus, ſeriò inhibemus & vetamus, ne quiſquam prædicta Lipſij Opera quocumq; modo, charactere, aur formâ, ſiue integra, ſiue aliquam eorum partem, citra memorati Balthaſaris Moreti voluntatem & aſſenſum intra decennium proximè ſecuturum à die dati huius Noſtri priuilegij computandum, recudere, aut aliò recudenda dare, ſiue alibi etiam impreſſa intra S. Romani Imperij, Regnorumq; & Dominiorum noſtrorum hereditariorum fines importare, vendere vel diſtrahere auſit ac præſumat. Si quis autem Edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare aur contemnere deprehendatur, is non ſolùm eiuſmodi libris perperàm recuſis & importatis, quos dictus Moretus eiúſve heredes, vbicumq; inuenti fuerint, ſiue propriâ, ſiue Magiſtratus ibidem auctoritate atque auxilio ſibi vendicare poterunt, priuari, ſed & mulctam decem marcharum auri puri puti ex ſemiſſe prædicto Moreto, ex altero verò ſemiſſe Fiſco Noſtro Imperiali Aulico fraudis vindici pendendarum, totiens quotiens contrauenrum fuerit, omni ſpe veniæ ac remiſſionis ſublatâ, dare damnas eſto: ita hoc

Noſtro

Nostro Cæsareo Diplomate expreſsè ſancimus ac decernimus; prædictoque Moreto inſuper iniungimus, vt quaterna minimùm dictorum Operum exemplaria ſuis ſumptibus quam primùm ad Cancellariam noſtram Imperialem Aulicam tranſmittat. Mandamus autem vniuerſis Noſtris & Sacri Romani Imperij, Regnorumque ac Ditionum noſtrarum hereditariarum ſubditis, cuiuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, conditionis aut dignitatis exiſtant, tam Eccleſiaſticis quàm ſæcularibus, præſertim verò iis qui in Magiſtratu conſtituti, vel proprio vel ſuperiorum nomine & loco ius ac iuſtitiæ adminiſtrationem exercent, ne quemquam Priuilegium hoc noſtrum Cæſareum temerè & impunè tranſgredi aut violare patiantur; quin potiùs contumaces, ſi quos fortè compererint, præſcriptâ pœnâ mulctari, aliiſque idoneis modis coërceri curent, quatenus & ipſi eamdem mulctam euitare voluerint; harum teſtimonio Litterarum manu noſtrâ ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri Cæſarei impreſſione munitarum. Quæ dabantur in ciuitate noſtrâ Viennæ, ex ante diem propridie Kalendas Februarias, anno Domini ſupra mille ſexcentos ſexto & trigeſimo, Regnorum noſtrorum Romani ſeptimodecimo, Hungariæ duodeuiceſimo, Bohemici verò vndeuiceſimo.

FERDINANDVS.

Vt P. H. à Stralendorff.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ Maieſtatis proprium,

Ioan. VValderode.

SVMMA PRIVILEGII PRINCIPVM BELGARVM.

ALBERTVS & ISABELLA CLARA EVGENIA, Archiduces Auſtriæ, Duces Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimi Belgarum Principes, diplomate ſuo ſanxerunt; nequis IVSTI LIPSI Hiſtoriarum in almâ Vniuerſitate Louanienſi olim Profeſſoris, itemque Hiſtoriographi & Conſiliarij ſui Libros quoſcumque, præter Balthaſaris Moreti voluntatem, vllo modo imprimat, aut alibi terrarum impreſſos, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum & aliâ graui pœnâ mulctabitur, vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, XVII. Ianuarij, M. DC. XI.

Signat. *S. de Grimaldi.*

Et in Concilio Brabantiæ, *I. de Buſchere.*

CAN-

CANDIDO LECTORI
BALTHASAR MORETVS TYPOGRAPHVS
S. P.

N *tandem, beniuole Lector, à prælis Plantinianis exeunt omnia* IVSTI LIPSI, *Viri Litteris & Sapientiâ longè omnium Clarißimi, Opera, in augustiori folij formâ; quâ antehac* TACITVS & VELLEIVS *Historici, ac* SENECA *Philosophus, eiusdem Commentariis illustrati, in lucem prodierunt. Omnia, inquam, quæ ipse viuus in æterna Memoriæ templo dedicauit: nam quos pessimo nuper exemplo Germaniæ libellos edidit, minimè profectò germani sunt; nec hic meum, sed Auctoris elogium exaudiri desidero, seriò olim testantis:* NIHIL MEVM EST, AVT ERIT, QVOD NON DE AVTOGRAPHO MEO, ET ME VOLENTE, SIT EXPRESSVM. Quicumque aliter (*libens, in eius caussâ, verbis ipsius insisto*) mihi iniuriam facit, *Lectori* fucum. *& porrò exclamat:* Deus bone, hæc monenda publicè esse? Ecce in bona opesque externas ius est non viuo mihi solùm sed mortuo, & solatium fati est voluntas vltra fatum: in istis animi & ingenij, verè bonis non idem erit? *atque huic voluntati suæ firmandæ Principum opem inuocat, Lectorum gratiam:* Reprimite Principes qui potestis, & vos Lectores quà potestis: illi puniendo, vos spernendo. *At verò typographi Germani facinus aliquis excuset, & nonnulla (neque enim omnia ipse Liuor aut Malignitas asserat, cum Goldastus impiæ Orationis Ienensis auctor dudum innotuerit) è* LIPSI *dictantis ore excepta prætendat. Quid, nisi iterùm pro se loquentem induxero?* Dictauimus fortasse. sed ò imperitiam! quasi edendi illo fine. Reuerentior posteritatis sum: & aliud scio esse Schedia, aliud Opera; nec subitaria hæc nostra dedicanda in Memoriæ templo. Quid, quòd alij grauiùs etiam peccant? qui excipiunt aut intercipiunt dicta aut oratiunculas nostras, & in contumeliam mei diuulgant. *Quid ad hæc Lector? num assentis suam non minùs verè quàm fortiter caussam peroranti? Ego certè, dictionis huius purpuræ, verborum meorum laciniam haud adtexo. Vnum obiter moneo, plura à fecundißimo* LIPSI *ingenio manasse, quæ in Operum suorum numerum adscribi noluit. vtpote* Antiquas Smetij Inscriptiones *insigniter auxit:* Titi Liui primum Historiarum librum *egregiè restituit:* Iuli Cæsaris omnia quæ exstant, *accuratißimè emendauit; cui operæ nec suum inscribi nomen passus est, satis superque fecisse arbitratus, si publicæ vtilitati, & præstantißimi Scriptoris gloriæ, non suæ studuisset. At quo gratior vtiliorque hæc Operum editio exiret, copiosum in ea Indicem, à viro erudito, qui è domo ac disciplinâ* LIPSIANA *prodijt, concinnari curaui. Nomen eius haud pronuntio, quia rectè agere quàm sciri vel laudari mauult. Si penitus inspicias, ingenium & iudicium viri facilè animaduertes, & quoddam Operum* LIPSIANORVM *compendium in hoc ipso Rerum Indice deprehendes. Fruere, ac vale.*

Ad Lect. libb. de Cruce.

Ibidem.

ORDO

ORDO ET INDEX OPERVM IVSTI LIPSI.

IVSTI

IVSTI LIPSI
SAPIENTIÆ
ET
LITTERARVM
ANTISTITIS
FAMA POSTVMA.

REV^DO ET CLAR^MO VIRO

D. DIONYSIO VILLERIO CANONICO ET CANCELLARIO TORNACENSI

BALTHASAR MORETVS

S. P.

FAMAM POSTVMAM, in quâ colligendâ & recensendâ aliquantus meus labor; quam antehac, breui Inscriptione, æternæ IVSTI LIPSI memoriæ consecrabam; tuo nunc etiam Nomini, Vir Cl^me, libens meritò inscribo. Libens, dum insignem affectum tuum cogito, quem debito erga te obsequio & amori meo reponis. Meritò, dum te & LIPSIVM specto; quos sanctioris amicitiæ fœdus, in ipsis ætatis studiorumque rudimentis conceptum, annis deinde iudicioque firmatum, Candore & MODESTIA quàm simillimos, coniunxit. Atque alterius huius LIPSIO ingenitæ, non adsumptæ Virtutis, te præ alijs non iam testem, sed vindicem appello, aduersus nouum ab Italiâ scriptorem; qui eam τῷ μακαρίτῃ nostro, quà potuit, detrahere est ausus. Neque enim aliter liberius quoddam de BEMBI stilo iudicium interpretatur, quàm si Modestiæ suæ omnis oblitus LIPSIVS, summâ Italiæ totius gentem, & præcipuè BEMBVM, iniuriâ affecisset. At vel paucas LIPSI epistolas quisquis legerit, eximium Italiæ cultorem vltrò ac statim agnoscet. nam se hanc ipsam *amare* testatur *supra omnes terras*: & honestissimo elogio, *felicem artium virtutumque parentem* haud semel appellat: in quâ viros illos memorat, *quos meritò admiremur, quos ad imitandum proponamus, generosi & honesti omnis exemplar.* Et vt propiùs dictioni eius inhæream, atque ipsum LIPSIVM optimum caussæ suæ patronum sistam: *Italiam,* inquit, *amo & veneror, tacitâ quadam inclinatione naturæ, tum etiam*

Cent. ad Ital. ep. 1. Epist. xxx. & alibi.

Epist. xx.

iam ob illapsa studia quæ colimus, quibus fons illic & sedes. Quòd si voto meo dirigenda vita mea sit (sed Deus, & id quod Fatum vocamus, superant) Italia me videat, teneat, cineres etiam meos condat. Quis de patriâ suâ Italus benigniùs, quis honestiùs?

At Bembvm læsit. imò verò minimè eum depressum iuit; tantùm iuuentutem retractam voluit ab imitatiunculis quibusdam ineptis. Sciuit in versâ & prosâ oratione virum illum valuisse: sed in vtrâque extra omnem iudiciorum aleam positum esse, non consensit. atqui cum modo & modestiâ illa ipsa dixit; à quibus si abijsse videretur, nihil recusabat liberâ admo-

Epist. vi. nitiunculâ intra limites compelli. Hæc palàm Alfonso Ciaconi Theologo testatus est, eiusque iudicio submisit, siue mitiùs illa in Bembvm dici siue non dici vellet: præclarâ adhæc similitudine vsus, quâ liberior de re litterariâ iudicatio admitti atque excusari queat. *Ego hactenus*, ait, *ita censui: vt in musicâ concentus quidam discors probatur; sic in studijs esse, nec liberum aliquem dissensum improbari, si citra conuitium aut litem.* Poterat spongia ista sufficere maculæ siqua esset eluendæ: at Lucius nouam veteris offensæ pœnitentiam exegit. cui ille, vt Modestiæ suæ vndiquaque satisfaceret, iterùm obtulit

* Spongiā aberrantis quæ medicina stili est.

* Σπόγγον, ἀκεσσοίνην πλαζομένης γραφίδος.

Dispunct. Cod. Mirand.

etsi hic paullò acriùs aduersus malignitatem se tutatus sit, atque adeò exclamarit: *Meam sortem! vnumquodque verbulum nostrum sic acriter examinari, momentis omnibus pensitari? Non est veteribus aut nouis, vtpote in isto epistolari genere, factum. Sed fiat, fiat; & cautior per hanc malignitatem, si non melior reddar. Et tamen quid inclamant? quid dixi aut scripsi? nihil, nisi affectatiunculam stili, idque in seriâ historiâ, damnaui: cetera æstimo* Bembvm, *& colo. An non liceat?*

* Omnino culpa nemo liber aut nota.

* Πάμπαν δ' ἄμωμος οὔτις, οὐδ' ἀκήριος.

At enim familiæ Ill^mæ fuit, tot Heroüm parentis, Cardinalis, & tuâ destinatione (Lucium alloquitur) *Pontifex Maximus, si vixisset. Credo, & faueo his elogijs. quid autem? ergo in tali, nos qui litteras colimus, nihil iudicemus de litteris? Citharœdus olim quispiam, nescio cui Regi carpenti aut admonenti:* O Rex, *inquit*, non idem est plectrvm et sceptrvm. *Bellè. & tu vis vt purpuræ iudicia omnia cedant, & fasces submittant? Non impetrabis, Luci. qui in comitia publica hæc descendit, puncta famæ suæ feret, non feret, vt liber ille Populus Romanus Quiritium volet. Conuitia tantùm amoueamus: quæ tu dolosè mihi adfingis,*

gis, & sponsione prouoco, nisi ipsa Epistola refellit. Deus bone! an potuit æquiùs, an modestiùs se tueri, ne denuò eamdem ob caussam alius insultaret? At spero & iste iamnunc desinet, atque æquissimam LIPSI defensionem, quam minùs antehac fortè attenderit, ipsius denuò non meis conceptam verbis, sponte admittet. Sed & te suspiciet, R^{de} & Cl^{me} VILLERI, veterem & fidum MODESTIÆ LIPSIANÆ testem. qui ipsius exemplo, tibi & Musis viuere, quàm ad altiores euehi dignitates, elegisti: & vt iucundiùs posses, innumera elegantissimæ Bibliothecæ præsidia, non ad vanitatem aut pompam, sed optimorum studiorum vsum, comparasti; Modestiæ tamen libentiùs quàm Doctrinæ gloriam persecutus. Et verò illam nemo non præferat, quem meliores τῶν μακαρίτων nostri voces animauerint: *O miseri, quid nos, doctrina, fama sumus? Ipsi puluis, illa opinio, ista ventus.* vel qui extremum de morte cogitantis elogium perpenderit: In Allocutione ad Lect. de Cruce.

Humana cuncta fumus, vmbra, vanitas,
Et scenæ imago, &, verbo vt absoluam, nihil.

Desino in hoc sapientissimæ mentis oraculo. nam reliquum libellum, quo LIPSI Doctrinam imminuere laborat, vel leuiter attingere nec vacat nec lubet. de illâ vnum modò affirmauero, quod omnis mecum Posteritas aliquando fateatur:

* Μωμήσεταί τις θᾶττον, ἢ μιμήσεται.

* *Reprendet aliquis citius atque imitabitur.*

At Modestiam illius oppugnari minimè passus sum: de quâ olim publicè mihi asseruit: *Omnia mihi detrahi patiar quàm hanc virtutem.* Vale R^{de} & Cl^{me} VILLERI, & me tui amantissimum amare perge. Antuerpiæ, in Officinâ Plantinianâ, XVII. Kalend. Aprilis, M. DC. XIII. Epist. quæ Dispunctioni subiungitur.

GLORIA
FAMA
MORIBVS ANTIQVIS
IVSTVS LIPSIVS
DOCTRINA
MODESTIA
Cùm peteret VIRTVS, DOCTRINA, MODESTIA ſculpi,
Mente, animo, vultu LIPSIVS inſtar erat:
LIPSI animum, mentem, vultum dum cæla laborant
Exprimere, in cælum ſe TRIAS iſta dedit.
Quid faceret ſculptor, quem ludit amabilis error?
Sedula, nè erraret, sculpſit vtrumque manus.
Plectite securè nunc GLORIA FAMA coronas,
Inuidiam pedibus VIRGO MODESTA premit.
H. R.

ÆTERNÆ MEMORIÆ

IVSTI LIPSI,

QVEM

VIRTVS NASCENTEM EXCEPIT,

DOCTRINA NATVM EXCOLVIT,

MODESTIA SVPRA AEQVALES EXTVLIT;

IN CVIVS AMORE

OMNES BONI CONSPIRARVNT,

INVIDIA FRVSTRA INVIDENTE;

FAMA HÆC POSTVMA,

COMMVNIS AMICORVM AFFECTVS

PERPETVA TESTIS,

L.M. SE DEDICAT CONSECRATQ.

IVSTI LIPSI
DE EPITAPHIO
QVOD SIBI SCRIPSIT ET PONI MANDAVIT
EPISTOLA.

I. LIPSIVS IOANNI WOVERIO *semper suo* S. D.

ON equidem æger animi aut corporis sum, ne te percutiam: tamen nescio quis impetus noctu incidit Epitaphium mihi carmen scribere. quod feci, & hic habes. sed tibi adhuc vni. Legem dico, vt siquid mihi subitum eueniat (Deum ne fiat deprecor) in monumento nostro insculpatur. Quid ad me? inquies. Vita mea ad te iuit, eant quæ ad mortem. Nam ita viuo, mi Woueri, vt nihil vltrà moliar, & cogitem extrema, & non timidus exspectem. Iamdiu scis me imbecillis & exhausti corporis fuisse: quod, vt caducum ædificium, sustinui, fulciui, & velut concinnaui. Sed cùm vniuersa ruina impendet, cedendum est; & non quà resistas, sed euadas, cogitandum. Hoc ego nunc facio, paro me ad vltimum & magnum diem, & non inuitus relinquo hæc turbida omnium iudicio, meo etiam minuta. Sanè viribus deficio, animo consto: qui verè mihi dicit, carcere aut custodià se teneri, & adspirare ad cælestem patriam & originem sui. ô iucundam cogitationem & sensum! illum sapere, & capere experimentum quis futurus sit sine vinculo quod coërcet. Adesses, plura dicerem. Amaui enim te, amo; idque in vità ostendam & post eam, quàm carus, quàm altè insitus huic adfectui sis. Imò si gratia mihi & vita apud posteros sit (nec planè diffido;) & tuum nomen, atque amor in me, iure viuent, sicut Pomponij illius cum Tullio, Lucilij cum Senecà, si magnis exemplis concedis vti. Vtinam vt in pecuniæ, sic adoptare in famæ partem liceret! sed tu à te nitere, & potes arbor esse quandoque

— *seris factura nepotibus vmbram.*

Vale mi optime, & semper meus, quia non desinam esse tuus, nec cùm desinam. Louanij, M. DC. IV. III. Id. Febr.

IVSTI

IVSTI LIPSI EPITAPHIVM;

Quod Louanij visitur in æde D. Francisci.

QVIS HIC SEPVLTVS, QVAERIS? IPSE EDISSERAM.
NVPER LOCVTVS ET STILO ET LINGVA FVI;
NVNC ALTERO LICEBIT. EGO SVM LIPSIVS:
CVI LITTERAE DANT NOMEN, ET TVVS FAVOR.
SED NOMEN. IPSE ABIVI. ABIBIT HOC QVOQVE:
ET NIHIL HIC ORBIS, QVOD PERENNET, POSSIDET.
VIS ALTIORE VOCE ME TECVM LOQVI?
HVMANA CVNCTA FVMVS, VMBRA, VANITAS,
ET SCAENAE IMAGO, ET, VERBO VT ABSOLVAM, NIHIL.

EXTREMVM HOC TE ALLOQVOR:
AETERNVM VT GAVDEAM, TV APPRECARE.

IVSTVS LIPSIVS VIXIT ANNOS LVIII. MENSES V.
OBIIT ANNO CHRISTIANO CIↃ.IↃCVI. X. KAL. APRIL.

Lapidis sepulcralis Inscriptio, in dictâ Vrbe & Aede.

IVSTI LIPSI
QVOD CLAVDI POTVIT,
HIC IACET.
S. P. Q. ANTVERP.
INCLYTI VIRI
FAMÆ, ORBI NOTÆ;
VIRTVTI, CÆLO RECEPTÆ,
H. M. P.

D. O. M.

V. C. IVSTO LIPSIO : TANTO ERVDIENDÆ PVBIS ARTIFICI, VT SOLVS DIGNVS VISVS SIT, QVI SCHOLAM INTROIRET : RERVM AVTEM CIVILIVM, MILITARIVM, ALIARVMQVE SCIENTIARVM ADEO PERITO, VT SOLVS DIGNVS VISVS SIT, QVI EO NON ACCEDERET : QVI ID APVD POSTEROS OBTINVIT, VT NON HOMO, SED DOCTRINÆ ET ELOQVENTIÆ NOMEN HABEATVR: CVIVS ANTIQVIOR STILVS TANTAM SPECIEM HABET, QVANTAM RELIGIONEM ; RECENTIOR COMPOSITIONEM ADEO DILIGENTEM, VT NEC CVRA REPREHENDI QVEAT: IMO QVEM SEMPER SVO INGENIO, NVMQVAM ALIENO IVDICIO SCRIPSISSE QVIS VELIT: ET CVIVS SALSAM IVCVNDITATEM, NVLLIVS ADFECTATIO, LICET AB ARGVTVLIS SCIOLIS INCASSVM TENTATA, CONSEQVI POTVERIT : VIRO DENIQVE DIGNISSIMO, VT QVEMADMODVM SVMMA IN DEVM RELIGIONE, IN PATRIAM PIETATE, MORVM INTEGRITATE, ET IN OMNES HVMANITATE SVMMA ; CETERIS ÆVI SVI DOCTORIBVS PRÆCELLVIT, ITA EI FIRMIOR VALETVDO, AC VITA LONGIOR CONTIGISSET.

SEB. ROLLIARDVS
AMICITIÆ EPISTOLIS CONTRACTÆ
MNEMOSYNON MOER. POSVIT.

IN OBITVM MAGNI LIPSI REIP. LITTERARIÆ PRINCIPIS

Mimesis Ouid. Eleg. VI. Amor. II.

Ad R^dum & Cl^mum DIONYSIVM VILLERIVM Cancellarium & Canonicum Tornacensem.

LIPSIVS Aonidum summus Sophiæque sacerdos
Occidit, exsequias Palladij ite chori.
Ite pij iuuenes, & tundite pectora palmis,
Et calido teneras imbre rigate genas.
Squallida pro nitido sumatur vestis amictu,
Nænia pro læto carmine mœsta sonet.
Quid iuuat Autolycis querulos impendere versus?
Indigna est numeris decolor vmbra sacris.
Triste viri clari tristes deducite funus,
Non est in toto dignior Orbe cani.
Omnes qui Sophiâ colitis duce & auspice Musas,
Tu tamen ante alios VILLERI amate dole.
Magna fuit Magni tecum coniunctio LIPSI,
Et stetit in nullâ saucia parte fides.
Inter se quales Damon cum Pythiâ amici,
Mutuo in affectu talis vterque fuit.
Quid tamen ista fides? calami quid gratia docti?
Quid mens omnigenis nobilitata bonis?
Quid vixiße iuuat non vllâ labe notatum?
Inclyta Belgarum gloria nempe iaces!
MORIBVS ANTIQVIS poteras superare Catones,
Tincta ferens docto plurima scripta sale.
Non fuit hoc æuo, nec erit præstantior alter,
Sæcula prisca etiam non habuêre parem.
Raptus es inuidiâ; neque enim tu bella mouebas,
Integer, & niueæ non nisi pacis amans.
Atqui sæua inter viuunt Lestrygones arma,
Et durant multi per fera bella senes.
Magnus eras; magnum neque te tamen ipse ferebas,
Grata fuit semper vita modesta tibi.
Pascebas diam sincero dogmate mentem,
Curaque erat puro fonte leuare sitim.
Viuit hebes Bauius, turbatque sacraria Phœbi
Meuius, & Clariæ Zoïlus osor aquæ:
Viuit & astrifero Timon inuisus Olympo,
Et rabido doctos sanctaque dente petit.
Occidit ille sui decus indubitabile sæcli
LIPSIVS, ætheriâ munus ab arce datum.
Optima quæque rapit prima, inclementia fati,
Extendunt cursum deteriora suum.
Vidit iners Drances animosi funera Turni,
Occubuit mœchum Troïlus ante Parin.
Quid porrò referam pro te pia vota bonorum?
Vota suos, eheu, non habitura Deos!
Vltima nox aderat, noctis caritura sequelâ,
Deplerat que tuam Parca maligna colum:
Nec tamen extremæ titubas in puluere Luctæ
CHRISTE PIA, dixsti, CVM GENITRICE FAVE.
Sublimi in cælo locus est, doctorum vbi Manes,
Aßiduè gaudent concinuisse DEVM:
Tristia perturbant animas vbi nulla beatas,
Sontibus acceßus quò via nulla patet.
LANGIVS est illic, est culti BENCIVS oris,
VICTOR sibi bellè se GISELINVS habet:
Spectat & vsque sacros virtus BVSBEQVIA iussus,
DEINIVS ac de se Lemmata amica legit.
LIPSIVS hos inter geniali sede receptus,
In sua conuertit Cælituum ora choros.
Oßa sacrata tegit tumulus, pro nomine, paruus,
Hoc cestro inscriptum qui breue carmen habet.
Colligor è lacrymis cætu placuiße proborum:
Æqua fuit semper mens mihi, dante Deo.

Ad eumdem R^dum & Cl^mum VILLERIVM.

VILLERI ab Illustris calamo mihi cognite LIPSI,
Mentis ab aspectu note deinde magis:
Quando vel absentes sese agnoscuntq; videntque
Puri animi, Philio ritè litantque Ioui:
Accipe communi celebratum funus amico,
Noße tuum OVDARTVM, sors, quoque vt inde queas.

IVs LAude COroNat.

IIRMEIÆ PIERSSENÆI I. C.

IN OBITVM

AMPLISSIMI CLARISSIMIQVE V.

IVSTI LIPSI

AD V.V.V. C.C.C.

PETRVM PANTINVM

NICOLAVM OVDARTVM &

IANVM LERNVTIVM

Elegeia funebris.

QVAM res parua voluptatum est ætate in agundâ,
Præ quàm quòd misero vita molesta homini est!
Verùm ita DIs placitum, vt sedeant post gaudia curæ,
Vtque volupta̅ti sit comes anxietas:
Quin etiã extemplò aduenıat plus sæpè malorum,
Hilum si cuiquam fortè boni obtigerit.
Hoc de me experior, toties edoctus amaris
FVNERA Amicorum fletibus abluere.
Quod VOBIS, nostri tria maxima LVMINA BELGI,
Phœbi & Musarum gloria Pieridum,
VOBIS, formosos resoluta ELEGEIA capillos,
Flebilis indigno conqueritur gemitu.
VOBIS, quorum eadem rerum variantia mentes
Adfligit, casu nobilitata nouo:
Quo nostro nullus funestior accidit orbi,
Nec puto genti hominum tristior eueniet.
En post IPRENSIS MYSTAE desleta SIMONI
FVNERA, cuius adhuc nostra dolore dolet
Mens, tacito æternum seruans sub pectore vulnus,
Quod curare herbæ, sæcla nec vlla queant:
Tristior ad nostram defertur nuntius aurem,
Hei mihi quàm surdâ tum aure fuisse velim!
Eximium LIPSI morbo languescere FLOREM,
Quin etiam summum tandem obiisse diem:
Iuisse ad plures, solus qui Nestoris annos,
Atque adeò æternùm heic viuere dignus erat.
Quo consternatus rumore, ita inhorrui, vt ægro
Protinus exstinctus sit mihi corde vigor:
Mensque oblita sui, curisque ingentibus impar,
Cesserit, vt sæuo sorpta repentè mari.
Quâ reduce, & factâ ad lugubria murmura voces
Conscius acceptæ cladis, ob interitum
Illius, & nimio pandens mea corda dolori,
Dicebam hæc tristes Carmina ad inferias:
LIPSI, delicium Phœbi, Sapientiæ ocelle;
Flos vatum, Rudij mellinia eloquij:
Romani interpres ô consultissime Iuris,
LIPSI, diuinæ Mysta sacer Themidos:
Prisci Moris honos, prisci Fax aurea sæcli,
Æternum Antiquæ præsidiũ HISTORIAE:
Immortale decus patriæ, SOL VNICE BELGI;
Diæ Virtutis perpetuum columen:
LIPSI, sola trium Charitum mellita voluptas,
Cunctarum Venerum feruida cura & amor.
Et tu heic, IVSTE, iaces, hominum clarissime? vitam, heu!
Fatalisne etiam pausa secuta tuam est?
Tun', LIPSI, cuius certatim Numina mentem
Ditarant donis omnia cælitibus?
Vbertim & dederãt genera omnia doctrinarum,
Diuinâ memoris mente tenenda animi?
Ad quam, discendi causâ, confluxe frequentes
Vidi alios inter, duplicis Hesperiæ,
Graciæ item populos; & quos largo æquore Rhenus
Adluit, & Ligerim quique bibunt Thamesin;
Atque alios: tamquam scitatum oracula Phœbi,
Alterius Diui aut Numina fatidica.
Tene igitur, MIRACLVM HOMINIS!

Et tua diuinæ violans sacraria mentis,
Nomine solo Orbi tollere tanta bona?
Ten' vicit, qui omnes acie ingenij superasti,
Ingenuâ & cordati integritate animi;
Præstringit stellarum vti fulgida lumina Solis
Claror, vbi Eois nascitur amne maris?
IVSTE, iaces certè, & BELGI SOL occubuisti,
Non vllâ nobis exoriture die.
Lugete Aonides & tundite pectora Musæ,
Cunctaque vos GRVDII Numina Gymnasij:
Namque vnà interijt vestri laus nominis, vnà &
Præsidium vestri concidit Imperij.
Ecquis iam vobis, palantia Numina, amœnum
Præbebit sancti pectoris hospitium?
At tu gaude hominum fortunatissime, LIPSI,
Quot sunt, quotquot erunt, quotque fuêre aliàs.
Maiori nec enim quisquam cum laude superstes
Vixit: nec quisquam, lumine adempto, animam
Maiori cum laude piè magis exspirauit;
Nec toti humano flebilior generi.
ALBERTVS, BELGI PRINCEPS, te AMPLISSIMI HONORE
ORDINIS adfecit; te sibi ab HISTORIIS
Inlustri adsumpsit titulo REX ille PHILIPPVS,
Cui terra Hesperia atque India tosta subest;
Addentes decori regalia munera, tantæ
Debita virtuti præmia & ingenio.
Et nunc sis de gente sitâ licet, haud tamen omnis
Mortuus. at FAMA, PARS MELIORQVE TVI,
Letifera indomitæ cispellens spicula Mortis,
Euasit Lethes flumina Tartarea.
HAEC, veteris Patriæ meminens & originis altæ,
Æterni adscendit cælica regna DEI.

Libera vbi humanæ vitæ anxietate, malisque,
Et peccatorum libera seruitio,
Sanctorum fruitur elementi Numine Diuûm,
Semper nectareis ebria delicijs.
ILLA, *memor præclari animi, tantumque laborum,*
Vberis atque OPERVM *nobilium Ingenij:*
Quæ non vlla dies, veniens neque temporis ætas
Perdet, Virtuti nec comes Inuidia
Tabifico audebit dentis corrodere morsu,
Demeritum poterit nec decus eripere:
MNEMOSYNAE *nec enim quidquam diuinius illis*
Consecrare queat, ANNA PERENNA, *Dea:*
ILLA, *inquam, pennis vecta altiuolantibus ales,*
Ætheris & liquidi vasta secans spatia,
Magna, triumphali, resonat tua Nomina, cantu;
Et Maiestatem tam eximij DECORIS
Concelebrans, æterna tibi statuit Monumenta,
LIPSI: *nam solo viuitur ingenio:*
Nullus vt in toto taceat terræ angulus Orbe,
Qui te non laudet, Fataque nec doleat.
Verùm vbi sic placitum Diuis, neque fletibus vllis,
Non vllis votis, non prece, non opibus
Posse, sciam, ad superas quemquam reuocarier auras;
Vt mutas redeat spiritus in cineres:
Hoc cape, FORMATOR, *nostræ, doctissime, mentis,*
Atque rudis sensus lima polita mei,
Nostri MNEMOSYNON LVCTVS, *pia munera* AMORIS;
Quæ ingratis grato hoc soluo tibi officio.
Perpetui intereà LAVRVS *Phœbea viroris,*
Florida victricis atque HEDERAE *folia,*
Omni cum FLORVM *seclo hæc* MONVMENTA *coronent:*
Sitque æterna tuo PAX & HONOR CINERI.

FAMÆ
DE V.C. IVSTO LIPSIO
PRÆCONIVM.

QVAE *loquor, astriferi domus audiat omnis Olympi,*
Et fecunda Ceres multicolore sinu:
Ac per inane Poli spatium diffusilis aër,
Quæque fluit vitreo purior vnda mari.
Iam placidos spirent Aquilonia flabra susurros;
Aut specus Æolij carceris illa premat:
Neu piceam retegens nimbosus Aquarius vrnam,
Solis anhelantes imbre moretur equos.
Clarior at radijs, cæli conuexa repurget
Phosphorus; & nitido proferat axe iubar.
Nec minùs auritas gentes, ipsius ab ortu
Limen ad Hesperium, conciliare velit:
Seu quà marmoreâ, sub caudâ Erymanthidos vrsæ,
Transuolat ærigero Sarmata calce niuem:
Aut vbi per tepida saltus syluasque Sabææ,
Auster olet proprijs fumida thura focis:
Denique sphæritenens quacumque subingemit Atlas,
Quadrifidisque rotat sidera cardinibus:
Omnia iam requieta vacent; pulsoque tumultu,
Iure meis faueant prorsus amica sonis.
Nam mihi nunc magno, magno nunc pangitur ore,
Vnicus Aonij LIPSIVS *orbis honos.*
LIPSIVS, *Augusti primus qui flectere sceptri*
Palladijs potuit fascibus imperium.
LIPSIVS, *ignotam Musas qui duxit in Aulam,*
Et Procerum docuit stare ministerijs.
Solus abire Scholâ dignus, qui publica nosset:
Solus ob ingenium dignus adire Scholam.
LIPSIVS, *emeritas qui cùm prouexerit Artes,*
Laudibus emeritum postulet Artificem.
Nec mihi Stentoreo tumeant si guttura flatu,
Pulmoque largifluis spiret anhelitibus,
Nec si millenæ strepitent quasi classica linguæ,
Multifori-ve satum murmur ab ore tonet;
Nec vaga si celeri vox currat Iapygis alâ,
Præpes & à Zephyro tranet adusque Notum;
Soluere LIPSIADAE *præconia digna potissit,*
Æquiparesque viro concelebrare modos.
O felix tanti propagine SCALDIS *Alumni!*
Ipsaque vel tanto BELGICA *sole minor!*
BELGICA *sole minor, cuius splendore coruscat,*
Latiùs indigenæ finibus Oceani.
O pueri felix ISCANIA *villula cunis,*
Exortuque nouo prosperioris Heri!
Cuius in ora fauos roseis infundere rostris
Distentas suaui Nectare vidit Apes;
Et violis fluido circùm blandirier imbre
Gratificas Veneres fontis Acidalij:
Cuique simul blandos cecinisse Genethlia Cygnos,
In seriem positis audijt agminibus;
Hunc fore, conditum cui se debere lepôrem
SVADA *fateretur nobiliore Thymo:*
Cuius & ad latices, iam rarior Hippocrene,
Vertere labra suum cogeret ipsa Gregem.
Hinc quoque præsigni Doctore LOVANIA *Pallas,*
Nunc licet erepto, iure beata cluis:
Qui reliquos supra Permessi attollere montes
Virgo tuum potuit solstitiale caput.
Ac velut omnigeno fragrans Panthera vapore,
Pellicit errantes post sua terga feras:
Sic ille obstrictam linguaï compede pubem,
Ad sua pressit ouans Pulpita ferre gradum:
Seu dedit Ausoniæ cui fax Euandria lumen,
Laurigeris-ve ferax GALLIA *palmitibus;*

Aut quam celsa fouet rutilo Germania crine,
Cui-ve Tagi fuscum versat arena latus;
Aut rigidos glacie trux Vistula perluit agros,
Quám-ve suis effert Anglia littoribus;
Aduocat aut iuuenes quibus vnde vel vnde Cythæron
Finibus, ad Clarios nocte diéque Choros;
Omnibus egregium via recta tetendit ad Hermen:
LIPSIVS in votis vnus Apollo fuit.
LIPSIVS ardentes in se conuertit ocellos,
Atque sui Tripodis prætulit ipse iubar:
A quo homines peterent dubijs Oracula Griphis,
Ægyptíque Pharo certius indicium:
Cuius ad exedram cuperet studiosa Iuuentus
Sugere Cecropiæ mella salesque dapis:
Quemque Cleanthéo pascentem pectora fructu,
Iugis ab attentâ pasceret aure fauor.
Verborum nec enim solos ad lumina flores
Pierijs studuit stringe cacuminibus;
Ast penitas Sophiæ terebrauit ad vsque medullas:
Incoxitque pium relligione iecur;
Certus & antiquos proauorum effingere mores,
Vitæ hanc cum scriptis contulit harmoniam,
Vt grauis exempli perpes Censura probaret,
Viuere sic iuuenem, sic statuisse senem.
Vnde tot eximias cælesti munere dotes,
Tot meruit laudum sidere culminibus:
Parcior vt reliquis promit quos Condus honores,
Ac solet exili quod tribuisse manu;
Omnia LIPSIADAE Genio cumularit in vno,
Vel cumulo veteres exsuperante modos.
Nam quis Hyantéâ tacitus latet angulus orâ?
Ecquod Athenæis mercibus emporium?
Aut quis Apollineo celebris viret hortulus Hæmo?
Quis-ve loquax Cyrrhæ manat ab amne latex?
Quæ sibi fouerunt hilares melimela Camœnæ?
Qualé-ve plantarum percoluere genus?
Vnde auidis casiam costumque haud legerit vlnis,
Pubentesque crocos, puniceasque rosas?
Mentis & in pastum, maturo tempore messem,
Tritaque Nectareo feruida musta lacu?
Ac miseris olim coitura viatica rugis,
I[illegible] vltra comites luctibus Inferias?
Quid grauis Vraniæ celso libauit olympo,
Quod Sophiæ stillis arida corda riget?
Ecquid in Annales retulit verisciaClio,
Dum veterum saeclis edita gesta sonat?
Quid fera Melpomene Tragicum sudauit ob hircum,
Comica lasciuis quid-ve Thalia iocis?
Quas minor Euterpe labijs inflare cicutas,
Fundere quæ potuit sibila Terpsichore?
Quos Erato cytharis adiungere carmine motus,
Hymnia quo gestu detinuisse chelyn?
Quid-ve tot auriferis Heroüm aptare Triumphis
Pegaseum studuit Calliopéa melos?
Quid fata est Pitho? quid in omni Helicone profudit
Phœbus Olorigena quidve Minerua gregi?
Quod sibi non totum, solido non asse pararit
Impiger à teneris LIPSIVS vnguiculis?
Atque ita Doctorum medio diluxerit orbe,
Inter vt vmbrarum splendida Luna faces?
Pluribus hinc florens Academia creuit alumnis,
Vel per bellicrepam Mars pitris ære tubam.
Omnibus hinc LIPSI visendi animosa cupido:
Nec tam plebeiâ sorte Librariolis,
Quàm quibus alta ferit vertex fastigia rerum,
Et datur in bello paceque primus honor.
Ipse etiam Aulaï pompas DVX BELGICVS, altæ
Sustinuit LIPSI supposuisse Scholæ:
Insignemque virum (quæ gloria rara Camœnis)
Nestoris arcani iussit obire vicem.
Scilicet armisonos inter tristesque tumultus,
Et sua Doctrinæ præmia certa manent.
Veriùs, aut tanti puduisset Apollinis artes
In patrio spretas deseruisse solo:
Cùm Tyberinus Apex, magnoque Bononia plausu,
Insulaque Adriacas inter opima rates,
Largior & Rhenus pingui hunc mercede beatum,
Optaritque suis SEQVANA littoribus.
Deinde quis illius cum laude ambire fauorem,
Haud studuit lepidis creber Epistolijs?
Cuius at obnixo non mox impensus amori,
Vel meritis maius reddidit Elogium,
Quod bona posteritas, hominis mirata decôrem,
Insculptum solido firmiùs ære leget?
Nempe tot inter ouans titulos, vrbanus in omnes
Vixit, & inuidiæ charus in inuidiam.
Vna tamen Iuno Heroüm contraria votis,
Et Genio illius semper iniqua fuit:
Tabificámque NOSON, Luctus Mortisque sororem,
Acciijt ex Erebi deteriore lacu:
Continuis tenues morbis quæ rumperet artus,
Inque salute viri dira Megæra foret.
Hoc chorus Aonidũ tulit ægrè, hoc magnus Apollo,
Fronte pilos vellens, dilaceránsque comas.
Atque ASCLEPIADEN (sæpè his sermonibus vsus)
Vt primum è gnatis sic pater increpuit:
Quis pudor, ô fili? quianam tibi cessat amicæ
Natiuæque artis dulce ministerium?
Ecquæ Pæonios rapuerunt fascina succos?
Ecquis odoriferum liuor Amaracinum?
Heu stabili multus quàm Ganeo robore pollet,
Penelopesque auidos gens imitata procos!
Natus at ornandis vulgari haud lumine Musis,
Præstánsque artifici LIPSIVS ingenio,

Heu

Heu! iacet adſiduo confectus membra dolore,
Deficit & tantis, heu! medicina malis
Subucit at contrà paucis ASCLEPIVS *Heros,*
Hocque patrem mulcens detinet alloquio:
Sic ſtata Fatorum ſeries, Pater optime, ſanxit:
Mollia nec FATIS *vnguina reſtiterint.*
Hanc DEVS *humanis variat cum pondere ſortem:*
Sic admixta fauis porgere fella ſolet.
Qui vaſtum impleuit famâ Tirynthius orbem,
Millibus ærumnis mille pericla tulit:
Nec niſi per medias cælum pertingere flammas,
Nominis aut potuit fixe perenne decus.
Sic LIPSI *haud ſolitis radians fulgoribus Aſtrum,*
Heu! depreſſit humo corporis atra lues:
Vt ſe hominem ſciret, doctis neu ſæpè nocenti
Perderet Heroëm gloria vana typho.
Nec Deus Athletæ mediocria lucra rependit,
Cui manet in terris non periturus Honos:
Ac Anima æthereo Superis congaudet Olympo,
Fartimque Ambroſias paſcit anhela dapes.

Sebaſtianus Rolliardus I.C. & in ſupremâ curiâ Franciæ Aduocatus.

ELEGIA
In obitum V.C. IVSTI LIPSI Polyhiſtoris.

LIPSIVS *occubuit raptus vitalibus auris,*
LIPSIVS *Aonij gloria prima chori:*
Cui cerebro expreſſæ meliùs; quàm Regis achate,
Præſide cum Phœbo turba nouena Deæ.
Hunc Suadela ſuis puerum dea fouerat vlnis,
Fouerat & blando culta Minerua ſinu.
Olli diuinum dedit altera mentis acumen,
Altera linguæ melle-fluentis opes.
His animos pellace potens ſermone trahebat,
Siue ſtylo vellet ſcribere, ſiue loqui:
Illo doctrinæ flamiſſas hauſerat omnes
Antiquo ex Graiûm Romylidumque penu.
Vidit, & inuidit tantum decus Atropos orbi;
Extremum anticipat mox properata diem.
Scilicet vndenis vixdum trieterida luſtris
Addiderat Lacheſis de tribus vna ſoror:
Martis erat menſis, quo tempore ſæuus Orion
Conditur Heſperio Pleïadeſque ſalo:
Luxerunt ſatum, ac cælum imbribus omne replerunt,
Funderet vt riguas fluminis inſtar aquas.
Inde per æſtatem facies obnubila cæli
Vſque fuit, luctus teſtificata ſuos.
Luxerunt quoque Naïades, laticeſque refuſos
Miſcuerunt lacrymis Doris amara tuis.
Ipſæ etiam Muſæ ſua fletibus ora rigantes,
Turbarunt ſacros ex Helicone lacus:
Atque dolorifico Parnaſſia culmina planctu
Impleruni latè Peteriumque nemus.
Vidimus ad tumulum ſtantes lugubria mæſtis
Carmina flebiliter concinuiſſe modis.
Indoluit Phœbus, venturi conſcius Augur,
Ac ſolers varias rerum aperire vices.
Ecquid (ait) vanis iuuat indulgere querelis,
Vnguibus & roſeas dilaniare comas?
An ſperatis Anus confecta reuoluere penſa,
Et ſolido intortos ex adamante glomos?
LIPSIVS *ante diem pallentibus occubat vmbris:*
Parcarum ſtabiles ſic ſtatuêre colus.
Dignus erat certè Euboïcos tranſcendere fines,
Atque triſæcliſenis tempora longa Ducis.
Verum ſat vixit, quem ſat vixiſſe laborum
Manſura æternùm tot monumenta probant:
Cui virtus meritis cæli ardua templa recluſit,
Lactea quà rectum linea pandit iter.
Et quia Iuſtitiæ cultor, dum vita manebat,
Nomineque & facto IVSTVS *vbique fuit:*
Sedem habet Aſtræam iuxtà Chelaſque ſequentes,
Fulget vbi noſtro ſidus in orbe nouum.
Hæc memini Phœbum cecinſſe interprete lauru,
Fletibus & Muſas impoſuiſſe modum.
Tum manibus plenis lectos inſpergere flores
Ad tumulum, & Iuſto ſoluere iuſta viro:
Certatimque pios venerari carmine manes,
Quod celebret patrijs Anna perenna ſacris.

Iacobus Denyautius in Senatu Norm. Patronus.

In obitum IVSTI LIPSI Elegia.

PONE *leues calamos, quos Pegaſis vbere lactat,*
Martia Phœbe tuas armet arundo manus.
Penſa trahunt alij, non iam bellatur Arachne:
Saxificæ Pallas Gorgonis ora gerat.
Soluite ohe choreas, modulatos ſpargite greſſus,
Virgineâ Charites tela vibrate manu.
En piceâ exultans trabe Mars immanè minatur;
LIPSIADAEque *ferox inuolat vmbra caput.*
Purpureum tentat Proſerpina rumpere crimem:
Fatalique metit forcipe Parca colum.
Eripite, ô tandem! rapidis è faucibus Orci;
Eripite, ô! veſtrum nobile delicium.
Caſtris caſtra decet, ferrumque opponere ferro:
Par numerus vobis, par quoque ſexus erit.
Quid comeſſaris dolor improbe? ſola ligurit
Heu fruſtrà lacrymas futilis aura tuas.

Omnes vrna citat Minoïa. nemo tattnam
Soluere fatorum, fallere nemo potest.
Ditis auara fames, & inexorabilis vrget;
Vixque deas pensum persoluisse sinit.
Gratior est tenero fruticat dum victima cornu;
Decrepita infernæ non placet agna gulæ.
Imminet ante diem. nondum Venus excita somno est,
Pubescens celeri carpitur vngue rosa.
Præcipitante cadunt iuuenantia poma colono:
Rugosam senij præuenit ille cutem.
Perfuga siste dolor, quæ flectis in auia gressum?
Vna satis lacrymis area vasta tuis.
Phœbe vale, Pallasque vale, Charitesque valete,
Ferale en naulum LIPSIVS *ore gerit.*
Ergóne iam frustrà ad lychnum vigilata Cleanthis
Nox fuit, in Sophiæ te recubante sinu?
Ebrium Athenææ pectus fuligine testæ,
Atque Stoæ frustrà puluere senta cutis?
Nec iuuat in varios torquere sophismata rhombos,
Et Labyrinthéas ire redire vias?
Non legum cohibes sæuam reuerentia Clotho:
In Themidos mystas iniicit illa manus.
Baccatamque molit pedibus mors improba laurum:
Nil prodesse suæ Daphnidi Apollo potest.
Sed magis exuuijs maioribus emicat Orcus,
Et spolia excelsis figit opima tholis.
Sessitat ambrosijs incassum Suada labellis:
Nil fata crudeli corda adamante mouet.
Florida Suada licèt, cui mille & mille corollas
Aonidum innodat deliciosa manus;
Palluit ad mortis iaculum : mens excidit & vox,
Cerussam lacrymis diluit ipsa suis.
O piceo nutrita olim Mors improba lacte,
Vipereis pendens matris ab vberibus!
Ausa nefas, immane nefas, dignumque parente,
Belgiadum nuper funerat orbe diem;
Dum caput obscurá LIPSI *ferrugine opacat,*
Æmulaque auratis lumina sideribus.
Iam vespertina accelerasse crepuscula cerno,
Et studijs tenebras præcipitasse suas.
Iam magis hibernant solito Parnassidos horti,
Pegasei stomachum fontis acerbat hiems.
Iámque rebellanti non imperat alueus vndæ,
Pieridum effrænis depopulatur agros.
Si quem fortè iuuat Helicona reuisere vatom,
Vdus in immundá pes natat illuuie.
Flent nerui, citharæ lacrymantur ; & vndique luror,
Vndique feralis carmina pædor habet.
Nec potis insolitum versus animare vigorem;
Flendo oculos Musæ dissecuère suos.

Illa suum vocat Historicum, vocat altera Vatem.
Cuilibet in titulos vndat adulta seges.
Omnia luctus habet. primas ante omnia partes
Lurida pullato syrmate Roma gerit.
Admiranda sacrum nuper caput intulit astris,
Inuida nunc iterùm fata, deosque timet.
Purpura sit procul hinc, nigro prætoria panno,
Atque nigro miles nubilat arma sago.
Ecce lacertosas amisit machina vires,
Tartareique aries iam timet ora canis.
Inferias LIPSI *mæstus gladiator adornat:*
Cetera sopitis stertit arena iocis.
Roma suo cernit nil tristius amphitheatro:
Flent impendentem rudera viua necem.
Sed minimum est tellus; & vix semiuncia luctus.
Asse putes toto condoluisse Stygem.
Iam nouus Elysijs decurrit riuus in aruis,
Heroüm la:rymis omnis inundat ager.
Et Seneca & Tacitus mutila in suspiria anhelant,
Iamque vident plagis hiscere membra nouis.
Frustrà, eheu! nuper, frustrà est obducta cicatrix;
Sicam barbaries insidiosa vibrat.
Cetera quid memorem magnorū schemata Diuûm?
Tetra magis Stygij fumigat aula Iouis.
Tertia nec regio luctu vacat : astraque mærent:
Hispidus assiduo lacrymat imbre polus.
Et si fata sinant, MARIAM *quoque mæror haberet,*
Aurea dum Lethes flumina penna bibit.
Illa sed in tetricos iam degit inhospita planctus:
Quam circum illius gaudia fronte volant.
Nos tamen haud fictis implemus plāctibus vrnā:
Finge alibi lessos Præfica docta tuos.
Nos gemitus, nos singultus, nos carmina busto,
(O vtinam Fato dexteriore!) damus.

N. S.

IVSTO LIPSIO Parentatio.

D*VM tua mœrentes animos simulacra pererrant,*
O LIPSI, *patriæ gloria rara tuæ;*
Scinditur in varias mentis sententia partes,
Alternant dubias tristia, læta, vices:
Applausúne sequar, an mæsto funera fletu:
Fama vetat lacrymas , quas tamen vrna sitit.
Indigetum sociata choris mens gaudia versat:
At mea mens luctu saucia triste melos.
Triste melos Phœbus plectro meditatur eburno,
Et quisquis Phœbum Castalidasque colit.
Ergo vince dolor, pariturasque nubila rumpe,
Verba sonent bustis officiosa nouis.
Si fors in laudes me verba resoluere malis;
Vná eademque viá lususque dolorque fluent.

Laude

Laude dolor crescet, & laus testata dolore:
Quis scit, an & caussam funeris ipsa dedit?
Erueras scriptis torpenti è gurgite Lethes,
Inuida quod Stygio merserat amne dies:
Romulidum gestis dederas, quod fata negarant,
Remigio æthereum carpere honoris iter:
Multiplici vt laudum rediuiua vireret aristâ,
Temporis, heu! dudum falce resecta seges.
Vidit, & inuidit sæuissima Parca, suæque
Ingemuit per te iura perire colus.
Nec mora, ferrato restantia stamina fuso,
Heu! nimiùm celeri messuit ægra manu.
Hinc Heliconiades atratâ in veste sorores,
Quarum de vestro vulnere sanguis ijt:
Hinc siluére lyræ, hinc languentia barbita Phœbi,
Pymplaque mutatis salsior iuit aquis.
Hinc doctorũ hederæ marcent in frontibus: omnes
LIPSIADEN cupiunt, LIPSIADENque gemunt.
Ecquid Phœbe preces, suspiria, vota secundas?
Siene aditus animi duro adamante seras?
Heu meus! Aonides clamant, mœrensq; Minerua,
Heu meus! ingeminat, heu, iteratque, meus!
Ecquid Phœbe preces, suspiria, vota secundas?
Sicne aditus animi duro adamante seras?
An tibi, dum sinuat mors arcum in fata clientum,
Languida fluctiuagans otia neruus agit?
An tibi Pæoniâ nullum est medicamen ab arte,
Membra affixa toro dum vorat ægra febris?
Dũ vorat ægra febris flammâ populãte medullas,
Nullâne Phillyridæ rupibus herba venit?
Nil opibus terræ prægnans tibi sufficit Ida?
Nilne Machaonio gramine fœtus Eryx?
Dum tergo trepidæ venantum hæsére sagittæ,
Dictamnum Idæis ceruus requirit agris.
Herculeâ volucris panaceâ inimica colubris,
Lenæâ morbis fronde medetur aper.
Non fugit insomnes Progne chelidonia curas,
Dum capta est soboles garrula luminibus.
At tu quem Chiron, quem omnis suspectat Iapyx,
Non potis es medicâ Phœbe leuare manu?
Huic quondam Euboïcæ vouisti sæcla Sibyllæ:
Nec potis es medicâ Phœbe leuare manu?
Sed video, heu! video, dum mors Rodopeïa vibrat
Spicula, dum crines infera Iuno secat;
Nec medicâ Phœbus Lachesin, nec Phasias arte
Thessalicâ, aut modulis vincere Musa potest.
Vnica, quam celebras, Hallensis DIVA valebat
Auxiliatrices, LIPSI, adhibere manus.
Illa tamen (voto quod singultante petebas)
Maluit æthereis te sociare choris.
Queis dum te sociat, longos firmata per annos
Dulcis amicitiæ vincula dissociat.
Dans animam Superis, nobis in funera corpus
Linquit, Pierio funera mœsta choro.
Quid tamen impendam tumulo? lachrymásne? vetabis.
An magè tangentes sidera pyramidas?
An thalami consors haustâ quod fida fauillâ
Coniugis è Pario marmore struxit opus?
Saxa alios memori commendent postuma sæclo:
Nam tua plus saxis scripta vigoris habent.
Molibus excelsis vitam si scripta negassent,
Iamdudum excisas fama sileret anus.
An tibi mendaci spirantes marmore vultus,
Frondenti ornatos stemmate, constituam?
Nil opus est: viuis cordis penetralibus imis,
Viuis doctrinæ lumine conspicuus.
Dent alij tumulo silicernia: ridet inane
Obsequium æthereis mens satiata fauis.
Cyllenes alij Diuum triacontade placent:
In te nil Lethes numina iuris habent.
Cippo alios donet sitticen, mœstoque susurro
Murmuret: Hic situs es, sit tibi terra leuis.
Te, quem fama vehit per Solis vtrosque penates,
Non situs, & squallor, non breuis vrna capit.
Mens tua sidereo spatiatur in æquore, terras
Gloria peruolitat, scripta Minerua fouet.
Quantula pars busto quantillo tempore cedit,
Dum resoluta dabit vincla coïre Deus?
His tamen exuuijs, his mœstâ voce cupressis,
Soluere sincerus iusta coëgit amor.
Solui: dumque meos vegetabit spiritus artus,
IVSTE tibi memori pectore iusta dabo.
Ne mihi pollinctor, ne flebilis insonet auri,
Ilicet, extremâ Præfica voce canens.
Ire licet? non ire libet: dum vita manebit,
IVSTE tibi memori pectore iusta dabo.

I. T.

IANI LERNVTII
IN OBITVM IVSTI LIPSI
ELEGIA.

EXEQVIAS mecum comites simul ite frequenter,
Cura quibus culti cordis & oris adest.
Non rediturus abest iam flos populi, vnicus ille
Qui modò formator cordis & oris erat.
LIPSIVS Aonidum antistes, Sophiæque medulla,
Par cui ad eloquium nobile nemo fuit;
En iacet impositus feretro sine luminis vsu,
Voce sine, & digitis quinque mouetur onus.
Ne fletu tumulum vano rorate dolenter:
Facta Viri potiùs tollite laude pia.
Nam quamuis meritò fatis lugemus ademptum,
Et desiderij vis animum acris agat:

Sors tamen in planctus prohibet nos illius ire.
Cur? cælo missus, cæli iterùm alta tenet.
Quem Themis in superis voluit sociū esse Deorū,
Hunc mærere minùs nos Ratio ipsa monet.
Ennius antè pater vetuit sua funera fleri:
Pectore non poterit LIPSIVS *esse pari?*
Maior erat, dum noster erat. tot scripta diserta
Testes virtutis prærata signa ferunt.
Luce tuâ fulgens volitas LIPSI *omnium in oras;*
Et tuus à sero funere viuet honor.
Nil vltra neruos morti concedis & ossa:
Ingenio nullam vim Libitina tulit.
Ducta tibi Ausonidum priscas ita vita per artes,
Crederet vt Latium te genus esse Remi.
Cecropio maduit sic mens tua plena lepôre,
Accola vt Hymetti cederet ipse tibi.
Non petere externas merces orientis ab orbe,
Nec captare lucrum trans mare cura fuit;
Non gladio munire latus, non casside vultum;
Bellaque ciuili cæde cruenta sequi.
Nec te per cuneos egit populi æstus hiantem;
Spreuisti fallax ambitionis iter.
Otia dia tibi placuêre, nouemque Sororum
Orgia, per quæ laus cresceret aucta tua.
Creuit, & in cælum plausis se sustulit alis,
Cædere quas cani falx nequit vnca senis.
Porticus admisit adytis te Stoïca apertis,
Zenonis socium teque Cleanthis habet.
Quam penitus decorare volens, Senecæ antra subîsti,
Pressa situ veteri, sentibus hirta nouis:
Detergens runcásque solum, nitidi æquoris instar
Illa iterùm cogis luce vigere sacrâ
Iudicij ingenijque tui. Constantia parta est
Hinc tibi, fortunæ nullâ agitanda vice:
Tersum opus eximiumque, satis quod nemo celebret,
Diuinum planè ni fateatur opus.
Hinc fines animo certi, moresque sine vllâ
Labe, per incertum te statuêre mare
Mortalis vitæ aurigam dextrumque probumque,
Qualem secla patrum vix habuére priùs.
Horum ope post quoque fata perenni es nomine clarus,
Et, dum Sol mundo lumina sparget, eris.
Horum decretis semper feliciter vsum,
Æris te numquam cepit auarus amor.
Cùm tibi Rex Gallus montes promitteret aureos,
Et puppim veheret auræ secunda tuam,
Sorte tuâ contentus amasti viuere tecum,
Velorum plenos & tenuare sinus.
Nec potuit te Roma caput rerum allicere ad se,
In te prona licet Principis aula foret:
Principis Augusti, Domino qui primus ab illo est,
Quo maius nihil est, nec prius esse potest.
Nec sibi Doctorem potuère adsciscere Senæ,
Larga esset Thusci cùm tibi dextra Ducis.
Nec te Felsinei colles, Patauī ardua nec te
Mœnia traxerunt in sua sacra suum:
Hinc Veneti quamuis instarent sedulò, & illinc
Purpura Boiorum sollicitaret idem;
Omnes certatim te præmia ad ampla vocantes,
Qualia nec genitis se penes addere ament.
Sed visum in patriâ tibi degere corporis ægro:
Louanij placuit dulce piumque solum.
Ergo hic fixa domus, nulli non hospita docto:
Quam propriam virtus prisca libens coluit.
Hic tibi Romanæ miracula prodita gentis:
Hic celebrata Crucis sunt monumenta sacræ:
Plurimaque in lucem missa immortalia scripta:
Posteritas omnis quæ venerata leget.
Nulla quibus robigo æui cariosa nocebit,
Non si Liuoris dente sit acta nigri.
O vulgi mens læua leuis! quis fingere pectus
Artibus his capitur? quis bona fortis adit
Ingenuæ rectis oculis? vix commoda pauci
Expendunt dociles quæ dare Pallas habet.
Formatur studiis istis inscita iuuentus:
Decrepitum oblectant erudiuntque senem.
Ornamenta ferunt rebus iucunda secundis:
Perfugium aduersis præsidiumque gerunt.
Siue domi maneas, fomenta domestica præbent;
Ad latus ire parant, seu libet esse foris.
Post obitum quoque persistunt in amore, & honorem
Cultori adfirmant, nec periisse sinunt.
Hinc populi pendent cupidi, Regesque Ducesque
Qui secum nolunt gesta sua alta mori.
Nam virtus celata iacet velut obsita nocte:
Gnauus ab ignauo distat abestque parum,
Si careat calamo fidi scriptoris vterque;
Qui benefacta probans, improbet acta malè.
Tanti etenim quisque est, decoris quantum adstruit illi
Gloria, præclaris macte virûm ingenijs.
Hæc primis hortor iuuenes colite impigri ab annis;
Vos pudeat steriles frugis obire dies;
Si vestri vobis cura est patriæque, nec esse
Vultis fatali mortis in arbitrio.
Adspicite vt LIPSI *nomen totū impleat orbem,*
Et tumuli rupto marmore celsa petat.
Pectoribus nostris præsens ceu numen inhæret:
Spernit & è Parijs erutæ saxa iugis.
Illius ergo sacros Manes celebremus, & Vrnam;
Cuius in angusto tot bona clausa situ.
Iustaque soluamus IVSTO *sollennia, nobis*
Annua quæ referat sæpè colenda dies.

IN

IN OBITVM
Magni atque incomparabilis Viri
IVSTI LIPSI
Rei litterariæ Principis.

*E*T *cupio, & verè tibi debeo,* MAXIME LIPSI,
Flebile ſupremi carminis obſequium.
Hoc ſummæ virtutis honos, doctrinaque ſumma
Poſcit, & ANTIQVIS MORIBVS *apta fides.*
Cur igitur triſtes ceſſant, epicedia, verſus,
Cur ſilet ad tumulum Nenia noſtra tuum?
Fallor, an infando ſimul externata dolore
Mens animæ, atque animi nuntia lingua ſtupet?
Victa ſtupet certè: quis enim non fulmine tanto
Senſibus attonitus excidat ipſe ſibi?
Sed tamen exſuperat, velut alto expergita ſomno,
Vnica nos homines quæ Ratio eſſe facit:
Et quod lenta dies, vi mollius illa benignâ
Temperat, & placidâ mentis in arce ſedet,
Sceptra tenens, longeq; hiemes & nubila pellens,
Dum ſua lux animo pura quieſque redit.
Tum vires attollit amor, victrixque recurrit
Vltima quæ cineri debita cura pio.
At quæcumque tibi pietas litat, optime LIPSI,
Nec ſatis illa tibi, nec facit ipſa ſibi.
Nam vitæ velut antè tuæ, ſic gloria mortis
Clara piæ, officij vicerit omne decus.
Nec tam iuſta tibi, ſibi quàm feralia viuo
Buſta ſtruit, leſſum qui tibi IVSTE *ſtruit.*
Ceſſo igitur, ceſſo; tumulo ne præficus impar
Mergar in eulogij naufragus amne tui.
At tu qui numero & cumulo laudum omnia vincis,
SALVE *anime, atq; omni maior honore* VALE.

In XII. Faces Funeris LIPSIANI.

*Q*VAERENDAE *ſoboli geminas prolampade pinus,*
Orbe vagans toto, ſuſtulit orba Ceres.
Iuſtiùs at quanto DVODENAS, IVSTE, *Cupreſſos*
Pro totidem facibus nos tibi ferre decet?
Singula vt ante gerant operum monumenta tuorum
Muſæ & Charites. *Singula, & exultas tot tibi ritè* DEAS.
Quarum prima nigram ducens ex ordine pompam,
I. Conſtantia. *Ardua* CONSTANTI *fulta virago pede,*
Deſpectam calcabit humum; luctuque metuque
Fortior, atque ipſâ ſe quoque morte geret.
Altera penè animo polluta, ſed ore POLITA, II Politica.
Syrma trahet pullæ ſeſquipedale togæ.
Aptior inde SAGO, *rigidoque aſſueta* QVIRINO, III. Militia.
MILITIAE *veteris ſigna animoſa feret.*
Succedet varias telorum inſtructa per artes IV. Poliorcetica.
OPPIDA *Diua ruens, oppida Diua ſtruens.*
At procul admirata, virûm tot ROMA *triumphis* V. Admiranda.
ADMIRANDA, *ſuum planget obiſſe decus:*
Quemque decet titulum ſtatuet, ſtatuamque ſepulcro,
Æmula quam TVLLI *ſpectet & vmbra* TITI.
Quin etiam THERMAE, *& magni labor* AMPHITHEATRI, VI. Amphitheatra, Thermæ, &c.
Quilibet & CIRCVS LIPSIADAE *eſſe volet.*
VESTA *ſuper tumulum raptas de vertice vittas* VII. De Veſtâ, &c.
Sparget, & incanis lilia miſta roſis.
At pia RELLIGIO *noſtræ manifeſta ſalutis*
Signa gerens, ſanctam præferet alta CRVCEM. VIII. De Cruce.
Illa Crucem; CRITICE *lucem, faculamque micantem* IX Libri Critices.
Attollet veterum mille voluminibus:
In quibus & TACITVS, SENECA, *atque* PATERCVLVS, *atris*
Deterſi à maculis, nomina pura, nitent.
Illud at antiquum ſtudiisque illuſtre LYCAEVM, X. Louanium.
Pulcher vbi GRVDIVM *Dilia opimat agrum;*
Hiſtoricâ nuper vix cultum veſte, repentè
Morte ſui Hiſtorici, mortui ad-inſtar habet.
Sed tamen eſt aliquid cineres ſeruare ſepulti:
Quis ſcit an ô Phœnix pullulet inde nouus?
Omnem qui pennâ recidiuâ poſtumus orbem
Luſtret; vt ille ſuis nuper EPISTOLIIS, XI. Centuriæ Epiſtolarum.
Perque manus, perque ora virûm conferta cucurrit:
Nominis & famæ dum ſatur vſque nouæ,
EMERITAM PENNAM *ſuſpendit poſtibus* HALLAE,
Victuram auſpiciis, CHRISTIPARA ALMA, *tuis;*
Dum tua per cunctas MIRACVLA *dìdita terras,* XII. Miracula B. Virg. Hall. atque Aſpricol.
Teque, tuamque tubam LIPSIVM *ad aſtra vehent.*

Pietatis & beniuolentiæ ergô
Maxæmylianus Vriendtius
Senatui Gand. à Secretis
merenti mœrens P.

IVSTO LIPSIO V. C.
IVSTA FACIT
Adrianus Flerontinus I. C.
AD MEMORIAM.

O QVAE fatorum domitrix, letoque superstes
 Effugis extincti lurida busta rogi:
Per te aliquid si sunt manes, si nomina viuunt,
 Et reparas famâ temporis inuidiam:
Huc ades, æternisque fauens allabere pennis,
 Queis post fata, virûm grata per ora volas.
Huc ades; ecce tuam pia turba parentat ad aram,
 Et tibi, LIPSIADAE IVSTA dicata, vouet.
Accipe supremum quod mœsti munus amici, hinc
 Publico, & hinc priuo nomine persoluunt.
Accipe: & æternis diuini si monumentis
 Ingenij, Musis reddita vita tuis;
Fac viuat, per quem natæ, per quem ipsa reuixti,
 Sentiat & vires inuida Parca tuas.
Cetera sint cæli, terris saltem assere nomen.
 LIPSIADEM quondam fama loquatur anus.

AD V. C. GERARDVM CORSELIVM
ICtum & Antecessorem.

O DECVS eximium ; Gradijs vbi Pallas Athenis
 Fundit inexhaustas pleni Heliconis opes:
Quæ tibi pro gratâ referat præconia mente,
 Quæve tuis studijs præmia posteritas,
LIPSIADAE dum sollicitus sic IVSTA rependis,
 Supremum & tantis manibus obsequium?
Nec modò funebri elogio, scriptóve parentas:
 Scilicet affectum non capis ipse tuum:
Latiùs effusis sed corripis omnia flammis,
 Et toto vates ex Helicone cies.
At mihi cordolium, mihi circumfusa doloris
 Nubila, penè omnem mentem animi eripiunt.
Nec potis est genius se in carmina soluere tristis;
 Tabuit in tantis arida vena malis.
Adde quòd Aonidum IVSTVS secum agmina traxit;
 Munera nec nobis, quæ priùs, vlla super.
Dum flos ille hominū BILLAEVS, Consilij fons,
 Fatorum inuisis occidit arbitriis;
Tum mihi perculso perierunt pectore sensus,
 Tum patriæ luxi tristia fata meæ.
Ah quantum illius tetigerunt funera! quantum
 Publico, & οἰκείῳ nomine perdolitum est!
At mihi LIPSIADES, casu commotus eodem,
 Conscriptum lacrymis mittit epistolium;
Solaturque grauem, naturæ lege, dolorem.
 Me miserum! Cygni hæc vox morientis erat.
Littera vix lecta est, luctus præsaga futuri;
 Ecce aures mortis fama repentè ferit.
Quis mihi tunc, eheu! geminato funere, sensus?
 Quos, sæua incusans fata, dedi gemitus?
Iluet abruptis renouantur vulnera venis:
 Atque impar tanto mens stupet icta malo.
Altius afflatus trifido sic fulminis ictu,
 Attonitum hac atque hac sertque refertque gradum.
Ergone debueras nostros lenire dolores,
 Duriùs vt subitò mens recidiua cadat?
Ite oculi in lacrymas, clarum flete orbis ocellum,
 Aut oculo si quid clarius esse potest.
Tu mea, tu moriens fregisti gaudia LIPSI:
 Tecum vnà studia, heu! interiere mea.
Tecum vnà nostros aufers vir maxime sensus:
 Tecum & Athenas gloria lausque perit.
Eheu! quo manes, quo carmine compellabo?
 Numquam ego te LIPSI lumine amabilior
Aspiciam? numquam velut antè, docentis ab ore
 Dulcem fecundi pectoris ambrosiam
Excipiam posthac? at certè semper amabo,
 Semper in hoc gratus pectore viuet honor.
Tu tu in me viuis, tecum mors me abstulit atra:
 Vna tuos cineres corque habet vrna meum.
Felices animæ, quas nexu & fœdere iunctas,
 Mors quoque diuisas tollere non potuit;
BILLAEE, & LIPSI, si vos mortalia tangunt,
 Hæc vota, atque pias accipite has lacrymas.
Puræ animæ, patrium posito iam corpore cælum
 Vos habet, & Campis ludicis Elysiis.
Nos turba infelix, per acerba & turbida rerum
 Voluimur, incerti quid fera fata ferant.
Inspicite, & nostrum memores miserescite casum;
 Et quam summa tenent, ô date pace frui.

ÆTERNIS MANIBVS
IVSTI LIPSI
Viri Amplissimi & Nobilissimi
Hubertus Audeiantius Brugensis
PARENTABAT.

E T meritò: quis enim mentem celauerit ægram?
 Præruptis dicam cautibus esse satum,
Qui potuit siccis oculis tua funera, LIPSI,
 Spectasse, ad gemitus quæ quoq; bruta vocāt.
LIPSI delicium Latiæ Graiæque Camenæ,
 LIPSI hominum pariter deliciū atque Deûm:
Cuius ad afflatus effusa est prima iuuentus,
 Cuius congressu limina trita senum.
Omnibus vnus amor responsa capessere docta,
 Atque tuo Musas ore videre loqui.
Sarmata, teque adijt studio inflamatus vtramque
 Qui colit Hesperiam, gensque Borysthenidum.
Nec

Nec tam longinquo quisquam fuit exter in orbe,
Auditor qui non ambiit esse tuus.
Ipsa tuis laribus submittens purpura fasces,
Dicentis quoties pendula ab ore fuit?
Vidimus, & vidisse iuuat, quantum illice vocis
Aurea mens potuit, suadáque lingua, sono.
Vidimus, & vidisse dolet me præ omnibus vnum,
Qui mihi eras gnato quod solet esse parens.
Optima sunt spatio consistere nescia longo;
Augescunt annis deteriora suis.
Est ea fatorum præscripta licentia; surdis
Verba dolor fundit diripienda Notis.
Nondum contigerant algentia secla senectæ,
Autumnus vitæ letifer ipse fuit.
O festina dies! exhaustis libera curis
Debuerat famæ mens superesse suæ:
Sacraque Palladiis suspendere postibus arma,
Post vigiles noctes otia grata terens:
Tu properata vetas, pallentibus excita lucis,
Ferali peplo circumamicta caput.
Nec modò partus honos titulique insignia prosunt,
Quæ Musarum ergò postera secla legent,
In primi accitum collegia sancta senatus
Cùm voluit PRINCEPS consilij esse sui;
Spernentem quamuis, solaque à mente peritum
Stemmata nobilibus non nisi vera peti.
Maiorum ostentat ceras (ais) atria circum,
Degener & priscis quisque superbit auis.
Quæ faciunt alij, Virtus, aliena fatetur;
Solaque stat pretij terminus ipsa sui.
Nec tamen haud poteras censeri laude tuorum,
Ac quæ iactares nomina stirpis erant,
Musa fuit potior, perque otia docta parari
Ingenij natum nobilitate decus.
Delectant alios fasces populi atque secures,
Virgaque cum verbis imperiosa præit.
Aut opibus turgent alij, & præ diuite censu
Ventosæ in paruo est ambitionis amor.
Cuique suæ Nemeses instant post terga, flagello
Insequiturque suus dira cupido deus.
Te secreta quies, & vulgi segrega plausu,
Contentum proprijs iuuit imaginibus.
Bella infesta nimis, per bella infesta fuisset,
Quàm foret ISCANO gloria læta tuo!
Hic vbi disereres quæ Tullius & Maro magnus,
Ac quidquid Latiâ conditur historiâ:
Quæ consulta patrum, veteris quæ stemmata Romæ,
Quæque aperit centum Varro voluminibus.
Tantus ruris erat sedatâ in mente cupido,
Lusisset Stygius ni bona vota furor:
Armorum furor, in Superos quæ tela ministrant,
Et lentæ dedunt Belgica tesqua neci.
Nam quæ finis erit? pereat quicumque nefasto
Impius armatum protegit ense latus.
Despicis hæc, cæloque incedens liber aperto,
Otia pacis agis, quam loca summa tenent.
Et fortè ingenij monimenta perennia cernens,
Digna quibus soluet præmia nulla dies;
Gaudia mente capis, quòd per tua scripta vagando
Fortiùs hæc aliquis publica damna ferat.
Sola etiam hæc contra tua nos CONSTANTIA firmet,
Vt sileam quidquid discitur esse tuum.
Hinc verò inferias persoluimus, & tua rapti
Est operæ mæsto carmine fata queri.
Belgica se in luctum penitus, quin aspice, vertit,
Nascenti primùm Belgica tacta tibi:
Horrificámque dedit propè iam lapsura ruinam,
Indigetis fructu cùm viduata tui.
Tunc etiam tellus motu tremefacta, doloris
Æquoraque indomiti signa dedere maris,
Obuia cùm vndantum latè furibundus aquarum
Proluit insano vortice cuncta furor;
Et campos per liquentes armenta, per ipsa
Cum stabulis mersit pascua læta greges.
Ipse dies radios cæcâ ferrugine texit,
Æternæque pauor nil nisi noctis erat.
Non aliàs afflicta solo, casumque tulére
Edita tot cælo culmina, templa, lares.
Flebilis occasus tuus omnibus: vltima regna
Testor, hyperboreâ canaque secla niue.
Et quis ibi, famâ saltem tua nomina noscens,
Corda licet longo diriguére gelu,
Temperet à lacrymis? Nec tu reprenderis illas,
Deuotæ quoniam symbola mentis habent.
Nos genus huc pronum lux prima accepit in auras:
Ferreus est animum qui prohibere potest.
Nil te Stoa moror, nullo Zenone mouebor,
Hauriat & gemitus Porticus ipsa meos.
Musarum hisce patri sollenni more parentos
Manibus & facio, quà pote, iusta sacris.
His desiderium longum testabor, amantis
Finiri poterit quod nisi morte meâ.
Pectore donec erit rediuiuum nomen in isto
LIPSIVS, officij symbola tristis erunt.

Elegia de obitu Cl^{mi} & Doct^{mi} viri IVSTI LIPSI

Ad Ill^{mum} & R^{mum} D. IOANNEM ANDREAM PROCHNICIVM, Ser^{mi} SIGISMVNDI III. Regis Pol. in Regno Neapolitano Legatum, Abbatem Sieciechouiensem, Præp. Crac.

Ergo, PROCHNICI, crudelia fata fuerunt:
Ergo iam noster LIPSIVS interijt.
Nec noua diuini legere (heu!) monimenta licebit
Ingenij, aut dulci colloquio inde frui.
Nec tibi signum animi mittetur Epistola prompti
Amplius: haud te vltrà LIPSIVS alloquitur.
O quoties doctusque liber, vel littera docta,
Missa ab eo? quoties & tibi lecta fuit?
Quin etiam solumque bonum, solumque putasti
Perfectum, quidquid LIPSIVS ipse daret;
Quidquid ab ingenio felici prodijt illo,
Et quidquid felix scriberet illa manus.
At tu animi pendens, miro percussus amore,
Id solitus cupidis excipere es manibus:
Quæ noua? quid noster mittit nunc LIPSIVS orbi?
O nihil à tanto paruum erat ingenio!
Omnia iudicio maturo, acrique labore
Perfecta, ingentis viuida signa animi:
Cùm subitò infelix percussit nuntius aurem,
Nuntius ô quouis vulnere deterior!
Nuntius infelix; nihil infelicius illo;
Heu! mortem LIPSI nuntiat ille tibi.
Heu mortem LIPSI! qui vitâ dignior omni,
Dignior innumeris viuere temporibus.
Tunc te PROCHNICI dolor ingens sauciat; omni
Fortunæ telo durior & grauior.
Nam tibi quis maior potuit contingere luctus?
Exprimere aut casus quis potuit lacrymas?
Nunc quamuis Patriam vexent ciuilia bella,
Quæ sua iam miserè viscera dilaniat:
Seditione graui nunc quamuis fluctuet ingens
Sarmatia; atque sibi factio cuncta trahat:
Infestetque suum Regem malè sedula turba,
Impia quin etiam tela cruenta gerat:
Et nostros vexent agros nunc fœda Scytharum
Agmina, captiuos vsque trahant populos:
Nunc quamuis totus furijs crudelibus orbis
Turbetur; quamuis classica & arma sonent:
Tu maiora tamen fortunæ damna putasti,
Quòd tibi, quòd mundo LIPSIVS interijt:
Quòd decus hoc hominum, quòd Sol iste aureus, orbi
Extinctus, lumen non dabit inde suum.
Vnus homo sapiens Regno præstantior omni est:
Constituit Regnum, & destruit vnus homo.
Quis nunc Romanas acies, quis bella, triumphos
Describet? quis nunc parta trophæa canet?
Quis te Roma potens mirabitur? aut tua dicet
Tempora, cùm regeres imperio populos?
Quis nunc monstrabit sacra penetralia Vestæ,
Æternos ignes nobilis Imperij?
Nunc etiam ipsa suo populo spoliata Theatra
Squallent, nec plausu iam resonat Cauea.
Nec iam certabit nudâ gladiator arenâ,
Heu visâ empturus delicias populo.
Tu solus dederas LIPSI spectacula tanta,
Miratur quæ omni tempore posteritas.
Cedite Romani Ductores: Nomina magna
Iam sileant: titulos tempus edax perimat.
LIPSIVS en vobis construxit maxima templa;
Ille arcus vestros, armaque disposuit:
Ille aras vestrisque Dijs, vobisque ministros
Commodat: illius viuitis ingenio:
Victisque diu: nam splendida vestra Trophæa
Non vrbs sola tenet, totus at Orbis habet.
Atque nec illa tenet: sic impia fata volebant,
Vt sub Sole nihil perpetuum esse queat.
Quin etiam Romæ Romanam quærimus vrbem:
Quæ miseris tumulis obruta tota iacet.
Nil nisi nomen habes Romanum, maxima Roma:
Roma caput mundi, nil nisi nomen habes:
Sed tua te virtus, tua te constantia Mundo
Illustrem semper perpetuamque dabit.
Ingenij sine morte decus, decora omnia vestra
Illustrat, nullo iam peritura die.
Ergo etiam sequimur vestigia vestra libenter:
Iam Romana placet Relligio & Pietas.
Simplicitas Romana placet, placet inclyta Virtus,
Quæ Pace & Bello maxima semper erat.
Sed sine te LIPSI (quis enim monstrauerit alter?)
Aspicere hoc lumen difficile antè fuit.
Te Duce Romanæ Virtutis templa subire
Possumus, & vericarpere Honoris iter.
Tu nostras monitis formas ciuilibus vrbes,
Rectoresque ipsos sedulus ipse regis.
Tu priuata doces, tu publica iura: Decorum
Quod sit commonstras; officiique mones.
Iam tua iam nostris animis Constantia fixa est.
Quis metus, & quæ nos bella mouere queunt?
LIPSI, quem summâ Sapientia in arce locauit,
Quo nil aut grauius vidimus aut melius;
Quem viuum appello thesaurum; pectore cuius
Cuncta arcana simul clausa fuère Sophûm;
Numquam te extinctum censebo. nam tua semper
Viuet temporibus gloria perpetuis.
Et te posteritas mirabitur æqua, tuumque
Æternum nomen candida fama feret.
Non vmquam tantum facinus committeret ætas
Posterior, cuperet quæ sine Sole diem:

Cui

Cui non doctorum relegendo scripta virorum,
Inque animo, inque oculis LIPSIVS *insideat:*
Quæ non Heroas inter sanctumque Senatum
Collocet, & nomen LIPSII *honore colat.*
Ergo, PROCHNICI, *nihil improba fata valebũt:*
Viuet temporibus LIPSIVS *innumeris.*

Simon Bircouius Polonus, Neapoli in amœnissimâ Italiæ Campaniâ faciebat.

IVSTO LIPSIO V. C. BALTHASAR MORETVS

Doctori suo meritò parentat.

VT *primũ aggredior magni primordia luctus,*
Mens hebet, & nimio pressa dolore silet.
Vos Aganippææ Phœbo præeunte sorores
Edite mœrori congrua verba meo.
Eheu! num tristes video languescere Musas,
Et quos ipse peto, sollicitare modos?
Fallor, an & mecum turbantur funere LIPSI,
Et Phœbi alterius numen abisse gemunt?
Ergo nulla viam monstrant vestigia, tantis
Manibus exsequias quà meus ardor eat?
Spes melior superest; adsit modò prompta Volũtas:
Vna hæc Cælitibus sufficit, vna placet.
Ille inter DIVOS *(Pietas ita credere cogit)*
Regnat; & hanc, veri numinis instar, amat.
In magnis voluisse sat est. quid nomine IVSTI
Maius? huic vni cælica templa patent.
At cur tristè cano? RATIO *quin gaudia dictat,*
Et SOPHIA *æterni clara propago Dei.*
Hæc modò læta suum deduxit ad æthera Mystam,
Pacis vbi plenum pascit amica quies.
Non lugere vicem, fas est gaudere, BEATI.
Quò contrà, ô vates, denius error agit?
Ille diu totum meritis impleuerat orbem,
Dum iuuat hinc doctos, instruit inde rudes.
Ipsa ignara sui, veterisque oblita decoris,
Hoc super astra caput vindice ROMA *tulit:*
Obstupuitque ARTES *passim* MORESque *renasci*
ANTIQVOS, *laudis symbola prisca suæ:*
VARRONEM *læta agnouit, magnumque* CATONEM,
Et SENECAM, *&* TACITVM, *quos sibi* BELGA *daret.*
BELGICA *complures bellis attrita per annos,*
Hoc vno felix NESTORE *visa fuit.*
Quamquam ô! sed nondum cæli placauerat iras,
Vt famæ posset credere consilijs.
Ille tamen constans monitorum semina spargit,
Viuere seu bello, seu mage pace velit.
Pacis at exsortem, belli ah crudelis amantem,
MILITIAE *antiqua iura sacrata decet:*
Pristina ROMANI *quo surgat gloria Martis,*
Iustitiæque ferox mœnia miles amet:
Nequis in imbelles posthac desæuiat agnos,
Latronémve gerat miles auarus opum.
Ast ne longa bonos vexent incommoda ciues;
Innumerisque super cladibus esse queant:
Aduocat è cælo Diuam, quæ conscia Fati,
Languida CONSTANTI *pectora voce beet.*
Illa vltrò acclamat: Non hæc sine numine Diuûm
Eueniuntque vos cura fatigat iners?
Corpora, non animos, lædunt fera prælia Martis,
Si firmet RATIO, *si* DEVS *ipse regat.*
Mortales parete DEO: *seruate secundis*
Vos rebus: tandem proderit iste labor.
His Dea dum populum mulcet CONSTANTIA *dictis;*
Altera mox IVSTI *voce rogata venit:*
Æquas PRINCIPIBVS *quæ curas scribere leges,*
ASTRAEA *ætherei gloria summa poli.*
Hinc VITIORVM, *illinc* VIRTVTVM, EXEMPLA *ministrat;*
Quæ caueant REGES, *quæ meliora colant:*
Vt tandem virtute DVCVM *Respublica felix*
Floreat, & læta tempora pacis agat.
Singula perpetuis signauit dogmata libris
LIPSIVS, *æternæ quæ praiêre Deæ.*
Quæ si non præsens, ætas ventura fruetur;
Et scriptis discet fidere consilijs:
Nulla quibus blandæ subsunt mendacia linguæ,
Parcere nec vero spésve metúsve iubent.
Illius ergo graui meritorum pondere tellus
Tota fatiscebat: cæli obiêre vices;
Et quæ non homines, donarunt præmia Diui,
Dum IVSTVM *superis inseruere locis.*
Non lugere vicem, fas est gaudere, BEATI:
Ne contrà, ô vates, denius error agat.

IN OBITVM CL. IVSTI LIPSI

Carmen Elegiacum.

CONDITVR *hoc tumulo Belgarum gloria gentis*
LIPSIVS, *ingenio viuidus, arte valens.*
Vindice quo, veterum florent monumenta virentque,
Cimmerijs tenebris semisepulta priùs.
Testis erit Tacitus, tacitus non ampliùs; imò
Princeps nunc Latiæ conditor historiæ:
Romanusque Sophus, qui à sæuo occisus alumno,
Huius ope in lucem purior ecce redit.
Hoc duce Plautus amat plausus, nec tempore Cæsar
Cæsus; nec Liuium liuor iniquus habet.

Velleius

Velleius redivivus adest: atque auspice IVSTO,
En tibi Salusti reddita prisca salus.
Singula quid memorem? Priscorũ nemo virorum
Huius non Criticam sentijt æger opem.
Sentit opem præsens ætas, ventura que sæpè
Sensura est, IVSTI *cùm monumenta leget.*
Hic regnare docet; docet hic parère; modúmque
Quo capias arces, quo fera bella geras.
Porticus, hoc ducente manu, patet omnibus; vnà
Cum sacris Vestæ Bibliotheca patet:
Amphitheatra edit, pugnásque in pace cruentas:
Quoque modo veteres, verba Latina sonat.
Accipit hoc auctore nouum Crux alma nitorem.
Roma Admirandas hoc duce monstrat opes:
Et colitur Regina Poli, quæ præsidet Hallæ;
Quámque Aspricollis nomine Belga vocat.
Scribendique vias veras, artémque decoram
Centuriæ tradunt, doctaque Epistolica.
Cuncta quid enumerem? cõplura affecta reliquit;
Vixissetque vtinam, plura daturus erat.
Sed nihil hæc potuère immitia flectere fata:
Ah fata ingenijs insidiosa bonis!
Iure igitur dum iusta facis nunc Belgica IVSTO,
Tantum mæsta virum prosequeris lacrymis;
Hispani, Gallique dolent hoc funere tecum,
Polonusque domi militiæque bonus:
Cumque Italo, Musis Germana addicta Iuuentus,
Cum fletu exequitur triste ministerium.
Imò ipsæ atratæ luxère hoc funere MVSAE;
Hacque ipsâ, exoptant, contumulentur humo.
Hoc etenim tumulo Latiæ pars maxima linguæ,
Atque vetustatis conditur omnis honos.

Michaël Groeneweghen, Lipsianæ disciplinæ alumnus, faciebat L. M.

IN OBITVM IVSTI LIPSI V.C.

Epicedion.

FERALES *numeros & lamentabile carmen*
Ægro animo, nigráque obseptus nube doloris
Ordior. An Cyrrham mihi fas atque antra mouere
Deliæ? an Aonias precibus ambire sorores?
Et ius & fas est. nec enim parua vmbra cietur;
Manibus, heu, lacrymas LIPSI *damus, illius olim*
Mystæ Phœbe tui, atque tui, Polyhymnia, cœtus.
Ergo seu rupes vos Thespia, siue biuertex
Parnassus, doctiue tenent iuga sacra Heliconis,
Seu nemorum ramosa domus, secretaque sanctæ
Castaliæ, secreta animis gratissima vestris,
Sufficito infando vocem ingeniumque dolori.
O nostrum quondam LIPSI *decus! ô mihi cari*
Patris amate vicem, quis te rapit, heu, mihi liuor?
Quis festinatis, heu, sic intercipit annis?
Siccin' abis nostri sidus mirabile sæcli,
Siccin' abis, nec te post vsurpare licebit
Ampliùs hisce oculis? non auscultare loquentem,
Et dignas adytis voces dimittere in aures?
O Atlantiade, & cum virgine Phœbe patrimâ,
Vos decuit, decuit vos intercedere iussis
Fatorum, & vestro noxam defendere alumno:
Quò nil Cecropiæ tulerunt præstantius arces,
Nil Latium vetus æque nouum, nil Gallia triplex.
Qui dignus Pylias æui contingere metas,
Atque omni eandem posito senioque situque
Æsonis in morem reuirescere, siue Iölai.
Saltem cygneam si vocem & iussa fuisset
Excipere, atque aliquod supremo tempore fungi
Triste ministerium; si prono colligere ore
Effugientem animam, caligantesque propinquâ
Claudere morte oculos, mæstúmve subire feretrũ,
Solamen tanto sit lenimenque dolori.
Nunc est omnis expers fomento plaga, nec vllâ
Ad sanum coitura die: nunc prorsus in ima
Viscera cæcum ensem & vitæ secreta recepi.
Nec certè Aeguden grauioribus externauit
Luctibus interitus letumq; parentis acerbum,
Quàm me nigra dies properataque funera LIPSI.
Nam quamuis nullâ consanguineate propinquum,
Hic me non alio complectebatur amore,
Quàm si sanguis ego verè ipsius: omnia nobis
Vnus erat, quæ leua mihi simul omnia Diua
Abstulit. O vbi nunc amor ille & cura paterna?
O vbi spes, vbi votorum mensura meorum?
Arx vbi præsidiumq; meum? quo sospite ouabam
Toto animo, cælumque manu contingere rebar:
Pampinus vt palmesque tener, cui grãdior vlmus
Firma pedamenta & ramorum fulcra ministrat,
Mox animos tollit, mox dulceis cogitat vuas:
Ah, quis litterulis iam compellabit amicis?
Quis dubio responsa dabit? quis fulgida cæcis
Errorum in tenebris præpandet lumina menti?
Quis varios ægri sedabit pectoris æstus
Dulcibus alloquijs, postliminioque reuersum
(Si quando hoc voto Superis damnabimur æquis)
Excipiet, blandisque premet mea colla lacertis?
O cælum! ô tellus! ô salsipotens Neptune!
Omnia mi periere, illi cùm lumen ademptum,
Qui mihi lumen erat; iam nox manet atra dolorũ,
Omnia iam tristi mihi tempora felle madebunt.
Nec me sacra iuuent, quorum percussus amore
Antè fui; valeant mea quondam gaudia Musæ.
Tantùm flere lubet; luctum pro LIPSIO *amabo,*
Et rudibus cantabo modis lacrymabile carmen,
Quale vel Alcyones in littoribus desertis,
Vel sub populeâ modulatur Daulias vmbrâ,

Pignora cùm nido detraxit callidus auceps.
Ipsæ cum socio Charites grege Fontigenarum
Tam cari capitis queritantur præcoque fatum,
Et gemitu & lacrymis & luctisono concentu,
Castalijsque timent posthac ne fontibus humor
Desit, & aßuetas silua arida deneget vmbras.
Adde & Musarum comites, & quotquot vbique
Virtuti Sophiæque litarunt, omnibus ægrè est,
Omnes exceßu LIPSI *tenerè illacrymarunt.*
At misera ingeminans lugubres Belgica leßos
In cælum & Superos liberrima verba profundit,
Dirumpitque sinus, nudataque pectora plangit,
Aut deturpatos lanias sibi puluere crines,
Luctu amens, tumuloque inconsolabilis hærens.
Elysium contra Chaos & iucunda vireta
Fortunatorum nemorum tanti hospitis ergô
Lætitiá plausúque fremunt: hunc agmina stipant
Semideûm Heroûm: hunc certatim vndeundique magnæ
Aduolitant animæ, mirabundæque pererrant
Luminibus tacitis, sociúmque adiungere gaudent:
Haud aliter quàm cùm feto patris edita busto
Prodit auis, magni tendens per inania mundi
Ad Ptolomæëas Arabum de finibus oras,
Alituum coit omne genus, solisque volucrem
Attonitæ denso circum agmine conglomerantur.
Salue supremùm Suadæ illibata medulla,
Doctrinæ Sophiæque penus, clarissima prisci
Fax æui, & veterum scriptorum acerrime vindex,
Humano propè maior, & egregium indulgentis
Naturæ specimen, LIPSI *optime maxime salue,*
Supremumque vale, facilisque hos pectore ab imo
Depromptos gemitus atque illætabile murmur
Accipe; si mea non odiosa ingrataque quondam
Musa fuit; si te mappam mittente, tuisque
Auspicijs primùm spatia hæc decurrere cœpi.
Accipe quod præstare Dijs hic manibus vnum
Officiosa potest pietas, quæ soluere iusta
Mens ægra ac magno valet oblimata dolore.
Posteriùs cùm me patriæ fors prospera reddet,
Cottidie tua busta salutaturus adibo,
Et benè, mi Doctor, repetam, placideque quiescas:
Cottidie flores serti simul atque soluti
Plenis spargentur calathiscis, vrnaque felix
Myrrhâ & Achemenio semper stillabit amomo.
Semper apud memorem meritorum gratia stabit,
Et sincera tui reuerentia. Non potes vllos
Parca ferox magno fines præscribere amori,
Non potes; ipsa suis paret mens legibus, omnis
Libera hero, nullis docta inseruire lupatis.
Quid libri? quid scripta? quis illis marmora & altos
Pyramidum sumptus animosaque conferat æra?
Hæc ferro, hæc flammâ fugitiuorumque caduca
Ictibus annorum: nulla illis tempora, nullæ
Sunt metæ; quæuis leget ac mirabitur ætas.
Namque olim Genio sunt nata Dijsque secundis,
Sæpiùs & dio rore imbuit alma Iuuenta.

Philippus Rubenius Doctori suo M.P.

IN V.C. IVSTVM LIPSIVM EPICEDION

Ludouici NonI Doct. Medici.

MAGNA *anima, æthereum quam supra euexit Olympum*
Æternus Genitor, solioque locauit auito;
Da faciles threnis aures, ne subtrahe vultum,
Nenia funereos mea dum persoluit honores,
Et bustis extrema tuis epicedia cantat.
At quinam gemitus, vel quæ lamenta dolori
Sufficient? claros cineres quæ Præfica, LIPSI,
Perfundet lacrymis? an quæ mœstissima mater
In Sipylo queritur bis senas Tantalis vrnas?
An fletu liquefacta suo Mæandria Biblis?
An Phaëthontéo quæ in funere diriguerunt
Heliades? ánne Eöis emersus ab vndis,
Ferales planctus Hyadum chorus occinet orbi?
Tu longæua Themis, doctâ tu Pallas ab arce,
Dic tumulo lessos, & singultantia luctu
Plectra moue; & taxis crines & tempora vela:
Ante fores nullo frondescat culmine laurus,
Sed plorata tuos postes cyparißus obumbret;
Nam cecidit vates Helicon tuus. O vbi tristes
Siccabis lacrymas Grudium? quanto vndique questu
Pulpita, Cecropijs certantia pulpita Athenis,
Mœsta sonant? vacuæ lugent Doctore cathedræ.
Martia sic magni in Ciceronis funere Roma
Ingemuit quondam; Latiæque silentia linguæ,
Vos septem colles, vos flestis rostra Quirini.
Sanctiùs ecquis enim coluit sacraria Phœbi?
Gorgoneo admouit quis digniùs ora liquori?
Testis inexhausto est facundia pectore diues,
Seu lubuit vincire modis effamina certis,
Seu lubuit voces animare lepôre soluto.
Qualiter assurgis? quàm denso pondere mentes
Afficis, & dulci perfundis nectare sensus?
Non tibi Nelides, non se tibi conferet Heros
Dulichius, breuitate potens non frater Atridæ.
Non tua Tellenis turgescit pagina nugis,
Aut populo phaleras, & inania cymbala vendit;
Sed solidæ passim virtutis semina spargit,
Lectoremque auidum generoso replet honesto.
Nec tibi morosá dictatur epistola curá,
Ast facilis, nulloque venit impulsa labore:
Non ieiuna tamen, ridenda aut ilia ducit,

Cecropio sed melle madet Latioque lepòre.
Tu miseros Belgas, afflatos turbine belli,
Erigis eloquio, magnisque hortatibus imples:
Et tua nos docuit Constantia ferre pericla,
Atque animum infirmum triplici firmare metallo,
Fortunæ aduersus ludos, & lubrica rerum.
Tu veterum mores scabrâ rubigine sæcli
Eripis, atque nouo cogis splendescere cultu.
Per te nigrantes Mauortia Roma fauillas
Excutit; & longe posito squallore senectæ,
Ecce alios iterùm melior iuuenescit in annos.
Iam priscas miratur opes, & robora regni,
Et modò Tarpeio Capitolia celsa Tonantis
Fulgere colle stupet; circùm delubra Deorum
Obtundunt trepidos oculos fulgore metalli.
Innumeri hinc arcus, spolijsque ornata trophæa,
Hinc Thermæ occurrunt, hinc admiranda Theatra:
Deliciasque suas, sæuæ spectacula arenæ,
Atque Theatrales gaudet cognoscere plausus,
Consilijs, monitisque tuis, vestigia Regum
Lubrica componis, Consi penetralibus haustis,
Queis populos iustis valeant compescere habenis.
Iam te quis Martis tenuit feliciùs artes?
Militiæ dum prisca doces præcepta Quiritum:
Queis tectus veniat telis in prælia miles:
Quá deceat fossâ, vallóve includere castra:
Mœnia quàm vario prosternat Machina pulsu.
Martia quæ tantum pubes miratur, vt vltrò
Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ.
Singula quid memorem? non vestigata priorum
Ingenijs, tenebrisque diu damnata profundis
Extrahis, & primus luci committis apertæ.
Te sine Zenonis latuissent scrinia. magnum
Crātera quis nosset, demorsoque vngue Cleanthem,
Ni tu Stoïcidum renouasses atria sectæ?
Quid loca senta situ Scriptorum, aut mersa veterno,
Vindice te, referam, solitum spirare decorem?
Non tot in Augeæ stabulo exantlasse labores,
Eurysthi imperio, fertur Tyrinthius heros;
Tædia quot passus, dum cæcâ nocte latentes
Eripis Auctores, mendis blattisque fugatis.
Luce nouâ melior Tacitus, Senecæque coruscant;
Atque alij Proceres, Latiū quos vidit & Hellas,
Pileolo ornati, raso te vertice, LIPSI,
Sectantur cuncti: sic libertate receptâ,
Hostili fuerant quondam qui carcere clausi,
Læta triumphalis comitantur syrmata pompæ.
Quàm tibi blanditur Iessés germinis altrix?
Illa, cui extremos calamus seruauit honores;
Dumque Belga videt, per te miracula vulgat,
Quæque priùs Hallis, nunc patrat Colle Sichemi:
Talia, quæ veniens auidâ bibet aure vetustas,
Iuratásque dabit Fidei euanescere pestes.
Sed quid ego hæc, inopi sperem deducere venâ,
Ingenij monimenta tui; quæ dicere fama
Nulla potest, quamuis centeno personet ore?
I Musa, & cordis te per penetralia gyrans,
Arcanos animi penitus expende recessus.
An referes faciles & non sine pondere mores?
An niueum, & nullâ tinctum ferrugine pectus?
Quæ probitas oris? frontisque modestia quanta?
Illa dedit sæuas te sustentare procellas
Inuidiæ, & rabidæ contemnere prælia linguæ:
Nec tua in alterius iugulum facundia sæuæ
Hac duce descendit, dentesque armauit acutos:
Sed cùm alij plenis spargunt conuitia plaustris,
Innocuos tantùm lusus sine felle reponis.
At quid in immenso laudū æquore naufragus erro?
Nam decus hoc, dignum meliori viuere sæclo,
Ah dolor! ah lacrymæ! mors inuida sustulit orbi,
Redderet vt cælo cælestis particulam auræ,
Vtque nouum patrio sociaret sidus olympo.
Felix ô nimiùm LIPSI! qui saxa dolosa,
Et dubios vitæ scopulos, Syrtesque latentes
Emensus, tandem tutâ in statione locaris.
Iam tenebris expers, & verâ luce refulges,
Illustres inter cuneos, Manesque beatos:
Hic vbi perpetuo via lactea lumine candet,
Vnde hominum miserans despectas viuere inane,
Et Patriæ ancipites casus, & tristia fata,
Respice nos felix; supremáque munera busti,
Quæ tibi funesto soluit mens saucia luctu,
Suscipe; & affectus ne despice IVSTE benignos.
Sic leuior semper tellus tibi vernet in vrnâ,
Ossáque sic tumulo molli composta quiescant.

GAVGERICI RIVI
& Studiosorum omnium comploratio
in obitu Ampl[mi] LIPSI.

QVALITER euersâ Gallorum cladibus Vrbe,
Aut illâ, psallens Nero quam conspexit ἅλωσιν,
Hostiles quicumque manus, quicumque Tyranni
Fugerat immeritis incendia concita tectis,
Si veluti postliminio dein fortè videre
Contigerat dulcem patriam dulcesque penates;
In Româ Romam quærebat, in ædibus ædes:
Pro sacro & sancto, sacri sanctique ruinas
Mæstus, & angustis cinerem spectare theatris.
Sicubi deprendit vestigia nota locorum;
Dicebat lacrymans: Heu! en domus & sacra Vestæ:
Hic auus, hic nutrix, pater, heu! habitare solebant.
Siccine non statuis rabies, non ira pepercit
Numinibus? Sic quando suâ Mors improba falce

(Anni-

(*Annibale, & Gallo, & quouis mage sæua Nerone*)
Messuerat LIPSI *vitam; velut agmine facto,*
Musarum ciues adstant adflentque cadauer:
Hic sibi patronum, Sophiæ vixisse parentem:
Corpore cum functo, CONSI *perijsse sacellum.*
Quid, quòd APOLLINEI *pars maxima suspirabat*
Iacturam TEMPLI, PACIS, VIRTVTIS, HONORIS,
Et PIETATIS? *Erant etiam queis visa iacere*
Curia cum legum tabulis, cum fortibus vrna.
Hic Prætor, Consul, Princeps, idemque Sacerdos,
Omnia erat. *cuius si singula dogmata spectas;*
Non quinquagenos vixisse putaueris annos,
Quin & non hominem vixisse putaueris vnum:
Sed doctos omnes simul, & tot sæcla, quot annos.

PIIS MANIBVS
Amplissimi Clarissimique Domini
IVSTI LIPSI
Ser^mis Principibus à consilijs, & Historiographi Regij, Domini quondam mei col^mi.

BELGICA *visa mihi cygnéo funera cantu*
Flere sua, vt cecidit flos, sol, & gloria BELGI
LIPSIVS: *vt turtur visa est mihi Grudia Pallas*
Lugere abreptum consortem; squallida vultu
Plebs effusa, gemens atratâ veste iuuentus.
Tuque igitur mœrens lugubri Nenia voce
Aude agedum, singultanti aude pectore, fractos
Edere singultus: hoc saltem munus herili
Postremum appendam tumulo. Sed nomen herile
Heu pectus mihi concutit, egressumque dolori
Præclusus negat ipse dolor: cùm vimida mentis
Illaque LIPSI *species mihi se obijcit, illa*
Fax Sophiæ, sedes Musarum, arx inconcussa
Virtutis, niueus Candor, Prudentia: verbo,
BELGI *delitium nostri: illa audita, probata,*
Visa mihi quondam heu facies. Sed LIPSIVS *ille*
Ecce fuit: quem, seu gratum misceret amico
Congressu alloquium, grauior seu pulpita sermo
Compleret, vetceris fundentem mella Süadæ,
Obstupuit toties Academica lecta iuuentus;
Gallus, Belga, Italus, Germanus, Sarmata, Iberus.
Quis non obstupuit? rapitur tamen: inuida forti
Heu fata humanæ! Europée hic vnus in orbe
Cunctorum applausu, votis, atque ore petitus,
Abripitur: populi vanos i quære fauores,
I regum capta fumos, & nomina quære.
Inspice vestitum diuersis floribus hortum:
Quò quisque aspectum meliore colore tuentis
Detinet, & grato nares magis implet odore;
Hoc spoliatori magis est obnoxius Austro.
Quid tamen, ô miseri, querimur? mortalia passus
Mortalis, supra mortalem nomine viuit:
Viuit & æthereo, voueo, felicius orbe.

Cultus & mœroris testimonium
M.P. Ioannes Bleuwart Athensis.

IN OBITVM
IVSTI LIPSI V. C.
Epigrammata.

I.

ERGO *abijt mæstis numquam rediturus amicis,*
LIPSIVS *insane mortis ad arbitrium?*
Ille sacer Phœbi mystes, doctæque Mineruæ,
Virtutisque omnis, LIPSIVS *ille abijt?*
Illéne quem Grudij nuper stupuere loquentem,
Semina doctrinæ dum meliora iacit?
Ille suis scriptis qui totum ornauerat orbem
LIPSIVS, *heu Fati tristia iura, abijt!*

II.

LIPSIVS *hoc paruo tumulo iacet. haud iacet; erro:*
Non adeò exiguo clauditur ille loco.
LIPSIVS *immensi factus nouus incola cæli,*
Nunc lætus terras despicit & maria:
Quæque priùs mundi calamo damnarat & ore
Vana, mage ex vero vana fuisse videt.
Attamen in mœsto quid vult sibi marmore nomen,
Quodque illo dignum nomine carmen adest?
Nempe reformandus vitæ melioris in vsum,
Hic veteres posuit LIPSIVS *exuuias.*

III.

Quisque dehinc venies Grudiam nouus hospes in vrbem
(*Cura pia est*) LIPSI *da tumulo inferias:*
Et castas superadde preces, meritumque dolorem:
Caussa tibi numquam iustior vlla fuit.
Quâ fit iter, quæris? tedâ praeunte rogali,
Ad magni ducent tristia busta viri
Pierides mæstæ. mæstâ hic cum Pallade, Diuas
Tres, quibus in doctos par amor atque fides,
Fœdatas cernes liuentia pectora palmis,
Sidera flebilibus surda ferire sonis;
Crudelesque vocare deos; sua damna vocare,
Hoc moriente, vnà non potuisse mori.

Petrus Panrinus, ad D. Gudulæ
Bruxellis Decanus.

PARCITE, LIPSIADAE, *lacrymis querulo-que dolori,*
Qui facitis IVSTO *iusta suprema meo.*
Non obijt, sed parte sui meliore superstes,
Elato ad tumulum funere, viuit adhuc.
Mors rapuit mortale, nihil conceditur vltrà.
Quod perijt, terræ portio quanta fuit?
Tam parua, vt vix vlla: volat nam mole soluta
Corporis, in tenues puluis, vt vmbra, Notos.
Sed probitas animi semper spectata manebit,
Et virtus, morum candor & integritas.
Hi comites illum ad sedes duxère beatas,
Cum grege victurum tempus in omne sacro.
Nec minùs in terris doctrinæ gloria durat,
Viuit, & in summo culmine vernat apex.
Quæsitum est decus ingenio, quod nulla vetustas
Imminuet, studij nec monumenta dies.
O clarum meritis animam! virtutibus ornat
Sidera, tellurem moribus, arte libros.
IVSTE, *tuum memori nomen cantabitur æuo:*
Æternus, tua dum scripta legentur, eris.
Ioannes Bochius, S. P. Q. Antuerpiensi à secretis.

I.

SCILICET *vnadies, crudelibus insita fatis,*
Abstulit, heu! nobis morte nefanda virum.
Egregiam verò laudem sceleratæ tulisti,
Dum tenues artus, lassaque membra necas.
Hinc saltem poteras, ô effrenata voluptas,
Parcere. non deerant corpora digna mori.
Excidit ingenium, medijs quod fulget in astris,
Musarum tenebras detenebrare potens.
Romani periêre sales, periêre lepóres,
Et periere omnes deliciæ & veneres.
Belgica lugubri nunc tota dolore fatiscit,
Tristitiæ obducit pectora mœsta situs.
SALVE *Musarum sublimis gloria,* SALVE
Mundi miraculum: molliter ossa cubent.

II.

Si laudem Pietas vllam sincera meretur
Veris suis cultoribus:
Eximiæ si qua est Doctrinæ gloria: doctæ
Et si qua laus Facundiæ:
Si summis vnìque viris placuisse, malorum
Hostem fuisse perpetem,
Est vitæ locuples testis vindexque probatæ;
Ipsis crepantibus inuidis:
Ecquis te, LIPSI, *vixit felicior? ecquis*
Te mortuo beatior?
Non igitur, LIPSI, *te lugeo; lugeo nullos*
Superesse nobis LIPSIOS.
Franciscus Svvertius F. amico heu! quondam Opt. Max. supremum hoc HAVE atque VALE mœrens meritoque scripsi.

IVSTVS LIPSIVS nec obijt nec abijt.

QVAEREBAM *mœstus sola sola, autumnque volantum*
Auia sectabar, nec comes vllus erat.
Hærebat lateri tantùm DOLOR *improbus, ille*
Ille, mihi LIPSI *quem Libitina dedit.*
Ibat Tænariâ cinctùtus tempora taxo,
Multa super Parcis & Phlegethonte querens;
Increpitans Minoa ferum, Rhadamanthum adamantem;
Et rea Styx, illo induce, tota fuit.
Olli toruus ego, Cede hinc DOLOR *improbe, dixi:*
Flere decet functos, hic nec obit, nec abit.
Non obijt, quem suppeditat nunc sidera IVSTVS,
Cessaque fulmineâ peruolat astra rotâ.
Non abijt, qui nunc etiam per docta vagatur
Ora virûm, & populi multus in ore sedet.
Sicne mori mors est, comitat quam vita perennis?
Funus id est, à quo maior in ora venis?
I nunc stulte DOLOR, *funus tam nobile plange:*
Non erat hoc FVNVS, *improbe,* FOENVS *erat.*

Cenotaphium.

Sunt Busto in Pario, sunt qui tumulantur eburno,
Sunt qui marmoribus, LIPSIVS *in lacrymis.*
B. B.

LIPSI laudibus nemo par.

NEMO *te lacrymis,* LIPSI, *neque laudibus ornet:*
Non lacrymæ, at plausus funera sancta decent.
At qui te laudare volet, velut Icarus alter
Nominis Oceano mergitur ille tui.

In Imaginem eiusdem.

Hæc LIPSI, *sed non* LIPSI *vnius, at simul ipsa*
Et SENECAE, *&* TACITI, *viua & imago* TITI.

Tumulus eiusdem.

LIPSIVS *ille tacet, simul &* CONSTANTIA *in illo,*
SVADAque, *&* HISTORIA, *& prisca* SOPHIA *tacet.*

Chronographicum.

LIpsIVs, heV, perIIt: qVId fLet? SCILICet ILLVd,
Lege noVa Vt dIsCas tV qVoqVe Phœbe MorI.

Maxamylianus Vriendtius V. G. a Secretis.

In

In IVSTVM LIPSIVM.

Voce, manu, vitâ, studium tibi maxime LIPSI,
Perpetuò cunctos erudiisse fuit.
Et stilus, & mores non paucis vnde nouati
In melius; placuit queis tua scita sequi.
Vnum vtinam accedat! sic vt te nempe sequantur
Omnes in priscâ Religione ducem.

In pennam LIPSI ad aram DIVAE HALLENSIS.

VIRGO *parens, Hallis celebris, donaria templi*
Multa tholo pendent & pretiosa tui.
Penna locum at LIPSI *tenet inter ea inclyta primum,*
Cui conferri aurum, gemma nec vlla queat.
Gemmae auo pereunt, auo consumitur aurum,
Penna viri docti semper honora manet.

Ad LIPSIVM super DIVA ASPRICOLLE.

Qui calamo HALLENSEM *produxsti tam benè* DIVAM,
SICHEMIENSI *itidem*, LIPSI, *age pegma strue:*
Nec moueare, pium hoc opus etsi rideat amens
Impietas. honor est displicuisse malis.
Risit inante ARCAM *salientem* DAVIDA *Michol;*
Ille tamen laudem, dedecus ipsa tulit.

Tumulus LIPSII.

Hoc tegitur corpus Magni sub marmore LIPSI,
Sed tegitur nullo viuida fama loco.
Quo moriente dedit gemitus SOPHIA *alma, sibique*
Supremum metuit tristis adesse diem.
Quisquis ades, benè dic cineri, benè Manibus opta:
Primorum primum non coluisse, nefas.

Numerale.

soL tVVs, heV, CasV defeCIt BeLgICa LIpsI;
perpetVò fVLgens LVX taMen Inde VIget.

Aliud.

LIpsIVs hIC sItVs est, fLos BeLgICæ & orbIs oCeLLVs.
ManIbVs eXoptet qVIsqVe qVIeta pIIs.

Aliud.

LIpsIVs oCCVbVIt DeLI sophIæqVe saCerdos.
LVgeat hIs dIVIs qVIsqVIs aMICVs adest.

Aliud.

qVò rVat InfeLIX eX oMnI, heV! BeLgICa parte?
InVIdIã fatI LIpsIVs eCCe IaCet.

Ius laude coronat.

LIPSIVS *è cælo in terram descendit, & idem*
E terrâ in cælum sese iterùm recipit.
Despicit inde hominum curas sublimis ab alto:
Nos illum è terrâ suspicimus miseri.

Gis. Bultelius Clytius.

I.

VIDERAT *ensifam priscæ ad fastigia famæ*
Fors Romam vnius subsidio calami:
Vidit, & inuidit; rabidoque accensa furore
Effudit querulo talia verba sono:
Ergo Vrbem erectam mihi tot sæclisque virisque,
Vna manus orbi tam citò restituet?
Ergo Vrbem euersam mihi tot sæclisque virisque,
Vna manus orbi tam citò restituet?
Ætatem ergo ferent meliùs quã marmora charta?
Artificem perdam: perdere opus nequeo.
Dixit: & in LIPSI *contorsit viscera telum.*
Ille cadit; lapsi stant decora alta tamen,
Roma vetus, Regumque animis præcepta regẽdis,
Et quæ inconcussum tristia ferre docent.
Dignum illi si grata voles dare Roma sepulchrum,
A tumulo ad vitam te reuocata dabis.

II.

Quidquid in vnum acti dederunt tibi Roma, Quirinus,
Æmilij, Decij, Scipiadæ, Fabij:
Quod Curius, quod Fabricius, Brutique dedère,
Reddidit hoc vnus LIPSIVS *omne tibi.*
Gallia te læsit stantem; sed Belga Camillus
Collapsam in formam restituit veterem.

Thomas Seghetus Britannus
Præceptori optimè merito P.

I.

DOCTORVM *sidus, Belgi decus, orbis ocellus,*
Deliciæque hominum, deliciæque Deûm,
Omnia terrarum famâ complexus, ad astra
LIPSIVS *hinc abijt; iamque Deum ore bibit.*
Crescere non potuit per totum diditus orbem:
Quo crescat, tantùm cælum erat; hoc adijt.

 Illu-

Illustresque Animas inter, Diuosque receptus,
Nectare & æternis pascitur ambrosijs.
Exuuijs Animi posuit Mnemmerua trophæum,
(Haud bustum) quod non atteret vlla dies.
Cui gemina Hesperia, & Celtæ, & Germania, & Angli,
Et quidquid terræ sol videt, inuideat.
Quare sollicitas Elegeïa siste querelas;
Præficaque hic nullas eliciito lacrymas.
Nemo ferat planctus, aut singultantia verba,
Mistáque mæstis suspiria cordolijs;
Ni qui Virtutem & Doctrinā splendidum inane,
Nosque immortales morte perire, putet.

II.

Dum vegrande Animi bellum componit, & vsque
Constanti sortem robore ferre docet;
Omnibus obijciens aduersis pectus ahenum,
LIPSIVS, *hæc* [*] *libro verba suprema dedit:* [*De Cōstantiâ capite vlt. versu vlt.]
Iure ego nunc acclamem: Ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον.
Effugique malum (DI!) reperique bonum.
Scilicet ille Deo plenus, certusque futuri,
Non potuit sese fallere, non alios.
Vt dixit, cecidit. fugit mala, gaudia nactus,
Nunc cælo magnus, magnus vt antè solo.

Æternæ summi Viri Memoriæ
Teneræmondæ posuit
David Lindanus Gandauensis.

Ad Litterarum Consultos, aut candidatos.

CVM *Phœbo & Musis nuper quicumque soletis*
Contrahere, & iusta dona frui titulo;
Parcite, vos moneo (nisi si irrita dona placebunt)
Abs illis posthac aut cupere aut capere.
Nam sine nil possunt tutore auctore Camœnæ:
LIPSI, *pupillis tutor & auctor eras.*

Gaugericus Riuius.

ORDINE *postremus,* LIPSI *doctissime, scribo;*
Etsi inter primos primus amore fui.
Ingenium colui, doctrina lumine clarum:
Vtraque condecorant munera, Vita, Fides.
Rostra carent linguâ, Facundia Principe, summo
Præceptore Scholæ, prisca caterua Duce.
Sed tua supplebunt tantam monumenta ruinam,
Quæ mille egregijs anteferenda libris:
Calcitrat in stimulum, dum te petit inuidus ore:
Nam te laude homines, luce Deusque beat.

Richardus Stanihurstus
Hibernus Dublinienſis.

ERYCI PVTEANI
IN
IVSTVM LIPSIVM
PIETAS,
BREVI NENIA
expressa.

LÆTAM, *Musa, Lyram doloris udo*
Conde murmure: Tibiamque prome
Aptam lugubribus Sacris, modisque.
Gratæ nunc PIETAS *obire mentis*
Suadet officium, FIDES*que suadet;*
Mæstâ Voce, Stiloque. nam suëtas
Odit delicias Loquela; amatas
Odit delicias Tabella, & hornis
Vrgetur lacrymis. nec sunt Loquelæ
Istæ deliciæ, nec sunt Tabellæ
Istæ deliciæ: at Feraliorum
Atrâ imagine vulnus atque funus
Heu! magnum, miserum, atque luctuosum
Hæc Tabella refert, refert Loquela.
IVSTVS LIPSIVS *occidit, virorum*
Ille Maximus Optimusque; Musæ,
Et Suadæ, & Sophiæ decus vetustæ;
Ille MORIBVS *inclytus* VETVSTIS:
Orbum lumine qui reliquit orbem,
Orbum numine qui reliquit orbem.
Lumen nam fuit ille Litterarum,
Numen & fuit ille Litterarum:
Ipse, Musa, Minerua, Suada, Apollo:
Heu! THALES*que meus, Paterque sancto*
Doctrinæ melioris instituto.
Duram ô præcipitis necessitatem
Fati! quæ violenter æuiterni
Carpit exuuias Viri Deique,
Carpit exuuias mei THALETIS.
Quis desiderio pudor modusve
Tam cari capitis, Viri Deique,
Tam cari capitis, mei THALETIS?
Largo proluitur dolore pectus,
Largo proluitur dolore ceras
Et sulcos tremuli stili, frequentes
Pressi stillæ animi replent, PIVM*que*
Laborem violant. Quid ergo? cesso:
Nec totum Tabula hauriet dolorem.
Vos mecum querulam mei SODALES
Vocem fundite, quotquot estis, omnes:
IVSTVS LIPSIVS *occidit, virorum*
Ille Maximus Optimusque; Musæ,
Et Suadæ, & Sophiæ decus vetustæ.

Ad

Ad Maximum Æmylianum Vriendtium, de Morte C. V. IVSTI LIPSI.

ECQVIS, MAXIME, quis modus dolori?
Quis finis lacrymis Simonidéis?
Quæ torrentibus ambulant per ora
Insolabiliter, caduntque guttis
(Heu!) vegrandibus ac perennè densis.
Busta LIPSIA, LIPSIOS amores
Vsque & vsque sonas; & vsque & vsque
Ocellos nebulas, & inquieta
Longo pectora concoquis dolore:
Mox defioculusque lacrumando,
Et defianimus dolendo fies.
Quare desine, quæso, lacrymarum;
Ecquid te teris, ecquid emedullas?
Iuit LIPSIVS, ibimusque cuncti.
Si probus fuit, & fuit pudicus,
Nec vanus Heliconidum Sacerdos,
(Sed probus fuit, & fuit pudicus,
Et sanctus Heliconidum Sacerdos)
Iam nunc sidera calcat, & superbum
Felix sub pedibus terit Olympum.
Quare sit modus improbo dolori,
Et iustæ lacrymæ audiant habenas:
Iuit LIPSIVS, ibimusque cuncti,
Mori Christicolis pijs, probisque,
Non est, crede, perire, sed præire.
B. B.

Ad eumdem Max. Vriendtium de Cl. V. IVSTI LIPSI scriptis.

IVSTORVM amantur LIPSANA
Si busta quæ fallunt nigra;
Nos IVSTI amemus LIPSANA,
Post fata quæ liquit sua.
Sed LIPSII quæ LIPSANA?
Chartæ disertæ, MAXIME,
Chartæ elegantes, masculo &
Chilonio scriptæ stylo,
Zenonioque pectore;
Nec inficetæ ceu Bauí,
Aut caprimulgi Mæuij;
Sed vel Maronis auribus
Vel Tullio dignæ legi;
Graio salino, & Italis
Tinctæ affatim leporibus:
Quas docta Carmentis suas
Non nôlit, & Plato suas;
Quas cana pennipes Anus
Dea Centilinguis prædicat
Post æra victuras diu,
Libanitidesque post cedros.
I nunc maligne LIVOR, i,
Vbi æra fulus triueris,
Durasque roseris cedros,
Tum LIPSIVM rodas licet.
B. B.

In funere IVSTI LIPSI V. C. Threnodia.

QVEM Phœbus citharæ decus,
Quem Pallas soboles clara Dieſſitris,
Et diuina Themis virum
Nascentem placido lumine viderant;
Nunc mœstis querimonijs,
Functum sollicit (non ita creditum)
Ne quidquam repeſunt Deos.
Et serò querulos ingeminant sonos:
Orbis Gloria concidit
IVSTVS LIPSIVS. heu! parcere nescia
Clotho, quid resecas colum?
Orbem quid solito lumine detegis?
Et quem Musa vetat mori,
Famosusque labor; illaqueas tuis,
Eheu! inuida cassibus?
Multis ille quidem flebilis occidit:
Nulli flebilior tamen,
Phœbi delicium quàm tibi Grudia
Tellus. quæ modò LIPSIO
Ornata, emerito sidera vertice
Tangebas duplicis poli,
Dum docta irriguo LIPSIACI è penu
Hauris flumina pectoris.
Hinc te ferus Iber, te Rhodanum bibens
Rhenumque, & Latium potens,
Certabant paribus visere gressibus:
Quos LIPSI, velut inclytus
Amphion lapides, doctiloquus sonus,
Et traxit calamus frequens.
Sed nunc Musa pijs desine fletibus,
Et frustrà prece lugubri
Sublatum ex oculis poscere LIPSIVM.
Non si Calliopæ genus
Orpheus contigerit Threïciam chelyn
Threſſæ sub Rhodopes iugis,
Parcarum laqueis expediet caput.
Illum Regia nobilis
Succinctum viridi tempora germine
(Quod curæ vigiles diu,
Et sincera Fides promeruit) sacris
Adiungit Superùm choris.
Hic Cæli proceres, hic Triados decus,
Et quæ condita tegmine
Suspexit cupidâ mente Sophos, videt
Pulsâ nube beatior;
Et nos iam memori numine protegit,
Quos curæ variæ premunt,
Donec sors eadem transuehat ad Deum.
Parentabat L. M. Laur. Beyerlinck Antuer.

GIS. BVLTELIVS CLYTIVS
IANO LERNVTIO,
De obitu C. V.
IVSTI LIPSI.

AVDEAMNE LIPSII vmbras versibus Trochaïcis,
Belgicæ in luctu calente, Iane docte, prosequi?
Luctus est grauis, Trochæi sunt leues; non conuenit.
Publico ergo in dolore conticescam? Non queo.
Sed tibi, tuoque linquens Vrientio graueis tubas,
Bella queis cruenta Regum detonantur fortium,
Si Trochaïcis minutis ego vicissim succinam,
Non viri irascentur vmbræ: verùm vt in concentibus
Musicis diuersa vocum consonant discrimina,
Nec minus remissa, quàm contensa, laudis obtinent;
Sic meis nugis futurum spero: nec Manes pij,
Anserem tot inter vnum strepere olores, abnuent.
Belga quis verus taceret, occidente Belgicæ
Luce? quis genas habere in funere hoc siccas queat?
Funebris lamenta lessi voce nemo flebili
Non canat, seu Flander ille, siue Brabantus siet,
Seu VValachrus, seu Batauus, siue Regi pareat,
Seu Iugum boni PHILIPPI pertinax excusserit.
Aurea est audita cunctis vox diserti LIPSII:
Nulla tam remota gens est, LIPSIVM quæ nesciat,
Non honoret, non adoret, sæculi sui decus.
Alitem miramur omnes, in Sabæis montibus,
Vnicum ex suis renasci cineribus: vtinam Dei
LIPSIVM ex suis renasci cineribus dent denuò!
Conferat libenter omnis orbis ad tumulum strues,
Fistulam suaue olentem, cinnamum, atque aromatum
Quidquid æstuosus Indus, Persa quidquid colligit,
Quidquid aut Panchaïa thuris, mollis aut Arabs habet:
Quæ suo incendat calore Apollo Pandionius;
LIPSIVS Phœnix nouellus Belgicæ vnde prodeat.
Sed mouere vota Diuos non valent; inamabilis
Parca cùm semel caducæ fila vitæ inciderit,
Phœbus ipse homines ab Orco non queat reducere.
LIPSIVS sibi sed ipse consulit benè, atque apud
Posteros nomen perenne parat, & æternum decus,
Nulla quod minuere possit Parca, nulla iniuria
Temporis delere, quin succrescat, atque floreat
Indies magis magisque. Sola vel CONSTANTIA,
Omnibus translata linguis, omniumque calculis
Adprobata, nomen eius, ære quouis firmius,
Donat immortalitatis æuiternâ gloriâ.
Quisquis hanc legit, ferendis rebus aduersarijs
Fortiterque, alacriterque, strenuus se comparat:
Nec timebit, fractus orbis si ruinâ concidat:
Par sibi vnus, integerque, totus impterritus,
Intus inuictus, forisque. Nec libris constantiam
Prædicauit, sed reapse LIPSIVS constantiam
MORIBVS fideque PRISCIS semper ipse exercuit,
Publicè, priuatim, vbique. Haud diffitentur æmuli,
Non priùs dictus Batauus, non obesus VVestphalus,
Qui virum vidêre fortem, & prorsus immutabilem,
Nec nouam sequi, inter ipsos tot Nouatores, Fidem.
Cetera eius scripta quis non vnicè admirabitur,
Plena succi, plena mellis, & vigoris masculi?
Cuncta sunt neruosa, cuncta plena sunt mysterijs.
Ille namque antiquitatis adfluens armarium,
Quidquid abstrusum & remotum in litteris bonis fuit,
Protulit nobis in vsum, & publicauit omnibus.
Iam tacent Musæ Latinæ, conticente LIPSIO,
Luget & Parnassus ipse, Gratiæ afflictim dolent:
Ipse ego, vidisse numquam LIPSIVM cui contigit,
Totus ah! mœrore tanti in morte tabeo viri.
Nemo non amusus, excors, blennus, atque barbarus,
LIPSII dolere morte non potest vel maximè.
Sed necesse cùm sit omnes emori, qui nascimur,
LIPSIVS mortalitatis ritè cursum exegerit,
Laude summâ, summo honore; quem locum adsignauerat
Rex supremus, iste noster optimè curauerit;
Inuidere non decebat partaei sua præmia,
Quando iam mensis Deorum gratus hospes accubet,
Nectar Ambrosiamque pascens, cùm beatis mentibus.
Imperator euocauit, sponte paruit suâ:
Fata duxerunt volentem, non coëgerunt sequi.
Lux beata, æterna, luci luceat Belgi vnicæ.

ΙΟΥΣΤΟΥ ΛΙΨΙΟΥ

τῶν βασιλικῶν διδασκάλων ἐλλογιμωτάτου
καὶ ἐνδοξοτάτου

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ.

ΛΙΨΙΟΝ ὡς ὀλοοῦ μοῖρ' ἔσβεσε γήραος οὐδῷ,
Γυμνάζοντα Μούσαις ἐκπονέοντα βίον·
Δάκρυα θερμὰ χέουσ' ΕΡΑΤΩ, κόνιν αἰθαλόεσσαν
Κάτθετ' ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ τόδ' ἔειπεν ἔπος·
Ὢ πόποι· ἢ Φοίβου τελεταῖς μέγα πῆμα ταράσσει,
Καὶ ῥόον ὑψιπέτης ὃν πρὶν ἔκοψεν ὄνυξ.
Οὕνεκα θαυμασίην βιότευ νῦν κάλλιπεν αἴγλην,
Ὃς λάχε παντοίης Παλλάδος διδασκαλίης·
Καὶ μάλα θελξινόου Πειθοῦς σεῦ χεύματι δεύσας,
Πιερίδων σοφίην εἰς κύκλον ἡρμόσατο.
Ἦ μάλα ζῶν διάγει ὑπάντοτε φαίδιμον εὖχος
Οὐρανίης ἤδη ἀμφιβέβηκεν ὄρους.

V. C. IVSTI LIPSI

Regiorum Interpretum eloquentissimi
& præcellentissimi

EPITAPHIVM,

expressum ad verbum è præcedenti
Græco.

LIPSIVS *vt senij cecidit sub limine crudo,*
Exercens Musis acrius ingenium:
Tunc ERATO *fundens lacrymas, candente fauillâ*
Oppleuit crines: hæc quoque tristis ait:
Quàm grauis hic casus Phœbi heu mysteria turbat!
Quásque volantis aquas vngula fodit equi!
Desijt ætherea quoniam nunc vescier aurâ
LIPSIVS, *omnigenâ Palladis auctus ope.*
Qui toties hilaris gustato nectare Pithûs,
Piërium stricto clausit in orbe Sophos.
Imò exsultat agens vitam: cui dedita fama,
Iam cæli geminum pressit vtrimque latus.

Sebastianus Rolliardus.

ΑΛΛΟ.

Ὦ ξένε, τύμβον ὅταν ἐσορᾷς τὸν ἀειδίον ΙΟΥΣΤΟΥ
ΛΙΨΙΟΥ, ὃς σοφίας τῆς ἱερῆς φάος ἦν·
Ἠδ' ὑπερεῖ τι νέον θνητοῖς νόησεν ἅπαντας,
Ἔν τε λόγοις πεζοῖς, ἔν τε λόγοις μετρικοῖς.

Τὸν τ' ἄρα πάμπαν ἅμα Ῥώμης [illegible] ἀνάσσας,
Μῦθον ἴδων ἀνάγειρ' ἐκ φυταλιῆς ποιῶν.
Αὐτίκα τὸν γ' ὅσον Σοφίας Παλλάδος τύμβον,
Σοῦ γὰρ ἀποθνήσκει σῆθι Αἰλιάδο.
Οἰκτροῦ δακρυχέων τι χόλον ἄχθεο πάντα,
Καὶ λέγε· φεῦ, ὁ μέγας ΛΙΨΙΟΣ ὤχετο νῦν.

Idem Latinè.

HVNC IVSTI LIPSI *tumulum quando aspicis hospes,*
LIPSI, *qui sanctæ splendor erat Sophiæ:*
Qui dulci eloquio mortales vicerat omnes,
Seu vis arte chori, seu cupis arte fori:
In tumulo hoc, tumulum Romanæ conspicis Vrbis,
Namque eius studijs nunc rediuiua nitet.
Quin etiam hoc tumulo Sapientia conditur alma:
Pectore cum LIPSI *hanc interiisse puta.*
Funde igitur lacrymas, felicia cuncta precatus!
Et dic: Heu! Magnus LIPSIVS *occubuit.*

Simon Bircouius
Polonus.

ΑΛΛΟ.

Οὐκ ἔτι θελγομένην ἄξεις πόλιν, ἄγκαθα ΛΙΨΙΕ, ὦ πόλεων αὐτονόμους ἀγέλας.
Οὐκ ἔτι κοιμήσεις πολέμων βρόμον, οὐχὶ χάλαζαν
Πετροβόλον λήξεις, οὐ Σιναῖ σεβαστίδας.
Ὤλεο γάρ· σοὶ δ' ἢ πολλὰ καταδύεται μαθηθ'
Σαρματικὴ, ἔξοχος δ' ἔξοχα Περχίκιος,
Μυεσέμβριος κήρυκ' ἀρετῆς, γλυκερὸν στόμα κόσμου,
χρυσολύρης μούσης ἤδ' εὐστέφανον.

Adamus Fabianus Bircouius
Polonus.

ΑΛΛΟ.

Τύμβον ἐμοῦ ὁρᾷς; θάρσει ξένε, ἥσυχος ἐμμί.
Ἄστεος ἦν· ὦ θρηνῶν μοι τίου, μὴ τι γόον,
Πρίξεσιν ὡς τ' ἀρετῇσι θεοῖς ἐναρίθμιος. οὔτις
Ἠχήεις ὑψηλὸν ὀλβοδότειρα στροῖς.

Lucas Wyngaerdus.

ΑΛΛΟ.

Σμικρὴ κόνις ταύτη ΛΕΙΨΕΙΟΥ λείψανα κεῦθει·
Κόσμος ὅλος φήμῃ σμικρὸς ἀπειρεσίῃ.

Petrus Pantinus.

Ana-

Anagrammatiſmus.

IVSTVS LIPSIVS.

PIVS STILI VSVS.

NON te ſola Themis decorat, non ſola Sophia,
Sola nec Aonijs Pallas amata viris;
Sed magè te Pietas cælo gratiſſima LIPSI,
Et ſincera beat cum Pietate Fides.
Hinc Mentiſque STILIque tibi PIVS VSVS, & almæ
VIRGINIS hinc ſceptris facta ſtupenda tuis
Excipis, & calamo tradis memoranda fideli,
Quæ vigiles Hallæ, Collis & aſper habent.
Iure igitur ſuperâ Diuorum ſede receptum,
Te lateri VIRGO iungier alma cupit.

Laurentius Beyerlinck
Antuerpienſis.

Alius.

IVSTVS LIPSIVS.

IPSVS 'ST LIVIVS.

LIVIVS IPSVS eram, ſed littera defuit vna,
Heu nimis atroci littera rapta manu!
Nam roſei primas vt carpſi luminis auras,
E mihi ſurripuit de tribus vna ſoror:
De tribus vna ſoror, ſuruâ quæ nocte creatæ
Ducunt barbatâ noxia fila colo.
Surpuit heu! & certa fides: Euroſtia namque
Inde fuit puero duráque dira ſeni.
Illa meum lumen ter deſpuit, illa penates
Sardos duxit ſideris eſſe meos.
At ſatus Iapeto, ſi de meliore metallo
Finxiſſet fabrâ LIPSIA membra manu;
Si melior ſanguis fuerat, ſi longior ætas,
Nec mors Pegaſeo tam properata gradu;
Quod mea ſcripta docent, Muſeáque turba fatetur,
Ipſe adeò Liuor; LIVIVS IPSVS eram.

Franciſcus Sweertius F.

IN

IN HÆRETICVM LIPSIOMASTIGEM:

Ad Carmen quod edidit anno M.DC.VI. ſuppreſſo nomine: cui titulus, MANES LIPSI ad Studioſam iuuentutem.

EGREGIAM laudem! dente inſultare procaci
Mortuo, & in tacitum iaculari crimina pectus;
In cineres ſæuire leues, & morſibus vmbras
Impetere, & ſtolidè pugnam miſcere ſepulto.
Quippe ſolent roſtris lacerare cadauera Corui,
A viuis fugiunt, abeuntque per alta, nec audent
Pungere, vbi pœnis metuunt vltricibus iras.
Sic quoque coruizas, dum Manes, Zoïle, LIPSI
Rodere poſſe putas, & inultos ferre cachinnos.
O vtinam in viuis & ſoſpes LIPSIVS *eſſet,*
Quàm foret optatum, collato Marte videre
Cum ranâ certare bouem, cum mure leonem?
Quàm te vel minimo immotus diſcerperet vngue,
Momentoque tibi malè olentia tunderet ora?
Sed quid ais? quid nugariſve? tibi impius, excors
LIPSIVS *ille fuit; quòd ſcriptis edere* CHRISTVM
Non ſtuduit: potuiſſe tamen res prompta fateri:
Inſtituit mores, priſcis à moribus; illis
Qui CHRISTVM *numquam nôrant auctoribus vſus.*
Sic licuit: ne crede nefas, deſumere lucem
Exemplis monitiſque patrum, quos cæca vetuſtas
Excluſit ſacris vndis & nomine CHRISTI.
Nec quoque (quod fingis) Lutheri dogma ſecutus
Caluiníve luem: ſcelus hoc in pectore tanto
Non ſtetit. Haud illi Batauûm conſortia virus
Aſperſere intus: verùm incorrupta remanſit
Mens veteres amplexa vias, nil excita fucis.
Vobiſcum, numquam veſter: licet arte putetur
Stultitiam ſimulaſſe loco, quò tutiùs iret.
At Statuas (inquis) multùm veneratus, honores
Idolis dedit, ipſe aliis vt gratior eſſet.
Sic bellè hæreticus mordax: ſic inuida Dæmon
Corda malus ſtimulat, quia ſcripto VIRGINIS *almæ*
Intactæque Dei Matris miracula pinxit.
Ecquis ita inſanus, Numen qui cogitet vllum
Includi ligno? quantumque ab imagine diſtet
Res ipſa, ignoret? ſtatuis non cultus habetur;
Quod cælo viuit colimus, non ſtemmata nuda.
Sed quid opus verbis? ſcitis: licet ore petulco
Nos falſi inſimulet, falsò, gens æmula falſi.
Non ergo Idolis ſeruiuit LIPSIVS *atris,*
Dum caſtas aras viſit, dum templa MARIAE
Pronus adit, ſupplexque dicat ſacratque labores.
Non ita, quòd Tulli voces & cola reliquit;
Non ita, quòd Plautus placuit, feſtiuus & Vmber;
Non quòd Caſtalides ſonet & Phœbeïa dona;
Credo animos ſtrinxit: quàm quòd toti explicet Orbi,
Munifico quæ facta Deo VIRGO *edidit* HALLIS;
Quæque recens natura ſtupet, dum COLLIS ACVTI
Adiutrix populi decorat loca deuia Mater.
Hoc premit, hoc vrit, diroque ad viſcera telo
Figit, & ad tantos linguam obmuteſcere teſtes
Compellit, verum & tenebris dat noſcere lumen.
Et tibi, quòd ſcriptis voluit ſudare prophanis,
Nec bibliis animum dedit, (vt vos turba rebellis
Illotis manibus) diuini Iudicis irâ
Cenſetur dignus. Vah, quàm te fallit imago
Vana & egens recti? Sacris ſi ſacra reliquit,
Quis iure inuideat? proprii ſua quiſque talenti
Proferat, alterius nec amet præcidere meſſem.
Sed vos inſulſi, ingenio pulſante ſuperbo,
Omnia libratis, ſanctique oracula CHRISTI
A veſtris conſtant, vel ſquallent irrita ſenſis.
Amentes tumidique nimis! Prudentior ille
LIPSIVS, *ille, oculos acres cui dia Minerua*
Vnxerat, atque adytis dederat ſeſe indere Patrum:
Vidit, luſtrauit, nouit, tenuitque quod olim
Religio, impræſensque tenet, non mota ſequelis
Errorum, firmata Dei benè conſcia verbo.
Hanc coluit viuens, moriensque profeſſus: & altâ
Mente Deum CHRISTVMque *ſonans, ſanctè horrida mortis*
Spicula contempſit, cælumque ambiuit anhelus.
Incaſſùm clamas igitur mi Zoïle, & auras
Veſtra leues inuiſa quatit tunditque Camœna:
Sed facile eſt, armis contectum, inuadere inermem,
Carpere, quod præſtare nequis, pigeat; pudeatque
Abſenti conferre manus, & fingere Manes
Mentitos, vt falſa notet tua dicta iuuentus.
Vos Iuuenes, queis cura ſacris incumbere Muſis,
Et patriæ prodeſſe ſemel; nil candida liuor
Terreat ingenia, aut odiis trahat aſpera LIPSI.
Si ſtudiis licet eſſe pares, ſi moribus illi
Nuſquam diſſimiles virtus pietáſque probarit;
Egregiè impenſos nemo non iudicet annos,

Et

Et meritam patriæ imponat cum laude coronam.
Ergo tace, aut abeas infelix Zoïle, & antra
Per Stygia incede, inque vmbras iniurius esto
Tartareas: nãque æternus quas seruat Olympus,
Vestra nihil maledicta mouent, nil lædit amaror.
At specta: fortaße breui tibi luxerit hora
Suprema, vt Stygias meritò detrusus in vndas
Cum Plutone satis rixeris vel Rhadamanto:
Vel eum Caluino disceptes, an tibi pœnas
Iniustè infligat Vindex Deus, auctor (vt ille
Insanit) vel causa mali, vt te crimine purges.
Vade, age: mordaces inferna palatia Coruos
Exspectant: superâ puræ stant arce Columbæ.

P. Numan Bruxellensis.

CONTRA EMENTITOS MANES IVSTI LIPSI.

RVRSVS *in exstinctos pugnat furialis Enyo*
Inuidiæ flammis, odijsque calentia iactat
Fulgura, & in Diras Leßos, Epitymbia mutat
In Satyras, placidosque vetat requiescere Manes?
Nullus honos tumulo, nec leges funere mersis
Pacis erunt, nisi busta prius reuocatus ab Orco
Vectius, & patrios cineres violarit aratro?
Aut te Tulle super pauidis equitare quadrigis
Ausa sit, & refugos stimulis vrgere iugales
Filia? Syllanus nisi se furor vndique prodat,
Feralesque inter mißus truncata reponat
Tempora, spirantes pascens Antonius iras?
Saucia Romanæ nisi sit facundia linguæ
Femineis iaculis, spinasque per ora diserta
Transadigens, functus maledicere Fuluia discat?
O fecunda malis ætas! ô sæcula culpæ
Æmula! vix IVSTI *petnerat stamina Clotho,*
Et doctam LIPSI *Grudium tumulauerat vrnam:*
Mox nouus exoritur Cambyses, cæde parentat
Funereâ, rupto incestat polyandria cippo,
Scrutaturque solum, tumbisque recondita vellens,
Relliquias calamo mendaci & busta flagellat.
Nec cæso cecidit tumulo furor. ima subintrat
Tartara, Cocytique lacus, & vincula soluit
Cerbereis aptata iubis, Minoïa cudit
Supplicia, vt Stygiis animam transfigat in vndis.
Quò Pudor & Pietas abiere! Superstite, LIPSI,
Te, Sophiæ Regem Doctorum exercitus ambit,
Te circum gyrat, tua vel vestigia lambit,
Et ferulam cùm fortè feris prostratus adorat:
Numen eras, tantùm si tus fumaßet in arâ.
Tam citò funestis cur grandinat inuida probris
Turba? vel in doctas despumat sepia chartas
Illuuiem? leuis est Constantia? viuere Reges
Dedocuit iustumque sequi? cur mortuus intras
Atria Persephones, & te Phlegethontius amnis
Vorticibus, furuaque Hecate demergit abyßo?
An quia Parthenias vulgauit pagina laudes,
Virgineoque appensa tholo testatur arundo
Quòd Ießæa tuas Virgo poßederit ædes?
An quia Stigmaticum sordet tibi dogma, nec vllâ
Parte loces cæli, quos exsecranda cuculli
Et priscæ Fidei desertor ad ima traxit?
Hæc seges inuidia est, hinc pullulat atra venenis
Silua, nec insonei demens audacia parcit.
Frendeat hæreticus, iaculetur faucibus ignes,
Vespillo flammis referet monumenta silentum,
Lethæisque vadis canscriptas extrahat Vmbras:
Non cadit à iaculo, nec peruia pectora telis
IVSTVS *habet, Latiæ fidei quem protegit vmbo,*
Inseruitque astris Virtutum exculta propago.
Ille super Solis radios euectus, & orbes
Aethereos, vbi purgatis se mentibus indit
Numen, Auernali numquam flammabit in Aulâ.
Vos, quibus in vitijs anima est venalis, & inter
Lenonum vomitus renes nonaria scalpit;
Qui pathicas populo scenas, & olentia myrtos
Serta datis; quibus est vnâ cum coniuge spondâ
Flora cubans, renouatque senex Ganymedis amores;
Cùm Rhadamanthéum Mors traxerit ante tribunal,
Et culpis grauidos expenderit Æacus annos,
Styx manet. Heu quoties vacuas versabitis vrnas,
Carnificesque vngues demittet in ilia vultur!
Eia Thyestéum germen, Cretensibus orta
Progenies, lasciuus alens te Spintria luxu
Prostituat, Dipsas vetitos exsuscitet ignes;
Cumque Tigillinos, & molles Gargilianos
Viceris in lustris, Salpen placauerit aurum
Incestas Veneres ne fœta puerpera prodat;
Dic, Stygijs damnatus aquis Plutonia IVSTVS
Regna colit: scelus hoc castigat torua cerastis
Tisiphone, quòd Diuis tuis Ießeïa Templis
Vota dicat, cæcaque vetet sub nocte latere,
Integer effœtos quòd spiritus intret in artus,
Coma quòd & Spasmus vanescat, hydropisis ægrum
Destituat, perdat tumidos carbunculus ignes,
Strumosusque senex, & tabe enectus & annis,
Virgineam, vires reparet, dum libat ad aram.
Hem! dignum Phlegethonte nefas! si ganea curas,
Ciuis eris cæli; Theseus si stringitur vlnis,
Noxa, ait hæreticus, leuis est. tibi dira sepulcrum

Alecto

Alecto effodiet, Stygiâ tumulaberis vndâ,
Si sit castæ comes Pietas; si credere prælis
Tot testata oculis, Mater quæ Diua Tonantis
Sichemios iuxta colles miracula patrat,
Incipias, cultámque Ædem narraueris orbi.
Sed canat hæc scurris quibus est semi-vncia mentis:
Illa catillonum vulgetur ad ostia lenis
Fabula, cùm plenis eructant Massica labris
Baßarides, paterásque salax dum Mintha coronat.
Quos procusa recèns numquam ad diuortia duxit
Relligio, non anfractus, verùm orbita iussit
Regia calcatos Romanis quærere calles
Præsulibus, greßus ne deuia compita fallant;
Timoleonteas tibi, IVSTE, *per oppida curant*
Exsequias. Marcelle tuis funebria certant
Sandapilis; Syllæ quamuis tria millia sternat
Lectorum Catulus, Vestalis baiula portet
Antè pyram, quamuis feretrum bis mille coronis
Condecoret; maiora tuæ concessimus vrnæ,
IVSTE: *nec Æmilias tantùm noua funera pompas*
Exsuperant; Sicyone nouant solemnia Græci,
Atticáque in Belgas tellus Soteria transfert.
O vtinam Phariæ consurgeret æmula moli
Pyramis, & Pario cælatum marmore bustum!
Mausolea suo si Cares in aëre tollant,
Et Labyrintheis crescant fastigia tectis,
Illa tuo cineri requiem monumenta parabunt.
Nec lacerata genas, nec tunsis pectora palmis
Præfica mæsta tubis feralia murmura clanget:
Candida sed totum vestis cùm texerit agmen,
Docta parentabit tumulo, Sacrisque sequetur
Posteritas, vindexque tuam tutabitur VRNAM.

I. R.

PRO MANIBVS C. V. IVSTI LIPSI IN ANONYMVM.

AVDE *agedum galeate lepus te credere campo,*
Aude è vepretis monstrare nitedula dentem,
Aude, Thurinis infamia tempora sertis
Digna, poëtaster, frontemque calumniæ inustam
Caumate proferre in lucem. Quid cæca timoris
Septa habitans, trepido moliris spicula neruo?
Si fuerat tibi tanta fames Erostrate famæ,
Si tanta articulis suberat prurigo; decebat
Stringere Apollineâ generosiùs arma pharetrâ
Luce palàm. Sed nunc video, cur nare sagaci
Exploratricem iubeas præcurrere chartam.
Nempe vt Aristarchi iugulentur nugæ obelisco,
Incolumi iugulo domini. Si quis putat eße
Incolumem, tacito quem nunc Metanæa flagello
Dilaniat, talique obtundit voce sopores:
Quis te Palladiæ furor ostentare palestræ
Impulit elumbes atque indignante Mineruâ
Procusos versus, genio ingenioque carentes?
An tanti fuit, insano titubante cerebro,
LIPSIADAE *cineres vomitu fœdare probrorum?*
Credo equidem non sat poteras ratione probare
Arcadici pecoris te germine ducere stemma,
Ni Phœbum occiduum Belgis, cœloque renatum,
Postico, antico, & putentibus excrementis
Magne salutares auritæ prodrome turmæ.
Sed damus hanc veniam: iuuet insultare leoni,
Cuius vel caudæ pilus vnicus, atque iubarum
Terruerant oculos furiæ, dum viuida virtus
Sepiret crates generosi pectoris. Olim
Thersitem Hectoreo memorant tinxiße cruore
Spicula, dum loris Tethidos generosa propago
Traijceret plantas: qui, dum per transtra Pelasgûm
Spargeret ille faces, volucri pede concitus æquor
Non secùs arripuit, quàm si Priameïus heros
Calcem calce premens postico subderet ignem.
Sectari auctoris placuit vestigia tanti?
Egregiam verò laudem! quâ tendere follem
Possis, quâque Thraso tumidas disrumpere buccas:
Tamquam aliquâ Manes saltem violaueris hastâ.
Non mihi crede magis, quàm Palladis Ægida vulsis
Enceladus truncis iaculator terruit audax.
Exsiliat quamuis neruo tibi ferreus imber;
Frustrà es: Sol ridet minitantem vulnus Atlantas
Perniciem proprio capiti moliris. Age ergo,
Poplitibus fidas. si contrà restiteris; te
LIPSIADAE *terris iam didita fama flagellis*
Prostituet lacerum populi satiare cachinnos.
Sed perstas: nimis antiquo tibi pectus acescit
Fermento, & fastus saturatum fæce tumescit.
Dic igitur quínam constet, Plutonie verna,
LIPSI *Acheronteâ Manes versarier vrnâ?*
An tibi Tartareis mißus Legatus ab antris
Lutheri retulit, quicum modium salis vnâ
Consumpsit quadrâ, cùm dirus Apostata fracto
Naufragium fecit morum fideique cucullo?
At nosti hunc Stygio mendacia spargere folle.
Num fors nocte tibi diurnæ conscia mentis
Egeria applicuit latus? an te Nestora CHRISTI
Iactas? Hoc tanto quæri molimine rides:
Non opus Egeriâ est, inquis, vel Phœbade. Sua
Signandâ euincunt manifesta piacula frontem.

An non Sisyphio saxo multandus, & vndis
Tantaleis, qui Caluini post oscula, postque
Lutheri amplexus, defigit basia plantis
Ausonij Papæ? & deserto tramite veri,
Errorum præceps deserta per auia curris?
Ohe, iam satis est: capio, quâ fronte Draconi
LIPSIADEN *Erebi prædam obiectare labores.*
Mnemosynen latuit Psyllorum haud dissimilis lex:
Quorum ni soboles patrium imo corde venenum
Combiberit, ni pestifero violauerit auras
Afflatu, tenero serpentes corpore pascit.
Hoc tamen expedias, ni sit graue, belle Sophista,
Quid Calui meliore luto probet esse refictum,
Lutherique nouos duxisse à pollice vultus,
An quòd Palladijs Leidana ad pulpita testas
Artibus imbuerit Sophiæque liquore recentes?
At nullo Hæreseos stupro incestasse Mineruam
Noscitur. An tali quòd fixit in orbe Penates?
Fixerit. Et CHRISTVS *Manes penetrauit ad imos:*
Tartareisne ideò pœnam expendisse cauernis
Astruis? hoc ipsum librâ mihi pondus eâdem
Obtinet: hoc Calui doctis è fontibus haustum est:
Scilicet illius, decreuerat vlmea cuius
Tergoribus sylua. O magni doctoris alumnum!
Quæ Stoa sic animos, aut cote Academia tritos
Exacuit Sophiæ? Verùm hic stupor omnibus idem,
Quos cæco catulos Gebenna profudit abortu:
At te, ô magne Cato, qui oculo censore notasti
Scripta, reor lenis & Saturni colocynthis
Lippire, in mediâ qui Solem luce requiras.
Exulat è cunctis pietas & cura Tonantis
LIPSIADAE, *blateras, scriptis. Frenare cachinnos*
Quis valeat? Calchantæum citat impietatis
Tydides: vnco Capaneus trahit Amphiaraum.
At quo teste probas? Rogitas? scripta ipsa loquuntur.
O desiocule! aptares ocularia naso:
Lumina mox celebrata Crucis monimenta ferirent,
CHRISTIPARAE*que decus, cygneâ in postuma secla*
Voce satum. Hic rursus naso crispante cachinnos,
Despuis in CHRISTI *blasphemus scommata* MATREM,
Quæ pueri explodunt, queis nondum fascia primos
Permisit firmare gradus: (sic sedula nutrix
Edocet.) O steriles veri! quibus vnica Diuûm
Censetur pietas temerè impallescere sacræ
Codicibus fidei, sed quos incude nefandâ
Stigmatias Brontes, aut quos Patriarcha refinxit
Gebennæ, solante pios Ganymede labores.
Hinc passim sartor, sutor, pollinctor, abactor,
Quisque solet naphthâ stolidè dare verba coronæ
(Cecropiæ quamuis impastus ab vbere Diuæ)
Si ingenij tabet venter largitor orexi;
Nestoreos mox ceu fontes, suadæque medullam
Hauserit, aurito caudam iactare popello
Gestit, & elatâ prætendens Biblia dextrâ,
Biblia voce crepat, nocturnos Biblia somnos
Sollicitant, eademque die per pulpita vendit.
Plaudit turba: Papè! tetigit rem. quis genuinos
Certiùs hoc sensus vestiget? quis bolide altum
Scripturæ exploret melius? quisnam ambigat, illi
Quin promissa animum Diuini Flaminis aura
Imprægnet? nouit pulsu dignoscere testæ
Responsum solidæ. Risum teneatis amici?
Et tamen hæc scabies morum, velut vnica virtus,
Aureolâ decorat cælesti tempora, & astris
Asserit Hæreticos: à quâ dum LIPSIVS *vngues*
Abstinet; ἀλφ' ἀίδιον, *& peior Samosateno*
Rhinocerote audit. Sed surdâ præterit aure
Cerbeream vocem: & tutus despectat Olympo
Liuorem vacuis subigentem morsibus auras.
Nil etenim præbent mores, quod rodere possit,
Nil monimenta animi, nil culti pectoris artes.
Oblatret licet vsque canis, Tulliique catastis
Elapsum incuset, licuit, semperque licebit
Ingenij vbertate frui, dum pilea donat
Doctrinis. Excutiat ciuilia lemmata, fingat
Vre, seca. nemo, nisi qui nondum æra Seueri
Impendit Thermis, credet. Sit denique hyena,
Christiadum voces imitetur, quò meliùs se
Bullatæ insinuans turbæ, deglubere morsu
Incautos valeat. lunatos pagina dentes
Sanguineamque sitim prodet. Sic fabula vulgo,
Ludibrium doctis, Cyrrhæque catharma, anathema
Persephones, tamdiu Diuumque hominumque flagella
Sentiet; insano donec stimulante dolore
Infelicem animam Stygio transmittat Aorno.

I. T.

PIORVM MANIVM IVSTI LIPSI PROSOPOPOEIA,

impiis Manibus opposita.

ILLE ego LIPSIADES, auratis additus astris,
Fulgeo flammifero iam noua flamma polo.
Mapibus innocuis cæli DEVS *annuit arcem,*
Diuorum lætis impleuitque choris.
Et quisquam Phlegethontéis me quærit in vndis?
Euocat è Stygiis nomina nostra vadis?
Quisquam Ixionios mihi deputat impius orbes?
Iasidumque vrnam? Sisyphiamque pilam?
Non ita: nec Pyriphlegethonta, nec Orcia regna,
Nec latratorem per tria colla Canem,
Nec vatis Vmbri sceleratam vidimus vmbram,
Soccatíve senis, quem mala rodit auis.
Nam mea cælestes tenuerunt lintea portus,
Cùm secta Atropeâ sunt mihi fila manu.
Quæque dies terris me sustulit, intulit astris:
Sustulit vna solo lux, tulit vna polo.
Huc pietas, & sancta fides me Romula vexit,
Nixque animi, & nullo pectora nigra dolo.
Vos testor, patriique lares, paruique penates,
Et numquam à cunis Isca cacenda meis.
Nónne meis Genitrix instillans vbera labris,
Dum tener, & collo non graue pondus eram,
Sic me lacteolo pascebat rore, sacratâ
Vt simul imbueret pectora nostra fide?
Applaudunt paruique lares, dulcesque penates,
Totaque culminibus annuit Isca suis.
Ergo igitur peniteis hæsit mihi fixa medullis
Præbita cum dulci lacte Quirina fides.
Ex illo, & primâ tectus lanugine malas,
Plenior & roseis cùm fuit vmbra genis,
Fortibus inque annis, & postquam grandior ætas
Sparsit honoratas per caput omne niues,
Idem animi, fidei permansi LIPSIVS *idem;*
Hæreseωn nullis mens mea capta dolis.
At cùm Belgiacos fremeret tuba rauca per agros,
Et quateret Geticus sanguinea arma pater:
Heu longùm salue atque vale mea Belgia, dixi;
Bellica nunc tota es, Belgica terra vale:
Tum mihi nubiferas fuit impetus ire per Alpes,
Sed furor in Batauo concidit iste solo.
Nec tamen hîc stolidos flexi ad noua dogmata sensus,
Seu Calume tuum, siue Luthere tuum.
Calum, non animum mutauimus: abdita fibris
Relligio est; fibris consenuitque fides.
Quæque fuit cunis, eadem mihi tradita canis;
Testis Lucina est, & Libitina mihi.
Vos Grudij hæc colles, Eburonum vos iuga nostis,
Hîc vbi nil finxi, fronsque retecta mea est:
Vidistis sacrata piè delubra colentem
IVSTVM, *& Parthenio se sociare choro;*
Sæpè & Triticeâ verum sub imagine Christum
Sumsiße, & lacrymis non caruisse genas.
Quin & quadrifidus cantantem exaudiit Orbis
Nectarea Halliadi Sichemiæque mele.
Quæ nunc & pictus Nasamon tenet, & niger Indus,
Et Syrus, & multi pastor odoris Arabs,
Quisquis & auriferam ad Perüam, mundique teporem
Viuit, & beluaca feruet ab igne rotæ.
Rumpitur id quidam, & sæuo torretur aheno
Inuidiæ, buxo pallidiorque gemit.
Rumpere flagitium, cur Orcum inuise moraris?
Dira parat capiti Tisiphonéa tuo.
Quis furor; innocuos LIPSI *sic vellere Manes?*
Quin ego te! LIPSI *sed* DEVS *vltor erit.*
O moros mores! ô tempora! crimina regnant,
Tabificus liuor, fraus que, nigerque dolus,
Hæresis, ardor opum, bullata superbia, luxus,
Cæcata ambitio, prodigiosa Venus.
Inuidiam patitur, quem multa ars, multaque virtus
Ornat, & obscuro segregat à populo.
Heu rigidi verè sæcla infelicia ferri!
Sæcula Noæam digna videre ratem!
Digna Gomorrhææ depasci turbine flammæ,
Et ferrugineâ nocte perennè premi!
Quid DEVS *ô cessas? quin tela Typhoëa stringis?*
Et rapidum ardenti sulphur ab axe pluis?
Stringit, & ecce pluit: caue Munde; & te lacrymarum,
Ne malè dispereas ignibus, obrue aquis.

B. B.

PRO MANIBVS IVSTI LIPSI

aduersus calumniatorem hæreticum.

QVI *viuus læsi nullum, vix læsus ab vllo;*
Mortuus, Inuidiæ nunc ego dente petor.
Carpere non potuit notos sine crimine mores,
Non vllâ vitæ labe notare decus;
Carpere non potuit doctos mala lingua labores,
Præclara ingenij tot monimenta mei.
Nunc tamquam interpres Diuinæ conscius iræ,
Quæsitórve Vmbris iura ferens Erebi,
Vt desertorem CHRISTI, *& pietatis manem,*
Vahl quidam Stygiis me malè damnat aquis:

 Plau-

Hunc tibi Catholicum vitáque, morsque probet.
Diuiparæ MATRI sancto se fœdere iunxit,
Virginei esse volens iure sodalitij.
An'ne preces ardente loquar de pectore fusas,
Impletumque sacrá sub dape sæpè Deo?
Rıngeris Hæretice, & liuoris rumperis æstu:
Rumpere; Catholicus LIPSIVS vsque fuit.
Dumque recrudescens vis morbi affligeret artus;
More tuo, illa feras Stoïcè, amicus ait.
Stoïca ne placeat, tulit, at tolerantia CHRISTI;
Zeno sit in libris, cor mihi CHRISTVS habet.
Iam CHRISTVM exoptat, datur illi in imagine CHRISTVS,
Longá membra ferens expatiata cruce.
Hanc dextrâ arripiens, sua fert solatia, libat
Oscula; cycnéo carmine dulce canit:
Ex te vita mea est, repetens, tu spesque, salusque;
Iam domum in æternam, te duce fretus, eo.
Et legi, & scripsi, dixi quoque plurima; vana
Omnia nunc moriens, cum Sapiente, cano.
Lætitia vna meam mentem tamen imbuit, in spem
Non terrenarum quòd labor iuit opum.
Hoc quoque sustentat; quòd defensante sub vmbrá,
VIRGO, clientelæ vita sit acta tuæ.
Sic vixit, sic ille obijt. Tu scommata fundis,
Sordeat vt cœno lux aliena tuo.
Tu ridenda salis vt simia, & vngue petulco
In caudâ magnæ ludis inepta feræ.
Atque alto insistens tergo, cupis inde videri;
Turpe sed appares, monstrificumque caput.
Biblia commendas, aspernarisque profana,
Et velut immensum quid cauo in ære boas.
Nempe vt vtrique pedi faciles sacra scripta cothurnos,
Inde velut petulans histrio, & inde trabas.
Tecum habita, neque celsa petas, metire quod audes;
Et sacra cum tacito Biblia volue metu.
Addo vnum; gelido ne barbam velle leoni:
Magnus enim magno in funere terror inest.
E cinere vltores surgunt, catulique parentem
Magnanimi velli non sine cæde sinunt.
Nunc etiam, LIPSI, tibi verba nouissima dicam,
Ad tumulum incumbens dum modò ploro tuum.
Mortuus inuidiam patitur si LIPSIVS, illam,
Omnis, desperet, qui superare cupit.
Doctrina, atque Artes, innata Modestia, Virtus,
Edomuêre necem; Mors neque Inuidiã.

I. F.

In LVCIFVGAM, pios Magni LIPSI MANES impiè sollicitantem.

QVI placidos audes Manes incessere LIPSI,
Inque sacras vmbras impius arma moues:
Cur quoque non audes scelerate tuum edere nomen?
Tutus an à Furijs sic abijsse putas?
Falleris, Eumenides sua habent oculata flagella,
Effugere improbitas quæ noena vlla nequit;
Quin & Pïëridum Sophiæque sagacis alumni,
Quemlibet ignotum, turbinis instar agent;
Indicentque tibi ficto sub nomine bellum:
Quale ego; cui (fungus sim licet) Ibis eris.
Nempe suum Diris deuouit vt Ibida Naso:
Sic mihi tu Stygijs sis sacer vsque Deis.

Ius laude coronat.

In MANIAM cuiuscumque LIPSIANOS MANES incessentis.

HERCVLIS Atlanti placuisse vicaria membra
Fama, sed illa æquo consona fama, canit.
Cælestis virtus cælum tulit. At neque Ditis
Quemquam, Cerberеam nec subijsse vicem,
Hoc ego miratus multumque diuque; quiesco
Mirari: nam te manserat iste locus:
Quippe Menippe vias Orci qui noueris; & qui
Infernas voces ore putrente latres
In puros Manes, atque inferualia sumas
Arbitria. Aut si istâ conditione minor,
Non Erebi præses, non custos esse mereris;
Vilior hocce Canis munere, pasce Canem.

In impios togæ piè datæ legatæ derisores.

LIPSIVS ipse togam pendit, Veianius arma:
Ad DIVAE ille aram; postibus iste Dei.
Veianium risit nemo: ridetur at ecce
LIPSIVS, & rabido vapulat à calamo.
LIPSIVS? imò etiam ridetur DIVA (nefandum!)
Vt si nudato frigeat illa sinu.
Nempe Syracosij referunt scelera, ista, Tyranni, Val. Max. lib. 1. c. 1.
Lanea, pro rapto, dantis amicla Ioui.

Gaugericus Riuius.

PIO-

PIORVM MANIVM IVSTI LIPSI VINDICIÆ.

QVO turbulentis motibus impotens
Percussa Menas spicula colligis,
Insanientis ebriosos
Nequitiæ iaculata thyrsos?
Sic lege nullâ turpis dextera
Ferocientis vulnera destinans
Laruas lacessis, mortuisque
In iugulum furiosè fæuis?
Aude piorum busta lacessere
Athleta fortis; Salmacidus pugil,
Sudore nullo præliatus,
Serta feres pretiosa myrti.
Non functus æuo prælia conferens;
Immissa nescit tela retundere
Vmbonis obiectu; nec ille,
Si ferias, referire nouit.
Quò pergis vlträ? quid malè LIPSII
Impure Manes sollicitas? quid ô,
Quid turpibus sic immerentem
Hæretice opprobrijs fatigas?
Si quo petendus Marte fuit, fuit
Viuus petendus LIPSIVS: hic tuos
Vitaret assultus, stilisque
Non dubio referiret ictu.
Verùm supremam combiberis necem,
Exsuccus oris funeream cinis
Complerit vrnam, non inultus
Turpe probrum patiêre LIPSI.
Est qui iacentem præsidio tegat,
Piosque Manes vindicet; est tibi
Qui bustuariorum in ensem
LIPSIACOS cineres obarmet.
Obliuioso non valet obrui
Virtus sepulchro, clarior emicans
Perrumpit vrnæ claustra, numquam
Hæreticos subitura morsus.
Quantum lubebit perfide ringere:
Claret vetustâ LIPSIVS in Fide,
Augusta Romani pudenter
Pontificis veneratus ora:
Furore quamuis igneus infremas,
Mendaciorum plaustra resorbeas;
Rumparis esto, tabidusque
Inuidiæ quatiaris œstro;
Stat illa ceris ducta perennibus
Intaminati gloria nominis,
Longo perennans viuet æuo
Religio pietásque LIPSI.
Non is Lutheri perfidus assecla,
Vel quem Lemannus stigmaticum senem
Nouit pudendi membra nuper
Dedecoris maculis inustum.
Non ille CHRISTI transfuga; fallere.
Non ille fraudum conscius, aut vafer
Imponere, aut gnarus dolosam
Arte malâ simulare vulpem.
Res ista doctis cognita Grudijs.
Sed mentiendi frons tibi, nec pudor
Vllus, pudendum sycophantam
Commoda larua dolis reuelat
Fucos peritum spargere. quid Stygis
Manes cauernâ LIPSIACOS citas,
Quem vita, quem mores seueri
Indigetem statuêre cælo?
Sic ille mersus Tartareâ specu,
Vt tu nefandæ perfidiæ reus,
Regi Deoque perduellis,
Cælituum potière luce.

I. B.

NICOLAI OVDARTI IN MANES IVSTI LIPSI SECVNDI ADFECTVS.

QVANDO dies rediit, qui, dum mihi vita manebit,
Semper honoratus, semper acerbus erit:
Annua solenni quo ritu ad sacra coïmus,
Soluimus & LIPSI Manibus inferias:
Religio fuerit, rudibus quantumlibet, illum
Versibus indictum prætermisse meis.
Lux decima Aprilis lacrymabilis ante Kalendas,
Attulit, heu, nobis hunc sine luce diem!
Deseruit magnus quo mæstum LIPSIVS Orbem,
LIPSIVS Astrææ Pïeridumque genus.
LIPSIVS omnigenæ doctrinæ conditus, & idem
Promus, & ANTIQVIS MORIBVS vsque pius.
Ergo iaces Sophiæ decus ô clarissime LIPSI?
Ergo iaces bifidi gloria prima iugi?
Nec tua te virtus, tua nec doctrina redemit,
Nec valuit tetricæ iura nouare Deæ?
Tangere nec vetita est tam sanctos Atropos artus?
Nec tam diuinum Morte ferire caput?
Lege ratâ vt constent Parcis admantina iura,
Debuit hoc saltem non licuisse nefas.
Quid iuuat exactè Sophiam, quid Numina Pindi,
Quid Virtutem, ipsum quid coluisse Iouem;
Lanificas possunt si non cohibere sorores,
Si nequeunt Mystis præsidio esse suis?
Scilicet hæc miseræ deerat sors Belgicæ, acerbum
LIPSIO vt, heu, funus duceret orba suo?

Et quasi non sat ei bellorum clade perisset,
Insuper hac gemmâ dispolianda fuit?
O stabile humanis quàm nil in rebus, & ó quàm
Incomitatum vllum non amat ire malum!
Belgica præ reliquis florens regionibus olim,
Nunc afflicta solo, Marte premente iacet.
Marte premente iacet, octóque exercita lustris,
Extremum sensit quod fera bella queunt.
Et ne vulneribus tantis noua vulnera desint,
Sed seriè infaustâ sint mala iuncta malis;
Mors Martem comitata, in tristi funere LIPSI,
Quod reliquum fuerat, sustulit omne decus.
Intulit & nobis damnum super omnia damna;
Nulla potis fuerit quod reparare dies.
Diuitiæ, splendor, candor, pietásque, fidésque,
Integritasque iterùm prisca redire queant:
Ciuibus vrbs crescat, mare puppibus, arua colonis;
Attamen haud vmquam LIPSIVS *alter erit.*
Et nos flere vetet quisquam infortunia tanta?
Et quisquam hic leßum nos cohibere velit?
Ora fluant lacrymis; plangamus LIPSIVM *ademptum,*
Planxit vt exstinctum pulcher Apollo Linum.
Vt coniux lacerum mæstissima planxit Osyrim,
Planxit vt Ismarium Daulias ales Ityn.

Sed tamen in vanas cur soluimus ore querelas?
Non retractari fata seuera queunt.
Quid? quòd felicem miseri deflemus, eumque
Ad nos qui nullâ lege redire velit.
Corporis ille graui cruciantéque mole solutus,
Liber in Elysiis exspatiatur agris.
Inter vbi doctos doctissimus ipse triumphans,
Doctrinæ fruitur præmia digna suæ.
Nónne igitur tristes satius sit ponere luctus,
Vlteriùs madidas nec tenuiße genas?
Ponamus; sua turbemus ne gaudia functo,
Dicamúrve piis Manibus eße graues.
Nec decet aut fas est nimiùm deflere sepultum,
Cui superest verâ gloria parta viâ.
Gloria, quæ totum volitat diffusa per Orbem;
Gloria, quæ nullo est interitura die.
Vota piis potiùs voueamus Manibus apta,
Audiat à nobis & bona verba cinis.
Ipse equidem Manes hos Numinis instar honoro,
Inque vicem sacri pignoris oßa colo.
Quod versu hoc testor, testabor & omnibus annis,
Incolumem donec me volet eße Deus.
Gratior æternùm nec sit mihi pagina, quàm quæ
Inscriptum LIPSI *nobile nomen habet.*

Ius laude coronat.

VITA
IVSTI LIPSI
SAPIENTIAE ET LITTERARVM
ANTISTITIS.

AVBERTVS MIRAEVS Bruxellensis, Canonicus & Bibliothecarius Antuerp. ex scriptis illius potissimùm concinnabat.

ILL^MO ET REV^MO IO. ANDREÆ PROCHNICIO EPISCOPO CAMENECENSI, SIGISMVNDO III. POLONIÆ SVECIÆ GOTHIÆ WANDALIÆQ. REGI A CONSILIIS SANCTIORIBVS, GENERIS SPLENDORE DOCTRINÆ PRÆSTANTIA VIRTVTVM OMNIVM GLORIA VIRO MAGNO ET INCOMPARABILI, IVSTVM LIPSIVM AMICVM DESIDERATISSIMVM AVBERTVS MIRAEVS REDIVIVVM SISTIT.

ISTO, inquam, LIPSIVM rediuiuum tibi ILLME ANTISTES, omnique adeò posteritati; cuius interest, vt gesta sic & scripta virorum illustrium qui antecesserunt, cùm memoriâ repetere, tum æmulando exprimere. Te autem potissimùm appellandum duxi, vt Poloniæ nobilitatis principem, & hoc ampliùs, sacris etiam initiatum, gentis clarissimæ decus atque ornamentum singulare. Tui enim quoties oculis obuersatur imago (obuersatur autem frequenter) toties amplissimum Poloniæ regnum sese mihi offert, & in hoc magni Heroës illi, quorum vix singulos ætates singulæ alibi ferre consueuerunt. Audito enim vel vno STANISLAI nomine, hominum doctrinâ scriptisque celebrium grex occurrit: in his HOSII, CARNCOVII, SOCOLOVII, RESCII, ORICHOVII, alij. Taceo ANDREAM PATRICIVM, & alterum ANDREAM IVRGEVICIVM, MARTINVM CROMERVM, tuumque in Episcopali cathedrâ prædecessorem MARTINVM BIALOBRISCVM. Quid? quot quantæque illustres stemmate etiam regio familiæ exstiterunt, omni bono de Ecclesiâ, Republicâ, atque eruditis hominibus meritæ? Ecquis credat, nisi Annalium monumentis proditum haberemus, vnius STEPHANI BATTORI Regis fortissimi vir-

virtute, Dacos, Parthos, Moſcos, Suecos, Turcas, alioſque barbaros à regni finibus ſubmotos: Religionem denique Orthodoxam, tot inter hoſtium cuneos non modò defenſam, ſed & auctam mirificè ac propagatã? Ex quâ gente & ANDREAM Cardinalem, GEORGIVM item Chelmenſem Epiſcopum, alioſque Antiſtites prodijſſe, nemo eſt qui ignoret. Ceterùm vnus inſtar omnium ſit nobis IOANES SAMOSCIVS, magnus regni Polonici Cancellarius, & Exercituum Præfectus, vir armis iuxtà ac litteris clarus. Is inter cetera pereruditum *De habendo Senatu* commentarium poſteris reliquit, & MANVTIOS, SIGONIOS, MVRETOSque Cracouiam liberaliter pertrahere conatus, nouam poſteà Samoſcianâ in vrbe Academiam excitauit. Vtque aureo illo Auguſti æuo C. Cilnius Mæcenas ſæculi ſui ingenia, Virgilium, Horatium, Propertium, dilexit ac fouit: ſic & Veſtrûm vterque, Tu, inquam, & SAMOSCIVS, de ornando LIPSIO laudabili quadam æmulatione videmini contendiſſe. Moriens quidem Cancellarius teſtamenti tabulis honorificè eum cum munere appellauit: Tu verò cineres Lipſianos, ad aram VIRGINIS-MATRIS Louanij in Franciſcanorum ſodalium æde conditos, honore proſequens, aram ipſam vt ſacrorum Antiſtes mirificè exornaſti. Quod Tuæ in LIPSIVM vitâ functum benignitatis ſeu veriùs pietatis monumentum ſtabit æternùm: atque vnà nomen PROCHNICIANVM

Caneſcet ſæclis innumerabilibus.

Vale. Antuerpiæ, IX. Kalendas Iulias. CIↃ. IↃC. IX.

CORNELIVS TACITVS
in vitâ Iulij Agricolæ.

CLARORVM virorum facta moreſq; poſteris tradere antiquitus vſitatum, ne noſtris quidem temporibus quamquam incurioſa ſuorum ætas omiſit, quoties magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac ſupergreſſa eſt vitium paruis magniſq; ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magiſq; in aperto erat: ita celeberrimus quiſque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam ſine gratiâ aut ambitione, bonæ tantùm conſcientiæ pretio ducebatur. Ac pleriqúe ſuam ipſi vitam narrare, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbitrati ſunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit. adeò virtutes iiſdem temporibus optimè æſtimantur, quibus facillimè gignuntur.

VITA

VITA IVSTI LIPSI SAPIENTIÆ ET LITTERARVM ANTISTITIS.

NIHIL est omnino quod hominem cuilibet magis gratum acceptumque reddat, quàm MODESTIA: cui si VIRTVS ac DOCTRINA comites accesserint, tum quasi diuinum quid in terris maximeque gratiosum solet existere. Illa namque amorem in primis conciliat atque auctoritatem: hæ verò virum bonum cæloque dignum efficiunt. TRIAS ista, si quem mortalium vmquam, IVSTVM certè LIPSIVM beauit: vtpote quem Virtus nascentem exceperit, Doctrina natum excoluerit, Modestia supra æquales extulerit; in cuius denique amore boni omnes, vel ipsâ Inuidiâ nequidquam frendente, conspirarint.

Dies & annus natalis M.D.XLVII.

Natus est feliciter, nec sine omine, XV. Kal. Nouembr. qui dies D. Lucæ Euangelistæ sacer: eo ipso anno, quo Carolus V. Imp. Ioanne Frederico Saxoniæ Duce in prælio ad Albim capto, & Philippo Hassiæ Lantgrauio in deditionem accepto, Protestantes Germaniæ proceres domuit. Nox media lumen eximium orbi futurum protulit, cùm mater superiori nocte proximâ puellos duos, mirè candidos, per cubiculum inambulantes, mutuumque se complexos, vigilans atque exsomnis vidisset.

Prolegom. Cent. 3. Miscell. epist. 87.

Interpretatio.

Interpretari si licet, DOCTRINAM ac MODESTIAM præsignatas dixero: quæ dotes in hoc viro sic pariter enituerunt, vt ambigerent omnes (& audiui non rarò amicos disceptantes) DOCTIOR AN MODESTIOR ESSET LIPSIVS. Raro certè exemplo, quòd scientia inflare, & magnis ferè ingeniis vanitatem aliquam soleat adspergere: præsertim vbi applausus doctorum, & gratia magnorum, accesserint. Et verò, quid si geminis istis PHILOLOGIAM & PHILOSOPHIAM notatas quispiam dixerit? Primus namque LIPSIVS molliorem istam atque amœniorem doctrinam cum hac virili ac robustâ, quæ in animo formando occupatur, aptè salubriterque coniunxit: primus ipse è Philologiâ Philosophiam fecit: primus denique, vel solus, nostri æui Musas ad Sapientiæ, omnium disciplinarum principis, obsequium traduxit.

Cent. 4. Miscell. epist. 84.

Patria.

Genitus est in Iscano municipio, aëre, aquis, situ peramœno: quod tertio lapide à Bruxellis, vrbe regiâ, Belgicæque Principum sede, itemque à Louanio, veteri Musarum domicilio, distat; agnoscitque topatcham hodie *Gerardum Hornanum*, Baussigniaci Comitem. Domus ipsa natalis, in decliui ad viam publicam sita, nunc iacet semiruta: nam auitæ ac paternæ ædes, in colle vicino positæ, incendio perierant, paullò pòst instaurandæ atque incolendæ. Vtrumque domicilium (nisi fallar augurium) venerabunda posteritas omnis colet atque æstimabit, vt Romuli olim casam Romani, & Erasmi nuper domum Roterodami. Sic enim naturâ comparatum est, *vt nescio quo pacto locis ipsis moueamur, in quibus eorum, quos admiramur, adsunt vestigia, & in quibus ipsi habitare ac sedere sint soliti.*

Corn. Nepos in vitâ Attici.

Parentes & maiores.

Parentes LIPSIO fuêre *Ægidius Lipsius* & *Isabella Petriuia*, opibus & genere perhonesti: suis vterque parentibus vnicus. Auus *Nicolaus Lipsius*, quieti & litteris est operatus: patruus maior *Martinus Lipsius*, inter Augustinianos Louanij Canonicos ad D. Martini vixit: vir ob vtriusque linguæ peritiam, doctrinamque multiplicem, Des. Erasmo familiaris, & à suis illiusque scriptis notus. Exstant erudita illius scholia in *Hilarium*, *Augustinum*, *Hieronymum*, *Chromatium*, *Symmachum*, *Macrobium*, aliosque veteres auctores, ex fide codicum mss. castigatos: desiitque viuere, cum IVSTVS octauum ferè ætatis annum ageret. Auiam habuit *Margaretam Eechautiam*, stirpe nobilem: cuius maiores, pater & fratres, in Prin-

Elogia nostra Belgica consule.

M.D.LV.

Principum nostrorum aulis floruerunt; vt Diuæus, Heuterus, & alij nostrates historici memorant. Proauus fuit *Iustus Lipsius*: cui vxor *Anna Linkebequia*, genere nobilissimo, sed in virili stirpe iam exstincto. In dotem ea villam *Rodium*, agros, domum attulit, quæ in Iscano: atque ea occasio LIPSI illic nati. Nam pater & maiores domo omnes Bruxellenses fuerunt, opibus & dignitate inter vrbis eius primos. Patentes in Iscano annos aliquot domicilium habuerunt, atque ibi filius ab ipsis honestè est educatus. vt solent nobiles atque honestiores ferè ciues, *quos nec ambitio impotens, nec spes sollicitat lucri*, in villis ac prædiis suis agere. Annos sex iam natus, Bruxellas cum parentibus migrat, & studiis illic litterarum, in triuiali parœciæ (vt nuncupant) Capellensis scholâ, initiatur: adeò facili promptoque puer ingenio, vt præceptor paruulum genibus impositum, & sic pensa recitantem, aliis in æmulationem atque exemplum ostenderet. Condiscipulos inter *Dionysius Villerius* tunc fuit, nunc Canonicus & Cancellarius Tornaci apud Neruios: qui præter insignem Bibliothecam (qualem nemo in Belgicâ nostrâ priuatus fortasse possidet) numismata Romanorum plurima, exotica item cimelia ex altero orbe allata, studiosè adseruat. Grammaticas itaque *Ioannis Despauterij* præceptiones statim noster hausit, & sponte ad linguam quoque Gallicam (quæ ferè Belgas inter honestiores obtinet) se dedit: quam è libris sine doctore ita didicit, vt rectè scriberet, etsi loqui & legitimè pronuntiare non posset.

(Lib. 1. c. 8. in Louanio.) (Educatio.) (Institutio.)

Ceterùm puerili illâ ætate, quæ variis casibus solet esse obnoxia, in triplex discrimen, suffocationis nimirum, luxationis, & mersionis, incidit: quæ pericula non nisi à Deo palàm depulsa profitetur. Et verò ad bonas artes, quæ suffocatæ mersæque iacebant, reuocandas, hominem natum seruare, atque ad ætatem iustam IVSTVM prouehere benignus voluit Deus.

(Vita pericula.) (Cent. 3. Miscell. epist. 87.)

Annum agens decimum, Athum Hannoniæ oppidum à parentibus ablegatur: quod Arheuæum (ita nuncupare liceat) & *Tittardos*, *Beueros*, *Lensæos*, *Baios*, *Bocbios*, aliosque Belgicæ viros magnos dedit. Hîc iterum præcepta Grammatica (& quidem *Ioannis Custodis* Brechtani) puero sunt inculcata, prauo illius & nostri etiam æui vsu, seu veriùs abusu. Hærent nimirum magistelli in regulis aut quæstiunculis, & meliorem ferè ætatis partem in aditu humaniorum artium distinent, adyta verò earum numquam penetrant. Torquent, imò detorquent rectissima ingenia: &, præter fructum, tollunt quoque venustatem. Quo fit, vt amœniores non rarò adolescentes ad illa tam inamœna non veniant; imò fugiant, cùm aduenerint, atque haurire non iniuriâ spernant absinthium illud disciplinarum. Alios verò ista Grammaticarum institutionum varietas absterret, quâ apud Belgas præsertim peccatur in iuuentute erudiendâ. Triplicem certè Grammaticam, in triplici migratione, sibi puero prælectam, atque ad annum decimumtertium nugis istis se detentum, queritur LIPSIVS: cùm tamen ab anno octauo eadem teneret, etsi non eodem modo. deplorátque meritò, annos illos quinque non in stilo & grauiorum rerum scientiâ positos fuisse. vt iure censeant prudentiores, ex vsu publico fore, si vna Grammatica concinnetur, quæ communis vniuersæ sit Belgicæ.

(Studium Athi.) (Cent. 1. Miscell. epist. 94.)

Sed ad rationem nostrum redeo. Biennio Athi exacto, carmen ibidem cœpit scribere: & anno tertio Coloniam Agrippinam, ingenio animoque excolendo, ad gymnasium Societatis IESV mittitur. Ibi Græcis ipsum *Gerardus Kempensis*, Rhetoricis *Ioannes Oranus* Leodicensis, Philosophicis *Arnoldus Hauensius* Siluiducensis, nunc Cartusianus, moderatore *Francisco Costero* Machliniano, imbuerunt: capere sanè promtum, atque istic & alibi anteà ductorem semper & principem suæ classis. Itaque vix duodecennis orationes scripsit & habuit, pueriles quidem, sed quas grauior etiam ætas in illâ ætate laudaret. Nec destitit posteà, & dedit floridioris eloquentiæ suæ specimen in vno loco: quod dicendi studium si mos æui nostri aperuisset, decurrere profectò cum nonnemine prisci æui potuisset.

(Studium apud Colonienses.) (M.D.LXIII) (Præceptores.) (Cent. 1. Miscell. epist. 11.)

Ceterùm Philosophica iam inde à puero sic LIPSIO placuere, vt peccare iuuenili quodam ardore videretur, & freno atque inhibitione fuerit coërcendus. Constat à præceptoribus non rarò è manibus excussos ipsi velut per vim libros eius generis omnes, & scripta etiam commentariosque ereptos, quos ex omni interpretum turbâ laboriosè sibi confecerat. Neque mutauit posteà, sed in omni studiorum cursu istam

(Philosophia studium.) (Præfat. in Constant.)

istam Sapientiæ metam præ oculis habuit. Nec eâ processit viâ, quâ philosophantium vulgus hodie: qui spinis argutiarum & laqueis quæstionum irretiti, nihil aliud agunt, quàm quòd subtili inanium disceptationum filo eas texant & retexant. Politicis & Ethicis potissimùm sese dedit, & semina iam tum apud Vbios iecit frugis postea enatæ.

[Cent. 1. Miscell. epist. 87.] Sub id tempus, vt optima vitæ dux & magistra est Philosophia, pectus adolescentis pietas tetigit: & Societati IESV voluit adgregari. Parentes inaudierunt, abduxerunt, & annos sedecim natum ex [M.D.LXV.] Vbiis Louanium euocarunt. Itaque Philosophicis insistens, Physica in gymnasio Castrensi aliquamdiu audiuit, ibidemque cum *Othone Hartio*, in supremâ nunc Belgij curiâ Machliniæ Consiliario, coniunctissimè vixit. Philosophiæ spatia emensum, amœna litterarum atque antiquitatis studia ad se totum traxerunt: quorum ipsi gustum amoremque Coloniæ idem *Gerardus Kempensis* infuderat. Louanij porrò compares habuit comitesque iisdem in [*Studiorum socij.*] studiis, *Ludouicum Carrionem* Brugensem, *Franciscum Martinum* Gandensem, *Arnoldum Deunium* Machliniensem: ductore & quasi chorago *Cornelio Valerio*, qui Petro Nannio succenturiatus, in trilingui tum gymnasio Buslidiano eloquentiam profitebatur. Accessere mox *Martinus Antonius Delrius*, *Andreas Schottus*, Antuerpienses, *Victor Giselinus* Sanfordanus, *Ianus Lernutius* Brugensis: scriptis omnes posteà clari, & à nobis * alibi celebrati. Louanij diu versatur, & Iurisprudentiam quoque libat, pater ipsi fato eripitur, Bruxellensis tunc vrbis prætorio Præfectus: vir acer, manu promptus, sodalium ac conuiuiorum appetens, & qui istâ comitate amplum patrimonium auitum valdè attriuit. Mater curam eius reliqui, itemque IVSTI ac sororis suscepit: matrona, in summâ modestiâ, virilis animi & consilij. Hæc filij causâ Bruxellis Louanium sedem ac domicilium transtulit, atque ibi ex hydrope non diu pòst obiit.

[Martini & Deuni immaturam obitum deplorat, l. 1. Antiq. c. 2. * In Elogiis Belgicis.]

Annum tum ferè decimumoctauum agebat LIPSIVS, & publicè iam specimen eximium sui dederat, in scholis declamando ac disserendo. Sed magis magisque Musa vetus ipsum capere, & eius amore, Ita[*Primum ingenij fœtus.*]liam cogitare. Fecit. sed *Variarum Lectionum* libris anteà stilo florido ac Ciceronia-no conscriptis: quod ingenij sui, vt appellat, tirocinium, vix nouemdecennis edidit, atque *Antonio Perrenoto* Cardinali *Granuelano*, acri ingeniorum æstimatori, inscri[M.D.LXVII.]psit. Primus hic illi aditus ad famam, atque in *Perrenoti* domum fuit: in quam Ro[*Romana peregrinatio.*]mæ admissus, biennium circiter egit, summâ benignitate habitus, & ad studia tractanda non incitatus solùm, sed ab erudito patrono etiam adiutus. Erat à Latinis illi epistolis: sed otium & omne liberum tempus dabat inspectioni lapidum, locorum veterum, & si quid in Vrbe aut viciniâ visendum esset, aut noscendum. Vaticana etiam Bibliotheca per eumdem, & *Gulielmum Sirletum*, Cardinalem longè doctissimum, illi patuit: & in Senecæ, Taciti, Plauti, Propertij, aliorumque veterum libris mss. inuicem comparandis, tempus illud consumsit. Lustrauit & Farnesianam, Sfortianam, aliasque illustriores Bibliothecas, cùm publicas, tum priuatas; nescio fructu maiore, an delectatione. Florebant id temporis Romæ eruditissimi homines, *M. Antonius Muretus*, *Paullus Manutius*, *Latinus Latinius*, *Fuluius Vrsinus*, & *Plautus Bencius*: qui *Francisci* nomen sanctius, cùm Societatis IESV institutum amplectetur, posteà adsumsit. Ex his *Muretum* profitentem audiuit, *Bencium* verò fratris loco habuit, & præ ceteris dilexit. Innotuit ibidem *Hieronymo Mercuriali*, nostræ [Cent. ad Ital. & Hisp. epist. 42.] ætatis Medicorum principi: *Carolum* item *Sigonium*, & *Petrum Victorium*, illustres Historicos ac Philologos, per viam vidit; qui crescenti adolescentis famæ fauentes, adfectum omnem exhibuerunt. Louanium redut, annum ibi vnum egit, *pri[*Adolescentia liberior.*]mauò in flore iuuentæ*: & egit (vt simpliciter candideque fatetur ipse) haut vsquequaque ad seueram Catonis regulam. Liber erat, parentum & tutorum expers, atque ita æqualium exemplo, & communis consuetudinis impetu abreptus, choreis, sodalitiis, ludis, & ceteris eius ætatis vanitatibus aliquam temporis partem impendit. Adeò verum illud, *Semel insanimmus omnes*. At Deus & natura melior honestissimæ indolis adolescentem reuocarunt: qui peregrinatione, vtili ac salutari consilio, in Sequanos, indeque in Germaniam insti[*Germanica peregrinatio.*]tutâ, se subduxit, & societatem omnem pristinam valere iussit. Dolam verò, quæ Sequanorum est Academia, à Philippo [*Mansio apud Sequanos.*] Bono Burgundiæ Brabantiæque Duce ex-

citata, deflectens, dies ibi paucos substitit: & *Victorem Giselinum*, dum Medici titulo donatur, publicè laudauit. Quâ quidem oratione à meridie dictâ, & conuiuio mox insecuto, febrim acerrimam contraxit, & tantùm non periit. Valetudini pristinæ redditus, Viennam Austriæ, atque in Maximiliani II. aulam se contulit: quæ vna plures tunc eruditos habebat, quàm aliorum tota ferè regna. Hîc *Augerio Gisleno Busbequio*, multis legationibus claro, *Ioanni Cratoni*, *Nicolao Biesio*, Medicis, *Ioanni Sambuco*, *Stephano Pighio*, Historicis, innotuit & placuit: atque ij iuuenem retinere, & iis in locis illigare non vnâ conditione sunt conati. at frustrà. Nam patriam respectabat; & animo redeundi, per Bohemiam, lustratâ Pragâ vrbe regiâ, per Misniam, Thuringiam, & vicina Saxoniæ loca, iter instituit: cùm ecce tristes de afflictâ nouo bellorum turbine Belgicâ, deque attrito militari iniuriâ patrimonio, nuntij allati, pedem figere vel inuitum istis in locis adegerunt. Itaque Ienæ apud Thuringos paullò plus annum hæsit & docuit: atque illa primordia ad Professorium ipsi munus fuêre. In quo munere ad extremum vsque spiritum, quamquam rude iam donatus à Ser^mo^ Principe nostro ALBERTO AVSTRIO, magnâ constantiâ perstitit: ne iuuentuti, cui ad optima ducendæ natus erat, deesse videretur. Fecit itaque quod ante ipsum nobiles, imò principes viri fecêre: rati nimirum, *Professione publicâ, dignitatem omnem ornari, non destrui.* Quod addo, ne quis *Professoriam* ipsi *linguam*, vt olim Agrippina magno illi Senecæ, velut probrum obiiciat.

Apud Viennenses in Austriâ.

M.D.LXXII.

Professionis primordia.

Tac. 13. Annal.

Sed rebus in Belgicâ paullulùm pacatis, oculos iterùm ad suos ac sua flexit, & Coloniam Vbiorum venit. Hîc *Annam Calstriam*, viduam, patriciâ Louanij familiâ genitam, duxit vxorem: sui magis animi, quàm amicorum impulsu. Sed, vt ille ait, *Sic erat in fatis: & fatalem viro feminæque torum esse*, Euripides olim monuit, LIPSIVS vsu didicit. Vixerunt porrò concorditer, quamquam fructus matrimonij, id est liberorum, exsortes: quæ res, felicissima alioqui coniugia, sæpe turbauit & turbat. Disputant autem Medicorum filij, quî fiat, vt viri magni atque heroës ferè liberos non suscitent; aut si suscitent, iidem ipsi, pro veteri prouerbio, noxæ ac probra plerumque existant.

Vxor.

Cent. 1. epist. 11.

In Vbiis menses nouem cum vxore LIPSIVS substitit, & *Antiquas Lectiones* conscripsit: quæ in Plauto potissimùm emendando versantur. *Cornelium* deinde *Tacitum*, historicorum omnium prudentissimum, in manus sumpsit, & in Coloniensi isto secessu Notis primùm illustrare cœpit: quem scriptorem, neque notum satis anteà, neque luce aut medicinâ dignâ donatum, bono publico ipse produxit. Vtramque dare quidem conati anteà fuerant, *Ferretus*, *Alciatus*, & *Vertranius*: sed conati tantùm. Itaque viam ipsis visam potiùs quàm tritam ingressus noster, perpetuum posteà *Commentarium* Lugduni in Batauis adiecit. Placuit is labor vniuersæ Europæ: & multi deinde, quasi muscæ, ad odorem bonæ famæ conuolarunt, atque in eodem mustaceo, quod dicitur, lauream quæsiuerunt. In his *M. Antonius Muretus*, *Iosias Mercerus*, *Ludouicus Aurelius*, Galli; *Curtius Pichena*, *Iulius Salnerius*, *Annibal Scotus*, Itali; *Emanuel Sarmienius Mendoza*, Hispanus; *Ianus Gruterus*, Belga; *Sauillus*, Britannus; alij: quorum nonnulli (ex ambitione an odio, haut facilè dixerim) viro illudere atque inequitare studuerunt; alij contrà modesti, symbolas suâ sponte contulerunt. Quin & *Lucius* nescio quis ab ignoto retræ angulo demum prorupit, & specioso Mirandulani codicis titulo, Norisque ex eo in scenam prolatis, Campanâ quadam superbiâ, in LIPSIVM proteruus incurrit. At mox laruam ipse detraxit, & petulantiam siue inscitiam hominis, illam repressit, hanc produxit. Sensitque suo malo misellus, *barbam leoni languido* (nam tum languebat noster; & respondendo conualuit) *euellendam non esse*.

Antiquæ Lectiones.

Corn. Tacitus.

Præfat. in Tacitum.

Post *Tacitum*, & *Antiquas Lectiones* euulgatas, sustinuit se paulisper à scribendo, atque ex Vbiis in Iscanum suum migrauit: animo destinans ruri agere, & tabernaculum vitæ in quiete illâ, ab ambitu curisque remotâ, collocare. Scripsitque id temporis ad cognatum suum *Guil. Breugelium*, Consiliarium regium, dignam cedro *Epistolam*: quâ Agrum, eiusque cultum, Vrbe meliorem esse, atque ad Sapientiam, ad Mores, ad Voluptatem, itemque ad Fructum, longè aptiorem disertè commonstrauit. Et iam seriò quietum, latens, ac rurestre istud vitæ genus erat ingressus: cùm ecce bello ciuili iterùm exsuscitato, licentia militaris ex agro in vrbem migrare compulit.

Mansio in Iscano.

M.D.LXXV

Cent. 1. Miscell. epist. 8.

Itaque

Itaque Louanium redux, Iurisprudentiæ studiis, ex amicorum consilio, magis serio se dedit, & titulum etiam Iureconsulti, publicâ inauguratione, in magnâ frequentiâ, & post solennia experimenta, ibidem sumpsit.

Iureconsulti titulum. M.D.LXXVI.

A foro tamen atque à Reipublicæ procuratione, non inertiâ, sed iudicio se perpetuò abstinuit: quod decretum nulla ipsi Suada aut Sophia eripere vmquam potuit.

Cent. I. Miscell. epist. 24.

Sciebat quidem Stoïcos, quos præ ceteris Philosophis mirabatur, hac in parte esse alios: vt qui Reipublicæ sese dant, & vndis, quod Poëta ait, ciuilibus sese mersant. Sed ingenium, natura, & ratio aliud nostro dictabant, suadebantque REIPVBLICAE NON MISCERI, præsertim BELGICAE, in tantâ rerum confusione, vbi nemo auditurus, nonnemo sana etiam consilia esset irrisurus.

Decretum, Reipublicæ non misceri.

Voce tamen ac stilo sic vniuersis & singulis prodesse semper studuit, vt non vnius Reipublicæ, sed totius generis humani curam gessisse videatur. *Nec enim is solus* (vt sapientissimi Senecæ verbis vtar) *Reipublicæ prodest, qui candidatos extrahit, & tuetur reos, & de pace belloque censet: sed qui iuuentutem exhortatur, qui in tantâ bonorum præceptorum inopiâ, virtute instruit animos, in priuato publicum negotium agit.* Quin imò eximia in primis ea censetur de Republicâ benè merendi ratio, si quis de Regibus ac Principibus benè mereri, id est, salutarium face monitorum iis studeat prælucere. Itaque ne in otio litterario ignauiam quæsisse videretur, sub id tempus *Epistolicas* Louanij *Quæstiones* (in quibus cùm ad varios Scriptores, tum ad T. Liuium pleræque sunt Notæ) euulgauit: *Leges* item *Regias & Decemuirales*, in auditorum gratiam, quibus eas ipsas, vt *& Liuij* quædam, publicè interpretatus fuerat, tunc concinnauit.

Epistolicæ quæstiones. *Leges Regiæ & Decemuirales.*

M.D.LXXVIII.

Exinde acriores procellæ & venti iterùm excitati, quibus nihil propiùs factum, quàm vt Belgicæ nauis mergeretur. Brabantia inprimis nostra fluctuabat: Ordinum confœderatorum copiis à Ioanne Austrio, duce fortissimo, partaque de Turcis ad Echinadas victoriâ clarissimo, apud Gemblacum cæsis fugatisque.

XXXI. Ianuarij.

Quid? Musæ tympanorum turbarumque strepitu in exsilium pelluntur: cum ipsis alumni diffugiunt, atque inter ceteros LIPSIVS. Louanio in ordinem redacto miles regius imponitur; supellex Lipsiana, in istâ rerum flammâ, periclitatur. Opportunè *Martinus Antonius Delrius*, Ioannis tunc Austrio à consiliis, idemque regius in castris Iudex, adfuit: & veteris amici sui (is se Antuerpiam subduxerat) res, opes, libros, ac scripta, id est vitam ipsam, vt noster nuncupat, periculis eripuit.

Cent. I. Miscell. epist. 34.

Exiude turbis, Numidæ in morem circumactus, sine lare, sine certis sedibus aliquamdiu noster discurrit: quas tandem Lugduni in Batauis posuit, Ordinum vocatu, & stipendio sanè perhonesto; sed temporaneas, non perpetuas,

M.D.LXXIX. Epist. 27.

—Dum consilescant turbæ, atque iræ leniant.

Turbæ tamen ex turbis, vt fieri amat, enatæ stationem mutare vetuerunt, & annos ipsos tredecim in Batauis tenuerunt. In alto illic otio, in flore ætatis & ingenij, scripsit edidítque varia, atque ea præ ceteris maximè elaborata. Initium fecit ab *Electorum* libris: in quibus partim *Critica*, partim *Ritualia*, variè electa ac decerpta; Plinij exemplo, quem commentarios CXX. Electorum reliquisse, nepos eius disertè commemorat.

Electorum libri.

Satyram posteà *Menippæam* lusit in ambitionem atque imperitiam quorumdam, qui Criticos sese dicunt: veros enim germanosq; tangere mens illi numquam fuit. Turbas tamen atque inuidiam auctori scriptum istud peperit: quòd in eo ioci essent nonnulli de laureâ Poëtarum, quam Imperator solet elargiri. Clamabant vniuersum id genus vatum, ignominiâ sese ab ipso affectos, Cæsaremque ipsum iniuriâ adspersum, quasi non id illi ius esset aut potestas. 4 At postquam [a] Epistolâ seorsim editâ se purgauit atque aperuit, omnis ista bilis soluta est in risum. Nihil enim aliud schemate illo voluit, quàm quod vetus habet verbum: *Multos thyrsigeros esse, paucos Bacchos*; itemque *Laurigeros* quidem *multos*, *paucos* autem *Phœbos* in Germaniâ numerari. Et hoc sciunt, meritoque deplorant illi ipsi, quos merito suo Phœbæa illa laurus cinxit.

Satyra Menippæa.

[a] Extat in Saturnalium fronte.

Cent. I. Miscell. epist. 28.

A turbis ad ludos & spectacula conuersus, *Saturnalium* libros, qui *De gladiatoribus*, foras dedit: & cruentas illas in pace pugnas, nostro æuo ignotas, retraxit; oculisque velut spectandas, non sine caueæ Senatoriæ & Equestris plausu, proposuit: venustâ *Othonis Vaeni*, nostratium Pictorum facilè principis, manu ac penicillo adiutus. Cùmque vniuersam rem Spectaculorum veterum, Muneris inquam vtriusque,

M.D.LXXXII. *Saturnalia.*

cùm Circi tum Scenæ, illuſtrare ſtatuiſſet: perutile illi viſum, imò neceſſarium, de locis ipſis, eorumque formis, quædam præmittere.

Amphitheatrum.

Itaque *De Amphitheatro* quædam contexuit, ipſamque Arenæ imaginem, faciem & habitum accuratè expreſſit.

Et potuiſſet id genus plura ex Antiquitate quaſi ludens depromere, niſi ſeria illum ſtudia auocaſſent, & acri quodam thyrſo pectus alta Diua percuſſiſſet. Sapientiam intelligo: cuius ſemitam diu interclusam, ſpiniſque obſitam ſternere & munire aggreſſus, vt publicis malis ſolatium pro virili adferret,

Conſtantia.

De Conſtantiâ, in medijs Belgicæ noſtræ turbis, conſtanter ſcripſit, & S. P. Q. Antuerpienſi inſcripſit. Quod adeò gratum illis exſtitit, vt pro veteri ſuo in eruditos homines humanitate ac beneficentiâ, aureum viri libellum duplicem duplici paterâ inauratâ, affabrè cælatâ, compenſandum exiſtimarint.

M.D LXXXII.
Ciceronis conſolatio.

Sub idem tempus nouitius in Italiâ libellus prodiit, *M. Tullij Ciceronis*, vt volebant, *Conſolatio*: quo ſcripto ſeipſum de filiæ obitu conſolatus dicebatur. Iudicio ad hunc noſtrum *Reipublicæ litterariæ Principem* (quem illi titulum Gaugericus Riuius ingenioſo libello adſtruxit) delato, is perſonam mox detraxit, & ſtilum diſiunctum, otioſum, lentum, & phraſin Sigonianam primus, niſi fallor, agnouit ac detexit: *Iano Gulielmio*, *Riccobono*, alijs mox ſuffragantibus.

Epiſtolæ.

Auctâ porrò iam famâ, cùm *Epiſtolas* ſuas ab alijs alibi vulgari comperiſſet, eas ipſe errantes collegit, & *Longolij*, *Sadoleti*, *Bembi*, *Bunelli*, quemque in hoc genere vnicum laudare ſolebat, *Politiani* exemplo, publici iuris fecit:

Epiſtolica inſtitutio.

Epiſtolicâ Inſtitutione in bonum iuuentutis adiunctâ. Atque hinc iterùm turbæ: quòd in Centuriâ alterâ epiſtolæ quatuor eſſent, quæ ioci aut ſalis aliquid haberent in hoſpitia Weſtphalorum. Non pauci morſum aut læſionem interpretati ſunt: & pro Weſtphalis ſuis libello etiam edito *Domannus* pugnauit. At LIPSIVS, vt erat ingenio placido, atque ab omni litigandi ſtudio admodum alienus, epiſtolas illas, non interpretatione ſolùm leniuit (quod verè poterat, & publicè in litteris ad Iacobum Monauium iam fecerat) ſed ſpongiâ deleuit.

De rectâ pronuntiatione linguæ Latinæ Dialogus.

Vt de *Valerio Maximo*, *Senecâ Tragico*, *Velleio Paterculo*, quos Notis & Animaduerſionibus illuſtrauit, nihil dicam: dialogus *De rectâ linguæ Latinæ pronuntiatione* dignus eſt profectò, qui publicè in ſcenâ laudetur. Grammaticum, fateor, argumentum, atque ex ſe tenue ac vile fortaſſe; ſed quod olim & Senatores atque ipſi Principes tractarunt: quodque ſic noſter enucleauit, vt ne ipſe quidem Priſcianus, ſi reuiuiſcat, quidpiam addere aut deſiderare poſſe videatur. Et neſcio certè, an poſteritas credet, ab vno eodemque ingenio, & hæc minuta, & alia quæque grandia, tam exactè, tam æqualiter potuiſſe tractari.

Politica.

Enimuerò quid, te?ſellato *Politicorum* opere ſublimius? quid illo *De vnâ Religione* commentario diuinius? Vt phrygiones è varij coloris filo vnum aulæum formant: ſic noſter mille aliquot veterum gnomas, pulchras, acres, atque ad ſalutem generis humani natas, in vnum conduxit, atque ex iis elegans iſtud *Politicorum* corpus conflauit. Nimirum in *Conſtantiâ* ſuâ Ciues ad patiendum & parendum formarat: hac ſcriptione Regibus ac Principibus, ad rectè imperandum, facem prætulit.

Vre, ſeca.

Inuidiam tamen (vt ſumma ſemper petit liuor) effugere non potuit, quam duæ ipſi *voculæ potiſſimùm pepererunt: ignem ſtruente *Theodoro Cornhertio* (quem nunc Diodorum, nunc Dialogiſtam ipſe nuncupat) homine vix Latino, & nouæ in religione apud Batauos ſectæ auctore & anteſignano. Scripſerat noſter, *Hereticos ſeditioſos ac turbidos eſſe puniendos*: ille ſic accepit, quaſi dixiſſet, quoſcumque in religione errones vrendos, ſecandos, occidendos; libelloque vulgari linguâ edito, hominem mitiſſimum ſæuitiæ apud Ordines Batauiæ accuſauit. hominem, inquam, mitiſſimum: cuius ſcripta quiſquis ſedatè leget, nec ſæuitiam nec lenitudinem increpabit, ſed fatebitur viam præſcriptam, quam bono generis humani inierint hodie qui regnant. Quin imò agnoſcet in lenitudinem ſemper fuiſſe proniorem,

Contra Dialogiſt. cap. 3.

quique in hanc potiùs, quàm in aliam partem peccandum, ſi modò peccandum, exiſtimarit. Et tamen VRENDVM & SECANDVM nonnumquam, veterum Medicorum ritu. qui in prauo vlcere aut vulnere ſecabant, deinde ſiſtendo ſanguini vrebant. Nam quis eadem vetet in animi vlcere, præſertim ſi quando vana

Lucret.

Religio peperit ſceleroſa atque impia facta,

ſi quando turbas & diſſidiorum faces accendit? Vt vetera & noſtra taceam: an non

non Caluinus ipse in Michaële Serueto, patrum memoriâ, præiuit exemplo? An non & Beza clamat? *Qui hæreticos puniendos negant, illi conantur in Ecclesiam Dei inuehere opinionem longè pestilentissimam, & ex diametro repugnantem doctrinæ primùm à Deo Patre traditæ, deinde à Christo instauratæ, ab vniuersâ denique Ecclesiâ Orthodoxâ perpetuo consensu vsurpatæ. Vt mihi magis quidem absurdè facere videantur, quàm si sacrilegos aut parricidas puniendos negarent, cùm sint istis omnibus hæretici infinitis partibus deteriores.*

De vnâ religione liber M.D.XC. Ad LIPSIVM redeat oratio. Is, libello *De vnâ religione* aduersus *Cornhertium* edito, ex Batauis dolo bono pioque se subduxit: profectione per Germaniam in Eburones, ad Spadanos fontes acidos, hepatario, quo laborabat, morbo (vt prætexebat) curando, institutâ. Discessûs caussa duplex illi fuit, Religio nimirum & Fama: acre telum vtrumque. *Cent. 2. Miscell. epist. 87.* Hamburgo itaque Moguntiacum studio deflectens, cum Ecclesiâ Catholicâ Romanâ seriò & publicè in gratiam mox rediit, idque per Patres Societatis IESV ibidem: non timidè aut ignauè, sed palàm noster in posterum futurus. Id ipsum litteris ad *Martinum Delrium*, Leodici tunc agentem, datis libuit testari: quas ad vtriusque gloriam hîc syllabatim exhibebo.

REVERENDE PATER,

Lipsij ad Delrium Epist. la de suo ad Catholicos reditu. AMOR *vester vetus & verus non permittit, vt te celem facinus grande, quod patraui. Dei benignitate eripui me è laqueis, quibus implicabar, & saluus atque incolumis perueni in Germaniam ad Patres vestros. Mentior, saluus. Æger perueni, & pressus pondere peccatorum. Sed Dei misericordia, ope Patrum, illis quoque me liberauit, & hoc vnum superest, vt perseuerem in bonâ viâ, & firmo eam pede calcem. Iuua ô me tuis precibus: tu inquam, qui ad hanc me in parte duxisti, post cuius salutares litteras Deum iterùm iratum habeam, si vmquam conquiem. Nocte & die me fodit ille stimulus, nec ipse somnus mihi nisi per insomnia inquietus. Deo gratia esto, qui inuitum quasi & reluctantem sic eduxit, & posuit in locis, vbi mihi, Ecclesiæ & Reipublicæ possim esse vtilis. quod seriò recipio me (illo adiuuante) facturum. Sum nunc apud Patres Moguntiaci, & inter primas curas habui, vt hæc paucula ad te exararem. Lætare frater, qui verò fratrem & amicum recepisti; & ignosce omnia præterita, ita Deus tibi quoque ignoscat. Precibus tuis & Patrum Oram me commendo seriò, seriò: quem participem facere huius nuntij potes, sed solum. Nam diuulgari non expedit, quia vxor, familia, & resicula mea, etiamnunc sunt apud Hollandos. Breui eripiam, & palàm bonis me reddam. Ora, ora pro me. Moguntiaci, XIV. April. M.D.XCI.*

Nunc demum tuus verè frater

I. LIPSIVS.

Non defuerunt tamen, qui minùs sincerâ candidaque mente nomen dedisse Ecclesiæ Romanæ, calumniarentur. Aduersus quos rabulas ac blatterones audi sic alibi exclamantem: *Deus fulmine suo me perdat (cogor enim aliquid pro adfectu ardentiùs dicere) si est aut fuit in totâ hac actione med aliquid simulatum. & omitto Deum omnisitentem illum iudicem, & omnia vindicantem: apud homines ipsos ita prostituam meam Famam, vt palàm ita proditor sim & audiam? Qui aliquid sinceri iudicij adfert, & oculo non iniquo intuetur meam caussam, videbit ne posse quidem me aliter ambulare, quàm pede recto. Quod feci, quod facio, quod faciam, securus de humanis iudiciis, quibus in malignam sententiam ego quidem non sim caussa.* *In epist. ad Lodouicũ Thouardũ 1591. datã.*

Moguntiaco digressus, cùm Leodicij, tum Spadæ biennium ferè egit; bibitque Acidulas illas, iam olim à Gilberto Philareto Lumburgio, & nuper à Philippo Gæringo, Thomâ Rietio, Abrahamo Nicolao Frambesario, aliisque Medicis laudatas. Amicos hîc repperit, *Guilielmum Bergium* in D. Lamberti Decanum, Antuerpiæ pòst Antistitem, ac demum Cammeraci Archiepiscopum; *Iacobum Carondeletum*, Cancellarium; *Arnoldum VVachtendonchum*, *Carolum Billeium*, *Petrum Oranum*, Consiliarios; *Dominicum Lampsonium*, poëtam egregium; eiusque fratrem *Nicolaum*, ad D.Dionysij Decanum; *Ioannem Furium*, Martinianæ ædis Canonicum; *Othonem Vænium*; quique per litteras, vnà cum *Nic. Oudarto*, auctor illi ac princeps ad mutandam sedem exstiterat, ° *Martinum Delrium*, sacra tunc Conscientiæ iura in eâ vrbe explicantem. *° Delrij vitam typis Plantinianis e hcem consule.*

Famâ discessus per Germaniam sparsâ, mox *Guilielmus* Boiorum Dux, eiusque frater *Ernestus*, Vbiorum atque Eburonum Antistes, *VVolfangus Theodericus* Salisburgensium, *Iulius* Herbipolensium, *Principes, qui eum ad se euocarunt.*

Andreas Vratiſlauenſium, Præſules, aliique Germaniæ Principes ipſum ſplendidè ac prolixè inuitarunt. Vt & poſteà *Clemens* VIII. Pont. Max. *Aſcanius Columna*, *Gabriel Paleottus*, *Fridericus Borromæus*, *Franc. Sfortia*, Cardinales; *Henricus* IV. Galliæ Rex, *S. P. Q. Venetus*, *Ferdinandus Medices* Etruriæ, *Franciſcus Maria Roboreus* Vrbinatium, Duces; *Patauini*, *Bononienſes*, & alij cùm Principes tum populi, ſtipendio ac viatico quod ipſe definiret, pluries vocarunt. Vnius priuati hominis adfectum ſilere nec poſſum, nec debeo.

Benedictus Arias Montanus. Cent. ad Italos & Hiſpanos epiſt. 4.

Fuit is *Benedictus Arias Montanus*, Hiſpalenſis, vir eruditis linguis cultiſſimus, quique editioni Bibliorum Complutenſium, iuſſu Philippi II. Regis Catholici à Plantino adornatæ, præfuit. Is, inquam, benignâ & rarâ effuſione, LIPSIVM, non vt hoſpitem aut amicum, ſed (eo verbo vtendum eſt) quaſi filium, ſæpiùs in Hiſpaniam, ſuamque domum inuitauit: & ſe viuo, rerum ſuarum conſortium, mortuo ſucceſſionem ex aſſe obtulit. Erant nunc, qui ſæculum hoc effœtum eſſe, nec magna in illud exempla cadere, falsò queruntur. Omitto ceteros, qui vltrò vocare, adſciſcere, & proprium ſibi habere hunc virum, honeſtiſſimis congiariis, voluerunt.

Præfat. in Poliorcetica.

Neque ipſe omnino noluit fortaſſe: ſed patriæ amor & miſeratio, velut tribuniciâ quadam vi, interceſſerunt, & abeſſe talem ciuem noluerunt. Louanium igitur reuerti placuit: Brabantiæ Ordinibus per *Nicolaum Oudartum*, veterem amicum, Machliniæ tunc Canonicum & Officialem, benigne ſerioque vocantibus.

M.D.XCII.

Quibus, vt gratum ſe probaret, ſuos *De Cruce* commentarios paullò pòſt dicauit conſecrauitque:

De Cruce libri.

ſcripto teſtatus, *Si quid vſquam præter religionem moreſque veterum, ſe non agnoſcere, Tibique ſe adhærere*, STATV FELIX ECCLESIA, CVI TOTAM DOCTRINAM APOSTOLI PETRVS ET PAVLLVS CVM SANGVINE SVO PROFVDERVNT.

Hoc de Romanâ Tertull. præſc. ad. uers. hæret. cap. 36.

Pupugit id grauiter quotquot nouis in religione opinionibus ſtudebant: è quibus nonnemo Lipſianæ mox Latinitati bellum indixit, alius Antiquitatis inuidiam, atque id genus criminationes obiecit.

Henr. Stephan. Georgius Thomſonus, & alij.

Sed iaculationes iſtæ, lapides iſti in ipſum pluebant ab vnâ hac cauſsâ, quòd illam cauſſam (in quâ tamen corpore potiùs, quàm animo fuerat) fortiter & feliciter deſeruiſſet. Non expediebat ſcilicet, LIPSIVM in admiratione eſſe, qui tacitus & exemplo partes eas damnaret: tacitus? imò apertâ, vt dixi, profeſſione, & ſcriptis. Hoc mordebat, hoc pungebat, hoc voces, calumnias, inuidiam excitabat.

Cent. 3. ad Belgas epiſt. 18.

Porrò cùm opus aliquod iamdiu LIPSIVS meditaretur, & ſolicitè quæreret, quod lucem ad res Romanas & Græcas præferret, repperit quod *Facem Hiſtoricam*, non ex ſuperbiâ, ſed ex propoſito, appellaret.

Fax Hiſtorica.

Hoc cùm diffuſum, imò & confuſum eſſet, placuit excerpere primùm ex omni cumulo quidquid ad *Militiam* facere videbatur.

Militia Romana.

In ſuis itaque ad *Polybium* commentariis, quidquid ad militiæ ordinem, arma, legeſque ſpectat, aperuit: in *Poliorceticis* autem *Machinas*, *Tormenta*, *Tela* veterum, adiutante iterùm *Venio*, exhibuit; daturus & *Triumphum*, felicis belli clauſulam, niſi valetudo aduerſa interceſſiſſet.

Poliorcetica.

Sibi pòſt redditus, *Admiranda Imperiorum* florente olim ætate collecta, cœpit diſponere & vulgare; à *Romanâ Magnitudine* feliciter exorſus. Atque vtinam ceterarum gentium Imperiis eamdem lucem ac gloriam mors importuna non inuidiſſet!

Magnitudo Romana.

Ad annum, Ser^mis^ Principibus noſtris ALBERTO & ISABELLAE CLARAE EVGENIAE auſpicalem, venio.

M.D.XCIX.

Ij cùm Louanij, more maiorum, VIII. Kal. Decembris inaugurati eſſent, poſtridie eius diei Athenæum ſiue ſcholas publicas viſerunt: magnos in eo Principes imitati, vt *Cn. Pompeium Magnum*, qui è bello Mithridatico victor, Rhodum veniens, Poſidonium publicè contra Hermagoram diſputantem audiuit, omnium Profeſſorum ædes ſingillatim circumiuit, exedras luſtrauit, faſceſque laureatos ac ſecures priuatorum ianuis ſubmittens, ſingulis munificentiâ vetè Romanâ talentum impertiuit.

Plutarchus.

Quid Tiberius Imp. in eâdem vrbe? *circa ſcholas & auditoria Profeſſorum*, (vt Suetonij verbis vtar) *aſſiduus fuit.* Quid *Claudius* itidem Cæſar? Ille verò inopinatus ſæpè recitantibus interueniebat. Sic & Principes noſtri, cùm ad gymnaſium publicum veniſſent, LIPSIVM dicere aliquid ſubitaneum voluerunt, ſiue iuſſerunt. Fecit. & à ſolitæ lectionis more non recedens, *Annæi Senecæ* librum *De Clementiâ* in manus ſumſit; & pauca eius verba, à conſeſſu & tempore iſto non aliena, explicauit. Quam quidem *Diſſertatiunculam* ad Principes habitam, qualis fuit, totidem verbis,

Diſſertatiuncula apud Sereniſſ. Belgij Principes.

bis, fine colore aut fuco, postea vulgauit: etsi augere ac polire, exemplo veterum, atque adeò Tullij & Plinij, potuisset. Et verò intererat publicè, factum istud Principum, quale in omni æuo vix legas, prodi, posterisque tradi. Quid enim illustrius, quàm feminam, inter Principes principem, vltrò ad istas recitationes litterarias venisse, sedisse, audisse? Fecit. quid nisi heroïnam illam *Isabellam*, Ferdinandi Magni Regis Catholici coniugem, atauiam suam, æmulata? quæ adeò honestarum artium amore flagrauit, vt iam nupta & grandior, Latinas litteras discere non erubuerit. O, eat in sæcula illud & hoc exemplum; & vnà cum bonâ Famâ, Principes ament istas Famæ & Æternitatis artes!

Ouidius lib. 4. De Ponto, eleg. 8.

Tabida consumit ferrum lapidemq́ue vetustas,
Nullaque res maius tempore robur habet.
Scripta ferunt annos: scriptis Agamemnona nosti,
Et quisquis contrà, vel simul arma tulit.
Fit viuax scriptis virtus, experſque sepulchri
Notitiam feræ posteritatis habet.

Plinij Panegyricus.

Dissertatiunculæ extemporaneæ, & per se leui fortasse, vt pondus adderet, *C. Plinī Secundi Panegyricum*, Traiano Imp. dictum siue scriptum, cum perpetuo commentario, adiunxit. Atque vtinam, bis vtinam, præclara ista Palatini nostri legant, intelligant, & obsequantur! Idem Regibus ac Principibus optare liceat; quibus *Politica* scripsisse non contentus vir bono publico natus, eadem *Exemplis Monitisque*, vt valida essent atque efficacia, illustrauit. *Exemplis*, inquam, illustrauit, quòd illa & in rem velut præsentem ducant, & facta ostendant, quæ facienda suadentur: quodque viam præeant, in quâ vestigia tutò ponamus. Qui nauigandi parùm peritus est, vt vada & scopulos vitet, priores sequitur naues; & sine magnâ suâ arte, portum cum iis petit & tenet. Quis nescit & mulierculas, vt faciem cultumque rectè disponant, ad speculum se comere? Prorsus hîc idem, aliena vita & facta speculum sunt, & imago, in quâ te videas, ad quam mores tuos decorè componas, & cum fructu castiges. Selectissima itaque *Exempla*, maximeque varia, LIPSIVS è variâ & multiplici lectione sepofuit; & ad communem omnium vsum, eleganti sanè ac facili stilo, repræsentauit: vt in hoc genere paria cum Maximo Valerio fecerit, immò superarit, si iudicium atque in scribendo dispositionem spectes.

Exempla & Monita Politica.

Exempl. lib. 1. c. 1.

Historiæ porrò Belgicæ scribendæ à primis annis animum si applicuisset, non esset, cur Italis *Iouium*, *Sigonium*, Hispanis *Marianam*, Gallis *Massonum* inuideremus. Fidem faciunt historici *De Louanio eiusque vrbis Comitibus* commentarij; quos, occasione nuptiarum Ill^mi *Caroli* Ducis Croij & Arschotani, subitariè contexuit: vt eâdem operâ *Heuerleam*, nobilissimum Belgicæ prætorium, in suburbano Louaniensi, fontibus, arboretis, hortis, viis, ædificiis ad miraculum nuper à Lucullo isto Belgico instructum, in exterorum quoque notitiam ac lucem protraheret. Dedisset & *Brabantiæ* vniuersæ historiam, ab Ordinibus non semel rogatus, atque honesto congiario excitatus, nisi fata inuida vetuissent. Cœperat enim mediæ ætatis historiis, præsertim nostratibus, iam grandior adfici: etsi iunior Romanarum rerum admirator vnicus, vsque ad contemtum ferè ceterarum, fuisset. Nihil præter antiqua delectabat (quod quidem studium, seu veriùs morbus, hodieque multorum est) quæque nostri aut paullò superioris æui erant, vt barbara & sordentia contemnebat. Senior iudicium mutauit. nam etsi illa immensùm præferenda, tamen & hæc in subsciciuis vtiliter habeantur: & iuuet etiam maiorum nostrorum res, ingenia, mores nosse; liceatque ex iis optima in vsum aut exemplum transferre.

Louanium.

Cent. 5. Miscell. epist. 78. & 94.

In Louanio lib. 1. c. 1.

Corn. Tacitum, prudentiæ patrem, florente, vt diximus, ætate vulgarat: eâ fatiscente, voluit & *Annæum Senecam*, philosophum, sapientiæ fontem, dare. *Manuductionem* ergo *ad Stoicam Philosophiam* adornauit; id est, facem ad eius sectæ principem *Senecam*, quæ præluceret, accendit: tantò alacriùs ea studia aggressus, quò breuius iter laboribus scriptisque suis restare præsagiebat. Sicut athletæ, cùm metam vident & accedunt, etsi fessi, approperant: sic ipse in senectutis limite alacrius promptiusque sibi laborandum existimauit. Itaque vniuersa Stoicæ familiæ dogmata, & decantata illa Paradoxa eruit, quodque à nemine factum anteà, disposuit, & velut in thesauro condidit. *Ethica* quidem ex Epicteto, eiusque interpretibus Arriano ac Simplicio, Plutarcho item aduersus Coloten, Musonio apud Stobæum, M. Tullij Paradoxis; *Physica* verò ex Cleomedis Meteoro-

M.DC.IV.

Manuductio ad Stoicam Philosophiam.

Physiologia.

teorologicis, Stobæi Eclogis, & M. Tullij Academicis; vtraque autem ex Senecâ, Diogenis Laërtij Zenone, aliisque reuocauit. Exinde, post *Ferdinandum Nonium Pintianum*, *Ioannem Petreium*, Hispanos; post *M. Antonium Muretum*, *Nic. Fabrum*, *Franc. Iuretum*, *Dionysium Gothofredum*, Gallos; post *Des. Erasmum*, *Hadr. Iunium*, *Ianum Gruterum*, Belgas; serò ipsum *Senecam* aggressus est: vt fatali quadam sympathiâ tres eruditi Belgæ, inter se amicissimi, in *Senecis* illustrandis, *Lipsius* in Philosopho, *Andr. Schottus* in Rhetore, *Mart. Delrius* in Poëtâ tragico, conspirasse videantur. Philosophum quidem eximium, Virtutis atque Honesti præconem, emendatum, scholiisque illustratum PAVLLO V. Pont. Max. noster inscripsit: & per *Philippum Rubenium*, suum olim auditorem (qui S. P. Q. Antuerpiensi à Secretis, *Ioanni Bochio*, poëtæ eximio, suffectus) obtulit.* Voluit nimirum vel sic orbi vniuerso constare, quem caput Religionis in orbe agnosceret. Pontifici optimo donum & dicatio longè gratissima exstitit: quod per litteras ipse testatus est, quin & hortatus, vt stilum & ingenium ad ornandam Ecclesiam, & magnitudinem eius propagandam, vellet conferre. Quod velut diuinitus sibi imperatum suscipiens, statuerat omnem huic rei operam dare, si vita longior obtigisset: vt litteris ipse, paucis ante obitum diebus, ad eumdem PAVLLVM Pont. datis, disertè est contestatus. Etsi iam antè hunc animum cœperat ostendere, & publicè militem in Ecclesiæ castris agere. Nam ediderat ante biennium, *Miracula & laudes* DIVAE VIRGINIS HALLENSIS, itemque DIVAE SICHEMIENSIS. Qui libri quia sermonem multis dederunt, & summam auctori apud Nouatores inuidiam conflarunt, habe scriptionis vtriusque, quidquid alij mentiantur, occasionem & caussam.

L. Annæus Seneca, Philosophus.

Bochius obiit an. M.DC IX. Rubenius M DC.XI.

* Cent. 5. Miscell. epist. 84.

Epist. 98.

Diua Hallensis & Sichemiensis.

In Diuâ Hallensi cap. I.

A primâ adolescentiâ Diuæ Virginis amorem & cultum LIPSIVS induit, eamque sibi patronam adoptauit, & ducem in periculis, in molestiis, in omni denique vitæ cursu elegit. etiam in studiis, *Ioannis Damasceni*, *Ruperti Tuitiensis*, *Bernardi*, *Thomæ Aquinatis*, aliorumque exemplo: & si quid accuratiùs pangendum, aut dicendum publicè esset, vbi famæ vel memoriæ res agebatur, precibus ac votis eam supplex adiit, & felici semper successu. Ex Batauiâ Leodicum vt primùm venit, in sodalitium Marianum (cui Patres Societatis IESV præsident ac dirigunt) nomen etiam dedit: atque Oratione panegyricâ publicè habitâ suum in Virginem adfectum testatus est. Id ipsum & Louanij posteà præstitit, atque in frequentandis assiduè concionibus, ceterisque id genus piis exercitationibus obeundis, iuuentuti non modò exemplum præbuit, sed & calcar addidit. Ab eodem deinde adfectu Hallas diu aspirauit, & tandem adiuit; Hanoniæ opidum, tertio à Bruxellis lapide, magnâ apud Belgas & exteros famâ celebre, & Miraculis, quæ tutelaris ibi Diuæ meritis à multis iam annis diuinitus patrantur, inclytum. Sed cùm venit, & templum ab interuallo conspectum calidè adiit, ac preces cœpit fundere, sensit trepido quodam gaudio, & mixtâ veneratione, corpus animumque percelli; & palam in loco Numen esse, quod vel ignaris mentibus se superfundat. Exinde sacris ritè peractis, cœpit oculos auidè circumferre, ad ipsam Deiparæ aram, ad sacelli reliqua, tabulas, donaria, & plurima ibi diuinæ potentiæ aut humanæ pietatis monumenta. Vbique *Facta miranda*, supra captum aut fidem hominum, supra ipsam Naturam: & inter tot miranda, subiit illud mirari, nondum fuisse, qui ea scripto complecteretur, & Dei ac Virginis augendæ gloriæ diuulgaret. Incidit ipsi cupido: quam voto etiam adstrinxit, statuitque inquirere, colligere, scribere, quæ huic instituto essent. Egitque adeò mecum de his rebus non semel; & illius ego iussu, cum *Francisco Costero*, Societatis IESV Theologo eximio, atque istarum rerum curioso. Anno insequenti noster in grauissimam ægritudinem incidit, votum fecit, Hallas se contulit: clientem sibi supplicem Diua recreauit, ac valetudini paullatim restituit. Ipse *Pennam* argenteam (nec potuit pretiosius quidpiam) in templo ante aram Virginis suspendit, & pios hosce versus subscripsit:

M.DC.I.

In Diuâ Hallensi cap. I.

M.DC.II.

Hanc, DIVA, PENNAM *interpretem mentis meæ,*
Per alta spatia quæ volauit ætheris,
Per ima quæ volauit & terræ, & maris:
Scientiæ, Prudentiæ, Sapientiæ
Operata semper, ausa quæ CONSTANTIAM
Describere, & vulgare; quæ CIVILIA,

Quæ

Quæ MILITARIA, *atque* POLIORCETICA;
Quæ ROMÆ MAGNITVDINEM *adstruxit tuam:*
Variaque luce scripta prisci sæculi
Affecit, & perfudit: hanc PENNAM *tibi*
Nunc, DIVA, *meritò consecrauit* LIPSIVS.
Nam numine istæc incohata sunt tuo,
Et numine istæc absoluta sunt tuo.
Porrò ô benignitatis aura perpetim
Hæc spiret! & famæ fugacis in vicem,
Quam PENNA *peperit, tu perenne gaudium*
Vitamque, DIVA, LIPSIO *pares tuo.*

Atque ex eo quidem tempore pietas & voluntas illi creuerunt, ad exsequendum quod pridem statuerat. Vt iuuaremus in partem, & amico petenti gratificaremur, R^mus *Ioannes Miræus*, Antuerpiensium tunc Episcopus designatus, patruus meus, *Franciscus Costerus*, & ego, Hallas profecti sumus: Acta item, ac Regesta loci illius diligenter excussimus: probante Illmo *Gulielmo Berghio*, Cameracensium Antistite, cuius iurisdictionem ac tribunal agnoscit id opidum. Acta fideliter exscripta, publicoque Senatus eius opidi sigillo firmata, pòst ad LIPSIVM misimus. Ea digessit ipse, concinnauit; & quamquam stili florem & adfectus obiter miscuerit (ius & laus est fieri, orationi erigendæ aut animandæ) tamen rei & veritati hilum non addidit, nec apicem detraxit. Ordinem denique ac decorem dedit: & piis argumentum placuit, nec eruditis rectéque sapientibus tractatio displicuit. At Nouatores & partiarij certatim incurrentes (quid mirum? constat omnium ætatum hæreticos Vatiniano in Virginem eiusque cultores odio flagrasse) epigrammatia insulsa, libellosque famosos mox sparserunt. Primos inter, sannio quidam Batauus plebeiâ suâ linguâ sordes impurissimas euomuit: sed impudentissimum tympanotribam, editâ ᵃ *Reiectiunculâ*, noster contudit; & primis dentibus leo leporem istum fregit. Exinde maledicta acerbiora nescio quis terræ filius, *Idolu Hallensis* (ô Lucianeam blasphemiam igne Tartareo expiandam!) titulo ementito, sparsit in vulgus. Sed prudentioribus amicis suadentibus, LIPSIVS siluit, & iudicio contemsit: atque adeò contemtu solo nouum istum Porphyrium vincendum esse censuit. Sic ferè generosior molossus importunum catulum stolidè adlatrantem præterit, nec dente aut pugnâ dignatur. Quin vt iterùm malis malè esset, coronam alteram, è nouis Miraculorum floribus textam, atque è vicino *Colle-aspero* decerptam, Virgini noster anno insequente obtulit. Improbabant quidem, aut deterrebant morosi & prauè sapientes nonnulli, tamquam à narrationibus parum certis, vt aiebant, aut minùs fidis. At verò cùm mille sint hîc testes, sintque examina, & alia quæ in profanâ historiâ non adhibentur: cur huic tamen credemus, diuinis autem refragabimur, & oculos obstinati claudemus, ne Solem hunc tam claræ veritatis admittamus? Prauitas est: & hi tales per cuniculos subuertere conantur arcem Religionis nostræ, quæ Miraculis est superstructa. NEQVE ENIM POSSVMVS ALIA RE EFFICACIVS FRANGERE ET CALCARE HAERESIM, QVAM HOC MIRACVLORVM FVLMINE: vbi non verbis sed factis disputamus, & impudentissimorum etiam oculos atque animos istâ rerum maiestate perstringimus.

[Margin: M.DC.III.]
[Margin: ᵃ Exstat excusa ad finem DIVAE SICHEMIENSIS.]
[Margin: Cent. 5. Miscell. epist. 67.]
[Margin: Diua Sichemiensis.]
[Margin: Cent. 5. Miscell. epist. 59.]
[Margin: Epist. 98.]

Admiranda itaque in viciniâ, quinimò in sensibus nostris gesta, posteris meritò prodenda existimauit: hortantibus in primis *Matthæo Houio* Machliniensi Archiepiscopo (cuius mandato explorata fuerant omnia, ne fraus aut fucus imponeret) & *Ioanne Miræo* Antuerpiensi Antistite: qui & scripto ea cum fide digesserat ac consignarat. Ab illo namque hausit LIPSIVS, itemque à viro erudito ac pio *Philippo Numanno*, S. P. Q. Bruxellensi à Secretis: qui linguâ nostrâ Belgicâ priùs ista euulgarat.

Atque hinc iterùm conuitiorum plaustra, prudenter tamen silente, & ridente LIPSIO: etsi non deessent, qui aliter vellent, & velut classico ad pugnam excitarent. Itaque auditæ non semel illius hæ voces apud amicos, qui plus æquo feruentiores videbantur: *Quid ego in homines inquietos, turbidos, & quibus vnum studium, litigare? Non est meum Thyesteo more, quod hodie obtinet, furere aut sæuire. Et verò fac me respondere, & ista omnia obterere ac profligare: quis finis aut fructus erit? Finis? imò principium litigiorum, & pro vno meo scripto tria rescripta: adeoque Tusca orientur iurgia. De* DIVIS *nostris estote securi, quæ fremente Impietate viuent, & noster in eam cultus: atque ego ab id genus scriptis famam, imò & gloriam ac claritudinem apud posteros habebo; & ero, cùm*

[Margin: Cent. 5. Miscell. epist. 67. & alibi.]

cùm omne istorum nomen & factio non erit. Hæc ille animo Christianè Stoïco. Cùm pergerent interim amici, & molestior esset nonnemo: *Heus importune*, aiebat, *qui iam abeuntem, & maiora magisque seria meditantem, superuacuò lacessis: si opus, & vsus fuerit, non deerit amica aliqua manus* (& *Carolum Scribanium*, Societatis IESV Theologum, animo iuxtà ac stylo robustum, designabat) *quæ* LIPSIVM *non patietur inultum.* Dixerat, & euocatus ad beatiores sedes, Spartam hanc reliquit intactam. Lipsianâ proinde designatione, seu veriùs sponsione, amicorumque precibus victus *Scribanius*, respondendi prouinciam à morte illius suscepit: magis, ne quis silentium omnium nostrûm consensum aut victoriam duceret, quàm vt improbissimæ maledicentiæ (quis id speret, in istâ æui huius licentiâ ac proteruiâ?) frænos iniiceret. Legat autem quisquis DIVAM & LIPSIVM amat, *Orthodoxæ fidei Controuersa*, itemque *Defensionem* LIPSI *postumam*, & alia id genus ab eodem *Scribanio* nuper edita.

Ad extremum vitæ actum, fabulæque catastrophen, tristem illam quidem, sed in quâ sunt omnia, iam venimus. Anno CIↃ.IↃC.VI. XV. Kal. Apriles, è tussi, grauissimisque stillantis cerebri defluxionibus, æger esse cœpit. *M.DC.VI. Morbus nouissimus.* Morbo ingrauescente, *Leonardum Lessium*, Societatis IESV Theologum, eruditionis famâ ac libris editis celeberrimum, sibique perfamiliarem, aduocauit: atque in procurandis ritu Christiano sacris, & animo expiando eluendoque totus fuit. Adeò quidem, vt extremis illis diebus, nec scriptorum à se editorum aut adfectorum, nec studiorum vllam omnino mentionem fecerit. Vni enim Deo, vitæ mortisque arbitro, tunc vacandum rectè existimauit. Ceterarum itaque rerum omnium curis abiectis, sacrosanctum CHRISTI corpus XIII. Kal. Apriles, qui dies in Dominicam, vt nuncupant, Palmarum tunc incidit, piè suscepit, & oleo sacro, more Christiano, die proximè sequenti inunctus est. Porrò ad extremum vsque spiritum firmâ atque integrâ mente constitit, tantâ quidem animi constantiâ atque alacritate, nihil vt vxoris carissimæ, aut amicorum vndique adfluentium lacrymis ac suspiriis moueretur. Itaque nec vllam querimoniæ vocem, nec vllum repugnantis aut trepidantis animi signum edidit: vtque in vitâ, sic & in morte obeundâ constantissimus exstitit. Et certè non scriptis solùm, sed & factis, philosophum se Christianum, mirificè comprobauit. Cùm enim ex circumstantibus quispiam Stoïcam illi apathiam suggessisset, *Vana sunt ista*, respondit: digitoque in CHRISTI crucifixi imaginem, lectulo astantem, intento, HAEC VERA EST PATIENTIA, verissimè subiecit. *Dicta nouissima.* Exinde piorum ac religiosorum hominum (qui frequentes ægrum visebant) preces assiduè expetiit: fuitque ex iis, solando opportunè qui diceret, *Ecce, patrona nunc illa clientem exspectat suum, & obuiis expansisque ebutabit vlnis.* *VVouerius in Assertione Donarij Lipsiani.* Quid ad hæc noster? Oculis manibusque iam frigescentibus in altum sublatis, Virginem Matrem voto supplice in extremâ istâ luctâ inuocat: *O Mater Dei, adsis famulo tuo cum totâ Æternitate decertanti; nec me deseras in istâ horâ, à quâ pendet æterna animæ meæ salus.* Non semel insuper auditus est gratulari sibi, *isto se anni tempore è vitâ migrare, quo* CHRISTI *sanguis maximè in Ecclesiâ ferueret.* Cumque oblatum pro se incruentum Missæ sacrificium, interiectâ Dominicæ passionis recitatione, ex quodam Societatis IESV sacerdote intellexisset, *Faxit*, inquit, *Deus, Pater mi, vt sanguis ille pretiosus in me abundè deriuetur, qui in illâ passione effusus est.* Vnum porrò silere non debeo, ex quo sincerum atque eximium illius in DIVAM adfectum cultumque licet agnoscere. Cùm in agone, morti iam proximus, versaretur, vxori mandauit, vt togam optimam, pellibus suffultam, professorij sui muneris administram, Virgini-Matri, ad eius aram, Louanij in basilicâ diui Petri Apostolorum principis, cultu miraculisque celebrem, in vsus ac necessitates sacras, offerret ac poneret. *Toga Virgini oblata.* Dictum, factum: atque ea toga postmodum, quòd aræ aut sacris apta non esset, *Gerardo Corselio* Ic[to] & Antecessori, emtione cessit; qui non sine gratâ amici sui memoriâ illam accipit aut ponit. Æs inde conflatum, rationibus aræ adscriptum est, cultui Deiparæ augendo. Donarium hoc Lipsianum, aduersus vrbicorum poëtarum, aliorumque gelastorum suggillationes, *Ioannes VVouerius* non minùs piè quàm eruditè asseruit: vt & doctum *Eucharisticum* suo olim præceptori, gratitudinis ergô, scripserat. Ceterùm LIPSIVS, summâ cum testificatione pietatis, Christi ex cruce pendentis imaginem frequenter ample-

Mors. M.DC.VI amplectens, & nunc IESV nunc MARIAE nomen ingeminans, x. Kalendas Aprileis nocte mediâ, anno ætatis nono & quinquagesimo, placidè & leniter exspirauit: feliciore, sanè euthanasiâ, quàm aut Cæsar Augustus olim optauit, aut habuit. Sed quod dolendum in primis, vetus LIPSIORVM in ipso stirps defecit, vt qui vltimus huius gentis fuerit. Tamen quid refert? stirps perierit, nomen ipse propagauit (vt animosè, sed verè, cum poëta alibi loquitur) ——*ab ortu*

Cent. 3. Miscell. epist. 51. *Solis, ad Hesperium cubile.*

Liberorum item loco, posteris libros reliquit,

——*quos nec Iouis ira, nec ignes,*
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Morienti, præter domesticos, adfuere tres è Societate IESV sacerdotes, & vnus è sodalibus Franciscanis; oculosque amici clausit * *Nicolaus Oudartus*, Canonicus & Officialis Machliniensis: cuius & funus nuper luximus. Mediocri pompâ, vt, quâ erat modestiâ, iusserat, elatus est pridie Paschatis, VIII. Kal. Aprileis, horâ post meridiem quartâ, humeris vniuersæ, vt sic dicam, Academiæ: certantibus nimirum inter se studiosis, vt extremum istud præceptori optimo pietatis officium impenderent; illius, vt arbitror, vocis Q. Cæcilij Metelli cognomento Macedonici memores, *Non fore vt in posterum id officium ab ipsis viro maiori præstari posset.* Elatus est autem cælo admodum pluuio, vt id ipsum in lacrymas solui videretur. Conditus iacet, vt testamenti tabulis mandarat, in æde sacrâ Franciscanorum sodalium, ante Virginis Deiparæ aram, ad quam preces quotidie fundere solitus erat. Voluit nimirum & à funere istud sui in Virginem cultus sempiternum apud posteros exstare monumentum. Inscriptionem verè philosophicam, tumulo appendendam, paucis ipse versibus biennio anteà complexus fuerat:

* Obiit an. M.DC.VIII

Funus.

Tumulus.

Quis hic sepultus, quæris? ipse edisseram.
Nuper locutus & stilo & linguâ fui,
Nunc altero licebit. ego sum LIPSIVS,
Cui litteræ dant nomen, & tuus fauor:
Sed nomen. ipse abiui. abibis hoc quoque:
Et nihil hic orbis, quod perennet, possidet.
Vis altiore voce me tecum loqui?
HVMANA CVNCTA *fumus, vmbra, vanitas,*
Et scenæ imago, &, verbo vt absoluam,
NIHIL.
Extremum hoc te alloquor:
Æternùm vt gaudeam, tu apprecare.

I. LIPSIVS *vixit annos* LVIII. *menses* V.
Obiit anno Christiano CIƆ.IƆCVI. X. *Kal. April.*

Marmoreum tumulum, vnà cum statuâ, ære suo vidua excitauit: Senatus verò Populusque Antuerpiensis, virum de vrbe eorum ac ciuibus optimè meritum, quique peculiari quodam adfectu & illam præ ceteris Belgicæ dilexit, & cum plerisque istorum singulari familiaritate coniunctus fuit, sarcophago itidem marmoreo complecti voluit; hac Epigraphe additâ:

IVSTI LIPSI
QVOD CLAVDI POTVIT
HIC IACET.
S. P. Q. ANTVERP.
INCLYTI VIRI
FAMAE ORBI NOTAE
VIRTVTI CAELO RECEPTAE
H. M. P.

Ceterùm iusta IVSTO persoluta sunt III. Kal. Aprileis, in primariâ vrbis basilicâ, D. Petro Apostolici cœtus principi sacrâ. Defunctum pro funere laudauit *Gerardus Corselius*, Antecessor clarissimus: quem secuti alij posteà amici, variis clarissimæ memoriæ virum epicediis, laudationibus, epitaphiisque editis certatim sunt prosecuti. Bibliothecam, non tam copiâ quàm librorum præstantiâ commendatam, scripta item sua, atque ingenij monumenta, *Guilielmo Greuio*, Bruxellensi, è sorore nepoti, annos ferè XIII. tunc nato, legauit; & apud *Ioannem VVouerium*, suum olim auditorem ac contubernalem, dum adolescat hæres, Antuerpiæ deponi iussit: Græcos autem, calamoque exaratos codices Louaniensi Societatis IESV gymnasio adtribuit. Extremæ suæ voluntatis curatores esse voluit *Nic. Oudartum* & *Ioan. VVouerium*, itemque *Guilelmum VVarnerium*, suum olim ministrum, nunc in D. Petri Louanij Canonicum. Testamenti autem tabulis cauit scriptorum suorum quidquam à morte euulgari: *Scriptorum*, inquiens, *meorum, cuiuscumque generis, nihil, præter edita, edi volo. Excipio Centuriam epistolarum vnam, & (si otium erit) alteram, à me collectam & sepositam. Si quis aliter, quocumque fine aut titulo: sacer atque intestabilis esto, & Deus vindicato in ipso, posterisque. Caueat.* Similia

Testamenti curatores.

milia olim Hieronymus, Hincmarus, & ante eos Virgilius Maro, seuerè mandarunt: laudatur tamen Augustus Cæsar, quòd Æneïda magno posteritatis bono seruarit.

Defuncto LIPSIO, publicam historiæ atque eloquentiæ in Academiâ Louaniensi professionem non pauci, procuratis suffragiis, mox ambierunt. Amici, *Oudartus*, *Corselius*, *VVouerius*, *Ioannes Bapt. Perezius*, & ego, qui funebribus interfuerarnus,

Erycius Puteanus Louanium euocatur.

Erycium Puteanum, Venlonæ in Geldriâ ad Mosam fl. patre consulari natum, veterem LIPSI auditorem ac cultorem, præ ceteris laudabamus. Is tum Mediolani apud Insubres eloquentiam publicè magnâ cum laude profitebatur; Historiographi regij titulo à PHILIPPO III. Rege Catholico cohonestatus. Agentibus itaque amicis, & commendante in primis *Ioanne Miræo*, Antuerpiensium Antistite, à Ser^mo ALBERTO Principe nostro, per *Ioannem Richardotum* V. Cl. Senatus Belgici Præsidem, honorificè Louanium est euocatus: Brabantiæ Ordinibus, Academiæ Senatu, ceterisque fauentibus ac suffragantibus.

Lipsiani corporis habitus.

Libet de corporis habitu, deque indole LIPSI aliquid addere: iuuat enim magnorum ingeniorum etiam habitacula, vt sic dicam, nouisse. Membrorum igitur decens illi habitudo fuit, corpusque compactum, & facies non indecora, vtique ante morbum: sed quam pictores etiam præstantissimi (mirum certè, & memini ab ipso etiam notatum) exactè numquam exprimere aut adsequi potuerunt. Latebat scilicet quid diuinum in oculis, humano penicillo maius atque sublimius. Frons ampla, & statura iusta, maiestatem addebant: ad extremum tamen corpore sicco atque exhausto fuit, cùm à morbo hepatario, qui viginti ampliùs annos cruciauit, tum magis à studiis. Id ipsum Senecæ philosopho, atque omnis æui studiosis hominibus euenisse, prisci queruntur, nos graui damno experimur.

Ingenium.

Ingenium illi viuidum, ingens, docile, & capax omnium artium, si Musicam, quod mireris, excipias: iudicatio collineans & recta: memoria, non sine præceptorum admiratione, etiam in puero summa. Dona certè habuit, & exseruit, quæ nemo huius æui aut studij.

Iudicium & ordo in scribendo.

Iudicium in primis ad miraculum excellens: & ab eo *Ordinem* in scriptis omnibus, ac dispositionem sumsit: nec super nouos modò, sed & super veteres (absit verbo inuidia) vsurpauit. In sparso quouis & confuso argumento seruauit, & aptè partitus est semper: quod Socrates alibi apud Platonem *diuini viri*, ipse, pro innatâ modestiâ, *diuini doni* censuit. *Eloquentia* illi admodum prompta, facilis ac profluens, nec sine Venere: quæ laudes, in strictâ & argutâ breuitate, paucis aut nemini hactenus obtigere. Illa ipsa breuitas, quod imputandum, sine tenebris fuit: & multa paucis sic dixit, vt influant & se diffundant, & vel plura dixisse videatur. Timantem pictorem celebrant, quòd in eius operibus plus semper aliquid intelligeretur, quàm pingeretur: idem de Lipsianâ scriptione meritò dixeris. Vnde & in effigiem LIPSI cùm aliquando *Henricus d'Oultremannus*, Valentianis apud Hannones Præfectus, varijs epigrammatis lusisset, hoc illi præ ceteris subscribi placuit:

Cent. 5. Miscell. epist. 24.

Eloquentia & stilus.

Cent. 4. Miscell. epist. 84.

LIPSIADAE, *velum est Timantis, imago: videri*
Sol quoque sub piceâ non nisi nube potest.

Non defuere tamen homines vani & fastidiosi, qui dictionem eius vt obscuram atque intricatam, minimeque Tullianam criminarentur. Sed ô misellos! quantum præclarè censent Ciceronem se imitatos, cùm elumbia, exsanguia, verbis item ac numeris iacentia scripserint, denique sic algentia, vt Germanicas etiam niues refrigerare possint. Hærent in margine, & velut in finibus Latij: adspiciunt elegantiam, & mirantur, intra pectus tamen aut linguam, non admittunt. Scio quidem & LIPSIVM Tullianis olim paullò iuueniliùs adhæsisse: at repressit & reuocauit maturioris iudicij frænum. Nec enim solum Tullium, sed & Plautum, Terentium, Sallustium, Cæsarem, Fabium, alios Latinæ dictionis patres iam prouectioribus legendos imitandosque censuit. Vtque posteritas audiret, non vno loco de *Stilo*, deque *Imitatione* sibi disserendum esse existimauit. Fuit autem peculiaris quidam stilus LIPSIO, non tam ab exercitatione, quàm naturâ siue genio, duce optimo. Nam à fonte ingenij internò, diffusam, strictam orationem; lætam, seueram esse, vel nationes totæ loquuntur: & quis Oratores Atticos, Asiaticos, Rhodios ignorat? Natura in corporibus rarò hoc commenta est, vt vel ab eâdem

Institut. epist. CXI. & alibi.

dem parente fœtus assimilent: & mirabimur diuersum à diuersissimis ingeniis stilum proficisci?

Sed caput alterum criminationis viuit, nec inciditur, *Obscuram esse dictionem Lipsianam, & antiquariam.* Non id eruditis, aut supra vulgi captum sapientibus videtur: imo in laudibus eius, vt diximus, vel maximè censendum, quòd in breuitate nubes vitarit. Dicant & iudicent, qui Latinè vel modicè intelligunt: dicant, qui vel leuem gustum habent politioris litteraturæ. Nec tamen negamus, esse aliquid eius in scriptis alibi vel vetustiùs fortasse, vel concisiùs dictum: quod sic solùm prolatum, in culpam possit cadere; sed idem excusari, & eligi, si quo loco, argumento, vel ad quem scriptum sit, videatur. Vt in *Criticis*, vbi ex professo litteraria & antiqua tractantur, quid mali est, vocem aut phrasim esse interdum antiquiorem? Vt in epistolâ ad virum subulem & doctum, cur non breuiùs aut eruditiùs liceat scribere? Fecit ipse Cicero, & variauit, cùm ad Lentulum, Pompeium, Cælium aut Atticum scriptitaret. Nec affectatio vlla in ipso fuit. eodem calami tenore & impetu, illa mollia aut vulgaria, & hæc strictiora aut doctiora scribebat: quod *Hubertus Audeiantius*, Brugis Flandrorum in cathedrali basilicâ nunc Canonicus, & alij, qui à manu ipsi fuerunt, probè sciunt & testantur. Abeant, abeant tamen ridiculi *Lipsiomimi.* nimirum, vt magnorum virorum habitum, incessum aut gestus nonnulli imitantur, cetera & interna dispares: sic isti dictiunculas aut clausulas eius aliquas futili imitatione referunt quidem, sed vim ac Venerem illius non adsequuntur.

Cent. 1. ad Belgas, epist. 28.

Vt omnia in LIPSIO magna fuerint, illud certè maximum ac præcipuum, quòd iudicij, ingenij, eloquij, stili quidquid habuit, in publicum contulit, & vsui, non pompæ seruire voluit. Lege vel annis iuuenilibus scripta: semper animus ille apertus, generosi & honesti amans, semper scintillæ aliquæ ad Virtutem aut Prudentiam prælucentes occurrent. Ætate grandior, non occulto aut obliquo tramite, sed palàm & rectà illuc iuit. Alij philologi aut litterati nostro æuo, à vanitate multum traxerunt: ipse strinxit, & interiùs adduxit; & ad vtilia aut profutura, non ad splendida tantùm aut famosa respexit. Rarò quid scripsit, cui non Sapientiæ aut Prudentiæ, etiam vbi locus vix videbatur, monita ac præcepta insperserit. Hanc denique laudem primus vel solus nostrâ ætate meruit, quòd amœniores Musas ad seueriorem Sapientiæ cultum traduxerit. Id *Constantia*, id *Politica* eius dicent: quid in *Tacito, Senecâ, Epistolis* (quarum *Centurias* X. in amicorum potissimùm gratiam foras dedit) *Plinio, Militiâ, Admirandis*, nónne finis idem & fructus apparet? Ampliùs dicam: Pauci, an nemo, nostrâ patrumque memoriâ, singularia argumenta aggressi sunt, aut pertractarunt: ipse fecit in *Constantiâ*, in *Politicis, Saturnalibus, Militiâ, Admirandis*: ex quibus priora illa duo potissimùm viuent, quamdiu Latinæ vigebunt litteræ.

Sapientia publicè, bene studendum.

Cent. 4. Miscell. epist. 84.

Epistolæ.

Cent. 5. Miscell. epist. 26.

De Moribus restat vt loquamur. In gestu, cultu, sermone modicus fuit: *adeò vt plerique quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoque* LIPSIO, *quærerent famam, pauci interpretarentur.* Constat certè exteros, quos ab vltimâ etiam Sarmatiâ, eius videndi audiendique gratiâ (vt olim magni illius Liuij) frequenter venisse scimus, cùm LIPSIVM viderent, eumdem sæpè requisiuisse. Nam in veste, supellectile, famulatu, splendor aut ambitio illi nulla: ministro vnico (qui & amanuensis munus obibat) comitatus, in publicum, & ferè togatus, prodibat: omnis tamen ætatis, sexus, ordinis homines, & viri etiam principes, velut cælo missum suspiciebant ac venerabantur. Porrò vt philosophum decebat, censum item non amplum habuit, & cum bonâ mente modestiam omni in re tenuit: illud non rarò vsurpans,

Sibi habeant sua regna Reges, sibi diuitias diuites.

Mores.

Tacitus in vitâ Agricolæ.

Census & stipendia.

Opes aut stipendia ampla non ambiuit quidem, sed oblata congiaria siue honoraria (vt sensit non semel viros cùm sacrorum profani ordinis principes in se benignos ac liberales) nec reiecit. Ordines Brabantiæ sexcentos, vt vulgato more loquar, Florenos siue Francos nummos quotannis pendebant: ducentos numerabant Buslidiani gymnasij trilinguis Curatores. PHILIPPVS II. Hispaniarum Rex Catholicus, Belgarumque Princeps, additis mille annuis auxit, procurante *Petro Enriquez*, Comite Fontano, qui regio tunc nomine prouinciam Belgicam administrabat: idemque Rex *Historiographi* etiam sui titulo donauit. Ser^mus ALBERTVS AVSTRIVS virum

Historiographus Regius titulus.

rum optimè de Republicâ meritum, ac laboribus fractum rude donauit: & si vellet, à publicâ professione desistere, & vicarium siue successorem adsumere, dato diplomate concessit, annuo adhæc ducentorum Florenorum vectigali adnumerato. Atque vt vetus illud, *Honos fugientem sequitur*, ætas etiam nostra agnosceret; nihil tale ambientem, imò fugientem, *Consiliarij* dignitate ornauit; atque in sanctissimum senatum, quem rerum Statusque vocant, iudicio adlegit. Ipse tamen, pro veteri suo decreto, à Republicâ atque ab aulâ se abstinuit: vt meritò ambigant omnes, an maiori gloriâ Princeps tantum virum adlegerit, an verò laudabiliore constantiâ ipse abstinuerit. Illud constat, cùm tanta dignitatis ac census facta esset accessio, nihil de quotidiano cultu, nihil de pristinâ vitæ consuetudine ipsum mutasse: tantaque vsum moderatione, vt nec sordidè vmquam se gesserit, nec auctis opibus affluentiùs vixerit, quàm olim instituerat, parique modestiâ semper steterit. Itaque vt priscæ illæ virtutes, in nostræ ætatis miraculum ac gloriam, in ipso sunt renatæ: sic iure symbolum istud, ab Ennio mutuatum, MORIBVS ANTIQVIS, vsurpauit, factisque expressit.

Consiliarij item Archiducalis.

Symbolum, Moribus antiquis.

Quâ erat morum facilitate ac comitate, binas ferè horas à meridie, sumpto prandio studiosis adolescentibus ad se venientibus dabat; exteris verò vndique confluentibus patebat semper: vt eius domicilium (quod de Q. Mucio Tullius prædicat) non dico Belgicæ, sed vniuersæ oraculum Europæ videretur. Animum studiis fessum vt reuocaret ac reficeret, flores & hortos impensè coluit, bulbis tuliparum præsertim ab noto ignotoque orbe, per *Rembertum Dodonæum*, *Carolum Clusium*, & *Ioannem Boisotum*, rerum hortensium in paucis peritos, perque amicos alios studiosè petitis. Nimirum vt pictores longâ intentione hebetatos oculos ad specula quædam & virores colligunt: sic ipse hîc animum exhaustum aut aberrantem solitus est reuocare. Hîc extra tumultus ciuicos, inter herbas, inter flores, hilari atque hianre oculo aberrabat: & modò ad hunc occidentem, modò ad illum exorientem manus vultumque circumferebat: & mirâ quâdam voluptate curas hîc omnes fallebat & labores. Sic & olim philosophi ac sapientes, ab vrbe atque insano foro remoti, hortis se oblectarunt, atque in iis diuina illa scripta pleraque procudeﾭrunt, quæ miramur, quæque nulla temporum series aut senectus abolebit. Viridi illi *Lyceo* tot de Naturâ dissertiones debemus: vmbriferæ *Academiæ* illas de Moribus commentationes acceptas ferimus: ex hortorum denique spatiis, vberes illos Sapientiæ riuos in orbem terræ diffusos, hodieque bibimus. Scilicet attollit se magis, erigitque ad alta iste animus, cùm liber & solutus cælum suum intuetur.

Hortorum cultus.

Lib. 2. De Const. cap. 2. & 3.

Amauit à puero canum omne genus, & Louanij tres fere aluit, gradu quodam magnitudinis discretos: *Saphyrum* catellum, gente Batauum; *Mopsulum* catulum, domo Antuerpiâ; & *Mopsum* canem, gente Scotum. Hos & in tabulâ depingi iusserat, & notas ac carmen cuique, non minùs ingeniosè quàm lepidè subscripserat. Pictores Mopsum præ ceteris dilectum ipsi nonnumquam adpingunt, quòd illo comitatus, etiam ad Athenæum seu professionis publicæ locum prodire sit solitus: etsi non deessent, qui negarent Musarum clienti hunc comitatum aut contubernium conuenire; quique genus hoc omne ad Martis aut Dianæ asseclas ablegarent. Ipse contrà reposuit & adstruxit, si mortalium vllos, caninum hoc consortium litteratos in primis decere, & eloquentiæ ac sapientiæ candidatos. Ægyptij hoc adserunt, qui *Anubin* suum canis specie fingebant: quia videlicet vtriusque regionis ille Deus, supera atque infera permeabat, vt Hecate Græcorum. Atqui sapientes habentur illi, qui alta, qui ima scrutantur, & canis exemplo peruigiles diu noctuque agitant. Quid, quòd iidem, cùm virum diuinis deditum, vatem aut sacrorum doctorem, Hieroglyphicis exprimerent, canem signabant? quòd scilicet, præter sagacitatem, clamare ac quasi latrare istos deceat, in improbos & bonis insidiantes. Et sacræ nostræ litteræ non refugiunt imagine istâ vti: quibus *canes pro domo Dei latrantes* sunt doctores & ecclesiastæ. Iam Græci, eosque secuti Romani, canem *Mercurio* comitem siue adstitem dederunt: quia, vt Plato ait, sagax & ingeniosum hoc animal facundissimo & promptissimo Deorum conueniebat. Si autem Mercurio, id est, artium bonarum præsidi, assiduus ille comes: cur ab istarum artium candidatis arceant? Et arcent improbè: cùm

Adfectus in canes. Cent. 1. ad Belgas epist. 44.

Ibidem.

cùm tam olim heroibus, altique animi viris aſſeclæ iſti fuerint & ſtipatores. En *Telemachus*, apud Homerum, duobus canibus comitantibus, in concionem prodit. *Euandro*, apud Virgilium, procedente,

Nec non & gemini cuſtodes limine ab alto
Procedunt, greßumque canes comitantur herilem.

Neu cenſeas venationis cauſsâ hoc factum: idem Homerus diſtinguit claré, agnoſcitque *menſarios canes nouem, animi ac voluptatis cauſsâ, à Patroclo educatos.* Itaque

Hæc leuiſomna canum fido cum pectore corda

in delicijs habuerunt Iudæi, Ægyptij, Græci, Romani, ceteri: nec vllum magis animal ipſa Natura nobis iunxit. Reliqua omnia efferantur, & ſiluas ac ſolitudinem tolerant, aut quærunt: ſolùm iſtud domeſticum, & ciçur homini adhæret ac tuetur.

Scripta nondum edita.

De corpore, de moribus, deque indole tantum eſt: de ingenij monumentis, quæ manibus teruntur, etiam diximus. Præter illa, ſtatuerat & alia plura bono publico vulgare, habebatque adfecta, aut in ſchedas relata non pauca: ſed Deo, vitæ laborumque arbitro, viſum incidere & euocare. Veterum ſcriptis illuſtrandis, iam olim

Fax hiſtorica.

inſtituerat *Facem hiſtoricam*, tum & *Ritualium* libros ſcribere: & in eos congerere, quidquid eſſet in moribus ritibuſque priſcis obſcurum. Atque in *Facem* quidem

Ritualium libri.

grandiores illos ritus, *De Sacerdotibus, De Magiſtratibus, De Militiâ, De Bibliothecis, De Nuptiis, De Funeribus*, & qui tales, volebat includere: eamque iam cœperat accendere, duplici Syntagmate, vno *De Veſtalibus*, altero *De Bibliothecis*, præter *Militiam Romanam*, publicato. In *Ritualium* autem libris, minores & ſingulos ritus, litterarum quodam ordine, explicaſſet, teſtibus item exempliſque firmaſſet. Sicut Le-

Præfatione in Senecam.

xica quædam verborum vtiliter habemus: ſic iſta rerum volebat eſſe. Itaque communis hic quidam velut *Commentarius* fuiſſet, Latinorum, Græcorum, Poetarum, Oratorum, Hiſtoricorum, Philoſophorum, & Scriptorum miſcellorum. Hæc, inquam, inſtituerat, & materiem ab annis ferè triginta parauerat, vt manuſcripti eius *Electorum*, ſeu *Locorum*, vt vulgò indigetant, *Communium* libri teſtantur: ſed diſponere & exſtruere, valetudo & fatum præueniens vetarunt. O vtile tamen opus! atque vtinam quis æmuletur & ſuſcipiat! Lampada ipſe tradidit, & vnà gloriam cum litteris æternùm victuram.

Admiranda.

Cœperat & *Admiranda Hebraica* (cuius gentis Rempublicam Carolus Sigonius eleganter deſcripſit) itemque *Ægyptiaca, Iberica, & Gallica* adornare: ex quibus ſola *Hebraica* penè adfecta poſteris reliquit.

Cent. 4 Miſcell. epiſt. 68.

Daturus & libros tres *De inſtitutione iuuentutis, Compendium* item *Hiſtoriarum*, ſua ſententia in primis *Henrico Vweno*, Iurisconſulto clariſſimo, atque in ſupremâ Belgij apud Machlinianos curia Senatori, ſi Deus vitam dediſſet longiorem. Scripſerat & *Thraſeam*, ſiue *De mortis contemtu* opus philoſophicum: quod pro omnium guſtu non futurum cùm præſenſiſſet, iudicio ſuppreſſit, calumniam vitare ſatius ducens, quàm deprecari. Argumentum tamen hoc attigit, ſed cautè, in ſuâ ad Stoicam philoſophiam * Manuductione. *Monitorum & Exemplorum Politicorum* libros quidem duos publicauit, ſed vix trientem operis deſtinati. Nam duo alij, qui *Ciuilem Prudentiam*, itemque duo, qui *Militarem* erant tractaturi, perierunt antequam nati.

Thraſea.

* Lib. 3. diſſert. 22 & 33.

Nec erit, vereor, qui perficiet. Vt enim nemo olim pictor inuentus eſt, qui Coæ Veneris eam partem, quam Apelles reliquerat incohatam, perficeret (oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi ſpem auferebat) ſic ea quæ LIPSIVS prætermiſit, & non perfecit, propter eorum, quæ fecit, præſtantiam, neminem exiſtimo perſecuturum. Porrò inter ſchedia poſt obitum repertus eſt commentarius in *L. Annæum Florum*, penè abſolutus; itemque Orationes binæ *De lectione & vtilitate hiſtoriæ*, totidemque panegyricæ *Virgini Matri dictæ*, & *Miracula Diuæ Virginis Louanienſis*, non plenè tamen pertexta: quæ omnia Woucrius Antuerpiæ fideliter ſanctéque adſeruat. Cetera, vt *Hiſtoria Brabantica*. *Exempla Monitaque Politica*, vix ſunt incohata. Præter *Florum*, reliquit & veteres aliquot ſcriptores, in his *Liuium*, *Suetonium*, *Plinium*, Notis aut Emendationibus, ad margines librorum, à ſe inter legendum illuſtratos. Quæ verò ſuperioribus annis Germani & Galli malâ fide vulgarunt, haudquaquam agnoſcimus pro Lipſianis. Inſulſam illam, & vix Latialem orationem *De duplici concordiâ litterarum & religionis*, Ienæ, vt volunt habitam, iam olim falſimoniam eſſe meram, editâ Epiſtolâ, ipſe oſtendit: & nuper ſuppoſititij

Cicero lib. 3. Offic.

Cent. ad Germanos & Gallos epiſt. 68.

istius fœtus parens *Melchior Haminsfeldus Goldastus* se prodidit. Et erunt, erunt (si malignitatem ac licentiam huius ætatis noui) qui id genus fraudibus famam captabunt, & iuuenilia vel ficticia prauo exemplo proferent. Quibus velut in antecessum vt obuiemus: in freto illo adolescentiæ, in æstu ac feruore ingenij, aliquid fortasse inconsideratiùs dictum aut factum demus: quid inde? Ex veteri sententiâ, *Hunc æstimemur, cùm nostri sumus.* Postquam alienæ curæ non fuit, cùm solidæ ætatis & mentis; stetit in solido. Cetera Pœnitentia defendat: cuius portus eut non ex facili cymbam Lipsianam admiserit, quæ Reges, Principes, atque ipsos Ecclesiæ apices non exclusit. Omne maturius æuum illius respice. constans & firmus in verâ veterique Religione stetit, nec vel inter medios aduersarios vacillauit: etsi inter blandientes aut terrentes facile fuit in speciem culpæ venire, si non in culpam. Neque nesciebat quorumdam hodie prauam sapientiam esse, frigus præferre, & medios agere: quod ipsi prorsus displicuit. Itaque factis, scriptis, dictisque censuit *vetera nouis, & quieta turbidis antehabenda.* Nec temerè illud Ennij, aut suum potiùs,

Cent. 5. Miscell. epist. 67. & 79.

Tac. 12. Annal.

MORIBVS ANTIQVIS *res stat Romana virisque,*

semper probauit: ratus, quod res est, moribus & religione veteri, in Republicâ seruari omnia; nouatores autem & noua, Rempublicam perdere, certumque exitium adferre.

Vt æuo suo Titus, sic nostro LIPSIVS verè DELICIVM GENERIS HVMANI fuit. Hunc namque Pontifices, Reges, Principes coluerunt: hunc Itali, Hispani, Galli, Germani, Britanni, Pannonij, ipsi denique Daci ac Sarmatæ venerati sunt: huius denique amicitiam eruditi omnium gentium, omnium ordinum homines expetiuerunt atque ambierunt. Testes sunt Epistolarum editarum Centuriæ decem: testes sexcentæ virorum doctrinâ illustrium ad ipsum Epistolæ: ex quibus *Centurias duas* à Wouerio seligendas, auidê exspectamus. Itaque Bonos & eruditos amauit, laudauit; & de iis magnificè semper, cùm publicè, tum priuatim, disseruit: adeò quidem benignè ac candidè, vt nimia in alienas laudes facilitas à quibusdam notaretur. Vicissim ipse, ab aduersariarum etiam in religione partium studiosis, amatus, laudatus fuit: vix ab vno alteróve nugatore aut sycophantâ (quem malignitas siue cæcitas abripuit) calumniosè traductus. Atque ex iis ipsis scio, *Domannum* posteà, Antuerpiæ cùm esset, pœnitentiam apud Wouerium sponte suâ professum. Sed & *Tomsonus*, quamquam à Scoticis Ministris, quos sulphureo esse ingenio *Iacobus VI.* Britanniæ Rex dictitare solet, eductus (cùm fortè Lugdunum Batauorum ad se venientem hominem pro acerbitate, quam in suo scilicet *Vindice veritatis* profitetur, *Iosephus Scaliger* castigasset) *non negauit se oblitum humanitatis, atque impetu scribendi abreptum fuisse.* Sic & ab aliis vel inuitis Tempus ac Veritas meliorem mentem expriment.

In Dispunctione Notarum cod. Mirandul. ad Tacitū.

Scaliger epist. ad Fr. Sweertium 12. Maij 1606. datā.

Habes, mi Lector, magni LIPSI elogium, non tam meis, quàm ipsius ferè verbis concinnatum. Quod ita facere visum, non quòd verba nobis deessent (imò quòd deessent in tanto Heroë pro dignitate laudando) sed fidei apud omnes augendæ. Et verò, nec potuit, nec debuit LIPSIVS ab alio, quàm à LIPSIO laudari: vt iure suam [a] ipse sibi vitam, [b] *fiduciá potiùs morum quàm arrogantiá*, narrandam existimarit; Rutilij Rufi, M. Scauri, aliorumque veterum exemplo, quibus id *nec citra fidem, nec obtrectationi fuit.* Quamquam hanc ego præcipuam LIPSI laudem esse censeo, DIGNE LAVDARI NON POSSE. Hic tamen qualiscumque labor, *honori præceptoris mei destinatus, professione pietatis*, vt spero, *aut laudatus erit, aut excusatus.*

[a] Cent. 5. Miscell. epist. 87.
[b] Tac. in vitâ Agricolæ.
Ibidem.

Haud abs re fuerit, huic nostræ scriptioni Bonciarij Epistolam de Ingenio Scriptisq. LIPSI subiicere: vt non Belgarum modò, sed & Italorum de eo iudicium agnoscas.

M. ANTONIVS BONCIARIVS SENSO SENSIO S. D.

DE IVSTO LIPSIO mecum sentis, vir ornatissime. mecum autem? imò planè cum omnibus, quos siue amœnitas liberalium studiorum, siue Musarum recessus altior & secreta delectant. Equidem ita mihi persuadeo, non fuisse ab aliquot sæculis hominem maiore Ingenio, acriore Iudicio, vberiore Doctrinâ. *Ingenium* admi-

Lipsij ingenium.

tor

tor maximè in sententiis, aut excogitandis & de nouo cudendis, aut ita expoliendis & exornandis, vt ad omnem rem, de quâ loquitur, semper aptas, semper concinnas, atque cum illâ natas habere videatur. Vt mirum non sit, accidisse LIPSIO in hoc genere, quod haud scio an & veterum planè vlli; vt, eo viuente à doctis viris ex illius monumentis sententiæ colligerentur & ederentur.

Iudicium.

Iudicium apparet illud quidem singulare in omnibus, sed præcipuè in rerum ordine tractandarum. Lege ab illo scripta quæcumque voles: negabis vllam materiam ordine ac methodo clariore disponi potuisse, vel ad perdiscendum, vel ad recordandum. Certè *Politica* tot ex auctoribus compacta, in illam seriem ordinemque digerere, non solùm immensi operis, sed etiam eximiæ cuiusdam prudentiæ fuit. Quem ego librum cùm lego, regiam aliquam mihi videor intueri, rebus omnibus instructissimam. Et est planè regia, in quâ primùm Rex ipse amplum atque augustum habet domicilium, deinde comites & magistratus Regi proximam sedem occupant; quam excipiunt hinc atque hinc togatorum armatorumque stationes, atque cubicula discriminata. Totum verò prætorium, quàm altè surgit, quàm latè extenditur, non fabricatus est LIPSIVS, etsi erat peritissimus homo fabricandi; sed maximè veteres nobilésque opifices ex Latio, & Græciâ, & Ægypto accersiuit, ad tantum opus ædificandum & construendum: quibus ille omnibus, quasi fabris, præcipiebat vt architectus.

Doctrina.

Iam quod attinet ad *Doctrinam*, ea non solùm magna, sed varia, multiplex, & exquisita, rerum etiam diuersissimarum.

Peritia Theologiæ.

Scribat aliquid de *Theologiâ*, vt interdum necesse habuit scribere, in *Politicis*, in *Constantiâ*, in libris de *Cruce*, sed maximè in eo libello, quem inscripsit, *De vnâ Religione aduersus Dialogistam*: videbis, quàm altè penetret in diuinam illam scientiam, & quàm intimè omnibus, siue Græcis, siue Latinis Patribus vsus esse videatur. Adfirmat mihi Theologus nostri gymnasij longè princeps, *M. Antonius Massius*, non esse ferè inter Theologos, qui difficillimam atque obscurissimam illam *De fato* quæstionem, ita perspicuè, distinctè, intelligenter tractauerit, quàm in primo *De Constantiâ* libro IVSTVS LIPSIVS. Age verò, fac eumdem disserere, vt sæpè disserit, de minimâ & tenuissimâ artium *Grammaticâ*:

Grammatici.

non Diomedem, non Charisium, non Priscianum dices illi esse anteponendum. Exemplo sit subtilissimus, idemque luculentissimus *De Latinâ pronuntiatione* dialogus; in quo non video, quid optimus quisque & acutissimus Grammaticorum requirere possit: vt posteros credituros non putem, ab vno ingenio, & illa suprema, & hæc infima, tam doctè, tam scienter, tam æqualiter potuisse tractari. Quid artes & disciplinæ (vt sic dicam) intermediæ, *Dialectica*, *Philosophia*, *Ius ciuile*?

Iurisprudentia.

Legantur libri, quibus Ciuem informat, & quibus Regem: apparebit, quàm non inanis & fucatæ, sed veræ ac solidæ sapientiæ consultus fuerit. Ius autem ciuile, non solùm scientià, sed etiam professione suum vindicat, ad eorum, qui docent, numerum adgregatus.

Poëtica.

De *Rhetoricâ* & *Poëticâ* dubitatum aliquando est à nonnullis, certè numquam à me, qui & scitissimos quosdam eius versiculos olim legeram, & tales omnis generis lucubrationes singulari artificio laboratas atque excultas esse intelligebam. Sed proximè omnem dubitationem sustulerunt, præter varia epigrammata, recusæ, cum *Antiquis Lectionibus*, *Leges hortuli*; & nuper vulgata *Oratio*, quam

Rhetorica.

habuit apud Principes suos Austrios, agens gratias de suo, ex illorum splendore, gymnasio illustrato. Ex quibus liquidò constat, si vel ad poëticam suauitatem, vel ad oratoriam grauitatem animum appellere velit, fore in vtroque studio singularem atque eximium. Restant, opinor, tria, quæ ad humanitatem magis propriè pertinent: *Scientia linguarum*, *Explicatio auctorum*, *Notitia antiquitatis*: in quibus, omnium suffragio, tenet LIPSIVS principatum. Itaque risi hominem non indoctum, qui non maximam Græcæ linguæ cognitionem illi tribueret, quòd idem LIPSIVS in epistolâ quadam negaret, se multam operam huic studio impendisse.

Græca lingua.

Magnum testimonium, si de illius excellentiâ, ex illius modestiâ, non ex æternis ingenij monumentis iudicandum sit. At ego, *Vide*, inquam, *mi homo, quàm multa in Græcis corrigat, exponat, conuertat felicissimè*. Nam quod ad *Criticam* attinet, me potissimùm in admirationem rapit; quòd in scriptis veterum emendandis ita semper est felix, vt, siue inueniat veram lectionem, siue non inueniat, parem gratiam ab ipsis auctori-

Critica.

bus, & à nobis lectoribus mereri videatur. Adeò enim quadrat loco, quidquid illi venit in mentem, vt etiam cum fallitur fortasse, non fallat expectationem nostram: ipsos autem scriptores, si reuiniscant, dubitaturos putem, antiquúmne suum malint, an Lipsianum nouum. Delectat verò etiam illud mirabiliter, quod non satis habet obscurum locum illustrare, inuolutum explicare, ægrum sanare: sed inter curandum semper adhibet facetum aliquid & ingeniosum, quod quasi leniat præparetque scriptorem malè sanum ad medicinam excipiendam. Chirurgi mulcent hoc modo artus insigniter læsos, & medicam manum exhorrescentes. Superest *Notitia prisci æui*, quæ in LIPSIO tanta est, vt vidisse Rempublicam Romanorum, & actis omnibus, non modò per somnium, vt exponit in *Satyrâ*, sed verè ac serio interfuisse videatur. Felicem hominem, qui per ea quæ repperit, quæ disposuit, quæ sciuit, & vixit antequam nasceretur, & ita est natus, vt numquam sit moriturus! Felicem iterùm, qui nouo more duplicem adeptus est gloriam, & quæ ante illum fuit maximè diuturna, & quæ post illum futura est immortalis! Felicem ter & ampliùs, qui hanc tantam & tam admirabilem omnium laudandarum artium cognitionem, cum æquali candore animi, religione, pietate coniunxit. Vale. Perusiæ, ex collegio S.Bernardi. cIↄ.Iↄcii. Hanc epistolam cum *Iacobo* fratre, nobiscum penitus sentiente, communica, qui tale aliquid à me exposcere videbatur.

Antiquitatu.

CENSVRA.

Commentarium vitæ Lipsianæ à me pridem diligenter lectum, & nunc cum voluptate nihilominus relectum, dignissimum & LIPSIO, & MIRÆO, & luce iudico. Antuerpiæ, v. Kal. Maij. M. DC. XII.

Franc. Hareius S.Th. Lic. Censor.

ORATIO
IN
IVSTI LIPSI
FVNERE
HABITA LOVANII
III. KAL. APRIL. M. DC. VI.
A GERARDO CORSELIO
I. C^{TO} ET ANTECESSORE.

ILL^MO ET EXCELL^MO

PRINCIPI CAROLO
DVCI CROYO ET ARSCHOTANO,
S.R.I. PRINCIPI, EQVITI AVREI VELLERIS.

FVNEBREM *laudationem, quam summi viri* IVSTI LIPSI *piis manibus proximis diebus dixi, ad te* ILLME PRINCEPS *mitto. Gratam enim fore intelligo; etsi nec multarum horarum meditatione elaborata est, & languet iacetq́; & à meâ infantiâ, & à luctu in quo sumus. Sed vti* LIPSIVM *viuum, & quæ ab illo, æstimasti & amasti vehementer, ita & omnem eius viuis exempti memoriam colis. Tuæ igitur auctoritatis præsidio tuere & foue abortiuum hunc fœtum, quem tuæ voluntatis fiduciâ audeo facere publicæ lucis.*

EXCELL^Æ T^Æ

deuotus cliens

GERARDVS CORSELIVS.

ORA-

ORATIO IN IVSTI LIPSI FVNERE.

QVOD MORIBVS ANTIQVIS, optimoque veterum instituto obtinet, vt illustrium virorum funera laudatione sollenni cohonestentur, id in isto IVSTI LIPSI eminentissimi Viri funesto funere, in istâ bonarum artium scholâ neglectum iri, inhumanum & pæne nefas arbitrarer. Nam siue honori defunctorum ex laudationes datæ sunt; quis esse possit omni honore dignior, quà à doctrinâ, quà à virtute? siue superstitum solatio sunt deputatæ; cuius mors tanto, non vrbis huius & Academiæ tantùm, sed Europæ propè vniuersæ, luctu & dolore excepta vmquam est? siue ad exemplum sunt institutæ; quod possit perfectius aut illustrius ad imitandum proponi? Itaque processi ecce ego, vt hoc munus fungar: munus, quod fateor supra vires esse. LIPSIVS enim pro dignitate laudando, quæ nisi LIPSIANA ipsa eloquentia par esse possit? At ego ingenij & facundiæ modicus sum, & non in arte dicendi, sed in iuris formulis opera mea consumitur. Deinde, si quæ in me facultas est, hebescit & caligat, dum intendit in hanc virtutum lucem, ac dolore etiam & recente hoc luctu obtunditur. Cùm enim ad omnes, qui aliquo vel nomine vel studio censentur bonarum litterarum, dolor ingens ex tanti viri iacturâ dimanat, tum verò nos præcipuè afficiat necesse est, qui propiùs positi, & necessitudine familiaritateque cum eo coniuncti, maiorem cepimus Doctrinæ eius & Sapientiæ fructum, sermonumque & morum eximiam illam suauitatem sensimus. Quis verò robur illud animi speret, quo Fabius Maximus fuit, qui & in filij funere potuit oratione non infractâ ad populum ipsius laudes disserere? Processi tamen, ex amicorum rogatu, & meo in defunctum studio: tum quòd professionij muneris coniunctio, quæ mihi cum illo, dum Græcas aliquando litteras in hac scholâ profiterer, fuit, id à me potissimùm postulare videretur. Vos rogo, Auditores, vt pauca dicentem patienter audiatis. pauca; etsi plurima dicenda essent. Nam & quidquid dixero, infra præsumptam animis vestris opinionem longè erit. Quare & vitæ seriem breui periodo includam, & Virtutes ac Doctrinam non multis verbis efferam: plenus enim earum famâ & fructu est orbis terrarum. Pluscula de morte eius dicam, à quâ & Sapientia & Beatitudo censetur; & quæ adhuc intra priuatos parietes conclusa sunt, efferam.

Natus IVSTVS LIPSIVS est Salutis anno CIↃ.IↃ.XLVII. XV. Kalend. Nouembris, qui dies diuo Lucæ sacer; in Iscano municipio, nobili hoc nomine, parentibus *Ægidio Lipsio* & *Isabellâ Petitiâ*, maioribus partim generis nobilitate, partim etiam doctrinæ & litterarum nomine claris. Auia illi ex *Eeckhoutiis*, & proauia ex *Lunckebekiis* fuit, stirpe vtraque cum primis nobili. Propatruus *Martinus Lipsius* in diui Martini cœnobio hîc Canonicus regularis, inter illustres doctrinâ viros censitus est, & ab veterum scriptorum editione ac emendatione, *Desideriique Erasmi* familiaritate & scriptis clarus fuit. Primis eum studiis Bruxella imbuit, deinde Athum Hannoniæ, mox Colonia Vbiorum. Annos sedecim natus,

tus, in hanc Academiam venit, & litterarum atque Antiquitatis studiis animum adiicere cœpit, *Cornelio Valerio* ductore. Quantos & quàm celeres in iis progressus fecerit, argumento est, quòd *Variarum Lectionum* libros duos, primum ingenij sui fœtum, annos natus non plus octodecim euulgauit, & ANTONIO PERENOTTO Cardinali Granuellano dicauit. In cuius deinde familiam, cùm Italiam petiisset, Romæ admissus, à Latinis ei epistolis fuit: & vt antiquitatem omnem iis locis inspiceret, virisque doctis innotesceret, (qui vel præcipuus peregrinationis finis fructusque) præclarâ occasione cupidè est vsus. Louanium inde cùm rediisset, alteram peregrinationem suscepit Viennam Austriæ in Cæsaris aulam. Vnde cùm rediret, ob patriæ motus, Ienæ substitit annum vnum, ibique cœpit publicum bonarum litterarum professorem agere. Posteà Louanium reuersus, Iurisconsulti titulum accepit, anno CIↃ. IↃ. LXXVI. & Leges Decemuirales publicè est interpretatus. Quo tempore Belgicis tumultibus augescentibus, eâ tempestate eiectus in Batauiam est, in eaque annos tredecim egit; quam relinquere adegit Religio. Leodicum venit, ibique cùm aliquamdiu substitisset, etsi humaniter habitus, & munificentiore oblatâ conditione à Ser^mo^ PRINCIPE ERNESTO BAVARO, patriam tamen antehabuit; & in hanc denique vrbem, vltimam suam sedem, licet incertiore rerum statu, rediit, benigniter ab BRABANTIAE ORDINIBVS exceptus. Tredecim iam annos totos frui illo sumus; vtinam diutiùs licuisset! Fata inuiderunt, & natum annos iam LVIII. menses V. humanis exemerunt, & in sedes meliores transtulerunt. Series hæc vitæ; heu nimiùm breuis! Quid querot? Imò longissima est, si eam actu, non tempore metiamur. Vt pretiosa rerum, non patuit multum, sed multum pependit. Quantæ enim per eam omnem virtutes eius exstiterunt? quàm omne tempus in optimarum disciplinarum & Prudentiæ, denique & Sapientiæ studiis collocatum est? Natura illum eximiis animi facultatibus donauerat, ingenio acutissimo, celerrimo, ac capacissimo, memoriâ tenacissimâ, iudicio acerrimo rectissimoque. Summa hæc in illo exstiterunt, & pænè supra humanam sortem. Adiunxit studij & laboris assiduitatem ac pertinaciam, etsi corporis infirmitate per meliorem ætatis partem resistente. Hinc Doctrina illa exstitit, & eruditio tam præstans, tam solida, tam varia, cuius nomine admirationi fuit toti terrarum orbi. A studiis in primis humanitatis, & litteraturâ (quæ *omnium virtutum maxima* Constantio & Iuliano Imperatoribus dicitur) famam habuit, & in iis Principatum tenuit. Historiæ deinde scientissimus fuit, & Antiquitatis peritissimus solertissimusque indagator. Denique Sapientiæ studio animum adiecit, eam præcipuè eius partem amplexus, quæ ad mores, & quæ Ciuilis Sapientiæ nomine continetur. Eam doctrinæ varietatem ornabat eloquentia promptissima & suauissima, seu in publico diceret, seu priuatim sermones haberet. Sed quid ago? quid lumen soli infero? Notissima hæc vobis Auditores, qui seu publicè legentem aut dicentem tot iam annos audistis, seu priuatim suauissimis eius congressibus & sermonibus frui estis: notissima imò orbi vniuerso, ex tam multis, tam variis, tam doctis scriptionibus & commentariis, seu ad rem Litterariam spectantibus, vti *Criticis operibus*, *Epistolis*, *in Senecam tragœdiam Animaduersionibus*, *in Plinij panegyricum Commentario*; seu ad Historiam, vti ad *Tacitum*, *Valerium Maximum*, *Velleium Paterculum Commentariis*; seu ad Antiquitatem, vti *Saturnalibus*, *Amphitheatro*, *Cruce*, *Militiâ*, *Poliorceticis*, *Magnitudine Romanâ*; seu denique ad Sapientiam, vti *Constantiâ*, *Politicis*, *Manuductione ad Stoicam philosophiam*, *Physiologiâ Stoicâ*, *Monitis politicis*, nouissimo denique *in Senecam Commentario*. Plura etiam fatum inuidit, quæ iam affecta supremo elogio edi vetuit. Scripta sanè omnia, consensu Doctorum omnium, doctissima elegantissimaque habentur, quibus in eo genere perfectius esse nil possit:

——— quæ nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Itaque potuit meritissimo iure, quod Poëta cecinit:

Cùm volet illa dies, quæ nil nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat æui;
Parte tamen meliore mei, super alta perennis
Astra

L. 1. C. Th. de decu. vrb. Ro.

Astra ferar, nomenque erit indelebile nostrum:
Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia sæcula, famâ,
Si quid habent veri vatum præsagia, viuam.

Admirati singularem viri doctrinam sunt, quotquot hoc æuum habuit omnibus orbis partibus, litterarum aut doctrinæ nomine claros; & tam priuatim amicitiam eius expetiuerunt & coluerunt, quàm publicè scriptis laudauerunt, & amplissimis elogijs extulerunt. Quæ cùm infinita sint, vnum ego commemorare operæ pretium puto, quod à *Iacobo Cuiacio* meruit, summo illo viro, & paucos admirari aut laudare, nec nisi meritissimè solito. Ille nouissimis Obseruationum suarum libris IVSTVM LIPSIVM PERFECTISSIMVM REI LITTERARIAE COLVMEN vocat. Addiderim ego, ET SAPIENTIAE. Admirari etiam se illum addit, & diligere plurimùm. Quanta laus, quantum elogium, à tanto viro! Alij triumuiratum constituerunt, IVLII SCALIGERI, IACOBI CVIACII, IVSTI LIPSII, vti virorum à doctrinâ maximorum: quos ego cum veteribus illis summis & diuinis ingeniis compararim, Homero, Hippocrate, Aristotele. Quod igitur Tito Liuio olim scribunt euenisse, vt plurimi ex longinquis partibus eius tantùm videndi caussâ Patauium venirent, id nostro huic euenisse, oculati omnes testes sumus. Prætetquam enim quòd frequentior eo Professore fuit Academia, quàm multos quotidie, longâ peregrinatione, ex Italiâ, Galliâ, Germaniâ, & ab ipsis Sarmatis, ceterisque orbis partibus Louanium, eius videndi & salutandi gratiâ venisse vidimus! Iuuentuti certè peregrinationem suscipienti, mirum quàm profuerit vel commendatitias vel elogium ab eo aliquod protulisse; & amplas plerique conditiones eo nomine nacti sunt, summaque humanitate à viris magnis excepti, quibus vel videre & alloqui, qui LIPSIVM ipsi vidissent, aut ab eius institutione essent, gratum erat & votiuum. Atque hic à priuatis illi cultus exhibitus. Quantum verò Viri principes honorem habuerunt? Etiam ad amicitiam eius studiosè colendam plerique sese demiserunt. E quibus non est vt taceam Illustriss^mos^ & Excellentiss^mos^ Principes, è Belgis *Carolum Ducem Croyum & Arschotanum*, ex Hispanis, *Ioannem Ferdinandum Velascium Comestabilem Castellæ, Petrum Enriquez Comitem Fontanum, Balthasarem de Zunigâ Regium Legatum*: quibus nihil prius fuit quàm LIPSI amicitiâ & cultu censeri, eumque animi affectum multis habitis honoribus, multâ etiam munificentiâ sæpè testati sunt. Euocarunt illum sæpè repetitis conatibus, propositis amplissimis præmiis, eorumque modo etiam in eius arbitrium collato, *Summus Pontifex, Rex Galliæ, Veneti, Dux Etruriæ, Bononienses.* Sed certum illi erat in patriâ viuendi, moriendique decretum. Quanti iam illum & *Rex Catholicus*, & *Serenissimi nostri Principes* fecerint, cetera vt taceam, pulcherrimum & tanta Principe dignissimum illud apophthegma luculenter ostendet, quo *Serenissima Hispaniarum* INFANS, cùm in Belgicam primùm venisset, accedentem ad gratulationem excepit: *Maximâ* (inquit) *animi gratitudine, à Rege patre, Belgicarum prouinciarum hunc principatum accepi; sed talem tantumque virum in eo te reperisse, id ego præcipui muneris loco habeo, æstimoque.* Quod dictum cùm *Petrus Toletanus* Principum Romæ Legatus CLEMENTI VIII. *Pont. Max.* de euocando LIPSIO satagenti retulisset, eum ab vlteriore hoc conatu abstinuit. Et cùm idem ab eâ legatione redux Pontificis studium INFANTI enarrasset, illa *se se amare, æstimareque* LIPSIVM iterùm professa est; *& vt aurum inclusâ gemmâ, ita Belgicam illo viro illustrari* dixit. O digna REGIBVS ALPHONSIS, ab eâdem stirpe dicta!

Doctrinam hactenus, & ab eâ famam laudo, quæ nec in bonis numerantur: de Virtute, vnico hominis bono, iam videamus. Illustris ea ac multiplex in viro fuit, ita vt non tam doctrina, etsi summa, quàm elucentes in eo virtutes, admirationem eius omnibus excitarint. Pietatem & Religionis studium testatus est, cùm apud Batauos, ab hominibus malè de Religione sentientibus liberalissimè & honestissimè habitus, non tamen eorum benignitate passus est ab auitâ pietate se abduci, sed quamprimùm potuit ab iis locis secessit, insuper habitâ tot amico-

rum, quos illi Doctrina conciliauerat, benignitate & honoribus, qui in iis locis largiùs quàm fortè alibi habebantur, maioresque habendi erant, si ibi subsistere, aut cum iis sentire induci potuisset. Solet verò veterum Patrum lectioni, & præcipuè Florentis Tertulliani, tribuere, vt firmior in Catholicâ Romanâ Religione per id tempus perstiterit. Iam vbi in hæc loca venit, quibus pietatis suæ exerendæ libera facultas esset, quàm ardenter, quàm religiosè, Christiani & Catholici hominis officia omnia semper & assiduè executus est? Atque adeò illi pietas præ famâ etiam curæ fuit, vt facilè sese ad Deiparæ Virginis, cuius cultu singulariter afficiebatur, miracula, quæ vicinis locis edi patrum vel nostrâ memoriâ visa sunt, stylo suo describenda induci passus sit; etsi non ignoraret futurum vt Catholicæ Ecclesiæ extorres, qui antè admirari & colere solerent, iam in illum omnes ob eam scriptionem incurrerent. Sed potior illi pietatis & cultus in Deiparam testandi cura fuit, quàm suæ apud tales existimationis. Itaque cùm anteà nemo in illum stylum strinxisset, ex quo Diuæ Virginis cultum & miraculorum eius fidem scriptis suis asseruit, exstitêre mox homines malè feriati, qui in illum libellos ederent, & plaustro toto conuitia iacerent: quæ tamen nec in animum admittebat. In supremâ vitæ lineâ, quam pietatem prodiderit, mox dicemus, si priùs ceteras eius virtutes dixero. Dicam per satyram: omnes in eo virtutes emicuerunt, in rebus agendis summa prudentia, in victu corporisque cultu frugalitas & modestia, in pauperes multa & secreta benignitas, denique vitæ innocentia & probitas incredibilis, & vel asceticum vitæ genus professo digna. Virtutes has omnes præcipuè exornauit, admirabilemque omnibus reddidit singularis illa viri Modestia, facilitas, comitas, in tantâ Doctrinâ & nominis famâ. Per illam omnes in sui amorem & admirationem rapiebat. Nulla vnquam illi tam seria erat occupatio vel meditatio, ob quam vel iuuentutem in colloquium & familiares congressus non admitteret: admissis prior haud vnquam sermones abrumpebat, eorumque arbitrio permittebat omnem sui congressus fructum; etsi maiorem illi temporis partem eripere solerent, vel illi congressus, vel responsiones ad epistolas, quas ex omnibus partibus innumerabiles accipiebat. Quin & supremis, cùm sine vllâ pompâ funerari se præscripsisset, *gratissimam sibi deductionem studiosos fore* testatus est. Hunc virum tantum, tantis virtutibus, tantâ doctrinâ, tantâ famâ, ecce mors sustulit, nobis nec restituendum. Adeò

——— omnes vna manet nox,
Et calcanda semel via leti.———

Sed ea ipsa mors, & vitæ clausula, ceteras viri laudes vel maximè illustrat, & consummat. *Fortiter pati mortem, inter maxima opera mentis humanæ est*, inquit Seneca. Et idem: *Maximum argumentum est animi ab altiore venientis sede, si hæc in quibus versatur, humilia iudicat & angusta, si exire non metuit.* Iam ergo vt mortem Vir Amplissimus exceperit, videamus. Præclarè veteres philosophi sapientiam μελέτην θανάτου definierunt, id est *mortis affectum, consuetudinemque moriendi*. Sapienti enim *totâ vitâ discendum est mori*. Hoc vnum meditari debet, *ne mortis nomen reformidet, & efficere illam sibi cogitatione multâ familiarem*, Hoc vnum illi agendum, *vt semper studeat animam consortio corporis separare. Sic illi ordinandus est dies omnis, tamquam cogat agmen, & consummet, atque expleat vitam.* Nullus non dies tamquam vltimus aspiciendus est. Christiano homini eò magis ita philosophandum est, quia certus est mortem sibi non finem, sed transitum esse: mortem nos non consumere, sed emittere; emissis meliora restare; exitum mortis consequi præmium immortalitatis; mortalitatem morte in immortalitatem verti: *præmium vitæ & gaudium salutis æternæ & perpetuam lætitiam & possessionem paradisi vitâ transeunte venire, ac terrenis cælestia, magna paruis, caducis æterna succedere.* Christi enim cruce & passione censemur. Talem sese philosophum LIPSIVS, non magis scriptis, quàm vitâ omni, & mortis exitu præbuit. Vitam in primis ita ordinauit, vti quotidie moriturus. Deinde longâ & diutinâ exercitatione ita durauit animum, vt conspectum mortis accessumque non reformidaret. Multus illi & gratus de morte sermo esse solet. Frequens etiam scriptio, in epistolis præsertim ad amicos. E quibus non est vt sileam, quam vix octauo ante obitum die ad *Adrianum Florentinum I.C.tum*

Leodi-

Leodicensem scripsit, veluti mortis vicinæ præscius, & ad eam iam gradum componens. Nunciata illi mors erat *Caroli Billéi*, qui inter primos fuerat amicorum. Rescribit, & de morte philosophatur: *Intrasse cœnaculum ambulaturum, & in cogitatione super Billéo suo defixum. Comeciße oculos in vitreas, quæ octodecim locum illustrant; atque ibi amicorum aliquot nomina, & insignia; & statim animum tetigiße, illum atque illum mortuos eße. numerare incepiße, & ecce vndecim ex inscriptis Parcam viuorum numero expunctos mortuis asscripsiße, & id intra annos nouem. Progreßum etiam in atrium adiunctum, sex fenestras numeraße, & è donatoribus quinque fatum suum obiiße*, & dixisse: *Vides quàm densè morimur? Atque isti ex amicis tuis Belgis: quid in ceteris? quot amisisti? Quid ex ignotis, quàm multi cottidie pereunt? solari* (inquit) *me cœpi, & quid in vno dolemus, vbi tam frequens & assidua iactura est? Huc nascimur, & ipsum nasci est non nisi partus in mortem. in caueâ te claude, ferro & ære conde,*

Mors tamen inclusum protrahet inde caput.

Cogitemus & præmiße amicum nostrum, quò certo gradu sequimur. Hæc ille. Sequeris certè, LIPSI, & dum hæc scribis, destillatio te dat in lectum, & paucis diebus in letum. Mirari mihi & alteram scriptionem subiit, Idibus ipsis Decembribus nouissimis ad *Ioannem VVouerium*, quem vnum ex suæ voluntatis Curatoribus esse voluit, quâ post multam de morte philosophiam, Centuriam epistolarum selectam, paratam editioni, si quid sibi contingeret, in arcâ suâ reperiendam edi rogat, & inscribi *Ioanni Andreæ Prochnicio* Regis Poloniæ Neapoli Legato, ex suâ destinatione. Quid hoc? nisi ex mortis sibi imminentis cogitatione? Cùm igitur pridie Idus nouissimas ex destillatione malè habere cœpisset, sensit mox, sibique persuasit adesse mortis exitum; & sepositâ spe ac cupiditate vitæ, absque vllâ animi perturbatione, eâdem animi tranquillitate, quâ de morte disserere & scribere solet, & accessum eius excepit. Quodque sæpè aliàs profiteri solet, non ingratam sibi, nec inexspectatam mortem obuenturam, sibique illam præ vitâ in votis esse, id ipsâ iam propè positâ, eâdem serenitate testatus est: cogitationes omnes, omnem sollicitudinem, in eâ quæ ad illam vertit. Prima cura fuit sacrosanctis Ecclesiæ Sacramentis communiri. Tum meditationi rerum cælestium & diuinarum animum totum intendit, sollennes Ecclesiæ preces recitari iussit, subindeque & ipse, quantum morbi vis siuit, recitauit. Subsistentes interdum à sacrâ lectione Sacerdotes, ne fatigarent vi morbi oppressum, vti pergerent, assidueque legerent, cohortatus est; asserens multùm eâ lectione animum affici. Atque hæc omnia tanto spiritu, vt vllum aliis de rebus sermonem nec inferret, nec admitteret, idque per dies plures. Fuit qui ad supremæ voluntatis ordinationem pertinentia quædam suggereret, & responsum hoc tulit, *De cælestibus & diuinis cogitemus.* Cùm in cogitatione aliquâ defixus visus esset, rogatus quid animo volueret; *Quid* (inquit) *promissam diuinitus laboribus meis mercedem: an existimas, in huius vitæ palestrâ me tantum desudaße ob quantum est opum, quæ obuenerunt? Alia mihi sperata merces, alia præmia. Illa mihi in mente sunt.* Fuit id multis admirationi, quòd nec de scriptis vllis suis, per tot ægritudinis dies, vllam vnquam intulerit mentionem, quâ in curâ vitam omnem consumpserat: at iam omnem de illis cogitationem semouerat. Intereà videre erat doloribus illum & vi morbi maximâ afflictari, & gemitus quidem erumpere, non dolorem magis quàm pugnam aduersus dolorem indicantes; sed nullas ex illo voces indecoras, vel querulas audire erat. Totas quidem viginti quattuor penè horas cum morte ipsâ colluctatus est, summâ fortitudine & constantiâ. At postquam iam viribus defectis mors cominùs agere cum illo cœpit, tum verò magis magisque animum durauit, & diuinis intendit, voce, quâ potuit, salutaria IESV & MARIAE nomina sæpiùs inclamans. Iam mors occupare corpusculum, & in labris spiritus hærere, sopitaque mens vi doloris videbatur, cùm admonitus à Sacerdote, vt salutifera illa nomina iteraret, vim ecce sibi summam fecit, & iterùm IESVM MARIAM verbis dimidiatis, & hærentibus, ægerrimè pronuntiauit; eoque habitu vberes omnibus assistentibus lacrymas extorsit. Semihorulam adhuc durauit vocis expers, sed mentis compos, quod signis rogatus indicabat: tan-

demque felicem illam animam in suas sedes placidissimè emisit. O mortem, quæ nobis omnibus sit votum! Quid dolori nostro lenocinamur, & iacturam querimur litterarum, & publicæ rei? Benè IVSTO LIPSIO factum. Non erepta illi vita, imò nec intermissa est. Expuncta hac morte ad immortalitatem venit: de istis mundi turbinibus extractus, sedis & securitatis æternæ portum petiit. Ad illum Vatis illud flectamus, *in memoriâ æterna erit* IVSTVS, *ab auditione malâ non timebit*. Fuisse LIPSIVM in animo nobis magis sit, quàm non esse. Fruamur beneficiis eius, & luce, quam bonis artibus & litteris intulit. Tum exemplis virtutum eius insistamus, & in primis moriendi exemplum ab illo nobis sumamus, vitâ ad mortem compositâ, & assiduâ meditatione illâ nobis redditâ familiari. Statuamus quod Indorum Brachmanes philosophabantur, vitam esse veluti conceptorum in vtero statum, mortem autem partum in veram vitam esse iis, qui rectè sunt philosophati. Si quid verò tanti viri meritis reponere, & in omnem æternitatem duraturis operibus rependere velimus; sempiternæ felicitatis quietem, gaudium, salutem totis votis intimisque animi precibus apprecemur.

IVSTI

IVSTI LIPSI

PRINCIPATVS LITTERARIVS,

A GAVGERICO RIVIO IC. & in ſupremâ Curiâ Belgicâ Mechliniæ cauſſarum Patrono, ſcriptus ad ritum priſcum.

NOBILIBVS ET MAGNIFICIS CONSVLIBVS ET S. P. Q. ANTVERPIENSI

GAVGERICVS RIVIVS D. C. Q.

VÆRENTI mihi in Belgicâ IVSTI LIPSI PRINCIPATVI LITTERARIO arcem aliquam siue archiuum, sanequàm opportuna visa vrbs vestra: tum quòd vrbium princeps ipsa, tum quòd amantissima & scientissima litterarum. Nimirum vti negotiatores aurum gemmásve lanariis saccis, aut vinariis vasis nonnumquam includunt & transuehunt, itinerum periculis declinandis: ita inter vos plurimi bonarum artium Mystæ, vocabulo mercatorum. hoc ipso inuidiæ immunes & laudandi, quòd rem ipsam habetis & colitis, laudis & titulorum securi. LIPSIO, dum fuit, ideò sic amat, vt nihil ambigam, quin si (recepto viris Principibus more) partitim sepeliri cordi habuisset; & Antuerpiæ vestræ cor, & Romæ caput humatum voluisset. Me verò, qui viuo placueram, nefas mortuo displicere: atque LIPSI Opera, hoc est, LIPSIVM ipsum, quem describo, aliò gentium mittere inuitum. Admittite igitur quem soletis, vultu quo soletis: & (quasi seruaculum siue cymbulam maioris sequacem nauis) me quoque totum simul accipite. Quem non vt ametis rogo, sed amare semper & obseruare patiamini. Valete. Mechliniæ, VII. Kal. Febr. CIƆ. IƆC. VII.

IVSTI LIPSI
PRINCIPATVS LITTERARIVS,
SCRIPTVS AD RITVM PRISCVM.

DICTVRVS & ego de Iusto Lipsio, tamquam infimi subsellij Senator, post multos Consulares, qui prosâ, qui versâ oratione censuêre; Apollinem adieram & Musas, precaturus vt digna tanto seu homine, seu heroë, seu Semone, promere illorum instinctu & suggestu liceret. Sed adieram frustrà: diu multumq; inuocato & orato, nihil actum, nihil responsum. Deus deæque silentium obstinauerant, linguâ, manu, oculis: sed & his in terram simul & mœrorem deiectis, crinibus disiectis. Quid, quòd pullati omnes erant, & feralem illum colorem induerant? me sanequàm dolente & querente; vt qui talium nouus, nihil rusi amœnitatem in ipsis cernere solens eram, & niueam quamdam vltrò benignitatem. Quid ergo sibi ista vellet habitus insolentia, anxiè scrutatus, tandem comperi, ob illius ipsius funus, quem dicendum proponerem, Musicum esse iustitium. Minus Musas sine Lipsio, quàm Lipsivm sine Musis, posse: illum animam, illum vitam, illum corculum, illum os, ipsis fuisse. Hominum genus omne ad Phœbum, Phœbum ad Iustum, oraculorum ergô, sollenniter iuisse. hunc illi præsidi præsidem præstitemque fuisse: & quæ ille mortales docuerit, ab hoc antè vniuersa didicisse. Talibus ego elogiis lætus, & à Faridico illo collegio rediens coronatus; quasi si preces meæ ratæ, abundè laudis interpretabar, quòd ne dîus ille quidem choragus, cum omni suo choro, sat laudare, nedum laudem instinguere, tacendo fateretur. Enimuerò quoniam crudum adhuc vulnus nôram; à tempore medicinam & vocem exspectandam duxeram, quæ à ratione vi doloris hebetatâ non impetraretur: atque annum luctui positum, etiam Parnassis incolis suffecturum. Aliter tamen res habet. hominum temporariorum, temporariæ & annariæ istæ leges: ingeniis æternis, quæ aut numquam nasci, aut numquam denasci oportuit, vt famæ, sic luctûs æternitas debetur. Impunè, imò decorè his plangendis modum egrediare, qui ipsi sunt Naturæ vires egressi. Quid igitur facere, quid edisserere vsurpabo; quádo vel dî verborum opifices muti? quando ipsa verba attonita & inualida sunt, ad virum tam sublimem, tam non tralatitium, tam non intra limites ingenij positum? Dicam. Vt olim cùm legitimi & consentanei tristitiæ questus affatim domi non erant, fiduciatij adoptabantur: & propinquos suos lacrymis non suis, & mercenariis deflebant: sic quando Apollini & Musis oculi vnà cum voce nunc stupuêre, amisso seu fratre, seu magis parente; quando & mihi lamenta hærent, quem tu magne Lipsi, magnâ dignatione diligebas; præficam saltem, vt sic loquar, pennam producam, quæ te quàm tenui grandium meritorum recensione, tam ingenti veneratione prosequatur: tes toto cælo dissitas, gratitudinis amore, miscens metum & temeritatem.

Lipsi dictus à Musis ipsis lugendus.

Ordiar ab ipso tempore, quo tu de Ignorantiâ & Ambitione, teterrimis humani generis perduellibus, gloriosum triumphum, id est, cùm vitam es exorsus. Ita enim est profectò. vix terram institeras, & iam Parnassi ardua tangebas. ante propemodum induisti arma, quàm membra: & victurus hostem, priùs vicisti rerum naturam. Sol pænè posteriùs hominem vidit, quàm scientiæ adsertorem. Angusto indolem tuam circo includit, nimisque eius vim arctat, qui à te, vel in te facta cogitat, quæ fiunt, aut quæ facta: facis quæ fieri non possunt. Quod alij tempus vagitu', crepundiis, lusibus transeunt, quis ergo te bonarum terum meditationi solidum haur crediderit impendisse? & quas cunas incubant, tibi doctrinæ Athenæum, ac totius Humanitatis officinam fuisse? Lactet nunc ille sibi numquam ferias, ne puero quidem, contigisse: tibi nec infanti. Scilicet horæ, dies, menses, illis sunt inuenri, quorum in vitâ aliquid est quod metiaris. in immensis, cur aut quomodo vtare? Quemcumque mensor modum dixerit, falsum dixerit. Atque vti campus Martius, etsi in Vrbe erat, non erat in pomœrio: ita robusta & quasi Martia vir-

Ante annos senectus & sapientia.

tus, in ætate quam degit, expers est finibus ætatis. Non cunctatur, non cessat: cum illius velocitate, vrendi velocitate certat, & prævertit. Ideò in vulgo illa quæstio valeat; Quot annorum es? Sapientes non annorum, sed anni sapientum. Argumento sunt opera, quæ LIPSIVS vixdum octodecennis * publicauit: &, si curam in iis accuratam spectas, nonne concipere debuisse iudices, recenter ipsum conceptum? Tantam elegantiam, tantam præferunt eruditionem! tot vitiorum monstra è temporis velut situ uata & adulta; quorum nouus Hercules vetustos auctores liberauit! Nempe ceu malus aurea, Assyriaca, iuniperus, omni tempore germina, flores, fructus insimul progignunt, quamobrem & superfœtare dicuntur: sic prætextatus iste, cum pube, fructus senectutis; eodem momento, Senatus Princeps audire meritus, quo Iuuentutis. Quid Senatus Principem? Principum Principem, iure Quiritium, ipsius iam inde titulum aio fuisse. Equidem sic censui semper, qui suus factus, omnes homines benefaciendo suos sibi faceret, non qui dominaretur, aut nominaretur, regem esse: animi artes, corporis artibus præstare: nullum esse præ libro insigne gentilitium; quamuis non id Alphonsus Arragonum quoque ostendisset: tutiùs stilum teneri, quàm sceptrum: celsiùs prudentiam in capite, quàm diadema ferre: splendidiùs innocentiâ vestiri, quàm purpurâ: bonam famam ad vtrumque Solem, quàm imperium & iurisdictionem, haut paullò vtiliùs prorogari: constantiam, solio solidiorem: fidelem denique memoriam fiscis & conditis anteire, atque ærarium esse ditissimum. Quæ si ita habere nemo non videt, nisi cui in claro & illustrissimo Sole meridies est noctis, & in summâ frumenti vilitate lolio sese tolerat; si porrò Agamemnoni Homerum, Dioni Platonem, Philippo Demosthenem, Alexandro Stagiritem, Galbæ Quinctilianum, Neroni Senecam, Domitiano Corn. Tacitum, quiuis anteponit; quid caussæ erit, quî minùs, dynastas inter & doctos, primas LIPSIO deferamus? quando ipse & illorum criminibus vacauit, & horum omnium Genios virtutesque solus possedit. Adeò vt quantò MM. Scauri, QQ. Catuli, LL. Scæuulæ, Catones, QQ. Metelli, Scipionibus, Paullis, Fabiis, Marcellis, apud æquos iudices quidem, præcedunt; tantò superentur à LIPSIO, doctissimo, prudentissimo, sapientissimo. Memoriâ, non super Cyrum, Hortensium, Lucullum, Cæsarem, at in id, super quod adscendi non potest, euecto. Mente, in tantum bonâ, quantum natiua bonitas intelligi, quantaque ex ipso Virtutis vtero nasci potest; vt si IVSTI vocabulum, præsagio quodam an fato, nactus hautquaquam fuisset à genere paterno, obtinere debuerit ab humano. Iudicio, quod ne qui intellexit quidem, sat & supermiratus. Ingenio, quantum vel mortalitas recipit, vel industria percipit: & quod vtrùm ciuilibus magis operibus, an bello sufficeret, in ambiguo est. Quod & indixit, suscepit, gessit, patrauit suo ductu auspiciisque, iustitiâ, prouidentiâ, labore, gloriâ maioribus, quàm ab ipso vsque rerum conditu, quisquam potitus rerum. Hunc ego honorem, hanc adoream IVSTO LIPSIO, non præ-dam, sed præmium te, Lictor, posco atque condico. Audin'? Rationem audi modò; etiam auscultabis. Æquior, grauior, inexplicabilior, magis inclyta vt victoria, sic belli faciendi ratio cum Imperitiâ, quàm cum alio quouis hoste. Intestinum illud, ac perpetuum: hoc externum, temporariumque. Hic de libertate, imperio, vitâ certitur; sed certitur: in illo, ruina morum & animorum certa. Per hoc, viuere desinas, vtcumque pessimè cadat: per illud, viuas vtique, at non homo. A vulgo, à barbaris, à feris differimus, quòd litteræ nobis sunt: ceteris superamur. Viden' verò, si publico ad hoc bellum missu opus, in vno populorum comitio, vel Imperatoribus, Regibus, Principibus ipsis competitoribus, LIPSIVM missuros, LIPSIO prouinciam decreturos, LIPSIO lauream *omnes*, *omnes* fuisse donaturos? Tribus illum præ omnibus, ex omnibus, centuriatim viritimque Dictatorem fuisse dicturas? Verùm quid hominum suffragia, sententias moramur, aut tabellas? BONARVM ecce ARTIVM legiones oppressæ, mundi, dum florent, robur & decus, illum minimè prensantem, illum solius immortalitatis candidatum, illum procul absentem legunt, & quem scuto imponere nequeunt, desiderio attollunt: in Italiam, tamquam in arcem & Vetera sua inuocant: orant accingatur, magnis itineribus veniat: citò videatur & videat; vt sint, quas videat. Mouetur tam piis precibus animosus iuuenis: sed moneri amat, quàm rogari id, quod missum facere, scelus existimat. vt Annibal quondam hostis, ita ipse à puero, & Latio, & nomini Latino, & Italiæ

* *Vide lect. libb.*

Doctis habet regno potiores.

Ingenium capax artium pacis ac belli.

Bellum gessit, & confecit omnium gloriosissimè.

Quia cum Ignorantiâ.

Meritus ab iis ad Dux eligi præ Dynastis.

Ab Artibus ipsis.

Italiam intrans adit.

Italiæ toti, & Artibus in eâ, iuratus amicus. Accurrit igitur, adest: & simul fines ingressus, ab hisdem quæ implorauerant legionibus, *Pater patriæ litterariæ* consalutatur, Historico populo suffragante, Philosophico Senatu consentiente consciscenteque. Ipse manu turbam adorare: paludamenti, fascium, præferendi ignis incurius esse: vana titulorũ spernere: ad rem ipsam protinus animum vertere. Bonis, quibus partum erat, rationibus imperium cupidus retinere, maximæ dignitati maximam curam adhibet; vt ne finis, quod ferè fit, inclinet: neu quid vlterioris detrimenti Resp. capiat. Principio itaque legionarios, socios, auxiliares allocutus, *Qui Remp.* inquit, *salnam esse vult, me sequatur.* Et, postquàm *Politianus, Hermolaus Barbarus, Rodolphus Agricola, Erasmus, Lud. Viues, Budæus, Iouius, Giraldus, Parrhasius, Nannius, Pincianus, Turnebus*, peritissimi metatores, nec non quidam velites ac rorarij præiuissent; secuti Imperatorij & Consulares viri, Tribuni, primipili, antesignani, postsignani: secutus *Cuiacius* Legatus, qui comui præesset: secuti hastati legionis primæ *Sigonius* & *P. Manutius*: secuti principes sociorum Alæ dextræ, *Ant. Augustinus, P. Ciaconus, P. Pithœus, P. Faber, Reuardus, Leopardus, Valerius*: secuti triarij, *Thuanus, Muretus, Passeratius, Pichena, Mercerus*. omnes ciuicâ, murali, obsidionali, aliisque coronis & dõnis variis insignes: cum multis, qui inscitiæ vincla metuentes, & infrequentiæ aut ignominiæ notari, ad nomen responderunt, & sacramento in Principis LIPSI verba dixêre. Haut ita Prætorio procul, *Fuluius Vrsinus* Quæstor cum Numis, *Hieronymus Mercurialis* Æsculapia proles, *Christophorus Plantinus* vtilis ac perquàm opportunus, ita me Musæ benè ament, Reip. constituendæ machinator. Sed & *Læuinus Torrentius* Euocatus, sponte militiam sumpsit; etsi ei acta sub pellibus ætas, & sacerdotij honos, vacationem concesserant. Erant in propinquo *Arias* & *Michaël Montani*, aurei duo sapientiæ montes, cùm à cunctâ multitudine vox repentè sublata, spei, imò fiduciæ plena: *Væ victis*. Illis vitem, illis gladium, illis catenam, illis securim, illis furcam, illis necem, qui Bonas Artes suo solio & solo *vti optimo maximoque*, per summum scelus eiecissent, vi & vi armatâ deturbassent: qui liberas, qui ciues Romanas, bonis benè natas, virgis, certè contumeliis malè multassent: insontes, indemnatas, indicta caussâ,

Priorum exemplo.

Æqualium auxilio.

Mortuas, ægras, aut neglectas Artes excitare cogitat:

eremodicio deportassent; aquâ & igni interdixissent; honore siue alimento, cum vitâ & luce carere voluissent. Clangere tubam, progressui cani iuberet tantùm, ROMAM, ROMAM duceret, heu! quondam Imperij larem, Virtutum pandectas, epitomen nationum: hoc infeliciorem, quòd anteà felix, nunc Barbariei Ignorantiæque seruiret; & Temporis, cuncta suo dente conficientis & consumentis, pabulum esset. Quas querelas etsi iustas sciret; nomen Vrbis reginæ terrarum, ingeniorum rex pro bono augurio haberet; Pompeij factum valdè damnans, eamdem relinquentis, vt faciliùs obtineret; atque adeò auctoritati conciliandæ faceret, inde in omnia sibi regimen esse: modum tamen vlciscendi iniustum ratus, non nisi MORIBVS ANTIQVIS victurum se professus est. Et subinde [a] EPISTOLICAE QVAESTIONES missæ, & *Barnabas Brissonius* ex formulâ clarigatum Romam profectus, gnarus ipse formularum. Cui cùm res raptæ clarè repetitæ reddi negarentur; bellum igitur indixit, fecitque. Postquàm ad arma clamatum, concursum, conuasatum, & agmen, gradu militari, quadratum iam incederet; deprehensum plerosque gregarios, imò centuriones ac decuriones, studiis priuatis & ex commendatione adscitos pueros ab anterioribus Principibus pueris ipsis, aut senibus puerorum simillimis, ignotos ignorantesque militum, cæli, soli, hominum, linguæ atque viarum. Id verò tum ipsos, tum exercitum, in occasione fortiter agendi, attonitos reddere, fiduciam minuere, metum augere: interim errori, interim fraudi, interim neci, semper periculo esse. Ea res Imperatorem aduertit: Ductores Doctoresq; dedit prudentes locorum, sermonis, omnium, non tantùm quæ in Latio & Græciâ, sed quæ in quacumque terræ, adeoque exili plagâ. Et callidus prouincialium ingenio prouincias optimè reciperari ac teneri, illos omnes Græcos Latinosque dilegit: quomodo antiquitus, quomodo deinde quàm vtilissimè legerentur, [b] ANTIQVARVM ET VARIARVM LECTIONVM libris, facundâ, & in argentum incidendâ oratione concionatus. Amici per viam suadebant, Placentiam diuerteret, suo suorumque corporibus curandis: ipse Veronam præoptauit. Et nescias quo fato illam odium suum, hanc delicium & municipiorum smaragdum, semper nominauit & habuit. Simul Vrbs vrbium in conspectu tandem fuit; *quod bonum*

Et Romam esse conatum opportunam.

[a] EPISTOLICARVM QVAESTIONVM libri V.

Longè aliter à magistellis, & plerisque Criticam arte professis.

[b] ANTIQVARVM LECT. lib. V. VARIARVM LECT. liber III.

Adsentationi alienus:

num factum, TRANQVILLITATI aram statuit, atque eam solens sacrificauit. Nam vti scyphus dum rursum prorsum agitatur, liquorem ægre infundas: ita de pectore sentiebat inquieto. illum, inquam, animum malum capiendi Artium sedem, qui circumforaneus, qui vbique esset. Sacris operatus, *Desidiam* & *Inuidiam* à Barbaris & Ignorantibus haut euocabat. & multis morem maiorum adhuc virginem violari mirantibus, Desinite admirationis, inquit. & Deas illis suas relinquamus: plus damni dabunt propitiæ, quàm iratæ. Non fefellit responsum: vixdum aquilæ fulserant, vixdum apparuerat vexillum insigne *Pudore*, colore Principi vernaculo;

Discessêre omnes adytis arisque relictis:

neque consilij, neque auxilij quidquam in Deabus inuenere præsentibus. Hostibus fugientibus, & multis Catulariâ, pluribus Piaculari, Mugiouiâ, Lauernali, plurimis Sceleratâ portâ erumpentibus, Salutari ingredi voluit noster Camillus Togatus: & ingressus est eâdem ipsâ ætate, quâ olim Octauianus; at maiori felicitate, quàm prior ille sagatus: vt qui sine vllo armorum motu vel metu, hostem ceu Iulius, vidisset simul & vicisset. Quà gradiebatur, vtrimque gratulationes, vtrimque applausus, vtrimque acclamationes: LIPSIO AVGVSTO, MAGNO ET PACIFICO, VITA ET VICTORIA: FELICISSIME:

DE NOSTRIS ANNIS TIBI IVPPITER AVGEAT ANNOS:

ΕΙΣ ΑΙΩΝΑΣ. Erant qui flores spargerent: erant qui vestes iniicerent. Ianuas item lauro & lucernis ornauerant, etsi meridie medio. non vt imputarent; sed quòd reus debendi esse illi quisque crederet, qui Vrbem ab Ignorantiæ tenebris, & Barbarie vindicaret; qui illam porrò, & omnes mundi tractus, factorum scriptionúmve fulgore illuminaret. Ipse non quadrigis anteis, non equis albis vehens: non togâ pictâ indui, non laureâ caput redimiri, quam deinceps in Capitolium inque Iouis gremium deferret: pedes ambulare prudentiâ Princeps, habitu cultuque gregarius: meritis supra omnes, suo sensu vel infra se esse: satis comperto, nihil fecisse vt laudaretur, qui laudari atque adtolli respueret, cùm fecisset. Quid multa? præsens querebatur, & quod visu nouum, desiderabatur inuentus: imperatorio tantùm vultu, patulâ fronte, vividis oculis, & ore prono in humanitatem ac misericordiam, nobilis & notus: suspiriis quoque & gemitibus, quorum largiter fundebar, visâ pulcherrimâ quondam, nunc ad horrorem desormi, formâ magnæ Vrbis; si magnum cadauer, Vrbs magna. Euersa templa, Capitolium, priuatæ domus: violata Deorum signa: deiectæ clarorum virorum statuæ: imagines fractæ, & tractæ: in curiâ, in atriis. Sublata ædes Vestæ: collegium Pontificum atque Augurum sublatum. Illustrium ingeniorum monimenta in Comitio arserant. Interierat melior pars Senatus, Equitis, Plebis, cum vestitu, cumque insignibus & ornatu. Quid ornatum loquimur? Interierant (miseret dictu) nomina profana, sacra, sancta, religiosa rerum, adeò non tantùm res ipsæ; quorum pænè omnium memoriam, Tempus, Imperitia, Barbaries, certatim damnauerant. Habuerant nimirum Litteræ quoque suam Alliam, suam Emathiam, suas cannas; & quod longè funestissimum, simul vniuersas. Passæ suos Gallos, Pœnos, Cinnas, Marios, Sullas, Catilinas, Verres, Cethegos, perdere & prædari malo præsagio festinos; vt mos vulgò scientium aliena tenere se, & citò relicturos, neque diù vsuros fruituros. Sed lacrymam dormientem vel conniuentem excitabant maximè suffixa pilo Varronum capita, Cicerones ab Antoniis istis denuò trunci, vel ¹ EMENTITI, Propertij luxati & elumbes, Plauti in pistrinum retrusi: maximi census auctores in exsilium acti, inve ergastula, sine lege, sine more, sine modo, sine caussâ, compacti: tota, vt verbo dicam, Resp. litteraria perculsa atque prostrata.

Ergo igitur hâc scenâ rerum, non somno, non vanitate, non titulo Principem egit LIPSIVS: non etiam (qui ferè error est sive morbus hodieque peregrinantium) sollicito & præcipuo studio indagauit, vbi locorum Apicij culina, vbi Apollo Luculli, vbi Messalinæ fornix, quot Marsyæ statua coronarum capax: quàm tornatile Poppææ mentum: cuias equus Curtius, Thessalus an Numida: vinúmne Falernum Chio sapientius: & hæc talia lasciuiarum, tricarum, apinarum: sed se Reip. esse, non suam Remp. autumans, animum in primis induxit, omnium sanorum vitam sartam tectam suâ industriâ seruare, omnium ægrorum valetudinem suâ medelâ prohibere, omnes iniuriâ spoliatos, in integrum restituere, omnes vinctos soluere. Huius ergô, quidquid erat carcerum obito & inito, animaduertit ² SENECAM TRAGICVM, ³ VELLEIVM

Marginal notes (left): Manuel leue: · Maximè pudibundus. · Litteram hostus: · Vestitu. & sensu de se, modestus: · Forte vultu &c.

Marginal notes (right): Ruinarum litterariarum quasi à Barbarie, & Vetustate, mutilatus: · Non vanus: · Bonis publicis amans, & eorum monumentorum, Antiquorum, prisci: · ¹ IVSTI CIVM DE CONSOLATIONE CICERONIS. · ² ANIMADVERS. IN SENECÆ TRAGOEDIAS. · ³ ANIMADVERS. IN VELLEIVM PATERCVLVM.

[1] COMMENTARIVS IN PANEGYRICVM PLINII. [2] IN VALERIVM MAX. NOTAE.

LEIVM PATERCVLVM, [1] PLINIVM illum, heu! olim floridum Traiani laudatorem, innumerum aliorum numerum, in reatu, squallore, sordibus vinctorum, inscriptorum, semirasorum, semiuiuorum.[2] VALERIVM item MAXIMVM in eâdem turbâ notauit, quàm sibi, quam suo nomini diffidentem! Erat hic paullò, quam alij, habitior: eùm nihilo seciùs certum esset curare omnes; hùncce solutum, lautum, curatum voluit ante omnes, vel omnis caussâ, quod in dilectu Tribuni, in lustro condendo Censores, a bono nomine ordientes, religiosè riteq; captabant. Extra ordinem multatæ malè emerserunt duæ custodiæ (quas Senatoriè & laxè saltem attineri, iuris fuerat, & moris maiorum) L. ANNAEVS SENECA, & C. CORNELIVS TACITVS, Consulares viri. è barathróne aliquo aut Polyphemi antro, an magis è caueâ tigridum & pantherarum, in obscuro est. Ad bestias certè damnatos fuisse, cumque iis aliquandodepugnasse, Iouem lapidem, ex animi sententiâ, iurasses. ita vnguium scarificationes manifestariæ erant, & dentium characteres. Miseranti LIPSIO, & percunctato, quid ita in publicâ custodiâ, qui publicum, vel in priuato, negotium egissent; quid manibus vinctis, quid ligati ipsi, qui mortales omnes suis sibi beneficiis obligassent, & quos oportuerat in Principum esse manu atque sinu; quid sordidati, qui vltra terræ vltraque Naturæ metas, Prudentiæ & Sapientiæ nitorem, lucem, ignem misissent; nihil aliud quàm caussati sunt, apud imperitos & magnates, magna ingenia & mala in æquo stare: illos altos, iuxta se attolli nihil velle. apud noxios, innocentiam noxiæ esse, & adspici quasi criminantem. Sese verò rerum vberes & serios, sermonum paucos, pompam & fallacia Aulæ odisse, verum amare: proinde nec capere, nec capi. Placuit elatorum virorum oratio, quâ maximè ferebant displicuisse. & confestim vertigine aut festucâ Quirites iterùm facti. Quirites autem? imò sanatis quæ superer ant membris, (nam Cornelius quidem vt mutilus omnino ne sit, non perfecerint Hippocrates sexcenti) latum clauũ, & omnia honorum ornamenta velut postliminio recepêre, & in Curiam reliquâ sui parte (virtutis & meritorum caussâ) renenêre. [3] *Seneca & Tacitus* sic adiuti (quo mutuas operas traderent boni & officiosi liberti) LIPSIVM ipsum patronum, ætatem totam, comitatu & consilio iuuêre. Quibus

Inter hos Taciti præfatium & Senecæ. — *[3] IN SENECAM COMMENTARIVS. COMMENTARIVS IN C. CORNELIVM TACITVM.*

præcipuè fretus, veteres & vetera suscitare, instaurare, decorare constituit. Itaque rutis, cæsis, ruderibus superstitibus in vnum conductis atque comportatis, [4] VRBEM ipsam & MAGNITVDINEM ROMANAM, haut minori arte, apparatu, splendore, quam Romulus, aut posterorum quisquam, molitus & emolitus. Ciues iam opus erant, qui haberent & incolerent. dedit, an genuit, dicam? illos certè quà libris, quà lapidibus, tam in Vrbe, quàm foris, erutis ac effossis, ceu Deucalion aliquis, numerosos ostendit. Sed quid ciues sine legum metu, sine diuorum cultu, sine virtutis fulcro? seditiosi, discordiosi, feroces, immodici, atque vt semel & simul dicam, turba turbulenta; cui centuplex murus seruandæ sit parum. Eapropter [5] LEGVM REGIARVM & DECEMVIRALIVM freno coercuit: [6] CONSTANTIAM inseruit: [7] RELIGIONEM fluctuantibus anchoram, non secus ac Numa aut Lycurgus, sed VNAM illam præstituit; additis [8] VESTALIBVS aliisque sacerdotibus & administris. Quid, quod populo Consules, Censores, Senatores, rerum arbitros, morum magistros, personarum tutores imposuit? Quin etiam quomodo constitutus ipsis habendus, quomodo & quando soluendus, præscripsit: & ne quando numerum iustum, fas, ritum migrarent, [9] SATYRICO scribendi genere cauit & edixit. Multa mihi ipsi per satyram dicenda, vt ne singula recensendo & insistendo sim tardior, quàm ille faciendo fuit. Multa, sed omnia [10] ELECTA. Nam & ψυχῆς ἰατρεῖα [11] BIBLIOTHECAS struxit & instruxit: & [12] frumentationis panisque gradilis auctor fuit. [13] Genus discriminauit, aliis Patriciis, aliis Plebeiis; alias Nobilibus, alius Nouis; nobilitatis notam vnicam esse volens, cerearum imaginum multitudinem, ex magistratu curule.[14] Seruis tunicam pænulámve circumdedit: [15] Magistratibus ac Vestalibus lictores præmisit; qui submouerent, qui animaduerti iuberent.[16] Senatum & equitem anulis ex auro, plebem ex argento, militem & seruum è ferro insigniuit.[17] Ergastula inuenit agriculturæ caussâ, lapidum, pistrini, aquæ hauriendæ.[18] Missilia etiam crebra, vtilia, pretiosa sparsit, ligneatum tesserarum iactu: [19] togas albas, [20] sellas, lecticas cum lecticariis seruis donauit, & [21] lectos aduersos siue Geniales nouis Nuptis. [22] Conniuio publicitùs omnes accepit: & ad [23] delicias aquâ calidâ (quamquam naturâ & educatione sobrius, ac

[4] ADMIRANDA, siue DE MAGNITVDINE ROMANA lib. IV. — *In lapidibus, nummis, & INSCRIPTIONIBVS VETERIBVS deditus.* — *[5] LEGES REGIAS & LEGES DECEMVIRALES.* — *[6] DE CONSTANTIA libri II.* — *[7] DE VNA RELIGIONE aduersus Dialogistam liber.* — *[8] DE VESTA ET VESTALIBVS SYNTAGMA.* — *[9] SATVRA MENIPPAEA.* — *[10] ELECTORVM libri II.* — *[11] DE BIBLIOTHECIS SYNTAGMA.* — *[12] Electorum lib. I. cap. viij.* — *[13] Ibidem cap. XXIX.* — *[14] Ibidem cap. XXV.* — *[15] Ibidem cap. XXIII.* — *[16] Elector. libro II. cap. VIII.* — *[17] Ibidem cap. XV.* — *[18] Elector. libro I cap. VIII.* — *[19] Ibidem cap. XIII.* — *[20] Ibidem cap. XIX.* — *[21] Ibidem cap. XVII.* — *[22] Antiquar. lect. lib. III.* — *[23] Elector. lib. I. c. IV.* — *Sobrietatem miror.*

ac luxui infensus ipse) largiùs imitauit. Scio non hîc à risu temperaturos qui oculos in capite, & iudicium in oculis duntaxat habent, qui omnia potiùs, quàm ingenium visendum efficiunt & putant; qui pontes, qui arcus, qui aquæductus, qui turrium alta mirantur: risuros inquam, cùm res magnas facientium gloriam, earumdem scriptori me legent adscribere. Sed rideant licet, dicam quod sentio; Scientiam difficiliùs, quàm Capitolium adscendi: vrbem nobiliùs intelligi, quàm condi: viliùs minorique laude colossum strui, pyramidem erigi (vt calceum sarciri) quàm describi. Ista à corporibus orta, corporum modo lapsilia sunt & labuntur, ne nominibus quidem mansuris, nisi si ingenij, vt sic dicam, brachiis fulcineantur & fulciantur: animorum opera, vt ab immortali fonte manantia, immortalitas manet. Attollant itaque alij Mucij dextram pro libertate nidentem: Hadrianum leges ferentem: Cæsarem fusas fugatasque acies solum redintegrantem: ego LIPSI manum cælo feram, Obliuionis & Inertiæ propulsandæ amore inflammatam: memoriam atque iudicium [1] POLITICA præcepta, [2] MONITA, EXEMPLA tradendi, [3] MILITIAM ROMANAM cum [4] stipendiorum initiis ac progressu, cumque [5] MACHINIS, TORMENTIS, TELIS, restituendi, suspiciam. Non enim sciolos fero, galeatos aliquot lepores, super mensâ Alexandrum debellaturos; qui (cùm obsidionibus paucis, prælиis forsitan interfuerint nullis) se milites, se tamen Tribunos appellant; non item togatos verucces, qui tertio quoque verbo Statum spirant, columnæ Status, si dîs placet; non fero inquam, de LIPSIO tam opinari sinistrè, vt dicant paganum hominem, publico sese abstinentem, non belli, non domi vllo munere functum, inscitè igitur de *Militia*, deque *Politia* scripsisse. O Cimmerij! ô vespertiliones! Post occasum Solem, Romanâ lege, iudicare non licuit: vos etiam de occaso vultis? Nihil LIPSI vobis vmquam fuit, nihil erit: non millesimam eius partem capitis; & carpitis? Idem peccatum peccatis, quod improbatum itis. Sed dicite, amabo, vos qui Censuram sine suffragio geritis, eos qui Astrologiam olim, hodieq; tradunt, quando à cælorum conuersatione rediisse putatis? quàm nuper super, & cum nonâ sphærâ trepidauêre? quamdiu Saturno, Ioui, Mercurio attubernales fuêre? Et Plinius, Naturæ quidam actuarius, cùm formicam, cùm ceteras numquam sibi visas graphicè describeret animantes, an ex earum prosapiâ ipse? an ab illis in hominem transiérat nouâ metempsychôsi? His tamen fauetur, his plauditur: hi cum admiratione, delectatione, fide leguntur. Prætereà nónne L. Lucullum narrat M.Tullius, cùm esset Româ ad bellum Mithridaticum profectus, rei militaris omnino nescius, tantum tamen, inter nauigandum, quâ percunctandis peritioribus, quâ rebus gestis legendis, euasisse in omni genere belli, vt & Asiæ fines planè dux factus attigerit, & post paullò, maximi illius regis confessione, omnibus, quorumcumque sæculorum, Imperatoribus anteferretur? Hæc si ita habent, & tam difficilem prouinciam armorumque tractationem homini rudi Roma decreuerat, historiam lecturo; si tantum elogium tantus rex merito dedit, postquàm tantillo maris & temporis interuallo legisset; quid est, cur angustis oculorum finibus prudentiam terminantes, LIPSIO ipsi talium rerum vel scriptionem inuideamus? Cur etiam summum Principem & Ducem fuisse infitias eamus; qui non inter breuiculam nauigationem, non saltuatim, non perfunctoriè libellos aliquot euoluerit; sed tot annos, tantâ curâ, tam collineanti & tectâ iudicatione ac notatione, Assyriorum, Medorum, Macedonum, Græcorum, Romanorum, imperiorum omnium, & temporum consilia, dicta, facta comprehenderit? Quod si fecit, & scripta eius ipsâ se bonitate & vtilitate liquidò probant; cur iis neglectis, in auctorem vertimur & calumniamur, vnde sint magis, quàm quid sint, inquirentes? Si coruina, si aprugna, si id genus ferina, inter accumbendum, apponitur; nemo istuc inclamat opinor,

Quis genus? vnde domo? qui te genuêre parentes?

Nemo inquam feræ natalem locum, quas perreptauerit cauernas, quibus errauerit siluis, curiosè curat:;sed sapidam, sed in suo vigore & ἀκμῇ prolatam vescitur. Quin idem in bonis & sapientibus scriptis vsu nobis venit; & auctorum securi, fruimur ipsa? Adfirmauit mihi quidem certè non nemo, similium iudicandi bonus, vtpote summus olim militiæ Belgicæ iudex, nunc Principibus Senator non postremus, LIPSIO ipsi doctrinæ & prudentiæ merito æstimatus atque cultus: quid multis? vir, quem

[1] POLITICORVM libri VI.
[2] MONITA EXEMPLA, & POLITICA.
[3] DE MILITIA ROMANA libri V.
[4] Elector. lib. I. c. II.
[5] POLIORCETICON, siue de MACHINIS, TORMENTIS, TELIS, libri V.

Politicorum & Militarium [illegible] scriptor, etsi [illegible] imperitus.

quem Mineruæ armatæ filium dixerim, nisi si multos iam illi annos, in filij modum, beneficiarius fuerim; adfirmauit inquam, vbi de *Politicis & Militiâ Lipsianis* sermo coràm incidisset, nihil diuinius posse: non nisi illâ-ipsâ Mineruâ præeunte concepta, & dictante conscripta. Abite igitur, exeste procul, procul, qui alia omnia non dicam sentitis, sed latratis: non recipiuntur canes in hæc fana. Non sunt ista Tribuniciæ cognitionis. Contemnere potestis, iudicare non potestis. *Inqui estis: vos euro: vos volo:* atque in viam redeo LIPSI Principatus. Quem ipsum cùm nosset probè, veluti *ἀεισοκρατίαν, δημοκρατίαν*, Remque publicam omnem, præmio & pœnâ contineri: [2] CRVCEM quoque statuit, & supplicij varium genus: præmiorum multifariam dedit, & proprio verbo [2] MVNERARIVS fuit. Sed sanguine ludus is caruit: & nemo in eo sine missione pugnauit; nisi fortè [3] DIALOGISTA DIODORVS, [4] LVCIVS, & [5] BATAVVS SANNIO vnus.

Præter hæc, quòd Latinæ vocis honorem per omnes gentes diffundi expediret, & tot populos discordes ferosque, sermonis coagulo & commercio ad colloquia contrahi; ne separatio illa linguarum, nationem à natione separaret (quandoquidem *loquendi varietas efficiat, vt externus alieno non sit hominis vice*) [6] DE RECTA PRONVNTIATIONE LINGVAE LATINAE libellum vulgauit, atque alterum [7] EPISTOLICAE INSTITVTIONIS. Et ne quando ingruens Barbaries nomini Latino hominibusque Latinis damnum daret; [8] EPISTOLARVM *Centurias decem*, siue millenariam cohortem vnam, per omnes mundi oras distribuit. Non enim quemadmodum Octauianus vel Traianus, mari, fluminibus magnis vel montibus Romanum limitauit imperium: sed Solis ac Lunæ regionibus distendit. neque *lateritiam*, neque *marmoream* Vrbem reliquit, sed vero & veteri cognomento *Æternam*.

Ab humanis ad diuina versus, SOPHIAE ipsi templum struxit, atq; ad illud [9] MANVDVXIT. Templum verò? imò & [10] PHYSIOLOGIAE cælum Archimedes Belga superstruxit; domicilium Dei, Geniorum, animorum & astrorum; peculiares quoque [11] D. VIRGINI sedes, paullò ante fatum suum, fabricatus. Nimirum vt Musici pleno & rotundo ore cantaturi, cantum præludunt & præanissant: sic LIPSIVS cælo & cælestibus mox fruiturus, non nisi cælum & cælestia cogitauit & scripsit.

[1] DE CRVCE lib. III.
[2] SATVRNALIVM SERMONVM libri II. & DE AMPHITHEATRO liber I.
[3] De vnâ relig. ADVERSVS DIALOGISTAM liber.
[4] DISPVNCTIO NOTARVM CODICIS MIRANDVLANI ad Corne. liam Tacitum.
[5] RESIECTIVNCVLA SANNIONIS CVIVSDAM BATAVI, ad fin. diem Virginis Aspricol.
[6] DE RECTA PRONVNTIATIONE LINGVAE LAT.
[7] EPISTOLICA INSTITVTIO.
[8] EPISTOLARVM Centuriæ X.
[9] MANVDVCTIONIS AD STOICAM PHILOSOPHIAM libri III.
[10] PHYSIOLOGIAE STOICORVM libri III.
[11] D. VIRGO HALLENSIS. D. VIRGO ASPRICOLLIS.

Quibus, & anteactis omnibus, egregiâ quâdam humanitate temperatis, in affectum & adspectum sui rapuit orbem terrarum. Inde concursus, quasi ad emblema Gratiarum, ad Insulas fortunatas, ad diuinum aliquod, vt sic dicam, monstrũ, & in modico corporis tugurio animum gigantem; in quem, vt Zeuxis in suam Venerem, aut Phydias in clypeum Mineruæ, Natura contulisset, quidquid rari vsquam & vnquam sortita. Concurrerunt viri, feminæ, non proletarij, non capite censi vel minuri: sed Capita ipsa hominum ac rerum. Illi illi, quorum ore Fortuna pronuntiat, quos beatos, quos felicitatis extorres velit; paullisper obliti à sese omnia pendere, Scholam ineunt, vt ab vnius ore pendeant: atque exeunt admiratione ipsâ tacitâ vociferantes, pro Historiographo Regio, Prudentiæ Legatum, pro suo Professore, Sapientiæ Præconem audisse, salubria edicta proferentem: & [12] de Principali suo munere officioque, ex tempore, sed quæ tempus in omne (si memineris & vtare) prosint, DISSERENTEM. Et quid vltrà miramur datos rusticantibus fasces, arantes à Senatu populoque ad Dictaturam accersitos? Pontifex Max. Reges, Principes, homini Iscano rure nato, rure, si bella sinant, victuro, honores deferunt & primatus. Sed adeste ambitiosi, videte. Honos hic candidatus est; quem vos per preces, fraudes, scelera, impetratum itis aut ereptum. candidatus est, & repulsam patitur, competente Patriæ Caritate. Quâ factum, vt cùm, veluti de Homero septem vrbes, sic de ipso Roma, Lutetia, Vienna, Florentia, Venetiæ, Bononia, Louanium certarent; hoc vicerit, tenueritque. Quod [13] OPIDVM postea quam a primâ vsque origine (victoriæ & habitationis pretium) ET ACADEMIAM EIVS DESCRIPSISSET; impleto quinquagesimo-octauo plus-minus natiuitatis anno (ne post tot immortalia opera, mortale aliquid præstaret) Superis redditus est: oculos claudente *Nicolao Oudarto*, antistite amicorum. Cui &, vt moriens quoque mores antiquos seruaret, anulum aureum, cum munusculis ab aurei sæculi viro Prochnicio Legato Polono, reliquit; & pro Fortunæ statuâ, viuum suæ doctrinæ, prudentiæ, & candoris simulacrum.

Tanta autem comploratio insecuta est, vt quemadmodum Philopœmene obeun-

Comitate & affabilitate excepti.
[12] DISSERTATIVNCVLA APVD PRINCIPES.
[13] LOVANIVM, ID EST OPIDI ET ACADEMIAE EIVS DESCRIPTIO.

te, vltimus Græcorum; ita LIPSIO, vltimus bonorum, vltimus periisse videretur Latinorum. Et sanè interierat cum illo nomen vigorque litterarum, nisi si velut Interreges *Iosephus Scaliger, Casaubonus, Dion. Gothofredus, Marsilius, Velserus, An. Robertus, Seb. Rollardus, Pantinus, Lernutius, Gruterus, VVouerius, Boncarius*; nisi si *Patres Societatis* IESV, scientiarũ & virtutum quidam Atlantes; nisi si magna spes altera *Erycius Puteanus*, cum aliis paucis, occurrerent.

Insecuta quoque prodigia: dies fœdo imbre infames: venti post hominum memoriam vehementissimi, & quales numquam flauerant viuo viro minimè gentium ventoso. Hos ille, ceu Æolus, carcere clausos tenuerat, rarâ doctis magnificque pedisequâ Modestiâ; sibi tam familiari tamque amicâ, vt cùm Censorium siue triumphale funus ab vniuerso hominum, cui profuerat, genere mereretur; tacitum elegerit, & disertis testamenti verbis pompam fieri vetuerit. Sed quasi fatale foret, cuncta illi Romano ritu euenire; fuit tamen, fuit bustuarius aliquis gladiator, qui ad famæ ipsius post natam Famam optimæ sepultutam depugnaret: qui, vt Rhodij solent Herculi, maledictis sacrificaret: qui inconstantem, qui Proteum religionis, omnium & nullius, blateraret: stilum ac dictionis genus incesseret: scripta denique ipsius omnia laceraret: idque, vt opinio quidem est, quòd ea D. Virginis encomiis clausisset: etsi *Francisco Petrarchæ*, qui idem fecisset, DIVINI nomen nemo hactenus inuidisset. Vulpecula hominis! viuum leonem adspicere, non nisi vt adspiceteris, ausa, mortuo insultas? Lupi ouile quantumcumque ingressi, occidione occidunt, neque vni parcunt, vt vnam vorent. Tu omnes in LIPSIO dotes perdere conaris, vt vnam scilicet perdas pietatem. Et quomodo è Dianæ Ephesiæ nefarius ille, sic ex tanti nominis velut incendio & ruinâ nomen captas. Tun' religionis insimules, quem semper bonum, à tui similibus abisse, ad suos rediisse, testificantur omnes boni? Nam sedem, si nescis, mutauerat, numquam fidem: patriâ per belli fluctum eiectus, numquam pietate. Atque vt Solis radij in terram missi, ibi sunt vnde mittuntur: ita ipse Romano cælo adhæsit, etsi vestrò cælo illuxit. Tun' inconstantiæ suggilles, qui Constantiam professus, non ad momentum, vt Decij, sese deuouit: sed iam inde à puero studiis immortuus, & PVBLICO BONO? qui huic adsiduè operatus, non in lecticâ modò, vt quondam Augustus, sed (Valetudine nullum commeatum dante) pænè in lecto? quem in extremo & fatali morbo, suprà quàm credi tu fas, infesto & excruciante, his ipsis oculis vidimus, tanta animi corporisque tranquillitate, tantâ moderatione, vt LIPSIO patiente, alium ibi non loquentem, non querentem, non suspirantem, torqueri putaremus?

Semper modestus.

Semper pius, & constans: quamuis impij ac æmuli aliud nunc scribunt.

Stili vernaculam & claram breuitatem, mortalium nulli anteà cognitam, nulli deinceps imitabilem, omnibus optandam, aut scripta eius, seu viri seu Genij, defendere, ipsorum iniuria fuerit: Oracula non egent patrono. Hoc tantùm dicam, id quod ipse tamquam vates, etiam iuuenis, promiserat, * daturum se, dîs volentibus, aliquem, qui non solùm in litteris, sed etiam Politicis, Historicis, Philosophicis præstaret, quod victâ inuidiâ admirationi esset, nimisquam ampliter perfecisse.

* Epistolica Quæst. lib. IV. Epist. XXV.

Viuis enim etiamnunc Magne LIPSI: & quamuis (vt planetæ, quia propè sunt) nondum maximopere scintillas; tamen quoad genus humanum incolume manserit, quamdiu vsus litteris, honos scientiæ, prudentiæ & sapientiæ pretium, modestiæ nomen erit, quamdiu rerum naturæ, quamdiu Memoriæ memoria durauerit, illustre & admirabile profectò vigebis ingenium: & nomen tuum indeletum atque indelebile videbit posteritas in Actis AETERNITATIS.

DIXI.

APPROBATIO.

PRINCIPATVS *hic* LITTERARIVS *Manibus Ampliss. viri* IVSTI LIPSI, *à Clariss. Gaugerico Riuio I C. scriptus (quòd priscorum rituum Imaginem graphicè repræsentet, & viri de Repub. Litterariâ optimè meriti* LIBROS OMNES *ingeniosè simul & doctè complectatur) tutò, ac vtiliter prelo committetur, & diuulgabitur. Actum Antuerpiæ,* IIX. *Kal. Feb.* ∞ .IↃC.VII.

Laurentius Beyerlinck S. Th. Licent. Librorumque Censor.

ERY-

ERYCI PVTEANI

LIPSIOMNEMA

ANNIVERSARIVM,

SIVE

IVSTI LIPSI V. C.

LAVDATIO FVNEBRIS,

DIE ANNIVERSARIO HABITA.

AMPLISSIMO, PERILLVSTRI,

ET

ADMODVM REVERENDO DOMINO

D. GEORGIO AVSTRIO,

MAXIMILIANI I. IMP. NEPOTI,

PRÆPOSITO LOVANIENSI,

ET ACADEMIÆ CANCELLARIO,

ERYCIVS PVTEANVS INSCRIBO.

Rodit ecce Lipsiomnema Anniversarivm, id est, Oratiuncula quam dixi, Perillustris & admodum Reuerende Domine; & tuum audet nomen vsurpare, apud quem dixi. Laudes nescio, an Lacrymæ sint; sed Lipsio fusæ, & in tuum amantis ac lugentis sinum. Equidem laudare tantum virum sine lacrymis non potui: & vix sine lacrymis quisquam laudes eius audiuit. Meum adfectum in Auditoribus repperi: tuum illi expresŝere. An quidquam potuit sanctius? Lipsivs tuus fuit, & tu Lipsi. cur tuus ille, Oratio mea indicat: dotes amasti quas adorno. cur tu illius, in vestibulo hoc Orationis volo legi. Fucus & ambitio absint; Stirpem tuam, Virtvtem, Ervditionem, Dignitatem, amauit, æstimauit, coluit Lipsivs: & nunc ego, nunc boni omnes, eius exemplo. Quid ni *Stirpem?* Æui Heroës Avstrii sunt, & eminere, præesse, imò regere nati, quidquid in orbe natum. Atque hæc Familiæ siue laus, siue æternitas, etiam tua; qui Familiæ nobilis ramus, *Virtute*, *Eruditione*, *Dignitate.* Vt stemmata desint, & *longo* recuses

Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Maiorum, & stantes in curribus Æmilianos;

triplici tamen isto radio Avstrivs es, & in sacro Vrbis & Academiæ Louaniensis solio inclytum auitumque Gentis nomen tueris. Hæc igitur Dignitas, quam cùm solo Sanguine mereri potueris,

tueris, Virtute & Eruditione maluisti. Addo Prudentiam, & rerum vsum; addo peritiam nostri & antiqui æui; addo orbis, id est Imperij AVSTRII inspectionem. Nam quæcumque augustis æternisque sceptris tui illi regunt, tu lustrasti: terrarum mariumque longinqua, velut domestica; aliena, velut tua. Sed huc reuersus es: Belgicam, & Louanium, vitæ & quietis stationem ratus; quia suam iam LIPSIVS elegerat. O occulta, sed benigna Fati consilia, imò indicia! PRINCIPES Belgica AVSTRIOS habere & videre coràm cœpit, postquam te PRÆPOSITVM & CANCELLARIVM ex eadem Gente, velut minorem Principem, Vrbs ista & Academia acceperant. Sic igitur eodem nomine, eodemque sanguine nunc Aula se iactat, atque etiam Schola; nisi & Schola velut Aula sit à sidere quodam AVSTRIO & splendore. Aula; sed quieta, composita, sancta; quam Musæ, & Elegantiæ, & erudita Simplicitas incolatu suo ornant. Etenim fasces & tituli hìc quoque fulgent, non superbiunt. Fasces, sed Doctrinæ; tituli, sed à tuâ manu: & sic clariores, quia à tuâ. Ades ipse, & munus auctoritate Pontificiâ insigne obis, quod vicariâ alij operâ solent: tantò mehercle aliis maior, quantò se minus alij munus suum arbitrati. Itaque insigniri doctrinarum sertis Iuuentus ambit, maximumque studiorum præmium putat ab AVSTRIO insigniri. Etiam in vilibus minuta quædam æstimantur, pretiique pondus capiunt à donantis manu: quid ni hæc magna, à te magno, cùm expletis spatiis cultores bonarum artium scientiarumque scandunt Honoris limina, & Academicâ à te laureâ donantur? Liceat dicere: donaris ipse, & toties accipere doctrinæ videris præmia, quoties confers. Sed redeo ad LIPSIVM, quem tuum fuisse postumo liberalitatis desiderio testatus es. Nam quæ nostræ, aut Academiæ partes erant, tu sumpsisti, promptus ponere monumentum magno illi viro & amico; quodque maiorem hìc laudem habet, pænè importunus. Sed heredes supererant, atque domus pars altera vxor ANNA CALSTERIA insignis matrona, quæ prima adfectu sciri in exstinctum debuit, quippe in maritum. Sciri deinde S.P.Q. Antuerpiensis, & Regina illa vrbium, velut altera vxor, quæ tamquam Larem familiarem LIPSIVM coluit, sarcophago eumdem complecti. Atque in hoc pietatis consortium, è longinquis oris, vir heroicæ virtutis ac nobilitatis PROCHNICIVS venit, iam pridem in viuentem LIPSIVM liberalis, vt in mortuum quoque esset. Tuus tamen non sine effectu adfectus est,

——quòd diligis vmbram,
Et colis exsequias.

Nam & SOLLENNIA ista curæ tibi fuère; & vt laudes τοῦ μακαρίτου iterùm

iterum audires publicè, inque tuo templo, Extemporalis Orationis mœstum eloquium aures tuæ non ſpreuerunt. Velut instaurati doloris Myſtagogus, ſparſiſti publicè lacrymas, vt ſpectares. Sed meâ tamen maximè lugentis voce motus, & laude extincti, λόγον μνηματικὸν æſtimaſti quem habui: munere etiam miſſo, poſtquam habui, tamquam in vicem plauſus. Et cuiuſmodi munere? benigno, litterario, gratuito, & cui THESAVRVS nomen fecit. Iam ad quem? nec viſum anteà nec auditum. Equidem erubui ad tam promptæ humanitatis exemplum: cui nunc reponere LIPSIOMNEMA ipſum volui, etiam in exemplum. Scient exteri, eſſe inter Belgas qui LIPSIO, & poſt LIPSIVM bonis artibus honorem deferat: eſſe etiam, qui tali fautore bonis artibus operetur. Viue & vale Perilluſtris & admodum Reuerende Domine, & STIRPE, VIRTVTE, ERVDITIONE, DIGNITATE tuâ fruere. Louanij, XIII. Kalendas Iunias, ∞. IↃC. VII.

LECTORI

LOCVM SENECAE PROPONO

EPISTOLA XI.

IAM *clausulam epistola poscit: accipe, & quidem vtilem & salutarem, quam te affigere animo volo.* Aliquis vir bonus nobis eligendus est ac semper ante oculos habendus, vt sic tamquam illo spectante viuamus, & omnia tamquam illo vidente faciamus. *Hoc, mi Lucili, Epicurus pracepit: custodem nobis & pædagogum dedit: nec immeritò. Magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis adsistat. Aliquem habeat animus, quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. O felicem illum, qui non adspectus tantùm, sed etiam cogitatus emendat! O felicem, qui sic aliquem vereri potest, vt ad* MEMORIAM *quoque eius se componat, atque ordinet! Qui sic aliquem vereri potest, citò erit verendus. Elige itaque Catonem: si hic videtur tibi nimis rigidus, elige remißioris animi virum Lalium: elige eum* (quem nisi LIPSIVM dicam?) *cuius tibi placuit, & vita, & oratio, & ipsius animum ante te ferens & vultus, illum semper tibi ostende, vel custodem vel exemplum. Opus est, inquam, aliquo, ad quem mores nostri se ipsi exigant. Nisi ad regulam, praua non corriges.*

ERYCI PVTEANI
LIPSIOMNEMA
ANNIVERSARIVM,
SIVE
IVSTI LIPSI V. C. LAVDATIO FVNEBRIS, DIE ANNIVERSARIO HABITA.

QVOD alibi consuetudo, hîc pietas SOLLENNE facit, AVDITORES; luctumque publicum ferali pompâ instaurat, necdum remissum. Etiam funus nobis æternus ille LIPSIVS est, magnoque vulneri continuus quoque dolor adhæret. Sed quamuis adhæreat: noua, &

Annua vota tamen, sollenneisque ordine pompas
Exsequimur, strumusque suis altaria donis.

O desiderium extincti! tedimus ad luctum, quem nondum posuimus; ad lacrymas, quas nondum abstersimus. Non hæc SOLLENNIA, sed PERENNIA sunt, & magnis, heu! LIPSI vnius Manibus debentur. Etenim,

Ex quo relliquias diuinique ossa parentis
Condidimus terrâ,

in squallore fuimus, Iusta IVSTO fecimus, laudes diximus, non more, sed mœrore. Quasi totius anni funus fuerit, exequias iuimus; & quem cottidie planximus, cottidie sensimus mori. Semel LIPSIO parentare, satis non fuit: nec semel laudare, satis. Primus id fecit, piissimo vocis obsequio, Clarissimus Ictus & Antecessor GERARDVS CORSELIVS, & in hoc ipso loco. Alij deinde, sed alibi: hic familiam, ille vitam, iste famam & scripta, diuiso veluti eloquij penso. Totum LIPSIVM nemo potuit, nemo poterit, nisi resurgat, faciatque ipse qui extinctus. Laudari tamen vel sic debuit; vt cuius encomium mortales nullâ ingenij felicitate queunt implere, eius faciliùs exemplum admittant: hominem supra homines positum non detrectent imitari. Nemo quem agnoscit parem, sequitur: vestigia placent, cùm suspicimus. In LIPSIO verò summa omnia, summus ipse: quem exprimere ideò omnes velint, quòd nemo possit. integrum nempe, & sine æmulatione cuique exemplum, quia nemo attingit. Laudari igitur debuit, & hîc potissimùm, in meditullio vrbis; & Diui Tutelaris æde, vbi tumulum, si non habet, habere meruit. Etenim mos vetus vrbium Conditoribus ἀμφίπολον τάφον in meditullio dabat: sed alter Academiæ velut Conditor, consensu Belgarum LIPSIVS audit. Item, in vrbe, adeoque foro, præter consuetudinem, vnus olim Traianus sepultus, quia optimus Imperatorum: cur non & hoc exemplo noster ille, quia optimus Eruditorum? Contemsit, imò reiecit hunc honorem, quem nihilominùs inuenit. Tumulum hîc quoque, quia Encomium habet; & totâ vrbe sepultus iacet, qui totâ vrbe, imò toto orbe claruit. Ergo iam adeste gloriosi Manes, vocis quoque meæ pietatem excipite, quâ instaurare iussus sum funebrem repentinæ Laudationis honorem. Sanè nisi iussus, tam repentinus esse nolim. Iussus autem, quia rogatus; & ab eo, qui siue auctoritatem, siue amorem respiciam, iubere poterat, vir eximius & magnificus, Academiæ huius Rector IOANNES PALVDANVS. imò iussus, quia sic Curatoribus placuit testamenti Lipsiani. Apud Athenienses olim, referente Cicerone, *nec de mortuis laude, nisi in publicis sepulturis, nec ab alio, nisi qui publicè ad eam rem constitutus esset, dici licebat.* Lib. III. de Legibus. Hanc legem dictam mihi censui; nefas autem, cuiusquam exemplo violare. Nam initio, fateor, Silentio, non Encomio ornare hæc sacra animus erat, & sciebam pietate potiùs, quàm facundiâ Manes delectari. Quia verò & Laudatione indicare adfectum iussus sum, rogatusque, ne infra Iuuentutem

LIPSIVM

LIPSIVM haberem, promptus adsum magis, quàm paratus, vti morem geram. Vos adeste quoque & cognoscite, quantò difficiliùs LIPSIVS, quàm Iuuentus; Virtus, quàm indoles dicatur. Ego certè vt pietatem meam probem, oratione potiùs, quàm silentio peccabo; & malè laudabo LIPSIVM, quàm tacebo. *Augeatur igitur* (verba Ciceronis vsurpabo) *isto etiam honore* (honorem certè adfectus facit) *is vir, cui nullus honor tribui non debitus potest. grati simus in eius morte decorandâ, cui nullam iam aliam gratiam referre possumus.* Dabo Lacrymas, dabo Laudes: etsi nesciam, vtræ magis in procliui. illas volo, istas reddo, magni doloris indices, ab animo velut fonte. Vos sinum pandite, siue mauultis vmulam: adfectum excipite; sed vestrum miscete, qui vidistis, qui amastis LIPSIVM, & quibus ille benè voluit aut fecit. A lacrymis ordior, & præficam lugubri carmine Musam ipsam facio, iterumque facio, ad tibiam, sed sine tibiâ canentem. Ergo querulâ voce *Nemam* repetamus.

Philippi-ca x.

Lætam, Musa, Lyram doloris vdo
Conde murmure: Tibiamque prome
Aptam lugubribus Sacris, modisque.
Grata nunc PIETAS *obire mentis*
Suadet officium, FIDESQVE *suadet;*
Mæstâ Voce, Stiloque. nam suetas
Odit delicias Loquela, amatas
Odit delicias Tabella, & hornis
Vrgetur lacrymis. nec sunt Loquelæ
Istæ deliciæ, nec sunt Tabellæ
Istæ deliciæ: at Feraliorum
Atrâ imagine vulnus, atque funus
Heu! magnum, miserum, atque luctuosum
Hæc Tabella refert, refert Loquela.
IVSTVS LIPSIVS *occidit, virorum*
Ille Maximus Optimusque; Musæ,
Et Suadæ, & Sophiæ decus vetustæ;
Ille MORIBVS *inclytus* VETVSTIS:
Orbum lumine qui reliquit orbem,
Orbum numine qui reliquit orbem.
Lumen nam fuit ille Litterarum,
Numen & fuit ille Litterarum:
Ipse, Musa, Minerua, Suada, Apollo:
Heu! THALESQVE *meus, Patrîque sanctæ*
Doctrinæ melioris institutor.
Duram ô præcipitis necessitatem
Fati! quæ violenter æuiterni
Carpsit exuuias Viri Deique,
Carpsit exuuias mei THALETIS.
Quis desiderio pudor modusve
Tam cari capitis, Viri Deique,
Tam cari capitis, mei THALETIS?
Largo proluitur dolore pectus,
Largo proluitur dolore cera;
Et sulcos tremuli stili, frequentes
Pressi stilla animi replent, PIVMQVE
Laborem violant. Quid ergo? cesso:
Nec totum Tabula hauriet dolorem.
Vos mecum querulam mei SODALES
Vocem fundite, quotquot estis, omnes:
IVSTVS LIPSIVS *occidit, virorum*
Ille Maximus Optimusque; Musæ,
Et Suadæ, & Sophiæ decus vetustæ.

Sed nunc induciæ paullisper doloris sint, dum animum colligo, laudesque pango, velut ex vberi messe pauculas spicas, in solatium, siue etiam exemplum æui. Nequis Historiam expectet; Orationem orsus sum, sed qualem infelici eloquio, obsitum singultibus pectus solet eliquare. Cur excusem? equidem in dolore sum; nec verè sim, nisi & esse Laudatio videatur. Quem enim lugeo, laudo: & sic parcendum laudibus, vt dolor minuatur. Ita parcendum; sed hactenus, vt compendium sermonis, non adfectus sit, nulla iniuria Famæ. Pleno elogio, cùm nomino LIPSIVM, laudo; & totum noscit, quisquis audit. Aliis magni, & amicti cedant tituli, quibus iners, nec pro famâ mens est; cerussâ & fuco vultum, fraude animum mentiantur, quibus colorem natura negauit. Sine titulo LIPSIVS magnus est; sine cerussâ elegans; à se clarus, quia perfectus, & quem æui nostri Socratem mortales indigitent, nisi meliorem Socrate, maioremque didicissent. Sed hoc, remotâ inuidiâ, Posteri magis dicent, vix credituri, canescentibus demum Naturæ annis, tantum Virtutis decus affulsisse. Altioris Genij virum, æui quoque facient; & quem vixisse MORIBVS ANTIQVIS intelligent, Antiquis quoque natum temporibus putabunt. Ille verò exemplo suo ostendit perennem Naturæ fecunditatem & æternam esse: omni æuo nasci viros bonos, non viuere. Ad virtutem natus, virtutem coluit: vitæ finem huc direxit, & viuendo peruênit. Prima & florida ætas, cùm ingenium vernaret, Musarum fuit; summa Sapientiæ: & vtramque celeri gressu Fama insecuta. Clarus esse LIPSIVS cœpit, etiam cùm latere se censuit: Nomen priùs inuenit, quàm quæsiuit, quasi auspicio quodam Doctrinæ iam tum sciri debuerit, qualis quantusque futurus aliquando

quando esset. Sed nunc fuit, & esse tamen numquam desinet. Magnus, imò maximus fuit; vt esse apud omnem Posteritatem pergat. Quot libros (non enim liberos) tot imagines sui reliquit, quas nulla vmquam annorum series abolebit. In CRITICIS, Ingenium, Iudicium, Eruditionem admireris: In EPISTOLIS, Candorem, Modestiam, Humanitatem: in POLITICIS, Prudentiam: in CONSTANTIA, Sapientiam: in omnibus, vt paucis absoluam, LIPSIVM, id est omnis perfectionis apicem, hominis Phœnicem, &c, quemadmodum edito scripto Vir clariss. GAVGERICVS RIVIVS luculenter explicuit, REI LITTERARIAE PRINCIPEM, Virtutis Dictatorem. In scriptis igitur vixit, imò viuet: & qui Filios non reliquit, Posteros tamen habebit, ingenij velut heredes & doctrinæ. Quod natura negauit, dedit industria. Sanguine esse æternus non potuit; ingenio erit. Diuitias reliquit, quibus longùm fruatur Posteritas; nec tamen satietur. Historiæ desiderium plerosque torquebit; & noscere tempora Maiorum volent, LIPSIO scriptore. Sed hunc ille laborem prudentissimo consilio vltimæ & maturrimæ ætati seposuerat, tamquam optimum, tamquam decumanum. Hæc stili velut bellaria atque scitamenta Æternitati promiserat; & nisi summo rerum humanarum Arbitro, &, vt ita dicam, Stratego aliter visum, posuisset. Sed quid est? adornauit Historiam, non exhibuit: inchoauit, non absoluit: & breui illo ætatis curriculo ad tantæ virtutis fastigium euectus fuit, vt scribi, non scribere, meruerit; laudari, non laudare: cùm laudis materiam dare faciliùs poterat, quàm accipere. Itaque cùm incœperit Historiam, gratiam destinationi debemus, quòd perscribere voluerit; veniam sorti, quòd non potuerit. Nam finge, retardatâ fati necessitate, inter mortales diurnasse, annorum numerum ad dexteram venisse; imò & librorum: profectò non explesset tamen, sed irritasset desiderium bonorum; & melioris alicuius scripti stamen Parca incidisset; Fata fanda, imò scribenda abrupissent. Quiescat igitur, qui viuus non quieuit; & vitæ finem, etiam laborum habeat. Nos verò, si expleti libris non possimus, legamus ossa; quodque promptissimum solatium, à scriptis ad auctorem ipsum mentem reflectamus. Etenim Posteri nobis hanc felicitatem inuidebunt, quòd viderunus, quòd audiuerimus LIPSIVM: imò rerum Naturam accusabunt, quòd tantum virum produxerit mortalem. Virum, quem aut omnibus sæculis nasci oportuit, aut certè numquam denasci. Colent igitur memoriam Posteri; nos simul imaginem: nisi & nos iam Posteri, postquàm præsentiâ suauissimæ vocis vultusque orbati. Sed hæret in oculis animisque, non tam imago, quàm LIPSIVS; & quem vidimus, quem audiimus, abiisse non arbitramur. Abiit verò, non dicam obiit; & ipsis quoque obtrectatoribus (siqui fuêre) carior clariorque, quia abiit. Quippe

Virtutem incolumem odimus,

Sublatam ex oculis quærimus inuidi.

In remota & longinqua liberum adspectum mortales mittunt, quietum adfectum. Quantus, quantus erat LIPSIVS, sciri nisi à morte potuit. Sed ô præposteram humanæ mentis conditionem! non amare, cùm licet; frui velle, cùm non licet. Verè ita est:

Tum denique homines nostra intelligimus bona,

Cùm quæ in potestate habuimus ea amisimus.

Nos habuimus LIPSIVM, quem nunc demùm noscimus postquàm habuimus. Habuimus, quem prece & pretio emere, suumque facere conati, quotquot Principes; imò quotquot Academiæ in Europâ. Ille spreuit aut neglexit: Patriam antehabuit: viuere Louanij voluit, vti moreretur. Felix igitur ista humus, quæ tanti viri corpus in sinum suum recepit! felix, cui cineres ipsi lumen dabunt & æternitatem! LIPSIVM quidem vrbs ista non genuit; sed tamen fecit, quia erudiit. Agnoscit etiam ille parentem suam, & cùm ingenium non potuerit, in vicem, claras corporis sui exuuias reliquit. quà hærere potuit, noster est; & in vrbe hac conspicuus, quam incoluit. Non tam vbi quis incipit viuere, quàm vbi desinit, natus est: non cùm sumit animam, sed cùm ponit, aut potiùs reponit. Nam quem nos vltimum vitæ diem vocamus, nouæ & duraturæ natalis est. ideoque non nascentibus, sed denascentibus (vt ego quidem reor) monumenta & statuæ ponuntur: & sapientissimo ritu olim Thraces hominum dies Natales luctu & eiulatu, exequias gaudio & hilaritate prosecuti. Viuendum est, agendum est, vt Patriam mereamur. Lycurgus (vt Plutar-

Institutio Laconica. Plutarchi verbis vtar) ἀνεῖλε δὲ καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τὰς ἐπὶ τῶν μνημείων, πλὴν τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, καὶ τὰ πένθη καὶ τοὺς ὀδυρμούς. *Aboleuit & Inscriptiones mortuorum, nisi siquis in bello cecidißet: item luctus & eiulationes.* O prudentiam Legislatoris! nesciri volebat, & inter non ciues, imò inter non natos haberi, qui pluris vitæ vsuram, quàm memoriam fecissent; incunabula, quàm sepulcra. Quasi Spartani, non Natali, sed Emortuali censeri deberent; non accipere Patriam, sed facere; ne tanti nominis dignitas, sorti potiùs quàm Virtuti deberetur. Patriam igitur in hac vrbe LIPSIVS, quia sepulcrum habet; & magnam vitâ, maximam à vitâ Famam exorsus. Si imagine licet vti, Diogenem liberrimi oris Philosophum, & LIPSIVM verecundissimi componam. illum è dolio, hunc è tumulo; & vtriusque vitam, aut vitæ potiùs pretium arbitrabor. Diogenem Alexander cùm apricantem Corinthi vidisset, accessit; & regiæ liberalitatis opem iacenti obtulit, siquid peteret. Ille verò, *Hoc peto*, inquit, *ne quid eripias. Solem redde, quem intercipis.* Responsum Rex admiratus, imò veneratus, purpuram tot regnis victoriisque nobilem cum pannoso palliolo, Regale sceptrum cum Cynico baculo parauit. infra sapientiam diadema habuit, pænè parem Alexandro Diogenem. Vox eius apud Plutar- Oratione 1. De fortunâ Alexandri. Itemque, De Exsilio. chum, Εἰ μὴ Ἀλέξανδρος ἤμην, Διογένης ἂν ἤμην. *Nisi Alexander eßem, Diogenes vellem.* Sed ad nostrum veniamus: à Cynico ad Stoïcum, à Græco ad Belgam, à Philosopho ad Sapientem. An igitur & ille Alexandrum suum habuit? Imò PHILIPPVM, optimum maximumque Regum, nec vnius orbis Monarcham. Maiorem illo MAGNO; quippe cuius votum imperio noster superauit. Adsit nouus Anaxagoras, nouosque & infinitos constituat mundos: nos dedimus, aut dabimus, qui subiiciat ac regat. Quanti igitur LIPSIVM PHILIPPVS fecit? quanti Diogenem Alexander. Æstimauit Virtutem viri, Doctrinam, Prudentiam; & quem subditum habuit, etiam Amicum voluit, *Imperiumque Lipsiano minus nomine se habere* confessus est. Non quidem Alexandri imitatione, Alexandri illud expressit, *Nisi* PHILIPPVS *eßem*, LIPSIVS *vellem*; sed indicauit. & alium dare PHILIPPVM poterat, LIPSIVM ne quidem promittere. tantò facilius est, Regni heredem, quàm ingenij nasci: sceptrum, quàm stilum versari. Imò tantò facilius, parem stirpi filium accipere, quàm factis scriptorem. Aut Electio regem, aut Successio facit; vtraque bonum, si vtraque bona. Nos verò gratulari æuo possumus, quòd in maximo orbis solio iisdem virtutibus sedentem Filium videmus, quibus & Patrem vidimus: quòd in Filio Patrem recepimus; bonum illum, clementem illum PHILIPPVM. LIPSIVM igitur PHILIPPVS Pater, LIPSIVM PHILIPPVS Filius amauit, æstimauit, admiratus est: &, faciente inclyto illo Principe ac Heroë FONTANO, Virtutibus Victoriisque æterno, Historiographum Pater suum fecit, Filius habuit: sed habuit, & maximum vnà regni sui decus amisit. Ille decus; nos solatium, nos exemplum, siue Rempublicam, siue Academiam intueamur. Erat enim

——doctu', fidelis,
Suauis homo, facundu', suo contentu', beatus;
Scitu', secunda loquens in tempore, commodu', verbum
Paucum, molta tenens anteiqua, sepolta, vetusta;
Quai faciunt mores veteresque nouosque tenentem;
Moltarum veterum legum, Diuomque hominumque
Prudentem, quei molta loqueve tacereve poßet.

Sed quid ago? dum elogium orno, dolorem exulcero. Laudibus Lacrymæ cientur, semel repressæ. Aliò igitur flectenda oratio; & huc potissimùm, vt superstes videatur, qui extinctus. Viuit enim, &, abiectâ mortalitatis sarcinâ, ad originem sui reuersus est. viuit, & supra omnem inuidiæ nubem positus, famâ fruitur quam meruit, felicitate quam quæsiuit. Sine nocte mortales diem non habent; nempe *infimi aëris istæ vices sunt*; nec sine calumniâ vitam, licet optimam: sic variæ aut iniquæ fluctuantium iudiciorum voces sunt, & laude contemtuque virtus viuentis cingitur, velut luce & vmbrâ. Immortales animæ liberum & sine labe diem habent, cùm sine labe emigrarunt. Nouæ autem huius æternæque lucis lætissimo auspicio, cadauer induitur, etiam veteri Romanoque ritu, cùm inuolutum albo regmine siue sindone placuit terræ mandari. *Corpus autem hoc modo veteres ornabant* (Plutarcho teste) *quia animam non poterant, quam puram volebant illustremque prosequi, tamquam,* Plutarchus Quæstionibus Rom.

quam, peracto difficili variòque certamine, iam dimissam. Sed quantò sarius præsumere sibi & præstare pietatis hoc officium, & puræ vitæ lumine animum ipsum, caligine septum corporis, irradiare! Vt Magi olim, pari ferè ritu, aduersus Plutonem & tenebras lucido & illustri amictu se muniebant: sic viri Dei cupidi, aduersus mortalitatis horrorem se debent, Doctrinâ & Virtute. nisi faciunt, omnis vita mors erit, obliuio omne nomen. Inter homines hoc parat Virtutis præsidium, quo, cùm desierit esse, nitatur: adiectæ Doctrinæ præmium, quod cineres sequatur. LIPSIVS verò tam diuinâ mente, tam sedulo conatu fuit, vt qualem vitam, talem etiam famam habuerit, dum vixit; paucorum, sed malorum vanissimis offuciis tentatam quidem, non violatam. Virtute & Modestiâ, vicit calumniæ machinas,

——& per obstanteis cateruas
Explicuit sua victor arma.

Virum diuinum viuentes viuentem confessi sunt, & hominem homines velut numen aliquod admirati. Etiam legit scripta de se elogia, imò libros, & *Posteritati suæ interfuit*, vitâ mortalis, at famâ immortalis. Sed istâ prælibatæ æternitatis dulcedine correptus, non corruptus, ad perfecta Virtutis præmia anhelabat. Quid multis? translatus est, & viuere isthic cœpit, vbi numquam desinet; clarere, vbi *nulla serenum vmbra turbabit.* Oculis aut mente illustrem cæli imaginem vsurpare, & sidus aliquod putare LIPSIVM, vicinum Deo, & magnis virtutum radiis coruscum. Isthic est; hîc tamen resplendet: & hoc iam obscuriores hi cerei, hæ faces, quòd in tam illustris viri dolorem luceant. Pro cereis facibusq́; Elegantiæ Lipsianæ iam postumæ sunt, quibus vel fetalis iste lugentis Academiæ color expugnetur. Imò pro cereis facibusque ipsum cælum est, purum clarumque à nouo & homo isto sole. Radios mittit adulti caloris, vt, gestienre velut horâ, felicitatem suam mortalibus declaret; lacrymas verò nostras, siquæ nascantur, reprimat; siquæ manent, exsiccet. Colligit faciem suam ipsa rerum magna parens Natura, nubibus & imbribus nuper deformatam. Faciem inquam, vt nos animum; & seriò tandem viuere eum discamus, imò lucere, quem lugemus. Itaque absit dolor,

Absint inani funere neniæ,
Luctusque turpes, & querimoniæ:

Inter Beatos considet LIPSIVS; & qui ima despexit, meruit summa: qui Stilum & Sapientiam coluit, Diuinitatem impetrauit. Etenim, si fas scribendo, imò

Si fas viuendo cælestia scandere cuiquam est,
Huic soli cæli maxima porta patet.

Ita dico, scribendo, & viuendo. Tales enim viri Mores, quales Libri: tale exemplum, quale dogma: vt scripsisse moribus, vixisse libris; docuisse exemplo, præiuisse dogmate ad honesta omnia videatur. Præclarum mehercelè, bonum esse, doctum esse: sed praclarissimum alios facere, cùm ipse fueris. Vtrunque fuit LIPSIVS, & vtrumque fecit. Beneficium agnoscamus, geminoque Laudis serto monumentum eius coronemus; &, quòd perenni industriâ stipauerit diuinum sapientiæ censum; &, quòd stili vocisque libertate & liberalitate in omnem Iuuentutem sparserit. Modestiam, an Pietatem vocem? hoc totam ætatem conatus est, ne solus LIPSIVS esset; quamuis plures esse Natura negauisset. Nimirum hanc ille statuam, hanc imaginem adsectabat, vt in Auditoribus suis, Lectoribusque cerneretur. Sed profectò diuinus ille tanti viri animus omni imitatione maior; extra se imaginē suam non inuenit. Dare LIPSIVS Lipsianos potuit, Lipsios non potuit. & sicuti vni Soli æterni luminis beneficium stellæ omnes debent: ita soli LIPSIO genus humanum rectam & instauratam bonæ mentis Disciplinam. Plures nunc prodeunt micantque, accensis velut ingenij radiis, postquam vnus ille occidit; qui lateretamen maluissent, vt vnus ille luceret. Deus noluit: dum mortalibus subduxit, vt velut in nocte sublucentium ingeniorum imbecillitas notaretur. Quidquid sit: siderum quoque radij à Sole sunt: & à LIPSIO, quicumque siue docent hodie eius exemplo, siue scribunt. Siderum, si non lumen, motus tamen & circumuolutio eadem est quæ Solis: Docentium, scribentiumque labor & desiderium idem quod LIPSI, si non Fama. Sic igitur laudo LIPSIVM, quem sequor: neque ideò, quia sequor. Insignis virtus laudem poscit, etiam ab ignoto; sed Possessor virtutis laudem negligit, poscit imitationem. Sequat Possessorem; nec dicam laudes, sed exprimam: tametsi exprimendo dicam. Magni enim viri cuiusque conditionem perfectissimè celebrat, quisquis imitatur; cùm in exemplum facta veniunt, atque etiam scripta.

Sed Lipsiana veniunt: ideò magna, quòd difficulter exprimantur: imitanda potissimùm, quia magna. Ita, ita, magna sunt, quæcumque aut fecit LIPSIVS, aut dixit; magisque nunc erunt, desiderio extincti: imò magna fuit Academia ista LIPSIO, & erit (verum augurium sit!) desiderio extincti. Etenim, si annorum imago repetitur, iacentes vir optimus aduentu huc suo artes erexit, languentes roborauit, exulantes restituit: vbi solitudo erat, frequentiam induxit. Longissimis itineribus, velut ad gloriosum sæculi specimen confluebat Iuuentus; ad Apollinem Musæ non prouinciæ vnius, sed orbis Academia videbatur: imò & videbitur, si verum & perennem adfectum induamus, LIPSIVM fuisse LIPSIVM ostendamus. Non ad pulpitum dicentis ac docentis, sed ad tumulum iacentis & quiescentis concursus erit. Legere LIPSIVM quisque volet, vbi scripsisse intelliget; cogitare, vbi quandoque docuisse. Libare vestigia suaue erit; pium, præsenti adfectu tanti viri cineres venerari. *Mouemur enim* (vt Attici sententiâ vtar) *nescio quo pacto locis ipsis, in quibus eorum quos diligimus, aut admiramur, adsunt vestigia.* Exemplum ipsius Attici videamus: *Me quidem*, inquit, *illæ ipsæ nostræ Athenæ, non tam operibus magnificis exquisitisque antiquorum artibus delectant, quàm recordatione summorum virorum, vbi quis habitare, vbi sedere, vbi disputare sit solitus, studioseque eorum sepulchra contemplor.* Fiet in LIPSIO, quem tanti ferè est, conditum Louanij, quanti docuisse. Non tumulum, sed Phatum lucentem censeo; & hoc splendore, ad tranquillitatem bonarum artium Iuuentutem vndequaque conuocandam. Quid, quòd ipse monumentum scripsit? & in ipso sepulchro loqui voluit, vt etiam extinctus doceret? Audite vocem, quam legistis: vocem, quam exteri omnes posterique legent, velut à Sapientiâ ipsâ profectam. verbis tumulum transferam, & legere epitaphium pietas mea audebit, vbi incisum non est; colere monumentum, vbi positum non est: vt incisum, vt positum hîc quoque videatur. Versiculi pauci, sed de LIPSIO, & LIPSI ipsius sunt. Qui viuentis aliquando vocem audistis, extincti nunc quoque audite.

Cicero lib. 11 De Legibus.

QVIS HIC SEPVLTVS, QVÆRIS? IPSE EDISSERAM.
NVPER LOCVTVS ET STILO ET LINGVA FVI;
NVNC ALTERO LICEBIT. EGO SVM LIPSIVS:
CVI LITTERÆ DANT NOMEN, ET TVVS FAVOR.
SED NOMEN. IPSE ABIVI. ABIBIT HOC QVOQVE:
ET NIHIL HIC ORBIS, QVOD PERENNET, POSSIDET.
VIS ALTIORE VOCE ME TECVM LOQVI?
HVMANA CVNCTA FVMVS, VMBRA, VANITAS,
ET SCÆNÆ IMAGO, ET VERBO VT ABSOLVAM, NIHIL.

EXTREMVM HOC TE ALLOQVOR:
ÆTERNVM VT GAVDEAM, TV APPRECARE.

Apprecemur AVDITORES; etsi gaudeat: apprecemur, & annuo voto, non acerbum deinceps luctum, sed

—*cuncti lætum celebremus honorem.*

Lætum dico; tametsi in leto: quia verè lætari à leto ipse cœpit, & ἀπολαύειν suâ frui. Vos autem eius quondam amici aut cultores, non iam lacrymas, sed flores sparsum ite quos amauit. Tumulum LIPSI, hortulum videri, fas est: & inter odorum suauitates frigida illa Musarum ossa cubare. Sic vale, vale, vale LIPSI: nos te Naturæ ductu, cùm Deus euocauerit, cuncti sequemur. PLANXI.

IVSTI

IVSTI LIPSI
DEFENSIO
POSTVMA.

CAROLVS SCRIBANIVS
SOC. IESV THEOLOGVS
AMICO BENE MERENTI
POSVIT.

REV^MO DOMINO IOANNI MIRÆO ANTVERPIENSIVM EPISCOPO.

EDIVIVVM Tibi, & à capulo iam recentem LIPSIVM, nouum ab inſtitis Lazarum, ſiſto PRÆSVL AMPLISSIME, illumq́ue ipſum iuris tui facio: & intimo voto meo facio. Vtinam maius aliquod, aut ſpecioſius munus! verùm quod poteram maius, qui illum totum ad Beneuolentiæ tuæ aram ſacrarem? Nec incomitatus ibit: paruulum hunc, & à matris iam iam vbere, manu trahet; & nomini tuo dicatum ibit. Annam cogita & Samuelem. Robuſtiorem aliquem tu merebaris; ſed aberant illi longiùs, quàm vt paucis horis euocarem. Malui ergo hunc tenellum, & à matris ſinu ludibundum, in promiſſi æris exſolutionem obſequio tuo ſacrare, quàm vacuâ manu pudori meo illudere.

Habe igitur hunc tibi, PRÆSVL AMPLISSIME. paruulus ludat aulâ: & dum patrem ore referet, patri veteris nouæq́ue humanitatis tuæ fores reſerabit. Sed neque huic alteri, quàm Tibi, ſeu LIPSI cariſſimum Tibi nomen, ſeu me ſpectem. Tu enim es, cuius amor in me, & beneuolentia ſumma. neque in me tantùm: publica & teſtata tua ſunt in omnes. & Campinia tua loquitur, tot antè viduata paſtoribus, tot nunc iiſdem diues. Seminarium in hac vrbe, nobile eruditionis repoſitorium, operis tui eſt. ex hoc agro, non palmites aut frutices, ſed arbores vmbrâ ſuâ contentas, & iam doctas paſcere, educis in ſterileſcentis illius ſoli opimitatem. Iam ſacra ſi intueamur, quis magis ea tutatus, ornauit, ditauit? quid referam virtutes reliquas? ſimile. Neque iſta in gloriam. Deo aſſcribis ſoli: & ampliſſimi operis fructum cenſes, feciſſe. Vtinam in his aliiſq́ue Tibi ſimiles, qui dignitate ſimiles! Sed hæc voti mei ſunt. Deus cogitationes omnium ad publica proferat, vt Patriam conſiliis, ſuos vigili curâ tueantur; & in multorum neglectu aut quiete, vigilem tecum manum oculoſq́ue ad clauum porrigant. Non inhærebo his diutiùs; ne, quod dici ſolet, in exiguo corpore ingens veſtibulum. Tu, quod primum volui, affectum in hoc conatu meo vides; in Te, in LIPSIVM. quem, vbi licuit, verbis ſuis ſtiti: quò magis teſtem hunc, & velut obſidem vtriuſque in Te animi æternum haberes. Ita voueo

Carolus Scribanius.

LECTORI MEO.

HABES *Lector, quod amicorum preces, & meus in magnum* LIPSIVM *affectus protrusit. Nec potui ordine, & velut presso pede, aduersariorum scriptis insistere. quid enim illi ordine dicunt? prima, media, vltima ita permista mutuò, ita paßim omnia, vt agrestium spinarum inconditam texturam faciliùs ad principia sua reuoces, quam hæc commenta. Eadem repetita sæpè: permista non vno loco, non miscenda. Digeßi tamen in aliquem ordinem hanc siluam, tum ne eodem cum aduersariis luto inuolucrer, tum vt imbellem inimicorum manum certius videres in hoc retextu. Ad maledicta, quæ paßim plurima, paria non regeßi. Scio,* æquo animo audienda esse imperitorum conuitia; & ad honesta vadenti contemnendum esse istum contemptum. *& vbi attingo, eluo potiùs hoc lutum, quàm vt respergam. quin, patior non semel aspergi. Aristippus prait, qui consputus à Dionysio, cùm nihil moueretur, & quidam mirarentur;* Nempe piscatores, *inquit*, vt gobium capiant, aquis patiuntur se aspergi: & ego vt balenam, non patiar sputo madidari? *Quid si ego hanc balenam in suo mari? & tibi demulceam, quem fuste ante frangam, quàm pelliciam? Ita faciat æternus Deus. Erant alia permulta leuia, & quæ nec nomen mererentur magni* LIPSI. *& verò tædium caperet recensendi tam aßiduas & vbique pares nugas. nam, vt Græci,* * πάντα μία κόνις. *Itaque refellenda hæc putaui contemptu solo. Sic ferè generosior molossus, stolide oblatrantem ignauum canem contentus obtriuisse, nullo dignatur dente.*

* Omnia idem pulsus

Scriptionis huius occasio.

NON *patior abire hunc scriptorem, inuolutum nube. rem aperio & retego vniuersam, retectionis gratiam initurus. Fauete quicumque hæc legitis: & mecum credite, secundo hoc somniorum sæculo, reserata esse omnia archiua somnalia. Quibusdam terræ vorantur: insulæ & somniatorem suum maria fraudant. Huic quercus laurusque ferunt*

Crudâ puerperia; & populos vmbrosa creabit
Fraxinus, & fœtâ viridis puer excidet orno.

Hic cædes ambulant, & sanguis nullus: Bacchus alibi, & vinum nusquam. ibi euigorata concupiscentiis inuentus Iudas, & non vno loco exancillatur veneri; & tamen sudatoria nulla, Venus nulla. Cælum debellant alij, & captiuum triumpho suo inuehunt, & stellas faciunt vectigales: neque vmquam tamen magis detriumphamur, quàm cùm in inerti somno altùm stertimus. ô somnia! Huic pisces volant & maria, natant rupes, saliunt arbores, pariunt fontes; & obstetrix nusquam. Hic leo latus claudit, ibi simius aut lutulenta porca: iste per capillum odoratur, ille cibum nouit auribus: hic pedibus datatim ludit, ille manibus ambulat: alius suspirat inter metalla, hilarescit inter vina alius: & nusquam pila, metalla, vina; nusquam odor, cibus, accubatio. Siluas hic armatas galeatas brassicas, tympanistrica saxa, psaltrica pascua; ciuitatum & regnorum videt alter voragines tam crebras, vt tonsuram arbitretur silueſcentis nemo-

nemoris, montesque, gentium examina eructantes; & cæcis hæc vident oculis. Denique cadunt huic lacrymæ, etiam veræ, risus illi: hic Crœsus, & momento iacet Irus; nec multò, cælis adscribitur augustum nomen, eademque nocte, non & horâ? decineratur ignibus, æstuat solibus: & somnium omnia. At inter hos facundos somniatores, tres mihi ætatis nostræ nobiles.

Primus, blandâ quadam quietis necessitate prostratus pinguia somniat somnia, à Lyæo, à cyathis, à mensis recentia. signum hoc mihi venire hæc à primis noctibus, cùm in stomachali adipe suo natat etiam tum cerebrum.

Secundus, amicâ vi soporis elusus somniat (vt assolent, qui in æmulis somno valetudinibus, phreneticâ & cardiacâ) enses, sclopos, tympana. eunt hæc somnia mediis noctibus, desomniato iam humore illo natatorio, nec tamen ad plenum collato, aut dispertito per cerebri habitacula, cùm adhuc in confusâ vaporali congerie, caput vniuersum occupat.

Tertius, colatiora somniat; qualia solemus sub extimis noctibus, prodáctâ iam per priora somnia somniali pinguiore turbatioreque materiâ; cùm exsuccus cerebrum, neque natat in liquore, neque furit in turbidâ mistione: & tamen somnium omnia. At quis vetet, licet frustratoria plurimùm, vera somniari somnia? Sanè Stoici Deum volunt somnia indidisse nobis, peculiare solatium naturalis oraculi. ita Samonas propria somnialia oracula apud parentum monumenta captare; Celtas olim apud virorum fortium busta eâdem de caussâ abnoctasse legimus. At somniator hic noster in campis Elysiis, aut vicino illis nemore, sub nescio cuius Sibyllæ lauro, aduersariarum partium duces vidit:

Virgineas ne crede manus: hîc cruda virorum
Prœlia.

admonit oculos animumque curiosior. vidit, cera commisit: & eadem nunc dat huic orbi. Vultis ipsos duces? LIPSIVS & REDANIVS. *Ille, se suaque clypeo tuetur & hastâ, hac notâ:* Veritas hac vinco. *hic iacula mittit, quibus inscripsit:* Non venit à vili sanguine gloria. *& excusserat iam antè* LIPSIVS *eâdem parmâ, inimica non paucorum tela, trabebatque lassam dexteram: vt nouum tamen aduersarium inaudiit, diceres nouis animis, nouâ dexterâ bella reparare.*

Vt modò connubiis taurus saltuque recepto
Cùm posuit pugnas, alio si fortè remugit
Bellatore nemus, quamquam ora & colla cruento
Imbre madent, nouus arma parat, campumque lacessens
Dissimulat gemitus, & vulnera puluere celat:

ita noster. & seipso etiam maior, noua bella parat. paranti aduersarius hastam

Expulit: illa volans, ceu vis permagna moretur
Obuia, vix sonuit clypeo, retrò visa reuerti.
—vt præceps cumulo salit vnda minantes
In scopulos, & fracta redit.

Risit Athleta noster: nec aduersarium hastâ dignatus, obuiam fortè sudem per nemora perque aera in incertum iaculatus, dexteram telumque dirigente Fortunâ, hostem strauit, pœnasque ab inimico sanguine sumpsit. Erant alij iaculatores Numidæ, siluâ tecti; quibus omnis in pedibus gloria. at nostrum

——tædet fugientibus vti,
—nec facilem dignatur dextra cruorem.

quare nec calamo dignos habuit somniator noster.

SYLLABVS CAPITVM.

IVSTI LIPSI DEFENSIO POSTVMA.

CAPVT PRIMVM.

An LIPSIVS *inconstans.*

REDANIVS. Magnus ille, apud quem verba factis consonant. Quanta tu de Constantiâ, in omni vitâ inconstantiæ exemplum? Adolescens decurris ad nos, deseris senex, & aduersarias partes amplecteris. calidum ibi, hîc frigidum efflas. hunc probas, pòst improbas; nostra secutus, damnas nostra; & quæ antè tibi cata, stolida nunc sunt, & solo risu punienda.

LIPSIVS. Nihil tam probum, quod non vellicare malignitas possit. tu ex exemplo: qui res, qui verba, qui correctos cum ætate adolescentiæ lapsus vides; & illud iuuentutis lubricum in autariâ pendis trutinâ. Quid vis? etiam in illâ ætate sapientiam? & opinionum aut vitæ delectum in inuestimento? & à quo numquam reflectas? Non est humani ingenij optima semper primis cogitationibus deligere: & ferè secunda in viro consilia maturiora sunt. Hinc vetus illud: Αἱ δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι. *Posteriores cogitationes sapientiores.* Solius alterum Dei est. quem, quia omniscius, ideò expertem erroris habeo: hominum quidquid est, opinantur, vacillant, mutant, errant. *Nemo est mortalium, quem non aliqua pars ignorantiæ attingat. hanc cogitationem ex ipsâ mortalitate traximus. nam homo cum errat, humanitas errat. Errorem autem in homine calumniari, est toti ipsi mortalitati conuitium facere.*

Nam vitiis nemo sine nascitur. optimus ille est,
Qui minimis vrgetur. ———
Pars etiam vitiis gaudet constanter, & vrget
Propositum: pars multa natat, modò recta capessens,
Interdum prauis obnoxia. ———

pars altera post lapsus surgit valentior, quasi roboris fundamenta sint lapsus: vt admireris hunc fortem, sed non nisi à lapsu fortem. & antè quidem semper varium, nusquam firmum; post lapsum, semper firmum, nusquam varium. Optimus ille est, quem nulla dies vidit labantem: hunc talem, nisi à cælo, non reperies. alter à priore est, quem nulla dies vidit iacentem? cecidit oriente? non exspectauit occasum. tertius, qui deteriora secutus, meliora pòst probauit. Quid damnas? in hoc numero me pono. vis prioribus insidere? erraui: vis errori inhærere? lapsus sum: non vis exurgere? Vulnus accepisti, euolas ad chirurgum: ægritudo molesta est, medicum euocas: & ego, quem imprudentia luxauit, aut error delumbauit, aut ignorantia fregit, certiora nec cogitem nec sequar? Musto tempus damus vt despumet, & vltrò reseramus vasa, reiecticiis viam ostendentes: & animo, vt iuuentutis & opinionum fæces eiiciat, nihil damus? Febris præcordia possidet; quid exspectamus, vt iugulum inhabitet? Imaginosus quidam morbus animum perculit; quid hæremus? vis illum ægritudinem vniuersam imbibere; adeoque hac tingi, vt nullâ pòst arte decoloretur? Stomachus noxia hausit, euomuit, sperare de morbo incipio, nec antè sperare quàm reiecerit: animus opiniosam suxit insanitatem, vis in hoc succo æternùm indormire?

Et tamen videamus, quæ mea Inconstantia. Scio quid velis. Respublica turbata est; & placidum illius mare, totque annorum malacia, tempestatem passa, qualem nulla ante. ego eodem turbine eiectus in Battauiam vestram, apud vos vixi, inimicus nemini, amicus quibus potui, familiaris paucis. Et erant rara ingenia, quæ pacem, quæ quietem amarent: hoc est, ingenij mei perpauci. nam iis, *quibus quies in seditionibus, in pace turbæ sunt*, aut qui *pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malunt*, numquam hoc latus adiunxi. Vis aliqua compulit? aberat animus: & cùm illi aliquando multa de Republicâ, de Religione, feci quod Cleomenes Spartæ Rex, Græculo de fortitudine differenti aures non

Sallustius.
Tacitus.

non præbuit, nec ego mentem. feci quod Aristoteles vni ex his olim, qui cùm multa nugatus esset, & abiens excusaret, *Numquid molestus fui? Non mehercule*, inquit, *non enim attendi*. Nam quid ego attenderem ad ambitiosos aliquot? *qui priuatim degeneres, in publico exitiosi, nihil præter discordias habent: quique honores, quos quietâ Republicâ desperant, perturbatâ consequi se posse arbitrantur?* quid ad obæratos è re familiari perditâ? quibus scilicet *afflicta fides in pace, quique rebus turbatis alacres, & per incerta tutissimi?* quid ad varios quosdam & ventosos? *qui non tam præmiis periculorum, quàm ipsis læti periculis?* de quibus puta dictum:

Nō ita Carpathiæ variant Aquilonibus vndæ,
Nec dubio nubes vertitur atra Noto.

Atque hi omnes & *tales variâ arte imperitos animos impellunt*, & trahunt leui momento leuissimum quemque, & futuri improuidum, aut spe vanâ tumentem, promissi magnitudine. qui si in virū incidant, maximè ab eruditione instructum, resiliunt trepidi: contra enim hæc audaciæ ingenia, quæ nec in quiete quieta sunt, silentio ille se tuetur. Feci hoc apud vos. in quo quid peccauerim, nescio: nisi peccatum sit diu siluisse. At mihi ille prudens, qui non in vanum spargit monita; qui, quæ scit non profutura, domi suæ tenet, laxaturus habenas, & toto ostio emissurus, vbi melior spes affulserit. Exspectaui ego tempus, & non semel hæc vota mea: O quando! Vt vidi labi; etiam in deterius omnia; eripui me aliquando, & libertati reddidi; patriæ, amicis reddidi: tutiora elegi, & meliorem caussam; in quâ, si necessum, etiam immorerer.

At magna sperabam, & desertæ caussæ præmium. Hoc qui dicit, ex illis natatoribus est, qui nusquam pedem figunt. Ego præmium? ô quàm vos semper alieni consilij improbi diuinatores! ego sperarem, qui vltrouea & in reluctantem sinum hunc munera non semel excussi? ego ambirem, & magnis sæculi cogitationibus implerem pectus, post purgandum sæuiore pharmaco? ego qui Lunas, qui Albuquercios, Paciecos, Consaluos, Cortesios, qui Cominæos nossem, ætatis nostræ, & frustratoriæ spei documenta magna? ego qui Stypiotas, qui Apelles, Aratos, qui Seianos, qui Plautianos scirem? Tot magna nomina fluxæ potentiæ, tot felicitatis insignia subito turbine quassata, & euersa eodem, quo tollebantur, momento. Eadem sperarem? aut ambirem dubij successus & ferè nutanti præmia? quasi deessent infidæ Magnorum amicitiæ exempla, Amani, Parmenionis, Cleandri, Ablauij, Eutropij, Stiliconis, Vinneæ, Brocæ, Luxemburgij, Cabreræ, Caracioli. Et vnus Seneca non erat ad explendum hoc pectus? an opus alio doctore? Huius ego monita expressi, animum velim, & conor. cuius etiam exitus me docuit, & insonuit auribus, quamdiu hæc vita stetit. Vis ex fide, quid de omni hac aulicâ ac potenti turbâ sentiam? natant; nec vsquam pedem in solido figunt. Non sum ex his æternùm natatoribus. momento ludunt, momento sorbentur, & sæpè eodem, quo ludunt. Nunc superba ostentant carbasa, insurgit malus, & puppis aureis vestita bracteis, omnisque prorsus carina floret polita citro: iam aulæa auro grauida, & ipsa latera illicibus circumsecus picturis variegata: nec longa mora; in illo ipso sui triumpho sepelitur fluctibus, vt ouasse credas in sepulturam. ô vana! Quantò feliciùs contentus paruo securas videt noctes! Horatius verè:

Viuitur paruo benè. —— & alibi:

Beatus ille qui procul negotiis;
Forumque vitat, & superba ciuium
Potentiorum limina.

& ex Ouidij monito:

Viue tibi, quantumque potes, prælustria vita.

caussam subiungit:

Sæuum prælustri fulmen ab arce venit.

eamdem habes à Lyrico:

—— *celsæ grauiore casu*
Decidunt turres.

Felix ergo ille, qui de suo; miser, qui de alieno semper viuit. apud illum pacata omnia, vbi nihil alienum speret, quare nec timeat, (sequitur spem timor:) apud hunc nihil compositum, turbata omnia, quia incerta, quia intuta; qualia sunt, quæ ab alienâ voluntate pendent. Alia omnino apud sapientem vitæ ratio: qui quidquid extra animum suum, aut reipsâ, aut spe nudâ possidet, non habet pro suo; quare nec vitam ad hæc componit: solaque illa sua arbitratur, quæ nulla tyrannis, nulla inimica manus potest eripere. Vis expressam huius imaginem? Ægyptum cogita. in quâ

Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.

& vt alter;

Terra suis contenta bonis, nihil indiga mercis,
Aut Iouis. in solo tanto est fiducia Nilo.

&

& Clandianus docto Epigrammate:

Ægyptus sine nube ferax, imbresque serenos
Sola tenet, secura poli, non indiga venti:
Gaudet aquis, quas ipsa vehit, Niloque redundat.

Quæ illi de Ægypto, ego de prudentis pectore: suo viuit, succo suo, domi suæ nato: auersatur externa; aut, si quæ necessitas, libat, nec vltrà. O magnum, qui aureo Principum flumini nihil debet, qui nec argenteos imbres, nec stillicidia huius aut illius roris auidus exspectet: imò, cui ipsæ adeò opes gratias debent, si admittantur. Ex hoc numero si non sum, animo tamen sum: & ad hanc prudentiæ aram, priscâ pietate & ritu vota nuncupo, vota soluo lubens. Subsidio mihi hîc natura, quæ me ad modestiam fecit, & quietem. neque enim mihi ingenium inclarescendi per turbas, per togam ciuicam, per Principum atria: mihi, Musisque si viuo meis, sat magnum vitæ meæ fructum tetuli. Quod reliquum, dicant qui volent benè, dicant malè. nemo efficiet, vt non sim Lipsius, amicissimus & amicorum obseruantissimus, hostibus etiam non aduersus. claudo hoc caput, & finio amici præsago versu:

Iam tibi quod viuo detraxerit inuida turba,
Post obitum duplici fœnere reddet honos.

CAPVT II.

An LIPSIVS *à se dissentiens.*

REDANIVS. Multa tu hîc more tuo: nec tamen negare potes, partes te aliquando Ordinesque nostros fouisse, collaudasse: nunc tibi aduersæ partes Apollinis cortina: & quidquid Iber dixerit, fecerit, tantumnon sanctum. Denique quidquid antè probasti, damnas; quæ damnasti, probas. Hæc viri, & viri docti sunt?

LIPSIVS. Semper ego sagittis tuis scopus. Iam dixi, & diu est, cùm pœnitentiam offensæ apud vos contractę, quanta est, egi; & publicè testatus sum, nolle factum. idem nunc itero. Nollem olim dicta, olim quædam probata non probanda, imò & damnanda. An nescis [*] *ἴδιον τὸ σοφοῦ μετανοεῖν*; factum hoc à me.

[*] *Sapientis proprium pœnitere.*

Confiteor, sestere licet, signate Quirites.

Non est hæc legitima satisfactio? addo, & offero.

[*] *Σπόγγον, ἀπεστερέσθω παλαμήδης γεγραφότ@ς.*

[*] *Spongiam aberrantis quæ moderna stilo est.*

Sed meam sortem! vnumquodque lanuginis primæ verbum meum tam validè examinari?

Nimiùm idem omnes fallimur, neque est quisquam,
Quem non in aliquâ re videre Suffenum
Possis: suus cuique attributus est error.
Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

Et tamen quid dixi, aut scripsi? conuitia tantùm amoueamus, quæ tu dolosè mihi adfingis; & sponsione prouoco, nisi illa, quæ scripsi, refellant. Nam si alicubi è regiâ viâ recessi, reducas potiùs quàm rideas; & à Phocylide, [*] *χεῖρα πεσόντι δίδου*, quàm conuitia iacias in errantem, in locorum ignarum. Conditionis tuæ & meæ, id est publicæ, memento. pauca adeò, non omnia, homines scire nati sumus. Numquam à veritatis areâ aberrasse, neque humanum est, neque cadit in hanc vitam. imò,

[*] *Lapso manum porrige.*

— quid tam dextro pede concipis, vt te
Conatus non pœniteat, votique peracti?

& hîc ætas, alibi amici, sed & lectio, & congressus doctorum aliud suggerit & meliora docet. Quamquam quæ scripsi, aut omnia, aut propè, placitura prudentioribus auguror. de populo, vt & de infimâ litteratiâ plebe, numquam laboraui: neque ego illi placere volui. nam quæ ego scio, non probat populus; quæ populus probat, ego nescio. Probet proinde improbétve, quæ dixi, quæ scripsi, nec manum moueto. quamquam improbare malim, vt longissimè sim ab illius mente, hoc est, minimùm absim à Sapientis pectore. Venio propiùs ad accusationis iugulum. multa hîc possem, pauca dabo. Miraris, quî mors & vita in vno ore habitent; vt cui antè proba probataque omnia, nunc improba damnaticiaque omnia. Velles aliquid extortum è Pharisæorum scholâ: *Licet censum dare Cæsari, an non?* &; *Hæc mulier modò deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis?* Nihil agis ô bone. Summus ille Rex tegum rogandus, vt hoc miserabili æuo, errantium animos sanet, aut pertinaciam tollat.

Verùm olim probaui. O quamdiu hæc ad popularem inuidiam! *Nunc autem sublatos omnes velim.* Planissimè. à caluo ad caluum. Vbi hæc dixi, scripsi? ô pectus niueum! vbi? *Apud vos fui.* Fui: & bellicus me turbo in angulum illum compulit. *Vestra probaui.* Nolebam. cogor aliquid reponere, & verum aliquando fateri. Mores,

stu-

studium, finem, media ad hunc vestra numquam probaui: nec viuit mortalium quisquam, qui hæc ab ore meo. Ciuile hoc bellum, ferrum, sanguinem, semper improbaui: & naturâ alienior sum ab hac Erinny. *Sed Iberos, & gentem illam totam.* Numquam vniuersam gentem damnaui: & peccem in omnem prudentiam, qui totam damnem. Aliquos ex his minùs probasse non diffitebor: acres spiritus, & nusquam nisi in periculis credulos: præferuidos, & ex ingenio suo reliquos metientes: alieni roboris & consilij contemptores. hæc numquam probaui. At sunt alia in eâ gente magna: patientia; quâ vnâ ferè regna tenent; fides, qualis in nullâ aliâ; ingenium ad summas scientias, Iurisprudentiam, Philosophiam, Theologiam: & debemus hanc ætate nostrâ illis lauream. Finio: erit alibi latior campus.

CAPVT III.

An contrà, quàm sentit, scribat.

REDANIVS. Contra animi tui sententiam scribis: & fallis sciens, etiam inuitus. Quis te cogit? quis, nisi ille, qui non rectè eminere dicitur supra omnia humana & diuina, nisi, quidquid est vspiam magnum excelsúmque, calcet pedibus; tum deinde tui Iesuitæ?

LIPSIVS. De Pontifice quod dicis, vis credam à cortinâ dictum? ô nouum sæculi nostri Paridem! vacuâ dominatis aulâ. Iactabat ille se olim, & lacessebat stolidè; vt verò Menelaum vidit,

*Ἐν προμάχοισι φανέντα, κατεπλήγη φίλον ἦτορ.

* Stantem in principibus, perculsus pectore caro est.

tibi non idem eueniat, si vel à decem passuum millibus Pontificem intueatis? quem cùm nec audias, nec videas, descendis ad calumniarum tuum campum. Et super quæ diuina eminet Pontifex? tua? id est Caluiniana? Nam de humanis quid stomacharis? calcat ea Pontifex planè. Quicumque cęlum cogitat, & seriò cogitat, non quidquid hîc magnum calcat pedibus?

De Iesuitis verò, quid? cogunt illi LIPSIVM contra animi sui sententiam scribere? Et quales tibi Iesuitæ? *Hominum genus insolens.* An ideò mel insuaue, quia ægris sic videtur? & illi insolentes, quia vobis aliquot parum sanis? Et quid si aliquid hausissem ab his fontibus? at aliud quàm tu mentiris. Aliter, mihi crede, catuli olent, aliter sues. in illis nil nisi probum, doctum. plura hîc dicerem, vera dicerem, plura illorum vetat pudor. in vobis qualia sint, Germania, Gallia, Belgium vniuersum, nimis, heu, magna documenta sunt. quæ ego nec tescio nec narro. O quousque natamus in hoc ciuili sanguine à ferro vestro!

Iam ego qualis tibi videor? quid tam alienum à meis moribus, quàm aliud sentire ac scribere? ne decrescere quidem didici præter mentem: in laudem tamen, fatebor, semper pronior, in amicitiam facilis: probare pleraque, si abesset improbitas; etiam virtutem in hoste admirari, laudare: etiam eruditionem in aduersario sequi. Hoc si aliud est sentire ac scribere, habes fatentem reum; feci. tu de ingenio tuo iudica. Olim dictum:

Heu, mihi difficile est imitari gaudia falsa,
Difficile est tristi fingere mente iocum.
Nec benè mendaci risus componitur ore,
Nec benè sollicitis ebria verba sonant.

arbitreris de ingenio meo dictum. Non didici gaudia imitari falsa, non ore ridere, mente flere; non hilarescere vultu, animo dolere. Hoc verò fari mei esse censeo, ab iis morderi, qui cum religione verecundiam exuerunt. nisi fortè, sicut qui ocymum serunt, feliciùs id nasci ad conuitia interiecta autumant, ita vos spargendis contumeliis fecundius mihi nomen paratis. Et ego tamen contra animi mei sensum scribam?

——pultes
Coram alio dictem puero, sed in aure placentas?

non est Stoïci, qualem me facis. aut inuitum me quisquam cogat, & meliora scientem, in aliam à sensu meo scriptionem? non est Stoïci: non si tundat in mortario: & exertâ hac linguâ, loquentur oculi: hos si quis eruat, singula membra iam linguæ erunt. aut quis hanc dexteram, refugâ mente, compellet in scriptionem? non si Mucius fiam, & ardeat illa in igne: nam quæ superit, dextera mihi & sinistra erit. Etiam hac viduabis LIPSIVM? totum exinde corpus dextera erit, totum scribet, & reteget quod claudebat pectus, Stoïcum, vti tu vis; vti ego, Christianum.

——Phalaris licet imperet, vt sim
Falsus, & admoto dictet periuria tauro,

non decedo à veteri maiorum instituto: nec fallo sacramentum, quo baptismate obstringor. At tu memento moniti:

Arcanum neque tu scrutaberis vllius vmquam;

minùs

minùs etiam, quæ somniara tibi. neque florem domi tuæ natum alieno adnectas capiti, tamquam capitis huius, non tui somnium; tamquam horti non tui, sed illius palmitem.

CAPVT IV.

An animum inclinarit cum Fortunâ.

REDANIVS. Animum inclinasti, quò propendere cernebas Fortunam: & maluisti cum Diis adhærere caussæ victrici, quàm cum Catone victæ.

LIPSIVS. Priscus mos redit, & conuitia spargimus è plaustro. Audisses Isocratem; * Τοὺς ἄλλους λοιδορῆσαι, οὐ σημεῖον ἀρετῆς ἐστιν. & temperasses ab hac maledicentiâ. Verùm vtcumque se res habeat; si Diis adhæsi, quid damnas? meliora sequuntur. si non obstinaui caussæ immori cum Catone, quid ringeris? At tu satis habes, si hanc veterem de Cæsare & Catone gemmam in medium sparseris, quæ mihi algâ est vilior. Et quis tibi hîc è tripode ad auriculas sedet, vt suggerat & dictet ex exeso quopiam codice victricem caussam, victámque? neque enim hæc tibi, vt pleraque reliqua, sine Theseo. Imò quid scabiem reuocas prisci temporis? pruritus illi, publicè aut priuatim, quem non tenuerunt? Quid flammas inijcis publici incendij? non satis arsisse semel? scilicet non à radice perijssemus, nisi nouo calami tui igne arderemus.

—— abruptis etiamnum flebile venis
Vulnus hiat, magnaq; patet via lubrica plagæ:

& tu mihi partium studia? Fateor; steti nus non semel tamquam in tenui luto: & obniti (ô homines!) conati, cælo terraq; pugnantibus. nimirum nisi Pharsalica, nisi Actiaca redirent, salui esse non poteramus. Sed quid ego plura de grandi hoc profundo? tentandum semper homini, numquam curiosiùs explorandum. neq; enim hîc sola humana manus: fuit diuina, quæ modò habenas strinxit, modò laxauit partium fortunam. Perieratis non semel, nec salus ipsa saluare vos poterat: hostilia interim, in tam præcipiti fortunâ vestrâ, imò in ipso lapsu, consilia labantes tenuerunt. Nec fuit hoc prudentiæ vestræ, aut hostilis fatuitatis: altior aliqua mens ludebat; & pulsis aliorsum ventis, fluctus ponebat.

—— vice cuncta geruntur,
Alternúque premunt. ——

* Non est indicium virtutis, alios contumeliis proscindere.

Quid facerem? etiam me Aquilo aliquis inuoluerat in partes (nihil nego) & salûtem quærebam, & quieta nemora, in quibus tutò, & sine militari sago, in pacatâ hac togâ, Musis conuiuerem. quæsiui, vt qui ignem solent, cùm strictum est frigus,

Et prata canu albicant pruinis;

nec reperi. imò densiori, & plusquam Norico frigori implexum me sensi: & dum terras fugio intutas, ab immiti abreptus Oceano, conuoluebar fluctibus. Quid spectatem à citharâ in hoc vorticoso mari cædibus infami? flecterem irarum minas? aut nouus Musicus cantus dulcedine, in admirationé, inde in auxiliarem manum, raperem tot monstra, quot regit illud mare? Delphinas habuisset, qui mulcentur Musicâ, gaudent tibiarum cantibus, ac vbicumque symphonia est, gregibus aduentant; aliquis ex hoc numero inequitantem LIPSIVM reddidisset terris. At procul hinc Delphini, durum licet genus, sed quod tamen aquilonio flatu celeriùs audiat humanas, amicas voces, & dorso Musicum suum vehat. Sæuiora portenta alit illud mare. ergo me eripui, & cum bono Deo, memet mihi reddidi, patriæ reddidi: nec victricem, victámve partem, sed caussæ æquitatem secutus; & apud quam securè me retegerem, id est pectus recluderem, Catholicè, & vt pressiùs etiam aliquid, Romanè à parentibus eductum. Satis, ac nimium etiam diu inter contumacia Battauiæ tuæ vada adhæserat hæc ratis: impegeratque non semel ad rupem illam periclitatutæ salutis. non quòd quidquam illius altiùs insedisset menti; affricuerat tamen aliquid noxij sui succi: vnde illa nata, liberioris opinationis, scriptionis: Vidit Deus, & quam semper colui, Dei mater, longiusque à statione errantem scapham diuiniore flatu suo ad tutiora compulit. Ita perpetim mitis & benigna Domina nostra est, lapsos erigit, & seruatum it eos ipsos, qui se perdunt. Tu hîc obgannis: ast ego & euentibus omnis æui & exemplo meo non vno doctus, credo, ab hac vnâ, post illum, omne bonum.

CAPVT V.

An sensus suos de Religione apud Battauos presserit.

REDANIVS. Sensus de Religione tuos intimos, quoad vixisti in Battauis, studiosè pertinaciterque pressisti; memor, & supe-

superioris temporis exemplis doctus, quid tibi à feritate Hispanicâ, si quando superior foret, immineret. Nunc nihil est in partibus illis tam vanum, superstitiosum, anile, absurdum, quod non præ te feras, profiteatis, laudes, propugnes.

Lipsivs. Substringe aurem breuiter ac liberè dicturo: si quid non ad gratiam aut gustum tuum erit, sustine & toleta. Pressi apud vos de Religione mentem meam. in quo si silentio peccaui, peccatum fateor. neq; hoc silentium meum, testatione vnâ, vbi tempus fuit, leniui, sed spongiâ deleui: imò pro timore meo vano, meliora maioraque illi genti reposui. Neque ego aliam personam nunc indui, veterem exui. Semper mihi (ô tu qui vides & scrutaris has fibras!) semper stetit infixa menti Religio vera, à maioribus tradita. quam & palàm loquimur & profitemur. semper hic sensus, antiquare in Religione, & cum maioribus sapere: nec hunc calumnia aut vis vlla, non dicam exuet nobis, sed exuret. Neque eo tamen inficias, non semper palàm professum. quo bono, aut cui? Semper hoc videndum ciui bono, ne sine emolumento Reipublicæ & suo; imò ne omnino res eat turbatum, intempestiuâ licentiâ, aut ardore in fumum abituro. Displicent in Republicâ non pauca, fors & pleraque omnia; videat an malo remedium reperiat. Non inuenit? sed nec perimat ægrum corpus, & quod inualetudine suâ extrema minatur. Prudentis medici est, in desperatâ valetudine, non adhibere desperata medicamina, quæ plerumque rardè gradienti ægro, præcipitio consulunt. ergo naturæ illum relinquit, & suggerit quædam in robur & leuamentum, si fors victrix natura mali, pulsâ quâ opprimebatur malignitate, reualescat: aut vt ægrum suum paullarim robustiori medicabulo paret, dum crescunt vires, genetosiqri medicamini respondentes.

At Lipsivs *hic tacebat.* Ita soleo: nec monita spargere non audienda. Ego qui sum, qui aduerso ferat æstu & ventis? aut qui turbatum iam flumen, turbem etiam magis? heus bone, non soleo. Audire, & vbi res tempusque ferunt monere; hoc soleo: si negant, si deest concio, transire, quasi non mea, quasi aliena, quasi alterius foculi ahenum, alterius cellæ vinum. hoc soleo. hoc meum. hoc Lipsi est, eritque cum bono Deo, à quo hæc manant, ad quẽ & refero, cùm vni illi debeam.

Verùm filui: & repressi intimos sensus meos de Religione, quoad apud Battauos vixi. Factum. nam cui retegerem, aut quo bono? æuum & homines ignorare mihi videntur, qui aliud volunt à silentio. & rerum hic status, non viros quærit, qui audire norint & silere? an à scholâ & vmbrâ adolescentulos, quibus omnis prudentia in linguâ? Miserum Lipsivm, qui in hanc ætatem inciderit, in quâ nihil tam prouidè fieri potest, quod non vellicare malignitas consueuit. Ego in eâ Republicâ prudenter de Religione verbum iniicerem, quæ variam in primis & miscellam Religionem induxit, stabiliendo vt putabat sceptro? ego meam interspargerem, qui vnam, & vnam tantùm, in vnâ Republicâ semper probaui? qui risi Ægyptios Reges? O fatuos! Vnionis auctor Religio vna; eâ confusâ semper turbæ. ita sensi, nec quidquam muto. tu variam dilaudas, & quæ ex cuiusque voto fabricata: quia libertatis hîc species. ego hanc à Republicâ repellendam iudico. Vter iustiùs?

Nam quod de libertate inclamas, vbi prudentia tua, si eam in cuiusque delectu ponis? etiam criminum? etiam scelerum? etiam immanium flagitiorum? nam si in his libertatem tollis, & præscindis hunc funem, quid respondebis? Liber homo natus est, & in manu iudicij sui positus: tu quid negas, quod natura illi concessit? Bono illius negas? quid si ille nolit hoc bonum? imò, permitti sibi quod vult velit, tamquam bonum; cùm sibi persuaserit, omnis fastigium boni, in quiduis agendi libertate consistere? Quid respondebis inclamanti; Quid libertatem adimis, qui non concessisti? naturæ munere hanc accepi: quid inuolas in illius dona? quid concessam violentas potestatem? Tu verò nihil his motus, improbam, & in Reipublicæ perniciem natam libertatem tollis, etiam propositis pœnis. quid ergo libertatem concedis in delectu summi Dei? aut quod crimen maius, inuolare in alienas facultates, sanguinem fundere, an de Idololatriâ censeri? alij Deo cadere, alij supplices manus tollere, alij litare? hoc volo, alium pro Numine, optimo, maximo habete; verum Numen negare? In Republicâ vestrâ, si magistratus, si Imperatores bellicos publicè designatos, non admittat priuatus aliquis, aut è mente suâ alios deligat quibus pareat;

non

non continuò crux & ignis? & in alterius Dei delectu, nemo vel crinem turbet? Iam quid aliud volunt, qui in fidei rebus, pro suo singuli arbitratu, aliud atque aliud statuunt? nam ab vno Deo, non nisi doctrina eadem: hanc eademditatem quicumq; tollit, & pro illâ variam mutuoque pugnantem statuit; varios, necessum, mutuoque pugnantes, primos summosque pugnantium rerum auctores statuat. neque enim ab vno Deo, si Deus est, de vnâ eademque re, tot aduersantia, inuicemque se interimentia pronuntiata enasci possunt. Et Deus, si Deus est, verus est, adeoque ipsa veritas est. at hæc vna est, si veritas est; plura falsitas admittit. Verum quidquid est, non nisi vnum est. Quis ergo paullò prudentior probare illam Rempublicam poterit, quæ plures, id est falsos (nam id consequitur) deos instituit, firmandi sui causâ? facit hoc, quicumque plures Religiones statuit. Vnius enim Dei, cultus vnus, Religio vna, doctrina vna est. Non mihi ergo talis Respublica, sed tyrannis. nam legitima illa salutem subditorum præcipuum habet, imò vnicum finem. In hoc ergo omnes miscellæ Religionis Respublicas culpo, non modò vt impias, sed etiam vt improuidas. nam quæ hæc securitas ab alienâ turbâ? à dissentientibus in summâ re animis? infirma. Neq; ego Rempublicam vllam perennaturam putauerim, vbi in animorum dissidiis aut odiis, ij qui regunt, qui reguntur. partes enim factionesque erunt: & in te hi vel illi insurgent, si tu pronior in hos vel illos. exemplo illud Ægyptij docuerunt. & quod regnum magis anceps, varium, imò & cruentum, quàm illud, fuit? historiæ legantur. Expecto quid tu respondeas, & quo acumine hæc expungas. Decurris ad Iulianum? non nego, exemplum est, vestro simile. numquid probum? Ammianus ita narrat: *Vt dispositorum roboraret effectum, dissidentes Christianorum Antistites cum plebe discissâ in palatium intromissos monebat, vt ciuilibus discordiis consopitis, suæ quisque religionis seruiret intrepidus. quod agebat ideò obstinatè, vt dissensiones augente licentiâ, non timeret vnanimantem posteà plebem: nullas infestas hominibus bestias, vt sunt sibi feralibus plerisque Christianorum, expertus.* Nota, nota. Duo spectauit. primùm, securitatem suam ab hoc Christianorum dissidio: secundò, exitum ipsum Religionis, quam licentiâ hac secabat, & quasi deducebat in varios doctrinarum riuos, vt ingens illud magni Veri flumen tolleret. Hæc Iuliani mens, quam Optatus Mileuitanus præuidit, & aperuit: *Eo modo putans Christianorum nomen posse perire de terris, si vnitati Ecclesiæ, de quâ lapsus fuerat, inuideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permutteret.* Tu hæc si probas, parum Christianus es; si improbas, parum sanus es, qui imitaris: vt quid enim hanc lunam in te trahis? Et fide bonâ, quid magis Rempublicam firmat, quàm eorum qui præsunt, qui subsunt, animus vnus? & in vnâ re, summâ re, firma colligatio? Quid verò magis animos colligat, quàm *vnus Deus, vna Fides, vnum Baptismæ?* Hic amor non à superficie natus, qui quolibet vento deuertatur, sed ab intimis fibris, quem nemo sine fibris ipsis euellat. Atque hi tales *solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Contrà vbi hæc varia, non ipsi dicunt, qui pro te dicunt, Ægyptij Reges & Iulianus? qui palàm fatentur, dissentientes religiones induxisse, vt subditi dissiderent? Tu si potes, aliud ex his euince, & doce pugnantes Religiones inducendas, vt subditi colligentur: nimirum per conciones & lectiones pugnantium doctrinarum: quæ quid sunt nisi flabra atque incitamenta turbarum? doce non esse. doce non facilè dissentire in externis, qui in sensu interno, & in saluteis ipsâ summâ. Repeto. moue hanc omnis benè institutæ Reipublicæ anchoram, & firma si potes nauem. neque enim fieri potest, vt in tantâ varietate adeò ex æquo librata sit omnis Religio, vt non vna alteri præualeat. quæcumque talis est, non patitur æmulam? quæcumque subiacet, extra metum est? Silet fortè hæc oppressa. resumptura animos, si creuerit. si par priori, aut superior, an tacebit? exempla docent. Heu meum Belgium orbi ludibrium debes. O Regnorum ille flos, vt emarcuit ab hoc vario imbre!

De superstitione quid dicam? Cicero tibi lumen præfert, ne quid libero nimis pede vageris: *Religioni parendum est, nec patrius mos contumaciter repudiandus est.* Et mihi quidem sedet, pio maiorum sensu, omnem hunc, qui apud nos est, cultum è salutis nostræ principibus defluxisse; etiam actiones, & quæ circa eas, tempora dico, modos, ornatum, splendorem forinsecus, aut in ipsis adytis. Tolle hæc, quæ tu vno Superstitionis nomine, refluet omnis ex-

teriot cultus; & cum hoc quidquid est internæ venerarionis. Hinc Deus ab omni æuo prouidentissimâ curâ prouidit externum ritum: ne remoto hoc flabello, omnis cælestis ignis innatus animo, abiret in fauillas. Neque in vnâ Religione hoc tantùm: in omni politico corpore eadem videbis. Seca quidquid externum, momento interna ruunt; & iam Regna nulla, Imperia nulla.

Verùm aliud olim dixi. O quoties eadem! Augustinus, antè Manichæus quàm noster; Ambrosius antè deorum cultor cum Constantino: & Gallia ante Dionysium qualis fuit? illius Reges ante Remigium quales? quales ante Seruatium & Maternum Belgæ, ante Willebrordum Battaui? *Dixi tamen aliud.* Dixerim; & fors etiam scriptis aliud exciderit. non pœnitentiam olim talium ago? atque hæc non satis est ad dicta scriptaque illa omnia vnâ spongiâ eluenda? nec nouum in iuuentutis calore, calida quædam, & tamquam à musto spumea euaporari, quæ maturior ætas purget ab omni fæculentiâ. Et quis vestrûm, cuius non aliquod dictum factumque iuuentutis primæ, quod pœnitentia pòst correxerit, quod factum dictúmve nollet? Ac nescio, an humanum sit numquam labi. Audi eloquentiæ flumen: Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὅλως, χωρὶς ἐλαττώματος ὤν. *Hominum nemo vitio caret.* Audi Suidam: Μηδὲν ἁμαρτεῖν, ἐστὶ θεῶν, καὶ πάντα κατορθοῦν. *Deorum est, non peccare, & cuncta rectè facere.* Nescio denique an humanum, primæ illius ætatis,

Dum roseis venit vmbra genis, vultusque recedunt,

cespitationes obiectare viro. Hae enim ratione, & iuuentutis ignorantiam, infantiæ inscitiam, cunarum balbutiem, fasciæ sordes obiectabis viro. quod quâ prudentiâ, tu iudica.

Quamquam si procul calumnia, & adnatus magnis liuor; vel me tacente, libri docent, quid in mediâ Battauiâ de Religione, & vnâ Religione senserim, nullius purpuram, nullius ferrum veritus. nec erubuit calamus palàm testari, quod ab vberibus altiùs imbiberam, quàm ciuilibus his nimbis exhauriri posset. Lege quisquis verum amas: nullius iudicium reformido, tantùm inuidia & odia semoueantur.

CAPVT VI.

An nomen Christiani in Mariani mutet.

REDANIVS. Nomen in Baptismo datum transcribe Matri, & auctoribus ducibusque Iesuitis, da te in Sodalitium Hallense: vt iisdem sacris initiatus, dehinc pro Christiano dicaris mitiore vocabulo Marianus; aut, si vis breuiùs veriusque,

Vnum de medio tollere tota potes.

LIPSIVS.

Bacchum in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri)
Nymphasque discentes, & aureis
Capripedum Satyrorum acutas.

Hos inter auritos Satyros, noster hic festiuus poëta. At tu quicumque hunc vides;

Fenum habet in cornu, longè fuge: dummodò risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico.

& mihi fucum hæc faciant? Aliis scurrilitates tuæ, aliis. ego illas credo ab audaci aliquo & malè sagaci ingenio, à temulento eructatas pectore: quas à compotoribus propinatas, tam malè stomacho mandaueras, vt necessum fuit regerere. & dum hæc spargis, festiuus admodum tibi videris: at nos risimus camelum saltantem. O bone. *Omnes videmur nobis saperdæ, festiui, belli, cùm simus copreæ.* An me, an quemquam, cui cerebrum in capite, pudeat adscribi in Sodalitium Dei Matris? an pudeat vocari Marianum? Qui matris, filij est: qui Marianus, Christianus est. Et quod tibi nomen sanctius, Lutheri, Caluini, an Dei matris MARIAE? quod Sodalitium, huius an illorum? Æole non est hîc locus tuis flabris: alias terras & maria cogita. Speraueras risum theatro: festiuiùs de compitis scurra, aut de piscario scammate effrons muliercula. *Lipsius pro Christiano Marianus, aut Maranus.*

Euge tuum bellè: sed bellè hoc excute totum:

quidnam intus habet? Pulmentum pueri huic graculo. ego quid dabo? dictum vetus:

Qui captat risus hominum, famamque dicacis,
Fingere qui non visa potest,——
——hic niger est, hunc tu Romane caueto.

cuius ego si mores, si vitam spectandam dedero;

Quàm timeo, victus ne pœnas exigat Aiax,
Vt malè defensus.

Nolo

Nolo conuitium conuitio, sordes sordibus eluere: at ne falsis quidem vera reponere. Equidem

Vt sis tu similis Cali Byrrhíque latronum,
Non ego sim Capri neque Sulci: cur me-
tuas me;

cur hæc in nil merentem conuicias probra. Et vis tamen in omni hoc risu tuo mentem meam? vis verbo? Dei sum. Dei matris sum. imo quia matris sum, Dei sum: neque enim matris esse potest, qui non est filij; nec filij, qui non sit matris.

Huius ero viuus, mortuus huius ero.
Sed tibi, crede mihi, cornua rursus erunt.

Post omnem hunc cachinnum, aperi te tantùm, nomenque tuum. quid erubuisti? aperi. fors in illo reperiemus cachinnabiliora. aures albas, bifidos pedes, cornua, & barbulam. retege altum à sanguine nomen Arcadiæ matris. Achilles an eius frater es? Hercules an Cacus? Quid refugis? palles. ita solent qui furti tenentur. Amicus es? quid amicum veteris monitorum auritissimum? Hostis es? quin palàm congredetis, si vir es? imò si esses, iam frontem ostentasses: nec à decem passuum millibus, sed cominus, cominus inclamasses:

—Ego hanc macheram mihi consolari volo,
Ne lamentetur, néve animum despondeat,
Quia se iam pridem feriatam gestitem,
Quæ misera gestit fartum facere ex hostibus.

Aude pedem pedi. en me, Quid quæris oculos, quorum præstringas acies? en me, tantùm aude. egredere. O virum

Fortem, atque fortunatum, & formâ regiâ
Tum bellatorem,

qui nomen tam enixè tegit suum! nam ego posthac dicam

Pyrgopolinicem te vnum in terrâ viuere
Virtute, & formâ, & factis inuictissimis.

qui numquam hostem videris. Interim, ego tibi, quicumque hæc leges, edico fide optimâ:

Periuriorem hoc homine si quis viderit,
Aut gloriarum pleniorem, quàm illic est;
Me sibi habeto: ego me illi mancupio dabo.

CAPVT VII.

An ingenij dotes submittat Idolo Hallensi.

REDANIVS. Largissimas ingenij animique dotes, largissimâ Dei manu in te collatas, veluti fasces supremi in litteris honoris atque imperij submittis Idolo Hallensi; & talenti tui diuinum munus defodis ad eius aram.

LIPSIVS. Hîc feris, ibi palpas. nimirum: *Ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος βρύει τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρόν. O te Ioabum, Abnerum Lipsium! Sed hic cùm tibicinem ad ostium Lipsij canere iussisti, ad Diuam deflectis, in quam desæuias. & quid tibi cum isto axe? quid culici cum elephanto? quid hîc fauos spargis & fella misces? quid tosas, & ingenij mei mulsa, quid litterarios fasces substernis Idolo? At ego id facio, qui submitto Idolo Hallensi. Cornua tibi esse putabam; nunc mugis, vacca es. Tam stolida à te? imò tam fatua ab homine? Nullum mihi Hallis idolum. neque hoc diceres, si ab Apostolo idolum didicisses. Imago ibi Diuæ meæ, Dominæ meæ, cui post Deum, Dei matri, SALVTIS & CLEMENTIAE non vnam aram debeo. Ringere: & si voles, cum Ischariotâ disrumpere. Ego illi, quidquid in hoc pectore eruditionis, macto victimam; felix, si admittat. Ego illius pedibus, quidquid hîc ingenij, substerno arenam; beatus, si calcauerit. Ego hæc talenta, diuinum munus, defodio ad illius aram, quæ etiam seruatum it eos ipsos qui se perdunt. Ego eruditionis (fas sit ita loqui) stellas omnes spargam & defigam in hoc secundo cæli vertice. Sed & huius Diuæ, Dei Matris, quæ Hallis est, effigiem venerabor. Factum hoc Imperatoribus, quorum imagines in signis, & effigies etiam in castris: atque ad eas exteri ducebantur; & in obsequij signum venerabantur, ac tamquam præsentem adorabant. Tacitus Annal. XV. *Medio tribunal, & tribunal effigiem Neronis sustinebat. ad quam progressus Teridates, cæsis de more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit.* & ego, verebor, Diuæ nostræ, Dei Matri, imagines arasque ponere? venerari? non si te tuosque omnes rediuiuos patiar Achitofelos:

Quales nec statuas imaginesue,
Ære aut marmoribus, coloribusque,
Mentor, Praxiteles, Scopas dederunt:
Quantas nec Polycletus ipse finxit,
Nec fit Phidiaco figura cælo,

tantas maioresque etiam dabo; si non ære, aut perituro marmore, calamo hoc, & LIPSIANO (abi inuidia) calamo æternùm cum bono Deo perennaturo. Sed neque res mihi magna vlla, sine hoc sidere,

* Ex eodem ore dulce & amarum manat.

 Dei

Dei matre: addo, nec Christianorum vlli. Vt enim Architectis opus nullũ recte processerit sine libellâ ac lineâ: non item mortalibus nobis, sine notmâ hac directrice.

CAPVT VIII.

An coactionem in Religione inducat.

REDANIVS. Libertatem apud nos (nec aliud in ore tuo) eoque nomine Ordines huius assertores probare & laudare tibi solenne. homines nos esse, ratione non ferro ducendos; liberos nos, ac proinde liberam Religionem, liberum de Deo sensum. nunc ad vnam aliquam arbitraris cogendos. hanc mentem si repressisses, veniâ dignus eras; nunc cùm ad eamdem, tamquam face, Principes accendas, quis perferat nisi seruus natus?

LIPSIVS. Hic vnguis in tuo vlcere. Quid inclamas?

Da spatium tenuemque moram, malè cuncta ministrat
Impetus.

tecum habita, te, teipsum in concilium aduoca, damnabis hunc damnatitium tuum æstum. Et quod tibi tuisque assiduè in ore, Augustinus refellit: *Frustrà dicis, Relinquar libero arbitrio. cur enim non in homicidiis, & stupris, & quibuscumque aliis facinoribus & flagitiis, libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? quæ tamen omnia iustis legibus comprimi, vtilissimum est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem: sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam.* (Contra Crescent. cap. 51.) Quid si exempla etiam huius coactionis? Non Deus ipse Iudæos coëgit sacra & cærimonias suas agnoscere? non igne, serpente, ferro reluctantes coërcuit? & quisquam hîc mihi Deum damnabit? mulcentem volet, non minitantem, non cogentem? Quid? vos ipsi quoties hostes iudicastis, qui sacra vestra aut non susceperunt, aut alia delegerunt? quoties capite constantiam luerunt, qui maiorum placitis fortiùs institissent? Notum illud apud vos, *Libertas.* at quis vestrûm eam consecutus, Catholicis, id est nobis, verè Christianis, verè Romanis, verè Apostolicis, libertatem aut permisit, aut cùm posset non ademit? aut demum leui verborum compulsione contentus, intra minas stetit? Quoties ignes sensimus, & Decianis sæuiora flagra? Dionysianis truculentiores gemitus? Neronianis immaniores proscriptiones? Leuiàne hæc a Libertate malâ? Verùm tu hæc ne attingis quidem: & si quando à nobis auditis, nugas & nebulas verborum offunditis, & dimissâ vbique accusatione nostrâ, bellorum ciuilium fortunam opponitis. Et ego nolo nunc hæc tristia; audiamus de re ipsâ Ambrosium: *De negotiis ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse violandum; & præceptum de Religione calcabitur?* Quid, quod pœna in ciuilium denuntiationum transgressores: & nulla erit in Fidei imperia temerantes? maximè cùm nulla res æquè ciuilem ac politicum statum immutet, ac Religionis innouatio: neque ab aliâ re maius periculum imperiis ac sceptris, quàm ab innouatâ religione: magis etiam ab effusâ quiduis credendi & docendi libertate. Hinc apud omnes gentes coërciti ac puniti religionis nouatores. Nihil hîc de Atheniensibus, Romanis, reliquis, dico: Iudæi, qui proximi ad sacra nostra, quàm hîc duri? nec cohabitationem admittunt cuiusquam à patriâ religione dissidentis. Quid in Ecclesia Christianâ veteri? Licentia effusa numquam fuit, postquam illa Principes habuit Christianos; imò correctio semper in nouatores fuit, aliàs alia, pro tempore scilicet astricta magis aut remissa, proque innouatione lenis aut seuera. Exempla dabo. nota vetera: & recentia tangunt propiùs; nec vlla magis, quàm quæ domi nostræ nata. Quare cùm nulli vobis propinquiores sint, quàm maiores vestri vobis, vos vobis dabo. Ioannes Matthiæ Harlemensis, nouus orbi Enoch, (Anno 1532.) quantas Amsterodami turbas dedit? Haud dissimiles Ioannes van Gheel in eâdem ciuitate: arcem in eâ, & regni sui sedem habiturus, (Anno 1535.) ni fortiter obuiàm itum esset: & stetit hic religionis prætextus ciuibus magno sanguine. Iam Ioannes Leidensis sartor, quàm scelestè Westphalis imposuit, (Anno 1534.) cùm se Israëlis iactaret Regem, veteribus promissum, vt eriperet suos è diutinâ seruitute? at nisi potenti exercitu Imperij Principes, Monasterium noui Imperij sedem obsedissent, recepissent, ipsumque & asseclas dignis suppliciis affecissent, magnas Europâ totâ flammas sparsisset, non vno sæculo delendas. Et Dauid Georgius Delfensis, (Anno 1544.) officio vitrarius, vibex & macula suæ gentis, qui se Spiritum sanctum cælo missum, & à Filio ante promissum proclamabat, non res semel mouit tam fatuo commen-

mento? Nec dissimilis fraudis impostor alius Hermannus sutor, qui se apud Frisios cælestem Patrem palàm assereret, & Cornelius Int-kenkhof, qui se tanti patris cælo natum filium impudentiùs an stolidiùs iactaret, non Rempublicam mouissent, ni occursum tempori foret? Quid Theodorus sartor? ausus est, inaudita sæculis impudentiâ, se, socios, mulieresque comites, palàm ostentare nudos, quod veritatem negaret tegendam; nudam illam esse, aspernari abscondi. nec defuissent qui crederent, nisi Magistratus prudentiâ extinctus hic mussitabundus ignis fuisset. Hæc stolida hoc æuo. *Τοῦτ' ἐστὶν ὑπερβολὴ κακίας. ô noctes prudentiores hoc monstro! erubescant vel emortuæ lucernæ ad tam fœdam caninam proluuiem Henrici Nicolai. non suffunditur homo, non nupta, non virgo, ad alienos amplexus: nihil hîc intactum, nil sanctum, non thorus, non sanguis, non pater, mater, soror; prout sors dederit, & impudentes tenebræ. Plura vetat pudor. & hic tamen quàm non semel vniuersam propè Reipublicæ anchoram mouit, ni occursum impudentissimæ libidini foret? Atque hi omnes, sub putioris Euangelij, & à fæce suâ scereti, nomine. ita plerumque sub honesto hoc velamine, latent sputeitiæ, impietatis, scelerumque ingentia maria: te... utque hoc quasi mantello improbitas omnis. tetege: nec iam de religione bella vlla. & Paulus Æmilius in Phil. tt. pro me tetegit. *Nihil in sacris bellis perinde obfuit, atque mos iam exortus, vt honestâ præscriptione suas quisque respiciat res. In ore omnium sanctum piumque versetur: consilio, conatu, animo, scelus afficiantur. Si de Religione tantùm agatur, si oblinio noxæ sanciatur, si sanatis mentibus fortunis hominum abstineatur, omnes idem sentiant.* Credas vatem fuisse, & scripsisse in hoc æuum: debebatur nimirum hæc pestis ætati nostræ, vt tot portentorum mater, ignara antè monstrorum, fieret Battauia, armaretque in sua viscera filios: & armorum honestæ aquilæ, Euangelium, & lapsæ iam ac cum ætate senescentis, aut emortuæ fidei, innouatio. O quando serenior nos cælo aura respiciet, & difflabit, quibuscum luctamur, fluctus neque enim tam acria, tam diuturna bella pugnata legimus pro Religione. Iuuenalis pro monstro habuit, duo oppida in Ægypto concurrisse inter se ob hanc caussam, & id dignum Satyrâ censuit: quid nunc scriberet vbi Europa penè totâ?

——Pariter flabulare bimembres Centauros, vnaque ferunt Cyclopes in Ætnâ Compositos; sunt & rabidis iura insita nostris Iusque suum.

& nos, infelix Belgium, vnius Religionis obtentu, tamquam militari exciti tesserâ, euolamus auidi in amica olim viscera, in socium sanguinem, in vnius vteri nexum, orbi fabula & lusus. O mea Battauia, vbi candor, morumque simplex suauitas? Decurrimus ad arma; &, audeo dicere, armorum caussas nescimus. Obtenditur *Libertas & Religio.* Nomina sunt & sparsæ in medium nuces, irritamenta puerilium dissensionum. Et quis, amabo te, vos impulit ad innouandam Religionem? nescis à nullâ re maius periculum imperiis & sceptris? Exempla domestica dedi: at tu, vt video, externa expectas. Dabo. Ægyptius, sub Claudio, non triginta hominum millia sibi adiunxerat, Ierosolymam regiam habiturus, ni à Floro Præside fortiter obuiàm itum esset? Haud dissimile Marici illius factum sub Vitellio in Galliâ; Emmanuelis Abrahami dicti in Africâ, quo etiam Marocensium Regem regno & vitâ spoliauit. Apud Turcas, nónne aliquoties res motæ hoc prætextu? Schacoculis & Calender Zebelis, pluresque in illo imperio, non sat magna innouatæ Religionis documenta? Quid Germania nostra? Zuinglio ductore, quot suorum funera vidit religionis obtentu? centum millia si dixero, nihil dixero: ita passim desæuiit hæc pestis. Quot Suenia, & circumiacentes prouinciæ, Thomâ Munceto duce? Iam Misnia, Morauia, Lusatia, Austria, Silesia, Hungaria, Polonia, Suecia, Dania, Bohemiæ ante omnia regnum, Ziskâ & Procopiis ductoribus (quasi deesset cælum quo rigaretur, quo tamquam vbere lactaretur) quàm triste ostentauit solum sanguine suorum fecundatum, vnius religionis prætextu? Cùm sæuirent Orebitæ, Thaboritæ, Orphani; cùm tot sexus omnis myriades terram propè integerent, & sanguinum quædam maria protruderent; non satis hæc ad omnem posteritatem erudiendam, & nouitatis auctores acrioribus etiam pœnis coërcendos? Vt iure hîc concludam Liuiano dicto: *Nihil in speciem fallacius, quàm praua religio, vbi deorum numen prætenditur sceleribus.*

De Libertate; quid dicam? Qualis illa,

Marginalia: Anno 1535. (beside "occursum tempori foret?"); *Illud verò est omnium infamia. (beside "stolida hoc æuo"); Anno 1525. (beside "Munceto duce?")

quæ momento omni pendet ab armatâ militis dexterâ? adsit modò dux, non deerunt qui sequentur. Vnus aliquis candelam præferat, aderunt extemplò faces & ignes, quibus Respublica, palea & aridum seditionum lignum, ardeat vniuersa. Quæ ergo libertas, in alienâ manu, militis manu, & externi militis manu; quem nec sanguis patrius, nec patria pietas, reuocet ab excidio?

Sed iam tibi, ô æterna Sapientia, *lætus, lubens, laudes ago, grates gratiasque habeo*, quòd duce te euasi ex illis salebris, & loca deueni, per quæ facilior mihi tutiorque ad te cursus. Hic viuo, Deo, patriæ, amicis, mihi; apud veteres Grudios, veteres amicos, ac propè ciues. In hoc scientiarum nemore, mecum & cum Musis in gratiam redij: & eminus specto nubes iam iam tuituras. Auette, qui potes, Deus.

Verùm ad calumniam. Ego in Religione libertatem aut illius assertores probare solitus? quousque odia? cuius hæc verba, VRE, SECA? potui fortiùs? ego religionum pro cuiusque arbitrio delectum? in re medicâ, & politicâ gubernatione non interitus ab hoc libero arbitratu & delectu? & in Religione salus stabit cum hac arbitrariâ prodigiosâ sequelâ? aut tantarum religionum inuicem pugnantium auctor Deus vnus? aut ad vnum mutuò se interimentia placita?

CAPVT IX.

An Vstionis & Sectionis auctor.

REDANIVS. Homo mitis, qui lenitatem passim profiteris, ac ipso vultu Stoïcam quamdam lentitudinem, vstiones nobis ac sectiones inclamas, Iberici consilij tesseram.

* Priusquā occideris, excorias. LIPSIVS. * Πρὶν ἐσφάχθαι, δέρεις. Legisti mea? si non, næ tu insigniter impudens es, qui non lecta carpis: si legisti, malitia tua immanis est, appingere quæ nec cogitata sunt. & tamen hîc, si vspiam, triumphas, & inueheris albis equis. Ego quid? teneor, nec orci me galea teget. nimirum: *In Religionis negotio, in quo libertas cuique ex voto, ille semper clemens, & modestus, cultros & ignes admouet*, Quid dicam? aut quæ verborum moderatio effrenes tuos impetus cohibeat? Vt calx aquâ accenditur, ita tu efferaris temperanti omni sermone; neque tamen silentio hîc tueri me debeo. Quid? ego tibi sum ille Cyclops, Phalaris, cui ludo & ioco sanguis humanus? tu homo in hac luce temporum, audes hæc sic palàm mentiri? quasi nemo esset, qui mea legisset, aut legeret. Admoue cucurbitas, aut periisti: neque enim tibi hîc sinciput sanum est. interea hæc à me habe: Quicumque sedatè mea legerit, nec sæuitiam nec lenitudinem increpabit: & fatebitur viam præscriptam, quam bono generis humani iniuerint hodie qui regnant. Fatebor tamen, in lenitudinem semper pronior. adeò, si peccandum, in hac parte malim, quàm in aliâ.

Et tamen, *Vre & Seca.* Num ferrum statim in omnes & ignem? O bone, non. sed pro modo delicti coërceri volo & puniri; patrum in primis exemplo; quando à vanâ Religione turbæ & dissidiorum faces accensæ. In Lucretio non legisti,

—quòd sæpiùs olim
Relligio peperit scelerosa atque impia facta?

Hæc vbi denata, an non secandum censes? vis parci? vis semper? etiam cum Reipublicæ interitu? Leidæ, Leuvardi, Amsterodami, Monasterij, annis 1533. 1534. 1535. voluisses parci, voluisses omnibus? Non tunc plerique togati quid in viscera sua sæuirent Batraui, responderunt, non fortius quàm prudentiùs,

Neglectis vrenda filix innascitur agris?

& tu (audeo) damnas Respublicas, quæ has pestes sustulerunt? Voluisses seruasse? quæ hæc clementia est, paucos seruare, vt plurimi pereant? Vera veriùs clementia est, paucos tollere, vt serues plurimos; paucos reprimere in nequitiæ suæ cursu, ne ad alios malum serpat. Monet Seneca: *Si cogitaueris tecum, remedij caussâ quibusdam radi ossa & legi, & extrahi venas, & quædam amputari membra, quæ sine totius pernicie corporis hærere non poterant;* hoc quoque patieris probari, nullam esse sæuitiam, vt *qui viui noluerunt prodesse*, morte certè eorum *Respublica vtatur*. & alibi: *Quædam hastilia detorta, vt corrigamus, adurimus; & adactis cuneis, non vt frangamus, sed vt explicemus, elidimus: sic ingenia vitio praua dolore corporis animique corrigimus:* eoque magis, quò ingenij grauius malum est.

Antè tamen quàm ad hæc extrema, verbis, monitis, præmiis, minis etiam emendatio tentetur; nouissimè ad pœnas, & quidem lento gradu: exemplo medici, qui,

vbi

Seneca. vbi *fruſtrà molliora ceſſerunt, ferit venam; membriſque ſi adhærentia nocent, & morbum diffundunt, manus affert: nec vlla dura videtur curatio, cuius ſalutaris effectus eſt.* Dura tamen hæc ſectio. Reſpondet Tertullia- In Scorpiac. nus: *Horrorem operis fructus excuſat. Vlulans denique ille & gemens & mugiens inter manus medici, poſtmodum eaſdem mercede cumulabit, & artifices optimas prædicabit, & ſæuas iam negabit.* idem faciet Reſpublica, valetudini, id eſt tranquillitati reſtituta. Graue tamen illi qui patitur. A Tertulliano lenimentum capiat: *Medicinæ præſidium plures refugiunt, plures ſtulti, plures timidi, & malè verecundi. Et eſt planè quaſi ſæuitia medicina de ſcalpello, deque cauterio, de ſinapis incendio; non tamen ſecari, inuri, & extendi, morderique idcircò malum, quia dolores tibi adfert. nec quia tantummodò contriſtat recuſabitur, ſed quia neceſſariò contriſtat adhibebitur.* Quid quòd ſæuior etiam correctio magis pro illis ipſis? Auguſtinus in hac re: *Magis pro eis ſunt leges iſtæ, quæ illis videntur aduerſæ, quoniam multi per illas correcti ſunt.* iterumque: *Moleſtus eſt medicus furenti phrenetico, & pater indiſciplinato filio; ille ligando, hic cædendo, ſed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, iſta potiùs manſuetudo falſa, crudelitas eſt.* Hos tales, quicumque in Republicâ es, audi potiùs, quàm illos de viâ clamoſos, quibus omne cerebrum in linguâ eſt.

Verùm, *Vre, Seca.* O verba! periiſſent illa & calami. & tamen, ratione ſi diiudicamus, quid peccant? A veteris medicinæ ritu ſumptus ſermo, qui in vlcere aut vulnere ſecabant, & deinde ſiſtendo ſanguini vrebant. Quis vetet eadem in animi vlcere? imò cur non magis in hoc? eoque acriùs, quò huius ſanies & malignitas ad plures ſpectat? Caluinus in Serueto præit exemplo; & vos, antè dixi, non ſemel. quò miror magis vos de ancillulâ Bruxellæ defoſsâ debacchari; nec vnum propè librum prodire ſine hoc ceſpite. Erat è diſciplinatu Nicolai Storck, Thomæ Munceri, propiùs etiam ex Henrici Nicolai; quem virum vos omnibus digniſſimum flammis non ſemel iudicaſtis. *Sed mulier hæc.* Non erant mulieres, quas Amſterodami morte Anno 1514. coërcendas Senatus iudicarat? *Sed illa turbas nullas dederat.* Reſpondebit pro me Seneca: *Multorum, quia imbecilli ſunt, latent vitia; non minùs auſura, cùm illis vires ſuæ placuerint, quàm illa, quæ iam felicitas aperuit. Inſtrumenta illis explicandæ nequitiæ deſunt. Sic tutò ſerpens etiam peſtifera tractatur, dum riget frigore. non deſunt tunc illi venena, ſed torpent. Multorum crudelitas & ambitio, & luxuria, ne paria peßimis audeat, fortunæ fauore deficitur. Eadem velle eos cognoſces, da poſſe quantum volunt.* An expectandum putas, quoad venena ſerpens fuderit? Et quem tu in Republicâ magnum virum arbitraris? qui ſeditionem in ſemine ſuſtulit; an qui cùm poſſet, neglexit, nec antè aggreſſus quàm virili robore ſuo plenam? Ille ſine Reipublicæ periculo, & in ſolo noxio ſanguine ſcelus piauit; hic non rarò etiam cum Reipublicæ interitu. Neque ille peritiſſimus nauclerus eſt, qui nauem cùm conieciſſet in breuia, ſaluam tamen deduxit in portum; ſed qui vitauit. Ille ſi deducit, laceram plurimùm, & fatiſcentem, ſuoque iam oneri ſuccumbentem, non ſine vectorum merciumque metu deducit; hic etiam ſine damni metu. Sed neque ille diligendus eſt medicus, qui ægrum ad extrema deducit, vt pòſt medeatur; ſed qui antè prouidâ cautione minitantem morbum necat.

CAPVT X.

An LIPSIVS *de Fato gentilizet.*

REDANIVS. O mutationem non excelſi! Ille qui nunc in Hallenſi, qui in Sichemenſi Diuis, ad ſuperſtitionem omnia, qui ſupplex ſtatuæ, qui Idolo; olim ſine Deo, in Fati verba iurat: cuius imperio, ſe, ſua, orbem ſubſternit.

LIPSIVS. Benè ſperare de tuo morbo incipio, euomuiſti. Verùm quid hîc lancinas? Fati nomen? Non diffitebor, familiare mihi libriſque meis. verùm quid hîc diſplicet? Age, excute omnia mea ſcripta, an Fatum inuenies à me, alio quàm probiſſimo ſenſu? neſcio. ſi erit, iam nunc reſcribo, & deleo. Quid ergo ſuper hoc diſplicet? niſi quòd nil tibi placet, quod aliis placet. at eò mihi placet magis, quò tibi tuiſque placet minùs.

At fatalis illa neceſſitas, non Gentilitas eſt? Semper tui ſimilis es, incogitans; intentus & paratus inferre tantùm ictum, non vitare. Hîc ego antequam altum illud ingredior, præfabor lubens, me labi & errare poſſe. Res Theologa eſt; quare Theo-

Theologis haud inuitus subiicio, qui potiores me isthæc cernere & arbitrari. Ad horum subsellia appello, ad quæ sola veniunt hæ caussæ: tu si audes, siste te huic tribunali. Ecce quid sentiam. Numquam ego Fatum volui, immotas quasdam gentilitias caussas, quas declinare nemo posset, ob inexpugnabilem quamdam inter se innexionem. quis enim tam infans, non rideat aut illam occantem, aut hanc nentem, aut nescio quam secantem? nimirum in cælestibus nuceta nasci? Quid ergo Fatum? nisi quod Deus præprouidâ cognitione, de quacumque re, in illâ immensitatis suæ prænotione effatus est? hoc mihi Fatum, & verè Fatum, magni Dei effatum, qui ex altitudinis suæ speculâ ventura dispiciens, liberarumque etiam caussarum propensiones, delectusque liberos, non potuit sæculorum ignorare euentus. Hæc scientia Fatum mihi, nec aliud. Scire enim Dei quid aliud, quàm quoddam effari est? nisi malis effatum, scientiam sequi; scientiam verò, futurorum euentum. neque enim sciri potest, nisi præeat aliquid quod sciri possit, ac quasi præiaceat intellectus operationi. Nam in quod intellectus fertur, & visualitatis suæ radios mittit, aut re ipsâ iam esse, aut esse posse necessum est. Neque hæc aut scientia aut effatum, natas iam aut nascituras res violentat: non magis, quàm visio mea sessionem tuam, scriptionem tuam. nec magis necessitatem adnectit rebus, quàm astrologi cognitio, secuturæ pluuiæ. Ita sentio. tu si quid hîc habes, extra conuitia, extra calumnias & mendacia, quibus me oneras, expedi. Videam aliquando à te veri vmbram. nam illa, quibus ad popularem inuidiam omnia reflectis & torques, & ego, & quotquot mecum doctiores, rident. Pro quibus quid reponam? veterem pœnam Rhemniæ legis, frontem inuri K. litterâ, Kalumniarum indice. Vis plura de hoc profundo? nec haræ rosas, nec stabulis lilia spargo. & si altiùs pedem figo, in tenebris micare me fateor. O mi Sol magne, & salus, sequor ductorem! tu mihi Phœbus in hac nocte. Et iam video, nec apertio tamen tibi lasciuo & stolido prouocatori. nam quæ ratio aut argutia te vincet, qui cerebrum non in capite, sed in crepidâ circumferre mihi videris; è quâ aliquid humanæ lucis mutueris, si quæ necessitas pupugerit? An tui similis reponam verba, vt fit quod dicitur Thuscum iurgium? Non soleo. & si illa voles, alium quære; non deerunt è tuâ Batauiâ, aut è vicinâ Germaniâ. Quamquam cordatis hîc eruditioribusque sat multa: tibi numquam satis. nam, vt ille, frustrà hanc salpam contundo, numquam exiliet perdix. & plura de grandi hoc abdito

Scire nefas homini: nos tamen prauum & debile vulgus
Scrutamur penitus Superos. Hinc pallor & iræ,
Hinc scelus, insidiæque, & nulla modestia voti.

Lyricus benè monuit:

—quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?
Permitte diuis cetera: qui simul
Strauêre ventos æquore feruido
Deprælianteis, nec cupreßi
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quærere: &
Quem fors dierum cumque dabit, lucro
Appone.

CAPVT XI.

An LIPSIVS *Stoïcæ sectæ.*

REDANIVS. Quòd si planè de tuâ fide & opinione, quam concepisti de Deo, coniecturam facere ex scriptis & vitâ velimus, propior sim existimanti, Numen te statuere quidem, & Deum vniuersi conditorem; eumdemque æternum Rectorem cum tuis Stoïcis credere: ceterùm de Christo haud valdè plus quàm illos sollicitum esse. & hoc quoque à Stoïcis habere, vt accommodes te loci cuiusque legibus.

LIPSIVS. Tu ex coniecturis de mente meâ? O vatem! nescis hanc mentem mare magnum esse, quod scaphulâ tuâ numquam enauigabis? De scriptis, de vitâ meâ, quid arguis? Peccaui alibi? errani? in viam reducito. At tu verberas, nec culpam indicas, quasi ad culpam satis sit verberasse. Obsecro te, hæc modesti hominis sunt, impietatis me arguere, quasi sim in gentilium sectâ? Miror magis hanc scribendi rationem, quàm indignor. Lipsius tibi philosophatur, & adeò Stoïcissat? nec iam Christianus? Quamquam si peccandum est, indulgentiùs fors peccauerit,

qui Stoïcus audiet, quàm qui Lutheranus, Caluinista, Mennonista. Et verò non auersabor Stoïci nomen, sed Stoïci Christiani. Tibi lubens conuitiatoris, linguæ tuæ calumniatricis nomen concessero. De me verò, quia dicendum est, Deum testor & homines, post calumniam natam, apertiore ac mendaciore calumniâ neminem petitum. Ego Stoïcas in omnibus opinationes sequor? quin disertis clarisque verbis, non infima illorum damno & detestor: in quibus tamen cum Christianis consesserant, sequor, & lubens sequor. In quo quid peccaui? Numquam putaui te tam matulam. Intelligis quæ scripsi? an vt praua quæque ingenia, in meis verbis nihil intellexisti, nisi quod ante lectionem animo tuo pa- tum sano tacitus tecum formaueras:

——procul hinc, procul ite nocentes;
Si cui corde nefas tantum.

An quia tu cum Luthero aut Caluino tuo Christum aut ignoras, aut mendacio adeò diminuis, vt non iam Christus, id est non Deus, sed sceleratorum maximus, eoque nomine exquisitissimis insemi tormentis addictus; tu eadem, aut deteriora, si tamen deteriora fingi possint, animo affingas meo? Quisquis tam improbæ linguæ est, non Iudæ

Marsyæque timet manum & rudentem?

nam quæ mitiora speret?

De Legibus deinde quædam subiungis, quibus me pro conditione loci accommodem. Quid vis? in singulis prouinciis damnare me quæcumque non probo? non soleo. probare singula? neque illud soleo; nec factum à me vllo tempore. Vis ad quamcumque aduersantem animo meo legem, ad arma decurram? non est instituti mei. Vis verbo saltem testet displicere? si emendatio speratur, benè mones, & ex mente meâ: sin grauius timetur malum, non transeo in partes tuas. quod qui faciunt, quid aliud sunt quàm dissensionum publicæ tubæ? quàm ciuilis, quo ardemus, ignis sarmenta & fomes? In quam te quoque flammam aliquid occulti ligni suggessisse vt credam, facit tua hæc ad seditionem nata malignitas.

CAPVT XII.

An Oratio De duplici Concordiâ Ienæ à LIPSIO *habita.*

REDANIVS. Quid respondebis ad Orationem Ienæ à te habitam, De duplici concordiâ, Litterariâ & Religionis?

LIPSIVS. Non pudet palàm mentiri? Si satis ad veritatem est, dixisse; satis sit ad calumniam interimendam, negasse. Et quis innocens iam erit, si dixisse sufficiat? quis non aliquid meum aut alienum adumbrare potest, & protrudere? hoc si valet, latissimus hic ad calumniam limes: & in quo liberis quadrigis illa inuchatur & exultet. Verùm ad rem ipsam. Ego Orationis illius parens? Ab alio Ioue venit hic Vulcanus; & cui cerebrum pituita sic obruit, vt vel inspectâ illâ, me & stilum meum non requirat? Pleraque sine Charite & Venere, languida, insulsa, sordentia, absona, quæ norma & Grammatica respuat Latialis: & horum ego sum auctor? Age, ex ipso scripto quid si palàm elicio & efficio me scriptorem non esse? Dictam Ienæ, XXVIII. Iulij anno CIↃ. IↃ. LXXIV. vult auctor. Portentum! quod nullus explicet ab Etruriâ aruspex. Ego tunc Ienæ? Quattuot antè mensibus non fui: quomodo ergo Ienæ dixi? nisi cum Plautiniano Sosiâ, *Egomet me illic reliqui, & si fortè oblitus fui.* Quid si ipsum Amphitruonem prodo, huius Alcmenæ virum? huius Palæstræ è Plautinâ Rudente Dæmonem; & ipsius adeò confessione, huius filiæ patrem? Quid lates? imò quin prodis? quin te certum auctorem tenemus? Teneo te ab amicâ manu: & palàm edico omnibus: Orationis Ienæ habitæ parens *Melchior Haiminsfeldius Goldastus.* Hic ille Pseudolus calumniarum instructor scenæ. hic ille Pandorus, qui maleuolentiæ mantello tectus, sagittas spargit, & vulneri in LIPSIO locum quærit. Plura de hoc homine non dicam, dicent alij. qui tamen, si nunc audient, nihil dicent, nec dignum iudicabunt, in quem nudent dentes. qui cùm laudem sibi quæsisset, tamquam à manu meâ; & vanitatem ostentauit suam, & à me, dictionis suæ infantiâ, notam omnem auertit. Quis enim, ne si conetur, tantas ineptias in tantullam congerat orationem, tot Thersites in

vnum corpus? O semper æmula probis malignitas! quid meam scriptionem, vinum meum, & vinum (liceat iudicium de me aliotum) Falernum, vinum Massicum, inscitiæ, imò & malitiæ tuæ diluis aquâ? Ferrem, si putam miscuisses: hanc verò purulentam & in fæce suâ natantem, quis ferat? Iam quæ hæc religio est, nomen parare nomine meo? imò nomen turpare meum luto tuo? scilicet

Vt pueris placeas, & declamatio fias.

O quàm

——miserum est alienæ incumbere famæ,
Ne collapsa ruant subductis tecta columnis!

Factum. subduco nomen meum, dictionis tuæ columnam: quid nisi ruant tecta, mentitis inædificata columnis? Nec tam miror Goldastum famam captantem, quàm hunc nescio quem de mendacii vaginâ ferrum stringentem.

——Quo nemore vmquam
Expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica tygris agit rabidâ cum tygride pacem
Perpetuam: sæuis inter se conuenit vrsis:
Ast homini ferrum letale incude nefandâ
Produxisse parum est;

armantur de conuitio linguæ, nō vno vulnere iugulaturæ; de mendacio calami, non vno sanguine sitim expleturi; de veneno dexteræ, non vno toxico peremptururæ; & toties peremptururæ, quoties hæc noui lectoris oculos subitura, Mæotide sæuior ara.

——quippe illa nefandi Taurica sacri
Inuentrix, homines tantùm immolat; vlterius nil
Aut grauius cultro timet hostia.

at hîc dentes, linguas, calamos, dexteras videbis, toties in mortem repetitas, quoties lectoris noui (ah nimiùm in fidem faciles!) pauerit oculos.

APPROBATIO.

Hæc Postuma IVSTI LIPSI *defensio vtiliter typis mandabitur. Datum Bruxellæ, die* XII. *Augusti, anno* M. DC. VIII.

Petrus Vinck, S. Theol. Licentiatus,
Censor ordinarius.

IVSTVS

IVSTVS LIPSIVS
CATHOLICVS,
SIVE
DE VERA IVSTI LIPSI
RELIGIONE CATHOLICA
DIALOGVS ARNOLDI A BOECOP

VSIPIOPOLITANI.

DOCTRINA, VIRTVTE, PIETATE VIRIS ADMODVM REVERENDIS, GERARDO LIPPIO, IOANNI HASIO, NICOLAO STEIN, COLLEGII SOCIETATIS IESV APVD MENAPIOS THEOLOGIS EXIMIIS.

ON diu, nec ancipiti consilij lance deliberandum mihi fuit, R^DI PATRES, cui opellam hanc inscriberem; vobis deferendam putaui, vobis deberi: sacram Paginam, viris DEO sacratis; rem Religionis, Patribus religiosis; imò gemmis splendentibus, melius aliquod aurum. LIPSIVS est, quem vobis sisto, quem protego;

Non tam certandi studio, quàm propter amorem.

Illum impietatis & impuritatis insimulatum purgaui: non lustralibus aquis aut Oceani fluctibus, sed puris putis vndis ab ipso fonte, id est Auctore, desumptis. Scutum & defensionem suscepi, vt pristinæ innocentiæ restituam; probis, & si fieri potest, etiam aliis approbem. sin minùs, istos contemnam. Satis triumphat Veritas, si apud paucos bonosque accepta; nec indoles eius est placere multis. * Τυφλὸν ἔχει ἦτορ ὅμιλος ἀνδρῶν ὁ πλεῖστος, ait Pindarus. magis autem αἱρετικῶν. Quos cum Pharaone obduratos in malitiâ & Caucaso abruptiores hodierna docet experientia. Quis innocentior & sine labe purior, Virtute & Modestiâ præclarior inter sæculares hoc æuo vixit, quàm hic noster? Appello vos Patres, qui interiora eius nouistis, contra fidem Catholicam

Quid dixit? aut quid tacuit? ô rebus bonis
Non infideles arbitri!

Sed vita & scripta etiam clamant, & dilucidè satis ostendunt. Vt omnibus notum & perspicuum esse liceat, nisi aures obturauerint, & lolio fors victitauerint, vt oculi fallant in adspectu. Et tamen quis non illum culpat aut damnat ex istis? In ludis olim &

* Cæcũ cor habet pleraq; hominũ turba.

arenâ obſeruatum fuit, tauros purpurâ & rubore maximè concitari, qui tamen pulcherrimi ſunt colorum: ſimile in hæreticis licet dicamus, quorum virus prouocat ipſa Virtus. Exemplo eſt SOCIETAS veſtra, & ſinguli è toto corpore Patres; in quos velut de compacto omnes incurrunt, tamquam

—*Epicuri de grege porci.*

Et qui de humano genere meliùs hoc æuo meruerunt? Teſtatur hic & alter Orbis, maiora hominibus commoda poſt homines natos ex nullo ferè Ordine promanaſſe. Alios ad frugem præitis aut deducitis, aliós à vitiis retrahitis, aut illa appetentes retardatis; nihil gratiæ, nihil metui datis, omnia ad iuſti normam dirigitis. In Indiis autem quot millia hominum ab idolorum cultu in viam ſalutis, feruore & labore cum moleſtiis manu duxiſtis! morte & martyrio de nouo per CHRISTVM mercati eſtis! Sicut Solem illum, cùm ortus eſt, videmus

Conueſtire ſuâ perfundentem omnia luce,

conueſtire, ſed & demulcere: idem hic dixerim, fulgorem veſtrarum Virtutum honeſtiores quaſque animas peruadere & perſuadere, degeneres ſanare. Hæc publicè; quid priuatim? Puram & immaculatam vitam agitis, & cæleſtem in terris; ſuper humana vitia & animorum turbines, in Pietatis, amoris Dei ac proximi, Virtutumque arce ſublimes,

—*velut altus Olympi*
Vertex, qui ſpatio ventos nubeſq́ reliquit.

Vt non immeritò multi, quibus altius aliquod ingenium, vobis accenſeri ambiant; omnes boni benè velint, & veſtras

—VIRTVTES *in æuum*
Per TITVLOS, *memoreſq́* FASTOS
Aeternent.

Sed ego laudare deſiſtam: quia, vt Poëta cecinit,

Fucati ſermonis opem mens conſcia laudis
Abnuit.

Vna ac veriſſima hæc SOCIETATIS laus eſt, ex vero non poſſe laudari: altera, non velle. Ad me & munus meum redeo: quorum vtrumque vobis conſecro. iſtud tale, quale bonorum fauor & amor fecerit: me, candidatum melioris & veſtri amantiſſimum. Vſipiopoli IV. Idus Iunias Anni à partu Virginis ſalutifero CIↃ. IↃC. X.

Arnoldus à Boecop.

A COELO PROBANDVS.

LECTO.

LECTORIBVS SALVS.

ADESTE & *fauete, Vos fautores & amici* LIPSI: *abite & dolete maleuoli & carptores inuidi; nihil ego vos moror, quia iniqui. Si tamen posito adfectu non carpere aut capere, sed sapere aduenistis, spectate & considerate, vt æquos & veros Lectores decet. Lis olim mota* LIPSIO; *illi, qui sic lites odit, vt nemo homo Orci portas; non de re leui, non de plumâ aut lanâ, villâ aut villulâ, sed de Fide & fibris. Pectoris penetralia Amazone audaciores penetrant, &, quod Momo non licuit, mentem introspiciunt, atque in vnius* DEI *limites transcendunt. Hesiodus ait:*

* Κρύψαντες γὰρ ἔχουσι θεοὶ νόον ἀνθρώποισι· (* Mentem celarunt mortalibus immortales:)

illi tamen huc eunt. Impuri Alastores! non ferunt radios irradiantis illius Solis; & cùm Famæ, quæ per Orbem diffusa, tenebras inducere & nebulas obiicere non possunt, aut ostendere

Dilapsam in cineres facem,

insultant FIDEM. *Et vt striges ac nocturnæ volucres ossa circumuolitant, & infausto morsu cadauera inuadunt; sic proteruuli illi Nouatores & à Modestiâ deuij, admordere & arrodere conantur Modestissimi hominis veram Religionem, seueram Pietatem. Et talem esse volunt, qualem nemo bonus approbare potest, aut quales ipsi infelici naufragio ab Ecclesiâ Catholicâ in propriam & aliorum ruinam enatarunt:*

Tanta mali tamquam moles in pectore constat.

Ægrè scilicet illis est in re hac seriâ dissentire, & militem agere in veteris militiæ sacræ castris; quæ hi terræ filij, salutis suæ prodigi, aut apertâ vi demoliri, aut occultis cuniculis euertere satagunt. Sed frustrà. Vt enim stirpi arbores, fundamento ædes, sic illa Christo Seruatori nixa & superstructa. Quid ais tu Tympanotriba Batauæ, non nauci homo? Num tandem aliquando malitiam tuam confitebere, & fusci an atri alicuius spiritus instinctu marginalia illa * ἐξ ἁμάξης *eblaterasse? Tu Idolomastix nefarie,* (* è plaustro)

——qui perfuris acri

Cum fremitu, sæuisque minaci murmure,

num quando vinci te patieris, malè LIPSIVM, *impiè* DIVAM *à te petitam? petitam dico, non læsam. Sagittæ tuæ in aëre hæserunt, ad destinatum scopum non peruenêre. Miserum* LIPSIVM *si talibus configi necessum habeat, quoties vos Massagetæ aut Scythæ iaculamini! Et numquam etiam tu Britanne Aulice* VERITATEM *à te subdolè suppressam agnosces, & tartareum genium te inebriasse, & auctorem fuisse vt spurcis & fœtidis tuis frustis chartas impleres, atque in* DIVÆ MATRIS & μαχαιρίτε *illius nostri sinum hesternam crapulam per os redderes, & vinum olidum vomitu remetireris? Dic autem quid fati aut vitij te presserit:*

* Καί μοι τοῦτ' ἀγόρευσον ἐτήτυμον. (* Atq; hoc mihi effare veraciter.)

Sed vt dixi, sic sentio;

* Ἆσέ τε δαίμονος αἶσα κακὴ, καὶ ἀθέσφατος οἶνος. (* Læsit te dæmõ malus & mala copia vini.)

Tu autem è Gallià nouus Poëta, quis te irritauit, aut

——* τίς σε κακὸς ἔχραε δαίμων;

Ut tam petulanter in pium affectum viri pij arietares,

Flammato versans inopinum corde venenum?
Quid iste fert tumultus? aut quid omnium
Vultus in vnum illum truces?

O sæculum! Eius igitur naturæ hodierna istæc malitia, & hæretica pestis est, quam libidinosus Monachus nescio an Libatus exul ex saucij pectoris impuro gurgustio auditoribus inhalarunt, vt omnes vel leuiter infecti non satis habeant priuatim insanire, nisi & publicè grassentur etiam, & laqueos aut foueas aliis struant? O

Insanientis gens sapientiæ,
Addicta mentem erroribus impiis!

quæ magno emerit omnem famam bonos decoxisse, & Catholicos viros inter obliterata aut damnata nomina esse!

Quò, quò scelesti ruitis?

Quàm vellem vos reuerti! Respicite amabò & resipiscite. Videte Dominum IESVM, *qui tam pretiosè vos redemit: cui dolorem quasi renouatis vestrâ nouellâ istac paraturâ. Ecce à manè vsque ad vesperam vos expectat & expetit, & suauisonâ voce ad rauim vsque clamat vt respiretis. Quid iniuriosi estis ei, qui tam beniuolè inuitat? Expandit alas, qui vos alit, & renuitis congregari? O fiat aliter! huc deferte onus, apud hunc requiem quærite, qui vos reficere vult & potest. Purgate animum, sequimini* DEVM *& Sponsam eius Ecclesiam; in quâ sunt, vt cum Poëtâ dicam,*

Fundamenta, quibus nixatur vita salusque.

Syrtes in terrâ Africâ esse dicuntur, in quibus homines obruantur æstu reciprocantium arenarum, vt qui semel ingressus, cùm poterit exit, non cùm volet: hic aliter. Licet reuerti in Sion, licet in integrum restitui, bonis & Orthodoxis iterùm accenseri. Ecce mutæ quædam animæ & irrationales, medicinas diuinitus sibi attributas in tempore agnoscunt. Ceruus sagittâ transfixus, vt ferrum & irreuocabiles eius moras de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum: hirundo si excæcauerit pullos, oculare rursus de suâ chelidoniâ. Et vos ad imaginem Creatoris facti, salutem non corporis, sed animæ etiam negligitis? Quosdam eo ingenio, siue vitio oculorum esse ferunt, vt de die cæcutiant, in tenebris cernant: fortean vos iis similes: &, quod deterius, in animo alitis, quod illi corporis impedimentum habent. Verùm enimuerò si omnino

——rupistis fræna pudoris,

& detractatis redire; si cum Ceritis furere libido est, vobis mali estote; nec aliis calumnias inurere aut scelera intentare præsumite. Nulli enim homines celeriùs incidere debent in malam fortunam, quàm qui aliis illam concupiscunt. Imò

* Οἱ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων.

Videte, obsecro, & seriò semel legite (si non omnino vos mala factio excæcarit) hæc paucula, quæ pro LIPSIO *ex* LIPSIO *congessi, & vni quasi oculorum ictui subieci, & sine præiudicio veraciter de illo sentite, ac pedibus in illam partem ite, quæ iustior & æquior esse videbitur. Et scitote* DEVM *in cælis arbitrum esse, satis ido-*

* —malo quodammo-tes vsus?

* Qui mala cumque alij fabricat, sibi fabricat ipsi.

idoneum patientiæ sequestrum. * ὃς οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε δικαιότατος, *vt Plato ait. Imò,*

—— * ὅς τε καὶ ἄλλοις
Ἀνθρώποις ἐφορᾷ, καὶ τίνυται ὅςις ἁμάρτῃ.

Deinde & ipsum heroa considerate, viuum virtutis & pietatis exemplar. Postquam enim fretum adolescentiæ, æstum & feruorem ingenij superauit; postquam curæ alienæ non fuit; cùm solidæ mentis stetit in solido; nullibi vacillauit, sed constans in Religione Catholicâ perseuerauit. vt Vita sufficere posset, si scripta non essent, aut dicta. Et rectè. Sicut enim arborum illæ optimæ, quæ non florem solùm sed fructum ferunt: sic hominum, quibus præter ornamenta doctrinæ & sententiarum, vita etiam est ad frugem. Piè scripsit, & pro fide suâ Catholicâ adstruendâ Catholicè. Parum tamen illud si mores discrepaßent. sed illud certum est, & milleni etiam oculati testes, quibus liquidò iurare liceat, in hac parte superaße. Negant tamen aliqui & aliter interpretantur. Sed hæc ipsa notâ non boni. Sit libertas huius iudicij: experimento didici, qui virtutem ipsam & canam veritatem non amant aut æstimant, vix istum. Et hercules quòd nos amamus, & quòd producimus; est ob istam. Sed libemus è multis pauca; & primum sit, quòd in Sodalitatem *B. Mariæ Virginis nomen dedit. quod summæ pietatis indicium & initium esse, illi sciunt, qui eidem se manciparunt. Deinde ab eodem affectu Hallas & Sichemium adspirauit, iuit, preces fudit, pronus aræ vtrobique aduolutus; pennam dedicauit & suspendit, Miracula euulgauit. nec quicquam in vitâ prætermisit quod ad* Dei *aut Sanctorum cultum & honorem. Jam in morte non Stoicorum scitis contra vim morbi animum firmauit, sed pro* vanis *habuit:* Christum crucifixum veram patientiam *aßeruit, digito in imaginem propè adstantem intento, cum subiectâ precatiunculâ:* Domine Iesv da mihi patientiam Christianam. *Quid etiam? quàm primùm se ostium spectare sentiebat & foras prominere, Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ Vnctionis sacris mysteriis animam purgauit, muniuit, fouit. In precibus & pietatis actu perseuerauit,* Devm *& Sanctos cælites adiit voce, suspiriis, oculis, & cùm de Dei Matre quispiam ex adstantibus dixißet:* Ecce nunc illa Patrona clientem exspectat suum, & obuiis expansísque occursabit vlnis, *animo manibusq; in altum sublatis, sic deuotè precatus est:* O Mater Dei, adsis famulo tuo, cum totâ æternitate decertanti, & non me deseras in hac horâ, à quâ pendet æterna salus animæ meæ. *Vbi etiam incruentum sacrificium Corporis Christi pro se oblatum ex Reu. quodam Sacerdote Societatis* Iesv *Theologo intellexißet:* Faxit Devs, *respondit,* Pater mi, vt sanguis ille pretiosus in me abundè deriuetur, qui in illâ passione effusus est. *& paullò pòst in hæc D. Stephani verba,* Domine Iesv accipe spiritvm mevm, *piè & feliciter excessit, & caleste regnum subiit. Vbi nunc triumphat, & lauream capite & manu tenet, non à liuore aut calumniâ eripiendam. Quid nunc oggannis* Thomsone? *etiam Catholicum negas? etiam simulatorem & Stoicum aßeris? ficta hæc facta, coactas orationes, suspiria, lacrymas? etiam in horâ mortis? in vltimâ vitæ lineâ? ante tribunal supremi Judicis?*

O multa fleturum caput!
* —— ποῦ σοι ὦτα
Οὔατ' ἀκέσμαθ' ἐςι, νόος δ' ἀπόλωλε καὶ αἰδώς.

* Qui nusquam & nunquam iniustus, sed quantum potest iustissimus.

* qui mortalia facta Mortaliùmque vides, delinquentes quoque punis.

* —certè aures sunt tibi tantùm, Queis audire queas, periit mens ipsa pudorque.

 Sed

Sed & illa animæ cura post excessum, nonne Orthodoxum indigetat? In Epitaphio, quod ipse sibi composuit, in hunc modum Lectorem & spectatorem alloquitur:

Extremum hoc te alloquor:
Æternùm vt gaudeam, tu apprecare.

Pateram etiam duplicem inauratam, Constantiam dictam, templo Patrum Societatis *legauit*, vt pro se orent. *Testamento condi se mandauit in æde sacrâ* Franciscanorum *Sodalium, ante* Virginis Deiparæ *aram, ad quam preces quotidie fundere consueuerat. Togam optimam pellibus suffultam* B. VIRGINI *ad eius aram Louany, in basilicâ B. Petri Apostolorum Principis, cultu miraculisq́; celebrem, offerri & poni per vxorem voluit. Et hæc non sunt clara indicia adstruendæ priscæ fidei? Non adferam alia, nisi fors illud quis exigat, quòd in scriniis inter scripta,* Miracula D. Virginis Louaniensis *reperta sint, eodem adfectu quo priora conscripta. itemq́;* binæ panegyricæ *orationes eidem dicta. Sed hæc appro[...]la bonis, imò admiranda, damnare nouelli nostri malunt quàm discere: &* veteres auias, *vt ait ille, displicet* à pulmone reuelli. *O mala bestia hæresis! specie pulchra es, & arrides aut blandiris, caudâ vibras. O indomitum orbis monstrum! mixtum, portentosumq́;, & ex diuersis animalium congruentibus membris! quod nullis aptiùs quam illis Virgilianis versibus describam:*

Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus, postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Quis non obstupescat? ô fœdam conglutinationem! horribile monstrum!

* Τὸ δ᾽ ἐκδιδάσκει καὶ παραλλάσσει φρένας
Χρηστὰς πρὸς αἰσχρὰ πράγματ᾽ ἵστασθαι βροτῶν,
Πανουργίας δ᾽ ἐπέδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν,
Καὶ παντὸς ἔργου δυσσέβειαν εἰδέναι.

*Hoc illud est, quod mores & mentes docet Ad fœda rerum & praua se conuertere: Fraudes dolosque fingere mortalibus, Et improbos, sin ulque & impios, facit.

Sed ego cum hoc vitio non luctor ampliùs, ne inquiner vel contactu. & omnes illos qui hoc alunt dimitto: * κερασβόλοι *enim sunt, & rationibus vix inducuntur. Æquos lectores & bonos compello, de quibus demerendis non anxia mihi cura est, nec multùm laborabo. Ut boni enim bonis fauent, sic in re bonâ benè sentiunt, & gaudent si quid boni eueniat bonis. quod in hac sermocinatione videbunt, non enim calumniari sed purgare animus fuit, candorem non liuorem præferens. Sed hoc etiam sciri conuenit, plura & præclara multa adferre & adnectere me potuisse in rem, sed non licuit. extra oleas diuagari non debui & limites; & transiliissem si quidquam non ex* Lipsio. *Quædam tamen addidi aut interiunxi, sed omnia ferè sub personâ Auditoris. Quem & scire vos velim in quibusdam interdum conniuere, approbare, sed vt eliciat veritatem. Sed satis diu vos detinui, audite nunc* Lipsium, *& molestum satis Auditorem, vt Doctorem suum in arenam prouocet; ac valete.*

* præfracti

IVSTVS

IVSTVS LIPSIVS CATHOLICVS, SIVE DE VERA IVSTI LIPSI RELIGIONE CATHOLICA DIALOGVS.

Lipsius varie & à diversis adhortatur ad respondendum calumniatoribus suis:

IVSTVS LIPSIVS. Quid igitur molestus es & semper insonas de rescriptione; ac velut classico me excitas ad pugnandum? Nollem te hoc facere. Nam cùm naturam meam, cùm rem ipsam, cùm finem fructúmque video, inclino ad silentium magis. Natura sanè mea mitis & tranquilla est, & vehementiori omni affectui aliena; & ab ingenio meo deserar, si irasci velim aut litigare. & si me non nosti, scito non esse pacatius ingenium in Belgio. AVDITOR. Non es pugnax, ipsa pacis proles: & scio, nihil minùs libenter te facere, quàm repugnare, etiam læsum, etiam in facili & iustâ causâ; sed vbi ævi gratiâ aliquid dicendum, tam virum ostendes, quàm duobus aut tribus illis olim aut nuper, qui non lætantur te prouocasse. Palmam de te vsque adhuc quis tulit? Iactare lubet, quia noui te & alios: & in bonâ hac vtiq; caussâ, veniant cum Hectore Achilles, non subduces. Age, repone aliquid,

sed ille negat, quietis & pacis amans, nec avidus rescribere,

quoniam iam antea fuerit, & omnes cum gloria vicerit.

——pœnasq; inimico à sanguine sume.

Nónne vides, multos fauere contra te dicentibus, & sine examine pedibus in partes illas ire? Retrahendi sunt, & vel inuitis oculis fulgor veritatis inserendus. LIPSIVS. Respondi quibusdam, fateor; sed comiter, non acerbè, & commissionem & ludum magis dicas, quàm pugnam. non enim tantùm sine plagâ, sed etiam sine suggillatione & morsu: sicut decet veræ pietatis alumnum. Non est meum Thyestæo more, quod hodie obtinet, furere aut sæuire. Æuum hoc noui, in quo bonis modestisque multa ferenda sunt, *stomacho Ciceronis*, non *animo Catonis*. Quàm multis non respondimus? quos vt infantes vagientes habui, & risu non scripto componendos. Vespasianus Demetrium Cynicum in itinere sibi obuium post damnationem, ac neque assurgere neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit *Canem* appellare; offensæ iniuriæque minimè memor executórve. Grande patientiæ exemplum quidni imiter? Non probo istos, qui ad singulos insultus se parant & exserunt, & in gladiatorem pugnant. Philosophi sumus? transeamus. Christiani? patiamur, alieni ab excetrâ illâ delictorum omnium superbiâ & vindictâ. Alacres & erecti per medium calumniantium agmen incedamus, aduersus linguarum omnium tela scuto recti *Veritatis* & *Candoris*. Illi ringantur & liueant: nos Epinicia læti canemus, & auertentia sacra faciemus *Inuidiæ* & *Pallori*. Et apud illos vincar aut vincam, parum est: cum Aristippo, *Ego victus abibo, iucundiùs, quàm illi victores, dormiturus*. Etsi non potest hoc bonis arbitris: quem te censeo. AVD. Sed si vincere hîc inglorium, atteri etiam sordidum arbitrare. Obiiciunt enim ea, quæ *Famam* tuam tangunt. Et quid rerum humanarum carius famâ? quæ iure est bonis ante bona omnia & ipsam vitam. Nam hæc vtraque caduca & fluxa sunt: & opes quidem ante nos sæpè, vita nobiscum semper abit: nomen autem & fama æternant; eaque sola, cùm non erimus, hîc erunt. LIPS. De me ne labora, si quidam inuident aut carpunt. An ego eximius sum inter homines, qui sunt, qui fuêre? Omnes qui excellere aliquâ in re conantur (non enim dicam excellunt) statim adflauit & adussit maleuolentiæ ista aura. Cita veteres, reperies. Circumspice hodie nostros: idem. Quid miraris si *Marculus* aliquis hoc in me faciat aut *Lacon*? Mihi sententia de me non nisi apud me fertur: nec quis sim, alium rogo. Interno isto iudice si probus audiam, quid addent aut dement mihi isthæc scripta? Calumniarum conuiciorumque plena sunt: & corniculas citiùs in Africâ, quàm res rationesque solidas reppererim in istis. Vetus ille versus hîc valet:

Maculis eos contemnere exemplo bonorum & quia

Tranquil. cap. 13.

Christianus Philosophus est, ac

Veritas vinci non potest.

Famam oppugnant, quam omnes boni meritò amant; Salustius Catil.

sed obiecerunt illud omnibus magnis viris, vt inuideantur,

antiquo & nouo æuo;

non autem læduntur.

Λόγοι μὲν Ἑρμόδωρος ἐμπορεύεται.

Sunt Hermodori, verba, mercimonium.

&

& digna, vt quicumque

Deferas in vicum vendentum tus, & odores,
Et piper, & quidquid chartis amicitur ineptis.

Fama non est nostræ potestatis, & ideo inter externa habenda est.

Nec famam tamen sperno aut negligo: sed hoc te moneo, non esse eam nostræ potestatis. ideò inter externa habendam, & in momentum nullum ad beatam tranquillamque vitam. Quis sim, in me situm est: qualis audiam, in vano isto vulgo. Qui in publicâ aliquâ famâ sumus, aut vtramque excipere debemus, aut nullam: & satis si melior præponderet. Et mihi si qui hostes sunt, vitio suo non meo merito tales habeo. Lubet fidenter loqui:

& vtraque excipienda dedita.

—— mens altum spirat honorem
Conscia factorum.

AVD. Quid igitur? Socratem te, aut Diogenem dicam? & semper in illius vestibulo ridebis pluuias, aut non senties te cum isto ludi? cùm etiam tonent Xanthippæ, turbæ subsannent? LIPS. Faciant; nos contemnimus, & cum Demosthene decretum habemus, τὰς τῶν διαβαλλόντων βλασφημίας ἔργῳ διαλύειν: *Calumniantium maledicta bonis factis diluere.* Illi qui se opponunt, aut sistere conantur benigniorem famæ meæ cursum, nihil agunt: sese edunt aut atterunt, me aut mea non delibant. nec sentio illa tela volatica; nec lædat si sentiam. O quietem in hac parte nostram & securitatem! Audacter dicam, linguam aut stilum non maculo, talium vel contactu. Abite in vestras tenebras, quibus solum nomen *Lipsij* præscriptum leuiter vos extrahit, grauiùs mox deprimendos. Ego autem sto, & fulgeo. atque vt ignis paleam exurit, aurum nitidius reddit: sic istæ Calumniæ vanum aut vacuum aliquem absumant, verâ virtute grauem illustrant. Nos ij sumus, cum Deo dicimus: & quidquid obiiciant, bona Famæ aura hunc cygnum leuabit, & à morte canentem etiam audient. Vetus versus est,

Lipsio bonâ vivere propositum, & malos contemnere A

qui mox deprimentur.

Conscientiæ animus, & confidentia.

Non est beatus, esse qui se non putat.

atque etiam verus, fateor: quia sapienti de suâ beatitudine constat; nec scientiam solùm, sed fiduciam eius habet. Vides μεγαλείως καὶ γενναίως, *magnificè & generosè* me loqui?

Textus Agricolâ.

Σὺν τῷ δικαίῳ καὶ μέγ᾽ ἔξεστι φρονεῖν.
In iure & æquo magnitudo animi decet.

AVD. Vix tamen his temporibus, *quibus sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ.* Apud veteres fiducia potiùs morum, quàm arrogantia interpretabatur. *adeò virtutes iisdem temporibus optimè æstimantur, quibus facillimè gignuntur.* Sed, mi Doctor, si hæc te non mouent, Religionem ne contemne. Nam nec illam immunem habent improbi sui dentis.

Ibidem.

Religionem maxime elevant.

Prima mihi debes animi bona: Sanctus haberi.

Ex quo sequitur, vt

——supremo
Dilectus penitus Ioui,

omnium virtutum artem, Horat. 1. Car. Od. 21.

& virtutes etiam habeas. Nulla enim res magis animos & mores componit, quàm Religio: & illa vbi in pectus demissa, virtutum agmen sequitur. LIPS. Proh summe Deus! nec tibi ergo parcunt, & tuo cælo? In rebus enim diuinis & Religione inueniunt iam quod exagitent; & per quod nos, imò te lædant. Tua enim illa vox decretumque est, tua sanctio, *Abdita mentium cælesti menti reseruanda;* nec pectoris huius fibras pulsandas cuiquam aut resecandas, nisi qui eas fecit. At calumniatores aliter & passim iam (ô labem nostri æui!) oculos linguamque illuc coniiciunt, & adyta interioris huius templi scrutantur & calcant. Socratis præceptum vetus erat;

atque id fidelis, scilicet

malè sentiendo de mente interiori, quæ vni Deo perspicua & cognita: contra

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ᾽ ἀγαθόν τε τέτυκται.
Ædibus in propriis, quid rectum aliudque geratur.

Socratis præceptum.

Hodie contrà fit, & emissitios oculos omnes habent. O non interpretes meæ mentis, sed diuinos! qui nō dicta mihi, non scripta, fortasse nec cogitata, tamen sciunt. Tiberium Imperatorem eâ oculorum acie fuisse ferunt, vt noctu pariter atque interdiu cerneret: de his appositè dixerim, qui etiam ea, quæ in tenebris & solitudine geruntur, explorant. Domum meam claudo? penetrant. Linguam contineo? pectus inspiciunt. Homines fugio? ipsi me inueniunt. & vt muscas, atque eiusmodi minuta animalia, nullâ curâ submoueo: non item vllâ cautione istos. Hæc Curionum illa gens, quam Poëta Comicus scitè depinxit:

Non dicta, dicta voluit, & nec facta sciunt, imò

Tranquillus Cap. 68. & Plinium.

aliena omnia scrutantur, vt molesta & minuta illa animalia.

Trinummo.

quod Plautus etiam prævidit, aut conquestus est de suis aut Curionibus.

Qui res alienas curant opere maximo:
Qui omnia se simulant scire, nec quidquam sciunt:
Quod quisque in animo habet, aut habiturus est, sciunt:
Idque quod in aurem Rex Reginæ dixerit,
Sciunt. quod Iuno fabulata est cum Ioue,
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen ij sciunt.

O Massagetas aut Scythas! Cur non sic appel-

appellem? imò omnibus barbaris immaniores sunt, qui nos modestè, grauiter, piè, & sine cuiusquam iniuriâ viuentes aut scribentes inuadunt, & lacessunt. AVD.

O barbaros calumniatores!

Nihil est profectò stultius, neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque periurius,

ô mendaces & impios baratrones! qui

quàm isti. Arqui nunc etiam iniuriam putant in Religione dissentire. & illa caussa sinistræ de te suspicionis. LIPSIVS. Multa stolida & vana in hoc æuo audiui:

dissentire in Religione pro crimine habent.

Τοῦτό γ' ἐστὶν ὑπερβολὴ μανίας·
Istud verò est culmen omnis insaniæ.

Itáne? & eò ventum? & Nerones iterùm sunt, qui vetant? Illi noui nouitij, & nuper nati (nec ipsi negent) regnum capient, & veteranos possessione iustissimâ pellent? Noua sua ferri volunt, & armis id pugnant: nobis non licet vetera asserere, & æui suffragiis atque orbis approbata? O *Libertas,* quam præscribunt, & pro quâ armantur! Indignor hæc fieri, & mecum boni: sed mederi aliorum est, & à respõsione nostrâ frustrà id speres. Ille in bono & recto firmus

Vah nouitij illi hoc audent? &

hæc illa ingeminata libertas!

Indignatur Lipsius. & proponit tamen non respondere,

——— *per obstantes cateruas*
Explicuit sua victor arma.

AVD. Sed quis meliùs mederi poterit quàm tu?

quamuis viri optimi, ob insignebes ingenij dotes.

Τοῦ δὴ νῦν γε μέγιστον ὑπουράνιον κλέος ἐστί·
Cuius certè nunc maxima ad cælum gloria:

cuius pectus madet omni genere elegantioris doctrinæ & sapientiæ: cui diuinum ingenium, in admirationem æui, vix in exemplum (quis enim imitetur, vel ausit?) à Deo datum.

Vno ore quem plurimæ consentiunt
Gentes esse virum populi primarium:
Vnde populi & reges omnes consilium expetant,
Suarum rerum incerti.

Ennius.

qui in stilo latinitate, perspicuitate, elegantiâ, ordine vicisti omnes, qui fuerunt, qui erunt: & palmam habes, non magis quàm Herculi clauam (omnes omnia faciant) extorquendam. Præter iam dictas, etiam duas illas in eloquentiâ virtutes habes, quòd copiosus sis in Breuitate, vehemens in Facilitate: & solus vt mihi videare assecutus, quod contra rerum naturam est, Breuitas vt obscura non sit; quod vel maximè in laudibus tuis existimare potes. Ostende te igitur & descende in arenam: scio enim,

Stili elegantiam, &

summam eloquentiam.

Καί τοι δούρατά ἐστι, καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι·
Et tibi sunt hastæ, sunt & tibi scuta rotunda:

Homerus.

coërce in mendaciis vagabundos, redige in veteres timores,

Et solum coercere & reprimere potest.

——— *accipiter velut*
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis niualis
Æmoniæ.

Horatius.

LIPS. Ego faciam? apage, honestior sum, non violo edictum Augusti. AVD. Peto & oro. & nónne tibi amicorum preces iussa sunt? *Inter amicos petitionum debet esse conditio,* ait Symmachus, *vt præstantibus prona videantur, quæ sunt magna petentibus.* * *Non enim aut leui mercede emit, qui precatur; aut paruum pretium accipit, qui rogatur.* LIPS. Malus es. AVD. Quid ita? LIPS. Quia verè captatorem agis, & blandiris, sed vt in retia tua compellas.

Insitam ergo bonis omnes.

orant.

Lib. 7. epistol. 16.

** Apuleius lib. 3. Flor.*

——γέρων δ' ἀλώπηξ (ait verbum) οὐχ ἁλίσκεται·
——*Vulpecula haud capitur senex.*

AVD. Imò patiare te capi vel meâ hac cupidine, quam amare & laudare in adolescentiâ nostrâ soles. LIPS. Quid ergo me vis facere? ôra iis claudere? non possum. Irritabimus. sicut ignem qui gladio fodit, scincillas in se plures & stricturas elicit: tale in istis; cæde & dissipa, acriùs insurgunt. Est hoc ingenium contumaciæ, subiici posse, non domari. Alexiaco Hercule opus est ad Hutæos istos exstinguendos: qui deiecti, vbi terram, cuius suboles sunt, tetigerunt, non robur pro victoriâ, sed pertinaciam resumunt pro factione. Sed isti mei quid efficiunt? vt liberè dicam

exorauit.

Quamuis irritari eos inimicorum res potius possint, quam

domari.

Multa Dircæum leuat aura cygnum;

Lipsius autem non lædit: &

Horatius.

atque illi tela non peruentura, adeò non læsura spargunt. AVD. Sed quomodo dimitteris à conceptâ suspicione. LIPS. *Vulgus pronum ad suspiciones:* nam probi & boni eas non allectant aut fouent. AVD. Sed interim etiam*

plebs sit quæ male de eo suspicatur.

Tacitus.

——*omnes probos bonosq; accurare addecet,*
Suspicionem & culpam vt ab se segregent.

Plautus.

LIPS. *Non potest vtrumque fieri.* AVD. *Quapropter?*

quod cauere nemo potest.

LIPS. *Rogas?*
Ne admittam culpam ego meo sum promus pectori,
Suspicio est in pectore alieno sita.

Sed parum cauti aut probi sunt, vt rem dicam, qui attendunt: & occultè cupiunt, aut esse tale aliquid (nouimus ingenia) aut simulant ambigere, vt in arenam me proliciant, & voluptari eorum pugnem. An & tu quoq; de fide meâ opinari cœptas sequiùs?

Si satis affirmasse fuit, satis esto negasse:

Est

& à verâ fide alieni.

Eſt illis potiùs, quàm mihi, certa fides?

Nam ego certò ſcio non niſi ab iis morderi & calumniari me, qui cum Religione verecundiam exuerunt. Sed ſicut ocymum qui ſerunt, feliciùs id naſci ad conuitia interiecta autumant; ita illi ſpargendis contumeliis ſecundius mihi nomen parant. Et caprificum etiam aiunt, cùm ipſa maturas ficus non gignat, inſecta tamen quædam producere, quæ veras ficus maturent, ſcalpendo, morſicando: ſic auitæ fidei illi decoctores, probos bonoſque calumniando & mentiendo. AVD. Frequens ergo hæc mea poſtulatio non poterit expugnare tuum propoſitum? LIPS. Flectere. non vt fatear ſuſcipi à me defenſionem, ſed vt negare & rogari deſinam, feſſus iam clamore & expoſtulatione continuâ. Et dicam ſemel ex profeſſo, *Qualis olim fuerim*, *Qualis nunc in re* RELIGIONIS *ſim*; & *Quam probem*, aut *Damnem*. Nec pigebit memoriam prioris vitæ, ac teſtimonium præſentis æui eloqui. Hic interim ſermo honori Orthodoxæ fidei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut laudatus erit aut excuſatus. AVD.

ORDO ſermonis & finis, cum SERMONIS PARTES QVATVOR. I Qualis fuerit. II. Qualis ſit. III Quid probet. IV Quid damnet.

Pœnulo. *Quàm orationem hanc aures dulcem deuorant!*

precatiuncula ad Deum, &

LIPS. Tu Deus, à Deo genite, Homo ex homine genite, hominibus genite, da in memoriam fugitiuam redire, da quod actum à me, memoriæ prodere; tibi in honorem, bonis in fructum, prauè ſentientibus in reſipiſcentiam. Ordinem iam dixi, & quia digna hæc materies, pleraque non diſtinctè ſolùm, ſed diffusè dicam: nec diſplicebit accuratio illa, cui Vna, Vera, & Catholica Religio placebit. De reliquis & exteris non laboro: non enim ego illis placere volui. nam quam ego laudo, non probant illi; quam illi probant, ego reiicio. Probent proinde, improbentve, quam ego doceo, nec manum vertero. AVD.

excuſatione quadam diffuſionis, ac contemptu improborũ.

I, hus. *Æquum eſt ab æquis te par impetraſſere;*
Ab iniquis porrò, haud æquũ eſt æqua poſtules.
Valeant iniqui, & mali habeant magnum malum.

Amphit. LIPS. *Æquum eſſe putas, non reputas laboris quid ſit.*

Aſinariâ Pœnulo. AVD. *Tu primus ſentis, nos tamen prænoſcimus,*
Et quaſi per nebulam ſcimus atque audimus:
Fateor eos eſſe importunos atque incommodos.
Sed quæſo, quod ſum percontatus, ne id te pigeat proloqui.

I. Sermonis pars. QVALIS OLIM FVERIT.

LIPS. *——Iurato mihi*
Igitur nec ſſe eſt eloqui, quidquid roges?
Ita me obſtinatè aggreſſus es. non audeo
Profectò, percontanti quin promam omnia,
Proinde actutum iſtud quid ſit, quod ſcire expetis,
Eloquar; ——nec dicam dolo:
Si quiſquam eſt, qui probari ſe cupiat PROBIS, Ad Lectorem Epiſt. Quæſt.
ORATIONE, VITA, SCRIPTIS *denique:*
In his audacter nomen profiteor meum.
A PVERO *eductus, doctus, liberaliter*
MORES MAIORVM *ſimul &* DOCTRINAM *inſtiti;*
Nec ego iſtos mores noui ſæculi noui:

A puero igitur Catholicam fuit, &

[a] quo Religionum, vt ſic dicam, thyrſo perculſæ, bacchantur ac gallantur multorum mentes. [b] Nouitia igitur (nam & proſâ dicam, quod dixi verſu) parum ad meum palatum, *mores & Viros antiquos* amabam: [c] omniaque ad ritum priſcum colebam: nec *Pietatem* aut *Doctrinam* aliam æſtimabam, quàm quæ erat talis. paſſurus etiam pro eâ, vbi opus, voces, calumnias, damna.

a Elect. lib. 2. cap. 18. b Cent. ad Germ. & Gal. epiſt. 92. c Cent. ad Germ. & Gal. epiſt. 18 19.

cum Maiorũ ſapiens, quamuis cum damno & calumniis, quæ

AVD. *——fortiſſimus ille eſt,* Lucanus.
Qui promptus metuenda pati ſi cominus inſtet,
Et differre poteſt.

Incurrunt mala? fluent fortè lacrymæ: ſed quas Virtus & bibat & ſiccet, ne honeſti limites tranſiliant. Milites videmus prædæ cupidine aduerſa tolerare; quídni & nos leue aliquod dictum aut damnum contemnimus, præ melioris vitæ ſpe & promiſſione? Vouimus Catholici nec proſperis nec aduerſis de gradu dimoueri, in veritate & antiquitate firmi & erecti. LIPS. Rectè putas. & ego ſi aliter ſenſiſſem, fefelliſſem Sacramentum, quo baptiſmate obſtringebar. Sed quod magis, cùm Coloniæ Vbiorum à *Patribus Societatis* IESV inſtituebar, pietas pectus meum tangebat, & Patribus ipſis volebam accenſeri. Parentes ſciuerunt, abduxerunt, & annos iam ſexdecim natum Louanium amandarunt.

Scribanius Amphith.

Sacramẽto bapt. magis obſtrictus.

Cẽt. 3. Miſcel. ep. 87. Societatis Patribus accenſeri cupit, nolẽt Parẽtes ac retrahunt.

Poſtinde cùm iam flos ætatis ſurgeret,
Et ſpatia extremæ ingrederer adoleſcentiæ:
Magis magiſque impendiosè litteras
Amare occœpi, aſſiduus legere, ſcribere.
Cùm intereà, vterque demoritur parens, loci;
Ego hanc occaſionem ad ſtudium Muſicum
Eſſe ratus, concepi iter ad oras Italas,
Germaniamque in terram, & terram Galliam
Quaſi ad mercatum litterarum pergere.
Concepi perfecique. Deo eſto gratia,
Lætitiam peperit, parietque, hic mihi labos.

Quæſt. Epiſt. Peregrinatur per diuerſas terras, vt litteras diſcat.

AVD. Quippini? pulchrum, imò & fructuoſum eſt, mores gentium, regionum ſitus, opportunitates locorum, & diuerſam aqua-

& prudentiam, adq.

aquarum cælique temperiem cognoſcere cum Vlyſſe,

Homerus. Vlyſſis exemplo.

——ὃς μάλα πολλὰ Πλάγχθη, ——
Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω·

——*qui per ſola multa*
Iactatus, ——
Multorumque hominum mores atque oppida nouit.

Louanium reuertitur, & ſtudiis indulgere pergit, poſt Caſſiae Parmenſis.

LIPS. Et cùm iam iterùm in patriam reuerſus, aliquandiu Louanij egeram modeſtè, & ſtudiis vacans,

——*nocturnoque ex ſomnis oliuo*
Immoriens;

acriores belli procellæ & venti exſurgunt, quibus nihil propiùs factum, quàm vt mergeretur Belgicæ nauis.

Seneca Hippolyto.

——*Nam terras cruor*
Infecit omnes fuſus, & rubuit mare,
Et ſcelera dempto fine per cunctas domos
Iere. nullum caruit exemplo nefas.

belli tumultu ex Batauiam auertitur, &

Fluctu tunc aliquo grandiore cum pluribus eiicior, & circumagor Numidæ in morem, aliquandiu diſcurro ſine lare, ſine ſedibus, quas tamen poſui in Batauis: ſed temporaneas, non perpetuas, & vt ſtationem ibi haberem, non portum; ſaltem dum conſileſcerent turbæ, atque iræ lenirent. Et commodè etiam egimus, niſi quòd inter eos, quibus rerum bonarum non magnus ſenſus. Fui tamen

aliqua cum commodo egit. Cent. 1. Miſcell. epiſt. 67.

Amico amicus, beniuolenti beniuolus,
Ingenuæ frontis, oris & cordis probi.

Malos odio dum auerſabatur,

Sed erant ibi rara ingenia, quæ pacem, quæ quietem amarent; hoc eſt, ingenij mei perpauci: & iis, quos iuuabat

Horat.

——*clamor, galeæque leues,*
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hoſtem;
——*& lituo tubæ*
Permiſtus ſonitus, bellaque matribus
Deteſtata.

& fugiebat,

quibus compoſitis rebus nulla ſpes, & omne in turbido conſilium, numquam hoc latus adiunxi; nec cum iis amicitiæ fœdus colui. De me teſtabar publicè, Pacis mihi ingenium eſſe, & cum Heſiodo,

Heſiodus.

Μηδὲ κακῶν ἕταρον, μηδ' ἐσθλῶν νεικεστῆρα·
Nec praui ſocium, obtrectatorémve bonorū.

ſed non ſine periculo, cum

AVD. O bellè! ô pulchre! ſed & feliciter; nam inter illos viuere, & in publicâ aliquâ famâ vigère,

Periculoſæ plenum opus aleæ.

Et ſi quis conatur, aut blandientibus auſcultat, ——*incedit per ignes*
Suppoſitos cineri doloſo.

Quotuſquiſque non ſeductus & corruptus conſuetudine facilè allubeſcenti illius gentis,

facile cum Certus Creſcit amor, &

Βεβαρβάρωσθαι χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις;
Factusque barbarus habitans cum barbaris?

Id ego fabuloſâ illâ mutatione Cadmi ſignificari exiſtimem, qui relictis Thebis in Illyriam abiit, mox transformandus in Draconem: non quidem reipsâ, ſed moribus & vitâ. pro Græcis enim & manſuetis barbaros & feros aſſumpſit, & vitam inſtituit ex conſuetudine populi feram & à priore degenerem. Sicut terrâ interiectâ lunâ lumen à ſole amittit; ſic animus obnubilatur interuentu alicuius dignitatis aut honoris, apud degeneres illos Chriſtianos, & tandem irretitur. Sed tu aliter, & vt aranearum caſſes animalia fortiora perrumpunt, ſic iſtos ab inſidiantibus laqueis conſtanti & robuſtâ mente contriuiſti.

à pice nunquam, nunquam

Lipſius abſtinet & prudenter euaſit.

Euripides.

——οὐκ ἀπειθήσας θεῷ.
——*non inobediens Deo.*

Er vt Iuno illa Homerica, in concilium Deorum veniens, à nemine poculum niſi à Themide accepit; ſic tu ab antiquis monita. LIPS. Quidam tam improbi, nec excuſo, fefellere me: nec latentia illa vitia adoleſcens prorſus intueri potui, iudicij acie adhuc infirmâ. AVD. Phocylidæum illud apud Clementem Alexandrinū legi:

Ad Lect. Conocult.

Πολλά τ' ἀπατῶνται διζήμενοι ἔμμεναι ἐσθλοί·
Qui cupit eſſe bonus, fallatur ſæpè neceſſe eſt.

5. Stromat.

LIPS. Sed ignotis ſaltem adhæſi: notos fugi, nec placuit quiſquam, cui non Pietas & vera Virtus. AVD.

pios & probos ſi adhæreret,

——*Virtus rebus omnibus*
Anteit profectò. non peribit, cùm perit,
Quæ penes eſt virtus. Virtus eſt immortalitas.

LIPS. Cautè interdum egi, & vitam humanâ & communi viâ inſtitui. Scenæ ſeruiendum putabam, quamdiu ego in iſthoc theatro. Vidéſne vt nautæ vela ſinuent & obliquent, & teneant nihilominùs ſuum portum? Imitabar. nec fregi maiores & decumanos fluctus, ſed vitaui aut declinaui; & in externis perſonam interdum ſumpſi aut poſui, pro re aut pro æuo. In dictis aut factis, in communi Europæ motu, interdum titubaui. Et reuerà in alienâ religione, in æſtu adoleſcentiæ, inter blandientes aut terrentes, facilè fuit in ſpeciem culpæ venire, ſi non in culpam. Ad prudentiorem aliquem appello. AVD. Res clara eſt. nam illis placere non poteris, niſi ſimilem te aliquo

apud alios communem viam interdum oſtentat,

Cent. 5. Miſcell. epiſt. 1. x.

modo facias, aut dissimules. Et eras ibi apud

Suspiciosos, fraudulentos, duplices;
Qui fronte hilaro, corde tristi obambulant;
Qui gaudent, si quid alteri euênit mali;
Qui mœrent, si quid alteri euênit boni.
Quos placitum est, laudant; quos placitum est, vituperant:
Veróne an falsò, eicum non interduint.

opiniones non admisit. Cent. ad Italos & Hisp. epist. 18.

LIPS. Opinionum tamen aura pestilens, quæ oram illam infecit, me non afflauit: & inter ægros multos & causarios, sanus ambulaui, in hac quidem parte. Alpheus mare Siculum subterlabi dicitur, sine mixtione vndarum, ad suam Arethusam; ego per improbos & impios ad veram pietatem. & vt Athletæ in stadio oculos ad metam & brauium intendunt; sic mea mens semper ad Cælum & æternã illam palmam intenta erat. Pietas mihi interna & vera erat proposita, Modestia & Virtus. Eram enim ex iis, quibus illa in corde magis, quàm in ore: quique factis exerceri eam acriter malebam, quàm verbis. Fama tantùm longa bonis studiis artibusque parari potest: vita æterna, bonâ hîc vitâ. AVD. Rectè. *quod sumus professione* (verba D. Ambrosij sunt) *actione potius quàm nomine demonstremus: vt nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, ne sit nomen inane & crimen immane.* Vt poma, in Iudæâ, non poma nascuntur, quæ contacta in fumum abeunt & vaporem: talis verbosa illa pietas, sine vitali operum succo. Sede finibusque in Batauo littore, mente animoque nobiscum egisti, cetera similis bonis. Vt radij Solis in sordes & caligantia loca coniecti, illustrant, non inquinantur: sic tu inter feros squallentesq; animos resplenduisti verâ virtutis tuæ luce. Sed de Pietate: illam animo gerebas inclusam, nec proferebas aut præferebas clarè in scriptis? LIPS. Si veram caussam vis, factum à me parciùs in isto ancipite statu rerum & varietate iudiciorum, metu offensionũ. Ecce non sententia sed verbum aliquod à calente calamo anceps fugerat, calumniarum subitus & magnus ignis. Quæ caussa in meis scriptis abstinuit me, fateor, ab altiori initu in sacrarum illud rerum mare: quò materies alioqui & ingenij ventus vocabant: sed repressit hic metus & adnauigare iussit littus. AVD. Talis locus erat, in quo oportebat,

Virtutem colebat cum pietate, sed primarium; Præcept. pro Const.

D. Ambrosius.

nec istam semper proferebat in scriptis, ne offenderet. Cent. 1. Miscell. epist. 97.

Phocylid.

Καιρῷ λατρεύειν, μηδ' ἀντιπνέειν ἀνέμοισι.
Temporibus seruire, nec aduersarier austris.

Nónne etiam Sapientiæ pars est, leuiter desipere, & paullùm extra viam rectam ire, ad vitandum violentum aliquem occursum? Germani olim in *prælio cedere loco, dummodo rursus instes, consilij quàm formidinis arbitrabantur.* quidni tibi idem licuerit in vndoso istoc & opinionum turbido mari? Cur vela fecisses aduersis ventis? Vt fluuij quidam, qui erepti oculis & sub terram reconditi, feruntur nihilominùs ad suum mare: ita latenter inter impios sæpè pij, & tacitè ad scopum destinatum perueniunt. Silentio tuti sumus, quando ratione non licet. LIPS. Cum tempore pugnare nolebam, etsi haud seruiliter seruire. Apud me & interiorem animum liber eram, recti iudicij & sensus: in sermone interdum temperabam, nec offendebam qui poterant offendere. Sapientia vera, firma est, non tamen elata: non timet pericula, sed nec prouocat aut lacessit. Ascanij illius apud Poëtam iuuenilis nimis ardor est, qui

Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.

Non ita ego, qui abundè fortis eram, si excipiebam non etiam incurrebam in discrimen. AVD. Rarò allisa nauis est, quæ modico velo legit littus.

Interfusa nitentes
Vitans æquora Cycladas.

Eminentia feriunt procellæ. LIPS. Talis mihi mens, qui nauim semper auertebam ab illis salebris, velificationem omnem dirigens ad vnum tranquillæ mentis portum. Quo enim, aut cui bono aliter fecissem? Semper hoc videndum cui bono, ne sine emolumento Reipublicæ & suo; imò ne omnino res eat turbatum, intempestiuâ licentiâ, aut ardore in fumum abituro. Displicent in Repub. non pauca, in Religione fors omnia? videat an malo remedium repetat. Non inuenit? sed nec perimat ægrum corpus, & quod inualetudine suâ extrema minatur. Prudentis medici est, in desperatâ valetudine, non adhibere desperata medicamina; quia plerumque tardè gradienti ægro, præcipitio consulunt: ergo naturæ illum relinquit, & suggerit quædam in robur & leuamentum, si fors victrix natura mali, pulsâ, quâ opprimebatur, malignitate, reualescat: aut vt ægrũ suum paullatim robustiori medicabulo paret, dum crescunt vires generosiori medicamini respondentes. Igitur tacebam, nec monita spargebam non audienda. AVD. Probare te aut

Tacitus.

silentio tectus & taciturnitate,

& in magis quàm ore bonus.

Virgilius.

nec intempestiuè non profutura proferebat.

aut tua iis volebas, qui non probabant? frustrà. & hoc fuisset quasi cibum aliquem conciliare istis, qui abhorrẽt. Ille mihi prudens est, qui non in vanum spargit monita; qui quæ scit non profutura, domi suę tenet, laxaturus habenas, & toto ostio emissurus, vbi melior spes affulserit. LIPS. Feci hoc apud Battauos, in quo quid peccauerim, nescio: nisi peccatum sit diu siluisse. AVD.

Sed [illegible] [illegible] for- [illegible] &

Epidico.

Tacere optumum est: plus scire satius est,
Quàm loqui.

LIPS.

Παῦρα μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως·
Pauca quidem, verùm argutè.

Meliùs olim Pacuuius:

Pacuuius.

Ego odi homines ignauâ operâ, philosophâ sententiâ.

Attamen silentium illud meum non testatione vnâ, vbi tempus fuit, posteà leniui, sed spongiâ deleui: imò pro timore meo vano meliora maioraque illi genti reposui. In scriptis enim meis iacienda fuissent salutaria etiam monita & pietatis semina, etsi non statim profutura. idque vel ab agricolæ exemplo. Ille, si hoc alteroque anno spes destituit, tamen arat, occat, serit: & Bonus Euentus seriùs, sed vberiùs, sæpè respondet. Et vt senex ille in Synephebis,

debuisse planiùs & pleniùs,

agricolæ exemplo,

Serit arbores quæ alteri prosint sæculo;

sic ego monita admiscere potuissem, quorum fructus ad multos redundassent. Senecam audio: *Quare verbis*, inquit, *parcam? gratuita sunt. Non possum scire, an ei profuturus sim, quem admoneo: illud scio, alicui me profuturum, si multos admonuero. Spargenda est manus. non potest fieri, vt non aliquando succedant multa tentanti.* Et pulchra etiam illa ratio. quòd sicut gemmæ, etsi in lutum aut sordes abiectæ, splendorem non amittunt, sed dies posteà reuelat & attollit: sic in istis quæ benè, honestè, piè dicuntur. AVD. Plura tu etiam volebas? Audi Euripidem:

[illegible] dicto Seneca. Epist. 29.

& alio simili.

Euripides.

—— οὐ γὰρ οὐδ' ἀζήμιον
Γνώμην μὲν εἶναι τοῖς σοφοῖς λίαν σοφόν·
—— *non vel hoc noxâ vacat,*
Si mens inest sapientibus sapiens nimis.

vide cùm pauca & timidè quædam de religione dixisses, quam vndique incurrebant, pænè dixerim

Ἀγριώτεροι σύωσιν ἰοιόσις ——
Agrestibus suibus similes.

quid futurum fuisset, si magis te diffudisses? Robur & æs triplex circa pectus induendum fuisset, vt ibi erant homines, tempora, mores. Nihil enim tam probè dici potest, quod non vellicare malignitas velit. Et tu in eâ Republicâ prudenter de religione quædam dissernisses, quæ variam in primis & miscellam induxit, stabiliendo sceptro? tu tuam interspersisses, qui vnam, & vnam tantùm, in vnâ Rep. semper probasti? qui risisti Ægyptios reges & Iulianum Imperatorem? LIPS. Sed ego scio, non esse humani ingenij, optima quæque primis cogitationibus deligere: & ferè secunda in viro consilia maturiora esse. Vetus illud verum est,

Sed nemo non errat.

Αἱ δεύτεραί φροντίδες σοφώτεραι·
Posteriores cogitationes sapientiores.

Euripides. Recectiũe. Sanniensis, & Cent. ad Germ. & Gal. ep. 68.

In Religione tamen, vt dixi, nihil mutaui: in sede illorum non in sensu fui: & vt in peregrinatione, corporis nõ animi requiem illic elegi. In tempore, vt meum ingenium est, quietè modesteque me habui: non in sacra aut ritus eorum transiui. Vis aliqua compulit? aberat animus: & cùm illi aliquando multa de Repub. de Religione, risi. Cleomenes Spartæ rex, Græculo cuidam multa de fortitudine disserenti, aures non præbuit, & auertit. Illo mirante, Quia enim, inquit, si hirundo hæc diceret, idem quod nunc facerem, atque affatim riderem: sin autem aquila, darem ei libenter mentem & aures. Simile mihi in illis erat. quos seriò & cum affectu de vtraque differentes risi, qui sciebam quomodo in vtramque erant affecti. Sicut Vlysses ille blandientes, sed insidiantes scopulos, surdâ aure prætervexit, oculos tantùm habuit apertos; sic multa obiter videbam tantùm, non in aures, minùs in animum admittebam. Semper enim mihi (ô tu qui vides & scrutaris has fibras!) semper stetit infixa menti Religio vera, & à maioribus tradita; quam nunc palàm loquimur & profitemur: semper ille noster sensus, antiquare & cum maioribus sapere; *vetera nouis, & quieta turbidis antehabere:* nec hunc calumnia aut vis vlla, non dicam exuit, sed nec excussit: ab illo

In Religione saltem constans fuit & verus.

Nec Suada

Maiorum sacra è mẽte dimouere potuit.

Tacit. 1. Annal.

Me nec Chimæræ spiritus igneæ
Diuulsit vmquam:

aut vis vlla,

nec alia fraus aut argutiola. Non credunt? esto. hilum nõ ego deterior, sed nec tristior: qui sto apud Iudicem, cui nemo mentitur. Vt radij solis per terram sparsi, à cælo & in cælo tamen sunt: sic noster animus Romano cælo semper adhæsit, etsi Batauo cœno illuxit. Pietas, inquam, mihi salua erat: & ex animo testor aut respondeo, non aliam

Pietas non [illegible].

per quem caelestis regnum subimus me viam salutis nouisse, quàm hanc, quæ per vnum illum & directum limitem duceret. Et quisquis eâ caret, aut negligit, quid veri, non dicam Christiani hominis, sed hominis habet? Ad eam nati omnes, nos quoq; peculiari Dei gratiâ instituti sumus: *vt certam & vnicam viam.* teneamus & amplectamur, vnicam quieris hîc anchoram, vnicum ad perpetuam salutem viaticum & viam. Pietas enim caput virtutum, imò omnis virtus est.

Arbiter. AVD. ——— *ô maxima rerum*

Et meritò Pietas homini tutissima virtus!

Cuius studium

Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè:

Æquè neglectum pueris senibusque nocebit.

Trismegistus. Pulchrè ille Ter-maximus apud Lactantium, Inst. lib. 2. cap. 16. Μία φυλακὴ εὐσέβεια. εὐσεβοῦς γὰρ ἀνθρώπου οὔτε δαίμων κακὸς, οὔτε εἱμαρμένη κρατεῖ. Θεὸς γὰρ ῥύεται τὸν εὐσεβῆ ἐκ παντὸς κακοῦ. *Vna custodia Pietas. Pium enim virum non malus Genius, non Fatum ipsum deuincit. Deus enim eum liberat eripitque ex omni malo.*

Et ob hanc Deus Lipsiũ ab impiis liberauit & suis reddidit. LIPS. Verè dictum, ipse expertus sum: & eripuit me Deus ex malis illis & parum piis hominibus, & libertati reddidit, patriæ & amicis reddidit. O æterna sapientia, ô *Plautus.* lux sine ortu aut occasu, *lætus, lubens, laudes ago, grates gratiasque habeo*; quòd duce te euasi ex illis salebris, & loca deueni, per quæ *idq; mirabiliter.* facilior mihi & tutior ad te cursus. Nam nisi tu dux auctorque nostri consilij fuisses, nisi mirabiliter & præter spem robur dedisses, quomodo per tot discrimina & molestias, è quibus illa depulisti & has mitigasti, tot viarum ambages, in adflictâ meâ tunc valetudine, venissem ad propositam metam? Sed tibi gratia esto, iam illic sumus, vt non vltrà reuisamus ambiguos & bonis patrum gratos locos, quæ ipsa caussa deserendi. Vt enim aliarum animantium quæque aggregant se ad suum genus; sic inter homines meritò decet, quibus est similitudo & paritas puræ priscæ mentis.

Obiter de falsis illis & suppositiis Orationibus. AVD. Sed & Ienæ fuisse te, aiunt, & ibi docuisse. LIPS. Quid mirum? publicè dudum sum professus. AVD. Et Orationes habuisse. LIPS. Vel vicenas, non nego. AVD. Tales illas improbas & impias? LIPS. Hoc nego, hoc pernego: & palàm editâ Epistolâ ostendi falsimonias istas meras esse. AVD. Tamen iterùm aiunt. LIPS. Et sæpiùs mentiuntur. Si satis ad veritatem est, dixisse; satis sit ad calumniam interimendam, negasse. Nam hîc finis non sit, & oriantur *Tusca iurgia*, quod vetus verbum dixit. Nemo innocens erit, si dixisse sufficiat. Quis non aliquid meum aut alienum adumbrare potest, & protrudere? hoc si valet, latissimus hic ad calumniam limes; & in quo liberis quadrigis illa inuehatur & exultet. Sed parentem ipsum & nugatorem probæ huius prolis, nónne *Carolus Scribanius Societatis* IESV Theologus eximius ac *quorum auctorem Carolus Scribanius à tenebris produxit, &* multâ eruditione clarus, qui & partes meas probè tuendas suscepit: nónne, inquam, ille quem amo ἕνα τῶν ἀληθινῶν φίλων, *vnum ex veris amicis*, ipsum Amphitruonem prodidit huius Alcmenæ virum? huius Palæstræ è Plautinâ Rudente Dæmonem; & ipsius adeò impostoris confessione, huius filiæ patrem? AVD. Sed quis igitur ille, à quo, si Deo placet, aureus ille partus? LIPS. *Melchior Hamminsfeldius Goldastus.* Hic ille Pseudolus calumniarum instructor scenæ. Hic ille Pandotus; qui maleuolentiæ mantello tectus, sagittas spargit, vulnus intentauit, non tetigit. *Melchiorẽ Hamminsfeldium Goldastum esse docuit.* AVD. Scilicet nemo nostrûm inter oletum istud diiudicet & Lipsianam myrrham? Vah, tam frigidum, solutum, ineptum, & verbo dicam, impium! Et ille tenebrio tam stultus vt speraret se posse imponere nobis falsâ tuâ personâ? Bardi Typographi, qui tam ambitiosè hęc diuulgant. Sed credo in nostrum risum & suum quæstum. LIPS. O improbæ nimis & impiæ spei Orationes! Hæ scilicet illæ *Lipsium innocentem reddidit.* sunt quibus alienum me ab Orthodoxâ fide fuisse contendant; quibus me simulatæ vitæ insimulent; sed Deo gratia esto, fulcrum hoc collapsum est, & structorem prostrauit, me innocentè reddidit. AVD. Apud Batauos igitur & alios, semper mansisti in viâ rectâ quam ab adolescentiâ institueras. *Ita igitur apud Batauos vixit, & interdũ vacillauit.* LIPS. Semper. sed vacillaui, imò cecidi interdum. attamen surrexi, & citâ celeritate correxi, quod temporis ereptum lapsu. Viden' vt miles quoq; si cecidit, surgat alacrior, & animos irasque sumat à casu? Idem mihi factum, & quod in freto illo adolescentiæ, in illo inquam æstu ac feruore ingenij fortasse inconsideratius à me dictum aut factum, constanter emendaui. *sed constanter correxit.* AVD. Præstat antè viam sistere, & temerè aut calidè aliquid dixisse, quàm fecisse. Deferuescunt enim animi paullarim, & affectum veritas ac ratio vincunt. *Et quis ab errore tutus?* Sicut autem musto tempus damus, vt despumet, sic animo vt iuuentutis & opinionum fæces eiiciat.

Ἥβη καὶ πόνος ἐπιτρίζει νόον ἀνδρός·

Vanam

Vanam homini mentem reddit cum pube iuuentus:

ait poëta ille sapiens. Nec culpare te quisquam idcircò potest, aut probare à verâ fide abiisse. Vinum, vinum esse non desinit, si aquâ leuiter temperatum; nec vera Religio, religio, si guttæ in eâ externæ labis. Et quis ille qui se labi & errare posse neget? Versus ille Phœbææ veritatis est;

Ἁμαρτάνει δὲ καὶ σοφῶν σοφώτερος·

Erratque sapientißimus sapientium.

Seneca.

Audi Romani nominis & Sapientiæ magnum Solem; audi tuum Doctorem: *Pro quocumque,* inquit, *illud respondeamus nobis, sapientißimos quoque viros multa delinquere: neminem esse tam circumspectum, cuius non diligentia aliquando sibi ipsi excidat: neminem tam maturum, cuius non grauitatem in aliquod feruidius factum casus impingat: neminem tam timidum offensarum, qui non in illas, dum vitat, incidat.* Nónne ira est? Solum ego Deum omniscium & expertem erroris habeo: hominum quidquid est, opinantur, vacillant, errant. Numquam à Veritatis areâ aberrasse, neque humanum est, neque cadit in hanc vitam: imò

Solus Deus.

Homo errat.

Iuuenalis.

— quid tam dextro pede concipis, vt te
Conatus non pœniteat, votique peracti?

Homo pœniteret, nec probro est.

An nescis ἴδιον τοῦ σοφοῦ μετανοεῖν; *Sapienti proprium pœnitere?* LIPS. Scio, & ego si quid peccatum est, pœnitere malui quàm defendere. *Non suffundor errore* (ait Tertullianus) *quo caruisse delector.* Et pœnitentiæ portus ex facili hanc cymbam admisit, quæ Reges, Principes, Ecclesiæ ipsos apices non exclusit. Et ego cum gaudio meliorem me recognoui. En meam vitam à tot annis. vbi vacillat aut fluctuat? Neque nescio quorumdam hodie prauam sapientiam, frigus præferre, medios agere: vt de iis Homericum illud iure efferas:

Tertullianus.

Cent. 5. Miscell. epist. 79.

II. SERMONIS PARS. QVALIS NVNC SIT.

Sed sunt fluctuatores hodie & ambigui in Religione;

Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνοίης ποτέροισι μετείη·

Tydidem haud nosses, vtris in partibus esset.

Sallustius.

vt *Syrtium Leptitanarum facies simul cum ventis mutatur;* ita multi vulpiones hodie, toties aliter sentiunt, quoties in diuersa opinantes incidunt: aut semper in suspenso, inclinaturi ad partes valentiores,

— Ioue non probante.

Politianus.

Scitè nuper à Politiano dictum, *meliorem honestioremque leonis faciem esse quàm simiæ, etsi ista ad hominem propiùs accedit.* AVD. Graphicè hos in vno omnes Claudianus depinxit:

Claudianus.

Librauit geminas euentu iudice vires
Ad rerum momenta cliens, seséque daturus
Victori.

LIPS. Mihi displicet; imò malus & impius ille

non ut sic Lipsius;

Iuuenalis.

— qui semper & omni
Nocte diéque potest alienum sumere vultum.

Homerus.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσίν, ἄλλο δὲ βάζῃ·
Haud minùs ille mihi exosus quàm ianua Ditis,
Mens aliud cui tecta tegit, quàm lingua loquatur.

odit penitus & contemnit,

Apuleius.

Milesiarum Scriptores magistros probo, qui aiunt, *hominem liberum & magnificum debere, si queat, in primori fronte animũ gestare.*

— τιμῶντες δ' ἀρετὰς
Ἐς φανερὰν ὁδὸν ἔρχονται·

— qui virtutes colunt,
Apertâ incedunt viâ.

Nónne hoc claro fortique exemplo docuimus, auulsi à locis in quibus isti erant; & *simul auiditate imperandi, ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur?* Ad bonos venimus, etsi iacentes & exhaustos: quia finis mihi non ditiori sed meliori esse. Tranquillo animo hîc viuo, Deo & studiis me consecrans.

& apertâ viâ incedit, omnibus conspicuus;
Tacitus.

AVD. Gratia tibi, Magne Deus; tuum hoc munus. Satis ac nimium etiam diu inter contumacia Batauiæ vada adhæserat tua ratis, Lipsi: impegeratque interdum ad rupem illam periclitaturæ saluris. non quòd quidquã illius altiùs insederit menti (nam bonus, καὶ φρένας ἔμπεδος, *mente immotus*, cum Homero, semper vixisti;) affricuerat tamen aliquid noxij sui succi: vnde illa nata liberioris opinationis, scriptionis. Sed quanto cum fructu aliorum tam constanter reuersus es? Sententiæ & decreta vtilia ac salutaria, vt valida & efficacia sint, vsum & exempla requirunt: tu quæ monuisti sæpiùs & docuisti, ipse exemplo approbasti. Sicut herbas qui seuit, opportunè eas irrigat atq; alit vt adolescant: sic tu sententiarum tuarum velut frutices foues & attollis, vel sole vel pluuiâ, vt sic dicam, constantis illius exempli. Vtrumuis enim præstitisti. illustrabas, dum in rem velut præsentem ducebas, & factum ostendebas, quod faciendum suaderet; foues etiam dum animum erexisti, & re doces non noua non ardua proponi. Sed & viam præiuisti, in quâ vestigia tutò & alij ponant. Sicut qui gubernandi parum peritus est, vbi plures naues, cursum temperat & sequitur priores. ita vada & scopulos vitat, & sine magnâ suâ arte portum cum prioribus petit, & tenet. Vidi qui

atque alios bono exemplo præit. quod verià docetur.

ad speculum se comunt, faciem & cultum rectè disponere; prorsus hîc idem: tua vita & facta speculum sunt, & imago, in quâ alij se videant, & ad eam decorè componant.

xvi. Annalium. *Spectate iuuenes, imitamini; in ea tempora nati estis, quibus firmare animum expedit constantibus exemplis.* Habemus fortasse vetera, sed recentia tangunt propiùs; nec vlla magis, quàm quæ domi nostræ nata,

Manilius. *Exemplo monstrantque viam.*

LIPS.

Publ. Syrus. *Discipulus est prioris posterior dies;*

ait ille. Sed & diu anteà votum habueram inter bonos visere, tunc etiam Deo auxiliante successum. AVD.

Horatius. *——te tabulâ sacer*
Votiuâ paries indicat vuida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

Rerùm Calumniatores, quos Moschus. Sed maleuolorum quàm hîc sint, vt cum Moscho dicam, ὄμματα δριμύλα καὶ φλογόεντα, *oculi acres & flammantes*, nosti? & qualem tibi inurant calumniam? LIPS. Hoc æuo

Ery. Puteanus. calumnia & inuidia passim succreuerunt vberrimè, & hominum malè feriatorum, carptorum, zoïlorum, plus est ferè

Silius. *Quàm olim muscarũ est, cùm caletur maximè.*
O dirum exitium mortalibus! ô nihil vnquam
Crescere, nec magnas patiens exsurgere laudes
Inuidia!

Quid tamen est quod emissitiis illis oculis vident? aut quid inurunt? AVD.

Scribanius. *Liuore nemo iudice fit nocens,*
Quem prius Virtus non peragat reum:
Sed gloriæ parcens iacenti,
Inuidia est inimica summis.

Liuius. LIPS. Rectè ergo Liuius, *Inuidia velut ignis, alta petit.* AVD. Numquam aliter;

Æquare palmam scilicet impotens
Clarescit vmbrâ,

Timon Phliasius. *——ἀλαζὼν ἄδικα βιβλία ψύχων·*
——insolens iniquos libros effutiens.

Silius. *Teque honor, & laudes, & læto gloria vultu,*
Et decus, & niueis victoria concolor alis,
Te cinctus lauro perducit ad astra triumphus.

dicunt Lipsium spe purpura deseruisse Batauos. Et aiunt patriam te antehabuisse, non sine Religionis sed ambitionis, & vt ad potentiam ac purpuram viam tibi munires, haberesque desertæ caussæ præmium. LIPS.

Plautus. *An vnquam cuiquam contumeliosiùs*
Audisti factam iniuriam, quàm hæc est mihi?

AVD. Ride si sapis, mi Doctor, ride;

Homerus. *——ἐμὸν δ' ἐγέλασσε φίλον κῆρ·*
——meum verò risit charum cor.

LIPS. O quàm tem tetigerunt! ô acre & ardens meum illud votum! Non sic Empedocles amore immortalitatis in Ætnâ, vt ego in hoc igne. Quis autem audiet ista sine risu? quis sine iracundiâ, qui me vel extremis lineis norit? Modestia, modestia est, quam appeto, quam præfero: & quæ sæpè iam efferendum retinuit & repressit. multa

quod ne in somnis quidem cogitarat.

Modestia illi semper placuit.

——scripsi, scripta diuolgata sunt:

illa * legant, & sciant in his nos non fallere. O boni, lubrica vestra vita & via est, qui in Aulâ versamini: in quâ, vt verè vir sanctus dixit; *Per pericula peruenitur ad grandius periculum.* Itaque acri circumspectione & custodiâ vobis opus contra lapsus. *Nihil rerum mortalium*, ait prudentissimus Annalium scriptor, *tam instabile & fluxum est, quàm potentia non suâ vi nixa.* Parua omnino interualla temporis, ait appositè Polybius, omnes homines attollunt, rursumq; deiiciunt; maximè verò eos, qui in Aulis versanrur. Reuerà enim isti assimiles sunt abacorum calculis: qui, vt secundùm voluntatem calculatoris, modò obulum æreum, modò talentum valent; ita Aulici, ad nutum Principis, modò beati, modò miseri fiunt. Et quæ sæcula id non docent? vetera, media, nostra. Inter veteres *Ioab*, ille vir acer, callidus, militiæ *Dauidis* & consiliorum arcanorum arbiter, cùm à viuo rege non auerti tur, missus est cædi à successore. Quid *Apelles* inter Græcos? Ille à Philippo rege proximus, eo iam gradu & opibus, vt ab ipso timeretur, momento horæ deiicitur, desertus ab iis, qui anteà stipabant & colebant. At hoc in Apelle exemplum: quàm geminum Romæ in *Seiano*? qui diu *Tiberij* Augusti potens, & ad instar eius statuis, honoribus, cultus; tandem vnâ epistolâ subuersus est, & *caput* illud *toto orbe secundum*, vt cum Poëta dicam, laqueo præbuit, & cadauer suum opprobriis, lacerationi, vnco. *Quo die illum Senatus deduxerat, populus in frusta diuisit: in quem, quidquid congeri poterat, dij hominesque contulerant, ex eo nihil superfuit quod carnifex traheret.* Et similis potentia atque exitus *Plautiani* sub Antonio, quæ in Dione Cassio lege. Iam in æuo posteriore, *Alfonsus Albuquerfius* pleraque Indiæ Orientalis Lusitano Regi suo subiecit: at idem accusatus maioris spei, & suspectus denique, reuocatus in patriâ est, & morte opportunâ fortasse ignominiis ereptus. Simile in *Duarte Pacieco*, qui post magna merita, in custodiam & vincula coniectus etiam fuit, & in clarâ innocentiâ liberatus

* præcipuè Epist. 61. Cent. 3. Miscel.

Augustin.

Aulica vita despicienda, in contemnenda periculo.

Tacitus.

alienâ vi subnixa.

Polybius.

Fla. Ioseph. Quod docet exemplis aui veteris, in Ioab & Apelle: Polybius.

Dio Cass. medy. in Seiano.

Seneca.

& Plautiano: Dio.

posterioris. in Alfonso Albuquerfio.

Duarte Paceco.

tan-

tandem, sed vt in paupertate senesceret.

Consaluo, Ferdinando Cortesio, &

Consaluum Magnum, & *Ferdinandum Cortesium*, nec ipsos parem gratiam meritis retulisse, aliquis arbitretur & dicat. Apud Hispanos quàm nobile documentum fluxæ

Aluaro Lunæ.

potentiæ *Aluarus Luna* est? Amabat & euehebat eum Ioannes Rex Castellæ, super omnes homines & amicos. Opibus, titulis, præfecturis, cottidie augebatur; atque ita regem suum fecerat, vt vel bellum eius caussâ gereret cum vicinis regibus & cognatis. Nulla res in maiore famâ & inuidiâ, quàm iste amor: atque is satis diuturnus.

Salomon.

Sed quis exitus? *Sicut diuisiones aquarum, sic cor Regis*, ait Hebræus Sapiens. Occultè abduxit se ab Aluaro, odit quantum amauerat; denique paucis consciis, in oppido Burgensi, sagaciter hominem in vincla coniicit, damnari per sententiam iubet, caput abscindi, & in forum per triduum ostendi. O cæca mortalitas! tu ille superbus paullò antè & insolens, vbi es? quid es? desiisti esse, & tot annorũ cumulata felicitas subito turbine quassata & euersa est. Verè tu prædixeras Aluare, nõ sine mali presagio, admirantibus aliis fortunã tuam, & apud te prædicantibus: *Improuidi, ne ædificium ante finem operis laudaueritis.* Sed mihi finis non sit, si exempla cumulẽ, obuia, vt verè dixi, in omni æuo. AVD. Libet cum Lucilio clamare:

Vita aulica, vita lubrica & Lucilius.

Verè omne iter hoc est labosum atque lutosum.

Certè in lubrico illo Culmine & fastigio Aulæ cum Laberio licet dicere:

Laberius.

Summum ad gradum cùm claritatis veneris,
Consistes ægrè, & quàm descendas, decides.
Cecidi ego, cadet qui sequitur.

Claud. Mam. familiaritas cum Principe, periculosa

Et Claudianus Sidonij verbis appositis: *Periculosam regum familiaritatem esse. quorum consuetudinem spectatissimus quisque flammarum naturæ benè comparat, quæ sicut paullulùm à se remota illuminant, ita satis admota sibi comburunt.* LIPS. Ille pleno pectore in rem meam sapit. Et mihi tam certum & firmũ, hoc statu rerum res extremo digito non tangere, quàm ad extrema rerum aliquando ire, *Marius Celsus*, & *Suetonius Paullinus* sim: de quibus scio quid Tacitus scribat:

pro mente Lipsij, & prouinde ab ipso declinata.

Seneca.

Stet quicumque volet potens
Aulæ culmine lubrico,
Me dulcis saturet quies.
Obscuro positus loco
Leni perfruar otio.

In magnâ Rep. pulchrum ibi fuit agere, vel in exilium procul à Ioue & fulmine,

Magna Respublica, tu me tene, communis Patria, Dei hominumque ciuitas: ô pulchrum, in eâ locum ordinemque habere, & inter illos classicos censeri! Sit aliquis vel in exemplum, qui quietem, Musas, se amet, & Numen colat: vana aut vulgata seponat, aut (si superbum non est) spernat. AVD. *Ægyptus*, ait Plinius Panegyrico, *alendis augendisque seminibus ita gloriata est, vt nihil imbribus caeloque debeat*; &, vt Seneca ait, *nemo aratorum adspiciat cælum:*

Plinius Iunior.

Seneca Phil.

Claudianus.

—— sine nube ferax, imbresque serenos
Sola tenens, secura poli, non indiga venti:

& vt alter,

——— nihil indiga mercis,
Aut Iouis:

siquidem proprio semper amne perfusa, nec alio genere aquarum solita pinguescere, quàm

——— quas ipsa vehit Niloque redundat,

tantis segetibus induitur, vt cum feracissimis terris quasi numquam cessura certet. Ita tu tuo late contentus,

Horatius.

Valerius.

Forumque vitans,
Et tristis curis & solitudinibus aulæ
Potentioris limina;

procul à Ioue & fulmine, tibi Musisque viuis, abundans sapientiâ, prudentiâ, virtutibus omnibus, & aliis communicans largeque instillans. LIPS. Quid verba facio? ad se redeant illi calumniatores, & affectum omittant: videbunt & intelligent me ita sentire, & vno Religionis fine ad meos remeasse. Si quid de amicis. paucos è veteri classe repperi; paucos veterum morum. Duellij in meâ patriâ & Trebellij regnum possidebant,

non igitur spe praemij patriam antehabuit, sed Religionis zelo Cent. 1. ad Belg. ep. 12.

Εἰδότες ἐν σταδίῃ δηΐῳ [illegible] Ἄρηϊ·

In pugnam stabili bellum bellare periti.

quorum amicitiam ego semper aspernatus sum. Sed isthæc frustrà. An non [a] à nouitatibus abhorrere me fassus sum, si mortalium quemquam, præsertim in re seriâ, quæ mores & vitam spectat: & publicè testatus sum [b] me alienum ab omni nouitiâ opinione aut errore, firmum in veterum scitis? [c] candidum & Fide & Amore & More maiorum? Argumentum dabit *De vnâ Religione* tractatus, & [d] libelli nostri de *Cruce*, quos vel hac caussâ scripsi, vt præcones testesque essent, non doctrinæ meæ, sed auitæ pietatis; quæ mihi in oculis fateor cùm illa congessi, & quæ me ad scriptionem duxit, illa ipsa Pietas, quæ Senatui Populoque Antuerpiensi in oculis, cùm salutare hoc signum in vrbe mediâ erigebant, trophæum in illius hostes. [e] En manum meam, en adfirmationem. non fallimus in his talibus, in

[a] Poliorcet. lib. 1 c. 2.
[b] Cent. 3. Miscel. epist. 3. Cent. ad Ital & Hispan ep. 62.
[c] Cent. 3. ad Belg. ep. 86
[d] Cent. ad Ital. & Hispan. ep. 18 Cent. ad Germ. & Gal. ep. 26. Cent. 3 ad Belg. ep. 8. quod de vnâ Religione tractatus, & libri de Cruce docebunt.
[e] Cent. ad Ital & Hispan. ep. 18.

& emendationes in operibus apud Batauos conscriptis. quibus se primum fallit, quisquis alios conatur. O miser qui aliam hîc linguam habet & mentem! [a] Sed & in reliquis meis operibus eodem animo ambigua correxi, aut certè illustraui. [b] Non enim satis ne ipse errem: sed ne alteri sim erroris caussa. [c] Nec volui tantùm pia, recta, vetera, sequi: sed adserere etiam pro ingenij aut stili viribus, quas Deus dedit. [d] Vt Luna quod luminis à Sole accepit, infero huic mundo refundit: sic ego sapientiam & dona, quæ à magno illo Deo. [e] De me fateor:

[a] Cent. 3. Miscel. ep. 5. [b] Cent. 1. Miscell. ep. 97. [c] Cent. 5. Miscell. ep. 59. [d] Cent. 1. Miscell. ep. 88. [e] Polit. l. 4. c. 13.

Alios docet ac dirigit.

[a] Ego ille sum, qui scelera committi vetem:
Ego sum magister iuris ac moris probi;

[b] *οὐκ ἄπειρος τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων* [c] *non ignarus rerum quæ eueniunt in hac vita.* [f] Sum iuuenum, sum virorum, sum generis humani voce & stilo director & doctor. Avd. O salutaria mihi tua monita, quà verbis, quà scriptis! ô eximium doctorem!

[a] Auctor Thebai. [b] Aristot. 2. Ethic. c. 3. [f] Epist. ad Bakh. Meterem, quæ dispunctioni Cod. Mirand. subiungitur.

Horatius.

Qui, quid sit pulchrum, quid turpe; quid vtile, quid non,
Plenius ac meliùs Chrysippo & Crantore dicis.

Seneca. Bellè sapiens Seneca: *Habet vbi se, etiam in priuato lare, explicet magnus animus: nec vt leonum animaliumque impetus caueis coërcetur, sic hominum; quorum maximè in seductu actiones sunt.* Negas Sycionia ista aulica aut cothurnos pedibus tuis conuenire; & secessum ac otium quæris; sed non ignauiam.

Seneca. idq; omni oratione & sic

Lips. Vbicumque otium meum abscondo, prodesse volo singulis & vniuersis, ingenio, voce, consilio. Non enim is solus Reipub. prodest, qui candidatos extrahit, & tuetur reos, & de pace ac bello censet: sed qui iuuentutem exhortatur, qui in tantâ bonorum præceptorum inopiâ, virtute ac pietate instruit animos, qui ad pecuniam, luxuriam, impietatemq; cursu ruentes prensat ac retrahit, etsi nihil aliud, certè moratur; in priuato publicum negotium agit. Avd. Cùm omnibus iis, qui aliquid conati sunt, plurimum debeamus; quantum vtilitatis à doctissimo quoque cepimus, tantum laudis ei adscribendum est. quantum veniæ meriti sunt, qui errant; tantò plus merentur, qui emendarunt. Te itaque vt parentem, vt doctorem meum celebro, mercedemque tibi rependo, & rependam, non illam, quam Protagoras sophista pepigit, nec accepit, sed quam Thales sapiens nec pepigit, & accepit. Iste enim Mandraitum Prienensem cùm noua quædam & subtilia de cælo ac sole docuisset, offerente illo mercedem quam & quantam vellet: *Hoc pro omni mercede esto*, inquit, *vt quoties apud alios ea proferes, Thaletem non celes auctorem.* Lips. Quæ enim alia nobis merces? Solent Iudæi suos ita Rabbinos citare, vt eorũ ferè cuilibet addant, *zichrono librachah*, id est, *cuius memoria in benedictione est.* Quod expressit Hebræus Sapiens, *Memoria iusti cum laudibus.* Equidem & ego adsurgo & veneror inuenta inuentoresque Sapientiæ: sed vt homō homines, & *qui non domini nostri, sed duces sunt.* Antonius Pius imagines aureas in larario habebat, ac sepulchra honorabat aditu, hostiis, floribus: ego laudibus. Sed erro extra limites sermonis, & ordinem, quem vnicè amo. Proprium hoc Stoïcorum vincîre omnia, & quasi annulos nectere in catenâ: vt non ordo solùm sed sequela & cohæsio sit rerum. Avd. Certè ordinem amas, gloriari potes: & eâ re palmam non aufert hæc, fortasse nec prior ætas. Sed quàm ægrè multis est, quòd aliquoties vt hîc, Stoïcos probes & imiteris! Ecce

Reipublicæ prodest

in priuato idq;

Sine vllâ mercede, solâ

hominis & memoriæ contentus. Salomon.

Seneca.

Iul. Capit.

Alia aliorum calumnia, quòd Stoïcus.

Accurrit quidam, notus mihi nomine tantùm,

qui te omnino Stoïcum vult, præsertim in re Religionis, id est impium. Lips. T V N H O M O O S S V G G E R I S; & ego etiam tuis calumniis scopus? Sanè mente, vt ait ille, exsensâ es; & Clodium illum Albinum imitaris, qui, vt ait Iulius Capitolinus, adhuc puer, *quòd esset animi tam militaris ac superbi*, sæpè in scholis inter æquales, Virgiliana illa vsurpabat:

Eum auctorem exagitat, &

Iul. Capit.

Arma amens capio, nec sat rationis in armis: Virgil.
Arma amens capio.

Bonâ gratiâ, abi quæso, & cucurbitas pinge. Quid opus in me sic vltrò & ex superuacuo incurrere? quid velut è plaustro conuitia iacere? Hæc non sunt compositæ mentis: sed illorum, vt cum Poëtâ dicam,

——οὓς ἐδίδαξαν ἀριστερὰ γράμματα Μοῦσαι·
——*quos litteras Musæ docuere sinistras.*

Desine sacrilegâ conuitia fundere linguâ, Sannazar. de periculo monet.
Desine, pro IVSTO *stat Deus ipse suo.*

Et caue,

Ne pœnas Nemesis reposcat à te. Catull.
Est grauis Dea; lædere hanc caueto.

[a] Non dissimulo, in pretio & amore mihi Stoïca secta est, [b] virilis illa Secta. nec m[illegible]rum. Audi Plutarchum in Cleomene, [illegible] professo Academiæ addictum, & proinde Stoïcis parum æquum: Ἔχει τι ὁ Στωϊκὸς λόγος πρὸς τὰς μεγάλας καὶ ὀξείας φύσεις ἐπισφαλὲς καὶ παράβολον· βαθεῖ δὲ καὶ πρᾴῳ κεραννύμενος ἤθει, μάλιστα εἰς τὸ οἰκεῖον ἀγαθὸν ἐπιδίδωσι. Habet

[a] Const. l. 1. cap. 18. [b] Politic. l. 3. & 6. Stoicam sectam amauit; Plutarch. aduersarius etiam laudat, quia

Stoïca

Stoica doctrina, si in magnam & acrem naturam incidit, aliquid lubricum & anceps; si autem cum graui & miti ingenio temperetur, magnos impetus dat ad verum bonum & virtutem. Oraculi hoc ego vice habeo, in altâ & superbâ naturâ Stoam non fore vsui; in aliâ & modestiore, saluti. Lege paucos eos libros qui exstant vel Senecæ vel Epicteti: Virtutem ipsam scripsisse dicas, & semina salutarium monitorum vbique sparsisse.

salutaria in ea semina & monita,

Seneca. *Non est quòd exigas Repetita aut Excerpta: Continuum apud nostros, quidquid apud alios excerpitur. Non habemus ista oculiferia, nec emptorem decipimus, nihil inuenturum cùm intrauerit, præter illa quæ in fronte suspensa sunt. Quocumque miseris oculum, id tibi occurret, quod eminere posset, nisi intra paria legeretur.*

& passim;

Non sequor tamen aut approbo, nisi in quibus cum Christianis consenserant. Et nónne etiam inter culmina Religionis, qui à sensibus multis non abierunt? *Arnobium* possim dicere, & magis *Tertullianum*, ingenio etiam Stoïcum & seuerum. Quid magnum illum *Pantænum*, Alexandriæ sacrorum doctorem, & antistitem? Hieronymus de illo apertè: *Pantænus Stoicæ sectæ Philosophus, ob præcipuam eruditionis gloriam missus est in Indiam, vt Christum apud Brachmanas & illius gentis philosophos prædicaret.* Optimè ab optimis illis factum: Philosophus ad philosophos missus, Stoïcus ad Brachmanas, nec opinionibus quidem nimis dissidentes. Et fructum verò ingentem fecit, laudemque retulit: & mox Alexandriam rediens in eâ obiit, cùm scholæ illic nobili plures annos præfuisset. In quâ succedere sibi voluit *Clementem Alexandrinum*: illum cuius toriugam doctrinam Ecclesia etiamnunc admiratur & fruitur in libris qui exstant. Qui ipse quàm sæpè Stoïcus est, & dogmata eorum sacris nostris aptat?

non approbauit, nisi quatenus Christianum decet: quod etiam Arnobius, Tertullianus, Pantænus, inter culmina Religionis, fecerunt;

D. Hieron.

itémq; Clemens Alexandrinus,

Et meritò aptat. nam Hieronymi illius sanctioris an doctioris viri sententia est, de tabellâ & scripto recitanda: *Stoici nostro dogmati in plerisque concordant.* Concordant? ita: & quod sequitur, occultè ad nostrum dogma & ad pietatem ducunt. Sine fuco dicam, mihi euenisse. Audio magnum illum *Carolum Borromæum*, stirpe, sacrâ purpurâ, virtute maximè clarum, sæpè fassum Epicteti se libris motum & monitum ad contemptum rerum humanarú, amorem diuinarum, venisse. Et quę Secta aut Deum magis aperuit & homini inserüit, aut ea quæ ad ipsum? maiestatem dico eius, prouidentiam, gubernationem, & curam nostri. Quem primum limitem esse ad ognitionem & amorem veri Dei, nemo cnegat. Hęc mihi sectam illam non probam protsus fecerunt (absit:) sed probabilem tamen supra ceteras, quæ magis humi & circa hominem repunt. Iam de moribus & animorum lustratione, quis Senecæ, Epicteto, Arriano (quamquam ille Epictetus alter est, & loquitur ferè eius verbis) hac parte præponendus? Multa & præclara Plato, confiteor; multa Aristoteles: sed non robore codē aut neruis. Spirat nescio quis calor in Senecæ aut Epicteti scriptis, qui ad lectorem quoque peruenit: nec disserere illi magis de Virtute videntur, quàm inserere & inculcare. Sed Stoam cur vberiùs verbis laudem? Frustrà. quia vt montium altitudo procul non apparet, sed cùm accesseris: non item huius splendor, nisi cùm penîtùs. Pernosci autem sine Christianâ veraque religione non potest. quam prælucentem si tollis: fateor ecce & clamo, ludibrium illa, vanitas, delirium est. Benè Tertullianus: *Cui veritas cognita, sine Deo? cui Deus, sine Christo?* Et sic non auersor Stoïci nomen, sed Stoïci Christiani, & quidem [a] puri prisciquе ritus. [b] Seriò enim scio ac sentio, in vno Deo & Filio eius Christo, qui nos benignè redemit, liberauit, spem omnem positam humanæ salutis. Vias ad eam perueniendi expressas in Sacris litteris. Nec hæc externa omnia & Philologa siue Philosopha, aliud esse quàm accessiones quasdam & ornamenta: folia, inquam, non fructus. Quod iudicium meum in libro meo De Constantiâ in fronte apparet.

Idem.

Cent. 1. ad Belg. ep. 1.

& hoc ant Carolus Borromæus.

Illa de Deo supra alias sectas pulchra,

de moribus præclara disserit;

quod in Senecâ & Epicteto videre licet;

quæ tamen vana sunt nisi cum Christianâ Religione coniungantur:

Tertullian.

quod Lipsius fecit

[a] *Ad Lect. Hall.*
[b] *Cent. 1. Miscell. ep. 97.*
Cent. 1. ad Belg. ep. 8.

in vno Deo eiúsq; Filio IESV omnē spem salutis collocans.

AVD. Sed semper sacra te volunt promere, & adire puriores illos fontes, qui meliores.

LIPS. Meliores fateor: sed adde etiam grauiores. Lacertos meos expendo, & artus artesque libro: cur onus mihi imponi patiar cui non sim ferendo? Theologis, id est magnis altisque viris (& eximios multos hæc ætas tulit) magna ista & alta relinquo, mea cymba legit littus. Elephantes, aiūt, etsi amnibus impensè delectentur, haud temerè tamen eos ingredi, cùm inscij sint natandi: idem in Theologiâ mihi, quam amo, quam æstimo, & tingo salubribus eius aquis libens animum, non tamen mergo. Quæstionum enim vortices illos horreo: iisque ne inuoluar, assideo & obambulo saltem eius ripas. Et hinc tamen haurio & ex tuto sumo, quæ ad vsum. Nam acumina aut disserta-

Sacras litteras & Theologiā amat & adit,

& salubribus præceptis animū mouetur, non ad altercationem,

sed ad vsū,

certatiunculæ quid iuuent? Quod ille de Virtute censet, rem esse, non verba; iustiùs ego de Theologiâ. cuius verum seriumque finē scio, vitam: Vt melior, non vt doctior fiam, sacra illa volumina tango: vt pectus instruam, non vt acuam mentem.[a] Piè sanctèque de diuinis sentio; [b] haut procaciter inter Religionis sinus & scopulos nauigo. [c] Et prima illa summaque opinio est, nihil hîc sapere præter id quod Ecclesia prisca; id est Romana. [d] in cuius castris sub *Crucis* illo vexillo, quod descriptum & explicatum à nobis, milito; [e] nec transfuga vmquam ad nouitates ibo. [f] Siquid vsquam præter Religionem moresq; veterum, non agnosco: & tibi adhæreo [*] *Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinā Apostoli Petrus & Paulus cum sanguine suo profuderunt.* Hæc ex animo dicta, scripta, [*] vt in animum demittas, te, per spes tuas, & quidquid carum est, Lector, rogo. [g] Enimuerò quem modicè periorum antiquæ historiæ & Ecclesiæ, in Græcis Latinisque Patribus versatum, ceperit hæc nouitas? [h] Plusculum nos in iis intelleximus: [i] & subit sæpè (dicendum est) miseratio, cùm video non pari splendore aut dignitate tractari. [*] Corruptores atque interpreteres falsi sunt, extrema ponunt & superiora prætereunt, partis memores, & partem subdolè comprimentes. vt ipsi ab Ecclesiâ scissi sunt, ita vnius capituli sententiā sciudūt. [k] Semper igitur Ecclesiæ S. Romanæ ritibus & præceptis libens, vt debeo, parui: & cum sensu etiam aliquo incommodi ieiunia, & Quadragesimalem in cibo castimoniam seruaui. Scio homini, Christiano præsertim, *summam felicitatis* (vt ait Seneca) *non esse in carne ponendam*: & scio etiam primogenios parentes nostros à Paradisi gaudiis per cibi voluptatem excidisse. Itaque rediri etiam ad illa per Abstinentiam: sed iudicio tamen & prudentiâ temperatam. *Non enim per eam caro*, vt vir sanctus scripsit, *sed carnis vitia sunt extinguenda.* [l] Sanctos Dei, benignos cælites piè & purè colo, id est, ritu prisco: & præsertim DIVAM VIRGINEM. [m] Quæ Regina cæli, terræ, maris est: supra quam nihil nisi Deus est: & Luna ab illo Sole proxima est. Imò

Quæ magni genus est Dei,
Cui Deus ipse
Imputat genus, & suam
Inscribit sibi matrem.

A primâ igitur adolescentiâ eius amorem & culrum indui, eamque Patronam mihi

vt melior fiat, non vt doctior.
De Diuinis piè sentit, & in omnibus cum matre Ecclesiâ sapit.
[a] Cent. 5. Miscell. ep. 60.
Crucis vexillo tollitur.
[b] De vnâ Relig.
[c] Cent. ad Ital. & Hispan. ep. 11.
[d] Hoc de Romanâ Tertull.
nec quidquam præter Religionem moresque veterū agnoscit,
[e] Cent. ad Germ. & Gall. ep. 21
[f] Cent. ad Ital. & Hispan. ep. 62.
quam Patres adstruunt, nouatores diruunt.
qui subdolè veterū scripta allegant,
[*] Cyprian. & fragmenta proferūt, veritatem subdolè supprimentes.
Semper igitur S. Ecclesiæ præceptis paruit,
Quadragesimam & ieiunia obseruauit.
[g] Ad Lect. Cruc.
[h] Cent. ad Ital. & Hispan. ep. 11.
[h] Contra Dialogist.
[i] Cent. 4. Miscell. epist. 61.
Sanctos piè colit, & præcipuè DIVAM Virginem:
[k] Cent. 1. Miscell. ep. 15.
[l] Cent. ad Ital. & Hispan. ep. 18.
[m] D. Hal. c. 36.
Capit. 1. 9. 15. Diuæ Hal.

& ducem in periculis, in molestiis, & in omni vitæ cursu elegi, & sensi vanè auxiliatrem. Etiam in studiis: & siquid accuratiùs pangendum, aut dicendum publicè esset, vbi Famæ vel memoriæ res agebatur, precibus & votis ad eam iuisse me fateor: & felici ferè successu. Itaq; vt primùm licuit, in SODALITIVM eius nomen etiam dedi, quod apud Eburones, & in hac item vrbe frequens honestumque est: cui Patres Societatis IESV præsident, diriguntque. Ab eodem deinde isto affectu Hallas adspiraui, tandem iui: locum in multâ apud nostros & exteros famâ, & inclytum Miraculis, quæ tutelaris ibi Diua à multis iam annis patrat. Sed cùm veni, calidè templum adij, ac preces cœpi fundere:

Sacram pronus ad aram
Flecto corpus, & ipsam
Consecro mentem.

Versibus paullò pòst testatus sum meum gaudium, & laudes Diuæ leuiter tetigi. Nam plura non dabatur, & licet illam

Prædicare silentio,
Quæ laudes hominum supra,
Quæ Geniorum.

Ipsum me, & hoc quidquid ingenij ac stili est, ei dedi, dicaui, consecraui ex animo: pennamq; argenteam in templo, ante aram eius suspēdi, & versus subscripsi. Facta miranda, supra captum aut fidem hominum, supra ipsam naturam, ibi & in Colle acuto prope Sichemium patrata, scripto complexus sum, & Dei ac D. Virginis gloriæ vulgaui, ac publicè militem egi in Ecclesiæ castris. Non possumus aliâ re, credo, efficaciùs frangere & calcare Hæresim, quàm hoc Miraculorum fulmine: vbi non verbis, sed factis disputamus, & impudentissimorum etiam oculos atque animos perstringimus istâ rerum maiestate. Ideoque piè & viriliter hęc scribi & prodi posteris arbitror: vtinam maiores nostri industriè & intentè semper fecissent! Annales condimus, & facta aut facinora hominum, imò & scelera propagamus: & non magis Dei Diuorumque opera decet & iuuat? AVD. Decet. Et an non iuuet vbi tam palàm fructus, & tam magnus est? Et fructus quidem non vnus. Gaudemus igitur & iactamus nos & omnes boni, quamuis improbi liueant & calumnientur. Miror tamen in re tam clarâ & testatâ posse obduci, quod vel apud improbos colorem habeat veritatis. LIPS.

Ne tu, quod illi fabulātur, aures immittas tuas.

quam à primâ adolescentiâ amauit, & in omnibus Patronam habuit:
in Sodalitiū eius nomen dedit,
Eam Hallis coluit precibus,
& versibus.
& pennam argenteam suspendit,
Miracula vulgauit & ibi & Sichemij patrata,
vt vel sic Hæresim frangeret & calcaret,
& hæreticas perstringeret.
Capiuncla.

Quis enim nescit tot istas hodie nouellarum opinionum sectas, consensu & velut de compacto in vnam DIVAM VIRGINEM incurrere, & decus eius omne ire imminutum? Sed Deus vindex illam tuebitur. Ego sanè libens tales scriptiones obeo, & sine molestiâ obeo: siue animo siue Diuâ ipsâ subleuante, & recreante. Mali aut morosi, & prauè sapientes non deterrent, quamuis improbent, tamquam à narrationibus parum certis, vt aiunt, & opinione sæpè nixis. Non debere talibus obsolefieri auctoritatem nostram. Dissensio. & aut istis fides sua certa apud me, & bonos est: aut quid adferent, cur antiquioribus eam præstem? sunt testes, sunt examina, & quæ in profanâ historiâ minimè adhibentur; & huic tamen credo: diuinis tantùm refragabor, & adsensus mei ostium claudam? Prauitas est: & hi tales per cuniculos subuertunt arcem Religionis nostræ, quæ Miraculis est superstructa. Itaque nos illos spernimus, qui sine vllâ aliâ adstructione, *solâ magnitudine mendacij fidem quærunt.* SVMMVM PONTIFICEM Vicarium Christi in terris & Ecclesiæ caput habeo. Et vel ideò Senecam meum illi inscripsi, vt orbi cõstet, quem caput Religionis in orbe esse velim. Illi cælestis ille Spiritus semper adsistit, & inspirando dirigit: * illum Europa, Asia, Africa, illum America & ipse nouus Orbis suspiciunt, & ab Oraculo eius sollicitè omnes pendent, & iura ac leges sacrorum petunt. * Atque etiam nunc quidquid tranquilli & pacati est in re Christianâ, id manat ab vno illo Capite. Romanus ille Dictator, vt sic appellem, & Pontifex, fulcrum aut vinculum est, quod sustinet, quod ligat labentes aut dissentientes in malè compacto hoc ædificio partes. Abire non impij solùm, sed imperiti, qui aliter. nobis constat hanc ipsam Romam, & sacrum in eâ imperium, *fuisse & esse anchoram fluctuantis Europæ.* Ipsi Reges & Principes adeunt & inclinantur, & obnoxia capita vni huic capiti submittunt. Quid Principes aut homines loquor? ipsi aërei, terreni, inferi spiritus, siue Genij, verentur & trepidant; & cælestem illam in terris potestatem vel inuiti ac reluctantes agnoscunt. Iam illos ex omni nostro orbe selectos ECCLESIAE PROCERES, moribus, prudentiâ, annis spectandos, quidni venerer, amem, honorem? quorum consessum si vetus ille Cyneas videat, nihil ambigat vel cum Regibus, vel cum Heroibus comparare. PATRES SOCIETATIS IESV semper amaui & probaui; & publicè non semel professus sum. Illi me Rhetoricis, illi Philosophicis imbuerunt; illi salutaria in omnem vitam præcepta dederunt & præiuerunt. Vt Vlyssi illi naufrago Leucothea vittam sub pectore ponendam dedit, quâ tutus à turbine & tempestate esset: sic illi Sapientiæ præceptis me præcinxêre. ad quæ, (vt Homeri similitudine vtar,

Ὡς δ' ὅτε τις δαλὸν σποδιῇ ἐνέκρυψε μελαίνῃ,
Ἀγροῦ ἐπ' ἐσχατιῆς, ᾧ μὴ πάρα γείτονες ἄλλοι,
Σπέρμα πυρὸς σώζων·
Sicut qui torrem cinerum sub tegmine celat,
Longinquis in agrorũ, & vbi vicinia rara est,
Ignis conseruans sibi semina,)

semper ferè vitam meam & mores composui, ignem aut lumen è fomentis illis eliciens. Imò etiamnunc

Audio quid veteres olim moneatis amici.

AVD. Etiam ego, mi Doctor, quoties ad amatos illos Patres inuiso, sentio trepido quodam gaudio, & mixtâ veneratione, corpus animumque percelli, & palàm in illis Sapientiam Prudentiamque habitare, quæ vel ignaris mentibus se superfundunt. Cùm alloquor, facundissimum sermonem ore eorum, quasi è beato quodam eloquentiæ fonte, manare audio. Platoni olim, vt in prodigio est, mel suum apes, velut diuinæ facundiæ indices, in os inseruerunt: illis verò Gratiæ ipsæ, *non montem Hymettum* (Valerij verbis vtor) *thymo flore redolentem, sed Musarum Heliconios colles omni genere doctrinæ virentes, Dearum instinctu depastæ, maximis ingenijs dulcissima alimenta summæ eloquentiæ instillasse videntur.* Et vt portus in mari Deus statuit, iactatis refugium: sic hos magnos patronos, quibus in turbido istoc Religionis ac Pietatis recreemur & referuemur; ne improuisus vortex infernalis vndæ nos absorbeat, æternoque exitio demergat. LIPS. Idem etiam de Sodalitio D. FRANCISCI censeo; in quod hic animus conscius sibi semper eximij affectus, vt vicissim meruerim etiam aliquem ab illis. Et iure eum habui. quidni in eos, qui pietatis omnes numeros persequuntur, aut habent; & eam in aliorum animis excitant aut depangunt? Verumque igitur hunc Ordinem diuinitus institutum scio, magno rei Christianæ bono. Sed & CAPVCINOS istos quos dicimus, veræ virtutis, patientiæ, inopiæ & pietatis exemplar, quis

qui semper eniquis in Diuam marrem: sed eum offensâ Dei.

adeoq; omnes illos corruptores & calumniatores contemnet.

* Cẽt. 5. Miscel. ep. 98. Cẽt. 5. Miscell. ep. 34. SVMMVM PONTIFICEM Ecclesiæ caput agnoscit.

* Præf. Sen.

* Ad Lect. Admon. & ab illo tranquillitatem & vnitatem in re Christianâ esse,

illum suspiciunt Principes habere, & ipsos spiritus.

Ibidem Cardinalium dignitatem veneratur & amat.

SOCIETATIS PATRES veneratur Cẽt. 1. Miscel. ep. 30. Cẽt. 1. Miscel. ep. 87. qui litteris & sapientiâ ipsum imbuerunt,

& in omnẽ vitam profutura monita præscripserãt.

O viros à calo missos!

sapientes, prudentes,

facundos,

& æternos Ecclesiæ Catholicæ

In FRANCISCANOS animo & adfectu pronus. Cent. 3. ad Belg. ep. 76 Cent. ad Ital. & Hispan. ep. 56

Manud. l. 1. Diss. XIII. CAPVCINOS admiratur,

quis sine animi aliquo motu aut impulsu videt? quis visos non miratur & probat? Imò omnes RELIGIOSORVM ORDINES si quis consideret etiá ex aduersariis, quamuis ore neget, tacito tamen consensu Diuino amore plenos, & fauore Dei dignos iudicat. Quàm laudabiles etiam DEVOTAE DEO PVELLAE, ætate adultâ, voluntate præuiâ, quæ diuino cultui corpus atq; animum manciparunt? Beata VIRGINITAS, quæ cum Angelis de gloriâ certat: certat? imò superat, virtute, non felicitate; quia illorum tota à Dei munere est, istarum ab electione: sine pugnâ aut labore illa, ista à certamine parata; & quæ laudem habere, illa admirationem tantum potest. *O illustris portio* (Cypriani verba agnosce) *gregis Christi!* ô flos nunc in terrâ religionis, lucida sidera olim in cælo! AVD.

& OMNES RELIGIOSOS ORDINES approbat. Præt Vest. MONIALES laudat. & VIRGINITATEM cum Angelorum gloriâ comparat.

Sanazar.

Gaudete cœtus Virginum,
Plenas habentes lampadas.

Hæretici nostri iniuriosi in Religiosos.

Sed quàm hîc incurrunt vndique & incursant! Religiosorum & Virginum vitam eleuant: mores, sanctimoniam, genus vitæ, carpunt: otium & desidiam obiiciunt; & nescio quæ monstra vocent. Iam si labecula aliqua aut labes, quàm tonant, quàm malitiosè augent & attollunt! Vt conuallium ille sonus, quem Echo dicimus, pro vnâ voce acceptâ duas tresve aut plures reddit: sic isti geminant & multiplicant visa & audita. Ad summam, quod Medici de cucurbitis dicunt, quas corpori affigunt, non nisi prauum eas vitiosumque sanguinem educere: veriùs de istis ego, qui attrahunt ad se non nisi mala. Atque vtinam attrahant tantùm! sed semper à se addunt & inspargunt, & vt dicta aut facta referunt, quæ nec in somnio cogitata. Sicut araneæ casses & filamenta mirâ arte è suo corpore gignunt: sic isti fraudum argutos laqueos suopte ingenio nectunt. LIPS. Quæ hæc æui proteruia, & licentia est? Clamem iure cum poëtâ:

Ἤδη νῦν αἰδὼς μὲν ἐν ἀνθρώποισιν ὄλωλεν,
Αὐτὰρ ἀναιδείη γαῖαν ἐπιστρέφεται.
Nunc certè pudor in mortalibus est extinctus,
Terrarum improbitas occupat imperium.

O malignitas! & quid non vellicare potes? Sed, mi Auditor, *ad quid aliud sedent isti,* (cum D. Augustino loquor) *quid aliud captant, nisi vt cùm quis Episcopus, vel Clericus, vel monachus, vel sanctimonialis ciderit, omnes tales esse credant, sed non omnes posse manifestari. Et tamen etiam ipsi, cùm aliqua marita inuenitur adultera, nec proiiciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cùm autem de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. At non habendo quod in caussâ suæ diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere adfectant, & ea ipsa plura falsissimè tractant: vt quia ipsam diuinæ Scripturæ veritatem, quâ vbique diffusa* CHRISTI ECCLESIA *commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus & fingere, quidquid in mentem venerit, possunt.* En imaginem clatam horum temporum! quam quasi diuinando Diuinus ille Antistes nobis reliquit; & in quâ libens abiungo. Illa igitur mea & bonorum Religio, quam non vitâ solùm prætuli, sed linguâ & stilo expressi. AVD.

Epistolâ CXXXVIII.

Abiungit se suâ Religione, & quia ea Catholica, hanc se 'am approbat.

——Dis pietas tua
Et Musa cordi est;

tibi veritas & vera fides, quam nunc & aliàs semper probasti. LIPS. Non probem? & hanc solam probo. AVD. Optimum probare optimum est, & in eâ optimè viuere laudabile. LIPS. Sed & salutare. Nam vna tantùm est, quâ saluantur; quæ ex libris Sacris petitur, idque pro Ecclesiæ Catholicæ sensu. *Hic est fons veritatis,* ait Lactantius, *hoc domicilium fidei, hoc templum* DEI: *quò si quis non intrauerit, vel a quo si quis exiuerit, à spe vitæ ac salutis æternæ alienus est.* [a] Quisquis igitur es, in auitâ Religione perseuera, [b] cum priscâ Ecclesiâ sape. Nam qui aliquid libauit è Patribus aut Conciliis (nos fecimus) scit illam esse vnam, scit veram. [c] *Illa nempe, illa est, quæ non modò tot Regum ac Principum, sed quod longè præclarius est, omnium Sanctorum communis Mater, & in cuius gremio mori felicius est, quàm ab initio nasci. cùm non nasci satius sit, quàm in hac non mori.* [d] Hæc igitur prima hominis cura erit, vt fundamentum Virtutum ac Salutis habeat. [e] Atque vt nauis, ædium, aliarumque rerum carinas aut fundamenta volumus esse & prima & firmissima: sic hîc decet. Εὐσέβειαν δὲ πρῶτον ὑποβαλλέσθω, *Pietas primùm substernitor,* ait Synesius Episcopus. [f] Et sicut Mercurius ille apud Homerum talaria, siue vt ipse appellat καλὰ πέδιλα sumebat: quæ ferrent eum

—— ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν,
Ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, ἅμα πνοιῇς ἀνέμοιο·
——seu super vndam,

121. Sermonis part. QVAM RELIGIONEM PROBET. Dialog.

quia vna salutis vera.

Lib. IV. cap. XI.

[a] D. Hall. c. 11

[b] Cent. ad Ital. & Hispan. ep. 18. Illam Patres & Concilia asserunt.

[c] E Testamento Ioan. Samosciij Poloniæ Cancellarij. in eâ mori felix, & proinde omnibus assumenda.

[d] Cent. 5. Miscell. ep. 85.

[e] Dialogist. vt omnium reliquarum virtutum fundamentum. Sinesius.

[f] Cent. 1. ad Belg. ep. 50

Seu

Seu super immensam terram, auras æquiparantem:

sic homines Christiani alam duplicem Religionis & Pietatis, quâ subuolaris & emineatis super errores fidei & errabundos nouatores. In CVLTV ipso ad interiora semper præuertere, & cense, Cultum Dei esse optimum eumdemque castissimum, vt eum semper purâ, integrâ, incorruptâ & mente & voce venereris. Aureum mihi dictum imprimo: *Optimus animus pulcherrimus Dei cultus.* Breuiter hoc ipsum & acutè Lactantius: *Religiosissimus est cultus imitari.* Etiam Hermes Ægyptius, Θρησκεία τοῦ Θεοῦ μία ἐστί, μὴ εἶναι κακόν· *Vnus* (certè præcipuus) *Dei cultus est, non esse malum.* In verbis igitur aut quæstiunculis, ne nimiùm mihi puti. ad facta abi, quia *Christianorum omnis Religio sine scelere & sine maculâ viuere.* Ama sine vento scientiam, sine nouitate pietatem. Publicâ viâ qui excidit & semitas quærit, errores & flexus quærit. Speme, ita te Deus hîc honestum, alibi beatum velit. Moysen illum Ægyptium audi, qui de fide cuiusque, magis oculis quàm auribus credit. Et Euripidis illud cogita:

Τὸ σωφρονεῖν δέ, καὶ νοεῖν τὰ τῶν θεῶν,
Κάλλιστον οἶμαι γ' αὐτὸ καὶ σοφώτατον
θνητοῖσιν ἔργον·

Sapere modestè, & colere quæ diuina sunt,
Pulcherrimum puto, atque sapientissimum
Homini esse.

Puto tecum Euripides: & odi, odi curiosulos, qui etiam in illa penetrant, id est Giganteo periculo in cælum scandunt. Et cùm omnia fecerint, cùm cælum & terram subtilis ingenij alâ peruolarint; quid aliud, quàm cum Aristophanæo Socrate ἀεροβατῶν; *per aërem incedunt?* Et quàm multi hodie natant in hoc freto, & disputationum hîc fluctibus abripiuntur? Tu aliter, vt tutò & feliciter scandas: quod voueo & doceo, sequimini adolescentes. Vt Constantino olim cælitus ostensa & deformata sacra illa Crux, cum inscriptione, IN HOC VINCE: sic vobis Doctores fato nati (fas ita loqui) ad veram Religionem, & cum eâ pietatem excitandam; illos audite, sequimini, & sub illorum nominum ductu auspicióque VINCITE. AVD. Quid? LIPS. Hæreticorum curiositatem, & inutiles, imò noxias illas super Religione disputationes. Quando magni illi proceres viam faciunt & præeunt, facilè istas Lunas sequi potestis mundo a astra. Quid iuuat ista omnis dissensio, & indagatio? *Non enim, qui sermone sapit, is mihi sapit* (ait vir sanctus) *nec qui linguam disertam & volubilem habet, mentem autem inconstantem & indoctam: sed magis, qui pauca de Virtute disserit, multa autem factis ostendit, & fidem verbis suis ipsâ vitâ conciliat.* AVD. Disputationes ergo damnas? LIPS. Non, si in loco, si inter idoneos, si cum modo vsurpatæ. Locum censeo Scholas, Academias, Collegia. Idoneos, rerum sacrarum & Philosophiæ item peritos. Modum, vt contentio & nimia subtilitas absint. *Nec enim quidquam minùs conuenit, quàm subdola ista calliditas, animis conantibus magna.* Sed in publico & in populo (nisi Principi aut iis qui præsunt, ob caussas, aliter videatur) Disputationes omnes valdè improbem. Primùm, quia per eas excitantur ad nouitates multi & pruriunt.

Humanum genus est auidum nimis auricularum,

ait poëta. Deinde quia Sisinnij consilium (in re quidem istâ Religionis) mihi probum, *Viri diserti, rerum vsu periti, in litteris Sacris eruditi, & summi item Philosophi.* Nam hæc elogia illi dant Scriptores. Is igitur Theodosio aiebat: *Disceptationes non solùm non reconciliare schismata, sed hæreticos prætereà ad contentionem magis accendere. Idcirco concertationes Dialecticas vitandas, testesque adhibendas tantùm Formulas fidei à veteribus editas.* Antiqua enim & antiquos si reiiciunt, quæ ratio aut argutia eos vincet?

—— αἰεὶ ἀπειρήτων νόος ἀνδρῶν
Δύσκαμπτος, οὐδ' ἐθέλουσι καὶ ἀτρεκέεσσι πιθέσθαι.

—— mens refractaria semper
Indoctorum hominum, & nolunt vel cedere veris.

Andronicus igitur Imperator sapiens, *qui tantum abfuit vt morem tunc & nunc receptum de diuinis dogmatibus differendi probaret, aut de Deo nouum aliquid vel dicere vel audire vellet (etsi ipse rerum diuinarum peritissimus) vt Nouarum Patrarum Episcopum Euthymium, virum eruditione clarum, & Ioannem Cinamum, in tabernaculo suo contra Lopadium dissentientes super isto,* PATER MAIOR ME EST, *non solùm obiurgarit, sed etiam abiecturum se in præfluentem amnem Rhyndacum seriò minatus sit, nisi desisterent talia loqui.* Sed & Turcæ & Moschi hac parte sapiunt: apud quos de religione sacrisque disputare, capitale est. O probus hic mos, qui vtinam etiam nunc vigeret! cùm per curiosas istas contentiones multi labantur in hæresim, quam

Marginalia: Pol. l. i. c. 1. Verus Dei cultus in actione consistit. — Seneca. — Lib. v. c. x. — Trismeg. — Pol. ibid. non in altercatione. — Lact. l. v. c. ix. — Minucii. ep. 99. — exemplo Moysis Ægyptij. — & ex dicto Euripidis. — Ad Lect. Hist. Disputare, omnium periculosum & lapsus promtum. — Greg. Theologus. — Vbi, quatenus & modo. — Seneca ep. — Publica & populares disputationes. — Lucret. — Sisinnij elogium & prudens consilium. — Soc. Eccl. hist. v. c. x. — Sozom. lib. vii. Eccl. Hist. c. xii. — Oppian. — Nicetas Choniat. Andronici exemplum in Disputationibus. — Turcarum mos. — Per contentiones lapsus in hæresim.

ego semper DAMNO, & extra vnam illam Catholicam nullas alias sectas religiones fero. & firmiter hæc nostra sententia est. O sæculum hoc! audebo dicere quàm parum mihi places! quo nullum vnquam feracius Religionum fuit, sterilius Pietatis. [a] quo noxæ integritas, contumeliæ pudor, ludibrio fides est. [b] Religio passim nunc in ore, improbitas in corde. Verba pietatem sonant, facta ambitionem, auaritiam: nec in vno alteróve, sed apud plerumque ordinem, ætatem, sexum.

Quæ non flagitia adspicis?
Quas labes scelerum? ruit
Doctrina illa vetus Patrum, &
Patria Virtus.

AVDITOR.

—— quid nos dura refugimus
Ætas? quid intactum nefasti
Liquimus? vnde manus iuuentus
Metu deorum continuit? quibus
Pepercit aris?

O nimium fertilis venenorum ætas, quàm fœneratio fur[illegible]is fœta! De Religione satis multi loquuntur, pauci vitâ exprimunt, & mores à professione discordant. LIPS. Verè, verè. Et Nouatores seu nouelli isti nostri, quàm morum virtutumque degeneres sunt, ποικιλομῆτ', δόλων ἆτ', *mente variâ, fraudum pleni*, vt Homerus Vlyssem suum describit: per quos nobiles aliquot Europæ partes non labi sed ruere incœperunt! Sed quàm periculosum hac de re disserere! AVD. At quis hîc silebit? LIPS. Non ego. & quamuis cum Platone sciam κἰνδυνώδη τὰ τοιαῦτα πρὸς τοὺς πολλοὺς, *calumniis hæc ob noxia in vulgus*: nec quidquam tam probè aut prouide hîc dici, *quod non vellicare malignitas possit*: tamen subibo hoc discrimen, & pro virili aquam infundam in sacrum hunc ignem. Hoc excusatiùs, quod non curiositas me impellit, sed publica vtilitas, & quia priora ita exigunt: tum etiam præsens hic Europæ status, quem nego me sine lacrymis intueri. O melior mundi pars, quas dissidiorum faces Religio tibi accendit! Atque ita accendit, vt ma[illegible] prudentia, imò felicitas fuerit, si omnino restinguantur. Vt enim fratrum odia acerrima sunt: sic eorum [illegible] consortes aliquando eiusdem [illegible]. Colliduntur inter se Christianæ reipublicæ [illegible] miserabili & [illegible] rorsus exemplo. Videamus Annales [illegible], & [illegible]is æui: tam a[illegible]a, tam diuturna bella pugnata non le-

gimus de Religione. Iuuenalis pro miro & monstro habuit, duo oppida in Ægypto concurrisse inter se ob hanc caussam, & id dignum Satyrâ censuit: quid nunc diceret aut scriberet, vbi Europa penè tota, & millena aliquot hominum periernunt ac pereunt, per speciem pietatis? cùm tamen ludi & mini scelestè interueniant; & quorumdam ambitio aut auaritia veletur hoc mantello. Paullus Æmilius pro me loquitor: *Nihil n sacris bellis perinde obfuit, atque mos iam exortus, vt honesta præscriptione suas quisque respiciat res. In ore omnium Sanctum Piumque versetur: consilio, conatu, animo, secùs afficiantur. Si de Religione tantùm agatur, si obliuio noxæ sanciatur, omnes idem sentiant. Nunc de Mortalium iure, de Comitatu res est.* Dicas virum vatem fuisse, & scripsisse in hoc æuum. AVD. Hercules acu rem tetigit, & doleo infelicitatem nostri æui, quo innouare, turbare, pugnare, Pietatis species sit. ipsa Sanctitas autem (apud hæreticos dico) disputare, & Scripturæ locos aliquot pro impio & damnabili sensu conglobare, & contra vniuersam & venerandam antiquitatem interpretari. Assiduè (prô dolor!) audiendus nunc fanaticus aliquis, aut simulator pietatis, qui mouet χορδὰς τὰς ἀκινήτους, *chordas non mouendas*. semper Euenus, qui

Ἐκ παντὸς ἄν τις πράγματος δισσοὺς λόγων
Ἀγῶνα θεῖτ' ἄν, εἰ λέγειν εἴη σοφός·
De re quacumque orationis duplicis
Certamen excitat loquutor callidus.

Et videtur fatalis hodie ista ingeniorum scabies, vt *omnes disputare malint quàm benè viuere*. LIPS. Ità est, & velut à cælo, &, vt dixerim, astro aliquo, est hæc pestis. Atque vt corporum quidam morbi certis temporibus interueniunt: sic nunc iste animorum. Viri, feminæ, senes, pueri, qu[illegible] æstiunculis ludunt & lasciuiunt: coque ventum, vt pro parum sano sit, qui non sic insanit. Mysterium Theologia erat, fa[illegible] populare oblectamentum. Vis imaginem claram huius insaniæ? Nicephori Gregoræ ista lege: *Apud nos etiam opificibus effusa sunt arcana Theologiæ, atque ita omnes inhiant ratiocinatiunculis & sermonibus syllogisticis, vt herbæ & pascuis armenta. Tum illi, qui de recta fide ambigui sunt, & qui nec quomodo credendum sit sciunt, nec quid sit illud quod credere se dicunt, vbi inquam & fora & portus, & cætera omnia [illegible] impleuerunt, neque [illegible] lem nunc [illegible] in fouere impudentiæ [illegible] reuerentur. Quomodo autem non sit absurdissimum, olim*

cum

ex parte Serm. nu. QVAM AIT ET IOHN DAMNAT. Pia et. C uit. *qua varia in hoc æuo... hominis fluxere ... multas per... tatis & ... pietatibus, ... specie ... ventum.* [a] C. l. Miscell. ep. 8. [b] Cent. 2. Miscell. epist. 6. [illegible] ad [illegible] & Hispan. ep. 59.

Horat.

Cent. 3. ad B. [illegible] ep. 19 *Hæreticorū hodiernorū mala facta & facta in Europâ, sed* Cent. ad Germ. & Gall. ep. 15

periculosa ... de sermocinatio, & obnoxia ... hominis.

In Euthyph. *non omittenda tamen, quia*

Seneca epist. *non curiosa, sed vtilis.*

Damna & bella quæ hodierna Hæresis in Europam inuenit.

In Phil. A.

Hæreticorum ... innouare, turbare pugnare: sanctitas, disputare.

Euripid.

quod sine discrimine viris, feminæ & pueris concessum.

Hist. l. x. *sed & hoc tempore. Nicephorus in Græcia.*

cùm florerent Gentilium dogmata, ordinem aliquem fuisse, & arcana quæ Delforum Theologis commissa erant, nulli alij vel edicere vel indagare licuisse, siue is Plato, siue Socrates, aut alius sapientiâ celebris fuisset: apud nos verò, qui purum pietatis mysterium profitemur, ita profanari res diuinas, & omnibus, qui de Theologiâ disserere volunt, id licere suopte arbitrio & suffragio? Hæc olim in Græciâ fuêre. quando? cùm paullò pòst ruit. His enim & statum publicum turbant, & se ipsos in æternum exitium præcipitant. Et pro hac mei mente D. Hieronymus: *Agricolæ, cæmentarij, fabri, metallorum lignorumque cæsores, lanarij, fullones; idcircò dum sacros libros, vt rastra sua & malleos versant, nullo ingenio, nullâ ope diuinâ adiuti, in extrema se animarum præcipitia miseri agunt.* Et quantum temporis etiam peritioribus inter illos verborum illa *cauillatio eripit, & captiosæ disputationes, quæ acumen irritum exercent?* Nectunt nodos, & soluunt; id est, quid nisi aranearum subtiles telas texunt & retexunt? Sicut pueri pilam percutiunt, sterili voluptate: sic isti. Et tamen alti & subnixi ambulant μείζω τινὰ ἢ κατ' ἄνθρωπον σοφίαν σοφοί, *maiorem quàm pro homine sapientiam sapientes:* & quod Socrati obiectum olim, πραγματεύεται ζητῶν τά τε ὑπὸ γῆς καὶ τὰ ἐπουράνια· *satagunt inquirentes & quæ terram infra, & quæ cælum supra.* Et cùm omnia fecerint, miselli prætereunt ipsi sese. Reliqua sciunt, illud vnum quod scitu necessarium nesciunt, vt se sciant. Bonos singuli sese pronuntiant, auscultantes adulatoribus, non conscientiæ. quidquid assentatio sine pudore congerit, tamquam debitum prendunt. aliena vitia in oculis habent, à tergo propria. si

sed paullò ante interierunt.

Epist. ad Paul. *D. Hieronymus etiam damnat.*

Manuduct. lib. 1. dist. 3. Senec. epist. 45. *Et exercitâ sterili voluptate ista sapiunt.*

Cent. 1. Miscell. epist. 59.

se ipsos prætereunt.

Singuli se bonos & beatos pronuntiant.

—populus sanos rectéque valentes
Dicitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimulant, donec manibus tremor incidat vnctis.

Alienæ luxuriæ nihil ignoscunt, qui nihil suæ negant: cum bonus & Catholicus *ceteris ita ignoscit, tamquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tamquam nemini ignoscat:* veniam maximè negant, qui illam petere sæpiùs metuerunt. Mones, obiurgas, pungis? *Sapientior sibi stultus videtur septem viris loquentibus sententias.* statim audies, Nihil peccaui, nihil feci. O virium fœdum! ô malorum omnium fontem! hoc enim vbi animum inuasit, quauis scabie insanabilius est. Et nisi priùs exstirpetur, numquam hæresim relinquent aut rectam veramque

alios malè censere volunt. Plin. epist.

Prouerb. 26. *omne peccatum à se remouentes.*

Atque adeò difficile reduci possunt ad S. Ecclesiam.

fidei viam & virtutis ingrediuntur, aut conabuntur videre salubria & gustare. Vidit Philosophus magnus qui scripsit: *Deprehendas te oportet, antequam emendes. Qui peccare se nescit, corrigi non vult.* Et hæc illa caussa est cur Ecclesiam Catholicam audire nolint. [a] & hoc fulcro qui non innixus, necessum est in partes semper ruat; [b] vt nauis quæ inter fluctus sine clauo iactatur, sic homines qui in hac vitâ sine veræ fidei gubernaculo. Possem hîc quædam appositè & verè: sed Megarensis ille Sapiens mihi inclamat, Πῇ τύπτω οὐκ ἐν ὁδῷ. Platonemque insusurrare audio: Οὗτοι γὰρ οἱ λόγοι χαλεποί, *difficiles, & cum discrimine, hi sermones.* Quod oraculum in hoc quidem æuo. Vt enim eadem purpura homines delectat & ad gaudium prouocat, tauros offendit & irritat ad pugnam: sic nunc eadem Veritas aut Virtus intelligentes capit, lædit improbos & imperitos. AVD. Attamen, vt cum Menandro hoc dicam,

Sen. epist. XX 53.

extra quam omnes pereunt.

[a] Cent. 1. Miscell. epist. 97.

[b] Cent. 1. Miscell. epist. 8.

Sed Lipsius vlteriùs non progreditur, quia periculosi isti sermones. Cent. 1. Miscell. epist. 88.

Ἀεὶ κράτιστόν ἐστι τἀληθῆ λέγειν
Ἐν παντὶ καιρῷ·
Semper quæ vera sunt loqui, res optima est,
Quodcumque tempus incidat.

Menander.

LIPS. Rectè, at alienos fines ego iam non transcendo. Infelix hoc æuum est, cui subsidia opus eruditorum & piorum virorum, quibus vis ingenij & oris adest, & in concussio hoc rerum statu velut noua munimenta, qui moueant, doceant, persuadeant; moribus, vitæ probitate & exemplo præeant. Vt cælo sereno & mari quieto, minor cura aut inquisitio de gubernatore est; quiuis penè sufficit; at turbido hoc & illo, vitum nauis quatit, veterem claui & peritum: sic nunc dixerim; in procellis nimbisque quibus Religio iactatur, magni interesse, quem in curam tutelamque eius accersi videamus. AVD. Sed quis ille tam peritus, qui tollat hæc talia quæ sensibus insident? Omnibus enim

Cent. 3. ad Belg. ep. 55. Cent. 2. ad Germ. & Gall. Præfat.

& Theologi competentes quos eruditos & pios homines opus est, & qui orantes rebus docere possint.

quod difficile omnibus.

—θυμὸς ἐνὶ στήθεσσιν ἄπιστος.
—incredula pectore mens est.

Medici aiunt Melancholicos morbos (tu sensisti Magne vir) medicinâ omni efferari: idem in isto animi morbo est, quem verè μελαγχολίαν dixeris, & imaginosum quemdam animi morbum. Natura contumax & humanus animus, & præsertim in re hac sensuum, cùm opinio accessit pietatis. Galeni verbis appositè vtar: Οὕτως ἄρα δυσαπότριπτόν τι κακόν ἐστιν ἡ περὶ τὰς αἱρέσεις φιλονεικία, καὶ δυσίατον ἐν τοῖς μάλιστα, καὶ ψώρας

vbi pietatis opinio accessit.

ἁπάσης δυσιατώτερον· Adeò contentio hæc circa sectas malum est, quod nec auertas facilè nec eluas, idque omni scabie insanabilius. LIPS. Scio cum prudentissimo Cornelio, *naturâ infirmitatis humanæ tardiora esse remedia quàm mala: & vt corpora lentè augescunt, citò extinguuntur, sic ingenia humana studiaque faciliùs* seduci & vanâ opinione imbui, *quàm reuocari;*

Vita Agricol. *Videndum tamen & non desperandum.*

Iuuenal.

——tamen vtile quid sit,
Prospiciunt aliquando viri.——

Non vt in agro satis est semel sementem iecisse, & ille accipit, fouet, profert; sic in animis: qui quotidiano, vt sic dicã, vomere proscindendi & obserendi sunt, ad meliorem illam frugem. semper, inquam, curandum vt verbis factisque ad meliora traducas. AVD. Mi Doctor, vt ij qui morbo aliquo grauiori premuntur, suauitatem cibi præ stupore non sentiunt: ita aures sensusque illorum maliuolæ falsitati & turpibus calumniis assueti, insolentem suauitatem Veritatis non ferunt. Boëtius vidit, cùm illa scriberet,

quamuis ipsi reluctentur.

Boëtius.

Hæc venena potentiùs
Detrahunt hominem sibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori,
Mentis vlcere sæuiunt.

sed successiuè,

LIPS. Et illa scio. Nec in primo statim aggressu omnia ad votum animumq; succedent, exspectandum est, & sępiùs idem tentandum. Vt vuam acerbam non statim abscindas aut reiicias, sed patienter expectes,

Horatius.

—— dum tibi liuidos
Distinguat Autumnus racemos
Purpureo varius colore:

ita hîc fiat. Ecce in fidibus siquid discrepat, non abrumpis statim, sed paullatim reducis ad concentum: in Fidei dissonantia, cur non idem? Audi Medicorum Principem: Χρόνος ἐστὶν ἐν ᾧ καιρὸς, καὶ καιρὸς ἐν ᾧ Χρόνος. ἄκεσις Χρόνῳ, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ καιρῷ· *Tempus est in quo Occasio: & Occasio in quâ Tempus. Medela Tempore, est etiam vbi Occasione contingat.* Ingenia nostra, ait Seneca, vt nobiles equi, meliùs facili fræno reguntur. Et equorum domitores, ferocientes eos non flagellis exasperant, sed popysmis blandè tractant & demulcent: sic in erroneis. Benignè cum illis agatur & comiter, vt clarum & lucentem solem tandem in animum immittant, & confiteantur errasse. Deferuescunt enim animi paullatim; & affectum Veritas ac ratio sæpè serò vincit. AVDITOR. Vtinam vel in extremo vitæ actu! & peccatum agnoscant! LIPS. *Initium est salutis, notitia peccati,* vt ipse voluptatis Magister ait. Et

Hippocrat. in l'aecept.

& tempore opportuno, comiter non asperè: 1. De Clement.

& sufficit, si vel in horâ mortis resipiscant. Epicurus apud Sen.

Quem pœnitet peccasse, penè est innocens.

Seneca Agam.

Sed ego abiungo; μὴ κόρος ἐλθὼν κνίσῃ· *ne satietas adueniens grauis ac molesta sit*, vt ait Pindarus. Tu ô benigne (nam voto & suspirio sermonem hunc finio) & miserator,

Sermonis finis, & precatiuncula pro salute & resipiscentiâ errantium.

Nate Deo, Deus ipse, æterno è lumine lumen,

Sannazar.

qui curam semper Ecclesiæ tuæ, tuæ sponsæ geris, diuisa hæc iunge, malè sentientes corrige, praua hæc & nouitia opinionum pelle, calamitatem & cladem non Belgicæ sed Europæ; & effice, vt *multitudinis credentium sit cor vnum & anima vna.* AVD. Et ego illos caussamque hanc Omnipotenti DEO scrutatori cordium commendo: quem quidem ex animo precor, vt nobis tantisper gratiam suam impartiri velit, quà ante extremum remunerationis diem in vnam sententiam conspiremus: & vt sic tandem aliquando in cælo, vbi nulla erit iniuriarum memoria, sempiternâ amicitiâ perfruamur. Annue, ô Rex Regum,

Cent. ad Germ. & Gall. Præfat.

Act. Apost. cap IV.

Da Deus, misericors Pater.

—— ῥῦσαι ὑπ' ἠέρος υἷας Ἀχαιῶν,
Ποίησον δ' αἴθρην, δὸς δ' ὀφθαλμοῖσιν ἰδέσθαι·

Homerus.

—— libera de caligine filios Achiuos,
Fac verò serenitatem, da autem oculis videre.

ASSER-

ASSERTIO
LIPSIANI DONARI
ADVERSVS
GELASTORVM SVGGILLATIONES
à IOANNE WOVERIO Antuerpiensi scripta.

MENANDER.

Οὐ δεῖ διαβολῆς καταφρονεῖν, οὐδ᾽ ἂν σφόδρ᾽ ᾖ
ψευδής· ἐπίσταντ᾽ αὐξάνειν αὐτὴν τινες,
Δι᾽ οὓς φυλάττεσθαι τὰ τοιαῦτ᾽ ὀρθῶς ἔχει.

Calumniam ne ſperne, vel falſiſſimam:
Nonnulli enim artem illius augendæ tenent,
Quos propter illam ſi caues, recte facis.

REV^MO ET AMPL^MO DOMINO D. IOANNI MIRÆO ANTVERPIENSIVM ANTISTITI DIGNISSIMO.

EVER^MI PRÆSVL, Cuncti laboribus ingeniisque suis Patronos requirunt & inscribunt. pars ambitione percita, non aliter paginarum suarum titulos onerant, quàm lucentia pauonum colla natura ornauit. simpliciter alij famulantur, & obsequium se deferre nudâ testatione profitentur: Ego sanè ab illis tam alienus sum, quàm cum istis non obnoxius. Nam Religionis si communem caussam ad sacrorum nostrorum Præsidem defero, in tuo REV^MI foro te iudicem appello; & sic officij munus sine ambitu nuncupo. At si LIPSI innocentiam, bono periculo ab inimicis tentatam, assero, non vicario iam aut cellâ laxiore contentus, sellam potiùs & curule ebur (præfiscinè loquor) pro argumenti dignitate efflagito. Ah! eò namque ventum est; appetitur *contumeliæ amor, & iam summa flagitiorum voluptas est, inquinare honesta.* LIPSIVM nuper in tantum VIRTVS & SAPIENTIA supra sæculi huius mores eduxerant, vt non tam applaudentis amicitiæ votis, quàm confessione victæ æmulationis, superiorum temporum priscis Heroibus adscriberetur. Imò securè etiam hanc famam apud malos habuit, quoad diuina non tractauit. sed vbi adlubescens veritas, & piæ narrationis amor, stilum in se traxit: ecce inimicitiæ, sed impiissimorum; obtrectationes, sed perditorum, tamquam procellosi aëris tempestates, in IVSTVM detonuerunt. Viuus ipse vidit partim & præuidit hos nimbos. Anne dolenter, & vti nocitura solemus? Contrà sanè. nam ante supremum illum & decretorium, sex tantùm diebus, cùm ex magnâ Britanniâ allatrantem hybridam audiuisset; HÆC EGO PRO VENTO HABEO, respondit. Aliter non debuit, nec potuit quidem, imperturbati animi tranquillitas, & ille SAPIENTIS talis status, qualis Mundi supra Lunam est. Igitur quid ingemiscimus, quid indignamur? & quem malignitati magnitudo decretorum, quem paucorum iniuriis bonorum fauor, orbisque terrarum gratulatio eripuit, ánne vindicare vsquam, aut

asserere possimus? Non Virtuti, non Famæ, fateor. Sed pro Honesti quoque intertrimento generosus suspirat animus, & inlatam integritati noxam, suam arbitratur. Quin etiam in LIPSIUM omnis aduersantium acerbitas, totique lacessentis inuidiæ ictus, vobis REV^MI imputantur. vestris enim auspiciis, ductuque sacrorum Imperatorum, in Ecclesiæ castris militare palàm cœperat. Itaque vulnera pro inimicorum voto si accepisset, tunc cum Philippi Regis milite, non opes, sed opem meritò sanè exigeret. Ille cùm frigidè audiretur, tardè acciperet; vestem posuit, & aduersi corporis cicatrices ingrato Imperatori cum exprobratione obiecit. præmium sic rettulit: an quia meruerat? imò quia æquè fortiter, atque pugnare solitus, petierat. Abest à vobis PATRIBUS, hæc patris ægra liberalitas; magisque obuia, expositaque Alexandri filij humanitas elucet. quà, vti gestarum rerum magnitudine, patre prior. Nam cùm militem ætate ægrum, de viâ fessum & rigentem vidisset; properè descendit, iacentem subleuauit, solio suo fouit. Idem hoc velle, beniuolentia vestra est; posse, auctoritas. Mei interim instituti erit, leuiter & in antecessum, veritatem in LIPSIO defendere aduersus *nouitiolam* infelicissimi æui nostri *paraturam*. Deus

R^ME tuam Præsidentiam Ecclesiæ nostræ, præsentiam vrbi, diu sospitet. ita corde & animo voueo,

R^MAE D. V.

addictissimus Cliens

Joannes VVouerius Antuerpiensis.

LIPSIA-

LIPSIANI DONARII

ASSERTIO.

Omnis ætas vidit, omnis affirmauit, nullam lucem sine vmbrâ esse, nullam magnam gloriam sine obtrectatoribus. Quinimò vetus hoc adeò vetum, *nullum sine amatore vitium esse*, vt hodie virtus nusquam sine aduersario consistat. O felicem LIPSIVM! tot calumniantium turbis, tam profundis inuidiæ tenebris ereptum; sereno conditum, vnde tranquillè iam despicere hæc humana potest, quæ nec viuus vmquam suspexit. Sed in hunc, à quo nemo læsus, nisi qui virtutibus offenditur, iam conuitia quoque stultissimis intexta poëmatis, & impiissima epigrammatia volant? Hem! (quis nisi cum risu indignetur?) post decumanas atrocissimarum calumniarum tempestates, iam vrbicis poëtis, non deesse argumentum pelliceæ vestis? Talem enim moriens LIPSIVS ad aram VIRGINIS-MATRIS deferri iussit, venerationis suæ donarium, pietatis monumentum. Verùm benè est, maliuolentiæ pariter & impietatis ingenium, hoc solum in quod aspiraret factum, eruere potuisse. Satis gloriæ, etiam ab inimicis, immortali viro accessit, cùm nisi leuissimis carminibus conuitiari pietati possunt, quæ nisi pessimis semper odio fuit. Sanè ego omnibus perfectissimæ amicitiæ numeris adhuc viuo coniunctissimus, in primis indolerem, optimi & innocentissimi famam sic impiè lacerari, nisi eam solidam esse, in se teretem atque rotundam,

Externi nequid valeat per læue morari,

omnium optimorum consensu didicissem: nisi latrantibus hisce dentes, laniantibus vngues, ignauissimis denique vires deesse, tam in procliui mihi esset palàm facere, quàm imber cùm pluit. Agite, & horum pauca delitia mecum recensete, ita me Dius Fidius, putida, & quæ à probis tam citò reprobentur, quàm volpes pirum comest. Igitur breuiter: nec per totum errantis insaniæ campum vagabor: at vbi vires suas iniquitas conduxit, & toto vti arbitratur acumine pugnat, ibi manus conseram, & non magno veritatis molimine, mendaciorum affanias prosternam. Sed ipsum nunc è mastigias alterum audite. Festino. *Odiosa est Circensibus pompa.*

Vidit homo frigere suæ miracula Diuæ.]

Imò vel maximè feruere hoc indicium est, quòd nimiò vos vrant. Contrà quidquid dissimuletis, iam populatim conuenitis ad excidium (vti vestri testantur) exitiabilis incendij. Sanè è Batauiâ nuper, Germaniâ, Britanniâ quoque, tandem vltimus iste nefariorum, è Galliâ poëtaster, non aliter conclamarunt, quàm si Palatino Cælioque montibus cœptus ignis, materiâ & vento validus, non vrbi, sed orbi interitum minaretur. Hinc ecce Sparteoli currunt, concurrunt exterriti vigiles, Sannio Batauus, Idolomastix impius, Veritatis dirissimus & mendacissimus Vindex;

Ambubaiarum collegia, pharmacopolæ,

Mendici, mimi, balatrones.

Solus Poëta deerat, sed qualis ego vel Cluuienus. Quid narrant Alastores? LIPSI superstitionem, idololatriam, Deæ ligneæ cultum, Tunicam pelliceam;

Nugas theatri quæ pueri sciunt.

Quid pueri? nemo Catholicorum tam infans est, qui non veritatem tam nugalibus oppositam, cum lacte biberit nutricis. Nec magni etiam & graues viri desunt, qui enucleatissimis scriptis, nouatorum hominum odia omnia totasque iugulauerunt falsimonias. Ego aliquid vt retexam? non faciam. monentem salubriter * medicum audio. Οὕτως ἄρα δυσαπότρεπτόν τι κακόν ἐστιν ἡ περὶ τὰς αἱρέσεις φιλοτιμία, καὶ δυσέκνιπτον ἐν τοῖς μάλιστα, καὶ ψώρας ἁπάσης δυσιατότερον. *Adeò contentio hæc circa sectas malum est, quod nec auertas facilè, nec eluas, idque omni scabie insanabilius.* LIPSI donarium, & calumnia illud diffamans, mihi argumentum. Itaque illius tantùm sincerissimam pietatem asseram, huius verò insidiosam sinisteritatem deinceps auerto.

* Galen. lib. de Sectis.

 Iv-

IVSTVS LIPSIVS, DIVAE VIRGINIS HALLENSIS BENEFICIA ET MIRACVLA; item DIVAE SICHEMIENSIS SIVE ASPRICOLLIS NOVA BENEFICIA ET ADMIRANDA,

æternùm duraturis litterarum monumentis posteritati sacrauit. Hoc factum aduersarij dolent; ex amicis (prudentiæ vti volunt respectu) quidam culpant. Illi impietatis arguunt, hi execrationis. Primorum caussa (heu nota nimis & publico Europæ interitu, detestata bonis omnibus!) discedens in religione opinio est, & pertinacissima nouellæ huius ætatis *Κενοτομία*. Insolens, me hercules, malum! nam etiam Deo & æuo præeunte quæ de superis didicimus, dedocere nos, non è cælo lapsi, sed nuper terrâ orti homines volunt. & nisi statim; ecce conuitia, discidia, odia, bellum. Itáne? Non *Veritatis regula quæ venit à* CHRISTO, *transmissa per comites eius*, non vetustatis consensus, & ad nos vsque descensus; *non Prophetæ, Prædicatores, Patres, à primordio in sæculum missi, spiritu diuino mundati*, nec tandem miraculorum (quæ prima Christianam fidem induxerunt, & in omne æuum produxerunt) iugis veritas & oculata testimonia, horum contra nouatorum insaniam, insolentiamque, stare audebunt? Iterùm tamen multa horum, vnâ & facili falsitatis sententiâ absoluunt. Ita vt illud nunc maximè dictum valere putes, *Nullam caussam ita euidentem deferri posse in forum, cui nulla ne mendacij quidem velamenta contingant.* Quid verò contrà sentiant, quid iterùm dissentiant, passiuæ opinionum nubes, nebulæ, fumi satis diffundunt. alioquin nihil horum etiam tam citò nascitur, aut subitò perit, quàm insanientium istorum sententiæ. Soli olim chamæleonti datum de colore suo ludere, nunc istis quoque de fide. At miracula vel[...] inquiunt,

Tertull. Apolog.

Quintil. Declam.

Gerræ germanæ, atque edepol lyræ, lyræ.

Proh pudor! probus quispiam, ne dicam sanus, diem dixerit, diem non esse? Ego sanè credo istos (si pernegant) non veteri tantùm memoriæ, verùm sensibus quoque suis indixisse, fidem non habere. *Cæcitatis* (doctissimus Afer scripsit) *duæ species facilè concurrunt, vt qui non vident quæ sunt, videre videantur quæ non sunt.* Sic aduersarij dum ne quidem suis oculis miracula credunt, quid mirum si idololatrias in nos, dearum lignearum adorationes, aliaque febricitantium delitia deblaterent? Verùm nunc altiùs paullulùm sentinæ huius originem persequamur. Olim & semper hæresium sollennis nota, & deflectentis à fidelium cœtu erroris quasi tessera fuit, DEIPARAE-MATRIS odium. Nec miretur quispiam. improbè faciunt, sed non improuidè. Nam vt qui arborem euertere volunt, non ramos eius minutatim amputant, sed truncum ipsum aggrediuntur & exscindunt; sic isti quibus Religionem & Ecclesiam perdere consilium est, hanc, à CHRISTO radice & primo trunco secundarium fulcrum, agitare & exscindere semper conantur. Hinc priscis statim primisque fidei temporibus, virginitatem aliquis detrahit, alius ipsam prolem; & reppertiste eam, non peperisse, tartareâ voce euaporat: tertius, non peccatum, sed peccata affingit. Denique, vt nostri sæculi quasi senior impietas, longè præteritos illos superaret furores; ecce nuper in Germaniâ monstrum, hanc *Sole amictam*, & in quâ *macula non fuit*, infra vxorem suam abiicere, aut, vt veriùs dicam, familiare suum scortum, non vetetur. Heu scelera, heu impietas! quæ nos tamen mente & adfectu execremur potiùs, quàm acri sermone refutemus. Nam quid opus? Sicut is qui solem tenebrosum dixerit, nihil lucis illi detrahit, sed insaniæ opinionem sibi adiicit; sic pariter istæ nigræ noctis & profundo Erebi emergentes aues, splendorem huius Matris non minuunt, tantùm animi sui diritatem, mentis cæcitatem reuelant. Pura est enim VIRGO-MATER, speculum sine labe, lilium inter spinas, hortus conclusus, lucerna luminis inextincti. Et nónne talem esse oportuit, in quâ clauderetur, de quâ egrederetur puritas & splendor ille æternus? At ponamus istos vel liberè & de pectoris superfluente nequitiâ ad insanum modum omnia eructare, quid prætereà adferent, nisi CHRISTI IESV gloriam MARIAE cultu & honore inhonorari? Siccine? & cùm Dominus glorificetur in Sanctis; MATRIS-DEI exaltationem, prædicationem, inuocationem, Idololatriæ exsecrabili crimine defœdabitis? Nam de statuis si id nobis adfingitis, ô impudentem, post tam claras certasque Catholicorum rescriptiones, proteruiam! Denique etiam contestari iuuat *in sugillationem, & originem, & traditionem, & sententiarum* Tertul. de Test. animæ.

tiarum argumenta, *per quæ recognosci possit*, Ecclesiam in cultu MATRIS-DEI, imaginum veneratione, miraculorum fide, nihil nunc aut nouum aut portentosum suscepisse. Denique à constitutâ religione, summos viros præcipuâ hæc semper dignatione habuisse, euidentissima veritas euincet. CONSTANTINVS Magnus Imp. sub quo caput primùm extulit libera pietas Christianorum, huic se DIVAE deuouit; nec se tantùm, sed nouam etiam suam Romam Constantinopolim, in quâ templum fabrè & splendidè exstructum (nec id sine miraculo) MARIAE consecrauit. *Ioannes Comnenus* ibidem Imp. partâ ingenti victoriâ de Persis, & hanc & alias MARIAE acceptas retulit: & piâ quadam demissione, imaginem eius in curru triumphali impositam ipse pedes antecessit. Plura in Græciâ exempla sunt: quid apud nostros? *Henricus* II. Imp. Bauarus eximius fuit in DIVAE hujus cultu, cui templa passim & aras exstruxit. Idemque *Dagobertus* & *Carolus Magnus*, Galliæ Reges. Principes viros enumeraui: dabo & doctrinâ claros? Prodi tu *Ioannes Damascene*, & scriptis nobilem dextram tuam ostende: abscisam à Tyranno, precibus Patronæ Virginis recepisti. Tu Beate THOMA *Aquinas*, decus vtriusque Sapientiæ, diuinæ & humanæ, qui perpetuam Castitatem sine libidinis vllo sensu, acceptam profitebaris à MARIA. Tu *Ruperte Tuitiensis*, qui anteà bardus, stupidus, in lumen & gloriam Germaniæ surrexisti, alleuante hac DIVA. Nunc obstrepite hîc omnes Hæreses, frendite, fremite, qui verè hanc humani generis matrem velut scopum destinatis linguarum procacium sagittis. At nobis, ô te beatam, & verè eximiam super omnes Sanctos mulierem, stat fortiter laudare, piè colere. Tibi enim, ô cæli, terræ, maris Reginæ, Patriarcharum dignitas fasces submittit; tibi Prophetarum diuinitas, Apostolorum auctoritas, Martyrum laurea, Virginum candor, ipse Angelorum splendor contigit. & omnium cælestium chorus proximam à creatore, te creatoris sui matrem laudando celebrat, concelebrando exclamat: *O verè benedicta Virgo, quæ & virginitatis possidet decus, matris & pertulit dignitatem. Verè benedicta, quæ & superni conceptus meruit gratiam, & sustulit integritatis coronam. Verè benedicta, quæ & diuini germinis suscepit gloriam, & Regina totius extitit castitatis. Verè benedicta, quæ fuit maior cælo, fortior terrâ, orbe latior: nam Deum, quem mundus non capit, sola cepit. Portauit eum, qui portat orbem: genuit genitorem suum, nutriuit omnium viuentium nutritorem.* Sic cæli quoque serena templa, & in istis æternæ beatitudinis consortes animas, CHRISTI-MATRIS perennia decantare præconia, antiqua sensit Ecclesiæ veritas, & nullis erroribus permixta maiorum pietas. Futiliter sic obgannit nebulo quispiam, & illi à prioribus decepti, vt ab istis nunc vos, qui vt pecora sequimini antecedentium greges: O quicumque ante nos nihili homines, quàm altis sopiti sepulcrique erroribus, quàm non istâ fidei luce effulserunt! Nos verò Dei spiritus animauit, nos singulari veritatis viâ fides ducit. En omnis hæresis certissimum germen, mendax præsumptio. Ego sanè, nisi Religionis robur satis hoc nouitatis odium confirmaret, mallem cum priscis & piis errare, quàm tantæ vanitatis inter Thrasones verum videre. Sed ne extra orbitam. Olim, vt dixi, cultus MATRIS-DEI Ecclesiæ placuit, quia Prophetis celebratus: *Adstitit Regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate.* Quia Apostolicis etiam Euangeliciſque intextus visibus: *Et signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.* Tandem etiam quia cælestibus decantatus vocibus: *Quæ est ista, quæ ascendit è deserto, deliciis affluens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?* Sunt & aliæ innumeræ, indubiæque sacrarum paginarum auctoritates. Contra has tamen vnus & alter vinosus, furiosus, nec probris etiam sæculi satis notatus, perstrepit: His adhærete, vetera spernite; hoc est, cælum deserite, ad ima tartara properate. Desino cum impiis; venio ad amicos, amiciter pro amici famâ sollicitos, & hanc Diuarum scriptionem, ἀλλ' ἐπαίνων habentes. Hisce priuatim, publiceque (quod res est) rescripsit, historico filo se scripta ista texuisse. Iterùm tamen non probant hoc argumentum in Philosopho. Sed quæso seriò, & extra iocum aut bilem. Quid magis pro philosopho, vel veterum philosophorum sensu, quàm illa quæ sunt afferendæ diuinitati? Platonicos & Stoïcos audite: nónne à prodigiis & miraculis numen

Petrus Chrysologus Sermone CXLIII. scripsit ante mille & centum annos.

men & eius potentiam validiſſimis ramquam argumentis adſtruxerunt? Hiſtorias legite omnis æui, ſacras & prophanas; nonne miranda facta, & quæ potentiam humanam excedunt, DEO tribuunt, & Geniorum miniſteriis adſignant? ergo de euentuum cauſſis philoſophus diſputet, nam de ipſis non poteſt, & quomodocumque ad altiorem potentiam & totius naturæ caput Deum ibit. Atqui de Geniis, & nos ad beneficos & ſalutares noſtros ducimus, fidei ſacramentis nihil refragantibus. Denique hac vnâ miraculorum re diuinitatem adſtrui, Chriſtianitatem corroborari, arbitramur; & frena iniici impietati & ἀσεβείᾳ. Verùm nec ſic philologum ea decent? De philologo omitto. pro philoſopho ritè & ſcitè Syneſius reſpondet, τὴν εὐσέβειαν οὐκ ἀπόβασιν εἶναι φιλοσοφίας, ἀλλ' ἐπανάβασιν. *Pietatem non eße deſcenſum à Philoſophiâ, ſed ad eam aſcenſum.* & ita eſt, ſi veram quærimus: ſi non diſputare, quod hodie obtinet, & inſtar hirundinum in ſcholis ſtrepere; ſed ſentire & viuere ex philoſophiâ volumus, & ſalutaribus eius monitis adſtringi. faciamus. Ego redeo ad noſtrum verſificatorem, ſic mugientem quaſi cùm ouiculam lupus vorat. Quid mirum? carmen eius in fine laborat.

Craſſaq́, pro calido ſtragula thure dedit.]

Cùm frigerent, inquit, miracula, thus calidum ſubduxit, & ſubſtituit craſſa ſtragula. conuenientia ſanè. Accipe rei geſtæ narrationem impie. Iam LIPSIVS, mortalitatis lineæ vicinus, optimam pellibus ſuffultam tunicam, profeſſionis ſuæ & muneris adminiſtram, gradus etiam & dignitatis quaſi trabeam, Diuæ Virginis ad aram deferri voluit, & offerri vſibus aut neceſſitatibus ſactis. Quid ringeris? nouum ne aut inuſitatum anteà præſtitit, & quod à LIPSIO exemplum capiat? Priſcus ſæpè in Eccleſiâ mos, & à maioribus noſtris nimiùm vſitatus; Donatia à viuis, morituris, denique & mortuis, in templa mitti, recipi, reponi. Sed ne ab vno paxillo calumniæ tuæ pendeat cribrum: accipe alterum, alterumque LIPSIANI TESTAMENTI ipſiſſimis verbis.

Pateram duplicem inauratam, Conſtantum dictam, do, lego templo Patrum Societatis. pro me orent.

Item libri ſcripti veteres, in membranâ aut chartâ, item libri Græci omnes cuſi aut ſcripti, Colleg. Societatis IESV *hic ſunto.*

Nec Franciſcani, Cappucini, Sodalitas B. Virginis, aliique Religioſi, decedentis liberalitate præteriti fuêre. Iam ſcio iuſurgis. vtque ſolet aridis pinguidiſque auctus ignis, vel ſumma tecta lambere, & altiſſimis exitium minitari; ita tuus nunc furor igneſcit magis, magiſque flammeſcit. Sed ſuſtine quæſo. *Cantharum accipe, ignem extingue; ſi cor vrit, caput ne ardeſcat.* Olim dixi, *cùm ſacræ, religioſæ, caſtæque fuerunt res omnes*, pluria ſacris collata ſemper muneta fuiſſe. Teſtes requiris? in manibus, vſibus, oculis ſunt. Aſpice hæc vndique laterum in cælum ſurgentia, turrium, templorum, aliaque piorum culmina faſtigiorum. nihil nunc tam auguſtum, quod ab origine ſui non fuerit pietatis donum. Ingredere: ornata quæ vides marmore, auro, ebore; quæ inſtructa tabulis, aulæis, veſtibus, quæque omni cultus genere rutilare admiratis; hæc ſingulorum liberalitas eſt: & viuus dedit, aut moriens legauit. Quid ſubſannas? & verſo pollice totam hanc quaſi gladiatoriam manum iugulas? Hem contrà erit: nam ego tibi, velis nolis, rudem extorquebo, & vel vnâ antiquitatis aſſertione, te ad tui miſerationem, Deo fauente, ducam. Nec externæ fidei ad redarguendum opportunitatem dabo, vernacula te tuoſque veritas conficiet: nec è plebe aliquem quem pedibus trahas, ſed primario fulgore ſublimem: nec ſtudiis vacuum, non quod (vt ille ait) *Litteratura omnium virtutum maxima* ſit, ſed vt contra te ſtare ſcias, cui viuo hoc famigerabile laudum præconium contigit: *Non extat ad præſens viui hominis oratio, quam peritia tua non ſine labore tranſgredi queat ac ſuperuadere. Eſt enim tibi opportunitas in exemplis, fides in teſtimoniis, proprietas in epithetis, vrbanitas in figuris, virtus in argumentis, pondus in ſenſibus, flumen in verbis, fulmen in clauſulis.* Sidonius Epiſt. lib. IX. epiſt. III. Quid reſpicis, & quaſi de LIPSIO dicta putas? REMIGIVS is fuit eximiæ eruditionis, inclytæ virtutis, ſanctitatis maximæ Epiſcopus Remenſis. Ille eſt, (ô grata agnoſce Gallia!) cui Chriſti fidem, Reges tui religioſiſſimi, & longo ſucceſſionis ordine præfulgentes, poſt DEVM, debent; à quo per ſpatia ampla regni, tot annis illibatum religionis lumen fulgere cœpit. Is, inquam, morti per ætatem & incerta humanarum vicinus,

vicinus, supremis tabulis sic postumæ voluntatis suæ ordinationem inscripsit. Lege; sed hac lege, ne grauissimorum *tractatorum aduersus fidem, ne Remensis Ecclesiæ rursus ima contra archiua, veritati obstrepas. *Ego Remigius, Episcopus ciuitatis Remorum, sacerdotij compos, testamentum meum condidi iure prætorio, atque id codicillorum vice valere præcepi, si iuris aliquid videbitur defuisse. Quandoque ego Remigius Episcopus de hac luce transiero, tu mihi heres esto Sancta & venerabilis Ecclesia Catholica vrbis Remorum.* Prodi nunc tenebrio, quisquis es; & in hanc lucem claram certamque, vel cæcutientes tuos erige oculos. Remigius totum semel patrimonium, omnium pòst sæculorum summâ cum laude, Ecclesiæ suæ dedit; vnicam LIPSIVM tunicam, aliaque pro fortunæ viriculis munuscula in Ecclesiam pariter conferre, scelus erit? Sed si tanta tibi innata vecordia, vt fas omne nefásque tibi lusus sit, vt pelliceæ togæ tenuitatem canino pergas suspendere rictu; vel in agnitionem veritatis te euangelica illa lux oculet, quæ stipem erogantis pauperculæ, pretiosis magnorum donariorum cumulis præposuit. Nec à Remigio tamen recedo, cuius vnum sanè è multis & religiosis legatis, fideliter describo. *Vas argenteum triginta, & aliud decem & octo librarum, inter te heres mea & Diœcesim Ecclesiam Laudunensem, factis paterus atque calicibus ad ministerium sacrosanctum, prout volui, Deo annuente distribui. Aliud argenteum vas decem librarum, quod mihi sæpe nominatus Dominus, illustrísque memoriæ HLudouicus Rex, quem (vt prædixi) de sacro baptismatis fonte suscepi, donare dignatus est, vt de eo facerem quod ipse voluißem, tibi heredi meæ Ecclesiæ suprà nominatæ, iubeo thuribulum, & imaginatum calicem fabricari; & epigrammata, quæ Lauduni in argenteo ipse dictaui, in hoc quoque conscribi volo. Quod faciam per me, si habuero spatium vitæ.* En Donatium, Thuribulum, Epigramma in calice. Tu contrà epigrammate donaria eludis; thuri, crasso straguli acumine illudis. Sed quin illud quoque legis, vt pudorem habeas, vt tuum impietatis furorem, Remensis Remigij sanctitatis feruorem agnoscas.

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro,
Iniecto æternus quem fudit vulnere Christus.
Remigius reddit Domino sua vota Sacerdos.

Vtinam tibi bonam mentem! quam vel perfunctoriè hîc te habere vellem, & conferre materiam, sententiam, & vtriusque poëmatis ingenium instinctumque. Non ita loliginis succus lacti distat, quàm hirriens tua & spetnax contumelia mulcedini sanctissimi Vatis. Tuum furiali tumore exuberans, tamquam pestilenti sidere lectorem afficit; istud pietatis vberibus manans distentis, religionis melle, & zeli sesamo sparsum, blanditim auribus animísque illabitur. Si diuersitatis caussam requiris; accipe istam. Fidem, quam Remigius, operoso pietatis Remigio, Galliis inuexit, quam Christianissimi Reges, sublimi maiestatis elogio suis præscripsêre titulis; quam mille centum & sex in hunc diem anni venerandâ perpetuitate deduxerunt, hanc tui & tu educere conamini.

Quis furor ô ciues, quæ tanta licentia?

Sed ne post donatia, thura, epigrammata, miraculum desideres; iterùm crede, & cede tandem. Spero facies. nam acetum Punicum non sic Alpium solidas laxauit compages, quàm hæc miranda & beneficia, licet vetera, cancasias nonatorum mentes. Remigius HLudouicum prophano gentilitatis errore liberabat, CHRISTO salutaribus abluendum aquis præparabat; cùm nec miraculum Fidei SIGILLVM, magni Regis, magni deinceps Christiani populi, salutis incunabula destituit. *Nam cùm fortè qui Chrisma ferebat, interclusus à populo deeßet, ecce subitò non alius sine dubio, quàm sanctus apparuit Spiritus in columbæ visibilis figuratus specie; qui rutilanti rostro sanctum deferens Chrisma, inter manus deposuit sacerdotis, vndas fontis sanctificantis. Fit gaudium & exultatio: baptizantur multi de populo.* Heus sodes, annuis? Noli aliter. nam alibi tutò nugaberis. hæc miraculi fides sæculis cognita, cæremoniis sactis & Regum sanctitati coniuncta, non sacrilegum tantùm te, sed & furciferum facerer. Ergo vel operi caput, & si erubescis: & Remigium Franciæ apostolum, Regum, Galliarumque populi assertorem, calicis, thuribuli, tot prætereà donatiorum largitorem, sacrosancti Sacrificij mystam, omnis sanctitatis exemplum, deinceps nobis, imò vobis magis concedito. Superstitionem deinde, Idololatriam, togam pelliceam, aliaque ad summam cauean spectantia, vltrà ne diffamato. Contrà, & rationis planè ἐκτὸς τῆς τάξεως facere si pergis, *Quiritium fidem* inuocabo, & te non LIPSIO,

* Hincmari, Floardi, aliorumque.

Nota æmule nascentes in Gallus Ecclesiæ illatam opes.

Floard histor. Remens. Ecclesiæ

Aimoinus de Gestis Francorum lib. 1. cap. xvi.

Lipsio, sed fidei publicæ, mille centum & suprà annis, omniumque Regum felicissimæ successioni, conuitium dicere clarissimis argumentis euincam. Nunc transeo, nec lucem in meridie accendere pergo. Toga te tantùm Lipsiana postremùm obiurget; quæ postmodum, proprio nullo vsu, aræ aut sacris apta, non magno nimis ære, Clmo Antecessori *Gerardo Corselio* Icto Græcâ & Latinâ litteraturâ instructissimo viro cessit. emit in amicissimi memoriam; nec sine eâ accipit, vel ponit. Pecunia adscripta rationibus aræ Divae Virginis Lovaniensis.

Nunc anonymus alter incipit. Sed priùs qualis aut quis sit, an ater, an albus, sedulò inquiram? nihil opus: nam priorem sanè illum colorem ab inuidiâ, hoc est naturâ, ducit; à moribus, hoc est scripto, ostendit. nemo candidus, & sic probus, tam irreligiosis calumniis, fato compositum Lipsium lacesseret. Tamen præmoneo ex oraculo prudentissimi Historici; *Pessimum inimicorum genus, laudantes esse.*

Politiorum amator ille verborum.]

Cautè, hem caue, dormitator iste adludiatur. Fama, de Sirenibus sic fabulam instruxit: dulce illas canere, in soporem nauitas vectoresque dare, mox mergere & vorare: idem iste, sed frustrà tentat. nam fallere dum cupit, semel verum dixit. Quod nec ipsi tribuas velim, cui numquam nisi de mendacio rectè crediderisi; sed veritati tam certæ, vt nec doctis eam dolis zonarius subuertere possit. Benè hodie, & è tripode vir magnus scripsit, sensitque: *à nemine nominari* Lipsium, *quin priùs laudetur.* ergo Lipsio conuitium dicere nullus nisi illaudatus potest. Politiorem, audi Liuor, æuum nostrum, nec maiorum habuit: Latinitas, Perspicuitas, Ordo in scriptis; sed, meliori adhuc elogio, Tranquillitas, Modestia, Humanitas in moribus: vltimo denique optimoque præconio, Prudentia, Sapientia, Virtus in animo. hisce gradibus, *superata tellus astra donat.*

Tali, tantoque, sic scurriliter tamen iste adlatrare tandem desinit:

In morte fecit Lipsius *solœcismum.*]

Io triumphum! non ita ad liram asinus, quàm ad hunc solœcismum barbarus noster exultat. Enimuerò talem hunc adfirmabo esse? imò huiuscemodi, quotquot sunt Scythis & Massagetis omnibus inhumaniores. Vltimæ feritatis legem apud quasdam gentes seruari Satyricus scripsit, scilicet vt à propinquis suis consumerentur defuncti. Hi verò alienum etiam, extraneumque rodere sustinent mortuum. Illos lex & affinitas excusare poterat; hos ingenita acerbitas, & naturale odium, in deterrimum impellunt facinus. Adde ignauiæ ingenium, quod iacentibus insultare solet, & ideò se cruore maculare, vt pugnasse videretur. Tamen quàm in irritum honum omnium tela, sicæ, dentes cadant, vel ipsi nunc iudicent, quibus non veritas, sed pudor, mentiendi libertatem subduxit. XV. Kal. April. è tussi, grauissimisque subtilli cerebri defluxionibus, Lipsio ægre esse cœpit. Mensis anni Martius, qui cæli in se vertentis cardine commotior, motborum periculis, aut mortalitatis damnis famosus esse solet. Noster licet iam ab annis vernaculâ & quasi domesticâ valetudine tentaretur; tamen ista fallere non potuit suspicacem, & in ipsam iam mortem propendentem diu anteà ex sapientiâ animum. Quin illud elegantissimi scriptoris celebratum sæpiùs haud deerat: *Non magno apparatu, aut exquisitâ molitione opus esse, vt corporis atque animi infirmo vinculo cohærens societas dirimatur.* imò, Varronis scito, *Homo bulla* est; eò magis senex, & æger, & cui mors diu votum, pœna numquam, aut terror fuit. Itaque tunc malum indies ingrauescere; color, calor, vires & vita labascere: denique lecto Lipsium affigere, hoc est leto assignare. Quod sanè (omnes qui interfuêre nouissimis narrant) totius anteactæ vitæ tranquillitate & prosperitate pariter, & excepit. Iam olim cum Augusto *Euthanasiam* sibi & suis exoptare consueuerat, libetum etiam in illâ necessitate, & intrepidum animum. vtrumque votis accidit. nam vnis tantùm quatuor diebus summum hoc egit, MORI: cùm adiumenta sic vitæ priùs omnia, vt olim blandimenta spreuisset. Animi firmitudinem Sapientiæ decreta, sed magis Christiani roboris constantia perficiebat. nam de illis, cunctisque humanæ

manæ ſcientiæ artibus, quid tunc cenſuerit, hinc æſtimemus, quòd toto mortis tempore, nec ſcriptorum a ſe, nec ſtudiorum vllum omnino verbum fecerit. Imò cùm ſolaminis à Stoïcis magnam illi materiam ſupereſſe quiſpiam diceret; *Illa ſunt vana*, reſpondit, digitoque in CHRISTI crucifixi prope adſtantem imaginem intento; HAEC EST VERA PATIENTIA. mox magno ſpiritu ſubiiciens; *Domine* IESV *da mihi patientiam Chriſtianam.* Morbi ſtatim inualeſcentis principio, prima illi cura fuit, ſacris Pœnitentiæ, Euchariſtiæ, Extremæ vnctionis, purgari, muniri, foueri myſteriis. Denique vno in pietatis actu, piorum precibus inceſſabiliter expetitis, ipſe etiam (ægrè licet) ad pias ſupplicationes, iam fugientes vitæ vires euocare. Sic etiam DEI-MATREM inuocare, cùm religiosè quiſpiam dixiſſet: *Ecce, nunc illa patrona clientem exſpectat ſuum, & obuiis expanſiſque occurſabit vlnis.* Tunc renidere noſter, & in altum oculis manibuſque moribundis ſublatis, ſic piè precari: *O Mater* DEI, *adſis ſamulo tuo, cum totâ æternitate decertanti, & non me deſeras in hac horâ, à quâ pendet æterna ſalus animæ meæ.* Semel quoque iterumque auditus eſt ſibi gratulari, *ſe illo anni tempore migrare è vitâ, quo* CHRISTI *ſanguis maximè in Eccleſiâ ferueret.* Cumque ſacri ordinis vir amicus referret, ſacrificium Miſſæ illâ die interpoſitâ Paſſionis Dominicæ recitatione oblatum fuiſſe; ſummæ pietatis hac voce calidè reſpondit: *Faxit Deus, Pater mi, vt ſanguis ille pretioſus in me abundè deriuetur, qui in illâ paſſione effuſus eſt.* Sed quò abeo? Téne IVSTE, tuumque innocentis animæ ſupremum ſpiritum hiſce Diui Stephani verbis, DOMINE IESV ACCIPE SPIRITVM MEVM, inuolutum, vltrà comitari conabor? O feliciter exceſſiſti! Te cælum (piè vouemus) recepit:

Hoc ſolum longa pretium virtutis habebis.

Sed noſter hic dolor, noſtrum vulnus. nos cum laruis luctantes, ſola conſtantiæ tuæ memoria, contemplatio probitatis, & qui vni tibi propemodum contigit, ex Sapientiâ modus, recreare poſſunt. Non vltrà, ſcimus, hæc mortalia te tangunt, aut angunt: verùm noſter per obiacentes haſce odij & maliuolentiæ anguſtias non aliter amor eluctatur, quàm ſuſpenſa aquarum moles per obſtantia ebullit. Vel vt deinceps te negligas, noſtram nos cauſſam aduerſus impiiſſimæ calumniæ & vltimæ inſaniæ hunc furorem deſerere poſſimus? Simulabat, inquiunt ſycophantæ. O inuidiæ ingenium, non flagris, ſed flammis expurgandum! Ideóne ſcilicet, quia orientis & progredientis fidei inſtituris inſtitit, quia antiquis Eccleſiæ moribus piè vſus, quia inter diuina deficientem animam Deo reddidit, Cælo religionem, Sæculo fidem mentitus eſt LIPSIVS? Quanto vel gentilitas æquiùs cenſuit, dum *nihil a morientibus fingi, nihil vitâ laborante ſimplicius eſſe*, dixit. Nulla vnquam tam dura ſeruitus, quæ vltimi huius articuli libertatem ſubiugauit: vnâ hac teſte innocentia conſtat & gloriatur. tunc conuitium tyranno dicere imbecillis vel ætas, vel ſexus non veretur. Contrà inſatiabilis ſæuitia inclamat, *Ita feri vt ſentiant ſe mori.* Tamen omnem adhuc crudelitatis induſtriâ, hæc Calumnia facilè poſt ſe relinquit. Illa ignibus vrit, ad beſtias impellit, in metalla damnat, in inſulas relegat; ſed mox hæc mortalium mala, vna diſſoluit mors, in luctu miſeriiſque requies omnium ærumnarum. Iſta quâ ratione etiam poſt vitam læderet excogitauerat, & mendaciis (quibus niſi reſpondetur, facilè creditur) rem perficere conabatur. Ecce interceſſit innocentia viri, veritas fidei. Denique contra totas maledicentiæ linguas, LIPSIVM, vna ſemper Eccleſia aſſeret Catholica.* *Illa nempe, illa, quæ non modò tot Regum ac Principum, ſed quod longè præclarius eſt, omnium Sanctorum communis Mater; & in cuius gremio mori felicius eſt, quàm ab initio naſci. cùm non naſci ſatius ſit, quàm in hac non mori.*

* E Teſtamento Ioannis Samoſci, Poloniæ Cancellarii, & incomparabilis Heroïs, aurea gnome; ita LIPSIO amata, vt ſi ſuperfuiſſet, etiam ſcripto elogio celebraſſet.

CALVM-

CALVMNIÆ IMAGO EX LVCIANO.

CALVMNIAE *auctor* quàm minimè bonus vir sit, ignotat nemo. *Sed olim hæc veritas placuit; cuius nec minor hodie vt ratio, ita gratia esset, nisi in sæculum incidisset, quo iniquissimâ consanguinitate, virtutum titulis ipsa quoque scelera celebrantur. Inuidiam, magnanimæ æmulationis vocabulum venustauit. Obtrectatio, liberæ veritatis sub professione inualuit. neque etiam tam insolentibus malis insidiosæ religionis color deest. Quid enim gloriosius proximis in* LIPSIVM *calumniis fuit, quàm Christianæ sinceritatis simulata virtus, atque pietatis odium nouitatis falsitate instructum? Attamen nec Calumniam nostri solùm æui malum esse, ista artis Apelleæ lineis inscripta tabula satis docet. Specta mecum Lector, & cense nouellos istos detractores, vt veterum virtutes planè ignorant, ita vitia studiosissimè sectari. Apelles ab Epheso pictor, apud Ptolemæum regem accusatus à calumniatoribus, tamquam coniurationis in Tyro factæ conscius, imò auctor adiutorque, & hostili planè animo in regem esset. Ac ille neque Tyrum viderat vnquam, neque auctores coniurationis nisi de famâ fortasse norat. sed Antiphilus quidam, æmulus in arte, detulerat. Ptolemæus rex, nec aliàs animi satis compos, irasci, fremere, ingratum & perfidum Apellem dicere, ac iam duci iubere: nisi quispiam è coniuratis interrogatus, nihil sibi fuisque cum Apelle fuisse seriò adfirmasset: & re deinde inquisitâ, regi quoque animus & aures apertæ ad veritatem. Imò & ad iustitiam apertæ. nam statim Apellem quasi luendæ iniuriæ, centum talentis donauit, ipsum Antiphilum addixit ei in seruitutem. Ita extra periculum & cum præmio Apelles: tamen facti memor, tali tabella calumniam est vltus.* * Ad dexteram tabulæ sedet ALIQVIS longis auribus in asini vicem, quales illæ feruntur regis Midæ. Is manum comiter offert procul aduenienti CALVMNIAE. Circa regem vtrimsecus mulierculæ duæ, IGNORANTIA, & SVSPICIO. Accedit igitur ex aduerso CALVMNIA, mulier quantumuis formosa & compta, æstuans tamen & commota, rabiem & iram palàm præ se ferens. Sinistrâ facem gerebat, dextrâ iuuenem quemdam capillis trahebat, manus ad superos tendentem, & Deos omnes obtestantem. Ante ipsam incedit pallidâ facie, informi habitu, acutùm & acrè intuens, non absimilis iis qui longo aliquo morbo contabuerunt. quem LIVOREM esse aliquis facilè coniiciat. Sed & mulierculæ duæ Calumniam sequuntur: quæ adhortantur & instruunt, & eam ornant. Interpres picturæ aiebat INSIDIAS & FRAVDEM esse. A tergo porrò paullò longiùs lugubri habitu mulier subsequitur; in nigrâ veste, eâque lacerâ: POENITENTIAM esse dicebant. Atque ea procul venientem VERITATEM, cum pudore quodam, & limis oculis aspiciebat, excipiebatque. *Tali Apelles Tabulâ casum suum, & simul ortum, ingenium, noxas Calumniæ aperuit, & posteris ostendit.*

* *Lucian. Calumniæ non esse temere credendum.*

CENSVRA.

QVòd IVSTVM LIPSIVM, *virtute & doctrinâ immortalem, orbi heu pridem ereptum, Fama hæc Postuma dignè ac pro meritis celebret, eumq; à detrectatorum calumniis vindicet; digna est quæ vtrumque Orbem circumuolet, & emeritum Lipsij nomen ad seros nepotes transmittat.*

Laurentius Beyerlinck, S. Theol. Licentiatus, Canonicus Antuerp. Librorumq; censor.

IVSTI LIPSI
OPERA OMNIA
QVAE
AD CRITICAM
PROPRIE SPECTANT:

POSTREMVM AB IPSO AVCTA, CORRECTA, DIGESTA.

Quorum omnium Index & Ordo post Præfationem.

AD LECTOREM.

CCE tibi, Lector, Criticos meos omnes libellos: quos ſparſos anteà collegimus, & compoſuimus tibi in hunc faſcem. Viſa enim res & commoditas tua ita poſcere, vt quidquid à nobis huiuſce argumenti eſſet; promptum ſemel haberes, & in vnâ manu, ſub vno oculorum ictu. Etſi enim facie & formâ ſtili, quidam ex his inter ſe diſcrepent: tamen fine omnes ferè conueniunt, & argumento. Finis ijs, illuſtrare, emendare: argumentum, genus omne veterum ſcriptorum. Quod ſtudium ſcio eſſe qui eleuent, aut carpant. verbo tamen potiùs, quàm ex animo: quia reuerà nemo æſtimare litteras & ſcriptores veteres ſeriò poteſt, qui non ſimul æſtimet iſta. Quæ enim ſanitas aut puritas ijs abſque his Notis, imò quæ vita? Æuum auorum cogitent, & æuum noſtrum: illo ſquallor & horrida barbaries vixerunt; hoc Typographia nata, bona ſanè ſtudiorum nutrix, ſed audax ſæpè, lucri cupida, & quæ non minùs verè corruptrix librorum audiet, quàm propagatrix. Quod autem remedium aduerſus vtrumque, niſi Cenſoria iſta, vt ita loquar, ſpongia; ſiue ad veteres illas labes eluendas, ſiue ad has nouas? Nam quòd quidam facilè hoc & pronum cuiuis putant: vereor vt imperitè aut ſuperbè errent. & cliui profectò in hac ſcriptorum viâ non pauci, quos ſupercilioſi iſti numquam ſuperent, niſi adiuti & alleuati à nobis. Sed videlicet ita humanum ingenium eſt, facilia putare quæ iam facta: nec de ſalebris cogitare, vbi via ſit ſtrata. Chriſtophori Columbi dictum & factum adpoſitè ijs ingeram, illius qui nouum orbem retexit primus. Cùm enim ea res in magnâ gloriâ & ſimul inuidiâ eſſet: euênit, vt in conuiuio quopiam Hiſpani proceres hanc laudem eius delibatum irent & imminutum. Quippe rem pronam eam fuiſſe, nauigationem ſine diſcrimine, appulſus faciles; denique vnum aliquem ex ſeſe potuiſſe eaſdem illas terras genteſque reperire, ſine Itali hominis vllo niſu. Columbus (aderat enim) cùm tacitus diu audiſſet, ſurrexit, & velut aliud agens ouum adtulit à gallinâ. in menſâ repoſuit.

&, Heus sodales, inquit, quis vestrûm ille sollers, qui hoc ouum rectum mihi destituat, & in caput? Mussare illi, circumspicere: negare ad extremum omnes id fieri. Ille clementer, Imò fiet, inquit: & simul ouum leuiter à capite tusum & quassatum, deposuit erectum. Enimuerò hic risus, & pænè irrisus. pro se quisque, rem facilem nugatoriamque esse, dicere. Attamen, ait ille renidens, quis vestrûm hoc facile ante me indicem potuit? Talis inuentio noui orbis est: quem inueniendum ante me nemo, omnes inueniant inuentum. Hoc, inquam, aptè dixerim de emendationibus nostris & coniecturis: quas spernunt multi repertas, sudent multùm in reperiendis. Nec tamen ego operam istam nimis etiam vendito (ad maiora quædam & altiora voco iuuentutem, & ad Sapientiæ ipsum collem:) sed vtilem tantùm clamo, & inter necessarios doctrinæ apparatus. Tu quidem Lector, si quid adiutum te hac industriâ nostrâ in vadis aliquot locorum transmittendis senties, si caligantes oculos tuos illustratos alibi ingenij nostri face: gratum memoremque te præbeas hactenus, vt duobus verbis vsurpes, LIPSIVS inuenit. Hoc enim à te cum Thalete sapiente illo non ineptè peto. qui Mandraitum Prienensem cùm noua quædam & subtilia de cælo ac solo docuisset, offerente illo mercedem quam & quantam vellet: Hoc pro omni mercede esto, inquit, vt quoties apud alios ea proferes, Thaletem non celes auctorem. Quæ enim alia nobis merces ex studio isto? quod reuerà fructuosum tibi potiùs, Lector, quàm gloriosum nobis. Peto amplius, vt si coniecturæ non omnes rectæ, veraces, Apollineæ, veniam benignè indulgeas. certus, vix aliquid in hoc diuinatorio genere esse certi, cùm recedimus à libris. Et tamen acumina illa ipsa sæpè, quamquam falsa, delectant: ideoque in prioribus & iuuenilibus nostris libris talia quædam consultò reliquimus, nec castigauimus omnia ad rigidam Veri normam. Videat non nemo alucinationes nostras, si volet, & rideat: sciatque in tot missis iaculis non omnia directò peruenire ad scopum. Talia præsertim in *Variis* nostris sunt: quas editas & additas hic fateor pænè præter meam mentem. Delitescere enim eas volebam, imò perire: aliter Typographus peruicit & amici. Iam in *Epistolicis* meis aut alibi, si quæ laudes sunt supra meritum aut verum: postulo ne vt testimonia ea accipias,

cipias, néve me iudicij vanum censeas, sed amoris fortasse largum. Cur enim non amplificare nobis atque exaugere quædam in amicis liceat, veterum nouorumque exemplo? Illud tantùm non excusô, quòd quosdam verè improbos nimis amicè compello, & candorem aliquem lucemque famæ circumdo animis tam nigris. Sed fefellère me: nec latentia illa vitia adolescens intueri prorsus potui, iudicij acie adhuc infirmâ. Ignotis adhæsi: notos fugi, fugiamque. nec placebit mihi quisquam, cui non Pietas & vera Virtus. Quæ te ament, mi bone Lector, & tu illas.

SVETONIVS DE VALERIO PROBO.

MVLTA exemplaria contracta EMENDARE ac DISTINGVERE, & ANNOTARE curauit, soli huic, nec vlli prætereà, Grammatices parti deditus.

ORDO HORVM LIBRORVM.

IVSTI LIPSI
VARIARVM LECTIONVM
LIBRI III.

ILLVSTR^MO ET AMPLISS^MO DOMINO ANTONIO PERRENOTO GRANVELLANO S. R. E. CARDINALI MACHLINIAE ARCHIEPISCOPO IVSTVS LIPSIVS S. D.

RAESTANTIVM ciuium, Cardinalis Amplissime, & qui excellentiùs gerere se in repub. voluerunt, duo ferè genera sunt. Vnum eorum, qui ingenij ac consilij sui luce patriæ profuerunt, quorum summa semper in Senatu & apud bonos fuit auctoritas: alterum eorum, qui non tam ingenio, quàm armis & bello, operam reip. nauarunt; qui & ipsi apud bonos grati fuerunt, sed vulgi tamen laude & populari gloriâ maximè floruerunt. Vtraque res, si verum quærimus, magni viri & præstantis ciuis est: sed prioris illius generis vt maior quædam dignitas, ita maior semper in quaque rep. paucitas fuit. Nam quocumque animum & cogitationem conuerto, multos sanè & pænè dicam innumerabiles, qui bello & armis patriæ fines vel propagarint, vel defenderint, inuenio: at qui consilio, auctoritate, prudentiâ regere ac gubernare remp. contra popularem impetum constanter & sapienter possent, paucos equidem ex omni memoriâ memini legere. Apud Romanos quidem, ne ad externa eamus, claros Imperatores, & rerum gestarum magnitudine illustres, quamuis multos commemorare nullius negotij sit, Camillos, Curios, Scipiones, Paullos, Fabios, Marcellos, Marios, Cæsares, Pompeios, innumeros alios: qui verò consilio ac sapientiâ rempubl. fortiter defenderint, qui seditiosis ciuibus, qui perniciosis legibus, alijsque quæ labefactare statum reipub. possent, omni contentione restiterint, verè dicam, pro dignitate tanti Imperij pauci semper inuenti sunt. Nam præter M. illum Scaurum, dictum principem Senatus, Q. Catulum, L. Scæuulam,

lam, Catones, Q. Metellum, Ciceronem nostrum, quos in hoc prudentium & optimatium genere debeamus ponere, non facilè præterea ex omni antiquitate commemorare possim. Cuius rei rationẽ si quærimus, duæ meo iudicio paucitatis huius caussæ sunt, vel solæ, vel præcipuæ. Primùm enim, vt ego ratiocinor, cùm haud paulò popularior & ad gloriam facilior esset illa militaris, quàm hæc rectè consulendi ratio, bellicâ quidem laude excelluerunt multi; prudentiæ verò in republ. gerendâ famam pauci consequi vel voluerunt, vel, vt veriùs dicã, potuerunt. Maior enim res est, quàm homines suspicentur, & præstantioris cuiusdam ingenij, summis de rebus sententiam pari fide & prudentiâ posse dicere; cognitas habere omnis reipubl. partes, morem maiorum, leges, iudicia, vectigalia, commoda reipub. constanter defendere, omnem in partem animo excubare, prospicere futura, meminisse præterita, nullo metu, nullâ spe à reip. vtilitate & ab illâ honestatis regulâ demoueri. Ergo non omnes erant eo ingenio & prudentiâ à naturâ constituti, qui salubri consilio prodesse patriæ, & hæc tanta munia sustinere possent. Deinde etiam, quam ego secundam caussam statuo, inter eosipsos qui eâ prudentiâ erant vt possent, pauci inueniebantur eâ caritate erga remp. qui vellent hanc tam arduam & plenam periculorum viam ingredi. Nam, vt verè dicam, qui hanc in rep. Optimatium sectam sequuntur, sententiasque suas omnes non ad popularem rationem, sed ad patriæ vtilitatem dirigunt, multa eis sanè & magna ab imperitâ multitudine proposita sunt pericula, multi aduersarij, multæ insidiæ subeundæ sunt. Quod & in ijs amplissimis viris, quos paulò antè commemoraui, intellegere licet; quorum alij per vim in exsilium à concitatâ multitudine pulsi, alij iudicio damnati, alij aliis ignominijs & insidijs appetiti sunt: & in quibusdam memoriâ etiam nostrâ vidimus, qui cùm omnes curas & cogitationes suas in reip. salute defixissent, eam tamen casuum acerbitatem indignè subierunt, quam commemorare sine dolore aut lacrymis non possim. Videlicet malus dignitatis aut virtutis iudex est populus: & non rarò quorum meritis in rempub. & populum ipsum singularibus nulla gratia, nulla merces digna ne cogitari quidem posset, populo disceptatore, pro mercede pœnam, pro laude ignominiam, pro gratiâ indignationem acceperunt. Vt equidem persæpè in mentem mihi veniat admirari, quemquam repertum esse eâ caritate in patriam, qui nullo aut paruo præmio prouocatus, & contrà tot periculis propositis, ad hanc tam lubricam & ancipitem reip. administrationẽ singulari quodam animi robore sit delatus. Et cogor nonnumquam, Illustrissime Perrenote, (patieris enim, vt quod de te sentio, liberè dicam) cum admiratione quadam virtutum tuarum in te intueri, quem inter paucos memoriâ nostrâ habemus, quem cum veteribus illis Optimatibus & reip. moderatoribus non tantùm prudentiâ & constantiâ; sed etiam similitudine quadam casuum possimus coniungere. Nimirum vt reliquæ prioris illius ętatis virtutes misero nostro sæculo ferè omnes exaruerunt, sic inprimis patriæ caritas

ritas, & reipub. cura penes paucos & tui similes mansit.in quâ tu cum immortali tuâ laude versaris; & ita versaris, vt non cum nostri sæculi hominibus, sed cum antiquitate ipsâ comparandus videaris. Nam & tu eâ prudentiâ natus es, quam in paucis, non dicam vidimus, sed vel legimus, vel audiuimus; & eo semper animo erga remp. fuisti,vt posthabitis periculis, neglectâ etiam propriâ salute tuâ,nihil tibi,nisi de patriæ commodis cogitandum putaris. Non dabitur hoc à me auribus tuis; sed profectò quis non intelligit vnum esse te, cuius consilio, fide, prudentiâ,his viginti annis patria nostra maximè sit vsa? Qui à Rege nostro optimo,& post hominum memoriam sapientissimo in societatem intimi consilij assumptus, omnibus deliberationibus eius non interfuisti solùm, sed etiam præfuisti? Nulla res grauis gesta sine te, nihil laudabile nisi per te: nulla legatio dignior, quam non obieris: nulla pax,cui non præfueris: nulla fœdera,quæ non sanciueris. Magna hæc & præclara laus est, vnum aliquem è multis eâ præstantiâ virtutis & magnitudine animi esse, qui tot negotia, & tantam molem rerum sustinere solus, & tamquam gubernator in naui, sic in hoc reip. cursu tractare gubernacula, & clauum rectum tenere possit. Magna, inquam,& diuina laus,& quam haud scio an pauci memoriâ nostrâ consecuti sint: & eò tua illustrior quàm ceterorum, quòd cùm nescio quo fato tuo multos semper partim inimicos, partim inuidos in hac reip. administratione nactus esses,nullæ tamen vmquam minæ,nulla vis,nullæ insidiæ demouere te ab instituto & à caritate patriæ potuerunt. Habet hoc omnino præstans & excellens virtus, vt nescio quomodo facilè aut inuidos inueniat aut inimicos,quos qui pro repub. contemnere aut negligere potest, is verè vir, & is patriæ amans ciuis iudicandus est. Quod quidem præclarè fecisti adhuc, & facis cottidie, nec quidquam est tibi tanti, quod demouere te à repub.& à salutari sententiâ possit.Vt equidem non aliter iudicare possim, quàm diuino quodam munere excellentem istam virtutem tuam difficillimis temporibus datam atque oblatam afflictæ reipub.esse. Itaque quamquam virtus ipsa sibi satis magnum præmium est, nec ornamenta vlla aliunde desiderat; tamen pro his rebus & singularibus in rempub.meritis tuis & Pontifex maximus Cardinaliciam dignitatem vltrò nec quidquam tale cogitanti tibi obtulit,& clementissimus Rex noster præter alia multa quæ honorificè de te statuit, etiam Machliniensi Archiepiscopatu ornauit.Quæ dignitates quamuis magnæ sint, vt sunt, tamen dubium profectò est,vtrùm te magis ornent, an tu illas. Nec verò intra domesticos parietes minor in priuatâ tuâ vitâ integritas est, quàm in repub. dignitas & splendor. Domi singularis modestia, foris comitas, in aduersis magnitudo animi,in prosperis moderatio, ad hæc erga omnes humanitas & facilitas tua faciunt,vt omnes te non tamquam hominem aliquem de nostro cœtu, sed tamquam deum quemdam de cælo delapsum intueantur & admirentur. Sed inter has præclaras & eximias virtutes tuas maximè tamen quasi è sublimi quadam speculâ se osten-

tendit & extollit benignitas illa tua & innata tibi erga litterarum studiosos animi propensio, quæ ita in te elucet, vt videatur te ad hanc vnam virtutem natura genuisse, voluntas exercuisse, fortuna seruasse. Primus enim tu in illo dignitatis gradu constitutus, in his regionibus sopita litterarum studia benignitate tuâ excitasti, liberalitate promouisti, & princeps tu nobis, & studiosis omnibus ad benè de litteris sperandum quasi signum aliquod sustulisti. Atque vt illa felix ingeniorum & doctrinæ omnis parens Italia suos Medices, Farnesios, Estenses, Cæsarinos tulit, præstantes viros & fato quodam natos rei litterariæ iuuandæ, sic profectò te regiones nostræ vel vnum, vel inter paucos habent, qui nostrorum hominum ingenia ad hæc studia amplectenda benignitate tuâ excitare & posses, & maximè velles. Quæ caussa, fateor, sola me impulit, vt hos Variarum lectionum libros, impolitum opus, & eruditis auribus tuis minimè dignum; sed primos tamen studiorum & adolescentiæ meæ fructus sub tui pręclari nominis commendatione in manus hominum & posteritatis famam peruenire maximè vellem. In quibus si quis aut accuratum illud iudicium, aut constantem vbique diligentiam desiderat, is parum iudicare mihi videtur, quid vel ab hac ætate meâ postulandum, vel vt id addam, à regione nostrâ expectandum sit. Nam & nos quidem eâ adhuc adolescentiâ sumus, quam fortasse aliorum magis scripta & iudicia legere, quàm de alijs iudicare conueniat: & in eâ porrò regione educati, quæ vti iamprimùm aspicere & agnoscere antiquitatis memoriam, & illa studia quæ ab humanitate nomen habent, cœpit; ita paucos litterarum istarum vel fautores adhuc habet, vel monitores. Sed hoc quantumcumque est quod præstiti, quod sentio quàm sit exiguum, nec volo nec possum id verbis amplius facere, quàm re ipsâ est; & id omne tuo inprimis, Illustrissime Perrenote, & aliorum iudicio permitto. Id quidem si consequar, vt limatis tuis & politis sensibus diligentiæ meæ ratio probetur: primos hos sanè adolescentiæ meæ labores magno & nimio præmio compensatos iudicabo, & erit caussa cur vnà cum ætatis progressu ad maiora quædam & præstantiora te duce ac patrono perueniam. Vale, Louanij. Kal. Iuniis, Anno ∞. IↃ. LXVI.

AD

AD LECTOREM.

QVATTVOR *isti libelli initio fuerant: ego secundum subduxi, qui de Conuiuio eiúsque ritibus erat. quia posteà pleniùs in Antiquis ea sum exsecutus. Sed & de* PRONVNCIATIONE, *quod ibi iniectum, in proprio suo libro iam dedi. Quid ergo opus ista reponere? imò nec reliquis fortasse valdè opus aut vsus (tenuia enim omnia fateor, nec magnæ rei) nisi quòd iuuet fortasse aliquem tirocinium hoc, vt sic dicam, ingenij nostri videre, & quæ scripsimus in primis illis florescentis ætatis annis. Vix nouemdecennes eramus, cùm* VARIAS *istas dedimus, & viam stilo ac famæ strauimus: quam vtinam felici ac recto pede sim emensus! Conati sumus, & videbis cum annis & iudicio aliquid accreuisse: & paullatim iuisse posteà ad illam duplicem Scientiæ ac Prudentiæ, imò & Sapientiæ metam. Ad hæc si quid scripta mea conducent, benè est: voueo quidem, & te ad illa, bone Lector, seriò excito & hortor. Antuerpiæ in Typographeio* PLANTINIANO, *postrid. Non. Iun.* ∞. IↃ. XCIX.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI TERTII.

IVSTI

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

M. Ciceronis libro ſecundo De Oratore locus quidam obſcurior explicatus.

PLENA eſt elegantiſſimæ doctrinæ C. Iulij illa apud Ciceronem de iocis & facetijs accurata diſputatio, & in quâ legendâ liberalis animus ingenuâ quadam voluptate delinitus poſſit vt in amœno deuerſorio conquieſcere. Sed, verè vt dicam, vellem quanta in diſputatione eruditio eſt, tanta in exemplis ipſis eſſet facilitas, quæ ita vel ambigua, vel acuta, vel denique antiquitate ipsâ obſcura ſunt, vt minimè equidem mirer, viris eruditiſſimis, & ceteroqui acie mentis occultiſſima quæque perſpicientibus, in his explicandis quaſdam offuſas eſſe quaſi tenebras. Nolo homines eruditos nominans offendere, quos niſi honoris cauſsâ compellare non ſoleo, tantùm interpretationem meam obſcurioris cuiuſdam loci proponam, non præiudicaturus aliorum ſententijs, ſed quid mei iudicij ſit breuiter expoſiturus. Ciceronis verba in diſputatione illâ de Iocis, Dialogo ſecundo De Oratore hæc ſunt:

> *Ridiculè etiam illud L. Porcius Naſica Cenſori Catoni cùm ille, Ex tui animi ſententiâ, Tu vxorem habes? Non herclè, inquit, ex animi mei ſententiâ.*

Propoſui locum quomodo eum legendum & interpungendum iudico; nunc ioci iſtius & facetiæ ratio quæ ſit, paullò altiùs ex antiquitate repetendum mihi videtur. Illud ſatis conſtat, Cenſores cùm luſtrum conderent, cumprimis curam rei vxoriæ veteri inſtituto apud Romanos habuiſſe. & cùm propagatio ſubolis ad imperij vel dignitatem vel æternitatem maximè pertineret, diligenter cauiſſe, nequis ciuis Romanus cælebs & ſine vxore eſſet. Cicero de Legibus Cenſorum officia deſcribens, *Populi*, inquit, *æuitates, ſuboles, familias, pecuniaſque cenſento, cælibes eſſe prohibento.* Et idem in libris de Republicâ: *Nec verò mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari ſolet, ſed ſit Cenſor qui viros doceat moderari vxoribus.* Illud fortaſſis ignotius, ſolitos eſſe Cenſores, alioſque magiſtratus in iureiurando exigendo hæc verba præmittere, *Ex animi tui ſententiâ.* Id eſt, Reſponde ad id quod rogabo ex animi tui ſententiâ, ita vti ſentis, neve me ſciens fallas. ac deinde addebant, *Tu equum habes?* aut, *Tu vxorem habes?* Quod idem in omni ſolemni iuramento ſeruatum. Auctor Cicero in Academicis, *Quam rationem*, ait, *etiam maiorum noſtrorum comprobat diligentia, qui primùm iurare* EX SVI ANIMI SENTENTIA *quemque voluerunt.* Et Petronius Arbiter indicat: *Eumolpus tabulas fœderis ſignat, queis hæc formula erat: Ex tui animi ſententiâ. vt tu Tryphena, neque iniuriam tibi factam quereris*, &c. Ex his iam nunc facilis nobis erit, vt opinor, loci huius interpretatio. Cùm enim Cenſor Cato in luſtro condendo à neſcio quo Naſicâ nimis faceto homine ſolemnibus verbis de more petijſſet, *Ex animi tui ſententiâ.* dic videlicet, aut iura, *Tu vxorem habes?* ille alter intempeſtiuè dicax, & ioci occaſionem vndequaque captans, reſpondit, *Non herclè ex animi mei ſententiâ.* Ita videlicet ſolemnibus illis verbis reſpondens quaſi Cenſor non rogaſſet vtrùm vxorem haberet, ſed vtrùm morigeram, bonam, & ex animi ſui voluntate vxorem haberet. Petebat quidem igitur Cenſor, vt iurans ex animi ſui ſententiâ, diceret vtrùm cęlebs eſſet, aut vtrùm haberet vxorem: cùm ecce ille ridiculè & præter exſpectationem verba in alium ſenſum detorquens, negat ſe habere vxorem talem, qualem ex animi ſui voluntate vellet habere. Quis autem fuerit L. Naſica iſte, incertum: Cenſorem verò cui id contigerit, M. Catonem illum Cenſorium fuiſſe exiſtimo. Quod autem in vulgatis legitur, *Non herclè ex animi tui ſententiâ*, quaſi in Cenſorem ipſum Naſica cauillatus ſit, eumque vt proniorem in vxorem ſuam arguere voluerit, id & contra libros omneis veteres

esse, viri eruditi testati sunt, neque profectò acutiorem aliquam sententiam aut iocum habet. vt omittam parum credibile esse, ciuem aliquem tam scurrili ioco, vel potiùs conuicio, seueritatem Censoriam ausum esse lacessere. Refertur autem idem hic iocus etiam apud Agellium, sed ità, vt in vulgatis Ciceronis, corruptè. Ergo etiam ille ad hoc exemplum corrigendus est. Non dissimilis iocus Domitij Afri apud Quinctilianum lib. VI. *Cùm Sulpicius Longus, qui ipse fœdißimus esset, eum contra quem iudicio liberali aderat ne faciem quidem liberi hominis habere dixisset: ei respondens Domitius Afer, Et tu, inquit, ex animi sententiâ Longe: qui malam faciem habet, liber non est?* Rogo autem si cui fortè hæc Ciceronis interpretatio mea vel quæsita longiùs, vel acutior quàm pro re videbitur, is locum totum vnà cum interpretatione meâ diligentiùs consideret, ego audacter præsto iturum cum in sententiam meam.

CAPVT II.

Propertij è libro tertio versus de coniecturâ emendatus.

MANTONII Mureti, quem ego virum natum his studiis iuuandis honoris caussâ nomino, labore & commentatione negandum non est aliquot loca Propertij & emendatiora legi, & minore negotio posse intellegi. Sed tamen siue ille rei difficultate deterritus, quod in tanto ingenio difficulter existimo, seu veriùs à negotijs alijs districtus curam hanc deponere coactus est, pro rei magnitudine quam susceperat, & pauca quædam præstitit, & in his insignia maximè loca prætermisit. Verumtamen quo candore in litteris omnes esse debemus, gratiam industriæ eius habeo quod egit, ignosco occupationibus quod omisit. Ego autem cùm nescio quomodo secundùm Ciceronem, poëtæ huius doctrinâ & elegantiâ adhuc delectatus sim, libentea & nunc locum quemdam Propertij à Mureto ne tentatum quidem, emendabo, & posterius his ipsis libris, quoties occasio dabitur, idem sæpiùs sum facturus. Libro tertio Elegia quædam est ad Tullum, vt apparet, nobilem hominem in Græciâ, Asiâ, & exteris regionibus procul à patriâ peregrinantem, quem cùm in Italiam ad penates & parentes reuocare conaretur, elegantibus versibus Italiam laudat, & nihil in orbe toto esse ostendit, quod cum Vrbis miraculis & diuitijs possit conferri. Inter alia autem leguntur ibi hi versus,

Et quà Gyges visenda est ora Caystri,
Et quà septenas temperat vnda vias.

Qui prior quidem versus, meritò an immeritò, mihi semper suspectus fuit, neque assequi profectò adhuc possum, quid Propertio in mentem venerit, Caystrum Lydiæ fluuium Gygæum vocare. Anne à Gygæo lacu, qui in eadem regione est, Caystrum Gygæum dixit? Video id placere doctis, neque si hanc scripturam retinemus, facilè aliquid melius in hanc rem inuenerimus; durum tamen meo iudicio & quodammodò ineptum sit, fluuium à vicino aliquo lacu denominare, & tum denique probarem, si reperirem simile exemplum. Ego leuiter aliquando ex scripturæ vestigijs suspicatus sum, *Cygnei*, à poëtâ hoc loco scriptum fuisse, quòd verbum illud hîc mirè conueniret, & à vulgatâ scripturâ minimùm discederet. Sed tantùm, vt dixi, suspicatus sum. Nunc autem postquam contigit mihi aliquando Beroaldi viri, vt illius ætatis captus erat, & diligentis & eruditi, in hunc poëtam Commentarios videre, qui testatur in vetustissimo libro scriptum exstare, *Si quæne olorigeri*, non iam suspicor, sed planè habeo affirmare, hanc quam posui, veram & germanam esse huius loci lectionem. Nam id quod in veteri libro est, *Olorigeri*, apertè ex huius vocis, *Cygnei*, interpretatione manauit. *Cygnæum* autem *Caystrum* Propertius vocauit, quòd is fluuius & loca vicina cygnis quammaximè sint frequentia. Quâ voce ipsâ vsus est etiam Cicero libris de Oratore. De cygnorum autem apud eum fluuium frequentiâ & Virgilius testatur, & referti sunt testimonijs veterum scriptorũ libri. sed in re clarâ quid est necesse βαττολογεῖν;

CAPVT III.

M. Ciceronis locum Oratione pro Cn. Plancio è Demosthene videri expreßum.

MAXIME esset optandum, vt quam operam in Homeri & Virgilij similibus locis inter se comparandis iampridem viri eruditi sumpserunt, eamdem industriam aliquis in principibus & summis oratoribus, Demosthene ac Cicerone, poneret. Vtili certè & iucundâ operâ, cùm loca omnia quæ hic noster à Græco illo mutuatus est, vno quasi aspectu liceret intueri,

tueri, contendere, & iudicare quid ille astrictius, quid hic copiosius, quid noster grandius & ornatius, quid ille pressius & simplicius, quid hic, quid ille fortius, neruosius, lenius, deterius dixisse videatur. Nam si vere æstimare volumus, Ciceronis nostri eloquentia, quanta quanta est, à Demosthene manauit; eumque cùm in imitatione præcipuum sibi proponeret, non tantùm artificio & ductu orationis sæpè conueniunt, sed nonnunquam etiam in eadem incurrunt & verba & sententias. Cuius generis est ille, verbi gratiâ, elegans & pulchris sententiis exornatus pro Cn. Plancio locus, de varietate & inconstantia populi:

In hoc persæpe accidit, vt & fiant quidam & non fiant: nos esse aliquos miremur, si tempus atque illæ vndæ comitiorum vt mare profundum & immensum sic efferuescunt quodam quasi æstu vt ad alios accedant, ab aliis autem recedant: in tanto nos impetu studiorum & motu tempestatis, modum & consilium & rationem requiramus?

Ita Cicero. Demosthenes autem de eadem populi temeritate quam non tantùm similia dixit, sed penè eadem: ὄχλος ἀσταθμητότατον πρᾶγμα τῶν ἁπάντων, καὶ ἀσυνθετώτατον, ὥσπερ ἐν θαλάττῃ κῦμα ἀκατάστατον, ὡς ἂν τύχῃ κινούμενος, ὁ μὲν ἦλθεν, ὁ δ' ἀπῆλθε, μέλει δ' οὐδενὶ τῶν κοινῶν, ἀλλ' οὐδὲ μέμνηται. δεῖ δὲ τινας φίλους ὑπάρχειν τοὺς ἕξοντας πράξοντας ἐν ὑμῖν αὐτῷ, καὶ διοικοῦντας ὡς ἂν αὐτῷ δοκῇ.

CAPVT IV.

M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

M. Terentii Varronis, inter ceteras librorum eius reliquias, Satyrarum etiam aliquot fragmenta ad nos peruenerunt, sed ita lacera & miserè corrupta, vt haut sanè multum interfuit aut omnino periisse, aut ita mutila superfuisse. Sed in iis vt quædam planè deposita & desperata sunt, ita alia eiusmodi, vt tamen videantur eruditorum hominum iudicijs & coniecturis aliquantum posse iuuari. Quale mihi fragmentum illud videtur apud Nonium Marcellum e Satyrâ Taphe Menippi:

Sed quæ necessitas te iubet aquam effundere domi tuæ, si vasa habes pertusa? plumbum non habent? ad quam rem nobis est confluuium, ad quam rem vrnarium?

Hunc ego locum, comparatis aliquot eiusdem Satyræ fragmentis, quæ in Aduersaria conieceram, non incommodè, vt mihi videor, emendaui. *Sed quæ necessitas te iubet aquam effundere domi tuæ, si vasa habes pertusa? polubrum non habes? ad quam rem nobis est confluuium? ad quam rem vrnarium?* Optima sententia. Egit enim Varro eâ Satyrâ de pauimentis & structurâ totâ ædium, atque hoc loco eorum neglegentiam maximè reprehendit, qui manus aliudve quid lauantes, mediâ domo aquam effunderent, ac non potius, etiamsi polubrum deesset, quod ditiorum est, in vrnario aut confluuio id faciant, quæ loca aquis & effusionibus deriuandis deputata sunt. Similis locus est hac eadem Satyra, & fortasse paucis aliquot interiectis huic connectendus: *In pauimento non audes facere lacunam, at in summum caput facis chaos.* Quod autem, polubrum, superiùs reposui pro, plumbum, fateor me sine librorum auctoritate, sententiæ modo vestigiis insistentem ita reposuisse. Fabius Pictor: *Aquam manibus pedibusque dato, polubrum sinistrâ manu teneto, dextrâ vasum cum aquâ.* Ad Satyræ autem titulum quod attinet, is an satis rectus sit, aut ecquid ad tractationem de ædibus pertinere possit, non equidem dispicio.

CAPVT V.

Quis ille Lesbius, in quem Catulli Epigramma exstat.

VINDICANDVS mihi hîc est à probro & iniuriâ, si diis placet, P. Clodius Ciceronis mei infensissimus hostis. Cui homini etsi maximè sim, vt certè sum, Ciceronis caussâ inimicus; tamen tanti est veritas, vt ne inimico quidem, quod ad me attinet, falsum crimen & calumniam adhærere velim. Suscipiam igitur patrocinium P. Clodij, non hominis caussâ, sed veritatis, quæ odio omni & inuidiâ debet esse antiquior. Quod ergo ad rem facit, Catullus breui Epigrammate, sed eleganti, Lesbium quemdam detestandæ turpitudinis accusat, neque mihi nominandæ.

Lesbius est pulcher. quid ni? quem Lesbia malit,
Quam te cum totâ gente, Catulle, tuâ.
Sed tamen hic pulcher vendat cum gente Catullum,
Si tria amatorum basia reppererit.

Antonius Muretus suspicione ductus, quòd Lesbiam Clodiam sciret à Catullo vocari, hunc Lesbium P. Clodium eius fratrem intellegi putat. à quo inuitus & pæne coa-

ctus dissensio. Nam quamuis P. Clodij vita eiusmodi fuerit, quæ à nullâ aut sceleris aut facinoris suspicione abhorreat; tamen certè neque Cicero, qui flagitia eius cum sororibus, totamque reliquam vitam perpetuis notis inustam scriptis reliquit, hanc turpitudinem, quæ hîc notatur, ei vmquam ausus est obijcere, neque à Catullo aut hoc loco aut alibi, quod obseruarim, P. Clodius est perstrictus. Sed videlicet apertè scriptum hoc Epigramma est in Sex. Clodium administrum & asseclam P. Clodij, qui hoc genere turpitudinis, quod Græci γλωσσοποιεῖν dicunt, cum Lesbiâ, id est Clodiâ sorore P. Clodij consueuit. Quod Cicero Oratione pro Domo suâ testatur, eumque multis & perpetuis in hanc sententiã iocis obruit. Veluti illa quæ mihi apud Pontifices pænè scurriliter dicta videntur, *Scilicet tu helluoni spurcissimo, prægustatori libidinum tuarum, Sex. Clodio, socio tui sanguinis, qui sua linguâ etiam sororem tuam a te abalienauit.* Et: *Hanc tibi legem Sex. Clodius scripsit, spurciorem linguâ suâ. Sexte noster, bonâ veniâ dic, quoniam Dialecticus es, & hoc quoque lingurris.* Et: *Quære hoc ex Clodio scriptore legum tuarum, iube adesse, latitat omnino. sed si requiri iusseris, inuenient hominem apud sororem tuam occultantem se capite demisso.* Quæ ego omnia quia obscuriora sunt, potuissem interpretari, si id aut ætatem meam deceret, aut pudor meus pateretur. Hunc autem Sex. Clodium Lesbium vocauit, opinor, ad eamdem rationem, quâ Clodiam Lesbiam dixit. Hæc sententia mea est; quam etsi veram, non magnoperè laboro, vt vobis probem. Ita de Cicerone P. Clodius meritus est, vt quamuis eum defendendum susceperim, tamen in hac caussâ pænè paratus sim præuaricari.

CAPVT VI.

Ciceronis locus libro tertio Accusationis emendatus.

CICERO Frumentariâ in Verrem: *Quid si duabus partibus doceo te amplius frumenti abstulisse, quàm populo Romano misisse? tamenne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculã iactaturũ, & populo se ad coronam daturũ?* Fieri potest, vt iudicas fallar; & tamen locum hunc sincerum & sine mendo esse adduci ad credendum nondum potui. Quid enim illud est, *Dare se populo ad coronam?* aut quando ita seu Cicero, seu alius aliquis scriptor de meliori notâ locutus est? Mihi quidem igitur legendum hoc loco videtur, *Tamenne p. p. t. i. h. c. c. i. & populo se ac coronæ daturum?* Coronam vocabant circumstantem populi multitudinem, quæ ad iudicium spectandi vel audiendi caussâ conuenerat. Cicero in Bruto, *Ac ipsi Attici cùm dicunt, non modò à coronâ, quod est ipsum miserabile, sed etiam ab aduocatis deseruntur.* Dare se igitur populo ac coronæ, est se committere & quodammodò iactare populo & multitudini. Solent enim Oratores veteres si quid populare aut magnificum dicerent, in quo exsultare & triumphare eorum oratio posset, conuertere & applicare se ad circumfusam populi multitudinem, vt ab ijs meliùs oratio excipi & intelligi posset; sicuti contrà, cùm inuidiosum aliquid & quod minùs gratum ad populi aureis accideret, summissè id, & ad solos iudices dicebant. Vtriusque rei apud Ciceronem in Orationibus exempla sunt. Dicit igitur nunc Cicero, Quid, inquit, Hortensi, quid est? populare tibi videtur, & in eo iactare ceruiculam poteris, quòd Verres decumas magno vendiderit? quid si doceo, duabus partibus eùm plus frumenti furto domum auertisse, quàm Romam misisse, tamen etiamne audebis te in hac prælatâ frumenti venditione iactare, & populo ac circumstanti coronæ te dare, quibus hanc rem gratam accidisse in annonæ caritate putas? Dare autem se populo, idem hoc loco ferè valet, quod apud eumdem Ciceronem Dialogo De Oratore, *Id quoque toto capite annuit, vt se Crasso daret.* Et Epistolis ad Atticum, *Video vt equites vestri huic se dent vt daturi sint.* Et Epistolis ad familiareis: *Quare da te homini, complectetur, mihi crede.* Cùm hæc scripsissem, admonitus sum ab amico quodam meo, P. Nannium, doctum virum, & qui Verrinas aliquando publicè ante me natum in hac ciuitate docuit, apud auditores testatum esse, ita se, quomodo ego emendaui, in veteri codice scriptum inuenisse. Quod si ita est, de lectionis huius veritate dubitari ampliùs certè non debet.

CAPVT VII.

Q. Asconiũ in interpretatione loci cuiusdam libri primi in Verrem, in historiâ lapsum videri.

AMO verecundiam, neque pudoris mei est de antiquitate, cui omnia debemus, aliquid vel liberiùs vel asperiùs dicere; illud

tamen

tamen sine inuidiâ verè mihi videor affirmare posse, in veterum eruditissimis scriptis errores sæpè & menda repperiri eiusmodi, quæ eruditæ aures neque satis patienter legere, neq; commodè tolerare pôssint. Nolo Nouij aut Charisij flagitia commemorare, qui ita multa turpiter peccant, vt mihi risus nonnumquam consultò captare videantur. De Asconio dicam hoc loco, veteri scriptore, & in veterum scriptis mirè volutato, non me herculè reprehendendi studio testor, sed veritatis patefaciendæ. Ciceronis locus est in Verrem de Prætura vrbanâ, in quo interruptam Verris tabularum confectionem exagitat:

Audiuimus aliquem tabulas numquam confecisse, quæ est opinio hominum de Antonio falsa, nam fecit diligentissimè. Verum sit hoc genus aliquod minime probandum, &c.

In hunc locum Asconius ait: *Hic est M. Antonius ille dissolutissimus curator totius oræ maritimæ, Cretæ mortuus, de quo pòst dicet, quem Sallustius ait perdundæ pecuniæ genitum, & vacuum à curis nisi instantibus.* Hoc an aliquo auctore Asconius scripserit nescio, temerè certè, & si dicere licet, falsò scripsit. Neque enim Antonium illum maritimæ oræ curatorem Cicero intellegit, sed M. Antonium L. Crassi æqualem & familiarem, eumdemque summum Oratorem significari voluit, quem ipse in libris De Oratore hac ipsâ de re ita loquentem induxit: *Quasi verò non ea præcipiam alijs, quæ mihi ipsi desunt, sed tamen ne tabulas quidem conficere existimor: verùm & in hoc ex re familiari meâ, & in illo ex eo quod dico quantulumcumque id est, quid faciam iudicari potest.* Errauit igitur in eius loci interpretatione Asconius, & vir in omni vetere historiâ diligentissimè versatus, parum hic quidem aut vidisse, aut attendisse iudicandus est.

CAPVT VIII.

C. Sallustij ex Oratione De Repub. ordinandâ ad Cæsarem locus de opinione emendatus.

Post bella ciuilia dissupatâ Repub. & amissâ libertate, cùm C. Cæsar sub perpetui Dictatoris titulo regnum occupasset, multi mox ad eum viri nobiles & eruditi rationem firmandæ pacis, & præcepta componendæ Reip. certatim scripserunt. E quorum scriptis duæ quædam orationes, nec ipsæ quidem integræ, ad nostram ætatem peruenerunt, quas Sallustio vulgò tribui video, & stilus certè atque ipsa scribendi ratio haut multùm repugnat. Mihi, cuius ex sint, non satis liquere pronuntio, neque id anquiri est huius temporis: tantùm, quod institui, ex posteriore oratione inter multa menda locum vnum constituam, quo ille quicumque orationis huius auctor, cùm Pompeium ipsum, tum Pompeianarum partium duces, adulatorie potiùs quàm verè, apud Cæsarem insectatur.

Reliqui de factione sunt inertissimi nobiles, in quibus sicut instituto, præter nomen nihil est additamenti.

Illud, *instituto*, nihil ad sententiam huc facere alij ante me aduerterunt. itaque sunt qui *instituo*, sunt qui *insititu*, ex eo fecerunt, secundus videlicet est error. Mihi sententiam accuratius consideranti legendum videtur, *In quibus sicut in statuâ præter nomen nihil est additamenti.* Quo ad sententiam nihil potest excogitari melius, & quod pænè asseuerem hoc loco auctoris germanum verbum esse. Acerbè enim ignauos & inertes nobiles, in quorum dissolutâ vitâ nullæ vires aut nerui insunt, statuis esse similes ait, in quibus præter formam & magnificum nomen nihil inuenias.

CAPVT IX.

M. Varronis locus Bimarco Satyrâ apud Nonium emendatus, & de ipso titulo Satyræ quæsitum.

Varronis locus apud Nonium Marcellum Bimarco Satyrâ exstat, eleganti, &, vt scriptoris eius omnia, acutâ sententiâ: sed ita miserè deprauatus, vt vatem aliquem aut diuinatorem esse oporteat eum, qui sententiâ idoneam assecuturus sit.

Socius es hostibus, socius bellum ita geris, vt bella omnia domum afferas.

Cuius loci sententiam paruâ mutatione ita restitui posse opinor: *Socijs es hostis, cum socijs bellum ita geris, vt bella omnia domum auferas.* Quod in proconsules prætores, eosque qui cum imperio prouincijs præerant, dictum à Varrone videtur, quorum auaritiam & proiectam cupiditatem tantam fuisse etiam Cicero alibi conqueritur, vt ciuitatibus copiosis & locupletibus propter diripiendi cupiditatem bellum sine caussâ sæpè inferrent, & à socijs ipsis tabulas, signa, emblemata, corinthiaca, atque eiusmodi elegantiorum hominum delicias per vim & imperium auferrent. Facetè igitur Varro ait, eos

non cum hostibus, sed cum socijs ipsis bellum gerere, atque ita bellum gerere, vt pulchra & bella omnia è prouincijs domum deportent. Ad titulum autem Satyræ quod attinet, nec ab alijs satis constanter aliquid scriptum est, ac ne ego quidem ipse certi aliquid afferam, coniecturam tamen meam non celabo lectorem. *Bimargo*, quod in vulgatis est, vox nihili est, & quam ego præstare ausim non esse Varronis. In alijs libris, *Vimarco*, est, ex quo vidi, qui, *Bimarco*, facerent, quasi Bis-marco, tamquam Varro hîc de nobilibus, & qui ad fastum multis prænominibus gaudeant, egerit. Quæ sententia quamquam auctoribus suis valdè placet, mihi ideò non probatur, quòd Varro, vt ex fragmentis apparet, totâ hac Satyrâ non aliud quàm in delicatos ciborum exquisitores, & mensarum luxum sit inuectus; de nobilibus nec verbum fecerit. Quamquam quid in recensendis aliorum sententijs sim longus? in re dubiâ coniecturam meam proponam, vos ex contentione quid verisimile dicatur, diiudicabitis. Puto igitur ex corruptâ illâ lectione, *Vimarco*, faciendum leuiter, *In Marco*, vt titulum Satyræ suæ Varro fecerit, Marcus. Addam caussam coniecturæ meæ. Vidi ex fragmentis, Varronem Satyram hanc, vt alias nonnullas, in personas tribuisse, more Dialogorum, atque in ijs seipsum loquentem interposuisse. Itaque cùm in eâ sermocinatione primas in dicendo partes Marcus Varro tenuerit, mirum non sit, cum Satyræ nomen suum, Marcus, dedisse, vt Cicero ab eadem caussâ Lucullum, Hortensium, Brutum inscripsit. Ergo vt Cicero In Bruto, In Hortensio, à Grammaticis citatur, ita quotiens hanc Varronis Satyram significare aut nominare volunt, *In Marco*, citant, quæ voces per errorem & neglegentiam posteà coaluerunt, & ex ijs, *Vimarco*, posteà, *Bimarco*, factum est. Fragmentum autem vnde animaduerti, Varronem seipsum cum alijs in hac Satyrâ loquentem induxisse, hoc est, *Ebrius es Marce, Odyssiam enim Homeri ruminari incipis.* Quæ mihi verba videntur alterius personæ ad Varronem euagantem, & à proposito longiùs aberrantem. Hæc opinio mea est, quam tamen ego, vt poëta, nescio qui, ait., *Magis audiendam, quàm auscultandam censeo.*

CAPVT X.

Contextus loci cuiusdam apud Propertium emendandi.

PROPERTII versus sunt è libro primo,

Quid mihi desidiæ non cessas fingere crimen,
Quòd faciat nobis conscia Roma moram?

Quem locum deprauatum esse, [illegible] varietas ipsa & inconstantia lectionis, quæ in eo vitio comitari solet, indicio esse potest. Est enim qui legat:

Quod faciat nobis Cynthia amore moram.

Sunt qui aliter, nec necesse est singulorum sententias à me commemorari. Ego autem vulgatam illam lectionem, *Conscia Roma moram*, etsi non veram, proxime tamen veritatem accedere existimo, ex qua sic lego,

Quòd faciat nobis conscia Roma notam.

Hac sententiâ, Quid tu in me de [illegible] obtrectator, inquit, non desinis me vt desidem & ignauum increpare, quod Roma iam tota conscia amoribus nostris sit, & diuulgata nequitia mea in ore & sermone populi ac vulgi versetur? Falleris, neque verus est iste populi rumor, non fruor tam ampliùs amplexibus & consuetudine Cynthiæ, alium habet quicum delicias faciat tantumque à me diuisa est, *Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.* Videtur autem hæc sententia mea valdè confirmari carmine quodam, quod inferiùs sequitur,

Qui modò felices inter numerabar amantes,
Nunc in amore tuo cogor habere notam.

Facere autem notam ita dixit, vt facere iniuriam, facere con[illegible]m, quod in Antonio frustrà reprehendit Cicero. &, quod propiùs ad rem facit, vt facere multam, pro irrogare multam, Cato senex in Originibus dixit. Ei[illegible] argumenti, & eiusdem sententiæ Elegiam scripsit, si memini, Ouidius.

CAPVT XI.

Valerij, & Macrobij de Diphilo Tragœdo error notatus.

QVOD Valerius Maximus & Macrobius constanter tradiderunt, Diphilû Tragœdum ludis Apollinaribus ita petulanter in Cn. Pompeij Magni potentiâ esse inuectum, vt directis & intentis in eum manibus versum hunc sæpiùs pronuntiaret:

Miseriâ nostrâ magnus est. Et hunc,

Virtutē istam veniet tēpus cùm grauiter gemas.

Spe-

Speciosa quidem, & ijs, quos dixi, auctoribus nixa historia est, sed haut scio an satis vera. Nam egisse quidem ista petulanter Diphilum de Pompeio satis constat, ausum autem esse hominem histrionem intentis manibus in præsentem Pompeiū ista dicere; non iam historia est, pace illorum dixerim; sed videlicet, quod Græci solent, ornamentum & additamentum historiæ. Quomodo enim in præsentem Pompeium Diphilus ista dixerit, cùm ex Cicerone obseruauerim, Pompeium, tum cùm hæc agerentur, Româ abfuisse, & Capuæ toto illo tempore egisse? Addit etiam Cicero, C. Cæsarem, cùm ludis interfuisset, & grauiter tam proteruam petulantiam tulisset, litteras hac de re Capuam ad Pompeium statim misisse. Qui si ludis ipse interfuit, nihil profectò attinuit eâ de re litteras scribere. Sed verba mihi Ciceronis ponenda sunt, ex quibus & hoc quod dico, apertiùs intelligatur, & illorum error manifestior euadat. *Ludis Apollinaribus Diphilus Tragœdus in nostrum Pompeium petulanter est inuictus. Nostrá miseriá tu es magnus. millies coactus est dicere eadem. Virtutem istam, veniet tempus, cùm grauiter gemas. totius theatri clamore dixit, itemque cetera. Si neque mores, neque leges cogunt, & cetera magno cum fremitu & clamore sunt dicta. Cæsar cùm venisset mortuo plausu, Curio filius est insecutus, huic ita plausum est, vt saluá Rep. Pompeio plaudi solebat. Tulit Cæsar grauiter. Litteræ Capuam ad Pompeium volare dicebantur.* Hæc Cicero. cui, vt qui rei præsenti interfuit, si dignum est credere, errasse profectò illi putandi sunt, qui hæc tradiderunt, aut certè historiam specioso & minimè necessario mendacio ornare voluisse. Nequis autem me falsum crimen istis putet impingere, subiungam ipsius Valerij verba: *Diphilus Tragœdus cùm Apollinaribus ludis inter actum ad eum versum venisset, in quo hæc sententia continetur, Miseriá nostrá magnus est, directis in Pompeium manibus pronuntiauit; reuocatusq; aliquoties à populo, sine vllá cunctatione nimiæ illum & intolerabilis potentiæ reum gestu perseueranter egit.* His similia Macrobius.

CAPVT XII.

M. Ciceronis locus Oratione pro Marcello expressus de Isocrate.

QVOD Cicero pro M. Marcello ad Cæsarem dicens, eleganter scriptum reliquit, multò præclarius esse, animum quàm aduersarium vincere, & clementiæ laude quàm armis & bellicis rebus excellere, quòd illa quidem vnius propria & certa gloria sit, in his magnam laudis partem militum virtus & fortuna decerpant: idem ante eum ornatissimus scriptor Isocrates dixit, quem cùm ille multis repugnantibus vnicè semper amarit & defenderit, facilè equidem credo, Ciceronem cùm hæc scriberet, ad quemdam Isocratis locum respexisse, & in eo imitando eiusdem cogitationemque desixisse. Quod quò elatiùs appareat, vtriusque verba subiungam, quæ quàm inter se gemina & similia sint, ex contentione indicabitis. Isocrates Epistolâ quadam ad Philippum Regem: Πολὺ γὰρ κάλλιόν ἐστι τὰς εὐνοίας τὰς τῶν πόλεων αἱρεῖν, ἢ τὰ τείχη. τὸ μὲν γὰρ οὐ μόνον ἔχει φθόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτων τὴν αἰτίαν τοῖς στρατιώταις ἀνατιθέασιν. ἂν δὲ τὰς οἰκειότητας καὶ τὰς εὐνοίας κτήσασθαι δυνηθῇς, ἅπαντες τὴν σὴν γνώμην ἐπαινέσουσι. Ciceronis autem loco quid potest esse similius? *Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis, easque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint Imperatorum: & certè in armis militum virtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, commeatus multum iuuant; maximam verò partem fortuna sibi vindicat, & quidquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum. At verò huius gloria, C. Cæsar, quam es paullò antè adeptus, socium habes neminem, &c.*

CAPVT XIII.

M. Catonis Censorij locus apud Agellium emendatus.

M. CATONEM Censorium moribus & doctrinâ præstantem virum Orationes multas scriptas reliquisse, Cicero & Grammatici veteres testantur: in quibus quamquam insignem illum orationis nitorem desideres, tamen hominem intellegentem & amantem antiquitatis sermonis elegantia, sententiarum acumen, & ornatus quidam neglegens mirificè delectet. Scripsit autem inter alias, Agellio teste, Orationem *De Dote*, in quâ, vt apparet, etiam aliqua de viri imperio in vxorem dixit. Ex eâ hoc affert:

Vir cùm deuortium fecit mulieri, iudex pro censore est, imperium quod videtur habet, siquid peruersè tetreque factum est à muliere, multatur; si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. In adulterio vxorem tuam si deprehendisses, si-

ne

ne iudicio impunè necares: illa te, si adulterares, digito non auderet contingere, neque ius est.

In his verbis cùm sententiam dignam inquisitione subesse viderem, quæ tamen propter loci deprauationem difficilè intellegi posset, conatus sum sine librorum auctoritate ita emendare, *Vir nisi cùm deuortium fecit, mulieri iudex & pro censore est, imperium quod videtur habet.* Sententia plana, vt sit, Virum quamdiu cum vxore est, quoduis imperium & omne ius habere in vxorem, & cùm in virorum mores aut censor, aut iudex inquirat, mulieribus contrà solum maritum & iudicem esse, & censorem. Vocem autem *nisi* de meo addidisse me fateor, quæ, si ita appellanda est, temeritas mihi ipsi displiceret, nisi eâ voce additâ illa sententiæ concinnitas efficeretur quam videtis; & remotâ, aperti mendacij vir grauis Cato nobis sit insimulandus. Quid enim minùs verum, quàm id quod ex vulgatâ lectione efficitur, virum cùm deuortium fecerit, imperium habere in vxorem? cùm iam & maritus esse desierit, & omne imperiũ in eum, cui posteriùs illa nupta fuerit, sit tralatum. Quod autem in extremâ periodo legitur, *Illa te, si adulterares, digito non auderet contingere*, admonuit me P. Carrion, homo cùm mihi amicissimus, tum in his litteris nostris acerrimo ingenio, doctrinâ, iudicio, in Buslidiano vetusto codice scriptum exstare, *Illa te, si adulterares, siue tua adulteria audiret.* Copiosiùs certè & pleniùs quàm in vulgatis, sed nescio an meliùs, neque ausim affirmare illa Catonis germana esse verba; vestri iudicij ea res sit.

CAPVT XIV.

Potissum antiquum verbum in Lucillio, Ennio, Lucretio restitutum.

ANTIQVIORA quædam verba & penè obsoleta in Lucretio, Ennio, alijsque vetustioribus inuenire est ab vsu sanè nostro & sermone remota, sed in veterum tamen scriptis antiquitatis reuerentiâ diligenter retinenda & religiosè conseruanda. Cuius generis est id quod nunc afferam. *Possum* quod nos dicimus, veteres *Potissum* videntur verâ & germanâ origine dixisse, ex eaque declinatione, *Potisit, Potissent, Potisse*, aliaque inflexisse. Res est ostendenda exemplis. Lucillius in Satyris:

Nam si quod satis est homini, id satis esse potisset,
Hoc sat erat: nunc cùm hoc non est, qui credimus porrò
Diuitias vllas animum mi explere potisse?

Ita versus istos legendos & interpungendos existimo; quorum sententia, quia vel acutior est, vel obscurior, conabor eos vetustissimi & elegantissimi poëtæ caussâ breuiter & ἐν παρόδῳ explicare. Si, inquit, id quod homini satis est, posset esse satis, id est, si eo quod humanæ naturæ sustentandæ reipsâ sufficit, humana libido esset contenta; hoc iam satis erat, neque amplius aliquid esset quærendum: cùm autem animi cupiditas ita se effudit, vt eos terminos quos naturæ necessitas dedit, egrediatur, ne iam credamus, vllam vim diuitiarum, aut abundantiam eius effrenatæ libidini posse sufficere. Lusit autem Lucillius in variâ significatione eius orationis, quâ *Satis esse* aliquid dicimus & id quod reipsâ sufficit, & quo contenti sumus. Idem auctor hoc verbum sæpiùs vsurpat, veluti:

Quid dare, quid sumpti facere ac præbere potisset. Et:
Munus tamen fungi & muros seruare potissent.

Manifestè quidem his locis *Potisset* pro *Posset*, *Potisse* pro *Posse* vsurpauit. Nec tamen defuit qui vbique apud Lucillium, *Potuisset*, & *Potuissent*, legendum audacter confirmaret. Ita videlicet in veterum scriptis plerique sine religione versamur. Eodem verbo iterùm vsus est Lucillius:

Omnibus in rebus fiunt, fierique potissunt.

Et Ennius:

Spero si speres quidquam prodisse potissunt.

Et amans antiquitatis Catullus:

Cur non diuitijs Crœsum superare potisit?

Atque alibi sæpiùs, quibus tamen locis omnibus verbum hoc de veteri possessione deiectum est, & in eius locum *Potis sit*, *Potis sunt*, seiunctæ duæ voces substitutæ. Quod, quid querar imperitorum temeritate factum esse, cùm eruditis & in antiquitate versatis viris hoc ipsum videam probari? A quibus tamen libenter quæram, quid in *Poesse* facturi sint, quo huius verbi infinitiuo Lucretius, Terentius, atque optimi scriptores vsi inueniuntur? Lucretius:

Quòd si fortè vlla credunt ratione potisse. Et:
Nève putes æterna penes residere potisse.

Et

Et Terentius bonus auctor Latinitatis,

At pol ego amatores audieram mulierum eos esse maxumos,

Sed nihil potisse.

Quo tamen postremo loco cùm Priscianus apertè *Potesse* legat, venit mihi in mentem dubitare, anne etiam *Potesse, Potessent*, vbique apud Lucillium & alios sit reponendum. Suspicionis meæ ea ratio est, quòd cùm id verbum ex *Potis*, & *Sum*, veteres conglutinauerint, videantur etiam in eo flectendo vocis *Sum* declinationem seruare voluisse; & cùm nimis longum videretur, *Potisesset*, dicere, aut *Potisesse*; & *Potessit*, & *Potesse* dixisse. Atque, vt hoc addam, antiquiores ferè omnes nescio quomodo in hoc verbo variè inflectendo sibi quodammodò indulserunt. *Potestur* non tantùm Ennius, Lucretius, Pacuuius (licet enim aliquid poëtis) sed & Varro noster dixit *Possitur*; etiam, vt opinor, in historiis Sisenna.

CAPVT XV.

De Ciceronis loco epistolis ad Atticum conectura.

Ego *nisi Bibulus qui dum vnus hospes in Syriâ fuit, pedem portâ non plus extulit quàm domo suâ, annumeretur de triumpho, æquo animo essem: nunc verò αἰσχρὸν σιωπᾶν.* Mendum tam insigne & tam vetustum obsedisse hunc locum, cùm tot eruditi viri in hos libros scripserint, valdè equidem miror. Nam cuius aures & sensus in legendo ita peruersantur, qui si paullum modò attenderit, non facilè videat, illud *Hospes* huic sententiæ minimè conuenire? eiusque loco *Hostis* esse substituendum? postulante ita apertè & sententiâ, atque adeò Cicerone ipso tantùm non clamante ita esse legendum. *De triumpho autem nulla me cupiditas vnquam tenuit ante Bibuli impudentissimas litteras, quas amplissima supplicatio est consecuta. A quo si ea gesta essent quæ scribit, gauderem, & honori fauerem: nunc eum qui quoad hostis cis Eufratem fuerit, pedem portâ non extulerit, honore augeri, me idem non assequi, dedecus est nostrum, nostrum inquam, te coniungens.* Hoc autem Cicero dicit, Nisi Bibulus homo ignauissimus triumphum postularet, qui tamen ita timidè in bello isto Parthorum se gessit, vt quamdiu hostes in Syriâ prouinciâ eius essent, pedem ausus non fuerit portâ & castris efferre; sed velut olim cùm Consul esset, domo se & parietibus, ita nunc vrbis se & castrorum præsidiis defenderit; ne ego quidem magnoperè laborarem de triumpho: quem tamen si in summâ ignauiâ Bibulus assequitur, turpe sit me tantis rebus gestis idem non assequi. Quod autem dixit, *Qui dum vnus hostis in Syriâ fuit*, vnum hostem ad augendam rem & oratoriè videlicet dixit. Atque hanc emendationem meam vel verbo posuisse satis erat, nisi certorum hominum tanta esset vel in diiudicandis erroribus inscitia, vel in fouendis pertinacia, vt ne rei quidem certæ nisi rationibus & argumentis allatis assentiantur.

CAPVT XVI.

Sex. Propertium tres modò libros Elegiarum scripsisse videri.

Sententiam suam sine asseueratione dubitantem proposuisse, numquam cuiquam fraudi fuit; neque mihi, vt opinor, hoc loco apud vos erit. Interponam enim in te dubiâ iudicium quoddam meum, quod neque vos probare omnino velim, neque mihi ipse adhuc satis probaui. Propertium quattuor libros Elegiarum scripsisse, res & in vulgus nota est, & librorum omnium titulis testata. Ac fieri quidem potest, vt vera sit vulgata opinio; mihi tamen persuaderi difficulter potest, Propertium si quattuor Elegiarum libros scripsisset, tam temerarium & inconsultum de librorum suorum numero testimonium in posteritatem relicturum fuisse.

Sat fit magna, mei si tres sint, pompa libelli,

Quos ego Persephonæ maxima dona feram.

Quid enim est, quòd studiosè de tribus libellis testatum relinquere voluit, si quattuor eiusdem argumenti conscripsit? An hoc aut temerè à diligentissimo poëtâ scriptum videri potest? aut, quod alij comminiscuntur, Propertius, cùm hæc scriberet, tres tantùm libros componere destinarat? Nugæ ista sunt, & vt Plautus loquitur, gerræ gerræ. Quid ergo est? Ego Propertium tres dumtaxat libros Elegiarum scripsisse, vel ipsius testimonio fretus audacter confirmo. Quid igitur? Quartum illum librum Propertij esse nego? Minimè; sed eum vti argumento, ita & ordine à tribus illis prioribus seiungi volo. Nam cùm Propertius tribus libris Amores suos eleganter descripsisset, quartum illum quem

isti faciunt, in quo non de Amoribus, sed de Vrbis antiquitatibus, de Augusti laudibus, & alia quædam grandiora caneret, noluit in dispari materiâ cum prioribus illis coniungere, sed proprium ei & suum locum tribuere, eumque fortasse *Monobiblon*, seu, librum singularem, quòd eius argumenti solum illum composuisset, inscripsit. Cuius rei magnum argumentum mihi dat superior ætas, tum cùm hæc libido corrigendi quidlibet, ac pro arbitratu mutandi nondum increbuisset. Beroaldus enim testatur, & ipse in quorumdam scriptis vidi libros hos Propertij ad suam vsque ætatem in fronte titulum hunc prætulisse, PROPERTII MONOBIBLION. Falsâ inscriptione quis negat? sed ex quâ tamen oppressa diudum veritas elucescat. Nam titulus videlicet iste, qui postremo libro, quem isti quartum faciunt, debebatur, eique præfigendus erat, is à nescio quibus ineptis & neglegentibus hominibus proprio loco motus ad prioreis libros tralatus est, iisque multos annos mansit præfixus; quem ego nunc iterùm rectè, vt existimo, in veterem sedem restitui. Fieri igitur commodè potest atque etiam debet, vt Propertij testimonium verum fuisse existimemus, tresque tantùm libros Elegiarum faciamus, & quartum illum propriâ suâ inscriptione contentum, ab alienis finibus repulsum, suis se terminis continere iubeamus. Hæc sententia mea est, quam tamen, vt antè dixi, non ita vt certam probari vobis volo, cùm assensionem in hac re adhuc ipse cohibuerim, & vt causâ dubiâ Romani iudices solent, ampliùs pronuntiandum censeam.

CAPVT XVII.

M. Terentij Varronis in Satyris locus purgatus, & de titulo Satyræ quæsitum.

M. VARRO in eâ Satyrâ, cui titulum fecit, *Longe fugit qui suos fugit*, cùm, vt apparet, Stoicum illum sapientem, quem illi ab omni parte perfectum statuebant, & cui omnia tribuebant, iocans describere vellet, vsus est his verbis,

> *Solus rex, solus rhetor, solus formosus, fortus secus vel ad ædilicium modius purus putus; si ad hunc characterem Cleophantus conuenict, caue attigeris hominem.*

Non commemorabo vt hunc locum nostrates quidam dum constituere volunt, ampliùs meo iudicio deprauauerint: seruabo solemne illud meum, vt sententiam meam, sine cuiusquam læsione aut iniuriâ iudiciis vestris subiiciam. Existimo igitur paucorum verborum mutatione locum hunc totum restitui, & sententiam commodam effici posse, vt legamus, *Solus rex. s. r. s. s. fortis, securus vel ad ædilicium munus, purus putus*, &c. Cùm enim hunc Stoicum sapientem, fortem, & magno animi robore ostendere Varro vellet, non potuit id significantiùs, quàm quòd ait, cum securum fore etiamsi ad ædilicium munus, id est, ad bestias dandus sit. Neque enim paruis quibusdam rebus aut molestiis frangi huius viri debilitarique virtus poterit, qui etiamsi ad certam mortem, certa tormenta, & ad bestiarum laniatum deducendus sit, securus tamen, & ad omnem casum prompto & apparato animo futurus sit. Cùm autem ædiles populo munus exhiberent, solent damnatos alicuius criminis, aut seruos profugos bestiis crudelissimis cum telo obiicere, à quibus miseri homulli, ridente & plaudente in tam nefario spectaculo plebe, statim dilaniarentur & conficerentur. Quòd siqui casus aut Deus è periculo illo eos eripuisset, aut ad proximum munus reseruabantur, aut egregio aliquo facinore edito soluti, statim iubente populo dimittebantur. Ait igitur Varro, illum sapientem tantâ animi magnitudine futurum, vt non tantùm mortem contemnat, sed etiam ignominiosam & crudelissimam mortem pro nihilo putaturus sit. Vellem autem ex fragmentis huius Satyræ argumentum intellegere commodè possemus, facilior & certior nobis ratio esset de titulo ipso dicendi. Nunc verò cùm duo sola huius libri fragmenta iniuriæ temporum superfuerint, difficilis omnino vel de titulo ipso, vel de argumento diiudicatio est. Siquid tamen diuinando assequi possumus, videtur titulus hic olim prouerbij & vulgati alicuius dicti locum habuisse, & sententiam aut hanc aut similem continuisse, *Longè fugit, qui suos fugit*. Id est, Longè fugiat oportet, qui suos & genus humanum fugere possit: quocumque enim te contuleris, semper tui similes, tuæ cognationis, id est, homines inuenturus es. Quamquam mihi aliquando visum fuit, commodiorem & acutiorem sententiam effici, si legamus, *Longè fugit qui se fugit*. Videlicet vt hoc Varro dicat, errare eos qui curâ aliquâ aut grauiori sollicitudine oppressi patriam & locum mutant, idque

que remedium curarum arbitrentur, cùm quocumque fugias, teipsum fugere non possis, & vbique terrarum animum tuum & anxiam mentem tecum portes. In quam sententiam videtur illud Horatij dictum,

—— quid terras alio calentes
Sole mutamus? patriæ quis exsul
Se quoque fugit?

Quod autem superiùs me fugit scribere, ita etiam Horatius sapientem Stoicum descripsit, quomodo hîc noster Varro,

Ad summam, sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

CAPVT XVIII.

M. Ciceronis locus Oratione in L. Pisonem correctus & explicatus.

EXSTAT Ciceronis oratio in Senatu dicta in L. Calpurnium Pisonem, hominem reipsâ nequam & insignite improbum, sed vitia sua simulatione & fronte artificiosè tegentem. Cuius Consulis, triennio antè, proditione & scelere cùm magnâ ex parte in exsilium Cicero missus esset, vt vicissim tam insignem iniuriam puniretur, vehementi & acerbâ istâ oratione redeuntem eum è prouinciâ frequenti Senatu insectatus est. In eâ autem oratione inter alia locus quidam est, qui mihi de mendo suspectus diudum fuit, quem nunc proponam, & fortasse etiam corrigam; tentabo quidem certè:

Tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis insignia contemnere debuisti, neque verò contemsisti licet Themistâ sapientior, sed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluisti.

Fateor me in huius loci verâ lectione germanaque sententiâ indagandâ longiorem cogitationem insumpsisse, quam tamen diu quæsitam, nisi mihi ipse blandior, inuenisse aliquando videor. Primùm, locum quâ malè habet, constituam, tum interpretationem meam adhibebo: *Neque verò contemsisti, licet Themi sis sapientior, sed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluisti.* Ex quâ lectione concinna & optima sententia efficitur. Nam cùm Cicero L. Pisoni obiecisset, quòd solus ipse adhuc proconsul inuentus esset, qui ex Macedoniâ prouinciâ triumphum non deportasset, idque ille homo videlicet sapiens ita excusaret, vt negaret se triumphi & popularis illius plausus cupidum fuisse: multis verbis Cicero & longâ disputatione hunc ignauiæ eius prætextum confutat, aitque, eum non tam ieiuno & angusto animo fuisse, qui triumphum & honoris insignia contemneret, sed cùm res eas & ea scelera in prouinciæ administratione perpetrasset, quæ non triumphi honore decoranda, sed legum pœnis vindicanda essent, sapienter eum fecisse qui triumphi cogitationem abiecisset, quem si maximè petisset, facilè intelligebat, omnium conuicio sibi iri negatum. Atque hæc loci totius breuis sententia est, nunc videamus correctionem meam. *Themi sis*, pro illo *Themistâ*, verbo nihili, reposui; aptè, an ineptè, vestrum iudicium esto. Themin enim veteres, ait Festus, deam putabant, quę doceret petere id quod fas esset, & quod liceret. Itaque valdè facetè & acutè hoc loco iocatur Cicero, Pisonem, qui triumphum scelerum suorum conscientiâ ab irato Senatu petere ausus non erat, ipsâ Themi sapientiorem fuisse dicit, & longè meliùs prouidisse quid expediret sibi petere aut non petere, quàm dea illa ipsa, quæ mentem hominibus dat iusta & æqua petendi, suadere potuisset. Acutè enim omnino L. Piso, quoniam triumphum neque metuisset, & si maximè metuisset, repulsam tamen à Senatu acceptururm se certò prouidebat, omnino petere triumphum destitit, vt videretur eum potiùs consequi noluisse, quàm non potuisse. Atque hanc sententiã meam spero vos equidem comprobaturos, si locum totum attentiùs, adhibitâ in consilium ratione, consideraueritis.

CAPVT XIX.

Propertium errorem Herculis, & scelus Polymnestoris, pro ipso Hercule, & Polymnestore dixisse.

VT Horatius virtutem Catonis pro ipso Catone dixit, ita Propertius noster, diligens & ipse imitator Græcorum, errorem Herculis pro ipso Hercule versu illo dixisse videtur,

Quæ miser ignotis error perpessus in oris
Herculis indomito fleuerat Ascanio.

Et libro tertio scelus Polymnestoris pro ipso Polymnestore apertè dixit:

Te scelus, accepto Thracis Polymnestoris auro,
Nutrit in hospitio non Polydore pio.

Qui locus non intellectus quibusdam eius corrumpendi occasionem dedit. Ex hac autem

tem ratione videtur etiam illud Ciceronis pro Murænâ dictum, *Illa pestis immanis, importuna Catilinæ prorumpet.* Pestis Catilinæ, opinor, pro ipso Catilinâ dixit. Quem locum temere & frustrà viri quidam eruditi mutare conati sunt. Ita etiam idem Cicero libris de Oratore: *Nam illud immortalitate dignum ingenium, illa humanitas, illa virtus L. Crassi morte exstincta subita est.* Virtus, humanitas L. Crassi, ipsum Crassum significant. Hæc tenuia sunt, fateor, & quæ eruditiorum caussâ scribere nihil erat necesse, vt qui ea legentes facilè possint aduertere: rudioribus quidem certè rem gratam & vtilem me fecisse spero.

CAPVT XX.

Ex Cicerone glossemata duo sublata.

MVLTA aliena & à Ciceronis elegantiâ nimium quantum abhorrentia in libros & scripta eius librariorum negligentiâ irrepsisse, vtinam ne tam multis exemplis testatum esset. Egregia opera hac in parte nauata est à D. Lambino singulari viro, qui plurima in hoc genere menda feliciter & ingeniosè sustulit: sed videlicet non est vnius hominis aut ingenij vidisse omnia, & nullâ in parte animi aciem inflexisse; nostræ quoque & posterorum diligentiæ aliquid relictum est. Conabor igitur & ego duo quædam ex superfluis illis hominum semidoctorum interpretationibus nata menda tollere, & Ciceroni proprium suum & pristinum nitorem reddere. Cicero in Verrem de præturâ vrbanâ:

Hoc modo iste sibi & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando.

Hoc ego loco totum illud, *curando ne litura appareat*, glossema, & alienam hominis cuiuspiam nugatoris, verbi *interpolando* interpretationem esse suspicatus aliquando sum. Quod etsi sine vllo auctore ex orationis ipsius redundantiâ iudicassem, tamen gauisus sum postea, coniecturam hanc meam à veteri Grammatico Nonio Marcello comprobari, qui hunc locum, omissis superfluis ijs verbis, ita citat: *Aliquid demendo, mutando, interpolando.* vt facilè appareat, aliena ea verba in Cicerone superesse & redundare. Ex hoc genere est etiam illud libro primo De Diuinatione, vbi Q. frater à Cicerone inducitur pro auguriorum & auspiciorum auctoritate disserens:

Qui quidem Romuli lituus [id est, incuruum & leuiter à summo inflexum bacillum, quod ab eius litui quo canitur similitudine nomen inuenit] cùm esset situs in curiâ Saliorum, &c.

Dij boni! non enim possum quin exclamem: non animaduersum hoc tam insigne glossema hactenus à tot eruditis viris? non ab ipso Lambino? quid autem clarius? aut quis non videt omnia illa verba duabus lineis à me inclusa, verbi *litui* superfluam & non necessariam esse interpretationem? Nisi fortè credendum est, Q. Ciceronem statim atque litui mentio incidisset, M. Ciceronem hominem augurem quid lituus esset, studiosè docere voluisse, & vt maiorem gratiam iniret, etiam vnde dictus esset curiosè ostendere, rem, non dicam Ciceroni, sed tum vulgo & pænè pueris notam. Sed his in rebus comprobandis cùm magis iudicio eruditi viri opus sit quàm rationibus, abstinebo plura dicere, tantùm locum vtrumque elegantioris iudicij hominibus considerandum delegabo.

CAPVT XXI.

Tibulli locus in Epigrammatis contra Turnebum explicatus.

TIBVLLVS elegans cumprimis Poëta, & in cuius purissimis scriptis natiua quædam & vernacula Latinæ linguæ mundicia relucet, de amoribus Sulpiciæ & Cerinthi Epigrammata quædam composuit valdè quidem & lepida & venusta. In ijs carmen quoddam est conquerentis Sulpiciæ, quantum apparet, de tralato amore Cerinthi in vilem aliquam nescio quam seruam & ancillam:

Sit tibi cura togæ potior, pressumque quasillo
Scortum, quàm Serui filia Sulpicia.

Scortum quasillo pressum A. Turnebus, magni ingenij & doctrinæ vir, interpretatur scortum egenum, & se lanificio quæstu malè tolerans. Quod sanè mihi, si à tanto viro dissentire liberè licet, aliter videtur. Neque scortum quasillo pressum aliud hoc loco meo iudicio significat, quàm famulam & seruam, quibus inter seruilia opera illud erat præcipuum, vt lanam & pensum facerent. Tibullus idem alibi:

At circa grauibus pensis affixa puella,
Paullatim somno fessa remittit opus.

Atque

Atque id certè sententiam postulare videbit qui attentiùs consideraverit. Indignatus enim Sulpicia, sibi tam nobilis & illustris viri filiæ prælatam a Cerintho scortum & ancillam pressam quasillo, & herili pensó affixam. Animaduertet autem, vt etiam id moneam, veteres solere, siquid ancillæ sequiùs fecissent, ijs quasi pœnæ loco grauius onus pensi imponere, quod nisi ad præstitutum absoluerent, vapularent. Ex quâ sententiâ est illud Propertij,

Et grauiora rependit iniquis pensa quasillis,
Garrula de facie siqua locuta mea est.

CAPVT XXII.

Ciceronem eâdem ratione C. Verris edictum quoddam reprehendisse, quâ ante eum Timocratis legem Demosthenes.

SEMEL in vitâ accusasse Cicero se gloriatur, & tamen accusationem eam vnam posse satisfacere imitationi eorum, qui ingenia sua potiùs ad perniciem improborum quàm salutem innocentium vellent conuertere; & verè gloriatur. Ita enim quidquid vel ad inimici odium, invidiam, reprehensionem, vel ad reliquum artificium accusationis pertinet, quinque libris illis in Verrem complexus est, vt eos qui diligenter legerit, non magnoperè in eam rem plura scripta sit desideraturus. Est autem libro primo, quo prætutam Verris vrbanam, & edicta mercedi addicta exagitat, genus quoddam reprehensionis sanè acutum, sed quo ante eum Demosthenes etiam contra Timocratem vsus erat. Scripserat Verres edictum eiusmodi: *Qui ab A. Fuluio Q. Postumio Censoribus postve ea testamentum fecit, fecerit.* Addit Cicero: *Fecit, fecerit? quis vmquam edixit isto modo? quis vmquam eius rei fraudem aut periculum proposuit edicto, quæ neque post edictum, neque ante edictum prouideri potuit?* Et item post aliqua: *In lege Voconiâ non est, fecit fecerit, neque in vllâ præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei quæ suâ sponte scelerata ac nefaria est. At si hoc iuris non vnius causâ hominis edixisses, cautiùs composuisses.* Hæc Cicero: Demosthenes autem cùm Timocratis legem multis rationibus reprehenderet, hanc adfert vt firmissimam, iniquitam eius legem esse debere, quod simul & præterita & præsentia complecteretur, neque vllam lex in præteritum regredi posset. Locum totum vel idcircò ascribam, quòd is huic Ciceronis ita similis est, vt valdè credibile sit, Ciceronem hæc vt alia multa sumpsisse à Demosthene: Τοῦτον μὲν τὸν νόμον σκέψασθε ὡς ἐναντίος ἐστὶν ἐν ἅπασι τέθεικεν. Ὁ μὲν γε καλῶς τὸν γεγραμμένον χρόνον ἀφ᾽ ἧς ἂν τεθῇ, κύριον εἶναι. ὁ δ᾽ ἔγραψε, καὶ εἴ τινα προσέταξεν, περὶ τῶν παρεληλυθότων λέγειν. Et postea sub finem eiusdem orationis: Σκοπεῖτε ἐν ἅπασι τοῖς λόγοις ὁπόσους ἂν λέγῃ, εἴ τι δυνήσεται τοιοῦτον εἰπεῖν δι᾽ οὗ διδάξει, ὡς ἔστι δίκαιον τὸν τιθέντα τὸν νόμον ταῦτα προστάξαι περὶ τῶν παρεληλυθότων, καὶ πρότερον τέλος ἰσχυρότερον ποιεῖν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἁρμόσασθαι. Πάντων γὰρ ὄντων αἰσχρῶν καὶ δεινῶν τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ διπλάσιον, καὶ μάλιστα προσγράφομεν γεγράφθαι. εἰ δὲ τοῦτο μήθ᾽ οὗτος μήτ᾽ ἄλλος μηδεὶς τούτων δυνήσεται δεῖξαι, εἰδέναι χρὴ καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἐξαπατῶντας ὑμᾶς, καὶ λογίσασθαι πρὸς ὑμᾶς αὐτούς, οὐκ ἔστιν ὅτῳ ποτὲ ἐπῆλθε τούτῳ τοιαῦτα νομοθετεῖν. οὐ προσῆκε σοι Τιμόκρατες. πόθεν; οὐδ᾽ ὀλίγου δεῖ τούτων ἔθηκας τὸν νόμον. Quod autem statim in Demosthene sequitur, Οὔτε γὰρ οἰκεῖος, οὔτε συγγενής, οὔτε ἀναγκαῖος ἦν σοι τούτων οὐδείς. οὐδ᾽ ἐκεῖνο ἂν ἔχοις εἰπεῖν, ὡς ἐλεήσας δεινὰ πάσχοντας ἀνθρώπους, ἀλλὰ διὰ ταῦτα βοηθεῖν αὐτοῖς, imitatus hoc æquè Cicero de supplicijs in Verrem videtur: *Nulla tibi, Quincte, cum isto cognatio est, nulla necessitudo, quibus excusationibus antea nimium in aliquo iudicio studium tuum defendere solebas, &c.*

CAPVT XXIII.

In Varrone & Cicerone Græca duæ voces restitutæ.

IN Satyris suis M. Varro consectatione quadam elegantiæ, Græcas quasdam vel dictiones vel sententias, sæpiùs immiscuit. quæ res ei apud imperitos & Græcæ linguæ rudes librarios maximè fuit fraudi, qui ea plerumque vel omiserunt, vel in aliud aliquod verbum turpissimè deprauaerunt. Ex quo genere est locus iste è Satyrâ περὶ ἀρετῶν:

Porrò inde ab vnoquoque compito ternæ viæ oriuntur, è quibus singulæ extumæ exitum ad cælos habent proprium. A primo compito dextram viam munit Epicurus.

Locus hic exstat apud Nonium Marcellum; in quem cùm diligentiùs aliquando intuerer, neque mihi illud, *exitum habent ad cælos*, satis omnino probaretur, suspicatus sum ex vestigijs scripturæ, Varronem hîc Græcâ voce esse vsum, atque ita scripsisse, *Exitum habent ac telos proprium*. ex eo autem τέλος, quod *finem* Græcis valet, librarios *ad cælos* fecisse. Quam diuinationem

nem meam cùm non reijcerem, neque tamen omnino probarem, incidi tamen in duos antiquissimos Prisciani libros, quorum alter cum vulgatis consentiebat, alter manifestè Latinis literis hanc scripturam referebat, *ac telos*. Nihil autem potest ad sententiam loci istius Varronis melius cogitari hac scripturâ aut accommodatius. Nam cùm hac Satyrâ Varro de varijs sectis & opinionibus dissidentium Philosophorum egerit, enumerare videtur hoc fragmento voluisse, quæ & quàm diuersæ sententiæ essent de fine bonorum apud Philosophos, quod Græci illi τέλος appellant. Vt autem hîc Varronis vox Græca in Latinam degenerauit, ita simili errore apud Ciceronem in Epistolis ad Atticum video librarijs placuisse, vt vox item Græca propria eius loci, alienæ & aduentitiæ concederet, quam homines liberaliter de suo substituerunt. Locus quem dico, est libro XII. Epistolâ cuius initium, De Cœlio vide quæso.

Te istam tam tenuem θεωρίαν tam valdè admiratum esse gaudeo, etsi tua quidem sunt eiusmodi omnia, Scire enim vis quo vno animus maximè alitur? Sed quæso, quid ex istâ acutâ & graui refertur ad τέλος?

In quibus postremis verbis vitium mihi esse videtur, & pro illo *& graui*, ὑπερῷον vox Græca reponenda esse. Nam illud quidem, *ex istâ acutâ & graui*, sine addito alio nomine, neque Ciceroni familiare est, neque auribus meis satisfacit.

IVSTI

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Tibulli versus lib. III. à multis tentati, explicati.

Haec tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua rogat.
Teque suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi coniunx, siue futura soror:
Sed potiùs coniunx. huius spem nominis illi
Auferet exstincto pallida Ditis aqua.

Versus hi quàm multorum ingenia frustrà exercuerint, & quidem summorum virorum, longum sit dicere. M. Antonius Muretus vir cumprimis eruditus, & qui in his litteris nostris meo iudicio familiam ducit, cùm multa huius poëtæ obscura loca elegantissimo Commentario illustrasset, verumtamen ad hos versus cùm venisset, libenter fassus est, vt est homo non minùs ingenuus quàm eruditus, se in tantis tenebris idoneam aliquam lucem non dispicere, coniicere se tamen, Tibullum & Neæram ad quam hæc scribuntur, fortassis fratrum aut sororum liberos fuisse, inter quos cùm more Romano nuptiæ constarent, hanc Neæram aliquando Tibullo fuisse matrimonio iunctam, ac posteà inter eos, incertum quibus de caussis, deuortium exstitisse, nuptiasque esse solutas. Ideoque in hanc sententiam Tibullum scribere,

Hæc tibi vir quondam, nunc frater.

Id est, hæc munera tibi Neæra à Tibullo tuo mittuntur, aliquãdo marito tuo, nunc, amisso viri nomine, tantùm fratre. Quam ego coniecturam vt leuem & nullâ ratione nixam parum dignam elegantissimo Mureti ingenio iudico, tum etiam non satis idoneam, in quâ refutandâ superuacuus labor mihi insumendus sit. Statius autem Achilles homo Lusitanus, vir magni ingenij, multæque lectionis, in Commentariis suis in Catullum existimare se scripsit, hæc sororis & fratris nomina de casto quodam & integro amore à Tibullo prolata, vt Catullus ad Lesbiam scripsit,

Dilexi tum te, non tantùm vt vulgus amicam,
Sed pater vt gnatos diligit & generos.

Vt Tibullus dicat, Hæc tibi Neæra mittuntur ab eo qui aliquando vir tuus vulgari quodam amore te amauit, nunc autem ita castè diligit te & integrè, vt frater sororem. Quid commemorem alios? qui his etiam ineptiora commenti sunt. nos sententiam nostram proponamus. Priusquam autem de versibus ipsis dicam, illud mihi primùm ostendendum est, veteres solere longè aliter Fratris & Sororis nomine vti, quàm vulgò hodie ea nomina sonant. Fratres enim puellæ blandientes vocabant interdum amatores suos, & eos quibuscum consueuerant, vt contrà adolescentuli amicas suas, easque quibuscum caput aliquando collimarent, vt Plautus loquitur, Sorores blandè appellabant. Docet hoc apertè vnus Martialis ad Ammianum, hac quidem in re satis idoneus auctor,

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda est tibi mater, Ammiane?
Fratrem te vocat, & soror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt,
Lusum creditis hoc iocumque? non est.
Mater quæ cupit esse se sororem,
Nec matrem iuuat esse nec sororem.

Quo Epigrammate satis facetè Martialis Ammianum quemdam incesti cum matre arguit, quam ille, vt amatores solent, Sororem, & illa vicissim eum Fratrem, quæ nequitiæ nomina sunt, vocabat. Et vt Martialem breuiter explicem, Putatisne, inquit, id iocum esse aut lusum? minimè. nam mater, quæ se sororem appellari cupit, & amicæ nomine vocari gaudet, ea certè vt liberiùs amoribus suis indulgere possit, neque mater neque vera soror esse optarit. In eamdem sententiam videtur etiam Propertius noster scripsisse illud libro secundo ad Cynthiam,

Cùm tibi nec frater, nec sit tibi filius vllus,
Frater ego tibi sim, filius vnus ego.

Atque ita hoc loco apertè Tibullus his nominibus vsus est. Cuius rei ignoratio facilem

lem ceteroqui locum obscurauit. cuius ego sententiam breuiter & dilucidè nunc proponam:

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra,
Mittit, & accipias munera parua, rogat.
Teque suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi coniunx, siue futura soror.
Sed potiùs coniunx. huius spem nominis illi
Auferet exstinctò pallida Ditis aqua.

Id est, Hæc tibi parua à me munera mittuntur, Neæra, à me, inquam, qui, vt spero, aliquando vir & coniunx legitimis nuptiis tibi futurus sum, nunc autem dumtaxat frater, id est, amator & concubinus sum: atque ita tibi persuadeas, te mihi semper fore carissimam, siue sorot mihi, siue, quod malo, vxor futura sis. Sed tamen, inquit, magis coniugem te mihi opto, cuius nominis spem sola mors eripere mihi poterit. Atque hæc breuis horum versuum sententia est, cuius quidem tam aperta bonitas est, vt neminem tam præcipitem à vero, aut tam peruerso iudicio esse existimem, cui non ea primâ statim fronte possit probari. Aduertendum autem hoc loco, illud *Quondam*, non præteritum, sed futurum tempus designare, vt apud Virgilium,

—quondam tua dicere facta Tempus erit.

Eique primo versui, *Hæc tibi vir quondam, nunc frater*, illic sequens versus respondere, eumque quasi interpretari existimandus est, *Siue sibi coniunx, siue futura soror.* Neque enim legitimo vmquam matrimonio iuncta fuit cum Tibullo Neæra, sed tantùm de amore eius sperare se Tibullus profitetur, vt posteà relictis aliis amatoribus, vni sibi adhæsura sit.

CAPVT II.

M. Terentij Varronis lib. IV. *De Vitâ populi Romani locus partim emendatus, partim explicatus.*

In *spem adducebat, non plus soluturos quàm vellent, iniquus equestri ordini iudicia tradidit, bicipitem ciuitatem fecit discordiarum ciuilium fontem.*

Cùm ad hunc mutilum & deprauatum locum manum adhibere vellem, putaui me priùs, si id possem, Varronis sententiam indagare debere, ac deinde secundùm eam emendationem meam accommodare. Itaque cùm obseruarem, Varronem hoc toto quarto libro non ferè aliud quàm de seditionibus, bellis ciuilibus, eorumque caussis & euentis dixisse, in eamque sententiam hic locus accipiendus omnino videretur: facilè existimaui, hunc locum de L. Sullâ intellegendum esse, quem constat offensum plebi & equestri ordini ad Senatum iudiciorum auctoritatem transtulisse. quam rem hoc loco Varro & Cicero alibi affirmant caussam alienationis & discordiæ perpetuæ equitum à Senatoribus fuisse. Atque hanc sententiam secutus, ausus sum locum eum ita emendare: *In spem adducebat non plus soluturos quàm vellent, & iniquus equestri ordini, Senatui iudicia tradidit,* &c. Quomodo autem verbum illud *Senatui*, quod ego apposui, & ad sententiam quidem omnino necessarium est, prætermissum sit, non habeo dicere, nisi quòd coniicio, cùm veteres eiusmodi nomina breuiùs scribere vel tantùm indicare solerent, fortassis in Varronis libris scriptum fuisse, *Et iniquus equestri ordini Se. iudicia tradidit.* id est, Senatui. Quam notam cùm scriptor librarius quispiam indoctus & rudis non intellegeret, neglegenter eam fortassis omisit. Quod quàm frequenter euenerit, testificari mihi possunt ij qui in veterum librorum lectione aliquantum sunt versati.

CAPVT III.

Oratione primâ Ciceronis in Catilinam in numero erratum videri.

In numerorum notis & variè & sæpè optimis auctoribus describendis peccatum est. sed hoc quod nunc afferam non tantùm ad lectionis correctionem, sed etiam ad historiæ veritatem facit. Cicero in Catilinam:

Meministíne me ante diem XII. *Kal. Nouembrium dicere in Senatu, fore in armis certo die, qui dies futurus esset ante diem* VIII. *K. Nouembrium, C. Mallium audaciæ satellitem atque administrum tuæ? num me fefellit non modò res tanta, sed quod multò magis admirandum est, dies?*

Hæc quidem Cicero in Senatu præsente Catilinâ dixit, quem vt ab amenti proposito & concepto facinore deterreret, ostendit nihil eum agere, nihil moliri, quod eius vigilantiam & in Republicâ custodiendâ diligentiam latere posset. Iraque cùm alia eius consilia omnia nota sibi esse, tum etiam multo antè prouidisse, & publicè in Senatu prædixisse diem & tempus, quo Mallius Satelles eius in Etruriâ cum improbâ illâ coniuratorum manu in armis futurus esset. Sed profectò si hæc rectè leguntur, in die prædi-

cendã valdè errauit Cicero, qui C. Mallium nefaria illa arma induisse contra Rempub. dixerit ante diem VIII. K. Nouemb. quem sanè ex Sallustio constat, non nisi ante diem VI. K. Nouembrium arma cepisse. Atque adeò ipsa Sallustij verba in hanc rem apponam: *Post paucos dies L. Seruius Senator in Senatu litteras recitauit, quas sibi Fesfulis allatas dicebat, in quibus scriptum erat, C. Mallium arma cepisse ante diem* VI. *K. Nouembrium.* Nec verò falsus esse in dierum numero Cicero, aut à Sallustio hac in parte discrepare existimandus est; sed quod ex Prisciano obseruaui, ille ipse numerus, qui apud Sallustium exstat, etiam apud Ciceronem hoc loco reponendus est, atque ita hîc legendum: *fore in a. c. d. q. d. futurus esset ante diem* VI. *K. Nouemb.* Nam Priscianus duobus locis apertè Ciceronem primo Inuectiuarum nominans, ita enim veteres Grammatici has orationes vocabant, affert ex eo, *Ante diem sextum K. Nouembrium*, interpretatúrque ante diem sextum, id est, in diem sextum. Atque hæc apud Priscianum non per numerorum notas, sed vti ego posui, plenè & ordine perscripta sunt. Vt mihi quidem caussa nulla dubitandi videatur, quin ex historiæ veritate, & ex Prisciani certâ auctoritate locus hic, ita vti dixi, apud Ciceronem sit emendandus. Quòd autem apud Ciceronem hîc C. Mallium scripsi, non quomodo vulgari, C. Manlium, putaui me tutò hac in re & sine reprehensione librorum veterum consentientem auctoritatem sequi posse, in quibus constanter hoc nomen & apud Sallustium, & in his ipsis orationibus apud Ciceronem ita perscriptum exstat. Ego quidem vsus aliquando sum antiquissimo libro, qui asseruatur apud Gemblacenses, quem certa opinio est, & res ipsa docet, scriptum esse Sigisberti docti viri manu, qui in eo loco ante sexcentos plus minus annos claruit, in quo non aliter hoc nomen scriptum deprehendi.

CAPVT IV.

De Propertij loco libro primo coniectura quædam.

MEL & deliciæ meæ Propertius cùm Pontico illis temporibus nobili poëtæ excusare se vellet, quòd ingenium studiúmque omne ad Elegos & amatoria argumenta deiiceret, neque ad altiora assurgeret, ait tantam esse vim & imperium amoris, vt animum semel captum nihil altum, nihil excelsum cogitare sinat. Quinetiam ipsum Ponticum si, quod nolit, amor perculerit, mox relictâ & contemtâ illâ heroici carminis sui grandiloquentiâ, ad ludicra atque amatoria reluctantem & inuitum descensurum. Inter cetera autem ait:

Te quoque si certo puer hic concusserit arcu,
Quod nolim nostros euiolasse deos,
Longè castra tibi, longè miser agmina septem
Flebis in æterno surda iacere situ.

Quem secundum versum cùm corruptum esse constet, varij variè conati sunt emendare. Ego aliquando suspicatus sum, *eu voluisse* legendum esse, ductus in eam suspicionem sententiæ ipsius vestigiis. Iuuante autem coniecturam meam, quod posteà vidi, veteri Beroaldi codice, in quo esse *Euoluisse* testatur; non iam suspicatus sum, sed veritatem manifestam ita visus sum videre, quasi ea quæ oculis cernuntur. Erroris autem occasionem aliquam fortasse dederit illud *Eu*, quod ego veteres nullo discrimine aliquando aspirasse, & non aspirasse, opinor; quamquam video mihi hac in re Grammaticorum quorumdam auctoritatem opponi posse. Hac ipsâ occasione in eodem poëtâ isto inferiùs peccatum fuerat,

Euolat è nostro quoniam de pectore nusquam.

Quod mendum cùm alios fugisset, Muretum, quâ est ingenij acie, non fugit, eiúsque loco *Eu* reposuit. Legendus igitur versus iste meo iudicio hoc modo,

Te quoque si certo puer hic concusserit arcu,
Quod nolim nostros eu voluisse deos.

Hac sententiâ, si te quoque, Pontice, aliquando amor iste noster perculerit, quod equidem detestor, & nolim id deos nostros permisisse, tu quoque, longè relictâ illâ carminis tui grandiloquentiâ, ad amatoria ista & elegos describendos conuertêris. Fortasse etiam eodem sensu commodè legi poterit,

Quod nolim, nostros, heu voluisse deos.

Deos autem Venerem & Cupidinem intellegit. Hanc coniecturam meam cùm ad L. Carrionem IC. eruditum hominem, & multis officiis mihi coniunctissimum, retulissem, miratus est ille & gauisus vtrique nostrûm eadem de re idem in mentem venisse: nam se quoque iam pridem idem de hoc loco in Aduersaria retulisse mihi confirmauit. Cuius doctissimi hominis iudicio gaudeo laudari coniecturam meam, & simul comprobari lectionis huius veritatem.

CAPVT V.

Indicatus Ciceronis locus in Verrem, quem à Demosthene mutuatus videtur.

CICERO cùm C. Verrem tam manifestis criminibus reum peregisset, vt omnis honesta defensio patronis eius præcisa esset, præter vulgatam illam & improbam defensionem fecisse alios: contra hoc genus non excusationis, sed potiùs confessionis, vehementer & acerbè ista dixit:

Quid igitur dicet? fecisse alios? quod est hoc? vtrùm criminis defensio, an comitatus exilio quæritur? Et post pauca: *Vt enim assentiar orationi tuæ, defensionem tamen non probabo. potiùs enim te damnato ceteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alij, quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur.*

Quæ quamquam more suo copiosiùs & vberiùs Cicero dixit; tamen certè omnino eiusmodi sunt, vt è Demosthenis oratione contra Aristocratem videantur ea desumpta. In quâ Demosthenes, cùm aduersarius hoc eodem genere defensionis vteretur, eadem illâ ratione quâ Cicero hanc excusationem arguit & confutauit: Ἔτι τοίνυν ἔμοιγε δοκεῖ, καὶ σφόδρα ἀναιδὴς εἶν᾽ ὁ τοιοῦτος λόγος, ὡς γέγονε καὶ πρότερόν τισιν ἄλλοις τοιαῦτα ψηφίσματα. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτ᾽ ἐμιμήσω, διὰ τοῦτ᾽ ἀποφυγεῖν σοι προσήκει· ἀλλὰ τοὐναντίον πολὺ μᾶλλον ἁλίσκεσθαι διὰ ταῦτα· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων ἑάλω, σὺ ταῦτ᾽ οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. Fortasse igitur fieri potest, vt vtrique idem in mentem venerit; vterque quidem certè idem dixit.

CAPVT VI.

De Terentij loco in Eunucho coniectura quædam.

NVM *solus ille dona dat? nuncubi meam Benignitatem sensisti in te claudier?*

De hoc loco quis non putauit sibi aliquid aut scribendum aut dicendum? me vnum reliquis loquentibus αἰσχρὸν σιωπᾶν ait ille. Afferamus igitur & nos aliquid non omnino certum, sed mehercule tam verisimile tamen quàm illud Mureti, *Caluier*, aut aliorum, *Claudier*. Priscianus accuratè notat, veteres Claudo & Claudeo, pro Claudico vsurpasse. Quid igitur si, Claudo, antiquum illud verbum eâ significatione in Terentio reponamus? & à vulgatâ librorum omnium auctoritate minimùm discedentes legamus?

—— nuncubi meam Benignitatem sensisti in te claudere?

Claudere, claudicare, deficere interpretor, quomodo planè in eamdem sententiam Cæcilius in Epiclero scripsit illud,

An vbi vos sitis, ibi consilium claudeat?

Consilium claudêre pro deficere, ita dixit, vt fortasse Terentius Benignitatem claudere. Sicut autem Cæcilius minùs idoneus auctor est, notat idem Priscianus, C. Sallustium etiam in historiis hoc verbo ita esse vsum; & Sallustij quidem exemplum ipse affert, *Coniuratione claudit*. Obseruaui autem & ego apud Sallustium in oratione Marci tribunipl. hoc verbum eo modo quo Priscianus notat, vsurpari: *Itaque verborum satis dictum est. neque enim ignorantia res claudit, sed occupauit nescio quæ vos torpedo.* Fieri igitur potest, vt hoc tam probo & antiquo verbo Terentius hoc loco vsus sit, eiusque rei ignoratio versus hos hactenus deprauarit. Sed hanc coniecturam meam vt non reiicio, ita non antè probabo, quàm eam libri alicuius veteris auctoritate confirmari videro, quod sanè non omnino despero.

CAPVT VII.

In Ciceronis Oratore ad Brutum locus auxilio veteris libri restitutus.

CICERONEM ego in his scriptis meis, admiratione quadam diuini illius ingenij commotus, sæpiùs fortasse laudo quàm aut res postulet, aut apud eruditos necesse sit. sed hoc quidem loco meo iure quodammodò facere mihi videor, si eum librum cum laude & honore commemorem, qui & vnus inter omneis excellet maximè, & quem Cicero ipse vbique laudandum & iudicij sui testimonio comprobâdum putauit. Librum autem illum optimum intellego, qui Orator ad M. Brutum inscribitur, in quo de perfecti illius & veri oratoris officio, quem numquam viderat Antonius, summus ipse & perfectus Orator disseruit. De cuius libri elegantiâ ita iudicare soleo, vt artifex ille Phidias in clypeum Mineruæ ita Ciceronem nostrû quidquid haberet artis, ingenij, eloquentiæ, iudicij, in vnum hunc librum contulisse. Ac vt inter orationes eius Milonianâ illâ nihil melius esse possit aut diuinius, sic inter libros & scripta nihil hoc vno, meo iudicio, cogitari potest accuratius

aut perfectius. Quamquam quid meum iudicium dico? cùm videam Ciceronem ipsum tam præclarè & magnificè de hoc libro sensisse, vt alibi testatum reliquerit, non recusare se quò minùs quantum de huius libri laude, tantundem de iudicij & ingenij sui famâ detrahatur. Equidem, quod ad me attinet, libenter profiteor, cùm in Ciceronis scriptis omnibus, nescio quàm vtiliter, sedulò quidem certè adhuc verser, nullum mihi tamen scriptum eius plus vel admirationis attulisse, vel voluptatis, addam etiam vtilitatis. Et fieri potest, vt hac in re affectus meus me fallat, nec tamen aliud aliquod scriptũ Ciceronis esse existimo, quod æquè vel ad iudicium, vel ad scribendi rationem conformandam possit conducere. illud quidem expertus habeo affirmare, ad compositionis ornatum, ad verba aptè connectenda, & ad efficiendum illum orationis quasi orbem, nihil hoc vno libro aptius esse & accommodatius. Quamobrem gratularer ego mihi, vt veniam ad id quod est huius instituti, si huic tam eleganti & erudito libro, & quem ego hactenus habui in delicijs, industriâ meâ aliquid vel opis vel lucis afferre possem. quod sanè conabor, & de loco quodam non opinionem meam, sed veteris cuiusdam libri, quo vsus sum, auctoritatem & lectionem proponam, quam ego non dubito quin vos præ vulgatâ illâ valdè sitis approbaturi. Vulgati sic,

Facilè igitur hic noster, quoniam loci certi traduntur, percurret omnes, vtetur aptis generatim, discet ex quo emanant etiam qui appellantur communes loci.

Qui locus & à lectione, & à distinctione hactenus malè habuit, & nunc à me auxilio eius libri, quem dixi, restituetur, in quo germana hæc & vera, vt opinor, Ciceronis lectio perspicuè exstat, *Facilè i. h. n. q. l. c. t. percurret omnis, vtetur aptis; generatim dicet; ex quo emanant etiam q. a. c. loci.* Quâ lectione quid potest melius esse aut certius? Orator, inquit, percurret omneis locos, è quibus argumenta duci possint, nec tamen sine delectu vtetur omnibus, sed dumtaxat accommodatis ad caussam & aptis: generatim etiam aliquando & vniuersè de re dicet, & à proprijs personis ac temporibus ad vniuersi generis tractationem orationem auocabit, ex quo fonte emanant & oriuntur communes illi qui appellantur loci. Sententia quidem ita non modò perspicua, sed etiam bona, vt nihil necesse sit, optimi libri auctoritatem pluribus verbis aut rationibus à me confirmari. Illud tantùm testificor, sicuti fides mea dubia est, librum hunc, cuius testimonio in hanc rem vsus sum, hodieque asseruari in publicâ bibliothecâ gymnasij Louaniensis, cuius sæpiùs inspiciundi mihi copia à Præfecto humaniter facta est.

CAPVT VIII.

Propertij carmen quoddam restitutum.

VBI sunt ij quibus hic totus corrigendi labor noster nugæ & ineptiæ videantur? negentque in veterum scriptis tanti interesse, hanc an illam lectionem seruemus? Quid? an non vnius dictionis, dictionis? imò syllabæ, imo litteræ deprauatio integram sæpè sententiam vel obscuram reddit, vel ineptam? negent si possunt, nisi fortè ne id quidem interest vt optimos auctores intellegamus. Non longè abiero, vocabo eos ad Propertium. Agite, versus istos quis vel sino risu, vel sine stomacho legerit?

Quantum ego sum Ausoniis crimen factura puellis,
Improba virgineo lecta ministra foco.
Pallados exstinctos siquis mirabitur ignes,
Ignoscat, lacrumis spargitur ara meis.

Quis est qui horum versuum ita vti leguntur, sententiam intellegere se profiteri audeat? aut quid est quòd Propertius hoc loco Palladis ignes exstinctos dicit? De Vestæ sanè ignibus Propertium intellegendum esse, ex antecedentibus facile video. Sed, obsecro, quid Palladi cum Vestâ? quis Græcorum vmquam vel Latinorum, cum Vestam significare vellet, Pallada nominauit? aut quis de Palladis ignibus vel fando audiuit? Nam quod quidam, quibus quoduis flagitium interpretando suscipere optatius est, quàm à vulgatâ corruptaque lectione recedere, acutè comminiscuntur, Propertium hîc, si dijs placet, ex sapientium opinione Palladem pro Vestâ dixisse, qui deorum omnium diuersa nomina communia esse inter se volunt, & ad vnum eumdemque deum referri, & Vestam, Pallada, Dianam, Iunonem, nomina esse plura, rem vnam & eamdem: eos ego valdè miror sibiipsis interpretationem tam ineptam probare vllo modo potuisse. Quis enim vmquam poëtæ concesserit, vt Venerem si quando nominaturus sit, Dianam pro eâ dicat, quoniam scilicet ex sapientium sententiâ dij idem sint? Quamquam non defuit etiam alius, qui de Pal-

Palladio Troiano, quod in Vestæ templo seruaretur, nescio quas metas nugas & ineptias scripserit, quas pudet & tædet me pluribus commemorare. Videte autem quàm parua res & quàm minutus error sit, qui frustrà eruditos etiam homines hoc loco explicando exercuit. Nam pro eo quod *Pallados* libris omnibus legitur, mihi dubium non est, quin *Pallidus* pro eo reponendum sit, Propertiusque ita scripserit,

Pallidus exstinctos si quis mirabitur ignes.

Vt Tarpeia dicat) hanc enim loquentem Propertius fecit:) Si quis pallidus & perculsus sacrosanctum Vestæ ignem exstinctum aspiciet, is ignoscat mihi, cùm eum non custodiæ neglegentiâ, sed fletu assiduo & lacrymarum flumine pænè obruerim. Plana & recta sententia, & in quâ comprobandâ non necesse habeo longiorem orationem expromere, quam videam cuilibet paullùm modò humaniori, etiam me tacito, statim suâ sponte iri probatum.

CAPVT IX.

M. Varronis Satyræ cuiusdam titulus explicatus, & locus emendatus.

DELECTATVS est ferè M. Varro in Satyrarum inscriptionibus acutâ aliquâ & nescio vnde ex abdito erutâ sententiâ, quæ quamquam plereque temporibus illis notæ & in vulgi ore fortasse fuerint, nobis tamen certè ita obscuræ sunt, vt in ijs interpretandis viri sæpè eruditi neque initium neque exitum satis dispexerint. Quod siuè lectionis frequenti depravatione fieri putandum est, siue etiam ingenij nostri culpâ accidat, vt nobis obscuriora videantur, quæ eruditis illis temporibus vel vulgò erant notissima, non facilè dixerim: illud quidem testor, non existimare me, rem vllam in litteris nostris maioris aut ingenij esse aut iudicij, quàm de Varronis librorum titulis sententiam suam interponere. Quod etsi ego mihi non tribuo, neque iudicio meo tantum arrogo, vt id me commodè putem posse facere; obscurioris tamen cuiusdam inscriptionis sententiam diu à me quæsitam, & aliquando, ni fallor, inuentam proponam hoc loco, de quâ viri eruditi iudicabunt, satisne commodè eam sim interpretatus. Titulum Satyræ cuidam Varro fecit, *Pransus paratus*, ex quâ duo modò loca à Grammaticis citantur. Quem prouerbij loco vsurpatum fuisse primâ fronte quilibet videat, in quam verò sententiam non quilibet, ac fortasse ne ego quidem, iudicium tamen meum proponam. Existimo igitur, veteres, cùm aliquem paratum ab omni parte & ad rem aliquam planè instructum ac intentum significare vellent, eum Pransum paratum vulgatâ quadam loquendi formâ solitos esse dicere, eiusque prouerbij tralationem à militibus sumpsisse, qui pransi & curatis corporibus expediti ac parati ducebantur ad pugnam. Cuius rei testem videor habere idoneum M. Catonem Originum libro v. *Exercitum suum pransum paratum, cohortatum eduxit foras atque instruxit.* qui locus primus, fateor, lucem mihi prætulit ad illum Varronis titulum explicandum, in quo tamen, id vt peruiam moneam, legendum videtur, *cohortatim*, non *cohortatum*, id est, per cohortes. Varro etiam ipse in aliâ quadam Satyrâ apertè huius prouerbij hanc sententiam indicat, *Quare, ô Marce, pransum ac paratum esse hominem oportet*, id est, paratum ad omnem casum & semper instructum esse hominem oportet. Ita enim lego apud Nonium; vulgati corruptè referunt, *Quare, ô Marce, pransum ac paratum esset, hoc minimè oportet*. Est autem posterior locus hic Varronis è flexibulis? flexabulis? an flexitabulis? dicam nescio. nam mihi quidem, ingenuè fateor, hîc tenebræ sunt. Video quid nostrates quidam docti viri scripserint, quæ neque referenda mihi sunt, quia non probo; neque refellenda, quòd ipse magis idoneum aliquid afferre non possim. Vellem tam prompta & facilis veri inuentio esset, quàm falsi confutatio.

CAPVT X.

Ciceronis locus in Hortensio, qui videatur è Platone expressus.

EDIDIT Cicero dialogum quemdam, quem Hortensium inscripsit, in quo cùm philosophiam Hortensius, homo remotus ab eo studio, & in forensi semper strepitu versatus, accusasset, ipse contra eum dicens, philosophiæ studium summis & verissimis laudibus ornauit. Sed eius tam vtilis & elegantis libri fragmenta dumtaxat quædam ad ætatem nostram peruenerunt, reliquis vel temporum iniuriâ, vel ipsâ rerum confectrice vetustate consumptis. Inter cetera autem fragmentum quoddam exstat, in quo egregiâ & valdè aptâ similitudine Cicero ostendit, non posse animum faci-

facilè ad illum summum & perfectum sapientiæ gradum peruenire, nisi priùs eloquentiæ studijs a lijsque humanioribus litteris quasi præparatum atque imbutum. Verba eius sunt:

Vt ij qui combibi purpuram volunt, sufficiunt priùs lanam medicamentis quibusdam; sic litteris talibusque doctrinis antè excoli animos, & ad sapientiam concipiendam imbui, & præparari, decet.

Quam tam egregiam comparationem videri potest Cicero ab illo summo dicendi & intellegendi magistro Platone accepisse, qui hac eadem similitudine Dialogo quarto De Iusto vsus est: Οὐκοῦν οἶσθα, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι οἱ βαφεῖς ἐπειδὰν βουληθῶσι βάψαι ἔρια, ὥστ' εἶναι ἁλουργά, πρῶτον μὲν ἐκλέγονται ἐκ τοσούτων χρωμάτων, μίαν φύσιν τῶν λευκῶν: ἔπειτα προπαρασκευάζουσιν οὐκ ὀλίγῃ παρασκευῇ θεραπεύσαντες, ὅπως δέξεται ὅτι μάλιστα τὸ ἄνθος, καὶ οὕτω δὴ βάπτουσι.

CAPVT XI.

M. Ciceronis locus libro secundo De Legibus emendatus.

M. CICERO cùm de origine legum & legislatoribus primis accuratè quæreret, Q. Fratrem libro secundo ita loquentem fecit:

Quid? quòd istum Zaleucum negat vllum fuisse Timæus? M. At Theophrastus auctor haut deterior meâ quidem sententiâ: meliorem multi nominant. Commemorant verò ciues ipsius, clientes nostri Locri.

Qui locus mihi cùm nec satis integer nec emendatus videatur, experiar, ecquid ei operâ meâ subueniri possit. Legendum igitur atque interpungendum locum hunc ita existimo, *Quid? q. i. Z. n. v. fuisse Timæus? M. At Theophrastus auctor haud deterior, meâ quidem sententiâ melior, cum multis nominat. Commemorant v. c. i. c. n. Locri.* Vt Cicero id dicat: Negat sanè Timæus vir magnus Zaleucum vllum fuisse; at Theophrastus tamen omnium sententiâ auctor haud inferior, vt ego autem iudico, etiam superior, sæpè & in multis locis huius Zaleuci commeminit. Atque ita sententia commoda sanè effici videtur. Ne quid tamen dissimulem, locus hic suspicionem mihi facit, non esse eum omnino plenum & integrum.

CAPVT XII.

C. Lucilij loci duo apud Nonium emendati Tibullus item & Propertius correcti.

C. LVCILII elegantis & vrbani poëtæ scripta omnia vel hominum iniuria abstulit, vel, vt multa alia, vetustas nobis inuidit. Pauca quædam modò veterum Grammaticorum beneficio ad nos deuenerunt, eaque ipsa plerumque vel fracta & mutila, vel ita corrupta, vt magni iudicij sit, in ijs carminis aut sententiæ rationem aliquam iuuenire. Vt autem Nonius Marcellus in veteribus huius poëtæ testimonijs frequentissimè vsus est, ita etiam deprauationis huius quamplurima apud eum reperiuntur exempla. Ego duo quædam è multis iam seligam, rem gratam, opinor, facturus ijs qui vnà cum antiquitatis studio antiquorum etiam scriptorum memoriam studiosè & libenter retinent. In vulgatis igitur Nonij, atque ijs etiam quibus emendandis viri quidam eruditi præfuerunt, Lucilij versus hi sic leguntur,

Aut cùm iter est aliquò, & causam commentant,
Vt apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

In quibus cùm manifesta deprauatio sit, videntur mihi hoc modo commodè posse restitui.

Vt cùm iter est aliquò; caussam & commenta viai,
Aut apud aurificem, ad matrem, cognatam, ad amicam.

Loquitur autem Lucilius, vt apparet, de muliercularum imposturis & calliditate, quæ si quò ituræ sint, quod viros latere velint, causas statim & excusationes in promptu comminiscuntur, ire se ad aurificem, ad matrem, aut ad amicam; reuerà autem ad amicum. Alter locus eiusdem poëtæ apud eumdem Grammaticum exstat, qui ipse, quia de mulieribus quiddam agit, cum hoc mihi videtur coniungendus:

Quòd si nulla potest mulier tam corpore duro
Esse, tamen tenero moueat succussa lacerto,
Et manus vberior lactanti in summe fidat.

Quo loco si legas, —— *tenerom moueat*
succussa lacertom,
Et manus interior lactanti in summe fidat.

aperta quidem & bona sententia erit. Præscribere autem mulierculis videtur, vt siquę imbecilliore corpore sunt ad concussationem

nem illam & dolorem lactentium puerorum fortiter tolerandum, vt humeros ac lacertos modicè moueant ac succutiant, manuque sinistrâ, ita enim interiorem manum interpretor, vber paullisper tractent & comprimant. Nisi fortasse cui pro eo *vberior*, non *interior*, sed *vlterior* commodiùs legi posse videatur quod ipsum non reijcio. Ratio autem erroris ex eo nata est, quòd vetustiores, quæ nos, Seruum, Virum, atque alia eius generis scribimus; illi Seruom, Virom scribebant. Quod & Grammatici antiqui, & monumenta etiã hodie testantur,

Sonom mæreitom corde dilexit souo.

In vetusto Epigrammate exstat,

Opto te saluom,

In libello Velij Fidi. quæ res ignorata etiã Tibullo nostro vitium attulit, apud quem versus hi constanter ab omnibus sic leguntur:

Ante meum veniat longos incomta capillos,
Et fleat ante meum mæsta Neæra rogum
Sed veniat caræ matris comitata dolore,
Mæreat hæc genero, mæreat illa viro.

Quis autem in Latinâ linguâ ita hospes est? aut quis aliquem Romani sermonis sensum habeat, qui non statim videat orationis illius barbariem & sordes? Mærere alicui, seu Mærere genero & viro, pro, lugere generum aut virum. Haut timidè quidem igitur hoc loco lego,

Mæreat hæc generom, mæreat illa virom.

Quod qui aptum & commodum esse non sentit, quartum is aut millesimum potiùs nihil sapere existimandus est. Eodẽ modo etiam apud amores & delicias meas Propertium, hos versus emendandos existimo:

Cur ventos non ipse rogis ingrate petisti?
Cur nardo flammæ non oluere meæ?

Olere nardum aut vnguenta cùm meliùs & Latiniùs dicamus, quàm olere vnguento, ne hîc quidem verebor legere,

Cur nardom flammæ non oluere meæ?

Quomodo etiam libenter apud eumdem legerim,

Hoc mihi perpetuũ ius est, quòd solus amator
Nec citò desisto, nec temerè incipio.

Vbi vulgati, *Hoc mihi perpetuò ius est.* Perpetuum enim ius Propertius dixisse videtur, alludens ad prætorum perpetuum ius & edicta, quæ tolli aut conuelli per alium prætorem non licebat: itaque Propertius ait, hoc sibi tamquam prætorij perpetuum ius esse, quòd solus nec facile amori se implicaret, & semel irretitus constanter in suscepto amore perseueraret.

CAPVT XIII.

Quid sit apud Ciceronem libro primo in Verrem, digitum tollere.

ISTE *verò non procrastinat, locare incipit, non proscriptâ atque edictâ die, alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. itaque renunciat Habonius illam decisionem tutoribus. accurrunt tamen ad tempus tutores, digitum tollit Iunius patruus; isti color immutatus est. vultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret, cœpit cogitare, Si res abiret ab eo mancipe, &c.*

FVI aliquando in eâ sententiâ, vt existimarem, in his Ciceronis verbis, Digitum tollere, signum esse negantis, & non assentientis ei conditioni quæ proponeretur, vt contrà manus tollere Latinis, & χεῖρας ἀνατεῖναι Græcis, assensionis & admirationis signum esset. Itaque locum hunc ita intellegebam, quasi Iunius patruus digitum tollens ostendere vellet, se non assentiri ei locationi Verris, eamque rem se impediturum. Nunc autem cùm locũ attentiùs consideraui, in alia omnia eo; & existimo, Digitum tollere, hoc loco signum esse assentientis & acceptantis eam locationem quæ proponeretur. Quam rem vt clariùs explicem, pauca mihi quæ antiqui moris sunt, altiùs repetere necesse est. Solent veteres templa deûm, vias vrbis, vectigalia, certo pretio proposito, cuilibet de populo, qui modò antè prædibus & prædijs cauisset, publicè elocare. idque, vt ex Ciceronis libris De Legibus iudicare est, per Censores fiebat, qui deinde, præfinito tempore locationis exacto, diligenter perspicere solent & rationem exigere, an vel templa sarta tecta essent, vel viæ, ita vti conuenerat. munitæ; quã etiam curam, ijs impeditis, vel non electis, Consules aut Prætores habuisse videntur. Qui igitur, vt ad rem veniam, auctorem se locationis esse profiteretur, & hanc vel illam ædem tuendam suscipere vellet, digitum tollebat, eaque manus significatione conducere se & redimere id opus ostendebat. Ex quo etiam conductores eiusmodi aliquando Redemtores à redimendo, aliquando Mancipes dicuntur, quia, vt Festus interpretatur, manu significabant se auctores emtionis. Quòd autem ille obscuriùs manu dicit eos significasse, id ex hoc Ciceronis loco apertum est, eos digiti sublatione ostendisse. Itaque sententia Ciceronis est, Cùm Verres locare incœpisset ædem Castoris, quàm dicebat Iunium pupillum non sartam tectam

tra-

tradidisse, accu triste statim Iuniū patruum, digitum sustulisse, & se auctorem eius locationis esse professum; si quâ tamen in re aliquid à pupilli patre prætermissum, aut non ex conuentione rectè traditum esset. Eâ autem re perturbatum Verrem, qui, si res abiisset ab eo mancipe quem ipse apponi curasset, prædam, quam spe iam & cogitatione deuorarat, amisisset, nimis improbè & impudenter vetuisse ait, ne liceret pupillo, seu eius tutoribus opus redimere. Quod autem, vt id corollarij vice addam, hoc loco legitur, *non proscriptâ atque edictâ die*, D. Lambinus eo *prodictâ* fecit; mihi autem *editâ* legendum videtur. Edere autem diem, est publicè proscribere & indicare diem, quomodo, vt opinor, IC. nostri aliquoties locuti sunt.

CAPVT XIV.

M. Catonis libri cuiusdam titulus restitutus.

M. Catonis libri cuiusdam De Falsis pugnis commemoratio fit apud vetustiores Grammaticos. Cuius inscriptio tamen satisne recta & integra sit, soleo nonnumquam addubitare. Nam eùm eo libro, quod ex fragmentis perspicuum est, non aliud quàm de magistratuum & prætorum iniquo imperio & dominatione in prouincijs, tyrannide in socios, denique de pœnis, multis, plagis falsò & præter æquum prouincialibus irrogatis, apud populum conquestus sit: videtur mihi quidem inscriptio illa, De falsis pugnis, non satis huic materiæ & argumento conuenire, potiusque ex eâ leui mutatione, De Falsis pœnis faciendum. qui titulus cum argumento libri ita conuenit, vt ego quidem existimem, germanam eam & veram esse huius Orationis inscriptionē. Affert autem Agellius ex hoc seu libro, seu, quod verius est, Oratione, illustrem quemdam locum, quem ego operæpretium duxi totum adscribere: *Dixit à decemuiris parum sibi benè cibaria curata esse, iussit vestimenta detrahi atq; flagro cedi. Decemuiros Brutiani verberauere, videre multi mortales. quis hanc contumeliam? quis hoc imperium? quis hanc seruitutem ferre potest? Nemo hoc rex ausus est facere. Eáne fieri bonis, bono genere natis, boni consulitis? Vbi societas? vbi fides maiorum? Insignitas iniurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas per dedecus atque maximam contumeliam, inspectantibus popularibus suis, atque multis mortalibus te facere ausum esse? Sed quantum luctum, quantumque gemitum, quid lacrumarum, quantumque fletum factum audiui? Serui iniurias nimis ægrè ferunt: quid illos bono genere natos opinamini animi habuisse, atque habituros dum viuent?* Hæc Cato vt in re graui, acri & contentâ oratione narrauit, in quâ vt summam illam & consummatam eloquentiam fortasse desideres, ita certè perfectæ illius & veræ eloquentiæ tamen lineamenta quædam in eâ inuenias. Quod autem Cato dixit: *Sed quantum luctum, quantumque gemitum? quid lacrumarum, quantumque fletum factum audiui?* Imitatus id Cicero in Verrem de Filodami supplicio videri potest, qui in eâ re deplorandâ quattuor etiam illa Catonis verba vsurpauit: *Quid lacrumarum ipsum Neronem putatis profudisse? quem fletum totius Asiæ fuisse? quem luctum & gemitum Lampsacenorum?*

CAPVT XV.

De Ciceronis locis duobus in Epistolis ad Atticum coniectura.

Cicero libro VII. ad Atticum:

Sed stomachari desinamus, tempori pareamus, cum Cneio in Hispaniam eamus. Hæc opto in malis, quoniam illius alterum consulatum à rep. ne datâ quidem occasione repulimus.

Loco huic si vitium inesse dicam, temerè fortassis faciam, præsertim cùm eruditissimi viri, qui in epistolas has scripserunt, de loci huius integritate ne dubitauerint quidem. Et sanè sententia, vt vulgò legitur, non incommodissima est; ego tamen pro illo, *Hæc opto in malis*, non paullò malim legi, *Hæc optima in malis.* quod quasi prouerbij quemdam locum habet, & quod ad sententiā ac sermonis elegantiam sanè commodius est. Ibo, inquit Cicero, eum Pompeio in Hispanias, non quia id aut tutissimum, aut honestissimum omnino sit, sed è duobus malis, in quorum alterum necesse habemus incurrere, eligamus sanè optima. Sed hæc correctio mea satis fortasse audax videri possit; illa tamen quam nunc proponam, etiam audacior. Cicero eodem libro:

Ita tempus ferebat. siquidem & iam vos duo taleis ad quintum miliarium.

Hæc à Cicerone dicuntur excusante se apud Atticum de litteris quibusdā ad Cæsarem missis, quas inimici eius vt nimis humiliter & abiectè scriptas criminabantur.

Quod quidem Cicero ita hîc excusat, vt neget potentiæ & dominationi Cæsaris per adulationem aliquid â se datum, sed necessitati temporum illorum se paruisse, quibus sapientissimus quisq; semper inseruiendum & obtemperandum putasset. Quinetiã ipsum Atticum vnà cum Sex. Peduceo, præter dignitatem, temporum videlicet caussâ, Cæsari ad quintũ miliarium obuiàm prodijsse. Hæc quidem Ciceronis sententia est: sed hoc loco, *Vos duo taleis*, quid illud *taleis* faciat, non facilè video, neq; simile aliquod loquendi genus legere memini. Quid igitur si loco eius *Taleis*, vnius litteræ mutatione *Kaleis* reponamus? quod quidem mirè hîc conuenit, vt dicat, Atticum Cæsari ad quintum miliarium Kaleis vsque obuiàm iuisse. Kales autem seu Cales municipiũ Italiæ est, cuius Cicero in his ipsis Epistolis aliquoties meminit. Hanc coniecturã meam cùm ad P. Wauerium præstanti eruditione & moribus virum, & mihi cùm multis officijs, tum sanguinis etiã & cognationis necessitudine cõiunctissimum, retulissem, intellexi ei vehementer probari. Cuius iudicio fretus, ausus sum eam his scriptis traditam, vestris eruditorumque sententijs subijcere.

CAPVT XVI.

Quam caussam damnationis Cicero in P. Rutilij iudicio dixerit, eandem etiam Demosthenem in Euæonis condemnatione posuisse.

Cicero sæpiùs indigniratem & labem turpissimi illius iudicij conqueritur, quo vir optimus & innocentissimus P. Rutilius ciuitate & fortunis omnibus per scelus & iniuriã est expulsus. Eius autem damnationis caussam libris de Oratore hanc attulit, quòd homo sapiens & philosophus, vt olim ille Socrates, caussam suam apud iudices copiosiùs & ornatiùs defendi noluerit, sed innocentiam suam nudâ modò & simplici oratione probari:

> *Nunc*, inquit, *talis vir amissus est, dum caussa ita dicitur, vt si in illa commentitia Platonis ciuitate res ageretur. Nemo ingemuit, nemo inclamauit patronorum, nihil cuiquam doluit, nemo est questus, nemo remp. implorauit, nemo supplicauit.*

Demosthenes etiam contra Midiam, Euæonem quemdam, virum suis probatum, in caussâ quadã non difficillimã iccireò damnatum ait, quòd in iudicio illo neque fleuisset, neque iudicem vllum deprecatus esset, neque aliud aliquid ad commouendam misericordiam humiliter fecisset. Verba Demosthenis sunt: Ἀπώλετο γὰρ αὐτὸ ἔγωγε μιᾷ μόνον ἀλώναι ψήφῳ, καὶ ταῦτα ὔτε κλαύσαντα, ὔτε δεηθέντα τῶν δικαστῶν ὐδενὸς, ὔτε φιλάνθρωπον ὔτε μικρὸν ὔτε μέγα, ὐδ' ὁποιοῦν πρὸς τὰς δικαστὰς ποιήσαντα.

CAPVT XVII.

Ciceronem à Cornelio Tacito leuiter & ieiunè videri reprehensum.

In iocis & facetijs Cicero semper deus est, neque vlla ferè tam seuera aut grauis caussa est, in quâ non ille iocorum opportunitate iudices & populum ad risus ac hilaritatem traduxerit. Sed præcipuè cùm in C. Verrem diceret, in hoc genere dominata est eius oratio. In quâ caussâ multa facetè & venustè cùm in Verrem ipsum, tum in patronum eius Hortensium Cicero dixit, atque inter alia in Verris etiam nomen ipsum facetè & acutè illusit, veluti libro primo Accusationis De præturâ vrbanâ:

> *Quorum alij, vt audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinum: alij etiam frigidiores erant; sed quia stomachabantur, ridiculi videbantur esse, cùm Sacerdotem exsecrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset.*

Cuius vtriusque ioci ratio hæc est: verrem, porcum exsectis genitalibus membris Latini dicimus. id autem, eius quem Cicero accusabat, nomen gentilitium erat. itaque cùm præturam Verris vrbanam & iurisdictionem eius variè reprehenderet, ait, tam notam & apertam fuisse istius in iure dicundo libidinem & nundinationem, vt ne populus quidem iocis & dictis in eum abstinuerit, sed alios dixisse, minimè esse mirandum Ius Verrinum esse tam nequam; alios Sacerdotem reprehendisse, qui Verrem tam nequam reliquisset. Prioris ioci ratio in ambiguitate verbi est. Ius enim Verrinum aut iurisdictionem Verris significare potest, aut ius verrinæ carnis, quod insipidũ & insuaue est. Posterioris ioci hæc ratio est: C. Sacerdos ante Verrem prætor vrbanus fuerat; ei cùm Verres succederet, ridiculi quidam homines Sacerdoti irasci se dicebant, qui Verrem tam improbũ reliquisset. Sacerdotum enim erat hostias immolare: verre autem porco solent veteres rem diuinam facere cùm alijs quibusdam dijs, tum etiam Marti. Vetus quidam poëta,

> *Mars voueo, si vmquam redierit, facturum bidente verre.*

Ergo

Ergo isti non tam faceti quàm ridiculi homines Sacerdotē exsecrabantur, quòd hunc Verrem non immolasset, eumque tam improbum successorem reliquisset. Ioci hi, si veritas dicēda est, satis leues & frigidi sunt, fateor: sed tamen cur in his Cornelius Tacitus, Annalium scriptor eruditus & elegans, Ciceronem tam seuerè reprehenderit, caussam inuenire nondum potui. Is enim in eo libro, in quo sui temporis oratores cum veterum eloquentiâ nimis audacter contendere ausus est, cùm alia quædam in Cicerone obscurè reprehendit, tum de his iocis sententiam suam malignè sanè interponit.

Nolo, inquit, *irrideri rotam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoque verbo pro sententiâ positum, Esse videatur. Nam & hæc inuitus retuli, & plura omisi.*

Audio Censoris verba. Non placet tibi, Tacite, vituperari ius Verrinum. num igitur Cicero vituperat? populū, non Ciceronem accusa, qui huius siue facetiæ, siue, vt tibi videtur, ineptiæ auctor fuit & inuentor. Itaque statim post recitatos iocos istos Cicero, sentiens non satis dignos eos esse acumine & elegantiâ ingenij sui, detestatur & deprecatur opinionem illam, nequis eorum, qui adessent, existimaret ea à se pro tēpore conficta, sed populi & vulgi sermone iamdudum iactata: *Quæ ego*, inquit, *non commemorarem, neque enim perfacetè dicta, neque porrò hac seueritate digna sunt; nisi vos illud vellem recordari, istius nequitiam & iniquitatem tum in ore vulgi, & communibus prouerbiis esse versatam.* Itaque vide quantum ego à te, Tacite, dissentiam. Tibi aut ineptū aut præter dignitatem oratoris videtur, eiusmodi tam leues iocos commemorare: mihi in hac caussâ nihil videtur à Cicerone accommodatius, aut pro te dici potuisse aptius. Nam cùm de iurisdictione ageret, hoc est, eâ de re, quæ non argumentis, sed populi testimonio & vulgi sermone posset maximè comprobari: nihil potuit aptius aut verisimilius afferri, displicuisse populo Romano totam istius præturam, quàm quòd certi quidam homines de plebe, vulgò ne iocis quidem & dictis in eum abstinuissent, quibus improbitatem eius, & in iure dicundo leuitatem coarguerent. Quòd autem Tacitus ait, *Nolo irrideri rotam fortunæ.* quod ipsum non obscurè in Ciceronem dicitur. rotam fortunæ vbi Cicero irriserit, non alium equidem locum inuenio, quàm illum in L. Pisonem: *Cùm collega tui domus cantu & cymbalis personaret, cumque ipse nudus in conuiuio saltaret, in quo ne tum quidem, cùm illum suum saltatorium versaret orbem, rotam fortunæ pertimescebat.* Quem elegantissimum iocum si reprehendendum Tacitus reuerà putauit, valdè requiro iudiciū eius: sin non putauit, sed cùm aliud non haberet quod reprehēderet, vt ramen institutæ caussæ suæ seruiret, hoc maluit quàm nihil reprehendere, desidero hominis eruditi in alienis scriptis candorem & simplicitatem. Quid enim in hoc loco est, quod aut vulgare videri possit, aut sordidum, aut ineptum? quid non acutè & venustè dictum? Apage igitur, Corneli, cū istis ineptijs, apage. Non est ea Ciceronis fama & gloria, quę tam leuibus & ieiunis calumnijs frangi aut debilitari possit; & quod bonâ pace tuâ dixerim, ne tu quidē is, qui de Ciceronis admirabili & perfectâ in omnem partem eloquentiâ, temerè iudiciū & sententiam feras.

CAPVT XVIII.

Propertij Elegiam quamdam videri disiungendam, quæ coniunctiua legatur.

PROPERTII Elegia IIX. è libro primo opinor est, quæ adhuc quidem sub vno titulo pro vnâ eademque constanter lecta est: sed quę mihi tamen pro rei & argumenti diuersitate in duas ea sque disiunctas Elegias videatur distinguenda. Initium Elegiæ quam dico, hoc est,

Túne igitur demens? nec te mea cura moratur?
An tibi sum gelidâ vilior Illyriâ?

Quam ego continenter legi volo ad hunc locum,

Hic erit, hic iurata manet, rumpantur iniqui,
Vicimus, assiduas non tulit illa minas.

Ex hoc autem loco, & in his ipsis versibus initium nouæ Elegiæ & distinctæ à superiori illâ faciendum existimo. Quod quidem & ordo & argumentū Propertij apertè indicant. Nam cùm illâ Elegiâ, *Túne igitur demens?* de discessu Cynthiæ dolenter lamentaretur, quæ cum nescio quo prætore in Illyriam, relicto Propertio, nauigare volebat: tunc hac Elegiâ, *Hic erit, hic iurata manet*, mutatâ iam mente Cynthiæ, vehementer gaudet & exsultat poëta, se tantùm precibus & lacrymis apud Cynthiā valuisse, vt cùm magna ei & multa à prætore illo promitterētur, destiterit tamen à nauigatione, & Propertij amorem omnibus diuitijs eius & pollicitationibus præposuerit. Absurdū autem valdè & meâ sententiâ ineptum fuerit, res tam diuersas vnâ & eadem Elegiâ velle in-

cludere, iisdemque versibus & lamentari atque deplorare Cynthiæ discessum, & iterùm gloriari atque exsultare de mansione eius & profectione omissâ. Libenter ibit in sententiam meam qui Elegiã totam & argumentũ attentiùs considerauerit. Simili vel errore vel negligentiâ peccatum etiam libro illo singulari, quem quartum vulgò faciunt, existimo, vbi sequentis Elegiæ primi versus ad præcedentem neglegenter & imperitè, meo iudicio, adiuncti leguntur. Nam versus illi,

Cùm fieret nostro toties iniuria lecto,
Mutato volui castra mouere toro.

qui ad finem octauæ Elegiæ leguntur, omnino addendi sunt ad initium sequentis Elegiæ hoc modo.

Elegiâ IX.

Cùm fieret nostro toties iniuria lecto,
Mutato volui castra mouere toro.
Phyllis Auentinæ, quædam est vicina Dianæ,
Sobria grata parum, cùm bibit omne, decet.

Atque ita deinceps. G. tamen Canterũ præstanti ingenio & eruditione adolescentem video in eâ esse sententiã, vt vtramque hanc Elegiã, quæ in vulgatis octaua & nona est, coniungi & in vnã redigi velit, quòd in vtraque quiddam de Lanuuio commemoret, quod equidẽ non possum improbare, sed in hoc tamen liberrimo scribendi genere ego cuique liberum esse puto, sententiam suam sine præiudicio verecundè proponere.

CAPVT XIX.

De Ciceronis loco libro quinto in Verrem coniectura.

CVM *hæc omnia quæ polliceor, cumulatè tuis proximus plana fecero, tum istuc ipsum tem bo quod abs te mihi datur, eo contentum me esse dicam.*

D. Lambinus singularis ingenij & iudicij vir, & cuius acumen & ἀγχίνοιαν in coniecturis mirari sæpè soleo, cùm ad hunc locum venisset, apertè & ingenuè fassus est, aquam hîc sibi hærere, neque aliud de eo, quàm corruptum esse, posse dicere. Et est certe corruptus: quid enim illud sibi vult, *Tuis proximus plana fecero?* Mihi aliquando legendum videbatur, *Diebus proximis plana fecero.* quod à scripturæ sanè vestigijs aliquantulùm recedit, sed ad sententiam optimè conuenit. Cùm enim Cicero sæpiùs iudicibus minatus esset, si fortè Verres donis datis muneribusque iudiciorum seueritatem perrupisset, se totam illam caussam ad populum Romanum & ad maiestatis iudicium reiecturum esse: nunc hîc in eamdem sententiam dicere videtur, se ista omnia quæ pollicetur, diebus proximis, videlicet si absoluto Verre caussa ista apud populum retractanda sit, plana ac manifesta esse facturũ. Nunc tamen accuratiùs mihi hac de re cogitanti leui mutatione locus hic optimè corrigi videtur, si legamus, *eius proximis plana fecero.* quæ quidem coniectura mea ita parum à libris recedit, & ad sententiam ita apta est, vt propè absit quin asseuerem, hunc locũ ita esse omnino restituendum. Ac siquis attentiùs considerct, videbit ex præcedentibus verbis, hanc lectionem planè effici: *Producam etiam,* inquit, *Consanos municipes illius ac necessarios, qui te nunc serò doceant, iudices non serò illũ P. Gauium, ciuem Romanum fuisse & municipem Consanum.* Vt Cicero dicat, Cùm hæc omnia quæ polliceor, videlicet ciuem Romanum à te securi percussum esse, hunc Gauiũ municipem Consanum fuisse, cùm hæc omnia abundè per eius proximos & amicos docuero, qui & ipsi ciues Romani sunt, & de statu eius optimè scire possũt, tum, &c. Eius igitur proximis plana facere, intellegit, per eius Gauij proximos & necessarios docere. Vt autem Latinè dicimus, Testibus aliquid planũ facere, Tabulis planum facere, id est, per testes & tabulas; ita quidem ad eamdem similitudinem, Eius proximis planũ facere quin rectè dicamus, dubitari non debet.

CAPVT XX.

Ciceronis locus oratione pro C. Rabirio perduellionis reo, qui partim videatur ab Æschine, partim à Demosthene desumtus.

CICERO in graui illâ & amplâ caussâ, in quâ vnâ cum C. Rabirij capite & fortunis ipsa pæne Reip. salus in discrimen vocabatur, meritò statim initio orationis deos comprecatus est, vt eo die & hominis innocentis salus per eos defendi, & respublica constitui saluberrimo exemplo posset; post deorum autem inuocationem etiam ipsum populum, qui ferendi suffragij ius habebat, implorat & obsecrat, vt eorum item auxilio vitam fortunasque Rabirij, & simul Reip. dignitatem conseruare ab inimicis liceret. *Quæ cùm ita sint,* inquit, *primùm, quod in tantâ dimicatione capitis fortunarumque fieri necesse est, ab Ioue optimo maximo, ceterisque dijs, deabusque immortalibus, quorum ope & auxilio multò magis hæc Resp. quàm ratione hominum & consilio gubernatur, pacem*

cem ac venium peto, precorq́; ab ijs vt hodiernum diem & ad huius salutem conseruãdam, & ad Remp. constituendã illuxisse patiantur: deinde vos, Quirites, quorum potestas proximè ad deorum immortalium numen accedit, oro atque obsecro, quoniam vno tempore vita C. Rabirij, hominis miserrimi atque innocentissimi, salus Reip. vestris manibus suffragiisque permittitur; adhibeatis in hominis fortunis misericordiam, in Reipub. salute sapientiam, quam soletis.

Æschines autem cùm mentitæ legationis nomine à Demosthene in iudicium adductus esset, ageretutq́; caput eius, & fortunæ omnes, hac eadem comprecatione in defensione suâ vsus est, à quo videri possit Cicero illa superiora sua mutuatus: Παρακαλῶ δὲ καὶ ἱκετεύω σῶσαί με, πρῶτον μὲν τοὺς θεούς, δεύτερον δ' ὑμᾶς τοὺς τῆς ψήφου κυρίους. Quod autem Cicero, pro more suo copiosiùs omnia dicens & fusiùs dilatans, etiam illud interserit, *quorum ope & auxilio multò magis hæc Resp. quàm ratione hominum & consilio gubernatur.* totidem id pænè verbis ante eum de Atheniensium vrbe dixit Demosthenes, ὅπερ ἀεὶ σώζει τὴν πόλιν πολλῷ τῶν στρατηγημάτων μᾶλλον.

CAPVT XXI.

De Varronis loco in Satyris coniectura.

VARRONIS Satyra est Quinquatria, quâ in medicorum genus illusisse, & medicinam ipsam insectatus esse ex fragmentis videtur. Ex eâ Nonius Marcellus hoc affert:

Tu Phedi, audes contrà dicere, cùm in eborato lecto ac purpurei operis toro cubare videas ægrotum? & eius priùs album quàm tympen subducere malis?

Locus miserè deprauatus & pænè depositus, & quem non ausim polliceri à me restitutum iri. An idoneam tamen aliquam sententiam ex his tam corruptis verbis possimus efficere, tentabo hoc loco. Nonius hunc locum affert in dictione Turdi: quod verbum cùm hoc toto fragmento non inueniatur, facilè apparet, aut mutilum aut fractum esse locũ hunc, aut certè vitiatum, & quæ mea sententia est, in eius dictionis locum aliud aliquod verbum per neglegentiam substitutum. Videamus igitur an eiectam & per iniuriam expulsam hanc vocem in suam & pristinam sedem possimus restituere. *Tympen* hoc loco quid valeat, nescire me libenter fateor, & planè existimo deprauatum verbum hoc aliunde irrepsisse. quid si igitur in eius locum *Turdum* substituamus? quâ voce Varronem hîc vsum esse, Nonij testimonio cognoscimus. Valdè id quidem hoc loco conueniat, id facilè iam paruâ mutatione veram fortassis lectionem & sententiam Varronis indagabimus. Legam enim sic: *Tu P. s. c. d. c. i. e. l. a. p. o. t. c. videas ægrotum? & eius priùs turdum quàm aluum subducere malis?* Pauca quædam quæ transposita mihi videbantur, in ordinem redegi, & ex illo *album aluum* feci. Nunc videamus sententiam. Iocatur Varro, opinor, in Phedium quemdam egenũ & misellum medicum, qui ad diuitis sumptuosas & instructas ædes intromissus, cùm dominum ipsum eburneo lecto & purpureo toro iacentem videret, insolens tanti apparatus, vix hiscere & contra domini sententiam aliquid dicere audebat, & homo famelicus potiùs turdum quem appositum videbat, quàm aluum domini subducere mallet. Quomodo loci huius acuta & digna Varrone efficietur sententia. Cùm enim subducendi verbo ita vtantur Latini, vt dicant aluum subducere, pro aluum mitigare & soluere, itemque subducere turdum, vel aliud quid, pro, furtim & clàm auferre, facetè nunc huius verbi ambiguitate ludens Varro ait, miserum istum medicum potiùs cupere & inhiantem optare domino turdum suum subducere, quàm id quod medici erat, aluum eius soluere. Hæc igitur an vera Varronis lectio aut sententia sit, non habeo affirmare: difficulter verisimilius aliquid afferri posse, id affirmo.

CAPVT XXII.

Propertium valdè propriè verbo Defendendi, & voce Fastus, & Ciceronem verbo Perseuerandi, vsos.

PROPRIE valdè & præter vulgatũ vsum verbo Defendendi, Propertium eruditum poëtam vsum obseruaui, hoc versu:

Nunc tu siue leges vmbrosæ flumina siluæ,
Siue Aniena tuos tinxerit vnda pedes;
Nympharum cupidas semper defende rapinas,
Non minor Ausonijs est amor in Dryadis.

Quo loco Defende nõ aliud certè est, quàm Repelle, Arce, & Auerte. Quomodo etiam Cicero hoc ipso verbo oratione pro Roscio Amerino vsus videtur: *Ausum antè esse quemquam se in id conclaue committere, cùm ibidem essent*

essent duo adolescentes filij, qui & sentire, & defendere facilè possent? Quo loco *defendere* prohibere esse videtur. Ita C. Cæsar Rerum gestarũ Commentario primo: *Et quòd bellum non intulerit, sed defenderit,* id est, repulerit. Verbo etiã *fastus* idem Propertius, non quomodo vulgò vtimur, pro arrogantiã, superbiã, aut despicientiã vsus est; sed nouã quadam & magis propriã verbi eius significatione, pro contemtu & repulsã id vsurpauit. Et quidem quoties eo verbo vtitur, non aliter id vsurpat. Ostendam exemplis quod dico. Elegiã XVI. libri tertij:

Testis Cretæi fastus quæ passa iuuenci,
Induit abiegnæ cornua falsa bouis.

Fastus passa, repulsam passa manifestè hoc loco valet. Et libro illo quem quartum vulgò nominant, Elegiã V.

Non te Medeæ delectent probra sequacis,
Nempe tulit fastus ausa rogare prior.

Et libri II. Elegiã XIV.

Nec mihi iam fastus opponere quærit iniquos,
Nec mihi ploranti lenta sedere potest.

Et libri I. Elegiã XIII.

Nec tibi præteritos passa est succedere fastus,
Nec sinet abduci, te tuus ardor aget. Et alibi:
Exclusa inque vicem fastus patiare superbos,
Et quæ fecisti facta queraris anus.

Eiusmodi in doctissimo isto poëtã multa reperire licet, quę sint ei quodammodò propria, nec facilè eum alio communia. Vt autem istis Propertius propriè vsus est, ita etiam Cicero Perseuerandi verbũ nouã quadam minimeque vulgari ratione vsurpasse, videtur pro P. Quinctio: *Vt necessariò cõfiteare neque eorum tam temerarium quemquã fuisse, neque teipsum id quod turpissimè suscepisses, perseuerare & transigere potuisse.* Perseuerare, perficere, & constanter ad finem deducere Cicero dixit. quomodo etiam eiusdẽ temporis scriptor L. Sisenna hoc ipsum verbum in historijs vsurpauit: *Idemque perseuerauerunt vti lex perueniret ad quæsitorem.* Hæc siquibus leuiora fortassis videbuntur, aut potiùs quia leuiora quibusdam videbuntur, ij sciant, me non eruditis ista scripsisse, sed in iuuentutis modò gratiam pauca hæc, quæ rariora & minùs obuia videbantur, annotare voluisse.

CAPVT XXIII.

De Ciceronis loco Diuinatione in Verrem accuratiùs quæsitum.

PVTASNE *te posse quæ C. Verres in quæsturã, quæ in legatione, quæ in præturã, quæ Romæ, quæ in Italiã, quæ in Achaiã, Asiã, Pamphyliaq; patrarit: ea quemadmodum locis diuisa sunt, sic criminibus & oratione distinguere.*

Vitium huic loco subesse non dico, dignam dubitationem subesse constanter dico. Nam primum si quis attentiùs cõsiderauerit, quid est quod Cicero de Verris flagitijs ait, *quæ Romæ, quæ in Italiã?* In Italiã enim totã quod Verris crimen aut flagitium fuit? fuit? quod autem esse potuit? Nam pręturæ iurisdictio, in quã multos læsit, Romã & vrbe terminabatur: quæstura autem & legatio iam non ad Italiam, sed ad exteras prouincias attinet, vt diuinare quidem non possim quando aut quo tempore Verres flagitium aliquod, aut vel leuissimam iniuriam in Italiã cõmiserit. Quid autem quòd ne ipse quidem Cicero sequẽtibus libris, in quibus omnia eius facta & dicta minima studiosè reprehendit, vllius facti crimen in Italiã coarguit? An igitur oratoriè Cicero & ad augendam inuidiã in hac locorum commemoratione Italiam posuisse existimandus est? an potiùs pro Italia, Sicilia in Ciceronis libris reponenda sit? in quã scelerum suorum vestigia plurima impressa Verres reliquit. Quod quidẽ ego iudico: neque adduci possum vt existimem, Siciliam à Cicerone in hac locorũ diligenti enumeratione prætermissam, in quã & maxima Verris scelera exstabant, & cuius vnius prouinciæ caussã hic labor omnis Ciceroni & accusatio suscepta erat. Sed hoc genus præter auctoritatem librorum omnium corrigendi cùm plerumque temerarium sit, hactenus mihi credi volo, quatenus id aut certa ratio, aut argumenta conuincunt.

CAPVT XXIV.

Varronis locus in Satyris emendatus.

SATYRAE suæ cuidam titulum Varro fecit, γνῶθι σεαυτόν. Ex quã Nonius hoc fragmentum affert:

Nihil sunt Musæ politis quasi artificiè dixi.

Qui locus cùm manifestè corruptum se clamet, neque dum tamen medicinam vllam inuenire potuerit, experiar & ego, ecquid in eo emendando diligentia mea profici possit. Lego igitur:

Nihil sunt Musæ Polyclis vestri, quas artificè duxit.

Quod ego in bellos illos & elegantes homines dictum à Varrone accipio, qui statuarum, imaginum, atque eiusmodi deliciarum admiratione nimiã tenebantur. vt Varro dicat, parui aut nihili potiùs faciendas esse Musas

ſas illas Polyclis, quas ex ære artificiosè duxit. Vocem autẽ *veſtri* ex alijs libris addidi. Ac Polyclis quidem ſtatuarij Plinius meminit: de opere autem eius, aut de Muſarum ſtatuis, in quibus artem ſuam maximè expreſſam reliquiſſe, ex hoc Varronis loco videtur, nec Plinius, nec alius quiſquã, quod ſciam, meminit. Vt autem Varro *artificè ducere* hoc loco dixit, ita poëta neſcio qui apud Ciceronem, *Priami domum auro atque ebore instructam regificè*, eadem deriuationis formâ dixit. Addam hîc etiam, vel explendi capitis cauſeâ, alium quemdam Varronis locum è Satyrâ *γεροντοδιδασκάλῳ*, qui in vulgatis miſerè corruptus legitur:

Noctu cultro coquinari ſe traiecit, nondũ enim mihi inuenti erant cultelli empeſtati è Bithyniâ.

Lego, *Noctu cultro coquinario ſe traiecit, nondum enim mihi inuenti erant cultelli illi importati è Bithyniâ.* Cultellos autem quoſdam ſignificare videtur, qui ad finiendam vitam à neſcio quibus in Bithyniâ erant inuenti. quâ de re cùm diu inquiſiuiſſem, nihildum reperire tamen certi potui.

CAPVT XXV.

In Propertio verſus duo, qui alieno loco inſerti erant, in propriam ſedem reſtituti.

DEPLORARE meritò mihi liceret in Propertio eruditiſſimo & vno omniũ elegantiſſimo poëtâ, tot locorum vel obſcuritatem vel deprauationem veriùs, ſi id vnius Propertij eſſet propriũ, ac non ei cum optimo & vetuſtiſſimo quoque ſcriptore commune Sed quamquam illa proiecta imperitorum temeritas & audacia in omnes auctores veteres æquè debacchata eſt; tamen hoc verè mihi videor dicturus, nullum eſſe poëtam, loquor de Latinis, qui ad poſteritatem hoc noſtro deprauatior peruenerit aut corruptior. Ita multa eius loca manca & mutila, multa extranea & aliena, integri etiam nonnumquam verſus tranſpoſiti, & in alium locũ imperitè inſerti leguntur, vix vt duas aut tres Elegias in toto iſto poëtâ ab omni parte pręſtare tibi poſſim incorruptas & integras. Et quæ res mihi maximo dolori eſt, cùm in reliquis auctoribus priſtinæ dignitati reſtituẽdis tot acerrimorũ hominum noſtrâ ætate laborauerint ingenia, Propertio tamen qui opem aliquã afferre conatus ſit, Muretum vnũ excipio, adhuc vidi neminẽ. P. ſanè Victorius, magnus cumprimis vir, & de quo illud Ennij proferre meritò poſſim,

Multa tenens antiqua ſepulta:

cùm in Græcis & Latinis auctoribus partim caſtigandis, partim interpretandis ſtudiosè verſatus ſit; attamen tot voluminibus Variarum lectionum ſuarum Propertiũ hunc noſtrum ſemel modò, atque id quaſi præteriens, nominauit. Quid exiſtimem? contemtúmne à Victorio Propertium? difficilè eſt credere. neglectum? ne id quidem, qui in longè inferioribus auctoribus operã ſuam & diligentiam teſtatam relinquere voluit. Sed, ſi veritas dicenda eſt, refugerunt à Propertio tamquam à ſcopulo aliquo & hic ipſe quem dico Victorius, & hactenus eruditi alij. Atque etiam ille ipſe Antonius Muretus, cùm opus aggreſſus eſſet dignum elegantiſſimo ingenio & doctrinâ ſuâ, Catullum quidem & Tibullum mirâ accuratione caſtigatum & interpretatum dedit, Propertium autẽ rei fortaſſe difficultate deterritus, timidè & tamquam ab eo refugiens vix attigit. Sed finem facio querelarum, ne non tam Propertij calamitatẽ deplorare, quàm eruditorum virorũ neglegentiam accuſare videar, & veniam ad id vnde me affectus meus longiùs abſtraxit. Propertij locum quemdã ex tranſpoſitione verſuum aliquot, vt ego iudico, corruptũ proponam, eiq́; medicinam conſilij & iudicij mei, ſiquã potero, afferam. Verſus hi apud Propertiũ libro ſecundo, Elegiâ ſextâ ſub finem leguntur:

Vxor me numquam, numquam me ducet amica,
Semper amica mihi, ſemper & vxor eris.

Longum ſit & fortaſſe ſuperuacuum locum hunc totum aſſcribere, ſed quàm alieno loco neſcio, cuius feſtinantis aut oſcitantis librarij vitio verſus hi inſerti ſint, facilè vnà mecum iudicabit qui Elegiâ illâ prælectâ, attentiùs paullò ſequentia cum præcedentibus, & inferiora cum ſuperioribus conferre voluerit, nihil videbit minùs aptè aut conuenienter ad Elegiæ illius argumentum, quàm hos verſus accommodari poſſe. Exiſtimo quidem igitur, verſus illos duos, quos attuli, ab Elegiâ illâ ſextâ planè ſeparandos, & ad finem ſequentis Elegiæ coniungendos eſſe hoc modo:

Tu mihi ſola places, placeam tibi, Cynthia, ſolus,
Hic erit & patrio ſanguine pluris amor.
Vxor me numquam, numquam me ducet amica,
Semper amica mihi, ſemper & vxor eris.

Ergo præcedentis Elegiæ finis faciendus eſt in his verſibus:

Nam nihil inuitæ triſtis cuſtodia prodeſt,
Quam peccare pudet Cynthia tuta ſat eſt.

Et qui duo versus post hanc sententiam sequuntur, ij ad finem sequentis Elegiæ reijciendi sunt. Qui quàm aptè eo loco conueniant, vel ex argumento Elegiæ eius facile est iudicium. Nam cùm legem quamdam de maritandis ordinibus, vt Suetonius auctor est, & vxoribus creandæ subolis caussâ ducendis Augustus Cæsar ferre cœpisset, neque tamen præ tumultu recusantium perferre potuisset, de eâ lege nunc totâ hac Elegiâ Propertius agens, ait Cynthiam & se valdè lætatos esse propter abrogatam eam legem, quòd ea, si perlata fuisset, impedimentum amoribus eorũ allatura erat, cùm vterque ad coniugium etiam inuitus lege cogendus esset. Gratulans igitur sibi & Cynthiæ Propertius, negat, sibi iam in amore periculum vllum esse, neque se legis vllius metu, relictâ Cynthiâ, aliam aliquã vxorem ducturum. In quam eamdem sententiã versus hi optimè intellegi possunt & debent, ijsque Elegiam istam septimam Propertius terminasse putandus est. Quomodo autem à sequentis Elegiæ fine ad præcedentem alteram versus hi tralati sint, diuinandum est; ita quidem quomodo ego restitui, & eo ordine carmina hæc à Propertio fuisse conscripta, paratus sum Iouem lapidem iurare.

CAPVT XXVI.

Malè vulgò videri Cæsellium Vindicem appellari, quem Cæcilium dici oportuerit.

CAECILIVS quidam Vindex maiorum nostrorum ætate celebri eruditione Grammaticus fuit, qui ad Commentarios antiquarum lectionum, & alia quædã præclara conscripsit. Sed is eam iniquitatem fortunæ expertus est, vt non tantùm scripta eius vetustate perierint, sed etiam nomen ipsum, quod ei qualemcumque famam superstes dare poterat, temporũ iniuriâ interciderit. Quem enim nos Cæsellium Vindicem longè alium hominem ab isto dicimus, cum L. Cæcilium Vindicem dici oportuisse confirmo. Duo enim veterum ætate celebres Grammatici fuerunt, temporibus vel ijsdem, vel certè non longè distantibus, L. Cæcilius Vindex, & L. Cæsellius. Nunc hac in re quantoperè peccatum sit, videte. Duorum nos Grammaticorum & scripta, & nomina sine vllo discrimine vulgò confudimus. Cæcilij Vindicis quoties apud Agellium, Priscianũ, Charisium, veteresque Grammaticos mentio fieret; in eius nominis locum Cæsellius successit, eique Vindicis cognomen, quod Cæcilij erat, tribuimus. Ex quâ temeritate factum est, vt Cæcilij Grammatici ne nomen quidem nobis cognitum sit, & eius scripta omnia siquando citantur, Cæsellio attribuantur. Imperitè quidem & pessimo exemplo. Eiusque Cæcilij nomen quoties Vindicis cognomen in veteribus Grammaticis inuenitur, audacter pro illo Cæsellij restituendum est. Quod iudicium meum temerarium fortè videri possit, nisi cum auctorem huius sententiæ haberem, quem nemo vt minùs idoneum hac in parte reijcere possit; & eius tam certam hac in re auctoritatem, vt contra eam afferre planè nihil possit. Intellego autem Cassiodorum scriptorem quidem, vt ita dicam, Ecclesiasticum, sed studiosum etiam litterarum nostrarum, qui Iustiniani principis temporibus vixit. Eius ego libellum quemdam perantiquum beneficio L. Carrionis amici mei, litterati hominis, De Orthographiâ manuscriptum nactus sum. In quo ille veterum omnium quicumque de Orthographiâ aliquid scripsissent, sententias compendiosè & breuiter recensuit: seruato tamen diligenter eo ordine, vt caput vnum cuique Grammatico seorsim daret, & quantum fieri posset, verba eius seruaret, veluti exempli caussâ, *Cap. primum. Ex Agnæo Cornuto ista collecta sunt.* deinde. *Caput secundum. Ex Velio Longo ista collecta sunt.* ac sic in reliquis capitibus deinceps. Vt igitur nunc, quod ad rem facit, testificer, capite XII. tituli verba sunt. *Ex orthographo Cæsellio ista collecta sunt.* At tum capite sequenti manifestè Cæsellium à Cæcilio Vindice distinguens, *Ex L. Cæcilio Vindice ista collecta sunt.* Ruffinus etiãm de Metris Comicis cùm Grammaticos aliquot enumeraret, ait, *Cæsius Bassus, Terentianus, Cæcilius Vindex.* qui locus integer est etiam in vulgatis. Reliqua omnia apud alios deprauata. Quare nihil caussæ est, quin & huic docto Grammatico vnà cum scriptis verum nomen restituamus, & illum alterum, qui in eius nomen temerè inuaserat, ab alienæ gloriæ hereditate reijciamus.

CAPVT XXVII.

Ciceronis locus oratione pro Milone desumtus à Demosthene.

M. Cicero eùm pro Milone omnibus ingenij & eloquentiæ viribus contra suum & communem bonorum omnium hostem Clodium diceret, id quod caput caussæ eius, & quasi arx erat, primùm diligenter ostendit, non vtrùm Clodius occisus sit, quod constabat; sed vtrùm iure occisus esset, quod in contentionem controuersiamque veniebat, quærendum iudicibus esse. In eamque rem, seu fabulam, seu historiam De Oreste affert, qui cùm matrem occidisse fateretur, deorum tamen duodecim sententiâ absolutus paricidij, iure occidisse eam vlciscendi patris caussâ iudicatus est. Ciceronis verba ea de re sunt:

Itaque hoc, iudices, non sine caussâ fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, eum qui patris vlciscendi caussâ matrem necauisset, variatis hominum sententijs, non solùm diuinâ, sed etiam sapientissimæ deæ sententiâ liberatum.

Quod quidem ille exemplum an à se habuerit, non confirmo; Demosthenes quidem certè oratione contra Aristocratem, eodem Orestis exemplo ad eamdem rem comprobandam vsus est: vt ego quidem existimem, Ciceronem hunc locum, vt alia plurima, ad Demosthenis imitationem scripsisse. Demosthenis verba sunt: Δοκοῦσι γάρ μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ζητῆσαι τοῦτο πρῶτον ἁπάντων οἱ περὶ τούτων ἐν ἀρχῇ τὰ δίκαια ὁρίσαντες. πότερ᾽ οὐδένα χρὴ φόνον ὅσιον εἶναι νομίζειν, ἤ τινά γ᾽ ἰδ᾽ ὅσιον νομιστέον. Λογιζόμενοι δ᾽ ὅτι μητέρα Ὀρέστης ἀποκτείνας, ὁμολογῶν, θεῶν δικαστῶν τυχὼν ἀποφυγγάνει, νομίσαντες δίκαιόν τινα εἶναι φόνον· οὐ γὰρ ἄν ποτέ γε μὴ δίκαια θεοὺς ψηφίσασθαι. Ὡς δὲ τοῦτ᾽ ἐνόμισαν, γεγράφασιν ἤδη καὶ διορίζουσι σαφῶς, ἐφ᾽ οἷς ἐξεῖναι ἀποκτιννύναι. Quòd autem eadem oratione posteriùs Cicero enumeratis multis Clodij flagitijs ad extremum addit, *Capere eius amentiam ciuitas, Italia, prouincia, regna non poterant.* Id loquendi genus sumsisse ab eodem Demosthene videtur, qui oratione contra Midiam post enumerationem aliquot criminum eius hoc ipsum quod Cicero addit: ἡ πόλις αὐτὸν οὐ χωρεῖ.

CAPVT XXVIII.

Afranij & Pacuuij loci, alter apud Agellium, alter apud Nonium, emendati.

Quod sæpè dixi, parua & vix digna caussa est, quæ & auctoribus ipsis vitium afferat, & legentibus tenebras nonnumquam offundat. B. & V. consonantis magna veteribus & in scripturâ, & in pronunciatione ipsâ videtur fuisse similitudo & affinitas. Vt eâ quidem de caussâ infinitis & manifestis erroribus scripta veterum habeamus referta. Sed alios locos, in quibus hæc deprauationis caussa erat, alij indicarunt; ego duo quædam exempla nunc afferam, quorum vitium homines eruditos etiam video fugisse. Afranij poëtæ comici locus apud Agellium est,

Hem iste parentum est vitabilis liberis,
Vbi malunt metui, quàm vereri se à suis.

Ita enim versus hi sine vllâ carminis aut sententiæ ratione deprauatissimè vulgò leguntur. In quibus restituendis nescio quomodo etiam M. Antonius Muretus, quâ eruditione & iudicio vir? caligauit. Is enim in Varijs lectionibus suis legendum putauit,

Horumce parentum est vita, bilis liberis.

Vita bilis, id est, amara & odiosa interpretatur. quod ego non opinor eum certè scripturum fuisse, si ingenij sui aciem in considerando loco diligentiùs intendisset. Quis enim Latinorũ ita loquitur, vt dicat, Eius vita mihi bilis est? At vnius litteræ mutatione locus totus restituitur, si legamus, *Vita vilis.*

Horumce parentum est vita vilis liberis
Qui malunt metui, &c.

Quomodo etiam Cicero locutus est oratione in Catilinam, *Quorum est tibi videlicet auctoritas cara, vita vilissima.* Error ortus ex cognatione V. & B. Eadem occasione peccatum est in illo Pacuuij versu apud Nonium,

Non potest hic, Menalippe, sine tuâ operâ exantlari clauos.

Cùm perspicuè legendum sit, *labos.* Quamquam Adamantius Martyr in libello De affinitate V. & B. quem manuscriptum vidi, affirmare omnino videtur, *lauor,* vt *fauor, feruor,* non *labor,* scribendum esse, quod fortasse verum est.

IVSTI LIPSI VARIARVM LECTIONVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

M. Ciceronis locus pro L. Flacco partim emendatus, partim interpretatus.

M. CICERO cùm pro L. Flacco repetundarum reo diceret, cuius caussâ grauissimorum & honestissimorum hominum testimonijs premebatur, acutè vidit, si reum seruatum vellet, omni ratione atque artificio testium fidem, in quibus robur & firmamentum accusationis erat, apud iudices sibi esse eleuandam. Itaque totâ oratione Græcorum leuitatem, Iudæorum superstitionem, & Asiaticos testes multis facetijs & sale perstrinxit, & testimonia eorum non tam argumentando euertit, quàm iocorum multitudine quodammodò obruit. Cùm autem ad Decianum quemdam ciuem Romanum venisset, quo auctore accusatus præcipuè Flaccus erat, cùm multa venustè & facetè in eum dixit, tum de iniurijs eius & iniquitate in prouinciales grauiter apud iudices questus est. Atque in alijs quæ illi obijcit, ait eum in prouinciâ multis blanditijs locupletem quamdam mulierculam circumuenisse, in illius bona inuasisse, eiusque prædia tamquam propria, cùm lustrum à Censoribus conderetur, in censum retulisse. Sed quibus verbis ea res à Cicerone narrata est, ea ita deprauata circumferuntur, vt difficile sit hanc sententiam quam dixi, ex ijs elicere:

Ad hæc prædia etiam in censu dedicauisti, mitto quòd aliena, mitto quòd possessa per vim, mitto quòd conuicta ab Apolloniensibus, &c. *In censu dedicare*, hoc loco nec satis Latinè, nec satis commodè dici D. Lambinus acerrimi vir iudicij facilè animaduertit. Qui tamen cùm hunc locum emendare conatus esset, nescio quomodo à Ciceronis apertâ sententiâ aberrans, vitium meâ sententiâ non sustulit, sed, quod temerarij nonnumquam medici, malè affectum locum magis etiam deprauauit & corrupit. Legi enim voluit, itaque edidit, *Ad hæc prædia etiam incensa dedicauisti. Incensa* autem interpretatur non censa. Quâ quidem, si ita dicenda est, correctione, nihil potuit à Ciceronis sententiâ afferri alienius. Quod si ille non vidit, attentionem hominis doctissimi & ingenium desidero: siue vidit, & tamen cùm melius non inueniret, hoc maluit, quàm nihil dicere, temeritatem accuso. Nam vt omittam, *prædia dedicare*, pro in censum referre, nullo exemplo apud veteres vsurpatum inueniri; tum qui attentiùs paullò superiora & sequentia consideret, non hoc Cicero dicit, Decianum prædia non censa, perinde ac si censa essent, retulisse in censum: sed eum apertâ malitiâ & circumscriptione, cùm in eius mulierculæ prædiorum possessionem familiam suam intrusisset, illa ipsa prædia tamquam sua & propria, posteà esse censum. Ex hac sententiâ igitur puto locum hunc ita legendum, *Ad hæc prædia etiam in censum dedicauisti.* In censum autem dedicare, veteres in censum referre dixerunt, cuius locutionis insolentia loco huic Ciceronis fraudi hactenus fuit. P. Africanus oratione contra Tiberium Agellium:

Omnia mala, probra, flagitia quæ homines faciunt, in duabus rebus sunt, malitiâ atque nequitiâ. Vtrùm defendis, malitiam? an nequitiam? an vtrumque simul? Si nequitiam defendere vis, licet. Sed tu in vno scorto maiorem pecuniam absumsisti, quàm quanti instrumentum omne fundi Sabini in censum dedicauisti.

Ita hoc loco omnino legendum est. Vulgati vnâ voce, *incensum*. Eodem igitur modo Cicero In censum dedicare, pro, in censum referre dixit, quomodo auctor non melior, sed certè antiquior Africanus ante eum vsurpauerat. Quod autem eadem ratione paullò posteriùs sequitur:

Census es præterea numeratæ pecuniæ centum triginta millia. Eam opinor numeratam tibi non esse abs te.

Vox *tibi*, superate hoc loco videtur, & certè ioci huius faceram sententiâ obscuriorem reddit. Iocatur enim Cicero & illudit in Decia-

Decianum hominem arrogantem & gloriosum, qui vt diuitiarum opinionem faceret, in censum retulerat facultates suas pluris, quàm quanti reuerà erant. Atque inter alia cùm numeratæ pecuniæ census esset centū triginta millia; Census es tu quidem, Deciane, numeratæ pecuniæ tot millia, sed certè existimo, pecuniam eam non rectè numeraram abs te, cùm tantùm in nummis tuis non habeas. His & similibus facetijs referta est oratio ista, & satis constat, non aliâ re quàm iocorum opportunitate in manifestissimis criminibus L. Flaccum seueritati iudicum à Cicerone esse ereptum.

CAPVT II.

Propertij libro tertio de coniecturâ locus purgatus.

OPTANDA nobis esset eorum felicitas, quibus in summâ ingenij ac iudicij præstantiâ accessit etiam illa commoditas, vt cuiusque generis veterum librorum copiam nacti, faciliùs & certiùs quacumq; de rè dubitatio incidisset, iudicare & constituere possint. Nos quidē quaurumcumque in his litteris præstitimus, quod sentio quàm sit exiguum, id omne non librorum antiquitati, quos paucos habuimus, sed ingenij nostri mediocritati possumus referre acceptum. Ex quo genere est etiam illud quod nunc ex Propertio afferam. cuius est iste libro tertio versus:

Nam quantum ferro, tantum pietate potentes
Stamus, victrices temperat ira manus.

Quem versum ille de Romanis protulit, quos cùm totâ Elegiâ maximis & verissimis laudibus ornasset, etiam hanc gloriam eis tribuit, vt dicat, eos non magis bellis & armorum famâ inclytos, quàm clementiæ & pietatis laude esse illustres, neque magis nouisse vincere, quàm victis hostibus temperare & parcere. Sed hoc sanè & verè & dilucidè ab eo dicitur, illud obscurius quod subiungit, *Victrices temperat ira manus.* Quomodo enim ira victoriam moderari aut victrices manus temperare dicitur, quę irritare potiùs & incitare victoris animum solet? Anne igitur legendum fortasse est,

Victrices temperat illa manus.

Vt id ad pietatem & clementiam referatur, à quâ dicat victoriam moderatè temperari, & vincentis animum à crudelitate reuocari? Quod quidem ego existimo, nec tamen planè affeuero. Sequor enim veterem Academiam, vt ne rei quidem verisimili ita omnino assentiam, vt non liberum mihi iudicium in posterum reseruem. & quod Varro noster ait, Ctas credo, hodie nihil.

CAPVT III.

M. Terentij Varronis in Satyris locus emendatus.

SATYRAM Varro scripsit περὶ ἐξαγωγῆς, in quâ videtur contra eos præcipuè disputasse, qui ægritudine aliquâ aut curâ grauiore oppressi vim sibiipsis & manus fortiter, vt putant, afferunt. Ex eâ Nonius Marcellus deprauatum hunc locum affert:

Non vituperamus cùm scimus dictum, præcidi oportere, si ob eam rem gangræna non sit ad bacchium ventura.

Quem locum existimo commodè sic restitui posse, *Non vituperamus; cùm sciamus digitum præcidi oportere, si o.e.r. g.n.s.a. brachium ventura.* Ex Dictum Digitum, ex Bacchio Brachium, postulante ita sententiâ, feci. quâ in re quàm sæpè peccatum sit, vt C. pro G. & contrà librarij scripserint, nouerunt ij qui veteres libros vel aspexerunt. Gangræna verò malum quoddam est in manuum articulis originem habens, atque inde nisi magnâ diligentiâ præcautum, ad reliquū corpus demanans. Varro De Vitâ populi Romani libro tertio: *Qui faciliùs animaduertatur per omneis articulos populi hanc mali gangrænam sanguinolentam permeasse.* Ex hac ipsâ occasione corruptus est alter eiusdem Varronis locus lib. secundo De Vitâ populi Romani:

Vt noster exercitus ita sit fugatus, vt Galli Romæ Capitolij sint potiti, neque inde ante sex menses gesserint.

Haut dubiè reponendū hoc loco *cesserint*, pro illo *gesserint*, quod equidem miror non animaduersum à nostratibus quibusdam doctis viris, qui Nonium non ita nuper correctum & ad veteres libros castigatum ediderunt.

CAPVT IV.

M. Ciceronis locus actione primâ in Verrem depromptus è Demosthene.

QVOD Zeuxim illum præstantem artificem in effingendâ Helenæ eximiâ pulchritudine fecisse memoriæ traditum est, vt virgines omneis, quarum excellens formæ dignitas esset, vnum in locum conduceret, in easque intuens, vti quidque pul-

pulchrum esset, ad eius partis similitudinem artem & manum dirigeret: ita videlicet Ciceronem nostrum videmus, cùm mente concepisset speciem quamdam perfectæ eloquentiæ, quasi conuocatâ ex totâ Græciâ præstantium rhetorum turbâ, sumsisse & delibasse ex singulis quod in vnoquoque esset maximè excellens & eximiũ, ex ijsque coniunctis effecisse tantam illam vim & diuinitatem eloquentiæ, quantam humana mens capere maximam potuit, & quam nos posteri, non dicam commodè imitari, sed vix pro rei præstantiâ admirati satis possumus. Sed vt inter eos ipsos Græcos Demosthenes vnus excelluit in omni genere dicendi, ita in imitatione præter ceteros hunc præcipuum Cicero sibi proposuit, & in eius scriptis eùm esset assiduâ lectione defixus, multa sententiarum & verborum lumina, quibus Græci illius oratio splendet, commutatis paullulùm nominibus in sua scripta & Latinâ orationem traduxit. Quæ quidem loca annotare vt magni ingenij non sit, magnæ certè diligentiæ est & iudicij. & vt de meo sensu profitear, vix aliud quidquam est quod me æquè ac locorum istorum similium contentio & comparatio delectet. Quare & anteâ his scriptis meis ex hoc genere multa inspersi, & hunc item locum quemdam afferam, quem hic noster verecundè & artificiosè à Græco illo videatur expressisse. Cicero nobili illâ accusatione in Verrem, statim initio actionis primæ, iudices diligenter commonefacit, non humano consilio, sed diuinitus quodammodò illis in hoc iudicio oblatâ esse occasionem, vnà & Verris hominis nocentis puniendi, & simul iudiciorum & Senatus infamiam sedandi, quam, valdè prouidendum illis esse, ne amitterent. Demosthenes etiam de ementitâ legatione, omnia quæ in eo iudicio contigerant, altiori quodam consilio & diuinâ quadam beniuolentiâ contigisse confirmat. quòd cùm Æschines superiora omnia iudicia elusisset, iam in id tempus se coniecisset, in quo si non ob aliud, saltem ob imminentia pericula damnari eum necesse esset. Verba vtriusque, quò clarior res sit, apponam. Cicero:

Quod erat optandum maximè, iudices, & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis infamiamque iudiciorum sedandam maximè pertinebat; id non humano consilio, sed propè diuinitus datum atque oblatum vobis summo reipub. tempore videtur.

Et paullò posteriùs:

Nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumque vestrorum, cùm sint parati qui concionibus & legibus, hanc inuidiam Senatus inflammare conentur, reus in iudicium adductus est C. Verres, &c.

Demosthenes porrò de Æschine planè similia: Τρόπον δέ τινα ἡγοῦμαι, ὃ βούλομαι, καὶ τὰ νῦν συμβεβηκότα πάντα ἐπὶ τῆς εὐθύναις ταυτησὶ δαιμονίας τινὸς εὐνοίας ἐνδείγματα τῇ πόλει γεγενῆσθαι. Et statim posteriùs: Ἀλλὰ ὃ ἐγχειρούμενος πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον εἰσελθεῖν εἰς τουτονὶ ὑπῆκται καιρὸν, ἐν ᾧ τῆς ἐπὶ τούτων ἕνεκα εἰ μηδενὸς ἄλλου, οὐχ οἷόν τε, οὐδ' ἀσφαλὲς ὑμῖν δεδωροδοκηκότα τοῦτον ἀθῷον ἐᾶσαι. Ἀεὶ μὲν γὰρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, προσήκει μισεῖν καὶ κολάζειν τοὺς προδότας καὶ δωροδόκους, μάλιστα δὲ νῦν, &c.

CAPVT V.

Catulli Epigramma in Vettium, & Cominium, in quo scripta videantur.

C. Caesar in consulatu suo quem cum M. Bibulo gessit, cùm multa populariter & præter Senatus auctoritatem administraret, omnibusque actionibus suis Optimatum dignitati aduersaretur, commentus est callidum quoddam & acutum consilium, quo Senatum & Optimates in populi inuidiam atque offensionem trahere posset. Cn. Pompeius eo tempore propter amplitudinem rerum gestarum, domi militiæque solus plurimum poterat. Eum igitur vt Senatui infensum redderet, subornauit Vettium quemdam, qui de industriâ cum telo deprehendi se sineret: atque is cùm, vt constitutum erat, à Consule Cæsare in rostra ad populum productus esset, indicium postularet; & fateretur, se vnà cum seruis, Pompeij occidendi caussâ, cum telo fuisse, eiusque facinoris conscios & impulsores amplissimos totius Senatus, & totam ferè iuuentutem nominaret. Quâ tam atrocis sceleris suspicione cùm Pompeium ipsum, tum etiam plebis animos à Senatus & bonorum caussâ abalienaret. Narrata hæc res copiosè est à Cicerone Epistolis ad Atticum, & à Suetonio in Cæsare. Nunc cuius caussâ hunc sermonem institui. Hac de re & de hoc ipso Vettij facto intelligendum existimo Epigramma illud Catulli:

In te si in quemquam, dici pote putide Vetti,
Id quod verbosis dicitur & fatuis.

Istâ

Istâ cum linguâ, si vsus veniat tibi, possis
Culos & crepidas lingere carcolipas.
Si nos omnino vis omneis perdere, Vetti,
Dicas, omnino quod cupis efficies.

Hunc enim Vettium vt fatuum & putidum insectatur, qui rem tam nefariam susceperit, & tot homines nobilissimos & optimos impurâ linguâ suâ nominare ausus esset. Neque aliter versus iste nisi de historiâ hac intellegi commodè potest:

Si nos omnino vis omneis perdere, Vetti.

Si, inquit, Vetti, non satis est tibi aliquos conscios falsò nominare, sed omnino omneis bonos vnà nobiscum perdere vis:

Dicas, omnino quod cupis efficies.

Hic iocus Epigrammatis & venustas est. Si nos omneis vis perdere, inquit, nullo negotio & facilè potes id efficere. Dicas modò, id est, eloquere & audiamus semel sermonem tuum, assequeris & efficies quod voles: tanta est enim inquinati & fœdissimi oris tui turpitudo, vt simul atque loqui cœperis, nos omneis audientes contagione perdas & inficias. Videtur hîc autem nefariæ cuiusdam turpitudinis Vettium accusare, vt qui ne capiti quidem suo parcere didicisset. Aliud potrò illud Epigramma quod in Cominium scripsit:

Si, Comini, arbitrio populi tua cana senectus
Spurcata impuris moribus intereat:
Non equidē dubito, quin primùm inimica bonorū
Lingua exsecta auido sit data vulturio.
Effossos oculos voret atro gutture coruus,
Intestina canes, cetera membra lupi.

Scriptum mihi à Catullo videtur in Cominium, tabulam quemdam de foro, & odiosum accusatorem, cuius & Cicero & Asconius Oratione pro Cornelio meminerunt, & pro Cluentio Auito. A quo cùm esset vel ipse Catullus vel amicorum eius aliquis iniuriâ affectus, seu forsitan etiam accusatus, hoc Epigrammate acerbam eius & inimicam bonis omnibus linguam & loquacitatem insectatus est. Vt autem hæc apertè & non dissimulato nomine scripta sunt in eos quos lædere destinarat, ita contrà illud Epigramma quod in Alphenum inscribitur, ficto & suppositicio nomine manifestè in Pompeium mihi dirigi videtur, cuius nimiam potentiam tamen cùm reformidaret, non ausus est apertè & palàm in eum inuehi:

Alphene immemor, atque vnanimis false sodalibus,
Iam te nil miseret dure tui dulcis amiculi,
Iam me prodere, iam non dubitas fallere perfide,
Nec facta impia fallacum hominū cælicolis placēt.
Quæ tu neglegis, ac me miserum deseris in malis.
Eheu quid faciant, dic, homines, cuive habeāt fidē?
Certè tute iubebas animam tradere, inique, me
Inducens in amorem, quasi tuta omnia mi forent:
Idem nunc retrahis te, ac tua dicta omnia, factaque
Ventos irrita ferre ad nebulas aërias sinis.

Quæ mihi omnia sub Ciceronis personâ in Pompeium scripta videntur. Atque ea de Ciceronis exsilio intellego. Cuius caussam præcipuam in Pompeio & Cæsare fuisse Cicero sæpiùs testatur. Cæsar quidem apertè cum illâ furiâ P. Clodio faciens, Ciceronem oppugnabat: Pompeius, simulatione, falsis promissis, ad extremum etiam apertâ proditione eum euertit. Nam vt Cicero sæpè testatur, & quod hîc Catullus dicit, semper Pompeius Ciceroni omnia tuta esse pollicebatur; verbum de eo Publium non esse facturum recipiebat; tandemque in ipso discrimine supplicem & fidem eius implorantem eum deseruit, vel verius prodidit. Hoc igitur nunc à Catullo Pompeio obiici crediderim, qui alioqui Cæsari & toti illi caussæ fuit inimicissimus, & multis aliis locis Ciceronis inimicos, Pisonem, Vatinium, Sex. Clodium, Cæsarem palàm est insectatus.

CAPVT VI.

De Ciceronis loco pro Roscio Amerino diligentiùs disceptatum.

CICERO pro Sex. Roscio:

Cùm iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cùm etiam ij qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos esse periculis arbitrarentur, hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus.

Videte quàm multa in veterum scriptis diiudicandis nos fallant. Locus hic cui primâ fronte non videatur sincerus & integer? aut cuius tam subtile iudicium & acumen est, qui deprauationem aliquam in eo latere posse iudicet? Sententia optima, optimis verbis clara, omnia aptè & ordine sequentia. Non esse tamen locum hunc satis integrum Charisius Sosipater peranti-quus Grammaticus suspicionem mihi fecit, aut verius fidem. Videlicet vt in membris nostris sæpè aliquid ruptum aut conuulsum est, quod tamen ita artificiosè cælemus, vt nisi à consciis difficile sit vitium animaduerti: ita in veterum nonnumquam scriptis occulta quædam vitia & deprauationes insunt,

insunt, quæ sine Grammaticorum aut librorum veterum indicio, nostrâ sponte difficulter possimus deprehendere. Charisius igitur locum hunc hac ipsâ oratione nominatâ sic affert: *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fieret, cùm etiam ij qui anteà proscripti erant, sederent, nomen refertur in tabulas Sex. Roscij.* Quid potest à vulgatâ lectione magis diuersum esse aut discrepans? Et sanè difficile hîc iudicium est. A librorum omnium veterum auctoritate, qui à vulgatis faciunt, non libenter recedo; & Charisio tamen veteri Grammatico, cuius ætatem nullus, opinor, liber manuscriptus, quamuis antiquus, æquare possit, fidem omnino derogare, impudentiæ sit. Neglegentes sæpè in auctorum verbis citandis veteres Grammatici; fateor. sed tantam neglegentiam in Charisio fuisse, qui ex totâ hac circumductione & periodo vix tria germana Ciceronis verba poneret, adduci non possum vt existimem. Locum igitur totum membratim proponam, & dicam quid sit in singulis iudicij mei. *Cùm iam proscriptionis mentio nulla fieret*, vulgati referunt: Charisius autem, *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fieret*. vtrumque retineri commodè potest; istud postremum tamen Charisij auctoritas à me impetrat vt approbem. Sicuti contrà illud eiusdem Charisij præ vulgatâ lectione vehementer reiicio quod sequitur, *Cùm etiam ij qui anteà proscripti erant, sederent.* Ex quâ lectione etsi sententia non incommoda, falsa tamen efficitur. Falsum enim est & præter historiæ fidem, eos qui proscripti erant, viuente adhuc L. Sullâ, sedisse, id est, dignitatem recuperasse & Senatores iterùm factos, horum enim erat sedere; neque vnquam profectò ne recuperatâ quidem rep. proscripti, aut etiam proscriptorum liberi ad honores & dignitatem admissi sunt. Quare illud *sederent*, quod Charisius habet, meâ sententiâ reiiciendum est, & hac in parte vulgata lectio retinenda. Nisi fortè quispiam loco eius *sederent*, *redirent* apud Charisium reponendum existimet, quod est omnino melius, nec tamen mihi planè satisfacit. nam ne id quidem satis verè à Cicerone diceretur, eos qui semel proscripti erant, ausos esse viuo adhuc & dominante L. Sullâ redire. Illud autem obseruatione valdè dignum est, ex hac Charisij citatione Ciceronis locum integro membro effici auctiorem, *Nomen refertur in tabulas Sex. Roscij.* quæ verba ab omnibus vulgatis libris & absunt, & desunt, eaque legenda & interserenda sunt ante illa, *Hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus.* Atque ita apta & consequens sententia efficietur. Antè enim in tabulas publicas nomen proscriptorum referri debebat, quàm bona eius hastæ subiici possent aut diuendi. Sic igitur totum locum legendum iudico: *Cùm iam nulla proscriptionis commemoratio fieret, cùm etiam ij qui anteà metuerant, redirent, ac defunctos sese periculis arbitrarentur, nomen refertur in tabulas Sex. Roscij, hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus.* Hæc huius loci, meo iudicio, vera lectio & restitutio est; etsi fateor, me aliquando propter hanc tantam diuersitatem verborum, quæ in Charisio & vulgatis est, existimasse, ea quæ Charisius affert, non ad hunc locum pertinere, sed esse ex hac ipsâ oratione fragmentum aliquod, quod in vulgatis libris temporum iniuriâ periisset: fieri enim potest, vt eamdem rem Cicero, postulante ita caussâ, paullulùm commutatis verbis, iterùm alibi commemorauerit, & iudicum memoriæ subuenerit. Hoc etsi video non omnino reiici posse, tamen in priorem illam sententiam meam magis propendeo. Quòd siquis est, qui vulgatam illam lectionem pertinaciter defendat & probet, cum eo equidem de reliquis non magnoperè pugnabo: illud modò teneatur, verba ea quæ ego ex Charisio ad Ciceronis locum addidi, omnino in vulgatis esse reponenda, eaque ratione Ciceronis orationem illam augendam & supplendam.

CAPVT VII.

In Propertio dignum quiddam obseruatione annotatum.

VARIA est in Propertio & recondita eruditio, & præter sententiarum elegantiam & acumen, multa in verbis quoque ipsis, quæ notatione & laude dignentur. Illud quidem in eo valdè nouum, & haut scio an facilè apud alium scriptorem inuentum, vt verbis Simplicibus, vtamur enim Grammaticorum vocibus vt res possit intellegi, propriâ quadam & singulari ratione vtatur pro Compositis, eamque significationem, quam verba iuncta habere debebant, nescio quâ opinione elegantiæ, verbis simplicibus non rarò tribuat. Exemplis fiet res manifestior. Sectari pro

pro Insectari, Testari pro Detestari, præter ceterorum scriptorum morem, apud hunc poëtam inuenies, aliaque quæ nunc afferam. Quod qui vel ignoret, vel non obseruet, in multis sanè cum Propertij locis natare, & dubium hærere necesse sit. Elegiâ VIII. libri secundi:

Exagitet nostros manes, sectetur & vmbras,
Insultetque rogis, calcet & ossa mea.

Sectetur pro Insectetur manifestè hoc loco vsurpatum esse, qui non omnino sit ingenio & iudicio rudis, vel ex sequentibus facilè intellegat. Elegiâ item XVI. eiusdem libri:

Non quia septenas noctes seiuncta cubaris,
Candida tam fœdo brachia fusa viro,
Nec quia peccaris, testor te, sed quis vulgò
Formosis leuitas semper amica fuit.

Hîc ego, *testor te*, detestor & accuso te, interpretor. Quia autem locus hic obscurior est, eumque ab iis qui in hunc poëtam scripserunt, tentatum veriùs quàm explicatum video; non grauabor vestrâ & Propertij mei caussâ totam eius sententiam breuiter asscribere. Propertius totâ hac Elegiâ dolenter & acerbè apud Cynthiam conqueritur, Prætorem quemdam fœdum hominem & barbarum, sed qui plenus & benè nummatus ex prouinciâ decesserat, à Cynthiâ in amore sibi esse præpositum. Et post multas querelas addit: Etsi iusta & æqua caussa iracundiæ meæ esse possit, ô Cynthia, non tamen hoc tantoperè doleo, quòd septem continuas noctes in impuri istius complexibus iacueris, cùm interea simulares te seiunctam cubare, & Isidi operari; neque id succenseo, quòd alium aliquem ad amorem tuum admittas: possum enim rara & verecunda dominæ meæ furta modicè ferre: sed hoc vnum maximè me excruciat, & ideò irascor tibi ac te detestor, quòd verear ne hic nouus amator totum se ita tibi insinuet, vt ego posthac omnino excludar, nec primum locum, vt soleo, in amore tuo teneam. Solet enim vulgò & plerumque, inquit, formosis comitari leuitas, & puellis propria esse in amore inconstantia. Perire etiam pro Deperit, & amat, eadem Elegiâ dixisse videtur:

Ergo muneribus quiuis mercatur amorem?
Iuppiter! indignâ merce puella perit.

Hac sententiâ: Bone Iupiter! éstne dignum, puellas donis & muneribus amorem suum vendere, ac indignâ merce & pretio quemuis amare ac deperire? Elegiâ item IX. libri primi:

Quippe vbi non liceat vacuos seducere ocellos,
Nec vigilare alio nomine cedat amor.

Cedat non aliud quàm concedat, hoc loco valere, perspicuum est. etsi vidi qui hunc versum eius rei ignoratione mutare conati sint. Hæc autem noua sunt, fateor, & satis audacia, &, si verum quærimus, poëtis potiùs quàm oratoribus concedenda. etsi video ne Ciceronem quidem nostrum, hominem alioqui in verbis nouandis cautum & verecundum, in vnâ quadam voce, quod obseruauerim, hanc rationem refugisse. Tribuere enim pro Distribuere aliquoties apud eum inuenies, vt in illo optimo libro qui Orator inscribitur: *Nec verò sine philosophorum disciplinâ genus & speciem cuiusque rei cernere, neque eam definiendo explicare, nec tribuere in partes possumus.* Et eodem libro posteà: *Tum videndum est quæ sint eius generis siue formæ siue partes, vt in eas tribuatur omnis oratio.* Tribuere in partes, partiri & distribuere Cicero dixit. Ab eadem porrò ratione fluxisse videtur, quòd idem Propertius etiam contrà verbum compositum pro simplici vsurpauit, his versibus:

Non vllo grauiùs tentatur Cynthia damno,
Quàm sibi cum rapto cessat amore deus,
Præcipuè nostri. maneat sic semper adoro,
Nec quidquam ex illâ quod querar inueniam.

Adoro pro oro, seu veriùs, valdè & vehementer oro dixisse videtur.

CAPVT VIII.

M. Varronis locus deprauatissimus ex parte restitutus.

MISERET me profectò conditionis tuæ, M. Varro, cuius scripta plena eruditionis & elegantissimæ doctrinæ, temporum dicam an hominum imperitorum iniuriâ ita conflictata sunt, vt nihil ad posteritatem peruenerit corruptius, nihil deprauatius. Ne longè abeam, vel hunc vnum locum quem modò afferam, quis amans nominis & honoris tui sine dolore aspicere possit?

Ante auris modò ex sobolibus paruuli intorti dimittebantur, sed cincinni oculi suppætuli nigellis pupillis quam hilaritatem significantes animi rictus paruissimus, vt refrenato risu roseo.

Quid potuit fieri corruptius? aut quid cogitari perturbatius? vix tria sanè verba hac totâ circumductione suo ordine posita, aut since-

sincera videntur & integra. Conemur tamen, si non totum locum, at aliquâs eius parteis emendatione nostrâ restituere. Lego igitur: *Endoaures modicè ex sobolibus, & cincinni paruuli intortè demittebantur. Oculi suppaetuli nigellis pupillis, nescio quam hilaritatem animi significantes; rictus purissimus, ore frenato, risu roseo.* Vel: *Endoaures modicè sobolib' paruulis intortè dimittebantur, vt cincinni.* Describere autem magnificum & modestum habitum nescio cuius virginis aut matronæ Varro videtur, quò etiam pertinent verba hæc quæ Nonius ex hoc ipso libro affert, *Collum procerum, fictum leui marmore, Regillam tunicam diffingitur purpurâ.* Sed in hoc fragmento cùm reliqua, vt mihi videor, non ineptissimè restituissem, illud tamen *sobolibus* quid hîc sibi vellet, aut quomodo mutandum esset, diuinatione nullâ assequi potui. hoc igitur relinquam peritioribus. *Endoaures* autem pro *Ante auris* reposui: videturque mihi Varro antiquo more, *Endoaures* pro Inaures ita dixisse, vt Lucretius, Endogredi pro Ingredi, Endopedite pro Impedire, & Ennius, Endotueri pro Intueri, idemque Varro etiam libris De Vitâ populi Romani, Endo lecto pro In lecto, quo loco tamen vulgati Ante lecto referunt. Nisi fortè *Anteaures*, vt Inaures nouâ quadam ratione à Varrone dictæ sint. Locus autem iste quem adduxi, apud Nonium Marcellum exstat, citatus è Satyrâ Papiappæ, corrupto sanè titulo, sed quem necesse habemus hoc nomine tantisper vocare, donec melius aliquid inuenerimus.

CAPVT IX.

Terentij locus qui videatur de Alexide expressus.

MVLTA in Terentij Comœdiis sunt à Græcis, vel potiùs omnia. Menandri & Diphili fabulas, vt ipse fatetur, integras de verbo expressit; sed ita tamen expressit, vt nonnumquam etiam ex aliis Græcis scriptoribus aliquid ad ornamentum fabularum suarum aliunde assisceret. Veluti in Adelphis, quæ Comœdia à Diphilo est, egregiam illam similitudinem de Vitæ inconstantiâ, quam tesserarum ludo comparat, nescio certè an à Diphilo habeat; Alexidem quidem comicum & ipsum poëtam hac eadem comparatione vsum esse obseruauî. Alexis:

Τοιοῦτο τὸ ζῆν ἐστιν, ὥσπερ οἱ κύβοι
Οὐ ταὔτ' ἀεὶ πίπτουσιν, οὐδὲ τῷ βίῳ
Ταυτὸν διαμένει σχῆμα, μεταβολὰς δ' ἔχει.

Terentius:

Ita vita est hominum quasi cùm ludas tesseris,
Si illud quod est maximè opus iactu non cadit,
Illud quod cecidit fortè, id arte vt corrigas.

Eadem, vt videtis, in vtroque similitudo est, quamuis vterque ad aliam & diuersam rem demonstrandam eâ sit vsus. Non affirmo igitur, Terentium hanc habere ab Alexide; Græcum tamen illum simile quiddam dixisse, operæpretium putaui annotare.

CAPVT X.

Q. Asconium & Valerium Maximum De P. Rupilio à Cicerone dissentire videri.

CICERO accusatione in Verrem P. Rupilij, qui leges Siculis De Legatorum decem sententiâ tulit, sæpiùs commeminit. Sed quando Rupilius leges eas tulerit, video Ciceroni cum Valerio Maximo & Asconio non satis conuenire. Nam Cicero quidem manifestè leges eas à prætore Rupilio latas esse dicit libro secundò De Præturâ Siciliensi:

Dicit Heraclius ius esse certum Siculis quo iure inter se certarent, legem esse Rupiliam, quam Prætor Rupilius ex SC. De Decem legatorum sententiâ dedisset.

Valerius autem Maximus scribit, hunc P. Rupilium, cùm initio operam publicanis vili officio dedisset, Consulem posteà esse factum, ab eoque Consule vniuersos Siculos leges accepisse, & prædonum item fugitiuorumque bellum in Siciliâ profligatum & confectum. Asconius etiam à Valerio apertè facere videtur, cuius verba subiunxi. *Hic est*, inquit, *P. Rupilius qui quondam ex publicano factus Consul, posteà de decem legatorum sententiâ leges Siculis conscripsit.* Quid igitur? falsum in historiâ Ciceronem existimemus? & hoc inter eius μνημονικὰ ἁμαρτήματα referamus? difficile equidem eò confugio. & valdè mirum sit, Ciceronem in re tam recentis memoriæ, & in quâ erroris sui populum ipsum testem habere posset, adeò neglegenter esse lapsum: & si lapsus tamen esset, non esse id ab Asconio qui manifestè ab eo dissentit, annotatum. Itaque & aliquando suspicatus sum, illum Ciceronis locum, in quo prætorem Rupilium facit, corruptum esse, & cùm Cicero scripsisset, *Legem esse Rupiliam, quam P. Rupilius* negle-

neglegentem aut non intellegentem librarium ex eâ notâ quæ Publium significet, Prætorem fecisse. Cuius sententiæ adeò me non pœnitet, vt, donec coarguar, adhuc in eâ constanter maneam, malimque librarium neglegentiæ, quàm Ciceronem ignorantiæ condemnari. Eadem etiam oratione quòd Cicero Siciliam primam in formam prouinciæ redactam esse confirmat, alij auctores sunt qui id Sardiniæ tribuant.

CAPVT XI.

M. Catonis loci duo, alter apud Agellium, alter apud Priscianum, emendati.

AGELLIVS illustrem quemdam locum M. Catonis censorij ex Originibus affert, quo ille Q. Cedicij tr. mil. præclarum factum & insignem animi magnitudinem purè & eleganter narrauit:

Dij immortales tr. mil. fortunam ex virtute eius dedêre. nam ita euenit cùm saucius multifariàm ibi factus esset, tum volnus capiti nullum euenit, eumque inter mortuos defatigatum volneribus atque spirantem quòd sanguen defluxerat cognouere, eumque sustulere, isque conualuit, sæpeque post illam operam reip. fortem atque strenuam perhibuit, illoque facto quòd illos milites subduxit, ceterum exercitum seruauit.

Locus elegans & sinè fuco ac cincinnis simpliciter narratus, quem tamen vetustæ cuiusdam vocis, quâ Cato vsus erat, ignorantiâ deprauatum habemus. Loco enim eius, *Sæpeque post illam operam*, omnino legendum est, *Sæpeque postillà, operam reip. Postillà* autem antiquum verbum est, idemque quod posteà significat, quo & Ennius, & Terentius, Catullus & Propertius vsi sunt. Addam hîc etiam eiusdem Catonis locum ex oratione contra Veturium, qui apud Priscianum vitiosè ita legitur:

Aquam Anienem in sacrarium inferre oportebat, non minùs autem XV. *millia Anien abest.*

Legendum haut dubiè atque emendandum est, *Aquam Anienam.* vti Propertius dixit; lympham Anienam:

Et cadit in patulos lympha Aniena lacus.

CAPVT XII.

Duûm locorum Propertij correctio.

PROFECTO experiendo demum sentio quod à doctissimis nostri temporis viris proditum video, Nullum esse mendum, in veterum scriptis tam pusillum, quod non permagni intersit tamquam è facie maculam deleri. Res enim sæpè parua & vix dignus error est, qui planam alioqui & dilucidam sententiam ita vel peruertat, vel impediat, nihil vt in eâ primum sit, nihil extremum. Ne labar longiùs, vel exempli caussâ illum Propertij libro primo versum quàm parua caussa est quæ corruperit, & adhuc obscurauerit!

Et mihi non desunt turpes pendêre corollæ,
Semper & exclusis signa iacere faces.

Hîc vnius litteræ superflua additio sententiam totam peruertit, quæ detracta eadem est planissima. Legendum est enim:

Semper & exclusi signa iacêre faces.

Sequentis enim vocis prima littera ad prioris finem adhæserat, quod aliàs sæpè. Solent autem amantes, cùm totam noctem frustrà, & non recepti dominæ foribus inuigilassent, exstinctas & deficientes faculas ad ostium abiicere; quas dum vicini, & prætereuntes manè viderent, facilè eo signo iudicabant, amatores eam noctem ibi insomnem traduxisse, atque ita dominam, quæ ædes eas haberet, non nimis honestam & pudicam esse. Faces autem & coronæ istæ, signa ebriorum. Plutarchus in Pyrrho; Καὶ τῶ δήμῳ χειροθεὶς, λαβὼν στέφανον τῷ πύλων ἐ λαμπάδιον, ὥσπερ οἱ μεθύοντες. Conqueritur igitur ianua, quam hoc loco Propertius loquentem induxit, non posse se pudorem dominæ suæ defendere, etiamsi maximè velit, cùm alius noctu foribus carmina affigat; alius ianuam corollis ornet; alius exstinctas faces ad ostium abiiciat: quæ omnia de dominæ impudicis moribus se tacente facilè testentur. Eadem planè & gemina caussa erroris esse mihi videtur illo versu libro tertio:

Cur tua præscripto seuecta est pagina gyro?
Non est ingenij cymba grauanda tui.

Quo loco libenter equidem legerim:

Cur tua præscriptos euecta est pagina gyros?

Etsi non desunt qui illud *seuecta*, pro seorsum vecta interpretantur, à quibus eò verecundiùs dissentio, quòd amicis meis quibusdam eruditis hominibus idem videri intel-

intellego. Mihi tamen non paullò elegantiùs, atque etiam vsitatiùs, Euehi terminos aut gyrum, dici videtur, quàm Seuehi gyro, vt omittam, me id verbum simili aliquâ locutione apud idoneum & veterem auctorem nondum repperisse.

CAPVT XIII.

Ratio quædam loquendi minimè vulgata in Cæsare & Virgilio obseruata.

Observasse videor, C. Cæsarem peritum hominem, & in sermone proprietatis valdè amantem, *In manibus esse*, nouâ quadam ratione, & præter vulgatam consuetudinem vsurpasse Commentario secundo Rerum à se gestarum:

Subitò omnibus copiis prouolarunt, impetumque in nostros equites fecerunt. His facilè pulsis ac perturbatis incredibili celeritate ad flumen decurrerunt, vt penè vno tempore & ad siluas, & in flumine, & in manibus nostris hostes viderentur.

In manibus esse, nisi fallor, dixit præsentes esse, & ita propinquos, vt pænè manibus tangi possent. Quomodo etiam illud Virgilij accipiendum mihi videtur:

Quod votis optastis adest, perfringere dextrâ,
In manibus Mars ipse, viri.

Id est, quod votis semper optastis, vt pugnâ decernere cum hoste possetis, nunc aliquando contigit, ecce in manibus Mars, & præsens iam nunc pugna est. Cicero etiam non longè dissimili ratione in Bruto scripsit illud: *Sed ecce in manibus vir & præstantissimo ingenio, & flagrantissimo studio C. Gracchus.* Cato item Censorius: *Neque mihi ædificatio, neque vasum, neque vestimentum vllum est in manu pretiosum.* Memini me autem simile etiam aliquid apud Arrianum Græcum scriptorem legere, cuius exemplum libenter apponerem, si liber mihi nunc in manibus esset. Quod autem Cicero libro quinto in Verrem de suppliciis scribit, *Dij approbent. habemus hominem in Fecialium manibus educatum.* id interpretor, in præsentiâ fecialium, & perpetuâ consuetudine educatum. Quod qui immutare conati sunt, & ex eo *in fecialium moribus* fecerunt, dum acuti videri volunt, non aliud quàm ignorantiam suam prodiderunt. Exstat hoc idem dicendi genus in vetusto & elegantissimo Epigrammate:

Doctâ, eruditâ penè musarum manu.

Hæc ego idcircò annotare volui, vt videremus in quot quamque varias significationis formas vna eademque oratio fingi & inflecti possit.

CAPVT XIV.

De Ciceronis loco quodam in Bruto disceptatum:

Magna fuit semper Ciceronis de Isocrate opinio, honorificum de scriptis eius iudicium. Cuius laudes cùm multis locis magnificè persecutus sit, tum nusquâ, vt opinor, præclarius aut honorificentius de eo testimonium reliquit, quàm in eo libro quem Brutum, vel De claris Oratoribus inscripsit:

Exstitit, inquit, tum senibus illis quos paullò antè diximus, Isocrates, cuius domus cunctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit atque officina dicendi, magnus orator & perfectus magister, quamquam forensi luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, est postea consecutus.

Quæ si rectè leguntur, propensione quadam voluntatis suæ in Isocratem, magnam & profectò nimiam laudem ei tribuisse putandus est Cicero, cui tantam gloriam affingit, quantam neminem posteà oratorem consecutum existimat. Quid enim? Æschines, aut eo præstantior orator Demosthenes ad Isocratis gloriam non peruenerunt? imò etiam multis partibus superauerunt. neque existimare possum, quamuis valdè Isocratem suum amauerit, vt certè amauit, Cicero, ausum tamen eum fuisse, Isocratem non dicam præferre, sed contendere cum Demosthene. Itaque iudicet quisque vt volet, ego tamen Ruffini Grammatici lectionem non possum non vehementer approbare, qui hoc loco manifestè legit, *intraque parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem, meo iudicio, est poëta consecutus.* Quâ lectione, meo iudicio, nihil aut verius esse potest aut elegantius, vt videlicet Cicero ita Isocratem laudet, vt dicat, magnum quidem eum oratorem & perfectum magistrum fuisse, sed tamen quia intra priuatos modò parietes poëtarum in morem versata sit eius oratio, neque in forum atque aciem prodierit, non cum oratorum gloriâ esse comparandum, sed in suo genere meruisse eam laudem, ad quam nemo poëta peruenerit. Ac valdè quidem aptè & conuenienter eum oratorem

cum

cum poëtis comparare mihi videtur, qui alioqui eo genere vsus est numerosæ orationis quæ parùm à versu differat, & cuius dictionem poëticam Dionysius Alicarnasſæus, aliique magni iudicij scriptores veteres vocauerunt. Atque hanc tamen lectionem, de quâ tantoperè asseueraui, siquis non probat, meminerit, eam non à me confictam, sed in veteri Grammatico inuentam, diuulgatam, & confirmatam.

CAPVT XV.

Ex oratione eâ, quæ Ciceroni in Sallustium inscribitur, locus emendatus.

HABEBO honorem hunc vel Ciceronis nomini, vt ex oratione eâ, quam opinio est, à Cicerone in Sallustium esse conscriptam, deprauatum locum quemdam vel indicem, vel emendem: non me hercle orationis ipsius causâ, quam ego & ineptam & vix dignam iudico quæ iterùm legatur, sed, vt dixi, in Ciceronis solius gratiam, cuius eloquentissimi viri nomen illi nescio cuius declamatoris & rabulæ orationi hactenus indignè mansit præfixum. Statim igitur ab initio orationis istius post longum & otiosum exordium, hæc hominis Sophistæ verba sunt:

Verùm eò magis odisse debetis hominem, qui ne incipiens quidem peccare, minimis rebus posuit rudimentum; sed ita ingressus est, vt neque ab alio vinci possit, neque ipse se omnino reliquâ ætate præterire. Itaque nihil aliud studet, nisi vt luculentus sus cum quouis volutari. Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur.

In hac oratione vsus sum aliquando antiquissimo libro, qui apud Gemblacenses asseruatur, in quo illud *sus*, quod statim post *luculentus* sequitur, manifestè aberat. Ex quâ occasione cùm locum totum attentiùs considerare, & cum præcedentibus ac sequentibus conferre cœpissem, iudicaui sanè, verba hæc quomodo in vulgatis leguntur, non satis sincera esse & integra; id quod ex orationis ipsius ductu & serie quilibet mecum facilè videat. Quàm aptè enim aut quomodo tandem ista cohærent? *Itaque nihil aliud studet, nisi vt luculentus sus cum quouis volutari. Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate lingua vitæ sordes eluuntur. sed est quædam*, &c. In quibus primis verbis cùm impudicitiam Sallustio obiicere videatur, statim tamen de procacitate linguæ eius, & calumniandi studio subiungit. Itaque cùm de toto loco attentiùs aliquando cogitarem, visus mihi sum tandem veram eius sententiam & germanam lectionem repperisse. Primum enim illud *sus*, quod à veteri libro deest, & quod ex præcedentis dictionis geminatâ syllabâ natum erat, rectè deesse iudicandum est. deinde si illud *volutari* in *velitari* mutaueris, apta & cum sequentibus rectè cohærens efficietur sententia: *Itaque nihil aliud studet, nisi vt luculentus cum quouis velitari. Longè verò*, &c. Id est, ita procax effectus est Sallustius, vt nihil aliud studeat, nisi tamquam homo festiuus & luculentus cum quouis velitari, & quemuis calumniis ac improbâ linguâ incessere. Quæ quidem lectio sequentibus statim verbis manifestè comprobatur: *Longè verò opinione fallitur. non enim procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur, sed est quædam calumnia, quam vnusquisque nostrûm testante animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat*. Dicit igitur hic quicumque tandem rabula, Sallustium hominum impuris moribus & à puero in omni scelerum colluuione versatum atque imbutum; non aliud studere ac conari, quàm vt eamdem vitæ labem quam ipse concepit, in bonos & probos viros deriuet & transfundat, eorumque insectatione de suâ inuidiâ aliquid deoneret. Longè verò eum hac in re falli & errare ait, neque calumniis aut procacitate linguæ anteactæ vitæ maculas elui; sed potiùs cùm ea flagitia aliis obiiciat, quæ ipse in se agnoscat, illud assequi, vt eorum commemoratione, sua & propria vitia in audientium animis renouet, & quodammodò aperiat. Velitari autem hoc loco insectari & probra obiicere significat, in quam sententiam apud veteres scriptores frequenter inuenitur. Plautus: *Nescio quid velitati estis inter vos*: Afranius, *Intereà verba iactare inter se & labiis velitari*. Et alius quispiam comicus: *Compace verbis velitari. ad rem veni*. Ita autem & Festus velitationem vltrò citroque probrorum obiectionem esse ait, idque verbum ab hastis velitaribus ductum ostendit. Quomodo fortassis iocus etiam ille Ciceronis in Epistolis ad Familiares accipiendus sit: *Me autem à te vt scurram velitem malis oneratum esse, non molestè tuli*. Sed hæc fortè in eiusmodi nugatoriâ oratione annotare vix operæpretium fuit. quam qui non videat Cicerone esse indignam, aut parùm

is profectò in iudicando possit, aut de Ciceronis eloquentiâ valdè ieiunè & malignè sentiat.

CAPVT XVI.

Indicatus Ciceronis locus in Verrem, qui videatur esse ab Æschine.

M. Cicero cùm C. Verris improbissimum factum & immanissimam prædam grauiter coargueret, quam à Iunio pupillo templi Castoris nomine extorsisset, callido argumento & ad rem apto vsus est, Non esse quærendum, quid Verres in vltimâ Pamphyliâ aut Siciliâ fecisset, qui in illo Castoris monumento, in cottidiano conspectu iudicum & populi Romani posito, tam clarum improbitatis & furtorum suorum testimonium reliquisset. Verba Ciceronis apponam, quibus is hanc rem grauiter & acerbè dixit:

Quærimus etiam quid iste in vltimâ Phrygiâ, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit; qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit; qui in foro populi Rom. pirata nefarius reperiatur? dubitamus quid iste in hostium prædâ molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit? exspectemus quid dicant ex Siciliâ testes?

Æschines porrò acer & ipse orator, gnarusque dicendi, cùm Timarchi præturam, quam Andri gesserat, reprehenderet, diceretque, eum ad explendas libidines suas multis ingenuis mulieribus vim attulisse, aliaque multa nefanda perpetrasse; postremùm hoc ipso argumento, quo Cicero vsus est, negatque esse dubitandum quid absens Timarchus apud socios per vim & imperium egisset, qui Athenis in vrbe ipsâ, in conspectu ciuium suorum tam insolenter & improbè se gessisset: *τί δὲ προσδοκᾶτε τὸν Ἀθήνησιν ὑβριστὴν, οὐκ εἰς τοὺς ἄλλους μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ, νόμων ὄντων, ὑμῶν ὁρώντων, ἐχθρῶν ἐφεστηκότων, τοῦτον αὐτὸν λαβόντα ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν καὶ ἀρχὴν, τίς ἂν ἐλπίσειεν ἀπολελοιπέναι τι τῶν ἀσελγεστάτων ἔργων;* Aut igitur Ciceroni idem quod Æschini in mentem venit, aut, quod verisimilius est, Cicero, cùm ista scriberet, ad illum Æschinis locum captimendum mentem & cogitationem retulisse existimandus est.

CAPVT XVII.

De Propertij locis duobus coniectura.

Propertii versus sunt libro tertio:

Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta,
Fama nec ex æquo ducitur vlla iugo.
Gloria Lysippo est animosa effingere signa,
Exactis Calamis se mihi iactat equis.

Hac Elegiâ Propertius idem ferè argumentum tractauit, quod Horatius Ode illâ primâ ad Mæcenatem, alios videlicet alij rei aptos esse & idoneos, & vnumquemque in suo genere laudem aliquam & famam mereri. Sed in hac secundus ille versus:

Fama nec ex æquo ducitur vlla iugo.

& sententiam habet intricatam ac obscuram, tum ne lectionem quidem satis fortasse integram. quod quidem vel lectionis varietas indicare possit. Nam in vetustioribus paullò libris versus hic ita legitur:

Flamma nec ex æquo ducitur vlla rogo.

Quæ lectio, meo iudicio, non modò non melior est vulgatâ, sed etiam deterior, & ad efficiendam idoneam aliquam sententiam longè ineptior. Videamus igitur & nos, quoniam à libris nihil iuuamur, possimúsne ex ingenio & diuinatione nostrâ meliorem aliquam huius loci lectionem & sententiam constituere. Quid si igitur versum hunc vnius vocis leui mutatione ita legamus?

Fama nec ex æquo ducitur vna iugo.

Non ausim affirmare, veram hanc & germanam Propertij esse lectionem, sed idoneam & aptam ex eâ sententiam effici, id mihi facile est ostendere. Vt Propertius videlicet dicar, ne ex æquo quidem iugo, id est, pari & simili arte eamdem famam & idem nomen venire, & summos ac penè pares artifices; ex eadem tamen arte non eamdem gloriam apud posteros inuenisse. Quam sententiam certè cùm Elegiæ totius argumentum, tum exempla illa statim sequentia valdè comprobant, Lysippus, Calamis, Mentor, Praxiteles, summi artifices fuerunt, & in eadem fingendi arte elaborauerunt; disparem tamen & diuersam laudem singuli consecuti sunt. Ille marmoreo opere excellit, hic ebore præstat, ille hominum formis cælandis, hic equorum aliorumque animalium magis idoneus est; alius denique aliâ re magnus est. Vt hoc simile planè sit illi, quod Cicero de Oratore in eamdem sententiam scripsit: *Vna fingendi ars*

est,

est, in quâ præstantes fuerunt Myro, Polycletus, Lysippus: qui omnes inter se dissimiles fuerunt, sed ita tamen vt neminem sui velis esse dissimilem. Vna est ars ratióque picturæ, dissimillimíque tamen inter se Zeusis, Aglaophon, Apelles: neque eorum quisquam est, cui quidquam in arte suâ deesse videatur. Qui Ciceronis locus ita omnino huic Propertij similis est, vt ego eò audaciùs pronunciem, hunc versum ita vti eum restitui, videri legendum. Quoniam autem ad coniecturas veni, addam hoc loco etiam aliud quoddam seu iudicium, seu opinionem meam de versu quodam Propertij, qui libro illo singulari, quem vulgò quartum faciunt, legitur:

Sunt aliquid manes. lethum non omnia finit,
Luridaque euictos effugit vmbra rogos.
Cynthia namque meo visa est incumbere fulcro,
Murmur ad extremæ nuper humata viæ.

Qui postremus versus cùm ne is quidem apertam sententiam habeat, nec illud *murmur* hoc loco aptum vllo modo videatur, putaui aliquando, non incommodè *marmor* legi posse, hac sententiâ: Cynthia nuper ante oculos obseruari mihi in somniis visa est, illa, inquam, ipsa Cynthia, quæ ad marmor & sepulcrum extremæ viæ condita est. Quòd enim in sepulcris monumenta ex marmore plerumque constitui solent, marmor ipsum pro sepulcro aliquando accipi videtur, vt illo Propertij versu:

Quandocumque igitur vitam mea fata reposcent,
Et breue in exiguo marmore nomen ero.

Sepulta autem Cynthia fuit in extremâ viâ Tiburtinâ prope ripam Anienis, siquid hoc fortè ad rem pertinet.

CAPVT XVIII.

De Ciceronis loco in Pisonem coniectura tenuis.

SENTIO me his scriptis coniecturas quasdam meas inspersisse, quæ neque mihi ipsi magnoperè probentur, & à legentibus fortasse etiam rideantur. Quæ siue stultitia mea est, siue temeritas vocanda, interpretetur enim quisque vt volet; tamen in hac sententiâ ita constanter maneo, nihil vt tam minutum aut leue occurrat, quod magnis Auctoribus lucem aliquam afferre possit, quin id libenter scriptis meis mandem, & eruditorum iudicio subiiciam. Quod quidem ipsum etiam nunc in Ciceronis loco quodam facturus sum, eò quidem liberiùs & libentiùs, quòd & locus ipse eiusmodi est, quem corruptum & deprauatum esse constet, vt eum hac temeritate meâ ampliùs deprauare non possim; & quòd hac in re virorum eruditorum exemplum sequor, qui hunc ipsum locum eadem audaciâ quâ nos, de opinione suâ restituere sunt conati. Locus Ciceronis quem dico hic est:

Quod mihi igitur certamen esset eiusmodi? cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbaro Epicuro, cum altero Catilinæ laternario?

In vetustis libris partim *Lanternarius*, partim *Lautumarius*, exstare viri eruditi testantur. ex quo postremo magni iudicij & ingenij vir A. Turnebus *Lautumiarius*, quasi colonus & inhabitator carceris faciendum subtiliter putauit. Mihi fuit cùm probaretur *Laterarius* legi, quasi alter Catilinæ sodalis, atque ita intimus qui à latere eius numquam discederet. Nunc cùm locum attentiùs consideraui, longè aliud mihi videtur, neque aut illud *Laterarius* aut *Lautumiarius* probo, sed corruptam totam sententiam existimo, & quà à lectione, quà ab interpunctione mendosam, de quâ restituendâ coniecturam meam equidem proponam. Veterum librorum lectionem, inter alias esse *Lautumarius*, Faërnus & alij testati sunt. eius lectionis vestigia diu scrutatus, visum est mihi tandem, ducente me ad eam opinionem sententiâ ipsâ, legendum ex eo, *at timui, ais.* quod quidem mirum est quàm aptè & eleganter ad totam sententiam hîc conueniat. Sed locum priùs totum proponam quomodo legendum eum iudico, tum interpretabor: *Quod mihi igitur certamen esset eiusmodi? cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero Barbaro Epicuro? cum altero Catilina? At timui, ais. quos? nempe herclè ego neque supercilium tuum, neque collegæ tui cymbala ac crotala fugi, neque tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus ac fluctibus reip. nauem gubernassem, saluamque in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem.* Pro illo igitur *Catilinæ*, *Catilina* lego, vt respondeat illi quod ait, *cum altero Epicuro.* Illud autem, *At timui, ais,* Cicero dixit quasi respondens, opinor, orationi Pisonis, quam ille ante Ciceronem eodem die in Senatu habuerat. Nam quoties de discessu suo Cicero loquitur, valdè semper laborat, vt timoris & parui animi suspicionem à se remoueat; quod vnum præcipuè inimici in eo criminabantur, tamquam non per vim expulsus esset, sed homo fracti & abiecti animi per timorem

rem spontè discessisset. quod & ex oratione pro Sextio, & aliis locis apertè videre licet. Atque hæc lectio mea valdè ex sequentibus, siquis atteuderit, confirmari videtur, *Nempe herclè ego*, inquit, *neque tuum supercilium, neque collegæ tui cymbala fugi, nec tum fui timidus*, &c. Quibus omnibus non aliud quàm timoris opinionem detestatur & excusat, vt omnino appareat simile aliquid à Pisone ei antè fuisse obiectum, cui nunc respondeat. Et ceteroqui certè illud *quos*, nisi ita, vt ego dixi, interrogando legatur, apertè superare & redundare hoc loco videtur. Sed nolo de hac coniecturâ meâ ampliùs asseuerare, ne eam confirmando etiam probare videar; quam tamen testor me non antè reiecturum, quàm eruditis viris, quibus hunc locum delego, eam displicere videro.]

CAPVT XIX.

Videri veteres nomina quædam aliter scripsisse & pronunciasse quàm hodie scribimus, in eamque rem Varronis locus explicatus.

In multis veteres illos Romanos aliam quamdam & longè diuersam à nostrâ partim scribendi, partim pronunciandi rationem secutos esse, & iam antè alibi demonstrare me memini, & his paucis exemplis quæ afferam, fiet manifestius. Frons, Pons, Mons, atque ex hoc genere alia, ea omnia nos per N. litteram, vti ego scripsi, efferimus, & rectè efferimus; veteres tamen illi nostri nescio an hæc omnia, Pos, Mos, Fros, sine eâ litterâ prounnciasse existimandi sint. Terentius quidem Varro vir cum Græcis litteris perfectus & Latinis, tum antiquitatis cum primis imitator diligens, non aliter ea nomina scripsisse videtur. Atque hinc facit quod Sosipater Charisius annotat, Varronem in libris Antiquitatum Romanarum, *Fros, fænum, meßis*, sine N. litterâ *Fros* scripsisse, & quod Varro ipse sub initiũ, opinor, IV. libri de Linguâ Latinâ ad Ciceronem scriptum reliquit, *Videtur etiam pos potiùs pontem significare, quàm potentem*, qui sanè locus ab hac scripturâ apertè est. Quid enim Pons, vt nos dicimus, cum potente commune habere possit, nisi Varro, atque illa eruditorum ætas id generis nomina sine hac litterâ pronunciasset? Nonio etiam Marcello in hanc rem testimonium denunciare possem, nisi duo quædam certissima eius loca per imperitorum in deprauandis veterum scriptis audaciam mihi essent erepta: quæ tamen ego non patiar iacere in tenebris, eaque à vitio, si possum, vindicabo. Duobus igitur locis diligenter Nonius & studiosè annotat, *Fros* pro fronde à Varrone esse vsurpatum, quibus tamen locis vulgati deprauatè, *Frons* referunt. Quid enim Nonio in mentem venerit tam seriò bis admonere, Frons pro fronde veteres dixisse, rem & vsitatam, & vel pueris notam? præsertim etiam cùm in exemplis quæ Nonius affert, non aliud, quàm *Fros*, recto casu inueniatur. Ergo Nonius his quidem locis corrigendus est, neque aliud monere voluisse putandus, quàm id, quod etiam Charisius admonuit, *Fros* pro fronde veteres dixisse. Solent autem, vt etiam id addam, in aliis quibusdam dictionibus N. litteram vt superuacuam, minimeque necessariam vetustiores reiicere. Ita *Tunsus* & *Pransus*, & item *Tusus* & *Prasus*, in præterito sine vllo discrimine veteres pronunciasse, Papirianus antiquus Grammaticus testatur.

CAPVT XX.

Plutarchum & Appianum in Ciceronis historiâ leuiter errasse videri.

Græcos homines in omni litterarum genere semper nostris doctiores & eruditiores habitos esse & fateor, & facilè patior. Sed tamen valdè oportet & nostra fastidiat, & externa amet, qui Græcos in historiâ describendâ cum Romanis audeat contendere. Non quin ij & plures, & acriori etiam studio in hanc scribendi laudem incubuerint; sed quòd ferè videmus eos in externis præcipuè & peregrinis historiis describendis nullâ animi prouisione fugere potuisse, quin varia cùm in rebus ipsis gestis peccarent, tum in nominibus præcipuè propriis turpiter laberentur. Quale, exempli caussâ, illud mihi videtur, quòd Plutarchus & Appianus tradiderunt, M. Catonem primùm in Senatu honorificum illud & verissimum Patris patriæ cognomen Ciceroni tribuisse. Magni viri, qui hoc tradiderunt, quis negat? sed tamen siue hoc illi aliorum auctoritate inducti ita scripserint, siue etiam in nomine, quod ego existimo, negligenter errauerint, non laboro: mihi quidem patiamini, quæso, grauiorem hac in re Ciceronis ipsius auctoritatem esse, quàm istorum, quamuis magnum testimonium. Nam Cicero quidem sæpiùs testatur, hunc sibi tantum honorem à Q. Catulo esse habitum:

birum: veluti oratione in L. Pisonem. *Me,* inquit, *Q. Catulus princeps huius ordinis & auctor publici consilij frequentissimo Senatu Patrem patriae nominauit.* Et pro Sextio: *Me meille vt patrem deplorandum putabat, quem Q. Catulus, quem multi alij saepè in Senatu Patrem patriae nominarant.* Quòd si Cato, vt illi volunt, princeps hoc cognomen Ciceroni dedisset, valdè profectò ingratus Cicero fuerit, qui quoties de hac re meminit, à Q. Catulo hunc honorem sibi habitum esse testetur, de Catone hac in parte verbum nusquam fecerit. Nam quod Cicero testatur, etiam alios multos hoc nomen sibi dedisse, in ijs siquis Catonem numerare vult, non repugno; & fieri potest, vt post Q Catulum, & alios, etiam Cato hoc honorifico nomine Ciceronem vocauerit; sed vt Cato primus hoc tantùm laudis testimonium Ciceroni tribuerit, non puto vllo modo ijs concedendum. neque existimare possum, Ciceronem, cùm esset inprimis auidus & appetens gloriae, & posset huius tanti & tam grauis viri nomine aliquid famae rebus suis gestis addere, nullo libro aut scripto testatum relicturum fuisse, hunc honorem sibi à Catone esse habitum, si tamen, vt illi volunt, habitus fuisset. Huc accedit, quòd cùm Cato semper in Ciceronem turpiter maleuolus fuerit, quod ipse alibi in Epistolis ad Atticum conqueritur, non videatur tantum & tam honorificum testimonium praeter morem suum Ciceroni daturus fuisse. Fieri igitur potest, vt Graeci illi vicinitate aliquâ nominum, seu nescio quâ aliâ caussâ decepti errauerint; Ciceroni quidem hac in parte non credere, impudentiae sit.

CAPVT XXI.

M. Varronis librorum aliquot tituli restituti.

NESCIO equidem an plerisque Varronis librorum titulis aliquid vel deprauatius cogitari possit, vel corruptius. quod accidit magnam partem superioris aetatis inscitiâ & ieiunitate bonarum artium, tum Graecae praecipuè linguae ignorantiâ, quâ cùm hic auctor & in libris, & in inscriptionibus plurimâ vsus sit, mirum videri non debet si haec deprauata sunt ab ijs, qui, non dicam, intellegere, sed vix mehercle, aut ne vix quidem commodè legere Graeca possent. Ego hoc capite carptim & strictim, vt quidque occurret, inscriptiones aliquot, quas corruptas iudico, indicabo, deque ijs emendandis iudicium meum sententiamque interponam. Apud Nonium Marcellum Varronis Satyrae cuiusdam titulus exstat, *Ephemeride naualis*. quam inscriptionem corruptam esse, ex Prisciano licet intellegere. qui hanc ipsam Satyram ita citat, *Varro Ephemeride*, omissâ alienâ & superfluâ eâ voce *naualis*: quae non ad titulum ipsum adiungenda fuit, sed cum sequentibus Varronis verbis connectenda. Itaque Nonij locus ita meo iudicio corrigendus est, *Varro Ephemeride. Nauales Etesiae diutiùs & vberiùs flauerant.* vel etiam fortasse legendum *Niuales*. Scriptores autem librarij, sententiae ipsius primum verbum cum inscriptione imperitè coniungentes, *Ephemeride nauali*, ex eo fecerant. Alia Varronis Satyra est, quae hunc deprauatum titulum apud Nonium praefert, περὶ λέξεων, quae inscriptio ex eiusdem Prisciani auctoritate, & Satyrae ipsius argumento, περὶ αἱρέσεων, commutanda est. id est, De opinionibus seu sectis. Egit enim eâ Satyrâ Varro de diuersis sectis & sententijs discrepantium philosophorum, eosque pro more suo facetè insectatus est: cui argumento quàm haec περὶ αἱρέσεων inscriptio certè conueniat, & quàm illa altera nullo modo accommodari possit, quiuis facilè diiudicet. Varronis etiam libri *De Rerum naturâ*, qui à Nonio citantur, cùm eius argumenti nullos Varro scripserit, nati mihi videntur ex peruersâ notarum interpretatione; & cùm *De Re rust.* apud Nonium scriptum esset, id est, De Re rusticâ, ab imperitis ex eo, De Rerum naturâ, factum esse. Nam locus etiam ipse, quem Nonius è Varrone affert, apertè ad libros De Re rusticâ pertinere videtur, *Ne familiae rixent cum vicinis*. quod praeceptum vt tractationi de rerum naturâ accommodari non potest, ita rei rusticae optimè conuenit, in quâ pax, & cum vicino tranquillitas quàm necessaria sit, etiam alij Rei rusticae scriptores monuerunt. Eadem erroris caussa est, quòd apud Nonium *Varro de Repub.* aliquoties legitur, vbi manifestè de Re rusticâ scribi oportebat, vt apud Nonium in dictione Olitatem, apud eumdem in Praesepe, & alibi. quae omnia ad libros de Re rusticâ pertinere, ex fragmentis ipsis perspicuum est. Illud etiam valdè aduertendum, extraneos & aliorum scriptorum libros Varroni saepè attributos inueniri. Vt apud Noniũ Varro

in Corollario: *Dimidiæ mihi fuerunt tam desiduo afuisse te*. manifesto quidem errore, cùm & ea Comœdia, & versus ipse poëtæ Næuij sint. Næuius enim, quod ex multis auctoribus constat, fabulam Corollarium scripsit, non Varro noster. Ita apud eumdem *Varro in Synephœbu* nominatur, quos perspicuum est comici esse Pomponij. Sic è contrà libri *Epistolicarum quæstionum*, qui Varronis sunt, Catoni attributi leguntur apud Agellium. Sed dies me antè defecerit, quàm hos atque alios eius generis errores singularim decursos enumerauerim. Dij imperitis istis malè faciant, quorum neglegentiæ & inscitiæ hæc menda possumus referre accepta.

CAPVT XXII.

M. Ciceronis locus Inuectiuarum libro quarto, & libro primo emendatus.

QVOD dicturus sum hoc loco, fortasse reipsâ paruum sit, sed ad sententiam Ciceronis non paruum. Cicero quartâ oratione in Catilinam:

Ego multa tacui, multa pertuli, multa concessi, multa meo quodam dolore in vestro timore sanaui.

Ita quidem & libri veteres constanter habent, & D. Lambinus vir eruditissimus edidit, & sententia sanè ipsa non incommoda est: nec celabo tamen lectorem coniecturam meam. Mihi enim aliquando ex sententiâ ipsâ legendum hoc loco videbatur: *Multa meo q. d. sine vestro timore sanaui*. Hoc enim Cicero videtur omnino voluisse dicere, multa se tacuisse, multa dissimulasse, & sine populi timore aut tumultu, propriis consiliis & priuato præsidio sanasse. Sed hoc opinionis meæ est. illud de veteris libri, quo vsus sum, auctoritate, oratione primâ locum hunc ita legendum videri: *Tum denique interficiere, cum iam nemo tam perditus, tam improbus, tam tui similis reperietur*, &c. Quæ lectio commodior sanè videtur, quàm quæ in vulgatis est: *Tum denique interficiam te*. Neque enim, opinor, Cicero ipse Catilinam suis manibus interfecturus erat.

CAPVT XXIII.

De Sex. Propertij cognomine disceptatum, & ibidem de patre eius quæsitum.

DATE mihi, obsecro, hoc loco hanc veniam, vt liceat mihi paullisper in re tenui, & incertâ indagandâ, otio meo, & patientiâ vestrâ abuti. De Propertij cognomine subtiliùs fortasse disputabo quam veriùs: sed amor & iudicium de poëtâ isto meum faciunt, vt nihil mihi paruum aut minutum videri possit, quod ad eum scriptorem quomodocumque pertineat. nedum res tanta leuis mihi videatur, in quâ de nomine, & familiâ, ac penè famâ Propertij mei disputandum est. Beroaldus homo, vt illa tempora ferebant, neque indoctus, & minimè malus, testatur, libros ferè omnes, quotquot ante ætatem nostram, renascentibus iampriméùm litteris, diuulgati sunt, in fronte referre hunc titulum, *Sex. Propertij Nautæ*, quæ inscriptio etiam in antiquioribus quibusnam libris exstat. Quod etsi, Beroaldi iudicio, omnino reiciendum est, qui illud *Nautæ* alienum hoc loco & ineptum putat, & ab imperitis nescio quâ occasione additum: mihi tamen accuratiùs eâ de re cogitanti non ita temerè librorum, & totius illius ætatis consensus repudiandus videtur; sed diligentiùs quærendum siquid altius sub eo lateret, & ecquid ex falso illo & deprauato titulo veritas tamen posset erui. Quod ego quidem existimo; & cùm nullo modo persuadere mihi possim, in illâ priori & simplici ætate aliquem suâ sponte illud *Nautæ* adiecisse: huc ferè labor, vt existimem ex corruptâ illâ inscriptione faciendum, *Sex. Propertij Nattæ*. Nattæ autem apud Romanos noti fuerunt. quorum apud Ciceronem, atque alios fit sæpè mentio. Sed hoc ego non pro sententiâ apud vos, sed pro coniecturâ haberi volo, neque hac in re iudicem me, sed disceptatorem ab initio professus sum. Sed vt hoc de Propertij cognomine incertum est, ita æquè dubium illud, quo de patre eius disceptari video, quem plerique omnes captum referunt inter eos, qui L. Antonium secuti, postea, Perusiâ captâ à D. Augusto occisi sunt. Quod an constanter satis & vere traditum ab iis sit, nescio. Nam quòd illi ex vltimâ libri primi Elegiâ hoc colligi putant, falluntur, quæ non de patre Propertij, sed de Gallo quodã homine & amico sibi, & propinquo intellegenda

genda est, cuius acerbam mortem Elegiâ illâ dolenter deplorat:

Qualis & unde genus, qui sint mihi, Tulle, penates,
Quæris pro nostrâ semper amicitiâ.
Si Perusina tibi patriæ sunt nota sepulcra,
Italiæ duris funera temporibus.
Cùm Romana suos egit discordia ciues;
Sit mihi præcipue puluis Etrusca dolor.
Tu proiecta mei perpessa es membra propinqui,
Tu nullo miseri contegis ossa solo.
Proxima supposito contingens Vmbria campo
Me genuit, terris fertilis vberibus.

Quæ omnia non esse de patre Propertij, sed de hoc Gallo, quem dixi, intellegenda, illud indicio est, quòd præcedente Elegiâ Gallum ipsum de hoc casu suo eodem modo fecit loquentem, quomodo hic ipse commemorat. Vtrobique enim dispersa insepulti eius ossa in Etruriâ ait, vt hîc:

Tu proiecta mei perpessa es membra propinqui,
Tu nullo miseri contegis ossa solo.

Et priore Elegiâ de eadem re:

Et quicumque super dispersa inuenerit ossa
Montibus Etruscis, hæc sciat esse mea.

Deinde etiam, etsi hoc leuius est, non videtur tamen, si de patre loqueretur, dicturus fuisse:

Tu proiecta mei perpessa es membra propinqui.

Cur enim patrem, propinquum potiùs, quàm parentem appellaret? Proscriptum sane patrem eius fuisse vel grauiori aliquo iudicio casu afflictum, satis vel ex illo versu constat:

Abstulit excultas pertica tristis opes.

Ceterùm cùm non tantùm proscriptorum, sed etiam iudicio damnatorum bona hastæ subijci soleant, quid si dicamus, illum Sex. Propertium, cuius nomen à Sex. Clodio delatum fuisse Cicero oratione pro Domo suâ testatur, patrem fuisse huius nostri Propertij? qui fortasse illo, aut alio quopiam iudicio damnatus solum verterit, bonis publicatis & sub hastâ diuenditis.

CAPVT XXIV.

Ciceronis loci duo, quos mutuatus videtur ab Isocrate.

M. CICERO Cæsarianâ oratione primâ, quâ gratias C. Cæsari pro restitutione Marcelli, nomine Senatus egit, cum quasi præcepta quædam de constituendâ repub. firmandâ pace, reuocandis legibus & iudicijs Cæsari daret, maximè eum nominis & gloriæ, quam ex eâ re consecututus esset, admonuit. & quoniam Cæsar aliquando dicere esset solitus, satis se & naturæ suæ & gloriæ vixisse, modice & verecundè magnificam illam vocem eius reprehendit, multis ostendens, hominem in eam reip. administrandæ viam ingressum, numquam expleri debere gloriâ, neque eam nominis famam putare satis magnam, qua præclariorem & ampliorem alius aliquis assequi posset:

Itaque, inquit, *præclaram illam & sapientissimam vocem tuam inuitus audiui. satis te diu vel naturæ vixisse, vel gloriæ: satis, si ita vis, naturæ; addo etiam, si placet gloriæ. at quod maximum est, patriæ certè parum.* Et statim: *Quid si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimum, quamuis sis sapiens, non negabis. Parúmne igitur, inquies, magnam gloriam relinquemus? immò verò alijs quamuis multis, satis, tibi vni parùm: quidquid enim est & quamuis amplum sit, id certè parum est tum, cùm est aliquid amplius.*

Isocrates etiam cùm Philippum regem ad bellum Asiaticum incitare vellet, proponit ei quantam gloriam, quantumque nomen ex eâ re consecuturus sit, addit que in alijs sanè rebus moderationem quamdam & modum esse debere; gloriæ dumtaxat & famæ in principe viro numquam debere esse satietatem: Ἔστι δὲ περὶ μὲν ἄλλα τι τῶν ὄντων ἀπλήστως ἔχειν, οὐ καλόν. αἱ γὰρ μετριότητες παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐδοκιμοῦσι. δόξης δὲ μεγάλης καὶ καλῆς ἐπιθυμεῖν, καὶ μηδέποτε μηδὲ μικρὸν ἐμπίπλασθαι προσήκει τοῖς πολὺ τῶν ἄλλων διενεγκοῦσιν. Ergò vterque quidem eodem argumento ad res præclaras, ille Cæsarem, hic Philippum cohortatus est; sed Isocrates vt in Epistolâ angustiùs, noster vt in oratione grandiùs & ornatiùs. Ille etiam Ciceronis locus oratione De Aruspicum responsis:

Quòd si cetera nos magis peruulgata sæpè mouerunt; vox ipsa deorum immortalium non mentes omnium permouebit? Nolite enim id putare accidere posse, quòd in fabulis sæpè videtis fieri, vt deus aliquis delapsus de cælo, cœtus hominum adeat, versetur in terris, cum hominibus colloquatur, &c.

Non valdè dissimilis est illi Isocratis, oratione ad Philippum regem, quem ipse etiam admonet fieri non posse, vt deorum aliquis cum hominibus versetur, aut tangendum videndumque se præbeat. Isocra-

tis verba sunt, Οἶμαι δὲ οὐδ᾽ ἕνα ἀγνοεῖν, ὅτι βούλονται οἱ θεοὶ τὰ ἀνθρώπων διοικεῖσθαι. οὐ γὰρ αὐτόχειρες οὔτε μὲν τῶν ἀγαθῶν, οὔτε τῶν κακῶν γίνονται τῶν συμβαινόντων αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ἑκάστοις τοιαύτην ἔννοιαν ἐμποιοῦσιν, ὥστε δι᾽ ἀλλήλων ἡμῖν ἑκάτερα παραγίνεσθαι τούτων. Quòd autem superiùs, vt id breuiter admoneam, Ciceronem oratione primâ Cæsarianâ nominaui, secutus sum in eo veteres Grammaticos, quos ego tres istas orationes, quæ ad Cæsarem habitæ fuerunt, Cæsarianas nominare obseruaui, *Pro M. Marcello. Pro Q. Ligario. Pro rege Deiotaro.* Atque ita emendandus Nonius est in dictione Æmulatio, *Tullius in Cæsarianâ* 1. Vulgati, *Tullius Cæsaris.* Probus etiam manifestè verba quædam ex oratione pro rege Deiotaro afferens, Ciceronem in Cæsarianis citat. Vt satis constet, orationes has tres, quia præter morem reliquarum non adiudices, aut populum, sed ad dominantem Cæsarem dictæ essent, in vnum corpus vel à Tyrone Tullio, vel à Grammaticis redactas, & vno nomine Cæsarianas vocatas.

CAPVT XXV.

M. Varronis libro tertio, De Vitâ populi Romani loca duo emendata.

SAEPIVS mihi ad partes M. Varro vocandus est; in cuius eruditissimis scriptis peruoluendis, & fragmentis dispersis studiosè colligendis, vtinam verè profiteri possim, me tam vtilem quàm diligentem operam insumpsisse. Esset caussa cur & me laboris huius mei minùs pœniteret, & vos item fructum aliquem Industriæ meæ caperetis. Sed hoc quantumcumque præstiti, quod senrio quàm sit exiguum aliquando fortassis reipsâ ostendam, si id quod iam habeo affectum, aliquando per otium confectum reddere potuero: nunc autem quod in manibus est, agamus. Varronis libro tertio De vitâ populi Romani verba hæc sunt:

Vt eius conuiuium qui triumpharet in Capitolio videtur esse proprium, vt ipse potius domum reduceretur à conuiuio.

Cuius loci facilis & aperta futura sententia est, si redundantem eam vocem *conuiuium* alieno loco insertam sustuleris, & sic legas, *Vt eius qui triumpharet in Capitolio v. e. p.* &c. Hoc enim Varro dicit solitum apud Romanos veteres in honorem eius qui triumpharet, obseruari, vt ipse comitante totâ multitudine cœnatus domum deduceretur, non autem alios ipse quamuis maiores deduceret. Cuius moris etiam alij auctores meminerunt. Eodem etiam libro locus iste est.

Si cuius legati violati essent, qui id fecissent, quamuis nobiles essent, vt dederentur ciuitati statuerunt.

Quo loco aptè mihi videtur legi posse, *Si ius legati violatum esset.* Agit autem de Iure legationis, quod apud omnes gentes sanctum & inuiolatum esse debet. Vt autem in illo superiori Varronis loco vocis redundantiâ deprauata sententia est, ita etiam in Ciceronis libro quarto in Verrem de signis, locus est, qui meo iudicio, sublatâ superfluâ voce, emendandus est. Cicero loquens de Mamertinis:

Tritici modium LX. millia empta populo Ro. dare debebant, & solebant abs te solo remissum est. respublica detrimentum fecit, quòd per te imperij ius vna in ciuitate imminutum est: Siculi, quod ipsum hoc non de summâ frumenti detractum est, sed translatum in Centuripinos & Halesinos immunes populos; & hoc plus impositum quàm ferre possent.

Quo loco sanè vox *Siculi* superare & redundare videtur nec ad sententiam quidquam facit, nisi fortè, quod mihi proximè verum videtur, locus totus à distinctione mendosus est, atque ita restituendus, *Tritici m. LX. m. e. p. R. d. d. e. s. a. t. s. r. est. respubl. detrimentum fecit, quòd per te imperij ius in vnâ ciuitate imminutum est Siciliæ; quòd ipsum hoc,* &c. Vt illud *Siculi* in *Siciliæ* mutemus, quomodo mihi quidem commodâ & aptâ sententiâ confieri videtur.

CAPVT XXVI.

Ciceronis vulgata lectio contra D. Lambinum & A. Patricium defensa.

FRAGMENTVM quoddam ex Cornelianâ oratione secundâ apud Ciceronem in Oratore ad Brutum exstat, elegans valde, & numerorum rotunditate concinnum:

Neque me diuitiæ mouent, quibus omnes Africanos & Lælios multi mercatores venalitiique superarunt.

Hoc loco D. Lambinus & A. Patricius, præstanti eruditione & iudicio viri, contra libros omnes ausi sunt substituere *venalitia-*

rii,

rij, proeo quod *Venalitij* apud Ciceronem legitur. eâ ratione moti, quòd Venalitij serui ipsi venales dicantur; Venaliriarij autem mangones sint. In quo quàm valdè eruditi isti homines, quod bonâ veniâ paceque eorum dicere mihi liceat, fallantur, ex Nonij Marcelli, & Quinctiliani testimonio licet cognoscere. Nam Nonius quidem Marcellus in voce Venalitij apertè hunc ipsum locum adducens annotat, Ciceronem hîc, Venalirios pro Venalitiarijs nouâ quadam minimeque vulgari ratione posuisse. Et Quinctilianus item libro nono hunc ipsum locum quomodo in vulgaris exstat, videtur legere. Vt illorum quidem doctorum virorum nimiùm hac in parte vel acumen vel subtilitas, nolo grauiori nomine appellare, nemini placere possit, nisi qui vel librorum omnium fidem neglegat, vel antiquissimorum Grammaticorum certam auctoritatem contemnendam putet. Atque hoc ego non dissentiendi studio contra litteratos istos homines, & quibus summa omnia tribuo, disserui; sed hoc exemplum interpositum volui, nequid temerè in veterum scriptis præter librorum constantem auctoritatem innouetur. In quo si aliquando viri intellegentes, & in omni antiquitate versati, parum sibi temperarunt; cogitare debemus, quid homines imperiti & doctrinæ vanâ specie subnixi, quibus omnia pro ingenij sui captu metiri mos est, in peruertendis veterum scriptis nonnumquam sibi permiserint.

CAPVT XXVII.

In Festo loca aliquot emendata.

OPTANDVM maximè esset vt veterum scripta propria & germana ad nos venissent, neque eorum vicem decurtatas quasdam & fractas Epitomas haberemus. quod quidem incommodum referre acceptum possumus ijs imperitis hominibus, qui rem gratam & fructuosam facere se iuuenturi existimabant, si longiora, vt ipsis videbatur, veterum volumina in breuiorem quamdam, & quasi Enchiridij formam collectis optimis contraherent: In quo quidem tanto dilectu, si dijs placet, homines rudes versari sunt, vt accisis ferè & vt superfluis reiectis veterum scriptorum testimonijs, pro ijs nescio quas nugas & meras ineptias nobis reliquerint. Sensit id incommodum maximè nescio cuius Pauli Diaconi culpâ Festus, atque ita sensit, vt multis extraneis pro collectoris eius libidine admistis, in Festo Festum difficile sit agnoscere. Sed huic rei Antonij Augustini, quem ego virum, vt eius dignitas & doctrina postulant, honestatis caussâ nomino, diligentia magnam opem attulit, qui multa Festi propria loca ex vetustissimis membranis nobis restituit, atque ex ingenio etiam & opinione suâ quædam emendauit. Sed quamquam ille & optimis aliquot libris vsus sit, & ingenio ac iudicio in veterum scriptis tanto sit, quantum in paucis cognouimus; videntur tamen eum pauca quædam vel fugisse, vel præteriisse, è quibus vnum ego nunc proponam, quod apud Festum varijs locis deprauatè legitur. *Dice* pro dicam, *attinge* pro attingam, veteres vsurpasse sæpiùs reperies. quod certè corruptum vbique apud eum iudico: & cùm ex Quinctiliani certâ auctoritate constet, Catonem Censorium, vetustioresque alios ea quæ nos Dicam, Faciam efferimus, Dicem, Faciem, pronunciasse; audacter quidem apud Festum ijs locis omnibus corrigendum pronuncio, *attingem* pro attingam, & *dicem* pro dicam, similiaque omnia.

CAPVT XXVIII.

M. Ciceronis locus Oratione pro Cluentio Auito, qui videatur è Demosthene integer expressus.

ELEGANS cumprimis, & plena artis ac ingenij est Ciceronis illa oratio, quam pro Cluentio Auito inuidioso reo, & aliquot præiudicijs pænè damnato prætor habuit. In quâ defensione cùm res & caussa ita tulissent, vt de legibus earumque vtilitate copiosiùs disserendum esset, vsus est argumento subtili, & ad rem rempusque illud valdè apto, quo doceret omnia legibus administrari, neque ab ijs sine pernicie & interitu vniuersæ reip. posse discedi:

Vt corpora, inquit, nostra sine mente, sic ciuitas sine lege, suis partibus vt neruis ac sanguine & membris vti non potest. Legum ministri, magistratus, legum interpretes, iudices; legum denique idcircò omnes serui sumus, vt liberi esse possimus. Quid est, Q. Naso, cur tu in isto loco sedeas? quæ vis est, quâ abs te hi iudices tali dignitate præditi coërceantur? vos autem iudices, quamobrem ex tam magnâ mul-

multitudine ciuium tam pauci de hominum fortunis sententiam fertis? quo iure Attius quæ voluit, dixit? cur mihi tam diu potestas dicendi datur? quid sibi autem illi scribæ? quid lictores? quid ceteri, quos apparere huic quæstioni video, volunt? Opinor hæc omnia lege fieri, totumque hoc iudicium quasi mente quadam administrari & regi.

Docuit igitur Cicero valdè quidem aptè & accommodatè, ex iudicij ipsius quod habebatur, formâ, omnes Reipublicæ partes legum præscripto & ordine administrari, à quibus si recedatur, rerum omnium confusionem & perturbationem necessariò consequi. Demosthenes autem summus & ipse orator, cùm eamdem legum auctoritatem oratione primâ contra Aristogitonem constituere vellet, in eamque rem præclara multa attulisset, etiam illa superiora dixit, quæ Cicero quàm paucissimis mutatis ab eo mutuatus est. Ἀλλ᾽ ὅτι πᾶς ὁ τῆς πόλεως, καὶ τῶν νόμων κόσμος, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συνταράττεται καὶ διαφθείρεται κατὰ τοῦτον, καὶ τοῦτ᾽ οἶμαι σαφῶς ὑμῖν ἐπιδείξειν. Λέξω δὲ οὔτε καινὸν, οὔτε περιττὸν οὐδὲν, οὔτ᾽ ἴδιον, ἀλλ᾽ ὃ πάντες ὑμεῖς ἴστε ὁμοίως ἐμοί. Εἰ γάρ τις ὑμῶν ἐξετάσαι βούλεται, τί ποτ᾽ ἐστὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ποιοῦν τὴν βουλὴν συλλέγεσθαι, τὸν δῆμον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀναβαίνειν, τὰ δικαστήρια πληροῦσθαι, τὰς ἕνας ἀρχὰς ταῖς νέαις ἑκούσας ὑπεξιέναι, πάντα δι᾽ ὧν ἡ πόλις διοικεῖται καὶ σώζεται, γίγνεσθαι· τοὺς νόμους εὑρήσει, καὶ τὸ τούτοις ἅπαντας πείθεσθαι. Et paullò pòst: Τὸ τὴν βουλὴν τοὺς πεντακοσίους ἀπὸ τῆς ἀσθενοῦς ταυτησὶ κιγκλίδος τῶν ἀπορρήτων κυρίαν εἶναι, καὶ μὴ τοὺς ἰδιώτας εἰσιέναι. Τὸ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν, ὅταν ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ καθεζομένη περισχοινίσηται, κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἐφ᾽ ἑαυτῆς εἶναι, καὶ ἅπαντας ἐκποδὼν ἀποχωρεῖν. Τὸ τὰς ἀρχὰς ἁπάσας ὅσας οἱ λαχόντες ἄρχουσιν ὑμῶν, ἅμα τῷ τὸν ὑπηρέτην εἰπεῖν, Μεταστῆτε ἔξω, τῶν νόμων κρατεῖν, ἐφ᾽ οἷς εἰσπέμφθησαν, καὶ μὴ τοὺς ἀσελγεστάτους βιάζεσθαι. Ἄλλα μυρία. πάντα γὰρ καλὰ καὶ σεμνὰ, καὶ δι᾽ ὧν ἡ πόλις κοσμεῖται καὶ σώζεται, ὅτι φυλάττουσιν. Et posteriùs: Καὶ τί δεῖ λέγειν, ὅτι τοῖς νόμοις ἅπαντα κοσμεῖται, καὶ τῷ τούτοις πείθεσθαι· ἀλλ᾽ ὑμεῖς αὐτοὶ πάντων ἄρτι κληρωθέντων Ἀθηναίων, καὶ πάντων εὖ οἶδ᾽ ὅτι βουλομένων εἰς τουτὶ λαχεῖν τὸ δικαστήριον, μόνοι δικάζεσθε ὑμεῖς. Διὰ τί; ὅτι ἐλάχετε, εἶτα ἀπεκληρώθητε. Ταῦτα γὰρ οἱ νόμοι λέγουσι.

CAPVT XXIX.

De scribendi ratione in verbis quibusdam breuiter disceptatum.

QVOD eruditi quidam viri & scientiæ eius quæ ad antiquitatem pertinet, cumprimis studiosi constanter asseuerauerunt, & item libris suis ediderunt, *exsulum* non aliter quàm per u scribendum: videlicet exemplo suo docuerunt, nihil esse in his minutis rebus indagandis æquè fugiendum ac nimiam illam curiositatem, & in rationibus inquirendis superfluam subtilitatem. Nam quia Exsilium ab exsule deriuetur, Exsul autem quasi ex solo ire sit, omnino iuxta analogiæ rationem, Exsulium scribendum censuerunt. In quo dupliciter falluntur; quòd & veterem scribendi loquendique consuetudinem ad certam rationem & astrictas quasdam regulas dirigendam putent, & quòd ab Exsule Exsulium, iuxta analogiæ veritatem deriuandum existimant. Nam si ratio postulat vt ab Exsule Exsulium, cur non simili ratione à Consule Consulium probent, equidem nescio. sed quid in re clarâ opus est verbis? refelluntur enim isti analogiæ consectatores primùm librorum omnium auctoritate, quibus plurimum tamen tribuere se profitentur: deinde etiam Grammatici vetusti certo testimonio, Eutychetis, inquam, qui hac de re ita scribit, *A consulo*, inquit, *& exsulo, V. in I. conuersâ, consilium, exsilium dicimus*. Repudianda est igitur eorum subtilitas, qui leui aut nullâ ratione moti, à vulgatâ & veteri scribendi consuetudine temerè discesserunt. Quoniam autem in hunc sermonem semel ingressus sum, non pigebit me alia quædam, quæ aut ipse noua in veteribus obseruaui, aut quæ vulgo ignotiora sunt, asscribere. Haut, memini vbique his libris quoties consonans sequeretur, T. litterâ scribere, secutus in eo optimi Grammatici Victorini auctoritatem, qui testatur, hanc vocem, quoties vocalis sequitur, per d litteram in fine scribendam; aliàs semper t. quod si ille subtiliùs fortasse monuit quàm veriùs, tamen peccasse hac in re non sum existimandus, cùm & hæc scriptura in veteribus libris sæpè inueniatur, & Charisius mihi testetur, veteres *Haud*, quamuis ab οὐ Græco originem habeat, indifferenter tamen

etiam per t litteram ſcripſiſſe, vt etiam *ad* & *at*, *quid* & *quit*; *atuentum aput*, & ſimilia ſine diſcrimine ſcribebant. Ex hac porrò dictione & verbo Scio, veteres vnum verbum *nauſcio* compoſuerunt, quod & ego vnâ voce vbique ſcripſi, & ita ſcribendum eſſe, Phocas Grammaticus apertè teſtatur, his verbis: *Omnia quæ ab au diphthongo principiũ habent, Daſi an reſpuerunt, vt audax. deſignatum eſt; haud, vnde, hauſcio, compoſitum ſimplicis habebit ſcripturam.* Quamquam apud eum *hauſcio* ſine t litterâ legitur, quod fortaſſe rectius eſt. *Ne* etiam pro eo quod *Næ*, vulgò ſcribitur, cùm affirmandi vim habet, vbique ſine diphthongo ſcripſi. Quâ in re miror viros eruditos noſtri temporis, cùm eam conſtantem librorum omnium veterum ſcripturam eſſe teſtentur, non auſos tamen eſſe à vulgatâ conſuetudine recedere, præſertim cùm hæc ſcribendi ratio etiam à Grammaticis confirmetur. Priſcianus quidem ait *ne*, quando valdè ſignificat, accentu circumflexo notari, quando negationem continet, graui. Et Chariſius ita ſcribi per e ſimplicem oportere docet, etſi à Græco ναὶ dictum ſit. *Idem* etiam pro iidem; & *iſdem*, pro iiſdem, vulgò veteres ſcripſiſſe, & pronunciaſſe audeo confirmare. Exſtat hæc ſcribendi ratio in antiquis monumentis, comprobatur à Grammaticis. A Priſciano libro ſeptimo, qui ait, *Idem* & *iſdem* pro Iidem & Iiſdem, veteres ſcripſiſſe; à Chariſio libro primo, cuius verba apponam. *Is homo idem compoſitum facit, niſi quia Cæſar ſingulariter idem, pluraliter iidem dicendum affirmat: ſed conſuetudo hoc non ſeruat.* Ex quibus verbis videre licet, etiam vulgo ad Chariſij tempora eam ſcripturam durauiſſe. In veteribus quidem libris, quòd ſciam, hæc ſcriptura non exſtat, ſed ea ferè in illis deprauata eſt in *hiſdem* & *hidem*. Hæc ſicui ego de re leui & paruâ pluribus egiſſe videor, is ignoſcat nobis, ſi in linguæ Latinæ orthographiâ paullùm ſimus diligentiores: cùm etiam in noſtris, barbariſque linguis tanto ſtudio hanc rectè ſcribendi rationem tueantur, vt in eâ peccantes pueros vel conuicio inſectemur, vel ſcuticâ plectamus.

CAPVT XXX.

De Ciceronis loco in Epiſtolis ad Atticum coniectura.

SCRIPSIT Cicero libros Epiſtolarum ad Atticum hominem familiarem, valdè quidem probandos, & iuuentuti, ſi me audient, diligenter legendos. In ijs liber ſeptimus & octauus, quos in illâ perturbatione belli ciuilis conſcripſit, quaſi commentarij & hiſtoriæ loco illorum temporum eſſe poſſunt; in quibus res ferè quoque die ſeu à Cæſare, ſeu à Pompeio geſtas diligenter & ſingulatim perſequitur. Epiſtolâ autem quadâ libri octaui Attico iſta nunciat: *Sulmone C. Attium Pelignum aperuiſſe Antonio portas, cùm eſſent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugiſſe ſcis. Cn. ire Brundiſium deſertum. Confecta res eſt.* Quem locum ita ſine varietate vllâ Lambinus & Malaſpina ediderunt, & credo equidem, eos in veteribus libris ita repperiſſe. Qui tamen ſatiſne integer & incorruptus ſit, addubitare nonnumquam ſoleo. Primum genus loquendi, *Scis Cneum ire deſertum Brundiſium*, non omnino hoc loco mihi probatur; deinde etiam temporum & hiſtoriæ ratio huic lectioni repugnare videtur. Nam tum cùm Sulmone portas Antonio Attius aperuit, & cùm Cicero iſta ſcriberet, tantum abeſt, vt de Brundiſio deſerendo Pompeius cogitaret, vt nondum etiam Brundiſiũ venerit. id quod partim ex Cæſaris Commentarijs, partim ex ſequentibus Ciceronis Epiſtolis intellegitur. Nam Pompeius tum Luceriæ morabatur, & paullò antè Brundiſium verſus ex eo oppido ſe commouit, quàm de Corfinio & Domitio capto auditum eſſet. Quare mihi quidem locus hic ita interpungendus videtur, *Cneum ire Brundiſium, deſertum. confecta res eſt.* Illud autem *deſertum* per indignationem breuiter & conciſè dictum accipio, & Domitiũ intellegi volo. Vt Cicero id apud Atticum ſtomachans conqueſtus ſit, Pompeium parare iter Brundiſium, Domitium vnà cum nobiliſſimis ciuibus deſertum ab eo, neque auxilio, quod omnes putabant, ſubleuatum. Aut, quod fortaſſe verius eſt, Domitium, addendum ſit, atque ita legendum, *deſertum Domitium.* quod nomen fortaſſis eâ cauſâ ab omnibus libris abeſt, quòd veteres, vt antè dixi, eiuſmodi nomina priore

priore aut alterâ litterâ adiunctâ significare contenti erant. Itaque cùm fortassis in Cicerone scriptum esset, *desertum Do.* aut, *Do. desertum*, non intellectam vocem librarius scriptor omisit Ex hac eadem scribendi breuiùs, vel potiùs tantùm indicandi propria ista nomina, corrupti mihi videntur loci duo libro primo Epistolarum ad eumdem Atticum, atque ita restituendi:

Nunc est exspectatio comitiorum, in quæ omnibus inuitis trudit noster Magnus Afranium.

Et posteriùs eodem libro:

Afranius ita se gerit, vt consulatus eius non consulatus, &c.

Quibus duobus locis alij omnes *Auli filium*, & *Auli filius* legunt, decepti, opinor, interpretatione notarum istarum AF. id est, Afranius, ex quo illi A. filius fecerunt. Nam ego quidem fateor, me non videre quid elegantiæ aut venustatis habeat, cum Afranium designare velis, A. filium generali quadam & communi appellatione dicere, perinde quasi in eo iocus aliquis & acumen sit. Sed de his locis sententiam meam timidè & fortasse temerè proposui: appello tamen ad eruditorum iudicium, à quibus vt argui & refelli paratus sum, ita ab Amusis quibusdam & nulli iudicij hominibus reprehendi me temerè non fero. Testorque me æquam & modestam scriptorum meorum reprehensionem æquo & libenti animo laturum, ineptas & ipsâ maleuolentiâ ieiunas semidoctorum hominum calumnias ferre nullo modo posse. polliceorque,

Ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

Hi Libri præterquam quòd variarum rerum lectione delectant, nihil etiam habent quod pias aures quoquomodo offendat.

Cunerus Petri de Brouwershauen, Pastor sancti Petri Louanij, VII. Iunij, Anno CIↃ.CLXVIII.

IVSTI

IVSTI LIPSI
ANTIQVARVM LECTIONVM COMMENTARIVS,

Tributus in libros quinque; in quibus varia Scriptorum loca, PLAVTI præcipuè, illuſtrantur aut emendantur.

AD
AMPLISS. ET NOBILISS. VIRVM
D. THOMAM REDINGERVM.

ITTO ad te, nobilissime Redingere, priorem hunc Commentarium meum, debitum vel priuatæ amicitiæ nostræ, vel publicæ tuæ in litteratos benignitati. Leue munus, si id ab opinione vulgi spectabis: non leue, si vel à labore meo, vel à iudicijs paucorum. Quinque enim libri sunt, in quis optimorum scriptorum varia loca partim sanaui, partim illustraui, quædam diuinans, pleraque adiutus à libris. quorum alterum ingenij est, alterum diligentiæ, & vtrumque iudicij. Quid effecerim, tu imprimis, & à te alij iudicabunt: effecissem quidem certè (deprecor numina læua quòd fidenter hoc dicam) paullò ampliùs, nisi medijs conatibus meis transuersa incurrisset fortuna miseræ patriæ. cuius naufragium pertinuit etiam ad nos. Scitum autem est illud, vt ex studijs gaudium, sic studia ipsa prouenire ex gaudio. Vale.

AD LECTOREM.

BENIVOLE *Lector, cùm duos Commentarios Antiquarum Lectionum hoc tempore pararem emittere, tributos in libros* X. *quò minùs id præstarem, communium temporum iniquitas & varietas fortunæ meæ fecerunt: quæ, vt in agris fructum subita calamitas, sic suppresserunt speratam fecunditatem ingenij mei. Ergo priorem nunc tantum emitto: in quo, ne leuis apud te fides mea sit, quos codices antiquos, & quibus in locis sim vsus, ordine dabo. In Plauto corrigendo præcipuus hoc scripto fui. Eius exemplaria quattuor cum curâ ipsi vidimus. Tria Romæ in Vaticano sunt: è quibus duo in primore bibliothecâ inter libros, vt sic dicam, proletarios habentur, tertium optimæ notæ seruatur in bibliothecâ interiore. Quartum bona fortuna in Rauracis mihi obtulit, cùm ad Sequanos iens, illac transirem. communicauit id mihi vir nobilis Antonius Rouerius ciuis Ro. Laudo interdum & codicem Cassinatem, sed, nequid fallam, fide alienâ. Nam ab amicissimo Fuluio Vrsino Plauti exemplar accepi, quod vir eruditus Benedictus Hegius olim cum illo codice studiosè composuerat, & suapte manu varietatem lectionum adnotarat. Hæc in Plauto. Propertij exemplaria quattuor laudo: primum è bibliothecâ Farnesianâ habui, alterum Vaticanâ, tertium à Fuluio Vrsino, quartum à M. Antonio Mureto. Reliquos libros cùm nomino, locum & auctorem addidi, vt pariter mecum id scires. Vale.*

INDEX EORVM QVAE SINGVLIS LIBRIS TRACTANTVR.

IVSTI LIPSI

ANTIQVARVM LECTIONVM

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

In [illegible] Am[illegible]truone antiquam vocem reponendam videri.

A PLAVTO fitinitum · cuius infignitu locum Am[illegible] Prolo[illegible] arbitrario iure conftit[illegible]am. Quod enim vulgo le[illegible]r,

Siue adeò ad les perfi[illegible]e cudunt,
Similem rem [illegible] l gem [illegible]iter
Quafi magis ratum fibi alter[illegible]e ambiuerint

me iu[illegible]ice adul[illegible]rinum eft pro germana & antiqua voce, *Sirempfe in lege in[illegible]*. Sitemps veteribus Ro. folenne in l[illegible] fcribendis v[illegible]rbũ, valet Similis aut Eadem. Meminit Feftus, id[illegible] in[illegible] Similis res ipfa, produ[illegible]o exemplo Catonis. Ch[illegible] l[illegible]tor dupliciter tantum inflecti ait, nominandi cafu Sirem[illegible]ps, & [illegible]ferendi ab hac Sirempfe. In monumentis antiquis etiam hodie legitur. DE. EO. AGRO. SIREMPS. LEX. ESTO. & in alio: SIREMPSQVE. EIS. VIATORIBVS. D[illegible]. QVE. EIS. VIATORIBVS. Q. OMNIVM. RERVM. IVVS. LEX. QVE. ESTO. QVASI. SEI. EI. VIATORES.&c. Arbitror igitur Plautum aufferend[illegible]fu fc[illegible]pfi[illegible], *Sirempfe in lege [illegible]ffe*, id eft, fimili in lege effe, & perind[illegible]ne[illegible] aut fi placet, *Sirempf[illegible]gem*, fpretâ Grammaticorum anxiâ obferuatione. ceterum imperitos exfcriptores diuulsâ voce feciffe *[illegible]urem[illegible]*, ac mox pro [illegible]ap[illegible]u fuo illud *Si* in *Sim[illegible]m* vertiffe. Eiusar[illegible]ntum quod [illegible]V Sambuci codex habet, *Sifim[illegible]m*, vt planè appareat a pri[illegible] voce, hanc alteram quafi interpretem fluxiffe. De hac re ita c[illegible]nfeo.

CAPVT II.

[illegible]nius [illegible]arcellus emendatus.

NONIVM cu[illegible]cor, veterum fc[illegible] pto[illegible] trifte naufra[illegible] vi[illegible]c videtur: e quo qua[illegible] tabulas aliquot hoc capite [illegible]bor coll[illegible]er[illegible].

Non. in Tandem,

[illegible]m fign[illegible] at tamen. Titinnius Gemina, Symp[illegible]a odiofum tandem [illegible] vt moribus placeam viro.

Vera lectio eft, *Sin formâ odiofum, tandem vt.* Verba mulieris matronæ.

In Certamen,

[illegible]enna Hi[illegible]or. lib. IV. [illegible] renfumptis ad gladios certationem renoca[illegible]it.

Sec[illegible]n fuit, *Iaculis celeriter.* id eft Iaculis.

In Catapulta,

[illegible]nna Hiftor. lib. III. Præterea [illegible]pul as XV. IV. *baliftas.* XX. *[illegible]ftra [illegible]orys ac minor[illegible] [illegible]agittis onufta.*

Quid C[illegible] nor[illegible]n inter genera telorum? Le[illegible]: *[illegible]lauftra coritis a.* Ita appellarunt thecam in qua fa[illegible]ttæ.

In Longiter,

Lucil. [illegible]. III. *Non, vt opinor, id à le[illegible]o iam longiter rati.*

Vir doctus emendat, *Longiter a[illegible]*. Sed dubium non eft quin Lucretij verfum laudare Nonius vol[illegible]it, fcripfer̃itq́; *Lucret. lib.* III. *N[illegible]n, vt opinor id a leto iam longiter errat.* Exftat in difp[illegible]itatione de mortalitate animi.

In Pudet,

Idem: An pro me, Da ne quiete adiutem inuenio hortari pudet, non prod[illegible]ffe id piget.

Emendo, *Idem Andromeda: Nec qui te adiutem.*

In Tu[illegible]i,

Idem [illegible]yctegerfid C[illegible]uius vos tumulti caufâ acie [illegible]meo quid parum aduerti. Colligebam fcri[illegible]. *C[illegible]uius vos tumulti [illegible]au[illegible] a ac[illegible]erim, eo quod parum aduortis.*

In Percontet,

Nævius Belli Pœnici lib. II *Blandè & doctè percontat Ennius: quo pacto Troiam vr[illegible]m rel[illegible]qu[illegible].*

Q[illegible]is vero ifte Ennius nominatur Næu[illegible], c[illegible] Næ[illegible] antiquior Ennio poëtâ f[illegible]? & c[illegible] o[illegible]nino Enn[illegible]s ad hiftoria[illegible] [illegible]nicam. Præfertim cùm Nonius in L[illegible] c[illegible]nd[illegible] hunc loc[illegible] fic p[illegible]odu c[illegible]t, *[illegible] & do[illegible]e percontaris quo pacto Tro[illegible] vr[illegible]em l[illegible]queris.* Cen[illegible]o em[illegible]ndandi p[illegible] *[illegible]ta[illegible]n quo[illegible] a[illegible] v[illegible] que[illegible]t.* [illegible]a antiquè,

què, proc[illegible] ex quo illi fun[illegible]i exscul[illegible]cerant Ennium. Scripsit hæc, vt opinor, Næuius in origine Carthag[illegible], de Didone Æneam excipiente.

In Comparare,

At[illegible]ius Furifac[illegible] nihil est, si autem ad te re tardat [illegible]cium, in portu est, copiaque subs[illegible]at mo[illegible]o, tu te ipse effirma & c[illegible]mpara.

Scribo, *si autem ad t[illegible] re tardat: si otium in portu est copiaque, subsistat modò: tu te i[illegible]se effirma.*

In Conuici[illegible]m,

Conuicium dictum est quasi e vitiis locum, qui secundum ignobilitatem loci male[illegible]ictis & d[illegible]s turpibus cauill[illegible]tur.

Legendum, *dictum est quasi e vicis loqui, quia secundum i.l.m.e.d.t. cauillentur.* Aut si placet, *cum vicis loqui.* Adducere enim Nonius idem etymon conuicij voluit quod Verrius Flaccu[illegible], *Conuicium a vicis, in quibus prius habitatum est, videtur dictum, vel immutatâ littera quasi conuocium.*

CAPVT III.

Truculentus Plauti correcta, & versibus duobus aucta.

TRVCVLENTVS Plauti quid aliud quàm [illegible]ippolyt[illegible]s est? Ita n[illegible]l recleganti[ss]ima fabula adinutilata, laecrata, distracta fuit: vt vix Æsculapius cum parente suo illi persananda sint. E quâ aliquot malè acceptis membris, hoc loco mederi conabor. Scena, Num ibi nam:

—— propter militem
Babyloniensem, qui quasi vxorem sibi
Me habebat annum dum hic fuit. DI. ego
senseram.

Libri Vaticani, *Me habebat anno vno dum.* Citra controuersiam vera lecti[illegible] est, *Me habebat anno, dum.* Elegans genus dicendi, sed in libris fe[illegible] corruptum. Valet autem anno præterito: cui opponitur Homo. Plautus Am[illegible]l[illegible]it. *Etiam histriones anno cum in proscenio hoc Iouem inuocarunt.* Ita rectè Camera[illegible]: alij d[illegible] N[illegible] ger[illegible]manas n[illegible]gas. Emendandus & Nonius in Hornum. vbi vi[illegible], *Hornum [illegible] s[illegible]s anni, Lucill. Vtrum nano an hor no [illegible] abstuleris a viro?* L[illegible]. *Vtrum anno.*

—— ton[illegible]ricem [illegible]uram
N[illegible] in[illegible] stram, quæ modo er[illegible] ædem [illegible]se habit?

N[illegible] q[illegible] legendum, *quæ modò erga æde[illegible]b[illegible]* e regione[illegible]. Na[illegible] pro Habitare, notum i[illegible] qui nondum [illegible]. Vulgata scriptura eiusmodi est, vt eam tra[illegible] anticla[illegible] libe[illegible]t, A[illegible]ua[illegible]b[illegible].

Sed tu posterior. [illegible]H. omne[illegible].

Claudit [illegible]rsus. [illegible]plent Vati[illegible], [illegible] *ne omnem rem.* Scena, Ne expectetis,

—— [illegible]am propinque m[illegible] sm[illegible]
[illegible]nc[illegible]ium
[illegible]bi adeo Strato [illegible]anc nunc t[illegible]s est agram v[illegible] t[illegible] assimules. PH. tac[illegible] p[illegible] mulier [illegible] ego [illegible]or.

Ingen[illegible] ic lacuna, & Vaticani duobus versibus a[illegible]re[illegible]ic[illegible] acceptis [illegible] *adhuc ego tu malam e[illegible] i enouet [illegible] m[illegible] natitio vincere est [illegible]pp[illegible] mulier.* H[illegible] tu[illegible] dem [illegible]monstr[illegible] ve bo[illegible] ta[illegible]en, nisi animi [illegible]allor, non inuito Phœbo di[illegible]antes sic [illegible]orre[illegible]mus: *Tace. quid [illegible]d [illegible] tu[illegible], malum, ammonitricis? an vic male[illegible]cio vincere e[illegible]? ST. [illegible]erit n[illegible].* Cu[illegible] en[illegible] p[illegible]opinq[illegible]t iam miles, fe[illegible]lla ancilla dominam offic[illegible]j mon[illegible]t, vt callidè & apposite simularet æ[illegible] ran[illegible] erpe[illegible] at illa quasi indignata admoneri, vt quæ suâ sponte nimiùm mala e[illegible] & [illegible] *Tac[illegible], m[illegible]*, &c. Scriptum autem videtur fuisse *Ammonitricis* & *malificio*, p[illegible] Admonitricis, Mal[illegible]io. Hæc probabo fortassi doctis: alij quid probent, quid non probent, ciccum, vt comicus ait, non interduim.

CAPVT IV.

Propertij E[illegible]gia de [illegible]aptu [illegible]ylæ emaculata.

ELEGIAM de raptu Hylæ Propertius i[illegible]tatione Græcorum con[illegible]psit, elegantibus, Dij boni, & quasi papauere ac sesamo sparsis versibus. Eam placet a capite emendan[illegible]m perc[illegible]re[illegible]e, Ac p[illegible]incipio, nunquam i[illegible]le ipse Hylas tam anxie quæsi[illegible]is [illegible]it, q[illegible]àm mihi istorum v[illegible]rsuum correct[illegible].

Nympharum cupidas [illegible]mper d[illegible]ende rapinas,
N[illegible] n minor Au[illegible] am[illegible] n Driadis.

Nam mendam inesse [illegible]bri scripti clamabu[illegible]t, q[illegible]i om[illegible]s co[illegible] habeb[illegible], *est amor Adriac[illegible].* Adde rationem lin[illegible]æ Latinæ, D[illegible]a[illegible]s post[illegible]labat, non Driadis. Vix tand[illegible] ve[illegible]n [illegible]m t[illegible]na[illegible]e Græcâ Propertium sc[illegible]p[illegible]e, *est amor & [illegible]is[illegible]n.* quod [illegible] p[illegible]s docuero.

Ne tib[illegible] sit durum monte[illegible],
[illegible] n que [illegible]tos sem[illegible]er [illegible]us.

Pu[illegible] hæ[illegible]io [illegible] P[illegible]ertij. N[illegible]c en[illegible]n [illegible]t Gall[illegible] ve[illegible]ontes &

[illegible]a

loca sola frequentaret; sed contrà exemplo Herculis, ne locis solis delicias suas concrederet, deterruit. Dissentiunt etiam libri, qui, *Ne tibi sint duri montes*, referunt. Sed scripsit haud dubiè poëta, *Ne tibi sit duros montes*. interpolarunt varij librarij quibus insolens erat genus illud dicendi, Ne tibi sit adire montes: id est, ne adieris. Geminum illud Tibulli: *Ne tibi sit duros acuisse in pectora dentes*. &: *Tunc mihi non oculis sit timuisse meis*. Item Propertij lib. III. *Ne tibi sit rauco praetoria classica cornu Flere, nec Aonium cingere Marte nemus*. Quod autem iisdem illis versibus legitur *& frigida saxa*, Mureti libro erat *& turbida saxa*: in Vatican. *tumbida*. Scrib. fortè *Tabida*, aut aliud verbum remotius.

Ah dolor ibat Hylas ibat Hamadrias hinc.

Quae tandem ista Hamadrias? an Driope, vt alij censent? Nugae. Nam Propertius ab omnibus raptum Hylam facit, non ab vnâ. Scribo vt & suprà, *Ibat Hamadriasin*. & sic plana sententia horum versuû est, nec caussa cur ignominiosè notâ deprauationis insigniantur. Cessentiam, inquit, Zethes & Calais sectari puerum: quippe qui factus erat dolor & noua cura ipsis Nimphis.

Hic erat Arganthonei sub vertice montis.

Haec lectio est ab elegantissimo Mureto, quam hominis caussâ libens probarem, ni repugnarent omnes libri. Nam Vatic. & Mureti ipsius, *Hic erat Arganti phlege sub vertice*. Farnes. *Fege sub*. Fuluij, *phege*. Vt liquidum sit legitimam scripturam esse, *Hic erat Arganthi pege*. vsus enim est Graeco πηγή.

Grata domus Nimphis humida Thyniacis.

Quomodo rectum Thyniacis? Nam analogiam si sequimur, Thynicas Nimphas dicemus, vt Bithynicas. Refellunt & libri. Nam Farnes. & Mureti, *Thyniasim*, Fuluij, *Thyniasis*. vt non magis certum habeam solem illum lucere, quàm Propertiû scripsisse; *Thyniasin*, ab eo quòd esset Nimphae Thyniades. Ne quis miretur, primum cogitandum est totam hanc Elegiam nescio quid praeter ceteras ἑλληνίζειν: deinde Pliniû testem laudari à Charisio Grammatico, qui ipsum Varronem eiusmodi omnia Graecè terminasse confirmet, ita vt ne Schematis quidem dixerit, sed Schemasin. Haec ferè Charisij verba: & exstat hodie fragmentum Varronis: *In argumentis Caecilius palmam poscit, in ethesin Terentius*. Appello postremò fidem M. Antonij Mureti: qui iudex à me captus illius superioris coniecturae, librum mihi conspiciendum in loco praebuit, in quo Antonius Ferillus quispiam ante annos I. adnotarat, scripturam *Drusin* disertè in vetusto codice exstare.

Quam circum nulli pendebant debita curae.

Quatruor manusc. *nullae*, idque rectum, vt Cicero, *Vnae rei*, & Plautus, *aliae mulieri*.

Cuius vt accensae Driades candore puellae.

Duo libri, *cuius inaccensae*.

CAPVT V.

Plautus Trinummo emendatus.

TRINVMMO, Scenâ, Minus quindecim:
Decedam ego illi de viâ, de semitâ,
De honore populi, verùm quod ad ventrem attinet
Non hercle hoc longè nisi me pugnis vicerit.

Labor vt ex Roueriano libro, qui *hoc ongue* habet, legam, *hoc vngue*. παροιμιώδης enim sermo est, transuersum vnguem alicui non cedere. Nec mouet me quod item Mostellariâ legitur: *Quid est igitur? abeamus hinc nos.* TR. *non hoc longè Delphium*. Nam & illic emendandum censeo *hoc ongue*. Etsi alterum etiam illud commodè & tamquam à demonstrante accipi posse scio.

Coena haec annona est sine sacris hereditas.

Error inoleuit ex confusis vocibus. Scribo, *Coena haec an non est ? ἱερομηνιακός*. Hereditas sine sacris est, cùm heres non adsciscitur in sacra & gentem. Cum eâ hereditate ludens seruus coenam comparat. Vt item Captiueis, *Sine sacris hereditatem sum aptus effertissimam*. Scenâ, Huic ego diei:

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine
Concubium sit noctis priusquàm ad postremum perueneris.
CH. *Opus facto est & viatico ad tuum nomen, vt tu praedicas.*

Absurdè verò: quid enim est illud, *Opus facto?* Sed gloriari liceat: egregiè emendaui, *Opus face est*. Nimirum cùm Sycophanta ridiculè dixisset, tam longum suum nomen esse, vt ab aurorâ ad concubiam noctem si ambules, vix ad finem perueneris: subjicit senex, Si ita est, inquit, opus profectò erit face & viatico ad tuum nomen, vt in tam longo itinere & victus suppetat, & in tenebris lumen. Caussa vulgati erroris in concisâ scripturâ fuit, *Opus fac' est*. Nisi quis tamen scribendum putet, *Opus facla est*. pro Facula, vt Pocla, Spectacla, Poplus, & talia sexcenta.

ta. Huius postremi loci perspicua veritas est: qui ambigit, illi nihil caussæ est quin facem etiam in meridie accendamus.

CAPVT VI.

Germanicæ gentis nomen apud Dionem Cassium restitutum.

VIDITNE quisquam turpius mendum illo quod Dionis historiam insedit lib. LV.

Φοβηθέντες μὲν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι, πλὴν τῶν Κανταβρῶν, ἐπεκηρυκεύσαντο. Καὶ οὔτε τότε ἔτυχόν τινος, οὔθ' ὕστερον· ἀφίκοντο μὲν γὰρ καὶ οἱ Κάνταβροι, τοσούτου δὲ ἤδη ἐδεήθησαν διαπράξασθαί τι, ὥστε καὶ ἐκείνους πάντας ἀπολέσθαι. ὅ, τε γὰρ Αὔγουστος συλλαβὼν αὐτοὺς ἐς πόλεις τινὰς κατέθετο, &c.

Nam profectò non tam manifestus in adulterio Plauti miles fuit, quàm hic locus in vitio. Quippe hic de mediâ Germaniâ sermo: at Cantabros Hispaniarum populos pueri sciunt, nisi quidem citis quadrigis subitò in Germaniâ demigrarint. Putabam ipse scribendum vtrobique Συγάμβρων, & Σύγαμβροι. Putabam autem ex historiâ. Nam ex Dione colligimus illos quoscumque populos in deditionem acceptos aliò translatos, & per vrbes ab Augusto distributos. Et eius quidem facti Tiberium ducem fuisse. Conuenit vtrumque istud in Sugambros: sic enim auctoribus libris appello, quos vulgus Sicambros. De migratione Sueton. in Augusto: *Sueuos & Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit.* De duce Tiberio, Tacitus Annal. II. (loquitur autem ipse Tiberius.) *Se nouies ab Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfecisse: sic Sugambros in deditionem acceptos: sic Sueuos.*

CAPVT VII.

Asinariâ Plauti de locis duobus coniectura.

ASINARIAE scenâ, Hetclè verò:

Impetritum, inauguratum est, quouis amittunt aues.

corruptè legimus, cùm scribendum sit, *admittunt aues.* Admittere verbum augurale, vt & Impetrire. Festus: *Admissiuæ aues ab auguribus dicuntur, quæ consulentem iubent.* Liuius lib. IV. *vt ab auguribus, simul aues ritè admisissent, ex composito tolleretur signum.* Nam imperitè Glareanus emendatat, *admisse essent.* Scenâ, Vbi ego nunc:

Nam si huic occasioni tempus sese subterduxerit,

Numquam edepol quadrigis albis indipiscet posteà.

Hæreo in his quadrigis albis. Nam eas honoris tantùm insigne fuisse scio, atque ita Platonem à Dionysio Tyranno quadrigis albis exceptum in Plinio legimus: & in altero poëtâ, *equis præcurreret albis.* At hîc aliquid de celeritate sententia postulat. In Roueriano codice margini adscriptũ erat, *quadrigis argis.* In Langij nostri, *quadrigis abis.* Mihi suspicio est, ne scribendum sit, *quadrigis si abit.* vt fefellerit exscriptores confusa scriptura, *quadrigis sabit.* Quadrigis abite, curriculo fugere, & similia, valêr prouerbiali sermone, numero, & celeriter abire, fugere. Plaut. Penulo: *Nisi ego illum iubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi.* Aululatiâ: *Quod herus iubeat, citis quadrigis citiùs properet persequi.* Amphitr. *Quadrigas si nunc incendas Iouis, numquam effugies infortunium.* De hoc ita iudico, sic tamen vt legis Valeriæ beneficium non tollam, & à me ad populum prouocati permittam.

CAPVT VIII.

Petronij Arbitri aliquammulti loci de opinione emendati.

PETRONII Arbitri fragmenta pauca habemus, scriptores tersi & venusti, &, nisi quòd in re illâ voluptatum nimis Latinè interdum loquatur, cetera laudati. Eius pro parte emendandi caput hoc scripsimus:

Descendentes ab aure capillos meos tentatâ manu duxit.

Scribo, *dentatâ*, id est, manu in modum pectinis, vt sic loquar, dentatim formatâ.

Mox manum demisit in sinum, & pertracto vasculo tam rudi, hoc, inquit, bellè cras in promulsi de libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum Diaria non sumo.

Præfatus veniam scribo, & distinguo, *& protracto vasculo, Tam rude hoc, inquit, bellè.* Vasculum vocauit eam partem quæ inter tes serias nominari non debet, & quam Dea Bona à sacello suo exsulare voluit. Plautus Pœnulo: *Facio quod manifesti mœchi haud fermè solent, Refero vasa salua.* In carmine libero: *Hîc legimus Circen Atlantiadenque Calypso Grandia Dulichij vasa tulisse viri.* Ita lego, non vt triti libri, *iussa tulisse.* Sic in Spartiano Eligabalus Imp. bene

nè vafatos conquiri iuffit, non vt vulgi opinio & lectio eft, benènafutos.

Prifcis etiam temporibus cùm adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ, fummumque certamen inter homines erat nequid profuturum fæculis diu lateret. Itaque barcula herbarum omnium fuccos Democritus expreßit, &c.

Aliàs, *itaque Hercule.* Dubitabam, num è *pergulà*. vt à Democrito contemptum patrimonium & paupertinam eius domum fignificaret. Lucianus quidem in Philopfeude fcribit, *Democritum in monumento clufum fuiffe, atque ibi admiranda illa fcripfiffe.*

Cùm Eumolpus & ipfe vino folutus dicta voluerit in caluos ftigmofofque iaculari.

Lego, *Dicta volure & in caluos.*

Habeo tamen quod cælo imputem fi non fata coniunxerunt.

Omnino fcrib. *fi nos fata coniunxerint.* Habeo, inquit, quod cæleftibus debeam, fi te frui datur.

Talu humus Venerē molles clamauit in herbas.

Fortè, *clinauit in herbas.* vnde Inclinare.

Tremebat illa refoluta marmoreis cunibus aureum tortum, myrtoque florenti quietum verberabat.

Alij, *crinibus.* fed totus locus fic legendus, *Premebat bilarè foluta marmoreis clunibus aureum thorum.*

Totoque corpore in amplexum eius immiffus non precantis, vfque ad fatietatē ofculis fruor.

Puto leg. *non pernegantis*, *vfque.* vt illam malè pertinacem recufationem puellarum indicet.

Quod folùm igitur faluo pudore poteram contingere, languorem fimulaui.

Scribo, *languorem infimulaui.* ex fentētiā. Languor autem propriè in palæftrâ Veneris, cùm à luctâ neruos paralyfis occupauit.

Et quandoque mihi fortunæ arriferit hora.

Melius arbitror, *arriferit aura.*

Tales Herculea Stymphalidas arte coactas Ad cælum fugiffe reor, pæneque fugentes Harpyias.

Alij, *pœnafque luentes.* Mihi placet, *pennaque fluentes*, poëticâ phrafi, pro Volantes.

CAPVT IX.

Elegans locus in Plauti Perfâ reftitutus.

VENVSTVM fanè & fcitum dictum in Perfâ nos fallit his verfibus,

—— DO. *Vbi tu nata es?* VIR. *vt mihi Mater dixit, in culinâ, in angulo ad leuam manum.*

quod leui emendatione eft eruere, fi legas, *Inquilina, in angulo.* Nam cùm virgo ea quæ vænum ibat, libera effet Athenis nata, feruitus autem in hoc modò fimularetur, vt iteratâ venditione circumduci leno poffet: illa iam producta callidè cauet ne fuapte confeffione induatur, néve confenfiffe in feruitutem fui videatur: & ad interrogata lenonis fic refpondet, vt partim eorum fcitè declinet, partim ambiguè eludat. Elufit hîc, cùm interroganti vbi nata effet, refpondit, quod res erat, inquilinam fe, & ciuem Atticam: fed id ita perplexè pronuntiaffe putanda eft, vt ille bardus intellexerit, *In culinâ.* Itaque Toxilus ftatim fubijcit, *Tactus eft leno, qui rogarat, vbi nata effet, diceret: lepidè lufit.* Hæc tam liquida veritas eft, vt qui facetias & falem huius dictionis nondum videat, illi homini animum pro fale datum arbitrari poffimus.

CAPVT X.

In Agellio duūm locorum correctio, tertij in ordinem veterem reftitutio.

RIDICVLA cura eft: fed tamen fcriptoris Noctium Atticarum nomen numquam nifi dubitans & hæfitans pono. Ecce enim tibi qui A. Gellium vocari contendat, cum quo vulgus facit: ecce qui Agellium, à quo Prifcianus & libri antiqui dicunt. Sed vtrum horum, fcriptorem enim, quod inftitui, à mendis pauculis liberabo. Lib. I. cap. de P. Craffo:

Is cùm in confulatu obtineret Afiam prouinciam, & circumfedere oppugnareque Leucas oppidum pararet, fcripfit ad magiftrum ἀρχιτέκτονα molis Athenienfium fociorum amicorumque populi Ro. &c.

Ambigua lectio. nam libri Vatic. quattuor, *ἀρχιτέκτονα moleatenfium*, referebant. Et in Stephano quidem legimus Μόλυς, Λιβύασα πόλις. τὸ ἐθνικὸν, Μολυάτης. De hoc igitur docti. Lib. II. cap. VII.

Sed enim fi imperet vxorem ducere infamem, propudiofam, criminofam: aut pro reo Catilinâ aliquo, aut C. Bibulo, aut P. Clodio caußam dicere, fcilicet non parendum.

Quis verò ifte Bibulus tam infignitè improbus, vt inter Catilinas & Clodios meruerit cenferi? Nam de Bibuli genere nihil tale, quod meminerim ipfe, vetus hiftoria fup-

ſuppeditat. Seribo igitur, *aut L. Tubulo.* Intellego Tubulum illum, qui paullò ſupra Ciceronem prætor fuit, homo tam proiecctè improbus, vt eius nomen non hominis ſed vitij eſſe videretur. Cicero pro Scauro: *Si mehercle, iudices, pro L.Tubulo dicerem, quem vnum ex omni memoriâ ſceleratiſſimum & audaciſſimum fuiſſe accepimus*, &c. & ibi Aſconius. Cauſſa erroris fuit, quòd fortè ἀρχέτυπον aliquod *Bubulo* habuit. Lib.XVII. cap.II. tranſpoſitæ aliquot lineæ ſunt:

Hæc ego pauca interim ſuper eo libro quorum memoria poſt lectionem ſuppetierat, mihi notaui in ſermonibus fortè quos de temporib. rerum ad vſus hominum repertarum agitabamus.

Nam hic finem faciunt capitis ſecundi: ſequiturque inſcriptio tertij: deinde caput ipſum hoc initio, *Adoleſcens quiſpiam.* At dubium non eſt, quin ea omnia fœdè inuerſa, ſic reſtituenda ſint, *poſt lectionem ſuppetierat, mihi notaui.* Hic finis capitis ſecundi, adde mox inſcriptionem tertij, tum caput ipſum tertium retractis ex fuga ijs quæ à fine ſecundi adhæſerant. *In ſermonibus quos fortè de temporibus rerum ad vſus hominum repertarum agitabamus: adoleſcens quiſpiam non indoctus*, &c.

CAPVT XI.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Niſi herclè:

Tibi ego dico, aneuritatus ne ſis, heus te alloquor.

Monſtrum verbi, quod conſenſu damnant libri veteres, qui habent, *Tibi ego dico anheriatus*, ex quo colligebat Turnebus, *an heri ius neſcis?* Ego puto ἀρχαϊσμὸν in ſcripturâ fuiſſe, legendumque, *au! heriatus ne ſis.* Au interiectio, vt litteratores noſtri loquuntur, excitantis. Heriatus interpretor Feriatus, priſcâ ratione ſcribendi H, ἀντὶ τοῦ F. & contrà Folus, Foſtis, Foſtia, pro Holus, Hoſtis, Quinctil. notat: Fircus pro Hircus, Varro: Felena pro Helena, Priſcianus. vide & Dionyſium Halicarnaſſeum lib.I. Iam è contrà H. pro F. apud Feſtum Horda bos, & Hordicidia feriæ, quæ alijs Forda bos, à ferendo: & Hanula, id eſt, parua delubra, pro Fanula. Faciunt & libri. Nam infrà eadem fabula Plauti, vbi vulgò:

Neque equidem heminas octo exprompſi in vrceum.

Vaticani *feminas* diſertim. veteres vulgati, *feminas.* Scenâ, Inde ignem:

Niſi voluntate ibis, rapiam te domum.
PH. *oſtium hoc mihi*
Domicilium eſt, Athenis domus ac herus.

Libri vet. *hoſtium hoc mihi.* Litterâ insertâ egregiè emendari puto, *hoſticum hoc*, id eſt peregrinum. Nam hoſtis antiquitus, qui nunc peregrinus. Callida igitur illa mulier, cùm ſeruus eam vi conaretur domum abſtrahere diſſimulans ſe eam eſſe. Mi homo, inquit, vide ne erres, equidem hîc non habito: ſed hoc Periplectomeni hoſpitio tantùm vtor vt peregrina, Athenis eſt vera domus. Res clara ex fabulæ argumento. Scenâ, Cohibete intrà:

Cedo tres mihi homines aurichalco contrà cum iſtis moribus.

Probam lectionẽ putes, abſque libris eſſet. Vatic. alter *contrà hentum iſtis*, alter, *contrà intimi iſtis*. vt appareat à vulgatâ abeſſe vocẽ. Fortè leg. *contrà emſim iſtis*, ſiue Emiſſim. Nam Emere auro contrà, vt apud Varronem, *Vbi poma veneunt contrà auro.* Ita enim eum locum Delicium illud Muſarum Scaliger diuinitus emendauit. Niſi placet, *contrà mutim iſtis*, id eſt, Mutem. ſicut Edim, pro Edam.

Tum ad ſaltandum non cinædus magis aptus eſt quàm ego.

Suppoſita lectio. Vaticani, *cinædus malacus æquè.* optimè. idque approbat vetus codex Nonij in Cinædus.

CAPVT XII.

Quæ ſit in Cicerone Aquaria prouincia, & cur in eâ acclamari ſolitum.

IN hoc capite Nuptis verbis mihi vtẽdum erit, & in Cicerone, vt res eſt, explicanda quædã liberiùs. Ne malè audiam apud ſeueros, exantè teſtor me hæc ad Ariſtippi lucernam ſcripſiſſe, non ad Cleanthis.

Cicero pro Murenâ:

Habuit hic lege Titiâ prouinciam tacitam & quietam, tu illam cui cùm Quæſtores ſortiuntur, acclamari etiam ſolet, Hoſtienſem.

& Interrogatione in Vatinium teſtem:

In eo magiſtratu cùm tibi magnis clamoribus Aquaria prouincia ſorte obtigiſſet: miſſúſne ſis à me Cos. Puteolos?

Quæri video cur in ſortitione prouinciæ Hoſtienſis populus adclamarit: aut cur id tam ſtudioſè, & quaſi cauillãs Cicero notauerit. De eâ te ego pedarius Senator ita cenſeo. Veteres cùm Veneri operarentur, aquæ mini-

ministerio vulgò vtebantur. Cicero pro Cœlio: *Ideóne aquam adduxi, vt eâ tu inceste vtterere?* Ouidius:

Dedecus hoc sumptâ dissimulauit aquâ.

Lucianus in Asino, apparatum illius palæstræ describens: Τετάχθω δὲ τῇ κλίνῃ παρεστάναι ποτήριον ἔχουσα, καὶ ὕδωρ ἑτοιμον καὶ θυμιᾷν. Martialis de fellante: *Quā tibi parte opus est, Lesbia, sumis aquam.* In carmine hortulorum: *Quas aliter sumas hospes habebis aquas.* Frontinum etiam ita interpretor lib. II. De Aquæductibus: *Ita vt ipsam Martiam splendore & rigore gratissimam balneis ac fullonicis & relatu quoque fœdis ministerijs deprehenderimus feruientem.* Ministeria enim hæc ad libidinem intellegit. Inde manasse puto vt aquarium munus, aut aquas aggerere, inter probra vulgi fuerit. Lampridius De Commodo: *Gladiatoribus conuixit, aquam gessit, vt lenonum minister, vt probris natum magis quàm ei loco crederes ad quem Fortuna prouexit.* Verrij Epitome: *Aquarioli dicebantur mulierum impudicarum sordidi assecla.* Lexicon vetus ab hac caussâ interpretatur *aquaculat, lenocinatur.* Hoc posito, cùm constet Hostiensem prouinciam alio nomine Aquariam dictam: quid aliud arbitremur, quàm populum in voce ipsâ Aquariæ lusisse? & quidem si prouincia ea in hominem famosum & Vatinij similem cecidisset, magno risu & clamore euentum sortis comprobasse? Sed manum de tabulâ: nam neque mihi est os ferreum, & hæc sufficiunt ijs qui non habent cor plumbeum.

CAPVT XIII.

Plauti Miles correcta.

SCENA, Quid mihi:

Qui consectare aquè maresque & feminas.

Vet. Rouerij, *consectare que maresque feminas.* similis scriptura in Aldi. Repono elegantem phrasim, *consectare quà mares, quà feminas.* quomodo frequenter Liuius, & Cicero ad Atticum. Scenâ, Sequimini:

Vos modò porrò, vt occæpistis date operam amicabilem.

Ex Vaticanis scribo, *operam adiutabilem.*

Abierim cupiens istius summæ nuptiarum ordinis.

Inepta lectio quà de verbis quà de sensu. Emendandum iudico, *cupiens istius summè nuptiarum ordinum.* ἀρχαϊσμός, Ordium pro Exordium, quæ vox repetitur etiam in Lucretij. Vel potiùs diuisim, & ad alteram personam traducto sermone, *ordine u.* Scenâ, Hera eccum:

——— MI. cum ipso pol sum secuta
Placidè ipsa vt libitum est mihi, otiosè, meo arbitratu.

Sententiam insistens emendo, *pol sum locuta.* Ancilla enim pulchrè os sublectans glorioso militi, audiente illo vt magnum beneficium prædicat, quòd hominis tam pulcri conueniendi copia fuerit.

Ergo iste metus me macerat, quod illi fastidiosum est.

Libri Vatic. *ille fastidiosus est.* rectè.

Dum te obtuetur, interim lingua atque oculi perierunt.

Supposita lectio: nam veteres omnes, *linguam oculi praciderunt.* Eleganter. nam in amore cùm oculi cupidè quod amant intuentur, non solùm mens sed etiam lingua obbrutescit. Ita fit vt quasi præcipi & præcidi verba ab aspectu videantur.

CAPVT XIV.

Ex tragœdiâ Senecæ Octauiâ menda aliquot sublata.

SVM ex ijs qui mirantur antiquos, nec tamen, vt quidam, inferiorum temporum ingenia prorsus despicio. Itaque non grauabor & Senecæ, (scriptori quidem probo, longè tamen ab optimâ illâ notâ) post Fabricium, opem aliquam adferre. In eius Octauiâ legitur, statim ab initio:

En qui ora Tanais primus imposuit iugo
Ignota tantis classibus texit freta
Interque gentes barbaras tutus fuit
Et sæua maria, coniugis scelere occidit.

Emendo, * *En qui oræ Tamesis primus imposuit iugum, Ignota & antè classibus.* Nam cùm manifestò sermo de Claudio Imp. sit, quis sanus hærebit, quin per Tamesim Britanniam intellexerit, cuius intactam ad id tempus libertatem ille primus delibauit? Scenâ sequenti:

* Vel, vt Scaligero placet, En qui Britannis.

Genitamque fratris coniugem captus sibi
Toris nefandis flebili iunxit face.

Scribo, *Genitamque fratre coniugem captam.* ex historiâ. Agrippinam enim intellegit, quæ filia Germanici Cæsaris, fratris Claudij, fuit. Ibid.

Sillanus & cruore fœdauit suo
Patrios penates criminis factus reus.

Fortè scrib. *criminis ficti reus.* Vide Tacit. lib. XII. Infrà:

Inuidia tristis victa consensu pio
Cessit Senatus, equitis accensus fauor
Plebisque votum est, atque indicium patrum.

Lego, *Inuidia t. v. e. pio Cessit: Senatus e. a. fauor Plebisque notus' st.* & id sententia comprobat.

CAPVT XV.

Plauti Truculento antiqua vox, & alio versu vetus scribendi ratio reposita.

ANTIQVITATIS in Plauto vestigia multa supersunt, plura per exscriptorum imperitiam mutarunt. Habuit enim prisca illa & horridula ætas vt verba quædam propria, ita & scribendi peculiarem modum. quæ in libris antiquis & reconditis sincerè inuenta, quid ni tamquam vetusta signa aut nummos miremur? Vtriusque rei, & quomodo in eo peccatum sit, exemplum è Truculento promam. Ac verbum quidem antiquæ notæ statim in Prologo per iniuriam deiectum est, illo versu:

Athenas quo sine architectis conferam.

Nam duo Vaticani disertè, *sine arcuspletis conferam*, tertius autem, *arcuspetis*, suprà tamen eadem manu L. addito, vt fieret arcuspletis. De quo ignoto sanè verbo nihil vltrà habeo dicere, quàm illis testibus probum videri & antiquum. Iam de scripturâ, quod eadem fabulâ scenâ I. legitur:

Aut vasum aheneum aliquod aut lectus dapsilis.

adulterinum id esse item conuincunt libri. Nam duo Vaticani optimi *lectus, laptilis* disertè habent; tertius, *leptilis* litterâ modò immutatâ. Prior illa pura puta Plauti scriptura est, valetque Dapsilis. L. videlicet pro D. & T. pro S. Ita enim litteras commutabant. Hinc Dingua, Cadamitas, Dacrimæ, pro Lingua, &c. Priscianus obseruat: Præsilium pro Præsidio Victorinus: Cassilam pro Cassida Festus. Quin & Gallinam Melicam pro Medica Varro scripsit. T. autem pro S. poni docet Ennij illud: *Adgrettus fari*, id est, aggressus, & veteris poëtæ apud Nonium, *Atrei terta nitet galea*, pro Tersa.

CAPVT XVI.

C. Cornelij Taciti, vt vulgus putat, dialogo De caussis corruptæ eloquentiæ, loci duo emendati.

QVICVMQVE scriptor fuit dialogi illius De caussis corruptæ eloquentiæ, (nam Tacitum quidem esse nondum adducor vt credam, sed quicumque, inquam, scriptor: & ipsum profectò litterarum multarum fuisse cognoscimus, & syntagma quoque cuius pars modò superest, non inutilem neque inscitam de eloquentiæ progressu & occasu disputationem habuisse. E quâ illustriores duas maculas conabor eluere. In oratione Apri vulgò sic:

Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali & statuæ, quæ neque ipsa tamen negleguntur, tam herclè quàm diuitiæ, &c.

Quæ istę imagines Attali? aut cui vmquam tam perito auguri vera lectio in mentem fuisset absque libris? E quibus nunc quidem clara res est. Nam Farnesij codex, *imagines, ac tituli, & statuæ*, perspicuè refert. Nec quidquam pote certius aut clarius. Vulgati erroris caussa fuit breuior scribendi ratio, *ac tli*, id est, tituli: ex quo manauit, si dis placet, Attalus. Sed hoc à libro: istud alterum ab ingenio erit.

Ibidem:

Quia video etiam Graijs accidisse, vt longiùs absit Aeschines & Demosthenes sacerdos iste enutet, & siquis alius Ephesum vel Mitylenas contentus scholasticorum clamoribus quatit, &c.

Videbar non absurdè emendare, *vt longiùs absit Aeschine & Demosthene Sacerdos iste Nicetes, & siquis alius, &c.* sententiâ & historiâ probante. Nam Sacerdos Nicetes illâ ætate non ignobilis * rhetor in scholâ fuit. Plinius lib. VI. Epistol. *Erat non studiosorum tantùm, verumetiam studiorum amantissimus, ac propè cottidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat.*

* Nominat & Seneca in Controuer. plus semel.

CAPVT XVII.

Plauti Pseudolo versus de coniecturâ correctus.

PVTO in vitio esse versum illum è Pseudoli scenâ, Postquam illic:

Quid nunc acturus? postquam herili filio
Largitus dictis dapsilis, vbi sunt ea?

&

& rectè sic corrigi, *Largitus dict es dapsilia*, Dicta dapsilia, id est, munifica & larga. Ortus error fuit ex vocibus imperitè confusis.

CAPVT XVIII.

Varro in Fragmentis emendatus.

VARRONIS fragmenta quotiens video, oculos mihi dolere necesse est: adeò non solùm pauca quædam ex tantâ vi pulcherrimorum scriptorum ad nos venerunt, sed ea ipsa ita lacera, amfracta, diuulsa, vt quod poëtæ Pentheum diripuisse aiunt Bacchas: nugas maximas fuisse credam: præut quo pacto Varro distractus fuit. E quo numero aliquot malè accepta membra hoc capite sanabo, conabor quidem certè.

Apud Nonium, Calcar:

Varro sesquiulysse, Ventus suo casu vehementiùs sufflare, & calcar admouere. Ebrios & Ieiunos non vinolentos aut si nocino, sed expletos qualibet re possumus dicere. Varro Eumenid. Et ceteri scholasticis auribus scolicâ dape, atque ebrias sestice [illegible] *consurgia consurgimus ieiunis oculis.*

Musæ vestram fidem! malè acceptus locus. In quo id primum monendum, duo exempla, siue duas dictiones Nonij turpiter coïsse in vnum, & sic separanda. CALCAR *pro impetu. Varro S.V. sub occasum. v. s. e. calcar admouere.* Hactenus Varro. Faciendum deindè à verbis Nonij initium, & alterius dictionis impropria significatio ponenda, eo modo quo nos (sine dolo dicam) præclarè emendauimus, EBRIOS ET IEIVNOS *non vinolentos aut sine cibo, sed expletos*, &c. *Ieiunos* scripsi pro *Ieinios*, reiecto T. quod ex priori adhæserat: *Sine cibo*, ex illo, *si nocino*, noto & tralatitio errore V. pro B. Res tota clara ex Varronis sequenti exemplo, cuius emendationem à Iunio petendum.

Apud Nonium, Desubulare:

Varro Sesquiulysse. Vnam vetiam esse non amouisse duce virtute; hanc esse nobilem: alteram Carneadem desubulasse bona corporis secutum.

Manuducente sententiâ emendaui, *Vnamque viam Zenona mouisse duce virtute*. vel potiùs, *Zenona muniisse*, antiquè pro muniisse. Distractæ perperàm voces induxisse librarios videntur, *Vnámve viam se non amouisse*. quas vix duabus litteris immutatis eleganter reconcinnaui. Egit hîc Varro de variantibus sententijs philosophorum, & illinc Zenonem constituit Stoicorum principem, qui virtutem solam beandæ vitæ esse voluit: istinc Carneadem, qui bona corporis adiunxit. De vtriusque hac sententiâ videatur Cicero & Laërtius. Loquitur eodem modo eadem Satyrâ Varro: *Alteram viam deformasse Carneadem virtutis è cupis acris aceti.*

Apud Nonium, Sacrum:

Varro lege Maniâ. Signata sacra esse desierunt, posteaquam homines sunt facti.

Latet acuta sententia in pauxillâ mendâ. Scribo, *signa tum sacra*. ambiguè. Id est, Signa seu statuæ Deorum desierunt videre sacra siue religiosa, postquam homines facti sunt sacti, id est, scelesti. Et de his quidem ita arbitror.

CAPVT XIX.

Miles Plauti correctus, & antiqua vox restituta.

QVOD in Milite constanter omnibus libris scribitur, Scenâ, Cohibete intrà:

Nam bonum consilium surripitur sæpissimè,
Si minùs cum curâ aut catalogo loquendi lectum id est.

id sincerum esse non ipsi fidei crediderim. Nam cui Alciatus probabit, Catalogum, ordinem loquendi esse: aut nescio quis Veronensis, enumerationem sermonis? Quin potiùs diuisim scribendum censeâ, *aut cato loco*. Catus locus, quem præcedentibus versibus tutum locum nominauit, id est, remotum ab arbitris. Siue etiam, *aut catè locos loquendi lectus sit*. Locos pro Locus, & id sanè perplacet.

Eadem scenâ:

O lepidum senem si quas memorat virtutes habet.

Non temerè est quod in noto verbo titubant omnes libri. Rouer. *Lepidum semiseum*: alter Vatican. *semisenem*: alter proximè verû, *semiscem*. Nam ego paratus sum pignus in omnes fortunas meas dare, Plautum scripsisse, *O lepidum senicem*. Senicem pro Senem, ἀρχαϊκῶς. Ita enim inflexisse antiquos Priscianus disertè tradit, prolato eiusdem Plauti exemplo: *Datores bellissimi negotioli senices soletis esse*. Nec dissimile est apud Nonium Senica pro fœminâ sene: Pomponius: *Sed me exercet senica nequam, ucque illâ quid faciam scio*. Atque hoc probatum spero iri ijs quibus probari ipse velim: de ceteris non est tanti.

CAPVT XX.

In Propertio antiqua scriptura reposita, alia quædam carptim adnotata.

QVIS non miretur in vno versu tantam librorum discrepantiam?

Eleg. XII. lib. II.

Quid tibi iucundú siccis habitare medullis?
Si pudor est, aliò traijce tela puer.

Nam vet. Farnes. *Si puer est, aliò traice puella tuus.* Fuluij, *traijce puella puer.* Mureti, *Si puer est, aliò traice puella loco.* Vatican. *Si pudor est. a. t. tela tuo.* Quid autem tam diuersum à mente Propertij quàm Puellæ nomē, quod tamen libri constanter obtrudunt? Sed vide caussam erroris, & ride. Nam ego sacramento quinquagenario contendere paratus sum, Propertium scriptum reliquisse, *traice duella tua.* antiquè, pro Bella. Ne quem lex versus moueat, scire licet aut *traice* dissyllabon esse, vt in illo Virgil. *à flumine reice capellas*: aut *duella*, vt Lucret. *& equorum duellica proles.* Sed huic admonitioni attexamus ex eodem poëtâ alia.

Lib. II. Eleg. III.

Vt Mæotica nix minio si certet Ibero,
Vtque rosæ puro lacte natent folia.

Comparatio sumpta videtur ab illo Anacreontis:

Γελῶσι μᾶλα καὶ παρειάς
Ῥόδα τοῖς γάλακτι μίξας.

Eleg. V.

Cynthia forma potens, Cynthia verba leuis.

Vet. Mureti, *Cynthia f. p. Cynthia forma leuis.*

Eleg. IIX.

Sed non efficies. mecum morieris: oportet
Hoc eodem ferro stillet vterque cruor.

Fortè an leg. *Sed non effugies.*

Eleg. IX.

Sidera sunt testes & matutina pruina.

Hunc versum, vt opinor, in mente Seruius habuit eclogâ V. vbi adnotat Testis etiam neutro genere dici, vt Propertius, inquit, *Testes sunt sidera nobis.*

Eleg. XIII.

Et duo sint versus. Qui nunc iacet arida puluis,
Vnius hic quondam seruus amoris erat.

Corruptè hic versus legitur apud Charisium Sosipatrum lib. I. *Puluis*, inquit, *masculino genere, quamuis Propert. dixerit, Cui nunc est horrida puluis.* Ceterùm *horrida*, non *arida*, vnà cum Charisio omnes libri:

Si tam longæua minuisset fata senecta
Gallicus Iliacis miles in aggeribus.

Librorum partim, *Quis tam*: Farnes. rectissimè, *Qui tam.* elegans locutio desideratâ coniunctione. Plautus Mænech. *Nam absque ted. esset hodie numquam ad solem occasum viuerem.* ita Rouerij codex. Vulgò pessimè, *Nam si absque te essem.* Emendandus ita Ouidius Epistolâ Acontij, *Aut esses formosa minùs, peteret ere modestè.* ita Vatic. liber. vulgati, *Si esses tu formosa.* Simile illud Cicer. ad Atticum lib. XII. *Scisses enim, mihi dixisses.*

Illis formosum fleuisse paludibus, illuc
Diceris effusâ tu Venus isse comâ.

Tres veteres, *iacuisse paludibus*, Fuluij, *lauisse palud.* Vtrauis harum verior vulgata. Fuluiana ad morem antiquum referenda, de quo Ennius: *Tarquinij corpus bona fæmina lauit & vnxit.* Moschus similiter facit Adonin vngi à Venere, ab Amoribus lauari.

Eleg. XV.

Sic nobis qui nunc magnum speramus amantes.

Malim, *Spiramus amantes.* Spirare magnum, quod Græci μέγα πνεῖν.

CAPVT XXI.

Plauti Curculione versus duo restituti: & cur parasitus Herculem nutricem inuocet, explicatum.

CVRCVLIONE, Scenâ I.

PA. *Nempe huic lenoni qui hic habitat?* PH. *rectè tenes.*
PA. *Nimis formido ne excidat.* PH. *odiosus es.*

scrib. *formido ne excidat.* Cùm herus diceret, Rectè tenes: seruus ludificans in verbo Tenendi, Nimirū, inquit, metuo ne elabatur.

Scenâ, Date viam:

Video tuum sodalem, argenti rogo vti faciat copiam,
Scires velle gratiam tuam noluit frustrarier.

Lego, *Scires velle gratiâ tuâ, noluit fr.* id est, Scires facilè eum tuâ caussâ velle, sed non posse. Vide sequentia.

—— *iacit volturios quattuor.*
Talos arripio, inuoco almam meam nutricem Herculem
Iacto basilicum. propino magnum poculum.

Quis iste Hercules Basilicus? An, vt Turnebus censet, talorum species in quâ Hercules sculptus siue pictus cultu regio? Logi. Nam quis Herculem vmquam vt regem pinxit? & non potiùs cum clauâ & pelle leoninâ? Arbitror ipse vitiatum ab interpun-

punctione locum esse, & sic disting. *almam meam nutricem Herculem: Iacto basilicum.* Cùm enim in more esset, vt qui talis luderent, Deum aliquem propitium inuocarent, vt exempli caussâ milites Martem, amatores Venerem, aut pro Venere amicam: Plautus egregiè in Parasito τὸ πρέπον seruans, facit ab eo Herculem inuocari. Ab hac caussâ: Veteribus, cùm decumas Herculi pollucerent, epulum publicè præbere solenne fuit. Ad id epulum inprimis Parasitos aduocari tamquam peculiares eius Dei seruos leges Græciæ sanxerant.

Athen. lib. VI.

Τὸ τοῦ παρασίτου ὄνομα νῦν μὲν ἄδοξόν ἐστι, παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις εὑρίσκομεν τὸ παράσιτον ἱερόν τι χρῆμα καὶ τῷ συνθοίνῳ παρόμοιον. Ἐν Κυνοσάργει μὲν οὖν ἐν τῷ Ἡρακλείῳ στήλη τίς ἐστιν, ἐν ᾗ ψήφισμα μὲν Ἀλκιβιάδου. Λέγεται δ' ἐν αὐτῷ περὶ τῆς παρασιτείας οὕτως· Τὰ δὲ ἐπιμήνια θυέτω ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν παρασίτων. Simile apud Ro. obtinuisse ex Possidonij verbis apud Athen. & ex Plutarchi Crasso licet colligere. Itaque cùm plerumque vsu veniret vt Parasiti in templo Herculis ex eius decimis pulchrè acciperentur: quis non fateatur ab homine porco, & vni ventri dedito tectè & facetè Herculem inuocatum, cum cognomento nutricis, quòd ab eo sæpè nutriretur? Tantum est de Hercule nutrice. Sed quis basilicus iactus? me iudice idem qui Venerius; opinionis meæ caussas dabo infrà in Sermone conuiuiali. Quis Voltutius? idem cum Cane. Quòd enim is iactus (qui fiebat cùm quattuor tali pari situ in dorsum subsilirent) infelix esset & rapax, videntur ei nomina quædam infausta & mali ominis indidisse animalium rapacium, vt Canis, Vulturis.

CAPVT XXII.

T. Liuij locus auxilio libri veteris, & alij tres à coniecturâ restituti.

ERAM in Sequanis à grauissimo morbo ἀσθενῶν adhuc καὶ κακοπαθῶν, cùm opportunè ad animi mentem recreandam adfertur mihi à Claudio Chiffletio IC. vetus exemplar Liuij. Bibliothecæ Vesuntionensis esse aicbat. Percurro, quod sine fraude valetudinis meæ liceret, auidè: & statim à principio, vbi vulgati,

Multiplex deinde exortus terror. Etruriam rebellare ab Aretinorum seditionibus motu orto nunciabatur: vbi Licinium genus præpotens diuitiarum inuidiâ pelli armis cæptum.

in illo ms. inuenio, *vbi Cilnium genus.* Assensi statim, eoque libentiùs quod & veteres editiones Liuij partim, *vbi ciuium genus,* habent, partim, *vbi Licinium ciuium.* cùm hæsitantes videlicet librarij illud *Cilnium* in *Ciuium* vertissent. Hi porrò Cilnij sunt, nisi fallor, à quibus primam originem C. Mæcenatis illius Musarum patroni petendum est. Argumento gentile eius nomen Cilnius: argumento & hic Liuij locus, qui Cilnios istos Etruscos Aretinos constituit. Atqui profectò Mæcenas populo Etruscus, domo Aretinus fuit. Colligitur ex Epistolâ Augusti apud Macrobium, in quâ præter cetera delicata nomina, *Laser Aretinum,* à patriâ primâ vocatur. Emendandus ita Liuius infrà:

Seditionibus tantùm Aretinorum compositis, & Cilnio genere cum plebe in gratiam reducto.

vbi item vulgati, *Licinio.* In Silio Italico error similis, lib. VII. *Cilnius Arreti Tyrrenis ortus in oris Clarum nomen erat.* vbi perperàm vulgò *Cilmus*: nec dubitandum quin aspexerit ad gentem & ortum Mæcenatis. Huius in Liuio lectionis non solùm testem, sed etiam approbatorem habeo eruditissimum Victorem Gisselinum, hominem iunctum mecum fidelissimâ gratiâ, & cuius mihi non modò iucunda consuetudo fuit, sed etiam consilia & fides salutaris. Sed subiungam huic capiti Liuiana alia. Lib. XXII. in rogatione de vere sacro:

Rogatus in hæc verba populus: Velitis iubeatis [hoc sic fieri?] si res popul. Ro. Quiritium ad quinquennium proximum, &c.

glossemate fœdatus locus: quem sic lego, *Velitis iubeatis, si res populi Ro.* superfluis illis accisis. Quid enim velle iubere populus debeat, distinctè subiungit: vt in alijs rogationibus solitum. Cicero Pro domo suâ, eamdem rogandi formulam exprimens, *Velitis iubeatis, vt M. Tullius in ciuitate ne sit?* &: *Velitis iubeatis, vt M. Tullio aquâ & igni interdictum sit?*

Ibidem:

Si res populi R. Quiritium ad quinquennium proximum, sicut velim eam, salua seruata erit hisce duellis, datum donum duit populus Ro. Quiritium, quod duellum.

Sigonius tentat legere, *Votum donum duit.* * Scribo, *Latum donum.* Forma vetus loquendi in donationibus. Liuius lib. XXIII. *Ager Hispa-*

* Nunc tamen ambigo.

Hiſpanis in Hiſpaniâ, Numidis in Africâ poſt bellum virtutis cauſſâ latus datus eſt. etſi hoc ad lautudinem referre poſſis. Ceterùm vereor vt totus hic locus traiectis verbis vitiatus ſit, & hoc ordine legendus, *ſeruata erit hiſce duellis, quod duellum pop. Ro. cum Carthaginenſi eſt, quæque duella cum Gallis ſunt, quis cis Alpes ſunt, latum donum duit populus R. Quiritium, quod ver attulerit ex ſuillo,* &c. Iudicent docti.

Ibidem:

Quod fieri oportebit, profanum eſto, neque ſecus eſto.

Legend. *neque ſecius eſto.* id eſt, deterius. Suetonius in Tiberio: *Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam ſeciùs admiſſa in remp. exſtant.* ita Varic. Codex.

Ibidem:

Si ante id ea Senatus populuſque iuſſit fieri ac faxit, eo populus ſolutus liber eſto.

Reponenda vetuſta vox *Antidea*, quæ valet anteà, interiecto D. vt Plautus poſtidea, medecum, & ſimilia.

CAPVT XXIII.

Acuta ſententia Plautini verſus apud Nonium repoſita.

NON diu, ſed acriter me torſit anquiſita correctio iſtorum verſuum apud Nonium:

Plautus Vidulariâ: Malim moriri meos quàm mendicarier.

Boni miniſtrantur, illum nunc irrident mali.

Niſi me animi fallit, inueni tamen. Lego, *Boni im miſerantur, illunc irrident mali.* Im pro Eum, antiquè. vide Feſtum. Eſt autem ἀπολογία verſus prioris, Pauperi melius eſſe mori quàm mendicari: quia ſi moritur, miſericordiam à bonis; ſi perſeuerat viuere, irriſum à malis conſequitur. Sententia eſt, quæ compar Menandri iſtis:

Ὁ πρῶτος εὑρὼν διαζοφλεῖν πτωχοῦ τέχνην,
Πολλοὺς ἐποίησεν ἀθλίους· ἁπλοῦν γὰρ ἦν
Τὸν μὴ δυνάμενον ζῆν ἀλύπως, ἀποθανεῖν.

IVSTI

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Plauti Pseudolo elegans iocus restitutus.

NEGARE nolo: amo Plauti elegantes & vrbanos sales, nec Venusini illius aliter censentis versus vmquam mehercle sine indignatiunculâ lego. Sed ex ijs quidã in vulgus obscuri, quidam corrupti. Quo in numero eẽsendus ille Pseudolo. Scenâ, Pseudole non:

—— Pseudole arcesse hostias
Victumas, lanios, vt ego huic sacruficem summo Ioui.

BA. *Nolo victumas, agninis me exstis placari volo.*

Libri omnes antiqui, *Nolò victumas, at minimis me.* Scribendum iudico, *At minis me extis*, vel etiam, *At minumis*, voce ductâ à Mina. Nimiùm eleganti sententiâ & ad lenonis mores accommodatâ. Nam cùm amator propter seruatam, vt putabat, amicam, facere victumam lenoni vellet, vt Deo & auctori fortunarum suarum: ille qui aliud spectaret, negat se victumas & inania honorum morari, sed minas & argentum velle. Hæc porrò verba, *At minumis* (nam in ambiguâ pronunciatione iocus fuit) leno ita extulit, vt adolescens minimè malus intellexerit eum *Agninis* dixisse. Ergo subijcit: *Quid ?* *ftas? arcesse agnos. audin' quid ait Iupiter?* Hoc nisi certum est, nolo mihi posthac quisquam duarum rerum quidquam creduat, vt ille ait.

CAPVT II.

De Ciceronis locis aliquot, lib. De legibus indicatum.

CICERONIS locus est II. De legibus, stigmate notatus, ad quem emendandum conari cum bonâ gratiâ eruditi cuiusdam viri vix possumus. Quippe qui eum ita flagitiosè corruptum & penitus depositum confirmarit, vt ne hiscendi quidem de eo facultas sit.

Locus sic habet:

Quid quòd multa perniciosa, multa pestifera sciscuntur in populis? quæ non magis legis nomen attingunt, quàm si latores aliquas ° concessu suo sanxerint.

Mihi tamen præclarè huic vulneri remedium adhibitum iri videbatur, si legeremus, *Quàm si latrones aliqua concessu suo sanxerint.* Sententia perspicua. Scita ea, inquit, quæ turbulenti magistratus violandæ aut perdundæ reipublicæ ferunt, non magis sanctissimo legis nomine dignanda sunt, quàm ea quæ latrones aut pyratæ in suo consessu de prædâ diuidundâ alijsque talibus sanciunt.

Ibidem:

Plures autem Deorum omnium, singuli singulorũ sacerdotes, & respondendi iuris, & confitendarum religionum facultatem adferunt.

Videri possit mancus locus, legendúmque, *Plures autem Deorum omnium pontifices, singuli singulorum sacerdotes.* siquidem hæc interpretata sunt ex verbis legis illius. *Diuisque alijs alij sacerdotes, omnibus pontifices, singulis flamines sunto.* Adfert etiam molestiam illud *confitendarum religionum*, quod tectum esse vix videtur. Diuinabam leuiter, scriptum fuisse, *confite tuendarum*, id est, *cum fide*, quod conuenit præclarè.

Ibidem:

Tum ebur ex inani corpore extractum.

D. Lambinus voluit, *ex inanimo*: mihi probatur *ex immani*. quod conuenit in Elephantum. Lib. III.

Tribunisque quos sibi plebes rogaßit ius esto cum patribus agendi: ijdem ad plebem quod census erit ferunto.

Idem Lambinus emendat, *Quod censuerint, ferunto*. quod probarem, si probabile esset in tam noto verbo offendere omnes libros. Veteres plerique, quod ipsi in Vaticano vno & altero apud Sequanos vidimus, *Quod cessus erit*, referunt. vt perspicuum sit verbum aliquod remotius fuisse, quàm pro captu imperitorum. Quid igitur si legamus? *Quod æsus erit.* antiquâ ratione scribendi pro *Vsus*. quod ad sententiã aptum est certè: &

& *Cærare*, ac *Cæratio*, pro Curate Ciceto in his ipsis libris scripsit. Non displiceat etiã, vt propiùs recedamus à libris, *Oeßus*, quando Cicetonem in eiusmodi verbis omnibus geminasse consonantes & Cassius, Dinislio, Vssus dixisse, Quinctiliani & Annæi Cornuti testimonijs cognoscimus.

CAPVT III.

Plauti Rudente versus quattuor à coniecturâ correcti.

RECTENE Plauti Rudente scriptum legimus in lepido colloquio Ampelisca & Sceepamionis, cùm illa attrectantem paullò liberiùs seruum reijceret?

Non ego sum pollucta pago, potin' vt me abstineas manum?

& rectè quidem esse ocellus Galliæ Tumebus censuit, qui polluctam pago, interpretatur communem & expositam pago, vt inquir, in Pollucto Herculis omnia exponebantur obuijs. Duriusculè, vt mihi videtur, & potiùs vix duabus litteris mutantibus legerim, *Non ego sum polluta, apage, potin'.* Sic idem Plautus in re simili: *Pura sum, comperce amabo me adtractare Agorastocles.*

Scena, Nimio hominum:

Hoc quod induta sum, summæ opes oppidò.

Scrib. diuisim, *sunt meæ opes.* de puellâ naufragâ eui nihil reliqui erat præter vestitum.

Scenâ, Meamne ille:

L A. *Siccine me spernis?* C H. *sic ago, semel bibo.*

Legerim, *sic ago, sic mel bibo.* Insultans impuro lenoni hospes ait eius calamitates melli sibi & voluptati esse.

Scenâ, Iterùm mihi:

Dic ergo quanti censes? T R. *egóne? censeo.*

P L. *At sume quidem ne censionem semper facias.*

Editio Aldi, *Adsume quidem*, alij, *Adsum equidem.* Sed, meo animo, certum est Plautum scripsisse, *Absume quidem.* venusto ioco. Nam cùm seruus ludos herum faciens non aliud ad interrogata responderet, quàm Censeo: quasi indignatus adolescens, & in amphiboliâ verbi ludẽs, At, inquit, ne semper censeas, absume potiùs & in decoctores referare. Quod sumptum est à moribus Rom. Constat enim eos qui abligurriissent, & nihil in bonis haberent præter saeculum illum Catulli, liberos fuisse à molestiâ dedicandi sua in censum.

CAPVT IV.

Nonij Marcelli aliquammulti loci purgati.

VT ij quos antiquitas delectat non solidas tantùm statuas, sed & auulsum crus & fractum brachium capiuntur cernere: idem nobis vsu venit in litteris. Nonius in manibus & sinu eruditorum est; non quia ipse per se tanti sit, homo aliàs nugator & ad risum sæpè ineptus, sed quia in eo veterum scriptorum reliquiæ & fracta quasi membra comparent, quæ ex auità hereditate nos vt tuta & cæsa delectent necesse est. Ad ea membra aliquot pro parte sananda hoc capite conabor.

Nonius in Verruncent.

Afranius Diuortio: Et puncto auerruncent cur Syriam simul.

Liber vetus, *Et ponito.* Lego, *Et ponti auerruncent cursuram simul.* vel potiùs, *Verruncent.* Cursura ponti, nauigatio est, vt Virgil. *Huc cursus fuit.*

In Manipuli.

Sisenna Histor. lib. III. *Conuictus tamen & tempora singula constituit, & sicut steterat manipulos obuerti iußit.*

Lego, *Connixus tamen ex tẽpore signa constituit.*

In Tristirias.

Turpilius Leucadiâ: Ante facta in ignem committo tristitias ante diuortium.

Si tecta hæc lectio, quid tam ridiculũ quàm quod Nonius monet Tristitias pro Tristitia hîc positum? sed emendandũ in verbis Nonij, *Tristitas* pro *Tristitia.* Hoc primum. Deinde cum pro illo *ante diuortium*, in veteri libro sit *ante dorcium*: emendandum arbitror, *tristitas ante dostium.* R. & S. in libris frequenter alternant, *Anted.* D. addito more antiquo. Hoc dicit, Omitto præterita, en noua tristitia præ foribus est.

In Patibulum.

Sallust. Hist. lib. IV. *In quis notißimus quisque aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbi patibulo eminens affigebatur.*

Vix est yt audeam post accuratam diligentiam Carrionis aliquid in Sallustium: quod tamen eius voluntate fiat, puto hoc loco legendum, *in proris patibulo.* tectè ad sententiam, quia in nauibus hæc supplicia sumpta colligitur.

In Lucuus.

Afranius Frater. Pistori nouat cur non scribitario.

Vir

Vir doctus legit, *Pistor nouat.* emendarim ipse, *Pistori nobis cur non scribitario.* Scriptum fuit *nouat*, inde *nouat*. Scriblitarius, qui placentas conficit. Prologo Pœnuli, *Nunc dum scriblitæ æstuant, accurrite.*

In Optare.

Sallust. histor. III. Atque eum cupio laudatum actumque præmiorum spe quibuscum optauisset ire iubet.

Ita Carrio emendauit: optimè. nisi quod pro illo *cupio*, legendum censeam *Curio*, aut *Cæpio*. Forte de Curione illo sermo est, qui Dardanos vicit. Meminit epitome Liuij, & Salust. lib. II.

In Amnis.

Accius epinausimache eumandria: mundam falsi sanctam ostexi sanguine atque acerbos altá in amni corpore expleui hostico.

Restituo, *Accius epinausimache, Scamandriam vndam.* & deinde, *acerbos* pro *acerbos*. Scamander fluuius in Phrygia. Dicuntur hæc forte in personâ Achillis.

In Imberbi.

Varro epist. ad Albium. Quod facis Saturnorum similes sunt, quod maxima fiunt, idemque imberbi.

Lego, *Quod facie Saturorum*: id est, Satyrorum. nisi placet, *falces Saturnorum*. Saturnus cum falce incuruâ pingebatur. Ludens igitur Varro eos dicat incuruos esse vt falcem Saturni. Prius magis placet. Reliqua lego vt doctus I. Iunius.

In Facessere.

Ennius Annal. I. Hæc effatus, ibique latrones dicta facessunt.

Non dubito quin Ennius scripserit, *Hæc effatus ibus*, ἀρχαϊκῶς pro Iis.

In Picumnus.

Higinus: Picumnus est parua veste picus Martius.

Alij, *parca veste*. Scribo, *variâ veste*.

In Lanitium.

Laberius: Nihil refert vtrùm mollem è laniceá Attica,

An pecore ex hircorum vestigium geras.

Perspicuè leg. *vestitum geras.*

In Ignauiter.

Quadrigarius Annal. II. Et qui ibi erant, non ignauiter putando eum diem pro meliore habuerunt.

Lego, *ignauiter pugnando*. scriptum fuit *pucnando*. hinc error.

In Parciter

Pomponius Verre. Salbeolo parciter tamquam frater mihi sis medium abdomen cum diuidam.

Scribo, *Sauebulum parciter*. Videlicet autem, verbum Diuidendi hîc inter obscœna esse & deuirginata.

CAPVT V.

Plautinæ Militis versus, & alter Pœnuli emendantur.

EST verò quod semper iudicaui. Corruptè in Milite legitur colloquio Sceledri & Periplectomeni extremo:

Frequens Senatus poterit nunc haberier,

Ibo intrò, ne dum absum illis sortitò fuam.

Quam enim sententiam idoneam habeat illud sortitò esse? Comprobant iudicium meum libri: è quibus Vaticanus alter, *ne dum absum multi fortuitò fuam*, alter, *multi fortuita*. E quorum vestigiis confirmo scribendum, *ne dum absum multæ fortuitò fuam*. vel potius, *multæ*. venusta sententia. Nam cùm lepidus ille senex de consessu congerronum suorum, qui consilium habebant mulieris liberandæ, tamquam de Senatu magnificè locutus esset: in eodem nunc ludens & simul veterem ad morem respiciens addit, se quoque tamquam vnum aliquem Senatorem in curiam iturum, ne forte absenti multa imponatur. Moribus enim Rom. Senatori qui die Senatus non adesset multam dici solere, Consulemque ius habuisse pignoris capiendi, vel ex vno Cicerone nota res est, De Orat. III. De Leg. II. & Phil. I. Quamquam eadem hac sententiâ legi etiam possit *multisortio*. voce non abhorrenti à Comicâ compositione, vti multisortionem dixerit, qui multam sortitur. In eadem voce turpis error Pœnulū obsedit Scena ante vltimam.

Rapiamus in ius. POE. *minimè.* AG. *quapropter?* POE. *quia.*

Iniuriarum multo induci satius est.

cùm perspicue legendum sit, *Iniuriarum multam dici satius.* Vtriusque coniecturæ meæ cùm ante biennium Carolum Langium, virum quo nihil Sol ille doctius vidit aut melius, arbitrum fecissem, siceam comprobauit, vt pronuntiaret meritò iis ipsis imperitiæ multam dictum iri, qui istud de multâ non probarent.

CAPVT VI.

Apud Macrobium Ciceronis elegans locus restitutus: similis error in Suetonio sublatus.

NIHIL meream, quin coniectutam meam de acuto quodā Ciceronis dicto

proponam, quod exstat apud Macrob. I. Satur.

Idem Cicero aliàs facilitatem Cæsaris in eligendo Senatu irrisit palàm. Nam cùm ab hospite suo P. Mallio rogaretur vt Decurionatum priuigno eius expediret, assistente magnâ frequentiâ dixit, Romæ si uis habebit Pompeius, difficile est.

Ita libri. quibus in verbis neque sententiæ eius quam elici Macrobius voluit, neque omnino elegantioris dicti vola aut vestigium apparet. Lego igitur *Romæ si vis habebit, Pompeiis difficile est.* Optimè. Nimirum perstringens Cicero facilitatem Cæsaris quâ quosuis vulgò in Senatum admittebat, respondit Mallio ἐν τῷ δόξῳ, Difficile fore vt Pompeiis (quod Campaniæ oppidum est) Decurionatum impetret: ceterùm si Romæ in Senatum velit, id iam Cæsare Dictatore facilè posse. Similis planè error in Suetonij Claudio, vt vulgata distinctio est. Cap. XXVII.

Liberos ex tribus vxoribus tulit, ex Herculanillâ Drusum & Claudiam: ex Pætinâ Antoniam: ex Messallinâ Octauiam & Britannicum, Drusum Pompeium puberem amisit piro per lusum in sublime iacto & hiatu oris excepto strangulatum.

Quis enim historiæ & antiquitatis modicè peritus hærebit, quin & hîc leg. sit, *Drusum Pompeiis?* vt locum adnotarit vbi Drusus ille exstinctus. Nam neque Claudij Pompeios paterno aut materno genere attingebant: & ne quis de adoptione suspicetur, Principis Rom. filium ab alio inferiore adoptatum esse, absurdum.

CAPVT VII.

Plauti Asinaria antiqua vox, & alio versu Græcanicum genus dicendi repositum.

ASINARIA, cùm anus morosa & difficilis egenum amatorem expulisset, amica discedentem illum laciniâ retineret, sic legimus:

PH. *Quò nunc abis? quin tu hîc manes?*
AR. *Mox si voles manebo.*

Deprauatè. Nam adolescentem aliquid de Nocte dixisse statim paret ex sequenti versu quem Libanus subiecit: *Audin' tu hunc operâ vt largus est nocturnâ?* Itaque citra controuersiam Plautus scriptum reliquit, *Nox si voles manebo.* Nox ἀρχαϊκῶς pro noctu. cuius vocis insolentia loco fuit deprauando. Veteres ita locutos discimus ex Agellij Indice lib. IIX. Noctium cap. I. *Hesternâ noctu rectè an cum vitio dicatur: itemque quod X. viri in XII. tabulis Nox pro noctu dixerunt.* Caput autem ipsum quo id pluribus docuit Agellius, etsi vnà cum libro periit: tamen verba ex XII. quæ ille in mente habuit, reperi apud Macrobium, qui eiusmodi multa vtenda ab Agellio sumpsit, si fatetur furatus est, si negat. lib. I. Sat. *Si nox furtum factum esit, si im aliquis occisit, iure cæsus esto.* Addam ex eadem Scenâ aliud:

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi se daturum dixit.

Restituendum hîc aio nimium elegans genus dicendi, quod imperiti nebulones furcis eiecerant, *Quas h. a. Diabolus ipsi daturus dixit.* Ita iam sine vllâ liturâ Vaticani libri: & codex Langij nostri, *daturas dixit*, litterâ vnâ discrepans ab illis. Est autem purus putus Hellenismus, notus iis qui primoribus labris litteras Græcas gustarunt. In quo eodem emendandus Plaut. Bacchidib. Scen. II.

Fiam vt ego opinor Hercules, tu autem Linus.

nam & hîc Vaticani disertim, *Eu! nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.* Simile est illud Virg. *Dixit, & extemplo (neque enim responsa dabantur Fida satis) sensit medios delapsus in hostes.* & Propert. *Iurabo & bis sex integer esse dies.* item Horat. *Vir bonus & sapiens dignis ait esse paratus.* Arnobij etiam I. Contra gentes: *A quo ipsam deitatem fortiti esse sentiunt.* Atque hoc quidem genus loquendi, quod adhuc remotum ab vsu vulgi poëtis modo relinquebatur, primi ex Plauto in lucem protulisse videmur.

CAPVT VIII.

De Iano Gemino à Nerone clauso, in eoque Tacitum à Suetonio dissentire.

DIGNA sanè res admiratione est, quid caussæ habuerit Cor. Tacitus scriptor haud paullò melior quàm vulgus, & hîc aliud agens populus existimet, cur in Neronis rebus mentionem nullam Iani Gemini fecerit: quem pace terrâ marique partâ quintùm clausum à Nerone non solùm Suetonius adfirmat, sed testantur etiam nummi. Sueton. *Ianum Geminum*, inquit, *clausit tam nullo quàm residuo bello.* Nummi, e quibus æreos tres ipsi vidimus, IMP. NERO. CLAV. CAESAR. AVG. GER. P. M. TR. P. V. P. P. à tergo, PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA

TA. IANVM. CLVSIT. Factum hoc est P.V.C. anno DCCCXI. Nerone III. & Valerio Messallâ Cos. Anne igitur memoriæ vitio id Tacitus indictum omisit? an vt rem leuem & scriptione indignam præterit? Nihil sanè horum: sed, quod pauci obseruarint, dissensit in hac historiâ Tacitus à Suetonio & nummis, & Ianum à Nerone clusum non fuisse existimauit. Quî potest in te tam clarâ? inquies. Nescio, sed en tibi fragmentum Taciti apud Orosium his verbis: *Deinde vt verbis Cor. Taciti vtar, sene Augusto Ianus patefactus dum apud extumos terrarum terminos nouæ gentes sæpè ex vsu, & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.* Enimuerò si ab Augusto ad Vespasianum apertus mansit, quomodo constat vtcumclauserit Nero? Quamquam fieri illud potest, vt quemadmodum Nero falsum triumphum & falsos arcus de Parthis admisit: sic etiam ambitiosè & præter morem veterem Ianum clauserit residuo adhuc bello. Ideoque factum id Tacitus omiserit. Et sanè magis magisque vereor vt emendandus sic Suetonius sit, verbis iunctis & reductis: *Ianum Geminum clausit, tamquam nullo residuo bello.*

CAPVT IX.

Plautus in Mostellarià versu vno auctus: & item Pseudolo.

HOC quidem capite Neruam, Traianum, & eiusmodi clementes Imperatores imitabor: & vt illi priorum temporum iniuriâ pulsos exsules, sic ego Plauti versus duos ab omnibus libris exsulantes in veterem sedem restituam. Præsertim cùm iis nihil obiici possit præter libertatem sermonis: lege autem Iuliâ non verba mœchantia, sed facta puniri receptum sit. Mostellaria, colloquio Phanisci & Tranionis:

PH. *non potes tu cogere me vt tibi*
Malè dicam. nouit herus me, si sobrius sis
Male non dicas.

In duobus Vatic. hęc interseruntur: *Nouit herus me.* SER. *suam pol culcitellam oportet.* PH. *si sobrius sis male non dicas.* quæ germana Plauti verba esse ne Cameades quidem ille dubitauerit, qui dubitare in omnibus solet. Nimirum cùm Phaniscus dixisset notum se esse suo hero, alter seruus id verbi in nequiorem sententiam detorquens, Mirum, inquit, ni culcitellam suam nouerit. Sic enim contumeliosè vocat eum quem intellegi vult hero officium noctu præstitisse, & pro culcitâ

fuisse in quam incumberet. Quomodo & Dolabella Cæsarem, qui Delicium Nicomedis audiebat, *spondam interiorem regiæ lecticæ* ab eadem causâ dixit. Pseudolo etiam Scenâ III. vbi vulgò:

Nam istoc quod nunc lamentare non esse argentum tibi,
Apud nouercam querere. PS. *fac hoc quod te rogamus Ballio.*

exsulat integer versus, quem ex Vaticanis postliminio licet restituere: *Apud n. querere.* PS. *eho numquid tu huius nupsisti patri?* BA. *Dî melius faciant.* PS. *fac hoc quod t. r.* Arguto sed licenti sanè ioco, qui in verbo Nubendi consistit. Quod verbum antiquitus inter ea fuit, quæ custos ille hortorum libentiùs quàm virgines Vestæ vsurparent. Inde Festo Nupta verba, obscæna, & Petronio Nuprias facere, τὸ συνουσιάζειν. Inde Virgini Vestali crimen incesti intentatum apud declamatores, quòd versum scripsisset:

Felices nuptæ, moriar nisi nubere dulce est.

CAPVT X.

Propertij versus complures emendati.

PROPERTIVM qui non amat, eum profectò Musæ non amant. tanta eius versuum suauitas est, vt quemadmodum comicus ille ait, nil nisi mulsa loqui videantur: tanta eruditio, vt non nisi Phœbo dictante credamus exceptos. E quibus aliquantos carptim emendabo, vel potiùs, vt maiores loquebantur, saluarim.

Lib. II. Eleg. XXVIII.

Et tibi Mæonidas interque Herodas omnes
Primus erit nullâ non tribuente locus.

Tres veteres: *Et tibi Mæonias inter Heroidas.* quâ lectione nihil verius. Corruperant illi bardi, quibus versus in vitio esse videbatur, si illud *inter* à postremâ longum legeretur.

Eleg. XXIX.

Apparent non vlla thoro vestigia presso
Signa voluptatis, non iacuisse duos.

Pendet sententia huius versus, & rectè me iudice Farnes. codex, *Signa volutantis.* Nimirum cùm nescio quo casu Propertius Cynthiam suam benè manè solam offendisset (quæ alioqui, vt mea fert opinio, libenter Clodiam ipsam imitaretur, & propter nocturnos tortores rarò incomitata dormiret) sed tamen cùm solam: mulier casta eo argumento magnificè pudicitiam suam iactat. Et vidésne, inquit, externa nulla vestigia in hoc lecto esse, signum non iacuisse hîc duos complexus & volutantes.

Eleg. XXX.

Nec tu virginibus reuerentia moueris ora.

Nulla diſcrepantia in libris, nec quidquam ſolicito. Placebat tamen olim: *Nec te virgineis reuerentia mouerit oris.*

Eleg. vltimâ:

Me iuuet æternus poſitum languere corollis.

Liber Fuluij & Vatic. *Me iuuet heſternis*, perſpicuè verum.

Lib. III. Eleg. II.

Orphea te tenuiſſe feras & concita dicunt
Flumina Threicia detinuiſſe lyra.

Duo veteres, *ſuſtinuiſſe lyrâ.* benè & Latinè. pro ſiſtere, & reprimere, vt Lucill. *Suſtinet vt currus bonus ſæpè agitator equosque.*

Eleg. V.

Ite rates curuæ & leti contexite cauſſas.

Vet. Farn. & Fuluij, *& leti texite cauſſas*, hiatu poëtis non inſolenti, ſi ita viſum librariis noſtris fuiſſet. Ibidem:

Terra parum fuerat, terris adiecimus vndas,
Fortunæ miſeras auximus arte vias.

Eiicienda inſiticia vox eſt, vera cuit repoſita, *Terra parum fuerat fatis, adiecimus vndas.* ita omnes libri & ſententiæ eius elegantiam quiuis videt. Lucanus eadē mente, de Argo:

——fatiſque per illam
Acceſſit mors vna ratem.

Ibidem:

Paullatim ſocium iacturam fleuit Vlyxes,
In mare cui ſoli non valuere doli.

Alij, *ſolum*: ego conicio *ſolis* ſcriptum fuiſſe.

Ibidem:

Et miſer inuiſam traxit hiatus aquam.

Lego, *Et niger*, vt μέλαν ὕδωρ, & ſimilia apud Homer.

Eleg. VIII.

Non flebo in cineres arcem ſediſſe paternos
Cadmi, nec ſemper prœlia clade pari.

Suſpicor emendandum, *nec ſeptem.* Ita Propert. lib. I. *Longè caſtra tibi, longè miſer agmina ſeptem, Flebis in æterno ſurda iacere ſitu.* Et nota eſt hiſtoria.

Eleg. XII.

Et certamen habent leti, quæ viua ſequatur
Coniugium: pudor eſt non licuiſſe mori.

Scribo, *certamen habent læta.*

Ibidem:

Pinus & incūbens letas circumdabat vmbras
Nec fuerat nudas pœna videre Deas.

Libentius legerim, *Et fuerat nudas penè videre deas.* Ea enim felicitas primi illius ſæculi recenſetur, quòd Dij & Deæ vulgò cum gente hominum verſabantur, & tantùm non conſpiciendos ſe dabant. Hæc leuia ſunt, fateor, in tantum poëtam: ſed non malè olim ille Græculus ad Auguſtum, ἐν πάλιν ἄρχε πάλιν ἰδίω.

CAPVT XI.

E Caſſinâ locorum trium correctio.

IN lepidâ illâ fabulâ quam Caſſinam Plautus inſcripſit, cùm mulierculæ mirum in modum libidinoſum ſenem ludos facerent: hæc in omnibus libris legimus:

Nam niſi ex te ſcio quidquid hoc ſit citò, iam tibi iſtuc.
Cerebrum diſpercutiam execrata, ludibrio peſſima adhuc
Quæ me habuiſti.

Nec tamen dubito quin pro illo *Execrata* Plautus ſcripſerit *Excetra tu*, id eſt, vipera, maledicto mehercle ſatis conuenienti in malas illas merces. Vſus eodem eſt in Pſeudolo: *En excetra tu, quæ tibi habes tot amicos tam probè oleo onuſtos.* quamquam & ibi plerique omnes libri, *Execrato* aut *Execrata* corrupte referant. Scenâ ſequenti:

——nunc quidem gladium ancilla
Intus Caſinam habere ait qui me atque te interimat.

Omnes planè libri, *qui me atque te inuitet.* idque immutare ſane religio ſit. Opinor Inuitare cum dixiſſe pro iſto, vitam tollere, vt poëta vetus apud Cicer. Euitare, *Hæc omnia vidi inflammari, Priamo vi vitam euitari.* Ludit in eodem verbo ipſe Plautus Rudente: *Ne iſtunc iſtis inuitaſſitis, Vſque adeò, donec quà domum abeat, neſciat.*

Scenâ cuius initium, Si ſapitis:

Sed eccum egreditur cum coronâ & lampade
Meus ſocerus, compar, commaritus, villicus.

Apage illud Socerus. Nam Olympio ſeni illi ſeruus profectò, non ſocer. Niſi animi fallor, *meus ſociennus*, ſcriptum ἀρχαϊκῶς fuit. Sociennus valet Socius. Plaut. Amphitr. *Nam Amphitruonis ſociennum me eſſe volui dicere.* Aulular. *Ibo intrò atque illi ſocienno tuo iam interſtringam gulam.* Iuuat vehementer coniecturam meam Rouerij liber, qui *ſocius* refert, gloſſema quaſi illius. Et ſanè ſocium lepidè dixerit, vti & comparem & commaritum. Quippe ambiebat ſenex ille, ita fabulæ argumentum eſt, cupidus & attentus ad rem faciendam, in famulâ diuidundâ pro ſocio Olympioni eſſe, & agrum illum communi impendio arare. Nec repugnabat ſanè homo benignus & minimè aſper Olympio: niſi argutæ mulierculæ, ſuppoſiticia

ticia Caſſina conſilia illorum omnia turbantes, vetulum illum hircum ſerò docuiſſent quàm verè ab Ennio ſcriptum eſſet:
Stultu'ſt qui cupida cupiens cupienter cupit.

CAPVT XII.

Ciceronis loci duo, quorum alter ab Alcæo videatur, alter ab Homero.

ITA eſt profectò: multus in Græcorum libris Cicero fuit, nec oratorum tantùm, ſed & poëtarum. Argumentum, ſcripta eius illorum quaſi luminibus crebrò diſtincta. In quâ claſſe cenſendum videtur illud diuino Oratore ad Brutum:

Magnum opus & arduũm, vt ſæpè iam diximus: ſed ingredientibus conſiderandum fuit quid ageremus, nunc quidem quocumque feremur danda nimirum vela ſunt.

cuius loci elegans ſanè ἀλληγορία expreſſa apparet de illis Alcæi:

Ἐκ γῆς χρὴ κατιδεῖν πλόον,
Εἴ τις δύναιτο καὶ παλάμην ἔχοι.
Ἐπεὶ δὲ κἂν πόντῳ γένηται,
Τῷ παρεόντι τρέχειν ἀνάγκη.

Sicut item quæ III. de Oratore in laudem eloquentis legimus:

In quo igitur homines exhorreſcũt? in quo exclamant? quem ſtupefacti dicẽtem intuentur? quem Deũ, vt ita dicã, inter homines putant?

cui non perſuadeamus, poſtremis verbis imitata ab illo Homeri

Odyſſ. θ.

Ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστυ θεὸν ὣς εἰσορόωσιν.

quem verſum de viro eloquenti Vlyſſes pronuntiat increpans proteruam Euryali orationem.

CAPVT XIII.

In Plauti Menæchmis locorum aliquot emendatio.

QVOD apud Plautum Menæchmis eſt, Scenâ cuius initium, Ni mala:

ME. *Ecquid tu de odore poſſis, ſiquid fortè olfeceris,*
Facere coniecturam? captum ſit collegium augurum.

vitioſè eſſe arbitror, & perſonâ inſitâ legend. *Facere coniecturam:* PE. *captum ſit coll. aug.* ME. *Agedum.* Roganti enim marito, ecquid diuinare de odore poſſet? præclarus ille augur, Egóne? inquit. non ipſum collegium augurum meliùs coniecturam fecerit. Sequentem etiam verſum:

Agedum odorare hanc quam ego habeo pallam, quid olet? abſtines?

potius eſt ſcribi, *quid olere abſtines?*

Scenâ, Nulla eſt voluptas:

Ego autem homo iracundus animi perditi.

Emendo, *animi perciti.* Scenâ ſequenti:

Adoleſcens quibus hic pretiis porci veneunt
Sacres ſinceri numos eos à me accipe.

Diſtinguo & lego ex veſtigiis librorum, *Sacres ſinceri?* CY. *nummo.* ME. *eum à me. a.* Approbat Plautus ipſe infrà: *Audin' Menæchme? ſi me conſulas, Nummum illum quem mihi dudum pollicitus dare, Iubeas ſi ſapias porculum afferri tibi.* Ibidem:

Prò ſanè loqueris, cùm me appelles nomine.

Scribo, *pro ſano loqueris:* eleganter. vt Cæſar De bello Gallico v. *Nihil eum ſe abſente pro ſano facturum ratus, qui præſentis imperium contempſiſſet.* Sed hæc leuiora, ille locus inſignis & quaſi notæ Opimianæ.

Scenâ eadem:

ME. *Iámne ille abiuit? edepol haud mendacia*
Tua verba. MES. *exterior eſſe obſeruato modò.*

quem non inuitis Muſis quà diſtinxi, quà correxi, *Tua verba experior eſſe.* MES. *obſeruato modò.* Scenâ, Potin' vt quieſcas:

Potin' vt quieſcas? ſi ego tibi hanc hodie probè.

Quidam libri, *ſic ego tibi*, alij, *ſed ego:* ſcriptum fuit, *ſid ego*, more antiquo, addito D.

Ibidem:

Feciſti funus abſenti me prandio
Cur auſus facere, cui ego æquè ac heres heream?

Multarum litterarum vir Iunius noſter, *æquè ac Eres heream*, leg. cenſuit. Erem interpretatur Erinaceum. Sed meo animo Vaticanâ lectione nihil verius. *æquè ac heres eram.* Venuſtè. Nam funeri iuſta vt fiant, heredis curatio eſt. Huc reſpiciens Paraſitus, cui de conſumpto prandio ægrius erat, quàm olim Achilli de Patroclo interfecto: hem, inquit, vappa hominis, cur auſus tu ſepelire hoc prandium, & illi iuſta facere, cùm ego legitimus heres nullus adfuerim? De prandio autem ſiue cœnâ, vt de hereditate quapiam (ſiqui exempla requirit) loquitur idem Plautus Curculione, Sticho, & Trinummo.

Scenâ, Vt hoc vtimur:

Vt hoc vtimur maximè more morum
Moleſtóque multum, atque vti quique, &c.

Emendo, *more moro moleſtoque.* Plaut. Milite: *Ego ſtulta atque mora multum, quæ cum iſto fabulem.* vbi itidem titubant libri, & plerique, *moror multum*, vitioſè referunt.

Scenâ, Vt ætas mea:

Reliquère, vt ætas mala merx eſt, ergo.

Scribendum, *merx eſt tergo.*

CAPVT XIV.

Quinctiliani locus correctus: marmor antiquum expressum.

Quod genus antiquæ ſcripturæ vel ſexcentis locis in Plauto occurrit, vt poſt vocalem in fine dictionis D. additum reperiatur, vt Med, Ted, Sid, Meritod, & ſimilia: id intellegi haud dubiè Quinctilianus voluit, cùm lib. I. ſcripſit:

Latinis veteribus D. plurimis in verbis vltima adiecta, quod manifeſtum eſt etiam ex columnâ roſtratâ, quæ eſt Iulio in foro poſita.

Sed enim is Quinct. locus inſigne mendum continet: quod argumentis facile eſt peruincere. Ait genus id ſcripturæ exſtare in columnâ roſtratâ quæ eſt Iulio poſita. Duplex vanitas. Nam nec poſita vmquam roſtrata (quæ naualis victoriæ propria eſt) Iulio Cæſari fuit: & vt fuerit, cui ſano probabitur Cæſarem vnum omnium minimè, vt ſic dicam, antiquarium, genus illud ſcripturæ iampridem deſitæ & oblitæ in columnâ ſuâ exprimi voluiſſe? Quid multa? conceptis verbis iuſiurandum dabo, Quinctilianum ſcripſiſſe, *Quæ eſt Duilio in foro poſita.* Conueniunt omnia præclarè. Nam & poſita C. Duilio, qui primus Pœnos claſſe vicit, columna roſtrata fuit: & ea etiamnum Quinctiliani ætate exſtitit: & genus illud antiquæ ſcripturæ repræſentauit. Duo priora docet Plinius lib. XXXIV. de columnis: *Item C. Duilio poſita eſt, qui primus naualem triumphum egit de Pœnis, quæ eſt etiam nunc in foro.* Tertium oſtendit fragmentum antiquiſſimi lapidis in foro Ro. eruti, quem huius ipſius columnæ partem eſſe omnes humanitate tincti homines mihi aſſentient.

pugnANDo
cXEMET. LECIONes
AXIMOSQVE, MACISTRATOS L.
OVEM. CASTREIS. EXFOCIONT. MACELLam
PVCNANDOD. CEPET. ENQVE. EODEM. MAC
EM. NAVEBOS. MARID. CONSOL. PRIMOS. C.
CLASESQVE. NAVALES. PRIMOS. ORNAVET. PA
CVMQVE. EIS. NAVEBOVS. CLASEIS. POENICAS. OMI
SVMAS. COPIAS. CARTAGINIENSIS. PRAESENTE
DICTATORED. OL//////OM. IN. ALTOD. MARID. PVCN.
QVE. NAVE//////T///CVM. SOCIEIS. SEPTEM
////////OSQVE. TRIRESMOSQVE. NAVEIS. X.
AVROM. CAPTOM. NVMEI. ↀ. ↀ. ↀ. D. CIↃ.
argenTOM. CAPTOM. PRAEDA. NVMEI.

Ita enim fracta & mutila ſcriptura habet, quam (niſi quòd poſtremas aliquot numerorum notas de prædâ captâ omiſi) ita cum curâ expreſſi, vt non ipſa Fides poſſit fideliùs. Quæ autem minutis litteris interpretationis cauſsâ adieci, ea ſunt à Polybio & à Zonarâ, qui Segeſtam à Duilio obſidione liberatam, Macellam Siciliæ opidum expugnatum tradiderunt. Illud monſtrum verbi EXFOCIONT quid ſibi velit, Apollo rogandus eſt: niſi cui placet eruditiſſimi St. Pighij amici mei coniectura, qui antiquè pro exfugiunt, ſcriptum iudicabat. Quod fractum legitur. OL.////OM, puto fuiſſe *ollorom*, id eſt illorum. CLASES. & NVMEI. ſcribuntur vnicâ conſonante, quia, vt Feſtus ait, antiquis geminare conſonantes inſolens fuit. NAVEBOVS. pro nauibus, quia V. pronunciabant *ou*. Ex quo apud Plautum iocus Menæchmis, *Tu iſtic, inquam: vin' afferri noctuam, Quæ tu, tu, vſque dicat tibi? nam nos iam defeſſi ſumus.* cetera aliorum ingeniis relinquo. Sed, quod monere me fugit, ad illud Quinct. exemp. emendandus Sex. Rufus videtur in Regione fori Ro. *Columna Duilij*, non vt vulgò, *Diui Iulij*.

CAPVT XV.

Plauti Epidico verſus, & alter Bacchidibus reſtitutus.

Falsò eſt Epidici initio in libris:

Corpulentior videre atque agilior. Th. *hunc gratia.*

eamque ſcripturam non ſolùm ſententia repudiat, ſed pænè dicam natura rerum. Quî enim conuenit, vt vnus aliquis corpulentior fiat ſimul & agilior? imò tardior potiùs. Citra controuerſiam igitur rectè vet. Rou. *atque habitior.* Et hunc locum, vt opinio mea fert, in mente Verrius Flaccus habebat, in cuius mutilatâ Epitomâ legimus, *Habitior, pinguior.* Agellius etiam amans Plautinæ dictionis, Noctium IV. *Cenſores equitem eius vberrimum atque habitiſſimum viderunt.* Addatur explendi capitis Bacchidum locus. Scenâ, Amiciorem nunc:

Sed ſatin' ego animum mente ſincerâ gero?
Qui ad hunc modum hic, hæc quæ futura fabuler?

non dubitarim legere, *ſatin' ego animi mentem ſinceram.* Mens animi, vt Catullus, *Mens animi tantis fluctuat ipſa malis.* & Plautus Ciſtellar. *Nullam mentem animi habeo: vbi ſum, ibi non ſum.*

CA-

CAPVT XVI.

Corn. Tacitus à mendis aliquot vindicatus.

In Caij Taciti locis paucis purgandis stat mihi imitari frumentarios, qui cùm acernos frumenti domi habeant, tamen vt emptorem concilient, eius exemplum pugno solent ostendere: sic ego qui inibi sum, vt, cum Musis volentibus, breuî totum Tacitum correctiorem edam, eius industriæ meæ leue specimen hoc capite dabo.

Lib. III. Histor. vel vt vulgò lib. XIX.

Ibi Vespasiani virtutem viresque partium adtollit: transfugisse classem inopiâ commeatuum: aduersas Gallias Hispaniasque, &c.

Ad quem locum κακόζηλος ille corrector Taciti adnotat, In libris erat, In arcto commeatuum: reposui, Inopia. O hominem apertum! qui nihil nos celet: eumdem acutum! qui tam ἀγχίνως diuinet. Nam quid tam verisimile, per omnes Musas, quàm classem quæ commeatum ex Ægypto & Africâ vniuersæ Italiæ supportabat, eam ipsam commeatus laborasse inopiâ? Sed ille sine omni malâ malitiâ quod sensit id scripsit: nobis ex libris inuestigata veritas est. Nam Vatican. & Farnes. *classem marcem commeatuum.* tolle litteram quæ ex fini præcedentis vocis adhæsit, & scribe, *arcem commeatuum.* manifesta restitutio est. Cæcina enim, ex cuius oratione hæc sunt, cùm hortari ad defectionem milites vellet exemplo classis, En, inquit, illa ipsa classis Rauennas, à quâ tamquam arce commeatus vestri dependent, transfugit ad hostem. Simili phrasi apud Cicer. Lex repetundarum arx sociorum dicitur: Cotyla arx amicorum Antonij: arx caussæ: & similia. Eodem libro, in descriptione pugnæ Cremonensis:

At Vitellianus exercitus cui acquiescere Cremonæ, & reciperatis cibo somnoque viribus confectum algore atque mediâ hostem posterâ die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, &c.

puto superare vocem, legendumque, *ac proruere fuit.* Fuit, id est, licuit: hellenismus pueris notus.

Annal. XII.

Suum quoque fastigium Agrippina altius extollere, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus & sacris Druidibus antiquitus concessus venerationem augebat feminæ.

Turpe, Iupiter, glossema. Vnde enim huc ad res Ro. Galli Druides? aut cur illi sacri, quorum religionem alij omnes immanem & barbaram vocant? Sed rectè in iisdem veteribus omissâ eâ voce legimus, *& sacris antiquitus concessus.* Sacra sunt, Dij ipsi, qui Romæ quot annis Circensium dieb. in carpentis traducebantur. Suetonius Augusto: *Classibus tempestate perditis exclamauit, etiam inuito Neptuno victoriam se adepturum: ac die Circensium proximo solemni pompæ simulacrum Dei detraxit:* Ita Plautum interpretor Milite: *Quæ me ambæ obsecrauerunt, vt te hodie quasi pompam illac præterducerem.* Id enim propriè vocabant pompam. Prudentius: *Fertur per medias vt publica pompa plateas Pilento residens molli.*

CAPVT XVII.

Plauti Pœnulo de tribus locis coniectura.

Svavis profectò insania nostra est: rex mihi visus sum inuentâ correctione Plautini versus Pœnulo,

Scenâ III.

Quid mihi nunc es auctor Milphio? MIL. *vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissimè
Tibi quidem herclè vendere hasce ædis licet.
AG. *Quid iam?* MIL. *maiorem parte minore habitas meâ.*

Lego, *maiorem partem in ore habitas meo.* quâ coniecturâ nihil certius vmquam cortina Phœbi protulit. Cùm enim seruus frequenter ab immodesto illo amatore vapulans, per indignationem dixisset; Vende tandem has ædes tuas: demiratus adolescens insolentiam dictionis, Quî tandem ædes? inquit. Nam, respondet seruus, Ego tibi pro ædibus sum, in cuius ore pugni tui magnam partem fie versantur, vt habitare in eo videaris. Notum autem est, Habitandi verbum ita transferri, vt quibus in rebus quis frequens & multus est, in iis habitare dicatur. Nec me fugit Solem illum Galliæ Turnebum legere, *minorem partem minore habitas meâ*, sed (quòd manes eius me condonent) tam illepida & tam diuersa à Plauti mente sententia, vt credam id Turnebum ipsum Dicis caussâ potiùs, quàm quia reuerâ ita sentiret, scripsisse.

Scenâ, Satis spectatum est:

SY. *Malus es.* MI. *malus sum.* SY. *malè mihi est.* MI. *memorandum esse aliter decet.*

Quid est quod malè fit, cui id omne est quod edis quod ames affatim?

Emendandum puto, *memoradum, esse aliter decet*, id est, memota, vt Iteradum Cicero ad Att. *Iteradum eadem ista mihi.* Sequenti etiam versu magis placeat legi, *Quid est quod malè fit cui domi est, quod edis quod ames?* Habebat enim Sincerastus apud lenonem.

Scenâ, Ita me Dî:

Nisi eum pedicis condidicisse sic occrassari gradu.

Scribo distractâ voce, *sic hoc grassari.* idque perspicuè verum.

CAPVT XVIII.

Qui sint Di Semones, in eam rem Varro emendatus.

RIDE ineptias antiquorum. Deos suos in certos ordines & quasi classes transcripserunt, vt quemadmodum Romanis patricij maiorum & minorum gentium, sic illorum Dî alij Maiores essent, alij Minuti. Maiores, qui præcipua munia in administratione rerum fungebantur, puta, Iupiter, Saturnus, Iuno, Venus, alij: Minores, qui leuibus curis occupabantur, & *quos vix cælo dignos deputarent ob meriti paupertatem*, vt ait Fulgentius, vt sunt Priapus, Vertumnus, Pomona, Flora, alij tales. Hos postremos Semones appellabant, fortè (si placet ineptias Stoicorum ἐτυμολογῶντα imitari) quasi semihemones. Nam hominem antiqui Hemonem. Varro apud Fulgent. *Semonesque inferius derelicto, Deum depinnato attollam orationis eloquio.* Liuius lib. VIII. *Ædes quæ essent in palatio diruendas, bona Semoni Sanco censuerunt consecranda.* Hanc vocem in Varronis altero loco apud Nonium, Ruma, pridem restituendam censui, vbi vulgati:

Varro Cato, vel De liberis educandis. Hisce manibus lacte fit non vino. Cunina propter cunas, Rumina propter rumam. id est, prisco vocabulo, mammam, à quo subrumi etiam nunc dicuntur agni.

Nam quid pote hac lectione vanius? Manibus, inquit, lacte fit non vino. Falsum, & id omnis antiquitas arguit. Virgil. ab Æneâ facit Anchisæ manes placari vino. *Hic duo ritè mero libans carchesia Baccho, Fundit humi.* Vide & Festum in Resperfum. Iam si de manibus Varro locutus, quid ita Cuninam & Ruminam subiungit? quas non in Dîs manibus, sed in superis censeri liquidum est? Sed mihi quidem deierare liquet Varronem scripsisse: *His Semonibus lacte*, vel etiam, *Dis Semonibus.* Nam Varro eo libro quo educationem liberorum edocuit, inter cetera solicitè præcepit, quibus Diuis pro pueris & quomodo faciendum esset. Exstat fragmentum aliud, quod propè afuit ab isto, apud Nonium in Edusâ: *Cùm primore cibo & potione initiarent pueros, sacrificabantur ab edulibus Edusæ, & à potione Potinnæ nutrices.* Ita enim is locus corrigendus, idque apparet ex ipso Nonio, Sacrificantur. Itaque & hoc loco monet, Cuninæ & Ruminæ vtpote Dîs Semonibus lacte tantùm non vino faciendū esse. Veteri quippe religione hi minores & quasi semipagani Dî non victimis aut vino, sed lacte dūtaxat, libo, & frugibus in patellâ adpositis placabantur, nec misellis illis Iouem comitari licebat μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας. Itaque peritè ad hunc morem Virgil. *Sinum lactis & hæc tibi liba Priape quotannis Exspectare sat est.* Et Priapus apud Catullum cautè fileri iubet, quòd villicus illi interdum hircum aut capellam faceret, ne hunc extraordinarium honorem alij Dî inuiderent. *Sanguine hanc etiam mihi (sed tacebitis) aram Barbatus linit hirculus cornipesque capella.* Atque adeò de hac ipsâ Ruminâ (malè in eo Rumilia dicitur) Plutarchus in Romulo tradidit, lacte ei fieri sine vino. Quem vide.

CAPVT XIX.

E Pœnulo Plauti quædam delibata.

IN Prologo:

Neu designator præter os obambulet.

Dissignator & Dissignare semper in opt. Vaticano, à quo stant lapides:

C. MATIENI. C. F. OVF.
OVICVLAE
ANNORVM. XXVII.
PRAECO. IDEM. DISSIGNATOR.

Scenâ, Negotij sibi:

AG. *I in malam crucem.* MI. *ibi sum equidē.* Lego, *mihi sum equidem.*

Paucis verbis rem diuinam facito, atque audin' respice.

Respexit, idem pol Venerem credo facturam tibi.

Magis placet Rou. lectio, *atque audin'? respice.* AD. *respexi.* AGO. *idem pol.* Lusit amator in Respiciendi verbo, quod interdum opem ferre significat, ex quo Romanis Fortuna Respiciens.

Scenâ, Quid nunc:

Fundasque, eò præsternebam folia farfari.

Vaticani, *Farferi.* rectè. Pertinuit ad hūc locū adno-

aduotatio Festi, *Farferum virgulti genus.* Sic lego, malè vulgò, *Farfenum* vel *Farsenum*.

Scenâ, Iam tenes:

Di te perdant. Mt. *vos quidem herclè commendo, quom quiqui tamen.*
Et benè & benigne facitis quom hero amanti, &c.

Præeunt ad veram scripturam Vaticani, in quîs est, *quidem hercle quo meo quom quiqui.* Lego, *herclè cum eo. quiqui tamen.* Alterum illud *quom* inculcatum perperàm est ex versu sequenti. Cùm aduocati Milphioni malè precarentur Dî te perdant: ille paratus referendæ gratiæ, Imò herclè, inquit, Di vos perdant cum eo. lenonem digito designabat.

Scenâ, Age tu:

Quando id quo ire operam dedimus, impetrauimus.

Omnino leg. *id quoi rei operam.*

Scenâ, Iam istuc:

Vbi tu Leucadio, Lesbio, Thasio, Coo.
Vetustate vino edentulo ætatem irriges.

Lepidè dictum, vinum sine dentibus, quasi nimiâ vetustate. Iisdem verbis Alexis comicus:

Ἔστι γ' ἔσω ἀνθοσμίας, ἔστι καὶ μάλα
Ἡδύς γ' ὀδόντας οὐκ ἔχων ἤδη σαπρός.

Scenâ, Ain' tu:

Siquidem Antidamarchi quæris adoptaticium.

Quomodo Antidamarchi? Nam statim post Antidamæ se adoptaticium nominat. Arbitror coaluisse duas voces, scribendumque, *Antidamæ Demarchi.* Antidamas Demarchi, more Græco, filius videlicet. Res clara ex his versibus: *Hic me Antidamas hospes tuus Emit me, & is me sibi adoptauit filium. Demarcho item ipse fuit adoptaticius.* Ad versum porrò quod attinet, ne iusto longior sit, iuuandus elisionibus erit.

Scenâ, Fuit hodie:

—*neque contempsi eius opes hodie.*

Scribo, *eius opes.*

Mea fiducia herclè aruspex, patruelis, promisit scio
Libertatem.

Verior lectio, *patruelibus promisit.* ex argumento fabulæ.

Scenâ, Si ego minam:

Vbi nec leno nec ille redeunt, nec quod eram, quidquam datur.

Emendo, *nec illæ redeunt, nec quod edam.*

CAPVT XX.

Propertius emendatus.

Eleg. XI. lib. IV.

ET *Veij veteres & vos tum regna fuistis,*
Et vestro posita est aurea sella foro.

Qui isti, *& vos?* aut si eosdem Veios intellegit, quæ hæc indecens repetitio? Sed numquam ille Propertius tam cupidè suam Cynthiam complexus est, quàm ego lectionem in Vaticano codice inuentam, *& Volscûm regna fuistis.* Volscûm pro Volscorum; quid pote melius? Et vos, inquit, Veij olim fuistis, & regna item Volscorum, & in vestro foro aureâ sellâ ius dictum: at *Nunc intra muros pastoris bucema lenti Cantat, & in vestris ossibus arua metunt.* Faciunt libri alij, qui omnes, *regna fuistis*, non *præda*, habent.

Nomentum & captæ iugera pauca Coræ.

Tres veteres, *iugera terra Coræ.* Vera lectio, *iugera terna.*

Cossus at. forti melius concurrere campo
Ne mora fit, plano sistit vterque gradu.

Fortè *pleno sistit.* pleno gradu se sistere, militari more. Liber tamen vetus *gradum* refert. Si probamus, sententia erit, vterque in plano sistit gradum.

Eleg. X.

——*sed non manserunt hospite Caco*
Incolumes, furto polluit ille locum.

Libri veteres, *polluit ille Iouem*, optimè. Intellego Iouem Hospitalem.

Pandite defessis hospita tesqua viris.

Libri mss. *hospita vana.* Quid si, *hospita nana?* vt poëta vetus, *Ingenij nana per salicta.* id est, parua. Sed nihil affirmo.

Eleg. IX.

Phyllidos iratos in vultum conijcit vngues,
Territa vicinas Theïa clamat aquas.

Vatic. *conijcit ignes.* idque comprobat sequens versus de aquis.

Eleg. VII.

Quà numerosa fides; quaque errat turba Cibelles.

Vatic. & Fuluij, *æra rotunda Cibelles.* optimè. intellegit cymbala.

Hæc summa æternis queritur liuere cathenis
Brachia, nec meritas frigida saxa manus.

De Andromede loquitur. Itaque legerim, *Hæc sua maternis.*

Eleg. VI.

Et nimium remis audent, propè turpe, Latinis.

Lego, *proh turpe.*

Nam tulit iratos mobilis vna Notos.

Fuluij

Fuluij & Mureti libri, *vnda Notos*. Fortè scribend. *Non tulit i. m. vnda Notos*, vt dicat Apolline ventos iratos in Antonium duxisse.

Eleg. v.

Sperne fidem, proolue Deos, mendacia vincant,
Cedant damnosa iura pudicitiæ.

Supposita lectio. libri omnes, *Frange & damnosa*. idque germanum.

CAPVT XXI.

Plauti Persâ transpositos versus videri.

Fvgit rario librarios in collocandis versibus istis Plauti.

Scenâ, Ioui opulento:

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque censebam.
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boues vti mercarer.
Eam fore mihi occasionem, ea nunc quasi decidit de cælo.
Dedit argentum, nam ibi mercatum, &c.

Neque dubium apud sanos & sobrios homines erit quin hoc ordine disponendi sint: *Quod ego non magis s. n. o. n. c. Eam fore mihi o. e. n. q. d. d. c. Nam herus meus m. E. d. b. v. m. Dedit argentum.*

CAPVT XXII.

Q. Ennij insignes versus apud Agellium emendati.

Ennii versus immortalitate omnium temporum dignissimi exstant apud Agellium lib. XII. de amici veri officio: qui & à verbis eiusmodi sunt, vt in iis vernaculus ille, & sine fuco ac cincinnis natiuus color, hominem eruditum mirificè delectet: & à rebus ita salubres, vt adolescentium aures circumsonare eiusmodi vocibus multò potiùs sit, quàm sexcentûm philosophorum præceptis. Sed ij incredibile dictu est quàm deprauati exstent in vulgus: vt non solùm eos emendanti, ex successu præmium, sed etiam emendare conanti, ex ipsâ audaciâ laus debeatur.

Sic igitur vulgati:

Hocce locutus vocat, quicum benè sæpè libenter
Mensam sermonesque suos rerumque suarum
Comiter impertit, magnâ cum lapsâ dies
Parte fuisset, de summis paruisque gerendis
Consilio, induforo, lato, sanctoque Senatu,
Cui res audacter magnas paruasque iocumque
Eloqueret: quæ tincta malis, & quæ bona dictu
Euomeret, siquid vellet, tutoque locaret:
Quocum multa volup, ac gaudia clamque palamque,
Ingenium cui nulla malum sententia suadet
Vt faceret facinus, leuis, haud malus, idem
Doctus, fidelis, suauis homo, facundus, suoque
Contentus, scitus, atque beatus, secunda loquens in
Tempore, commodus, & verborum vir paucorum,
Multa tenens antiqua, sepulta & sæpè vetustas
Quæ facit, & mores veteresque nouosque tenentem,
Multorum veterum leges diuumque hominumq;
Prudentem, qui multa loqui've tacere've posset,
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.

Dij boni! non enim possum quin exclamem: numquam Hippolytum tam malè equi sui acceperunt, quàm imperiti nebulones hos versus. In quibus singillarim emendandis ne ludam operam, optima ratio est, vt inductis vnâ liturâ illis omnibus, adscribam istos partim à libris, partim ab ingenio nostro:

Comiter impertit magnâ cum lassus diei
Parti fuuisset de summis rebus gerundis
Consilio, endo foro lato, sanctoque Senatu.
Cui res audacter magnas paruasque iocumque
Eloqueretur: tincta malis & quæ bona dictu
Euomeret, si quâ vellet tutoque locaret.
Qui cùm multa volutat gaudia clamq; palamq;,
Ingenuo cui nulla malum sententia suadet
Vt faceret facinus leuis aut malus: doctus, fidelis,
Suauis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquens in tempore, commodus, verbûm
Paucûm, multa tenens antiqua, sepulta, vetusta:
Quæ faciunt mores veteresq; nouosq; tenentem,
Multarum veterum legum Diuumq; hominumq;
Prudentem, qui dicta loqui've tacere've possit.

Cuius correctionis meæ præcipuas rationes ordine proponam.

Magna cùm lassus diei Secutus sum sententiæ ductum, & M. Antonij Mureti fidem, qui in veteri libro disertè sic scriptum vidisse corâm mihi confirmauit. Vaticani quattuor *Lapsus* habebant.

Parti fuuisset. Discrepant libri, quorum alij, *Parte fuisset de finibusque regundis*: plerique *parte f. de summis reb. g.* sic tamen vt nulli stent à lectione vulgatâ. Mihi probatur, Parti pro parte, more antiquo: & *fuuisset*, geminatione litteræ productum, vt *babuuerit*, *fuuerit*, apud Plautum: *fluuida*, apud Lucret. *luuit*, apud Lucill. Si quis malit, *Magnam cùm l. dies Partem fuuisset*: non repugnabo.

Elo-

E[illegible]etur. [illegible]a. Sic libri antiqui omnes habebant, sic ratio flagitabat. Facetos illos nebulones, qui *eloque[illegible]* [illegible]tunt, quid aliud existimemus [illegible] Impp. [illegible] [illegible] fuisse, qui Prisciani regulas tam protervè [illegible]arint.

Qui cum multa volutat. Sic erat in Vaticano: quos ita sequor vt non reiiciam tamen vulgatos.

Ingenuo cui. Huius versus emendatio à diuinatione [illegible] est, a qua audacter dissentiet, qui [illegible]us inueniet.

Vt [illegible]aceret [illegible]acinus. Ab hoc versu sequentes omnes contra leges metricæ turpiter palantes ad signa & ordines retraxi, auctoribus libris. In quibus [illegible] licet ista omnia solutæ orationis more præscripta fuisse, eo tamen verborum ordine quem religiosè seruaui. Vulgati pro arbitrio additis, demptis, inculcatis vocibus sic turbant, vt quatuor istorum versuum nec caput nec pes appareat.

Commodus, ver[illegible]um Paucion. Ita restitui, nisi animus fallor, [illegible]: secutus legem versus, & in eo tantùm ab antiquis libris recedens quod illi habebant, *Verborum Paucorum.* Qui insolentem eiusmodi contractionem putabit, is videlicet in veterum scriptis est insolens. Plautus Trucul. *Sequere me, verbûm sat est.* & alibi sexcenties. Sic emendandus, me iudice, Cicero in Bruto. *Plato enim vnus est instar omnium illûm*, pro illorũ. quod comprobant libri, in quibus ferè omnibus est, *Omnium me illum.* Nam qui ex Græcis verbis Antimachi emendarunt, *Instar multorum milium*, ii rogandi videntur vt suo arbitratu loquantur, Ciceroni in scribẽdo ne suis verbis præcant. Ceterùm in hoc Ennij versu flagitia illa hominum, quibus omnia antiqua noua & insolita sunt, nouum versum exsculpserant. & quidem (germanos Ennios credas) etiam spondaicum.

Quæ faciunt mores. Non erat hoc quidem disertè in libris, sed quod ratio Latinæ linguæ flagitabat, id scripsi, sicut & in versu sequenti. Nam vulgata lectio eiusmodi est, vt eius auctores ablegandi ad Orbilium videantur, qui eiusmodi discipulis sexcentas in[illegible] prægnantes plagas.

IVSTI

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

In quo conuiuiorum veterum ritus proponuntur: in eam rem varij scriptores emendantur, explicantur.

CVM instituissem, Lud. Carrio, hoc libro sermonem cum retractare, & quasi retexere, quàm ante ipsos annos quinque cum A. Deinio & F. Martinio ocellis Belgicæ nostræ apud me habuimus: in ipso aditu luctuosâ & acerbâ sanè duplicis doloris recordatione sum perculsus. Nam & oberrabat adhuc oculis meis illud Deinij immortalitate dignum ingenium, occurrebant iucunda colloquia & facti ad humanitatem mores: & vero insidebat recèns in animo dolor de Martinio, quem pleno iam gradu ad laudem euntem simul & in Italiam venisse & vixisse nunciatum est. Quo quidem nuncio, in animo molli ad dolorem non solùm nouam plagam accepimus, sed etiam obducta illa de Deinio quasi cicatrix sic recruduit: vt vtriusque doloris sensum non nisi in illis obliuionis vndis videamur posse deponere. Equidem in hac cogitatione defixus angebat animo', & commouebat intimis sensibus, ex tot æqualibus quibuscum in primâ adolescentiâ coniunctissimè suauissimeque viximus, alios fato suo defunctos esse, alios publico. qui in hac communium temporum calamitate seiuncti à nobis, & quasi æstu quodam abrepti sunt violentæ tempestatis. Quamquam de duobus illis modica consolatio apud sapientes est, quòd iis temporibus erepti sint, vt si eos reuerà amemus, occasum illorum beniuolentiâ potiùs quàm misericordiâ prosequi debeamus. Nam eorum quidem alterum in primo quasi actu futuræ Tragœdiæ alterum in ipso iam tumultu tamquam e mediis flammis opportuna mors eripuit. Non vidit Deinius flagrantem bello patriam, non amicorum præcipites miserosque casus, non deformatam & vexatam eam ciuitatem cuius solo primùm institerat, cuius aërem primùm hauserat non denique interitionem istorum studiorum, quibus ille non modo profligatis, sed ne perculsis quidem voluisset viuere. Iam verò Martinius apud exteros audiuit ista, non vidit: quod ipsum quamquam in animo amanti patriæ valet, ad dolorem vel mœrorem ponus, tamen haud parum interest è terrâ spectes naufragium, an iactêris ipse in eadem naui. Itaque illi, mi Carrio, si rectè ratiocinamur, non solùm non miseri sed etiam beati, quorum virtuti & ingenio cùm clausus in posterum esset quasi campus, festinantes & tamquam quadrigis vecti peruenerunt ad metam: nos potius infelices, qui abreptis ex medio itinere fidissimis comitibus antè in hanc reip. noctem incidimus, quàm quò dirigendus cursus esset commodè per ætatem scire possemus. Et quomodo adhuc iactemur, vides: vt nihil verius in nos quàm illud conueniat:

> Τὸ μὲν γδ' ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,
> Τὸ δ' ἔνθεν. ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσον
> Ναῒ φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ.

Quæ cùm ita sint, & cùm in hoc ancipiti rerum statu tam multa cottidie impendête videantur præter naturam præterque fatum: huc quæso incumbamus, vt huius temporis fluxi breuitatem æternitate famæ pensemus: seiungamusque nos à profano vulgo, cuius inanes fragilesque curæ à corpore ortæ cum eodem occidunt. Et quamquam, quod sentis ipse, cursum ingenij nostri premat hæc importuna patriæ clades: contineamus tamen nos in illis perennibus studiis, quæ eò tutiùs amplecti iam possumus, quò cum paucioribus ea riualibus amamus. Amorem vero nostrum integrum inuiolatumque seruemus, cuius vsum & suauitatem longa absentia mea fortasse imminuit, de magnitudine quidem eius nihil delibauit. Cui amori testificando libri huius munus habebis, consecratum tibi non solùm à viuo Lipsio, sed pœnè dicam oblatum ab illis ipsis mortuis, quibus si tenuium harum rerum iam aut

sensus

ſenſus aut cura ſupereſt, nihil erit iucundius quàm hærere in animis noſtris memoriam ſui, in eaque propagandâ eum illorum laude nomen tuum coniungi. Et quoniam olim adoleſcenti mihi huius ipſius ſermocinationis quoddam quaſi προσχεσχεδίασμα excidit, in quo erant nonnulla verniliora, quędam etiam iuueniliter redundantia: minimè miraberis, ſi acciſis iis omnibus, alia attexam vel meliora vel grauiora. Vtrumque enim ſecutus ſum, alterum etiam, vt ſpero, aſſecutus. Quam immutandi licentiam mihi & ratio Dialogorum permiſit, & verò natura mea impoſuit: quæ cùm iam paululùm deferbuerit, & vergere incipiat ad virilem maturitatē, vix ſatis decora in hac ætate videbantur, quæ adoleſcentiæ nomen apud alios excuſauit, apud quoſdam etiam probauit. Rectè enim, vt opinor, Alexides:

Ὁ μοιότατος ἄνθρωπος οἴνῳ τὴν φύσιν
Τρόπον τιν' ἐστί. τὸν γὰρ οἶνον τὸν νέον
Πολλή γ' ἀνάγκη καὶ τὸν ἄνδρ' ἀποζέσαι.
Πρῶτον ἀφυβρίσαι κἀπανθῆσαι, πάλιν
Σκληρὸν φλυάξ.

Dedi autem operam, ſi modò aſſequi potui, vt veterum Ro. morem in conuiuiis ignotum pleriſque exprimerem: tum ſcriptorum varia loca, quæ illuc facerent, partim illuſtrata, partim correcta proponerem. Quid effecerim, tu, & poſt te alij iudicabunt. Nunc ſi placet ad ſermonem ipſum noſtrum veniamus: cuius principium ne tam altè petam quàm in Saturnalibus ille Longæuus, ſic geſta res eſt.

Inambulabam à meridie in hortis, otioſum orium meum Plauti fortè lectione oblectans, cùm accurrit puer nuncians Deinium ex Morinis reuertiſſe, & paullò antè ad portam eſſe conſpectum. Exſilui gaudio, excuſſoque Plauto cùm ſoleas & pallium magnâ voce popoſciſſem, vt Deinium nec opinantem in hoſpitio opprimerem: ecce tibi in aditu hortorum ipſe Deinius. ad quem accurrens, eumque familiariter complexus, Vt ego te Deini reducem conſpicio lubens! inquam: ſed ſatin' ſalue? Cùm quidem te ſaluum complector, inquit. Quid autem res priuata? quid publica? inquam. Priuata, vt volumus, inquit: de rep. quæſo ſit ſilentium. Nam neque ego quod audire tibi volenti ſit quidquam habeo, & (quod inter nos liceat) ea iam parati videntur, vt verear ne breuî nouo Homero opus ſit ad nouam malorum Iliada. Melius ominare Deini, inquam, & profectò nondum

Exceſſere omnes adytis ariſque relictis
Dij quibus imperium hoc ſteterat.

Attamen, inquit, memento Lipſi; vt iſtæ ab Oceano nubes minantur, non diu erit quin

Belgica terribili tremet horrida terra tumultu.

Ominantur iſtuc alij, inquam: vt ſpero, fruſtrà: ſin autem, mihi tamen aduerſus hos fluctus de portu iam proſpectum eſt. Quonam illo? inquit. Æneam imitari conſtitui, inquam, & incenſo Ilio in Italiam demigrare. Tum ille, At videſis Lipſi ne communis Europæ ſit iſta tempeſtas, quæ iam quidem vrgeri fatis ſuis videtur. Atque hîc ego abrumpens ſermonem eius, manuque prehendens, Quid ſtamus? inquam, quàm potiùs in hac compluuiatâ pergulâ de his aliiſque talibus ſedentes fabulamur? Ignoſce, inquit, non eſt operæ. Tum ego, Eia! delicias facis Deini. quid operæ? an non eſt hic primus dies conſecratus Lipſio tuo? Vellem, inquit: ſed ita negotium eſt. nam recèns de viâ ad Valerium & Carrionem communes amicos committere non debeo quin viſam. Malè narras. inquam: & iam intellego quam vim habeat illud tuum, Aliorum amicorum vſu te eſſe, mancipio meum. nam penes alios quidem vſus & fructus eſt: mihi quid præter nexum ſupereſt? Non eſt ita Lipſi, inquit: ſemihoram hanc tibi dereptam, vſurâ ſolidæ noctis penſabo. Nam tu mihi hodie parochus eris, ligna & ſalem præbebis. Quid hoc perplexi ſermonis? inquam. Cœnam viaticam veſpere mihi debes, inquit: habet enim neſcio quid inter amicos nocturna illa λέσχη. Ego verò libens volenſque debeo, inquam. Et abeunte iam illo, Spondéſne igitur ad cœnam aduenticiam veſpere? inquam. ille ſubridens, Tu quidem, ait, ſolennibus verbis rogare emptum videris: ſed ne ſcinde penulam, Spondeo. Vide vt ne demutes, inquam: alioqui ex legibus XII. quoniam mancipio meus eſſe fateris, duci te iubebo. Ridens ille diſceſſit, ego Plautum reprehendens inambulaui. Nec diu factum eſt, cùm vnà cum L. Carrione rediens Deinius, ita vt vadatus, ſiſto me tibi Lipſi, inquit: ſed vidéſne quàm liberè? qui communem amicum Carrionem noſtrum auſus ſum à me dare hoſpitem? ſed hoſpitem ad illud præſcriptum Ennij:

Cui res audacter paruas, magnaſque iocumque.

Et ego ad Carrionē, Mi Carrio, non potuit ipſa opportunitas tam opportunè. Nam ecce tibi præſtò puerum hunc, quem ad te arceſſen-

cessendum meditabar mittere. Nihil verò necesse erat, inquit Carrio, nam ego musca sum, vt antiqui loquebantur, inuocatus aduenio. Et admirante me insolentiam verbi, subiicit Carrio, Itáne assiduus Lipsi in Plauto es, & fugit te hoc verbum? Nam veteres, Parasitos & eiusmodi nugas hominum qui alienis conuiuiis non vocati superueniebant, facetè muscas vocarunt. Ita interpretandi Plauti versus, qui plerisque ænigma videntur, Pœnulo:

Hospitium te aiunt quæritare. Co. *quærito.*
Ly. *Ita illi dixerunt qui hinc abierunt modò*
Te quæritare à muscis. Co. *minimè gentium.*
Ly. *Quid ita?* Co. *quia à muscis si mihi hospitium quærerem,*
Adueniens huc irem in carcerem rectà viâ.

Quærebat ille adolescens hospitium à muscis, id est, liberum ab arbitris & aduentoribus. Id enim suprà aduocati dixerant: *Potare amare volt nequi sciat néve arbiter sit.* Addit deinde ludens de carcere. Nam certè in carcere periculum non erat nequi inuocatus veniret. Inuenio ita locutos & Græcos. Apud Antiphanem comicum parasitus inducitur:

Θύρας μοχλεῦσαι, σεισμός. εἰσπηδᾶν, ἀκρίς.
Δειπνεῖν ἄκλητος, μυῖα· μὴ ἐξελθεῖν, φρέαρ.

Nec dissimile illud Plauti Mercatore:

Musca est meus pater, nihil potest clam illum haberi,
Nec sacrum nec tam profanum quidquam est quin ibi illicò adsit.

Itaque Ægyptios Orus tradit, cùm impudentiam signare vellent, muscam pinxisse. In Clemente Alexandr. legi, lib. II. pædag. cap. I. parasitos ipsos appellatos muscas. Locum, si vis, vide. Tum ego, Seruas sollenne illud tuum Carrio, vt specimen doctrinæ in quouis sermone appareat. Verumtamen tu non Musca, sed optatus conuiua nobis: qui nisi fuisses, vidésne vt in discrimen lex illa Varronis venerat, quâ voluit iussit vt ne conuiuæ supra numerum Musarum, néve intra Gratiarũ essent? Et conuersus ad Deinium, Dum cœna coquitur, placétne ad hortos? inquã. Nam ne sis nescius habito in veteri meo studio, & hortos (propitiæ mihi Deæ sint si pecco, vel potiùs, quia pecco) non neglegentius colo quàm Musas. Excipit Carrio, Quasi verò aliquid hac amœnitate ingenij tui dignius sit: & quasi antiquitus non idem Deus studiorum præses fuerit & herbarum. Tum Deinius, Quò tu igitur Venerem ablegas, in cuius tutelâ hortos esse Romani voluerunt, & eâ te Vinalia Rustica a. d. XII. K. Septembris honori Veneris instituerunt? Est etiam mihi in mentem vetus Næuij versus: *Coquus dedit Neptunum, Venerem, Cererem:* in quo vides per Neptunum pisces, per Venerem holera, per Cererem panes ab eadem caussâ signari. Est istud, inquit Carrio: sed ab his hortis eôdem ablegata Venus est, quò ille inuerecundus custos, cuius nomen inter homines serios appellari non debet, Nam Lipsij hortos Gratiarum modò & Musarum esse scibis. Subiicio arridens, Nescio quàm Musæi horti mei, Carrio: hoc scio, hortos istos & abducere me sæpè à Musis, & ad easdem reducere, cùm quasi in curriculo studiorum defessa animi mens in his arbustis, & his frugibus meâ manu distitis, iucundè conquiescit. Secundùm hæc intrabamus iam hortum, cùm Deinium laciniâ pallij reprehendens Carrio, Et quò te agis? inquit, vide ne pecces insciens. Nam priusquam intres, leges istas hortuli cognoscendum est, quas illicò vides. Et simul digitum intendit ad tabellam. Tum ego, Abstineamus à nugis, inquam: ego hunc Deinium ex legem habebo: intrate modò. Sed Deinius nihil me moratus, dereptâ, quæ ad superum limen ianuæ tabellâ, legit hos versus, quos in personâ Vertunni pronuntiari feceram:

Vertunnus custos ad hospitem.
Duas res agere simitu' decretum est mihi:
Et horti leges, & meum nomen eloquar.
Adhibe hospes, sis, vacuas ædes aurium.
Primumdum mi esse nomen Vertunno scies,
Qui clarus clueo Semones inter Deos.
Namq; Imperator diuùm atq; hominum Iupiter
Nos cœli ciues in tres classes disparat:
Sunt Superi Dî, sunt Inferi, & Medioxumi.
Hos alios alia fungi iussit munia;
Mihi cessit hortus, hunc colo, atque istinc malas
Lauernionum cum curâ arceo manus.
Sic hominum vsu meâ pro parte seruio.
Velut hic nunc hortus, quem factum'st biennium
Postquam meæ tutelæ herus concredidit,
Me venerans, hunc introitum vt seruarem sibi:
Néve adeò quisquam sine grandi & solido malo,
Præquam lex patitur, hortum frueretur suum.
Eam legem ego dabo, nequis peccet insciens.
Principio edictum'st leniter dictis bonis,
Ne in Iustum iniustus quisquam iniustè cogitet,
Quod promiscam omnes, serui sint an liberi,
Dites inopesque ab aditu volt arcerier,
Præter Musarum qui initiati sint sacris.
Id adeò honori Musarum placitum dari,
Quarũ hortus hic mancupio est, vsu tantùm heri.

Quod

Quod tu aliter adire speres, nugas egeris:
Ego sum Vertunnus, omnes verto & arceo.
Primum hoc tenebis: nunc intrastin'? optimè est.
Licet ambules hic per quadrata compita,
Modò ne transcurrens velut hœdus lasciuias:
Licet acquiescas compluuiatâ in pergulâ,
Modò ne occuinscens somno fœdè indulgeas.
Viden' hos ad dextram flores variato ordine?
Viden' hos melones mel & delicias heri?
Bonum factū est, tacitus spectes, tacitus gaudeas.
Nam quòd surripere quidquam tu te postules,
Frustrà es: nihil est hic prædæ prædatoribus.
Ne si malè tagax quoquam adieceris manum.
Malum habeas certum, pol, non arbitrarium,
En tibi pro flore pignus capiatur toga.
Satis hoc viris edicto dictum deputo:
Nunc res mihi cum matronis. hem quid excidit?
Non res sed verba, ne tu mœchum censeas.
Primùm matrona sine marito exestod hinc.
Ita placet Musis, Græcam consuetudinem
Græcæ reducunt, mulier nequa in publicum
Spectandam se sine arbitro præbeat viro.
Deinde autem vos summates atque nobiles
Quæ syrma à tergo trahitis septenum pedum.
Mala pestis, mala pernicies horti, abscedite,
Aut tragicam vestem supra femur attollite.
Quid est? factura hoc estis, an non? abnuunt.
En herclè vt huius sæcli mores possident!
Videri nolunt: quid si tangi? vltrò annuant.
Iam vos puellæ blandæ, delicatulæ,
Nigrioculæ, tenellulæ, integellulæ,
Quas Dominus aduentantes limis adspicit,
Vobis edico, solæ vt ne intretis huc.
Nam dicam ingenuè, noui vos merces malas:
Quarū vna ratio est, steriles intrò ad nos manus
Quas attulistis, grauidas portetis foras.
Quòd siquæ comitem amatorem huc adduxerint:
(Namque omnes norunt, credo, nostræ virgines
Quàm liberæ istiusmodi rerum fient)
Moneo nil præter verba inter se vt misceant,
Neu capita liment, solutis morsiunculis
Et his papillarum oppreßiunculis
Abstineant: non est his nugis noster locus.
Postremò canem aut catellam huc nulla adducito,
Melitæi sint, Sardoi, vel Molossici.
Sin aliter, saxo delicata vt accubes
Non herclè mecum aut cum hero, ne frustrà sies,
Sed cum Catello, scin' quem dicam? ferreo.
De lege tantum est: vir, matrona, virgines.
Bonum factum est, edicta vt seruetis mea.

Dum lentè ambulans ista legit Deinius, ego cum Carrione perueneramus iam ad vmbraculem pergulam, in quâ concedimus, vitandi solis. Accedens mox eòdē Deinius, Ita me Dius Fidius amet, inquit, (nam iurare cum licet, sub dio sumus) lepidum hoc carmen tuum Lipsi, & quod te in Plauti non esse hospitem testetur. Hoc dixerat sedens, & simul vidit in mensâ pauculos positos libros: versusque ad Carrionem, En, inquit, nihil opus erat indice Vertunno, hic ornatus sapienti indicio esse poterat de turelâ horti. Sed itáne tu Lipsi grauiora studia in hortis? Nullus ego quidem, inquam: sed ita casu cuênir, vt cùm puer de te nuntiaret, nescio quid quasi per iocum & ludum legerem in Plauto. Occupat Carrio, Otiosi sumus: nunquid igitur caussæ est, quin vt veteres illi Romani ante cænam exercebantur lauando, fricando, vngendo: item nos aliquid agamus, quod animum iucundè exerceat legendo aut disserendo? Et age tu Lipsi, ecquid ex pomeridianâ tuâ lectione audes communicare nobiscum? Cùm dixisset, casu iniicit manum in Senecæ librum, ibidem cum Plauto positum, & renidens, Benè mehercle compositum par, inquit, Seneca cum Plauto. Atqui ne mireris Carrio, inquam, inuenias & in Senecâ quod Plautum illustret, & in Plauto quod illum. Eius argumentum Plauti versus Mostellariâ:

——me miserum! occidi. SI. *qui?* TR. *quia*
Venit nauis nostræ naui quæ frangat ratem.
SI. *Velim vt velles Tranio. sed quid est negotij?*

quos anteà sæpè legeram, sed sic vt quasi per nebulam sententiam eorum perspicerem. At quàm clara res ex Senecæ loco, lib. IX. Epist. LXVIII.

Aspice M. Catonem sacro illi pectori purissimas manus admouentem, & vulnera parum demissa laxantem. Vtrùm illi tandem dicturus es, Vellem quæ velles, & Molestè fero: an, feliciter quod agis?

qui locus quidem vti vnicus est, quod sciam, ad Plautum illustrandum, & ex quo doceri possit, veteres in consolatione & alloquiis amicorum, genus illud sermonis vsurpasse, *Vellem vt velles*: ita vicissim hic Plauti singularis ad Senecæ veram lectionem, quam posui, stabiliendam. Nam in vulgatis libris, *Nollem quæ velles*, imperiti Aristarchi nostri fecerant. Præclara verò monitio, inquit Carrio: sed quoniam in Mostellariâ es, porrige quæso librum. Ed- eo enim in memoriam alterius versus. *Alter versus Mostellariæ interpretatus.*

Si tibi sat acceptum est fore amicum tibi sempiternum,
Soli gerēdum more censeo, & capiundas crines.

cuius sententiam iamdiu frustrà inquiro.

Interpellat Deinius. At si nescis explicauit hoc nuper in Aduersariis suis illud Galliæ decus Turnebus: cui placet Capere crines, esse blandè & amatoriè osculandi caussâ capillos prendere, vt & aures solebant. Tum ego: Magnum virum, Deini, nominas, inquam, magnum: & cui fortasse, in his studiis, simile nihil ætas nostra tulit. Nam, non fetet, nolo dicere: quia iam nunc est adolescens in Galliâ nobilis, qui Turnebi laudi succrescit. De quo quid & quantum augurari debeamus, nisi deprecatus numina læua, non ausim dicere. Sed vt de re, vereor vt conquiescere in hoc Turnebi iudicio hic Carrio possit. Dicit enim sine exemplo, sine teste. Ego putabam, Capere crines, non aliud esse quàm Nubere, & matronam fieri. Nam ornatus matronarum vt alia quædam propria habuit, exempli caussâ duplicem vittam, stolam, &c. sic etiam crines peculiari quadam ratione formatos. Itaque Plautus Milite, cùm instrui ancillam ornatu matronarum vult, ait:

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo

Capite comto, crines, vittasque habeat.

Facit huc, opinor, illud Festi, *Senis crinibus nubentes ornantur, quòd is ornatus vetustissimus fuit, quidam quòd eo Vestales virgines ornentur.* Inter hos sermones cùm puer interpellasset de cœnâ, surgens ego, Eamus, inquam, ad cænam, non illam Pontificiam aut Saliarem aut Adicialem, sed qualem lex Fannia iussit aut Licinia centenaria. Nam nostra hæc cæna Dubia non erit, & vereor ne nihil nisi terrâ natum habeat. Eiusmodi cænas, inquit Carrio, Plautus Terrestres appellat. Horatius egregiè, cænas sine sanguine imitatione Græcâ, vt opinor. Apud Diphilum Parasitus auguria captans ex fumo culinæ:

Cœna sine sanguine à Græcis.

Ἐὰν δὲ πλάγιος ᾖ καὶ λεπτὸς, εὐθὺς τοῦ

Ὅτι οὐ μοι τὸ δεῖπνον ἀλλ' οὐδ' αἷμ' ἔχει.

Iam intraueramus cænaculum, posco aliâ voce Aquam manibus. Lauimus, & cùm nescio quid leuiculæ contentionis de loco esset, De digniori loco, inquam ego, more maiorum statim videbimus: nunc te Deini leges hospitij migrare nolo, Regi & Patri cæn[illegible]arendum est. Cùm assedissemus igitur, [illegible] puer more patrio oua cum lactucis ad cænam dedisset: statim Deinius, Et quis verò apud maiores Lipsi locus dignior? Tum ego, Heu! creditorem acerbum! vix debere incepi, tu flagitas. Sed hoc potiùs agamus Deini, & ex præcepto maiorum ab his ouis cænam ordiamur. Et simul porrigebam manum ad oua. Respicit me Carrio, Et quo tandem præcepto? inquit. An non meministi legere, inquàm, illud Horatij?

Oua apud antiquos initium cœnæ.

——si collibuisset ab ouo

Vsque ad mala citaret io Bacchæ. id est à primâ mensâ ad postremam, quoniam ab ouis videlicet cænatio inciperet, in pomis desineret. Sic enim maiores soliti sunt. Hinc est quod Catius ille apud Horatium cænarum artem editurus, primùm omnium de ouis tradit:

Longa quibus facies ouis erit. In hanc rem & Varro emendandus Endymionibus:

Varro correctus apud Nonium.

Discumbimus mussati, dominus maturat oua, ac cænam committit.

ita enim tribus Nonij locis legendum censeo, aut certè *Dominus maturo ouo cænam committit.* Nonius enim ipse disertim explicat, Committit, id est, incipit: nimirum vt Latinè committi dicuntur ludi. Etiam Apuleius Milesiâ IX. oua Gustulum ab hac caussâ appellauit. Tum Carrio, Teneo de ouis, inquit, & iam scio cur Cicero epistolâ ad Pætum per iocum scripserit, *Integram famem ad ouum adfero*: de lactucis Lipsi vide ne fallas, quas non incohasse, sed clausisse cænas ouorum, vel Hispano poëtâ teste, potes cognoscere. Idem scriptor Mureti voluit illo versu:

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Lactuca cœnæ veterum clausula.

Simile quid apud Athenæum memini legere, si is tibi ad manum est. Est verò, inquam: & cùm puero innuissem, adtulit librum, ex quo Carrio ista legit: Οἱ μέν τοι ἀρχαῖοι πάντες, περὶ τοῦ δειπνεῖν οὐ παρίστησιν οὔτε μάρτυρας οὔτε θρίδακας, οὔτε ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ὥσπερ νυνὶ γίνεται. Tum ego, Benè mones Carrio, inquam, & ita vt dicis, olim res fuit. Posteà mos ille mutauit: & quidem iam tum Horatij ætate lactucas in principium cænæ fuisse discimus ex conuiuio Nasidieni, in quo statim ponuntur:

——acria circum

Rapula, lactucæ, radices. His dictis, ad me Deinius, Et quid iam Lipsi? soluisne vltrò quod debes de ordine discumbentium? an ex legibus XII. manum tibi endoiacio, & in neruum compingo? Arridens Carrio, Clementer, inquit: nam dies iusti XXX. nondum elapsi sunt. Tum ego, Vocas me Deini in sermonem non tam difficilem, quàm longum: quia tamē dicturus promisi,

ne tricari videar, dicam. Et quidem vt res possit intellegi, ordiar paullò altiùs. Primùm omnium scitis veteres Ro. vti & Græcos, non sedisse ad mensam, vt nunc solitum est, sed accubuisse. Quem morem etiamnum plerusque Oriens vsurpat. Hîc Deinius, Ne grauare, inquit: in ipso aditu interpellandus es. Nam Homerus certè, aliter ac tu, heroäs illos suos, sicut & procos Penelopes, sedentes in conuiuio facit. Est in mente versus Odyss.

Veteres accubuisse ad mensam.

> Δαιτυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκουάζοντ' ἀοιδοῦ
> Ἥμενοι ἑξείης.

Catullus etiam noster nónne in Nuptiis Pelei de sessione intellegẽdus est? *Qui postquam niueos flexerunt sedibus artus.* Respondi ego, Ne frustrà sis Deini, de vetustissimis illis & heroicis temporibus nullus hîc loquor: ne id quidem nos turbet, si fortè serui aut sordidi Cynici aliquot philosophi ad mensam non accubuerint: quò respexit Plautus Sticho, *potiùs in subsellio Cynicè accipiemur, quàm in lectis*: nam mihi vulgatũ modò Ro. morem exprimere consilium est. Quem hunc ferè, quà ex libris, quà ex monumentis veterum, fuisse collegimus. In cænaculo mensa collocabatur rotunda, humilis: inferiorum quidem hominum tripes & ex simplici ligno, lautiorum citrea, aut acerna, aut lamina argentea intecta: quam pes eburnus fabrè factus, puta in modum Pardi aut Leonis, sustinebat. De priori mensâ Tigellius ille apud Horat. adfectatâ paupertate:

Plautus Sticho illustratus.

> ——*Modò sit mihi mensa tripes, &* *Concha salis puri:*

de alterâ Iuuenalis: ——*Putere videntur*

> *Vnguenta atque rosæ, latos nisi sustinet orbes*
> *Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu.*

Circum mensam tres, vt plurimum, lecti erant, ex quo Triclinij nomen. Vel duo etiam, quod Plautus Biclinium: posterior ætas hoc aut aliquid simile Sigma vocauit. Quod cùm esset in formam hemicycli aut lunatæ testudinis exstructum, vocari placuit nomine litteræ Græcæ: quia, vt ex marmoribus liquet, illa ætas sigma litteram vt mediam lunam scribebat. C. Martialis:

Sigma quid.

** Nos hæc fusius explicamus in Rebus conuiualibus.*

> *Accipe lunatâ scriptum testudine sigma:*
> *Octo capit, veniat quisquis amicus erit.*

& lib. x.

> *Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.*

Lampridius: *De croco sigma strauit, cùm summos viros inuitasset ad prandium.* Ij porrò lecti insternebantur aulæis, purpurâ, aut aliâ veste stragulâ, pro copiâ aut inopiâ conuiuatoris. Id sub horam cænæ fiebat. Interpellans Deinius, Et quæ, inquit, antiquitus hora cænæ? Puto fuisse diei nonam, inquam. Nam octauâ horâ lauabantur. Martial.

Hora cænæ.

> *Nunciat Octauam Phariæ sua turba iuuencæ,*
> *Temperat hæc thermas, nimios prior hora vapores*
> *Halat.* Nonâ decumbebant.

Idem Mart.

> *Imperat exstructos frangere Nona thoros.*

Hinc intelligimus cur reprehensum vt intempestiuum à Satyrico sit:

> *Exul ab Octauâ Marius bibit, & fruitur Dîs*
> *Iratis.*

Sed priusquam accumberent, togas mutabant vestibus quas à re Cænatoriâ dixerunt. Petronius: *Cænatoria repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in quâ tres lecti strati erant.* Mart. in Apophoreto, Cænatoria:

> *Nec fora sunt nobis nec sunt vadimonia nota,*
> *Hoc opus est, pictis accubuisse thoris.*

Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum conspurcarent. Intellegendus ita Plautus Truculento:

Excalceari soleos ante discubitũ. Plautus correctus.

> *Iam rediit animus, deme deme soleas, cedo vinũ.*

Ita enim explendus additâ voce versus est, auctorib. libris. Martialis:

> *Deposui soleas, adfertur protinus ingens*
> *Inter lactucas oxygarumque liber.*

Horatius de Nasidieno inter cænam surgente: *Et soleas poscit.* Hîc Deinius, Singuline igitur conuiuæ, inquit, singulares lectos habebant? Minimè gentium, inquam: sed aut terni, aut plerumque quaterni vnum lectum occupabant. Horat.

Quot conuiuæ in vno lecto.

> *Sæpè tribus lectis videas cænare quaternos.*

Si plures, sordidum id & minimè lautum habebatur. Cicero in Pisonem: *Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, &c. Græci qui ni stipati in lectulis, sæpè plures.* Ita fiebat vt ex vnâ communi mensâ vix supra XII. vescerentur. A quo numero illa Augusti famosa cæna apud Sueton. Δωδεκάθεος dicta. Apud Macrobium tamen in cænæ Pontificiæ descriptione in duobus tricliniis decem modò conuiuæ nominantur, vt pareat in magnifico aliquo epulo vix binos lectum vnum occupasse. Iam verò modus accubitus hic erat. Accumbebant reclinatâ superâ parte corporis in cubitum sinistrum, inferâ in longum porrectâ ac iacente: capite leuiter erecto, dorso à puluillis modicè suffulto. Ab hac ratione interpretor & emendo Plauti versum Milite:

Modus accumbendi.

Plautus Militis emendatus.

Sed procumbunt, & se percellunt, dimidiati dum appetunt.

Vt enim apud Horatium fastidiens, &

Languidus, in cubitum sese conuiua reponit: ita contrà inhians & imminens toto corpore in cibum procumbebat, & à decoro illo habitu recedebat. Qualem gestum exprimere voluit Plautus. Iterùm Deinius, Sed quis decubitus plurimùm? aut quomodo omnes æquâ parte ad mensam pertingebant? Vide sis, inquam, hoc modo. Primus decumbebat ad caput lecti, cuius pedes porrigebantur pone dorsum secundi: secundus verò occiput obuertebat ad vmbilicum primi, puluillo interiecto, pedes iacebant ad tergum tertij: & sic deinceps tertius, sic quartus. Hoc iam tenetis? Agite nunc de loco digniori, vnde hic sermo manauit. Is qui primus & ad caput lecti decumbebat, Summus dicebatur: qui ad pedes, Imus: qui inter istos, Medius. Hinc illa Plautina, *Da puer ab summo.* & Horat. *secutis omnibus imis.* Tum Carrio, Nempe igitur hoc dicis, Summum locum dignissimum antiquitus fuisse? vt in illud Virg.

Inde thoro pater Aeneas sic orsus ab alto. Seruius Altum thorum, locum summum interpretatur, quem ait Pontificalem fuisse. Subijcio ego, Musæ melius quàm vt hoc dicam. Nam ego non Summum, sed Medium locum honorificentissimum habitum confirmo, quidquid illi Seruiani admutilati Commentarij præ se ferant. Cicero Epist. lib. IX. ad Pætum, *Accubueram horâ nonâ. Vbi? apud Eutrapelum: & quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui.* En, Summus Atticus fuit, Medius Cicero, quid autem clarius, quàm Ciceronem consularem senem dignissimo loco accubuisse? Ita apud Virgil.

—— aulæis iam se regina superbis
Aureâ composuit spondâ, mediamque locauit.

vt decebat reginam. Apud Sallust. III. Hist. *Igitur discubuère, Sertorius inferior in medio, super eum Tuscus Fabius Hispaniensis, Senator ex proscriptis: in summo Antonius, & infrà scriba Sertorij Versius, & alter scriba Mæcenas in imo. Medius inter Tarquitium & Ouium Perperna.* Ecce è duobus lectis alterum medium Sertorius occupat vt Imp. alterum Perperna vt conuiuij dominus. Puto ad hunc morem emendandum Plautum Sticho, vbi vulgò,

Plautus emendatus.

Haud postulo equidem med in lecto accumbere,
Scis tu med esse imi subsellij virum.

Scripserim, *medio in lecto.* Neque enim hoc Parasitus dicit se nolle in lecto accumbere, (ita enim exclusissimus à cœnâ fuisset) sed nolle medium aut summum, satis esse si in imo hæreret. Idque sequentia Plauti docent. Vt distinctè igitur concludam, si tres conuiuæ in vno lecto, medius dignissimus: proximus honore, Summus. Si quattuor; medium censeri arbitror, proximum à summo. Si duo tantùm, dignissimus Summus fuit. Atque ego quidem de hac re ita censeo: nisi quid huic Carrioni secùs videatur. Mihine? inquit ille. Tu verè Lipsi ista eruditè. Vnum modò. Censésne tam anxiè ac nunc fit, discrimen istud locorum seruatum antiquis? Quippini, inquam, in primis anxiè. Audi Senecam I. vt opinor, De irâ: *Minùs honorato loco positus irasci cœpisti conuiuatori, vocatori, ipsi qui tibi præferebatur. Demens, quid interest, quam lecti premas partem? Honestiorem te aut turpiorem potest facere puluinum?* Sed satis de nugis: & næ ego exhibitor elegans, qui conuiuas meos sermonibus pasco. Simul innui puero vt secundam cœnam adferret. Cumque ille sublatis mensis gallinam rusticanam dedisset, & altrinsecus pullos, cum oliuis, rapulis, cappari: conuersus ego ad conuiuas meos, Ad hunc sanè apparatum nec Structore nec Chironomonte opus erit, Indice multo minùs. Venit enim in mentem moris ridiculi apud antiquos. Index cœnæ.
Nam solitũ Athenæus tradit domino conuiuij simul ac decubuisset schedam dari, quæ descripta ordine obsonia omnia haberet, vt iam tum sciri posset quid postremum coquus missurus esset. Hac molestiâ quidem nos carebimus. Et ad Carrionem, vísne frater de istâ parente trium liberorum? Simul abrupi gallinæ alam, eaque Carrioni antepositâ, Mirum, inquam, ni hæc auis ex familiâ Curionum fuerit, aut certè ex gente Liciniâ, cuius cognomen manifestè præfert. Nolo tamen frustrà vos esse, hæc tam malè habita gallina cœnæ nostræ caput est. Hîc cùm Deinius Carrionem intuens quærere videretur, quid esset caput cœnæ: occupans ego, Ne id cum damno tuo ignores Deini, dicam. Cœnam antiqui in tres partes tribuerunt, siue placet dicere Missus. Primùm missum, Antecœnam siue Gustationem, siue Gustum dixerunt: secundum, in quo præcipui & lautissimi cibi, propriè Cœnam: tertiũ, in quo bellaria, Mensam pomorum, siue Mensas secundas. Quod quæris igitur, secundi missus præcipuum ferculum, Caput Triplex diuisio cœnæ.

Quid proprie caput cænæ. put cænæ dictum fuit. Exemplum. Hanc gallinam & hos pullos, & oliuas, & rapula, & capparim, omnia simul, propriè Cænam dixero: caput autem cænæ huius, gallinam ipsam. Ita Martial.

——— *mullus tibi quattuor emtus*

Librarum cænæ pompa caputque fuit. Cicero v. Tuscul. *Negauit se iure illo nigro, quod cænæ caput erat, delectatum.* Geminâ ratione Græci κεφαλὴν δείπνου appellant. Alexis:

Βεβρωκότ᾽ ἤδη κεφαλὴν ἐν τῷ δείπνῳ

Ἐπικωμάζει, κεφαλὴ δὲ δείπνου γίνεται.

Nec absimili metaphorâ Liuius Fundum Veientanum, caput patrimonij appellauit. Optimè, inquit Deinius: sed possum ex te scire à quibus auctoribus illa distinctio cænæ sit? Potes verò, inquam. De antecænâ *Antecæna.* Macrobius: *Ex indice Metelli pontificis cæna hæc fuit. Antecænam, echinos, ostreas crudas quantum vellent. In cæna, sumina, sincipur aprugnum, patinam piscium,* &c. De gustatione *Gustatio siue Gustus.* Petronius: *Iussi discubuimus, & gustatione mirificâ initiati, vino etiam Falerno inundabamur.* De gustu Martial.

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, & porru fila resecta suis.
Et quæ Picenum senserunt frigus oliuæ:
Hæc satis in gustu, cetera nosse cupis?
Mentiar vt venias, pisces, côchylia, sumen, &c.

Tum Carrio, Inuenio etiam Lipsi eam cænæ partem, Prandium, ab Horatio dictam:

——— *ille salubres*
Æstates peraget, qui nigris prandia moris

Finiet. Hoc enim dicere Catius voluit, initio cænæ ponenda mora esse, quod Galenus & medici probant: non autem nihil sumendum præter mora. Vocarunt antecænam etiam Promulsidem, ideò videlicet *Promulsis.* quòd daretur ante mulsum. Nam antiqui in conuiuiis non temerè primam sitim nisi mulso sedabant. Quod ipsum principio cænæ vel confectum apponi moris fuit, vel eius loco separatim vinum & mel, vt conuiua quisque pro arbitrio id temperans mulsum sibi conficeret. Hinc appatebit cur Var- *Varro explicatur.* ro scripserit III. De re rust. *Fauus venit in altaria, & mel ad principia conuiuij, & in secundam mensam administratur.* Clarum etiam quid velit Catius apud Horat.

Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendosè. quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet.

Lusit in hac Promulsidis voce nimiùm argutè scottillum illud apud Petronium, quæ *Petronij libertus dictum explicatum.* protracto peculio pueri Gytonis, *Hoc tam rude, inquit, bellè cras in promulside libidinis nostræ militabit. Nam hodie post asellum Diaria non sumo.* significans videlicet illud pueri vasculum minutum quasi in antecænam sibi fore, ad libidinem solidam & robustam irritandam. Ab his sermonibus aliquantum silentium fuit: cùm ego ad Deinium, Et quid mi Deini, cæna hæc Pythagorea erit inter mutos? Imò Platonica potiùs, inquit ille. Nam vt olim Timotheus ille dicebat: Τὰ Πλάτωνι δεῖπνα μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ: ita nos de tuâ cænâ possumus, in quâ ea audimus quæ non solùm postridie, sed ætatem delectent. Τὰ γὰρ τ' ἀναθήματα αὐτός. Hoc est mehercle, inquam renidens: sed tamen Deini si benè nobis cibo non est, at vino erit; & si Cerealia non possumus, Liberalia celebrabimus. Et heus puer, vinum. Acceptoque cyatho, Hunc, inquam, Deinio & fortunæ eius Reduci. Cumque ebibissem: Profectò, inquam, vetum est verbum vetus, Post sitim & sermonem:

Ἡ δύς τι σίνεται σὺν Ἀφροδίτης γάλα.

Et Deinio replerum porgens, Accipe, inquam, amicissimum caput, & fac memineris elegantes illos & auto contra emendos versus Varronis:

Vino nihil iucundius quidquam cluet.
Hoc continet coagulum conuiuia,
Hoc hilaritatis dulce seminarium,
Hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.

Accepit Deinius, cumque eduxisset, Te imitabor Lipsi, inquit. Ite curæ ad sueros. Atque en tibi pro suauissimis Latinis istos Græcos:

Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε
Διόνυσε καὶ σοφώτατ᾽ ὡς ἡδύς τις εἶ,
Ὅτ᾽ αὖ ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιεῖς μόνος,
Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθεις γελᾶν,
Τόν τ᾽ ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν.

Conuersisque iam nobis in solutam hilaritatem, Quia inquam,

Omnibus modis temperare certum est nostrum hodie conuiuium. *Plautus emendatus.*

vt ἐν παρέργῳ Plauti Stichum emendem: ecquid auctor es Deini, vt more maiorum *Leges conuiuales.* huic conuiuio leges scribamus, quas ante crastinum Luciferum sine fraude nemo nostrûm migrarit? Egóne? inquit Deinius. si quidem hoc ab antiquis est, numquam defugiam auctoritatem. Est verò Deini, inquam, nec à nostris solùm, sed etiam Græcis, & quidem philosophis. Nam Xenocratem in Academiâ, Aristotelem in Lyceo

συμποσιακοὺς νόμους scripsisse, Athenæus testabitur. De Romanis verò, iam inde à regum temporibus hunc morem obtinuisse ex Plinio discimus, qui legem Posthumiam regis Numæ commemorat, *Vino rogum ne respergito.* De quâ Catullus intellegendus: *Ingere mi calices amariores, Vt lex Posthumiæ iubet magistræ.* Hîc Carrio, Vide etiam atque etiam quid adfirmes Lipsi. Nam & illud Catulli aliter adhuc acceptum non ignoras: & verò quis auctor est Numæ legem illam conuiuialem potiùs quàm feriam aut politicam fuisse? Respondi ego, Atrem tibi auctorem dabo. Nam quî potest vt seriò id Numa vetuerit, cùm constet ex omnibus antiquis, sollenne fuisse vino rogum respergi? Ita Æneas ad Anchisæ tumulum, *duo ritè mero libans carchesia Baccho Fundit humi:* & Festus auctor, Respersum vinum dici, quia vino sepulcrum spargebatur. Nequid tamen dissimulem, Plinius lib. XIV. eam legem vt fetiam visus est accepisse. Itaque vt hoc in medio relinquamus, antiquitatem tamen eiusmodi legum ex Ciceronis De senectute est ostendere, apud quem Cato induciitur: *Me verò & magisteria delectant à maioribus instituta, & is sermo qui more maiorum à summo adhibetur in poculo.* Eamdem rem intellexit Cicero in Verrem: *Iste enim prætor seuerus ac diligens, qui populi R. legibus numquam paruisset, illis diligenter legibus quæ in poculis ponebantur obtemperabat.* Redeo etiam in memoriam Lampridij, apud quem insignis locus ab ignoratione huius moris corruptè legitur: cuius quia verba non suppeditant, age tu puer adfer librum. Ecce igitur in eius Eligabalo hæc verba: *Præfectum vrbicum sæpè post cœnam ad potandum vocabat, adhibitis & præfectis prætorio, ita vt si recusarent, magistri eorum eos cogerent.* Ineptè inculcatâ voce, cùm scrib. sit, *Magistri eos cogerent.* Qui enim has leges bibendi ferebat, Magister vulgò dicebatur: Varroni etiam Modimperator: Horatio, Arbiter: Plauto, Dictator: Græcis, συμποσιάρχης, βασιλεὺς, vel στρατηγός. quâ postremâ voce & Plautus vsus est Sticho:

Catullus interpretatus.

Lampridius in Eligabalo correctus.

Quid magister.

Plautus explicatus.

—— *dum ea se exornat, nos volo*
Tamen ludere inter nos: strategum te facio
huic conuiuio.

Hîc arridens Deinius, Vt hæc res est, inquit, video descendendum in campum Martium esse, & hunc Strategum intra Septa Suffragiis populi R. Quiritium creandum. Vocabo tribus, Quem autem eligis tu Lipsi? Excepi ego, Vis palàm designem, an potiùs per tabellam? Palàm, inquit Deinius. Tum ego, Quod igitur sine fraude legis Cassiæ tabellariæ fiat, ego hunc L. Carrionem Magistrum, ' L. L. Scrib. C. palàm renuncio. Tecum sentio, inquit Deinius. Et Carrio, Atqui, inquit, videte Quirites ne vitio creetis, & posteà abdicare cogatis. Quid iam? inquam. Quia, inquit, hæc comitia vestra, præter morem veteris reip. sunt. in quâ non suffragiis populi hic Magistratus creari, sed eligi sorte solet. In sortem tali erant. Ita Horatius:

Id est, Legum scribendarum caussa.

Quomodo magistrum crearent.

Et domus exilis Plutonia, quò simul mearis
Nec regna vini sortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere.

Regna vini, hæc magisteria appellat: & ineptè Luisinus, qui explicat Regna vini talis, id est, tam suauis & generosi. Exstant huius moris vestigia passim in Plauto: vt Mostellariâ, cùm Philematium meretrix decumbere vellet, statim quærit:

Vide tali vbi sunt? vbi vnguenta?

Et Asinariâ:

Iace pater talos, vt porrò nos iaciamus.

Et prorsus id in omni conuiuio obseruabant. Interpellans ego; Benè & prudenter monuisti, inquam: sed cùm varij talorum iactus sint, Venus, Canis, Senio, Chius: quis ex his fuit magistro creando? Propriúsne aliquis? an id in arbitrio ludentium? Imò proprius, inquit Carrio: & qui primus è conuiuis Venerem iecerat, is Magister. Horatius:

Veneris iactus Magistrum faciebat.

—— *quis vdo*
Deproperare apio coronas
Curátve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi?

Facit huc dictum illud Catonis apud Plutarchum: Ἐν δὲ τοῖς δείπνοις ἐκληρῦτο, περὶ τῆς μερίδος. Εἰ δὲ ἀπολάχοι, πρῶτον αἱρεῖν τῶν φίλων κελευόντων, ἔλεγε μὴ καλῶς ἔχειν ἀκούσης τῆς Ἀφροδίτης. Addam pro corollario insignem locum Plauti, qui multis negotium fecit, Curculione:

Plautus explicatus.

Talos arripio, inuoco almam meam nutricem
Herculem:
Iacto Basilicum. propino magnum poclum,
ille ebibit.

Ita enim interpungo, nec dubitandum censeo, quin Basilicum iactum, Venerem intellexerit. Cùm enim Græci Magistrum vulgò βασιλέα dicerent: quid caussæ est, quin iactum illum proprium regi creando, Basilicum rectè vocarit? Quòd Herculem Basili-

Basilicus iactus.

cum

cum coniunctim accipiunt, Latinè vt loquar, germanæ nugæ. Nam Herculem nutricem suam Parasitus facetè & optimâ causâ dixit. de quâ plura dicere non est huius loci. Conticuerat Carrio: & Deinius caput quassans, Eleganter quidem ista dicuntur & eruditè, inquit, sed mehercle importunè. Nam hæret planè hæc res, tali desunt, nisi quid tu Lipsi expergisceris. Egóne? inquam. sic sine desinr: talorum vicem sortiemur aleâ. Ne Dî sirint, inquit Carrio, vt tam apertè contra leges Romanas. quin potiùs ecce vobis aliud ab antiquis; quos inuenio Magistros interdum solâ corollæ impositione dixisse. Nisi cui vestrûm aliter illud Plauti è Persâ interpretandum videtur:

Vide lib. 1. Cap. XXI.

Plautus explicatus.

Do hanc tibi florentem florenti, tu hic eris Dictatrix nobis.

Surgens Deinius, O versum opportunum, inquit, & auro contrà non carum! Est verò planissimè ita interpretandus. Er cùm ad aurem mihi quiddam insusurasset: Ita verò, curabitur, inquam. & statim vocato puero coronam ex rosis plectilem adferri iubeo, eamque allaram accipiens, & Carrioni modicè reluctanti imponens, Cape hoc insigne Regni, inquam, cum Dis benè volentibus: tu huius conuiuij Dictator eris, vti qui Optimâ lege vmquam dictator fuit. Quinctius factus sum, inquit, Dictaturam properabam euadere, ab aratro reuocor. Sed tamen parebitur vobis, & quæ res mihi magistratuique meo, huic conuiuio vobísque benè vertat, accipio honorem. Videte modò ne leges meæ præter opinionem vestram sint. Ac deinde post paululam motam, Conuiuij huius lex, inquit, hæc esto:

Conuiuij leges.

I. *Vinum purum putum puer infundito.*

II. *Nymphis in hoc regno aquâ & igni interdictum esto.*

III. *A summo ad imum more maiorum bibunto.*

IV. *Paterâ vinum circumferunto.*

V. *Decem cyathi summa potio sunto.*

VI. *Musis nonum, decumum Apollini libanto.*

VII. *Dominam siquis habessit, indicium facito:*

VIII. *Eius & propitiæ Deæ nomine supra numerum bibito.*

IX. *Dicta, & iocos vsurpanto.*

X. *Ast intra licentiam & conuicia vtraque sunto.*

XI. *Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas ablegantor.*

XII. *Eorum vicem carmen aliúdve quid Musaeum proferunto.*

XIII. *Deque eo modicè & modestè anquirunto:*

XIV. *Angeronæ sacra mensa habetor.*

XV. *Dicta, indicta, facta, infecta in vino inscribuntor.*

Qui hasce leges fraufus escit, sacer, intestabilis estuto.

Recitata lex est, in quâ siquid rogaui quod per leges plebeive scita togari ius fas non siet. E. H. L. N. R. E. Vos si ita videtur discessionem facite, ego tabellas diribi, & sitellam circumferri iubebo. Atq; hîc Deinius, vt videbatur, commorior. Itaque Lipsi, inquit, circumueniri nos ab hoc Solone raeiri patimur, qui leges eas tulit, quas vix Euander cum suâ matre intellexerit? Aut explicet igitur, & more Ro. legem suadeat, aut me viuo ne perferat. Atq; adeò nisi hic Lipsius intercedat, ego iam nunc tamquam Augur obnunciaturus sum, & *Ioue tonante* dicturus. Et subridens Carrio, Ego verò nisi caues bone augur, inquit, Cæsarem imitabor, & hunc bibulum duci iubebo. At Deinius me intuens, *Porrò Quirites! libertatem perdimus.* Sed ego apprehensâ manu eius quiescere iubeo, & versus ad Carrionem, tu quidem Magister Sullaturire videris, inquam: sed tamen scito, ne ego quidem, *Vti rogas*, dicturus sum nisi lege explicatâ. Video cum factiosis Tribunis mihi rem esse, inquit Carrio: Dîs gratia, quòd legem hanc Romæ non Loctis fecimus. alioqui, vt hic Deinius vultu minatur, periculum legislatori à laqueo erat. Sed tamen agite, in summo imperio clementiam laudari volo, explicabo legem, eamque iterùm quasi promulgabo, & faciam vestræ spontis.

Primum & II. caput meæ legis, quibus vinum merum esse iubeo, & Nymphas, siue placet dicere Lymphas, (ita enim ἀδελφὸς antiqui dixerunt) in exsilium mitto: scire licet esse à Catullo nostro, qui ex lege Posthumiâ iussit lymphas abire ad seuetos. Et rectè Catullus. Lymphatum enim vinum lymphatam mentem efficere putandum est. Hîc Deinius, Vt principium huius legis est, inquit; video nos Caninam cœnam minimè habituros. Quippe, subiecit Carrio, Vinalia hodie non Fortinalia agitanda sunt: & placet Plautinus ille Sosia, qui *Hirneam, vt matre fuerat natum, vini eduxit meri.*

De vino meraco.

Tertium caput A summo bibere iubet: hoc est, quod Græci dicunt ἐν κύκλῳ πίνειν, ab eo conuiuâ videlicet qui summus accumbit, ad Imum. Quod quale sit, ex supe-

Quid A summo bibere.

superiore sermone Lipsij licuit cognoscere. Morem hunc Romanis solennem in omni conuiuio fuisse cùm paullò hilarius inuitare se vellent, facilè ostendero.

Plautus Persâ:

——Age puere
A summo septenis cyathis committe hos ludos.

Asinariâ:

Da puere ab summo, age tu interibi ab infimo da suauium.

Pertinet huc illud Ciceronis in Catone: *Et is sermo qui more maiorum A summo adhibetur in poculis.* ita enim haud dubiè is locus legendus, exturbatâ voce quæ in vulgatis insederat, *à summo magistro.*

Iterùm Plautus Menæchmis:

Standum est in lecto si quid de summo petas.

Plauti versus corrigitur. Interpellaui ego, Et licet monere Magister? inquam. Annuit Carrio. Quod igitur pace tuâ dicam, inquio, hoc postremum Plauti alienum ab hac sententiâ confirmandâ est. Nihil enim eo loco Plautus de porione voluit. Videturque melior lectio quàm in libris aliquot antiquis exstare comperi, *siquid de summâ petas.* Idque versuum ipsa ἀκολουθία comprobat:

Cereales cænas dat, ita mensas exstruit,
Tantas struices concinnant patinarias,
Standum est in lecto siquid de summâ petas.

De summâ, igitur, ἐλλειπτικῶς accipio, patinâ videlicet aut Struice. Labor, inquit Carrio, vt tibi assentiam: in eam tamen sententiam quam dixi Turnebus id, si commemini, libro VI. accepit. Sed audite sultis cetera.

Patera cui vsus antiquus. IV. caput de poculi genere sancit, aliisque exclusis solam pateram potioni huic A summo relinquit. Non temerè. Nam etiam antiquitus patera huic vsui sacra. *Varro explicatus.* Varro IV. De L. L. *Præterea in poculis erant pateræ, eò quòd pateant latiùs ita dictæ. Hisce etiam nunc in publico conuiuio antiquitatis retinendæ caussâ, cùm Magistri fiunt, potio circumfertur, & in sacrificando hoc poculo magistratus dat Deo vinum.* Ergo, inquit Deinius, circumferri potionem, hoc loco Varronis idem censes quod in orbem præberi. A summo? Quippini, inquit Carrio. *Et Plautus.* & docet id Plautus Persâ:

Age circumfer mulsum bibere, da vsque plenis cantharis.

V. caput decem cyathos definit, qui numerus arbitrij mei est, fateor, sed tamen *De numero poculorum in bibendo.* imitatione antiquâ. Hîc Deinius, Non possum, inquit, Magister, quin interpellem, ne si duci quidem me iusseris. Iupiter bone! decémne cyathos? An te leges Cotylis & Tricongiis, aut Ciceronis filio putas scribere? Ridens Carrio, Non puto, inquit, sed estis tamen poëtæ. Quid, malum, poëtæ? inquit Deinius. Sit pudor, & audi saltem Varronem monentem, Est modus matulæ. Imò, inquit Carrio, Venusinum illum potiùs canentem audio:

Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tres prohibet suprà
Rixarum metuens tangere Gratia.

Aut nouem igitur Deini bibe, aut nuncium remitte Musis. At tu decem definis, inquit Deinius. *Deni cyathi summa potio.* Nimirum Plauto auctore, inquit Carrio, in Sticho:

Vide quot cyathos bibimus? St. tot quot digiti sunt tibi in manu. *Plautus illustratus.*
Tibi propino decim, affonde tu tibi inde si sapis.

sic enim eos versus sanè quàm eleganter hîc Lipsius restituit, cùm in libris vulgò sit, *propino* * *decumâ fonte.* Et quid? iámne hoc caput scisco? *Alij, de cupâ.* Imò mane, inquam ego. frustrà es de Plauto. Nam ego in eo versu restituendo desugio auctoritatem. Quis enim Bitias decem crateras? ne tu Carrio me putes, cui placent illa Xenophontis minuta & rorantia pocula, quæ verè habent quiddam πρὸς φιλίαν ἐπαγωγὸν, potiùs quàm illa immania Lapitharum. Tum Carrio, etiam tu Lipsi ludum me facis? an dum lex recitatetur peregrinatæ sunt aures tuæ? Quid iam? inquam. Quia enim cyathos decem scripsi, inquit, non crateras, ne tu Lapithas aut Centauros somnies, aut illud Nestoris Homerici poculum, quod

Ἀλλ' ὁ μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τραπέζης
Πλεῖον ἐόν· Νέστωρ δ' ὁ γέρων ἀμογητὶ ἄειρεν.

Latinè locutum me scito, & more maiorum, apud quos cyathi duo sextantem efficiebant. *Suetonius explicatus.* Sic de Augusti parsimoniâ Suetonius tradidit, eum quotiens largissimè se inuitaret, senos sextantes non excessisse, aut si excessisset, reiecisse. id est, XII. cyathos. De his igitur Augusti sextantibus scito me loqui. Repperisti rimam, inquam ego, sed perge ad legis reliqua.

VI. caput libationem in mensâ constituit, quam prisci illi in omni conuiuio religiosè seruabant. Itaque apud Homerum etiam proci:

——θεοῖσι
Σπείσαντες μακάρεσσι πίον μελιηδέα οἶνον.

& Achilles priusquam biberet

—λεῖβε

—— λεῖβε δὲ οἶνον
Οὐρανὸν εἰσανιδών, Διὶ δ' οὐ λάθε τερπικεραύνῳ.

Ex quo more apud Virgilium Dido:

Dixit, & in mensâ laticum libauit honores.

& alibi:

In mensam læti libant, Diuósque precantur.

Macrobius notatus. quibus locis mirari est Macrobij otium, qui anxiè in Virgilium inquirit, tectène Didonem in mensâ libantem fecerit non in arâ. Et vix tandem illuc delabitur, vt excusari id posse in reginæ personâ concedat, quæ soluta videlicet legibus esset. O hominem acutum! absque quo esset, dicta Virgilio iam dies apud Pontifices erat. Sed enim ille inepte. *Ratio libandi.* Cùm in omni libatione sollenne antiquis fuerit vt ex paterâ leuiter vini aliquid defunderent vel in mensam, vel in terram, vel quemquem alium locum pro re natâ. De terrâ, Virg. v.

——duo ritè mero libans carchesia Baccho
Fundit humi.

Alibi de mari:

——extaque salsos
Porricit in fluctus, & vina liquentia fundit.

Seruasse hoc priuatim Romanos discimus ex Dione Cassio, qui tradit in multâ copiâ honorum Augusti, etiam hoc decretum, vt per Genium eius vulgò iurarent, & in conuiuiis omnibus pro salute eius libarent. Exprimit hunc ritum libandi optimè anus illa multibiba apud Plautum Curculione, quæ vini quiddam defundens:

Venus, inquit, de paullo paullulù hoc tibi dabo
Haut libenter: nam tibi amantes propinantes
Vinum potantes dant omnes, mihi haud sæpè
Eueniunt tales hereditates.

Ergo vt amatores Veneri, bellatores Marti: quid ni item nos nouem Virginum alumni, Musis & Apollini studiorum præsidi ritè libemus?

De nominandis inter bibendum amicis. Sequitur caput VII. quod libertatem inter æquales constituit, & dominam aut amicam nominari vult, & in eius nomen vndecimum cyathum permittit. Et assurgens Deinius, Palámne nominari? inquit. Propalàm, inquit Carrio. Meámne amicam? inquit Deinius. En alterum Lycurgum nobis: & quidem vt ille in palæstrâ ad Eurotam nudari virgines voluit, sic iste in conuiuio amores. Sed egóne vt huic legi tuæ paream? non per oculos istos (& simul tangebat oculos) ne si decem quidem Iustiniani hoc rogassent & perrogassent. Clementer Deini, inquit Carrio: quid enim si hoc à patribus est? Ne si ab auis quidem, inquit Deinius. Quid si à Græcis & Romanis? ait Carrio. Adde à Persis & Medis quoque, inquit Deinius. nugas agis. Nam ego quidem hoc caput antiquo. Hic ego subridens, Deinius noster fortasse eiusmodi amores habet, quales Septimius ille apud Catullum: vt causa illi sit cur eos tam studiosè nos celet. Sed tu Magister perge suadere quæso, & si quidem hoc ab antiquis est, meum iam punctum habeto. Est verò Lipsi, inquit Carrio, eiusque testem dabo Theocritum.

Eid. XIV.

Ἤδη δὲ προϊόντος ἔδοξ' ἐπιχεῖσθαι ἄκρατον
Ὤ τινος ἤθελ' ἕκαστος· ἔδει μόνον ὤ τινος εἰπεῖν.

& Eid. II.

—— αἰὲν Ἔρωτος
Ἀκράτω ἐπεχεῖτο.

Renidens Deinius, Hoc erat meherclè, inquit, Græculis auctoribus ad has ineptias veniendum erat, quas Romana grauitas longè à se spreuit. Quippe ô bone, inquit Carrio, Horatius tibi gentem mutabit, cuius versus esse scibis: *Horatius explicatus.*

Vultis seueri me quoque sumere
Partem Falerni? dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, quâ pereat sagittâ.

Quid delicium illud poëtæ Tibullus? *Et Tibullus.*

Sed, Benè Messallam, sua quisque ad pocula dicat,
Nomen & absentis singula verba sonent.

Horatius iterùm:

Da noctis mediæ, da puer auguris
Murenæ.

Hic vinum Murenæ, nónne ita dixit vt ille Siculus οἶνον Ἔρωτος?

Plautus Sticho:

Benè vos, benè nos, benè te, benè me, benè nostram etiam Stephanium. *Et Plautus.*

Ita enim loquebantur conciseè, pro eo quod esset, Benè nos viuere precor, benè valere. Quin & illud vsurpabant, vt in honorem amici aut amicæ tot cyathos biberent, quot litteræ in eo nomine essent.

Martial.

Næuia sex cyathis, septem Iustina bibatur.

& lib. IX.

Nunc mihi dic quis erit, cui, te Calatisse, deorũ *Martialis Epigramma explicatum.*
Sex iubeo cyathos fundere? Cæsar erit.
Sutilis aptetur decies rosa crinibus, vt sit
Qui posuit sacræ nobile gentis opus.
Nunc bis quina mihi da suauia, fiat vt illud
Victor ab Odrysio quod Deus orbe tulit.

Cyathorum, rosarum, basiorum numerus respondet his tribus nominibus, *Cæsar Domitianus Dalmaticus*. Et quid iam Deini?

verò-

verónc vici non magis Græcos hunc morem frequentasse quàm nostros? Nisi quid tu aliter habes dicere. Et Deinio reticente: Deinius, inquam ego, iam labascit, & videtur vnà mecum digitum posse tollere. Perge modò.

Iterumque Carrio. IX. caput X. & XI. temperari conuiuium iocis & dictis volunt: qui cùm velut sal reliquæ vitæ sint, tum in mensâ & vino propriè habitant. Hactenus tamen, vt in illis lasciuia vitetur, acerbitas in istis.

XII. & XIII. sanciunt vt epoto poculo ζήτημα aliquod litterarium proponatur, deque eo modicè & minimè anxiè disceptetur. Eiusmodi sermones in conuiuiis agitari & Varro in Satyris Menippæis præcepit: & præiuerunt nobis in hoc Plato & Xenophon, quibus auctoribus non hæc tantùm amœniora studia, sed ipsam philosophiam, tam castam & verecundam virginem, in conuiuium fas sit deducere.

Postrema capita, de silentio quod mensæ debetur, constituunt. Quod silentium Angerona Dea (alij etymon secuti Angenoram appellant) digito ad os admoto Romanis significat, Harpocrates Græcis. Duobus enim locis Mysteriorum religio est, in mensâ & in thoro. Et vt concludam cum illo Venusino:

—— Vetabo qui Cereris sacrum
Vulgarit arcanæ, sub isdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Soluat faselum.

Explicata lex est: vos Quirites velitis iubeatísne eam latam esse? Vti rogasti, inquam ego. Ergo in eam more maiorum iurate, inquit Carrio, & deinde in æs incidite. Potiùs, inquit Deinius, quàm Metellum Numidicum imiter, & vt ille de vrbe, sic ego de hoc conuiuio secedam, iurabo. Quoniam ita est, inquit Carrio, audite Quirites, audiat ius, audiat fas. Hæc lex ita vti lingua nuncupaui & vti me dixisse sentio, rata in crastinam diurnam stellam, & sancta esto: qui ei derogarit, obrogarit, abrogarítve, illum à Musarum cœtu, & ab elegantium hominum conuentu sic reiici volo optoque, vt ego eiicio has reliquias vini. Ac cùm vehementiùs effudisset, sic vt resonaret: An Homerum somnias Carrio, inquam, apud quem post fœdus illud pactum inter Græcos & Troianos, quispiam sic loquitur:

Ὁππότεροι πρότεροι ὑπὲρ ὅρκια πημήνειαν
Ὧδέ σφ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέοι, ὡς ὅδε οἶνος,
Αὐτῶν καὶ τεκέων.

Mihi quidem Homerus in mente non erat, inquit, sed id feci meminens mons Græci, qui solent reliquias vini arte quadam in terram elidere vt redderent sonum, idque κοτταβίζειν vocabant. Tum ego, Quin & Latini, Magister, idem vsurparunt, atque hinc Horatius scripsit: [Quid sit cottabum facere.] [Horatius & Plinius explicati.]

Absumet heres Cæcuba dignior
Seruata centum clauibus, & mero
Tinguet pauimentum superbo
Pontificum potiore cænis.

Idem Plinius voluit in laudando nobili illo potore Tricongio, quem ait, *Optumâ fide bibisse, nihilque ad elidendum in pauimento sonum ex vino reliquisse*. Benè iuuas, inquit Carrio, & quamquam perrogatâ lege, placétne hoc quasi corollarium adiici? *Qui biberit, ex reliquiis peritè cottabum facito*. Occupans Deinius, Non placet verò, inquit, nolumus hanc fenestram ad fraudem. Siculi habeant suum cottabum, nos Romanâ simplicitate bibemus. Vt vultis, inquit Carrio: tu modò puer porge vinum, iam pænè irrausi. Allata patera, eduxit sitiens, & cùm mihi impletam traderet: Deinio potiùs, inquam. Minimè, inquit Carrio. nam ne hoc quidem temerarium est vt à dextrâ ordiar. Vt enim in veneratione Deorum dextrouorsum circumagi solent, ita in hac quasi sacrâ symposi, moris fuit pateram in dextrum circumferre. [Pocula in dextrum circumferri solita.]

Iliad. α.

Μειδήσασα δὲ παιδὸς ἐδέξατο χειρὶ κύπελλον·
Αὐτὰρ ὁ τοῖς ἄλλοισι θεοῖς ἐνδέξια πᾶσιν
Οἰνοχόει γλυκὺ νέκταρ ἀπὸ κρητῆρος ἀφύσσων.

Et in Epigrammate:

Παῖς ἐγχωμαδίοις περιηγέος τ' ἐπὶ δέξια νώμα.

Ausonius ad hunc ritum capiendus Epistol. IX.

Vt solitum, quoties dextræ inuitatio mensæ
Sollicitat lenem comi sermone Lyæum.

O magnum hominem! inquam ego, & de quo hodie multò plura didicerim quàm de mille philosophis barbatis. Inter hos sermones puer me admonuit de mensis secundis: quas cùm hortensi ferè apparatu attulisset, En vobis horti opes, dapes inemptas, inquam, & tenues: sed tamen vt memini me olim scribere in laudem vitæ rusticæ: [Mensæ secundæ.]

Has inter epulas litteratum si mihi
Fortuna conuiuam duit:
Non me Syracusana fercla iuuerint
Magisve Apicij dapes,

Neque

Neque catamiti nectar oblatum manu
Inuerit ventrem meum
Iucundius, quàm melo si vepallidus
Detur meæ cænæ caput,
Vel Cynara tristis, Italæve brassicæ
Belgis meis flos insolens.

Atque adeò ecce vobis vtrumq; Delicium meum & Melonem, & Brassicâ Floridam, vt vulgò vocamus. Verè dixisti Delicium tuum, inquit Carrio. Nam herclè nulla mater tam anxiè vnicam prolem suam habuit, quàm tu melones istos. Hoc studiū meum est, inquam, vel si placet, morbus: sed omitte ista, sodes, & quoniam Seruius ait antiquis duas mensas fuisse, vnam epularum, alteram poculorum, iámne tempus videtur vt Plautum audiamus, qui iubet,

——*manu candidâ Cantharum dulciferum*
Propinare suauissimâ amicitia, neque esse alium alij
Odio, nec molestis sermonibus nec morologis vti?

Pocula coronari solita in mensis secundis. Haut malè mones, inquit Carrio. Atq; adeò, heus puer, huc ex horto coronas. Quid facturus? inquā ego. Quippe ex more veteri, inquit, huic pateræ coronam impositurus. Sic enim in secundis mensis apud Virgil.

Crateras magnas statuunt, & vina coronant.

& alio loco:

Tum pater Anchises magnum cratera coronâ
Induit, impleuitque mero.

Tibullus emendatus. Tibullus item, cuius locum recitabo vt emendandum arbitror:

Tunc operata Deo pubes discumbet in herbâ
Arboris antiquæ quà leuis vmbra cadit:
Aut è veste suâ tendet vmbracula, sertis
Vincta, coronatus stabit & ipse calix.

Sic enim libri aliquot vetusti, non vt vulgò, *Aut è veste sacris tendent*: & verò Tibullus dicit pubem redimirâ sertis fuisse, non vmbracula ipsa. Dî approbent, inquit Deinius: habemus hominem ad conuiuiorum ritus explicandos vnicum. Sed placeétne ex eodem more etiam coronas nostro capiti? Apage, inquit Carrio, ebrietatis hoc fuit, non elegantiæ. Meministin' Plautinum senem admirantem quærere?

—— *quid ego video?*

Corona ebrietatis indicium. Ps. *Cum coronâ ebrium Pseudolum tuum.*

Et in comœdijs semper ebrij coronati inducuntur. Itaque Plauti illud Amphitruone:

Plautus correctus. *Ibo intrò, capiam ornatum qui potiùs decet.*

emendandum te doceo, *qui potis decet.* Quippe iam antè dixerat Mercurius:

Capiam coronam mi in caput, assimulabo med esse ebrium.

Propertius de suâ ebriolâ Cynthiâ:

Cum tua prependent demissæ in pocula serta,
Et mea deductâ carmina voce legis.

Hîc Deinius repetens illud, *Demissæ serta,* Sciénsne peccas Magister? inquit; an fugit hoc verbum ab ore tuo? Nam aliter, vide ne dicatibi apud Prætorem grammaticorum scribatur violatæ Latinitatis. *Antiquos Serta, Sertas, & Sertos promiscuè dixisse.* Mediatè verò dixi, inquit Carrio, & eius lectionis auctorem habeo Charisium lib. I. qui promiscuè & Serta & Sertas antiquos vsitasse confirmat. Producit exemplum Com. Seueri:

Huc ades Aoniâ crinem circumdate sertâ.

Tum ego, Seruius etiam Deini notauit ad illud Virgil.

——*sertisque recentibus halant,*

veteribus & Serta & Sertos & Sertas dictum fuisse, sic tamen vt cùm Sertas, dicerent, flores intelligerent, cùm Sertos, coronas. Ex his videor posse Plinij locum tentatum ab alijs corrigere lib. XXI.

Plinius emendatus. *Vocabulum tardè communicatum est, inter sacra tantùm & bellicos honores coronis nomen suum vindicantibus. Cùm verò è floribus fierent serta, à serendo seruiæ appellabantur.*

Nam vetus scriptura conceipitur, *à ferendo serme,* Lego litterâ additâ, *serta à serendo sertiue.* Hoc dicit, cùm coronæ olim è floribus fierent, non tamen coronas dictas, sed Serta aut Sertos, ab eo quod sererentur. Turnebo placebat, *à ferendo satiuæ.* quod audacter improbo, quia & ipse timidè probat. Et Carrio, Ne Musæ mihi velint, inquit, nisi istud tu Lipsi acutē. sed licétne quærere? Pol! etiam iubere Dictator, inquam. Adferatur quæso Plinij exemplar, inquit. Et allato, Amabo te Lipsi, quoniam de coronis agimus, ecquid habes super isto Plinij loco dicere, eodem libro XXI.

Plinij obscurus locus emendatus. *Apud nos huius licentiæ exemplum non est aliud quàm filia D. Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam litteræ illius Dei gemunt.*

Nam Marsyas quis fit, equidem scio, qui cum Apolline de cantu certauit. statuam etiam eius Romano in foro fuisse, vbi caussę agerentur, scio. De quâ Horat. *non sollicitus mihi quòd cras*

Surgendum sit manè, obeundus Marsya.

Et Martial.

Ipse potest fieri Marsia causidicus.

Sed quid iste ad luxuriam Iuliæ? aut cur ab eâ coronatus? Respondi ego, An tu me Carrio scholas habere putas, & de qualibet

re positâ more Græco posse dicere? Sed tamen Plinij locum de quo quæris, sic quasi per nebulam videor intelligere. Quid Marsya ad luxuriam Iuliæ ? inquis. Dicam. Marsyæ statuam in celeberrimâ fori parte fuisse rectè autumas. Forum autem Ro. eâ ætate nocturnis stupris infame. Itaque sicut propudium illud fœminæ Messalina, noctu ad cellas meretricias furtim commeans, cymbam suam probè onerabat : ita puto hanc Iuliam nocturnam forum Ro. frequentasse, & ad statuam eius Marsyæ ignotis admissarijs promiscuè libidinem suam explesse. Testem facio Senecam, De Beneficijs lib. VI. Lege tu puer hunc locum: *Augustus flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus vrbem, forum ipsum ac rostra ex quibus pater legem de adulterijs tulerat, filiæ in stupra placuisse, cotidianum ad Marsyam concursum, cùm ex adulterâ in quæstuariam versa, ius omnis licentiæ sub ignoto adultero peteret.* Ex quibus postremis apparet eam, vt publici iuris scortillum etiam ex libidine quæstum fecisse & æra poposcisse. Et paullulùm hîc reticente me, Neque nihil dicis, inquit Carrio, nec tamen omnia. Nam ista nihildum ad coronas, Mane paulisper, inquam, dum vngues mordeo. De coronis sic puto. Vt milites exauctorati arma sua ad Martis, gladiatores rude donati ad Herculis ponebant : ita arbitror & comessatores, & puellas etiam illas quæ Veneri militarent, languidas corollas demtas suo capiti Deo cuipiam in munus dedisse. De comessatoribus, præclarus locus in Diogene Laërtio in Xenocrate quem scribit Χρυσῷ στεφάνῳ τιμηθέντα ἐπ' ἄθλῳ πολυποσίας τοῖς Χουσὶ παρὰ Διονυσίου ἐξιόντα θεῖναι πρὸς τὸν ἱδρυμένον Ἑρμῆν, ὥσπερ καὶ τοὺς ἀνθίνους τιθέναι εἰώθει. Et de puellis, argumento sunt versus Plauti Asinariâ :

Tum si coronas, serta, vnguenta iusserit
Ancillam ferre suam Veneri aut Cupidini,
Tuus seruus seruet Veneri eas det an viro.

Hoc amplius seruasse meretriculas puto (liceat enim aliquid liberius in ioco & vino) vt quotiens pensum absoluissent, aut vt Propertius loquitur, quot itinera nocte vnâ confecissent, tot corollas ludicro cuipiam & minorum gentium Deo donarent, puto Trephallo, Marsyæ, Hermæ, talibus. Sic votum est in Carmine libero:

Quæ si contigerit fruenda nobis,
Totam comparibus Priape nostris
Cingemus tibi mentulam coronis.

& ibidem:

Quæ quot nocte viros peregit vnâ
Tot Verpas tibi dedicat salignas.

Vt hinc videatur esse illud Plinij censoriâ grauitate Iuliam increpantis, quæ vt luxuriæ suæ noctes innotescerent, non dubitarit Marsyam coronare in celeberrimâ parte vrbis. Sed iam mecastor erubui: age tu puer ocyùs huc coronam & vinum. Attulit ille corollam plexam ex flore Veneris. quâ cùm pateram induissem, Hunc, inquam, florem Liberi amicissimo Deinio & propitiis Musis. Benè viuas, inquit Deinius. Sustinens ego me à bibendo, Et quid hoc responsi noui? inquam. Ita Romani, inquit, inter bibendum precari cuipiam soliti sunt. Huic rei testis Dionis abbreuiator in Commodo, qui scribit Commodum in theatro feras conficientem pulcherrimæ fœminæ manu poculum vini accepisse, & cùm biberet, populum cum Senatu acclamasse τὸ ἐν τοῖς συμποσίοις εἰωθὸς λέγεσθαι, Ζήσειας. Sic enim Græcè scripsit, cùm exprimere, vt opinor, Latinum illud vellet, Benè viuas, aut Viuas. Talis ea Suidæ nota : Ζήσαις, ἐν τῷ ἀναχεῖν: *Viuas, cùm aliquis vno spiritu educit.* Hoc hodie primùm disco, inquam. Et subinde cùm ebibissem, poculumque transferre ad Deinium vellem : assurgens Carrio, Minimè gentium, inquit. Túne vt legem nostram adhuc virginem per vim violes? Ego admirans, Deus bone : violem ? inquam. Pax sit legi Iuliæ. Quale est istuc ? Quia enim, inquit, educto cyatho zetema aliquod ex lege proponendum fuit. Hui ! inquam, Vide sis vt hæc lex in vino scripta est. nam ita me ille Diespiter, vt ista mihi exciderant. Parebitur tamen. Et paulisper meditatus, Quoniam, inquam, ex lege facetum aliquid minimeque anxium ponendum est: quæro. Quid Fratris & Sororis vocabula antiquis designarint. Ridens Deinius, En mehercle Archimedæa quæstio. quasi hoc nesciuerimus priusquam Theognis nasceretur, vt ait Lucillius. At bona verba Deini, inquam. Nam aliud quiddam ab illo vulgato in mente habeo. Frater & Soror, inter lasciua & ἐρωτικὰ sunt. Admirantibus illis, Sic, inquam, vt puellæ eos quibuscum solitæ essent, & vt propriè loquar, quibus dare consueuissent, Fratres vocarent: & contra Amatores suam comparem cum quâ caput limarent, Sororem. Cauete aliter Tibulliana illa acceperitis:

Seneca explicatus.

Meretrices cur statuas coronarint.

Plautus explicatus.

E Carmine libero quadam interpretata.

Modus respondendi inter bibendum, aut propinandum.

Dio explicatus.

Quid Frater & Soror significarint antiquis.

Tibullus explicatus.

Hæc tibi vir quondam nunc frater casta Neæra
Mittit, & acc[illegible]ias munera parua rogat.
Teque suis iurat caram magis esse medullis,
Siue sibi Coniunx, siue futura Soror:
Sed potiùs Coniunx, huius spem nominis illi
Auferet exstincto pallida Ditis aqua.

Hoc dicit. Hæc tibi mittit Tibullus ille olim futurus tibi legitimus vir, nunc tātùm Amator & Frater. Ita sententiam esse, paratus sum, *Ex animi mei sententiâ*, iurare. Interpellans Deinius, De iuramento, inquit, facimus gratiam: verumtamen scisne aliter visum elegantissimo Mureto? Scio inquam: sed secundùm antiquos, si placet, hanc litem demus. Apud Senecam, Phædra cùm amoris sui indicium verecundè vellet facere:

Seneca poëta explicatus.

Matris superbū est nomen & nimiùm potens,
Nostros humilius nomen affectus decet:
Me vel Sororem Hippolyte vel famulā voca.

nónne perspicuè in Sororis nomine latebras quæsiuit, cùm Hippolyti amicam se vellet dicere? Prodeat & tristis Petronius, in cuius amœnissimis Satyris ampliùs viginti locis Gyton quidam Frater Olenij nominatur, qui non reapse illi frater erat, πολλοῦ γε ϗ δεῖ: sed pullipremoni illi, vt Latinè loquar, officium pręstabat, & noctu pro culcitellâ erat. Patet id ex nequissimæ mulierculæ argutæ epistolâ: *Si vis sanus esse, Gytona roga: recipies inquam neruos tuos, si triduo sine fratre dormieris.* Huius rei inscientia corrupit eiusdem Petronij elegantem locum, quem à me licebit restituas:

Et Petronius.

Petronius correctus.

Si non fastidis fœminā ornatam, & hoc primùm anno virum expertā, concilio tibi ô iuuenis Sororem. Habes & tu quidem Fratrem, neque enim me piguit quærere, sed quid prohibet & Sororem adoptare eodem gradu venia?

Nam vulgati mirificè turbant. Ecce autem cupit illa Circe huic nouo Vlyssi pro Sorore esse. quid hoc est? Ita, inquit, vt Gyton tibi pro Fratre est: Dic quęso clariùs. Gyton ille, inquit, *sine quo non potest viuere, ex cuius osculo pendes, quem sic tu amas, quemadmodum ego te volo.* Addam his supernumerariū testem poëtam Hispanum, cuius verecundiam magis quàm argutiam desideremus.

Martialis explicatus.

O quàm blandus es Ammiane matri!
Quàm blanda est tibi mater Ammiane!
Fratrem te vocat, & Soror vocatur.
Cur vos nomina nequiora tangunt?
Lusum creditis hoc iocumque? non est.
Mater quæ cupit esse se Sororem
Nec Matrem iuuat esse nec Sororem.

Lepos huius Epigrammatis in hac significatione est quam dixi. Sicut & illius in hominem mollem:

Quare desine me vocare Fratrem,
Ne te Carmenion vocem Sororem.

Id est, Amicam. Sed & amici ipsi inter sese vocabant Fratres. Quinctilianus in Declam. CCCXXI. *Certe quoties blādiri volumus his qui esse amici videntur, nulla adulatio procedere vltrà hoc nomen potest, quàm vt Fratres vocemus.* Cōticui. Et Carrio, Auditis, inquit, restibus labor vt secundùm te Lipsi pronunciem: sed quoniam post occasum Solem iudicare leges Rom. vetant, diffindi diem, & ampliari hoc iudiciū placet. Non repugno, inquam, si priùs à te cauero amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, zetema me petiturum. Istuc quidem repromitto, inquit Carrio. Nunc tu Deini ades ad imperandum, vt maiores loquebantur, & hunc à Lipsio cyathum cape. Tuæ vices sunt bibendi & dicendi. Tum Deinius, Vellem Dictator de quæstione Tironi mihi fieri gratiam, cui ad dicendum desunt illa duo quæ Isocrati, φωνὴ ϗ τόλμα. Delicias hominis! inquit Carrio: quasi hic Lipsius ignoret, apud Nymphas tuas alterum istorum tibi non deesse, alterum etiam superesse. Hau! tacuisse mallem, inquit Deinius. Et post illa cùm bibisset, leni manu pomum adpositum contractans, Vultis aliquid quod in solum mihi venerit? inquit. Hoc tam eleganti pomo admonitus, quod credere possis ab Hesperidum hortis esse, Quæro quid antiquis Poma significarint. Ego arridens, Hoc quidem Corydon aliquis meliùs explicauerit, inquam: tu sal & vrbanitas hominis, quin ex lege amœnum aliquid & vrbanum quæris? An non hoc tale est? inquit ille: quando Poma quiddā vsque eò vrbanum & versatile antiquis signarunt, vt id apud seuerioris notæ homines promere nemo audeat. Dic quæso clariùs, inquam ego. Si hic Magister morum permittit, inquit, (Carrionem designabat) dicam. Coleos illos non Lanuuinos sed Clireminos, Poma dixerunt. Pax! inquam ego, honorem mensæ. At tu ne tam apertè poposcisses, inquit, ego me tibi non offerebam. Ita Propertius vsurpauit lib. I. cùm ad Cynthiam suam ebrius visum venisset:

Pomi verbum inter obscœna antiquis.

Propertius explicatus.

Et modò gaudebam lapsos formare capillos,
Nunc furtiua cauis poma dabam manibus.

Quæ alia existimatis hęc furtiua poma, nisi illa de quibus in Carmine libero est?

Qualibus Hippomanes rapuit Schœneida pomis,
Qualibus Hesperidum nobilis hortus erat:
Qualia credibile est spatiantem rure paterno
Nausicaam pleno sæpè tulisse sinu:
Quale fuit malum quod littera pinxit Aconti,
Quâ lectâ cupido pacta puella viro est:
Taliacumque puer dominus florentis agelli
Imposuit mensæ nude Priape tuæ.

Nam in turpiculâ hac quam dico allegoriâ, omnis lepos Epigrammatis eius. Est inter Phallica aliud Epigramma, quod hactenus pro ænigmate Sphyngis fuit, cui ego OEdipus accedam:

Epigramma è Carmine libero restitutum.

Quòd monear non est, quia si furaberis ipse
Grandia mala, tibi mala dabo βραχία.

Ita enim leg. censeo, & per grandia poma, hortensia illa intellego: per βραχία, ista minuta de quibus loquor, qualia Catullo teste fuerunt quæ puellæ pernici zonâ soluerunt. Eaque daturum se furi Priapus minatur. Nam quod alij, Mala dare, primâ breui intellegunt, quasi dixerit, malè tibi faciã: ariolantur. Neque vsquam Deus hortorum viris aut puellis malum cruciatum interminari solet, sed quiddam libidinosum, & pœnam non pœnam. Lusisse in eodem Plautus videtur Amphitruone:

Plautus explicatus.

Enimuerò prægnanti oportet & malum & malum dari,
Vt sit quod obrodat, si animo malè esse occœperit.

Ambiguè enim Sosia vel malum Punicum intellexit, quod in prægnantiũ malaciâ experi solere Plinius prodidit, vel illud malum quod ceteroqui fœminarum fastidijs paullo efficaciùs mederi solet. Quale fuit quod apud Virgilium lasciua Galathea, apud Theocritum Clearista sibi voluerunt, cùm pastorem malo peterent. Ex quo Græcis prouerbij loco μηλοβολεῖν, id est ad Venerem allicere. Scholiastes Aristophanis: Μηλοβολεῖν ἔλεγον τὸ εἰς ἀφροδίσια δελεάζειν· ἐπεὶ τὸ μῆλον Ἀφροδίτης ἐστὶν ἱερόν. Hinc iam liquebit de sententiâ illorum versuum Propertij:

Propertius explicatus.

Quamuis Ida Parin Pastorem dicat amasse,
Atque inter pecudes accubuisse Deam:
Hoc & Hamadryadum spectauit turba sororum,
Silenique senes & pater ipse chori.
Cum quibus Idæo legisti poma sub antro,
Supposita excipiens Naica dona manu.

Quid sit poma legere.

Legere enim poma, non aliud est quàm facere illud quod Propertius cum suâ Cynthiâ, Catullus cum Lesbiâ solent. O te hominem argutè malum! inquam ego. Mihi enim, qui in eo poëtâ assiduus sum, nũquam istud suspicari in mentem venit. At tu, inquit, Serui tum accusa, qui mihi ad hanc malitiam præiuit. Nam in illud Virgilij,

Virgilius explicatus.

Ipse ego cana legam tenerâ lanugine mala,

studiosè adnotat, ijs verbis poëtam rem obscœnam verecundè velasse, quam Theocritus expresserit liberiùs. Nec aliud significare illo Epigrammate custos hortorum voluit:

Carmen liberum explicatum.

Rusticus inculte si quid dixisse videbor:
Da veniam, libros non lego, poma lego.

Simile est apud Catullum Legere olera, apud Ciceronem Legere nuces. Quæ omnia sumpta ab hortis sunt, & ideò tralata ad rem voluptatum, quod antiqui partes illas inuerecundas Hortum vocarent, aut Saltum.

In Phallicis:

Quod meus hortus habet sumas impunè licebit,
Si dederis nobis quod tuus hortus habet.

Idem Græcis est κῆπος. idque Hesychius interpretatur τὸ ἐφήβιον γυναικῶν.

De Saltu, Plautus Cassinâ:

Vbi illum saltum video obseptum, rogo vt altero sinat ire.

Illum saltum, id est naturã muliebrem. Sed iam parui legi. Nũc ad te Magister (inquiebat conuersus ad Carionem) vt ordo postulat, & pateram hanc transferam, & vices sermonis. Tum ego, Túne vt parueris legi? nihil vidi magis, cui meritissimò iam diem dicam apud Censores prostituti pudoris, & apud hunc Dictatorem violatæ legis. Age amator in ius ambula. Non ambulo verò, inquit Deinius. Licet antestari? inquam. Et cùm more antiquo auriculã Carionis prehendissem antestandi caussâ: exclamat Deinius. Non licet: quas tu, malũ, nugas agis? An non ex lege facetum aliquid proponendum erat? Hoc est mehercle, inquam, Tu facetus, venustus, nepotulus Venerius, qui ea dixeris quæ vtrique nostrûm colorem immutarint. Et nónne caput x. legis Dictatoriæ hanc verborum licentiam satis disertè vetabat? At crede hoc meæ fidei, non ita hæc res abibit. Inter hos sermones cùm Deinius leuiter in bilem, nos in risum vertissemus: accurrit puer nuncians F. Martinium æqualem nostrum, in ipsis Gratiarum manibus doctum & eductum adolescentem, adfuisse pre foribus, & Deinio, officij causâ voluisse gratulari aduentum. Ego commotior, Martiniúsne noster? inquam. O furcifer! si Iupiter nunc te rapiat, non eripiet ab infortunio. quin tu eum intrare iussisti?

Quippe licet, inquit puer: adesse volui dicere. Abi numerò, inquam, & eum quantum potest, adduc, adfer, rape. Nisi quidem ille valentior sit, inquit puer. Suscipit Carrio, Martinij aduentus, vt video, hunc Deinium iudicio eripuit: aliter, numquam Plautinus ille miles deprensus tam magno periculo apud Periplectomenū fuit, quàm iste apud tribunal meum. Nec tamen absolui eum placet, sed ex more Augurum, *Alio die*, pronunciemus. Introductus iam erat Martinius, & cùm illi inter se familiariter salutassent, ego prenso pallio Martinij considere eum iussi. Et ô malè factum, inquam, quòd Fortuna huiusce diei non paullò maturiùs te adduxerit. Nam, inquit interpellans Deinius, quæ tu ex Lipsio isto, quæ ex Carrione audiuisses! quot tibi venissent gaudia! Liquet mihi deierare, in vitâ numquam tam pulchrè tibi fuisset. Tum ille, An me parasiti personam sumere vultis, & inuocatū adesse in conuiuio? Quamquam de aduentu tuo Deini scissem modò, non refugissem hanc notam; ne si audire quidem debuissem quod illi sodales Catulli. Apud hunc Lipsium enim licere tantum mihi arbitror. Licet verò, Martini, inquā, & semper licebit. Hoc tamen opportunè quod reliquiarum aliquid superest, & transactis nostris partibus Carrionem licebit audias de quæstione aliquâ (sic lex huius conuiuij fuit) differentem. Cùm surrexisset Carrio, Mane Lipsi, inquit:

Τὰς δ' ἄλλας ἱερέας, ἀπὸ δ' Ἕκτορος ἴσχω χεῖρας.

& vidésne vt hic Hesperus nos moneat de discessu? Quid Hesperus? inquam ego, eiusmodi Endymiones Luna deducet. Sedete modò. Hac lege, inquit Carrio, cras singuli ad me vt promittatis; tum hac vesperâ de litteris silentium sit, meaque quæstio in crastinum quasi comperendinetur. Cumque nos id vultu non nolle significassemus: solus Martinius, Vellem vt vultis, inquit, sed enim aliò promisi. Ad alium licebit renuncies, inquam ego. Et cùm Carrio ad aurem mihi ridens accessisset, & quiddam insusurrasset: Ita, ita, inquam ego: ante discessum legibus conuiuij nostri satisfieri volo: vndecimus cyathus huic Deinio bibendus est, & Domina appellanda. Tum Deinius: Quæ hæc conspiratio est? an id agitis vt vino me deponaris? Quid tum? inquam, nempe tibi madido à me corona & lampas erit. Itaque cùm cyathum accepisset, paululumque ex eo in mensam libasset, Benè me, benè vos, benè meam Lauram, inquit. Et post eum haustum in hilaritatem effusior addidit hos versus:

Este procul curæ, durum genus, este labores,
Tristis vita meo non facit ingenio.
Me iuuet è dominæ vultu pendere supinum,
Et blandis oculos pascere imaginibus:
Me iuuet impositos mecum languescere flores:
Tu puer huc plenis adde merum cyathis.
Ter tibi sancte puer, tibi ter sit mater Amorum,
Bis tibi ter casto sit mea Laura mero.
Qualis si vitæ ratio mortalibus esset
Incinctis viridi molle caput strophio,
Non ferrum, non arma essent: nec corde micanti
Audisset trepidas pallida virgo tubas.
Nec totiens proprijs à ciuibus oppugnata
Soluisset crines Gallia mœsta suos.
At tu, si sapis, hos fructus decerpere vitæ
Elige, & austeris pone modum studijs.
Nam veluti à tenerâ rosa virgine delibata
Languida collapsis deseritur folijs:
Sic nobis dubiæ rapiuntur gaudia vitæ:
Lipsi cras serum est viuere, viue hodie.

Atque illo finiente, Carrio admirans, Prô Ceres, inquit, tuam fidem! Ebrius es Deini? an furore correptus? an vtrumque? qui sic versus effundis, vt numquam tale aliquid in Apollinis antro Sibulla: Sed Deinius nihil illum motatus cyathum mihi porrigens & corollam, Accipe Lipsi, inquit, & vtere eâdem libertate quâ tibi præiui. Quid fastidis? Age si quid agis. Hem? inquam ego. Etiámne bibam cum corollâ? Sed cedo sanè Benè mihi, benè vobis, benè Mineruæ meæ. Addidi deinde hos versus:

Este procul Nymphæ, fallax genus, este puellæ,
Vita soluta meo non facit ingenio:
Me iuuet in priscis positum pallescere chartis,
Et varijs animum pascere ab historijs:
Me iuuet adpositos mecum languescere lychnos,
Tu puer huc plenis funde merum cyathis.
Ter tibi Calliope, tibi ter sit præses Apollo,
Bis tibi ter puro pura Minerua mero.
Qualis si vitæ cursus mortalibus iret,
Incinctis lauri triste caput folijs,
Non crimen, non noxæ essent: & fraude remotâ
Simplicitas niueis prisca triumphet equis.
Externis totiens nec ab artibus expugnata
Soluisset zonam credula virgo suam.
At, tu si sapis, his curis impendere vitam
Appropera, & leuibus pone modum studijs.
Nam velut hæc folia aridulā spreuere corollam,
Quæ temerè in mensam lapsa natare vides:
Sic nobis dubiæ labuntur tempora vitæ;
Deini, cras serum est discere, disce hodie.

Et conuersus ad Cartionem; Habes Dictatot, inquam, Amœbæum eatmen: quod si placet, tene cyathum cum eorollâ, & vtere exemplo. Ain seriò Lipsi? inquit. ego nominem amicã? Quippini, inquit Deinius, iubente lege. At mi homo, inquit renidens Cattio, scisne Imperatorem veteri SC. solutum esse legibus? Os hominis! inquit Deinius. Facta inante gratia de quæstione est, nunc etiam de amicã? Non fiet Carrio: me vide. Et si tu Cæsar es, Catonem inuenisti. Respondere parabat Carrio, cùm intercedens ego iure potestatis Tribuniciæ, Ne grauare, inquam: vnius cyathi res est. Cùm accepisset igitur, Hunc supremum cyathum, inquit, libemus Dionysio & Somno. Et assurgens post haustum, addidit:

> Καὶ σὺ μὲν οὕτω χαῖρε πολυστάφυλ' ὦ Διόνυσε,
> Δὸς δ' ἡμᾶς χαίροντας ἐς ὥρας αὖθις ἱκέσθαι,
> Ἐκ δ' αὖθ' ὡράων εἰς τοὺς πολλοὺς ἐνιαυτούς.

Sed iam eundum est. Salue tu Lipsi. Surrexit vnà cum Martinio Deinius. Et quid dicemus, inquit, nisi illud vetus?

> —— *ventum gaudeo ecastor ad te,*
> *Ita hodie hîc accepti fuimus suauibus modis.*

Hæc finis sermonum fuit, & ad se quisque discessit.

DEINII TVMVLVS.

Quis tumulus? Deini. Quæ circùm hæc agmina? Musæ.
Quæ mulier? Puris Simplicitas manibus.
Qui corpus? Charites. Animum finxere? Lepôres.
Quis dedit in cineres tot bona? Parca dedit.
Musæ, Simplicitas, Charites, lugete Lepôres,
Mortuus est vestro Deinius exitio.

MEMORIAE SACRVM.

A. DEINIO. N. VIRI CLARISSIMI. F.
I. SECVNDI. POETAE. VNICI. COGNATO
MORIBVS SANCTISSIMIS. ET
INGENIO. SVPRA. HOMINEM
PRAEDITO
AD. LITTERARVM. LAVDEM. NATO
HARVNDEM. AETERNO. DAMNO. DENATO
IVSTVS LIPSIVS
AMORIS ET AMICIT. C.
HVNC. TITVLVM. ET. TVMVLVM. P.
HVIC. MON. SIVE. SEPVLCRVM. EST. D.M.A.
HOSPES. MANES. MEOS. NE. LAEDE. VIVOS.
LAESI. NEMINEM.

S. T. T. L.

IVSTI

IVSTI LIPSI
ANTIQVARVM LECTIONVM
LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Propertij Elegia De morte Corneliæ emendata.

ORNELIAE Querelam apud Propertium percurram, & ex eâ quædam illustrabo, alia emendabo.

Si cui fama fuit per auita tropæa decori,
Vera Numantinos regna loquuntur auos.

Quæ ista regna vera? Puto additâ litterâ scribendum, *Versa Numantinos*. id est, Euersa. Ad Scipionem Æmilianum, qui Numantiam euertit, Cornelia genus refert.

Turpior assessu non erit vlla meo.

Quidam libri, *Tristior*. rectum vtrumque. Tabella damnatoria, turpis vel tristis dicta. Assessum vocat, quem alij Iudicum consessum.

Defleta & gemitu Cæsaris ossa mea.

Alieni hominis scriptura. Nam libri omnes, *Defensa & gemitu*. Ex quîs ptobarim, *Defusa &*. Defundi lacrymis, vt, Perfundi & Suffundi apud Virgil.

Ille suâ natâ dignam vixisse sororem
Increpat, & lacrymas vidimus ire Deo.

Colotianus liber:

Ille suam natam indignam vixisse sorore.

Vtra harum placet, (mihi quidem posterior magis) sed vtra harum, eamdem tamen sententiam eliciendum est, Augustum videlicet recordatione flagitiorum Iuliæ, increpasse eam tacitum, quòd indigna vixisset sanctissimâ sorore Corneliâ. Sed cur soror Iuliæ Cornelia? Ideò quia Scribonia primum maritum Cornelium Scipionem habuit, ex eoque Corneliam: tertium Octauianum Augustum, ex quo famosam Iuliam. Iulia igitur & Cornelia diuerso patre, ab eodem vtero fuerunt.

Te Lepide & te Paulle meum post fata leuamen.

Condita sunt vestro numina nostra sinu.

Fuluij & Muren libri, *lumina vestra*. optimè. Oculos morientium à proximis claudi Romano ritu sollenne.

Filia tu speciem censuræ nacta paternæ.

Ineptè. Quomodo enim muliet speciem Censuræ gerat? Libri vet. *Specimen*. Itaque lego, *tu specimen censuræ nata paternæ*. Id est, quæ ita nata es vt censuram patris tuis motibus exprimas.

—— mihi cymba volenti
Soluitur, aucturis tot mea fata malis.

Libri duo, *Soluitur uncturis*; alij, *Soluitur iunctura*: Colotianus, *Soluitur, haud illis stant mea fata*: Vnus, *soluit iuncturis*. Mihi aqua hæret. Nam illa Colotiana supposita lectio videtur.

CAPVT II.

Plauti Truculentus dimidiato versu augetur.

TRVCVLENTO cùm senex duas ancillas in vinclis haberet, vt certum exquireret de stupro oblato filiæ, in omnibus libris mutilati versus hi leguntur. Scenâ, Egóne tibi:

Callicles vide quæso homini ne facias iniuriã,
*Reus solutus caussam dicit *.*

quam lacunam explent Vaticani, sed corruptissimis verbis:

Caussam dicit tam estis victo satines.

Ego emendo:

Caussam dicit, testes vinctos attines.

præclarè, & cui correctioni firmandæ verbum faciendum non est. Erroris caussa in libris fuit, *Testis*. Ita enim sæpè scriptum repperi, pro Testis. Nihil igitur caussæ est, quin hic versus, qui anteà miserè claudus atcebatur à sacris Romanorum, iamnunc à Pontificum collegio integer & sanus iudicetur.

CAPVT III.

De Ciceronis locis duobus Oratione De aruspicum responsis leuis coniectura.

HOC capite præmittere placet versum illum Plauti:

Capillum promittam optimum est, incipiamque ariolari.

Nam hîc quidem nihil nisi leuiter & incerto animo diuinabo: arbitrium penes lectorem relinquam.

Cicero De arusp. resp.

An si ludius constitit, aut tibicen repentè conticuit, aut puer ille Patrimus & Matrimus si terram non tenuit, aut tensam aut lorum omisit, aut si Aedilis verbo aut si nutu aberrauit, ludi sunt non ritè facti, &c.

Libri plerique veteres, *verbo aut symbolo aberrauit*, referũt Ex quo fecerim, *Simpulo*. Quod omnino ex Arnobio firmatur locum hunc æmulante lib. IV. *In cerimonijs vestris*, inquit, *rebusque diuinis, postulationibus locus est, piaculis. dicitur contracta esse commißio, si per imprudentiæ lapsum aut in verbo quispiam aut sympinio deerrarit. aut si ludicrum constitit, aut tibicen repentè conticuit: aut si patrimus qui ille vocitatur puer, omisit per ignorantiam lorum, aut terram tenere non potuit.* Nam quod Sympinio in Arnobio est: scire licet ambiguam in libris esse scriptionem, & passim *Simpinum, Simpuuium, Simpulum*, scribi. In sacrificijs autem publicis, siue Deus siue Dea esset, vinum à magistratu dari solet. Varro IV. de L.L. de Paterâ loquens: *Et in sacrificando bono poculo, magistratus dat Deo vinum.* In hunc vsum fuisse Simpulum siue Simpuuium, docet idem Varro ἐν μένιππ. *Nonne vides ipsos Deos, si quando volunt gustare vinum, derepere ad hominum fana, & tamen tum illi ipsi Libero simpulo vina dari?* Ita enim hæc corrigenda censeo apud Nonium, Simpuuium.

CAPVT IV.

Plauti Pseudolus emendata.

SCENA, Si ex te tacente:

Compreßiones artè amantum corporum.

Optimè Vaticani, *amantum comparûm.* Lege etiam *artæ*, non *artè*. Compares propriè sunt σύζυγοι. vsurpatur in amore de duobus qui inter se amant. Horat.

——— necdum munia comparis Aequare. Catullus:

Nec tantum niueo gauisa est vlla columbo Compar.

Scenâ, Pseudole non audis:

Non est iustus quisquam amator nisi qui perpetuat data.

Item Varic. *Non est vsuiquisque.* perspicuè rectum.

Quid ais quantum terra tegit hominum periurißime?

Alij, *Terram tegit*. Ego emendo, *quantum in terrâ degit*. Litterâ immutatâ, & syllabâ à fine prioris vocis retractâ.

Sicut hæc est præstituta numerãdo argento dies.

Libri veteres, *præstituta summæ argento dies.* Lego, *Summa argento*. id est, suprema.

In Persâ:

Hæc dies summus hodie est mea amica sit ne libera.

Trochaicus autem versus non difficulter sustentabitur, vocali non elisâ, nequem numeri moueant.

Scenâ, Si de damnosis:

——— CA. meritò esse iratum arbitror, Cùm apud te parum stet fides.

Scribo, *parum siet fides.* antiquè: aut certè, *Fide*, pro Fidei, vt apud Lucret.

Aut aliæ cuius desiderium insideat re.

Scenâ, Hi loci sunt:

Vt ego oculis rationem capio, quam mihi ita dixit herus.

Legerim, *nam mihi ita.*

Hostis viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomen mihi est.

Ps. *Pol te multò magis opinor vasa ahenea ex ædibus.*

Placet Vaticani alterius lectio; *Pol tu viuos? magis opinor.*

CAPVT V.

Nonius aliquot locis purgatus.

NONIVM cùm video, veterum scriptorum triste naufragium videre videor: è quo quasi tabulas aliquot hoc capite conabor colligere.

In Debilo.

Debilo, debilis. Ennius lib. VIII. *Debilo homo.*

Ridicula lectio, siue is Nouij ipsius error, seu potiùs exscriptorum fuit. Nam haud dubiè scripsit Ennius, *Debil homo*, pari ratione quâ Famul, pro Famulus, illo versu:

Reddidit vt summo è regno famul infimus esset. & alij, Facul, Difficul.

In Marte.

Mactare, honorare. Accius διδασκαλικῶν lib. I. *Sapientiaque inuictæ gratiâ atque honoris Pater, honestè rem mactauit auream.*

Vir eruditus tentauit legere ——— *atq; honor Is patrem honestè re mactauit aureâ.*

vt opinor, frustrà. Nam vera lectio est:

Sapientiæ inuictæ atque honoris gratiâ, Paterâ honestè em mactauit aureâ.

Mactare paterâ, vt apud Cicer. Mactare honoribus. Em valet antiquè Eum.

In Auspicaui.

Pacuu. Chryse. Incipio saxum tentans scandere verticem

In

In summum, dein hominis partes prospectum aucupo.

Lego, *dein in omnis partes.*

In Senium.

Titinnius Veliternâ. Quot pestes, senia, iurgia sesemet diebus emigrarunt.

Sententiam secutus emendo, *sese meis ædibus.*

In Veretur tui.

Pacuuius Hermionâ. Tyndareo fieri contumeliam cuius à te veretur maximè actâ gratulatione. Nihilne te populi veretur, qui vociferare in viâ?

Coaluerunt perperam duo exempla, quæ sic cum auctorum nomine distinguo, *veretur maximè. Atta Gratulatione. Nihilne te populi.* Quinctius Atta poëta est comœdiæ veteris, nomen eius sæpè corruptum.

In Olat.

Afranius Fratris. Non potest

Quin illa tacta, longeque & multis olat.

Scribendum censeo, *illa flacta.* Plautus Mostel.

Vbi vnguenta sunt. PHIL. quid opus est? cum flacta accubo.

CAPVT VI.

Plauti Truculentus restituta.

VIDITNE quisquam pictum aut fictum aliquid amœnius colloquio illo serui rustici cum lepidâ ancillâ? In quo vtriusque ingenium ita desertim Plautus expressit, vt in illo nil nisi sordes & rus merũ: in hac Venerem & lepôtes videaris agnoscere. Cui pro parte emendando hoc caput sacrum esto. Scenâ, Quis illic est?

AST. *comprime.*

ST. *Spero meam quidem herclè, tu quæ solita es comprimas.*

Venusti ioci sententiam restituo, *te qui solitu' st comprimas.* Dixerat enim ancilla rustico inclamanti Comprime, vocem videlicet aut iram: quod ille satis vrbanè conuertés, Ego quidem, inquit meam amicam comprimam, te alius qui solet. Nam ita accepisse rusticum, clarum ex sequentibus.

Imprudens per ridiculum vt rustico suadet stuprum.

Aduenisti nos huc tentatum cum exornatis osibus.

Aliquot libri, *sustentatum*: Vaticani sine liturâ, *Aduenisti huc sistentatum.* Adprobo. Sistentare antiquum verbum pro ostentare, vt in Bacchid. & Mostellar. Extentare.

AST. *nunc places.*

Cùm me illi vel in mentiri dicis. ST. *Quid quod te rogo.*

Tricæ Tellanæ in his verbis: fortasse sic extricandæ, *nunc places.* ST. *quĩm me illi vel mal* AST. *mentiris.* ST. *dicis quod te rogo?*

Vt ego me ruri hamaxari mauelim patulum bouem.

Ex Festo leg. videtur, *patalem bouem.* Is enim adnotat Plautum Patalem bouem vocasse cuius cornua latè pateant.

Sanas si videare dicis contumeliam.

Claudicat versus, & rectè Vatic. *si videare dicam, dicis cont.* nisi placet, *dicam dicis contumeliæ*, vt Dicam scribere.

—— *suam non enim ille meretriculis*

Molliendis rem coëgit, verùm parsimonia.

Lego, *sum. non enim* hoc primum. Deinde illud Molliendis, aio, auctoribus libris falsi damnandum. Nam optimus ille Vatic. *Moniendis*: duo alij, *Monendis.* Vt certum habeam latere in hac scripturâ verbum vetustius. Placeret, *Molendis*, vt apud Lucill.

Hunc molere, illam autem vt frumentum vannere cunnu;

sed id lex versus spemit.

Neque istuc in se gestit, ergo coget examinem mali.

Benè & aptè ex coniecturâ restitui, *Istuc ipse gestit, ergo coget examen mali.* Examen mali, vis mali. Poëta vetus: *Classis cita texitur, exitium examen rapit.*

CAPVT VII.

Seneca in libello De breuitate vitæ emendatus.

APVD Senecam in Syntagmate de Breuitate vitæ legimus vulgò:

Modò intra paucos dies illos quibus C. Cæsar periit, si quis inferis sensus est, hoc grauissimè ferens, quòd decedebat populo Ro. superstite, septem aut octo certè dierum cibaria superesse, dum ille potens nauibus iungit, & viribus imperij ludit, aderat vltimum malorum obsessis quoque alimentorum egestas. Exitio penè ac fame constitit, & quæ famem sequitur, rerum omnium ruina, furiosi & externi & infeliciter superbi regis imitatio.

quem totum locum ad historiæ fidem sic emendandum censeo. *hoc grauissimè ferens, q. d. p. r. s. s. a. o. c. d. cibaria superfuere. Dum ille pontes nauibus iungit, & viribus imperij illudit*, &c. Citra controuersiam enim Seneca factum illud insanum C. Caligulæ in mente habuit. qui ad exemplum Xerxis inter

Puteolos & Baulos pontem nauibus inædificauit spatio III. ∞. passuum. In quo opere dum vniuersa classis occupatur, Romæ capitalis pæne fames coorta. Vide Xiphilinum in Caligulâ.

CAPVT VIII.

Plauti Pseudolus emendata.

SCENA, Dî immortales:

Nam ipsa opportunitas non potuit opportunius

Aduenire, quàm hæc cauata est mihi opportunè epistola.

Cauare epistolam, non Plauti elegantiam olet, sed sordes & rus merum. Emendarim ipse, *quàm hæc allata*. Vitij caussa fuit, quod repetitâ ex priori dictione litterâ scriptum fuit, callata.

Scenâ, Duleia atque:

Dic vtrùm spémne an salutem Pseudole?

Veteres libri consensu, *spémne an matrem te.*

Sed iste seruus ex Carystο qui aduenit, quis sapit?

CH. *Vsque à cupalibus.* Ps. *manuleatam tunicam habere hominem decet.*

Turnebus libro XX. magno consensu totius caueæ, vt ait, emendat, *Hircum ab alis.* A quo tamen vnus spectator dissentio. Nam ad eam sententiam quam effici homo doctissimus vult, sequens responsio Pseudoli hilum non facit. Veteres Cunas & Cunabula inter obscœnos intellectus habuisse videntur, fortasse quia alluditur ad Cunnum. Plautus infrà de cinædo, *Quid ais? túne etiam cubitare solitus es in cunis puer?* Puto igitur istuc Chatinum alludere, nec aliud dicere quàm seruum illum postremis partibus sapere, illis quibus peculium solet facere. Docere id liquidò sequens responsum Pseudoli de manuleatâ tunicâ videtur. Nam pueri meritorij siue cinædi, vt internosci possent, tunicas cum manicis more mulierum gestabant, non aliter quàm meretrices togas. Scipio Africanus in Sulpicium: *Qui in conuiuiis cum amatore cum chetrodotâ tunicâ accubuerit: eúmne quisquam dubitet quin fecerit quod cinædi solent?* Plautus Pœnulo:

Quis hic est cum tunicis longis quasi puer cauponius?

Seneca in epistolis: *Mirum est aliquid fortiter dici ab homine mollitiem professo: ita enim plerique iudicant. Apud me verò Epicurus est & fortis, licet manuleatus sit.*

Scenâ, Forum coquinum:

Nam ego cicilendrum quando in patinâ scindidi.

Vnus Vatic. *in patinas indidi.*

CAPVT IX.

Varro duobus locis restitutus.

EXPERIRI placet ecquid Varroni mederi possim apud Nonium in Virgines:

Varro περὶ ἐξαγωγῆς. Quam sympathiâ lubiat oculos haberet, quid imaginum interesset puer vtrum esse deuirginatum vsurus an monuce ῥόσας purus dum cogito.

quem locum doctissimus Iunius emendat: *Q. s. lubidinis oculi haberent. quid magnum interesset, puerum vtrum esset deuirginatum vsurus, an μονοκερόσας purus dum cogito.* Eruditè. Nec tamen negabit ipse Iunius propiùs à scripturâ veteri abesse, *Q. s. lumbi ad oculos haberent, quid inguinum interesset,* &c. Nam *lubiat* in *lumbi ad* facilis lapsus, & *inguinum* pro *imaginum* sententia comprobat. Tentabo alium eiusdem argumenti locum apud Nonium, in Mi lerauit:

Varro γνῶθι σεαυτόν. Et rex & miscellus ille pauper amat, habetque ignem intus acrem, hic ephebetum mulierauit: hic ad me deca adolescentem cubiculum pudoris primus polluit.

de quo alij aliter: ego ex ductu litterarũ legenm, *hic effœtum mulierauit: hic Catamedeo adolescenti cubiculum.* Sententia, meo animo, commoda. Vterque, inquit, amat, rex & pauper: hoc interest, quòd ille in exoleto aliquo sitim restinguat: iste rex integellum & Ganymedi similem adolescentem polluat. Cubiculum porrò pudoris quam partem in puero nominet, non opinor Apollinem Delphicum consulendum esse.

CAPVT X.

Plauti Pseudolo locorum duûm cum Græcis comparatio.

QVOD Plautus sanè quàm lepidè scripsit Pseudolo in personâ gloriosi illius coqui, Scenâ, Forum coquinum:

Nam ego ita conuiuis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suauitate condiam,
Vt quisque quidque conditum gustauerit,
Ipsos sibi faciam vt digitos prærodat suos.

idem planissimè alter coquus de se prædicat apud Alexidem:

Θαυμαστὸν ἐκεῖ δῶρμα ποιῶ, πολλοὶ δ' ἐγὼ
Ἐὰν ὀσφρανθῇ σοι, περιφαγεῖν τοὺς δακτύλους
Σαυτοῦ γε χαίρων.

Sicut & illud quod apud Philemonem comicum coquus gloriatur diuina se quædam & ad immortalitatem vnica condimenta reperisse:

Ἄπαν-

Ἅπαντες οἱ φαγόντες ἐμβιῶντ' αὖ θεοί.
Ἀθανασίαν εὕρηκα, τοὺς ἤδη νεκρούς,
Ὅταν ὀσφρανθῶσιν, ποιῶ ζῆν πάλιν.

non minùs lepidè eâdem illâ Scenâ Latina Musa expressit:

B A. *Quid tu? diuinis condimentis vtere?*
Quis prorogare vitam possis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? COQ. *audacter dicito.*
Nam vel ducenos annos poterunt viuere
Meas qui esitabunt escas quas condiuero.

CAPVT XI.

E. Propertij libro 1. complures loci obseruati.

VENIO ad Propertium, ocellum, &, vt sic dicam, smaragdum poëtarum, è cuius lib. 1. carptim quædam delibitabo.

Eleg. II.

Littora natiuis pellucent picta lapillis.

Falsò supposita vox est. Nam libri omnes veteres, *persuadent picta*, & vetus Fuluij in orâ, *aliàs*, *Collucent*. Eleg. III.

Dum me iucundis lapsam sopor impulit alis.

Vatic. *lassam sopor.*

Eleg. IV.

Tu licet Antiopæ formam Nycteidos, & tu
Spartanam referas laudibus Hermionem.

Quattuor mss. *Spartanæ. r. l. Hermionæ.*

Et te circum omnes aliàs irata puellas
Deferet; heu nullo limine carus eris.

Libri vet. *Differet.* optimè. vide Nonium.

Eleg. V.

Quod si fortè tuis non est contraria votis,
At tibi curarum millia quanta dabit?

Vatic. & Farn. *Quod. s. fortè tuis. n. e. c. nostris.* Mureti, *fortè tuis n. e. c. nostris.* Ex quibus, nisi vanitatem vulgatæ lectionis nihil extrico. Nisi placet:

Quod si fortè animis n. e. contraria nostris,
Ah tibi. Eleg. VI.

Vlteriusque domus vadere Memnonias.

Vetus Farnes. *vadere in emonias.* Æmonia ora quæ sit, notum, & anteà Riphæos montes nominauit. Cogitent docti.

Nam tua non ætas vmquam seruiuit amori.

Veteres omnes, *cessauit amori.* & ea germanissima lectio.

Lydia Pactoli tingit arata liquor.

Optimi & doctissimi Turnebi coniecturâ, *tingit arata.* comprobant Farn. & Fuluij libri. Vetus Mureti in orâ, *cingit arata.*

Eleg. VII.

Te quoque si certo puer hic percusserit arcu,
Quod nolim, nostro euolsse Deos.

Admonui olim in illis iuuenilibus Variarum libris, *heu voluisse*, legendum videri: Canterus noster *euoluisse* probat. Sed libri omnes *euolsisse*, præter Vatic. qui *te violasse* refert.

Nec tibi subiiciet carmina seuus amor.

Fuluij & Mureti libri, *ferus amor.* rectè.

Eleg. VIII.

Nunc mihi summa licet contingere sidera plantis.

Insolens locutio, Cælum plantis siue pedibus tangere: vide ne verius sit legi, *sidera palmis.*

Eleg. IX.

I quæso & tristes istos depone libellos.

Libri, *compone libellos.* benè & propriè.

Tum magis Armenias cupies accedere tigres.

Vet. Ful. *cuperes accedere.* Mureti, *cupias.* Vereor ne Propert. scripserit, *capiare accedere.* vt Varro, *capiuntur sequi matribus.*

Dicere quo pereas, sæpè in amore iuuat.

Tres veteres, *in amore leuat.*

Eleg. X.

Vidimus in longam ducere verba moram.

Libri, *Vidimus in longâ d. v. morâ.*

Possim ego diuisos iterùm coniungere amãtes.

Veteres, *diuersos iterùm.* benè & propriè. Vide Canteri nostri Lectiones.

Hoc magis effecto sæpè fruare bono.

Fuluij & Farn. *affecto.* Probo vulgatam. Veteres enim Effectus & Effectũ dixerunt, vt, Successus & Successum. Plautus Pseudolo, *Hos fugitastis Quirites successis bonis.*

Eleg. XI.

Aut teneat clausam tenui natitantis in vndâ.

Hæc lectio ab elegantissimo Mureto est, & sanè eius libet scriptus *natantis* habeat. Alij omnes *Teutantis*, vel *Tuetantis.* Vaticano est *Tuctantis*, cum interpretatione hac, *Insula vel fluuius paruulus.*

Eleg. XV.

Sæpè ego multa tuæ leuitatis damna timebam.

Mira varietas librorũ. Vet. Farn. *leuitatis signa.* Mureti, *leuitatis iura.* Vatic. *dura.* Postremam veram arbitror, & puto disting. *multa tuæ leuitatis, dura, timebam. Multa leuitatis,* Græcanicum est. *Dura* autem, vt illud,

At nũc, dura, paras Phrygias nũc ire per vndas.
Et potes externos manibus componere crines.

Non dubito quin scrib. sit *hesternos.* frequenti lapsu.

Eleg. XVI.

Te non vlla meæ læsit petulantia linguæ
Quæ solet irato dicere tuta loco.

Putaui aliquando emendandum, *turba loco.* libri omnes, *tota loco.*

Eleg. XVIII.

Quid tantū merui? quæ te mihi carmina mutāt? Fortè scrib. *crimina mutant.* idque sequentia probant.

An tua quod peperit nobis iniuria curas?

Emendandum opinor, *At tua quod peperit.* Hæc leuia & nebulæ cyatho non emenda quibusdam visum iri scio: mihi tamen satis esse ea esse in Propertium. Rectè autem ille Siculus:

—— ἐν δ' ὀλβίῳ ὄλβια πάντα.

CAPVT XII.

Plauti versus Truculento de opinione correctus.

FOEDE corruptus Truculenti versus est, Scenâ, Eo mihi amare:

Non enim possunt militares pueri & à vio educier.

cuius emendationem spisso & vix inueni: nisi fallor, inueni tamen. Nam cùm in Vaticanis sit, *pureeetanio educier.* non longè ab eâ scripturâ abiens, legend. censeo, *Prutanio exducier.* Quippe fabula hæc acta Athenis. In quâ vrbe cùm πρυτανεῖον fuerit, in quo benè meritis de publicâ re victus daretur: nōne ἀστείως videtur meretricem istuc respexisse, & facetè militi obtrusisse, non posse statim militares liberos publicitus in Prutanio ali? Quod autem Turnebus leg. censuit, *à viâ educier* : monuerat id sanè iam ante eum Alciatus, nec tamen cuiquam cui pectus sapit, probauerat.

CAPVT XIII.

De Ciceronis locis duobus Epist. ad Q. Frat. coniectura.

QVOD sine fraude meâ liceat, post Manutium & Lambinum duos illos quasi primæ sententiæ Consulares, quid de Ciceronis duobus locis censeam, ego imi subsellij Senator liberè promam.

Ad Q. Fr. lib. II. epist. XII.

De Pompeio assentior tibi, vel eu potiùs mihi. nam vt scis iampridem istum canto Cæsarem.

Non dissentiunt libri: ego tamen imbibi Ciceronem scripsisse, *iampridem istunc ante Cæsarem.* Monuerat videlicet Q. Frater Ciceronem, vt Pompeij amicitiam foueret, néve ita se daret Cæsari, vt obliuisceretur illius: respondet Cicero. Ego verò parebo tibi, vel potiùs iampridem parui. Nam Pompeium olim colere cœpi ante Cæsarem. Facilis verò & perfrequens librariorum lapsus, *istum cante* litterâ à fine dictionis ad initium ablegatâ. Vnde nata vulgata lectio, quam nunc apud sapientes iudices denatam volo.

Lib. III. epist. II.

Interim ipso decimo die quo ipsum oportebat hostium numerum & militum renunciare, in re hæsit summâ infrequentiâ.

Lambinus emendat, *irrepsit summâ.* Probauerim ipse, *mirè hæsit summâ in frequentiâ.* Hæsisse autem frequenti Senatu Gabinium scribit, quia plures milites amiserat, quàm cæciderat hostes. D. E. R. I. C.

CAPVT XIV.

Plauti Miles emendata.

SCENA, Mihi ad enarrandum:

Hoc oppidum Ephesus 'st, idem est miles meus herus.

Fortè leg. *inde est miles:* vel, *indidem.* vt significet eum Ephesium esse.

Vbi sumus prouecti in altum, id quod volunt, Capiunt prædones nauim.

Videtur vox abesse, legendumque, *id quod di volunt.* Sic enim in rebus subitis loqui solét.

Scenâ, Nisi Hercle:

Domi habent hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Mirè variant libri. E Vatic. vnus, *omnes molis mihficos:* alter, *omne olus mihficos.* Aldi editio, *molis mellifica.* Latet ὕπουλον vlcus.

—— *feriens femur*

Dextrum ita vehementer quod acta ægrè suppetit.

Puto verum, *quod tactu ægrè.* pro, Tactui. Vnus tamen Vatic. *quod ictu.*

Curre in obsidium perduellis, nostris præsidium para.

Libri mei consentiunt cum Camerarij, *Cor in obsidium.* ex quo vir ille doctissimus, & qui primus ad Plautum iuuandum signum sustulit, legit, *Coge in.* Ego antiquam scripturam reponendam putem, *Corre in.* pro Curre.

Scenâ, Nisi quidem ego:

Dum ego in tegulis sum, illac hac se hospitio edit foras.

Legerim, *illæc se hospitio dedit foras.*

SCE. *quidum? quia ludo luto.*

Rectè Vatic. *quia luto iam.* locus fuit in vicinâ pronunciatione litterarum D. & T. vt & apud Cicer. II. De Oratore.

CAPVT XV.

Liuius aliquot locis restitutus.

LIVIVS lib. IV.

Placet tollendæ ambitionis causâ Tribunos legem promulgare, ne cui album vestimentum addere petitionis causâ liceret.

Sordes & quisquiliæ sermonis, *addere vestimentum.* Libri vet. *album inuestimentum.* Scribendum diuisim, *in vestimentum.* Vetuit autem lex album addi in vestem, id est, cretam, gypsum, & similia, quibus togas suas ornare petituri solent. ex quo & nomen manauit Candidati. Res nota. Bonus Rhenanus Inuestimentum interpretatur ab inuestiendo, quo verbo ICti vsos ait. Acumen hominis!

Liuius eodem libro, infrà:

Ipse in sinistrum cornu quod incendio similius quàm prælio territum cesserat flammis, accurrit: claráque voce, Fumóne victi, inquit, velut examen apum loco vestro exacti inermi cedetis hosti?

Hæret intricata sententia. Vir doctissimus Sigonius, *Similius* pro verisimilius positum censet. Ego putarim aliunde inculcatam eam vocem, & sic leg. *Quod incendio quàm prælio territum.* id est, potiùs incendio quàm prælio territum. Phrasis est perfrequens antiquis, quam vnus Tacitus sexcenties vsus reperitur, Plautus, & alij. Infrà:

Clamor dissonus, impar, segnis, sæpè iteratus, incerto clamore prodidit pauorem animorum.

Rectè Sigonius monuit de vitio. Quæ est enim hæc forma dicendi? Clamor incerto clamore prodidit. Reponit igitur ipse, *incerto tenore.* ad sententiam, rectè: ad scripturam, sanè quàm licenter. Arbitror verius, *incerto clangore.*

CAPVT XVI.

Plauti Truculentus correcta.

SCENA, Eo mihi amare:

Eo mihi amare, sero supplicium dannis ad amicam meam.

Ex Roueriano colligebam, *Eu mihi, amare, f. s. um bis ad amicam.*

PH. *At ego ad te ibam.* ST. *ad me delicia herclè verò seriò.*

Insitâ personâ lego, *ad me delicia?* PH. *Herclè verò, seriò.* STR. *Quamquam.* . .

Paullò superiùs:

Supplicium ad te hanc minam fero auri, si mihi ridespice.

Turneb. diuisim, *rides, spice.* Fortè leg. *sed me redespice.* antiquè D. interpositâ pro Respice, vt Antidhac, Medecum, Postidea, &c. pro Antehac, Mecum, Posteà. Sanè paullò pòst miles iterùm ad illam auersam, *Respice ergo, accipe hoc.*

Quamquam hic horridus est, quamquam hic squallidus est, at est bellus mihi.

Vaticani auctiores, *Q. hic qualis est, quam hic horridus citus bellum mihi.* In Aldi editione, *citus bellum mit.* Veram lectionem facilè est eruere, *Q. hic squalis. e. quamquam h. h. scitus, bellus est mihi.*

CAPVT XVII.

Nonius Marcellus carptim emendatus.

IN voce Enixæ.

ENIXAE *dicuntur feminæ nitendi, hoc est conandi, & dolendi labore perfunctæ, nixis quæ religionum genera parientibus præsunt.*

Haud dubiè leg. *à Nixis, quæ religionum.* Deriuat enim Enixas à Nixijs diuis, de quibus Festus: *Nixij Dij appellantur tria signa in Capitolio ante cellam Mineruæ genibus nixa, velut præsidentes parientium nixibus.*

Non. In Petauristæ.

Petauristæ à veteribus dicebantur, qui saltibus vel schœnis leuioribus mouerentur.

Lego, *vel schemis leuioribus.* sicut & in voce Sanniones. *Sanniones dicuntur à sannijs qui sunt in dictis fatui & in motibus & in schemis.* male vulgò, *Scænis.*

In Adolere.

Et adultum, quod est auctum, & auctâ ætate, vt aliquâ causâ maius solito factum.

Scribo, *quod est auctũ, & aut ætate, aut aliquâ.*

In Extrebrare.

Plautus Astrabâ, Cùm incuriosum locaretur terebratum quidem pertundis. Interpretatio Nonij irrepsit in verba Plauti. Nam sic leg. *Plautus Astrabâ, cùm in curiosum locaretur: Terebratum.*

In Prolubium.

Prolubium est patére amicitiam & fidem.

Mutilatus hîc Nonius est, & perspicuè scrib. *Prolubium est lubido.* deinde exemplum, *Prolubium est petere amicitiam.* ita lego.

In Proletarij.

Tunc Marcus præco primũ proletarios armauit.

Quid præconi cum curâ belli? Emendo, *Marcius prætor.*

In Augificat.

Ennius Andromachâ, Quid fit seditio, tabésne an numeros augificat suos?

Lego, *Quid fit? feditu tabétne*, id est languétne, deficit?

In Inibi.

Pacuuius Ilionâ, Profectò aut mihi est, tam iam potiuntur frugum.

Emendo, *aut iam potiuntur Frugum.* id est Phrygum.

CAPVT XVIII.

Litteram I. cum V. sæpè locum commutare, eiusque generis menda aliquanta sublata.

SVSPECTVM genus dicendi habeo quod apud Plautum Persæ initio legitur:

Quin mihi imperet, quin me suis negotijs præfulciat.

& labor vt existimem Plautũ scripsisse, Præfuciar, id est, Præficiar, V. pro I. iam crebrâ harum litterarũ alternâ migratione, vt mirari iure id nemo possit. Etsi non nego vulgatam ferri etiam posse, & commodè interpretari.

Apud Nonium Apisci, Lucilius:

Vt ego effutiam, quod ego te inprimis cupere apisci intelligo.

corrigo, *efficiam*. neque rectè vir doctus, *effugiam*.

Plautus Capteiueis, Scenâ, Iam ego:

Quid diuitiæ sunt ne optumæ. PHI. vnde excoquat seuum senex.

Legend. *sunt ne opimæ*. & id sequens responsum Philocraris liquidò conuincit, qui ad eam vocem allusit. Apud Noniũ, Diuidiæ, Accius, *Ne horũ diuidiæ & discordiæ dissupent & disturbent tantas etiam optumas ciuium diuitias.* itèm emendo, *tantas & tam opimas*.

Plautus Pœnulo, Scenâ, Fuit hodie:

——— *quisque è patriâ*

Perdidi paruas, redde his vbertatem, inuictæ præmium vt esse scum pietati.

elegans & certa iuris emendatio, *redde hũ libertatem*. Infrà eâdem Pœnulo: *Iniuriarum multò induci satius est.* Legend. *multam dici*. vt suprà memini monere.

CAPVT XIX.

Ciceronis Epistolæ ad Atticum restitutæ.

IN Epistolis ad Atticum post illos quasi III. viros rei litterariæ constituendæ, Victorium, Manutium, Lambinum, monebo quædam, leuia per se & tenuia, sed tamen magna, ideò quòd præterita ab illis magnis.

Lib. XII. epist. XXI.

De hortis quoniam probas, effice aliquid: rationes meas nosti. si verò etiam à Faberio recedit, nihil negótij est.

Lambinus, *à Faberio procedit*. Manurius, *res cedit*. Ego scripserim, *recidis*. id est, aufers, abscindis. Loquitur de nomine Faberiano.

Ibidem:

Ne Silius quidem quidquam vtitur, & ijs vsuris facillimè sustentabitur.

Lego, *& ei vsuris*. intellegit Silium diuitem facilè vsuris duci posse, sine paratâ pecuniâ.

Epist. XXII.

Enitar, si quo modo potero, vt præter me nemo dolorem eum sentiat; si vllo modo poterit, ne tu quidem.

Fortè scrib. *præter te nemo*. probant sequẽtia.

Epist. XL.

Sed tamen auidè sum affectus de fano: quod nisi, non dico effectum erit, sed fieri videro, audebo hoc dicere, incursabit in te dolor meus.

Traiectis verbis leg. puto, *quod nisi, non dico fieri videro, sed effectum erit*. Et id ad cupiditatem Ciceronis exprimendam inprimis facit.

Lib. XIII. Epist. XXXI.

Quæ cogitatio si non incidisset (mihi crede istuc vt cetera) non laborarem. Mutatâ distinctione concinnior sententia efficitur, *si non incidisset, (mihi crede) istuc vt cetera non lab.*

Epist. XXXIII.

Sed casu sermo à Capitone de augendâ vrbe. à ponte Muluio Tiberim duci secundùm montes Vaticanos.

Omnes planè veteres, etiam ille Bessarionis, *Tiberim pauci secundùm*. Ex quo Manutius diuinat, *pandi*. Ego arbitror leuem caussam fuisse libris omnibus deprauandis. Scriptum erat in archetypo aliquo *pduci* concisè primâ syllabâ, pro *perduci*. Mansit p nudum, & ex d litterâ, remoto temone factum est a. Hinc illud ænigma, *pauci*. ad quod soluendum OEdipo opus erat, nisi ego Dauus accessem. Idem error in omnibus Taciti libris.

De vitâ Agricolæ.

Paucos numero circum trepidos ignorantiâ, cælum ipsum ac mare & syluas ignota omnia circumspectantes clausos quodammodò ac vinctos alij nobis tradiderunt.

cùm certè leg. sit, *ac vinctos dij nobis*. sed diuulso remone, factæ sunt ex d. duæ litteræ, a. i.

Epist. XXXVII.

Noui nihil sanè nisi Hirtium cum Quintio acerrumè pro me litigasse: omnibus eum locis facere, maximeque in conuiuijs. cùm multa de me, tum redire ad patrem.

Lam-

Lambinus delcto verbo, *omnibus eum locis maximeque in con.* ego immutabo, *eum locis furere, maximeque* leg. cenſeo.

Epiſt. xl.

Sed coram. magna enim res & multæ cautionis. cras igitur, niſi quid à te commotus.

Aut leg. *niſi quid a te commonitus:* aut, quod probabilius, vltima vox ad principium ſequentis epiſtolæ ableganda eſt, hoc modo, *Commotus venit ille ad me.* Vide.

Lib. xiv. epiſt. i.

In ſermonem ſe poſt Idus Mart. præterquam Lepidi veniſſe nemini.

Lambinus aliter: ego lego, *veniſſe neminis.*

Epiſt xvi.

Perpaucis diebus in Pompeianum, poſt in hæc Puteolana & Cumana regna renauigare.

Lambinus, *regna renauigaturus.* Aptius ad ſcripturam veterem arbitror, *renauigaro.*

Epiſt xviii.

De Herode tibi aſſentior. Saufeiu legiſſe vellem.

Vetus liber, quo vſus ſum Romæ à P. Manutio, *Saufeij legiſſe.* optimè. intelligitur, Librum aut Scripta.

Epiſt. xix.

Venio ad recentiores litteras tuas. quanquam de Seruio iam reſcripſi me facere magnam πρᾶξιν Dolabellæ. mihi mehercle ita videtur, non potuiſſe maior, &c.

Emendo, & diſtinguo, *iam reſcripſi. meri' facerem. π. Dolabellæ? mihi meherclè.* Atticus leuiter admonuerat Ciceronem eum videri nimium amplius laudibus factum illud Dolabellæ tollere: illi parti reſpondet.

Lib. xv. Epiſt. iv.

Redeamus igitur quoniam ſæpè vſurpas ad Tuſculanas diſputationes. Saufeium pete celemus: ego nunquam indicabo.

Lambinus, *Saufeium de re celemus.* Lego, *Saufeium perte celemus.* Saufeium, inquit, hominem Epicureum vide vt tu celes de Tuſculanis libris, in quibus tam acriter contra illam ſectam: ego quidem nullus indicaro.

Epiſt. xvi.

Tu velim ſi quid tibi eſt à tuis ſcriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias.

Alter Vatic. *ſi quid tibi eſt à Statio ſcriptum.* Fuit Statius libertus Quincti.

Epiſt. xviii.

Tamen cum profectus eſſem, & in lacu nauigarem, Tironem ſtatui ad te eſſe mittendum.

Duo Vatic. *& in lacunâ vigilarem.* Suſpicari libet, *in illâ curâ vigilarem.*

Epiſt. xx.

Dolabellæ mandata ſint qualibet, modò ali-

quid vel quòd Nicæ nunciem. quis enim hæc, vt ſcribis ante nos? non dubitare quenquam prudenter quin meus diſceſſus deſperationis ſit non legationis?

Lambinus edidit, *vt ſcribit ante nos? Nunc dubitare.* Manco in coniecturâ meâ veteri, *quis enim hæc? Vt ſcribis, autumo non dubitare quenquam prudentem.*

Lib. xvi. Epiſt. i.

Nonis Quinctil. veni in Puteolanum iens ad Brutum. in Neſide hæc ſcripſi.

Legend. *iens ad Brutum in Neſidem.* Brutus enim in Neſide erat: poſt hanc Epiſtolam, ſtatim illuc Cicero. Vide ſeq. Epiſt. & iv.

Ibidem:

Itáne Nonis Iulijs? mehertulè iſtis. ſed ſtomachari totum diem licet.

Ex Vatic. altero qui habet, *de herculè iſtis,* ſuſpicabar leuiter ſcrib. *Di herculè iſtis.* Dij, inquit, malè faciant iſtis curatoribus ludorum Bruti, qui Nonas Iulias nominarint. Nam Bruti inſcientis nulla culpa.

Epiſt. viii.

Et rem gerit palàm: centuriat Capuæ, dinumerat. iam iamque video bellum.

Placeret, *centurias Capuæ dinumerat.*

CAPVT XX.

Plauti Miles emendatur.

SCENA, Rem omnem:

Poſtquam admiſere aures meæ tuæ moram orationis.

Vatic. vnus, *Poſtquam adhiberem*, alter, *adhibere.* Puto rectum, *adhibére.* Bibere ſermonem alicuius, frequens tralatio Plauto.

Quas me iuſſiſti adducere ; & quo ornatu.

Ac. *heus noſter.* Ba. *eſto.*

Paleutrio Acroteleutium ſalutat.

Vitioſa diſtinctio. Scribe, *heus, noſter eſto.* Pa. *Paleutrio. Ac.* Noſter eſto, familiaris locutio alterius laudādi vel cōfirmandi. Trucul.

Tantò melior, noſter eſto, ſed de tuo viuito.

Bacchid. —— *Puero ſic dicit pater,*

Noſter eſto, dum te poteris defenſare iniuriâ.

Virgil. ii.

Noſter eris, mihique hæc ediſſere vera roganti.

—— *ni ludiſicata lepidè*

Ero, culpam omnem in me imponito.

Laudat hunc locū Nonius in Ludificata, ſed turpiter corruptâ ſcripturâ: LVDIFICATA *ero hominem, pro ludificata lepidè ero, culpam omnem in me imponit.* Emendandum verò, LVDIFICATA *ero pro Ludificauero.* Plaut. *Ni ludiſicata lepidè ero,* &c.

Quid tibi ego mittam muneris? AC. *dátne abs se mulier operam?*

Rectiùs Varicani, & vetus editio, *des ne aliæ mulieri operá*. id est, ne cum aliâ muliere delicias facias. Appositè enim ira optat illa quæ seni huic ad lectum & pro concubinâ erat.

Scenâ, Voluptas est:

Quid ea? ingenua? an festuca facta?

Id est, Reueránc ingenua est? an per festucam ingenua facta? id est, liberta. Nam qui per vindictam manumittebantur, iis festuca imponi solet. Allusit Agellius lib. XX. *conferens vim illam ciuilem & festucariam cum vi bellicá & cruentá.*

CAPVT XXI.

In Senecæ Ludo de morte Claudij quædam animaduersa.

IN Ludo Senecæ fugit interpretes quis L. Licinius sit nominatus his verbis:

Hunc ego reddo tibi Lugduni natum, vbi L. Licinius multos annos regnauit.

Puto autem Licinium illum intellegi, qui ab Augusto præfectus Gallis fuit, de cuius intolerabili in Gallos regno vide Dionem Cassium lib. LIV.

Scilicet hic pius & iustus quoniam Druidarum perfidæ gentis Gallicæ immanem religionem, à quâ ciues submoueram, prorsus exstirpauit?

Hoc totum, *perfidæ gentis Gallicæ*, quis negarit ineptum glossema esse? Nam Druidæ sacerdotes Gallorum sunt, non gens aliqua Galliæ peculiaris.

Adiudicatur C. Cæsari: illum Aeacus donat. Is Menandro liberto suo tradidit, vt à cognitionibus abesset.

Scribo, *vt à cognitionibus esset*. Liberto tum officia erant, A studijs, Ab epistolis, A rationibus, &c. Itaque irridens Seneca temeritatem & impeditiam Claudij in cognoscendo & iudicando, ait κωμικῶς illum traditum Menandro liberto Æaci, vt scilicet homo prudens illi A cognitionibus esset.

CAPVT XXII.

Plauti Miles correcta.

SCENA, Cohibere intrà:

Lautam vis, an quæ nondum sit lauta?

Ambigi de sententiâ video. Opinor ipse per Lautam, intellegi fœminam quæ muliebris patientiæ legem iam acceperit: per Illautam, virginem, & quæ iugum nondum tulerit. Nam moribus Ro. virgines à lauationibus & balneis publicis arcebantur: sicut & pueri ante pubertatem. Inde Iuuenalis:

Nec pueri credunt nisi qui nondum ære lauantur.

potest tamen & simpliciùs, ac fortasse veriùs capi, Lauta pro eleganti, mundâ: vt sequentia addita sint per vanum, vt solet, iocum.

Quasique hoc anulum animo suæ ancillæ dederit.

Repugnant huic scripturæ libri. Vaticani duo, *hunc anulum famæ suæ ancillæ*. Cassinas, *fame se*. Tu diuina.

Memineris ne Philocomasium nomines.
PL. *quam nominem?*
PA. *Dicam iam*. PL. *nempe eandem quæ dudum c.e.*

Vatic. vnus, PA. *Dicam*. PL. *nempe*. alter, *Glycerim*. idq; putum puto, aut certè, *Glyceram*. Argumento est argumentum fabulæ. Simulabatur enim aduenisse Athenis germana soror Philocomasij, cui Glycere nomen esset: eam Pleusidippes iubetur ad nauim arcessere. Suprà, *Quis igitur vocare?* PH. *Glycere nomen est*. Frequens porrò in libris error d pro cl. vt Dinia pro Clinia, & similia.

Scenâ, Quantas res:

Si falsa dixeris loris excruciabere.

Ita edidit Camerarius contra libros, qui *nocio excruciabere* referunt. Fortè, *ocyùs excr.*

IVSTI

IVSTI LIPSI ANTIQVARVM LECTIONVM LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

E Plauti [illegible] quædam de[illegible]ta.

FL[illegible]RIFERI[illegible] *vt apes in [illegible]alti-bus [illegible] libant* itidem [illegible] ex illo Musa-[illegible] & [illegible]atiarum horto [illegible] Pl[illegible] flo-res aliqu[illegible] ad texendam huius cap[illegible]re.

Sc[illegible] Fa[illegible]

CL. *Tace [illegible]ne.* CH. *comprime [illegible]um.*

OL. *imò [illegible]unc.*

Mancus ab aliquot verbis est vers[illegible]s. idque numeri clamant. Censeri enim u[illegible] h[illegible]icis d[illegible]bet. [illegible] be[illegible], *t[illegible]o [illegible]ne quis dicit dare.* [illegible] *dud[illegible]t dare.* Libe[illegible]or [illegible]ò iocus est, vt [illegible]et Plautus. Cùm alter seruus dix[illegible]t, C[illegible] il[illegible], n[illegible]loq[illegible]atur videlicet: [illegible] id m[illegible]ice conuerten[illegible], [illegible]ò hunc, in[illegible]uit, po[illegible], [illegible]est à puero dare. Dan[illegible] v[illegible] b[illegible]ter Pl[illegible]st conue-nitque propriè in mulieres cùm dant [illegible]ud quod *D[illegible]nt [illegible] aßi[illegible]ue, nil tamē inde perit.* Hîc e[illegible]d viro qui muliebre offic[illegible] f[illegible]nctus.

Credo [illegible]ercl' hodie deuorabit fortes, si attigerit.

Sc[illegible], *deuotab[illegible].* Sce[illegible], Non mihi [illegible]cere:

I[illegible]undâ [illegible]ruum aquâ faciam probè.

Al[illegible], *urnum [illegible].* Leo, *cernuum.*

S[illegible], Sc[illegible].

N[illegible] p[illegible] [illegible]bam [illegible] hab[illegible] addecet

[illegible]lam viro: & qu[illegible]d habet [illegible]artum, ei haud commodi est.

Le[illegible] & [illegible]stin[illegible]o, [illegible] *quod habet, partum ei haud [illegible]mod[illegible] e[illegible]*

S[illegible], S[illegible]ia magna:

Non matron[illegible]rum [illegible]icium sed meretricum.

Vt versus [illegible]onstet, [illegible]nd. *m[illegible]tronarum [illegible] me-retricum.* Vt Cr[illegible] a[illegible]m, Ho[illegible]niu, a[illegible]iqui.

Scen[illegible], Nulla sum:

—— qu[illegible] e[illegible] n[illegible]æc meraclo

Se vsbiam per[illegible]u[illegible]t [illegible]ore Libyco.

Quis iste [illegible] Li[illegible]cus. [illegible]eulæ [illegible]erræ. Haud dub[illegible] scrib. [illegible]r[illegible] *ert.* Tondem pæne [illegible]er-bis En[illegible]s a[illegible] [illegible]ium, *Hæc anus se [illegible] ore [illegible] [illegible]eraclo* valet meraculo, [illegible]i placet [illegible] *meraco.*

—— neque [illegible]e tuam neque se suam

Neque viri vitam sinet in cra[illegible]um protolli.

Scribe, *sincere in.* Scena Sensim superattolle:

Quid e[illegible] OL. *pectus mihi [illegible] it nunc hæc [illegible]obito.*

Su[illegible]picor ἀρχαϊκῶς Plautum sci[illegible]psi[illegible] *mihi taois,* pr[illegible] Tangit. & paullo post, *qui bellè hunc tractato non tagit.*

CAPVT II.

De Ciceronis locis tribus coniectura facta.

NON sum pertinax · eripi mihi tamen difficulter potest, quin Ciceronis lib. I. De finibus, in versu Lucil[illegible]j:

[illegible]nni ipem Ponti Tritanni centurionum.

q[illegible] in eo, inquam, versu confusè scriptum sit, *Tritanni* pro *Titi Anni.* Nam Tritannius monstrum nominis à finibu[illegible] R[illegible]. imperij in extremos barbaros amandandum. etsi in Plinio tamen Tritanum gladiatorem lego. lib. VII. cap. XX. At Pontius, Titius, An-nius, genti[illegible]a & nota Ro. nomina. Libro etiam III. De Or[illegible].

At Q[illegible] locius puer didicerat, sed quod erat aptus ad illud, totumque cognorat, [illegible]uit vt est apud Lucilium,

—— quamuis bonus i[illegible]st

Samnis in ludo ac rudi[illegible]us caußis satis asper.

vulgata hæc [illegible]ptur[illegible] diuersa abit a libris [illegible]ceris, qui omnes, *rudibus cuuis* aut *cumis* præferu[illegible]. Ex quo Lambinus *cuinis.* Ipse cō-firmo scribend. *rudibus, ciuis satis asper.* Hac [illegible] Ma[illegible]il[illegible]r ill[illegible] Samnitium bonus la[illegible]sta & [illegible] hoc tan[illegible], nec aliud curat: at Q[illegible] [illegible]uis & ipse bonus Sam[illegible]is, & aptu[illegible] g[illegible]atorio ludo ac rudi-bus, t[illegible]men [illegible]lo [illegible] ciuis di[illegible]ens, na-uus & experien[illegible]. Id enim valet, Ciuis asper. Ma[illegible]tial. *Sane certus est & asper homo est*

Procuratorem vultu qui præ[illegible]erat ipso.

Eodem libro inferiùs:

Aut [illegible]um int[illegible]gi volumus ex toto partem, vt cum vnum turmam [illegible]quitatum populi Ro. di-cimus: aut ex vno plures [illegible] vt,

At R[illegible]manus homo t[illegible]n[illegible]e[illegible]si res bene gest[illegible] est,

Cor [illegible]e[illegible] no trepidat [illegible] aut cum ex pluribus in-telligitur vnus.

N[illegible]s sumus Romani qui f[illegible]imus Rutuli.

Postremum hunc versum persuasum mihi est Ennium (eius enim hi versus sunt) de se ipso pronunciasse, prædicantem beneficium acceptæ ciuitatis Romanæ. Cicero: *Ergo illum qui hæc fecerat, Rudium hominem maiores nostri in ciuitatem receperunt.* Quod si est: quis hærebit quin emendandus sit, *qui fuimus Rudij.* Nam ex Ciceronis verbis clarum est de vno solo intelligi. Annotat doctissimus Lambinus in antiquis esse, *qui fuimus ante Rutili.* ex quo suspicio est ne forte scribend. sit, *qui fuuimus antè Rudei*, versu Heroico. Nam Strabo lib. vi. disertim Ennij patriam Rodæos nominat, seu, quod verius, *Rudias.* Ita enim Ausonius:

Vnde Rudinus ait, diuum domus altisonum cæl.

CAPVT III.

Plauti Truculentus emendatus.

In Prologo:

De vestris magnis atque amœnis mœnibus.

Vaticani, *De mœriis magnis.* Lego, *De mœriis.* antiquè, vt *Cœrare*, pro Curare, *Mœnera*, & similia.

Scenâ, Non omnis ætas:

Quid peiierandum est etiam præter munera.

Alter Vatic. *perietandum.* optimus ille, *perierandum.* rectè, & eam eius verbi perpetuam scripturam esse debere censeo: quando & Periuria dicimus, non Peiuria.

Qui nostræ ætati tempestiuo temperent.

Veteres, *Temperint.* vt Edint, & talia.

Triplo plus scortorū esse eam quàm ponderum.

Vaticani tres, *Eriplus scortorū.* Forte legend. *Aeri plus scortorum esse iam.* quasi dicat, argentaria sic obsideri à scortis, vt æs iam minus ponderum habeat quàm eiusmodi nebulonem. Nisi placet, *Triplum scortorum.*

Scenâ, Ad fores:

Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum.

Vatic. *adducituram.* antiquâ ratione, vt Attentum.

Nimis otiosum hominem arbitror esse te.
DI. *quinam arbitrare?*

Ijdem, *quianam arbitr.* Rectè & vt Virgil.

Heu quianam tanti cinxerunt æquora nimbi?
Nam aduersum legem à me ob meam scripturam pecudem accepit.
AST. *Plerique idem quod tu facis faciunt rei malè gerentes.*

Rouerij liber, *pecudem accepit Aeráque.* AST. *Idem quod.* Probo vehementer. Æra vocabant multam pecuniariam quam portitores aut scripturarij imponerent. Varro, apud Nonium: *Aes defraudasse camponem, camponam* *luto oblenisse, tum portitores æra indixe.* Ita lego, *Indixe*, pro Indixisse.

——*si orationes*
Ambituris, qui arare solent ad eos verò ire melius est.

Libri non erubescunt, ijque Romanâ simplicitate hîc liberam sententiâ exprimunt, *qui arari solent ad pueros ire.* Intellegit de cinædis, qui arari metaphoricôs dicuntur. Vnde Lucretio telum Priapi, Vomer. & Virgilio pars illa in fœminis, Sulci.

Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.

Vaticani, *probri, sumpsit intueri.* Nimirum Plautina scriptura fuit, *sumpsed intueri*, vel, *eum sed*, d addito.

In melle sunt linguæ vestræ atque orationes.

Alter Vatic. *In medie sunt.* alter, *In medio.* Suspicari quis possit de antiquâ scripturâ, *In melde.* id est, *Melle.* d pro l. vt Daerumæ, Vdysses, Dapsilus, Cadamitas.

CAPVT IV.

Agellij Noct. aliquot maculis liberatæ.

Ad hanc nocturnam lucubrationē Noctes Atticæ mihi boni nominis causâ vocandæ sunt, quas desultorio more percurrens emendabo.

Lib. III. cap. III. De Comœdijs Plauti:

Sed enim Saturionem & Additum & tertiam quandam, &c.

Leg. *& Addictum.* Lib. XV. cap. XII. verba ex oratione C. Gracchi:

Biennium enim fui in prouinciâ: si vlla meretrix domum meam introiuit, &c.

Totam hanc partem orationis Gracchi Plutarchus quasi de industriâ conuertit in Gracchis. Quem vide. Sed enim aut apud eum corruptè scribitur, Gracchum, dum Quæstor esset, triennium in prouinciâ mansisse: aut hîc non rectè legemus, *Biennium enim fui*, sed, *Triennium.* Lib. X. cap. XXV.

Telorum, iaculorū, gladiorumq́; vocabula, &c. libitum fortè nobis est sedentibus in rhedâ conquirere, neque itidem aliarum ineptiarum vacantem stupentemque animum occupare.

Scribo, *conquirere*, *itemque vicem aliarum.*

Lib. XIX. cap. X. versus Ennij:

Otioso initio animus nescit quid velit.

Lego, *Otioso in otio.*

Lib. XVI. cap. IV. verba Cincij:

Miles cùm die qui prædictus est aberat, neque excusatus erat, infrequens dabatur.

Emendo, *infrequens dicebatur.* Plautus allusit Truculento:

Vbi

Vbi videt, pro infrequente eum mittas mihi tuâ domum.

Lib. xx. cap. vltimo:

Nos verò (vt cætus noster est) incuriosè & immeditatè, ac prope etiam subrusticè, &c.

Omnino legend. *vt captus noster est.*

CAPVT V.

Plauti Miles emendat[illegible].

SCENA, Præcepta facito:

—— ne tu hercle obsecro opinor
Resipisce, si ad herum hæc res peruenerit, peribis pulchrè.

Aliquot ver[illegible]s auctior alter Vatic.

Ne tu here[illegible]e opinor magnum malum
Obsecro reperies, si ad [illegible] ru h[illegible] peristi pulchrè.

Scenâ, Satin' abijt, transpo[illegible] iu versus [illegible]dentur, & hoc or[illegible]e legendi:

Ita sum c[illegible]us P[illegible]omene, vt ne' iam
Verum me pu[illegible]ulare prius tecum æquum fice,
An me expurgare [illegible]c tib[illegible] videatur æquius,
Nisi istæc non est hæc.

Ibidem:

Li[illegible]tae. PE. *inquire iubea & plac[illegible] festa.*

Ex Cassinati colligitur, PE. *quin te iubeo, &c.*

Nam è summo puteo similior numquam potest.

In eodem [illegible], [illegible]amex vno puteo.

Nunc demû[illegible] ui[illegible] ien[illegible]em [illegible]u esse arbitror.

Scribo ex V[illegible]c. à m[illegible]ienter.

Sc[illegible]:

Cur non vtinam procreare l[illegible]eros lep[illegible]mum est.

Aliquot veteres, *Lepidus sonus.* Lego, *Lepidum si onus.*

Nam bona vxor si ea quidem deducta est vsquam gentium.

Le[illegible] *educta est.*

Bona mea inhiant, certatim dona mittunt & munera.

E Vaticanis germana lectio eruitur, *Certatim nutricant & munerant.*

Bonos hercle vt malos descripsit mores.

Vaticani, *Bonus bene vt. recte.*

Scenâ, Quantas res:

Vidi, bacchabatur aus[illegible], quassabant cadi.

Puto leg. *bacchabatur aula.* facili errore, i pro l. Turnebus legit *bama.* vas aquarium inquit: vt Iuuenal.

Dispositis prædiues bamis.

CAPVT VI.

Senecæ duo loci corr[illegible]cti.

SENECA philosophus lib. II. De Tranquillitate vitæ cum docere vellet sapientem supra omnia humana esse,

Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intrauit: non Capitolium, arcémve. habent ista hostile vestigium: illa quæ sapientem tuentur, à flammâ & ab incursu tuta sunt.

Emendant [illegible], *Patent ista hostili vestigio.* ego puto fuisse, *Pauent ista hostile vest.* frequenti errore, *Pabent*, b pro v.

Ibidem, de C. Caligulâ:

Tanta illi palloris insaniam testantis fœditas erat, tanta oculorum sub fronte simul latentium toruitas, tanta capitis destituti, &c.

Est qui legat, *sub fronte anili latentium.* Rectam l[illegible]onem arbitr[illegible], *sub fronte simâ latentium.* id est, turpiter depressâ, & vt capellarum nares, iacente.

CAPVT VII.

Conatus Plautini versus emendandi Truculento.

SCENA, Mirum videtur:

E[illegible] tu, iam postquam in vrbe crebrò commeo,
Dicax sum factus, iam sum cauillator probus.
AST. *Quid id est amabo? istæcce ridicularia*
Cauillationes vis fortasse dicere?
ST. *Ita vt pauxillum differt à canillulis.*

priores versus in vitio esse, manifesta res ex sequentibus. Rusticum enim illum verbum aliquod absurdè & imperitè pronuntiasse, paret ex eo quòd vrbana ancilla quasi diuinando mêtem eius persequitur. Adde quòd secundus versus in legem iambici trimetri committit syllabâ abundanti. Elegantissimi vir ingenij M. Antonius Muretus leg. censebat, (ita enim in sermone ab eo accepi) *Dicax sum factus, iam sum villator probus.* Rusticum enim illû truncasse capita dictionum, vt Rabonem pro Arrabonem, & Coniam pro Ciconiam diceret, sequentes versus docent. Ab eodem igitur exemplo, hîc (inquiebat M[illegible]re[illegible]) V[illegible]tor pro Cauillator erit. Probo & a[illegible]plector, ita Musæ me ament, amicissimi hominis [illegible]; quid tamen mihi leuiter videatur, no celabo Lectorem. Putarim leg. *iam sum caulator Probus.* Nam hominem à villâ & rure sumpsisse quiddam de copiâ domesticâ, & ad caulas ouium suarum alludentem Cauliatorem pro Cauillatorem dixisse, quid ni probabile sit? Et ad hoc exemplum versum illum è sequentibus emendatum, qui cæteroqui mirè friget, *Ita vt pauxillum differat à caululis.* quo rusticus quasi *[illegible]* suum illud Cauliator. Harum sententiarum vtra melior, verior, Senatum litteratorum hominum arbitrari volo.

CAPVT VIII.

[illegible] apud [illegible] explicatus.

QVARE meminit [illegible] Dio Cassius libro LIII [illegible] verba voluit:

Χειρίζ ... [illegible] ... (Greek passage, largely illegible)

Et post pauca addit.

[illegible Greek passage]

quæ postrema eruditus inter[illegible] ita nuper conue[illegible]: *[illegible] hodie [illegible] qui imperatorem verbis adhortantur, se ei dicant esse sacros.* Sed quis in veteri historiâ vmquam legit? Sacri tibi sumus Imperator. Arbitror igitur Dionem ita vertendum, *Deuotos [illegible] dicant*, & in mente eum habuisse morem antiquæ adulationis quo solent cum in [illegible] mibus ad Imp. tum in statuis eius [illegible] illud sollenne addere, *Deuoti numini maiestatique eius*. Plena exemplorum monumenta. Romæ in Farnesi[illegible] bus:

D. CAESARI
GORDIANO
FELICI. INVICTO
AVGVSTO
NVMESIVS. QVINTI[illegible]IANVS. V.P.
AB. EPISTVLIS. LATINIS
DEVOTVS. NVMINI
MAIESTATIQ. EIVS.

Idem in sexcentis lapidibus inscriptum vidimus [illegible] his notis, D. N. M. Q. [illegible] quin vulgo etiam ita loquebantur in gratiis habendis. Seneca De bene[illegible] cap. IV. *Nemo non [illegible] in animo [illegible] memoriam [illegible] nemo non deditum se [illegible] si quod aliud [illegible] quod [illegible] inuenit.* H[illegible] temporum morem Dio [illegible] illo m[illegible] dit, qui Hispan[illegible] exemplo se pro salute Augusti deu[illegible]. [illegible] Hispanorum, inquam: & [illegible] rectè Dio scripsit. Frustrà est vir doctus qui id in Gallos tantùm, auctoritate Cæs[illegible] nuc[illegible] existi[illegible]. Vide Plutarchum in Sertorio.

CAPVT IX.

[illegible] lauti correcta.

SCENA, Minus malum:
Sed vt [illegible] perge operam experi[illegible]

Lego, [illegible] per[illegible] Scenâ, Malus & neque [illegible] *[illegible] chlamydate caue [illegible] a curio [illegible]*

A [illegible] dig[illegible] est.

Quod illud Curium inf[illegible] curâ doctum. vt A[illegible] Cuno [illegible] potius est [illegible], *Cur[illegible] info[illegible]* Cu[illegible] tium scimus cùm Rom[illegible] terra h[illegible] stulionem D[illegible] præcipitasse in foueam. Itaque cùm vulgo vtamur, [illegible] foueam decidere pro Decipi, Induci: forte an P[illegible] per [illegible] indicans, Curcium [illegible] dixit, [illegible] est, caue ne Cur[illegible] foueam præcipitere. Plautus [illegible] Persa:

Videsis [illegible] foueam decidi [illegible]

Scena, [illegible] hoc?

[illegible]

Hodie est [illegible]

Præclare vet. Rou[illegible] Cùm enim pul[illegible] dol[illegible] introd[illegible] nec vini [illegible] fu[illegible] quis non v[illegible] S[illegible] hanc sententiæ esse?

Prof[illegible] adepol ego nūc prob[illegible] beo madulsam.
[illegible], Mad[illegible], [illegible] dedu[illegible], vel [illegible] madidus vino. Si[illegible] rectè Festus, q[illegible] mea correctio sit, *probe hab[illegible] mad[illegible]* abeo, id est, dulce mihi est. V[illegible] *madulsa*.

Ita vidi [illegible] ah,
Itaque in loco [illegible] accepti.

L[illegible] ebriosa oratio dicit, dignè se & festiuè acceptos.

Itaque [illegible] pax, iam pæne inquinaui [illegible]
[illegible] ob casum.

Alter Vat. *pallium [illegible]* lectionem repudiandam non arbitror.

CAPVT X.

E Pr[illegible] cursim quædam decerpta, & Ennius [illegible]

LIBRO [illegible] I.
[illegible]
[illegible] aquis,
Scande[illegible] axis [illegible]
[illegible] ab ingenio [illegible]

Doctissimus Canterus [illegible]
Scandentisque [illegible] vt [illegible]
Scandentes [illegible] de vall[illegible]

A quo & [illegible] At enim [illegible] omnes [illegible] con[illegible] *Scandent [illegible]* [illegible] scriptu[illegible], *Scande[illegible]* A[illegible] placet Ausun[illegible]

cipio, qui Propertij patriæ adhæreret. Testem laudo vitam Propertij scriptam, quæ est in libro Fuluij his verbis: *Propertius Vmber ex Asisio opido, dicto ab Aso monte sibi opposito: pater perijt bello ciuili*, &c. Quin & verfu illo quem Canterus laudat, vetus Muteti habet, *Scandentes asis fiquis*. Silio tamen libro VIII. Asis fluuius est.

Ossaque legisti non illâ ætate legenda
Patris, & in tenues cogeris ipse lares.

Vatic. *cogeris esse*. Lego, *isse*. Eleg. II.

Nec me turba iuuat, nec templo lætor eburno.

Vatic. *Hæc me*. eaque germana lectio. Infrà:

——— *facite vt Romana per æuum*
Transeat ante meos turba togata pedes.
Sex superât versus: te qui ad vadimonia curris
Non moror, hæc spatijs vltima meta meis.

Recta sententia, non recta lectio. Nam veteres omnes disertim *vltima creta*: vnus, *vltima cura*. Greta vera scriptura est. vt enim veteres metam in Circo Calcem vocarunt, ita ab Augusto ætas posterior, Cretam. Seneca lib. XIX. Epistol. *Deinde transit ad ea quæ consuetudo seculi immutauit, tanquam quod ait Cicero: Quoniam sumus ab ipsâ calce eius interpellatione reuocati: hanc quam nunc in Circo Cretam vocamus, antiqui. Calcem vocabant*. Caussam appellationis è Plinio cognoscimus, quoniam meta cretâ notari solet. Lib. XXXV. *Est & vilissima creta quâ Circum producere ad victoriæ notam, pedesque venalium trans mare aduectorum denotare instituerunt maiores*. Inde apud Lucret.

Præscripta ad candida calcis. Varronem:
Nemini
Fortuna currum à carcere animâ missum leni
Inoffensum per æquor candidû ad calcem subit.

Ita apud Nonium lego, in Calx.

Eleg. III.

Noctibus hibernis castrensia pensa laboro,
Et Tyria in gladios vellera secta suos.

Beroaldus interpretatur. Secta, inquit, in gladios suos, quia paludamento purpureo indutus pugnabat in Tyrios, à quibus ea dona erant. Ridiculè. Amicus autem noster, gladios virgas interpretatur, intellegés, vt opinor, virgatas tunicas. Frustrà. Corrupta enim lectio est, & præeunte Farnes. libro qui habet *in gradios*, emendanda *in radios*. Radij conueniunt ad lanificium, non gladij. Virgil.

Excussi manibus radij, reuolutaque pensa.

Geminus error insedit Ennij versum ex Annali VII. apud Nonium in Gracilentum:

Deducunt habiles gladios filo gracilento.

Quippe scrib. *radios*. Nam filum, & deducere, verba sunt eius artis quæ Mineruæ dicatur. Scripserit autem hoc fortè Ennius de Lucretiâ, quam cum ancillis pensum facientem regius adulter inuênit.

CAPVT XI.

Plauti Casinâ liberiores aliquot versus emêdati.

HOC capite vereor equidem vt habeam propitias Musas: quòd eiusmodi quædam proponenda sint, quæ ab illarum virginali verecundiâ immane quantû discrepent. Dubitur tamen hoc Plauto: siquis Cato est, aut spectet Floralia, aut abeat.

Scenâ, Neque quò fugiam:

Ita nunc pudeo, atque ita nunc paueo, atque ita irridiculum sumus ambo.

Lego, *irridiculo sumus ambo*. De se loquitur seruus & de sene.

Vbi intro hanc nouam deduxisti.

Vaticani, *Vbi intus h. n. deduxi*. rectè.

Senex ad te decumbem.

Idem, *abs te dec*. Fortè, *Sine abs te*. verba Olympionis ad falsam Cassinam.

Respecto identidem ne semel.

Vatic. *ne senex*.

——— *forem abdo, ne senex me opprimat.*

Scribend. *forem obdo.*

——— *age audacter*
Quam debuisti, inde volo memorare, quid est factum?

Vetus Rouerij, *Quomodo te babuisti*. Vaticani, vt vulgati, nisi quòd *micte*, pro *inde*. Lego, *Quando habuisti bine te volo*. Scriptum enim fuit, *Quand' abuisti*. Habere propriè vsurpauit, vt Græci interdû τὸ ἔχειν, & vt Petronius respondens argutæ epistolæ scortilli illius: *Paralysim tamen cauere iubes: tanquam maior fieri possit, quæ abstulit mihi, per quod etiam te habere potui*. * *Adherat maxumum* *

Lego, *Ab, erat*.

Sed cùm cogito non habuit gladium, nam & esse frigidius eloquere.

Ex Vatic. scribo, *nam esset frigidus*. MV. *eloquere*.

SER. *At pudet*. MV. *num radix fuit?*

Vatican. MV. *nemini, radix fuit*.

Nimis tu quidem herclè immerito meo mihi hæc facis.

Addendæ voces duæ à Vatic. *herclè audax es: immerito*.

Volo vt obuertam cubiti sim.

Totum locum ex vestigijs Rouer. libri lego,

Tollo

Tollo vt obuertam cubitißim: verbum nullum mutit.

Surgo vt incam, atque illi impingo suauium.

Mv. *Perlepide narras.* Ol. *Illa quasi sentis,* &c.

Continuò astanti pectus mihi pedibus percutit.

Supplendus versus auctorib. Vatic. *Continuò in genua astanti.* Schema illud libidinis tangit, de quo Lucianus in Asino.

Scenâ, Maximo ego:

Vbi tu es qui colere mores Maßilienses postulas?

Athenæus de Massiliensibus: Ἀσχημονοῦσι δὲ οὐ διὰ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ μαλακίαν, διὰ ζῆλον γυναικοπαθοῦντες. ὅθεν καὶ παροιμία περιῆλθεν, Πλεύσειας εἰς Μασσαλίαν.

Nunc tu si vis me proba est occasio
periisse hercle, age accede huc.

Vatican. *Nunc tu sine his subiectare me.* Restituo:

— sine os sublectare me, proba est occasio.
Perîsti hercle.

Sublectare os, est ludos aliquem & iocum facere. germanissima Plauti phrasis. Milite:

Vt ludo? Mi. *quid ego vt sublecto os?*

CAPVT XII.

Ciceronis trina fragmenta restituta.

LAVDAT Nonius Ciceronis Epistolas ad Cæsarem iuniorem, & ex ijs hæc verba:

Ne res duceretur, fecimus vt Hercules Antianus in alium locum transferretur.

Emendo, *Hercules Antæanus.* Nota est fabula de luctâ Herculis cum Antæo. Statua igitur Herculis quæ hoc argumentum referebat, Hercules Antæanus à Cicerone dicta. Plinius eam in vrbe inter laudatas agnoscit lib. XXXIII. *Polycletus fecit Mercurium qui Lysimachiæ, Herculem qui Romæ, Antæum à terrâ sustinentem.*

Apud eundem Nonium, in Censa.

Cicero Consulatu suo, Quorum luxuries fortunata censa peperit.

Mira deprauatio. Nam Ciceronis libri De Consulatu carmine hexametro scripti fuerunt. At hîc quod vestigium versus? Lego, *Q. luxuries fortunas censa perêdit.* Loquitur de coniuratis, qui per luxuriam patrita & auita bona comederant.

Oratione contra C. Antonium & Catilinam ex Asconio:

Quid ego vt violaueris prouinciam prædicem, cuncto populo Romano clamante ac resistente? Nam vt illic te gesseris non audeo dicere, quoniam absolutus es.

Puto leg. *Quid ego vt inuolaueris p.p.e. populo reclamante.* & id sequentia planè probant.

CAPVT XIII.

Plauti Asinariâ antiqua scriptura reposita, alia quædam correcta.

SCENA, Cur me retentas:

Hirundinem, monedulã, passerculum, putillũ.

Optimus ille Vatic. *Moncrulam.* quã scripturam solicitare mihi sanè religio sit. Nam antiquos scilicet t prod vsitasse, Aruocatos, Arfines, Arfari. vt Priscianus adnotat. Ita emendo apud Nonium, in Sublegere, Turpilij, *Qui mea verba venatur pestis, arcedat, & sermonem hinc sublegat.* Vulgò, *ars cedat.*

Eadem Plauti Scenâ:

Quem te autem nominem Deum? Le. *fortunam atque obsequelam.*

Vatic. *atque obsequentem.* Elegãter: seruus vocari se Fortunã vult, & quidẽ quia obsequebatur amori & voluntati heri sui, cognomẽto Obsequentem. Colebatur autem Romæ fortuna obsequens: eoque allusum est:

Dabũtur, animo sis bono, facilè exoptata obtingẽt.

In verbo notissimo non temetatiũ est quòd variãt libri. Opt. Vaticanus, *face, exoptata.* alius, *Facie exoptatâ.* Equidẽ pignus in omnes fortunas meas dederim, Plautum scripsisse, *Faciem, exoptata obt.* antiquè pro Faciã. Veteres Faciem, Dicem, pro Faciã, Dicam scripsisse auctor Quinctil. lib. 1. Corrige Festũ, *Recipiem, pro recipiã, apud Catonem, vt alia eiusmodi complura.* incptè vulgò, *Recipie.* &, *Attingem pro attingam posuere.* non *Attinge. & Dicem pro Dicam antiqui posuere.* non *Dice.* Lego ita apud Nonium in Putre, versus Titinnij:

Date pensam lanam, qui non reddet tempori
Putatam rectè, faciem vt multetur malo.

Scenâ, Ain tu:

Quid fatere. De. *me ex amore huius corruptum esse oppido.*

Vatic. optimus, *correptum esse.*

Scenâ, Siccine hoc fit:

Sordido vitã oblectabas pane, in pannis inopiâ.

Lego vnitâ voce, *Inpannis, inopiá.* Inpannem vocat qui caret pannis: Inopiam, antiquè pro Inopem. Ita poëta vetus apud Nonium, Depannis dixit, non vt Nonius somniat diuisim, De pannibus, Pro Pannis.

Scenâ, Vbi ego nunc:

Placidè ergo vnũquidque rogita, vt acquiescam.

Vaticani, *vnumquidque derogita.* voce cõpositâ, vt Dememorare apud aliũ nescio quem poëtam.

Scenâ, Quid hoc est negotij:

Iamnunc secunda mihi facis, scibam huic te capitulo hodie
Facturum satis pro iniuriâ.

Fortè

Fortè leg. *secundas mihi facis*. Secundas facere, aut secundas agere, quid sit, docet Seneca III. De irâ, *Optimum iudicauit, quidquid dixisset sequi, & secundas agere. Non tulit Celius assentientem*, &c. Tractum à Comœdis primis & secundis.

CAPVT XIV.

Nonius Marcellus emendatus.

NONIVS in voce Senium:

Nonius Gallinariâ: Opere quæ actor, cantor, cursor, senium sonticum.

Lego, *Operæ, coactor, cantor*. In Tenacia.

Ennius Hectoris lytris: Ducet quadrupedum iugo inuitum doma infrena, & iugo valida, quorum tenacia infrenari nimus.

Adiutus à Vaticano codice emendo, *Duce quadrupedem iugo inuitum, doma infrenum, & iunge validè: equorum tenacia infrenari minus nequit.* Ibidem:

Afranius priuigno: Vixisti durus, difficilis, tenax.

Expleo trimetrum ex Vatic. *Vixisti tristis, durus.*

In Illicere.

Næuius Lycurgo: Alis sublime alios saltus illicitè.

Lego, *illicit. Alis*, antiquè pro Alius.

In Caluitur.

Caluitur dictum est frustratur. tractum à caluis mimis, quòd sint omnibus frustratui.

Libri vett. *caluis mimicis*. Scribo, *inimicis*. Cùm enim inimicos crinibus trahere soleamus, vnde vulgata illa comica phrasis, Inuolare in capillos: putat Nonius inde dictum Caluitur, quòd inimici Calui frustrà capillis traherentur.

In Merenda.

Afranius Fratriis: Merendam occurro cauté, cùm veni inuat.

Lego, *Merendâ accurro lautè, quod Venus iuuet.*

In Tintinnire.

Nigidius lib. XVIII. Itaque ex ære in Saliaribus Altanus tintinnat. id est, sonat.

Scribo, *Albanus*. intellego de monte Albano, quem Nigidius ait resonare ex crepitu æris in Saliaribus, siue Armilustro.

In Silicernium.

Varro Meleagris: Funus exequiati laude ad sepulcrum antiquo more silicernium confecimus.

Legend. *funus exsequiati, lautè ad.*

In Auerruncare.

Pacuuius Medo: Possum ego istam capite cladem auerruncassere.

Puto scribend. *istanc à te cladem.*

In Cognomen.

Afranius Diuort. Letium genus cognominationis morborum cognominis.

Emendo, *Leti omne genus cognominationi morborum cognomen est.* vel, *cognomine est.*

CAPVT XV.

Miles Plauti correcta.

SCENA, Iámne, est:

Iámne est ante ædes circus, vbi sunt ludificandi mihi?

Nō displicet alterius Vatic. lectio *ante ædes hircus qui est ludificandus mihi.* …nes per contumeliâ Hircos vocabant, vt Menæchmis:

Post autem illic hircus alius qui sæpè ætate in suâ Perdidit ciuem innocentem falso testimonio.

Quanquam prior illa lectio valdè etiam proba, & imaginis notæ.

Priusne quàm illam oculis tuis? PY. *ideò id quod credo tibi.*

Cùm hæc locutus. illa autem absens adigit me vt amem herclè hanc quidem.

PA. *Nihil tu amassis, mihi hæc desponsa est.*

Fœdè acceptus locus. Vaticani habent, *Cùm hæc elocutam illam autem absentem subigit me vt.* Putarim legend. & distinguend.

—— PY. video, idque credo tibi:

Eccum hæc elocutam. PA. *illam autem absentem?* PY. *subigit me vt.*

Decorum videlicet in libidinoso milite seruans Plautus facit eum ad conspectum ancillulæ statim adhinnire: quem reprehendens quasi Paleurrio, Minimè gentium, inquit, túne vt huic te des priusquam illam absentem videris?

Aut facturum aut non facturum: quid illam miseram & amicam crucias?

Optimè Vatic. *illam miseram animi crucias.*

Atque adeo audin' tu, dicito doctè & cordatè.

MI. *cura aliud.*

Libri vett. MI. *vt cor ei saliat.* idque germanum. Alludit enim ancilla ad id quod seruus dixerat, *Cordatè*: in amore autem vehemēti cor subsilire solet. Lucian. de Syriâ deâ: Ὡς δὲ ὁ μεῖραξ ἀπίκετο, χλοιήν τε χροιὴν ἠλλάξατο, καὶ ἱδρώειν ἄρξατο, καὶ τρόμῳ εἴχετο, καὶ ἡ καρδίη ἀνεπάλλετο, τὰ δὲ γιγνόμενα ἐμφανέα τῷ ἰητρῷ τὸν ἔρωτα ἐποίεε.

CAPVT XVI.

De armis ancilibus vetus religio explicata: Tacitus & Suetonius illustrati.

MAGNA religione olim & singulari ceremoniâ Arma ancilia fuerunt, quæ cælo delapsa tamquam pignus imperij à Roma-

Romanis seruabantur. Eâ quotannis stato tempore per sacerdotes aliosque primores vrbis quos Magister Saliorum dilegisset per vrbem circumferebantur, ac demum certo die condebantur. Id fiebat mense Martio: explicantque hunc ritum Dionysius lib. II. & Plutarchus in Numâ. Ceterùm ijs diebus omnibus quibus ancilia mouebantur, tanta religio homines, vel superstitio potiùs, habebat, nihil vt publicè geri, non arma capi, non castra moueri, non iter suscipi fas esset: & qui eam consuetudinem migrasset, sacer iinprobusque haberetur, tum etiam quod eguller infelix infaustumque capiti eius crederetur. Ad hunc morem pertinet Taciti locus Histor. I. *Fuere qui proficiscenti Othoni moras religionemque nondum conditorum ancilium adferrent: aspernatus omnem cunctationem vt Neroni quoque exitiosam, & Cæcina iam Alpes transgressus exstimulabat.* & Suetonij libro VIII. *Expeditionem autem impigrè & præproperè suscepit, sed & motis necdum conditis ancilibus.* Nam quòd eruditissimus Turnebus censuit morem fuisse vt Romani duces ad bellū profecturi irent priùs ad templum Martis, atque ibi motis ancilibus dicerent, Mars vigila, deinde arma iterùm conderent: Othonem quidē igitur mouisse arma, non condidisse, idque religiosum habitum: logi sunt. neque aliud in eâ re fuisse, quàm id quod posui, docet Liuius lib. XXXII. *Statiua deinde ad Hellespontum aliquamdiu habuerunt, quia dies fortè quibus ancilia mouentur religiosi ad iter inciderant. Jidem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia Salius erat, seiunxerant ab exercitu.*

CAPVT XVII.

Stichus Plauti emendata.

SCENA, Quisnam' obsecro:
Quid ego, cui misero medullam ventris percepit fames

Lego, *perrepit fames.* —— *age tu ocyùs Pinge, humum consperge ante ædis.*

Scribo, *Tinge humum.* Horat. *vino tinget pauimentum superbo.*

Alij pisces depurgate quos piscator attulit.

Fortè, *piscato rettuli.* Loquitur enim puer ipse qui à piscatu cum piscibus redierat.

CAPVT XVIII.

Suetonij lib. I. quædam à libro veteri restituta.

SVETONII trium librorum vetustum & nimium bonæ notæ exemplar in Vaticano adseruatur. In eius primore libro quod dignum adnotatione visum fuit, hoc capite dabo. Cap. XXIV.

Crassum Pompeiumque in vrbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit, vt detrudendi Domitij caussâ Consulatum alterum peterent: perfecitque vtrumque, & vt in quinquenniū sibi imperium propagaretur. Quâ fiduciâ, &c.

Alio & longè meliori verborum ordine ille vetus, *alterum peterent, & vt in quinquennium sibi imperium propagaretur. Perfecitque vtrumque. Quâ fiduciâ.* Ibidem:

Ad legiones quas à rep. acceperat alias publico alias priuato sumptu addidit.

Aberat à veteri hoc torum, *alias publico:* & puro superesse. Cap. XXV.

Galliam in prouinciæ formam redegit, eique in singulos annos stipendij nomen imposuit.

Admutilatum locum sic explet vetus, *eique* CCCC. *in singulos annos stipendij nomine imposuit.* id est, quadringenties sestertium. Verum id esse docebit Eutropius lib. VI. De Cæsare: *Galliæ autem tributi nomine annuum imperauit sestertium quadringenties.*

Cap. XXXVIII.

Veteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina H-S, quæ initiò ciuilis tumultus numerauerat, ;} in equites vicena quaterna millia N. dedit.

Illud *in equites* abest à veteri, & planissimè sententia repudiat.

CAPVT XIX.

Plautina Scena in Pœnulo emendata.

QVAM Scenam clarissimus Sambucus Plautinæ Pœnulo à fine addidit, eam in Vaticanis libris & ipse præscriptam reperi. De cuius germanitate etsi ambigi posse video, tamē cuius cuius ea est, nō indignam certè iudico è quâ monstra aliquot lectionum leui manu tollamus. Primùm autem animaduertendū, vniuersam Scenā Iambicis trimetris scriptā, & sic distinguendam:

Quam rem agitis miles, qui lubet patruo meo
Loqui inclementer, ne mirere mulieres
Quòd eum sequuntur, modò cognouit filias.

atque ita deinceps.

Suas hasce esse amissas. LY. *Hem quod v.* Vaticani, *esse ambas.*

Vtrum is est nouellæ nouellicus in seruitute.

Portenta verborum. Scribe, *Vtrumuis est vel leno vel Lycus.*

Ita enim superiori Scenâ: *Quis hic est?*
AG. *Vtrumuis est, & leno & Lycus.*
Aurum, argentum, collum, lenostris res nunc debes simul.

Opti-

O[illegible] [illegible] est,
[illegible] volo.
[illegible]
[illegible] rebus omnia.
[illegible]
[illegible] tuum.
Lego, [illegible] pro, ad te. Reliqua errata lector tua sponte aduertes.

CAPVT XX.

In Propertio paucula animaduersa.

QVOD in Propertio, omnibus libris legitur Eleg. XVIII lib. II.

Tu quoque qui æstiuos spatiosius exigis ignes,
Phœbe, moraturæ contrahe lucis iter.
Nox mihi prima venit, primæ data tempora noctis:
Longius in primo Luna morare thoro.

eripi mihi difficile potest quin perpetuo & transuerso ordine legatur, potiusque Propertio scriptum sit,

Nox mihi prima v. p.d.t.n.
Phœbe m.c.l.i.
Tu quoque qui æst. s.e.i. Sicut eiusdem Elegiæ versum illum,
Testis sidereæ torta corona deæ. retrahendum inferius iudico post illum;
Et quibus imposuit, soluit mox vincla libido,
Testis sidereæ c. .d. altero illo, *Contineant n.o.p.f.* superius in eius locum ablegato. Hoc enim dicit, Quam facile amor soluatur quem sola libido iunxit, testatur Ariadna illa, cuius à Theseo desertæ corona in cælo adspicitur. Sed hæc docti iudicabunt.

Eleg. XXV. lib. II.

Vidistis quandam Argiuâ prodire figurâ,
Vidistis nostras : vtraque forma rapit.

Lego, *vidistis nostra.*

Ibidem:

Vidistis pleno teneram candore puellam.
Vidistis fusco · dulcis vterque color.

Fuluij & Muteti liber, *ducit vterque.* optimè, id est, delectat.

Eleg. XXVI.

Quæque tibi excepi tum Dea leucothoë.

Bene libri, *iam Dea.*

Ibidem:

Et tibi præ inuidiâ Nereides increpitarent.

Libri, *Et tibi ob inuidiam.* Eleg. XXVII. porro quæ in vulgatis est, libri antiqui coniungunt cum priori, id haud approbo.

Eleg XXVIII.

Munera Dianæ debita redde choro.

Veteres, *redde choros.* recte. Nam in Dianæ honorem accensis tædis saltare solent. Propertius:

Cum videt accensis deuotam currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ.

Eleg. XXXII.

Hoc veniam spatiere loco, quocunque vagaris
(Cynthia), sed tibi me credere fama vetat.

Fului & Vaticau. *quodcumque vacabis.* Farn. di[illegible], *vagabis.* idque rectum. Antiqui promiscuè, Vago & Vagor dixerunt. Vide Nonium.

Nam quid Prænestis dubias ô Cynthia sortes.

Vatic. Farnes. *quid Prænesti.*

CAPVT XXI.

Truculentus percursus.

SCENA, Ite, ite:

Bonorum hamaxagogæ Satinne qui amat, &c.

Ex libris scrib. *Bonorum exagogæ.*

Qui bona sua pro stercore habet, foras iubet ferri, metuit
Publicos mundissimum sit.

Lego, *mundissimus' st.* Ludens ait amatorem mitescere Ædiles quibus cura viarum & publicæ munditiei erat, ideoque mundissimum suis in rebus esse.

Abundat. at hoc saltem seruat vbi ea est apparet. huic des.*
Quantumuis, nusquam apparet.

Vatic. *saltem seruat mecum illi subest apparet.* cuius vestigia vnà cum sententiâ secutus emendo, *ad hoc saltem seruat mare, quod illi subest apparet: huic des.* Mulierem meretricem mari comparat, magis etiam voracem esse adductis dein caussis ostendit.

Iubeo vos valere. PH. *noster Geta.*

Vaticani, *vos saluere.* Paullò antè:

Velut meretrix meum herum miserum suâ blanditiâ intulit
In pauperiem.

Scribo, *Impulit in paup.*

Adde istoc iam hercle ego te hic hac offatim offuciam.

Lego, *offatim confuciam.* siue, *conficiam,* v pro i.

Si tu ad legionem bellator clues, at ego in culinâ clueo.

Veteres, *in culinâ aue:* alij, *aues.* Rouerii cod. *ares.* & id germanissimum arbitror. Ares Græcè Mars.

Scenâ, Date soleas:

Num quidpiam auarũ mutat mores mulierum?

Vatic. *auarum* ✝ *t ad mores.* perspicuè verum.

Scenâ, Mirum videtur:

Lepide mecastor nuncias, sed dic mihi:
Habent? ST. *Parasitum te fortasse dicere.*
AST. *Intellexisti lepidè quid ego dicerem.*

Puto corrig. *Haben'? St.* περὶ σίτου *te fortasse.* Amat enim Plautus in hac fabulâ abuti Græcas voces. Sententia quidem concinna est. Meretricula principio de obsonio sollicita, sine quo friget Venus, Haben' inquit: ille autem rusticellus vt catũ se & facetũ faceret, occupãs respondere, Intelligo, inquit, de cibo quæris: ego verò ad eam rem habeo.

Scenâ, Egone tibi:

Pro filiolo. CA. *pro filiolo.* DI. *dii obsecro vostram fidem.*

Error omnium librorum. Lege, sub personâ Callicli *pro filiolo? dij obsecro vostr.*

Scenâ, Blitea:

DI. *Mulier assum. profectu st.* PH. *quid agitur vt lupt. es mea?*

Lego & interpungo, *assum.* PH. *profectò is est: quid agitur?*

Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.

Scribo *furatim*, siue *furtim*, ex sententiâ.

CAPVT XXII.

Nonius Marcellus emendatus.

VERSVS Attij apud Nonium, in Seges, leguntur tentati ab eruditissimo Iunio, quorum partem corrigendam censeo sic:

Fortè ante auroram radiorum ardentũ indicem
Cùm è somno in. s. agrestes cornutos cient
Vt rorulentas terras ferro, rostidas, &c.

Cornutos vocat boues, ἐπίθετον pro re.

In Nubentes.

Nubentes veteri lege Ro. asses tres ad maritum venientes solebant ferre, atque vnum quem in manu tenerent tanquam emendi causâ marito dare: alium quem in pede haberent, in foco Larium familiarium ponere: tertium in sacciperione cùm condidissent cõpito vicinali solere resonare.

Omnino legend. *solere donare.*

In Portulaca.

Varro Discipl. lib. VIII. *Manducata portulaca citò tollit.*

Puto leg. *sitim tollit.*

In Lurcones.

Pomponius Syris: Lapatium nullum vescebatur, lardum lurcabat lubens.

Lego, *nullus vescebatur.* Nullus pro Non, Comicorum more. In Vitulantes

Vitulantes veteres gaudentes dixerunt, dictum a bonæ vitæ commodo.

Fortè, *a bonæ vitæ commodo.* Nam antiqui Italum vel vitulum bouem dixerunt, & quod eum in lætitia rebus mactarent mactum inde Vitulari. Macrobius tamen deriuat à Vitulâ Dea quæ lætitiæ præest.

In Delirare.

Lucill. Quæ pro [illegible] ter deliro & [illegible] officium fungor ruderum.

Vetus Vatican. *fungor ruderum.* Lego, *fungor liberum.* Nam Lucilius in Hispaniam cum prætore profectus.

In Circus.

Accius Andromeda: Quot luna circulos annuos instituit.

Vatic. *anno in cursu instituit.* lego, *annuo.*

In Inuolare.

Lucill. l. xxx. Iude canino ritu oculosque inuoluem.

Scrib. *ocul' osque inuolem.* pro oculos.

In Vituperare.

Lectum est autem & vitium dare, hoc est vnicuique rei culpam ampliare.

Lego, *culpam applicare.*

In Lictores.

Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat: ita enim carnificis officium antiquitus fungebatur.

Emendo, *Ij enim c. o. a. fungebantur.*

In Proletarij.

Tunc Marcius præco primũ proletarios armauit.

Legendum, *Marcius Prætor.* In Euallare.

Titinnius Prælia: Quid ego hodie extorrem hanc domo faciã pilatricem pallis euallauit: ô pulchrè.

Scrib. puto, *Quis e. h. e. h. d. f. pilatricem pallij, euallauero pulchrè.*

In Minitabiliter.

Attius Ænea: Gallei voce canorâ fremitu peragrant minitabiliter.

Lego, *Gallei voce.* Loquitur de Gallis matris Deûm.

In Profligare.

Profligare verbũ passiuũ ad vsum trahi cœptum.

Emendo, *passim ad vsum.*

APPROBATIO.

Omnia sincera sunt, neque quidquam habet quod offendere possit pium ac Catholicum lectorem.

Waltherus vander Stegen S. Theol. Licentiatus & Ecclesiæ Antuerpiensis Canonicus.

IVSTI

IVSTI LIPSI

EPISTOLICARVM QVAESTIONVM

LIBRI V.

IN QVÎS

AD VARIOS SCRIPTORES

PLERAEQVE AD T. LIVIVM

NOTÆ.

AD AMPLISSIMVM BRABANTIAE CANCELLARIVM.

VÆSIVI, VIR AMPLISSIME, cui libri huius munus deferrem: nec inueni cui magis vellem, cui magis deberem, quàm tibi. Vellem, quia vnus eximiè inter Belgas intellegis hoc genus antiquæ doctrinæ, & quia intellegis, amas: deberem autem, propter illustres & in ore omnium virtutes tuas. Et virtutes dico publicas priuatasque. Multos iam annos in summo isto patriæ tribunali quasi clauum Iustitiæ tenes. tenes autem ita, vt, quod admirabile sit in tam variâ & in diffusâ iurisdictione, effugeris non solùm querelas bonorum, sed etiam calumnias improborum. Meritò. amant enim homines te, quia hominem in iure deponis: & libenter acquiescunt decretis tuis, quia tu Iustitiæ non excedis. Iubet illa sententias æquabiliter promere? tu promis. nihil tribuere gratiæ, aut metui? non tribuis. premere noxios, tegere innocentes? tu facis. nec vnquam salutarem dextram tuam aut bonis defuisse sensimus, aut malis adfuisse. Iam verò antiqua & ignota propè huic sæculo laus incorrupti tribunalis, propriè est tua. Absit à scriptis meis vanitas: sed meherclè prodeat animosus ille corruptor Macedo, aut alter Epirotes: scient mirabunturque etiam Belgicam habere Fabricium & Curium suum. Et hæ quidem virtutes in publicum spectant: sunt aliæ domesticæ, & penatium, vt sic dicam, tuorum. de quibus cùm dicere admiratio mea iubeat, vetat modestia tua. & parebitur potiùs tibi. Tu tantùm, Vir maxime, libens volensque accipe hoc litterarium munus, animi mei & virtutis tuæ testimonium. quod æternum fortasse non erit; ego tamen mitto, tamquam futurum. Louanij. a.d. XV. Kal. VII^bres. ∞. IƆ. LXXVI.

AD LECTOREM.

POST Cornelium Tacitum editum & Antiquas, ſuſtinui me paulliſper à ſcribendo: & haud ſcio, Lector, an potius fuerit etiam nunc abſtinere. adeò non ſolùm tempora iniqua litteris ſunt, ſed etiam iudicia hominum. Vtinam fallar! ſed vt hæ res fluunt, Domitiani edicto opus non erit; bonæ artes breui in exſilium ibunt ſuâ ſponte. Ego tamen in mediis turbis, Quæſtiones has Epiſtolicas quaſi è quercu exſculpſi, ita inſcriptas veterum aliquot exemplo. nec ſcio an titulus operi planè reſpondeat: vel potiùs, ne mentiar, non reſpondet. pleraque enim adfirmamus, non quærimus, & verius fuerat Epiſtolicæ Correctiones. Sed de titulo, non eſt tanti: rem vide. Vt in Antiquis meis nuper pluria Plautina, ita hic adſperſi Liuiana. occaſione libri veteris apud me, quem cum curâ inſpeximus, cum fide expreſſimus. & erit, ſi Muſæ annuent, vt eius auxilio in principe hiſtorico breui conemur maiora. Hæc te rogo. Primum, ſi in his mille, & quæ excurrunt, emendationibus, paucæ aliquot vel dubiæ videbuntur, vel non bonæ: ignoſcas, hactenus, ſi meliorum maior ſit numerus. Deinde autem, cùm iudicare de Notis noſtris voles: ne graue ſit diuertere ad ſcriptorem ipſum, & cum eius lectione correctionem noſtram componere. Non raro enim res magnas monemus vno verbo, quæ fugiunt Lectorem feſtinantem & quaſi fugientem. Vt autem pictura idoneo loco poſita lumen ſuum accipit: ſic Obſeruationes noſtræ illuſtrantur collatæ ad libros. Quod ſupereſt, ſeruaui Laurentium illam legem, Nequid alienū tollerem in armum, ſciens quidem. nam tale quid ſi peccatum à me eſt ſine dolo: litem aut vim fieri veto, & quiſque habeat res ſuas. Illi qui ſcriptorem aliquem, quaſi rem mancupi, poſſident, & tangi cum ab altero iniuriam ſuam putant; aut qui fremere & indignari ſolent eadem in mentem veniſſe nobis: non me mouent. Credo enim illis ſolis fontes Muſarum pateant: nobis etiam riuuli ſint occluſi. aut ſi Troianis ſui dij, non ſint & Græcis. Aequiùs Aiax ille apud Pacuuium:

De virtuted ego cernundi do poteſtatem omnibus.

Quod felix & fauſtum ſit, hodie xxix. meum natalem adſpicio. teſtor Naturæ meæ deum, in ijs quæ edidi quæq; edam, ſi minùs conſpicuæ doctrinæ, at certè ingenui animi notæ ſemper comparebunt. Concludam Epiſtolam verſu:

Si quiſquam eſt, qui probari ſe cupiat probis,
Oratione, vitâ, ſcriptis denique:
In his audacter nomen profiteor meum.
A puero eductus, doctus, liberaliter;
Mores maiorum ſimul & doctrinam inſtiti.
Amico amicus, beniuolenti beniuolus,
Ingenuæ frontis, oris & cordis probi,
Ad gloriam graſſatus verâ ſum viâ.

Nec

Nec ego iſtos mores nôui ſæculi noui,
Suſpicioſos, fraudulentos, duplices:
Qui fronte hilaro, corde triſti obambulant;
Qui gaudent, ſiquid alteri euênit mali;
Qui mærent, ſiquid alteri euênit boni.
Quos placitum eſt, laudant; quos placitum eſt, vituperant:
Veróne an falsò, cicum non interduint.
Procul hæc à nobis. edepol haut dicam dolo,
Tales inimicos mî, quàm amicos malui.
Placet vera virtus. „ Virtus rebus omnibus „
Anteit profectò. non peribit, cùm perit, „
Quem penes eſt virtus. Virtus'ſt immortalitas. „
Poſtinde cùm iam flos ætatis ſurgeret,
Et ſpatia extrema ingrederer adoleſcentiæ:
Magis magiſque impendiosè litteras
Amare occœpi, aſſiduus legere, ſcribere.
Cùm intereà, vterque demoritur parens, loci.
Ego hanc occaſionem ad ſtudium Muſicum
Eſſe ratus, concepi iter ad oras Italas,
Germaniamque in terram, & terram Galliam
Quaſi ad mercatum litterarum pergere.
Concepi, perfecique. dîs eſt gratia,
Lætitiam peperit, parietque, hic mihi labos.
Deinde autem ſcripſi. ſcripta diuolgata ſunt
Amicûm ſuaſu, non meapte audaciâ.
Tamen, vt nunc res eſt, haut me famæ pænitet.
At vos fauete, & date creſcendi copiam
Ingenijs quæ ſe publico applicant bono.
Si nullius famam vnquam læſi per iocum,
Si nullius ſublegi ſcripta per dolum,
Neque lites vllus vnquam aut pugnam cœpij:
(Nec id qui faciunt, dico palàm, mihi placent)
Æquum eſt ab æquis me par impetraſſere.
Ab iniquis porrò, haud æquum eſt, æqua poſtulem.
Valeant iniqui, & mali habeant magnum malum.

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI PRIMI.

IVSTI

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVAESTIONVM LIBER PRIMVS.

EPISTOLA I.

IVSTVS LIPSIVS IACOBO CVIACIO, IC.

IN Pandectis, Cuiaci, tangi video morem antiquũ, nec mihi penitùs perspectum, nec vulgò cognitum. De quo tamen iudicium meum suspensâ manu proferam: si non aliud, vt eliciam tuum. Tit. de Pœnis. L. XXVIII. Callistratus ait:

Solent quidam qui vulgò se Iuuenes appellant, in quibusdam ciuitatibus turbulentibus se adclamationibus popularium accommodare, qui si ampliùs nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quòd si ita correcti in eisdem deprehendantur, exsilio puniendi sunt.

Quid iuuenes in Pandectis. Qui isti iuuenes? Et sanè, puto eos pertinuisse ad Circum & Theatra. Ait enim: *aut etiam spectaculis interdicitur.* Cùm autem in spectaculis variæ partes & studia populi essent, huic histrioni, aut illi aurigæ fauentis; quæ sæpè in apertam seditionem desierunt: fuisse quosdam quasi duces theatralium motuum, qui in quaque factione signiferi essent turbarum & clamorum. Quorum alij vulgò Iuuenes dicti sint, fortasse & alij Veteres. Res tota originem habuisse videtur à Nerone, de quo Suetonius:

Captus modulatis Alexandrinorum laudationibus, plures Alexandriâ euocauit. Neque eò sequiùs adolescentes equestris ordinis, & quinque ampliùs millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndique elegit, qui diuisi in factiones, plausuum genera condiscerent, (bombos, & imbrices, & testas vocabant) operamque nauarent cantanti sibi. *Cur ita dicti.*

Similia Tacitus, qui iuuenes Augustanos dictos eos scribit. Nec dubito quin hinc caussa Iuuenum appellationis. Marmor est Capuæ:

TI. CLAVDIO
TI. F. PAL
RVFINO. EQVO
PVBL. PRAEF. FABR.
II. VIR. Q. HONORE
QVINQV. IVVENES
AVG. PATRONO
QVORVM. HONORE
CONTENTVS. IMPENSA
SVA POSVIT

Id est, * *Iuuenes Augustani*, vel *Augustales*. De hisdem inscriptio hæc est Lanuuij: *[* Etsi hoc quoque cognomen ad II. viros referri posset, sine debet.]*

M. AVR. AVG. LIB.
AGILIO. SEPTENTRIO
NI. PANTOMIMO. SVI
TEMPORIS. PRIMO. SACERDO
TI. SYNHODI. APOLLINIS. PA
RASITO. ALVMNO. FAVSTINAE
AVG. PRODVCTO. AB. IMP. M.
AVREL. COMMODO. ANTONI
NO. PIO. FELICE. AVGVSTO
ORNAMENTIS. DECVRIONAT.
DECRETO. ORDINIS. EXORNATO
ET. ALLECTO. INTER. IVVENES
S. P. Q. LANIVINVS

Et alia:

COLLEGIVM IVVENVM BRIXIANORVM.

Posui & alios fuisse, qui contrariâ appellatione Veteres sint dicti: sed ambigens. Aliquid suggerebat lapis, qui Spoletij:

M. SEPTIMIO
M. F. HOR.
SEPTIMIANO
EQVO. PVBL. IIII. VIR. I. D.
PRAEF. FABR. ROMAE
DEC. IV. SCAMILLAR.
OPERAE. VETERES
A. SCAENA. PATRONO. OB
MERITA. EIVS. L. D. D. D.

Nam operæ à scenâ, vt Tacitus Annali I. *Percennius quidam erat in castris dux theatralium operarum, procax linguâ, & miscere cœtus histrionali studio doctus.* *Operæ à scenâ. Tacitus explicatus.* At quod in alio lapide prope Æmiliam est, CVRATORI. LVSVS. IVVENVM. dubito an referendum ad ludicrum Troiæ sit. Etiam aliâ significatione, nec tritâ, Iuuenes reperio, pro militibus, vt videtur, siue iuuentute militari. *Iuuenes pro militibus.* In Epistolâ Gordiani Imp. ad Senatum: *Inuitum me P. C. Iuuenes quibus Africa tuenda commissa est, ad imperium vocarunt.* Iterumque in eiusdem vitâ: *Appellato igitur Gordiano Imperatore, Iuuenes qui auctores huius facinoris erant, statuas*

statuas Maximini deiecerunt. Quo sensu Iuniores Augustinus dixit lib. III. de Ciuit. cap. VII. de militibus qui peste absumpti: *Tunc Vticæ ex triginta millibus Iuniorum quæ ibi erant, decem remansisse confirmant.* Intellegit enim Romanos, qui ad præsidium Africæ ibi relicti, vt ex Orosio aliisque clarum. Etiam in lapidibus Iuniores mihi lecti: sed quod cognomen & discriminis nota fuit inter VI. viros, quorum, alij Seniores, alij Iuniores. Mediolani lapis:

Iuniores & Seniores.

Q. VITELLII. SATVRNINI
VITELLII
VERANIVS. ET. CONSTANS
VI. VIR. IVNIORES
PATRI. OPTIMO

Ibidem:

P. VALERIO. P. L. PAL.
TACITO
VI. VIR. SENIORI. ET
AVGVSTALI.

Et sæpiùs alibi. Nec aliud super hac re legi. Tu Iac. Cuiaci, fatente inuidiâ, princeps Ic. torum, aut doce me errantem, aut confirma rectè sentientem.

EPIST. II.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI F.

AVSONIANAS lectiones tuas, mi Scaliger, vidimus. Quæris quid sentiam? quod olim in re absimili Pontius: Scripta tua paucorum hominum sunt. Nec omnes capiunt, nec omnes capiuntur.

> Μόνοις γὰρ ἡμῖν ἥλιος
> καὶ φέγγος ἱλαρόν ἐστιν
> ὅσοι μεμυήμεθα.

Sed in Ausonij, non rectè habere hic locus videbatur.

Ausonius emendatus.

> *Solæ memoriæ negotium sparsa colligere, & integrare lacerata. quod ridere magis, quàm laudare poßis. pro quo si per Sigillaria in auctione veniret, neque Afranius nauci daret, nec Stichum suum Plautus offerret.*

Cur enim tam vilis Plauti Stichus, vt cum Afraniano nauci cõparetur? Vide ne cõiectura, quæ mihi legẽti sub manu, quod aiũt, nata est, vera sit, *nec cicũ suum Plautus.* Et verò adlusit Ausonius Plauti locũ Rudente:

Plauti Cicum.

> *Eluas tu an exungare cicum non interduim.*

Glossæ veteres correctæ.

Cicum, leue quiddam, vt Hilum. Laudas ex tuis Glossis, Cicum ῥοᾶς ὑμήν. in Glossario H. Stephani repetio *Cicum* γρύκοκκος, vitiosè pro γρῦ, κόκκος. Quod Græci οὐδὲ γρῦ, Latini, nec cicum: & κόκκος eâdem notione apud Græcos. Timon syllographus:

> Πτωχὸς μὲν φρένας εἰμὶ, νόος δέ μοι οὐκ ἔνι κόκκος.
> *Exsensum mihi pectus, & haud hilum mihi mentis.*

De Manilio fac promissa appareant: vnicè autem de Plauto. Verè dicam. aut tu nobis eum scriptorem putum putum dare, aut nemo potest.

EPIST. III.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO V. C.

LIVIVM manusc. C. Sigoni, his diebus è mediâ morte eripui, modico pretio è vespillonum manibus extortum. Non possum aliud dicere in eâ emptione quàm deos mihi adfuisse. Perbonum enim exemplar est, &, vt ex notis aliquot eius linguæ coniecturam ineo, ex Hispaniis olim aduectum. Caroli Vituli fuisse titulus ait, illius, quem acerbè Erasmus exagitauit. Aude mihi credere, Sigoni: raræ ex tuis libris, raræ ex Vallæ aut Rhenani emendationes sunt, quas non reperiam in isto. Non paucæ & præter illas eruuntur: quas tamen modicè coniecturis adiuuemus. Specimen & quasi gustum tibi dabo hæc pauca.

In Liuio quatuor loca restituti.

Lib. XXVI.

I. *Tribunos plebis appellauit flamen. vetustum ius sacerdotij repetebat: datum id cum togâ prætextâ, & sellâ curuli C. Flaminio esse.*

Quis iste Flaminius, qui solus legem faciat? rectè vetus, *& sellâ curuli, & flaminio.* Nam Flaminium, sacerdotium ipsum.

Lib. XXVIII.

II. *Tesseram vesperi per castra dedit, vt ante lucem viri equique pransi essent, armatus eques frenatos stratosque teneret equos.*

Ait, *viri equique pransi.* Nouũ verò vt etiam equi prandere dicantur. Vetus, *viri equique curati & pransi.* Lego, *curati & pransi.* hoc ad viros, illud ad equos retulit.

Lib. XXIX.

III. *Quando igitur adolescens quid sentires non dißimulasti, vicarium tibi expediam, cui tu arma equumque & cetera instrumenta militiæ tradas, & tecum hinc extemplò domum ducas, exerceas, docendum cures, equo tradito armisque.*

Iam ante lineâ dixerat, *equum armaque tradas:* addit iterùm, *equo tradito armisque.* benè mehercle & solicitè monet Scipio. Sed glossema est, quod non reperias sine libro. Abest à veteri *tradito.* rectissime. Docere equo, docere armis, eleganter, & duo Scipio edixit, vt traderent arma & equos: deinde vt iuuenes

illos

[illegible] ienatos, docerent vti equis, & armis [illegible].

Lib. XXI.

IV *Seruati Cos. decus Cælius ad f ruum natione Liguren del gat. Malim equidem de filio verum esse, quod & plures tradidere auctores: seruum fama obtinuit.*

Certè falsum. communis enim fama de filio, non seruo: & ita scriptores præter Cælium. Benè igitur MSS. *tradidere auctores fert fama:* si tamen ablegatâ litterâ ad priorem syllabam legas, *& fama.* Vale.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS IOACHIMO CAMERARIO.

CVR negem? laudari a te Ennianos illos versus correctos à me sum gauisus. Petis vt illiusmodi argumenti mittam alia, & nominatim si quid in Plauto. Euge immortalitate digne senex! túne in hac ætate & commorienti illo morbo tuo adhuc litteras? Videlicet quia prima optimè cesserunt, & magnus honos habitus est studijs tuis. Parebo tamen: sed cum Pythagoreâ exceptione, οὐ δίδασκω, ἀλλὰ κοινωνῶ. Vide sis mihi hunc locum Plauti Rudente, Scænâ, Exi è fano. *Plautus Rudens correctus.*

I. *Tune hic falsis virginales liberos parentibus*
Subiectos habebis, atque indigno quæstu conteres?

Libri vett. *Tune hic fallis.* Scribo, *Fellis virginalis,* siue *felles.* Felles virginales appellat lenones, tracto conuicio à rapacitate eius animalis. *Felles virginales.*

Idem, Persâ:

Sequere hac. DOR. scelesta felles virginaria.

Ita enim versu illo personas distinguo. Sic apud Ausonium felles pullaria est, fubulo Lucilij, à rapiendis pueris sine pullus. Eruditus poëta, vt sexcenta alia, sumpsit à Plauto. *Felles pullaria.*

II. *Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus.*
Corrupit totum qui puerile secus.

In Plauti altero versu legerim, *Sublectos habebis.* Nam sublegere, surripere est. Tu iudicabis, cui Plautus nõ minus debet, quàm Musæ Latinæ Plauto. Quod extremâ epistolâ ais, in illo Varronis, *Persarum montes, non atria diuitis Crassi,* malle te, *diuitis Crœsi.* quia præcessit externa gens Persarum, & vt ἀπροσδόκητον tacitè Crassum petat: propè est vt adsentiar. Super Gellij nomine litem meritò tides: & est id reuerà, quod Varro ait, captiuum prœlium. *De Varronis versu emendatio Camerarij.*

EPIST. V.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

QVID censes tu? non melius de Martiale Scaliger iudicauit, qui versus eius candidos, numerosos, plenos, Epigrammata multa diuina dicit: quam ille, qui scurram de trinio appellat? Nollem exci disset viro magno hoc iudicium [illegible]. Nihil ad Catullum Martialis, scio: sed & hoc scio, Epigrammata illa nec in triuio nata, nec omnia in triclinio. Multa fœda, obscœna in Martiale: & mehercle in vno Catulli libello non pudiciora, sed pauciora. Ignorat sæculum illud, qui hoc accusat. Sunt & ioci aliquot leues, vulgati, pueriles: sed meliorum maior est numerus. Faceret è re litterariâ, si quis, more veterum Criticorum, dilectum Epigrammatum eius haberet; & bonis additis eret laudis notam, alijs culpæ. Potuisset hoc Donza noster, qui poëtam illum non solùm feliciter expressit, sed etiam correxit. Posses & tu, Lernuti; quem scio æmulari vrbanitatem & acumen Martialis, sed numeris Catulli. Siquid tale vnquam cogitabis, vide si vsui tibi esse poterũt hæ Notæ. *Martialis complures loci emendati & explicati.*

Libro XIV. qui Apophoreta. In Lemmate, Batrachomyomachia.

I. *Perlege Mæonio cantatas carmine ranas,*
Et frontem nugis soluere disce meis.

Iunij Anglicanum exemplar, *Et frontem formis:* emendat ipse. *formis.* sed verum erit, *foriis.* Foriæ quid sint vide in Nonio. vsurpantur, vt quisquiliæ, burræ. Varro: *Quintiporis Clodiani forias ac poëmata gargaridians dices, ô Fortuna, ô fors Fortuna.*

Lemmate, Corculum.

II. *Pauper causidicus nullos referentia nummos*
Carmina cùm scribas, accipe cor quod habes.

Lego, *cor quod abest.* Cor non habere dicitur, qui desipit. quod facere ait causidicum pauperem, qui versus potiùs scribat, quàm caussas agat, ex quibus lucrum facere possit. Corrigitur, non cordato homini mittit. Notum de Scipione Nasicâ, cui cognomen à sapientiâ Corculo.

Libro XIII. qui Xenia, Lemmate, Porphyrio.

III. *Nomen habet magni volucris tam parua gigantis,*
Et nomen Prasini Porphyrionis habet.

Idem Iunij liber, *Prasini Purpurionis.* Latet omnis lepor Epigrammatis in leui mendâ. scribe, *Prasinus Purpureonis.* Quid miru, inquit, si parua volucris nomen gigantis [illegible]

cùm

cùm & Auriga factionis Prasinæ, Purpureo nomen habeat? Scimus fuisse factiones auri- *Factiones aurigarũ.* garum, coloribus discretas, Russatã, Prasinam, Venetã, Albam, siue Albatam. Contra rem igitur, vt auriga Prasinus vocaretur Purpureo, non aliter quã vt auicula, gigas. Simile est in illo Epigr. *Si Veneto Prasinóve faues, quid coccina sumis? Ne fias ista transfuga sorte vide.* Sciendum autem, quempiam eius sæculi celerem aurigã Purpureonem dictũ.

Libro VIII. Epigr. VI.

IV. *Archetypis vetuli nihil est odiosius Eucti*
Ficta Saguntino cymbia malo luto.
Argenti furiosa sui cùm stemmata narrat,
Garrulus, & verbis mucida vina facit.

Scribo, *Argenti fumosa sui.*
vt Iuuenal. *Fumosos equitum cum Dictatore magistros,*
& Cicero, *Fumosas imagines.*

Epigram. III.

V. *Tonsorem puerum, sed arte talem*
Qualis nec thalamis fuit Neronis,
Drusorum cui contigere barbæ.

Thalamus nomen viri. Puto leg. *Qualis nec Thalamus fuit Neronis.* vt sit nomen tonsoris Neronis. Lapis Romæ in æde Mariæ:

ANTISTIAE. OBSECRATIONI. FECIT
ANTISTIA. FLORENTINA. ET. THALA
MVS. CAESARIS. ET. SCANTIA. PRIMI
TIVA PAR NTES. AEIVS.

Epigr. LVIII. in Artemidorum:

VI. *Cùm tibi tam crassæ sint Artemidore lucernæ,*
Possem te Sagarim iure vocare meum.

Quid Sagari. Non epigramma est, sed ænigma. & quid est, Sagarim? Fortasse, *Sagarum.* Nec scio an ita dicti, qui munus aliquod theatrale fungerentur, de quibus inscriptio ista in Delphiniorum domo:

IMP. CAESARI. DIVI. NERVAE. F.
NERVAE. TRAIANO. AVG. GERM.
DACICO. PONT. MAX. TRIB. POT. VIII.
IMP. IV. COS. P.P. OPTVMO PRINCIPI.
SAGARI. THEATRI. MARCELLI.
CVLTORES. DOMVS. AVG.

Vltrà nihil scio. Repetio sanè Sagarios, vt in veteri illâ inscriptione:

C. TERENTIO. C. L. PAMPHILO
SAGARIO. POST. AEDEM. CASTORIS.

Item Sagariam facere in Appulcio & Ictis: sed alio longè sensu, pro negotiatione sagorum. Itaque nihil etiam extrico.

Lib. IX. Epigr. XLV.

VII. *Alciden modò Vindicis rogabam*
Esset cuius opus laborque felix.

Maso, *Alcides.* nec enim Herculem ipsum Martialis rogabat, sed alium cuius opus ille Hercules esset, apparet ex sequentibus.

Epigr. LXXXVII.

Languidior noster si quando est Paullus Atili, VIII.
Non se, conuiuas abstinet ille suos.

Lego, *noster si quando.* de Paullo ad Atilium scribit.

Lib. X. Epigr. LI.

Quos Faustine dies, qualem tibi Roma Rauennã IX.
Abstulit? ô soles, ô tunicata quies?

Tunicatam quietem doctissimus Iunius accipit, liberam ab operâ togatâ, quâ domi se continere, nec sportulæ spe prosequi potentiores liberum esset. sed aliò, me iudice, respexit Martialis. Nam in municipijs togam inducere vix solebant, tunicâ contenti. *Quid quies tunicata.* Martialis lib. I.

Egisti vitam semper Line municipalem,
Quâ nihil omnino dulcius esse potest:
Idibus & raris togula est excussa Kalendis,
Duxit ad æstates synthesis vna decem.

Plinius ad amicum, qui rure agebat: *Quousque regnabis? quousque vigilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quousque calces nusquam? Toga feriata? liber totos dies?* Sic enim is locus corrigendus, lib. VII. Epist. Ita & Iuuen. intelligendus, Sat. III.

Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in quâ
Nemo togam sumit, nisi mortuus.

Epigr. LXII. Ad Ludimagistrum:

Sic te frequentes audiant capillati X.
Et delicata diligat chorus mensa.

Quid si legas, *chorus Musæ?* & intellegas pueros deditos Musis? quod videtur ad rem aptiùs quàm * *mensa.* ** Quid retineri tamẽ potest. & pædagogia cape.*

Libro XI. Ep. VI.

Te volet inuictus pro libertate Camillus.

Magis sententiam explebit, *præ libertate.* dicere voluit, Camillus te principem malet, quàm suam illam libertatem. XI.

Epigr. LI.

Silius Arpino tandem succurrit agello, XII.
Silius & vatem non minus ipse tulit.

Fortè scribendum, *& vatem, non minor ipse, colit.* quod sanè argutius erit præ illo vulgato.

Lib. I. Epigr. LXIV.

Quæris quis hic sit? excidit mihi nomen. XIII.

Acuta Epigrammatis clausula. Ludit in verbo Excidendi, & cùm oblitus nomen videatur, tamen ait se in ipso id versu ignarum posuisse, & innuit, credo, illum versum *Excidit verbũ ambiguum.*

Fuscos colores, Galbanos habet mores,

vt verum huic homini nomen Fuscus fuerit, aut Galba.

Epigr.

Epigr. LXXXVII.

XIV. *Chirurgus fuerat, nunc est vespillo Diaulus,*
Cœpit, quod poterat, Clinicus esse modò.

Clinici medici.

Lego, *quo poterat, Clinicus esse, modo.* Medicorum titulus erat Clinicus. Inscriptio Asisij:

P. DECIMIVS. P. L. EROS
MERVLA MEDICVS
CLINICVS. CHIRVRGVS
OCVLARIVS. VI. VIR.

& hoc est quod Plinius ait, Hippocratem instituisse medicinam eam quæ Clinice vocatur. Clinicos à lecto constat dictos. in quo ludens Martialis ait, qui vespillo erat factum esse Clinicum, quia scilicet Vespillones mortuos efferunt in lecto.

Epigram. CXLVII.

XV. *Prætor ait, scis me Scorpo Thalloque daturum.*
Atque vtinam centum millia sola darem.

Thallus, & Flauius Scorpus agitatores.

Scribendum, *Thalloque.* eius Thalli mentio est in veteri inscript. Romæ in ædibus Cecchinorum, de Diocle agitatore:

CENTVM. VICTORIAS. CONSECVTVS. EST. VICTOR. C. III. SINGVLARVM. VICIT. LXXXIII. ADHVC. AVGENS. GLORIAM. TITVLI. SVI. PRAECESSIT. THALLVM. FACTIONIS. SVAE. QVI. PRIMVS. IN. FACTIONE. RVSSATA. In eadem inscript. & Scorpus nominatur, FACTIONIS. PRASINAE. VICTOR. ∞. XXV. ET. FLAVIVS. SCORPVS. VICTOR. II. XL. VIII.

Libro XII. Epigr. LXXI.

XVI. *Lintea ferret apro vacuus cùm vernula nuper*
Et supra Togulam lusca sederet anus,
Atque olei stillam donaret Opelicus vnctor;
Nudorum tetricus Censor & asper erat.

Vdi pro bibaculis.

Omnino scribendũ, *Vdorum tetricus.* id est, carpebat madidos & vdos, quique in balneis biberent. Sequentia clarè docent.

Libro v. Epigr. CXX.

XVII. *Ponetur digitis tenendus vstis*
Nigra coliculus virens patella.

Lego, *digitus tenendus vnctis.* propter oleum quod coliculis superfundi solitum.

Epigram. CXXIV.

XVIII. *Quid promittebas mihi millia, Gaure, ducenta*
Si dare non poteras millia, Gaure, decem?
An potes, & nõ vis? rogo non est turpius istud?
I, tibi dispereas, Gaure pusillus homo es.

In postremis versibus nescio quid non est merum. In Iunij libro, *Si* legitur, non *I.* Distinguo & lego, *An potes, & non vis, rogo? non est turpius istud Si tibi; dispereas Gaure p.h. es.*

XIX. Lib. VII Epigr. XLIII. Ad Ouidium.

Quis Maximus Cæsonius. & quando condemnatus.

Maximus ille tuus, Ouidi,. Cæsonius hic est
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.

Hunc verò damnauit, sed tu damnare Neronem
Ausus es, & profugi, non tua fata sequi.
Aequora per Scyllæ magnus comes exsulis isti,
Qui modò nolueras consulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas est cineri me superesse meo,
Audiet hæc præsens venturaque turba, fuisse
Illi te, Senecæ quod fuit ille suo.

eiusdem rei est epigramma sequens. Historiam huius damnati Cæsonij repperi apud Tacitum lib. XV. qui tamen emendationem à Martiali accipiet, vt iste lucem ab illo. *At Cadicia vxor Sceuini, & Cæsennius Maximus Italiâ prohibentur, reos fuisse se tantùm pœnâ experti.* vbi lego: *Cæsonius Maximus.* Damnatus fuit in Pisonianâ coniuratione: & hic ille, quem exsulem Ouidius secutus.

Libro II. Epigram. II.

Creta dedit magnum, maius dedit Africa nomen, XX.
Scipio quod victor, quodque Metellus habet.
Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
Et puer hoc dignus nomine Cæsar eras.
Frater Idumæos meruit cum patre triumphos,
Quæ datur ex Dacis laurea, tota tua est.

Vetus Iunij, *Quæ datur ex chartis.* lego, *Cattis.* Suet. *Expeditiones partim sponte suscepit, partim necessariò. spontè, in Cattos: necessariò vnam in Sarmatas.* & pòst: *De Cattis Dacisque post varia prœlia duplicem triumphum egit.* Verum est igitur. *Cattis;* eò magis quòd inquit, *Nobilius domito tribuit Germania Rheno.* Confirmandum hoc visum fuit, quia doctissimo Belgarum Iunio, *Dacis* magis placuit.

Libro III. Epigr. XXV.

Cessatis pueri, nihilque nostris XXI.
Veterno resinaque pigriores.

Epigramma est in pigros nautas. cuius sententia tota pendula est defectu, vt videtur, verbi. Sed lego, *nihilque mostis.* nam in alijs libris est *nostis.* Frequentia ista veteribus. Flestis, Terstis, Decrestis, &c. apud ipsum Ciceronem in Verrinis, *Glebam non commossent.* Sequenti versu lego cum Turnebo, *Vetentone asinaque.*

EPIST. VI.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

NARRO tibi, M. Antoni. Delectauit me emendatio Liuiana lib. XXII.

Liuius emendatus duobus locis.

I. *Eos qui Cannusium perfugerant muliercula nomine Busa, genere clara ac diuitijs, mœnibus tantùm tectisque à Cannusinis acceptos, frumento, veste, viatico etiam iuuit. pro quâ ei muni-*

munificentiâ, posteà bello perfecto, ab Senatu honores habiti sunt.

Hæc lectio à Sigonij coniecturâ manauit. Nam libri & scripti omnes, & vulgati, habent, *Mulier Paulla, nomine Busa.* Glareanus hærere se fatetur. Nam Busam huic mulieri nomen fuisse, non Paulam, Liuius infrà & Valerius item testantur. Sigonius ablegatâ voce scindit nodum, non soluit. At ego transpositâ litterâ rem extrico: *Mulier Apula, nomine Busa.* Valerius lib. IV. *Itaque eiusdem temporis femina, Busa nomine, regionis autem Apuliæ ditissima.*

Eodem libro inferiùs:

II. Supplicia. *Et Q. Fabius Pictor Delphos ad Oraculum missus, quibus precibus supplicationibusque deos possent placare.*

Liuius, qui apud me, *suppliciisque.* præclarè. confirmat & Sigonij Codex, qui *supplices deos* corruptè. Supplicium pro supplicatione ex Sallustio vulgò notum.

EPIST. VII.

I. LIPSIVS LVD. CARRIONI.

DIC sodes. ausus es hoc facinus? ludificari me? deserere Lipsium, die tam festo, iacentem hîc in villâ?

——vbi non homo, Sed campus atque aër.

Nisi tu homines censes collegas illos in mensâ nostros: quos sine fremitu non intueor, nuper terræ filios, nunc Mæcenates, Agrippas. Vide quæ via ad potentiam, ad opes sit. *At me litterulas stulti docuere parentes.* Sed nondum omnium dierum soles occiderunt, aiebat olim Philippus: & herclè me iam ista inania, nisi dum in oculos incurrunt, non mouent. Scio veram animi quietem à Deo primùm, deinde à sapientiâ & litteris esse, quæ quoniam non apud istos; sint Crœsi & Crassi licet:

—— non hos Pactolus aureas
Vndas agens eripiet vnquam è miseriis.

Cicero de legibus correctus. Fui his diebus in Cicerone de Legibus. Libro II. hæc notaui:

Mulieres genas ne radunto, néve lessum funeris ergò habento. Hoc veteres interpretes Sex. Ælius, L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed suspicari vestimenti genus aliquod funebris: Ælius lessum quasi lugubrem eiulationem, vt vox ipsa significat. quod eò magis probo, quia lex Solonis idipsum vetat.

Subest vitium. Primò Aelij & Acilij sententiam confundit, & vtrumque de vestimento funebri suspicari ait: statim diuidit, & Aelium, Ploratum, interpretantem facit. Pugnant ista. nisi si posterius alio de Aelio senserit Cicero. quod non arbitror. Placet corrigi, *Sex. Aelius L. Acilius non satis se intelligere dixerunt, sed Acilius suspicari vestimēti,* &c. voce Acilij insertâ, quæ repetita elabi facilè ex scribentibus potuit. Dubitauit vterque super significatione Lessi: sed alter vestem, alter eiulationem tamen interpretatus est.

Ibi:

Iam cetera in XII. de minuendo sumptu translata sunt de Solonis ferè legibus. Extenuato igitur sumptu tribus riciniis & clauis purpureis, & decem tibicinibus, tollit etiam lamentationem.

Quod de Riciniis scribit non omnes capiunt. ne ille quidem magnus Belgicæ Papinianus, Ræuardus. Accipiunt enim vulgò quasi lex vetet non plures quàm tres feminas riciniis indutas in funere esse. Errant. Doceo primùm ex Varrone, cuius Fragmentum est lib. III. De vitâ P. R. *Vt dum supra terram essent, riciniis lugerent: funere ipso, vt pullis pallis amictæ.* Ecce, Riciniorum vsus in luctu quidem, non tamen in ipso funere, vt Varro ait, sed Pallæ. Malè igitur Ricinia ad funus transferunt. Ratio etiam talis legis inepta. Si enim propinquæ riciniis indutæ: quid fiet si plures tribus sint? & quidem eodem gradu, vt si filiæ. an tres tantùm riciniis induentur? Alia mens X. virorum fuit, vt equidem sentio. Solonis lex funebris erat, quæ in Plutarcho legitur: Ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν, οὐδὲ συντιθέναι πλέον ἱματίων τριῶν. hoc postremum vertisse Romanos Solones puto, *trina ricinia.* hoc sensu, ne plus quàm tres vestes cum mortuo aut conderentur, aut vrerentur. Scimus morem hac in re veterum. Homerus de Achillis funere Odyss. ω. Quæsitum de sententiâ legis è XII.

Καίεο δ' ἔν τ' ἐσθῆτι θεῶν.

Apud Virgilium in Miseni:

Purpureasque super vestes velamina nota
Inijciunt.

Suetonius in Cæsare: *Scenici artifices vestem quam ex instrumento triumphorum ad præsentem vsum induerant, detractam sibi atque discissam iniecere flammæ.* Hieronymus lib. II. Epistolarum: *Cur mortuos vestros auratis obuoluitis vestibus? cur ambitio inter luctus lacrimasque non cessat? an cadauera diuitum, nisi in serico, putrescere nesciunt?* Festi locus restabat, Festus emendatus. qui iuuare illorum mentem videbatur. non iuuat, si rectè distinxeris & legeris: *Ricinium omne vestimentum quadratum ij qui duodecim*

inter-

interpretati sunt, esse dixerunt. Ver. togam quâ mulieres vtebantur pretextam eluuo purpureo. id est, *Verrius, togam.* ita corrigo, cùm vetus scriptura sit, *vir toga quâ.* Sæpè iste abbreuiator, Verrij sententias cum aliorum componit. quod & hîc. Quod scripsi suprà, *Mulieres genas ne radunto*, non dubitabis credo germanum esse Festi Fragm. *Radere g·········· le- ge XI. id est, vnguib·········* Plinius. *Malæ homini tantùm, quas Prisci genas vocabant, duodecim tabularum interdicto radi à fœminis eas vetante.* vbi vox *vetante* adiecta mihi ab imperito videtur. Nam interdicto hîc valet, cùm interdictum sit. genus loquendi Sallustio, Tacito, frequens. Hoc dixi, ne capere te Lambinus possit, qui, *genas ne carpunto*, temerè ex vno Seruio reposuit. Radere genas Festus videtur interpretari voluisse, vnguibus cruentare, scindere.

Confirmata vulgata in Cicerone lectio.

Plinij glossema libro XI. cap. XXXVII.

EPIST. VIII.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLI F.

QVAEREBAT à me nuper, ocelle Europæ Scaliger, adolescens doctus litteras veteres, quid in Varronis fragmento essent Aquilinæ pateræ? locum producebat ex lib. I. De vitâ pop. Rom.

Varro emendatus.

Item erant vasa vinaria, sini, cymbia, aquilinæ pateræ, gutti, sextarij, simpuuium.

Non mentiar. conticui. opinor & Varro ipse, si quis rogasset. Abiit ille: ego considerauí intentiùs, &, nisi me fallit, repperi. Lego enim, *cymbia, culignæ, pateræ.* Nugas agam, si te nunc doceam caussam erroris, adhæsisse litteram à fine vocis, factúmque *aculignæ*, inde vulgatum illud. nugæ, inquam, ista. sicut & illud, Culignam Festo vas esse potorium. nota hæc tibi. illud non nugæ, Liuio adserendam eam vocem videri.

Lib. XXVI.

Et Liuius.

Qui curuli sellâ sederunt, equi ornamenta, & libras pondo vt salinum patellamque deorum caussâ habere possint.

Nam vetus omnis lectio, *vt lignum.* Salini vocem primus reposuisse fertur Laurentius Valla, homo cetera non insulsus, & de Liuio certè supra opinionem vulgi benè meritus. Quam ipsam ferri posse, nihil nego. Culignam autem sacris opus fuisse scis ad vinum libandum: vt patellam, ad fruges imponendas. Varro, *Mensæ anteponebantur cum culignâ ac vino, vt quis quæ veniebant ad fetam amicæ gratulatum dis mactabant.* Cui loco lucem valdè Tertullianus facit, De Animâ: *Dum in partu Lucinæ & Dianæ eiulatur, dum per totam hebdomadam Iunoni mensa proponitur, dum vltimâ die Fata scribundo aduocantur.*

Culigna in sacris.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

PECCO, mi Pighi, & pecco largiter qui reduci tibi & iam, vt audio & opto, in hisdem regionibus constituto verbo non sim gratulatus. Viennæ inita amicitia sancta mihi est, eritque, dum ero. De te nisi idem sperem, iniuriam fecero simplicissimis moribus tuis. Iscanum meum in te nec, & in tot circumstantibus turbis quietem sequor studiorum. Nunc in Liuio eram, in quo vide mihi quæso hos locos.

Lib. XXI. In Alorci oratione:

Tres Liuij loci emendati.

I. *Aurum argentumque omne publicum priuatumque ad se iubet deferri: coniugum vestraque corpora ac liberorum vestrorum seruat inuiolata, si inermes cum binis vestimentis velitis à Sagunto exire.*

Non dubito legere, *cum priuis vestimentis.* Priuum, singulum. Nam aliquot lineis suprà in iisdem conditionibus est, *traditoque omni auro atque argento egressi vrbe eum singulis vestimentis.* Restituo eam vocem in Quadrigario apud Nonium, Reticulum. *Claud. lib. I. Priuisque ductoribus indit reticula galearia.* vulg. *Prius hisce auctoribus inde.*

Infrà post transitum Annibalis per Alpes:

II. *Et Annibal mouit ex Taurinis, incertus quæ pars sequenda esset, Gallos, præsertim se secuturos ratus.*

Liuius meus, *præsentem esse.* itaque lego, *incertos p. q. s. esset Gallos, præsentem sese secuturos ratus.* Galli incerti Romanorum partem an Pœnorum sequerentur, nec de Annibale ista. Eos præsentiâ suâ motum iri Annibal haud frustrà existumabat.

Eodem libro:

III. *Quod vbi Annibal accepit, laxatamque pugnam, & recessum à castris vidit, extemplò equitibus dextrâ læuaque emissis in hostem, ipse de his castris erupit.*

Quid est, *de his castris?* Nihil iuuant libri. audacter tamen leg. adfirmo, *ipse mediis castris.* Nam ita Liuius rem narrat superiùs, *Annibal paucis propugnatoribus in vallo portisque positis, ceteros confertos in media castra recepit.* Illud etiam, *& recessum à castris*, velim legi, *& vt recessum à castris.* Tu iudica, mi amicissime Pighi.

EPIST. X.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

SCRIBAM liberè, mi Victor. nimiùm taces diu. Faciliùs à Sigaliò he vocem, quàm à te epistolam expressero. quo merito meo? aut, vt delabar ad Propertium,

Quis te mutauit tantus Deus?

Certè non hoc animi tui amica effusio, non verba pollicebantur cùm proximè in Iscano adesses. Quò quidem, quasi de cōpacto, vix biduum post discessum tuum, venit Carrio noster. qui cùm mihi multa de amore tuo & solicitudine erga absentem me narrasset, ita vt animus tuus peregrinari meçum videretur: sensi intimo pectori instillari quiddam, quo planè & commotus sum & exhilaratus. Veniebar in mentem Tragici illud:

Ταῦτ᾽ ὄχλημα οἴκοι

ἀντὶ τὰς κατ᾽ οἶκον ἕνεκ᾽ ἐκπονεῖν τύχας.

Ego à longâ peregrinatione vix composui animum. Tango libros, sed, vt ille ait, velicarim & saltuatim. Itaque in Plinij li. XIV. cap. XIV. vide quid herè notauerim. Ait:

In Plinio emendatio.

Quibus vinis auctoritas fuerit suâ in mensâ M. Varro his verbis tradit: L. Lucullus puer apud patrem numquam lautum conuiuium vidit in quo plus semel Græcum vinum daretur, &c.

Verba ipsa Varronis si inspicis, hærebis. Nihil enim de mensâ suâ Varro nec id agitur. sed de ætatis suæ dilectu in vino scribit. Inclino vt legam, *suâ in memoriâ*. Caussa vitii fuit in epitome scribendi, *in mêa.* hoc illi fungi *in mensâ* interpretati sunt. Similis error in Taciti Annal. XVI. *Et quantum nunc senatus accusationis, tantum iræ P. Egnatius conciit.* cùm in archetypo fuisset, *quantum miæ*, id valebat *misericordiæ*. Vale, mi ocelle, mi Victor: & Lernutio deliciis vtriusque nostrûm à me salutem.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS FRANCISCO ROALDO I. C.

ITA viuam & valeam, Roalde, vt vita Scaligeri laudatio (nam omitto famam aliorum) sic me tibi adiunxit, vt te doctrinæ caussâ in paucis Gallis & amem, & admirer. Animum meum testari volo has breues, sed de litteris, litteras. Quæro à te rectè emendauerim legem illam Numæ, quæ in Festo sic legitur?

Lex Numæ restituitur.

Sei hominem fulminibus occisit, im supra genua nei tollito.

Scaliger tuus voluit, *Fulmen Iouis*. vix credo, quamquam telum Iouis fulmen, & in tutelâ eius censeatur, vix inquam credo Numam eo ambitu locutum. Legerim, *Fulminis occisit*. antiquè. Sic enim nominandi casu dicebant, pro Fulmen: vt Vulturis, pro vultur Ennius, Prisciano & Carisio testibus, *Vulturis in siluis miserum mandebat hemonem*. & Oscinis pro Oscen Cicero. Auctor idem Carisius, lib. I. ex Plinio. Vale.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS LAEVINO TORRENTIO, V.C.

MAGNA nobis, vir clarissime, & opinio & exspectatio est de Commentariis ad Suetonium tuis. mihi præter ceteros: quia nunc cùm maximè Commentarium Comelianum habebam in manibus. cui scriptori scis cum Suetonio pleramque historiam esse communem. Nec dubitabam quin laborem meum multis partibus minueret labor tuus. Nescio quid tale etiam de Liuio meditor. in quo pauculas Notas has facio iudicij tui.

Notæ quædam ad Liuium.

Lib. XXI. non longè ab initio:

I. *Medius Asdrubal inter patrem & filium octo fermè annos imperium obtinuit, flore ætatis, vt ferunt, primò Amilcari conciliatus: gener inde ob altam indolem profectus animi adscitus.*

Meus liber, *profectò animadscitus*. Sigonij, *animi profectò*. Lego, *prouectò annis adscitus*. hoc sensu, Amilcar prouectus iam ætate Asdrubalem generum adsciuit. Vulgata quidem illa dura, mediusfidius, compositio est.

Infrà; post concionem Annibalis ad milites:

II. *His adhortationibus cùm vtrimque accensi ad certamen militum animi essent, Romani ponte Ticinum iungunt, tutandique pontis caussâ castellum superimponunt.*

Abesse abest vox *caussâ*. nimiùm benè. idque genus sermonis à me in Taciti notatum.

Post, de Sempronio coss.

III. *Tum collegâ cunctante, equitatum suum, mille peditum iaculatoribus fermè admistis, ad defendendum Gallicum agrum trans Trebiam mittit. Ii sparsos & incompositos oneratosque prædâ plerosque cùm inuasissent.*

In msf. *incompositos ad hoc grauis prædâ*. Liuij germana lectio erit, *incompositos, ad hoc graues prædâ*. Nam antiqui Librarij C. pro G.

Infrà,

Infrà, de rebus in Hispaniâ gestis:

IV. *Et Scipio raptim ad famam nouorum hostium agmine acto, cùm in paucos præfectos paululum animaduertisset. præsidio Tarracone modico relicto, Emporias cum classe rediit.*

Quid est hoc, *paululum animaduertisset*? non sic Latini. dixisset potiùs leuiter, modicè, clementer. quid, quòd & historia repugnat? Nam Polybius eandem rem tangens libro III. auctores fugæ & acceptæ cladis more patrio ait punitos, τῆς αἰτίας τῶν συμβεβηκότων, inquit, κατὰ τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐθισμοὺς κολάσας. nec ignotus in talibus delictis militiæ mos. Planissimè igitur scribend. *palàm animaduertisset*.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS CAROLO LANGIO.

SOLINVM Diuæi nostri ad te mitto, vetus sanè & bonæ fidei exemplar. De hortis tuis curam non deposui. videbo siquid his locis eruetur. Tu vicissim mitte quæso Trochaicum illud Carmen ad me. ita hortis tuis ætatem benè sit, mi Langi: & ita superes Alcinoum & Adonim istis diuitiis. Quòd Senecam adornas: gaudeo. in eo vide has notas. *Seneca quatuor locis emendatus.*

De Irâ lib. III. cap. XXII.

I. *Audierat omnia Antigonus, vtpote cùm inter dicentes & audientem paulum interesset. quem ille leuiter commouit. & longiùs discedite, inquit, ne vos rex audiat.*

Emendo, *& audientem aulæum interesset. quod ille.* Antigonus in tabernaculo erat: milites in excubiis, velo discreti. Scriptum negligenter, *aulum*: inde alius *paulum*. Polybius, nisi fallor, de hac ipsâ re, apud Suidam: Ἀκούων ταῦτα πάντα διὰ τῆς αὐλαίας ὁ βασιλεὺς, ἐγέλα.

Lib. I. de Clementiâ, cap. III.

II. *Nunc in tres partes omnem hanc materiam diuidam. Prima erit manumissionis: secunda quæ naturam habitumque clementiæ demonstret: tertia, &c.*

Ridicula lectio, & nusquam gentium hîc Seneca de manumissione. Scripserat, cùm vniuersum opus partiretur, *Prima erit manuductionis*. Manuductio, χειραγωγία, σιαγωγή, & sic Cicero eam vocem vsus. At boni viri Manumissionis maluerunt. qui eiusmodi emblemata plura Senecæ addiderunt.

De Tranquillitate vitæ lib. II. cap. XIV.

III. *Ille pusilli animi est, qui sibi placet, quod hostiario libere respondit, & virgam eius fregit, quod ad dominum accessit & petiit thronum.*

Aliàs, *petiit thorum*. Scribo, *lorum*. Nam seruis puniendis lora poscebantur. Plenæ comœdiæ.

Plautus Captiueis: *Plautus explicatus.*

—— Colaphe, Cordalio, Corax
Ite istuc atque efferte lora. LOR. *num lignatum mittimur?*

Et vt eum locum explicem, senex castigando Tyndaro lora clamat. illi autem ioco, quasi ambigentes, ad lignationem referunt. Nam & lignatum ituri ferebant secum & lora.

Cato II. Orig.

Quin aquatum, vt lignatum, iubentur ire: securim atque lorum ferunt. gelum crassum excidunt, cum loro colligatum auferunt. *Cato emendatus.*

Sic emendo elegantem hunc locum apud Nonium, Gelu. Loquebatur Cato de regionis cuiuspiam immani frigore: vbi qui aquatum irent, proinde adornarentur vt qui lignatum apud Romanos.

De Irâ III. cap. XVIII.

Deinde adeò impatiens fuit differendæ voluptatis, quam ingens crudelitas sine dilatione poscebat, vt in xysto maternorum hortorum qui porticum à ripâ separat. IV.

Puto leg. *porticum Euripo separat.* Nam Euripi & Nili in ædificiis diuitum istorum crebri. Tu videbis doctissime Langi.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

APAGE, mi Lernuti. ego verò non amo istam verecundiam quæ te abstinuit à scribendo. Tot menses tu ex Italiâ redieris, & verbum nullum ad Lipsium? Hoc verum fuit? per Giselinum me potiùs res tuas quàm per te cognoscere? Mihi crede. parateram me ad acriter inclamandum, cùm vidi adiunctos epistolæ versus tuos. versus tam lepidè, tam suauiter factos, vt putarem canere Sirenum concordiam. Itaque illi mihi Minerua fuerunt, & posui iram. De illo Aretalogo quod scribis: non moueor. scis quosdam ex Æneæ gente esse, qui nostratium laudi non faueant. Vidi in iis locis magnæ famæ virum, qui Turnebum omni sermone premeret, meipsum à scriptis eius absterreret. & tu meam vicem dolebis? Desine, & eiusmodi sermones habeamus pro merendâ Cyprij bouis. Plauti hunc locum considera.

Pseudolo, Scenâ, Pseudole non audis: *Plauti versus emendatur.*

—— Ps non licet

Colloqui te? BA. *at mihi non lubet.* CA. *sin tuam est quippiam in rem?* BA. *licet.*
Ne obsecro viuere, an non licet? PS. *vah, manta.* BA. *omitte.*

Viuendi verbum hîc nego conuenire. lego potiùs, *Lícétne obsecro bitere.* Adolescens & seruus lenonem morabantur. indignatus ille, & hem, inquit, liberúmne mihi est ire quò institui, an non? Phrasis à more vulgi. Bitere autem & Betere scis antiquos dixisse: vt & Imbitere pro inire, Epidico Plauti. Combiro pro Commeo VI. Varronis De linguâ Latinâ. Vnde etiam Festo Bitienses sunt, multum peregrinantes. Fons erroris tralatitius, V pro B. & in hoc quidem paullò remotiore verbo in libris ferè perpetuus. Vale mi Lernuti, meum delicium.

Bitere.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO.

MENTIVNTVR, Pythœe, qui negant amorem in ignotis esse. De me sentio. ignotum, inuisum te amo: & amaui tamtum, ex quo scripta tua legi, notas elegantissimi ingenij & exquisitæ doctrinæ. Et vtinam propiùs abesset Sequana tuus! salutaremus profectò inter nos, nec tu ex scriptis meis, sed ex fronte & vultu videres amorem. Quod quia non licet, hoc certè quod licet, amorem ortum à litteris foueamus litteris. Initium à me sit. De Spartiani hoc loco, quæro quid sentias.

Commeus corrigendi Spartianus.

In Hadriano.

I. *Corrupisse eum Traiani libertos, curasse delicatos, eosdemque sepelisse, per ea tempora quibus in aulâ familiarior fuit, opinio multa firmauit.*

Quid verò homines sepulti profuerint ad gratiam? Nam quòd tu alibi *deligatos* probare videris, id est, vinctos: ignosce, non probo. nec hoc quidquam ad emerendum adoptionis fauorem. Legendum puto, *curasse delicatos, eosdemque sæpè pilasse*, vel *depilasse*. Delicatos vocat pueros à lecto & cyathis, quorum amori aiunt Traianum fuisse obnoxium: ideoque facetè Iulianus in Saturnal. facit Ganymedem in cælo, à Traiano tentari. Eos notum est pilos solitos euellere, vt essent corpore leui. hoc nunc vilissimum munus functus Hadrianus. Ita Elagabalum notat Lampridius: *In balneis eum mulieribus fuisse, ita vt ipse eas psilotro curaret.* Et Suetonius de Domitiano cap. XXII. *Erat fama*, inquit, *quasi concubinas ipse di-uelleret, natarétque inter vulgatissimas meretrices.* At pilare pro depilare etiam Festus agnoscit.

Quid item de isto Capitolini in Antonino philosopho.

Sed multum ex iis Frontoni detulit, cui & statuam in senatu petijt. Proculum verò vsque ad proconsulatum prouexit. Honoribus in se receptis philosophiæ operam dedit.

Emendo, *prouexit oneribus in se receptis. Philosophia d. o.* Imperatores cùm viro bono & pauperi honores mandabant, plurimùm, onera & impensas in se recipiebant: & ex ærario suo aut publico largiebantur ad ludos, & ceteram pompam. Id dicebant, sine impendio creari. Mamertini Panegyrico ad Iulianum. *Refertur nuncius consulem me creatum sine impendio, quod iamdiu paucis: sine labore, quod nonnumquam.* quanquam hic locus in aliam sententiam valere possit. Sed Vopiscus clarè, in Epistolâ Valeriani ad Aurelianum: *Sperare te eum eodem Vlpio Crinito consulatum conuenit sumptu publico.* Spartianus in Hadriano: *Ac statim Pannonus imposuit, decreto consulatu cum sumptibus.* Et de Imperatore ipso onus in se recipiente, Dio in Alexandro: *Me*, inquit, *Consulem designauit, & sumptus quos postulat ea dignitas se facturum recepit.*

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS AVGERIO BVSBEQVIO, VIRO NOBILI, EXLEGATO BYZANTINO.

ADSENTIOR tibi, vir nobilissime, illam semilunam Turcarum (quod genti solemne militiæ signum, quasi Romanis Aquila, est) originem à Byzantinis habuisse. Vidi apud te primùm, & posteà complures alios nummos æreos, in quorum parte Luna media esset, cum inscriptione ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Itaque vt Atheniensium Noctua, aliarum gentium aliud insigne fuit: sic Byzantiorum Luna. quam magnus ille rex in signa sua transtulit, signum victæ gentis, penes quam Orientis imperium esset. Liuij duos locos vicissim facio iudicij tui.

Cur Luna in Labaris Turcarum.

Lib. XXVIII. post Castulonem vrbem deditam.

Mitior ea victoria fuit. nec tantumdem noxæ admissum erat, & aliquantum iræ lenierat voluntaria deditio. Martius inde in Barbaros si qui nondum perdomiti erant, sub ius ditionemque redigendos, missus. Scipio Carthaginem ad vota soluenda dis rediit. Liuius corrigitur. I.

Liuius

Liuius meus clamat interpolatum fœdè hunc locum esse. Ille sic: *voluntaria deditio. Inde in B. f. n. p. erant. f. i. d. redigendos legatis missis Scipio Carthag.* &c. Pura puta Liuij & scriptura & historia. Qui Martij nomen intruserunt, legatorum eiecerunt: putarunt vnicum Martium missum, quia vnius illius res gestæ postea narrantur. Boni viri non audiunt scilicet Liuium ipsum stantem à lectione scriptâ, aliquam multis infrà lineis: *Res,* inquit, *interim nihilominùs ab legatis gerebantur. Martius superato Bati amne,* &c. At à quibus legatis, si missus solus Martius? Sed aliorum non meminit Liuius. quid mirum? si leuia gesserint, nec scriptione magno opere digna?

Eodem libro, de seditione militum ad Sucronem:

II. *Cùm alios subinde recentes nuncios non mortis modò sed etiam funeris exspectarent, neque superueniret quisquam, euanesceretque rumor temerè ortus: tum primi auctores requiri cœpti. & subirascentes quoque vt credidisse potiùs temerè, quàm finxisse rem talem videri possent.*

Coniectura in Liuio. Rhenani Spireuse exemplar habuit, *& subtrantesse quoque.* meum, *& subtrahentes quoque.* Ille primus reposuit, *& subirascentes.* addidit gloriæ caussâ, à nemine hactenus locum istum intellectum. verissimè. sic tamen vt à se computet. Quis enim non videt nihilo seciùs hęrere sententiam? nec esse quò illud *subirascentes* applicetur? Ἢ δεῖ σιωπᾶν, ἢ λέγειν ἀμείνονα. ait ille. Emendo, *& subornant eos quoque.* vel, *& subdiderant.* facili sententiâ, & audebo dicere, Liuij germanâ. nisi quid tu aliter, vir nobilissime, censebis.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CHRISTOPHORO PLANTINO.

QVID ais? Io. Goropius Becanus vixit? Doluì mehercle & litterarum caussâ, & magis patriæ. quam in hac præcipiti ruinâ rerum spoliari optimis quibusque ciuibus, quid aliud quàm cælestium iram arbitremur? Nam ipsius vicem cur lugeamus? aut quid miserius illo, qui miserum eum dicet tot miseriis ereptum?

* Ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
Τὸν φύντα θρηνεῖν:

* At nos decebat deflere à sepultâ. Deflere natū.

illum autem verè iam, quod Græci exprimunt, beatum

* Χαίροντας, εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

* Lætos, bonisq; verbis, mittere è domo.

Quamquam doleo etiam dolorē tuum. qui amicum amisisti rebus tuis & fide sæpè & consilio salutarem. Coloniam veni ipsis Kalendis Martiis. Peregrinationes meas caussam sermonibus dedisse, nollem factum. sed quis ille Thales, qui hoc statu rerum neminem offendat? Valet in his illud Comici:

Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori:
Suspicio est in pectore alieno sita.

Tacitum meis Scholiis illustratum vix tandem mitto ad te. scriptorem nescio an priuatim tibi vtilem, publicè certè. & hoc satis est apud te. Vt enim senex ille in Synephebis,

Serit arbores quæ alteri prosint sæculo:

sic tu libros diuulgas, quorum fructus non in sinum tuum, sed ad temp. redundent. Vale. Coloniæ Vbiorum. a. d. III. Non. Mart. ∞. Iↄ. LXXIV.

EPIST. XVIII.

I. LIPSIVS CLAVDIO PVTEANO.

LVCTABAR his diebus cum Nonij vitiis. melius erat cum hydrâ. victoriæ certior spes fuisset. Cùm multa sustulissem, sexcenta tanta reliqui. In iis quæ sustuli, hæc sunt. In Conquiniscere:

Plautus Cistellariâ: Faciundum est puerile officium, conquiniscam ad cistulam. Idem: & dolosi idem conquinisce, sis, istuc ceueto simul. Nonius Marcellus varijs locis correctus. Plautus.

Posterioris exempli prodigiosa corruptio: at certa correctio ista, *Idem Pseudolo: Si conquiniscet istic, conquiniscito Simul.* Illud *& dolo,* corruptè pro *Pseudolo.* reliqua clarent, extatque in eapse comœdiâ is versus: ne diutiùs errent, qui inter fragmenta retulerunt.

In Delica.

Cæcilius Obolostate: Si linguas decem Habeam, vix habeam te satis qui audem ache Immo verò hic ante solitus sum delicat. Cæcilius.

Exempla bina coaluisse censeo, & lego, — *si linguas decem Habeam, vix habeam, rem satis qui delicem. Idem Pausimacho: Immò verò hic ante, soli dum sumus, delica.* Vox vna perierat: titulus comœdiæ in versum irrepserat, & prior correctio certa: posterior arbitrij tui esto.

In Auscultare.

Cæcilius Embono: Audire ignoti quod imperant soleo non auscultare. Idem

Restituo, *Cæcil. Emporo.* Scripsit Empoton Græco nomine, vt Plautus Mercatorem.

Ibidem:

Pomponius Asiâ: Atque auscultare disce si nescis loqui. Pomponius

Lego, *Pompon. Asta, atque ausc.* Nouum non est, vt fabulæ nomen Nonius omittat. Idē vereor ne euenerit in Plauti Scematico.

In Limate.

Plautina comœdia fa[l]sus titulus. *Plautus S[c]ematico: Nam pater tuus numquam cum illâ etiam limabit caput.* & ausim legere, *Plautus schematicus: Nam p. t. n. c. i. e. limauit caput.* Illud, σχηματικῷ, dico à Nonio additum, qui monere nos voluit figurate à Plauto dictum Limare caput, pro συνουσιάζειν. Certè Scematicum Plauti nemo homo præter Nonium hîc appellat.

In Gallulare.

Nonius. *Gallulare, pubescere. Nonius Exod. Puerum mulieri præstare nemo scit quantum melior sit cuius vox gallulascit, cuius iam ramus roborascit.*

Hoc totum, *Puerum mulieri præstare*, separandum à poëtæ Nouij verbis est, additum quasi scholium à Marcello. Initium igitur versus, *Nemo scit.* & appellat Ramum, id quo viri sumus.

Similis menda in Carere.

Turpilius. *Carere etiam rem bonam dici potest. Turpil. Demetrio: Dolentis persona eos parentes careo.*

Illud, *dolentis persona*, interpretamentum Nonij est.

In Concelebrare.

Ipse Nonius. *Concelebrare, diu amare: dictum à celebritate. Lucil. lib. XXX. Multis indulti sermonibus concelebrarunt.*

Lego, *Concelebrare, disfamare.* & Lucilij versum, *Multus endo locis.* Nonij interpretatio an vera sit, videro: ita certe scripsit. Nisi placet, *Concelebrare, diuulgare.*

In Toruiter.

Pomponius. *Pomponius Auctorato: Occidit taurum toruiter me amores amauit.*

Scrib. *toruiter, me amore sauciauit.* Narratio mulierculæ quæ auctoratum ad bestias amare cœpit, cùm vidisset strenuè ab eo taurum occidi. Liquet ex titulo Comœdiæ.

In Contrahi.

Ipse Nonius. *Contrahi dictum est honestè quadam tristitia liberari, & solicitudine aut mœrore.*

Inepta lectio, quasi dicas, dolere est gaudere. Scribo, *quadam tristitiâ vibrari.* Docent Nonij exempla.

EPIST. XIX.

I. Lipsius Petro Danieli.

In Liuio Medixtutichus. Vt apud Pœnos Suffetes fui, apud Gallos Vergobreti fuerunt: sic apud Campanos summi magistratus nomen Mediastuticus in Liuio ter quaterque legimus. Corrupte. nec dubitandum vltra censeo, quin vbique *Medixtutichus* scribendum. Primum, ex fide libri mei veteris, qui in hoc Liuij loco.

Libro XXIV.

Præerat Statius Metius missus ab Cn. Magio Atellano, qui eo anno Mediastuticus erat.

sine litura præfert *Medixtutichus*. Deinde auctoritate Ennij apud Festum:

Summus ibi capitur Medix, occiditur alter.

interpretatur Festus, apud Oscos nomen magistratus. Vellem & hoc addidisset, truncatum eam vocem ab Ennio, vt solet, cùm integrum esset nomen Medixtutichus. Quod ait apud Oscos, non te mouebit, cùm scias Oscorum gentem in Campaniæ parte fuisse. & quamuis gens ipsa perierit, vt Strabo ait, linguam tamen mansisse. Sic Ennio sanè nihil illi tam familiare quàm dimidiatas voces vsurpare pro totis. *Ennij mos in truncandis verbis.*

Hinc illa Ausonij:

Ennius vt memorat, replet te lætificum gau.

valet, gaudium. & :

Vnde Rudinus ait, diuûm domus altisonum cæl.

valet, cælum. Putem ita emendandum illud Ennij apud Nonium: *Idem emendatus apud Nonium.*

Rastros deinde Fabric. carpsit caussâ polendi Agri.

Fabric pro Fabricius. quamquam viri docti, *dentifabres* maluerunt. Sic in Saliari carmine: *Pa, pro parte, Po, pro populo* positum, Festus adnotauit. A Græcis hoc imitatum docent cùm alia, tum Strabonis locus lib. VIII. Παραδείγματα δὲ χρῆται τῷ μὲν ποιητῇ, τῷ Κρῖ, καὶ Δῶ, καὶ Μάψ. Καὶ ἔτι, Γράφει δ' Αὐτομέδων τε καὶ Ἄλκιμος, ἀντὶ τοῦ Ἀλκιμέδων. Ἡσιόδῳ δὲ, ὅτι τὸ βριθὺ καὶ τὸ βριαρὸν, Βρῖ λέγει. Σοφοκλῆς δὲ καὶ Ἴων τὸ ῥᾴδιον, ῥᾶ. Ἐπίχαρμος δὲ, τὸ λίαν, λί. Συρακὼ δὲ, τὰς Συρακούσας. Ἐν Θεσσαλίᾳ δὲ καὶ τὸν ἥλιον, λέγεσθαι ἠλ. Εἰς ἄνθρωπον δὲ τὰ παιδὲ — τὰ παιδία Ἀντίμαχος φησί. Hem, quod me fugerat, restituenda illa vox in Liuij XXIII. *Iterùm Liuius.*

Iam Campani eò frequentes ex composito conuenerant: nec procul inde in occulto Marius Alfius qui summus magistratus erat Campanis, cum XIIII. millibus militum habebat castra.

Nam Liuius mss. *Marius Alfius edixit vti qui summus* Ex duabus vocibus iunctim scribo, *Medixtutichus.* Dubitare quis possit ne illa *(qui summus magistratus erat Campanus)* glossema sint. sicut & lib. XXVI. *In eodem glossema indicatum.*

Mediastuticus [qui summus magistratus apud Campanos est] eo anno Seppius Lesius erat.

Sed hoc pono, non adfirmo. Vale eruditissime Daniel.

EPIST.

EPIST. XX.

I. Lipsivs Antonio Oiselo.

Arnobius Christiani nominis scriptorum quasi Varro est. antiquæ & reconditæ doctrinæ, quà in rebus, quà in verbis. Ab eius adytis nihil est quod vulgum arceamus: emanebit suâ sponte. In eo his diebus pauca ista adnotabam.

Emendatur Arnobius.

Libro I.

I. *Qui Faunos, qui statuas, ciuitatumque Genios, qui Pausos reuerentur atque Bellonas.* Emendabam, *qui Faunos, qui Fatuas.* Fatuam deam nouimus, Fauni vxorem. & cum statuis hîc nullum litigium, sed cum deorum ridiculis nominibus.

Eodem libro:

II. *Quinimò, vt verius proloquar, haruspices has fabulas, coniectores, ariolos, & numquam non vani concinnauere fanatici. qui ne suæ artes intereant, ac ne stipes exiguas consultoribus excutiant iam raris: si quando nos velle rem venire in inuidiam compererunt, indignantur declamitantque. in templis iam raritas summa est. iacent cærimoniæ.* Hæret sententia. concinnabam sic, *si quando nos bellorum venire in i.* Caussa erroris in alternatione v. b. At Christiani cùm nouæ religionis nomine malè audirent: in eos sacrificuli bellorum & publicæ calamitatis inuidiam conflabant.

Libro VI.

III. *Inter deos videmus leones toruissimâ facie, mero oblita minio, & nomine frugi seriò nuncupari.* Quod verò illud nomen frugi quo Leones nominarent? Scribo *& nomine truci.* Trux nomen, ipse Leo. Leones autem in dîs cultos fuisse, aut certè eorum faciem, docet etiam Minutius. *Item boum capita & veruecum immolatis & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos: & leonum & canum vultu deos dedicatis.* Et egregiè Porphyrius, Περὶ δὲ τῆς ἐμψύχων ἀποχῆς, Διὸ, inquit, εἰς τὴν θεοποιίαν παρέλαβον πᾶν ζῷον, καὶ ὁμοίως τινὰ ἔμιξαν θηρία καὶ ἀνθρώπους, καὶ πάλιν ὀρνέων σώματα καὶ ἀνθρώπων. εἰκασμένος γάρ τις παρ' αὐτοῖς μέχρι τραχήλου ἀνθρωποειδής. Τὸ δὲ πρόσωπον ὀρνέου ἢ λέοντος, ἢ ἄλλου τινὸς ζῴου κατεσκεύασται. καὶ πάλιν αὖ κεφαλὴ ἀνθρώπου, καὶ ἄλλων τινῶν ζῴων μέρη. Imò ipsos leones habitos Ægyptiis inter deos, disertè apud Ælianum reperies libro XII. cap. VII. Peto iudices, doctissime Oiseli.

EPIST. XXI.

I. Lipsivs Iosepho Scaligero Ivli f.

Ego ita sentio. Liuium, si quem alium scriptorem variè interpolatum, & oblitum esse glossis. Multitudo correctorũ hoc fecit, iam inde à Petrarchâ: qui primus, vt opinor, auorum æuo sudauit in hac palæstrâ. Sed in iis odorandis & diiudicandis opus est accurato iudicio, mi Scaliger: hoc est, tuo. Vide an rectè indagauerim istud.

Lib. XXII. de Minutij & militum seditione ob Fabij moram:

Vt verò ad Vulturnum flumen castra sunt posita, exurebaturque amœnissimus Italiæ ager, villæque passim incendiis fumabant, per iuga Massici montis Fabio ducente, propè de integro est orta seditio: ac duces seditionis accensi quidam. fuerat enim silentium per paucos dies. quia cùm celeriùs solito ductum agmen fuisset, festinari ad prohibendam populationibus Campaniam credebant.

Insigne à Liuio glossema sublatum in dicto libro.

Non quilibet, sed tu Scaliger vides illa, *ac duces seditionis accensi quidã,* esse quisquilias. Quid enim ait? an duces seditionis inflammatos esse? non agnosco Latinum sermonem. An genus militum, quod Accensos vocabant, duces seditionis? hoc quidem etiam nugaeius. Omnino explicare me non poteram, absque codice scripto fuisset. qui habet, *Propè de integro seditio ac* [*de seditione*] *accensi quidam fuerant enim per paucos dies.* En fontem. illud, *de seditione,* nota marginalis fuit: inuerecundè irrepserat, & stultiùs emendata est, *duces seditionis.* Primum hoc tolle: remoue & illa quæ liber omittit, *est orta,* vt rem factam habeas, illud *quidam,* corrige *quieti,* (nam abest à veteri vox, *silentium*) & lege, *propè de integro seditio accensa. quieti fuerant enim per paucos dies.* Puto germanam Liuij lectionẽ habebis. Hoc si probo tibi, de aliis sanè manum non verterim.

EPIST. XXII.

I. Lipsivs Petro Pythoeo.

Panegyricos illos Principum inferiorum B. Rhenanus dedit. sed, dî boni, quàm non emendatos! Culpa exemplaris fortasse, sed & culpa aliqua ipsius: qui neglexerit Cuspiniani Viennensem editionem inspicere. in quâ quid dicam plerаque emendatiora esse? imò verba, lineas, paginas totas, ab isto omissas. Sunt tamen

&

E Panegyricus mendis sublatis complures. & in illo exemplari suæ culpæ : quarum partim è Panegyrico Constantino Constantij F. dicto, sic conabar tollere.

Pag. 159.

I. *Ancipiti periculo clausos obsessosque peiora experiri armis coëgisti, adeò quà omnis eruptio tentauerat, cecidisti, vt ipse etiam dux eum parte copiarum*, &c.

Lego, *adeóque omnes qui eruptionem tentauerant cecidisti.* At paullum suprà in iis verbis, *telisque missilibus :* duæ ferè paginæ absunt historiam omnem obsidionis continentes. quæ tamen sunt in Viennensi editione, Anni D. XIII. Illinc petantur.

Pag. 159.

II. *Spectans ex edito monte Xerxes nauale certamen, Augustus aliquid agens vicit apud Actium. Fuit etiam qui sublatus in scalas inuicem nexas, concurrentes eminus vidit acies.*

Scrib. *Augustus aliud agens.* id manifestè ex sententiâ totâ liquebit. Non vsquequaque verò tamen hoc dicit. Nam Augustus etsi aliàs timidus, tamen Actiaco prœlio dextro cornu ipse præfuit.

Pag. 163.

III. *At enim tu idipsum de ardore totius exercitus sentiens non sine vllâ hæsitandi morâ, quà breuissimum per Eos iter est, rapto agmine aduolasti.*

Delenda negatio, leg. que, *sentiens, sine :* & pòst, *per Eos.* illud *Eos*, gentis aliquod nomen aut regionis fuisse liquet. Quod quærendum.

Pag. 164.

IV. *Hæc est fiducia Imperatoris inuicti, & suorum mentibus freti, non dubitare nec trahere bellum, sed proximum quodque pugnæ tempus putare victoriam. Non enim res erat tibi vtique maximo cum Hannibale victore, vt post res asperas locum tempusque captares, sed vrgere te successus tuos*, &c.

Primum lego, *non ductare.* vt ductare bellum, Sallustius. deinde, *res erat tibi, vti Q. Maximo*, elegans & certa emendatio. Non cunctandum tibi, inquit, vt olim Q. Fabio Maximo contra Annibalem.

Ibidem :

Itaque iam id timebatur ne ille conterritus his rebus, grauiter afflictus, & in arctum redactus boni consuleret, & debitas reip. pœnas obsidione differret. V.

Scribo, *ille conterritus, suis rebus g. afflictis & in a. redactis morâ consuleret.*

Pag. 166.

Reperto igitur & trucidato corpore vniuersus in gaudia & vindictam pop. Ro. exarsit, nec desiceâ totâ vrbe quà suffixum hastâ ferebatur caput id piaculare fœdari. VI.

Quomodo trucidatur Maxentius iam mortuus & fluuio mersus? Rectè Diuæus historiarum istarum diligens, *truncato corpore.* abscissum enim caput fuit. Statim emendo, *nec desiit à totâ.*

Pag. 167.

Felices qui te propiùs aspicerent, longiùs positi nominabant: quos præterieras, loci quem occupauerant pœnitebat: vicissim omnes inde dicto accedere, insequi, certare innumerabilis multitudo, & impulsu vario fluctuare. VII.

Non negabis verum esse, *vicissim homines in relicto accedere.* Sic enim fieri solet in eiusmodi spectaculis, alij sua loca deserunt, alij occupant.

Ibidem:

Et tantum sibi hominum animi post illam sexennij cladem superesse memorabant. VIII.

Omnino leg. *tantum ibi hominum, a. p. i. s. e. superesse mirabantur.* Vix putabatur, ait, tanta multitudo superesse sæuitiæ Maxentij.

In Mamertini Genethliaco, pag. 328.

At enim quantò hoc est lætabilius ac melius, quod de prosperitate sæculi vestri certatim omnium hominum circumfertur barbaria? Darnia sed inuicem dimicaturi vicerunt barbari. Sed consanguineos suos tam innumeros vobis tam nouos ex omni hostium genere successus fortuna suppeditat. IX.

Mera monstra. Diuæus ex vestigiis Viennensis libri, optimè restituit, *omnium hominum ore circumfertur. Barbari ad arma concurrunt : sed inuicem * dimicaturi. vicerunt Barbari : sed consanguineos suos. Tam innumeros vobis t. n.* * Ludis scilicet gladiatoriis.

INDEX

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI SECVNDI.

IVSTI

IVSTI LIPSI
EPISTOLICARVM QVAESTIONVM
LIBER SECVNDVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS MARCO ET GVIDONI LAVRINIS NOBILISS. FRATRIBVS.

ATERI debemus. Brugæ vestræ Belgij nostri sidus sunt, pariter vt olim Græciæ oculus, Athenæ. Nusquam à multis annis ingeniorum felicior prouentus: nusquam doctrinæ vberior seges. In quâ eruditorum luce vos, Laurini fratres, sic eminetis:

Vt pura nocturno renidet
Luna mari Gnidiúsve Gyges.

Liuij locus de pugnâ Cannensi emendatur, & illustratur. Eâ re ausus sum mittere ad vos Notas aliquot super Liuij pugnâ Cannensi. non docendi caussâ, non: sed explorandi iudicij vestri.

Pugna Cannensis libro XXII.

I. *Serui duo, Formiani vnus, alter Sidicini equitis, qui Seruilio atque Atilio Coss. inter pabulatores accepti à Numidis fuerant.*

Leg. *excepti.* & ita mss. liber.

II. *Sed per eumdem Lucanum Statilium omnibus vltra castra transque montes exploratis, cùm relatum esset visum procul hostium agmen, tum die insequenti eius insequendi consilia agitari cœpta.*

Mira narratio. festinabant sequi Annibalem: & ecce cùm omnia tuta renuntiarentur, non dicam rem, sed consilium sequendi in diem alterum reiiciunt. Vetus præfert, *tum die sequenti eo consilia agitare.* inculcatis illis vocibus, omissis. Facilis restitutio, *tum de insequendo eo consilia a. e.* Statim:

III. *Annibal spem nactus loci ad equestrem pugnam, quâ parte virium inuictus erat, facturus copiam pugnandi Consulibus, dirigit aciem, lacessitque Numidarum procursatione hostem.*

Vetus, *facturos copiam pugnandi Consules.* optimè, sic tamen vt antè emendes, *spem nactus loco ad.* Et planè hoc Liuius dicere voluit.

IV. *Ante cetero: armati (iis gentium harum habitus tum magnitudine corporum tum specie terribilis erat) Galli super vmbilicum erant nudi: Hispani linteis, prætextis purpurâ, tunicis, candore miro fulgentibus constiterunt.*

Fœdè interpolatus locus. Lectio vetus, *an telus aiatus gentium harum tum magnitudine.* Puto leg. *Ante alia ornatus gentium harum, tum m. c. tum s. terribilis erat. Galli,* &c. Quidquid præter hæc est, Liuij non est. Expressa omnia pænè ad verbum è Polybio: Καὶ τῶν Κελτῶν γυμνῶν, τῶν δ' Ἰβήρων λινοῖς περιπορφύροις χιτωνίσκοις κεκοσμημένων κατὰ τὰ πάτρια, ξενίζουσαν ἅμα καὶ καταπληκτικὴν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν πρόσοψιν. Itaque dubito, quia in Polybio πρόσοψις: ne ex illo *aiatus*, faciendum *aspectus*. Similia istis iu libro suo Valla repperisse videtur.

V. *Sol, seu de industriâ ita locatis, seu fortè ita stando, peropportunè vtrique parti obliquus erat.*

Mss. *seu quod fortè ita stare.* scribo, *starent.* cetera rectè.

VI. *Frontibus enim aduersis concurrendum erat. quia nullo circà ad euagandum relicto spatio, hinc amnis, hinc peditum acies claudebant, in directum vtrimque nitentes stantibus ac confertis postremò turbatis equis, vir virum amplexus detrahebat equo.*

A veteri absunt ista, *postremò turbatis.* & certè scioli nebulonis glossema fuit. Nihil ad hanc rem turbatio equorum. Nam quod ait, *stantibus:* dixit ad discrimen, quia non vt in equestri pugnâ procursantibus.

VII. *Sub equestris finem certaminis coorta est peditum pugna. primò & viribus & animis pares constabant ordines Galliis Hispanisque. tandem Romani diu ac sæpè consilio agitabant quâ fronte acieque densâ impellerent hostium cuneum nimis tenuem eoque parum validum à ceteris prominentem acie. impulsis deinde ac trepidè,* &c.

Ait, *diu sæpè consilio agitabant.* Hem! tempus illud ferebat scilicet vt diu consilia agitarentur? imò res potiùs. quid deinde post consilium? ait, *impulsis deinde ac trepidè referentibus pedem.* nec narrat vel verbo quomodo hæc gesta. Quid multa! vulgata lectio, meræ nugæ. Libro meo abest vox *agitabant.* & pro *impellerent* scribitur *impuluere.* En vobis veram lectionem: *Tandem Romani diu ac sæpè connisi, obliquâ fronte acieque densâ impulêre*

pulere hostium cuneum. Palmaria hæc correctio est. quod ad scripturam, ex illis *consilio quâ*: quàm facilè, *connisi obliquâ?* & *impulucre*, manifestò, *impulere.* At illud sequens, *à ceteris prominentem acie*, legitur in v. *à prominentem acie ceterâ.* Lego, *à ceterâ prom. acie.* Tota narratio Liuij intelligetur ex ratione aciei instructæ, quæ expressa breuiter apud Plutarchum est: Ἐν δὲ τῇ μάχῃ στρατηγήμασιν ἐχρήσατο. ὁ γὰρ ἦν ἰσχυρότατον αὐτῷ καὶ μαχιμώτατον τῆς δυνάμεως, ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου τάξας, τὸ μέσον αὐτὸς συνεπλήρωσεν ἐκ τῶν ἀχρειοτάτων, ἐμβόλῳ τούτῳ προέχοντι πολὺ τῆς ἄλλης φάλαγγος χρησάμενος. Εἴρητο δὲ τοῖς κρατίστοις, ὅταν τούτους διακόψαντες οἱ Ῥωμαῖοι καὶ φερόμενοι πρὸς τὸ εἶκον, ἐκβιασαμένου τοῦ μέσου καὶ κόλπον λαμβάνοντος, ἐντὸς γένωνται τῆς φάλαγγος, ὀξέως ἑκατέρωθεν ἐπιστρέψαντας, ἐμβαλεῖν πλαγίοις, καὶ περιπτύσσειν ὄπισθεν συγκλείσαντας· ὃ δὴ καὶ δοκεῖ τὸν πλεῖστον ἀπεργάσασθαι φόνον: ὡς γὰρ ἐνέδωκε τὸ μέσον, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐδέξαντο διώκοντας. ἡ δὲ φάλαγξ τοῦ Ἀννίβου μεταβαλοῦσα τὸ σχῆμα, μηνοειδὴς ἐγεγόνει, καὶ τῶν ἐπιλέκτων οἱ ταξίαρχοι, ταχὺ τοὺς μὲν ἐπ' ἀσπίδα, τοὺς δ' ἐπὶ δόρυ κλίναντες, προσέπεσον κατὰ γυμνὰ αὐτῶν,&c. Eadem Polybius, sed diffusiùs. Ceterùm illud Liuij, *cuneum à ceterâ prominentem acie*, vertit Plutarchus, ἐμβόλῳ προέχοντι τῆς ἄλλης φάλαγγος. nequis de restitutione dubitet.

VIII. *In mediam primam aciem illati, postremò nullo resistente ad subsidia Afrorum peruenerunt. qui vtrimque reductis alis constiterant, mediisque Galli Hispanique steterunt aliquantum prominente acie.*

Vetus, *mediam primum.* &, *mediaque Galli.* &, *steterant.*

IX. *Afri circà iam cornua vim fecerant, irruentibusque incautè in medium Romanis circumdedere alas.*

Iterùm interpolata lectio. Scripsit Liuius, *Afri circà, iam cornua fecerant.* & ita vetus. at illi boni correctores dum putant, Circà ad cornua referendum, & *vim* vocem intrudunt: sententiæ profectò vim fecerût. Dixit Circà, vt antè, *nullo circà ad euagandum loco.*

X. *Omissis Gallis Hispanisque quorum terga ceciderant, etiam aduersus Afros integram pugnam ineunt.*

Absunt mss. τὸ *etiam*, & *integram*. rectè.

XI. *Ne vt reus intercam, caussáque consulatus accusator collegæ existam.*

Fortè, *ne aut reus interearn, caussâ've consulatus.* etsi suspectum est illud *consulatus.*

XII. *Hæc exigentem prius turba fugientium ciuium, deinde hostes oppressere Consulem ignorantes quis esset.*

Antiqua omnis lectio, *Hæc exagentis.* Vulgata lectio à Vallâ est. Sigonius mauult, *exequentem.* Ego, *satagentes.* & sequentia distinguo, *oppressere. Consulem ignorantes quis esset, obruerunt telis: Lentulum*, &c.

Lentulum in tumultum abripuit equus. XIII.

In mss. tantùm, *Lentulum abripuit equus.*

Ad Cannas fugientem Consulem vix quinquaginta secuti sunt: alterius morientis propè totus exercitus fugit. XIV.

Scribo, *exercitus fuit.* Non aliud dicit, quàm, Varronem fugientem pauci comitati: Æmilio morienti propè omnis exercitus commoritur. Hæc ad Liuij locum hunc habui. qui & ipse è Cannensi pugnâ elapsus videri poterat: ita multa vulnera & labes in vnâ paginâ præferebat. Valete nobilissimi fratres, Belgarum magnum decus.

EPIST. II.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

VIDE quid adfirmes, mi Carrio. vt Commentarij Cæsaris, non sint Cæsaris? ἔστι προσδοκᾶς πίστιν ἐμῆς; Mitte opinionem, inquis, & rem ipsam puta. Parebo. Primum ais in libris scriptis ἐπιγραφὴν vidisse sic conceptam, *Commentarij Iulij Celsi.* idque præter alios conspici in libro collegij Attrebatensis, Louanij. & sanè idem Diuæus noster adfirmabat. Adducis & scriptores superioris æui: Vincentium in Speculo, qui pontem illum Rhenanum describens à Cæsare libro IV. celebratum, Iulium Celsum laudat, non Cæsarem. Ioannem Episcopum Salisberiensem, qui libro suo De nugis curialiû ante annos plusminus CD. scripto, itèm nominat Iulium Celsum. Vidi & ipse nescio quam Margaretam Poëticam (vt iuuem te) in quâ multa ex hisdem Commentarijs fragmenta citantur, sed semper nomine Iulij Celsi. Iubes postremò stilum ipsum considerare me. & ais in istis Commentarijs multa soluta, hiantia, superflua reperiri, à Cæsaris illo terso & Attico stilo, quem Cicero immensùm laudauit, diuersa. Hæc ferè tua sunt. & fateor, mouisti me, sed non demouisti. Quin * Iulius aliquis Celsus manus attulerit Cæsari, quædam reciderit, addiderit, quædam interpolarit, numquam infitiabor: vt Cæsarem totum immutarit sic quasi Iustinus Trogum, ignosce, ne tuâ quidem caussâ possum credere. De stilo quod ais: si verum quærimus, hi De bello Galli-

An Commentarij belli Gallici, reuerà Cæsaris.

* *Certè in quibusdam antiquis libris, fine Commentariorum legitur, Iulius Celsus Consummauit Commentarios Cæsaris.*

eo discrepant aliquantulum ab illis de ciuili, filo orationis. & fieri potest vt interpolati sint, vt dixi: non tamen ita vt similitudo oris prorsus euanuerit. & quamuis gemini non sint, fratres tamen esse ex ipsâ ratione scribendi agnoscas. De hac re ita censeo.

EPIST. III.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, VIRO NOBILI.

Et mihi discendi cupiditas innata est, & tibi, vir nobilissime, dicendi facultas. quem ita versatum cum curâ in omni genere scriptorum scimus, vt possis tuo iure dicere, quod ille Apollo Ennij:

—— à me omnes Belgæ consilium expetunt
In litteris incerti: quos ego meâ ope ex
Incertis certos, compotesque consili
Dimitto.

Plinius tribus in locis emendatus. Itaque peto rescribas quid de hoc Plinij loco existimes.

I. Lib. XVII. cap. XI.

Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti; ceteris sat est si altitudinis pedes ternos effecerint. [Excide inquit radicem istam Papyrius Cursor Imp. ad terrorem Prænestinorum prætoris. [Distringi securiùs se teste, innoxium abradi partes quæ se nudauerint terrâ.

Verba quæ lineis inclusi historiã tangunt, quam Liuius lib. IX. rettulit, *Prænestinus prætor per timorem segniùs suos ex subsidijs duxerat in primam aciem: quem cùm inambulans ante tabernaculum vocari iussisset, lictorem expedire securim iussit. ad quam vocem exanimi stante Prænestino, Agedum lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodã ambulantibus.* At cùm hoc capite Plinij nil nisi de transferendis arboribus aut serendis agatur, quem locum habere hîc historia potuit? cuius sanè nec caput nec pes comparet. Suspicor hoc totum glossema esse: vnde ortum, aut quâ caussâ, ignoro. Sequentia lego: *Distringi securiùs, sed & innoxium abradi.* Abradebant enim arbores: atque ita Seneca emendandus epistolâ LXXXVII. *parum autem arboris antequam obruat, radit:* (malè in libris, *radix:*) *ex omni enim materiâ quæ nudata est, vt ait, exeunt radices nouæ.*

Libro XXIX. cap. II.

II. *Lanis auctoritatem veteres Romani etiam religiosam habuere, postes à nubentibus attingi iubentes.*

Lego, *à nubentibus ea cingi iubentes.* Docet Plutarchus: Ἡ νύμφη δ' εἰσφέρεται μὲν ἠλακάτην, καὶ τὴν ἄτρακτον, ἐρίῳ δὲ τὴν θύραν περιστέφει τοῦ ἀνδρός. Dixit περιστέφει, quod Plinius cingi.

Lib XVIII. cap. IV.

Ac primùm omnium oraculis maiori ex parte agemus. cur enim non videantur oracula à certissimo die maximeque veridico vsu profecta? III.

Verius erit, *à certissimo Deo.* Vsus enim ille deus, qui oracula agricolis dictat.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS NICOLAO BRYARDO, V. NOBILI.

Mvlta me Brugas trahunt. opidi, vt in Belgio pulcherrimi, videndi cupiditas, amicorum importunæ preces, imò iussa: alia quædam priuata: sed ne viuam, & nullam è Musis habeam propitiam, nisi anre omnes, Bryarde, tu. Non dicam vulgata illa, quia amo te, quia amari me sentio à te. communia hæc cum alijs: sed quia Plautum vnicè amari cognoui à te, illud delieiũ, & illum, vt sic dicam, pullum Romanæ Musæ. Nec tu mireris, si hoc mirer. An ego non mirer Plautum vnum tibi in manibus, in sinu esse, quem ne omnes quidem qui litteras ex professo tangunt, audent tangere? Nam de nobilitate vestrâ, magna & rara res, si eam ad historias, ad nummos, & eiusmodi studiorum bellaria possimus allicere. Plautus in litterarum quasi penetrali est, quò non nisi initiati accedant, & qui à se *Spernat profanum vulgus & arceat.* Itaque ardeo, mihi crede, cupiditate videndi, audiendi tui, de Plauto colloquendi. In quo elegantem locum emendasse te puto.

Persâ: Plauti à Bryardo correctio.

Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriosè.

To. *Sed quis hic ansatus ambulat?* Sa. *magnificè consecrabor.*

Legis tu, *magnificè conscreabor.* Nihil verius. in Conscreatio. gestu illo gloriosior exprimendo etiã Conscreatio adhibetur, siue Exscreatio. idque iamnum vulgò solemus. At ille stipes No- Et Nonij. nius Consecrabor pro Consecrabo adnotat. tam aptè ad sententiam quàm Aristophanis bombalobombax. Nisi censes tamen emendandum Nonium, *Conscreabor pro conscreabo.* quod transpositâ litterâ facile est. Vale.

EPIST.

EPIST. V.

I. LIPSIVS FVLVIO VRSINO, V.C.

VERVSNE ad me nuncius accidit, Laurentium Gambaram obiisse? non verus spero, nec Musæ permittant. Si tamen est: doleo. primùm vtriusque nostrûm caussâ, qui amicum: deinde Italiæ vestræ, quæ poëtam amisit. & amisit eo tempore, quo opus minimè fuit. Vides enim illa regio vestra quâ nunc hoc genere ornamenti non abundet. Idem in Europâ aliquâ est. in quâ, an bello, an quâ aliâ caussâ, iacent omnes litteræ. Apud nos quidem magna, vel potiùs vnica doctrina est, triduanum Ic^tum profiteri: cum Euripidæo Cyclope sentire:

τὰ δ' ἄλλα κομπεῖ, καὶ λόγων εὐμορφίαι.

Sed aut illi insigniter sapiunt cum suo iudicio: aut nos insigniter insanimus. Nobis tamen nostra sponsa. quam vereor ne iam vsu, emptione, confarreatione nostram, ægrè possimus dimittere.

In Liuio hæc notabam Lib. XXXIII. ab initio.

I. *Ab vrbe oppugnandâ Pœnum absterruere conspecta mœnia, haudquaquam prompta oppugnanti.*

Scriptus codex, *Pœnum abstinuere.* eleganter. Arnobius: *Iouem cum patre bella conseruisse cruilia, atque eum iure abstinuisse regali.* Ac scio ego Plautum & veteres vulgò ita locutos. Valla, seu quis alius vellem abstinuisset ab hoc loco manum.

II. *Quod sæpè, inquit, optassis Campanis vt supplicij sumendi vobis ex improbo ac detestabili Senatu potestas esset.*

Videtur librarius vetus scribere voluisse, *intestabili.* sed mutauit. nota est formula, Improbus intestabilisque esto.

III. *Tunc Pacuuius. Video quæ sententia de hoc sit data, eijcitur pro malo atque improbo. bonum senatorem & iustum eligite.*

Mansf. *iustum substituite.*

IV. *Hinc senatores omissâ libertatis dignitatisque memoriâ plebem adfari, salutare, benignè inuitare, apparatis accipere epulis, eius caussas suscipere, ei semper parati adesse. secundùm eum in lite, iudicem dare, qui magis popularis aptiorque in vulgus fauori conciliando esset.*

Vetus, *secundùm eam litem iudices dare.* Omnino scrib. *secundùm eum, litem iudices dare, qui.* Dare litem secundùm aliquem, merum Latium. Iudices igitur, inquit, caussam illi plerumque addicebant, qui aptissimus ad conciliandum vulgus. De quibus arbitrari te, doctissime Fului, volo. Vale.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

TV verò, mi Victor, tardum nomen es: nolo dicere, malum. vt pro me ne interpellem: quantum queri Catonem censes de obstinato silentio tuo? Noli aliorsum hoc accipere: sed credo me hercules Angeronam matrem fuisse tibi, & Harpocratem patrem. His parentibus renatum te Pythagoram nouum. præsertim cùm huius sapientiæ discipulos iam habeas duos, Lernutium inquam & Modiũ. qui in quinquennali suâ ἐχεμυθίᾳ sunt, opinor: ita ad litteras nostras verbum non respondent, ne Mu quidem Lucilianum. Ridebis tu? at ille seriò ringitur. De me, facilis res est, veni modò, & quod pollicceris, purga te corâm. Sunt ioca, sunt feria, quæ in sinum tuum cupio effundere: sinum, & amore, & fide mihi perspectum. Cùm te Castore, Pollucem exspectabo Lernutium. Mihi crede. non illæ ipsæ stellæ tam gratæ nautis turbante mari adfulgent, quàm mihi vos.

—— πιστὸς ἐν κακοῖς ἀνὴρ
Κρείσσων γαλήνης ναυτίλοισιν εἰσορᾶν.

Varronis locus apud Nonium Febris: *Varronis bina glossemata.*

Febris proprietatem [habet à feritate morbi vel mali, vt à calendo calorem vel candorem.] Varro Andabatis: Aperiendam putat, idque alterum appellamus à calendo calorem, alterum à feruore febrim.

glossemate inquinatus est. Nonius scripserat, *Febris proprietatem Varro Andabatis aperiendam putat: idque alterum.* quidquid præterea est, à malâ manu est, nec dictum à Nonio nec pictum. Minusculam febrim, Calorem propriè appellari vult. quo exemplo Iuuenalis:

—— *sentire calorem*
Si cœpit locuples Gallita aut Paccius orbi.

Simile in Cibarium:

Varro Modio: In cubiculo [dormire mallem scilicet] potiùs vinum meum cibarium, quàm ego dominus cubarem.

Quod inclusi, interpretamentum vaterræ cuiuspiam, distortâ mente non pedibus. Reliqua Varronis clara, nec egent correctionis, tantùm interrogandi nota addatur.

EPIST. VII.

I. Lipsivs Petro Fabro, I.C.

QVEM locum nuper in Pandectis emendare visus sum, eius te iudicem capio clarissime Faber: vel arbitrum potiùs. quando in illiusmodi rebus non hoc directum *Si paret*, sed illud arbitrarium *Quod æquius melius* sequendum videtur.

Pomponius l. CCXLV. De diuersis reg. iuris:

In Pãdectis consultura. *Statuæ adfixæ basibus structilibus, aut tabulæ religatæ catenis, aut erga parietem adfixæ non sunt ædium: ornatus enim ædium causâ parantur, non quò ædes perficiuntur. Idem Labeo ait, Prothyrum quod in ædibus interdum fieri solet, non est ædium.*

Florentina lectio concipitur, *in ædibus iterùm qui fieri solet*. Lego, *in ædibus vterimque*. Prothyra. siue *vtrimque*. Nam Latini Prothyra appellarunt, quæ Græcis Diathyra. Ea sunt repagula è ferro, lapide, vel quâ aliâ re vtrimque depacta, arcendis à vestibulo ædium vehiculis & equis. Hoc ipsum Papinianus Velamen dixit, l. quæsitũ. De instr. vel instrum. leg. *Sicut*, inquit, *Prothyron domus si velamen est, instrumento domus continetur*. Alia Prothyra sunt illa, de quibus Nou. CIV. & CII. quod accuratè, vt iuris pleraque omnia, explicauit amicus tuus Iac. Cuiacius, vir & laude nostrâ & sæculo maior. Vale.

EPIST. VIII.

I. Lipsivs Adolpho Mekercho.

QVOD pater ille vatum de Asteropæo dixit, πελώριον fuisse: idem de te, clarissime Mekerche, iure vsurpauerim. qui & in rep. & in litteris sic versaris, vt in altero horum vnus esse videaris. Itaque non refugi petere à te, quod ab otioso debuissem, quid de his Liuij locis sentires.

Liuius emendatus. Lib. XXIII. Varro ad Campanos:

I. *Itaque non iunctis nos in bello oportet Campani, sed cum Pœnis bellum pro nobis suscipiatis.*

Lectio vetus, *sed penè bellum suscipiatis*. vtraque recta, hæc fortasse germanior.

In eadem oratione:

II. *Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium, vestrâ fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta millia peditum, quattuor equitum arbitror ex Campaniâ vos scripsisse: iam pecunia affatim esse frumentique. qui si parem fortunæ vestræ fidem habetis, &c.*

Ego verò ista nec Liuiũ scripsisse puto, nec Varronem dixisse. Falsa enim. nec Campani tunc vllum militem conscriptum habebant, nisi qui in Romanis castris fuissent: nedum vt XXX. millia. Quod quispiam ad vetusta tempora referat: nihil est. Liber manss. leuiter dissentit. sed ex quo veritas erui possit: *arbitror ex Campaniâ scripsisse*; omittitque illud *vos*, & statim, *affatim est*. Emendo, *arbitror ex Campaniâ scribi posse*. postremas voces procliue fuit confundere in vnam. & deinde, *Iam pecuniæ affatim est*. Omnia certè hæc ad præsentem fortunam Campanorum referenda sunt: aut Varro nugas totâ cohortatione suâ egerit.

Marius concione aduocatâ edicit vt frequentes cum coniugibus ac liberis irent obuiàm Annibali. Ab aduersis id non obedienter modò, sed enixè factum. III.

Codex scriptus, *Ab vniuersis id*. benè.

Annibal vrbem ingressus Senatum extemplò postulat. precantibusque inde primoribus Campanorum, nequid eo die ferè gereret, diemque vt ipse aduentu suo festũ lætus ac libẽs celebraret. IV.

Vetus, *eo die ferre gereret*. sed Ferè nos dictum à Fero putamus, & capimus hîc Sæuè, Ferociter.

Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico, aut militari disciplinâ esse: sed vt in ciuitate atque etiam domo diu ad varias omnium voluptatum illecebras instructum. V.

Hærent interpretes. Sigonius emendat, *domo diuite*. pace eius liceat: alia est sententia Liuij. postremam vocem mutandum erat, leg. que, *instructa*. Nam hoc dixit: conuiuium fuisse, quale verisimile est in ciuitate atque etiam diuitis hospitis domo factâ & longo vsu doctâ ad voluptates.

EPIST. IX.

I. Lipsivs Theodoro Pvlmanno.

IVVENALEM Poëtam à Scaligero patre, in Satyrâ præpositũ Horatio, vidi qui indignaretur. At ille, me iudice, inter multa certi & elegantis iudicij, nihil verius protulit. Vtinam de poëtâ populari suo (Catullum inquio) tam commodè iudicasset! in quo quæ ille reprehendit, numquam, sat scio, probaret huic filio suo Culpas potiùs esse, quàm Laudes. Nam quòd Balthazaris Castilionæi vnam elegiam præ multis Propertianis ponit: *Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni*, vt nesciamus amico hoc datũ, non vero. Sed de Iuuenali, verè iudicat. Ar- Iuuenalis laus.

dore

dore, altitudine, libertate, id est suo quodam genere supra Horatium est: quod ipsum maximè Satyræ proprium videtur. Tangit vitia, obiurgat, inclamat: raro iocos, sæpiùs acerbos sales miscet. Quæ omnia in Horatio contrà. qui placidus, lenis, quietus, monet sæpiùs quàm castigat. Sed ita præclarè tamen hoc ipsum: vt in eâ parte & arte nihil possit supra eum. Sed omissâ comparatione, tu in Iuuenali hæc vide.

Satyrâ VI. hi versus:

Si nihil est seruus incurritur: abstuleris spem
Seruorum, veniet conductus aquarius.

Eiusdem locus ab Aristophane.

videntur mihi ab Aristophane esse in Θεσμοφορ. apud quem Mnesilochus simulata mulier, eadem de hoc sexu fatetur:

Ταῦτ' οὐδεπώποτ' ἔφρασ' Εὐριπίδης.
Οὐδ' ὡς ὑπὸ τῶν δούλων τε κ' ὀρεωκόμων,
Σποδούμεθ', ἢν μὴ 'χωμεν ἕτερον, οὐ λέγει.

Sunt & multa alia ab hoc Comico imitata. illud acutè,

Et alter.

—— iurat
Hipponam, & facies olida ad præsepia pictas.

à iuramenti formâ mores exprimit, vt puer Aristophanius in Nubibus,

Νὴ τὸν Ποσειδῶ τουτονὶ τὸν ἵππιον·

& indignans pater, *μή μοί γε τοῦτον μηδαμῶς· τὸν ἵππιον.*

Varia lectio in duobus versibus.

Illo versu Sat. II.

Nec galeam quassas nec terram cuspide pulsas.

vidi ms. in quo, *nec tempora cuspide.* & scio in more militari esse, hastis scuta galeamque concutiendi in irâ.

In Sat. XI.

—— omnis
Conuictus, thermæ, stationes, omne tribunal.

Idem schidium, *Conuentus, turmæ.* Hæc leuia habui, mi Pulmanne, in Iuuenalem. ne plura possim, tu effecisti, qui omnia minima maxima, cum curâ adnotasti. Vale.

EPIST. X.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

O FACINVS, ô scelus! tam infeliciter perierit vtrique nostrûm fragmentum illud Agellij? equidem nullus accepi. Nec tamen dî sinunt, vt perierit. Benè si fraus abest: & neglegentia mera nuncij, si peccatum est; vbiubi delituit, tenebrio ille eruetur. Quamquã molesta mora Epistolicis meis. O Musæ, ô dî! cur ego non adsum diem vnum Dousæ, Lernutio, tibi? quos vnos mihi propemodum (patiamini hoc vobis in os dici) & in germanum modum duco amicos. Nam alij quidam quos nosti,

—— istoc more atque exemplo viuunt, quos cùm censeas
Esse amicos, reperiuntur falsi falsimonijs:
Factiosâ linguâ, ignauâ operâ, subleстâ fide.

vt ait poëta ille, de quo breuî videor dicturus, Noster. De Odâ fac promissa compareant: Lernutij exemplum vide. cuius vxoris ventri verminanti, iamnunc faueo. In Senecâ hæc considera.

Lib. II. de Beneficijs, cap. XXIX.

Seneca emendationes quatuor.

Et quidem professi sapientiam queruntur, quòd solidior sit cutis belluis, decentior damis, densior vrsis, mollior fibris: quòd sagacitate I.
nos narium canes vincant, quòd acie luminum aquilæ, spatio ætatis corui, multa animalia nandi felicitate.

Quæ verò felicitas in nando? Vereor vt decurtata vox sit, legendumque, *diuinandi.* Approbat ipse Seneca, qui statim adiungit, *futuri scientiâ.*

Lib. IV. cap. VI.

Ille deus non est qui paucas boues, sed qui per II.
totum orbem armenta dispersit: qui non calamo tantùm canere, & agreste atque inconditum carmen ad aliquam tantùm oblectationem modulari docuit: sed tot artes, &c.

Non negabis verum esse, *ad aliquantam oblectationem.*

Cap. XXX.

Quid nuper Fabium Persicum, cuius osculum III.
etiam impediret viri vota boni, sacerdotem non in vno collegio fecit, nisi Verrucosi, &c.

Senecâ scriptus qui apud me, *Osculum etiam impudici deuotabam.* Fortè, *etiam impudici deuitabant.* Notat hominem opicum, & capitis sui prodigum. Simile est illud Suetonij de Q. Rhemmio: *quem flagrasse ait vsque ad infamiam oris, dictoque non infaceto notatum cuiusdam, qui cùm in turbâ osculum sibi ingerentem quamquam refugiens deuitare non posset. Vis tu, inquit, magister quotiens festinantem aliquem vides abligurrire?*

Lib. IV. Quæst. Natural. initio:

Sic ergo formare vt scias non posse te consequi IV.
vt sis impenetrabilis, cùm omnia cauero per ornamenta fiet.

Lego, *cùm omnia caueris, per ornamenta feriet.* eleganter ductum à gladiatoribus. quorum arma hîc, ornamenta.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO.

AENIGMA ad te adfero: para Hortensij Sphingem. Liuij II. de Valerij domo:

Dubitatum in Liuij loco.

Delata confestim omnis materia infra Veliam, & vbi nunc Vicus publicus est, domus in infimo cliuo ædificata.

Stabiliri ea lectio Plutarchi fide videtur, καὶ κατεσκεύασαν οἰκίαν ἐκείνῳ ὑποκάτω. ὅπου νῦν ἱερόν ἐστιν Οὐίκος πόπλικος ὀνομαζόμενον. sed videtur tantùm: in re cõtrà est. Ait enim, ὅπου ἱερόν ἐστι. at dic mihi, quis templum audiuit Vici publici? aut quis eo nomine deus? Sed & Varro refutat apud Asconium, Commentario in L. Pisonem: *Varronem autem tradere M. Valerio, quia sæpiùs vicerat, ædis in palatio tributas. L. Higinus dicit in libro priore De viris claris: & P. Valerio Volesi filio Poplicolæ, ædes publicas sub Veliâ vbi nunc ædes Victoriæ est, populum ex lege* (scribe, *eâ lege*) *quam ipse tulerat, concessisse.* Ecce. nónne clarè, vbi nunc ædes Victoriæ est? nihil autem de Vico. Sed & nescio quid aliud monstri alunt veteres libri. Rhenani codex, *vbi nũc vica poca*: meus, *vicepotæ.* Anne igitur, *vbi nunc Victoriæ est*, in Liuio ex Asconij fide legimus? quæ sanè simplex & aperta veritas videtur, an remotius aliquod verbũ etiam indagandum est, quod turbarit exscriptores? Et videndum herculè ne *Vicepotæ* retinendum: quo ipso tamen nomine Victoriã dixerint prisci. Vox ea quidem etiam in Senecæ ludo De morte Claudij: *Proximus interrogatur sententiam Diespiter Vicepotæ filius.* Et iuuat aliquid Isidorus, qui obseruat antiquos *Viciã*, *Victoriam* dixisse. Composita igitur vox fuerit, à Viciâ & Posse, quasi vincendi dea illa potens. Ios. tamen Scaliger in Catullum Senecæ isto loco quem dixi, *Nicepora* agnoscit Græcâ voce, quasi τῆ Νικηφόρῳ. Quidquid sit, alterutrum hîc eligam, *Vbi nunc Vicepotæ est*, siue *Niceporæ*: & intellegem ædem. Plutarchum etiam emendem ad Liuij exemplum. Sed hoc somnium, fortasse & istud lib. XXIII.

Vicepota dea.

Siue, Nicepora.

Et alter, si fortè, correctius.

Latoque, vt solet, ad populum, vt equũ ascendere liceret, præter duas vrbanas legiones, quæ principio anni à Consulibus conscriptæ fuerant, & seruorum delectum, cohortesque ex agro Piceno & Gallico collectas, ad vltimum propè desperatæ reip. auxilium, cùm honesta vtilibus cedunt, descendit equo, dixitq;: Qui capitalem fraudem ausi quique pecuniæ iudicati, &c.

Quid illud, *descendit equo?* An in vrbe Dictator equum ascendebat? & vt id fuerit, an ex equo edicere non potuit? campæ, & flocci. Scribo, & dist. *ad vltimum propè desperatæ reip. auxilium, cùm honesta vtilibus cedunt, descendit, edixitque.* Scriptum fortasse fuit, *edixitque.* At homines acutos monuit, quòd anteà legerant latum fuisse vt equum ascendere liceret. Itaque facetè iterùm equo detrahunt, propter illud *descendit.* quod Liuius ita dixit, vt vulgò, Ad extrema descendere.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS FRANCISCO NANSIO, V. C.

NIHIL est aut te humanius, Nansi, aut litteris tuis amabilius. ad quas tamen, quod fieri posse non putabam, addidit nescio quid suæ Veneris lator Modius. ita multa mihi de te, de rebus tuis appositè & ἀστείως narrauit. Planè adolescens est ad illud poëtæ Siculi — φιλόμουσος, λεπτὸς, εἰς ἄκρον ἀδής. Plautum meum quòd scribis auidè istic expectari: sanè nollem. noui ipse me: &, dî boni, res quanta! Itaque valdè vereor vt sitim vestram promissis accendere, reapsâ non possim restinguere. Video quid duobus magnis viris acciderit. qui ante annos XV. vter Plautum ederet epistolis concertabant inter se. Hem! rideo, Galba ait cantherio. & quid hoc aliud est, quàm Iunonem Lucinam clamare, fœtu nondum concèpto? De Sisennæ loco, & Gorytis: fateor, erraui dum interpretor cum Nonio. Vtinam ne plura in ijs libris sint theta tuo digna! Plauti Persâ duos locos facio iudicij tui.

Scenâ, Probati:

Restituta vox in Plauti Persâ.

Nugipolyloquides, argenti extenebronides,
Tedigniloquides, nummorũ expalmonides.

Ficta nomina Aristophanis morem & Græcorum. pro te præsenti tamen sententiam præferre debent. Itaque altero versu legerim, *Techniloquides*, quasi qui loquitur technas.

Scenâ, Satin' Athenæ:

Et distinctio versuum.

Do. *Ne sis plora, libera eris actutum si crebrò cades.*
Vin' mea esse? VI. *dum quidem ne nimis diutina sim, volo.*

Illud, *si crebrò cades*, turpiculam aliquam sententiam habere posse videtur: sed, me Iupiter, inuenustam, *Plenam ruris & inficetiarum.* nec persuadeor Cadendi verbum Latinos sic abusos. Puto personas omissas, confusas etiam voces. quas sic concinno: *actutum.* VI. *sic reor.* Do. *ades. Vin' mea esse?* Peto rescribas.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS GVLIELMO PANTINO, MEDICO.

PLINII libros qui Pandectas appellauerit, me iudice haud errauerit. Omnia ille vir legit, vidit, sciuit: & in vnum volumen Græciam & Latium conclusit, paullò mehercle felicius, quàm Thrax ille Imperator veteres leges. In eius scriptis quia assiduum esse te audio, si probare hanc emendationem meam poteris, quæro.

Lib. IX. cap. XV.

De Plinij loco quæsitum.

Silurus grassatur vbicumque est, omne animal appetens, equos natantes sæpè demergens, præcipuè in Mæno Germaniæ amne prope Lisboum. Et in Danubio mario extrahitur porculo marino simillimus.

Addubitat Hermolaus, *prope Visbium*, ne legendum sit: & *Aeno*, non *Mæno*. quòd Ptolemæus Visbium opidum ad Ænum collocet. Vir magnus errat in re totâ. nullum hîc opidum quærendum, sed sic, ni fallor, leg. *Germaniæ amne. Protelis boum & in Danubio Mario extrahitur.* Agit de inusitatâ magnitudine aliquot piscium, & in ijs ponit Marionem Danubij, adeò, inquit, vt necesse sit, protelis boum immane corpus extrahi. Siue etiam: *Mæno Germaniæ amne protelis boum & in Danubio extrahitur.* voce omissâ, cuius correctionem non video. Certè vt ad Silurum ipsum id referamus non ad nescio quem Marionem (qui Gelenij inuentũ est) inducit me Ælianus, qui libro XIV. cap. XXV. Silurum piscem extrahi & capi boum iugo scribit claré. Quod autẽ Plinius hic Protelis dixit, paullò antè de Attalo Pudi aiebat, *catenato captus hamo, nec nisi boum iugis extractus.* Et Lampridius in Eligabalo: *Pisces ex viuarijs suis bubus traxit.*

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS CASPARI SCHETO, V. AMPLISSIMO.

SI est vt illæ litteræ, ijs qui in rebus gerendis versantur, conueniant: certè historia est. Nam poësim, eloquentiam, alias elegantias, quamquam ingenium admittat, negotia ferè excludunt: historia nec esse ipsa sine negotijs potuit (rerum enim gestarum narratio omnis est, nõ otij aut quietis:) & amat in primis habitare apud eos qui tractant negotia. Meritò. res enim gerere, prouincias, regna administrare, nemo sine prudentiâ potest: prudentia ex vsu est, vsus ab exemplis. At si Italiâ aut Hispaniâ lustratâ, paucorum annorum notata exempla (quantulum enim est quod homines viuimus?) præbere hunc vsum censentur: quid de historiâ, dî boni, sentiemus? in quâ non vnius æui aut vrbis exempla, sed omnium temporum, omnium gentium, quasi in diffuso theatro res gestæ spectantur. Itaque non pecco, Schete, si Liuianas aliquot Notas mitto ad te, ad te, inquam, quem scimus non solùm historię veteris, sed etiam, (quod admirabile sit in illâ vi occupationum) poëseos peramantem.

Lib. XXII. de cunctatione Fabij:

Liuius restitutus.

Neque vniuersò periculo summa rerum committebatur: & parua momenta leuium certaminum ex tuto cæptorum, finitimorum receptu, assuefaciebant territum pristinis cladibus militem minus iam tandem aut virtutis aut fortunæ pænitere suæ. I.

Arbitror leg. *finitimo receptu.* & hoc dixit, certamina ex tuto fuisse cœpta, vt facilis receptus in vicina castra esset.

Pòst, in Oratione Minutij:

Audendo agendoque res Romana creuit, non his II.
sensibus consilijsve, quę timidi cauta vocant.

Benè vetus liber, *non his segnibus consilijs quæ.*

Infrà:

Romanus primo aduentu, incognitus antè, ab III.
re clementi liberalique initium fecerat: & Acedux vir prudens haud frustrà videbatur socios mutasse.

Scriptum meum, *& Abelox.* idque verum hominis Hispani nomen. Polybius vbique, Ἀβίλυξ, quod tamen bonus interpres ille mutandum sibi in Acedux putauit.

Ibid. de Minutio:

Deinde castra ipsa propius hostem mouit, duo IV.
fermè à Gerione millia, in tumulum hosti conspectum.

Melius liber mſ. *tumulum hostiũ in conspectu.*

EPIST. XV.

I. LIPSIVS IOANNI BEROTIO, I. C.

NON frustrà Romani consecrarunt Fortunam huiusce diei. Nauis nos nuper coniunxit, &, qui anteà numquam videramus, internos, amicos dimisit. Tantam vim habet vel studiorum similitudo, vel illud in moribus come & humanum quod in te ita eximiè elucet, vt omnis sermo, gestus, vultus ipse tuus nescio quid habeant ad amo-

rem ἰδιωτικόν. At inter alia, quàm me affecerunt illæ de Præfecto vrbis vestræ verissimè laudes! O magnum virum! vel heroëm potiùs, qui in tot circumstantibus turbis audet habitare in libris! qui Pindarum suâ linguâ, qui Polybium loquentes, non dimittit è manibus! Et hunc nos mediocriter doctum, aut Dicis caussâ versari credemus in litteris? Iterùm dico. O non nostri sæculi virum, & dignum, quem illiusipsius Pindari præconium celebret.

—— καὶ ἀναγάρμοι ἔπ' ἄνθεσι ἐπὶ αὐτῶν.

Sed tu, mi Berote, quem delectant historiæ, de his Iulij Capitolini locis quid sentias scribe. In vitâ M. Antonini.

Correcti duo loca ex Capitolino emend.

I. *Educatus est in Hadriani gremio, qui illum, vt suprà diximus, Verißimum nominabat, & qui ei honorem etiam publicè sexenni detulit.*

Inepta herclè lectio. cui probes Imperatorem populi Ro. puerum sexennem honore adfecisse? Antiquitus excusi, *honorem cui & publicis exennijs detulit*: alii, *enceniis*: alij, *xeniis*, emendant. mihi placet vnicè, *qui est publicis x. ennijs*. id est, decennijs. Decennalia festa, Quinquennalia, Vicesimalia celebrari solita in honorem Impp constat: earumque rerum origo ab Augusto. Romæ, in arcu Constantini, & diffusè Dio Cassius. Sunt & nummi VOTIS. X. &, SACRIS. X. &, FESTIS. X. Antonino igitur honos publicis decennijs habitus, quia nomen eius cum nominibus Imperatorijs, votis publicis insertum. Non malè etiam legeris, *honorem quinctiam.* pro illis, *qui &*.

Decennalia publica.

Ibidem.

II. *Fuit autem vitæ indulgentia, vt cogeretur nonnumquam vel in venationes pergere, vel in theatrum descendere, vel spectaculis interesse.*

Attende, & sensi idonei nihil elicies. Lego, *Fuit autem vnicæ diligentiæ: vt cogeretur*. Certè hoc dicere voluit, Tam adsiduum in studijs & rebus Antoninum fuisse, vt abstrahi & tantumnon cogi debuerit ad animum laxandum.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

SALVA res. repertus Agellius. & nos naufragium, nuncius euasit lumbifragium: quod mehercle illi vappæ imminebat, nisi liber comparuisset. De Odâ, quoniam velle cœpi, vide ne tergiuerseris. Imitor enim M. Brutū. quod volo, valdè volo. Fragmentum tuum cœpi conferre. video ita bonum

Agellius aliquâ multis locis fide libri correctus.

esse, vt nihil possit suprà. plures paginæ essent modò. Accipe specimen cap. XI. lib. Noni, vel, vt fragmentum, Decimi. Inscriptio capitis in eo, *De Valerio Coruino, & vnde Coruini.* nec vlterà.

I. *Adolescens tali genere editus L. Furio, Claudio Appio Coß. fit Tribunus militaris.*

Emendant *Italo genere*. malè. Sciendū enim non esse hæc verba Agellij, sed antiqui cuiuspiam Annalium scriptoris, cuius tamen nomen omissum & miror, & indignor. Itaque cùm anteà parentes nominasset Valerij & decora gentis, subiecit, *tali genere*. nimirum quale memoratum. Hoc verum est. amico tamen cuidam meo nullâ vi persuadere hoc potui.

II. *Agrum Pontinum insederunt: instruebanturque acies à Consulibus, de vi ac multitudine hostium satagentibus.*

Scriptum tuum, *Pomptinum*. & sequentia sic: *instruebanturque acies, Consulibus de vi ac multitudine hostium satisfagentibus*. optimè.

III. *Dux interea Gallorum vastâ & arduâ proceritate armisque auro præfulgentibus, gratiâ dimicandi ingrediens, & manu telum reciprocans, incedebat. perque contemptum & superbiam circumspiciens despiciensque omnia, &c.*

Musæa planè oratio, à quâ scribendâ vix abstineo manum. at quàm turpe in eâ mendum! Vetus, *auro præfulgentibus, grandia ingrediens, & manu t. r.* insanū benè. & insanit qui hoc non videt. Grandia ingredi, Græcanicum. vt μακρὰ βιβάς, μακρὰ βιβάς. similia. expressit superbi nebulonis gressum: & ipsum adeò Homeri versum (opportunè moneo) ἤϊε μακρὰ βιβάς, δολιχόσκιον ἔγχος. Ammianus etiam imitatus: *Humeros extentans, grandiaque incedens, Otis frater & Ephialtis.* Ampliùs in Gellio ibidem:

IV. *Coruus repentè improuisus aduolat, & super Galeam Tribuni insistit, atque in aduersarij os atque oculos pugnare incipit, insibilat, obturbat, vnguibus manum laniabat, & prospectum alis arcebat.*

Schidæ, *insilibat, obturbabat*. Turbauit correctores ἀρχαϊσμὸς illud, *insilibat*. fecerúntque *insibilat*. facerè, quasi coruorū id esset. nec viderunt saltem subsequi, *laniabat, arcebat*, modo præterito. In isdem est, *aliàs arcebat*. approbo.

V. *Sic Tribunus spectante vtroque exercitu & suâ virtute nixus, & operâ alitis propugnantis, ducem hostium ferocissimum vicit.*

Illic est, *operâ alitis propugnatus*, παθητικῶς. nec dubitabis germanum id esse.

In

VI. *In eius statuæ capite coruus simulacrum est, rei pugnæque, quam diximus, monimentum.*
Scriptum, *vt diximus.*

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS BARNABAE BRISSONIO, V.C.

QVIS Musas nouit, & Brissonium non nouit? Needî sitint, vt indictus nobis sis, clarissimum Galliæ lumen. Liuij locum, quem emendasse recto iudicio videbar, facio iudicij tui.

Libro xxv. initio:

Notarum interpretatio vitiando Liuio.

Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt, L. Cornelius Lentulus Pontifex maximus, & C. Papirius C.F. Masso Pontifex, & P. Furius Philus augur, & C. Papirius, L. Fuluius Masso decemuir sacrorum.

De vitio Liuius index est. Vt enim hæc lectio concipitur, quinque sacerdotes eo anno mortui fuerint: at Liuius in adiunctis verbis, quattuor tantùm suffectos tradit. *In Lentuli*, inquit, *locum M. Cornelius Cethegus, in Papirij Cn. Seruilius Cæpio, Pontifices suffecti sunt: augur creatus L. Quintius Flamininus, decemuir sacrorum L. Cornelius Lentulus.* Quid igitur fiet L. Fuluio? Libet meus scriptus, *C. Papirius L. Masso decemuir.* Aperta correctio erit, *C. Papirius L.F. Masso.* tantùm F. mutauerat in E. Ablegandus igitur iste L. Fuluius, natus ex notis. & scimus Massones cognomen Fuluiæ gentis non esse, sed Papiriæ.

EPIST. XVIII.

I. LIPSIVS ANDREAE SCHOTTO.

Plauti cum Terent. comparatio.

OMITTE contumeliam. Terentius vt antistet Plauto? Ita censet, inquis, amicus meus vir doctus & grauis. Hoc malo, quàm vt tu. sed quis ille tantus, cuius causâ Criticorum veterum iudicia rescindantur? cui præ M. Varrone debeamus credere? Ait Plauti seruile ingenium esse: Terenti liberale. Quid seruile dicat nescio. scio Plautinam prosapiam: sed quid hoc? probet ille ex tabulis censorijs Afrum cum fuisse ingenuum. An quia seruos in Comœdiam inducit? scilicet non solet fieri. vellem tamen istius causâ paullò plures Loranos. Ait plebeia & humilia eius scripta. Samius iste Lucumo, quod laus est, vitium facit. nisi fortè nouo præcepto docebit ille nos Tragœdiam humilem Comœdiam altam esse debere. Quod cùm faciet, concedam etiam Tribunum plebei esse debere optimatem. Nam Comœdia cui scribitur, quàm plebi? Adeò vt, quamquam in communi concessu patrum & equitum, sæpiùs tamen summam caueam spectare actor debeat quàm Orchestram. Ea caussa cur in Plauto pleraque ex moribus, ex verbis, ex iocis infimæ plebis. At Terentius in hoc genere æquabilior, & magis, vt sic dixerim, vnius fili. Fateor. sed vsurpabo de eo vetus dictum, Terentius nihil peccat, nisi quòd non peccat. Hac æquabilitate censurâ Cæsaris meruit:

Lenibus atque vtinã scriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cũ Græcis, neq; in hac despectus parte iaceres.
Vnum hoc maceror & doleo tibi deesse Terenti.

Hæc vis & varietas in Plauto est. nunc ille adsurgit, nunc submittit: nunc protrita, nunc grandiora dicit: proponit vitia, & castigat: locos communes, τὰ ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ admiscet. aliud quidem agens, sed quasi hoc vnum agens. & hæc omnia tamquam sale venustissimis iocis adspergit. Quę certè Terentius per somnium non cogitat, per iocum non tentat. Atqui sermone Terentius lectior est, purior, elegantior & hoc iam commune doctorum iudicium est, vt qui aliter sentiat, nihil sentiat. Mira res tamen. Credo Terentius Varro (& cùm nomen posui, satis est) de linguâ Latinâ iudicare non potuit. cuius proprietatem cùm tot libris inquireret, homo ineptus non quater Terentium nominat: ille pistor Plautus omnes paginas implet. Quod magis mirère, cùm deditâ operâ quid in Comicis singulis propriè emineret, iudicare vellet, sic ait: *Cæcilius in argumentis palmam poscit, in ethesin Terentius, in sermonibus Plautus.* Et vides? propria Plauti laus sermo est, Varrone quidem iudice. quem qui non audit, cur ego eum audiam? Quod aiunt in Lælio Ciceronis scribi, Terentij se verbis libenter vti. certè. sed quid tum? quasi ille ipse Cicero minùs libenter vtatur verba Plauti. Et tamen sciant hoc non Ciceronem dicere, sed Lælium. Lælium, inquam, qui fabulas Terentij creditus est ipse composuisse: ne miremur, suam supellectilem paterfamilias si libenter vtatur. Venio ad caput & quasi arcem comparationis. Obscæni in Plauto ioci, mores molles & lasciui, Massiliâ digni vel Tarento: Terentius totus pudicus, castus, verecundus, & quem à sacris suis Vesta non arceat. Et herclè si moribus nostris Plautum defendo: sudabo. si moribus antiquis: rem factam habeo. Quærebant enim ista Patres, Equites,

De iocis Plautinis.

tes, Plebs: prurientibus auribus ad Theatra conueniebant. & quæ in Mimis palàm fieri ſpectauerant, audire in Comœdijs volebant. Hæc res plauſum, hæc palmam merebatur Terentium ipſum verecundiâ abſtinuiſſe putant ab iſtis? imò naturâ. nec ille venuſte dicere noluit, ſed inuitâ Venere non potuit. Et tamen miſellum hac parte Plautū. ille vnus premitur: Ariſtophanem nemo vexat, cuius Comœdiæ tot tam inuerecundis iocis refertæ ſunt, vt ſi Plautum componas, iuret præ illo Veſtalem Maximam fuiſſe. Idem diceremus ſi Afranius, ſi Pomponius, ſi Cæcilius, ſi Nouius exſtarent. Quod moribus noſtris fœda hæc, illicita, inteſtabilia aiunt: ſcimus iſta. ſed tu audi me, præteruehere iſta quaſi Sirenum ſcopulos, & aſpice, non lege. Liuia viros nudos caſtæ fœminæ nihil differre à ſtatuis aiebat: tu tam molli libidine es, quem nudi aliquot ioci abripiant? Corrumpunt tamen iſta adoleſcentes, inquiunt. & Camerarij exemplo tollenda, eradenda ſunt. Minimè gentium, me quidem iudice. Adoleſcentes hæc legunt, viri tantùm intellegunt. ita obſcurè pleraque illo turpicula ſcripta ſunt. Si igitur qui hæc capiunt, conſtantiori iam ætate ſunt quam vt decipi poſſint: & qui decipi poſſunt, omnino non capiunt: cur ſcalpellum adhibeatur, & vnius omnium Latiniſſimi ſcriptoris membra violentur? Supereſt Horatij iudicium. quod, obſecro, Horatij cauſsâ omittatur. Concludam. Terentium ipſum amo, admitor: ſed Plautum magis: vterque adoleſcentibus in ſinu, in manu, in oculis ſit: conferantur etiam, ſi placet, inter ſe, tantùm alter ille ne præferatur. Magiſtellos iſtos, qui vulgò aliter ſentiunt, plorare iubeo, te amiciſſime Schotte valere.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

Non mentiar Falckenburgi. & litteræ me tuæ, & iudicium delectarunt. illæ, quia plenæ amiciſſimi amoris, iſtud, laudis: quâ & ſi agnoſcere in me non potui, tamen amare vt ab amore tuo profectam debui. Munus Redigeri planè regium. & profectò, vt ille Siculus ait,

Τίς γὰρ τῶν νῦν τοιόσδε, τίς ἂν εἰπόντα φιλήσει;

Nam nullo antè ſæculo, mi Falckenburgi, magis deſpretæ iacuerunt noſtræ litteræ, quàm iſto. Litteræ autem? imò omnis pudor, probitas, virtus.

Τοιοῦτ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξειργάσατο

cuius finem adhuc nulli videmus. Nam illa de pace ſpes, Plauti verbo, decollauit. Nos ad litteras confugimus vt ad aras, maximè ad illas ſeueriores quæ mederi affecto animo poſſint, non ſolùm delectare. Eo in genere principem Senecam in Latinis deputo. hominem ſanè doctum, ſed ſapientiæ tamen quàm ſcientiæ clarioris. In eo carptim hæc notabam.

De conſolatione ad Martiam, cap. VIII. *Seneca bis corrigitur.*

Manet quidem tibi Martia ingens triſtitia, & 1.
iam videtur duxiſſe callum, non illa concitata qualis in illo fuit, ſed pertinax & obſtinata.

Vir doctus Pincianus emendat, *qualis in Liuia fuit.* non negabis verius eſſe, *qualis initio fuit.* nec id coniectura, ſed res eſt.

Epiſtolâ LXXXIX.

Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: II.
ait nihil eſſe. Circa eadem ferè Pyrrhonij verſantur & Megarici, & Cretici, & Academici, qui nouam ſcientiam induxerunt nihil ſcire.

Heremus in Philoſophis Creticis. Alij *Cretici* placent: at tu certū puta, *Eretrici*. Nam & hi de non ſcientiâ idem Pyrrhonijs & Megaricis ſenſerunt. Cicero III. de Oratore: *Fuerunt etiam alia genera philoſophorum qui ſe omnes Socraticos eſſe dicebant. Eretricorum, Herilliorum, Megaricorum, Pyrrhoneorum.* Priora etiam Senecæ legerim, *omnia negotia vno negotio deiecit.*

EPIST. XX.

I. LIPSIVS IACOBO CRVQVIO.

Horatio, mi Cruqui, in Lyricis meritò illud Homericum dabimus, —— εἷς κοίρανος ἔστω. Nemo illi proximus, nemo ſecundus: aut ſiqui fuerunt, eos ante ætatem noſtram vita deſecit. In eo laudabilis mehercle opera tua. cui ornandæ quid prætereà promiſeris, & quid debere diutiùs non poſſis, non meminimus ſolùm, ſed etiam, ſi pateris, exigimus. Scis quàm multi germanâ illâ antiquitate delectentur. expedi igitur, cum Muſis volentibus, Acronem nobis: & ex Horatio æternæ tuæ coronæ, is quaſi lemniſcus addatur. Liuius me habebat. Eius vnam vocem tribus locis reſtituebam. *Ex ſenſione vox tribus Liuij locis reponenda.*

Lib. XXI.

Repetenti Siciliam Conſuli excurſio hoſtium 1.
in agrum Vibonenſem facta nunciatur: litteræque à Senatu de tranſitu Annibalis in Ita-

Italiam, & vt primo quoque tempore collegæ auxilium ferret, traduntur.

Liber man f. *exscensio hostium*. germanũ & familiare de egressu nauium Liuio verbum.

Lib. xxvii.

II. *Dum hæc Romæ geruntur M. Valerius Messalla quinquaginta nauibus cùm ante lucem ad Africam accessisset, improuisò in agrum Vticensem excursionem fecit, eumq́; latè depopulatus.* Idem codex, *ascensionem fecit.* scribo, *exscensionem.*

Lib. xxii.

III. *Cn. Seruilius Consul cum classe nauium circumuectus Sardiniæ & Corsicæ oram & obsidibus vtrimque acceptis in Africam transmisit, & priusquam in continentem descensiones faceret, Meningæ insula vastata, &c.*

Pariter puto leg. *exscensiones*. Arbiter esto, mi Cruqui.

EPIST. XXI.

I. Lipsius Huberto Goltzio.

Vidi Fastos Consulares tuos. quid magis mirer? diligentiam in quærendis tot nummis? felicitatem in reperiendis? an manum & artem in exprimendis? Et vt duo priora Laurini fratres sibi vindicent, quorum diligentiâ & sumptu omnis illa vis collecta nummorum: tertium certè proprium est tuum; nec erit qui ex eâ laude quidquam decerpat Macte Goltzi. & alij fine seruiant huic sæculo & vulgo: tu veterum magistratus, titulos, vrbes, triumphos nobis sculpe & Musis. Mihi crede. æternabis vnà cum illis nomen tuum. Expedi, si potes, dubitationem, quæ his diebus nata mihi. *De inscriptione Nummorum Antonij quasi nam.* Admonitus libro tuo euoluebam Antiquitates meas. reperio nummûm duorum inscriptionem (& vidisse puto Romæ apud peritum harum rerum virum Nicolaum Florentium) ANTONI. IMP. A. XL. III. VIR. R. P. C. adiuncta Leonis effigies erat. item alterius ex ære, LVGDVNI. A. XL. Quærebam quid esset illud A. XL? & an reppererim, vide. Puto significari nũmos eos percussos Lugduni à gentibus Galliæ quadraginta. Docuit me Strabo lib. IV. de Lugduno. Καὶ γὰρ, inquit, ἐμπορείῳ χρῶνται, καὶ χαράττουσι τὸ νόμισμα ἐνταῦθα οἱ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνες. τό τε ἱερὸν τὸ ἀναδειχθὲν ὑπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν Καίσαρι τῷ Σεβαστῷ, πρὸ ταύτης ἵδρυται τῆς πόλεως. Ἔστι δὲ βωμὸς ἀξιόλογος ἐπιγραφὴν ἔχων τῶν ἐθνῶν ξ. τὸν ἀριθμόν. Ex his de monetâ res clara: turbat nihilo seciùs me numerus *Quot populi Galliæ.* gentium. nummi enim illi, XL. tantùm: at Strabo, vt vides LX. Tacitus verò etiam liberalior LXIV. Galliæ gentes ponit. *Tacitus explicatus.* Sic enim locus ille capiendus fuit Annali tertio, non de vrbibus: *At Romæ non Treueros modò & Aeduos, sed quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse audiebatur.* Quod superest, aræ Lugdunensis, cuius hîc Strabo, etiam Dio meminit lib. LIV. & festi ad eam annui. Iuuenalis etiam:

Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram. *Et Iuuenalis.*

EPIST. XXII.

I. Lipsius Nicolao Bryardo, V. N.

Ego verò Appulei lectionem adhorrẽdam non censeo, quidquid isti de Arpinati scholâ inueltes pueri dicant. *De Appuleio.* Ciceronem admirantur? laudo. & scilicet nos eo modo nõ scripsimus, aut scribere nunc, si res ferat, non possimus. Sed non hoc agitur. & vt dem illis ad eloquentiã Ciceronem vnicum esse: intelligere & sapere tamen est à multis. Quamquam illum ipsum Appulei stilum quod contemnunt: vellem parciùs. Et eamus ab istis discipulis ad iudices ex lege Pompeiâ triginta annorum. tumidus fortasse, vegrandis, & adfectatæ elegantiæ scriptor est: at certè doctus litteras & mores veteres, & in sermone ipso Plauti inprimis imitator. Itaq; ille nescio quis Rhetorista, qui rudere illum dixit non loqui: probet priùs de Plauto, & credam de Appuleio. Sed ille Afer fuit, & est nimirum etiam nunc in Italiâ odium Pœnorum. Tibi, mi Bryarde, cùm pleraque omnis eius phrasis sit à Plauto, pauca exempli caussâ selegi. ea maximè quæ in ipso Appuleio egere emendationis videbantur. *Loci eius aliquot correcti. & ostensi à Plauto esse.*

In Apologia.

I. *Ego verò quietus & cõcordiæ & pietatis auctor, conciliator, fauissor, non modò noua odia non serui, sed vetera quoque funditus exstirpaui.*

Scrib. *conciliator, fautor.* vt illud Plauti, *Sicui fautores delegatos viderint.* & Cautitio pro Cautio, Varronis. Ibidem:

II. *Omnes isti quos nominaui, & siqui præterea fuerunt dolo memorandi, si cum hac vnâ Rufini fallaciâ contendantur, machi prorsus & bochones videbuntur.*

Scrib. *Macci prorsus & Buccones.* Maccus & Bucco personæ sordidæ, fatuæ, stultæ, poëtis Attellanarum. Sic Pomponius Bucconem Adoptatum & Auctoratum: Nouius Maccum exsulem, Pomponius Maccum & Maccos geminos inscripsit. Plautus, *Stulti, stolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones.*

Ibi-

Ibidem:

III. *Superest ea pars epistolæ, quæ similiter pro me scripta, in memetipsum vertit cornua.*

Interpretantur inuicem Plauti & Appulei ista:

Nimisque ego illum hominem metuo & formido male
Ne malus item erga me sit; vt erga illum fuit:
Ne in re secunda nunc mi obuertat cornua.

Appuleius in eadem Apologiâ:

IV. *Nam cùm vndique versum tabulis flagitaretur, & quasi insanus ab hominibus obuijs teneretur, flax inquit, negat posse dissoluere, anulos aureos & omnia insignia dignitatis abijcit.*

Pax. Restituenda est Plauti vox, *Pax, inquit: negat posse dissoluere.* & vsus est pulcherrimè. Interiectio comprimentis est, & quasi cum verecundiâ silentium sibi aut alteri imponentis. Consule Plautum, qui sæpè vsurpat. vt & Græci comici. Hesychius, πὰξ, ὅτι τῷ τὸ τέλος ἔχει.

V. *Et suscepta contra matrem simultas non ipsi vitio vortenda sit, sed socero eius Eccili Herennio Rufino.*

Eccillum. Afranius emendatus. Inepti exscriptores, quasi hominis si nomen esset. at comicum est demonstrandi, Eccille, & Eccilli, Eccillum: sicut, Ella, Ellum. quæ vox restituenda in Afranij versu apud Nonium Concedere. *Atque etiam incendit hoc, procul concessero.* Legendumque. *Atque ellam incedit huc, procul c.*

Libro De deo Socratis.

VI. *Neque enim in emendis equis faleras consideramus, & baltei polimiam inspicimus, & ornatissimæ ceruicis diuitias contemplamur.*

Politia, pro eleganti munditiâ. Lego, *baltei politiam.* Verbum vetus. ex quo censoria nota impolitiæ apud Agellium. vel *polimina* potiùs, quod monuit & subiecit fide libri vir doctus.

Ibidem:

VII. *Hos Græco nomine Dæmonas nuncupãt, inter mortales cælicolasque vectores hinc precum, inde donorũ: qui vltrò citroque portant hinc petitiones, inde suppetias, ceu quidã vtrimque interpretes & salutigeri. per hos eosdem vt Plato in Symposio autumat, cuncta denunciata, & magorum varia miracula reguntur.*

Salutigeri, internuntij. Ait, *interpretes & salutigeri.* quod erit explicandæ & firmandæ Plautinæ lectioni Aululariâ, *Ancillas, muliones, mulos, pedisequas, Salutigerulos pueros*, vbi tentant immutare alij, *Sandaligerulos.* Statim etiam lego, *cuncta deùm nunciata.*

De Asino lib. IX.

VIII. *Nec dubiò me lanceis illis & venabulis imò verò & bipennibus quæ facilè famuli subministrabant, membratim compilassent.*

Reponendum Plauti verbum, *Concipilassent.* Concipilare.

Lib. VIII.

Iam iamque vicinos vndique partientes, turpissimam scænam patefaciunt. IX.

Lego, *vndique arcientes.* quod valet, accientes. notat Prisc. Arciere.

Et initio eiusdem libri:

Iamque sermonibus assiduis & conuersatione frequenti, nonnunquam etiam cænâ poculoque communi carior cariorque factus, in profundam Romam cupidinis sese paulatim nescius præcipitauerat. X.

Hæc est vetus lectio: Beroaldus substituit, *foueam Cupidinis*, aut inquit, *Rotam.* Verum puto *erumnam.* & Cupidinis ærumnam legi apud Plautum.

Lib. III.

Specta denique quàm paruis, quamque futilibus tanta res procuretur. Hercules Anethi modicum cum lauri folijs, &c. XI.

Dormiuit ille magnus interpres. Vetus lectio, *Herculis.* leg. *tanta res procuretur herbulis. Anethi.*

Lib. I.

Vis, inquit, vnum aut alterum, imò plurima eius audire facta? Nam vt se ament efflictim non modò incolæ, verumetiam Indi vel Aethiopes vtrique vel ipsi Antichthones, folia sunt artis & nugæ meræ: sed quod in conspectu plurium perpetrauit, audi. XII.

Egregia hîc imitatio Plauti erat, si per correctores licuisset. Dico scripsisse Appuleiũ, *folia sunt farferi & nugæ meræ.* Sumpsit ex illis Pœnuli militaribus nugis, Folia Farferi.

— viscum legioni dedi
Fundasque, eò præsternebam folia farferi.

& vsurpat prouerbij vicem. Folia artis quid sint, sanè ignoro. Hęc pauca mihi ex sexcentis. Nam vt omnia Plautina notentur: mihi scribendi fastidium sit, tibi legendi.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS TVRCONIO ET MALDECHEMIO, NOBILISS. IVVENIBVS.

VIx est vt risum teneam, quotiens Laurentij Vallæ ad Liuium lego. Non quin pleraque bona, & bono iudicio moneat: sed quia ad regem Alphonsum (qui tum Siciliam, Italiæ & Hispaniæ partem, regnum habebat: sed me iudice, dignus erat imperio non vnius orbis) Notas suas, plurimùm, dirigat: illum testem emendati loci cuiuspiam, illum arbitrum & iudicem appellet.

Quin-

Quoniam memini, lingulle se ait super correctione quapiam cum Antonio Pauor nitâ, & nescio quo Iacobo Cuiacio. regem ipsum se interposuisse, itemque secundùm Vallam dedisse: curasse eum ipse locum in suo codice emendari. Similia de Cardinali Columnâ refert. Et dicite nobilissimi iuuenes, non hæc ridicula sæculo nostro? Scilicet tunc, non dicam Dynastis, sed e plebe nobilibus istæ curæ sunt: illi audiant, quid in Liuio emendetur: nec sū vt diiudicent? Spernunt litteras, spernunt historias: & ad summam valet illud, *Nil nisi Cecropides*. Sed melius magnus ille rex, cui numquam, vt aiunt, dies elapsus sine tractatione litterarum. benè prudenterque & vos, qui & domi historiam legitis, & publicè, me doctore, auditis. Macti hac industriâ: & credite nobis, hæc vera est ad prudentiam & laudem via.

Amussim iterum Liuius corrigitur.

Liuij ille locus de prodito Tarento, lib. xxv.

Eadem ferme horâ Tarentum fama peruenerat, Numidas equites paucos populari agros, terroremque latè agrestibus iniecisse. Ad quem nuncium nihil vltra motus Præfectus Romanus, quàm vt partem equitum postera die luce primâ iuberet exire ad arcendum populationibus hostem. interea adeo nihil obedienter curatum est, vt contrà pro argumento fuerit illa procursatio Numidarum, Annibalem exercitumque castris non mouisse. non vacat menda, in ijs verbis, *adeo nihil obedienter curatum est*. Quomodo enim de obedientiâ equitum querela esse potest? Luce primâ iussi erant exire. at nocte opidum ab Annibale captum. quomodo vult Liuius vt paruerint mandatis? Sed nec sequentia faciunt huic sententiæ. Consului librum manu. in eo est, *nil ol obedient cura est*. Ex ijs vestigijs quis negabit verum esse, *nihil ob id intenta cura est*. Eo nuncio, inquit, adeo non aucta cura est in custodiendâ vrbe, vt contrà egerint neglegentiùs, &c. Perperam concreuerant voces, litteris tamen ferè comparentibus.

EPIST XXIV.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HEVS tu. vbi fides? Nonis aiebas te in Iscano futurum, Kalendę iam labuntur: quid accidit, vt falleres? Nam quòd Louanij me exspectes: nō potest hac æstate. Res priuatæ constituendæ; a multis obeundi, locandi; multa corrigenda, quæ diuturnâ absentia meâ mutauerant. Fatebor etiam, nescio quid ἑλκυστικὸν habet hoc herbidium. Hîc cunabula, hîc locus natalis meus est: hîc infantia mea vagijt: hanc terram tetigi, hunc aërem primum hausi. Et vis addam, in quo ingemiscas? hic herè celebraui xxviii. meum natalem, nisi quòd tu abesses, cetera lætus & volens. De Senecæ ludo, parui Magister: percurri, & quæ sub acumen stili inciderunt, notaui. Sunt ista:

Seneca in ἀποκολοκυνθώσει emendatur pluries.

Quis vmquā ab historico iure auctores exegit? I.

Omnis scripta lectio, *iuratores exegit*. rectè. Iuratores, testes dixerunt, quia produci solent iurari. Falluntur qui aliter in Plauti Pœnulo aut explicant aut legunt, *Vos iuratores estis quæso operam date.*

Quærite ab eo qui Drusillam euntem in cælum vidit. idem Claudium vidisse dicet. II.

Nihil interpretes. Notat Liuium Geminum Senatorem, de quo Dio LX.

Hæc Apollo. at Lachesis quę & ipsa homini formosissimo fauceret, fecit illud plenâ manu, & Neroni multos annos de suo donat. III.

Auctior voce Seneca mss. qui penes me est, *fecit, & plenâ orditur manu*. optimè. Ordiendi verbum proprium artis Mineruæ.

Tum Hercules primo aspectu sanè perturbatus est, vt qui etiam non omnia monstra timuerit. IV.

Eleganter corrigetur, *monstra domuerit*. Similis iocus illi qui sequitur: *Putauit sibi x. tertium laborem venisse.*

Si me hercules à Saturno petisset hoc beneficium cuius mensem toto anno celebrauit Saturnalia eius princeps non tulisset. V.

Liber mss. *Saturnus eius princeps.* At nihil mihi diuini aut humani, Carrio, vltrà accredas, nisi corruptus à glossemate locus fuit, sic corrigendus, *cuius mensem toto anno celebrauit princeps, non tulisset.* Clara omnia: & ludit in Claudium qui fanis & libertis, quod Saturnalibus solet, regnum permisit. Illud, *Saturnalia eius*, γλώσσημα adiectum erat his verbis, *cuius mensem*.

Illum deum à Ioue, qui quantū in illo fuit, &c VI.

Codex mss. *Deum Iane qui*. Lego, *illum deum fane ἔφησεν*. Facite certe, si placet, hunc deum, qui &c

Damnatum meo fili L. Silanum generum suum occidit? Oropem ne sororem suam festiuissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. VII.

Hæc obscura nostra filio Sauyllæ Turnebus ait. quæ enim ista Oropes? ille quidē satis regie,

re[illegible]ie quod [illegible]ere non potest abscindit, legitque, *oc[illegible] sororemque suam*, voce omissâ. Iunijcodex vt & meus, *Or[illegible] per quod.* clara veritas est *oro propter quid.* In totâ parte huius sermonis interpellationes & dialogismi sunt. Cur inquit Silanum occidit. Leui causa: quia ille fatuus Iuniam Caluinam sororem suam Iunonem solet dicere. Id valet, pro vxore habere. Nam mariti blandientes vxorculas, Iunones appellabant. Plautus, *Eia mea Iuno haud decet te t[illegible] [illegible]sse tuo Ioui.* Scribit eamdem vulgo Venerem appellatam, quia meretrix, &, vt Tacitus ait, procax femina & lasciua.

VIII. *Quare, inquit, quæro enim sororem suam stultè studere, Athenis dimidium licet Alexandriæ totum.*

Vetus lectio, *quare, inquit, quæro in quit sororem.* Eam secutus lego, *quare, inquit, quare misit sororem suam? Stulte stulte, Athenis d. l.* Iterum dialogismus. alter quasi excusans Claudium. Meritò occidit. cui enim scelus ille sororem diuisit? & irridens alter, O stulte, inquit, quasi ignores, Athenis, &c. Athenis dimidium, Alexandriæ totum, quid valeat, rectè Turnebus lib. XVIII.

IX. *Quia [illegible]na, inquit, mures molas lingunt; hic nobis curua corrigit.*

Suspicatur in postremis verbis Rhenanus de sensu obscæno. Hominem acutum! qui videt quod nusquam est. Dubitat tamen an corrig. sit, *hic nos scurra Cæsar regit.* Ego quiescere illum vnico Plinij loco iubeo Epist. lib. V. *Interim totâ ciuitate Nepotis edictum carpitur laudatur. multi, inuenimus qui curua corrigeret. quid? ante hunc prætores non fuerunt. quis autem hic est, qui emendet publicos mores?* Dic[illegible] m igitur est in censorem importunum.

Dictum vulgare expl.

X. *Ego patres C. interrogare vobis permiseram, vos vera mapalia fecistis: volo vt seruetis disciplinam curiæ.*

Mapalia dici de solute viuentibus Festus notat: id est huic lectioni stabiliendæ Turnebus & Scaliger censent. Peream, nisi à principe dissentire mauelim, quàm à talibus viris. Scripta lectio tamen [illegible] est, *mera nuptialia.* Nuptiales sermones impuri & minimè virginales. quid autem? nonne eius nota multa in Claudium antè dicta?

XI. *Hic qu[illegible]umque est, quid de nobis existimauit.*

Scrib. *existimabit?*

XII. *Tum D. Augustus surrexit sententiæ suæ loco dicendæ.*

Ab eodem libro abest *loco.* rectè. uit[illegible] causa.

Omn[illegible]ue generis [illegible]tantus conuentus.

Malo *concentus.*

Vb[illegible] iac[illegible] Cerberus, velut ait [illegible]tius, [illegible] bellua centiceps.

Videne d[illegible]it qui[illegible]piam: scripsit Seneca, *Cerberus, triceps, vel vt ait Horatius, bellua*, mihi nescio quid tale subolebat.

EPIST XXV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

FAVEBO linguâ. & ô [illegible] pulcherrimum. o nuncium lætum!

Ὡς ἥδομαι, καὶ τέρπομαι, καὶ χα[illegible]μαι!

Speraràmne haber[e], imo dictam, pactam, sponsam, Giselinus meus? Iam tandem vir es. bona Iuno faueat, bona Venus faueat. Nocturnus etiam & Lunus (nam Lunam mihi hac in re dicere sanè religio sit) primâ noctu volentes sient propitij. Adsit & ille hortorum deus, ne[illegible]s Petronij Lorum in aquâ. Epithalamium carmen tibi scripsi, in quod Ausonij exemplo intexere conabar totam scænam nuptialem. dico veterum more. & confecta res est, nisi quòd limam exspectat. Priora Plautinis numeris sunt: hæc, quid enim vetat gustum dare me tibi? Catulliana:

Ex Epithalamio versu fragmenta.

O lumen patriæ, o Belgi lux vnica nostri
VICTOR, in optato te diua Salacia portu
Iam locat, & tutam firmant retinacula nauim.
Iam bona nox oritur, iam Vesperus affulg[illegible]t
Diu sperata ferens genialis gaudia lecti.
Hymen [illegible] hymenæe, hymen faue, ô hymenæe.
O decus eximium nuptis nunc, ante puellis,
Iam voti damnare, & damnetur quoque mater.
Præs[illegible] dies totâ quam mente pet[illegible]s,
Qua digno coniuncta viro connubia læta
Concelebres, velentq; tuos noua flamea vultus.
Hymen o hymenæe, hymen f. ô h.
Coniuge te virgo digna, & tu virgine coniux:
Alter Musarum, Charitum decus altera: & ambo
Præstantes animi, præstantes corporis ambo.
Iungite felices dextras rumore secundo,
Iungite, flexanimo perfusi pectus amore.
Hymen o hymenæe, h. f. ô h.
Nulla ætas meliore iugo commisit amantes
Nullus amans vnquam t[illegible] [illegible] amorem,
Nec sic fa[illegible]parens O[illegible] exo[illegible] O[illegible],

Nec

Nec furor Empedoclis Siculam delapsus in Aetnam:
Quantus amor Caiû, & Caiam quantus adurit.
Hymen ô hymenae, h. f. ô h.
Fallor? an ancillatur nox tibi? non ego fallor.
Et solito citiùs Phœbum decesse sorori
Contuor, & subitus cælum praetexier vmbris.
I bone, quò tua te coniux vocat. hoc licet ipsa
Dissimulet, licitoque etiam nunc pugnet amori,
Hymen ô hymenae, h. f. ô h.
Ite agite, Herculeo connectite brachia nodo,
Ludite, & insomni noctem traducite somno,
Festis motibus & gannitibus alternantes.
Sic Venus ipsa iubet: Veneris ne spernite numen
O pueri, grauis est dea. sed vos ducite mecum,
Hymen ô hymenae, h. f. ô h.

Erant plura, sed verebar vt nimiùm Romana. Seruabo vel in aduentum tuum: vel si vxor tua recusat, meum.

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS IOANNI LEVNCLAWIO.

Si te doctrinæ causâ non amarem, Leunclavvi; possem Sambuci. qui sic de me meritus est, vt amãdos omnes putem, quos insigniter amat ipse. Sed in te nihil opus conciliatore aut interprete amoris. ea virtus, ea doctrina tua est, vt ament te omnes, qui litteras amant. Perge modò, & cùm iam in Germaniâ vestrâ doctrina humanior, vt antiqui loquebantur, delinquat: tu quasi tiro succresce veteranæ gloriæ Camerarij & Sambuci.

Hæc in Liuio vide. Lib. XXVII.

Ad Liuium Nota.

I. *Inter multas magnasque res, quæ nunc secundæ, nunc aduersæ occupabant cogitationes hominum, ne Tarentinæ quidem arcis excidit memoria.*

In vet. inuenio, occultabant cogitationes: quid velit ea scriptura, nescio. An *sollicitabant*? *Dona tulere togam, & tunicam purpuream, sellam eburneam, pateram auream ex quinque pondo factam.* II.

Idem liber, *pateram ex quinque pondo auri factam.* Lego, *auri facti.*

Improuisò in agrum Vticensem exscensionem fecit, eumque latè depopulatus, multis mortalibus cum aliâ omnis generis prædâ captis, ad naues rediit. III.

Auctior membro vno meus liber, *captis, multis occisis, ad naues rediit.* nec dubiè hoc Liuio posthac addendum.

Romæ intra cellam ædis Fortis fortunæ de capite signum, quod in coronâ erat, in manus sponte suâ prolapsum. IV.

Vetus, *irritus cellam.* suspicari possis fuisse, *intus cellam.* more veterum. & quod sequitur, *vulturemque frequenti foro in tabernam deuolasse*, in eo scribitur, *volturiumque. tectè.*

Et plebeiis ludis biduum instauratum ab Q. Manlio & M. Cæcilio Metello Aedilibus pl. & tria signa ad Cereris ædem dederunt. V.

Vet. *ad Cereris fidem.* legend. *ad Cereris, eidem dederunt.*

De Asdrubalis transitu per Alpes:

Et cùm per munita pleraque transitu fratri, quæ antea inuia fuerant, ducebat: tum etiam duodecim annorum assuetudine peruijs Alpibus factis, inter mitiora iam hominum transibat ingenia. inusitati namque antea alienigenis, nec videre ipsi aduenam in suâ terrâ assueti omni generi humano insociabiles erant. VI.

Dico Liuium scripsisse, *inuisitati namque antea.* Restituendum id verbi in Plauti Pseudolo, *Atque eum qui non hic visitatus sæpe sit.* vtitur & aliàs Plautus vt Curcul. — *quid lenonem Cappadocem? annuo visitasse.* Liuius iterùm lib. IV. *Noua erupit acies inaudita ante id tempus, inuisitataque.* Et lib. V. *Gentem inuisitatam, accolas Gallos esse.* Ita enim vtrobique meus codex, contra vulgatos.

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI TERTII.

IVSTI LIPSI
EPISTOLICARVM QVAESTIONVM
LIBER TERTIVS.

EPISTOLA I.

I. Lipsivs Iacobo Svsio, V.N.

Tv verò, Susi, dissimilis nobilium nostrorum. & vt illorũ vnica studia, canes, aues, equi: sic tuæ deliciæ, stilus, libri, Musæ. Illorum iudicio, si eruditionis fama accedat, quasi e capite censa fiat nobilitas: tuo, domesticæ imagines nouo titulo auctę. Verè iudices, Susi. nec quidquã pulchrius, quàm quibus genere antistes, ante eos virtute & doctrinâ esse. In his Liuij locis iuua me, sodes, iudicio.

Tres ad Liuium nota.

Lib. xxiii. in oratione Minutij:

I. *Strepunt aures clamoribus plorantiũ sociorum, sæpius nos quàm deorum inuocantium opem: nos hic pecorũ more per æstiuos saltus deuiosq; colles exercitũ ducimus, conditi nubibus siluisque.*

Non est dubium quin hunc Liuij locũ Nonius Marcellus in mente habuerit in voce Calles. *Callis feminino genere. Liuius lib. xij. Nisi pecorum modo fert angusto saltu per deuias calles.* ita enim corruptè legitur, facili emendatione ex istis. Quod si est, emendandum certè in Liuio, *deuiasque calles.* Ne dubitare possis, in editione Io. Antonij Episcopi Aleriensis, ad Paullum II. Venetum, anni ∞.CCCC.LXX. disertè est, *Calles.* At quod Nonius legisse videtur, *angustos saltus*, in Liuio veteri inuenio, *vestinos saltus.* an à Vestinis populis? an legendũ, *vestitos?* Vestinum sanè saltũ idem Liuius nominat l. x.

Nonius Marcellus corrigitur.

Statim:

II. *Nec Annibalem fefellit suis se artibus peti. itaque cùm per Casilinum euadere non posset, petendique montes & iugum Calliculæ superandum esset.*

Scriptus liber, *petendumque montes.* & id meâ fide germanum esto. Simile illi, —— *pacem Troiano ab rege petendum.* & exempla in Lucretio, Varrone, & crebrò in Tertulliano obuia. Statim:

III. *Et primò cùm procul cernerent, veluti flammas spirantium miraculo attoniti constiterunt. deinde vt humana apparuit fraus, tum verò insidias rati esse cum multo maximoque strepitu concitant se in fugam.*

Ait, *cum multo maximoque.* & mirũ si Orbilius hoc inultum sineret. certè non sic Latini. Dico truncam vocem esse, legendumque, *cum tumultu maximoque strepitu.* siue placet, *tumulto*, antiquè. vt enim vulgò scriptores, Tumulti: item Tumulto dicebant.

EPIST. II.

I. Lipsivs Petro Pythoeo, V.C.

Vt in vitâ, sic in studijs iuuat seueritati aspersa comitas. Eâ caussâ frequenter soleo à grauioribus libris, animum quasi in ludum mittere ad scriptores amœniores. Quo in numero Petronium repono: quidquid dicant isti frontis seueræ. Et tuâ fide, Pythœe: vidistin' quidquam venustius, argutius, post natas Musas? Non ego. abesset tantùm nuda illa nequitia. quâ tamen nihil offendor. ioci me delectant, vrbanitas capit: cetera nec in animo nec in moribus meis magis labem relinquunt; quàm olim in flumine vestigium, cymba. Vt vina apposita vinosum mouent, inuinium, vt antiqui loquebantur, non mouent: sic ista animũ iam antè improbum fortasse incitent; casto & castigato non adhærent. Et sunt tamen inter Musæos homines qui hunc scriptorem fuisse velint. à quibus nos certè, mi Pithœe, dissentimus. Meæ sententiæ testes has Notas do. quæ, cuicuimodi illæ, non nisi ab eo qui eum curâ legerit, eruantur.

Petroniꝫ laus.

In conuiuio Trimalcionis:

Idem corrigitur sæpiculè.

Ceterùm in promulsi dari asellus erat Corinthius cum bisaccio positus, qui habebat in alterâ parte oliuas nigras, in alterâ albas. I.

Aliàs, *in promulside dandâ.* sed legendum, *in promulsidarijs.* Vlpianus De auro & arg. leg. promulsidaria vasa appellat. hîc Promulsidaria intellegit cibos qui in Gustu.

Et modò quid fugit? ignoscet mihi Genius tuus, noluisses de manu eius panem accipere. Nunc, nec quid, nec quare. in cælum abijt. & Trimalcionis topanta est. ad summam mero meridie si dixerit illi tenebras esse, credet. II.

Emendant, *Trimalcionis hierophãta est.* at ego, *Trimalcioni τὰ πάντα est.* Vsurpauit prouerbium, quo Varro in Sesquiulysse: *Hic enim*

Notatum prouerbium, omnia erat. omnia erat, item sacerdos, prætor, parochus, denique idem Senatus, idem populi caput. Demosthenes, πᾶν ἐκεῖνος, ἦν αὐτοῖς. Lucianus amorem Stratonices in Combabum exprimens: καὶ οἱ πάντα Κομβάβος ἦν.

III. *Et poëtarũ cœpit esse mentio, diuq; summa carminis penes Mopsum Thracem memorata est.*

Legerim, *immorata est.*

IV. *Negauit hoc Eumolpus fieri posse, quia magna, inquit, nauigia portibus se curuatis insinuant.*

Arbitror scrib. *portibus se grauatim insinuant.*

V. *Quia nosti Venerem tuam, superbiam capeas, vendisque amplexus non commodos.*

Lego, *vendisque amplexus, non commodas.*

VI. *Quid est inquit, numquid te osculum meum offendit? numquid spiritus ieiunio macer? numquid alarum negligens sudor? Puto, si hæc non sunt, numquid Gytona times?*

Videtur aptius, *ieiunio macet? numquid alarum negligens sudor putet? Si hæc.*

VII. *Balneoque præterito modicâ vnctione vsus, mox cibis validioribus pastus, id est, bulbis, cochlearumq; sine iure ceruicibus, hausi parcius merũ.*

Vide ne verum sit, *sine iure structibus*, voce Plautinâ. Quamquam vulgatã lectionem tamen firmare Athenæus videatur lib. III. qui capite De ostreis, experti ceruices earum ostendit in cibis, & non semel nominat τραχήλους πορφυρῶν, κηρύκων, &c. Vale.

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

ITAQVE vxorem duxit Giselinus noster? mehercle gaudeo. Non enim adsentior illi nescio cui philosopho, qui negabat sapienti vxorem ducendam esse, ne Sapientiam quidẽ ipsam: melius Varro. *Quid enim est*, inquit, *quod homo masculus libentius videre debeat quàm bellam vxorem?* Et accedit quòd duxit bonis benè natam quòd honestis moribus, & dote. ita non erit Næuij — *pannum positum in purpurá.* Sed tu, mi Lernuti, quid agis? silẽt enim litteræ tuæ; non etiam, vt opinor, Musæ. Et viden' debere te Epithalamium carmen amico? quidquid erit, ne cela. In Carmine lugubri ad Liuiam De morte Drusi (quod C. Pedonis Albinouani ex iure Quiritium esse aio, non Ouidij) pauca & leuia quædam notaui. nec miraberis, quia post Scaligerum.

Carmen Albinouano per cur fum.

I. *At miseranda parens. suprema neq; oscula fixit, Frigida nec mouit membra tremente sinu.*

Malo, *nec fouit.*

II. *Non animam apposito fugientem excepit hiatu, Nec traxit cæcas per tua membra comas.*

Imò, *sectas comas*, aut, *læsas*, aut tale aliud,

Quos primùm vidi fasces in funere vidi, III.

Et vidi euersos indiciumque mali.

Lego, *versos*, aut, *inuersos.* ita enim in luctu ritus antiquus. Tacitus Annali III. *Præcedebant incompta signa, versi fasces.*

Quid petijt? vult ille tibi vt sua facta placerent, IV.

Magnáque laudatus præmia mortis habet.

Benè emendaui, *Quod petijt, tulit ille, tibi.* benè, inquam & aptè. Dicit. Quod votum Drusus vòluit, vt tibi Augusto placeret, id iam consecutus est. laudas ecce mortuum: & laudas publicè.

Flamma diu contata caput contingere sacrum V.

Errauit posito lenta subusque thoro.

Fortasse, *lenta subitque.* errauit flamma, & tandem lenta subijt.

Adde quòd est absens fœtus: nec cernere nati VI.

Semineces oculos sustinuere tui.

Dico legend. *absens functus.* clamat sententia. Pars, ait, solatij est quòd in oculis tuis & sinu non sit mortuus: & audisti dolorem tuum Liuia, non vidisti.

Nec meritis quidquam illa iuuant: magis affuit illis VII.

Mater honos, tumulis omnia plena vidẽs.

Lego, *adfluit illis.* non illi me iuuant meritis suis: potiùs à me nouus honos ipsis venit.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO.

MAGNA verò industria tua, Sigoni, in Liuio castigando fuit, magna. & profectò

— *si linguas decem*

Habeam, vix habeam rem satis qui dicem,

vt ait Cæcilius. nec tamẽ hoc negabis, ex tãtâ messe non paucas spicas esse reliqui erroris. Quo in numero vide ne hæc sint, lib. XXIII.

Annibal Acerris direptis atque incensis cùm à Casilino Dictatorem Romanum legionesque nuncij accipi nunciassent: nequis eam propinquis hostium castris Capuam quoque recurrat, exercitum ad Casilinum ducit.

Additamentum in Liuij loco.

Confusa historia, non apta verba. Primum, quid est, *Dictatorem accipi à Casilino?* quis sic loquitur? dixisset à Casilinẽsibus, ferremus. vt omittam, acceptum numquã esse. Theani castra habuit, ibique hibernauit, Liuio ipso inferiùs narrante. Deinde, quòd illud tantùm periculũ, siquis Capuam recurrat, ciuitatem Annibali sociam & amicam? Liuius ista non scripsit. Vetus lectio, *legionesque minus recipi.* Valla voluit, *legionesque nouas acciri.*

cri. Puto meliùs, *legionesque eminus aspici.* leuissimâ mutatione. Illa sequentia, *Capuam quoque recurrat,* meus liber effert, *Capue quoque recurrerant.* Lego, *nequid tam propinquis h.c. Capue quoque occurreret.* Dicit Annibal audito Dictatorem vicinum esse, & à Casilino tantumnon aspici signa legionum: metuens ne quid & Capuæ accideret, exercitum propiùs Casilinum mouit.

Eodem libro infrà:

Idem voce auctus. *L. Furium Prætorem cum classe ex Africâ Lilybæum venisse. ipsum grauiter saucium in discrimine vltimo vitæ esse.*

Vetus, *ipsum grauiter ictum saucium.* lego, *grauiter relictum saucium.*

Tum legit qui Aediles, Tribuni, Prætores, Quæstorésve fuerant, tum ex ijs qui spolia ex Ro. hoste fixa domi haberent.

Manutij coniectura firmata libro. Acutè Manutius emendarat, *Aediles, Tribuni p. Quæstores.* Prætorum voce deletâ. quia iam anteà de curili magistratu egerat. at ea correctio disertim in meo codice exstat. nequis vltrà ambigat.

EPIST. V.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

RIDEBIS? an indignaberis? sed indignare potiùs: aut mehercules ego indignabor. Melissa mea, delicium illud caniculæ, pessimo furto mihi periit. præ cuius ingenio & fide, ille Vlyssis, Lysimachi, aut Sabini canis, meræ nugæ. Amabo te, dic Lernutio, dic Modio, Hendecasyllabos parent. Ridebis, & numquã te tam Maccum credidi, inquies. Sed tamen ego meliùs, quàm Cælius ille Calcagninus. cui felles in delicijs fuit, idque publicis monumentis testatum reliquit. Bryardi Commentarios accepi. illi tu.

Dices, pro meritis gratum me & munem fore.

Confirmata correctio Sallustiana. Sallustium in manibus tibi esse, gaudeo. De eius loco,

Reliqui de factione sunt inertißimi nobiles, in quibus sicut in statuo præter nomen nihil est additamenti.

olim pueri scripsimus leg. videri, *in statuâ.* nec demuto. quamquam vir doctus Pythœus, *sicut in Staieno,* emendet, intelligens illum C. Staienum Ligurem qui se Æliũ Pætum adoptauerat. de quo Cicero. At meum illud Euripides comprobat, qui pariter vt Sallustius ignauos nobiles cum statuis cõponit.

Electra:

—— τῇ δ' ὁμιλίᾳ βροτῶν
Κρίνεῖτε, καὶ τοῖς ἤθεσιν τοὺς εὐγενεῖς.
Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τὰς πόλεις οἰκοῦσιν εὖ
Καὶ δώμαθ'. αἱ δὲ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν
Ἀγάλματ' ἀγορᾶς εἰσίν.

Nec dissimile illud Iuuenalis:

Nil nisi Cecropides truncoq; simillimus Hermæ.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO IVLII F.

QVI his litteris se dediderunt, Scaliger: ij sunt profectò, quod dici solet, muli Mariani. Sentis ipse. noctu, diu, habitãdum in libris: peruolutandum omne genus scriptorum. Et leuia ista. quantò nobis ambitu conquirendi libri scripti? quod tædium illud conferendi? Nam quod vicarium ponas, & alienis oculis istæc agas: proinde est, quasi alieno ore comedas, bibas. Itaque amemus ipsi nos: tamen qui hæc negligunt vulgi doctrinâ contenti, non dicam veriùs, certè beatiùs docti sunt. Quid enim, obsecro, assequimur? Dices:

Sapiens virtuti honorem præmium, haud prædam petit.

Vtinam ergo id esset! & honos saltem labori huic haberetur! Sed cur dissimulem? cùm omnia fecerimus, erit qui nos luculenter laudatos putabit, & Grammaticos dicet. Non est alia consolatio quàm illa Antigenidæ, Mihi & Musis. Ergo tibi hæc, mi Scaliger canam. collegæ nobis in eodem vel studio, vel morbo. In Agellio ista vide. *Complures in Agellio emendationes.*

Lib. IX. cap. II.

I. *Ad Herodem adijt nobis præsentibus palliatus quispiam & crinitus, barbaque propè ad pubem vsque porrectâ, ac petit æs sibi dari εἰς ἄρτους emendos scilicet.*

Membranis, quas à Victore Giselino eximiè bonas accepi, aberant ista, *emendos scilicet.* nec dubium, quin glossema sit.

II. *Interibi aliquot ex ijs qui cum Herode erant, erraticum esse hominem dicere, & nullius rei.*

Eædem, *& nulli rei* sic apud Plautũ, *ali rei.*

III. *Demus, inquit, huic aliquid æris, cuiusmodi est.*

Optimè illic, *cuicuimodi est.* Cicero pro Roscio, & alij. Statim pòst, *animalia spurca atque probrosa,* in scripto est, *atque probra.* & vide ne veteres ita dixerint. Cap. III.

IV. *Cuius virtute industriáque Macedones locupletißimo imperio aucti.*

Schidæ, *Macetæ.* & id, tu Scaliger iam nos docuisti.

V. *Et cuius vim atque arma toti Græciæ cauendam inclytæ illæ Demosthenis orationes contionesque notificant.*

Illæ, *concioneſque vocificant.* diſertim, & ad oram eadem vox, quaſi notandi cauſsâ, repoſita. Dictum eſt, vt Rumificant. Varro III. De re Ruſticâ, *Itaque inſectantes à ſe eijciunt fucos: quos vocificantes plures, perſequuntur etiam paucæ.*

VI. *Spero enim fore vt eductus eruditusque abs te, dignus exiſtas & nobis & rerum iſtarum ſucceßione.*

Meliùs membranæ, *ſuſceptione.* Cap IV.

VII. *Adductuſque mirâ atque inſperatâ vtilitate, libros plurimos ære pauco emo.*

Legend. *inſperatâ vilitate, libros multos.* atque ita in ſcriptis.

VIII. *Is ne rudis omnino & ἄπειρος in eiuſmodi rerum auditionibus reperiatur.*

In iiſdem, *auditiones reperiatur.* & agnoſco phraſim veterem.

IX. *Alios item eſſe homines ſingularis velocitatis, veſtigia pedum retrò habentes.*

Schidæ, *ſingularie velocitatis.* vtitur eam vocem Agellius aliàs & Turpil. *Homo vnica natura & ſingularia.*

X. *Interrâ Albaniâ gigni homines qui in pueritiâ caneſcunt.*

Non temerarium eſt, quod ibi ſcribitur, *in pueritiâ*. Ne errorem ſuſpiceris, in margine repetita vox eſt. & id eius libri olim ſcriptor ſolitus in rarioribus vocibus.

XI. *Homines qui Monomeri appellantur, ſingulis cruribus ſaltuatim currentes.*

Scripta lectio, *qui monocoli.* emendandum haud dubiè *monoſceli.* & ita Plinius.

XII. *Quæ profectò faciunt vt neque reſpuenda ſit notiſſima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena.*

Membro auctior lectio in membranis, *neque reſpuenda, neque ridenda ſit.*

XIII. *Caßini puerum factũ ex virg. ne ſub parentibus.*

Scribunt illæ, *C. Aſini.* non rectè, vt opinor. Locum enim indicare voluit.

EPIST. VII.

I. Lipsius Ioanni Cratoni, V.C.

QVOD vtrumque rarum in aulâ eſt: & tractas ipſe litteras, clariſſime Crato; & amas litteratos. Alterum admirationem noſtram; alterum meretur amorem. Cui pro patre meâ teſtando, hæc Liuiana ad te quaſi iudicem miſi.

In oratione Martij apud Liuium quædam emendata.

Libro XXV. De concione Martij ad milites:

I. *Ne tamen ſubita res & nocturnus terror etiamnum ſuæ fortunæ conſilium perturbaret, alloquendos adhortandoſque ſibi milites ratus, concione aduocatâ ita diſſeruit.*

Eleganter in meo libro, *nocturnus terror, & non ſuæ fortunæ conſilium.* Non enim fortunæ illius afflictæ videbatur & propemodum deſperatæ, vltrò aggredi hoſtium caſtra.

Ibidem:

Cogor omnium veſtrûm vicem, quod difficillimum in luctu eſt, vnus conſolari. II.

Vetus, *vnus conſulere.* veriſſimè. Alijs luctu & metu debilitatis, ſumma conſiliorum ad vnum Martium venerat. At illud vulgatum, ſi attendis, ne Latinum quidem eſt.

Non lamentis lacrimiſque tamquam extinctos proſequi. viuunt enim vigentque famâ rerum geſtarum. III.

Malo lectionẽ veterem, *viuũt enim viuentq;.*

Scio audax videri conſilium: ſed in rebus aſperis & tenuibus fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt. IV.

Sigonio placet induci voces, *& tenuibus.* ex veteri libro, vt ait, & ex ſenſu. In meo reperio, *& tenuis per.* Itaque non dubiè emendo, *in rebus aſperis, & tenui ſpe, fortiſſima.*

Vnus exercitus in propinquo eſt: duo haud procul abſunt. nunc aggredientibus par aliqua opportunitas eſt. & iam tentaſtis veſtras atque illorum vires. ſi diem proferimus, periculum eſt, &c. V.

Multa in Liuio patrum ætate interpolata. in ijs hic locus. Vetus liber, *nunc aggredientibus par aliqua eſt.* illi boni explendæ ſententiæ, *opportunitas*, immiſerunt. Sed nemo paullò doctior negabit emendandum fuiſſe, *pares aliqua eſtis.* Docet hiſtoria & res ipſa.

EPIST. VIII.

I. Lipsius Petro Divaeo.

Rhenani iudicium exploſum.

RISI nuper Rhenanum. qui cùm Velleium Paterculum (ſiue, vt alijs iam placet, Vellium) laudandum ſuſcepiſſet; aut parem eum Cæſari, aut certè proximo loco ponendum affirmat. Non pareo verò huic deſignatori. & næ ille Velleius in hiſtoricorum ordine tantum abeſt à ſecundo, quantum Cæſar à primo. Meliùs Quinctilianus, qui in hiſtoriæ Ro. catalogo hunc ne nominat quidem: aliàs antiquum, & qui Liuium & Salluſtium videre potuerit. Sed volumen illud hiſtoriæ maioris, quod pollicetur, fortaſſe non ſcripſit: & compendium illud plenum adulationum, degreſſionum, doceat Beatus me cur tantam laudem mereatur. Sed de hoc propediem corâm videbimus. nunc da mihi operam, & has in Velleio animaduerſiones inſpice.

Velleius Paterculus corrigitur.

Lib.

Velleius Paterculus corrigitur.

Lib.II. De Sullâ:

I. *Primus ille, & vtinam vltimus exemplum proscriptionis inuenit: vt in quâ ciuitate petulantis conuicij iudicium historiarum ex alto redditur, in ea iugulati ciuis respublica constitueretur auctoramentum.*

Locus coniectura. Emendaueram ego, *iudicium histrionicum ex albo*, & putabam ad XII. tabulas referendũ, quæ capite sanxerunt. *si quis actitasset siue condidisset carmen quod infamiam faceret flagitiúmve alteri.* Cicero IV. de Rep. Vel, *iudicium in histrionem.* At veriùs fortasse Pythœus, *iudicium iniuriarum.* Sequentia ex notis lego, *ciuis Ro. publicè.* Infrà, de Tiberij secessu Rhodum:

II. *Illud etiam in hoc transcursu dicendum est, ita septem annos Rhodi moratum esse, vt omnes qui Procoss. Legatiq; in transmarinas profecti prouincias visendi eius gratiâ ad quem conuenientes semper priuatos illa maiestas priuata numquam fuit, fasces summiserint.*

Indubitanter emendandũ, *visendi eius gratiâ atque conueniendi, semper priuato (si illa maiestas priuata vmquam fuit) fasces summiserint.* Metuebat scilicet Velleius ne impietatis crimen admitteret, si priuatum Tiberium sine exceptione dixisset. Pudet & piget proiectæ adulationis. At non ita Tacitus.

Deinceps:

III. *Quo tempore M. Lolli perfida ac plena subdoli ac versuti animi consilia per Parthum indicata Cæsaris ira vulgauit.*

Quæ ista consilia quæ Cæsar per iram vulgauit? Sed spuriæ lectionis huius parens est Rhenanus. prisca editio, *Cæsaris iam auulgauit.* ex ductu litterarum quantò verius erat? *Cæsari, fama vulgauit.* Vt enim de re dubiâ scribit Velleius, & famam auctorem dat.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

ITA est. me rura mea capiunt & horti. habeant isti dynastæ πλῦτον ἐκδιῶ, ἢ τύχην ἀτυχῆ. Numquam sciui quàm verum illud Comici esset,

Ἔστ' οὐχὶ χρυσοῦ ὄντι κρεῖττον ἡ ἐρημία.

Seneca emendatus in epistolis. Vt tamen scias in hoc secessu & libros audere me tangere: hos Senecæ locos vide.

Lib. XII. Epistolarum, epist. LXXXIV. ait:

I. *Refer Alexandri Macedonis exemplum, qui Clitum carissimum sibi ac fidelissimum inter epulas transfodit, & intellecto facinore mori voluit, certè debuit.*

Ea lectio à Pinciano est, cui Seneca æternùm debebit. hîc tamen non rectè iudicauit. Libri scripti partim, *certè eruit*; alij, *diruit*; alij, *debuit*. Postrema nihil peccat, nisi quòd litteræ vnius membra diuellit. scribe igitur, *certè debuit.* aperta & acuta sententia. Meritò Alexander mori & voluit & debuit, qui immerentem amicum occiderit.

Epist. LXXXV.

In comessationibus nostris plus cantorum est, quàm olim in theatris spectatorum fuit. II.

Pax, mi Seneca, quis credet? in vno conuiuio aliquo plus cantorum, quàm olim spectatorum? impudens mendaciũ. Rectè in manss. Seneca Io. Latomi, *In comissionibus.* & intellegit commissiones ludorum. paret ex sequentibus. Quomodo hoc Pincianum fugerit, miror.

Epist. LXXXIX.

Appion Grammaticus qui sub C. Cæsare totâ III. *circumlatus est Græciâ, & in nomen Homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus.*

Lego verò, *totam circulatus est Græciam.* Tangit hominem nugatorem & Agyrtam. paullò tamen apriùs quàm Iulij Cæsaris filius illum nostrum.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IOACHIMO CAMERARIO, IOACH. F.

SI parens vester, æternum illud Germaniæ decus, viueret: meritò clamaret,

* Ζηλωτὸς ὅστις εὐτύχησεν ἐν τέκνοις.

** Beatus ille quem beabunt liberi.*

Ita omnes vos non solùm naturæ & probitatis paternæ quamdam similitudinem, sed etiam doctrinæ refertis. Tu Ioachime in primis. in quo patris probum illud os, oculos, & vultum videmur recognoscere. Itaque occasionem scribendi ad te, à C.V. Cratone oblatam libens sum amplexus. vt quæ mihi cum patre tuo necessitas fuit: eam nunc transfunderem & quasi deriuarem in filium, & hoc non leui solatio vterer illius erepti. Quod superest, mi Camerari, nos hic viuimus in tumultu omnium rerum & desperatâ pace, acrior incumbit —— τρηχεῖα περὶ πολέμοιο. Non deserunt tamen litteræ, & plurimus sum in historijs. quod genus lectionis abducere maximè animum videtur à præsentibus malis. De integritate huius Liuiani loci ambigo.

Lib. XXV. cùm Martius inuaderet castra Asdrubalis.

Proposita Liuiani loci correctio de industriâ.

Inde signa canunt, & tollitur clamor, pars semiso-

insopitos hostes cadunt, pars ignis escas stramenta arida tectis iniciunt, pars portas occupant vt fugam intercludant.

Ad hunc locum Glateanus non tam ineptus censor quàm quidam existimat, *Dura est*, inquit, *compositio, nec facilè dixerim quàm displiceat. sensus tamen intelligitur.* & displicet meritò. In veteri meo hoc tantùm scriptura mutat, *stramento arido.* Præiuit tamen ad veritatem. Lego, *pars ignes cassis stramento arido tectis.* Illud *escas*, conflatum ex repetitâ syllabâ *ignes* fuit. & pro *cas*, quàm apiè *casis!* Ita Liuius lib. XXVII. cùm Campanorum castra incenduntur, arundine & stramento tecta ea dixit. & lib. XXX. cùm Syphacis à Scipione.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

VIDE nuncij fidem. tertio mense quàm scriptæ sunt reddidit mihi & Pulmanno litteras tuas. ne tu mirere si rescribam tardiùs. Redigeri diuturno morbo συμπάσχω. De Scalegeri Nonio & Plauto grata quæ scribis. Mihi crede. ille vnus possidet quasi auctorum veterum Genios, & rex est, vt sic dicam, litteratorum.

—— ὅπλοισι γλαυκὰν ναίουσι ὑπ' ἠοῖ.

Giffanij casu indolui. sed talibus in rebus valet illa Stoici dogmatis consolatio, quam Attius scitè expressit:

— *nisi probrum, omnia alia indelicta existimo.*

In Taciti instituto Commentario pergo: lentè tamen, & quomodo amicus ille in Agellio.

E Dionis Cassij libro LVIII.

Dio Cassius emendatus. Τὸν δὲ Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν, ὅπερ που καὶ ἄλλοις ἐχαρίζετο. Καὶ Λούκιον αὖθ' αὐτοῦ ταμίαν ἀνθείλετο, ὃν πρόπαλαι τῇ στρατιᾷ προστάξας κατεῖχεν ἐν τῇ Ῥώμῃ.

ridiculum errorem tollebã, inuisum tamen interpreti nouo. Littera vna peccat, nec ταμίαν. nihil enim de Quæstore. sed Λαμίαν legendum. Successori Pisonis nomen fuit L. Ælius Lamia. Clarum ex Tacito, Annali v. *Extremo anni mors Aelij Lamiæ funere censorio celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus vrbi præfuerat.* Iani Lernutij perelegans carmen mitto ad te, adumbratum de Horatio. Non fallor amore. & profectò, si adolescens ille vitalis est, poëtam Belgicæ nostræ dabit non è mulus.

Iani Lernutij Oda ad Amorem. *Lernutij Oda.*

AMOREM *ocellis flammeolis heræ*
Vidi insidentem. credite posteri.
Fratresque circumludibundos
Cùm pharetrâ volitare & arcu.
Eheu pauore cor trepido salit,
Mensque icta Amoris numine deuium
Lymphatur: eheu parce telis,
Parce graui puer acer igne.
Fas inquieta sit mihi gaudia
Curasque dulces, cuspidis & tuæ
Votiua vulnera, atque amicum
Arte lyræ celebrare amarum.
Fas & parentis regna Amathusidos
Porrecta latè dicere, partaque
Tropæa de Titane, & æstus
Mulciberis malè pertinaces.
Tu vim leonum, tu tigridum domas
Ceteque & vros: perque acies truci
Dextrâ Gradiuum fulminantem
Mitem animis placidumque reddis.
Tu post Gigantum terrigenam manum
Fusam fugatam, tela Diespitri
Irata tollis: tu relictâ
Coniuge sidereisque regnis
Quandoque tauro dissimilem sui
Abdis vel auro; iam gelidis cygnum
Vris sub vndis; iam salacem
Destruis in Satyrum aut in hircum.
Te bruta tellus, te maris æquora,
Cælumque & iussi horrida tartari
Sedes veretur: te veretur
Ipsa Hecate, patruusque Pluto.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS FRANCISCO MODIO.

MIHI verò, Modi, & salus à te grata fuit missa per Giselinum: & gratiores nuperæ litteræ, non solùm amanter, sed etiam liberaliter scriptæ. Itaque cùm anteà ex sermonibus Carrionis diligerem te: nunc cœpi etiam amare primùm, quia amari me sentio à te: deinde quia amœnũ ingenium tuum, & facti ad humanitatem mores merentur, vt ameris ab ijs quos nouem virgines amant. Brugas vestras quòd amicè me vocas: & ego meherclè cupio. sed vides hanc anni hiemem: &, quod inter nos sit, ignosce nouo marito. quem scire potes ad signa frequentem esse debere. De Nemesiano & Calpurnio. ego verò non probo solùm, sed hortor & suadeo. Et non sunt illi maximi census scriptores, fateor: sed sit hoc, Modi,

pri-

prouocatum & ... maior ... Mo... Plauti Aulularia duobus locis, ... bi... non est quam ... sit, en ... , fortunatum a pene. Quod C... mus in hoc versu,

F de censebam maximum multi... em
Esse, ea su... leuitos mihi pen... ime,

agnoscere videtur *plen ... sime*: scilicet corruptum abunperi... s Chanu... e... æquè atque Apuleius lib. vi... i. de Asino:

Man... cuiusdam fœtore sordentem, qui gingiuas meas identidem putidis scal... bat digitis, mordicus arreptam pleni... ime contriui.

Nam & hîc leg. *pæni... ime.* vt in Apologiâ eiusdem: *Num quid pænissime oblitus sum, nuperrimè ... um Pudentillâ testamentum faceret.* Amat enim vni... ille scriptor vti voces P... & sunt tamê qui illum vt barbarum rideant, mediusfidius barbari ipsi. Illum etiam Plauti Mili... versum,

Scenâ, Quid modi:

Si id facies, tum demum scies, qui bonus sit qui malus.

emendo, *dum demum scibis, tibi qui.*

Tandem Plau... Chanu... corrig.

Apuleius pariter,

Et Plautus Milite.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS IOANNI FLEMINGO.

Aliquanti Liuij loci restituti.

VT humanitas tua est, Fleminge, vt amor in litteratos: non grauatè indicabis, quid super his Liuij locis sentias, quos leui manu emendabam.

Libro xxvi.

I. *Nec magni certaminis rem fore. paucos esse & ab suis interclusos, & quæ, dum paueat, Romanis interrupta acies videatur: etiam si se vtrumque in hostem vertat, ancipiti pugnâ medios circumuenturam.*

Glareanus de obscuritate priorũ & sequentium præfatus, fatetur ingenue hæc a se non intellegi. Tantum momenti ... s corruptio habuit. Leuis, inqu... m. N... d *dum paueat*, scribendum *dum pauent*, & p... p, *etiam*, le... *eam*. & pulsæ tenebræ sunt. Cohors Hispanorum ruperat Ro. mediam aciem. Hoc Fuluius in bonum vertens, Quæ vobis, inquit, dum pauent, interrupta acies videtur. ea maximè erit opprimendo hosti, & si se v... ue verterit, &c. Ibidem:

II. *N... ad eam ... em agnoscentem dixisse ferunt, tu perditas res ... nnorum narras, vbi summus honos ad ... num meum peruenies.*

Vetus liber *noctu perditas*. Scribo. *Ne tu perditas*, familiari modo loquendi.

III. *Capua etsi nih lo s... ius op... re... per eos dies fuerat ... amen aduentum Flacci sensit.*

Malim ... *nihilo s... mus obsessa.* errorem fecit, *opsessa.* sicut optinere, opsides, & similia in libris antiquis.

IV. *Consurgentem iam Fuluium Taurea Iubellius Campanus per medium va... ns turbam nomine inclam ... it.*

In veteri *per mediam vadens vrbem turbamque.* Rectè. Foris enim adueniebat, vt liquet ex sequentibus.

V. *Nihilo minor ... ma apud hostes Scipionis erat, quam apud ciues socios que: & diuinatio quædam futuri, quò minùs ratio timoris reddi poterat, eo opportune maiorem inferens metum.*

Suspectum illud *opportunè.* Manuss *oportet timere maiorem.* Lego, *ex oborto timore.* Verissima emendatio. & sic fieri solet, inclinatus semel ad timorem animus.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

PAVCOS Lucilij locos, M. Antoni, facio iudicij tui.

Lucilij complures versus corriguntur apud Nonium.

Apud Nonium, in Ire.

I. *Lucil. lib. xxviij. In medium Chremes in summum ire addemenetus.*

Iunio placuit, *ire addet Menedemus*: mihi, *ire Demenetus.* Dixit Lucilius; Chremes ille in filio indulgendo, medium tenuit: Dæmenetus Plauti, modum excessit. Notũ ex Asinariâ, quomodo ille senex filium tantum non ad lustra & meretrices deducat.

In Epulum.

II. *Satyrar. lib. xuij. idem epulo cibus atque epulatio Iouis omnipotentis.*

Legerim, *atque epulæ Iouis*, vt stet versus. Sententiam Lucilij puto, tam lautum conuiuium fuisse, quàm epulum Iouis. De epulo Iouis apud Ro. ludorum causâ, frequenter Liuius.

In Interficere.

III. *Lib. xxix. Priùs non tollas, quàm Tulli animum ex nomine atque hominem ipsum interfeceris.*

Scribo, — *priùs non tollas, quàm Tullium Ex nomine atque omine ipsum interfeceris.* Sunt Trimetri versus. & puto factos in personâ Tulliæ, quæ Tarquinium maritum stimularit ad necem Seruij Tullij, quem illa ex nomine atque omine interfici vult: quia Tullius à tollendo.

In Fulguriuit.

IV. *Lib. xxvj. Luporum exauctorem maluinum & fulguritatem arborum.*

Fortean, *exactorem Siluani, & fulguritarum arborum.* Siluanus ... rusticæ præses deus. Cato, & Horatius, *Siluane tutor finium.*

In

In Rapices.

v. *Satyr. lib. ix. Quòd deformis senex appetitus ac podagrosus.*

Legebam, *senex, ac pædidus.* Sed video Scaligerum oculatiſſe, qui legit, *quod pædidus.*

In Zonarum.

vi. *Lib. vi. Zonatim circum impluuium cinerarius cludebat.*

Iunius, *cumeram is cludebat.* Scribo, *cinerarios cludebat.* Intellego de puero, qui iam tondendus in gyrum currens effugere volebat cinerarios. & plane eſt illud Catulli, *Iam tuum cinerarius Tondet os.*

In Charta.

vii. *Lib. xxvij. Nec sic, vbi Græci, vbi nunc Socratici c. arti, quidquid quæritis petimus.*

Lego, *neſcis vbi g. v. n. Socratici charti? quid quæritis? petimus.*

In Sibilum.

viii. *Saxa & ſtridor vbi atque erunt dum ſibilus inſtitis.*

Arbitror de populi theatrali tumultu aut ſeditione forenſi capiendum, & leg. *Saxa & ſtridor vbi acquierunt, tum ſibilus inſtat.* vel, *ſibilus inſit*, verſu heroïco. Cùm ſaxa quieſſent, ſibilus exoritur.

In Duci.

ix. *Lib. xxx. non datur, admittit nemo, nec vincere ducunt, [Orco ſpondent ſeptimum.]*

Quæ incluſi, aliena à Lucilij verbis ſunt. & neſcio vbi legerim, *Sex dies ſat ſunt vitæ, Orco ſpondent ſeptimum.*

In Dicare.

x. *Lib. xxx. Sic vbi ad aures Fama tuam pugnam clara allatam dicaſſet.*

Scribo, *clarans allata dicaſſet.* Clarare, vt, *Clarabit pugilem*, apud Horat. Alata fama, à celeritate.

EPIST. XV.

I. Lipsivs Lvdovico Carrioni.

Bella verò excuſatio ſilentij. ais ternas dediſſe litteras te. Vis ſcribam liberè? non credo. vnas enim accepi. Itinera, credo, infeſta ſunt Brugis Antuerpiam: & mirum ni miſellę litteræ in via ſint interfectæ. Cenſeo funus imaginarium ijs ducas, & oſſa legas: quod lex vetus permittit in peregrè functis. Quòd ſe ibis amicum noſtrũ iam ſerò vxorem cogitare, gaudeo: eaque ſpes n[illegible]m vana ſit, Iunonem Iugam rogabo. Se[illegible] quid ais? [illegible]ernutiine vxor immumuit? ta[illegible]ito autem? [illegible]lorem Aſſiduum, vel Proletarium p[illegible] Pe[illegible], ſi vxor mea ſciuerit exemplum. Tu, cum reuerſus es, cela: ego nulli dixero. C[illegible] audio: eodem venturum Scaligerum. Hui! quàm pulchra occaſio, ſi tempora concederent, Semones illos coniunctim ſalutandi. Monat, niſi pluris mihi fuerit illos ii. viros alloqui, quàm Romanum Conſulem videre triumphantem.

In Arnobio pauca obſeruaui. Lib. i. *Arnobius emendatus.*

i. *Sed conſcriptores noſtri mendaciter iſta promiſerunt, extulere in immenſum exigua geſta; & anguſtas res ſatis ambitioſo dilatare præconio.*

Lego, *cum ſcriptores.* & *promiſerunt*, ſiue, *prompſerunt.*

Lib. iv.

ii. *Numquid à nobis dicitur ex pelagi ſpumâ & ex Cæli genitalibus amputatis Cythereæ Veneris concretum coaluiſſe candorem? Numquid parricidij cauſſa vinctum eſſe Saturnum, & ſuis diebus tantis vinculorum ponderibus releuari?*

Scripſit Arnobius, *ſuis diebus tantùm.* Nam opinio veterum erat Saturnum ſuis, id eſt, Saturnalium diebus iterum quaſi regni compotem eſſe: ceterùm annum in vinclis haberi. Lucianus in Cronoſolone, de Saturni cultu per illos dies. Ἦν δὲ οὐ πολίτης, οὐδὲ αὐχμοῦ τελέως, οἷον αὐτὸν οἱ ζωγράφοι ὑπὸ εἰκόνων· ἀλλὰ ἦ μὲν ἄρτιον εἶχε πώγωνα πεφυκυῖαν, τὰ δ᾽ ἄλλα φαιδρός τε ἦν καὶ καρτερός, καὶ βασιλικῶς ἐσταλμένος.

Lib. v.

Non eſt iſta falſa ſuſceptio, ne delatione appetimini calumnioſâ. iii.

Lego, *falſa ſuſpectio.* verbum Comicorum.

Lib. vi.

Ridemus cùm audimus nos iſta. quoniam deis iv. *artes neceſſarias ducimus arbitramurque non eſſe eas, conſtat & liquidum eſt paupertatis ad ſubſidium comparatas.*

Lego, *non eſſe, quas conſtat.* ſcriptum erat *eas.* *Et Titinnius apud Non.* vnde error, vt in Titinnij apud Nonium, *Aequum eſt, me habere pauperem ſumptu meo, propinquos pauperem.*

Infra.

Ruſticulo cuidam Iouem per inſomnium di- v *xiſſe vti ad Conſules ſuaderet præſulem ſibi diſplicuiſſe.*

Melius, *ad Conſules vaderet.*

EPIST. XVI.

I. Lipsivs Cornelio Valerio.

Habes Antiqu[illegible]eas. Val[illegible]ri. & [illegible]e ſtilo, [illegible] p[illegible] [illegible]is Variarum libris videbis. Siue ætas hoc facit,

ſiue

ſiue nunc iudicium meum. qui puto eiuſcemodi διδακτικὰ ſcripta diffuſum illud, ſuaue, numeroſum orationis genus, quale à Cicerone manat, non admittere. breue potiùs deſiderant, acutum, mixtum doctrinæ antiquę notis, quale aut è Ciceronis ad Atticum, aut è Comœdiis antiquis hautimus. Ad ſummam, dedi operam, vt, quod ait Attius,

Paucis probatus potius, quàm multis forem.

Ad Plautum quòd me vocas: audio, non auſculto. Maiori illa res, & Scaligero iam deſponſa. In Liuio ſum, cuius duobus locis elegans genus dicendi teſtituebam.

Genus dicendi perelegans redditum Liuio.

Lib. XXIV.

Marcellus cum omni exercitu profectus in Leontinos, tanto ardore militum eſt vſus, ob iram inter conditiones pacis interfectæ ſtationis, vt primo impetu vrbem expugnarit.

Liber manuſ. *ab irâ interfectæ.*

& lib. XXVI. initio:

Ea tum cura maximè intentos habebat Romanos, non tam ob iram, quæ in nullam ciuitatem vmquam iuſtior fuit, quàm quòd vrbs, &c.

Idem codex, *non ab irâ tantùm, quæ.* Vtrumque optimè. Mutatum imperitè fuit, quos dictio ea paulò remotior offendebat. at exempla plura tamen in Liuio vulgò obuia.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

QVIS neget Plauti multa eſſe à Græcis? integræ quidem Comœdiæ, & argumenta tota. ſed eſt etiam, cùm phraſim, dicta, iocos, argutias, inuenias imitata ab illis quos ex profeſſo non imitabatur. Exemplum ſint hæc pauca.

Plautina quædam imitata à Græcis.

Pſeudolo:

I. CA. *Impudice.* BA. *ita eſt.* PS. *ſceleſte.* BA. *vera dicis.* PS. *verbero.*
BA. *Quippini.* CA. *buſtirape.* BA. *certè.* CA. *furcifer.* BA. *factum optumè.*
CA. *Sociofraude.* BA. *ſunt mea hæc iſta.* PS. *parricida.* BA. *Perge tu.*
PS. *Sacrilege.* BA. *fateor.* CA. *periure.* BA. *vetera vaticinamini.*
CA. *Legirupa.* BA. *validè.* PS. *pernicies adoleſcentum.* BA. *acerrumè.*
PS. *Fraudulente.* CA. *impure leno.* PS. *cœnum.* BA. *cantores probos.*

Lepidè expreſſit mores improborum: quibus conuicia, laudes ſunt.

Item Ariſtophanes Nubibus:

Αδ. Τυμβογέρων εἶ κἀνάρμοστος.
Δι. Καταπύγων εἶ κἀναίσχυντος.
Αδ. Ῥόδα μ' εἴρηκας. Δι. καὶ βωμολόχος.
Αδ. Κρίνεσι στεφανοῖς. Δι. καὶ πατραλοίας.
Αδ. Χρυσῷ πάττων μ' οὐ γιγνώσκεις.
Δι. Οὐ δῆτα πρὸ τοῦ γ'· ἀλλὰ μολύβδῳ.
Αδ. Νῦν δέ γε κόσμος τοῦτ' ἐστὶν ἐμοί.
Δι. Θρασὺς εἶ πολλοῦ. Αδ. σὺ δέ γ' ἀρχαῖος.

Iam in Bacchidibus totus ille de diſciplinâ puerili locus, non abeſt quin ab eodem Ariſtophane ſit in Nubibus:

Λέξω τοίνυν τὴν ἀρχαίαν παιδείαν ὡς διέκειτο.
Πρῶτον μὲν ἔδει φωνὴν παιδὸς γρύξαντος μηδ' ἕν' ἀκοῦσαι,
Εἶτα βαδίζειν ἐν ταῖσιν ὁδοῖς εὐτάκτως εἰς κιθαριστοῦ.

cum proximis aliquot quindecim verſibus, vt parcam chartæ. Plautina ſunt obuia:

Eadémne erat hæc diſciplina cùm tu adoleſcens eras? II.
Nego hoc tibi annis viginti primis fuiſſe copiæ.

& quæ ſequuntur. Quod in Amphitruone ſanè quàm lepidè fingitur de matre vini:

Caduſ erat vini, inde impleui hirniam. SO. *ingreſſu'ſt viam.* III.
ME. *Eam ego, vt matre fuerat natum, vini eduxi meri.*

inuentum antè Euripidis erat. apud quem ſeruus de Hercule, in Alceſt.

Κρατῆρα δ' ἐν χείρεσσι κίσσινον λαβὼν
Πίνει μελαίνης μητρὸς εὔζωρον μέθυ.

In Aululariâ de vitâ ignis:

Nam ſi ignis viuet, tu exſtinguere extempulo. IV.

lepidiùs etiam Ariſtoph. Lyſiſtrate, Vigilare & viuere:

Τουτὶ τὸ πῦρ ἐγρήγορεν ἕκατι καὶ ζῇ.

Truculento, illa metaphora turpicula:

Qui arari ſolent ad pueros ire melius eſt. V.

vſus pariter Ariſtoph.

Ἤδη γεωργεῖν ἀποδὺς γυμνὸς βούλομαι.

Principium Stichi:

Credo ego miſeram fuiſſe Penelopam. VI.
Soror ſuo ex animo, quæ tam diu
Viro ſuo caruit.

alij mutant, alij malè diſtinguunt. at, miſera ex ſuo animo, videtur ſimile illi Homerico:

——— Πάθον ἄλγε[illegible] κατὰ θυμόν.

EPIST. XVIII.

I. LIPSIVS GVLIELMO BREVGELIO, V. C.

CONSILIARII titulo à rege auctum, cognate Breugeli, duplici nomine ſum gauiſus. Tuo, cuius virtuti & doctrinæ da-

tum præmium est: patriæ, cuius interest in his fluctibus quamplurimos tui similes sedere ad gubernacula rerum. Arbitror Titinnium dixisse:

Sapientiâ gubernator nauem torquet, non valentiâ.

Vlpiani in Pand. explicatus. & vtinam is versus esset in vsu. Vlpiani legem I. De officio Præf. vrbi, paullò aliter interpretabar à vulgo.

Ait:

Et sanè debet etiam dispositos milites stationarios habere ad tuendam popularium quietem, & ad referendum sibi quid vbi agatur.

Non enim accipio milites illos stationarios, qui in stationibus per Italiam dispositi erant, de quibus Sueton. lib III. cap. XXXVII. & Plin. X. Epist. quod adhuc placuisse video: non. sed verius puto, Vlpianum intel-

Statio militum ad ludos. legere milites, qui in Theatro aut Circo, ludorum tempore, agebant, ad comprimendas populi turbas. Quod institutum ab Impp. fuit: vocabantque eas ipsas excubias, Stationem, & Stationarios. Totam rem clarè Tacitus Annali XIII. *Fine anni statio cohortis adsidere ludis solita demouetur. quò maior species libertatis esset, vtque miles theatrali licentiæ non permixtus incorruptior ageret, & plebs daret experimentum an amotis custodibus modestiam retineret.* Etiam Suetonius lib. VI. *Sed adiuuante vulgi preces statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est, ac sine morâ nomen suum in albo profitentium citharœdorum inscribi iussit.* Et verò disertim hîc de spectaculis sermo. quodque ait,

Popularia quid. *popularium quietem*, scire licet Popularia tunc appellata populi consessum theatralem, vt Equestria, equitum. Reperies in Senecâ, Suetonio, & Callistrato l. XXVIII. De Pœnis, *Turbulentes adclamationes popularium.* Quod me fugerat, non effugit: illud, *quid vbi agatur*, valet, *quid ibi*, more illo in Florentinis, litteras commutandi. peccant largiter, qui corrigunt, *quid vbique.* & referendum ad popularia est.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS AVGVSTINO HVNNAEO THEOLOGO, V. C.

IN Theologo accuratum illud Antiquitatis studium, si abest, fortasse non requiram: si adferet, vehementer amplectar: nec solùm quasi ornamentum, sed etiam fas sit dicere, adiumentum. Nam & in sacrâ historiâ multa esse, quorum penitior intelligentia pendeat à moribus & litteris antiquis, nemo negabit. non tu certè, clarissime Hunnæe. qui hoc πάρεργον sic accurate tractas, quo modo alij pauci ἔργον ipsum. Bibliothecam antiquis monumentis instruis; libros conquiris; veteris ipse, aut vtendo præbes. & hoc efficis, vt non modò intellegere, sed iudicare possis omni de genere scriptorum. Itaque Liuiana hæc misi ad te, obseruata mihi nuper. dicam etiam probata, si probare comperiar tibi.

Lib. XXIII. ex oratione Samnitium, præsidium ex Annibale petentium: Liuiani loca emendatus.

Numidarum paucorum illi quidem præda erunt; prædiumque missum nobis erit, & Nolæ ademeris. I.

Negat Sigonius elici idoneum sensum ex istis, *& Nolæ ademeris.* cumque absit à vett. libris τὸ *erit*; leg. censet, *& Nolam ademeris.* Certè abest & à meo illa vox: sed propiùs à scripturâ abiens lego, *nobis & Nolæ idem erit.* hoc sensu. Præsidium quod mittes idem erit & nobis propugnandis, & Nolanis premendis. Paullò infrà:

Hostium plus mille eâ si eo die, capti mille DC. & signa militaria vndeuiginti, & duo elephanti, quattuor in acie occisi: Romanorum minùs mille interfecti. Posterum diem, induciis datis, sepeliendo vtrimque cæsos in acie consumpserunt. II.

Meus liber, *induciis tacitis.* nihil verius. Tacitæ induciæ, quæ sine pacto, mutuo velut consensu. Liuius lib. II. *Intercessere pauci dies, velut tacitis induciis vtrimque quiete sumptâ.* & alibi: *Tacitæ induciæ quietum annum tenuere.* Iustinus lib. VI. *Paucis deinde diebus, neutris hostile quidquam facientibus, cùm quasi tacito consensu induciæ essent.*

Libro eodem superiùs, de legatis Philippi captis:

Tum comitibus eorum seductis, litteræ quoque ab Annibale ad Philippum inuentæ de pace inter regem Macedonum, Pœnumque ducem. III.

quis neget verius in meo esse? *inuentæ, & pacta inter.* Quò enim de pace compositio, vbi bellum numquam fuerat? Pacta erant, & nouum fœdus.

Suprà etiam:

Ad Laciniæ Iunonis templum in terram egressi sunt. IV.

Abest veteri *templum.* rectissimè. sicut pòst, *eodem ad Iunonis Laciniæ [templum] vbi nauis occultâ in statione erat, perueniunt*, iterùm omissa eadem vox.

De

De Campanis oppressis à Graccho.

V. *Annibal ratus, ab re benè gestâ insolenter letum exercitum, tyronum magnâ ex parte seruorumque spoliantem victos prædasque agentem ad Hamas se inuenturum, citatum agmen præter Capuam rapit. obuiosque ex fugâ Campanorum per duo præsidia Capuam duci, saucios vehiculis tolli portarique iubet.*

Quæ hęc duo præsidia, non facilè dixerim. mendi suspicionem facit vetus liber, qui illud *per* nullus habet. Ita legerim, *obuiosque ex fugâ Campanorum, dato præsidio, Capuam duci.* hoc tantùm *duo*, scribens *dato*.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

TEN' quærere quid sentiam de Scaligeri Festo? ego verò quod de scriptis eius omnibus, nil posse diuinius. sic enim loquendum, quotiens de Scaligero. quem profectò omnes Musæ— καὶ ὁ Δάλιος ἑκα-πτὼν Ἀπόλλων. Dij boni! quàm multa ille noua, quàm multa vetera, non lecta non visa, non audita aliis depromit? Dæmonium hominis. Et quid tergiuersamur? præ illo, nos ceteri volamus sicut vmbræ. Sed vt inter illos gloriosos, gauisus sum in Festo incurrisse nos in multa eadem. pauca etiam mihi superant indicta ipsi.

In Festo spicilegium post Scaligerum.

Ait Festus:

I. *Insanum, pro valdè magnum vsus est Plautus.*

Potiùs scripserim, *Insanum magnum, pro valdè magnum.* Nam respexit hunc Plauti versum, *Insanum magnum molior negotium.* Emendandus Plautus Trinummo:

Plautus correctus.

Insanum est, & malum in hospitium deuorti ad Cupidinem.

Legendumque, *Insanum est malum*, eiectâ voce. Et apud Nonium, *Insanùm pro Insanè. Plaut. Neruolariâ: Insanùm valdè vterque deamat.* deleuerim τὸ *valdè*, vt glossema. Imitatus hoc, vt alia, à Plauto Ausonius, de Crœso,

Et Nonius.

— diues insanum in modum.

Ait Festus:

II. *Tyria maria in prouerbium*, &c. *Afranius Epistolâ:*

Hunc ferrium autem maria Tyria conciet.

Lego, *Hunc ferreum autem*, id est, hunc hominem asperum & tangi periculosum vt maria Tyria. Ait:

III. *Iouiste, compositum à Ioue & iuste.*

Ineptissimæ ineptiæ. Tentabat Scaliger, *Ious esto.* sed abstitit, quia sequentia arguunt vanitatem. Quidquid verbi fuit, remotum aliquid fuit. Lego *Iosipse, compositum ab ios & ipse.* Ita enim antiqui pro Iipse. Vnum testem habeo, sed luculentum, Glossas veteres ab H. Stephano *Iosipse*, αὐτός.

Ait:

Orcum quem dicimus ait Verrius ab antiquis dictum Vragum. IV.

Apage. non dixit hoc Verrius, sed *Vrgum.* duabus litteris mutantibus. nec ineptè dixit.

Antiqui Tam etiam pro Tamen vsi sunt: Titinnius: Benè cùm facimus tam male subimus, vt quidam perhibent viri. V.

Titinnij corrigo, *tam male audimus, vt quidem.* Querela mulierculæ est de iniuriâ, quæ à viris factum itur suo sexu. Benè an malè faciant, tamen malæ audiunt.

Ait:

Tame in carmine positum est, pro tam. VI.

Scribo, *Tamde.* Dictum enim eo exemplo, quo Quamde, quod in Lucretio aliisque.

Ait:

Sponsis beneque volueris, in precatione augurali, VII.

Messalla ait significare spoponderis, volueris.

Ridiculum, Volueris interpretari Volueris. Enimuerò in libris auguralibus erat *Voleris.* eâ formâ quâ Moneris in poëtâ illo: *Dî monerint meliora:* & Tetinero, apud Festum in Purimè. *purime tetinuero, Purissimè tenuero.*

Gesum, graue taclum, VIII.

Puto, *graue taclum, siue iaculum.*

Experrectus à corrigendo se vocatus. IX.

Imò, *à porrigendo.*

Eritudo, seruitudo. X.

Hoc falsum fuit, *eritudo, vt seruitudo.* notat scilicet vtrumque eâdem terminatione & formâ dici.

Degere antiqui posuerunt pro expectare. XI.

Non opinor. sed Degere pro minuere, detrahere, Nonius obseruat. Fortè igitur hîc, *expectere.*

Comparsit Terentius pro compescuit. XII.

Scribe, *pro compercuit.*

Camelis virginibus supplicare nupturæ solitæ. XIII.

Lego, *Camelis virgines suppl.* Gamelios siue coniugiales deos intellegit, qui quæ ve non inter virgines certè.

Æstimias, æstimationes. XIV.

Malim, *æstimia.* In libris Gromaticis, *Pro æstimio vbertatis & naturâ locorum sunt agri adsignati.* Alibi: *Territoria in saltibus sunt adsignata pro æstimio vbertatis.*

EPIST. XXI.

I. Lipsivs Martino Antonio Delrio, V. N.

Gratae litteræ tuæ, mi Delri, & aurum contrà non caræ: indices valetudinis tuæ, indices amoris, indices rei lætæ. Nam & de valetudine pendebam animi, in calentibus Hispaniæ locis: & de amore, in tam longo silentio tuo. At illud de Senecâ, quàm lætum! qui mediusfidius sic faueo gloriæ tuæ, quasi si mea ageretur. Solinum tuum peregrè reuersus vidi, legi, probaui. Repericbam hæc analecta, pat uæ tei.

Pauca emendata in Solino.

Cap. XXIII. De Succino.

1. *Pretium operæ est id scire, ne longiùs Padaneæ siluæ credantur lapidem fleuisse.*

Placet scribi, *Padanæ siluæ*. Tangit fabulam, quâ creditum illo credulo sæculo, Phaëtontem Solis, in Eridanum præcipitasse, nunc Padum vocamus: & sorores eius vbertim lactimantes ad ripam Padi mutasse in populos. & ex illis lacrimis succinum esse. Vocat igitur Padanas siluas, poëtarum more, arbores Padanas.

Ibidem:

II. *Succum esse arboris de nominis qualitate capessitur; pinum verò vnde sit genitum, si vsseris, odor indicabit.*

Optimus ille, quo à me vsus es, liber, *vnde sit gignitum*. nec spernit Solinus istos Archaismos.

Cap. XXV.

III. *Qui illic habitant principio veris inter pecudes pabulis viuunt, deinde lacte. in hieme conferunt arborum fructus.*

Libet idem, *in hiemem compergunt arborum fructus*. scribo, *compercunt*. cetera rectè.

Cap. XXIX. De Vrsis.

Has lambendo sensim figurant, & interdum ad pectora fouent; vt adsiduo incubatu calefactæ animalem trahant spiritum.

Vetus lectio, *adpectoratas fouent*. nihil verius. glossæ priscæ: *Adpectora*, Παρέβαλλε, Θώρηξον. Dictum autem vt Expectorare, quæ vox restituenda in Pacuuij versu apud Nonium, Consternari.

Item Pacuuij versus.

Consternatæ animæ, ex pectore hac & voluere
Consilium subit omnes quod de nata est modo.

Lego, *Consternata animo, expectorata hæc volnere*. sequentem versum non explico. nisi placet,

Consilium subijt omnes, quod natum est modò.

EPIST. XXII.

I. Lipsivs Stephano Pighio.

Accipe fabulam, & para assem, inquit ille: imò historiã, non fabulam. Eram herè in conuiuio apud Archiepiscopum Istrigoniensem, Byzantinum exlegatum. Narrabat de Solimanno, quod à Fide ipsâ dictum vix habeat fidem. Quattuor, inquit, Solimanno liberi erant. natu maximus, cui Mustafa nomen, bellum gerebat cum Persis. & victoriâ insigni potitus redibat adolescens ad patrem, alacer & spei plenus. Byzantini cum multo honore venientem excipiunt, & ciuium studia Prætoriæ cohortes, Ianizaros vocant, æquabant. Vndique faustæ voces: & in mente erat illud:

Solimanni in prolem immanitas.

Μαινόμενος ὅτας αὐτὸς ἰσχύων ἔτι
Παῖδας σφριγανίζοντας ἀλκίμους ἔχῃ.

In communi gaudio solus pater offendit. factum id minuendæ maiestatis accipit. filium vocat. in remotis cubiculi strangulari iubet. & subinde cadauer in oculis exercitus abiici cũ hoc superdicto præconis, Vnus in cælis Deus, vnus in terris Imp. Solimannus. Inhorruisti? specta etiam, nondum finis Fortè in omnium attonito stupore, fuit vt non vinceret animum frater iunior, & spectante patre fraternæ morte illacrumauit. infelix pietas biduo pòst veneno pœnas dedit. Tertius metu confugerat ad Persas. per legatos dedi iussus, & palàm securi percussus. Solus his Zelimus restabat, quem nuper ad Echinadas nauali prœlio vicimus: & ille homo esse desierat, nisi hominem exuisset. Horrenda ista. in gente tamen Othomannicâ non noua. cui hoc fatale responsum datum puto:

Καὶ παῖς οὐκ οἶκος βίοτον δι' αἵματος.

Iuua me, sodes, in hoc Liuij loco. Lib. XXV. in oratione militum Cannensium ad Marcellum:

Addubitatum in Liuij loco.

Consulem te M. Marcelle, in Italiâ adissemus, cùm primùm de nobis triste SC. factum est: nisi hoc sperassemus in prouinciam nos morte regum turbatam, ad graue bellum aduersus Siculos simul Pœnosque mitti: & sanguine nostro vulneribusque magistratibus satisfacturos esse. sicut patrum memoriâ, qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, aduersus Pyrrhum ipsum pugnantes satisfecerunt.

Alia vetus lectio, *magistratibus nostris Senatui satisfacturos*, vocibus duabus additis. Me quidem offendit illa Magistratuum vox,

quasi

quasi soli illi in Senatu qui magistratum gererent, aut solis illis satisfaciendum. Posset legi, *magistratibus nostris & Senatui.* Sed odorari videor nescio quid deprauationis maioris, & subuereor ne Liuius tale quid scripserit, *sanguine nostro vulneribusque magis quàm precibus nostris Senatui satisfact. esse.* Sed consulo te, non ipse adfirmo.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HEM, mi Carrio: quàm pænè tibi fuit in Sequanis Lipsius tuus!

Quàm penè furua regna Proserpinæ
Et iudicantem vidimus Æacum!

Vide quid simus homulli, quid speremus. Fueram vespere hilariusculè in cœnâ Giselini nostri, qui medici titulo auxerat. oratiunculam in eiusdem honore recitaueram, & placueram. Noctu eâdem horror me occupauit, mox sudor, mox febris. & quàm pænè ipsa mors? Tango oculos istos, frater: hilum non abfuit à nigrâ illâ diuâ. Viuo tamen, & tu Soteria debes amico. Imò & libros audeo iam tangere: & in Senecâ enotabam ista.

Seneca emendatus. Epist. cxv. De mollitie Mæcenatis:

I. *Hunc esse qui in tribunali, in rostris, in omni publico cœtu sic apparuerit, vt pallio velaretur caput, exclusis vtrimque auribus non aliter quàm in nummo diuites fugitiui solent.*

Vide & ride errorem. Scripserat Seneca, *in mimo fugitiui solent.* At ij qui *nummo* legebant, vocem *diuites* addiderunt acutè. nummi enim certè diuitibus conueniunt. Nisi tamen placet, *in mimo, diuitis fugitiui.* In Comœdiis autem & mimis seruuli fugitiui coniecto in humeros pallio & capite velato exprimebantur. eiusque rei exempla in Plauto. Item & deliciati, quos tangit Comicus Curculione: *Tum isti Græci palliati capite operto qui ambulant.* Id faciebant, credo, vitandi solis: cùm pillei vsus iis non esset.

Epist. cxx.

II. *Inter reliqua hoc nobis præstitit natura præcipuum quod necessitas fastidium excussit. Recipiunt superuacua dilectum: hoc parum decens, illud parum laudatum, oculos hoc meos lædit.*

Scribo, *Illud parum lautum.* notatus in Tacito à me similis error. Epist. lxxviii.

III. *Quid est aliud quod tibi eripi doleas? Amicos & patriam? Tanti enim illam putas vt tardiùs cœnes solemque si posses exstingueres?*

Concinnanda sententia est, *vt tardiùs cœnes? solem quoque, si posses, exstingueres.* Clarum.

Epist. lxxxiii.

IV. *Libet enim, Lucili virorum optime, ridere ineptias Græcorum, quas nondum quamuis mirer excussi.*

Quî conuenit vt miretur, quod irridet? Lego, *quamuis iners.*

Epist. vlt.

V. *Tunc beatum te iudica, cùm tibi ex te gaudium omne nascetur: cùm in his quæ homines eripiunt, optant, custodiunt, &c.*

Legerim, *homines cupiunt, optant.*

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

VERE existimas: intermitto studia doctrinæ, & hoc otium vt relaxem animum vsurpaui, non vt intendam. Est in oculis amicus ille noster, qui dum vrget studia & instat sibi: nuper vitam, & pridem vitæ vsum amiserat. Audebo dicere. dî deæque omnes Musas, si repertæ eæ sunt cruciandis animis, & non oblectandis. Ego ita sum. mihi studia, non me studiis submitto. Quòd quidam indignantur illud dictum à me, de N. ἄγροικός εἰμι, τὴν σκάφην, σκάφην λέγων: & animum non solùm in fronte, sed etiam in linguâ gero. Scio non esse hoc ex disciplinâ Etruriæ: sed nos Belgæ sumus. Panegyricos illos ætatis inferioris valdè probari tibi cupio. multa in iis bonæ notæ. Locum illum è Paneg. qui Constantino dictus: Mèdum in Panegyrico ad Constantinum.

I. *Quid oro sibi voluit? quid optauit? aut quid ampliùs adipisceretur his, quæ à te fuerat consecutus? Cui tu summa & diuersissima bona, priuatum otium & regias opes dederas: cui digredienti ad annulos sederas: cui impensiùs etiam quàm tibi occurrere obsequia nostra mandaueras.*

Non explico. doce tu me quid sit, *sedere alicui ad annulos.* Quid si legas, *ad mulos?* Non dissimilis mos temporum nostrorum dynastis, vt honoris deferendi caussâ, cùm alter essedo vehatur, ipse curulibus equis sedeat aut mulis. Suetonius in Aug. capite LXIV. *Neque iter fecit vmquam, nisi vt nepotes vehiculo anteirent, aut circà adequitarent.* Sed loquor nugas. Hoc meliùs de Plauti versu, *O lepidum senem!* rectè iudicasse me olim reponendum *Senicem.* Repperi eam vocem ita inflexam apud Appuleium li. VI. loco leuiter corrupto. Loquitur de Charonte: Plauti olim correctio cõfirmata. Appuleius correctus.

II. *Huic squalido semini dabis nauli nomine de stipibus quas feret, alteram: sic tamen vt ipse suâ manu de tuo sumat ore.*

Plura alia in Mamertino cauet. Ita lectio editionum veterum est. Reposuerunt, *squalido sen.* alterutrum verum adfirmo, *Semoni*, vel *Senici.* imò hoc postremum. Adtexam è Mamertini, ad Iulianum.

Pag. 176.

III. *Et cùm sancti principis merces atque instituta falsarum opinionum vituperationum licentiam submouerent.*

In Viennensi libro deest *opinionum*. rectè. Lego etiam, *mores atque instituta*, suadente sententiâ.

Pag. 177.

IV. *Scilicet & candorem æquitatis potuit obumbrare, & à temperantia purpuram sancti roboris abolere, vicem fortitudinis indignis confodere vulneribus, eruere oculos prouidentiæ.*

Doctissimus Pythœus *vitem fortitudinis* legit, adlusione ad vitem Centurionatus. Ipse truncam vocem puto, &, *ceruicem fortitudinis*, scrib. Dixit enim anteà, *nisi fortè existimamus patientes vulnerum formas esse virtutum:* huc annectit de ceruice fortitudinis & oculis prudentiæ. Cur autem ita? quia in ceruice vis ferendi, & neruorum conuentus. Apuleius ita planissimè, De Philosophiâ: *Inde est quòd Fortitudinem neruos animi, ipsasque ceruices ait Plato.*

Ibidem:

V. *Mitto cunctam Barbariam aduersus vindicem Romanæ libertatis in arma commotam, gentesque recensitas & aduersus iugum nuper impositum contumaces, irrediuiuo furore, nefandis stimulis excitatas.*

Lego, *gentesque recens victas*: &, *in rediuiuum furorem.*

Pag. 181.

VI. *Inde nihil necessariæ substructionum in ædibus moles ingentes, auxiliorum cateruas, legionum sumptus facilè vincebant: quinetiam prandiorum & cœnarum magnitudines R.P. sanciebat.*

Viennensis liber, *aulicorum cateruæ, legionum:* statim, *r. p. sentiebat.*

Pag. 186.

Perfertur nuncius Consulem me creatum, sine impendio, quod iam diu paucis, sine labore, quod numquam, sine petitione, quod nemini. VII.

Postulat crescentis orationis gradatio, *quod nonnumquam.*

Pag. 189.

Vnde factum est, vt maiores nostri viderint Gabinios designatos, & repulsos Catones. VIII.

Puto, *Vatinios.*

Pag. 190.

Ita seruiendi miseranda patientia, assentandi mira calliditas. ministrorum aulæ cotidie limina terebantur: ad fores eorum qui regijs cupiditatibus seruiebant, ternos patriciæ gentis viros cerneres ab huiusmodi dedecore non imbri, non gelu, non amaritudine ipsius iniuriæ deterreri. IX.

Ait, *ternos patriciæ gentis*: quid? soli tres adulatores patricij? Scrib. *sernuos patriciæ g.* aut potiùs, *cernuos*. & id verum arbitror. nam sequitur, *demissi iacentesque vix capita supra eorum quos preeabantur genua tollebant.* explicat igitur adulatorium & submissum gestum ccinuantium. Tertullianus hoc ostendit in honore habendo vsurpatum, De Pænitentiâ: *Sed enim illi qui ambitu obeunt capessendi magistratus, quas non ignobilitates vestium adfectant? quæ non atria crudis & nocturnis salutationibus occupant? ad omnem occursum maioris personæ decrescentes.* Et Ammianus libro XXVIII. *salutasse Romanos humum penè contingentibus membris* describit.

INDEX

INDEX EPISTOLARVM LIBRI QVARTI.

IVSTI LIPSI
EPISTOLICARVM QVAESTIONVM
LIBER QVARTVS.

EPISTOLA I.

I. Lipsius Benedicto Ariae Montano, V. C.

VAE singula mirari in homine solemus, Benedicte Aria: ea consecutum te possum dicere vniuersa. Quid sanctius Theologiæ studio? at tu inter principes Theologos iure censeris. quid in ipso Theologo rarius, quàm peregrinarum linguarum scientia? at tu non dicam benè Græcè calles aut Latinè; sed Hebræi te, Syri, Chaldæi, Arabes, si sermonis res sit, suum ciuem possint agnoscere. Iam vt in hæc grauiora studia Poësis aut amœniores litteræ cadant, nouum est, ne dicam inauditum. Tu non solùm poëtas veteres legere audes, sed etiam in versu exprimere. quàm feliciter, docent sacra carmina tua: quorum non magis pietate capimur, quàm venustate. Itaque non refugi ad te virum grauissimum istâ leuia mittere. Liuianas, inquam, aliquot notas. bonâ spe, qui sic amas Poëtas, fore vt non contemnas Historicos.

Nota ad Liuium.

Lib. XXIV.

I. *Nequaquam cùm tantis copijs antè tenuerat ad Pachynum classem: sed postquam ab Hippocrate occupatæ Syracusæ erant, profectus Carthaginem, accitusque ibi & ab legatis Hippocratis & litteris Annibalis, qui venisse tempus aiebant Siciliæ per summum decus repetendæ, & ipse haud vanus præsens monitor facere perpulerat, vt quantæ maximæ possent copiæ in Siciliam traijcerentur.*

Hæc lectio manifestò βαρβαρίζει. quid enim est, *accitusque ibi*? Nec Sigonius quidem aut sententiam aut emendationem vidit. Libri vett. *aditusque ibi*. præsto verum esse, *adiutusque ibi*. & à leui emendatione reddita Liuio sua sententia est. Himilco Carthaginem venerat ad augendas copias. duo eum non leuiter iuuerunt, & Legati Hippocratis auxilia petentes retinendis Syracusis; & litteræ Annibalis, qui monebat incumberent totis viribus ad Siciliam reciperandam.

Statim:

Quod vbi Æennensium principes iam pacti cum Himilcone de proditione præsidij, animaduerterunt nulli occasioni fraudis Romanum patere, apertè ac propalàm placuerat agendum. Vrbem arcemque suæ potestatis aiunt esse debere, &c. II.

Ea verba, *apertè ac propalàm*, absunt à meo libro, nec Vallæ ætate in Liuio legebantur. & herclè inculcata sunt explendæ sententiæ. At scire debebant mendam in voce *placuerat* hærere, legendumque, *Ro. patere, palàm erat agendum*. quas duas voces scilicet coaluisse. Infrà:

Contra ea Consulis pater Fabius temporum oblitos homines in medio ardore belli tamquam in pace liberâ de quoque arbitrari & agere aiebat. III.

Manss. *liberâ de quoque arbitrij agere*. & indubitanter Liuiana lectio est, *liberâ d. q. arbitria agere*. At locus proximis prioribus lineis:

Tum posteaquam res Romana contra spem votaque eius velut resurgeret, turpius videatur nouam referre proditionem, vt proditio pro septemuirali iudicio esset, semperque aliud sentiret, infidus socius. IV.

nullâ ope à me iuuari potuit. ponam mei libri scripturam veterem, *vt proditis pelli v. m. uirali indictione & semper aliunde sentiat, infidus*, & hæc interpretari decem Sibullas iubebo.

EPIST. II.

I. Lipsius Ioanni Sambuco, V. C.

ET munus Cæsaris rectè curatum est: & anulus tuus cum effigie Augusti. Vtrumque gratum: alterum etiam inexspectatum. Nam, vt olim non inscitè Passienus, à Cæsare beneficium fortasse exspectabam: à te satis erat iudicium. Quod idem in his Agellij locis adhibere te volo.

Quadrigatum apud Agellium emendatum.

Lib. IX. cap. XIII. De pugnâ Manlij Torquati:

Sed quis hostis, & quod genus, & quam formidandæ vastitatis, & quantum insolens prouocator, & cuiusmodi fuerit pugnâ decertatu. I.

Mem-

Membranæ Victoris Giselini, *& cuimodi pugnâ*, & antè, *sed quid hostis*. verisimilè.

II. *Is maximè prælio commoto, atque vtrisque summo studio pugnantibus, manu significare cœpit, vtrique vt quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est.*

Ibi scribitur, *atque vtris summo*. Dium fidium appello, eam germanam Quadrigarij scripturam esse. Antiqui enim Plerus, plera, plerum, Vter, vtrim, Alterutrim, hæc talia sine copulâ efferebant. Pacuuius, *Plera pars pessundatur.* Suetonij etiam illud in opt. codice ita scriptum, Tiberij cap. penult. *Conclamantibus pleris Atellam potiùs deferendum*, non vt obtinuit, *plerisque*.

Liuius ill. Apud Liuium lib. XXVI.

Ita æquata res ad Tarentum. Romanis victoribus terrâ, Tarentinis mari. Frumenti spes quæ in oculis fuerat, vtrosque pariter frustrata est.

In vet. cod. reperio, *vtros pariter*. & meliùs de Liuio sentio, quàm vt id murem. Sed ad Quadrigarium:

Extemplò silentio facto cũ voce magnâ inclamat.

Schidæ, *cum voce maximâ conclamat.*

III. *Deinde Gallus irridere cœpit atque linguam exertare.*

Næ audax nebulo, qui priscam lectionem immutauit. Ea est, *atque linguâ exertare*. & sic etiam Buslidianus codex. Exertare linguâ, nimiùm aptè & signatè, linguam extra os proiectam per irrisum reciprocare. Verbum id Statius quoque vsus VI. Thebaid.

Plectitur in gyros dexterâque exertat Arion.

A Giselini membranis abest etiam τὸ *cœpit*. rectè.

IV. *Manlius iterùm scuto scutum percutit, atque de loco certo hominem iterùm deijcit.*

Vet. *iterùm proiecit*. & omittit vocem *certo*. quæ certè infarta est.

V. *Eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit: dein continuò humerum dextrum eodem concussu incidit, neque recessit vsquam donec subuertit: ne Gallus impetum ictûs haberet.*

Illic est, *eodem concessu*: & probant sequentia. id valet, eodem impetu, eadem aggressione. Quod autem in Buslidiano est, *impetum istius haberet*, malè est. nisi fortè Quadrigarius scripsit, *impetum ictuis*, antiquè, vt Senatuis, Anuis. Stant tamen à vulgatâ optimæ schidæ.

VI. *Vbi eum euertit, caput præcidit.*

Membranæ, *caput præcedit*. & scio veteres ita scripsisse. vnde & Concædes siluæ.

EPIST. III.

I. LIPSIVS FRANCISCO RAPHELENGIO.

O EVANGELIA tua de Dionysij, Polybij, Dionis Fragmentis in Siciliâ repertis! certa res sit modò, nec, vt in Liuio, vt in libris Ciceronis de Rep. fallamur. Sed audiui etiam qui diceret Antonio Augustino tradita illa in manus esse. Credamus igitur, & gaudeamus. de Dionysio & Polybio in primis: quibus nihil potest in historiâ verius, prudentius. Nam de Dione aliud est. quem legendum cum iudicio aio, nec fidei eius vsquequaque fidendum. Sæpè adulatur, sæpè alucinatur. vtrumque ideò, quia Græcus, & ingenij minimè constantis. Quædam audaciùs in moribus externis, quædam vaniùs adfirmat. Dubito ne tale sit, quod legebam hodie lib. LVI. vbi ait post mortem Augusti factum decretum, ne imago eius in funere vllo ferretur. & hoc ideò; quia in diuos relatus esset. Mirabar. Primùm quia eâ super re nemo alius nos admonebat, ne Tacitus quidem, qui eiusmodi sententias adulatione eximias libenter persequitur. Deinde quid de Æneâ, quid de Romulo Dion responderet, & ipsis relatis in deos? quorum tamen imagines ornandæ funebri pompæ adhiberi solitas Tacitus ait Annali IV. *Funus imaginum pompâ maximè illustre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Æneas, omnesque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus longo ordine spectarentur.* Sed quia de Imaginibus vide ne hîc Taciti locus Annal. III. emendationis indigeat: Dionis adsentatio dubia.

Circumfusas lecto Claudiorum Iuliorumque imagines, defletum in foro, laudatum pro rostris. Tacitus emendatus.

Loquitur de Drusi funere, Germanici patris, qui in Germaniâ periit. Sed cur Iuliorum imagines in funere eius prælatas dicat, quærendum. Scimus paternæ maternæque gentis adhiberi consuesse. at in Iuliam gentem Drusus iste numquam insertus. Aliud de Germanico, aut Tiberio, aut Druso altero, quos adoptio Iulios fecit. Itaque cùm Drusus patrem è Claudiis, matrem è Liuiis habuerit, dico in Tacito emend. *Claudiorum Liuiorumque*. Cui enim probetur externas imagines quæsitas, omissas domesticas, in quibus multi illustres, & in primis ille Liuius Salinator esset? De hisdem imaginibus corrigo Ouidij versum VI. Fastorum:

Vidi-

L. Ouidius. *Vidimus ornatos, ærata per atria, pictâ*
Veste triumphales occubuisse senes:
Legoque, *cerata per atria*. Nota res.
—veteres exornant vndique ceræ
Atria.
Loquitur Ouidius de patriciis, qui captâ à Gallis vrbe inter titulos & imagines maiorum cæsi.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS ABRAHAMO ORTELIO.

THEATRVM tuum, Orteli, vidi. & vis me verum dicere? nescio an à multis annis cuiusquam labor vtilior fuerit in vulgus. Abeant illæ infinitæ tabulæ chartæ. vnus liber regna, prouincias, vrbes, imò orbem terræ nobis tuu beneficio dedit. Auge tu, quæso, hanc munificentiam: &, quod concepisse te aiunt, apta istæc ad historiam veterem: & oblita vrbium, fluuiorumque nomina pariter vt recentia nos doce.
Quod si procedet, neque te neque quemquam arbitror
Tuæ pœniturum laudis.
vt obiter concinnem versus Attij. Præter alios scriptores, vnicè iuueris Liuium: in quo, Hispaniæ præsertim, multa ignora oppida. Si otium est, vide hæc pauca.

Locorum aliquot nomina reddita Liuio.

Lib. XXVIII.

I. *Martius superato Bæti amni, quem incolæ Certium appellant.*
Malè, Cirtium: & in manuss. Liuio reperio, *Certim*. quod propè abest à scripturâ Stephani: Βαῖτις ποταμὸς κατ' Ἰβηρίαν. ὃς Πέρκης λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. & arbitror in Stephano scrib. Κέρτις.

II. *Mago cùm Gades repetisset, exclusus inde ad Cimbim, haud procul Gadibus is locus abest, classe appulsá.*
Cimbis ignotum sanè nomen. liber meus, *ad Ambros*. de quo considerare te volo.

Lib. XXVII.

III. *Itaque in Apuliam & Brutiis reditum, & inter Venusiam Brutiamque, minus trium millium passuum interuallo Consules binis castris consederant.*
Benè ex Plutarcho emendauerat Sigonius, *inter Venusiam Bantiamque*. & ita disertè manuss. Plinius Bantinos collocat in Lucanis.

Paullò superiùs:

IV. *Capuæ duas ædes Fortunæ & Martis, & sepulcra aliquot de cælo tacta: cum iis (adeò etiam minimis rebus praua religio inserit deos) mures in æde Iouis aurum rosisse.*
reponendum opidi nomen censeo, *Cumis (adeò, &c.)* vt Cumis mures roserint aurum. Sic enim Liuius solet, prodigia accuratè locis distinguere.

EPIST. V.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

MI Pighi, quàm sæpè mihi est in mente iucundissimus Viennæ conuictus noster! quotiens, vt Varro loquitur, & sermones tuos ruminor & humanitatem? O mœnia! ô ripæ! ô siluæ! quando, aut quis mihi deus similem vitam? Equidem & cœnulas illas nostras commemini, quas agitare ad vrbem festiuè solemus, quarum condimentum non squilla aut acipensere, decumano constabat, sed, vt idem poëta ait:
—benè cocto
Condito, sermone bono.
Quarum voluptatũ omniũ quia nobis iam
Distractio, discidium, vastities venit:
age, quod vnum reliquum est, frequentemus litteras, & desiderium absentiæ his alloquiis leniamus. De profectione vestrâ in Italiam pendebam animi.
Μὴ δή μοι τελέσειαν θεοὶ κακὰ κήδεα θυμῷ.
Ego in Vlicanum meum me abdideram, cupidine quietis. quam sæpè interpellant milites, tam grati hospites mihi, quàm nobis solent Cornicula ille & Nigrinus. In Iulio Capitolino hæc vide. Ad Iulium Capitolinũ nota.

In vitâ Gordiani.

Adolescens cùm esset Gordianus, de quo sermo est, poëmata scripsit, quæ omnia exstant, & cuncta illa quæ Cicero ex Demetrio & Arato & Alcyonas & Vxorium, & Nilum. quæ quidem ad hoc scripsit vt Ciceronis poëmata nimis antiqua viderentur. I.
Quis Demetrius iste poëta, ignoro. & aliter, non agebatur hic de iis quos Cicero imitatus sit, sed opera eius nominabantur, quæ æmulatus Gordianus. Aldinâ priscâ editione erat, *& Aratum*. Dico leg. *cuncta illa quæ Cicero ex diametro, & Aratum & Alc.* Gordianus, inquit, ex professo & studio contendendi scripsit eadem omnia Ciceroni, Aratum, Alcyonas, &c. Posset & legi, *eodem metro*.

In M. Antonino.

Profecti tamen sunt paludati ambo Imperatores, Parthis & Marcomannis cuncta turbantibus, aliis etiam gentibus, quæ pulsæ à superioribus barbaris fugerant, nisi reciperentur, bellum inferentibus. II.

De

De Germanis agitur. quid ad Parthos? Scribendum, *Catthis*, aut, *Quadis*. nisi fortè, *apertè Marcomannis cuncta*.

III. *Verùm Cæsarem exſecto ſub aure tubere ſeptennem amiſit, quem non plus quinque diebus luxit. Conſolatuſque etiam medicos, actibus publicis reddidit.*

Quid hoc? vt Imperator conſolari medicos debuerit? nugæ. Scribo, *Conſultuſque etiam medios actibus p. reddidit*. Ait, Superſ... aliquo negotio aditus, interrupit illos ipſos quinque dies, & res publicas egit. Simile quod de P. Manlio Torquato in Liuij Epitomâ ſcriptum, *eum funeri filij non interfuiſſe, & ſe conſulentibus aditum patère iuſſiſſe*. Seneca de C. Cæſare: *Tamen intra tertium diem* (quàm filia functa eſſet) *imperatoria obijt munia, & tam citò dolorem vicit quàm omnia ſolebat.*

EPIST. VI.

I. Lipsivs Nicolao Bryardo, V. N.

Quæſitum ſuper Plauti falſa ves verſu. Explica nobiliſſime Bryarde in hoc Plauti verſu æſtum meum. Menechmis:

Nam niſi me animus fallit, hi ſunt gemini germani duo;

Nam & patrem & matrem commemorant pariter qui fuerint ſibi.

Pronuntiat hęc Meſſenio ſeruus, & an mentiatur neſcio, dicit certè mendacium. Nam quod ait patrem & matrem commemoraſſe eos: de patre, verum. de matre, fallit. Multis pòſt verſibus demum mater quæritur & nominatur, *Quod erat nomen noſtræ matri?* Me. *Theuſimarce*. Anteà de matre nullum verbum. Peccauit Plautus, an ſeruus, an potiùs ſcriptor? Et vix eſt vt non emendandum ſit, *Nam & patriam & patrem*. quod perſuadet ſeries rei geſtæ. Pater nominatus erat, *me eſſe dico Moſcho prognatum patre:* patria autem, *Siculus ſum Syracuſanus*. & quod emendationem planè firmat, repetit ſtatim ſeruus idem:

— Neque lacte lacti, crede mihi, vſquam ſimilius

Quàm hic tui eſt. poſteà autem eamdem patriam ac patrem

Memorat. —

EPIST. VII.

I. Lipsivs Ioanni Livineio.

In Liuio quædam. Discessisse te à nobis, mi Liuinei, & dolui & ſum gauiſus. Dolui, quia priuabar amico, & quaſi compare ſtudiorum: gauiſus ſum, quia ad C. V. ibas auunculum tuum. apud quem manſio tua, abeſſe non poteſt, quin & ex re tuâ ſit, & ex dignitate. In Liuio hæc obſeruabam.

Lib. XXIV.

Index vnus ex coniuratis Theodorum a quo ipſe appellatus erat nominare potuit. I.

Libet ſcriptus quem vidiſti apud me, *vnum ex.* & ſic leg. erat etiam contra libros.

In oratione Q. Fabij.

Sed cùm in hoc bello, cum hoſte, numquam ab vllo duce ſine ingenti noſtrâ clade err tum ſit. II.

Ibidē eſt, *in hoc bello, in hoc hoſte*, meliùs certè.

Quin Romæ quoque in ipſâ vrbe ſecundum apum examen in foro viſum. quod mirabile eſt quia rarum affirmantes quidam legiones ſe armatas in Ianiculo videre, concitauerunt ciuitatem ad arma. qui cùm in Ianiculum iuſſent, negarunt quemquam ibi præter aſſuetos collis eius cultores appáruiſſe. III.

Si quis alius, fœdatus locus. Primum quid eſt, *ſecundum apum examen?* an proſperum, an ſecundò viſum? Logi. ego arbitror abeſſe loci nomen, & ſtellam ponendam, donec iuuent libri, ſic, *in ipſâ vrbe ſecundum* * *apum examen*. Scripſit enim, *ſecundum Curiam, Roſtrà*, aut quid tale. niſi tamen fuit in archetypo, *in ipſâ vrbe* II. *apum exa.* ex quo perperàm *ſecundum* iſti; ego fecerim *bis*. Iam quàm aptè illa iuncta videntur, *quod mirabile eſt quia rarū affirmantes?* At tu crede meæ fidei, quinque illa verba purum putum gloſſema eſſe: & cùm Liuius inter prodigia receuſuiſſet examen apum in foro, neſcio quis Siculus Momar ad oram adnotauit, Quod mirabile eſt, quia rarum. Lege igitur, *in foro viſum. Affirmantes quidam*, &c. Illa etiam, *qui cùm in Ianiculum iuſſent*, corrupta ſunt, ex fide mei libri ſcribenda, *qui tum in Ianiculo eſſent*.

Defectus in eodem.

Et turpe gloſſema.

EPIST. VIII.

I. Lipsivs Victori Giselino.

Vidi furtim Satyras illius ſuauiſſimi amici noſtri, ſcìſne? & peream ſi quidquam vidi venuſtius aut eruditius. In ſingulis paginis, imò verſibus notæ elucent reconditæ & vetuſtæ doctrinæ. Quæ autem vbique vrbanitas? qui ſales? & quidem pletique à Plauto: quem ille poëtam in alio genere carminis im... ur diuinitus. O dolorem noſtrum, ſi quid illo ſequius! Nam tempora vides & ancipites caſus. Sed quod ad me: eſt quidam, vt audio, qui me in Præfatione qua-

quapiam meditatur venustè tangere. quid facturus sit nescio: hoc scio, siquid mouebit:

Ego rusticatim tangam, vrbanatim nescio.

vt ait poëta vetus. Sed hem! de illo ex gente Tiberij Cæsaris, quàm præter opinionem accidit! quàm immerito meo! Dî benè, quòd tu, quòd Lernutius viuatis, illarum rerum conscij & testes. Quamquam ad illius minas possum dicere, Vapula Papiria. rectè Homericus Agamemnon:

Οὐ γὰρ ἐπὶ ψευδέσσι πατὴρ Ζεὺς ἔσσετ' ἀρωγός.

Attius poëta varijs locis correctus. Attij versus istos apud Nonium facio iudicij tui.

In Pertinaci.

I. *Attius Armorum iudicio. Sed peruico Aiax animo atque morabilioni.*

Lego, *Sed p. A. a. atque inorabili.* Trimeter est, dixitque Attius inorabilem, qui exorari non possit. Illud *Ioni* insetcudum est sequenti versu Plautino.

In Liquidum.

II. *Attius Stasiast. Cùm subida delio de lore hoc animo corpus liquerit.*

Corrigo, *Cùm subit Edilij, dolore hic animos corpus liquerit.* Verba amatoris sunt, & Edilium, siue Hedylium persona mulierculæ comicæ etiam apud Plautum Pseudolo. Animos, pro animus antiquè.

In Mettaret.

III. *Attius Antenorid. Fortasse an sit quod hic non mertet metus?*

Fortassean, vox vetus. Scribo, *Fortaßean sit q. hic nos mertet m.* & notandum hîc illud Fortassean, quod Agellius, Appuleius alijque vsurpant.

In Sanctitudo.

IV. *Attius Phœnißis: Delubra eali tu maris sanctitudine.*

Fortasse fuit, *Delubra cælitum, arè sanctitudines.* oratio cuiuspiam precantis & aram tenentis.

In Vulgus.

V. *Attius Eurysace: Diffidam amantem cidere turbet vulgum ambigus, Attius. Euitat mœros disicit.*

Portenta, non verba. Lego, *Diffugiam, an manteam, nequid eà re turbem vulgum, ambigua.* Sequenti exemplo vox abest, aliàs hilum non facit ad rem Nonij. Exple sic, *Attius: Vulgum euitat, mœros disicit.* De vrbis cuiuspiam euersione agebat, & Euitare pro vitam tollere posuit.

In Anima.

VI. *Att. Menalippâ: Egóne auxilio motus, temerè vt hosti me animato offeram?* Diuinabam, *auxilio nudus.*

In Confidentia.

Attius Myrmidonibus: Iram infrenis obstes, animis reprimas confidentiam. VII.

Lego, *Irai infreni si obstes, animi repr.* Non malè etiam, *Iram infrenes, obstes animis.*

In Dignatus.

Attius Atreo: Quò me ostendam? quod templum adeam? quo more funesto colloquar? VIII.

Scrib. *Quoi me ostendam?* &, *quem ore funesto coll.*

In Opinio.

Attius Eurysace: Opinione factum est, quantò minùs stirpem educabant, tantò vereremur magis eos esse. IX.

Emend. *stirpem edictabant.* Ipsi versus in trimetros allegendi:

Opinione factum est quantò minùs
Stirpem edictabant, tantò vt reremur magis
Eos esse. Litteram M. non elidendum.

E.PIST. IX.

I. LIPSIVS NICOLAO FLORENTIO.

ITALIA te adhuc tenet, Florenti, &, vt hæ turbæ fluunt, ætatem tenebit. Qui enim tranquillis rebus redire spreuisti, dulcedine captus soli illius & cæli: quid te nunc putem in his Belgicæ ruinis? Quæ quidem in perpetuum amisisse illam simplicitatem videtur, cuius nomen Iuuenalis non audet dicere. Ego plurimùm sum in villâ & hortis

Μῆτερ μὲν γραῖα διαίταν,
Μῆτερ δὲ καὶ κατέχει.

Historia me & antiquitas capit: in quâ explicanda sæpè opus est iudicium tuum. His diebus legebam Dionis Epitomen à Xiphilino. De sentent. Xiphilini quæstum.

In vitâ Commodi narrat:

Στρουθὸν δὲ ἀποκτείνας, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμὼν, προσῆλθεν ἔνθα ἐκαθήμεθα, τῇ τε ἀριστερᾷ χειρὶ ἐκείνην, καὶ τῇ δεξιᾷ τὸ ξίφος ᾑμαγμένον ἀνατείνας. καὶ εἶπε μὲν οὐδὲν, τὴν δὲ κεφαλὴν τὴν ἑαυτοῦ σεσηρὼς ἐκίνησεν, ἐνδεικνύμενος ὅτι καὶ ἡμᾶς τὸ αὐτὸ τοῦτο δράσει.

Ridiculum factum. & auget risum interpres, qui vertit, *abscisso capite passeris.* Struthiocameli, dicere debuisset. De gladiatoriis enim Commodi factis sermo est, & Struthiocamelos iam inde à Plauti temporibus solemne Romanis in Circo ad pugnam & spectaculum dare. Struthiones ad Circum. Capitolinus de apparatu Circi: *Alces decem, Tauri Cibyratici centum, Struthiones Mauri miniati trecenti.* Herodianus de eodem Commodo: Λαβὼν οὖν ποτὲ βέλη, ὧν αἱ ἀκμαὶ ἦσαν μηνοειδεῖς, τὰς Μαυρουσίας στρουθοὺς ὀξύτατα φερομένας καὶ ποδὸς τάχει καὶ κολπώσει πτερῶν,

ἐστι, ἐμπεσοῦς τὰ βέλη κατ' ἄκρον τὸ τράχηλον ἀποτμη-τόμῃ, ὡς τῆς κεφαλῆς ἀποτμηθείσας ὁρμῇ τῇ βίᾳ ἔτι περιθεῖν αὐτὰς ὡς μηδὲν πεπονθυίας. Ex quibus facile est Plauti versum Persâ interpretari. *Plautus explicatus.*

Vola curriculo. P. istuc marinus passer per Circum solet.

Passer marinus Struthiocamelus, quia trans mare aduectus. Græcis, Στρουθὸς διαπόντιος, Στρουθὸς μεγάλη, vt Luciano: & simpliciter Στρουθὸς, vt hîc Dioni. Puto & Latinis ἁπλῶς Passer dictus, vt inscriptione, quæ Neapoli: *Lapis antiq. interp.*

AEDILITAT. LAVDABILITER. ADMINISTRAVIT. ET. DIEM. FELICISS. III. ID. IAN. NATALIS. DEI. PATRI. Ñ. VENATIONE. PASS. DENIS. BESTIS. ET. IIII. FERIS. DENT. ET. IIII. PARIBVS. FERRO. DIMICANTIB. CETEROQ. HONESTISS. APPARATV. LARGITER. EXHIBVIT.

Nam interpretor, VENATIONE PASSERIS. Iudicare te, Florenti, vne omnium peritissime harum rerum, volo.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IOSEPHO SCALIGERO, IVLI F.

NON est antiquarius Liuius, fateor: sed nec omnia in eo protrita, & à fæce vulgi. Vetustæ dictionis plura haud dubiè vestigia exstarent, absque Cottectorum audaciâ fuisset. qui peccare se putabant, nisi hoc peccatum in omnibus scriptoribus peccarent. Venio ad te Prætorem, Scaliger, in aliquantis verbis, quæ interdicto Vnde vi restituenda videntur, ex fide libri. *Antiqua scriptura aliquot in Liuio.*

Lib. xxv. De militari tumultu Syracusis.

I. *Sedato tandem tumultu exsequentibus sciscitando mercenarijs quæ acta cum Romanis essent, dilucere id quod erat, cœpit: aliam suam ac transfugarum caussam esse.*

Meus liber, *tumultu aquirentibus sciscitando.* Tu non dubitabis quin Liuius, *anquirentibus*, scripserit.

Lib. xxiv.

II. *Adiectum est Prætoribus ac delectis Senatorum etiam militare consilium, iussi & duces ordinum, præfectique auxiliorum simul consulere.*

Vetus, *simul consiliare*, eoque verbo Horatius & Tacitus vsi.

Lib. xxii.

III. *Ab eodem Prætore ex Senatusconsulto litteræ ad Consules missæ.*

Manss. *ex Senatusconsultu.* & eam scripturam alibi iterat. Sanè antiqui Iussum & Iussus, Consultum & Consultus dixerunt, taliaque. Plautus Trinummo:

Me absente atque insciente, inconsultu meo,
Ædes venales hasce inscribit litteris.

Lib. xxi. extremo.

IV. *Hæc procurata votaque magna ex parte leuarunt animum religione.*

Ibi est, *leuarunt animum religionis.* Nec id mutim. Legi apud nescio quem veterum, *Leuare curarum:* apud Plautum, *Nec sermonis fallebar tamen:* apud Quadrigarium, *Quiescere pugnæ.* Cuius locus apud Agellium li. ix. cap. XIII. disertè & expressè sic legitur in optimis Giselini schidis, *Manu significare cœpit vtrique vt quiescerent pugnæ. Facta pausa est.*

Lib. xxiii. De Consentiâ captâ.

V. *Itaque vrbe defensoribus vacuâ facilè potiti sunt hostes.*

Anteà in omnibus libris legebatur, *vrbe defensoribus vastatâ.* & ita meus codex. Vir doctus magnam mendam dixit esse in voce *vastatâ*, & reposuit *vacuâ*. Ego verebar ne Liuius scripsisset, *vastâ.* quomodo propriè loca sola & deserta vocabant. Sallustius in Iugurthino, *Mons & ab naturâ, & ab humano cultu vastus.*

Virgil.

Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducam.

Lib. xxii. De Veresacro.

VI. *Siquis clepsit, ne populo scelus esto, néve cui cleptum erit. siquis atro die faxit insciens, probè factum esto.*

Liber manss. *siquis altero die.* nec reiicio. Festus, *alter & pro non bono ponitur, vt in augurijs altera auis. sic alter nonnumquam pro aduerso dicitur & malo.*

Lib. xxiii.

VII. *Comprehendique Decium Magium, atque ante pedes statutum caussam dicere iussit.*

Libri omnes, *ante pedes destitutum.* nec caussa erat mutandi. Amant hoc verbum in illâ re veteres. Gracchus, *Palus in foro destitutus est, vestimenta detracta sunt.* vbi item alij *defixus* maluerunt. Poëta vetus, *Ita me destitut nudum.* Liuius ipse lib. II. De Mutio Scæuolâ, *Ante tribunal regis destitutus, tum quoque inter fortunæ minas.* sed & hunc locum distinguendo deprauarant.

Lib. xxii.

VIII. *Quas ob res stantiquus animus plebi Romanæ esset, audacter se laturum fuisse de abrogando Q. Fabij imperio.*

Vetus, *audacter.* scimus Ciceronem ipsum sic locutum.

EPIST. XI.

I. Lipsivs Pavlo Manvtio.

EGÓNE vt ad cuiusquam iudicium in Ciceronis scriptis appellem, quàm tuum? vix mehercle si viuat Cicero ipse. Vide igitur. *Cicero emendatus.*

Lib. II. De Legibus.

I. *Quæque augur iniusta, nefasta, vitiosa, dira, defixerit, irrita infectaque sunto.*

Defigendi verbum non videtur aptum. Arbitror scriptum antiquè fuisse, *dira deixerit.* vnde natum defixerit, litterâ immissâ. vt in Varrone De Re rust. lib. I. initio. *Et Varro.*

Quare quoniam emisti fundum, quem benè colendo fructuosum conficere velis, meque vt id mihi habeam curare roges, experiar.

Lego, *vt id mihi habeam cure*, r. litterâ malè insertâ.

Lib. V. Epist. ad Atticum. Epist. XIX.

II. *Quod scribis libenter repulsam tu'isse eum, qui cum sororis tuæ filij patruo certaret, magni amoris signum.*

Malim, *libente te repulsam.* valet, te gaudente & volente.

Lib. X. Epist. XV.

III. *Pridie Idus Hortensius ad me venit scriptâ epistolâ. vellem cetera eius. quàm in me incredibilem ἐκτένειαν? quâ quidem cogito vti.*

Legerim, *bellè cetera: eiusque in me i. ἐκτένειαν. quâ q.*

Lib. II. Epist. II.

IV. *Κωμῳδίαν καὶ Ἀθηναίων puto me Romæ habere. mihi heredes. lege hoc doceo. mirabilis vir est.*

Ita vulgatis erat. Lambinus restituit, *mihi crede legendus est, mirabilis vir est.* sed aberrat longiùs à scripturâ. Emendo, *mihi credesis, lege hoc otio. mirabilis.* Ait, hoc otio, quia Atticus id temporis in Epiro.

Lib. X. Epist. VIII.

V. *Hic tamen secum Cytheridem lecticâ apertâ portat, alterâ, vxorem.*

Lego, *alteram vxorem.* Ista enim Cytheris Antonio quasi vxor.

EPIST. XII.

I. Lipsivs Iano Lernvtio.

REM atrocem, & Tragœdiâ non epistolâ dignam! Nobilis ille iuuenis, N. quem olim familiariter nouimus, in Italiæ Neapolim venit. Non diu ibi vixerat, cùm amauit ipse dicam, an vltrò adamatus est à nobili matronâ? Nosti Italiam, nosti sexum:

——Τὰ τερπνὰ γυναικῶν;

Certè accitum ab illâ ferunt incautum iuuenem. venit, paruit, commeauit furtim, res mariti egit, & quæ non opus est dicere. Non fefellit illa φώρ... ἀεὶ quemdam è seruis. domino indicat. dominus conditâ irâ, parat vltionem. Seruare intentè eumdem hominem iubet dum Mars esset cum Venere suâ. nec diu factum est, nunciatur marito adesse. Domum redit, irrumpit cubiculum comite illo seruo: infelicem adolescentulum è lecto protrahit nudum ac iam vix viuum. in oculis coniugis multis ictibus confecit. Adijcitur deinde succidanea victima vxor ipsa. Cadauera nuda & lacera noctu in viam proiiciunt: ipsi, priusquam luceret, se in pedes. Habes tristem historiam, & quam rectè Theocritæo versu concluserim:

* Χαιρέ τυ ὦ Παφία· Φοῖβος μόνον ἵλαος εἴη.

** Saluebis Venus, at faueat modò Phœbus Apollo.*

De Plauti versu, Truculento,

Thetis quoque etiam lamentando lessum fecit filio.

nihil adfirmare habeo: Libri scripti quos viderim, omnes, *lausum fecit.* ne miteris idem esse in editionibus antiquis. Vercor ne illa lex XII. *Néve lessum funeris ergô habento*, corrumpendo Plauto fuerit. At illa potiùs corrigenda erat ex Plauto. Suspicor veteres, Losum & Lausum dixisse, vt Plostrum & Plaustrum: vnde mox factum, Lesum & Lessum. Certè quòd Ælius ab eiulatione lugubri id deriuat: à me est. & illa eiulatio manifestò inest in sono Lausi. Cogitemus tamen. *Lausum in Plauto & XII. an Lessum?*

EPIST. XIII.

I. Lipsivs Francisco Pythoeo.

CVM fratrem tuum Petrum, cùm te Francisce intueor: occurrit illa Achillis apud Euripidem admiratio:

* Ζηλῶ δέ σου μὲν ἀδελφόν, ἀδελφοῦ δέ σε.

** Ob te beatus frater, ob fratrem que tu.*

Adeò vterque alteri, & moribus & doctrinâ, ornamento estis: nec nati solùm fratres videmini, sed facti. Præclara consensio. quæ caussam mihi dedit & amandi tui, & scripto compellandi. Emendationem hanc in Liuio vide. *De testudine militari Liuij locus expensus.*

Lib. XLIV.

Id tantum dissimile fuit, quòd & in fronte extremâ, & ex lateribus, soli non habebant super capita elata scuta, ne nudarent corpora, sed prætecta pugnantium more. ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntes læserunt: & testudini iniecta, imbris in modum lubrico fastigio, innoxia ad imum labebantur.

Testu-

Testudinem militarem Liuius describebat, sed istud, *imbris in modum*, vt Sallustius loquitur, suspicio de mendo. Magis est vt Liuius scripserit, *imbricis in modum*. Imbrex, *Quid imbrex.* incuruum genus tegularum, ad deriuandam aquam. Isidorus: *Tegulæ vocatæ quòd tegant ædes: Imbrices, quòd accipiant imbres.* Glossarius liber, *Imbrex*, καλυπτήρ. Plautus & Sisenna. Frustrà est vestràs ille vir doctus, qui confundit cum Festi Ambrex. Quod ad Liuij sententiam: nil pote aptius. Semper illa coagmentatio & quasi contextus scutorum in Testudine, amat comparari cum ædium te-*Plutarchus interpretatus.* ctis. Plutarchus in Antonio: τὸ δὲ σχῆμα παραπλήσιον ἐρέψει γενόμενον, ὄψιν τε θεατρικὴν παρέχει, καὶ τῶν προβλημάτων στεγανώτατόν ἐστι πρὸς οἰστοὺς ἀπολισθαίνοντας. Quod ait, ὄψιν τε θεατρικὴν παρέχει, non fuit vertendum, vt vulgus interpretum, *speciem theatri præbet*. neque enim Plutarchus dixit Testudinem formam theatri referre: sed, *Ea forma tectis ædium non absimilis, & ludicri theatralis spectaculum præbet, & firmissimum munimentum est*, &c. Nam ὄψις hîc, θέαμα. Imò & Testudinem hanc solent in circum inducere voluptatis causâ: & inde traducta res ad vsum belli. Vide Liuium proximis superioribus verbis diffusè explicantem. Quod legitur prætereà, *& in fronte extremâ*, lego, *in fronte, extremi*. idque res clamat.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS GVIDONI LAVRINO, V. N.

QVOD olim de Cæsare celebre dictum fuit, aut non nasci eum in Ro. rep. debuisse, aut non mori: idem mihi in mente est quotiens incido in scriptores veteres, Guido Laurine: qui non fato, sed si verum amas, maiorum ignauiâ nobis perierunt. Aut enim scripsisse diuinos viros non oportuit: aut scripta non abisse. Et vt parentes leuiùs ferunt non natos sibi liberos, quàm posteà denatos: sic nobis fortasse, si scripta illa nescissemus, dolor non erat; idem, cùm fragmenta intuemur & titulos pulcherrimorum operum, angimur desiderio & torquemur. Quòd mihi accidit in Sallustio. cuius historiarum fragmenta vidi collecta à familiari nostro Lud. Carrione, & auspiciis tuis emissa. Gauisus sum in amici gloriâ: dolui in tam immani iacturâ, cùm ex libris sex Historiarum aut pluribus, quibus res populi Ro. ab anno vrbis DCLXXVI. complexus ad bellum Catilinæ erat, tam paucas, tam laceras reliquias vidi superare. In quibus hæc obseruabam. *Fragmenta Historiarũ Sallustij carptim emendantur.*

In oratione Philippi lib. 1. Histor.

Ceterùm illi qui gentis Æmiliæ benefacta extollebant, & ignoscendo populi Ro. magnitudinem auxisse, nusquam etiam tum Lepidum progressum aiebant. I.

Dignum notâ, Auxisse, παθητικῶς, pro Auctum esse, Catonis & veterum exemplo. De quo dixi ad Tacitum.

Itaque Sertorius leui præsidio relicto in Mauritaniâ, nactus obscuram noctem, æstu secundo furtiuaque celeritate vitare prælium in transgressu conatus est. II.

Lego, *in Mauritaniam*. & præsidium relictum Carthagine Nouâ puto, non in Mauritaniâ. Ex Plutarcho liquet de historiâ, qui narrat Sertorium, cum tribus milibus militum confugisse Carthaginem Nouam, atque ibi conscensis nauibus in Mauritaniam traiecisse. Sed ad Sallustij sententiam vox requiritur. Vulgata in Agellio lectio (nam is hoc fragmentum lib. x. retulit) concipitur, *furtim aut celeritate*. quid si legamus? *furtim abijt, celeritate vitare prælium in transgressu conatus*. postremâ voce inductâ. Certè *auit* pro *abit*, tralatitius error.

In Epistolâ regis Mithradatis ad Arsacem.

Persen deinde Philippi filium post multa & varia certamina apud Samothracas deos acceptum in fidem, callidi & repertores perfidiæ, quia pacto vitam dederant, in somnis occidere. III.

Non intellego. quomodo enim si pacto vitam dederunt, liberi à perfidiâ Romani, siue in somnis siue vigilantem occiderint? Sed vera correctio est, *insomniâ occidere*. ἀϋπνίᾳ: Plutarchus in Æmilio duplicem famam mortis eius tradit. Alij, inquit, inediâ mortem sibi conscisse adfirmant: alij à militibus qui eum custodiebant somno prohibitum, atque ita continuis vigiliis periisse. Hoc posterius ergo Mithradates, vt inuidiosius, posuit.

Et mox Fufidius adueniens cum legionibus, postquam tantas asperitates, haud facilem pugnantibus vadum, cuncta hosti quàm suis oportuniora videt. IV.

Vereor ne leg. *Aufidius*. & de bello Sertoriano accipio. Nam Aufidius à Plutarcho in Sertorio nominatur Bæticæ Præfectus, quẽ Sertorius ad amnem Bætim vicerit duobus milibus militũ de exercitu eius cæsis. Hanc ergo pugnam hîc tangit Sallustius, & quæ

de vado amnis & asperitate locorum dicuntur, pertinere ad Bætim volo.

Lib. II. Histor.

V. *Hi saltibus occupatis, tum externorum agros inuasere, frumentique ex inopiâ graui satias facta.*

Laudatur à Nonio in Sarias. Sed illud, *tum externorum*, gentis haud dubiè nomen fuit. Lego *Termestinorum agros*. Populi sunt citerioris Hispaniæ, Tacito, lib. IV. Annal.

VI. *E muris canes sportis demittebant.*

Legerim, *ciues sportis*. Sermo fuit de obsessis, qui è suis aliquot per funem sportis demittebant. Aut tale aliud.

Lib. III. in oratione M. Lepidi Tribunipl.

VII. *Mihi quidem satis spectatum est, Pompeium tantæ gloriæ adolescentem malle Principem volentibus vobis esse, quàm illis dominationis: & socium auctoremque in primis fore tribuniciæ potestatis.*

Emendo, *dominationis socium: auctoremque i.p.f.t.p.* Quod sequitur, *Sed verborum satis est, neque enim ignorantia res claudit.* Claudit, valet deficit, monui olim id verbi in Terentij Eunucho reponendum, *Benignitatem claudere*, nec multis persuasi, quamquam apertè agnoscit Donatus. Vsus eo etiam Ausonius in Prologo Ludi Sapientum:

Claudo antiquum, pro Deficio, in Terentio & Auson.

Scitis profectò quæ sint; sed si memoria
Rebus vetustis cludit, veniet Ludius
Edisserator harum quas teneo minus.

Cludit memoria, vt hîc, Res claudit.

VIII. Lib. IV. in Epistolâ Mithradatis.

Tibi perpetuò pace frui liceret, nisi hostes opportuni & scelestissimi. Egregia fama si Romanos oppresseris futura est. neque petere audeam societatem; & frustrà mala mea cum tuis bonis misceri sperem.

Hiulca omnis oratio, fortasse & manca. Legebam tamen, *Tibi si perpetuò pace f. liceret: nisi h.o. & scelestissimi: egregia fama s. R.o. futura esset: neque petere*, &c. voce vnâ additâ, alterâ immutatâ.

Incert incerta.

IX. *Tota autem insula modica & cultibus inanis est.*

Scribo, *cultoribus inanis.*

X. *Magna gloria tribunus militum in Hispaniâ T. Didio imperante, magno vsu bello Marsico paratu militum & armorum fuit. multaque tum ductu eius, quæ rapta primò per ignobilitatem, deinde per inuidiam scriptorum celebrata sunt. quæ eminus faciem suam ostentabant aliquot aduersis cicatricibus & effosso oculo.*

Exstat apud Agellium li. II. In verbis, *multaque tum ductu eius* ponenda nota. abest enim vox *gesta*, aut similis. Nec illud sincerè, *per inuidiam scriptorum celebrata sunt.* fortè, *per inuidiam proscriptorum.* hoc sensu. Sertorij præclara facta, primùm propter ignobilitatem eius minùs animis hominum insederunt: deinde, cùm in magnâ inuidiâ proscriptio esset, atq; inter alios ille talis vir proscriptus, celebrari eius laudes cœptæ. Sed & in sequentibus lego, *Cominus faciem suam ostentabat.* non, *quæ eminus*, nec, *ostentabant.* In oratione primâ de Rep. ad Cæsarem, quas equidem Sallustij esse numquam dubitabo.

L. Postumius & M. Fauonius mihi videntur quasi magnæ nauis superuacanea onera esse: vbi salui peruenire visi sunt: siquid aduersi coortum est; de illis potissimum iactura fit, quia pretij minimi sunt. XI.

Manifestò hæret sententia, & abest alterum membrum. sed mentior, latet, non abest. Nam meo animo, eleganter emendabitur, *vbi salui peruenêre, viri sunt: siquid aduersi*, &c. Comparat Postumium & Fauonium cum oneribus nauis. & si quidem tranquilla nauigatio est, & cùm ad portum peruenêre; salui ipsi, & viri sunt. si tempestas ingruit exonerantur nauis, & illi eiieiuntur. Hoc disertim scribere Sallustius voluit.

Et quoniam iudicia primæ classis mittenda putem; quæ descriptio, qui numerus, in quoque genere futurus sit, ea mihi omnia generatim describere haud difficile factu fuit. XII.

Lego, *primæ classi committenda putem.* vel, *classi submittenda.* Probat ipse superiori parte orationis: *Quare, inquit, omnes primæ classis iudicare placet, sed numero plures quàm indicant.* De classibus iudicum, res obuia.

In oratione alterâ.

Iuuentus probitati & industriæ, non sumptibus neque diuitijs studeat. id ita eueniet, si pecuniæ, quæ maxima omnium pernicies est, vsum atque dedecus demseris. XIII.

Scribo, *vsum atque decus.* Sæpè aliàs Sallustius monet, pecuniæ & diuitiis opinionem splendoris detrahendum. Decus igitur demitur pecuniæ, si nemo ob eam magis honestus aut clarus.

Statim:

Nam sæpè ego cum animo meo reputans, quibus quisque rebus clarissimi viri magnitudinem inuenissent, quæ res populos nationésve magnis auctoribus auxissent. XIV.

Puto emend. *magnis auctibus auxissent.*

EPIST.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO.

QVOD Iuuenalem doces M. Antoni; recte & ordine facere te puto, vt in Sci formulis est. Certè si vlla tempora, hæc Satyram desiderant: & in Satyrâ, nemo idoneor ad mores corrigendos Iuuenali. Eius libro veteri vsus sum à viro docto Petro Diuæo. in quo Satyrâ VIII. his versibus:

Iuuenalis versu vno auctus.

Quis fructus generis tabulâ iactare capaci,
Fumosos equitum cum Dictatore Magistros?

medius inserebatur nec lectus antè nec visus:

Quis fructus g. t. i. capaci
Coruinum? posthac virgâ deducere multâ
Famosos equitum c. D. Magistros?

& scelus sit, dubitare de germanitate. Neque enim de triuio versus est: & ad rem nimis aptus. Multam virgam vocat, multos lictores. nam Dictator XXIV. fascibus vtebatur: Magister equitum, sex. In Carrionis manss. libro eumdem versum exstare comperi. Sed vt hoc versu Iuuenalem augeo, ita altero minutum volo.

Et altero minutus.

Satyrâ XIV.

Plurima sunt, Fuscine, & famâ digna sinistrâ,
Et, quod maiorum vitio sequiturque minores,
Et nitidis maculam ac rugam figentia rebus.

secundum versum ex vet. libro Canterus primus adtexuit, & ex suis denique Pulmannus. Mihi tamen liquet iurare, à Iuuenali numquam eum pictum aut scriptum. Facilè docuero, vnde in libros manarit. In manss. plerisque, Satyris sua argumenta versu præfixa sunt, memoriæ iuuandæ. vt Satyrâ X. præponitur:

Arguit hæc hominum curas, & inania vota.

Satyrâ XI.

Lauta reprenduntur conuiuia, parca probantur.

Satyrâ XII.

Arguit hæc auidos, nimiùm nimiumq; rapaces.

Satyrâ XIII.

Mens cruciat prauos, sapiens fert damna modestè:

eadem nugamenta in ceteris. At hi versus, (quod in Diuæi libro vidi:) interdum & ad marginem libri scribuntur. nec dubito quin ab hac causâ ille peregrinus irrepserit in vrbem. Nam argumentum Satyræ huius fuit: *Et quod maiorum vitium sequiturque minores.* Confirmant Diuæi & Carrionis libri, in quibus nullus legitur: ne addam, ineptum versiculum esse, & sententiæ turbatorem.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS MAXIMIL. A BORSSELE, V.N.

PALLADEM armatam cur antiquitas pinxerit, desino quærere: caussam in te video, vir nobilissime. qui & pacis & belli artibus sic excellis, vt Achillem aliquem aut Cæsarem æuo nostro referre videaris. Arci Slusanæ praees, arma tractas, milites exerces: nihilo segniùs amas doctos, habitas in veterum libris, & aut legis cottidie aliquid, aut scribis. Itaq; vide quid apud ignotos etiam possit vera virtus. Ab his laudibus admirari & amare te primùm cœpi: deinde occasionē quærere & aperiendi amoris mei, & tui demerendi. Non obtulit se melior, quàm vt ad te nunc in bellis, mitterem quiddam ex scriptore bellico. Liuium dico. è cuius lib. XXV. hæc excerpsi. De captâ Tarento:

Liuiani aliquot loci.

I. *Recipere se in domos suas quemque iussit, & foribus nomen suum inscribere: se domos eas, quæ inscriptæ non essent, signo extemplò dato, diripi iussurum. si quis in hospitio ciuis Romani (vacuas autem cernebat domos) nomen inscripsisset, eum se pro hoste habiturum.*

Omnis lectio vetus, *tenebat domos.* Sigonius coniicit, *sciebat.* vel *petebat.* Sed nihil horum Liuius dixit. Scribo, *tenebant domos.* Ait. Cùm Romani proprias & vacuas ædes haberent, non permixtim cum ciuibus deuersarentur: facile fuit separare milites à ciuibus solâ inscriptione ædium. Hæc Liuij mens. quisquis aliud adfert, campas loquitur. Videatur Polybius.

II. *Reliqua erat in obsidione spes, nec ea satis efficax, quia arcem tenentes, quâ in pæninsulâ positâ imminet faucibus portus, mare liberum habebant: vrbs contrà exclusâ maritimis commeatibus, propiusque inopiam erant obsidentes quàm obsessi. Annibal conuocatis,* &c.

Meus codex, *propiusque inopiam obsidentes. Annibal c.* Reliquorum nec vola nec vestigium in eo; vereorque vt sint à Scholio.

III. *Flauius ad Romanum Imperatorem venit. rem se ait magnam inchoaße, ad quam perficiendam ipsius Gracchi operâ opus esset. omnium populorum prætoribus, qui ad Pœnum in illo communi Italiæ motu descissent, persuasisse vt redirent in amicitiam Romanorum.*

Quomodo, *omnium populorum?* certè de solis Lucanis sermo: & subiunxit ipse, *Ibi paucis verbis transigi rem posse, vt omne nomen Lucanum in fide ac societate Ro. sit.* Itaque lego, *omnium popularium.*

R 3 Pòst,

Pòst, de captis Syracusis:

V. *Inde vbi id temporis visum, quo die epulatis iam vinoque satiatis principium somni esset.*

Lego, *quo de die epulatis*. De die epulari probrosum, nisi si in communi lætitiâ. malim etiam, *vinoque sauciatis*.

V. *Quò per ingentem solitudinem erat peruentum, quia magna pars in turribus epulati, aut sopiti vino erant, aut semigraues potabant.*

Fortè, *aut somno graues potabant*.

VI. *Posse eum si operæ pretium faciat, principem popularium esse: seu militare cum Romanis, seu reuerti in patriam libeat. contrà, si malle obsideri pergat, quam sedem esse terrâ marique clauso?*

Meus liber, *quam spem esse*. optimè.

EPIST. XVII.

I. Lipsivs Victori Giselino.

De Langij morte. NVNCIVM acerbum! Langiúsne noster obiit? ille Langius, quo sat scio

Vulcanus, Luna, Sol, Dies, di quattuor,
Meliorem nullum illuxere alterum.

Nam de doctrinâ vt parciùs dicam, in caussâ est ipse. Fuit enim hoc ingenio Langius, vt ea scire vellet, quæ scire eum nemo sciret. Atque vt Stoici virtutem; sic ille doctrinam pretium sibi ipsam putabat. Sed magnum virum amisimus, ô Musæ! & maiorem opinione vulgi. Scholia parabat, vt ex ipso audiuimus, in Senecam, Solinum, Suetonium: & quædam ex iis iam affecta. Multæ obseruationes eius in Plinio, Theophrasto, Dioscoride: cùm præter alia elegantis ingenij, vnicus amator esset florum & hortorum. Postremis litteris anxiè petierat, vt ex Imperatoris horto mittenda curarem bulbos Tulipæ versicoloris, item Tibcadi, & nescio quæ alia, vt sic dicam, emblemata horti abusque Byzantio allata. In quâ curâ vides quàm fuerim frustrà. Nam ille abiit: nobis illud Theocriti testamento reliquit,

——— * ποιεῖν τι δεῖ ὡς γόνυ χλωρόν.

** Faciendū aliquid, qui us genu viret. Seneca varie correctus.*

At tu Senecæ hos locos vide.

Epist. CIII.

I. *Hominum effigies habent, animos ferarum. nisi quòd illarum perniciosior est primus incursus, quos transire non quærunt. numquam enim illas ad nocendum nisi necessitas inijcit. Hæ autem fame aut timore coguntur ad pugnam: homini perdere hominem libet.*

Scribo, *quom transire non queunt*. & statim, *necessitas inigit*. quod valet, adigit. denique, *Hæ aut fame*. non *autem*.

Epist. CXIV.

Felicissimósque se iudicant si multas per milites prouincias obtinent, & nouas veteribus adiungunt: ignari quod sit illud ingens paruumque regnum. II.

Restituo, *patriumque regnum*.

Lib. II. De Tranquillit. cap. VIII.

Sapiens autem vicinus proximusque dis consistit, ad illa nitens pergensque excelsa, ordinata, intrepida, æquali & concordi cursu fluentia, secura, benigna, bono publico nata, sibi & alijs salutaria, nihil humile concupiscet. III.

Puto meliùs, *bono publico natus, sibi & alijs salutaris*, quæ ad ipsum sapientem referantur. Respexit ad veterem formulam laudis, tralaticiam in lapidibus B. P. N. vel sic: B. R. P. N. valet, bono publico, vel, reip. natus. Eadem Symmachi mens fuit, cuius Epistolas patruus meus Martinus Lipsius primus dedit: *Vides certè vt ille ipse qui Romanis rebus antistat, natus est ad bonum publicum.*

De Clementiâ lib. I. cap. IX.

Hoc, inquit, primum à te peto ne me loquentem interpelles, [ne meo sermone medio proclames,] dabitur tibi loquendi liberum tempus. IV.

Suspicor illud, *ne meo sermone medio proclames*, glossam esse ad vocem *interpelles*. Sunt enim ista ex oratione Augusti ad Cinnam. aliter, næ me tam ineptæ repetitionis, ipsius Augusti caussâ, pænitet. Simile est De Breuitate vitæ cap. XII.

Audio quemdam ex delicatis, cùm ex balneo inter manus elatus & in sellâ positus esset, dixisse, [interrogando] Iam sedeo? V.

Nam vox *interrogando* ableganda, non à Senecâ, sed interprete adsuta. legendumque, *dixisse, Iam sedeo?*

Cap. XIII.

Ille otiosus est, cui otij sui sensus est: hic verò semiuiuus, cui ad intelligendos corporis sui habitus indice opus est. Quomodo potest hic alicuius temporis dominus esse? VI.

Leg. & dist. *hic verò semiuir cui a. i. c. s. h. i. opus est, quomodo potest alicuius t. d. esse?*

EPIST. XVIII.

I. Lipsivs Gerardo Falckenbvrgio.

ETIAM tu me putas esse in Plauto? quasi eiusdem operæ sit aliquantos in eo locos corrigere, & totum dare. Iam à multis audio

audioScaligerum eam prouinciam sumpsisse:& dî melius quàm vt cum illo candidato concurram. non tam impar petitio Catonis & Vatinij fuerit. Hoc tamen verum est: vt illum, quàm me malo: sic me, quàm neminem. Itaque videbimus aliquid, si ille cesset. cesset autem? non cadit in eum virum hoc verbum: aliud agat, debui dicere. Nam tu scripsisti, an aliunde audiui? parate illum Nonium & Manilium? Proximæ Nundinæ sanè quàm steriles fuerunt. ex Italiâ & Galliâ planè nihil: nec à nobis, præter Carrionis Antiquas Germaniæ Ῥαψῳδίας Ælij & Petsij non curant legere. Poëmata Melissi gustaui, & placuerunt. habet iuuenis ille quod imputet Galliæ.

Liuianum hunc locum vide:

Liuij fragmentum apud Senecam emendatum.

Vixit tres & LX. annos, vt si vis absuisset, ne immatura quidem mors videri poßit. Omnium aduersorum nihil vt viro dignum erat tulit, præter mortem. quæ verè æstimanti minùs vidigna videri potuit, quod à Victore inimico crudelius peßus erat, quàm quod eiusdem fortunæ composito feeißet.

Exstat apud Senecam Suasoriis, inter elogia de morte Ciceronis. quod mirere, à Lambino, à Fabricio, ab aliis sine emendatione profertur. Nos emendauimus, *quod à victore inimico nil crudelius paßus erat, quàm quod eiusdem fortunæ compos ipse fecißet.* Liuius dixit. Queri eo minùs de crudelitate Antonij Cicero potuit: quia non leniùs cum Antonio egisset victor ipse: & passus, quod alteri libens fecisset.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS OBERTO GIFANIO.

QVOD liberè liceat Gifani, desiderium Agellij tui ferimus nimiùm diu. Atqui intererat rei litterariæ quàm emendatissimum scriptorem illum esse in omnium manibus. Multa & in verbis eius antiquitas: & multa in eo ex antiquis. Perge igitur cum Musis fauentibus.

In Nonio obseruationes.

Nauè agere oportet quod agas, non ductariè.

Pauca in Nonio saltuatim collecta mitto, explorandi iudicij tui.

In Abundè.

I. *Sisenna histor. lib. iij. Perfusè atque abundè sparsi vsi magnum pondus auri argentique.*

Arbitror leg. *Profusè atque abundè sparsa vasa, magnum p.* & fragmentum fuit de Annibale. qui paullò ante pugnam Cannensem relictis castris, fugam simulans, vt Liuius inquit, castra plena omnis fortunæ publicæ priuatæque reliquit. & addit: *Tabernacula aperta, & omnia cara in promptu relicta, argentum quibusdam locis temerè per vias velut obiectum ad prædam.* De hisdem igitur insidiis Sisenna. & hoc est quod ait, sparsa vasa fuisse. Possis & legere, *spargi iußit.*

In Supparum.

Nonius Pedio. Supparum purum, belliensem interim escam meram. II.

Fortè, *Veliensem interim Oscam meram.* Sermo de Scortillo quopiam est, & supparum quidem eius purum est, inquit, at ipsa Veliensis, mera Osca. Oscum vt Opicum, inter conuicia sputca. in eas quæ capitis non pudici. Tamen Isidorus *Velenensem tunicam* agnoscit, *quæ adfertur ex insulis.* Igitur ita non malè emendes & distinguas, *Supparum purum, Velenense, interim Oscam meram.*

In Prognariter.

Ennius Annal. vj. Diui hoc audite parumper, III.
Vt pro Romano populo prognariter armis
Certando, prudens animam de corpore mitto.

Hi versus sunt ex precatione Decij sese pro patriâ & legionibus deuouentis.

In Euallare.

Titinnius prælia: Quâ ego hodie extorrem hanc domo faciam pilatricem pallia euallauit: ô pulcrè. IV.

Lego, *Quia ego h. e. h. d. f. pilatricem palliũ, euallauero pulcrè.* Pilatricẽ vocat, à compilando.

In Porcet.

Ennius Telamone: Deùm me sentit facere pietas, ciuium porcet pudor. V.

Emendo, *Deùm me incendit facere.* & puto esse verba Orestis: qui oraculo iubebatur interficere matrem, hominum tamen verecundia tardabat. Ibidem:

Pacuuius Atalantâ: Magna te, vt verear eloqui, porcet pudor. VI.

Scribo, *Me gnatæ, vt.*

In efferre.

Ennius Medeâ: Vtinam ne vmquam me de cordis cupido corde pedem extulisse. VII.

Planè leg. *ne vmquam Medea Colchis c. e. pedem extulisses.*

In Statim.

Ennius Aiace: Quis est cum Achiuis gesserunt Statim. VIII.

Scripsit Ennius, *Qui res cum.* vt Plautus, *Nec recedit loco; quin statim rem gerunt.*

In Offendere.

Plautus Amphitr. Eo more expergefactum aduenients tenebrosum offendi dominum. IX.

Non est fragmentum; sed sic emendandum:

Eo more expertem te factam aduenions offendi domi. qui versus exstat in Plauto. Vox *tenebrosum* ableganda.

Simile in Ferox.

X. *Plautus Milite: vt donatum equum, qui formâ est ferox.*

At in Plauto legitur: *Vt adoriatur mœchum, qui formâ est ferox.* & rectè.

In Culina.

XI. *Culinam veteres coquinam dixerunt, non vt nunc vulgus putat.*

Lego, *Culinam veteres, non coquinam dixerunt, vt nunc.* Hoc enim dicere voluit, Coquinam minùs Latinum esse.

In Signare.

XII. *Lucilius lib. xxix. Si Socrates in amore, & in adolescentulis meliore paullò facie signat, nihilque amaret.*

Puto scrib. *Sic Socratis amores in adolescentulis paullò meliore facie signat, nihil quod amaret.* Socratem scimus malè audisse propter *παιδικά.* Eam suspicionem Lucilius ab eo confirmari ait, quòd Socrates mulieres non amaret. In Vesci.

XIII. *Attius Athamante: Priusquam infans esses, facimus oculi vescuntur tui.*

Seriò affirmo leg. *Priusquam infans facinus.* voce inductâ. Nam Attius Infans pro Infando posuerat. Idem versus emendandus apud Nonium, Infans.

In Accinge.

XIV. *Pomponius Maccis Gemin. Iam ego mihi adero, dum ego reuortor, age ante accinge ad molas.*

Lego, *inibi adero: dum ego reuortor, age iam te accinge.* In Fidebo.

XV. *Fidebo. Næuius De Pathicis: Tibi cùm fidebo, fidelis ero.*

Dico Nonij notam fuisse, *Viuebo* pro viuam. & id versus docet, cuius sententia postular, *cùm viuebo.* sic suprà ex eodem Næuio adferebat, *Dicebo* pro dicam.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

De Antiquis meis ais mirari quosdam cur inscripserim homini externo. non mirarentur si Redigerum nossent, natum bono litterarum. An Dynastæ cuipiam è popularibus meis potiùs fuerat? Ignoscet mihi genius patriæ. non curat has nugas

— nutricula caussidicorum
Belgica. —

In litibus omne studium, omnis ætas est: hæc vora matrum in pueris sunt: hinc viri, hinc docti censemur. eloquentia, historia, antiquitas, & quidquid huc non facit: nugæ, & Næuij Buttubatta. De Iuuenalis ætate dubitatio tua non ab re est. Suidas eum sub Domitiano vixisse: & cùm in Paride histrione offendisset, relegatum in Africæ Pentapolim tradit. Idem Sidonius voluisse videtur: *De vitâ & ætate Iuuenalis paullo diligentius quæsitum.*

Non qui tempore Cæsaris secundi
Æterno incoluit Tomos reatu:
Nec qui consimili deinde casu
Ad vulgi tenuem strepentis aurem
Irati fuit histrionis exsul.

è quibus versibus primos ad Ouidium, alteros ad Iuuenalem pertinuisse, facilè persuadeor. Est apud me Diuæi liber, & in eo Iuuenalis vita manuscripta. quæ ait Iuuenalem ad mediam ferè ætatem declamasse, & in Paridem Pantomimum versus quosdam non absurdè composuisse.

Quod non dant proceres, dabit histrio. tu Camerinos,
Tu Bareas, tu nobilium magna atria curas;
Præfectos Pelopea facit, philomela Tribunos.

Addit deinde, versibus iis publicatis Domitianû pudore & irâ de Iuuenali amouendo cogitasse. sed cùm palàm in virum nihil auderet: sub honoris obtentu, militibus præfecisse qui in Ægyptum ducebantur. Iuuenalem caussâ præfecturæ intellectâ, tædio & angore vitam finisse. Hæc illi. meo animo nec vera omnia, nec falsa. Iuuenalem exsulasse sub Domitiano, non abnuerim: & quod in Diuæi libro est, in Ægyptum missum eriam, vltrò crediderim. Indicare hoc Iuuenalis ipse voluit, Satyrâ xv.

— horrida sanè
Ægyptus, sed luxuria quantum ipse notaui, *Iuuenalis in Ægypto fuit.*
Barbara famoso non cedit turba Canopo.

Ait, *quantum ipse notaui.* Vidit igitur Ægyptum, vel cùm inibi exsularet, vt MS. Diuæi: vel vt Suidas, cùm in viciná Pentapoli esset. quo nomine Cyrenaicam accipimus, auctore Plinio. Hæc lustratio Ægypti, caussam illi præbuit scribendæ Satyræ, de immani superstitione Ægyptiorum. Nisi hoc fuisset: cur non pariter aliquid de Hispanis aut Germanis? Quo tempore etiam illa scripserit, procliuè esset dicere ex hoc versu:

Nos miranda quidem, sed nuper consule Vinco
Gesta, super calidæ referemus mœnia Copti.

si Consules eruere possemus. Nam ait, *consule Vinco*: vel vt alij, *Iunco*. Sed Vincum siue Iuncum nullus inuenio. & intricata illa pars

Fastorum propter Consules crebrò suffectos. Atque hactenus adsentiri illis possum. quod ampliùs tradiderunt in Domitiani imperio Satyras scripsisse, eodem superstite in exilio mortuum: id quidem nimis dilutum mendaciû est. Superuixit Domitiano, docet tota Satyra IV. & eius finis.

An Domitiano viuo scripserit.

Sed periit postquam cerdonibus esse timendus
Cœperat: hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

& alia, quæ tam acerbè in Domitianum sunt, vt nullo modo scripta esse possint illo viuo. Quinetiam fatetur ipse Satyrâ primâ, scripturum se tantùm de mortuis:

—experiar quid concedatur in illos
Quorum Flaminia tegitur cinis atque Latinâ.

Puto ego vixisse & scripsisse pleraque Traiani imperio, imò, nisi me fallit ratio temporum, etiam Hadriani. Vnus locus est qui rem conficiet, Satyrâ XIII.

—stupet hæc, qui iam post terga reliquit
Sexaginta annos, Fonteio consule natus?

Scribit hoc de Caluino, quem ait narû Fonteio consule, & ab illo ad hunc diem numerare LX. annos. Confit necessariò vt istæc Iuuenalis scripserit totidem annis post Fonteium. siquidem hæc Satyra ad illumipsum Caluinum dirigitur. Videamus. Duo sunt Fonteij consules, qui huc quidem possint facere. Prior in Fastis legitur A. V. DCCLXV. *Germanicus Cæsar & C. Fonteius Capito*: sub Tiberij imperio. Alter A. V. DCCCXII. sub Nerones, *C. Vipsanius, L. Fonteius Capito*. De priore si istud Iuuenalis accipimus: erit vt incidant scripta eius in annû Vrbis DCCCXXV. id est, in tertium annum imperij Vespasiani. quod fieri planissimè non potest: quia, vt docui, post Domitianum scripsit. Si de altero: efficitur vt attigerit Iuuenalis annum Vrbis DCCCLXXII. hoc est, secundum annum imperij Hadriani, eoque Satyram istam ad Caluinum scripserit. Nisi quis aliter interpretari versus illos audet: quod mihi non videtur. Quin & in libris eiûs sparsæ historiæ sunt, quæ pertinent ad Traianum. Illa de mulierum ineptiis, Satyrâ VI.

Videri in imperio Hadriani vixisse.

Instantem regi Armenio Parthoque cometem
Prima videt: famam rumoresque illa recentes
Excipit ad portas: quosdam facit ipse Niphatem
In populos, magnoque illic cuncta arma teneri
Diluuio: nutare vrbes, subsidere terras.

referenda videntur ad Traiani expeditionem in Armenios & Parthos. & quod ait, *nutare vrbes, subsidere terras*. ad illum famosum terræmotum, qui eodem tempore Antiochiam & vicina loca concussit. & subsedisse montes, fluuios erupisse, Dionis abbreuiator refert. Quod de Niphate & diluuio dicit: hoc ex mulierum personâ affictum quæ tumores augebant. Ergo, meo arbitrio, compar Iuuenalis Plinio iuniori, Tacito, & illi classi fuit. Familiaris & Martiali, si hi versus accipiendi de illo, libro VII.

Martialis de Iuuenale vers.

Cum Iuuenale meo quæ me committere tentas,
Quid non audebis perfida lingua loqui?
Te fingente nefas, Pyladen odisset Orestes,
Thesea Pyrithoi destituisset amor:
Tu Siculos fratres, & maius nomen Atridas,
Et Ledæ poteras dissociare genus.
Hoc tibi pro meritis & talibus imprecor ausis,
Vt facias illud, quod puto, lingua, facis.

Et eodem libro:

De nostro facunde tibi Iuuenalis agello
Saturnalitias mittimus ecce nuces.
Cetera lasciuis donauit poma puellis
Mentula custodis luxuriosa dei.

Facundum vocat, quia, vt in Diuæi libro rectè monetur, ad mediam ætatem caussas egit & declamauit.

Iterùm lib. XII.

Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa Iuuenalis in Saburrâ,
Aut collem dominæ teris Dianæ.

& quæ sequuntur. quod Epigramma scriptum est, cùm Martialis in Hispaniis esset mortuo Domitiano.

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS IOANNI SCHEYFIO, VIRO AMPLISSIMO.

QVOD vulgò non auderem, eloquar apud te, Vir amplissime: inter primas caussas corruptæ reip. nostræ, contemptum doctrinæ esse. Quis è nostrâ iuuenture legitimè instituitur in litteris? quis oratores aut philosophos tangit? quis historiam legit, illam rerum gerédarum quasi animam? Præcipitant enim parentes vota sua, & pueros vix septuenues protrudunt ad Iuris scientiam. Scilicet omnibus artibus antistat spes lucri; & formosior est nummus auri, quàm quidquid Græci Latinique delirantes scripserunt. Ex hoc numero deinde veniunt ad gubernacula reip. intersunt & præsunt consiliis regum. ô pater, ô patria! Sed mittam hæc querula: te potiùs Vir maxime laudabo, qui & caperis vnicè Antiquitatum studiis; & liberos tuos ingredi viam iubes virtutis & veræ doctrinæ. Si vacas à rebus grauioribus, inspicere te velim hos Liuij locos.

Libro

Libro XXII.

Dum hæc geruntur in Italiâ, Cn. Seruilius Geminus Consul cum classe nauium circumuectus Sardiniæ & Corsicæ oram, & obsidibus vtrimque acceptis, in Africam transmisit. & priusquam in continentem exscensiones faceret, Meninge insulâ vastatâ, & ab incolentibus circa eam, ne & ipsorum diriperetur vreretùrque ager, decem talentis argenti acceptis, ad litora Africæ accessit.

Liuij defectus suppletur. Primùm videndum ne desit numerus nauium. Certè Liuius nisi de numero monere voluisset, non addidisset vocem Nauium, scripsissetque, *cum classe circumuectus*. Quin & numerum historia postulat exprimi: qui Polybio libro III. auctore fuit CXX. quinqueremium. Inseratur igitur Liuio, *cum classe C. & XX. nauium*. Malum etiam illud, *ab incolentibus circa eam*. nam Incolere circa aliquem, quisquiliæ sermonis. Luculenter emendabitur, *ab incolentibus Cercinam*. Auctor idem Polybius super hac re: Καταπλεύσας δὲ τῆς Λιβύης ὡς ἐπὶ τὴν Κερκινιτῶν νῆσον, καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν χρήματα τοῦ μὴ πορθῆσαι τὴν χώραν, ἀπηλλάγη. Ecce. ait ab incolis Cercinæ insulæ pecuniâ oblatâ redemptam vastitatem. nihil clarius: & rideamus meritò illos fungos & bardos, qui ex *Cercinam* fecerunt *circa eam*.

Item alter. Lib. XXIII. De Decij Magij damnatione:

Nauem Cyrenas detulit tempestas, quæ tum in ditione regum erant. ibi cùm Magius ad statuam Ptolomæi regis confugisset, &c.

Suspicor & hîc defectum esse, scripsisseque Liuium, *in ditione regum Ægypti erant*. Omnino puto Liuium hoc monere voluisse & debuisse, quia eius ætate mutata res erat. Olim enim sub Ægypti regibus Cyrenaica erat, Strabone teste, libro XVII. posteà Romani eam Africæ adiunxerunt, vt apparet ex Plinio. Ideò ait, *quæ tum in ditione*, &c. id est, illâ ætate aliter atque nunc. Statim de Q. Fabio legato à Delphis:

Mos antiquus apud eum explicatus. *Tum dixit se oraculo egressum ex templo bis omnibus diuis rem diuinam thure ac vino fecisse, iussumque ab antistite sicut coronatus laureâ coronâ & oraculum ingressus erat & rem diuinam fecisset, ita coronatum nauim ascendere, nec antè deponere eam quàm Romam peruenisset,*

Non dicam Liuius, sed Q. Fabius certè ignorauit solemnem morem Græcorum. Nam quod ille vt nouum & mirum recenset, iussum se ab antistite vt coronatus domum rediret: id quidem seruare omnes vulgò debebant qui ad oraculum accesserant. Est in Scholiaste Euripidis locus valdè huic Liuiano illustrando, in Hippolyto: Ἔθος γὰρ εἶχον οἱ Ἀρχαῖοι τοῦτο, ὅτι ἐρχόμενοι ἀπὸ μαντείας, ἐστεφανωμένοι ἤρχοντο, καὶ πάντες τοῦ οἴκου προσεκύνουν αὐτούς. Item in Sophoclis Scholiaste, in Oedipo tyranno: Οἱ ἐπί τινι αἰσίῳ παραγινόμενοι ἐκ Δελφῶν ἐστεμμένοι ἐπανῄεσαν. Vale Vir amplissime.

EPIST. XXII.

I. Lipsivs Andreae Schotto.

PETIS à me in his versibus Plauti Curculione:

Eaque extemplò vbi vino has conspersit fores,
De odore adesse me scit, aperit illicò.

& statim, Plautus illustratus.

—— agite, bibite, festiuæ fores
Fite mihi volentes, propitiæ.

Cur vino amicarum fores asfusa. quid ita amator vinum ad fores amicæ effundat, & quò is mos pertinuerit? Respondeo, Plautum tangere morem Græcorum, apud quos amatores vti profusione illâ solent. Certè Aristophanis Scholiastes Pluto, idem de amatoribus Laidis scribit, Αὐτῆς δὲ πολλοὶ τῶν Θετταλῶν ἠράσθησαν, ἐν τῇ ὀργῇ τὰ προθύρα αὐτῆς οἴνῳ ἔρραινον. At quòd inibi mox legitur:

Ne quod hic agimus herus percipiat fieri,
mea Planesium
Mane, suffundam aquulam.

Cur cardines aquâ? longè alia suffusio est, & fallendis maritis ad ianuæ cardines aquam mulierculæ affundebant, ne streperent. Eleganter illa falsa mulier apud Aristoph. de se fatetur idem:

Ἐγὼ δὲ καταχέασα τοῦ στροφέως ὕδωρ
Ἐξῆλθον ὡς τὸν μοιχόν.

Hæc taliaque notata in scriptis veterum, valdè facere ad ea illustranda censeo. Vale.

EPIST. XXIII.

I. Lipsivs Victori Giselino, et Iano Lernvtio, svis.

ORDIAR cum seruo Plautino:

Quid hoc est negoti? neminem meum dictum magni facere?

Ad Kalendas Septembreis cupiebam venire vos: cupiebam autem? imò id imperium Manlianum esse iusseram. tamen non paruistis. Quid accidit vt mutaretis. præsertim post tot promissa vestra? Posthac mero meridie si dixeritis lucem esse, non

credam. Et ecce iterùm auderis scribere, Veniemus. credo post decennium, vnà cum Vlysse. Sed ego deceptus & desertus à vobis rettuli me ad libros. notaui ista in Fragmentis Varronis.

Varronis apud Nonium Fragmenta corriguntur.

Apud Nonium in Matella.

I. *Varro Endymionibus : Diuitum Aphocaschias ad communem reuocat matellam.*

Iunius legebat ἀποκλείσεις : ego, *apothecas Chias*, ex corruptâ voce *aphocaschias*, non dubiè emendo. Apothecæ sunt cellæ vinariæ, Plinio frequentes. Varro ipse Apothecas tricliniares nominat, *Dolia atque apothecas tricliniares, melicas, calenas, obbas, & Cumanos calices.* Apothecæ igitur Chiæ, in quibus vinum Chium reconditum, illâ ætate præcipui pretij, ideoque non nisi diuitum mensis concessum.

Apotheca Chia.

In Cæcum.

II. *Varro De vitâ populi Ro. lib. IV. Neque id cæci Consules fecissent, quæ mandata arcana tam pio sedissent, aut dimidi centum GN. magnum.*

Lego, *neque mandata arcana T. Ampio dedissent.* Scripsit eo libro quarto Varro de bello ciuili. & T. Ampium istum nominat Cicero lib. VIII. ad Atticum, quem ait pro Pompeianis partibus dilectum habuisse diligentissimè. Sed quæ mandata illa fuerint, non occurrit.

In Liquidum.

III. *Varro de Proprietate scriptorum. Quid est tanti, aut quid aliud eius generis ferrefactum colliquisset, & informâ esset infusum.*

Emendo, *Quod æs, stannum, aut quid aliud:* &c, *informe.* Videte exemplum præcedens.

In Veget.

IV. *Varro Manio: Nec natus est, nec morietur: viget, veget, vtpote plurimum.*

Scribite, *& pote plurimum.* Pote veteres pro Potest.

In Curia.

V. *De vitâ populi Rom. lib. II. Itaque propter curam locus quoque, quò suam quisque Senator confert, curiam appellant.*

Fortasse scripsit Varro, *quò sententiam quisque*, induxit librarios in errorem breuitas scribendi, *quò sniām.* quamquam & aliàs constat sententia.

In Ramices.

VI. *Varro γεροντοδιδάσκαλος. Rapta an nescio quo mulione, rapturis ramicis rumpit.*

Lego, *à nescio q. mulione raptori ramices rupit.*

In Rutuba.

VII. *Varro Sexagesi. Ergo tum Romæ parcè puréque pudentis Viuere tum in patriam, nunc sumus in rutubâ.*

Dico leg. *parcè puréque putantes. Viuere, Cum patriâ.* Putabamus, inquit, nos parcè & quietè in tranquillitate vnà cum ipsâ patriâ victuros: at nunc sumus in mediâ perturbatione.

In Sanguis.

Varro περὶ φθορᾶς κόσμου. Africa terribilis contrà concurrere ibis, atque Æneæ misceri sanguine sanguen, VIII.

Fuerunt disertim versus magni, itaque emendo,

Africa terribilis contrà concurret Iberis,
Ac gens Æneæ miscebit sanguine sanguen.

In Inuitare.

Varro Sesquiulysse. Ipsum audi vino inuitari poculis largè atque benignè. IX.

Lego, *Ipsum audè vino inuitaui.* Loquitur Vlysses de Cyclope quem vino decepit.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS THEODORO CANTERO.

FRATRIS tui Gulielmi præcipiti morte iacturam & nos fecimus, & Musæ. nos, amici: illæ, adiutoris, & magni quidem si vita longior contigisset. Nunc dîs aliter visum: & vides quàm verè Attius:

Fors dominatur, neque vita est vlli propria in vitâ.

Rogo dispicias hos Liuij locos.

Tribus locis Liuius emendatus.

Libro XXII.

Cùm his orationibus accensa plebs esset, tribus patricijs petentibus, P. Cornelio Merendâ, L. Manlio Volsone, M. Æmilio Lepido: duobus nobilibus iam familiaribus plebi, C. Atilio Serrano & Q. Ælio Pæto, quorum alter Pontifex, alter augur erat, &c. I.

Inepta lectio & nulli rei. quò enim illa distinctio pertinuit, duos nobiles sed familiares plebi? In meo codice emergit se veritas, *duobus nobilibus ac familiarum plebei.* lege, *at familiarum.* Nam hoc sentit Liuius tres petitores fuisse patricios, duos alios, nobiles plebeios. Illud *plebei*, antiquum est pro plebis.

Ibidem:

Conciones Varronis multæ ac feroces fuêre, denunciantis bellum arcessitum in Italiam ab nobilibus, mansurumque in visceribus reip. si plures Fabios Imperatores haberet, se quo die hostem vidisset, profligaturum. II.

Meus liber, *quo die hostem vidisset, conflicturum.* id verius apparet ex aduersâ oratione Paulli, qui ad hanc partem respiciens ait mirari se, quomodo Varro *diem quoque prædicere posset, quâ cum hoste signis collatis esset dimicaturus.* Addo & Siliû, qui ita vertit siue nectit.

Lib.

Lib. XXIII. De Annibalis transitu in Nolanos.

III. *Senatus ac maximè primores eius in societate Rom. cum. fide perstare: plebs nouarum, vt solet, rerum auida, atque Annibalis tota esse.*

Heu prauitatem Correctorum! Liuius scripserat, *plebs nouarum, vt solet, rerum, atque Annibalis tota esse*. & testificor ita esse in libro qui penes me. at illi boni addiderunt *auida*.

Genus dicendi in Liuio elegans. Scilicet ignorasse eos genus dicendi, quo Liuius vtitur aliàs. lib. VI. *Plebs cùm iam vnius hominis esset*. lib. II. *Hominum non caussarum toti erant*. Deprauauerant similem locum lib. II. *Patrum haud ferè quisquam in foro: in vrbe rari erant. indignitate rerum cesserant in agros, suarumque rerum sollicits erant amissâ publicâ*. sed optimus codex, *suarumque rerum erant*, nullo vestigio alterius vocis. quod idem & Sigonius in suis libris inuenit.

EPIST. XXV.

I. Lipsivs Iano Dvzae, V. Nobili.

Contra calumniatores honesti laboris. Qvod te non fugit, nobilissime Duza, sunt qui calumnientur hoc genus scribendi vt inutile, sunt qui spernant vt leue. Primis numquam adducar vt respondeam. nam hidem illi quidni audeant dicere inane esse omne nomen litteratum? hoc enim si verbo non ponunt, re certè efficiunt. siquidem tractare litteras non est sine scriptis antiquis: scripta antiqua nec legi vtiliter possunt nisi intellegas, nec intellegi sine emendatâ scripturâ. Si litteræ igitur vtiles rebus humanis: (& quis ille Thrax qui hoc neget?) vtilis & interpretatio scriptorum veterum & emendatio. hoc autem vnum nos agimus. At idipsum leue est, inquiunt alteri. Nescio nisi hoc scio, hæc leuia numquam erit vt præstent ipsi. Sunt enim ex illo genere qui subnixi ambulāt in columnis legum & peristyliis, qui sophismata aliquot texere sciunt & retexere. qui eidem si casu incidant in scriptorem veterem, beatos se putant si millesimam eius partem intellegant. Sed & maioris operæ sunt libri de iure scripti. Si vt Cuiacius, Brissonius, & ille flos doctorum ius tractant, fortasse fatebor: sin vt ipsi, pernegabo. Et stemant licet. maioris ingenij, doctrinæ, iudicij est vnus Turnebi aut Scaligeri libellus, quàm istorum mille centones. Attamen dignitatem hoc genus scribendi non habet. Fortasse apud vulgum. nam peritos, hoc est veros iudices scio aliter sentire. Caio Cæsari licuit de Analogiâ scribere saluâ dignitate; de Grammaticâ Varroni, Nigidio, sexcentis aliis è medio Senatu: nobis, si pariter ad litteras iuuandas conemur, cur vitio vertant? nisi si Grammaticos nos tantùm censent, nec grauiori scientiâ instructos, at ego, si dî volent, dabo aliquem ex hac turbâ, qui non solùm in litteris, sed etiam Politicis, Historicis, Philosophicis præstet, quod victâ inuidiâ mitari cogantur ipsi. tempora permittant modò. Sed ego, mi Duza, fatuus qui litigo cum istis, hoc est, quod Plautus ait, lapidem percutio: hoc potiùs agamus, & sequere me ad Iuuenalem, poëtam à te in Satyris nimis feliciter expressum. ex quo hæc cursim delibaui. *Iuuenalis multis locis correctus.*

Satyrâ x.

—*fiet adulter* I.

Publicus & pœnas metuet quascumque mariti
Exigere irati.

Scriptus Diuæi liber, —*quascumque mariti Irati debent*: idem posteà vidi in manss. Carrionis: nec dubitandum censeo, quin aut hæc vera lectio sit, aut certè —*mariti Irati debent*. vt, Ventis debere ludibrium Horatius, debere risum, &c. Nam Larini Debendi verbum vsurpant, vt Græci τὸ ὀφλισκάνειν.

Satyrâ XI.

—*& vox* II.

Nocte ferè mediâ, mediamque audita per vrbem

Litore ab Oceani Gallis venientibus.

Pulmannus notat aliàs legi, *Litore ab occiduo*: at Diuæi cod. *Luore ab Oceano*. rectè Litus Oceanum, vt Acumen Stertinium, Sulpicia horrea.

Ibidem:

—*ille fruatur* III.

Vocibus obscænis omnique libidinis arte
Qui Lacedæmonium pedemate lubricat orbem.

De hoc loco possis illud, *Cui non dictus Hylas puer?* & quot homines tot lectiones. Brodæus vt posui, *Pedemate*: Politianus, *Pitylismate*: Flauius, *Poppysmate*: Alciatus, *Pyreismate*. Liceat & mihi nugari, pedum visa est via. Scripta omnis lectio & impressa antiquitus *Pitysmate*: vel, *Pytismate*, vt Diuæi, ex quâ lego, *Pygismate*. πύγισμα Græci vocant Pædicationem. Poëta Siculus, Α'νίκ' ἐπύγιζόν τυ, τὺ δ' ἄλγεες, & respondet Lacon, Μὰ βάλλον εἶναι πυγιζομένως ἴδω Ζοθείης. Certè in Iuuenali Lubricat verbum nescio quid obscænū præfert, & Lacedæmonium orbem (ignoscite honestæ aures) partē videtur vocare auersam. Sed cur diuiti tribuit Lacædæmonios pueros?

pueros? ideò, quia ea gens Iuuenalis tempore maximè mollis, & pueri inde oriundi in nobilium delicijs. Certè libidinosam Lacedæmona Martialis vocat,

Thebas carmine cantet, aut Mycenas,
Aut claram Rhodum, aut libidinosæ
Ledeas Lacedæmonis palæstras.

Et Philostratus clarè eos insimulat l. IV. De vitâ Apollonij. *Occurrerunt ei*, inquit, *Lacedæmoniorum legati, haudquaquã habitu Laconico, sed molli atque lasciuo, atque ipsi delicijs omnibus adfluentes.* Et statim addit eos fuisse *expolitis cruribus, comis vnguento stillantibus, abrasis barbis, vestitu insuper fluxu ac molli.* Quæ arguunt degeneres maximè posteros generosæ illius & priscæ Spartæ. Iac. Susius vir nobilis suasit mihi vt legerem, *orbum*, non *orbem*. & interpretatur de sene fædo & fœtido, diuite, orbo: qui faceret vel pateretur potiùs, quod fugio dicere. Sed non vltrà chartam mihi inquinent hæ sordes. Sat. XIV.

IV. *—— dolia nudi*
Non ardent Cynici, si fregeris altera fiet
Cras domus, atque eadem plumbo commissa manebit.

Lectio inepta & sibi aduersa. quomodo enim altera fiet domus, & simul manebit eadem? Benè vetus Diuæi, *aut eadẽ plumbo commissa.* Vt vulgus intellegat, sciendum dolia apud antiquos non ex ligno fuisse, vt nunc, sed fictilia ex terrâ. de quo vide Plinium libro XXXV. cap. XII. Tale Diogenis dolium fuisse docet clarè sequens versus:

Sensit Alexander testâ cùm vidit in illâ
Magnum habitatorem.

nam ait, Testa. Sentẽtia igitur est. Diogenis domus nõ ardebit, quia ex terrâ: si quis fregerit, vel noua fingetur altera, vel partibus & fragmentis coniunctis instaurabitur eadem. Plumbo committi, intellexit Plumbaturam, Ferruminationẽ, quam simili verbo Græci μολυβδοῦν dicunt. Satyrâ IX.

V. *—— meliùs ne hic rusticus infans*
Cum matre & casulis & cum lusore catello
Cymbala pulsantis legatus fiet amici?

Nugatur hîc Domitius, & scio vulgò non intellegi. quorsum enim de puero qui legatus fiat? At tu me auctore emenda, *legatum fiet amici.* Notum quid Ic[ti] vocent legatum. Ait igitur in personâ Næuoli Iuuenalis. Nõnne æquius erat pauca iugera terræ cum matre, cum puero, donare ex haustoclienti, quàm vt ea testamento legares nescio cui amico molli & de cohorte tuâ? Hoc velle eum manifestant sequentia.

Satyrâ VII. VI.

Quod vocis pretium? siccus petasunculus, & vas
Pelamydum: aut veteres Afrorum epimenia bulbi.

Diuæi liber, *epimenia bulli.* & glossæ ad oram scriptæ, *Bulli, id est, pisces exigui vilissimi.* Sunt quidem illę glossæ barbaræ, multis locis cõtaminatæ. sed tamen in quibus antiquitatis vestigia comparent, & quæ Cornutum interpretem sæpè citent. Hãc certè lectionem non esse de nihilo, docet Glossarium vetus ab H. Stephano, *Bulli*, χρωμιδάρια. quod ipsum Glossarium amat adspergere quædam ex Iuuenali. vt, *Abaci, delfica*, κυλικεῖον, ὡς Ἰουβενάλιος. intellegens illum versum Satyrâ III. *vrceoli sex Ornamentum abaci*: &, *Apicius* ὀψαρτυτὴς, ὡς Ἰουβενάλιος, de isto sentiens,

Quid bulli

Loci Iuuenalis, qui in Glossario veteri.

Et diuina apici rodebant carmina mures.

vbi tamen vulgò meliùs, *opici*: &, *Asseres*, δοκίδες, ὡς Ἰουβενάλιος, ad versum alludens —— *ferit hic cubito, ferit assere duro Alter*, vbi asserem rectè Domitius accipit pro ligno eminenti quo lectica sustinetur. item *Astræa*, παρθένος, δικαιοσύνη, ὡς Ἰουβενάλιος, ad versum. *Paullatim deinde ad superos Astræa recessit.* Ceterùm nec vulgata lectio de Bulbis spernenda videtur. Nam & Martialis lib. I. inter munera caussidicis mitti solita Bulbos ponit,

Et ficus Libycæ gelata testa,
Cum bulbis, cochleisque, caseoque.

& Plinius lib. XIX. Bulbos in Africâ natos maximè laudari ait. Ibidem:

Perque forũ iuuenes longo premit assere Medos. VII.

De lecticâ intellegit: sed malim legi, *Mœsos.* Nam Medi & Parthi expertes erant seruitutis Romanæ, & alioqui solent robustissimos seruos ex Mœsiâ adhibere huic muneri, aut etiam Syros. Sat. IX.

—— & duo fortes
De grege Mœsorum, qui me ceruice locatâ
Securum iubeant clamoso insistere circo.

Satyrâ VI.

Ad mœchum veniet totâ cute. quando videri VIII.
Vult formosa domi? mœchis foliata parantur.

Simile de mulierum moribus Lucilius libro XV. Satyrarum:

Cùm tecum est, quiduis satis est. visuri alieni
Sint homines: spiram, pallas, redimicula promit.

Satyrâ IV.

Proximus eiusdem properabat Acilius æui IX.
Cum iuuene indigno quem mors tam sæua maneret,
Et domini, gladijs iam destinata.

Peccat versus. nam Destino semper mediâ breui. Lego, *tam festinata*, vel *iam designata*.

Sat. 11.

Signatæ tabulæ. dictum feliciter. ingens
Cæna sedet: gremio iacuit noua nupta mariti.

Quid est, Sedete cænam? nisi si Cænam pro Couiuis ipsis accepit. Sed placeat legi & distingui, *ingens Cæna: sed & gremio*. Ibidem:

Et Capitolinis generosior & Marcellis
Et Catulis Paullisq; minoribus. bis licet ipsum
Admoneas, cuius tunc munere retia misit.

Notat Domitius duos fuisse Paullos columina familiæ, alterum qui ad Cannas cecidit, alterum qui Persea vicit. & hic, inquit, minor dictus fuit: Domitio cras credo, hodie nihil. Scribo ipse, *Paullique minoribus*, id est posteris Paulli. Scribe etiam *Admoueas*. Hactenus de Iuuenali. Mitto ad te adiunctum carmen nostri Lernutij, in quo omnia laudo, præter laudes meas, quas ille tractauit nimis amicè.

IANI LERNVTII ELEGIA, AD LIPSIVM.

ET Genij ingenijque potens cultißime Lipsi,
Nascentem placidis quem dea Suada oculis
Dum rapuit, Lethæ eripuit, atque inuidia ipsa
Maiori indulsit viuere perpetuùm:
Quis nunc in studijs te suspicor excolere æuum?
An tetrica Astrææ munia Iustitiæ
Indefessus obis? patrijque oblita retractas
Iura fori, & magnum es æmulus Æmilium?
An longinqua patrũ facta, atq; antiqua reperta
Sedulus musis eruis è tenebris?
An genis ipse tuo felici è pectore, quæ mox
Præsens, & ventura omnia sæcla legant?
Et modò liberiora iuuat contingere verba
Melle Arpinati Cecropioque sale?
Et modò stat choreis lustrare Helicona nouenis,
Plectere & in numeros carmina dia suos?
An potiùs densâ Gradiùm admirante cateruâ
Exponis Veneri scripta operosa Titi?
Perfunctusque tibi temet furaris: & horti
Rure tuo gaudes, præ sene Corycio:
Horti quem Ver adsiduũ, quem Flora Venusque
Incolit, & Zephyri credidit hospitium.
Non tibi nequiquam mentem ex meliore metallo
Iapetoniades indidit atque animum:
Qui vulgi de more insanis otia curis
Transigere, & tacitas condere opes cuperes.
Sed mage qui priscis posses certare disertis,
Siue tuis Theseu, siue Quirine tuis.
Per quem barbaries nostro procul orbe fugata
Cocyti obscuras se abderet in tenebras:
Cuius de Boreâ laus iret dedita ad Austrum
Iret ad Eoos, iret ad Hesperios.
Ergo Arcas diuûm interpres, & carminis auctor
Cynthius, & Pallas virgoque masque eadem:
Et Paphiæ comites dominæ sine veste sorores,
A puero meritis dedita turba tuis,
Æterno sanctoque tui inflammantur amore,
Certatim grates & tibi persoluunt,
Aruaque Thespiades fusæ per aprica puellæ
Exercent dextras in tua dona agiles.
Hæc apium intexit casiæ: metit hæc amaranthos:
Illa rosis pingit lilia puniceis.
Altera septenas modulatur pollice chordas,
Et similes chordis voce sonos animat.
Illa tuum nomen, bifidi super ardua montis
Culmina, corticibus scalpit in arboreis.
Nec iam Nisigena aut thyasos inducit Iaccho,
Aut iacet hesternâ membra grauis crapulâ:
Musarum manibus sed serta tibi interplexa
Fert vigil, & mentis ipse suæ dominus.
O cælo dilecte, tui flos vnice sæcli
Salue, at, & proprijs macte potens opibus.
Nec tibi sit Crassos mirari diuite ab auro,
Amplaque ab auratis atria porticibus:
Aut Arabo aduectas Indóve ex æquore merces
Expetere, aut succis vellera lota Tyri:
Ista leues iactent animos per fanda nefanda,
Tu cape pugnatæ præmia militiæ.
En ego te niueis subuectum ad sidera pennis
Mnemosynæ statuo conspicuum ante pedes:
Et capiti impositâ immortali è fronde coronâ,
Hæc tua circumeat tempora, temporibus
Omnibus intemeranda: micantem fulgida ad Arcton
Dum stabit Crescæ torta corolla deæ.
Sic ille. adsensu plausere Aganippides vno,
Et patriâ Phœbus plausit ab Ortygiâ;
Ipseque thyrsigerum mouit caput Eumus Euan?
Fallor? an ad plausum cor mihi subsilijt?

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS IOANNI WAMESIO, I.C.

VT leuiter immutẽ versus poëtæ veteris, *Ex Legibus xij. tabul. fragmenta aliquot restituta apud Plinium.*
Qui vtuntur vino veteri sapientes puto:
Et qui libenter veterum scripta perlegunt.

Me quidem etiam illa antiquissima delectant legum veterum verba. è quibus pauca, quæ apud Plinium nuper emendaui, facio iudicij tui vir clarissime.

Plinius lib. XVIII. cap. III.

Frugem quidem aratro quæsitam furtim noctu pauisse ac secuisse, puberi xij. tabulis capital erat, suspensumque Cereri necari iubebant grauiùs in hominibus conuictum: impubem Prætoris arbitratu verberari, noxámve duplionémve decerni.

Pul-

Exemplum ubi Praetor, Consul dictus. Pulcra lex. sed in postremis verbis menda est, quam tollo sic, *noxæ ve duplionem decerni.*
1. Quod ait, *Prætoris arbitratu verberari:* Prætorem accipio Consulem. Nam Decemuirorum tempore, hauddum creari Prætores: sed id nomen in Cõsulibus erat. Varro apud Nonium, *Quod eidem dicebantur Consules & Prætores: quòd præirent populo; Prætores, quòd*
Varro apud Nonium correctus, *consulerent Senatum*, (ita lego, non vt vulgò, *Senatui*) *Consules*. Mansit autem nomen Prætorum in Consulibus, vt Io. Zonaras tradidit, ad x. viros exactos, id est, ad L. Valerium & M. Horatium coss. Zonaræ adseuerationem confirmat vnicum, quod sciam, exemplum huius legis: cùm de eius fide tamen alij dubitarint.
11. Hoc ampliùs moneo, verba illa *Suspensumque Cereri necari*, in suspicione mendi esse. nec Suspendi Cereri aut necari, temerè inuenias in formulis legum antiquis. at, *Cereri sacer esto, Ioui sacer esto*, solemnis sanctio fuit, ideoque videndum ne Plinius si fortè scripserit *Sacratumque Cereri.*

Plinius lib. xxi. cap. iii.

iii. *Inde illa xij. tabularum lex: Qui coronam parit, ipse pecuniáve eius virtutis ergô arguitur.*

Puto leg. *virtutis ergô arduitor.* Arduo, duplex Archaismus. Primum Arduo pro adduo, r, loco d. vt Arfines, Aruocati: deinde Duo, pro Do, cetera lex recta est: & nollem doctissimum Ræuardum mutasse. quod docebo in Commentarijs ad xii. leges.

Libro xi. cap. xlv.

iv. *Est in aure imâ memoriæ locus, quem tangentes attestantur.*

Despice quæso, nec habebis quod ex his verbis elicias. Præclarè emendo ad morem ve-
Mos antestandi. terem. *tangentes antestantur.* Nam in Antestatione memoriæ caussâ, actor auriculâ imam tangebat antestati, cum hoc verbo, Memento. Allusit Virg. *Cynthius aurem Vellit & admonuit:* & est apud Laurinos lapillus, in quo caput sculptum & manus aurem atterens cum verbo Græco, μνημόνευε. Caue igitur dubites quin huc Plinius respexerit. Legem ipsam de Antestatione, quæ legitur apud interpretem Horatij his verbis: SI VIS VOCATIONI FVAT TESTAMINI, IGITVR EM CAPITO ANTISTARI. puto sic emend. SI VIS VOCATIONI FVAT, ANTESTAMINOR: NI IT, AVREM CAPITO ANTESTATI.

EPIST. XXVII.

I. LIPSIVS PETRO DIVAEO.

ITA valeam mi Diuæ, vt anxium me habuit hos dies tua valetudo. Virorum bo-

norum & patriæ amantium magna raritas est: &, vt hęc tempora fluunt, magna necessitas. Eò magis gauisus sum meliùs factum esse tibi: & quia ab animo iam satis firmum te esse cognoui, misi Notas aliquot meas in Panegyricis illis, quorum lectione olim capiebaris. Spero non solùm non molestã tibi fore lectionem rerum talium: sed vt in Alphonso rege iuçundam & salutarem, quem fama est è grauissimo morbo Q. Curtij solâ lectione recreatum atque refectum. In Nazarij Panegyrico ad Constantinum. *Panegyrici scriptores variè emendati.*

Pag. 207.

Non enim qui bellorũ euentus solet esse, per varios & volubiles casus maris, dubius errauit. 1.

Probo tuum, *Mars dubius.* Pag. 215.

Tu ferocissimis regibus Ascarico & conrte suo captis tantâ laude res bellicas auspicatus es, vt iam inauditæ magnitudinis obsidem teneremus. 11.

Viennensis lib. *vt eam*: sed scrib. *vt famam*. & paullò pòst, *Chamauos*, non *Clamasos*.

Pag. 225.

Inuadis primus aciem, solus irrumpis, obumbrant euntem telorum irriti ictus, sonat ictibus vmbo, securus his, quos cùm trabalis hasta deiecit, insultans ferus proterit. 111.

Videtur scripsisse, *sonat ictibus vmbo, securibus cassis, quas. Ferum* pro equo posuit, vt Virg.

Pag. 227.

Quónam modo te potens Africa, quanto lætitia fremitu, quàm insolenti voluntate iactasti? IV.

Rectum, *voluptate.* Pag. 228.

Nam & calamitate obsessis finis est voti miseriâ liberari, & mox facultas miseriarum parum grata est nisi lætitia consequatur. v.

Optimè verò tu, *vacuitas miseriarum.* In Panegyrico Latini Drepani ad Theodosium.

Pag. 108.

Ita multiplici circumuentus metu, quasi parum habeam timere quod video quod timeam. VI.

Deest vox: fortè leg. *timere quod video, cogito quod timeam.* Pag. 141.

At vbi impulsa acies, fronsque laxata, ire præcipites, aut gloriando fugere. VII.

Scrib. *glomerando fugere.* In Panegyrico Flauiensium nomine ad Constantinum.

Pag. 238.

Vt igitur in prædicandis laudibus patriæ meæ verecundia modum fecit, ne arroganter insurgerem: ita in commemorandis eiusdem malis, & meus dolor & tuarum aurium consuetudo cohibebit. Nihil enim libenter audis, nisi quos pro tuis gratuleris. VIII.

Emendo, *nisi quod pro tuis pertuleris.* Vale.

INDEX EPISTOLARVM LIBRI QVINTI.

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVAESTIONVM LIBER QVINTVS.

EPISTOLA I.

I. Lipsius Carolo Sigonio, V.C.

VETVS verbum est, Sigoni, Sabini quod volunt somniát: idem ego fortassean fecerim in aliquot Liuij locis. de quibus tamen opinio tantùm mea fuerit, iudicium tuum esto.

Liuius corrigitur. Lib. xxii. de pugnâ ad Thrasymenum:

I. *Postquam in patentiorem campum pandi agmen cœpit, id tantùm hostium, quòd ex aduerso erat, aspexit: à tergo ac super caput detectæ insidiæ.*

Hæsit in hoc loco Glareanus, & Detectæ, inquit, positum est pro simplici Tectæ. De sententiâ, non fallitur: de verbi illius vsu, vereor vt cuiquam probet. In meo libro est, *super caput decepte insidiæ.* Fallor, Sigoni? an volentibus Musis emendaui? *super caput decepère insidiæ.* Hellenismus est, & vsus verbo Decipiendi Liuius, vt Latini vulgò, Fallēdi, & vt Græci τὸ λανθάνειν passim. Ibidem:

II. *Quòd orta ex lacu nebula campo quàm montibus densior sederat, agminaque hostium ex pluribus vallibus ipsa inter se satis conspecta, eóque magis pariter decurrerunt.*

Res ipsa & Liuij tota narratio clamat leg. *pluribus collibus*, non, *vallibus.* Maximā enim partem exercitus in montibus Annibal in insidijs posuerat. Eodem libro, inferiùs:

III. *Romæ in Auentino, & Ariciæ nunciatum erat sub idem tempus lapidibus pluisse: & multo cruore signa in Sabinis cædis, aquas è fonte calidas manasse.*

Priora puto Liuium scripsisse, *lapidibus pluisse, & multo cruore Signiæ.* Ita restituo, pro *signa.* & notum est Italiæ oppidum. Deinde, *In Sabinis Cædis aquas è f. c. manasse.* Illud *Cædis*, nomen aliquod loci in Sabinis, mihi ignoti. nec succurrit, quomodo emendandum. Aliter, quin hæc eius loci vera lectio sit, præter te, nemo mihi eripiet.

EPIST. II.

I. Lipsius Fulvio Vrsino.

Nonij [illegible] NONIVM Marcellū quotiens lego, Fului, cum indignatione & cum inuidiâ lego. Innideo, quòd ille bardus, blennus, buco, tot præclaris scriptoribus sit vsus: indignor, quòd id ipsum quod agere voluit, tam solutâ, tam lentâ manu egerit. Saltem plura ex scriptoribus proposuisset, accuratiùs libros inspexisset, cum iudicio explicasset, collocasset: si non magnam laudem homini; tamen illud Lucilij diremus,

Sarcinatorem esse summum, suere centonem optimè.

nunc dum omnia carpit, cōcipilat, mutilat: quid aliud ille fecit, quàm quod Pentheo Bacchæ? Quamquam fortasse Nonij non omnis hæc culpa est: partes pro parte accusandi, quorum inscitiâ & incuriâ effectum, ne id, quod reliquum erat, esset reliquum. Nos tamen, si potest, aliquot membra sanemus. In Putidum.

Cato Originum lib. ij. Si inde ignauus putidas, atque senticosas commeatu monere volebat. *Apud Nonium Cato emendatus.*

Lego, *Is indu naues putidas atq; senticosas commeatum ponere nolebat*, vel *endo naues.*

In Immortalitus.

Turpilius Hetærá: Sat me vt meum cor voluptatibus dat, immortalitus se obeulit mihi hæc facultas. *Et plura Turpilij.* I.

Scribo, *Saeine vt m. c. voluptatibus stat? immortalitus s. o. m. h. faculeas.* Stare voluptatibus, eleganter dixit, vt Sisenna, *cælū caligine stare;* Titinnius, *agrum stare sentibus.* quasi dicas, plenum esse voluptatibus, caligine, sentibus. Simillima est illa oratio mulieris Plautinæ, *Saeine parua res est voluptatum in vitá?* & sic ordiri dictionem Comici solent. In Saucij.

Turpilius Epiclero: Patrocmantem vbi factum audierit saucius. II.

Fortè, *Patroclum autem v. f. audierit saucium.* De Achille tergiuersante pugnare, nisi interfecto Patroclo. In Spissum.

Turpil. Canephoris: Ita est, verum haud facilè est venire illi, vbi ipsa est sapientia. Spissum est iter adipisci aut posse, nisi cum magná miseriá. III.

Elegantissima γνώμη, & quam libens restituero. —— *ita est,*

Verùm haud facile est venire illò vbi ipsa est sapientia:
Spissum est iter, adipisci haut possis nisi cum magná miseriá.

Ex illo *spissa*, feci *ipsa*. cetera correctio aperta: & versus Trochaïci.

In Confidentia.

IV. *Turpilius Leucadiá: Videntur frigus incessum, quàm est confidens dijs tunc perdunt.*

Lego, *Viden' tu Frygis incessum? quàm est c.? di istunc perduint.*

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

NVPTIAS parare te audio, mi Lernuti, in vxore cui Iuno & Venus fauerunt, id est dotata & formosa. Exspectas bona verba? Non possum meliora illis Plautinis,

—— *sospes*

Iter incipe hoc, vt vxori tuæ semper sis superstes
Vt potior Pollentia sis, vincasque vxorem.

Mihi crede. rem magnam optaui, & quam Hercules non est consecutus. Parabam Epithalamios versus mittere: sæpiùs vocâti non adfuerunt Musæ. Brugas ad nuptias tuas demigrasse dicebantur. Eorum vicem Quæstionem adfero nuptialem. Dic mihi, cur partem eam quâ sperata tua est, Iulia Augusti F. Nauim vocarit? Notus est iocus. Rogâti conscio libidinum, quâ arte cùm tam vulgò se vulgaret, liberos tamen simillimos produceret Agrippę? *non enim*, respondit, *nisi plená nauim tollo vectorem.* An temerè & fortè ad nauim mulier acuta (sic enim fuit) allusit? an potiùs, quia antiquitas hortum muliebrem, inter alia nomina, Nauim dixit? Quod apparet ex Plauti Mænechmis, Scænâ, Sine fores: & Milite, Scenâ, Rem omnem. Idem de se voluerunt illæ feminæ in Aristophanis Lysistrate:

Nauis in ob canu intellectibus

Οὐδὲν γάρ ἐσμεν πλὴν Ποσειδῶν, καὶ σκαφή.

& ab eadem mente adolescens ille in Concionatricibus:

Πῶς ἂν δικαιοῦν ἀμφιῆκας διαινοίμην;

Sicut & Concha.

Videntur & Concham dixisse metaphorâ simili. Plauti Rudente seruus ad Venerem:

Ignoscere his te conuenit, metus has vt id faceant, subegit:

Te ex conchá natam esse autumnant, caue tu harum conchas spernas.

Vides quàm licenter! nec petam veniam. Sermo de nuptijs est, & velis nolis Lernuti, aliter hæc facta non constant.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS HENRICO STEPHANO.

Liuius fide liber restitutus.

APVD Liuium oratione P. Sempronij adhortantis ad erumpendum, legimus.

Lib. XXII.

Capi ergo mauultis, inquit, ab auarißimo hoste? æstimarique capita vestra pretio? & exquiri ab interrogantibus Romanus ciuis sis an Latinus socius? vt ex tuâ contumeliâ & miseriâ alteri honos quæratur non tibi? Non vos quidem L. Aemilij, qui se benè mori quàm turpiter viuere maluit, & tot fortißimorum virorum, qui circa cumulati iacent, similes estis. I.

Optimè liber vetus, *vt ex tuâ contumeliâ & miseriâ alteri honos quæratur? non. siquidem L. Aemilij, qui se,* &c. Vide audaciam Correctorum, qui reliquas illas voces ineptissimè inseruerunt. Statim:

Ferro atque audaciâ iter fit quamuis per confertos hostes. cuneo quidem, hoc laxum atque solutum agmen ac si nihil obstet, transibimus. II.

Liuij sententia comparet, vereor vt verba. Nam vetus illa vltima sic, *ac si nihil obstet ius scias.* intricata lectio, ex quâ hoc tamen elicio, τὸ *transibimus*, Liuij verbum non esse.

In oratione Manlij Torquati de redimendis captiuis.

Viam non ad gloriam magis, quàm ad salutem ferentem demonstrat: ducem se in patriam, ad parentes, ad coniuges ac liberos facit: vt seruemini, deest vobis animus? III.

Liber meus, *demonstraret duces in patriam.* Legendum, *demonstrat: reduces in patriam.*

Ibidem:

Nisi quis credere potest fuisse qui erumpentibus quin erumperent, obsistere conati sunt: aut non inuidere eos cum incolumitati tum gloriæ, &c. IV.

Vide locum totum, nec dubitabis quin leg. sit, *fuisse, vt erumpentibus quin erumperent obsistere conati sint: at non inuidere.* Omnia ita vetus, nisi, quòd *at* restitui, pro *aut.* Verbi *Fuisse* elegans vsus latuit Correctores.

EPIST. V.

I. LIPSIVS ANDREAE PAPIO.

EGO verò, Papi, scientiam non amo sine prudentiâ: nec solùm quibus doctior fias legenda sunt, sed etiam quibus melior. Nosti illud,

* Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἂν μὴ νοῦς παρῇ.

* Quàm nil scientia, absit si sapientia.

Ad hoc postremum, in Latinjs, vnicum aio Senecam esse, grauem scriptorem, ô dij! & quem qui diligenter legerit, præcepta eius imbiberit: tollere caput supra omnia humana possit. Eâ te non videor perdere operam, cùm illi corrigendo operam do. quod faciebam hodie in his locis. Epist. LV.

De Seneca aliquot locis correcta.

I. *Longum mihi comitatum dederat mala valetudo repentè me inuasit.*

Scri-

Sc tibe, *Longum mihi commeatum.* Commeatum dare, honestè ductum à re militari: id est, diu me morbus dimiserat, nunc repentè adortus.

Epist. LXXII.

II. *Beatus verò & virtutis exactæ tūc se maximè amat cùm fortißimè expertus est: & metuenda ceteris non tantùm fert, sed amplexatur. multoq; audire mauult [tantò] melior quàm fortior.*

Ennij correctio in Nonio. Scito monachale glossema esse, legendumque, *audire mauult melior quàm fortior.* Idem vsus fuit apud veteres verbi Clueo. Notaui in versu Ennij apud Noniū, Cluet: *Per gentes cluebat omnium miserrimus.* vel, *clueat.* Ita lego. Vulgò est, *Per gentes esse cluebat.*

Epist. LIX.

III. *Et quomodo finem vitæ imponere poterit, qui epistolæ non potest? Vale ergo, quòd libentiùs quàm mortis moras lecturus es.*

Leg. *mortes meras.* Nam tota antè Epistolā de morte.

Epist. LXXXI.

IV. *Ille qui in scenâ elatus incedit & hæc resupinus dicit,*

Impero Argis, regna mihi liquit Pelops
Quà ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Isthmos.

Apud Cic. veteris poetæ emend. Versus caussâ scrib. *Imperito Argis.* Puto ex his Ciceronem emendandum in Oratore ad Brutum: *Verba legenda sunt potißimùm benè sonantia, non sed ea vt poëtæ exquisita ad sonum, sed sumpta de medio —— Quà Pontus Helles —— superat modum.* legendumque: *Quà Ponto ab Helles*, siquidem ad hunc versum respexit.

Epist. XX.

V. *Exemplum Epicuri referam: cùm Idomeneo scriberet, & illum à vitâ speciosâ ad fidelem stabilemque gloriam reuocaret, rigidæ tunc potentiæ ministrum & magna tractantem.*

Omnino leg. *regiæ tunc potentiæ.* Idomeneus ille, minister regis.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HERE inter scyphos de Martialis Epigrammate emendando inieceram. visus es lentè & vix adsentiri. Vide Epigramma ipsum, & iterùm ad suffragium redi. *Martialis emend. Epig.*

Lib. II. in Næuolum.

I. *Atque vnam vestire tribum tua vellera possunt*
Apula non vno quæ grege terra tulit.
Tu spectas hiemem succincti lentus amici,
Prô scelus, & lateris frigora tuta times.
Quantū erat, infelix, pannis fraudare duobus
Quid renuis? non te, Næuole, sed tineas?

Frigora tuta in sententiā frigent. Vidit hoc Domitius, & reposuit *trita.* Puto verū esse *tute.* Adeò, inquit, amicus friget, vt tuipse vereri possis, ne frigus eius permânet ad te. Dignum hîc notâ. Latus à Martiali dictum, Lateronem & qui latus legit. Quâ mente idem, alibi: *Idem iterum.*

Eutychus ille, tuum Castrice dulce latus.

& Seneca: *Viri feminæque contendunt, vter latus det illis.* Lib. III. in Lupercum.

Sed nihil erucæ faciunt bulbique salaces, II.
Improba nec prosunt iam satureia tibi.
Cœpisti puras opibus corrumpere buccas:
Sic quoque non viuit sollicitata Venus.

Emēdo, *Puras Opicus corrumpere.* Opicis populis frequens rerum turpium vsus, Festus in voce Oscum. Inde vulgò vsurpari cœptum, Opicus ἀῤῥητοποιὸς, infandæ libidinis, qualem hîc tangit Martialis. Ausonius:

Eunsu Syriscus inguinum ligurritor
Opicus magister. Quia igitur Ligurritores, Opicos dicebant: eâ re, arbitror, Iuuenalis mures facetè Opicos dixit, à lingendo: *Iuuenalis explicatus.*

Et diuina Opici rodebant carmina mures.

Quamquam ibi Glossarius ab H. Stephano vulgatus agnoscere videatur, *Apici.*

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IACOBO TAYO, V. N.

QVAE cum patre meo amicitia tibi fuit, Vir nobilis, eam libens non retineo solùm, sed, quod in me est, augeo. Et herclè verum dicā, consensio maior est naturæ nostræ. Nam, vt scis, pater meus ad arma potiùs fuit, quàm ad litteras: nos contrà, animi cultum & quietem præoptamus, & alumni Musæ videri volumus, quàm Martis. Hæc Liuiana mitto, ex quirendi iudicij tui. *Liuiana emendationes.*

Lib. XXVI.

Secutæ defectionem earum Hybla & Magella sunt, & ignobiliores quædam aliæ. I.

Vetus, *& Marcella:* sed leg. *Macella.* Nominat Polybius lib. I. & Marmor vetustum Romæ de rebus Duillij, quod in antiquis expressi.

Pòst:

In æde Concordiæ Victoria quæ in culmine erat, II.
fulmine icta decussaque ad Victorias quæ in ante fixæ erant hæsit, neque inde procidit.

Lego, *quæ in antefixo erant.* Festus, *Antefixa, quæ ex operi figulino tectis adfiguntur sub*

 stilli-

ſtillicidio. Liuius lib.xxxiv. *Iam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes, & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridentes.* Ibidem:

III. *Sacerdotes publici aliquot eo anno mortui ſunt, & noui ſuffecti.*

In manſſ. *aliquanti eo anno mortui*. & ſic Plautus, Salluſtius, alijque loquuntur. Canem & furcam ijs qui immutarunt.

In Siculorum oratione contra Marcellum.

IV. *Certè præter mœnia & tecta exhauſtæ vrbis & refracta deum delubra, dis ipſis ornamentiſque eorum ablatis*, &c.

Addenda vox ex vet. libro, *refracta ac ſpoliata deûm del.*

De rogatione L. Attilij Tribun. pl.

V. *De iis rebus quid fieri velitis vos rogo Quirites. Plebs ſic iuſſit: quod Senatus maxima pars ſentiat, qui aßidetis, id volumus, iubemuſque.*

Iterùm vocem addit vetus, *Senatus iuratus maxima*. Lego, *Senatus iurati*. & valdè ea additio ad ſententiam facit. Notum eſt, grauioribus in rebus Senatum iuratum ſententiam dixiſſe. exempla apud Ciceronem. Illud, *qui aßidetis*, quid in hac ſolemni formulâ valeat, qui explicauerit, vir eſto. Liber meus, & ante Sigonium alij, *qui adſidens*. Ego taceo.

EPIST. VIII.

I. LIPSIVS ANDREAE SCHOTTO.

De Agellij nomine.

GELLIVM an Agellium dicemus, qui noctes Atticas ſcripſit? Agellium conſtanter libri ſcripti, etiam illud optimæ notæ fragmentum Giſelini appellant:

Agellij Noctium Atticarum lib. x. explicit.
Incipit xii. Feliciter. C. Aurelij Romuli,
Cecropias noctes doctorum exempla virorum
Donat habere mihi nobilis Euſtochius.
Viuat, & æternùm lætus bona tēpora ducat,
Qui ſic dilecto tanta docenda dedit.

Hęc in fine libri Noni, vt vulgata diſtinctio eſt, in membranis illis leguntur. Priſcian. etiam nomina propria deducit à Seruo Seruilius, ab Agello Agellius. Dignum notâ de numero libri. Ita & xi. eadem appellāt, qui nobis Decimus. vt ſuſpicio ſit librum è prioribus vulgò periſſe. Vide iſta lib. ix. cap. I.

Idem ſcriptor variè correctus.

I. *Quod de ſagittâ & lapide dixit, hoc de omni ferè miſsili telo dici poteſt.*

Abeſt ab illis, *telo*.

II. *At ſi editiora mittas, & ad percutiendum supernè aliquid manum & oculos collimes: quò modus à te datus fuerit, eò telum ibit quod ieceris.*

Ibi eſt, *ſi in editiora*, &c, *conlinies*, &c, *quò modus à te datus tulerit.*

Nam defendere & offendere inter ſeſe aduerſa ſunt, quorum alterum ſignificat ἐμποδὼν ἔχειν, alterum ἐκποδὼν ποιεῖν, quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur. III.

Auctior aliquantis verbis ſcripta lectio; *ἐμποδὼν ἔχειν, id eſt, incurrere in aliquid & incidere: alterum ἐκποδὼν ποιεῖν, id eſt, auertere atque depellere.* nec hærebis, quin hæc interpretatio ab ipſo Agellio ſit. Cap. IV.

Qui ſi impenſiùs fortè laudauerint pulchras arbores, ſegetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes paſtu atq; cultu opimas. IV.

Membranæ, *partu atque cultu optimas*. rectè.

Cap. VI.

Vngo, vnctus, vnctito: Scribo, ſcriptus, ſcriptito: Moneo, monitus, monito. V.

Quis legit monitare? Benè in ſchidis, *Moueo, motus, motito.*

Cap. VII. De folijs olearum.

Et quæ pars eorū fuerat inferior atque occultior, eam ſuprà fieri atq; exponi ad oculos & ſolem. VI.

Alij volunt, *ſuprà ferri*. In illis, *ſuperfieri*. optimè, vt Lucret. Confieri. à Superfio & Confio. Cap. IX.

Quando ex poëmatis Græcis vertendæ mutandæque ſunt inſignes ſententiæ. VII.

Ibi eſt, *imitandæque inſign. ſentent.* paſſionis ſignificatione: & rectè.

Primum omniū diuerſum eſſe dicebat Probus, quod apud Homerū quidē virgo Nauſicaa, &c. VIII.

Scripta lectio, *Primum omnium id viſum eſſe dicebant Probo, quod apud*, &c. germana & cana veritas. Refert enim hæc Agellius audita à Probi diſcipulis: *Memini*, inquit, *me audiſſe ex Valerij Probi diſcipulis.*

Studia atque oblectamenta in venando Dianæ honeſtè apteque dicit. IX.

Ibidem, *aperteque dicit*. benè. & ſtatim, *pharetram tantùm*, non, *tamen*.

EPIST. IX.

I. LIPSIVS IACOBO PAMELIO, THEOLOGO.

AVDIO te, clariſſime Pameli, in emendando Tertulliano eſſe. Maior, an vtilior à te res ſuſcepta, neſcio. Scriptorem plenum antiquæ & reconditæ doctrinæ, corrigere arduum: eumdem correctum dari, non ſolùm veſtra Theologorum intereſt, ſed noſtra omnium qui litteras Græcas Romanaſque tractamus. Tanta in eo viro & tam varia eruditio fuit. Ita in efficiendo, labor: in effecto, laus ingens tibi pro-

De Tertulliani loco [illegible]. proponitur. Notabam olim hunc locum in Apologiâ.

Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, omnibus dis proponit. Omnes illi imaginum suggestus insignes, monilia crucium sunt: suppara illa vexillorum & candelabrorum stolæ crucium sunt.

Lego, *imaginum suggestus insignis.* correctio, de sensu, non leuis. Signa cohortium intellegit, in quîs imagines Cæsarum aureæ & argenteæ gradatim ad hastâ aliæ super alias erant adfixæ. Imaginum rotunda forma, clypei dicti. Formam eiusce rei sæpiùs in marmoribus vidimus & nummis vetustis. Hanc congeriem imaginum doctissimus scriptor Suggestum vocat. quasi dixerit, contextum. Statius lib. I. Siluarum.

Signa cohortium. & imagines signorum.

——– celsa procul aspice frontis honores
Suggestumque comæ.

Glossę veteres, *Suggestû*, ὄγκος. Hasdem imagines intellexit Tacitus Histor. lib. I. *Viso comminus armatorum agmine vexillarius comitantis Galbam cohortis, dereptam Galbæ imaginem solo adflixit.* & alibi: *Ipso Kalend. Ianuar. die dirumpunt imagines Galbæ, quarta legio promptiùs, duodeuicesima cunctanter.* Sed in Tertulliano illud, *candelabrorum*, sauè quàm acutè Scaliger vertit, *candes labarorum*. In priscis tamen editionibus, *Cantabrorum* legitur, & in Minutio qui hunc locum æmulatus: *Nam & signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum, quid aliud quàm aurata cruces sunt & ornatæ?* Nisi & hîc placet *labara*. aut si fortè vtrobique, *Contabra*, à contis.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IACOBO SVSIO, V.N.

Si vacas Vir nobilissime (etsi quando tu studijs non vacas?) velim considerare te hos Liuij locos, quos meo animo, non pessimè emendaui, lib. XXII.

Emendantur Liuiani loci quatuor.

Statim initio:

I. *Duos se Consules creasse, vnum habere, quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esset magistratus: id à domo, publicis priuatisq; Penatibus, Latinis ferijs actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, secû ferre. nec priuatum auspicia sequi.*

Offendit in hoc loco Glareanus, nec tam immeritò quàm videri vult Sigonius. Nam vitiata & scriptura & distinctio tota est. Restituo, *Quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esset? Magistratus id à domo,* &c. clara lectio, confirmata etiam à codice meo.

Infrà:

His Senatusconsultis perfectis L. Cornelius Lentulus Pontifex Maximus consulente collegio Pontificum, omnium primùm populum consulendum de Veresacro censet: iniussu populi voueri non posse. II.

Lectio vetus, *consulente collegio Prætorum*. Dico verum esse, *consulente collegium Prætore.* Persuadet Romana cõsuetudo, quâ talibus in rebus receptum, vt in absentiâ Consulum Prætor ad collegium referret. at collegium ipsum numquã solet consulere Pontificem, quod hæc lectio velle videtur. Nequi vltrà dubitet, de Prætore hoc ipsum Liuius antè dixit, *Senatus quoniam Fabium belli cura occupatura esset, M. Æmilium Prætorem ex collegij Pontificum sententiâ, omnia ea vt maturè fiant curare iubet.*

Infrà, de Fabij imperio æquato cũ Minutij.

Ipse quâ grauitate animi criminantes se ad multitudinem inimicos tulerat, eadem & populi in se sæuientis iniuriam tulit. accepitsque in ipso itinere litteris Senatusconsulti de æquato imperio, satis fidens, &c. III.

Quomodo est vt Senatusconsultum de æquato imperio Fabius acceperit, cùm nullũ fuerit? Nam planissimè hoc plebiscitum fuit; non SC. nec quidquam magis inuito Senatu extortum. Audi Minutium ipsum: *Itaque plebiscitum quo oneratus magis quàm honoratus sum, primus antiquo abrogoque.* Ait, *Plebiscitum.* Ergo emendo, *acceptis in ipso itinere litteris Senatus de æquato i.* Nam Senatus hæc atque talia de rep. scribere ad prouinciales magistratus solet. Exempla infinita.

Posteà:

Tum Fabius primò clamore pauentium audito, dein conspectâ procul turbatâ acie: Ita est, inquit, non celeriùs quàm timui deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquatus imperio Annibalem & virtute & fortunâ superiorem videt. sed aliud iurgandi tempus. IV.

Plutarchus, qui multa à Liuio, hoc dictum Fabij effert, Ὡς τάχιον μὲν ἢ ἐγὼ προσεδόκων, βράδιον δὲ ἢ αὐτὸς ἔσπευδε Μινούκιος ἑαυτὸν ἀπολώλεκε. vt videatur hîc inductâ negatione leg. *Ita est, inquit, celeriùs quàm timui.* nisi placet interrogantem pronuntiasse. At sequentibus verbis lectio vetus erat, *Fabio æquatum imperio.* primusque Valla immutauit. Credo verius fore, *En Fabio æquatum imperio: Annibale & virtute & fortunâ superiorem videte.* Illud, *En*, repetij ex syllabâ votis prioris. Est autem amara & viro graui apta irrisio, quam Sarcasmon vocant.

EPIST.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS PETRO DIVAEO.

Nos quidem, mi Diuæe, de historiâ scribendâ sæpè agitauimus: cùm hæc tempora intueor, vereor vt frustrà. Quis enim ille tam confidens aut tantis ceruicibus, qui audeat historiam vsquequaque veram scribere? quis tegum illa κρύφια, &c, vt Tacitus noster appellat, *arcana imperij* prodi vult? Denique vbi illa Iuuenali!

Simplicitas, cuius non audeo dicere nomen?

Hæc si absunt, & si per adulationes & vanitates explenda narratio est: audebo dicere, pereat potiùs historia. Scis fremuisse nos sæpè in lectione scriptorum nostri æui: & ex antiquis bilem mihi etiam mouet Velleius. Ælium Seianum omnibus virtutibus accumulat, & quasi in theatro plenâ manu dilaudat. Os historici! at nos eum scimus natum & exstinctum exitio generis humani. Liuiam Augustam, post multas laudes, dijs quàm hominibus similiorem feminâ concludit. Iam de Tiberio, flagitium sit si vsquàm aliter quàm vt de Ioue immortali loquatur. Hæc liber & ingenuus animus qui ferat? Contrà vt Germanici Cæsaris virtutes vbique callidè dissimulat? vt Agrippinam, & quibus alijs infensior Tiberius credebatur, obliquè premit? Quid multa? non aliquid quàm mancipium aulæ agit. Dices, intuta illis temporibus veritas fuit. Fateor. sed vera scribere si non licuit, falsa non debuit. Nemo silentij caussam reddit. Hoc nobis, mi Diuæe, hactenus faciendum censeo. Ceterùm in illo ipso Velleio, antiquitatis caussâ, vide has Notas.

Velleius Paterculus adulator in historiâ.

Libro II.

Eius bini loci restituti.

Pietas sua Cæsarem penè obstructis hieme Alpibus in vrbem traxit ad tutelam imperij. eum veris initio reduxit in Germaniam, in cuius medijs finibus ad caput Iuliæ fluminis hiberna digrediens princeps locauerat.

De Iuliâ flumine Germaniæ dubito. & fortean leg. *Lupiæ fluminis.*

De clade Varianâ.

Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia munit, se magnitudine suâ, non fiduciâ hostium metiens: qui Cimbricam Theutonicamque militiam Italiæ minabantur. vltra Rhenum cum exercitu transgreditur, Armenio territo, quem arguisse pater & patria contenti erant.

Spuria & inepta lectio est à patre Rhenano. Nam vetus editio, *cum exercitu transgreditur, arma interfecti, quæ arguisse.* Ad illa vestigia verissimè emendaui, *arma infert, quæ arcuisse.* Non solùm, inquit, Tiberius reppulit & arcuit arma Germanorum, quod vnum exspectabatur, sed vltrò etiam intulit.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO SVO.

Qvod in hominibus singulis, mi Victor, idem in gentibus vsuuenit, vt aliæ iudicio plus valeant, aliæ ingenio. Germanis plerisque ingenij celeritas, & facilitas quædam insita, ad doctrinâ numquam defuit: defuit illud acre & politum iudicium. idem est in illo tractu omni Septemtrionis. At Italis peculiaris est laus iudicij, sicut & populis ijs qui pertinent ad Meridiem aut Ortum. Nostra Gallia interiecta media est, &, vt Nonius loqui Ciceronem voluit, ambobum quasi cinnus. Non omnia peccat igitur amicus ille noster, qui multum defert Italis. peccat in eo, quòd nec laudari nec corrigi æquo animo fert nisi ab Æneadis. Quæso, an quia Galli cor non habent? qui mihi quidem hodie sic perpoliti videntur omni genere doctrinæ, vt nihil intersit præter cælum & solum. Exemplo sint vel Brugæ vestræ. Versum illum Lucretij de quo scripseram, lib. II. inuenies:

De Lucretij versu emendatio.

Huc accedit vt summa res nulla sit vna,
Vnica quæ gignatur, & vnica solaque crescat:
Quin cuiusque siene secli, permultaque eodem
Sunt genere: in primis animalibus indice mente.

Exemplo in suo quoque genere animalium docere vult non esse vnicum sæclum. sed aptè postremo versu emendo, *in primis, animalibus inijce mentem.* Vide & has in Nonio obseruationes.

Nonius in Genitiuus pro Ablatiuo.

Lucilius emendatur.

Lucilius lib. IX. Si nihil ad faciem, & si olim lupa prostibulumque Nummi opus atque absit. Videtur Iunius legere voluisse, *Nummi opus sit & absit*: longè à Lucilij, & longiùs à Nonij mente. quomodo enim hîc Genitiuus pro Ablatiuo? Gloriari apud te liceat, benè correxi, *Si nihil ad faciem, & solùm lupa prostibulumque: Nummi opus atque assis.* Si non quæritur, inquit Lucilius, eximiâ facie scortum, sed tantùm vile aliquod & è numero togatarum: nummo vno & asse res conficit. Nonius autem sic accepit quasi Nummi opus dixisset, pro Nummo est opus: sed verius

veriùs videtur opus nummi, vt rem esse dicimus vnius nummi. In Contari.

Et Nonium. *Contari, curationem differre. Virg. vj. Qui nobis contando restituit rem.*

Mira interpretatio, & illa Iunij correctio, *curationem deferre*, vt Varro loquitur, etiam mirior. vnde enim hæc sententia ex versu Virgilij? Tu lege, *cum ratione differre*, & hoc elici Nonius voluit.

In Compos.

Attius. *Attius Clytæmnestrâ: Cur me miseram irridet magis, compotem & multis malis?*

Scribo, *magnis compotem, &* Compos malis. pro malorum. vt Plautus, *Vino modò cupidæ estis*, pro vini: & Turpil. Expers malitijs:

Item Turpilius: tribus locis. *Educta vt par est, expers malitijs*. idem Plautus, *Eo more expertem te factam aduenions offendi domum.*

In Dominus.

Turpilius Philopatro: Fortè eo die meretricis ad me de leuitate Atticæ vt cùm venerat, quidam dixerat quæ cœnam apud me Thais atque Erotium Antiphila Pythias: ego extrâ cubui dominâ.

Sunt Trimetri versus, vt solet in Narrationibus: sic componendi & corrigendi:

—— fortè eo die
Meretrices ad me delenificæ Atticæ
Conuenerant, condixerantque cænam apud
Me, Thais atque Erotium, Antiphila, Pythias:
Ego dextrâ accubui dominâ.

Emendaui, *dextrâ accubui*, quia de conuiuio sermo est, in quo se dominam dextro loco accubuisse ait.

In Inuitate.

Turpil. Thrasyleonte: Onera mensam, talos, vinum in hæc huiusmodi, quibus rebus vita amat tam inuitari solem.

Sunt pariter Trimetri, corrigo,

Onguenta, mensam, talos, vinum, hæc huiusmodi,
Quibus rebus vita amantum inuitari solet.

ex sententiâ Nonij, qui Inuitari interpretatur Delectari. Quod scripsi pro *Onera Vnguenta*, siue antiquè, *Ongenta*: tamen scibis Iunium nostrum maluisse *Coronam, mensam.*

In Insolens.

Turpil. Demetrio. Timere occœpit interdum oscitarier ineptus. Quid mihi vellem ex insolentiâ nesciebam.

Numeros & lectionem restituo,

Timere occœpi & interdum oscitarier:
Ineptus, quid mi vellem, ex insolentiâ
Nesciebam.

est adolescentis cuiuspiam sermo, qui narrat initium sui amoris. Ad eam rem malim etiam, *Et tremere occœpi*, Non enim timor tam occupat amantes quàm tremor.

EPIST. XIII.

I. LIPSIVS GERARDO FALCKENBVRGIO.

HVI! tam longum silentium tuum? cui tamē vt possim ignoscere facit migratio tua. Nam ita mihi adolescens vestras dixit, qui nuper prehendit me in foro, migrasse te ad illustrem Comitem Benthemium. Gratulor fortunæ tuæ, sed inuideo quieti. Nam nos hîc iterùm in medijs turbis. Belgica nostra numquam sic tumuit. qui motus quorsum euadant

—— θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, ait ille. Considera sodes hæc Liuiana.

Lib. XLV. De Perseo capto. De Liuij loco quæsitum.

Pullo amictus pallio Perseus ingressus est castra, nullo suorum alio comite, qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret.

Vetus lectio erat, *Pullo amictus illo Perseus.* Turnebus lib. XVI. legit, *Pullo amictus villo.* Sigonius suspicatur, *Pullo amictu ille ingressus.* vt *Perseus* sit glossema. Sed aliud mehercle subest. Mirum ni ab epitomâ scribendi diffusus error, legendumque, *Pullo amictu simul filio Perseus.* quasi scriptum fuerit, *s̄ filio.* nec nimiùm adfirmo de verbis, de sententiâ scio Liuium hoc voluisse. Docent verba sequentia, *nullo suorum alio comite.* non dixisset, *alio*, si Perseus ingressus solus. Docet & historia. Simul filio Hellenismus. nam Perseus vnâ cum maiore filio perductus ad Consulem. & inde Romam fuit. Liuius pôst: *& Persea quidem cum maiore filio Philippo traditos A. Posthumio, in custodiam misit*, &c. Præter oscitantiam scribentium, corrumpendo etiam loco fuit ignarum genus dicendi, Simul filio: vt Græci vsurpāt suum ἅμα. Tacitus, *Laodicem, simul Magnetibus, transmisi.* & Annal. V. *Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Caluisio Sabino, maiestatis postulantur.* Nemesianus in Cynegetico: de catulis,

Hos igitur genetrice simul, iam vere sereno
Molli pasce sero.

Id est, Catulos simul & genetricem siue fœtam.

EPIST. XIV.

I. LIPSIVS FRANCISCO MODIO.

EGO verò libere te monui nuper, caueres eos qui cauendi. Nónne hoc ipso amicus? Nam adsentari, subseruire, secundas ferre,

ferre, passim nascitur: libertas & castigatio, tantùm in pectore verè amico. Talis tibi sum, talis ero:

Lucilius correctus apud Nonium, in Grauc.

Habeasque animo, mihi admodū caussam grauem
Fore, quæ me ab vllo commodo abducat tuo.

vt obiter concinnem versus Lucilij. Librum recentem N. à prælo quem miseras legi. quid quæris? numquam illa Calui munera sic perdiderunt Catullum, vt me ista lectio. O Chimæram libri, digni Cæsijs & Aquinijs! Quod quæris de loco Lampridij, in Antonino Alagabalo, cùm turpissima & nefaria stupra illius belluæ narraret,

Explicatum vetus dictum, Concide magire.

Nupsit & coijt, vt & pronubum haberet, clamaretque Concide magire.

quid sit illud Concide magire? Suspicor vsitatam aliquam vocem fuisse nuptialem, & quasi inter iocos Fescenninos. Nam concidendi verbum, inter verba nequitiæ est. Pomponius apud Nonium in Rhetorissas:

Pomponius emendatus.

Dolasti vxorem nunc, eapropter me cupis
Concidere, & iam rhetorissas ——

Cædere & concidere in verbis Venereis.

ita lego, non *Dotasti*. In Apuleio lib. IX. *At verò adulter rectißimus inclinatam vxorem fabri securè dedolabat.* Cædendi etiam verbum inter turpia, iuxtà ac Concidendi. Laberius, *Neque aliter hunc pædicabis: quomodo video adolescenti nostro cædis hillas.* Lucilius, —*vetulam atque virosam vxorem cædam potiùs, quàm castrem egomet me.* Plautus etiam ita iocatus est Casinâ, *Attate cædundus tu homo es, nimias delicias facis.* quem iocum aliter non est intellegere. Hinc Ciceronis locum interpretor perceptum à paucis lib. III. in Verrem de Epistolâ Timarchidis:

Plautini ioci sententia.

CVM L. VVLTEIO QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE CONCIDE. *Videte quā valdè malitiæ suæ confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. iam hoc, cæde concide, nónne verba domo patroni depromere videtur ad omne genus nequitiæ accommodata?*

Ciceronis locus illustratus.

Ecce. aio esse verba nequitiæ, & ex nequissimi hominis C. Verris domo profecta. scilicet ob eam quam posui caussam. Sed quod in Lampridio additur, Concide magire, ad coquum: ideò obtinuisse quasi prouerbij loco puto, quia libenter veteres Comici in coquos proferebant hos iocos. Plautus sæpè, vt Aululariâ:

ST. *Postquā obsonauit herus, & cōduxit coquos*
Tibicinasque has apud forum, edixit mihi,
Vt dispertirem obsonium hic bifariàm.
COQ. *Metu quidē herclè, dicā palàm, nō diuides.*
Si quò totum me ire vis, operam dabo.
ST. *Bellum & pudicum verò prostibulū popli.*
Pòst siquis vellet te, haudnon velles diuidi.
Atqui ego istuc Anthrax alioniorsum dixeram
Non istuc quod tu insimulas ——

Vbi notandum Partiendi verbū obscænum esse vt Diuidere. Et qui inibi sum, quid vetat coniecturam meam de his versibus adscribere? Nam duos illos sic lego:

Partiri & dispartire intellectu obscæna.

Plautus correctus.

Me tu quidē Hercle, hic tam palā, non diuides.
Si quoi totum me reij vis, operam dabo.

& sequenti item versu, *Post siquis vellet, hau, non velles diuidi?* interrogando. Hau, interiectio comica. Sed desino, & de Plauto, proprium si Musæ volent, est opus.

EPIST. XV.

I. LIPSIVS M. ANTONIO MVRETO, V.C.

QVIDQVID Ciceroniani sentiant, ego verò plures Orationes Plinij superesse vellem. Panegyrico ad Traianum sanè capior: &, siquid iudico, species in eo comparet veri Atticismi. Scio & te idem sentire M. Antonij Ergo non malè positā operam putabis: si ex eo libro pauca, quasi transiens, emendem. Ab initio Gryphianæ editionis.

E Plinij Panegyrico ablata aliquot menda.

Pag. 361.

Discernatur orationibus nostris diuersitas tēporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint hactenus vt Deo, nunc nusquam vt numini blandiamur: non enim de tyranno, sed de ciue; non de domino, sed parente loquimur. I.

Emendo, *cui, quando sint acta. Nusquam vt deo nunc, nusquam.* syllabis diuulsis, quæ imperitè coaluerant. Ibidem:

Et populus quidem Romanus dilectum principem seruat, quantoque paullò antè concentu formosum alium, hunc fortißimum personat, &c. II.

Lego, *dilectum principum seruat*, id enim dicit, populus ipse Ro. discernere & eligere inter principes nouit, & secundùm cuiusque mores, laudes aptare.

Pag. 365.

Solus ergo adhuc, cui pro munere tanto paria accipiendo fecisti, imò vltrà dantem obligasti. III.

Scribendum, *qui pro m. t. &c, vltrò dantem.* acutâ sententiâ. Paria facere, quod Seneca & Icti Pariare dicunt.

Pag. 368.

At quo temperamenta, di boni, potestatem fortunamque tuam moderatus es Imperator? Tu titulis & imaginibus & signis: ceterùm modestia, labore, vigilātiâ, dux, & legatus, & miles. IV.

Distinguo, *moderatus es? Imperator tu titulis.*

Pag.

Pag. 376.

V. *Quàm dissimilis nuper alterius principis transitus ille, non populatio fuit, cùm abactus hospitum exerceret, &c.*

Lego, *transitus ille, imò populatio*: sic enim quasi corrigitur.

Pag. 379.

VI. *Ambulas inter nos non quasi contingas, copiamque tui, non vt imputes, facit.*

Acumen apparebit si scribas, *inter nos, nos quasi.*

Pag. 403.

VII. *Tu delubra non nisi adoraturus intras, tibi maximus honos excubare pro templis postibusque prætexi. Sic fit vt summum dei inter homines fastigium seruent, cùm deorum ipse non adeptus.*

Interpolata ista. repono, *fastigium serues, cùm deorum ipse non adoptes.* Hoc ipso deus haberis, inquit, quòd dei honores non adfectas. Verissima sententia: quâ vtinam personent aures Principum nostrorum!

Pag. 405.

VIII. *Et quis iam locus miseræ adulationis restabat, cùm laudes Imperatorum ludis etiam & comessationibus celebrarentur, saltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur.*

Emendo, *ludis etiam & commissionibus.* Simile mendum suprà notaui in Senecâ.

Pag. 409.

IX. *In hac ciuitate tertium consulatum princeps generis humani vt prægrauem recusasti? Tantóne Papirius etiam & Quintius moderatior? Augustus Cæsar, & pater patriæ?*

Lege, *Tantóne Papirijs etiam & Quintijs moderatior Augustus, & Cæsar, & pater patriæ?* Nam compatat modestiam Traiani cum Papirio & Quinctio, qui tamen sæpiùs coss.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS PHILIPPO LANNOYO, A TOVRCOIGNE, NOBILISSIMO IVVENI.

NON dicam gratiæ caussâ. sed mehercle ceperunt me nuper sermones tui tincti humanitatis & doctrinæ notis: & quidem suprà quàm ab ætate illâ exspectetur. Quàm peritè regiones describebas & vrbes! quàm appositè rebus nostris historias veteres accommodabas, Græcas Latinasque! Et inter hæc vnica modestia tua elucebat, & desiderium discendi. Macte esto generose anime. hi gradus sunt non solùm ad æquandam illustris parentis tui gloriam, sed etiam superandam. Sed quia me auctore & monitore multus es in Liuio. vide has lib. 11. obseruationes.

Liuij complures loci emendati.

Salis quoque vendendi arbitrium, quia impenso pretio venibat in publicum, omni sumptu adempto concessum priuatis. I.

Inculcata vox est ab imperitis. Libri vett. *in publicum omni sumptu, ademptū priuatis.* quam lectionem tuetur Turnebus lib. IV. Aduer. at mihi impensè placet Diuæi coniectura, *in publicum omni sumpto.* vt Senatus salem omnem in publicum sumpserit, & ipse plebi distribuerit.

Pòst de Porsenâ.

Ipse in plano ripisque Tiberis castra posuit; nauibus vndique accitis & ad custodiam positis, ne quid Romam frumenti subuehi sineret: & vt prædatum milites trans flumen traijcerent. II.

A veteri meo abest vox *positis.* & benè. sic enim leg. & dist. *nauibus vndique accitis: & ad custodiam, ne quid R. f. s. fineret, & vt prædatum.* duplicem enim caussam refert nauium accitarum.

Infrà, de bellorum Auruncis:

Nec magis post prælium quàm in prælio cædibus temperatū est: ne ab obsidibus quidem qui ccc. accepti numero erant ira belli abstinuit. III.

Scriptus codex, *ira belli hostilis abstinuit*, credo fuisse, *iram belli hostis abstinuit.* elegantissimo genere dicendi, quod in Plauto occurrit sexcenties.

Statim:

Vineis incensis, multis hostium vulneratis & occisis, consulum quoque alterum (sed verum nomen auctores non adiciunt) graui vulnere ex equo deiectum propè interfecerunt. IV.

Vetus, *sed vtrùm, nomen non adiciunt.* rectè.

Infrà de Nexis:

Magno natu quidam cum omnium maiorum suorum insignibus se in forum proiecit. V.

Quæ ista omnium maiorum insignia. an imagines & ceræ? Scilicet hæc illi in vinculis ad manū erant. Quid? quòd ne nobilis quidem fuit? Dionysius militarem illi tantùm gloriam tribuit: Liuius ne nomen quidem ponit, non omissurus si nobilis fuisset. Vide autem, litteræ mutatione omnis illa nobilitas corruit. nam leg. *malorum suorum.* Quæ insignia malorum fuerint, statim addit.

Obsita erat squalore vestis, fœdior corporis habitus pallore ac macie perempti. VI.

vbi meus liber, *pallore ac [veste] macie perēpti.* voce alieno loco insertâ. quam suprà sic restituo, *fœdiorque veste corporis habitus.* nam &, *Fœdiorque* habet, non *Fœdior.*

VII. Lib. III. de Quinctio.

Hoc duce sæpè pulsi foro Tribuni, fusa ac fugata plebs est: qui obuius fuerat multatus nudatusque abibat.

Malim, *notatusque abibat.*

Infrà:

VIII. *Igitur Tribuni vt impediendæ rei nulla spes erat, de proferendo exercitu agere, eò magis quòd & augures,* &c.

Suspicor deletâ voce leg. *de proferenda agere.* ex ipsâ sententiâ. cùm, inquit, Tribuni impedire rem non possent, differre tamen tentabant. Proferre exercitum, Romanum non est.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CORNELIO VALERIO.

Turnebus libens merito defensus. POSTREMVM Ciceronem Lambini vidi, & in eo multa mutata; quædam, quod nollem, addita. Libertas fortasse hæc visa est illi; mihi acerbitas. Nam quale est quod de optimo vno omnium quos Sol vidit Turnebo scribit, & quidem varijs locis? quem disertè plagij accusat. Momordit hominem, quòd Turnebus aliquammultis locis incurreret in easdem coniecturas. vide quid commentus sit. *Paginæ*, inquit, *Ciceronis mei madidæ & recentes à prælo deferebantur ad Turnebum. hinc illæ lacrimæ.* O Iupiter, audis hæc? vt plagiarius sit Turnebus? non credam hoc sexcentis Lambinis. Eeamus, si vis, Lambine, ad iudices, pagina vna Turnebi lecta hominem absoluit: tibi periculum est à litterâ illâ quam lex Memmia siue Remmia minatur. Sanè mi Valeri vellem abstinuisse eum ab istis: vellem & alibi in adfirmando paullò timidiorem. Post eum in Cicerone non pauca notaui. videbis *Ciceronis correctio in Academ.* nunc ista.

Academicorum lib. IV.

I. *Vt enim re verâ videamus, quàm longè videbimus? Ego Catuli Cumanam ex hoc loco regionem video, Pompeianum non cerno.*

Emendo, *Catuli Cumanum ex hoc loco è regione video.* & sanè placet. Dissertatio ista habita fuit Baulis, & è regione oppositum erat *Et tres alia in libris de Oratore.* Catuli Cumanum.

Lib. I. de Oratore.

II. *Sanè inquit. vellem non constituissem in Tusculanum me hodie venturum esse Lælio.*

Videor adgnoscere hîc malam manum, & adhibuerim libens scalpellum, *vellem non constituissem in Tusculanum hodie Lælio*, cetera inserta à scholiaste sunt, cui ignotus elegans verbi Constituere vsus. Iuuenal.

Aut si constituit, solitoque decentius exit.

& alibi:

Hic vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ.

Lib. II. de Oratore in locis.

Cùm Q. Opimius Consularis qui adolescentulus male audîsset, festiuo homini Egilio, qui videretur esse mollior nec esset, dixisset: —— Quid tu Ægilia mea? Quando ad me cum tuâ colu & lanâ venis? III.

Nonius hunc locum laudâs in voce Colus, legit, *Quid tu Decilla mea:* ita enim omnes eius libri. Vt dubium non sit quemcumque illum poëtam veterem, cuius is versus, scripsisse, *Quid tud Egilia*, more antiquo, d. additâ. Sic igitur & Cicero emendandus.

Ibidem:

Cùm ille se custodiæ caussâ diceret in castris remansisse: non amo, inquit, nimiùm diligentes. IV.

Reponenda elegátior dictio, *se custodiæ diceret*, erasâ voce, *caussa*, quæ merum glossema. Scriptû ita repperi in cod. Vaticano: Lambini etiam libro vni eadem scriptura insuit. miror sequi eum non potuisse. Similis illa corruptio Liuiana est, libro XXXV.

Et in Euripo Romani milites pauci castellum custodiæ caussâ loci communiebant. At tu lege, *custodiæ loci*, glossâ teiectâ. *Liuius item correctus.*

EPIST. XVIII.

I. LIPSIVS IOANNI RAMO, I.C.

IN Edicto Prætoris apud Vlpianum, L. III. De sepulc. violato, mendum hærere puto.

SIQVIS IN SEPVLCRO DOLO MALO HABITAVERIT, AEDIFICIVMVE ALIVD, QVAMQVE SEPVLCRI CAVSSA FACTVM SIT, HABVERIT, IN EVM IVDICIVM DABO. *In Pãdectis locus duo.*

Ita enim Florentina lectio concipitur, ex quâ restituo. QVAMDE SEPVLCRI CAVSSA. Quamde antiqui, pro Quàm. nec est absurdum. Prætorem eâ voce vsum, quam, non dicam Ennius — *muro fretus magis quamde manu vi*, sed etiam Lucretius vsurpare sustinuit: *Antiqua vox Quãde.*

Clarus ob obscuram linguâ magis inter inanes Quamde grauis Graios.

Eadem lege §. Aduersus.

Aduersus eos qui cadauera spoliant præsides seueriùs interuenire; maximè si manu armatâ aggrediantur.

A ve-

A veteri ratione scribendi facilis restitutio, *Præsid' est*, siue *Præsidis est*: ne alij se vltra torqueant vocibus contra libros inculcandis. Tu vir clarissime iudicabis.

EPIST. XIX.

I. Lipsivs Petro Pythoeo, V.C.

In Petronio Arbitro duæ maculæ. IMMENSVM tibi, Pythœe, Petronius debet: liceat & mihi, si fas est, venire in partem nominis tui. Binas in eo maculas videbar posse eluere: primam in Querelâ Encolpij:

I. *Ergo me non ruinâ terra potuit haurire? non iratum etiam innocentibus mare ausugi? Iudicium harenæ imposui, hospitem occidi, vt inter audaciæ nomina mendicus exsul in diuersorio Græcæ vrbis iacerem.*

Lego enim, *non iratum etiam innocentibus mare? Ausugi iudicium, harenæ imposui.* Tangit præteritas suas historias. iudicium intellegit de adulterio, quia vxorem Lychæ corruperat: arenæ imposuit, quia damnatus ad ferrum nescio quâ fortuitâ ruinâ terræ euasit. de quâ anteà, *Non taces gladiator obscæne, quem de ruinâ harena dimisit?* & fortasse locus iste integer est, & tolli potest defectus nota. certè ad hanc terræ ruinam etiam illa pertinent, *Ergo me non ruinâ terra potuit haurire?* Sed nos diuinamus: exstatet illa pars Petronij, tem scitemus.

Ibidem:

II. *Et quis hanc mihi solitudinem imposuit? adolescens omni libidine impurus, & suâ quoque confessione dignus exsilio: stupro liber, stupro ingenuus, cuius anni ad tesseram venierunt, quem tamquam puellam conduxit, etiam qui virum putauit. Quid? ille altero die qui tamquam toga virilis stolam sumpsit, qui ne vir esset à matre persuasus est.*

Non negabis verum esse, *Quid ille alter ô dij? qui tamquam.* de duobus querela est, Ascylto & Gytone.

EPIST. XX.

I. Lipsivs Ægidio Vliegerio.

AMO curam & industriâ tuam in discipulis informandis. Mihi crede, qui tales istos è primariâ nobilitate adolescentes ad rectam doctrinę viâ ducit, non solùm de ipsis benè meretur, sed de vniuerso genere humano. Nam ex hoc quasi seminario deliguntur, qui olim vrbes, prouincias, regna administrent. Atqui administratio sine prudentiâ esse non potest, nec prudentia sine doctrinâ. Sed in primis velim eos frequentes esse in historiâ, nunc quidem in Liuio, posteriùs in Sallustio, Tacito. quos à prudentiâ ciuili & præceptis fateri debemus Liuio esse instructiores: sed huic ætati minimè aptos, propter adstrictam breuitatem. Subnotabam nuper hæc è Liuij libro XXXIX. de M. Catone. *Liuij quattuor loci auxilio libri emendati.*

I. *Hunc sicut omni vitâ, ita tum petentem premebat nobilitas, cōsenserantq; præter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat, candidati omnes ad deiciendum honore eum.*

Lectio scripta præfert, *ita tum præsentem premebat nobilitas coierant à populo præter L. Flaccum*, longè sanè diuersa à vulgo. Emendo, *ita tum prensantem premebat nobilitas: coierant propalàm præter.* Nam Prensare & Coire propria huius rei verba. At illud, *à populo.*

Infrà:

II. *Eum puerum per lasciuiam cùm cauillaretur, exprobraret Consuli persæpè solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus ab Româ esset vt obsequium amatori iactaret.*

Ex meo eod. scribo, *amatori venditaret.*

Posteriùs:

III. *Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. in demortui Cn. Cornelij Lentuli locum creatus erat Sp. Posthumius Albinus.*

Vetus alio ordine, alijs verbis, *comitia habita erant in mortui Cn. Cornelii in loco auguris sufficienter creatus Sp. Posthumius.* vnde eruo hanc lectionem, *Comitia habita erant in mortui Cn. Cornelij Lentuli locum auguris sufficiendi. creatus Sp. Posth.* reliqua in Liuio glossæ.

Infrà, de morte Annibalis.

IV. *Nec magnam nec memorabilem ex inermi proditoque Flamininus victoriam feret. mores quidem populi Rom. quantum mutauerit, vel hic dies argumento erit.*

Rectè vetus, *quantum mutauerint.* dixit enim πατρικῶς, vt Varro. *Prosodiæ reliqua non mutāt.*

EPIST. XXI.

I. Lipsivs Stephano Pighio.

ALIVS scriptor in aliā rem vtilis. E Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum historicis, eloquentiæ non multum; rerum & morum veterum immensam copiam est haurire. Quā fini dum lego, & in moribus & in verbis quædam notaui, quæ facio, doctissime Pighi, iudicij tui.

In Spartiano mendum apertum. Spartianus in Antonino Caracallâ.

Et cùm Germanos subegisset, Germanicum se appellauit vel ioco vel seriò, vt erat stultus & demens. asserens si Lucanos vicisset, Lucanicum se appellandum.

Facilè video Germanici nomen hîc non esse germanum. Nam ex totâ narratione apparet Spartianum de ridiculo aliquo & insitato cognomine sensisse. atqui Germanicum nomen nec leue illis temporibus nec ridiculum. Quid? quòd ipse Spartianus eam scriptutam refellit post aliquot lineas, *Datis ad Senatum post victoriam litteris, Parthicus est appellatus. nam Germanici nomen patre viuo fuerat consecutus.* vides? si patre viuo appellatus Germanicus, quomodo cōstat illa prior narratio, vt tunc demum? Vitium ergo aperui, medicinam nullus video: & à te eam Spartianus exspectat. Nisi fortè, *Carmanos*, & *Carmanicum.* Quod in Lucanici nomine ridet, non est mirum: propter nomen vulgatum Lucanicæ. Martialis:

Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Idem scriptor correctus. Idem in Seuero.

Huius dictum est, cùm ex humili per litterarum & militiæ officia ad imperium pluribus gradibus fortuna dixisset, Omnia, inquit, fui, & nihil expedit: Periit Eboraci in Britanniâ.

Mihi videtur dictum sic concipiendum, *Omnia fui, & nihil. Expeditione periit.* ita emendo, vel *Ex pedibus.* Vtraque lectio apta historiæ.

Et Lampridius. Lampridius in Alagabalo.

Ad præfecturam Prætorij saltatorem qui histrioniam Romæ fecerat, adsciuit: Præfectum vigilum, Gordium aurigam fecit. Præfectum annonæ, Claudium Censorem.

Lego, *Claudium mensorem.* vet, vt in Cuiacij libro scripto esse admoneor, *tonsorem.*

Et Iulius Capitolinus. Iulius Capitolinus in Pertinace.

Ipse prætereà Cornificiam insanissimè dicitur dilexisse: libertos aulicos vehementissimè compressit. vnde grande quoque odium contraxit.

Puto scrib. *insanissimè dilexit.* id valet, vsque ad insaniam; & quod sequitur, *vehementissimè.* glossa est istius. ergo deleatur.

Idem in Galienis duobus.

Carpenta cum mimis & omni genere histrionum: pugiles facculis, non veritate pugilantes.

Aldina editio, *pugiles facculis.* scribo, *baculis*, & intellegit Rudes gladiatorum.

Vulcatius Gallicanus in Auidio Cassio.

Enumerauit deinde omnes Principes qui occisi essent, habuisse caussas quibus mererentur occidi: nec quemquam facilè bonum vel victum à Tyranno, vel occisum. dicens meruisse Neronem, debuisse Caligulam, Othonem & Vitellium, nec imperare voluisse. Nam de Pertinace & Galbâ paria sentiebat, cùm diceret in Imperatore auaritiam esse acerbissimum malum.

Quàm ridiculum quod hîc legimus de Pertinace? Nam dicuntur ista ab Antonino cui Cōmodus filius fuit. Atqui Pertinax Commodo successit. Quî fieri igitur potest, vt *In Vulcatio turpis error temporum.* de eo tamquam interfecto Antoninus loquatur, qui nondum per somnium Imperator erat: quique multis annis Antonino superuixerit? An memoriæ error Vulcatij est? an glossa nebulonis? Si Vulcatij, culpa sanè lata, vt Ic^ti^ loquuntur: si glossographi, non noua. Hæc de re Petrum Diuæum monuisse me, fateri debeo.

EPIST. XXII.

I. Lipsius Francisco Raphelengio.

De Cælesti, quod proprium Africæ numen fuit, multa studiosè & eruditè Pe- *Cælestis quæ dea.* trus Pythœus monuit. quis deus, quæ dea fuerit, non addit. Et scio sanè Venerem eam interpretari vulgò, idque pluribus scriptorum locis doceri posse: tamen Appuleius obniti videtur, & Iunonem eam facere l. vi. *Appuleius explicatus.* de Asino: *Magni Iouis germana & coniuga, siue tu Sami, quæ querulo partu tuo vagituque gloriatur, tenes vetusta delubra: siue celsæ Carthaginis, quæ te virginem vectura leonis cælo commeantem percolit, beatas sedes frequentas.* Hæc virgo cælo commeans hauddubiè Cælestis est, & illa nominis caussa. Starius de hac ipsâ Iunone virgine lib. x.

Ipsa illic magni thalamo desponsa Tonantis
Expers conubij, & timidè positura pudorem,
Lumine demisso pueri Iouis oscula libat.

Pingebatur leoni insidens. & hæc fortasse caussa cur D. Ambrosius aduersus Symmachum eam Cybelen esse crediderit in his verbis: *Vnde igitur exemplum, quòd currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele? vnde Phrygij vates, & semper inuisa Romanis non æque Carthaginis numina? quam Cælestem Afri, Mythram Persæ, plerique Venerem colunt pro diuersitate nominis, non pro numinis varietate.* quamquam & ad Iunonem referri possint. Hæc est illa Cælestis, quam Antoninus deo suo Alagabalo nuptū dedit, diligenterque

Et Dionis ab breuiator. id notandum in Xiphilino: Καὶ γυναῖκα, τὸ γελοιότατον, Ἐλεγαβάλῳ ἱερεὺς ὤν, καθάπερ καὶ γάμου παίδων τε δεομένῳ. καὶ ἐπειδὴ μήτε πολεμικὴν μήτε θορυβώδη τινὰ εἶναι αὐτὴν, τὴν Οὐρανίαν τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπελέξατο, καὶ ἐκεῖθεν τε αὐτὴν μετεπέμψατο καὶ ἐς τὸ παλάτιον καθίδρυσεν. Vbi Vraniam Dio vertit, quam Latini Cælestem.

EPIST. XXIII.

I. Lipsivs Nicolao Stvrioni.

FREQVENS antiquis fuit genus illud loquendi, *Claris maioribus, quàm vetustis:* Tacit. *Tacita mulier est bona, quàm loquens:* Plautus. & similia, in quibus Potiùs aut tale aliud intelligimus. Restituo idem in duobus Liuij locis. *In Liuio bonum genus dicendi repositum.*

Libro XXII.

Quia ea regio præsentis erat copiæ, non perpetuæ, arbusta vineæque & consita omnia magis amœnis quàm necessarijs fructibus.

Abest à veteri *magis*. optimè.

Lib. XXIX. in oratione Scipionis.

Sed illum potiùs ego traham, quàm ille me retineat: in suâ terrâ cogam pugnare, & Carthago potius præmium victoriæ erit, quàm semiruta Brutiorum castella.

Idem, *& Carthago præmium*, alterâ voce omissâ.

Lib. XXIV. de occiso Hieronymo.

Et coniectura quædam. *Ex Principibus vnus, nomine Polyneus, concionem & liberam & moderatam habuit. Seruitudinis indignitatisque expertos homines, aduersus notum malum irritatos esse.*

Suspecta in Liuio vox *Seruitudinis*. quamquam Festus notet, *Ertudo, vt seruitudo*, sic enim legendum. Vetus lectio *Seruitutidius*, diuinabam, *Seruitij tidium indignitatesque*, siue *tædium*.

EPIST. XXIV.

I. Lipsivs Iano Lernvtio.

PENDEO animi in euentu istarum rerum. quæ turbæ, quàm subitò natæ sint, vides. Non paruis de rebus, sed vtrùm Belgica sit Belgica, *Iam specimen specitur, iam certamen cernitur.* Sed hæc fortasse deus aliquis à machinâ componet, vt loquuntur Græci: nos, si fieri potest, maneamus in litteris. Taciti locum lib. III. Annalium. *Populi nomen Tacito redditum.*

Cælaletæ, Odrusæque, & alij, validæ nationes arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatem.

corruptú iam olim monui. nunc repperisse etiam videor emendationem. Nam lego, *Odrusæque & Astij*. Astios inter Thraecum populos Liuius recenset & coniungit eum Cæletis. (sic enim & in Tacito scribendum, non Cælaletis, docui) lib. XXXVIII. *Itaque cùm per saltum iret, Thracum decem haud ampliùs millia ex quattuor populis, Astij & Cæni & Maduatent, & Cæletæ ad ipsas angustias viam circumsederunt.* Quos Liuius Cænos appellat, in Plinio Cænici leguntur.

EPIST. XXV.

I. Lipsivs Victori Giselino.

QVAE in Afranio comico notaui, mitto. Apud Nonium, in Superbiter. *Afranius carptim emendatus.*

Afran Purgamento. Illa superbiter imperat. I.

Non aliàs mentio fabulæ Purgamenti, nec arbitror scripsisse Afranium. Legerim potiùs, *Afran. Priuig. Amanti illa.* I. Priuignus Afranij sæpè laudatur.

In Derepente.

Afran. Vbi derepente cum velis, facias lutum. II.
Idem Homine. Atq; ille derepente in iumentum exsilit, Contendit oculos derepente abit cælo.

Primo versu scribo, *facias lucrum*. in sequentibus malè cooluerūt bina Afranij exempla. Tu diuide sic, —— *in iumentum exsilit. Idem. Contendit. o.d. abit celox.* Celox enim leg. de naui, non cælo, suadente sententiâ & versu.

In Inaudire.

Afran. Diuortio. Nouis dictis quæso ne ille III.
inaudiat.

Lego, *Nobis dictes quæso.* perspicuè verum.

In Dicere.

Afran. Vopisco. Igitur quiescet, quoniam inter IV.
nos nuptiæ sunt dictæ, pareas istis verbis si placet. Idem. De rustico nescio cui vicino suo perpauperi eu dicat dotis paullulùm.

Diuisim scribo, *quiesce, & quoniam:* item, *parcas*, non Pareas: &, *Det rustico.*

In Speratum.

Afran. Fratriis. Curre & nuncia venire & V.
mecum speratum adduce. Videat puellam, curent, conforment iube.

Numeros & lectionem repono, —— *curre, & nuncia*
Venire me, & mecum speratum adducere.
Vide vt puellam curent.

In Implicare.

Afran. Brundis. In parte inferiore hic impli- VI.
cabatur caput fateor.

Corrige, *huic implicabatur caput fasceo.* Vale vale suauissime Victor.

EPIST. XXVI.

I. Lipsivs Lectori.

Conclusio operis. HAVE mi Lector, quisquis es. Finem facio scribendi, priusquam peruenerim ad destinatam metam: nec miraberis, si dispicies hunc motum patriæ nostræ. qui sanè motus, nescio quo fato, incurrere amant extremis laboribus meis. Sed siue placui, satis sunt ista: siue displicui, nimia. Non excusabo in scribendo breuitatem. nam ea, me iudice, propria est materiæ huius. An in syllabis corrigendis, aut litteris commutandis, periodos adhibeam, & illum ambitum Ciceronianæ orationis? verba verbis paria, & quasi dimensa coner reddere? Hoc quidem, vt Lucretius solet concludere, Desipere est. Qui aberrauit ab itinere, quærit compendio ad viam duci, non per amœna loca circumagi. idem in hoc scribendi genere est, necessario potiùs, quàm pulcro. At in verbis fui, quàm debui, antiquior. iam enim is sermo aures meas tetigit. & Plautum, inquiunt, potiùs sapit quàm Ciceronem. Vtinam verum dicerent! nam hoc volui. Epistolas scio me scribere, non Orationes: quas cùm vsus feret, inueniam fortasse qui non minùs commodè scribat quàm ipsi. At Epistolæ familiares, siue verba, siue iocos spectes, quid aliud sunt quàm exemplar Comici sermonis? Inter Comicos autem quis melior Plauto? Itaque

Quod illi maledictum esse existumant,
Eam laudem duco maximam, cùm illum exprimo
Quis vobis vniuersis & doctis placet.

Ille enim scriptor est qui puritatem, qui proprietatem sermonis suppeditet: ille qui vrbanitatem, iocos, sales, & eam Atticorum Venerem sufficiat, quam frustrà in reliquo Latio quæras. an vocant me ad illorum exemplum, qui omnes Epistolas suas vno modo scribunt? Rideant, doleant; ioca, seria tractent; doctos, indoctos compellent: idem vbique tenor est, eadem lentitudo? Non sequor. Meæ verò Epistolæ & facetum aliquid habeant, & eruditum, & remotum à captu vulgi, & quod sæpiùs repetitum placeat. In quo omine, mi Lector, desino.

INDEX

INDEX NOTARVM QVÆ

LIBRO PRIMO.

LIBRO SECVNDO.

LIBRO TERTIO.

INDEX EPISTOLARVM
LIBRI QVINTI.

IVSTI LIPSI EPISTOLICARVM QVAESTIONVM LIBER QVINTVS.

EPISTOLA I.

I. LIPSIVS CAROLO SIGONIO, V.C.

Vetus verbum est, Sigoni, Sabini quod volunt somniāt: idem ego fortassean fecerim in aliquot Liuij locis. de quibus tamen opinio tantùm mea fuerit, iudicium tuum esto.

Liuius corrigitur. Lib. XXII. de pugnâ ad Thrasymenum:

I. *Postquam in patentiorem campum pandi agmen cœpit, id tantùm hostium, quòd ex aduerso erat, aspexit: à tergo ac super caput detectæ insidiæ.*

Hæsit in hoc loco Glareanus, & Detectæ, inquit, positum est pro simplici Tectæ. De sententiâ, non fallitur: de verbi illius vsu, vereor vt cuiquam probet. In meo libro est, *super caput decepte insidiæ.* Fallor, Sigoni? an volentibus Musis emendaui? *super caput decepêre insidiæ.* Hellenismus est, & vsus verbo Decipiendi Liuius, vt Latini vulgò, Fallēdi, & vt Græci τὸ λανθάνειν passim. Ibidem:

II. *Quòd orta ex lacu nebula campo quàm montibus densior sederat, agminaque hostium ex pluribus vallibus ipsa inter se satis conspecta, eoque magis pariter decurrerunt.*

Res ipsa & Liuij tota narratio clamat leg. *pluribus collibus*, non, *vallibus*. Maximā enim partem exercitus in montibus Annibal in insidijs posuerat. Eodem libro, inferiùs:

III. *Romæ in Auentino, & Ariciæ nunciatum erat sub idem tempus lapidibus pluisse: & multo cruore signa in Sabinis cædis, aquas è fonte calidas manasse.*

Priora puto Liuium scripsisse, *lapidibus pluisse, & multo cruore Signiæ.* Ita restituo, pro *signa.* & notum est Italiæ oppidum. Deinde, *In Sabinis Cædis aquas è f. c. manasse.* Illud *Cædis*, nomen aliquod loci in Sabinis, mihi ignoti. nec succurrit, quomodo emendandum. Aliter, quin hæc eius loci vera lectio sit, præter te, nemo mihi eripiet.

EPIST. II.

I. LIPSIVS FVLVIO VRSINO.

Nonij patrocinia. Nonivm Marcellū quotiens lego, Fului, cum indignatione & cum inuidiâ lego. Inuideo, quòd ille bardus, blennus, buco, tot præclaris scriptoribus sit vsus: indignor, quòd id ipsum quod agere voluit, tam solutâ, tam lentâ manu egerit. Saltem plura ex scriptoribus proposuisset, accuratiùs libros inspexisset, cum iudicio explicasset, collocasset: si non magnam laudem homini; tamen illud Lucilij daremus,

Sarcinatorem esse summum, suere centonem optimè.

nunc dum omnia carpit, cōcipilat, mutilat: quid aliud ille fecit, quàm quod Pentheo Bacchæ? Quamquam fortasse Nonij non omnis hæc culpa est: patres pro parte accusandi, quorum inscitiâ & incuriâ effectum, ne id, quod reliquum erat, esset reliquum. Nos tamen, si potest, aliquot membra sanemus. In Puridum.

Cato Originum lib. ij. Si inde ignauus putidas, atque senticosas commeatu mouere volebat. *Apud Nonium Cato emendatus.*

Lego, *Is indu naues putidas atq; senticosas commeatum ponere nolebat*, vel *endo naues.*

In Immortalitus.

Turpilius Hetærâ: Sat me vt meum cor voluptatibus dat, immortalitus se obtulit mihi hæc facultas. *Et plura Turpilij.* I.

Scribo, *Satíne vt m. c. voluptatibus stat? immortalitus s. o. m. h. facultas.* Stare voluptatibus, eleganter dixit, vt Sisenna, *cælū caligine stare*; Titinnius, *agrum stare sentibus.* quasi dicas, plenum esse voluptatibus, caligine, sentibus. Simillima est illa oratio mulieris Plautinæ, *Satíne parua res est voluptatum in vitâ?* & sic ordiri dictionem Comici solent. In Saucij.

Turpilius Epiclero: Patrocinantem vbi factum audierit saucius. II.

Fortè, *Patroclum autem v. f. audierit saucium.* De Achille rergiuersante pugnare, nisi interfecto Patroclo. In Spissum.

Turpil. Canephoris: Ita est, verum haud facilè est venire illi, vbi spissa est sapientia. Spissum est iter adipisci aut posse, nisi cum magnâ miseriâ. III.

Elegantissima γνώμη, & quam libens restituero. —— *ita est,*

Verùm haud facilè est venire illò vbi ipsa est sapientia:

Spissum est iter, adipisci haut possis nisi cum magnâ miseriâ.

Ex illo *spissa*, feci *ipsa*. cetera correctio aperta: & versus Trochaïci.

In Confidentia.

IV. *Turpilius Leucadiâ: Videntur frigus incessum, quàm est confidens dijs tunc perdunt.*

Lego, *Viden' tu Frygis incessum? quàm est c.? di istunc perdunt.*

EPIST. III.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

NVPTIAS parare te audio, mi Lernuti, in vxore cui Iuno & Venus fauerunt, id est dotata & formosa. Exspectas bona verba? Non possum meliora illis Plautinis,

— *sospes*
Iter incipe hoc, vt vxori tuæ semper sis superstes
Vt potior Pollentia sis, vincasque vxorem.

Mihi crede. rem magnam optaui, & quam Hercules non est consecutus. Parabam Epithalamios versus mittere: sæpiùs vocâti non adfuerunt Musæ. Brugas ad nuptias tuas demigrasse dicebantur. Eorum vicem Quæstionem adfero nuptialem. Dic mihi, cur partem eam quâ sperata tua est, Iulia Augusti F. Nauim vocarit? Notus est iocus. Rogâti conscio libidinum, quâ arte cùm tam vulgò se vulgaret, liberos tamen simillimos produceret Agrippę? *non enim*, respondit, *nisi plenâ naui tollo vectorem.* An temerè & fortè ad nauim mulier acuta (sic enim fuit) allusit? an potiùs, quia antiquitas hortum muliebrem, inter alia nomina, Nauim dixit? Quod apparet ex Plauti Mænechmis, Scænâ, Sine fores: & Milite, Scenâ, Rem omnem. Idem de se voluerunt illæ feminæ in Aristophanis Lysistrate:

Nauis in obscœnum intellectus

Οὐδὲν γάρ ἐσμεν πλὴν Ποσειδῶν, καὶ σκάφη.

& ab eadem mente adolescens ille in Concionatricibus:

Πῶς ἂν δίκαιον ἀμφιλαφεῖς διανύσωμαι

Sicut & Concha.

Videntur & Concham dixisse metaphorâ simili. Plauti Rudente seruus ad Venerem:

Ignoscere his te conuenit, metus has vt id faciant, subegit:
Te ex conchâ natam esse autumnant, caue tu harum conchas spernas.

Vides quàm licenter! nec petam veniam. Sermo de nuptijs est, & velis nolis Lernuti, aliter hæc sacra non constant.

EPIST. IV.

I. LIPSIVS HENRICO STEPHANO.

Liuius fide libri restitutus.

APVD Liuium oratione P. Sempronij adhortantis ad erumpendum, legimus.

Lib. XXII.

Capi ergo mauultis, inquit, ab auarissimo hoste? æstimarique capita vestra pretio? & exquiri ab interrogantibus Romanus ciuis sis an Latinus socius? vt ex tuâ contumeliâ & miseriâ alteri honos quæratur non tibi? Non vos quidem L. Aemilij, qui se benè mori quàm turpiter viuere maluit, & tot fortissimorum virorum, qui circa cumulati iacent, similes estis. I.

Optimè liber vetus, *vt ex tuâ contumeliâ & miseriâ alteri honos quæratur? non. siquidem L. Aemilij, qui se, &c.* Vide audaciam Correctorum, qui reliquas illas voces ineptissimè inseruerunt. Statim:

Ferro atque audaciâ iter fit quamuis per confertos hostes. cuneo quidem, hoc laxum atque solutum agmen ac si nihil obstet, transibimus. II.

Liuij sententia comparet, vereor vt verba. Nam vetus illa vltima sic, *ac si nihil obstet ius scias.* intricata lectio, ex quâ hoc tamen elicio, τὸ *transibimus*, Liuij verbum non esse.

In oratione Manlij Torquati de redimendis captiuis.

Viam non ad gloriam magis, quàm ad salutem ferentem demonstrat: ducem se in patriam, ad parentes, ad coniuges ac liberos facit: vt sernemini, decst vobis animus? III.

Liber meus, *demonstraret duces in patriam.* Legendum, *demonstrat: reduces in patriam.*

Ibidem:

Nisi quis credere potest fuisse qui erumpentibus quin erumperent, obsistere conati sunt: aut non inuidere eos cùm incolumitati tum gloriæ, &c. IV.

Vide locum totum, nec dubitabis quin leg. sit, *fuisse, vt erumpentibus quin erumperent obsistere conati sint: at non inuidere.* Omnia ita vetus, nisi, quòd *at* restitui, pro *aut*. Verbi *Fuisse* elegans vsus latuit Correctores.

EPIST. V.

I. LIPSIVS ANDREAE PAPIO.

EGO verò, Papi, scientiam non amo sine prudentiâ: nec solùm quibus doctior fias legenda sunt, sed etiam quibus melior. Nosti illud,

* Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἂν μὴ νοῦς παρῇ.

* Quàm nil scientia, absit si sapientia.

Ad hoc postremum, in Latinjs, vnicum aio Senecam esse, grauem scriptorem, ô dij! & quem qui diligenter legerit, præcepta eius imbiberit, tollere caput supra omnia humana possit. Eâ re non videor perdere operam, cùm illi corrigendo operam do. quod faciebam hodie in his locis. Epist. LV.

De Seneca aliquot loca contaminata,

Longum mihi comitatum dederat mala valetudo repentè me inuasit. I.

Scri-

Scribe, *Longum mihi commeatum.* Commeatum dare, honestè ductum à re militari: id est, diu me morbus dimiserat, nunc repentè adortus.

Epist. LXXII.

II. *Beatus verò & virtutis exactæ tùc se maximè amat cùm fortissimè expertus est: & metuenda ceteris non tantùm fert, sed amplexatur, multoq; audere mauult [tantò] melior quàm fortior.*

Ennij correctio in Nonio. Scito monachale glossema esse, legendumque, *audere mauult melior quàm fortior.* Idem vsus fuit apud veteres verbi Clueo. Notaui in versu Ennij apud Noniū, Cluet: *Per gentes cluebas omnium miserrimus.* vel, *clueat.* Ita lego. Vulgò est, *Per gentes esse cluebat.*

Epist. LIX.

III. *Et quomodo finem vitæ imponere poterit, qui epistolæ non potest? Vale ergo, quòd libentiùs quàm mortis moras lecturus es.*

Leg. *mortis meras.* Nam tota antè Epistolā de morte.

Epist. LXXXI.

IV. *Ille qui in scenā elatus incedit & hæc resupinus dicit,*

Impero Argis, regna mihi liquit Pelops
Quà ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Vrgetur Isthmos.

Apud Cic. versus poetæ emend. Versus caussā scrib. *Imperito Argis.* Puto ex his Ciceronem emendandum in Oratore ad Brutum: *Verba legenda sunt potissimùm benè sonantia, non sed ea vt poëtæ exquisita ad sonum, sed sumpta de medio —— Quà Pontus Helles —— superat modum.* legendumque: *Quà Ponto ab Helles,* siquidem ad hunc versum respexit.

Epist. XX.

V. *Exemplum Epicuri referam: cùm Idomeneo scriberet, & illum à vitā speciosā ad fidelem stabilemque gloriam reuocaret, rigidæ tunc potentiæ ministrum & magna tractantem.*

Omnino leg. *regiæ tunc potentiæ.* Idomeneus ille, minister regis.

EPIST. VI.

I. LIPSIVS LVDOVICO CARRIONI.

HERE inter scyphos de Martialis Epigrammate emendando inieceram. visus es lentè & vix adsentiri. Vide Epigramma ipsum, & iterùm ad suffragium redi.

Martialis emend. Epig.

Lib. II. in Næuolum.

I. *Atque vnam vestire tribum tua vellera possunt*
Apula non vno quæ grege terra tulit.
Tu spectas hiemem succincti lentus amici,
Prô scelus, & lateris frigora tuta times.
Quantū erat, infelix, pannis fraudare duobus
Quid renuis? non te, Næuole, sed tineas?

Frigora tuta in sententiā frigent. Vidit hoc Domitius, & reposuit *trita.* Puto verū esse *tute.* Adeò, inquit, amicus friget, vt tuipse vereri possis, ne frigus eius permāneat ad te. Dignum hîc notā. Latus à Martiali dictum, Lateronem & qui latus legit. Quā mente idem, alibi: Idem iterum.

Eutychus ille, tuum Castrice dulce latus.

& Seneca: *Viri feminæque contendunt, vter latus det illis.* Lib. III. in Lupercum.

Sed nihil erucæ faciunt bulbique salaces, II.
Improba nec prosunt iam satureia tibi.
Cœpisti puras opibus corrumpere buccas:
Sic quoque non viuit sollicitata Venus.

Emēdo, *Puras Opicus corrumpere.* Opicis populis frequens rerum turpium vsus, Festus in voce Oscum. Inde vulgò vsurpari cœptum, O picus ἀῤῥητοποιὸς, infandæ libidinis, qualem hîc tangit Martialis. Ausonius:

Eunus Syriscus inguinum ligurritor
Opicus magister. Quia igitur Ligurritores, Opicos dicebant: eā re, arbitror, Iuuenalis mures facetè Opicos dixit, à lingendo: Iuuenalis explicatus.

Et diuina Opici rodebant carmina mures.

Quamquam ibi Glossarius ab H. Stephano vulgatus agnoscere videatur, *Apici.*

EPIST. VII.

I. LIPSIVS IACOBO TAYO, V. N.

QVAE cum patre meo amicitia tibi fuit, Vir nobilis, eam libens non retineo solùm, sed, quod in me est, augeo. Et herclè verum dicā, consensio maior est naturæ nostræ. Nam, vt scis, pater meus ad arma potiùs fuit, quàm ad litteras: nos contrà, animi cultum & quietem præoptamus, & alumni Musæ videri volumus, quàm Martis. Hæc Liuiana mitto, ex quirendi iudicij tui. Liuiana emendationes.

Lib. XXVI.

I. *Secutæ defectionem earum Hybla & Magella sunt, & ignobiliores quædam aliæ.*

Vetus, *& Marcella:* sed leg. *Macella.* Nominat Polybius lib. I. & Marmor vetustum Romæ de rebus Duillij, quod in antiquis expressi.

Pòst:

II. *In æde Concordiæ Victoria quæ in culmine erat, fulmine icta decussaque ad Victorias quæ in ante fixæ erant hæsit, neque inde procidit.*

Lego, *quæ in antefixo erant.* Festus, *Antefixa, quæ ex opere figulino tectis adfiguntur sub*

stillicidio. Liuius lib. XXXIV. *Iam nimis multos audio Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes, & antefixa fictilia Deorum Romanorum ridentes.* Ibidem:

III. *Sacerdotes publici aliquot eo anno mortui sunt, & noui suffecti.*

In manuscr. *aliquanti eo anno mortui.* & sic Plautus, Sallustius, aliique loquuntur. Canem & furcam ijs qui immutarunt.

In Siculorum oratione contra Marcellum.

IV. *Certè præter mœnia & tecta exhausta urbis & refracta deum delubra, dis ipsis ornamentisque eorum ablatis,* &c.

Addenda vox ex vet. libro, *refracta ac spoliata deum del.*

De rogatione L. Attilij Tribunipl.

V. *De iis rebus quid fieri velitis vos rogo Quirites. Plebs sic iussit: quod Senatus maxima pars sentiat, qui assidetis, id volumus, iubemusque.*

Iterùm vocem addit vetus, *Senatus iuratus maxima.* Lego, *Senatus iurati.* & valdè ea additio ad sententiam facit. Notum est, grauioribus in rebus Senatum iuratum sententiam dixisse. exempla apud Ciceronem. Illud, *qui assidetis*, quid in hac solemni formulâ valeat, qui explicauerit, vit esto. Liber meus, & ante Sigonium alij, *qui adsidens.* Ego taceo.

EPIST. VIII.

I. LIPSIVS ANDREAE SCHOTTO.

De Agellij nomine. GELLIVM an Agellium dicemus, qui Noctes Atticas scripsit? Agellium constanter libri scripti, etiam illud optimæ notæ fragmentum Giselini appellant:

Agellij Noctium Atticarum lib. x. explicit.
Incipit XII. Feliciter. C. Aurelij Romuli,
Cecropias noctes doctorum exempla virorum
Donat habere mihi nobilis Eustochius.
Viuat, & æternùm lætus bona tēpora ducat,
Qui sic dilecto tanta docenda dedit.

Hęc in fine libri Noni, vt vulgata distinctio est, in membranis illis leguntur. Priscian. etiam nomina propria deducit à Seruo Seruilius, ab Agello Agellius. Dignum notâ de numero libri. Ita & XI. eædem appellāt, qui *Idem scriptor variè correctus.* nobis Decimus. vt suspicio sit librum è prioribus vulgò perisse. Vide ista lib. IX. cap. I.

I. *Quid de sagittâ & lapide dixit, hoc de omni ferè missili telo dici potest.*

Abest ab illis, *telo.*

II. *At si editiora mittas, & ad percutiendum supernè aliquid manum & oculos collimes: quò modus à te datus fuerit, eò telum ibit quod ieceris.*

Ibi est, *si in editiora,* &c, *conlinies,* &c, *quò modus à te datus tulerit.*

Nam defendere & offendere inter sese aduersa sunt, quorum alterum significat ἐμποδὼν ἔχειν, alterum ἐκποδὼν ποιεῖν, quod hoc in loco à Q. Claudio dicitur. III.

Auctior aliquantis verbis scripta lectio; *ἐμποδὼν ἔχειν, id est, incurrere in aliquid & incidere: alterum ἐκποδὼν ποιεῖν, id est, auertere atque depellere.* nec hærebis, quin hæc interpretatio ab ipso Agellio fit. Cap. IV.

Qui si impensiùs fortè laudauerint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atq; cultu opimas. IV.

Membranæ, *partu atque cultu optimas.* rectè.

Cap. VI.

Vngo, vnctus, vnctito: Scribo, scriptus, scriptito: Moneo, monitus, monito. V.

Quis legit monitare? Benè in schidis, *Moueo, motus, motito.*

Cap. VII. De folijs olearum.

Et quæ pars eorū fuerat inferior atque occultior, eam suprà fieri atq; exponi ad oculos & solem. VI.

Alij volunt, *suprà ferri.* In illis, *superfieri.* optimè, vt Lucret. Confieri. à Superfio & Confio. Cap. IX.

Quando ex poëmatis Græcis vertendæ mutandæque sunt insignes sententiæ. VII.

Ibi est, *imitandæque insign. sentent.* passionis significatione: & rectè.

Primum omniū diuersum esse dicebat Probus, quod apud Homerū quidē virgo Nausicaa, &c. VIII.

Scripta lectio, *Primum omnium id visum esse dicebant Probo, quod apud,* &c. germana & cana veritas. Refert enim hæc Agellius audita à Probi discipulis: *Memini, inquit, me audisse ex Valerij Probi discipulis.*

Studia atque oblectamenta in venando Dianæ honestè apteque dicit. IX.

Ibidem, *aperteque dicit.* benè. & statim, *pharetram tantùm,* non, *tamen.*

EPIST. IX.

I. LIPSIVS IACOBO PAMELIO, THEOLOGO.

AVDIO te, clarissime Pameli, in emendando Tertulliano esse. Maior, an vtilior à te res suscepta, nescio. Scriptorem plenum antiquæ & reconditæ doctrinæ, corrigere arduum: eumdem correctum dari, non solùm vestra Theologorum interest, sed nostra omnium qui litteras Græcas Romanasque tractamus. Tanta in eo viro & tam varia eruditio fuit. Ita in efficiendo, labor: in effecto, laus ingens tibi pro-

De Tertulliani loco cancellato. proponitur. Notabam olim hunc locum in Apologiâ.

Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, omnibus dis proponit. Omnes illi imaginum suggestus insignes, monilia crucium sunt: suppara illa vexillorum & candelabrorum stolæ crucium sunt.

Lego, *imaginum suggestus insignis.* correctio, de sensu, non leuis. Signa cohortium intellegit, in quîs imagines Cæsarum aureæ & argenteæ gradatim ad hastā aliæ super alias erant adfixæ. Imaginum rotunda forma, clypei dicti. Formam eiusce rei sæpiùs in marmoribus vidimus & nummis vetustis. Hanc congeriem imaginum doctissimus scriptor Suggestum vocat. quasi dixerit, contextum. Statius lib. 1. Siluarum.

Signa cohortium, & imagines signorum.

—— celsæ procul aspice frontis honores
Suggestumque comæ.

Glossę veteres, *Suggestū*, ὄγκος. Hasdem imagines intellexit Tacitus Histor. lib. 1. *Viso comminus armatorum agmine vexillarius comitantis Galbam cohortis, dereptam Galbæ imaginem solo adflixit.* & alibi: *Ipso Kalend. Ianuar. die dirumpunt imagines Galbæ, quarta legio promptiùs, duodeuicesima cunctanter.* Sed in Tertulliano illud, *candelabrorum*, sanè quàm acutè Scaliger vertit, *candes labarorum*. In priscis tamen editionibus, *Cantabrorum* legitur, & in Minutio qui hunc locum æmulatus: *Nam & signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum, quid aliud quàm auratæ cruces sunt & ornatæ?* Nisi & hîc placet *labara.* aut si fortè vtrobique, *Contabra*, à contis.

EPIST. X.

I. LIPSIVS IACOBO SVSTO, V.N.

Si vacas Vir nobilissime (etsi quando tu studijs non vacas?) velim considerare te hos Liuij locos, quos meo animo, non pessimè emendaui, lib. XXII.

Emendatur Liuius locis quatuor.

Statim initio:

1. *Duos se Consules creasse, vnum habere, quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esset magistratus: id à domo, publicis priuatisque Penatibus, Latinis ferijs actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, secū ferre. nec priuatum auspicia sequi.*

Offendit in hoc loco Glareanus, nec tam immeritò quàm videri vult Sigonius. Nam vitiata & scriptura & distinctio tota est. Restituo, *Quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esset? Magistratus id à domo,* &c. clara lectio, confirmata etiam à codice meo.

Infrà:

His Senatusconsultis perfectis L. Cornelius Lentulus Pontifex Maximus consulente collegio Pontificum, omnium primùm populum consulendum de Vere sacro censet: iniussu populi voueri non posse. II.

Lectio vetus, *consulente collegio Prætorum*. Dico verum esse, *consulente collegium Prætore*. Persuadet Romana cōsuetudo, quā talibus in rebus receptum, vt in absentiā Consulum Prætor ad collegium referret. at collegium ipsum numquā solet consulere Pontificem, quod hæc lectio velle videtur. Nequi vltrà dubitet, de Prætore hoc ipsum Liuius antè dixit, *Senatus quoniam Fabium belli cura occupatura esset, M. Æmilium Prætorem ex collegij Pontificum sententiâ, omnia ea vt maturè fiant curare iubet.*

Infrà, de Fabij imperio æquato cū Minutij.

Ipse quâ grauitate animi criminantes se ad multitudinem inimicos tulerat, eadem & populi in se sæuientis iniuriam tulit. acceptisque in ipso itinere litteris Senatusconsulti de æquato imperio, satis fidens, &c. III.

Quomodo est vt Senatusconsultum de æquato imperio Fabius acceperit, cùm nullū fuerit? Nam planissimè hoc plebiscitum fuit, non SC. nec quidquam magis inuito Senatu extortum. Audi Minutium ipsum: *Itaque plebiscitum quo oneratus magis quàm honoratus sum, primus antiquo abrogoque.* Ait, *Plebiscitum.* Ergo emendo, *acceptis in ipso itinere litteris Senatus de æquato imperio.* Nam Senatus hæc atque talia de rep. scribere ad prouinciales magistratus solet. Exempla infinita.

Posteà:

Tum Fabius primò clamore pauentium audito, dein conspectâ procul turbatâ acie: Ita est, inquit, non celeriùs quàm timui deprehendit fortuna temeritatem. Fabio æquauit imperio Annibalem & virtute & fortunâ superiorem videt. sed aliud iurgandi tempus. IV.

Plutarchus, qui multa à Liuio, hoc dictum Fabij effert, Ὡς τάχιον μὲν ἢ ἐγὼ προσεδόκων, βράδιον δὲ ἢ αὐτὸς ἔσπευδε Μινούκιος ἑαυτὸν ἀπολώλεκε. vt videatur hîc inductâ negatione leg. *Ita est, inquit, celeriùs quàm timui.* nisi placet interrogantem pronuntiasse. At sequentibus verbis lectio vetus erat, *Fabio æquatum imperio.* primusque Valla immutauit. Credo verius fore, *En Fabio æquatum imperio: Annibale & virtute & fortunâ superiorem videt.* Illud, *En*, repetij ex syllabâ vocis prioris. Est autem amara & viro graui apta irrisio, quam Sarcasmon vocant.

EPIST.

EPIST. XI.

I. LIPSIVS PETRO DIVAEO.

Nos quidem, mi Diuæe, de historiâ scribendâ sæpè agitauimus: cùm hæc tempora intueor, vereor vt frustrà. Quis enim ille tam confidens aut tantis ceruicibus, qui audeat historiam vsquequaque veram scribere? quis regum illa κρύφια, &c, vt Tacitus noster appellat, *arcana imperij* prodi vult? Denique vbi illa Iuuenali!

Simplicitas, cuius non audeo dicere nomen?

Hæc si absunt, & si per adulationes & vanitates explenda narratio est: audebo dicere, pereat potiùs historia. Scis fremuisse nos sæpè in lectione scriptorum nostri æui: & ex antiquis bilem mihi etiam mouet Velleius. *Velleius Paterculus adulator in historiâ.* Ælium Seianum omnibus virtutibus accumulat, & quasi in theatro plenâ manu dilaudat. Os historici! at nos eum scimus natum & exstinctum exitio generis humani. Liuiam Augustam, post multas laudes, dijs quàm hominibus similiorem feminâ concludit. Iam de Tiberio, flagitium sit si vsquàm aliter quàm vt de Ioue immortali loquatur. Hæc liber & ingenuus animus quî ferat? Contrà vt Germanici Cæsaris virtutes vbique callidè dissimulat? vt Agrippinam, & quibus aliis infensior Tiberius credebatur, obliquè premit? Quid multa? non aliquid quàm mancipium aulæ agit. Dices, intuta illis temporibus veritas fuit. Fateor. sed vera scribere si non licuit, falsa non debuit. Nemo silentij caussam reddit. Hoc nobis, mi Diuæe, hactenus faciendum censeo. Ceterùm in illo ipso Velleio, antiquitatis caussâ, vide has Notas.

Libro II.

Eius bini loci restituti.

Pietas sua Cæsarem penè obstructis hieme Alpibus in vrbem traxit ad tutelam imperij. cum veris initio reduxit in Germaniam, in cuius mediis finibus ad caput Iuliæ fluminis hiberna digrediens princeps locauerat.

De Iuliâ flumine Germaniæ dubito: & fortean leg. *Lupiæ fluminis.*

De clade Varianâ.

Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia munit, se magnitudine suâ, non fiduciâ hostium metiens: qui Cimbricam Theutonicamque militiam Italiæ minabantur. vltro Rhenum cum exercitu transgreditur, Armenio territo, quem arguisse pater & patria contenti erant.

Spuria & inepta lectio est à patre Rhenano. Nam vetus editio, *cum exercitu transgreditur, arma interfecti, quæ arguisse.* Ad illa vestigia verissimè emẽdaui, *arma infert, quæ arcuisse.* Non solùm, inquit, Tiberius reppulit & arcuit arma Germanorum, quod vnum exspectabatur, sed vltrò etiam intulit.

EPIST. XII.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO SVO.

Qvod in hominibus singulis, mi Victor, idem in gentibus vsuuenit, vt aliæ iudicio plus valeant, aliæ ingenio. Germanis plerisque ingenij celeritas, & facilitas quædam insita, ad doctrinã numquam defuit: defuit illud acre & politum iudicium. idem est in illo tractu omni Septemtrionis. At Italis peculiaris est laus iudicij, sicut & populis ijs qui pertinent ad Meridiem aut Ortum. Nostra Gallia interiecta media est, &, vt Nonius loqui Ciceronem voluit, ambotum quasi cinnus. Non omnia peccat igitur amicus ille noster, qui multum defert Italis. peccat in eo, quòd nec laudari nec corrigi æquo animo fert nisi ab Æneadis. Quæso, an quia Galli cor non habent? qui mihi quidem hodie sic perpoliti videntur omni genere doctrinæ, vt nihil intersit præter cælum & solum. Exemplo sint vel Brugæ vestræ. Versum illum Lucretij de quo scripseram, lib. II. inuenies: *De Lucretij versu coniectura.*

Huc accedit vt summa res nulla sit vna,
Vnica quæ gignatur, & vnica solaque crescat:
Quin cuiusque siet secli, permultaque eodem
Sint genere: in primis animalibus indice mente.

Exemplo in suo quoque genere animalium docere vult non esse vnicum sæclum. sed aptè postremo versu emendo, *in primis, animalibus inijce mentem.* Vide & has in Nonio obseruationes.

Nonius in Genitiuus pro Ablatiuo.

Lucilius lib. IX. Si nihil ad faciem, & si olim lupa prostibulumque Nummi opus atque absit. *Lucilius emendatus.*

Videtur Iunius legere voluisse, *Nummi opus sit & obsit*: longè à Lucilij, & longiùs à Nonij mente. quomodo enim hîc Genitiuus pro Ablatiuo? Gloriari apud te liceat, benè correxi, *Si nihil ad faciem, & solùm lupa prostibulumque: Nummi opus atque assis.* Si non quæritur, inquit Lucilius, eximiâ facie scortum, sed tantùm vile aliquod & è numero togatarum: nummo vno & asse res conficet. Nonius autem sic accepit quasi Nummi opus dixisset, pro Nummo est opus: sed veriùs

veriùs videtur opus nummi, vt rem esse dicimus vnius nummi. In Contari.

Et Nonius. *Contari, curationem differre. Virg. vj. Qui nobis contando restituit rem.*

Mira interpretatio, & illa Iunij correctio, *curationem deferre*, vt Varro loquitur, etiam mirior. vnde enim hæc sententia ex versu Virgilij? Tu lege, *eum ratione differre*, & hoc elici Nonius voluit.

In Compos.

Attius. *Attius Clytæmnestrâ: Cur me miseram irridet magis compotem & multis malis?*

Scribo, *magnis compotem*, & Compos malis. pro malorum. vt Plautus, *Vino modò cupidæ estis*, pro vini: & Turpil. Expers malitijs: Item Turpilius tres loci. *Educta vt par est, expers malitijs*. idem Plautus, *Eo more expertem te factam aduenìens offendi domum.*

In Dominus.

Turpilius Philopatro: Fortè eo die meretricis ad me de leuitate Atticæ vt cùm venerat, quidam dixerat quæ cœnam apud me Thais atque Erotium Antiphila Pythias: ego extrà cubui dominà.

Sunt Trimetri versus, vt solet in Narrationibus: sic componendi & corrigendi:

—— fortè eo die
Meretrices ad me delenificæ Atticæ
Conuenerant, condixerantque cœnam apud
Me, Thais atque Erotium, Antiphila, Pythias:
Ego dextrâ accubui domina.

Emendaui, *dextrâ accubui*, quia de conuiuio sermo est, in quo se dominam dextro loco accubuisse ait.

In Inuitare.

Turpil. Thrasyleonte: Onera mensam, talos, vinum in hæc huiusmodi, quibus rebus vita amat tam inuitari solem.

Sunt pariter Trimetri, corrigo,

Onguenta, mensam, talos, vinum, hæc huiusmodi,
Quibus rebus vita amantum inuitari solet.

ex sententiâ Nonij, qui Inuitari interpretatur Delectari. Quod scripsi pro *Onera Vnguenta*, siue antiquè, *Ongenta*: tamen scibis Iunium nostrum maluisse *Coronam, mensam.*

In Insolens.

Turpil. Demetrio. Timere occœpit interdum oscitarier ineptus. Quid mihi vellem ex insolentiâ nesciebam.

Numeros & lectionem restituo,

Timere occœpi & interdum oscitarier:
Ineptus, quid mi vellem, ex insolentiâ
Nesciebam.

est adolescentis cuiuspiam sermo, qui narrat initium sui amoris. Ad eam rem malim etiam, *Et tremere occœpi*, Non enim timor tam occupat amantes quàm tremor.

EPIST. XIII.

I. Lipsius Gerardo Falckenburgio.

HVI? tam longum silentium tuum? cui tamē vt possim ignoscere facit migratio tua. Nam ita mihi adolescens vestras dixit, qui nuper prehendit me in foro, migrasse te ad illustrem Comitem Benthemium. Gratulor fortunæ tuæ, sed inuideo quieti. Nam nos hîc iterùm in medijs turbis. Belgica nostra numquam sic tumuit. qui motus quorsum euadant

—— θεῶν ἐν γούνασι κεῖται, ait ille. Considera sodes hæc Liuiana.

Lib XLV. De Perseo capto. De Liuij loco quæstum.

Pullo amictus pallio Perseus ingressus est castra, nullo suorum alio comite, qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret.

Vetus lectio erat, *Pullo amictus illo Perseus.* Turnebus lib. XVI. legit, *Pullo amictus villo.* Sigonius suspicatur, *Pullo amictu ille ingressus.* vt *Perseus* sit glossema. Sed aliud mehercle subest. Mirum ni ab epitomâ scribendi diffusus error, legendumque, *Pullo amictu simul filio Perseus.* quasi scriptum fuerit, *ſ̄ filio.* nec nimiùm adfirmo de verbis, de sententiâ scio Liuium hoc voluisse. Docent verba sequentia, *nullo suorum alio comite.* non dixisset, *alio*, si Perseus ingressus solus. Docet & historia. Simul filio Hellenismus. nam Perseus vnà cum maiore filio perductus ad Consulem. & inde Romam fuit. Liuius pòst: *& Persea quidem cum maiore filio Philippo traditos A. Posthumio, in custodiam misit*, &c. Præter oscitantiam scribentium, corrumpendo etiam loco fuit ignarum genus dicendi, Simul filio: vt Græci vsurpât suum ἅμα. Tacitus, *Laodiceni, simul Magnetibus, transmisit.* & Annal. v. *Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Calusio Sabino, maiestatis postulantur.* Nemesianus in Cynegetico: de catulis,

Hos igitur genetrice simul, tam vere sereno
Molli pasce sero.

Id est, Catulos simul & genetricem siue fœtam.

EPIST. XIV.

I. Lipsius Francisco Modio.

EGO verò libere te monui nuper, caueres eos qui cauendi. Nônne hoc ipso amicus? Nam adsentari, subseruire, secundas ferre,

Pag. 376.

v. *Quàm dißimilis nuper alterius principis transitus ille, non populatio fuit, cùm abactus hospitum exerceret,* &c.

Lego, *transitus ille, imò populatio:* sic enim quasi corrigitur.

Pag. 379.

vi. *Ambulas inter nos non quasi contingas, copiamque tui, non vt imputes, facit.*

Acumen apparebit si scribas, *inter nos, nos quasi.*

Pag. 403.

vii. *Tu delubra non nisi adoraturus intras, tibi maximus honos excubare pro templis postibusque prætexi. Sic fit vt summum dei inter homines fastigium seruent, cùm deorum ipse non adeptus.*

Interpolata ista. repono, *fastigium serues, cùm deorum ipse non adoptes.* Hoc ipso deus haberis, inquit, quòd dei honores non adfectas. Verissima sententia: quâ vtinam personent aures Principum nostrorum!

Pag. 405.

viii. *Et quis iam locus miseræ adulationis restabat, cùm laudes Imperatorum ludis etiam & comessationibus celebrarentur, saltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur.*

Emendo, *ludis etiam & commißionibus.* Simile mendum suprà notaui in Senecâ.

Pag. 409.

ix. *In hac ciuitate tertium consulatum princeps generis humani vt prægrauem recusasti? Tantóne Papirius etiam & Quintus moderatior? Augustus Cæsar, & pater patriæ?*

Lege, *Tantóne Papirijs etiam & Quintijs moderatior Augustus, & Cæsar, & pater patriæ?* Nam comparat modestiam Traiani cum Papirio & Quinctio, qui tamen sæpiùs coss.

EPIST. XVI.

I. LIPSIVS PHILIPPO LANNOYO, A TOVRCOIGNE, NOBILISSIMO IVVENI.

NON dicam gratiæ caussâ. sed meherclè ceperunt me nuper sermones tui tincti humanitatis & doctrinæ notis: & quidem suprà quã ab ætate illâ exspectetur. Quàm peritè regiones describebas & vrbes! quàm appositè rebus nostris historias veteres accommodabas, Græcas Latinasque! Et inter hæc vnica modestia tua elucebat, & desiderium discendi. Macte esto generose anime. hi gradus sunt non solùm ad æquandam illustris parentis tui gloriam, sed etiam superandam. Sed quia me auctore & monitore multus es in Liuio. vide has lib. ii. obseruationes.

Liuij complures loci emendati

Salis quoque vendendi arbitrium, quia impenso pretio venibat in publicum, omni sumptu adempto concessum priuatis. i.

Inculcata vox est ab imperitis. Libri vett. *in publicum omni sumptu, ademptũ priuatis.* quam lectionem tuetur Turnebus lib. iv. Aduer. at mihi impensè placet Diuæi coniectura, *in publicum omni sumpto.* vt Senatus salem omnem in publicum sumpserit, & ipse plebi distribuerit.

Pòst de Porsenâ.

Ipse in plano ripisque Tiberis castra posuit; nauibus vndique accitis & ad custodiam positis, ne quid Romam frumenti subuehi sineret: & vt prædatum milites trans flumen traijcerent. ii.

A veteri meo abest vox *positis.* & benè. sic enim leg. & dist. *nauibus vndique accitis: & ad custodiam, ne quid R. f. s. sineret, & vt prædatum.* duplicem enim caussam refert nauium accitarum.

Infrà, de bellorum Auruncis:

Nec magis post prœliũ quàm in prœlio cædibus temperatũ est: ne ab obsidibus quidem qui ccc. accepti numero erant ira belli abstinuit. iii.

Scriptus codex, *ira belli hostilis abstinuit,* credo fuisse, *iram belli hostis abstinuit.* elegantissimo genere dicendi, quod in Plauto occurrit sexcenties.

Statim:

Vineis incensis, multis hostium vulneratis & occisis, consulum quoque alterum (sed verum nomen auctores non adiciunt) graui vulnere ex equo deiectum propè interfecerunt. iv.

Vetus, *sed vtrùm, nomen non adiciunt.* rectè.

Infrà de Nexis:

Magno natu quidam cum omnium maiorum suorum insignibus se in forum proiecit. v.

Quæ ista omnium maiorum insignia. an imagines & ceræ? Scilicet hæc illi in vinculis ad manũ erant. Quid? quòd ne nobilis quidem fuit? Dionysius militarem illi tantùm gloriam tribuit: Liuius ne nomen quidem ponit, non omissurus si nobilis fuisset. Vide autem. litteræ mutatione omnis illa nobilitas corruit. nam leg. *malorum suorum.* Quæ insignia malorum fuerint, statim addit.

Obsita erat squalore vestis, fœdior corporis habitus pallore ac macie perempti. vi.

vbi meus libet, *pallore ac [veste] macie perẽpti.* voce alieno loco insertâ. quam suprà sic restituo, *fœdiorque veste corporis habitus.* nam &, *Fœdiorque* habet, non *Fœdior.*

VII. Lib. III. de Quinctio.

Hoc duce sæpè pulsi foro Tribuni, fusa ac fugata plebs est: qui obuius fuerat multatus nudatusque abibat.

Malim, *notatusque abibat*.

Infrà:

VIII. *Igitur Tribuni ut impediendæ rei nulla spes erat, de proferendo exercitu agere, eò magis quòd & augures*, &c.

Suspicor deletâ voce leg. *de proferenda agere*. ex ipsâ sententiâ. cùm, inquit, Tribuni impedire rem non possent, differre tamen tentabant. Proferre exercitum, Romanum non est.

EPIST. XVII.

I. LIPSIVS CORNELIO VALERIO.

Turnebus leitas meruo defensus. POSTREMVM Ciceronem Lambini vidi, & in eo multa mutata; quædam, quod nollem, addita. Libertas fortasse hæc visa est illi; mihi acerbitas. Nam quale est quod de optimo vno omnium quos Sol vidit Turnebo scribit, & quidem varijs locis? quem disertè plagij accusat. Momordit hominem, quòd Turnebus aliquam multis locis incurreret in easdem coniecturas. vide quid commentus sit. *Paginæ*, inquit, *Ciceronis mei madidæ & recentes à prelo deferebantur ad Turnebum. hinc illæ lacrimæ.* O Iupiter, audis hæc? vt plagiarius sit Turnebus? non credam hoc sexcentis Lambinis. Eamus, si vis, Lambine, ad iudices, pagina vna Turnebi lecta hominem absoluit: tibi periculum est à litterâ illâ quam lex Memmia siue Remmia minatur. Sanè mi Valeri vellem abstinuisse eum ab istis: vellem & alibi in adfirmando paullò timidiorem. Post eum in Cicerone non pauca notaui. videbis nunc ista. *Ciceronis correctio in Academ.*

Academicorum lib. IV.

I. *Vt enim re verâ videamus, quàm longè videbimus? Ego Catuli Cumanam ex hoc loco regionem video, Pompeianum non cerno.*

Emendo, *Catuli Cumanum ex hoc loco è regione video*. & sanè placet. Dissertatio ista habita fuit Baulis, & è regione oppositum erat Catuli Cumanum. *Et tres alii in libris de Oratore.*

Lib. I. de Oratore.

II. *Sanè inquit. vellem non constituissem in Tusculanum me hodie venturum esse Lælio.*

Videor adgnoscere hîc malam manum, & adhibuerim libens scalpellum, *vellem non constituissem in Tusculanum hodie Lælio*, cetera inserta à scholiaste sunt, cui ignotus elegans verbi Constituere vsus. Iuuenal.

Aut si constituit, solitoque decentius exit.

& alibi:

Hic vbi nocturnæ Numa constituebat amicæ.

Lib. II. de Oratore in Iocis.

Cùm Q. Opimius Consularis qui adolescentulus malè audisset, festiuo homini Egilio, qui videretur esse mollior nec esset, dixisset: —— Quid tu Ægilia mea? Quando ad me cum tuâ colu & lanâ venis? III.

Nonius hunc locum laudas in voce Colus, legit, *Quid tu Decilla mea:* ita enim omnes eius libri. Vt dubium non sit quemcumque illum poëtam veterem, cuius is versus, scripsisse, *Quid tud Egilia*, more antiquo, d. additâ. Sic igitur & Cicero emendandus.

Ibidem:

Cùm ille se custodiæ caussâ diceret in castris remansisse: non amo, inquit, nimiùm diligentes. IV.

Reponenda elegàrior dictio, *se custodiæ diceret*, erasâ voce, *caussa*, quæ merum glossema. Scriptū ita repperi in cod. Vaticano: Lambini etiam libro vni eadem scriptura insuit. miror sequi eum non potuisse. Similis illa corruptio Liuiana est, libro XXXV.

Et in Euripo Romani milites pauci castellum custodiæ caussâ loci communiebant. At tu lege, *custodiæ loci*, glossâ reiectâ. *Liuius item correctus.*

EPIST. XVIII.

I. LIPSIVS IOANNI RAMO, I.C.

IN Edicto Prætoris apud Vlpianum, L. III. De sepulc. violato, mendum hærere puto.

SIQVIS IN SEPVLCRO DOLO MALO HABITAVERIT, AEDIFICIVMVE ALIVD, QVAMQVE SEPVLCRI CAVSSA FACTVM SIT, HABVERIT, IN EVM IVDICIVM DABO. *In Pādectis locus duo.*

Ita enim Florentina lectio concipitur, ex quâ restituo. QVAMDE SEPVLCRI CAVSSA. Quamde antiqui, pro Quàm. nec est absurdum. Prætorem eâ voce vsum, quam, non dicam Ennius — *muro fretus magis quamde manus vi*, sed etiam Lucretius vsurpare sustinuit: *Antiqua vox Quāde.*

Clarus ob obscuram linguā magis inter inanes Quamde grauis Graios.

Eadem lege §. Aduersus.

Aduersus eos qui cadauera spoliant præsides seuerius interuenire, maximè si manu armatâ aggrediantur.

A ve-

A veteri ratione scribendi facilis restitutio, *Præsid' est*, siue *Præsidis est*: ne alij se vltrà torqueant vocibus contra libros inculcandis. Tu vir clarissime iudicabis.

EPIST. XIX.

I. LIPSIVS PETRO PYTHOEO, V.C.

In Petronio Arbitro duæ macula.

IMMENSVM tibi, Pythœe, Petronius debet: liceat & mihi, si fas est, venire in partem nominis tui. Binas in eo maculas videbar posse eluere: primam in Querelâ Encolpij:

I. *Ergome non ruinâ terra potuit haurire? non iratum etiam innocentibus mare aufugi? Iudicium harenæ imposui, hospitem occidi, vt inter audaciæ nomina mendicus exsul in diuersorio Græcæ vrbis iacerem.*

Lego enim, *non iratum etiam innocentibus mare? Aufugi iudicium, harenæ imposui.* Tangit præteritas suas historias. iudicium intellegit de adulterio, quia vxorem Lychæ corruperat: arenæ imposuit, quia damnatus ad ferrum nescio quâ fortuitâ ruinâ terræ euasit. de quâ anteà, *Non taces gladiator obscæne, quem de* ruinâ harena dimisit?* & fortasse locus iste integer est, & tolli potest defectus nota. certè ad hanc terræ ruinam etiam illa pertinent, *Ergo me non ruinâ terra potuit haurire?* Sed nos diuinamus: exstaret illa pars Petronij, rem sciremus.

Ibidem:

II. *Et quis hanc mihi solitudinem imposuit? adolescens omni libidine impurus, & suâ quoque confessione dignus exsilio: stupro liber, stupro ingenuus, cuius anni ad tesseram venierunt, quem tamquam puellam conduxit, etiam qui virum putauit. Quid? ille altero die qui tamquam togæ virilis stolam sumpsit, qui ne vir esset à matre persuasus est.*

Non negabis verum esse, *Quid ille alter ô dij? qui tamquam.* de duobus querela est, Ascylto & Gytone.

EPIST. XX.

I. LIPSIVS ÆGIDIO VLIEGERIO.

AMO curam & industriã tuam in discipulis informandis. Mihi crede, qui tales istos è primariâ nobilitate adolescentes ad rectam doctrinę viã ducit, non solùm de ipsis benè meretur, sed de vniuerso genere humano. Nam ex hoc quasi seminario deliguntur, qui olim vrbes, prouincias, regna administrent. Atqui administratio sine prudentiâ esse non potest, nec prudentia sine doctrinâ. Sed in primis velim eos frequentes esse in historiâ, nunc quidem in Liuio, posteriùs in Sallustio, Tacito. quos à prudentiâ ciuili & præceptis fateri debemus Liuio esse instructiores: sed huic ætati minimè aptos, propter adstrictam breuitatem. Subnotabam nuper hæc è Liuij libro XXXIX. de M. Catone.

Liuij quattuor loca auxilio libri emendata.

I. *Hunc sicut omni vitâ, ita tum petentem premebat nobilitas, cõsenserantq; præter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat, candidati omnes ad deiciendum honore eum.*

Lectio scripta præfert, *ita tum præsentem premebat nobilitas cogerant à populo præter L. Flaccum*, longè sanè diuersa à vulgo. Emendo, *ita tum prensantem premebat nobilitas: coierant propalàm præter.* Nam Prensare & Coire propria huius rei verba. At illud, *à populo.*

Infrà:

Eum puerum per lasciuiam cùm cauillaretur, exprobraret Consuli persæpè solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorum abductus ab Româ esset vt obsequium amatori iactaret. II.

Ex meo cod. scribo, *amatori venditaret.*

Posteriùs:

Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. in demortui Cn. Cornelij Lentuli locum creatus erat Sp. Posthumius Albinus. III.

Vetus alio ordine, alijs verbis, *comitia habita erant in mortui Cn. Corneli in loco auguris sufficienter creatus Sp. Posthumius.* vnde eruo hãc lectionem, *Comitia habita erant in mortui Cn. Cornelij Lentuli locum auguris sufficiendi. creatus Sp. Posth.* reliqua in Liuio glossæ.

Infrà, de morte Annibalis.

Nec magnam nec memorabilem ex inermi proditoque Flamininus victoriam feret. mores quidem populi Rom. quantum mutauerit, vel hic dies argumento erit. IV.

Rectè vetus, *quantum mutauerint.* dixit enim [illegible] vt Varro. *Prosodiæ reliquæ non mutãt.*

EPIST. XXI.

I. LIPSIVS STEPHANO PIGHIO.

ALIVS scriptor in aliã rem vtilis. E Spartiano, Lampridio, Capitolino, Vulcatio, & illis quasi partium secundarum historicis, eloquentiæ non multum; rerum & morum veterum immensam copiam est haurire. Quã fini dum lego, & in moribus & in verbis quædam notaui, quæ facio, doctissime Pighi, iudicij tui.

In Spartiano mendum apertum.

Spartianus in Antonino Caracallâ.

Et cùm Germanos subegisset, Germanicum se appellauit vel ioco vel seriò, vt erat stultus & demens. asserens si Lucanos vicisset, Lucanicum se appellandum.

Facilè video Germanici nomen hîc non esse germanum. Nam ex totâ narratione apparet Spartianum de ridiculo aliquo & inusitato cognomine sensisse. atqui Germanicum nomen nec leue illis temporibus nec ridiculum. Quid? quòd ipse Spartianus eam scripturam refellit post aliquot lineas, *Datis ad Senatum post victoriam litteris, Parthicus est appellatus. nam Germanici nomen patre viuo fuerat consecutus.* vides? si patre viuo appellatus Germanicus, quomodo cōstat illa prior narratio, vt tunc demum? Vitium ergo aperui, medicinam nullus video: & à te eam Spartianus exspectat. Nisi fortè, *Carmanos,* & *Carmanicum.* Quod in Lucanici nomine ridet, non est mirum: propter nomen vulgatum Lucanicæ. Martialis:

Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Idem scriptor correctus.

Idem in Seuero.

Huius dictum est, cùm ex humili per litterarum & militiæ officia ad imperium pluribus gradibus fortuna dixisset, Omnia, inquit, fui, & nihil expedit: Periit Eboraci in Britanniâ.

Mihi videtur dictum sic concipiendum, *Omnia fui, & nihil. Expeditione periit.* ita emendo, vel *Ex pedibus.* Vtraque lectio apta historiæ.

Et Lampridius.

Lampridius in Alagabalo.

Ad præfecturam Prætorii saltatorem qui histrioniam Romæ fecerat, adsciuit: Præfectum vigilum, Gordium aurigam fecit. Præfectum annonæ, Claudium Censorem.

Lego, *Claudium mensorem.* vet, vt in Cuiacii libro scripto esse admoneor, *tonsorem.*

Et Iulius Capitolinus.

Iulius Capitolinus in Pertinace.

Ipse prætereà Cornificiam infamißimè dicitur dilexisse: libertos aulicos vehementißimè compreßit. vnde grande quoque odium contraxit.

Puto scrib. *insanißimè dilexit.* id valet, vsque ad insaniam; & quod sequitur, *vehementißimè.* glossa est istius. ergo deleatur.

Idem in Galienis duobus.

Carpenta cum mimis & omni genere histrionum: pugiles sacculis, non veritate pugilantes.

Aldina editio, *pugiles faculis.* scribo, *baculis,* & intellegit Rudes gladiatorum.

Vulcatius Gallicanus in Auidio Cassio.

Enumerauit deinde omnes Principes qui occisi essent, habuisse caussas quibus mererentur occidi: nec quemquam facilè bonum vel victum à Tyranno, vel occisum. dicens meruisse Neronem, debuisse Caligulam, Othonem & Vitellium, nec imperare voluisse. Nam de Pertinace & Galbâ paria sentiebat, cùm diceret in Imperatore auaritiam esse acerbißimum malum.

Quàm ridiculum quod hîc legimus de Pertinace? Nam dicuntur ista ab Antonino cui Cōmodus filius fuit. Atqui Pertinax Commodo successit. Quî fieri igitur potest, vt de eo tamquam interfecto Antoninus loquatur, qui nondum per somnium Imperator erat: quíque multis annis Antonino superuixerit? An memoriæ error Vulcatii est? an glossa nebulonis? Si Vulcatii, culpa sanè lata, vt Ic[ti] loquuntur: si glossographi, non noua. Hæc de te Petrum Diuæum monuisse me, fateri debeo. *In Vulcatio turpis error temporum.*

EPIST. XXII.

I. Lipsius Francisco Raphelengio.

De Cælesti, quod proprium Africæ numen fuit, multa studiosè & eruditè Petrus Pythœus monuit. quis deus, quæ dea fuerit, non addit. Et scio sanè Venerem eam interpretari vulgò, idque pluribus scriptorum locis doceri posse: tamen Appuleius obniti videtur, & Iunonem eam facere l. vi. de Asino: *Magni Iouis germana & coniuga, siue tu Sami, quæ querulo partu tuo vagituque gloriatur, tenes vetusta delubra: siue celsæ Carthaginis, quæ te virginem vectura leonis cælo commeantem percolit, beatas sedes frequentas.* Hæc virgo cælo commeans hauddubiè Cælestis est, & illa nominis caussa. Statius de hac ipsâ Iunone virgine lib. x. *Cælestis quæ dea.* *Appuleius explicatus.*

Ipsa illic magni thalamo desponsa Tonantis
Expers conubii, & timidè positura pudorem,
Lumine demisso pueri Iouis oscula libat.

Pingebatur leoni insidens. & hæc fortasse caussa cur D. Ambrosius aduersus Symmachum eam Cybelen esse crediderit in his verbis: *Vnde igitur exemplum, quòd currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele? vnde Phrygii vates, & semper inuisa Romanis non æquæ Carthaginis numina? quam Cælestem Afri, Mythram Persæ, plerique Venerem colunt pro diuersitate nominis, non pro numinis varietate.* quamquam & ad Iunonem referri possint. Hæc est illa Cælestis, quam Antoninus deo suo Alagabalo nuptū dedit, diligenterque

id

Et Dionis al bruma-tor. id notandum in Xiphilino: Καὶ γυναῖκα, τὸ γελοιότατον, Ἐλεγαβάλῳ ἱερεὺς δῶσε, καθάπερ καὶ γάμου παίδων τε δεομένῳ. καὶ ἵνα γε μήτε πολεμικὴν μήτε δυσχερῆ τινα ἔχῃ αὐτὴν, τὴν Οὐρανίαν τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπελέξατο, καὶ ἐκεῖθεν τε αὐτὴν μετεπέμψατο καὶ ἐς τὸ παλάτιον καθίδρυσεν. Vbi Vraniam Dio vertit, quam Latini Cælestem.

EPIST. XXIII.

I. LIPSIVS NICOLAO STVRIONI.

FREQVENS antiquis fuit genus illud loquendi, *Claris maioribus, quàm vetustis*: Tacit. *Tacita mulier est bona, quàm loquens*: Plautus. & similia, in quibus Potiùs aut tale aliud intelligimus. Restituo idem in duobus Liuij locis. *In Liuio bonum genus dicendi repositum.*

Libro XXII.

Quia ea regio præsentis erat copiæ, non perpetuæ, arbusta vineæque & consita omnia magis amœnis quàm necessarijs fructibus.

Abest à veteri *magis*. optimè.

Lib. XXIX. in oratione Scipionis.

Sed illum potiùs ego traham, quàm ille me retineat: in suâ terrâ cogam pugnare, & Carthago potiùs præmium victoriæ erit, quàm semiruta Bruttiorum castella.

Idem, *& Carthago præmium*, alterâ voce omissâ.

Lib. XXIV. de occiso Hieronymo.

Et coniectura quædam. *Ex Principibus vnus, nomine Polyneus, concionem & liberam & moderatam habuit. Seruitudinis indignitatisque expertos homines, aduersus notum malum irritatos esse.*

Suspecta in Liuio vox *Seruitudinis*. quamquam Festus notet, *Eritudo, vt seruitudo*, sic enim legendum. Vetus lectio *Seruitutidius*, diuinabam, *Seruitij tædium indignitatesque*, siue *tædium*.

EPIST. XXIV.

I. LIPSIVS IANO LERNVTIO.

PENDEO animi in euentu istarum rerum, quæ turbæ, quàm subitò natæ sint, vides. Non paruis de rebus, sed vtrùm Belgica sit Belgica, *Iam specimen specitur, iam certamen cernitur*. Sed hæc fortasse deus aliquis à machinâ componet, vt loquuntur Græci: nos, si fieri potest, maneamus in litteris. Taciti locum lib. III. Annalium. *Populi nomen Tacito redditum.*

Cælaletæ, Odrusæque, & alij, validæ nationes arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatem.

corruptú iam olim monui. nunc repperisse etiam videor emendationem. Nam lego, *Odrusæque & Astij*. Astios inter Thraecum populos Liuius recenset & coniungit eum Cæletis. (sic enim & in Tacito scribendum, non Cælaletis, docui) lib. XXXVIII. *Itaque cùm per saltum iret, Thracum decem haud ampliùs millia ex quattuor populis, Astij & Cæni & Maduateni, & Cæletæ ad ipsas angustias viam circumsederunt.* Quos Liuius Cænos appellat, in Plinio Cænici leguntur.

EPIST. XXV.

I. LIPSIVS VICTORI GISELINO.

QVAE in Afranio comico notaui, mitto. Apud Nonium, in Superbiter. *Afranius carptim emendatus.*

Afran. Purgamento. Illa superbiter imperat. I.

Non aliàs menno fabulæ Purgamenti, nec arbitror scripsisse Afranium. Legerim potiùs, *Afran. Priuig. Amanti illa.* I. Priuignus Afranij sæpè laudatur.

In Derepente.

Afran. Vbi derepente cum velis, facias lutum. II.

Idem Homine. Atqui ille derepente in iumentum exsilit, Contendit oculos derepente abit cælo.

Primo versu scribo, *facias lucrum*. in sequentibus malè coolueru͂t bina Afranij exempla. Tu diuide sic, —— *in iumentum exsilit.* *Idem. Contendit. o.d. abit celox.* Celox enim leg. de naui, non cælo, suadente sententiâ & versu.

In Inaudire.

Afran. Diuortio. Nouis dictis quæso ne ille inaudiat. III.

Lego, *Nobis dictes quæso*. perspicuè verum.

In Dicere.

Afran. Vopisco. Igitur quiescet, quoniam inter nos nuptiæ sunt dictæ, pareas istis verbis si placet. Idem. De rustico nescio cui vicino suo perpauperi eia dicas dotis paullulùm. IV.

Diuisim scribo, *quiesce, & quoniam*: item, *parcas*, non Pareas: &, *Det rustico*.

In Speratum.

Afran. Fratriis. Curre & nuncia venire & mecum speratum adduce. Videat puellam, curent, conforment iube. V.

Numeros & lectionem repono, —— *curre, & nuncia*

Venire me, & mecum speratum adducere.
Vide vt puellam curent.

In Implicare.

Afran. Brundis. In parte inferiore hic implicabatur caput fateor. VI.

Corrige, *huic implicabatur caput fasceo*. Vale vale suauissime Victor.

EPIST. XXVI.

I. LIPSIVS LECTORI.

Conclusio operis. HAVE mi Lector, quisquis es. Finem facio scribendi, priusquam peruenerim ad destinatam metam: nec mirabetis, si dispicies hunc motum patriæ nostræ. qui sanè motus, nescio quo fato, incurrete amant extremis laboribus meis. Sed siue placui, satis sunt ista: siue displicui, nimia. Non excusabo in scribendo breuitatem. nam ea, me iudice, propria est materiæ huius. An in syllabis corrigendis, aut litteris commutandis, periodos adhibeam, & illum ambitum Ciceronianæ orationis? verba verbis paria, & quasi dimensa coner reddere? Hoc quidem, vt Lucretius solet concludere, Desipere est. Qui aberrauit ab itinere, quærit compendio ad viam duci, non per amæna loca circumagi. idem in hoc scribendi genere est, necessario potiùs, quàm pulcro. At in verbis fui, quàm debui, antiquior. iam enim is sermo aures meas tetigit. & Plautum, inquiunt, potiùs sapit quàm Ciceronem. Vtinam verum dicerent! nam hoc volui. Epistolas scio me scribere, non Orationes: quas cùm vsus feret, inueniam fortasse qui non minùs commodè scribat quàm ipsi. At Epistolæ familiares, siue verba, siue iocos spectes, quid aliud sunt quàm exemplar Comici sermonis? Inter Comicos autem quis melior Plauto? Itaque

Quod illi maledictum esse existumant,
Eam laudem duco maximam, cùm illum exprimo
Quis vobis vniuersis & doctis placet.

Ille enim scriptor est qui puritatem, qui proprietatem sermonis suppeditet: ille qui vrbanitatem, iocos, sales, & eam Atticorum Venerem sufficiat, quam frustrà in reliquo Latio quæras. an vocant me ad illorum exemplum, qui omnes Epistolas suas vno modo scribunt? Rideant, doleant; iocea, seria tractent; doctos, indoctos compellent: idem vbique tenor est, eadem lentitudo? Non sequor. Meæ verò Epistolæ & facetum aliquid habeant, & eruditum, & remotum à captu vulgi, & quod sæpiùs repetitum placeat. In quo omine, mi Lector, desino.

INDEX NOTARVM QVÆ

LIBRO PRIMO.

LIBRO SECVNDO.

LIBRO TERTIO.

XXII. *Solimanni in prolem immanitas. addubitatum in Liuij loco.*

XXIII. *Seneca emendatus.*

XXIV. *Mendum in Panegyrica ad Constantinum. Plauti olim correctio confirmata. Appuleius correctus. Plura alia in Mamertini Panegyrico.*

LIBRO QVARTO.

I. *Nota ad Liuium.*

II. *Quadrigarius apud Agellium emendatus. Liuius item.*

III. *Dianis adseueratio dubia. Tacitus emendatus. & Ouidius.*

IV. *Locorum aliquot nomina reddita Liuio.*

V. *Ad Iulium Capitolinum Nota.*

VI. *Quæsitum super Plauti falsa rei versu.*

VII. *In Liuio quadam. defectus in eodem. & turpe glossema.*

VIII. *Attius poeta varijs locis correctus. Fortassean vox vetus.*

IX. *De sententiâ Xiphilini quæsitum. Struthiones ad Circum. Plautus explicatus. & lapis antiquus.*

X. *Antiqua scriptura aliquot in Liuio.*

XI. *Cicero plures emendatus. & Varro.*

XII. *Lausum in Planto è xij. an Lessum?*

XIII. *De testudine militari Liuij locus expensus. quid imbrex? Plutarchus interpretatus.*

XIV. *Fragmenta Historiarum Sallustij carptim emendantur.*

XV. *Iuuenalis versu vno auctus, & altera minutus.*

XVI. *Liuiani aliquot loci.*

XVII. *de Langij morte. Seneca variè correctus.*

XVIII. *Confirmata in Varrone correctio mea. & altera Scaligeri.*

XIX. *Liuij Fragmentum apud Senecã emendatum.*

XX. *In Nonio obseruationes.*

XXI. *De vitâ & ætate Iuuenalis paullò diligentiùs quæsitum. Iuuenalis in Aegypto fuit. An Domitiano viuo scripserit? Videri in imperia Hadriani vixisse. Martialis de eo versus.*

XXII. *Liuij defectus suppletus. Locus inibi emendatus. item alter. & mos antiquus apud eum explicatus.*

XXIII. *Plautus illustratur. Cur vino amicarum fores affusa? cur aquâ cardines?*

XXIV. *Varronis apud Nonium fragmenta carriguntur. Apotheca Chia.*

XXV. *Tribus locis Liuius emendatus. genus dicendi elegans.*

XXVI. *Contra calumniatores honesti laboris. Iuuenalis multis locis correctus. quid Bulli? Loci Iuuenalis qui in Glossaria veteri. Lernutij Elegia.*

XXVII. *Ex legibus xij. fragmenta restituta apud Plinium. exemplum vbi Prætor Consul dictus. Varro apud Nonium correctus. Mos antestandi. Lex vetus correcta.*

XXVIII. *Panegyrici scriptores variè emendati.*

LIBRO QVINTO.

I. *Liuius corrigitur.*

II. *Nonij ῥαθυμία. Cato emendatus. & plura Turpilij.*

III. *Nauis in obscænis intellectibus, sicut & Cõcha.*

IV. *Liuius fide libri restitutus.*

V. *De Seneca aliquot locis coniectura. Ennij correctio in Nonio. apud Ciceronem vetus poëta emẽdatus.*

VI. *Martialis epigramma emendatum. idem iterùm Iuuenalis explicatus.*

VII. *Liuiana emendationes.*

VIII. *De Agellij nomine. idem scriptor variè correctus.*

IX. *De Tertulliani loco coniectura. Signa cohortium & imagines signorum.*

X. *Emendatur Liuius locis quattuor.*

XI. *Velleius Paterculus adulatur in historiâ. eius bini loci restituti.*

XII. *De Lucretij versu coniectura. Lucilius emendatur & Nonius. Attius. item Turpilius tribus locis.*

XIII. *De Liuij loco quæsitum. Simul filia, hellenismus.*

XIV. *Lucilius correctus obiter apud Noniũ in Graue. explicatum vetus dictum, Concide magire. Pomponius emendatus. Cadere & concidere in verbis Venereis. Plautini loci sententia. Ciceronis locus illustratus. Partiri & dispartiri intellectu obsceno. Plautus correctus.*

XV. *E Plinij Panegyrico ablata aliquot menda.*

XVI. *Liuij complures loci emendati.*

XVII. *Turnebus libens meritò defensus. Ciceronis correctio in Academicis. & tres alia in libris de Oratore. Liuius item correctus.*

XVIII. *In Pandectis loci duo. Antiqua vox Quamde.*

XIX. *In Petronio Arbitro duæ maculæ.*

XX. *Liuij quatuor loci auxilio libri emendati.*

XXI. *In Spartiano mendum apertum. idem scriptor correctus. & Lampridius. & Iulius Capitolinus. In Vulcatio turpis error temporum.*

XXII. *Calestis quæ dea? Appuleius explicatus. & Dionis abbreuiator.*

XXIII. *In Liuio bonum genus dicendi repositum. & coniectura quadam.*

XXIV. *Populi nomen Tacito redditum.*

XXV. *Afranius carptim emendatus.*

XXVI. *Canelusia operis ad Lectorem.*

FRANCISCI MODII ELEGIA
AD
IVSTVM LIPSIVM.

Mens animi, iactata velut ratis, æquora venti
Dum turbant, membris denegat officium;
Nec potis est, doctis desueta Sororibus, olim
Quæ magè grata aliјs numina numinibus,
Promere verbum vllum, quod sit memorabile, vel quod
Sit dignum à serâ posteritate legi:
Anxia sed patriæ casu infelicis, in vno hoc
Consumit vitæ tempus inane suæ.
Longè sunt studia, & studiorum præses Apollo, &
Quidquid Bellonæ non facit ingenio.
Armorum strepitu, & vario clangore tubarum,
Personat exoriens occiduusq; dies.
Cædem omnes bellumq; volunt. pax vndique pulsa,
Frustrà, vbi consistat, quærit in orbe locum.
Miles agit prædas, totisq; incendia campis
Excitat, agrorum diripiuntur opes.
Exsul, inops, operæ quondam bona turba colonorum
Ignoto dubium cingitur ense latus.
Expugnatæ vrbes, quæcumque licentia & excors
Dictat vesani militis ira, ferunt.
Sacra, profana hostes iuxtà rapiuntq; trahuntq;,
Nil templis prodest relligio aut pietas.
Virginitas intacta diu seruata puellis
Eripitur, miserorum ante parentum oculos.
Mater anus natæ officium lenæ exhibet, ipse
Cogitur vxoris leno vir esse suæ.
Quæ tamen vt parui fiant, quia parua putantur,
Quis bonus in reliquâ vi scelerum taceat?
Matrum quis ferat infantes ante ora necatos,
Totq; senes fato non periјsse suo?
Quis, quæ pratereo, tot facta immania? prosit
Quæ memorare nihil, & memorare piget?
Non ego. & hæc inter dum mens incerta futuri
Pendet, nulli aliј est apta ministerio.
Quantò tu meliùs, LIPSI, *bella inter & enses,*
Plus etiam solito qui inuigilas studiјs.
Non, quòd non patriæ instanti moueare ruinâ,
(Nam quem non moueat dulce solum patriæ?)
Sed quòd ei prodesse nihil priuata bonorum
Consilia, at ventis ludibrio esse, vides.

Ergo

Ergo inter Musas, carumq; ante omnia Phœbum,
Ducis pangendis tempora carminibus.
Carminibus, sua quæ doctus putet esse Catullus,
Iuret Romanus quæ sua Callimachus.
Aut membra affecta in prisci Scriptoribus æui
Ingenij sanas dexteritate tui.
Hinc loca tot LiuI, loca tot Ciceronis, AgellI,
Plauti, Varronis, Pacuuij, Taciti,
Marcelli, Festi, tibi se debere salutem
Clamant obductis integra vulneribus:
Te patrem, te patronum haud inuita fatentur,
Iactantq; auxilij se bonitate tui.
Non tineas blattásve dehinc, non menda verentur,
Omnia te credunt sospite tuta sibi.
Nec frustrà credunt, testes sunt quinque libelli,
Doctrinæ antiquæ re magè quàm titulo,
In lucem emissi nuper, curante Mineruâ,
Et placiti cuiuis, cui modò & ipsa placet.
Testes tot monumenta emissa prioribus annis,
Testes quæ Phœbo nunc faciente paris.
Hos libros dico, quis nomen Epistola, mendæ
Scriptorum innumeræ materiem dederunt.
Libros! Sed quid opus longum deducere versum?
Ipsi se populis vtilitate probant.
Vtilitate inquam, & lecto sermone, quod vnum,
Vt commendentur non aliunde, sat est.
Vidi, qui magnas magno conamine nugas
Diceret, at dictis resq; salesq; aberant.
Vidi, verboso ingentem qui carmine librum
Texeret, at verbis non nisi verba dabat.
Solus tu LIPSI *sic iucundo vtile misces,*
Cuncta loqui Phœbo vt te praeunte putem.
Ergo nì Sophia & Virtus sunt nomen inane,
Te quoque non vmquam Fama tacebit anus.
Sed si certa sui facti stat Gratia cuique,
Laudabit sæclis innumerabilibus.

Iusti Lipsij Epistolicas quæstiones admisi, vt typis excudantur, An. LXXVI. XIII. Iulij.

Ioh. Molanus, Censor.

IVSTI

IVSTI LIPSI

ELECTORVM

LIBER I.

IN QVO,

PRÆTER CENSVRAS,

VARII PRISCI RITVS.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM MATHIAM AVSTRIVM BELGICAE PROREGEM, IMPERATORIS FILIVM, IMPERATORIS FRATREM.

POSTQVAM in hanc Belgicam venisti, Serenissime Prorex: sæpè mihi animus fuit, munere aliquo testandæ meæ voluntatis. Debere enim iam videbar. primùm, quia non nouus Familiæ vestræ cliens; patri tuo Maximiliano, qui ad immortalitatem receptus, Tacito à me nuper oblato. Deinde quia vniuersa Belgica adstricta Tibi: inter Belgas autem ego. Tu ad gubernacula huius patriæ vocatus, salutarem manum, inuitis multis, porrexisti nobis: & hoc ipsum, quòd deiecimus acerbæ iugum seruitutis, quòd deiectum iterùm non recepimus, ex parte Tuum esse fatemur omnes boni. Fata Te, & nouum illud quod illuxit sidus, vocarunt ad res magnas: res maiores æuo Tuo, non genio aut fortunâ. Octauianus Augustus, eâdem ætate quâ Tu es, prælucente pariter stellâ, imperium suscepit orbis terræ. hoc interfuit: quòd illi non delatæ habenæ rerum, sed per bellum arreptæ: Te consentientes Belgæ, cum nobilitate pariter plebs, ad culmen euexerunt huius dignitatis. Nobilitas, suffragiis suis: plebs, votis. Confugit in sinum Tuum adolescentis adhuc concussa Belgica. quid mirum? Fatum hoc est tuæ Gentis, tuæ Domus, vt magnitudo vestra originem habeat à salute miserorum. Sic Rodolphum olim, à quo auctore augustum vestrum Stemma, nutantes Germaniæ res Imperatorem fecerunt: sic Maximilianum atauum tuum, Carolo ad Nancæum occiso, nos iidem Belgæ vocauimus in medium rerum omnium discrimen. & vocauimus admodum adolescentem. Quod olim de Scipionum gente celebre dictum fuit, natam eam ad Karthaginem vincendam: simile de Tuâ dixerim, natam eam ad superbos domandos, miseros subleuandos. Nos Belgæ, maxime Princeps, vides in quâ simus naui: quo mari feramur, & quàm non nostris ventis. Præter res bello aduersas, multorum etiam à caussâ auersus animus: quasi regium imperium conemur exuere. qui reuerà, non legitimum Regem nostrum grauamur, (rem modò videant) sed præ-

textu regio minutos hos tyrannos. Fatendum enim est. ante duodecim annos, cùm cœpit hæc tempestas, & vnà cum reliquâ Galliâ intumuit Belgica nostra: adsederunt ad gubernacula, quibus cura nulla fuit, non dicam Regiæ dignitatis, sed suæ, aut nostræ salutis. In scopulos & ad vada appellere nauim maluerunt; quàm submittere velum, & flectere paulùm cursum, eà quà ferebant venti. Itaque naufragia, quæ secuta sunt, videmus. Depulsi à gubernaculis illi; & Tu, Illustrissime iuuenum, subiisti in locum illorum: quæso, ne in facta aut in mentem. Illi timeri? Tu amari eliges. Illi perdere? Tu seruare. Violenti illi? Tu benignus: & quædam, cùm possis cogere, malis persuadere. Aures eorum apertæ ad calumnias? clausæ Tuæ: nec Te gubernante suspicio aut delator timeatur, sed crimen tantùm & leges. Magna felicitas tua est, quòd olim, præeunte Augerio Busbequio, imbutus es studiis virtutis & doctrinæ. Euolue igitur Annales. peream ego, si non ab immitibus istis consiliis omnia regna perierunt. Gubernator in naui non frangit maiores illos & decimos fluctus, sed vitat aut declinat: sic grandes istos & fatales motus, errabit quisquis impetu franget; arte & prudentiâ componendi sunt. Et Tu compones. tene tantùm hunc clementiæ cursum, quem cœpisti: & experimento crede, quantò ad gloriam & imperium firmius sit, amari à subditis quàm timeri. Munus quidem meum Tibi vt adprobem, non admodum laboro: magis laboro vt animum, qui æternùm deuotus est, & erit, Genio vestræ Gentis. cIↃ. IↃ. LXXX.

AD LECTOREM.

LIBRO *huic Electorum, neque iusto planè operi, neque exasciato, feci lucem, mi Lector: præproperè, & fortasse ante legitima dies partionis. Sed caussa festinandi, præter has quibus iactamur turbas, etiam valetudo. quæ pertinaciter aduersa, aurem mihi vellit vt vasa colligam, & cogitem de discessu. Inscripsi Electa: non abhorrenti à re nomine, quia pleraque varie elegimus & decerpsimus: & Plinij exemplo, quem Commentarios* CXX. *Electorum reliquisse, docuit me alibi eius nepos. Reperies correctiones, sed non solas: quia enim plerique delicati hoc Criticum genus aspernantur, quasi ludum aliquem nugarum: feci quod antiquus quispiam medicus, & callidè miscui ritus. Medicum aiunt, in puellâ regiâ curandâ, quæ abhorrebat sectionem, scalpellum spongiâ tectum intulisse, & vber dum leniter fouet, incidisse: ego velo rituum publicorum correctiones aliquot texi non publici gustus. Ita manum adij suauiludiis istis: nec metuam formulam,* Quod dolo malo. *Tu fruere, bone Lector.*

IVSTI

IVSTI LIPSI
ELECTORVM
LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Refutata vulgi opinio de scriptore Controuersiarum. Non esse Annæum Senecam philosophum. ostensum id ab ætate, à vitâ, à stilo. Esse illius patrem. id quoque clarè ostensum. Senecarum stemma. Locus vnus correctus.

VT Censores olim lustrum à bono nomine: sic ego ordiar hunc librum. Dicam de Annæo Senecâ; cum bonâ spe fore, vt hoc scriptum meum annos ferat & senescat.

Censet vulgus libros eos qui Controuersiarum & Suasoriarum inscribuntur, Annæi Senecæ esse; illius, qui Philosophus dicitur, & qui Neroni præceptor. Censet vulgus, & ideò errat. Pugnat enim cum eâ sententiâ Senecæ ætas, pugnat vita, pugnat stilus. Ætatis pugnam doceo: quia quicumque iis libris scriptor fuit, Augusti & Tiberij æuo vixit, non Claudij & Neronis. Hoc colligo ex variis eius de se dictis. Ait alibi familiarē se fuisse Cæstio Pio, Portio Latroni, Valerio Messallæ: alibi, Ouidium poëtam declamantem audiuisse, & Asinium Pollionem viridem cognouisse & senem. Eas omnes faces illustrasse ego scio medium principatum Augusti. At Senecæ celebrior ætas in Claudium incidit & Neronem. Addit imò amplius ille scriptor, eâ ætate se fuisse vt Ciceronem ipsum audire potuerit declamantem. Verba eius sunt Præfatione primâ: *Omnes autem magni nominis mihi videor audiuisse, præter Ciceronem. Nec Ciceronem quidem ætas mihi eripuerat, sed bellorum ciuilium furor, qui tunc totum orbem peruagabatur. Intra coloniam meam me continuit. alioqui potuissem eum audisse in illo atriolo, in quo duos grandes prætextatos ait secum declamare solitos.* Ne quis mihi, quæso, ad hunc locum nebulas aut nugas. Ait se Ciceronem audire potuisse declamantem cum duobus grandibus prætextatis. Ij fuerunt Hirtius & Dolabella: quos ideò ludens sic appellat, quia tunc in prætextâ togâ erant, & in magistratu. Eos per bellum ciuile Cæsaris, Cicero (vt ipse alibi ait) dicendi discipulos habuit, cœnandi magistros. Vide quò ætatem suam producat ille scriptor. Ante Cæsaris mortem non solùm natus fuisse debuit; sed etiam annos aliquot habuisse legitimos ad audiendum Ciceronem. Quomodo hæc æui, vt sic dicam, granditas cadit in hunc nostrum Senecam, qui mortuus Silio & Attico Consulibus, extremo imperio Neronis? id est, centum & xv. annis, post illum æuum. Sed enim occurrunt huic rei, Et vixit, inquiunt, Seneca annos centum xiv. alij etiam liberaliùs, centum xxiv. ita enim scribunt passim in historiâ eius vitæ. Homines præstigiatores! & præ quorum arte in recoquendis senibus nihil fit Medea. Sed quid nugantur? cedò mihi auctorem aliquem huius tam prodigiosæ senectutis. Non dabunt. Tacitus, qui fautor Senecæ, & ideò diligens in vitâ eius narrandâ & morte, senile eius corpus dixisse contentus fuit: grandem hanc, & non longè à miraculo ætatem, non attingit. Imò contrà apud eum reperio, libro xv. in oratione Neronis Senecam adloquentis: *Est tibi*, inquit, *adhuc valida ætas, rebusque & fructui rerum sufficiens.* Valida, ait, ætas: & hoc paucis ante cædem eius annis. Quî conuenit hoc in senium tam effetum? Sed ventilo ego, & tracto adhuc lusoria arma: q[illegible]id si doceo Senecam natum non fuisse Cicerone viuo? nónne perorata hæc lis est? Ait ipse de [illegible], Epistolâ cix. *His instinctus abstine[illegible] libus cæpi: & anno peracto, non tantum [illegible] mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quæris qu[illegible]do desierim? In Tiberij Cæsaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum [illegible] mouebantur, & inter argumenta [illegible] nis ponebatur animalium quorundam abstinentia. Patre itaq; meo rogante, qui non calumniam timebat, sed philosophiam oderat, ad pristinam consuetudinem redij.* Locus clarus, & in quo arx

Margin notes: *Ætas vera vtriusque Senecæ.* — *Seneca locus explicatus.* — *Refutatio vanissimi mendacij de longo Senecæ æuo.* — *[illegible]*

arx huius caussæ. Ait ecce se iuuenem sub Tiberio, quo tempore alienigena sacra vrbe mota sunt. Id accidit quinto Tiberiani imperij anno: vt colligo facilè ex his Taciti verbis Annali secundo: *Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisque pellendis: factumque patrum consultum, vt quattuor millia libertini generis eâ superstitione infecta in insulam Sardiniam veherentur.* Vtrùm ergo digiti me fallunt? an à morte Ciceronis ad hunc diem, anni circiter sexaginta colliguntur? Quod si est, quomodo natus Ciceronis æuo Seneca fuerit: & idem iuuenis adhuc sub Tiberio?

Vita vtriusque Senecæ. Nisi quis tam ineptè desipiens, qui sexagenarium senem iuuenem censeat appellandum. Certa res. & huic vni argumento si quid opponi potest, illi sapiant, ego, vt poëta vetus ait, fatuus sim, non solùm stultus. Pugnat ergo ætas Senecæ: etiam vita. Nam is qui philosophus, vitam illustrem egit, ad remp. accessit, honores gessit; Quæstor, Consul fuit. De Quæsturâ suâ ipse fatetur Consolatione ad Elbiam: de Cousulatu, auctores Fasti & Iurisconsulti. Hæc vitæ lux non cadit in meum senem: quem vixisse remotum ab omni ambitu scio, equestri ordine contentum. Testis ipse in Præfatione libri II. Melam filium alloquens,

Stili discrepantia. *Perge,* inquit, *quò inclinat animus, & paterno contentus ordine subduc fortunæ magnam tui partem.* Nam ordinem, intellegit non dubiè equestrem. Denique cum vanâ illâ opinione quid magis pugnat, quam stilus? Aristoteles apud quosdam Lybiæ populos, quoniam vxores communes sunt, ait liberos ad formarum similitudinem distribui. velim idem sit in his libris. quorum profluens & copiosa dictio, tantum abest à Senecæ argutâ & concisâ eloquentiâ, quantum Homericus ille Nestor à Menelai.

Seneca pater verus scriptor. Quis falsus scriptor, satis dictum: dicam quis verus. tam clarè idipsum, vt si quid hac parte errem, non recusem quin Fides auersa à me in omne æuum. L. Annæus Seneca Philosophus patrem habuit nomine & cognomine eodem. Is domo Cordubâ fuit; professione, Rhetor. Natus ante bellum ciuile Cæsarianum, superuixit ad Claudij circiter principatum: sine honoribus, & non aliud quàm prouincialis eques. Is iam senex non dubiè filiis suis scripsit, aut dictauit potiùs, hos qui supersunt Controuersiarum & Suasoriarum libros. Sed vt in Plauti fabulâ, inter duos Menæchmos: sic inter duos Senecas confusione nominum ortus error. Tributa illi, quæ huius erant: & claritate nimiâ filij obscurus pater hodie, imo ignotus. Memoriam boni senis fugitiuam (impunè hoc dixerim) primus retrahã ego. Eius, inquam, Senecę hi libri. Doceo ex ætate: quæ patri conuenit, disconuenit proli. doceo ex inscriptione, quæ in omnibus libris, etiam scriptis, concipitur: L. ANNAEI SENECAE, AD SENECAM, NOVATVM, ET MELAM FILIOS. Optimè. Inter tres filios quos nominat, Seneca Philosophus est: reliqui eius fratres. Stemma tale. *Stema Senecarum.*

L. Annæus Seneca, qui Rhetor.	L. Annæus Seneca, qui Philosophus.
Elbia, eius vxor.	Annæus Nouatus, aliter Iunius Gallio.
	Annæus Mela, siue Mella, pater Lucani.

Quid iam clarius, quàm Senecæ patris esse hæc scripta? Nam quin Mela ille frater Senecæ Philosophi sit: non ambiges ex his locis. *Mela frater Senecæ Philosophi, & filius illius senis.* Tacitus libro XVI. Annalium: *Mela, quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuit: per ambitionem præposteram, vt eques Romanus consularibus potentiâ æquaretur.* Seneca ipse in Consolatione ad Elbiam: *Respice fratres meos, quibus saluis fas tibi non est accusare fortunam. In vtroque habes quod te diuersâ virtute delectet. alter honores industriâ consecutus est* (Gallionem intellegit:) *alter sapienter contempsit.* intellegit Melam. Confer nunc locum è Præfatione libri II. Controuersiarum; & vide quàm elogia omnia conueniant in hoc Melâ. *Hæc eò libentiùs Mela fili carissime refero, quia video animum tuum à ciuilibus officijs abhorrentem, & ab omni ambitu auersum: hoc vnum concupiscentem, nihil concupiscere, vt eloquentiæ tantùm studeas. Ego verò non sum bonæ mentis impedimentum: perge quò inclinat animus, & paterno contentus ordine subduc fortunæ magnam tui partem.* Nec turbat me, quòd epigraphe Nouatum nominet, quem alij, & quem Seneca ipse, Gallionem. *Cur & quomodo mutatum alterius fratris nomen. Iunius Gallio quis.* Idem enim ille per adoptionem familiâ exiuit, & in gentem ac nomen venit Iunij Gallionis. Credo illiusipsius Gallionis, qui inter Rhetoras nominatur Senecæ patri: & de quo Scriptor incertus De caussis corruptæ eloquentiæ: *Malim hercle C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem: quàm calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis.* At nomen Nouati anterius ei fuisse, colligo ex Senecâ in Consolatione: qui filiam huius

ius agnoſcit à nomine veteri Nouatillam. Non item locus me mouet initio libri II. Controu. de Fabiano philoſopho: *Scio futurum*, inquit, *vt auditis ſententiis eius, multas cupiatis audire. ſed nec ille diu declamationibus vacabat: & ego multò minor natu quàm ipſe erat, audiebam quotiens inciderat, non quotiens volebam.* Qui ſi rectè haberet; vana omnia quæ dixi de ætate huius ſenis. Fabianus enim auditor Cæſtij Pij & Arellij Fuſci fuit; ac ſub Tiberio præcipua illi fama. Quo ſi multò minore natu hic ſcriptor: *cur non piſtrino trador ego atque aſino?* Sed non recta lectio, & emendo, *multò maiore natu.* Cauſſa enim vera non auditi Fabiani, quòd ille iuuenis, Senecâ iam grandi; vt homo ſenex frequentare declamationes adoleſcentuli honeſtè non poſſet. Hæc dixi de hoc ſcriptore. plura illuſtrandæ ætatis & ſtemmatis, addam in libro ſingulari, quem, De vitâ Annæi Senecæ & ſcriptis, ſtudioſè compoſui.

Falſa lectio in Senecâ patre.

Fabiani ætas.

CAPVT II.

Stipendij militaris initia, & progreſſus. Quis primò modus. quæ deinceps acceſſio. Aliud denarium eſſe, aliud denos aſſes. Tacitus explicatus. Liuius correctus. item Suetonius in loco tenebroſo.

DE ſtipendio militari apud Romanos, deque eius progreſſu, plus quàm Metonis annus eſt, cùm quæritur inter doctos. ego hoc capite audebo certum concludere, & vt Ic^ti^ priſci loquebantur, ſignare reſponſum. Tria apud Romanos pro ſtipendio, pecunia, frumentum, veſtis. Pecuniæ, inſtitutum anno vrbis CCCXLVII. de quo Liuij libro IV. corruptus locus: *Additum deinde, vt ante vllam mentionem plebis Tribunorúmve decerneret Senatus, vt ſtipendium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de ſuo quiſque functus eo munere eſſet. Nihil vnquam acceptum à plebe tanto gaudio traditur. concurſum itaque ad curiam eſſe, prehenſaſque exeuntium dextras, & patres verè appellatos: effectum eſſe fatentibus, vt nemo pro tam munificâ patriâ corpori aut ſanguini ſuo parceret; cùm commoditas iuuaret rem familiarem. ſaltem acquieſcere eo tempore, quo corpus addictum atque operatum reip. eſſet.* quem emendo, *cùm commoda ita iuuaret: rem familiarem ſaltem accreſcere eo t. q.* Modus eius pecuniæ initio exiguus fuit. Polybij quidem ætate, id eſt, ſub bellum Punicum ſecundum, in pedi-

Initium ſtipendij ex Liuio.

Locus eius correctus.

Quis modus & quàm exiguus primi ſtipendij.

tem oboli duo: centurionem duplex: equitem triplex. Ita Polybius ipſe libro VI. Duo oboli tertia, vt ſcimus, drachmæ pars. Ad nummum Romanum ſi exigimus; dico fuiſſe tres aſſes. eamque ſummam non dubiè per duos obolos expreſſit nobilis hiſtoricus. Doceo ex Plauto. cuius loco primus do lucem, in Moſtellariâ:

Vbi ſunt iſti plagipatidæ, ferritribaces viri?
Iſti qui trium nummorum cauſſâ ſubeunt ſub falas?
Vbi aliqui quindenis haſtis corpus transfigi ſolent.

Plauti locus illuſtratus.

Nam tres nummi hîc, tres aſſes, & ad* ſtipendium militare diſerta alluſio Comici ſerui, irridentis quòd tam exiguo pretio auctorati caſtella & turres ligneas hoſtium (id enim falæ) ſubirent, haſtis aliquot configendi. Et me herclè ſtipendium vile. eò magis, quòd illâ ætate non veſtis, non frumentum, gratuita militi erant: ſed Quæſtor, ſiquid horum dediſſet, certum ſtatutumque pretium eo nomine de pecuniâ detrahebat. Auctor idem Polybius lib. VI. Quod obtinuit ad tempora C. Gracchi, qui primus lege cauit, vt veſtis è publico militi daretur: pecuniamque totam acciperet, ſine vllâ, quod aiũt, deductione. Plutarchus in Graccho his verbis: τῶν δὲ νόμων οὓς εἰσέφερε τῷ δήμῳ χαριζόμενος, ὁ μὲν ἦν κληρουχικὸς, ἅμα νέμων τοῖς πένησι τὴν δημοσίαν. ὁ δὲ στρατιωτικὸς, ἐσθῆτά τε κελεύων δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων. Et veſtis ſaltem Plutarchus meminit: priori aliquâ lege gratiam etiam factam de frumento, non ambigo. Etſi de veſte, irritum iterùm factum videtur, ſiue ab Auguſto, ſiue antè: quia nec in hiſtoriis mentio miſſæ vltrà ad exercitum veſtis, & milites apud Tacitum clarè queruntur, *Denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari: hinc veſtem, arma, tentoria redimi.* Nec vltrà de acceſſione aliquâ reperio ante bellum Cæſaris ciuile. *Cæſar*, inquit Suetonius cap. XXVI. *legionibus ſtipendium in perpetuum duplicauit.* Ait, duplicauit: vt credibile ſit factos à Cæſare ſex, aut ſi fortè, ſeptem aſſes. Niſi tamen acceſſio aliqua ſub Cimbricum bellum facta, quod ex Aſconio haud vanè ſuſpicère, in eam pro Cornelio: *Iunius Conſul rem malè geſſit, ac plures leges quæ per eos annos latæ erant, quibus militiæ ſtipendia minuebantur, abrogauit.* Fruſtrà enim imminutum ſtipendium, niſi præter morem auctum. Etiam per bella ciuilia poſteà, veriſimile in illâ ambitione ducum

** Etſi ad Centurionum referre poſſis.*

Quando primùm militi gratuita veſtis.

Prima acceſſio ad ſtipendium.

Accessio secunda. duceum pretium auctum, militibus conciliandis. Sed hæc obscura vel ambigua. at Augustus constitutâ rep. & imperij iam certus, *quidquid vbique militum esset* (verba Suetonij sunt cap. XLIX.) *ad certam stipendiorum præmiorumque formulam adstrinxit.* Formula Augusti laxior Iulianâ, videlicet in diem deni asses. Certum & clarum ex Tacito, apud quem lib. I. Annal. conqueruntur milites, *Denis in diem assibus animam & corpus æstimari.* & id statim ab excessu Augusti. Id stipendium parum disconueniebat à Græco, apud quos drachma, diurna in militē merces: vti colligere est ex Thucydidis libro tertio. Dixi denos asses: qui denarium ipsum accipiet, errabit. Nam Denarij permutatio pluris sub Tiberio, sub Augusto: & fortasse XII. assium aur præterpropter. Testantur iidem apud Tacitum milites, qui decem assibus non contenti, flagitant, *Vt denarius diurnum stipendium foret: neu veterani diutius sub vexillo tenerentur*, prorsus ridiculo postulato, si idem denarius & deni asses. Ergo æstimatione duodenâ illâ quam dixi, menstruū militis sub Augusto denarij circiter XXV. id erat, aureus vnus, quod notari mihi volo, ad ea quæ mox dicam. Post Augustum, tenebræ sunt ad Domitianum. De quo monuit Suetonius cap. VII. *Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos.* paucis, sed dî boni, turbulentis verbis! Ex quibus necesse habeamus fateri, menstruum vnum militis aureos tres fuisse: & ante Domitianum quidem nouem aureos datos, ab ipso adiectos ternos. Ita sub Domitiano gregarius miles acceperit aureos XII. in mensem. Aureos dico Romanos, quorum vera æstimatio, denariūm XXV. Ij essent nostratis monetæ aurei circiter XXIV. Non aliter ad hunc locum omnes interpretes: & id nobis pluribus verbis persuadere conantur viri docti. Quis sanus credet, aut pro sano? Tantísne sumptibus vllā temp. parem fuisse? Adde duplum centurionis, triplum equitis: adde Præfectos, & Tribunos: summa quot mensibus in legionem tam improba excrescet, vt eam verear exprimere. Sed videant me. fœdum illum historiæ errorem leui & verā correctione tollo ego, legoque, *aureis ternis.* id est, Aureis illis tribus quos antè capiebant, addidit quartum aureum Domitianus. In furcam peccantem illam litteram, quæ dedit has turbas. At meâ lectione quid potest clarius aut verius? Aureus Romanus, vt notaui, menstruum militis sub Augusto fuit, & id stipendium vnum. Adiecit alterum seu Caligula, seu Claudius: tertium fortasse additum per bella ciuilia Vitellij Othonis. Quartum nunc à Domitiano. Ita in vniuersum miles acceperit quattuor stipendia, siue aureos quattuor: duplum ferè quàm miles hodie. Tolerabilis summa præ illâ aureorum XII. Rem non ambiguam confirmo testimonio Zonaræ, cuius eadem in re hæc verba: Τοῖς στρατιώταις ἐπηύξησε τὴν μισθοφορὰν, τάχα διὰ τὴν νίκην. Πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. id est, *Militibus stipendium auxit, fortasse ob victoriam. Cùm enim singulis septuagenæ quinæ drachmæ soluerentur, centenas dari iussit.* Quæso, LXXV. drachmæ (ita denarium Græci vertunt) quid aliud quàm aurei tres? Addidit XXV. Domitianus, ex Zonarâ: ergo aureum vnum. Homo non sim, si verbum vltrà addam in re clarā firmandâ.

Stipendij Græcanici modus.

Vide ibi Scholiast.

Denarius, quanti sub Augusto.

Taciti nodus exolutus.

Iterum accessio.

Obscurus Suetonij locus.

Is emendatus.

CAPVT III.

Iuuenalis versus correctus & illustratus. Mos antiquus de lucernis ad ianuas, ad fenestras, ad arbores, ad lupanaria noua. Vates præferebant lucernam. Tertullianus, Xiphilinus, Seneca, Persius, & Prudentius explicati.

IVVENALIS versus sunt, lætitiam diei festi describentis, quorum lectionem aut mentem non viderunt interpretes: cum veniā dixerim, vidi ego,

Sat. XII.

Hic nostrum placabo Iouem, Laribusque paternis
Thura dabo, atq; omnes violæ iactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit ianua ramos,
Et matutinis operatur festa lucernis.

Aiunt in his versibus, Operandi verbum referri ad sacra, & per lucernas significari diem. itaque hoc velle poëtam, ob reditum incolumis amici, sacra se facturum tempore matutino. Albæ mentes, siue qui hæc scribunt, siue qui credunt! Scilicet ianua operari sacris potuit (de illâ enim loquitur:) aut exemplo probabunt lucernam, quæ noctis nota, significare diem. Rideo albis dentibus, cùm hæc lego. At vocis vnius correctione, quàm plana res? Nam scribendum:

Ridicula in Iuuen. versibus sententia.

Et matutinis operitur festa lucernis.

Operitur, id est, tegitur, vestitur. vt alibi;

Legitimè fixis vestitur tota tabellis
Porticus. ——

Motem

Ritus appendendi lucernas in die festo. Morem sæculi sui expressit Iuuenalis, quo in omni publicâ priuataque lætitiâ receptum, ianuam ornari lauro & lucernis. Quem ornatum intellexit Seneca, Epistol. LXVIII. *Quid tu existimas ea tantùm optabilia esse, quæ per voluptatem & otium veniunt? quæ excipiuntur foribus ornatis?* Et Tertullianus clarè in Apologetico: *Cur die læto non laureis postes adumbramus? nec lucernis diem infringimus? Honesta res est solemnitate publicâ exigente inducere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris.* Apuleius lib. IV. *Domus tota lauris obsita, tedis lucida, strepebat hymenæum.* Nec aliter explico Xiphilinum in Nerone, de aduentu Teridatis, Καὶ πᾶσα μὲν ἡ πόλις, inquit, ἐκεκόσμητο, καὶ φωσὶ καὶ στεφανώμασι. & pòst, de reditu è Græciâ Neronis: Ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνέβη, καὶ ἐκεῖθεν ἐς τὸ παλάτιον, οὔσης μὲν τῆς πόλεως ἐστεφανωμένης, καὶ λυχνοκαιούσης, καὶ θυμιώσης. *Quales ea lucernæ.* Intellegit enim vrbis ædes ornatas lauru ac lucernis. Qui ritus Christianorum etiam æuo non prorsus fugit: & lego in Vitâ vetere Fulgentij Episcopi Afri, *Populum per omnes prolixi itineris vias in occursum* (ab exsilio redeuntis) *eius tetendisse cum lucernis & lampadibus & arborum frondibus.* Eiusmodi autem lucernæ pensiles erant, suspendebanturque catenulis, accensæ ad ædium singularum ianuas aut fenestras. Ideò eleganter Iuuenalis ait ianuam operiri lucernis: *Ad ianuā appendo solent.* & addit, matutinis, non sine Satyrico morsu, quasi claro luci opus esset aliâ luce. Vidimus ipsi in Italiâ æreas eiusmodi lucernas complures, quas intellexit etiam poëta princeps:

——pendent lychni laquearibus aureis.

Quòd ad ianuam hæ lucernæ, præter Iuuenalem, Tertullianus docet ad vxorem libro II. *Moratur Dei ancilla in laribus alienis, & inter illos omnibus honoribus dæmonum, omnibus solemnibus regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore thuris agitabitur: & procedit de ianuâ laureatâ & lucernatâ, vt de nouo consistorio libidinum publicarum.* Ecce, ianua, ait, lucernata.

Ad fenestras. Quòd ad fenestras; Persius:

——vnctaque fenestrâ

Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Vbi Scholiastes: *Herodiani obseruant sabbatha. quo die lucernas accensas, & violis coronatas, in fenestris ponunt.* Notetur de Violis. *Sabbathis accendi solent.* Porrò tangit & Seneca hunc morem, sabbathis accendendi lucernas Epist. XCVI. *Accendere aliquem lucernas sabbathis prohibeamus; quoniam nec lumine dij egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Nec solùm ædibus, sed etiam arboribus appensas reperio has lucernas. *Etiam ad arbores.* arboribus quidem sacris, & quibus vellent exhibitum cultum. Prudentius contra Symmachum:

Et quæ fumificas arbor vittata lucernas

Sustinuit, cadit vltrici succisa bipenni.

Sed & sacrificuli ac vates præferebant lucernam ac laurum: *Vatibus lucerna.* credo, vt augustiores se facerent ornatu illo festo & quasi sacro. Tale aliquid ex Senecâ haurio De vitâ beatâ, cap. XXVII. *Cùm sistrum aliquis concutiens ex imperio mentitur; cùm aliquis secandi lacertos suos artifex brachia atque humeros suspensâ manu cruentat; cùm aliqua per viam genibus repens vlulat, laurumque linteatus senex & medio lucernam die præferens, conclamat iratum aliquem deorum: concurritis & auditis, & diuinum esse eum inuicem mutuum alentes stuporem adfirmatis.* Nec dissimilis priscorum vatum in Græciâ mos, qui ignem præferebant: de quo Theon, & Suidas in Πυρφόρος. Cùm res ergo tam sacra, lucerna: mirum pollutam eam fœdissimo vsu, & solitam suspendi ad lenonias ædes, notam noui lupanaris. *Ad nouo lupanaria lucerna suspensa.* Id enim Tertullianus apertè dixit locis duobus, quos non repeto. Sed credo morem eum natum inde, quòd scorta olim sub vesperam prostabant & ad lucernas. Non enim ante nonam diei, fas eis facere in publico copiam sui. quod notant interpretes prisci ad Persium, qui ab hac caussâ Nonariam dixit meretricem. Lucernarum in Lupanaribus mentio apud Iuuenalem:

Obscurisque genus turpis, fumoque lucernæ.

& Horatium:

——sub clarâ nuda lucernâ.

vbi nollem viros doctos scribere, *lucerna*, pro pallio, aiunt, meretricio.

CAPVT IV.

Aquam calidam antiquitus ad potum fuisse. imò ad delicias. Thermopolium Plauti quid? Dio explicatus. Calida vino mixta. Plautus illustratus, & Tacitus. Plautus correctus. Seneca ex Athenæo data lux.

HOc caput Nymphis sacratum erit; & dicam de Aquis, earumque apud veteres vsu. Duplicis aquæ mentio in cœnis Romanis, Frigidæ, Calidæ. Et frigidam ad potum fuisse, clarum est: de calidâ, non nemo nuper in me pugnauit. Ideò subtiliter de eâ, &, vt Sallustius ait, cum curâ disseram: vt

retrahere morem fugitiuum poſſim, & de-

Vſus calidæ frequens. ſitum ſæculo noſtro. In vſu frequenti calidam ad conuiuia fuiſſe; teſtes mihi, vt in ſacris dicitur:

——πολλοί τ' ἀγαθοί τε ἀρειον.

Iuuenalis:

Quando vocatus adeſt calidæ gelidæque minister?

Seneca De Irâ lib. I. cap. XII. *Iraſcuntur boni viri pro ſuorum iniuriis: ſed idem faciunt ſi calida non benè præbeatur, ſi vitrum fractum, ſi calceus luto ſparſus eſt.* Paullus Ic^tus^ l. XVIII. de inſtr. & inſt. leg. *Nec multum refert inter cacabos & aënum, quod ſupra focum pendet. his aqua ad potandum caleſit; in illis pulmentarium coquitur.*

Martialis:

Caldam poſcis aquam, ſed nondum frigida venit;

Alget adhuc nudo clauſa culina foco.

Varro lib. IV. *Calix à caldo: quòd in eo calida puls apponebatur, & calidam eo bibebant.* Se-

• Similem plorſus in Arriano locum vide lib. I. Diſſert. cap. XIII. neca De Irâ lib. II. cap. XXV. *• Parum agilis eſt puer, aut tepidior aqua potui erogata, aut turbatus thorus, aut menſa negligentiùs poſita: ad iſta concitari, inſania eſt.* Ammianus li. XXVIII. *Ita autem pauci inter eos ſeueri vindices delictorum, vt ſi aquam calidam tardiùs attulerit ſeruus, trecentis adfligi verberibus iubeatur: ſi hominem occiderit, dominus hactenus exclamet, Quid faciat manioſus & nequam?*

Martialis iterùm:

Frigida non deſit, non deerit calda petenti.

Græcis vſus calidæ. Et exempla plura. Etiam apud Græcos idem mos: præceptumque apud Athenæum eſt lib. II. cap. II. Προπίνειν ὕδωρ, ἐν μὲν χειμῶνι καὶ ἔαρι θερμὸν ὡς μάλιστα, ἐν δὲ τῷ θέρει ψυχρόν. Apud eundem lib. III. cap. III. quæritur vtrùm aqua calida an frigida poſt ficus bibenda ſit: & vtrimque dat cauſſas. Vide & lib. III. cap. XXI. Nec in vſu ſolùm antiquitus calida; ſed, quod mitemur,

Deliciæ veterum in hoc potu. in deliciis fuit. Inde apud Plautum Thermopolij mentio, cùm hilarior inuitario deſcribitur aut ſolutior luxus. vt Curculione, de ebrioſis:

Quos ſemper videas libentes eſſe in thermopolio.

In Trinummo:

——ſatin' in thermopolio

Condalium es oblitus, poſtquam thermopotaſti gutturem?

Item Rudente:

Ne thermopolium quidem vllum ille inſtruit,

Ita ſalſam præbet potionem & frigidam.

Vbi thermopolia, non herclè aliud quàm *Thermopolium quid.*

cauponæ in queis hæc calida veniret. Calidam dico puram putam: non potionem neſcio quam dulcem & confectam, quod ſine auctore veteri ponit & vulgus interpretum, & eximius Turnebus. Philo ad hunc ritum egregiè de vitâ Theoreticâ: Οἶνος ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐκ εἰσκομίζεται, ἀλλὰ διαυγέστατον ὕδωρ ψυχρὸν μὲν τοῖς πολλοῖς, θερμὸν δὲ τῶν πρεσβυτέρων τοῖς ἁβροδιαίτοις. Vbi vides palàm, deliciarum fuiſſe hunc potum. Itaque Thermopolia Romæ Claudius ſuſtulit, & bo- *Thermopolia vetita Claudio.*

nus cenſor quaſi curua correcturus, calidam in cauponis proſtare ſeriò interdixit. Dio Caſſius his verbis: Τά τε καπηλεῖα ἐς ἃ συνιόντες ἔπινον, κατέλυσε, καὶ προσέταξε μήτε κρέας τι ἑφθὸν, μήθ' ὕδωρ θερμὸν πιπράσκεσθαι, καί τινας διὰ τοῦτο μὴ πειθαρχήσαντας ἐκόλασεν. Etiam apud Ammianum, lib. XXVIII. Ampelius Præfectus vrbi: qui ſtatuit, *ne taberna vinaria ante horam quartam aperiretur, néve aquam vulgariam calefaceret quiſquam.* Eâ re Caius Caligula cauponem quemdam interfecit, quòd per dies funeris Druſillæ, calidam vendidiſſet. Idem Dio, Τὸν, inquit, πωλήσαντα θερμὸν ὕδωρ ἀπέκτεινεν, ὡς ἀσεβήσαντα. ſcilicet quaſi hominem impium, & laſciuiæ adminiſtrum in publico luctu. Nec prætereundus Dionis locus de Druſo Tiberij filio, quem ebrietatis accuſat, quòd aliquando cum Prætorianis ad ignem reſtinguendum è conuiuio excitatus, Aquam illis poſcentibus, calidam infundi iuſſerit. nimirum quaſi conuiuij res eſſet, non incendij. Verba Græca ſunt, quorum ſententiam non expreſſit interpres: Τῇ τε μέθῃ καταφορὴς οὕτως ἐγίγνετο, ὥστε ποτὲ νυκτὸς ἐμπρησθεῖσί τισιν ἐπικουρῆσαι μετὰ τῶν δορυφόρων ἀναγκασθεὶς, ὕδωρ αὐτοὺς αἰτοῦντας, θερμὸν σφίσιν ἐγχέαι κελεῦσαι. Nec ab aliâ cauſsâ agnominatio illa Tiberij Imperatoris, Biberius Caldius Mero. Caldius videlicet, à frequenti calidæ potu. Reliquum quæri eſt, puta hæc aqua in deliciis fuerit, an mixta? Cenſeo mixtam. Non quin duplicem calidæ vſum non agnoſcam: (bibebatur enim & ſolitaria, & infuſa vino) ſed quia gulonibus expetitam maximè & laudatam comperior cum vino. Credo, quia procliuiùs & iucundiùs potio *Calida vino præferri ſolita.*

feruens, quàm frigida, iret in bulgam. idque noſipſi, aliquotiens experti, non abhorremus. Appuleius deſcriptione nequitiæ ſuæ lib. II. *Fotis mea, iam dominâ cubitum reddità, arripit poculum, ac deſuper aquâ calidâ iniectâ porrigit vt bibam.*

Mar-

Martialis:

Me conuiua leget misto quincunce, sed antè,
Incipiat positus quàm tepuisse calix.

Alibi:

Iam defecisset portantes calda ministros,
Si non potares Sextiliane merum.

qui versus disertè probant mixtionem. Sed clarissimè Plautus, qui vinum ita mixtum intellegens, Calidi nomine vti, non Calidæ voluit.

Curculione:

Plautus explicatus.

Vbi quid surripuêre, operto capitulo calidum bibunt,
Tristes atque ebrioli incedunt.

Et Milite, eleganter potionem eam exprimit puer ebrius:

Neque equidem heminas octo exprompsi in vrceum,
Neque ille hic calidum exbibit in prandio.
PA. *Neque tu bibisti?* LV. *di me perdant, si bibi,*
Si bibere potui. PA. *quid iam?* LV. *quia enim absorbui.*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.

& quæ sequuntur. neque enim est vt scena ea intellegatur, sine hoc more. Calidæ

Tacitus & Plinius.

porionis mentio etiam apud Tacitum, Annali XIII. incertum metæ, an mixtæ. *Illic epulante Britannico, quia cibos potusque eius dilectus ex ministris gustu explorabat: ne omitteretur institutum, aut ne morte vtrusque proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc & præcalida & libata gustu potio traditur Britannico: dein postquam feruore aspernabatur, frigidâ in aquâ affunditur venenum.* Et apud Plinium libro VII. cap. LIII. de M. Ofilio Hilaro. *Qui*, inquit, *cùm populo admodum placuisset natali die suo, conuiuiumque haberet: editâ cœnâ, calidam* [*potionem*] deleuerim eam vocem, vt glossema, *in pultario poposcit, simulque personam eius diei acceptam intuens, coronam è capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubantium proximus tepescere potionem admoneret.* Eamdem Plautus intellexerat, versu, qui nunc corruptus in Persâ:

Plautus correctus.

Ite foras, hic volo ante ostium & ianuam meos participes benè accipere.
Statuite hic lectulos, ponite hic quæ assolent.
hic statui volo primum
Vnde ego omnes hilaros, ludentis, lætificantis faciam vt fiam aliqua mihi.

quæ confusa compono & emendo. *Hic statui volo primum aquilam mihi. Vnde ego omnes hilaros, lubentes,* (ita Douza emendabat, pro *ludentes*) *lætificantes faciam vt fiant.* Ita propemodum, præter duos manusst. etiam prisca editio Aldi. Verba illa, *aliqua mihi*, transposita & corrupta erant; retrahenda quò posui, & legenda, *aquilam mihi*, siue *aquilam*. Correctio certa & clara. Aquam enim duplicem in mensæ initio statim poni mos erat, Calidam, Frigidam. Lucianus: Τετράπεζα δὲ τῇ κλίνῃ παρεστήκει, ποτήριον ... χυτα, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον καὶ ψυχρὸν καὶ θερμόν. Faceta autem allusio Comici serui, quasi ad aquilam etiam militarem. Nec plura de Calidâ. cuius vsum Plinius hoc oraculo damnauit: *Notandum nullum aliud animal,* (præter hominem scilicet) *calidos potus sequi: ideóque non esse naturales.* Renitente tamen Plutarcho: qui De tuendâ valetudine, Calidæ potum lassis commotisque valdè approbat & commendat.

Aqua duplex in initio mensæ

Calidæ vsus notatus.

CAPVT V.

Carmen poëtæ veteris, non anteà visum. De scriptore quæsitum. multa in eo emendata, & illustrata.

VT Plautina illa mulier in Truculento, alienam prolem: sic ego hoc capite

Alienos ibo labores suppositum mihi.

Carmen vulgabo, quod clariss. Ic^tus P. Pythoëus munus mihi misit: sed carmen non visum anteà, non lectum, & cui meritò præfabor, Fauete linguis. Repperit vir doctissimus & diligentissimus harum rerum, in vetusto eoque vnico exemplari: & inde quâ fide ille transscripsit, eâdem inseram his libris: Sine fraude quidem. quia ista quasi adoprio, volente amico nostro est, imò iubente.

Carmen sic habet:

Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ver nouum, ver iam canorum, ver natus orbis est.
Verè concordant amores, verè [a] nubent alites.
Et nemus comam resoluit de maritis imbribus.
Cras [b] amorem copulatrix inter vmbras arborum
Implicat [c] gazas virentes de flagello myrteo.
Cras Dione iura dicit, fulta sublimi [d] trono.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Tunc [*] quinore desuper huc spumeo pont' de glouo
Cærulas inter cateruas, inter & bipedes equos
Fecit vndantem [e] Dione de maritis imbribus.

[a] Scribo, nubunt.
[b] Pyth. amorum.
[c] Pyth. casas, verè.
[d] Malim, throno.
[e] Lego, Dionem,

Cras

Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ipsa [a] gemmas purpurantem pingit annum floribus
Ipsa surgentis papillas de Fauoni [*] partu
Vrguet in totos [*] pentes, ipsa roris lucidi
Noctis aura [b] quem relinquit spargit vmentis aquas.
Et me [*] canat lacrime trementes detadum [*] pondere.
Gutta præceps orbe paruo sustinet casus suos.
In pudorem florulentæ [c] prodiderunt purpuræ:
Vmor ille quem serenis astra rorant noctibus
Manè [d] virgineas papilla soluit vmenti peplo.
I piussit [*] mane tuæ virgines nubant rosæ
Fusta [*] prius de cruore, deque amoris [e] oculis,
Deque gemmis, deque flammis, deque solis purpuris.
Cras ruborem qui latebat veste tectus igneâ
Vnicâ [f] marito nodo non pudent soluere.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ipsa nimfas diua [g] loco iußit ire myrteo
[h] *Et puer comis puellis. nec tamen credi potest*
Esse amorem feriatum, si sagittas vexerit.
Ite nimfæ, posuit arma, feriatus est Amor;
Iussus est inermis ire, [i] durius ire iussus est,
Neu quid arcu, neu sagitta, neu quid igne lederet.
Sed tamen nimfæ cauete, quòd Cupido pulcer est,
Totus est [k] inermis idem, quando nudus est Amor.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Compari Venus pudore mittit ad te virgines:
Vna res est quam rogamus, cede Virgo Delia
Vt nemus sit incruentum de ferinis stragibus.
Ipsa vellet vt venires, si deceret virginem:
Iam tribus choros videres feriatos noctibus,
Congreges inter cateruas ire per saltus tuos,
Floreas inter coronas, myrteas inter casas.
Nec Ceres nec Bacchus absunt, nec poëtarum deus,
Detinent [*] & tota nox est [l] peruigila cantibus.
Regnet in siluis Dione, tu recede Delia.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Iußit hibleis tribunal stare diua floribus.
Præsens ipsa iura dicit, adsederunt Gratiæ.
Hibla totos funde flores, quidquid [m] annis attulit,
Hibla florum [*] rumperest equant [n] ethne cãpus
Ruris hic erunt puellæ, vel puellæ montium,
Quæque siluas, quæque lucos, quæque montes incolunt.
Iußit omnis assidere pueri mater [o] alitas,
Iussit & [p] nullo puellas nil Amori credere.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Et rigentibus vergentes ducat vmbras floribus.
Cras erit [q] qui primus æther copulauit nuptias,
Vt pãt [*] totis crearet vernis annum nubibus,
In sinum maritus imber [r] fluctus alma & coniugis.
Vt fetus immixtus omnis aleret magno corpore.
Ipsa [s] vernas atque mentem permeante spiritu
Intus occultis gubernat procreatrix viribus,
Perque cælum, perque terras, perque pontum subditum.
Peruium sui tenorem seminali tramite
Imbuit, iußitque mundum nosse nascendi vias.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ipsa Troianos nepotes in [t] Latino transtulit:
Ipsa Laurentem puellam coniugem nato dedit.
Moxque Marti de sacello dat pudicam virginem.
[u] *Romuleas ipsa fecit cum Sabinis nuptias:*
Vnde Rames & Quirites, proque prole posterûm
Romoli matrem crearet & nepotem Cæsarem.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Rura fecundat voluptas: rura Venerem sentiunt:
Ipse Amor puer Dione rure natus dicitur.
Hunc ager [x] cùm parturiret, ipsa suscepit sinu,
Ipsa florum delicatis educauit osculis.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.
Ecce iam super genestas explicat [y] aonij [*] latus
[z] *Quisque tuus quo tenetur coniugali fœdere.*
Subter vmbras cum maritis ecce balantum gregem:
Et canoras non tacere Diua iußit alites.
Iam loquaces ore rauco stagna cygni perstrepunt:
Adsonant [aa] aërei puellæ subter vmbram populi
Vt [bb] putas motus amoris ore dici musico?
Et neges queri sororem de marito barbaro?
Illa cantat, nos tacemus. quando ver venit meum?
Quando [*] faciam vt celidon vt taceret desinam.
Perdidi Musam tacendo, nec me Phœbus respicit.
Sic Amyclas cùm tacerent perdidit silentium.
Cras amet, qui numquam amauit; quique amauit, cras amet.

EXPLICIT PERVIGILIVM VENERIS.

[a] Pyth. gemmans. potest etiã gemmeus.
[b] Legerim, quem relinquit.
[c] Pyth prodiderunt.
[d] Scribo, virgines papillas nondum compressas & manitas.
[e] Pyth osculis. & antè, Ipsa iussit.
[f] Pyth. Vnica marito n. n. pudebit.
[g] Idẽ, luco.
[h] Pyth. Est p. comes. ego, It puer comes.
[i] Pyth. nudus recte ad sententiam nihil habeo.
[k] Benè idẽ, in armis.
[l] Pyth Peruigilanda.
[m] Pyth anni.
[n] Idem, quantus Aetna cãpus est. Fortasse sic, Hibla florũ rumpere, vel, tẽ q Etna c. est
[o] Pyth. alites.
[p] Idẽ, nude.
[q] Fortè, quo.
[r] Pyth fluxit alma.
[s] Idem, venas.
[t] Pyth. Latinos.
[u] Scribo, Romuleas.
[x] Lego & distinguo, Hunc ager, cùm parturiisset ipsa, suscepit sinu: Ipsa florum.
[y] Pyth. redeunt.
[z] Fortasse, Quisque coetus continetur.
[aa] Eleganter Pyth. Terrei.
[bb] Lego, putet & deleo vbique notam rogandi.

Ele-

Elegans mehercle & quantiuis pretij carmen; molle, tenerum, sed Romanis, vt sic dicam, non Alexandrinis deliciis. In eo aliquot menda: quæ priusquam tollam, quæram de Titulo & de Scriptore. Titulus fuit, *Peruigilium Veneris.* Colligo facilè ex subscriptione, *Explicit peruigilium Veneris.* Ex titulo non ignotum argumentum. Laudatio enim Veneris fuit, composita quasi per occasionem Peruigilij, quod tres ipsas noctes in honorem deæ agebant. Faciunt illuc versus in hoc Carmine:

Argumentum & occasio huius Carminis.

Ipsa vellet vt venires, si deceret virginem.
Iam tribus choros videres feriatos noctibus.

Et illa Plauti Curculione:

Peruigilia, varijs dijs.

Quid? tu Veneri peruigilare te vouisti Phædrome?
Nam hoc quidem haud multo pòst luce lucebit.

Sed & peruigilandi honos vulgatus in ceteros deos. Fortunæ peruigilium est apud Suetonium in Galbâ, cap. IV. *Fortunæ simulacrum in parte ædium consecratum, menstruis deinceps supplicationibus & peruigilio anniuersario coluit.* Cereri, apud Tacitum: *Lectisternia & peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant.* Incertum cui deo, deæ, apud Liuium lib. XXIII. per tres item noctes. *Triduum sacrificatum ad Hamas. Nocturnum erat sacrum, ita vt ante mediam noctem compleretur. Gracchus castra Campana, vt in peruigilio, neglecta simul omnibus portis inuadit.* Peruigilij meminit iterùm Suetonius in Caligulâ, cap. LIV. & Vitellio cap. X. Titulum ergo inuêni: scriptorem quæram, & non inueniam. Ducti elegantiâ carminis quidam Catullum Veronensem esse censuerunt: alij, in queîs Scaliger, Catullum vrbicarium poëtam, nominatum Iuuenali:

Quæsitum de Scriptore.

——clamosum ageret cùm phasma Catulli.

Neuter potest. nisi me fallit ratio temporum, quam subduxi non vanis coniecturis. Natum enim comperio hoc Carmen in imperio Augusti. Argumento horum versuum:

Quando videatur id Carmen scriptum.

Vnde Rhamnes & Quirites, proque prole posterum
Romuli, patrem crearet & nepotem Cæsarem.

Ita legendum, non *matrem*, doceo infrà. Pater Cæsar, Diuus Iulius est; nepos, Augustus. Sæpè ita discriminandi caussâ historici. Sueton. *Cæsario, quem ex Cæsare patre concepisse Cleopatra prædicabat.* & alij sæpiùs. At hæ tam quæsitæ blanditiæ aduersus Augustum, quomodo conuenient nisi in hoc æuum? Non ergo Catulli Veronensis. Dico ampliùs: post Virgilium vixit hic scriptor. Certè locus ille totus:

Pater Cæsar de D. Iulio.

Vt Pat totis crearet vernis annum nubibus*
In sinum maritus imber fluxit almæ coniugis
Vt fetus immixtus omnes aleret magno corpore.

Post Virgilium scriptum.

non abest, quin è Virgiliano isto expressus sit:

Tum pater omnipotens fecundis imbribus æther
Coniugis in lætæ gremium descendit, & omnes
Magnus alit magno commistus corpore fetus.

postremo quidem versu etiam ad verbum, vt ego restitui. Nisi tamen Virgilius hæc ab illo: quod non censeo. Sanè quisquis scriptor, non ambigo quin extrema sub tempora genitum hoc carmen Augusti. Ita Catulli illius germani non erit; quia ætate relinquitur. non illius minuti vrbicarij, quia anteit. Cetera videbit Phœbus. ego transeo aduersus ipsos, quos sanabo, cum Homero, Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς. Principio carminis non dubium quin multa desint. Illo versu:

Ver nouum, ver iam canorum, ver natus orbis est.

Ver, nouus orbis.

eleganter Pythoëus, *vere natus orbis est.* nec malè ego, *ver renatus orbis est.* sententia gemina huic Plinianæ, *Arborum flos est pleni veris indicium & anni renascentis.*

Versu IX.

Tuno quinore desuper huc spumeo pont de glono.*

Venus nata è spumâ & sanguine.

Amicus ille noster, *Iuno rore de supernis.* Mihi correctio apud Ianum Douzam fabulanti feliciter sub manu natâ, *Tunc cruore de superno ac spumeo ponti è globo.* Nihil clarius. Tangit fabulam quâ fingitur Venus è spumâ maris nata, & è sanguine prolium (vt honestè dicam) Cæli. Tibullus:

——u sanguine natam,
Is Venerem è rabido sentiet esse mari.

Arnobius, *Numquid à nobis dicitur ex pelagi spumâ & ex Cæli genitalibus amputatis Cytherea Veneris concretum coaluisse candorem?* Paulò pòst etiam scribe: *Fecit vndantem Dionem de maritis imbribus.* Maritos imbres appellat Spumam & Cruorem; sanequàm elegâter. Desunt autem hîc minimum seni aut septeni versus, quod apparet ex versu intercalari præproperè posito.

Versu XIV.

Ipsa surgentis papillas de Fabonî partu
Vrguet in totos pentes.*

Trun-

Truncatam vocem arbitror, & scribo, *Vrguet in thoros tepentes*. Priori etiam versu malim, *Turgentes Papillas*. Fauonij spiritum verè inuenit & ingeniosè Pythoëus.

Versu XVII.

Et me eanat lacrimæ trementes ne tædum pondere.

Videor pro parte emendare posse, *Et micant lacrimæ trementes*. Intellegit autem guttulas illas è rore subsilientes & lasciuientes. Cetera non possum. Lemutius noster, *decaduo pondere*.

Versu XXII.

I pussit manè tuæ virgines nubant rosæ.

I. Douza vera laus. Pythoëus, *Ipsa iussit*. rectè. Reliqua sic Ianus Douza: Douza, inquam, meus, non iterùm in transcursu dicendus. Tot mihi in illum iusti amoris caussæ, tot admirationis sunt. Omitto poësim, & cum poësi supra hoc sæculum doctrinam: probitas, & ingenui mores, &, quæ nihil gratiæ causâ facit, gratia, dî boni, in quo homine paria sunt, aut erunt! Vt verè de illo hoc elogium & ad præstationem, quod dicitur, scripturus sim, Vera proles Musarum, & alumnus Gratiarum. Nec abripit amor me. iudicio hoc scribo, siquid vmquam: & peto quæsoque (vita tantùm mihi aut fama apud posteros sit) ita hæc legant, non quasi laudem ab amico; sed sententiam à iurato teste. Redeo in viam. Douza, inquam, legebat, *mane vt vdæ virgines nubant rosæ*. rectissimè. Venus iussit, ait poëta, vt manè virgines tegant se ornentque vdis ab humore noctis & quasi ebrus rosis. Nec fallet lectorem Nubendi hîc verbum, priscâ significatione, Velandi.

Versu XXIII.

Fusta priùs de eruore, deque amoris oculis.

Non diu, sed intentè mihi quæsita correctio. quam repperi, & lego, *Fusæ aprimo de eruore*. Ab historiâ hæc lectio, vel à fa-
Rosa tincta cruore Adonis. bulâ potiùs. Nam rosas à sanguine Adonis, quem aper occiderat, traxisse ruborem vulgò volunt poëtæ. Fusæ ergo, tinctæ siue perfusæ. nisi quis eligit, *Fuscæ*. Bion de hac re: Αἷμα ῥόδον τίκτει, τὰ δὲ δάκρυα τὰν ἀνεμώναν. Ouidius, & alij.

Versu XLV.

Detument & tota nox est peruigila canticis.

A fine lego, *peruigil à canticis*. syllabâ præter vulgi morem scilicet productâ, vt iambum vitemus. Ad principium emendan-
Detument. dum conor, *Detument*. id esset tumorem & fastum dij illi ponunt, effusi in iocos, & solitam peruigilio hilaritatem. Scio Statium Papinium non absimiliter eâ voce vsum: tamen adhuc delibero.

Versu XLIX.

Præsens ipsa iura dicit, adsederunt Gratiæ.

Benè Douza, *Præses i. iura dicet, adsidebunt Gratiæ*. Et lepida herclè fictio est, vt Venus in illo tribunali quasi Præses Quæsitorque sit: Gratiæ, adsestrices.

Versu LX.

In sinum maritus imber fluctus.

Lego, *fluxus*. Ita apud Lucanum:

——æther defluxus in Austrum.

Versu LXI.

Vt fletus immixtus omnis aleret magno corpore.

Dixi, & non muto, legendum *fetus*: ex sententiâ, & Virgilio quem expressit. Turbat me tamen, quòd insolens eo loco poëtæ nostro Spondeus est. itaque per me sanè legatur, *Vtque fetus mixtus omnes*.

Versu LXXII.

Vnde Rames & Quirites proque prole posterum

Romoli matrem crearet, & nepotem Cæsarem.

Falsa lectio. Quid? an ex nuptiis Sabinarum cum Romanis creata mater Romuli? Atqui Romulo iam regnante iunctæ illæ innuptæ nuptiæ: nedum vt ex illis Romulo mater. Perseuero ergo legere, *proque prole posterùm Romoli, patrem cr. & n. Cæsarem*. sententiam non dubiè in gratiam Augusti; Venus, inquit, conciliatrix fuit Romanorum Sabinarumque nuptiis, vt ex iis Rhamnes & Quirites crearet, & in postera sæcla vtrumque Cæsarem, patrem cum nepote.

Versu LXXX.

Ecce iam super genestas explicat aonij latus.

Aut ego me amo, aut Phœbus me amauit, cùm correxi, *explicant agni latus*. Nec sanè significantiùs exprimi potuit decubitus ille ouium in latus, quasi apricantium. Id enim solent super genistas, myricas, & humiliores frutices. Nec plura de hoc Peruigilio, ne ipse peruigilem. Addam alterius rei, poëtæ tamen, vt videntur, eiusdem versus; quos nescio quis baro indigitauit, *Floridum de Qualitate vitæ*. Repperit in hisdem schidis suis Pythoëus.

FRORIDI DE QVALITATE VITAE.

Bacche vitium repertor plenus adsis vitibus,

Effluat dulcem liquorem comparandum nectari,

Cin-

a Pyth. vernulas.

Condituumque fac vetustum, ne malignis [a] *fuenulis*

b Pyth. ducat, & statim, versum.

Asperum [b] *dicat saporem versus in alteros.*

Omnis mulier intra pectus celat virus pestilens.
Dulce de labris loquuntur, corde viuunt noxio.

Sic Apollo: deinde Liber, sic videtur ignifer.
Ambo sunt flammis creati, prosatique ex ignibus.

c Pyth. & radios ambo c.

Ambo de comis calorem & [c] *radio* conferunt:*
Noctis hic rumpit tenebras, hic tenebras pectoris.

Quando ponebam nouellas arbores mali & pyri,
Cortici summæ notaui nomen ardoris mei:
Nulla fit exinde finis vel quies cupidinis.

d Pyth. ardor.

Crescit arbor, gliscit [d] *arbor, ramus implet litteras.*

Qui mali sunt, non fuere matris ab aluo mali:
Sed malos faciunt malorum falsa contubernia.

e Idem. offucias, &

Sperne mores transmarinos, mille habent [e] *offugia.*

f per orbem.

Ciue Romano [f] *per vrbem nemo viuit rectiùs.*
Quippe malim vnum Catonem, quàm CCC. Socratas.

Tam malum est habere nummos, non habere quàm malum est.
Tam malum est audere semper, quàm malum est semper [g] *pauere.*

g Scribe, pauor.

Tam malum est tacere multum, quàm malum est multum loqui.
Tam malum est foris amica, quàm malum est vxor domi.
Nemo non hæc vera dicit, nemo non contrà facit.

Consules fiunt quotannis & noui Proconsules:
Solus aut rex, aut poëta non quotannis nascitur.

Nihil hæc ad venustatem prioris illius carminis: sed sunt haud dubiè imperiti alicuius fareinatoris ablecta. Primum illud de Baccho insipidum: nec florem vini olet, sed floces eorum quos non nomino. Tamen emendo, *Ne malignis vernulis, Asperum duat saporem.* intellegi vult, Ne vinum acetum fiat, & potui præbeatur seruis admixta aqua. Duat enim, pro Det. Posca autem vernularum & seruorum, ex aceto. Ablecto tertio, *& radio* conferunt:* mutilum versum expleo repetitâ voce, quæ delituit, vt solet, in fine prioris, & scribo, *radio dio conferunt.* Vterque calorem, inquit, à diuino radio confert, & Phœbus, & Bacchus. Græca phrasis est, Conferere calorem. Fruere, mi lector, quisquis poësim amas, hoc Pythoëi dono, fruere.

CAPVT VI.

Ritus collocandi cadaueris. Suetonij nouus & verus intellectus, & Virgilij Conlocatio. Cærimonia in eà adiuncta. Persius illustratus. Seneca etiam emendatus. Amictus in corpore mortuo. Appuleius, Iuuenalis, Martialis explicati.

FVNEBRES aliquot ritus explicare mihi animus est, temporibus tam funestis. Angunt me fatales Belgicæ turbæ: & in hac confusione rerum non solùm quid speremus non est, vix quid optemus. Tamen vt ij qui in carcere detinentur, ludunt interdum tesseris: sic mihi fas tractatione harum rerum, abducere paulisper animum à præsentibus malis.

Mos funebris fuit, vt post efflatam animam cadauer cubiculo efferrent, & in vestibulo ædium collocarent ad ianuam ipsam. Id proprio verbo dicebatur Collocatio. Glossæ priscæ, *Conlocatio*, εἶδος ταφῆς. Suetonius in Augusto, cap. C. *Corpus Decuriones municipiorum & coloniarum à Nolâ Bouillas vsque deportarunt, noctibus, propter anni tempus: cùm interdiu in basilicâ cuiusque opidi, vel in ædium sacrarum maximâ reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit, vrbique intulit, atque in vestibulo domus collocauit.* Illustris locus. &, quod interpretes adhuc fugit, clarum vestigium huius moris. Corpus enim ablutum, vnctum, coronatum ad ianuam deponebant: donec post legitimos dies efferretur ad bustum. Lucianus Περὶ πένθους· Μετὰ ταῦτα δὲ λούσαντες αὐτοὺς, καὶ μύρῳ τῷ καλλίστῳ χρίσαντες τὸ σῶμα, καὶ στεφανώσαντες τοῖς ὡραίοις ἄνθεσι προτίθενται. Benè προτίθενται. nam quod Collocatio Latinis, πρόθεσις in hac re Græcis, & collocare προτίθεσθαι. Dio lib. De Liuiæ excessu: Καὶ αὐτὴν ὁ Τιβέριος οὔτε νοσοῦσαν ἐπεσκέψατο, οὔτε ἀποθανοῦσαν αὐτὸς προέθετο. Ita enim eum locum emendauit Scaliger, ille nostri Senatus meritò princeps: & benè colligit, eam collocationem à filiis, aut certè heredibus solitam fieri. Plato etiam in Phædone eleganter, parum adhuc animaduerso loco: vbi Socrates negat se totum moriturum: Μηδὲ λέγῃ, inquit, ἐν τῇ ταφῇ, ὡς ἢ προτίθεται Σωκράτην, ἢ ἐκφέρει, ἢ κατορύττει. id est: *Nec in ipso funere dixeris collocari Socratem,*

Collocatio ad ianuam.

Filij collocabant.

Plato explicatus.

cratem, aut efferri, aut terrâ obrui. Ita enim ea vertenda propriè. Hunc morem tangit, vt solet, occultè vates magnus, lib. XI.

Virgilij occultior sensus.

> *——recipitque ad limina gressum,*
> *Corpus vbi exanimi positum Pallantis Acetes*
> *Seruabat senior.*

Nam quòd ad limina cadauer Pallantis posuit; non dubiè intellegi voluit solemnem hanc ad ianuam positionem.

Situs cadaueris, vt pedes in viam spectarent.

In hoc ritu collocandi, cerimonia quædam adiuncta fuit & cautus. Seruabant enim vt corpus mortui foràs spectaret, & facie pedibusque esset in publicum versis. fortasse co situ abitionem illam postremam significantes. Eleganter Persius:

> *——tandemque beatulus alto*
> *Compositus lecto, crassisque lutatus amomis*
> *In portam rigidos calces extendit.——*

Homerus item clarè, in funere Patrocli:

> Ὅς μοι ἐν κλισίῃ δεδαϊγμένος ὀξέϊ χαλκῷ
> Κεῖται, ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένος.

Id est:

> *Qui mihi in tabernaculo confossus acuto ære,*
> *Iacet, ad vestibulum conuersus.*

Illustratus Seneca egregius locus.

Ibique interpretes: Εἰς τὸ πρόθυρον, inquiunt, βλέπων· τοῦτο γὰρ τὸ σχῆμα τῆς τῶν νεκρῶν προθέσεως. Ab vtroque hoc ritu Senecæ dabo lucem, Epistolâ XII. *Quis est, inquam, iste decrepitus, & meritò ad ostium admotus? Foràs enim spectat. Vnde istum nactus es? quid te delectauit alienum mortuum tollere? At ille, Non cognoscis me? ego sum Felicio, cui solebas Sigillaritia adferre: ego Philositi villici filius, deliciolum tuum. Perfectè, inquam, delirat iste vetulus: etiam deliciolum meum factus est. Prorsus potest fieri: dentes illi cùm maximè cadunt.* Locus herclè argutus. & cuius sententia, quis neget, quin disertè ad hunc ritum? Nam ait, illum senem meritò ad hostium admotum. quare? quia ludere ei visum, & in officium hominis: hostiarius enim erat: & in senium. quasi iam in extremâ tegulâ staret semimortuus, & ideò iure ad ianuam collocandus. Ait etiam, Foràs illum spectare. quid, nisi alludens ad illum corporis mortui situm, foràs & in publicum obuersi? Interfuit profectò iuuentutis explicari eum locum: at ego addam etiam correctionem. Nam vbi vulgò, *Perfectè, inquam, delirat iste vetulus;* libri manuss. quos vidi, *iste populus.* Non dubitabis scribere & interpungere, *Perfectè, inquam, delirat iste: pupulus & iam deliciolum meum factus est.* Pupulus, paruus pupus. vera lectio, & venusta præ vulgatâ.

Idem correctus.

Ita igitur cadauer situm: & amictus illi, in Italiâ, toga erat; in Græciâ, pallium. Appuleius Floridorum lib. I. *Nam illic quoque videret hominem præsidere, hominem depugnare: togam quoque parari & voto, & funeri. Item pallio cadauera operiri, & philosophos amiciri.* Iuuenalis Sat. III.

Toga in mortuis.

> *Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in quâ*
> *Nemo togam sumit, nisi mortuus.*

Martialis: *Et pallens toga mortui tribulis.* Plutarchus in Caussis, τὸ σῶμα, inquit, τοῦ τεθνηκότος ἀμφιεννύουσι λευκοῖς. Artemidorus lib. II. cap. III. Ἀνδρὶ νοσοῦντι λευκὰ ἔχειν ἱμάτια, θάνατον προαγορεύει, διὰ τὸ τοὺς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφέρεσθαι. candidas eas vestes, non aliud capies, quàm togas, quæ vulgò albæ. Nam cadauera in honestissimâ veste efferri mos. quæ in vulgo ciuium & in tacito funere, toga vulgata fuit: in magistratibus, toga prætexta: in Censoribus, purpurea tota. Polybius lib. VI. Οὗτοι προσαναλαμβάνουσιν ἐσθῆτας. ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ στρατηγὸς ᾖ γεγονώς, περιπορφύρους· ἐὰν δὲ τιμητής, πορφυρᾶς· ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκώς, ἤ τι τοιοῦτον κατειργασμένος, διαχρύσους. Liuius lib. XXXIV. *Purpurâ viri vtemur: prætextati in magistratibus, in sacerdotiis. nec id vt viui solùm habeamus insigne, sed etiam vt cum eo crememur mortui.* Plura de his rebus in libro singulari, De Funeribus, quem habeo adfectum.

Plutarchus explicatus.

Varia vestis pro conditione mortuorũ.

CAPVT VII.

In Agellio complura emendata. Rumices, Trifaces, Gaupuli. Prisca aliquot verba, Claudere, Imparientia. Secus pro sexu. Exerrationes. Catonis fragmentum correctum. Conspicere, probum verbum: item, Despreti. & plura alia.

SCRIPTORI Noctium Atticarum medebor hoc loco; & ille, cuius censura vtilis in plerosque scriptores vetustos fuit, censuram nunc meam subibit: hoc est, ipsi medico faciam medicinam, Quid refert? si conuenit in eum Græca parœmia:

> Ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

In enumeratione telorum lib. X. cap. XXV.

> *Hasta, pilum, falarica, semifalarica, solliferrea, gesa, lancea, spari, rumigestri, falces, tragulæ, frameæ.*

Quis feret vocem Rumigestri? quis legit? Turnebo visum reponere, *rumæ, cestri.* Me censore vera lectio hæc, *rumices, trifaces.* diuulsis vocibus quæ turpiter cohæserant.

Rumex, genus teli.

Et

Et auctores credendi libri veteres, in quibus *faces* reperio, non *falces*. Nimiùm blanditur coniectura; & artem diuinandi in perpetuum desino, si hîc erro. Festus, *Rumex genus teli, simile spari Gallici. meminit Lucilius.* Idem, *Trifax telum longitudinis trium cubitorum, quod catapultâ mittitur.* — *Et Trifax.*

Eodem capite de nominibus nauium:

Parones, myoparones, lintres, capulica, mareplacidæ, cidarum, ratariæ, catascopium.

Verba non sine formidine legentium. Emendo, *lintres, caupuli, camaræ.* De Camaris, quod nauium Ponticarum genus, satis notum ex Tacito & Strabone: de Caupulis, eruimus partim ex priscis libris, qui referunt, *caupulica*; partim ex Isidoro: *Lembus, ait, nauicula breuis quæ aliâ appellatione dicitur & cymba, & caupolus, & lintris.* Notandus locus. & sine quo, ætatem in vitio & quæstione sint Agelliana verba. — *Caupulus, genus cymbæ.*

Lib. I. cap. VII.

At si Explicuit, diceret, imperfecto & debili numero verborum sonus clauderetur.

Scripserim, *sonus clauderet*; antiquo verbo, deficeret. Reposui olim in Terentij versu: — *Claudere, prisca vox in Terentio.*

—— nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudere:

nec persuasi multis. credo, quia audacior quàm pro ætate coniectura erat. Itaque comitet admonuerunt etiam me quidam, vt mutarem. Pepo, non homo, si id faciam. Quid enim si fundus subscriptorque eius correctionis Donatus mihi est? quid dicent mei Critici? Eum ergo adeant, & nisi mutili illi Commentarij apertè à me sunt: admutilet sanè ego. Sed & Apuleium nunc in eapse voce corrigo, lib. III. Florid. sub initium: *Vtinam mihi pro amplitudine auditorij prolixa oratio suppeteret, ac non hîc maximè clauderetur, vbi me facundissimum cuperem.* Lego, *clauderet*, ex ver. manuscripto quem benignitas mihi adtribuit mei Giselini.

Lib. I. cap. XIII.

Nequaquam putauerint contra dictum eius esse faciendum, etiamsi repentinus aliquis casus rem commodiùs agi posse polliceretur: ne si spes fefellisset, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis subeunda esset.

Disputatio est de mandatâ re, omninóne facere quod mandatum & vti mandatum est oporteat: an fas sit interdum deflectere, pro re aut casu aliquo repentè nato. Hæc verba quæ adtuli, in eam partem valent, non esse deflectendum vsquam: & ratio, *ne si spes*, inquit, *fefellisset, culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis subeunda esset.* Sed profectò, quidquid ego video, ictibi sententia flagitat, *culpa imparientiæ*. insolitum huic æuo verbum, sed vetus & probum. Ita parientiam accommodare, pro parêre, in Iustinianeo codice restituit Iacobus Cuiacius; vir, de quo non aliud dixerim, quàm quod de Carthagine olim Crispus. Et parientiæ vox aliquotiens in Cassiodori Variis eadem sententia occurrit, sed ferè corrupta. Vide vnicum illum Astrææ & Musarum sacerdotem, lib. I. Obseruation. cap. VI. & Agellium ipsum, qui hoc argumentum quasi diluens, statim addit, *Neque timendum exemplum non parendi tradiderunt*, διαφερίζομεν & quod anteà impatientiam dixerat. — *Impatientia & parientia.*

Lib. II. cap. XXVIII.

Fas ferias si quis polluisset, piaculoque ob eam rem remotus esset.

Scribendum, *ob eam rem opus esset.* puero clarum.

Lib. III. cap. X.

Mox eumdem equum qui Dolabellæ fuerat, C. Cassium, qui Dolabellam obsederat, abduxisse. Quem Cassium postea satis notum est victis Parthis, fusoque exercitu suo, miseram mortem oppetiisse.

Quorsum hîc Parthorum mentio, cùm intellegat exitium Cassij in campis Philippicis bello ciuili? Audacter ego emendo, *victis partibus*. Partes sunt, factiones, αἱρέσεις, & id verbi in dissensione ciuili vsurpant plerique scriptores. Suetonius in Augusto, cap. XII. *Sed vt cognouit Antonium ceterosque duces & exercitus consentire pro patribus.* lege, *partibus.* intellegit partes contra remp. Antoniauorum. Seneca in Epistolis, de Catone: *Hoc eius bonum, quo victis partibus non potest vinci.* Plinius, *Scribonianus arma in Illyrico contra Claudium mouerat: fuerat Pætus in partibus, & occiso Scriboniano Romam trahebatur.* — *Partes quid propriè.* — *Suetonius obiter correctus.*

Lib. III. cap. X.

Post deinde quartâ hebdomade, quòd eius virile fetus futurum est, caput & spina quæ est in dorso informatur.

Lego, *virile secus.* Vide Scaligeri ad Ausonium Notas. — *Secus, prisca vox, pro sexu.*

Lib. XV. cap. II.

Atque etiam hoc Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neque respuendas huiuscemodi exhortationes, [aduersum propulsandam vini violentiam:] neque vllum prorsus continentem ac temperantem satis fideliter visum esse, cuius vita victusque non inter ipsa errorum pericula, & in mediis voluptatum illecebris explorata sit. — *Fortasse & hoc totum à glossâ insitum est.*

Aduersum Philosophum quempiam disserit hæc Agellius, qui Platonis verbis & exemplo adolescentes vocabat ad potandum. & subdit deinde quatenus, & quâ fini, permissa à Platone vini aliqua copia. Sed enim Exhortationum verbum prorsum à subiectâ sententiâ alienum: & spernunt libri veteres, qui *exercitationes* ostendunt. Lego ego, *huiuscemodi exerrationes*. Ita appellat eleganter mentis illos errores, & quasi primas alucinationes, ante plenam ebrietatem.

Exerratio, & exerrare.

Exerrandi verbo vsus Quadrigarius, *Deinde Gallus irridere cœpit, atque linguâ exerrare*: vt quidem scribunt fidelissimi libri. Et Statius VI. Thebaidos:

Quadrigarius correctus. vulgò est, linguâ exertare.

> *Flectitur in gyros, dexterque exerrat Arion.*

Lib. VII. cap. III.

> *Atque Rhodienses tamen Persen publicè numquam adiuuère. Cogitate quantò nos noſtri natiui cautiùs facimus. Nam vnusquisque noſtrûm, ſiquis aduerſus rem ſuam quid fieri arbitratur, ſummâ ope nititur ne aduerſus eam fiat. quod illi tamen perpeſſi.*

M. Cato emendatus. Verba sunt ex oratione M. Catonis pro Rhodiis dictâ: sed verba mendi manifesta. Lego, *Cogitate quantò nos priuatim cautiùs facimus.* accisis iis quæ ex ineptâ repetitione syllabæ redundarant. Quin vera hæc correctio sit, non ambiget, quisquis sententiam & cetera Catonis verba peruidebit.

Cap. eodem:

> *Nam cùm obijceretur, inquit, Rhodienſibus, quòd bellum populo Ro. facere voluiſſent: negauit penè. Sed ignosci popoſcit, quia id non feciſſent, etſi maximè voluiſſent.*

Expleta Agellij verba. Scribe & interpunge, *nec negauit plenè: ſed ignoſci.* retractâ syllabâ, quæ effugerat.

Ibidem:

> *Vereri ſe oſtendit. ne patres gaudio atque lætitiâ rerum geſtarum proſperè, de ſtatu mentis ſuæ deturbati non ſatis conciperent, neque ad rectè intellegendum conſulendumque eſſent idonei.*

Consipere, in Agellio & Liuio. Scripserat, *conſiperent*; verbo antiquis vsitato, vt Adsipio, Præsipio. Visum aliter imperitis, qui idem verbum in Liuio non concoxerunt. lib. V. *Romani ex arce plenam hoſtium vrbem cernentes, cùm aliâ atque aliâ parte noua aliqua clades oriretur, non ſolùm mentibus conſipere, ſed ne auribus quidem atque oculis ſatis conſtare poterant.* nam vulgò vbique leges, *concipere*.

Lib. VII. cap. XVIII.

> *Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam eſſe turpis æſtimata eſt, vt contempti vulgò diſcerptique ſint: Cenſoreſque eos poſteà omnium notarum & damnis & ignominiis affecerunt.*

Loquitur de captiuis duobus qui fraudulento in castra reditu, solutos se religione iuramenti interpretabantur, quod Annibali præstiterant. Sed quid? discerptine illi & interfecti? Falsa historia, ex Liuio lib. XXIII. & Agellio ipso. Scribamus, *contempti vulgò diſpretique ſint.* Dispretus siue Despretus, prisca vox. Festus, *Deſpretus, valdè ſpretus.*

Despreti, & falsa historiæ lectione vulgo.

Lib. IV. cap. IX.

> *Maſſurius autem Sabinus in Commentariis quos De Indigenis compoſuit, Religioſum eſt, inquit, quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt.*

Probabiliùs, me iudice, Massuriani libri titulum fecero, *De indigitamentis.* qui aptus ad religionem & sacra. Ita certè C. Flacci librum nominat Censorinus cap. II. argumento scilicet eodem. Quæ prætereà notata mihi in hunc scriptorem, dicam alio loco.

Titulus libri repositus.

CAPVT VIII.

De Frumentatione, accurata conlectanea. Eius origo prima. Indicatum in Liuij loco mendum. Appiani in Gracchi lege apparens error. Salluſtij inſignis emendatio. Menſtruum ſeruorum. Clodij Annonaria lex. Recenſus populi, & in eâ voce Suetonius correctus. Dionis error in tempore Recenſus Auguſti. Perſius explicatus & Plinius. Ambigua Capitolini lectio. Cælius in Epiſtolis ad Cicer. correctus bis. De origine Præfecti & Curatorum annonæ. Minutia Frumentaria. Appuleius emendatus. Panis gradilis, & alia complura.

SIQVA res alia, ex quâ intellegi magnitudo & opes populi Romani possit: ea, me iudice, Frumentatio est. sic appello gratuitam in plebem annonam, Græcis σιτηρέσιον dictum. Is mos quia non planè innotuit & interest vt innotescat: quæ de eo sparsim legi, proponam hoc capite, & complectar vno velut fasce.

Frumentaria largitio antiquissima apud Romanos; & ferè semper conciliandæ plebi. Liuius adhibitam ostendit statim post reges eiectos. *Multa*, inquit lib. II. *blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. annonæ in primis habita cura, & ad frumentum comparandum miſſi alij in Volſcos, alij Aequos.* Plinius libro XVIII. eius originem ad Manium Marcium Ædilem refert. *Manius Marcius*, ait,

Origo Frumentationum.

Qui primi dederunt.

ait, *Ædilis plebis primum frumentum populo in modios aßibus donauit.* lego, *primus.* Et idem fecit non multò pòst in cæde Mælianâ Minutius: de quo sic Liuius libro IV. *L. Minutius boue aurato extra portam Trigeminam est donatus, ne plebe quidē inuitâ, quia frumentum Mælianum aßibus in modios æstimatum plebi diuisit.* Vbi bouem auratū non sine suspicione corrupti loci lego. primùm, quia Plinius duobus locis, non boue, sed statuâ donatum eum scribit extra portam Trigeminam, stipe collatâ: deinde, quia non persuadeor rudi illâ ætate statuas fuisse auratas; quas multis annis pòst Romæ non legimus. Imò Liuius libro XL: Valerius lib. II. Ammianus XIV. notant, *Statuam auratam nec in vrbe nec in vllâ Italiæ parte visam, priusquam à M. Acilio Glabrione patri poneretur in æde Pietatis.* Id fuit anno V. DLXII. Addo vetustum meum codicem, qui præfert, *Minutius bō auro.* correctionem tamen nunc non eruo. nisi si, *boue & agro.* Posteà diuisum frumentum sæpiùs, & ferè semper ab Ædilibus: quorum videtur fuisse ea cura. Liuius lib. XXXI. *Ædiles frumenti vim ingentem, quod ex Africâ proconsul Scipio miserat, quaternis æris populo cum summâ fide & gratiâ diuiserūt.* Eodem libro: *Annona quoque eo anno peruilis fuit. Frumenti vim magnam ex Africâ aduectam Ædiles curules binis æris in modios populo diuiserunt.* Libro XXXIV. *Aediles curules Fuluius Nobilior & C. Flaminius tritici decies centum millia binis æris populo diuiserunt.* Hæc antiquitus. cùm largitio ea omnis voluntaria adhuc esset, & in arbitrio, vt opinor, Senatus.

Suspectus de mendo Liuij locus.

Lib XVIII. cap III. & lib. XXXIV. cap. V.

Diuisio frumenti per Ædiles.

Exorti mox Tribuni, qui per hanc occasionem, gratiam & opes sibi quæsiuerunt apud plebem. Leges tulerunt, quibus non incerta, vt anteà, sed perpetua statáque frumentatio esset. Princeps eius facti C. Gracchus, qui præter alias, vulgo non optimatibus gratas leges, vnam tulit, vt frumentum plebi è publico daretur, modico aliquo pretio definito. Pretium dico definiisse Gracchum: aliter quàm sensisse videtur Appianus lib. I. Bellorum ciuil. Καὶ προσεφαίνετο, inquit, αἱρεθεὶς αὖθις ἐπεβούλευε τῇ βουλῇ, σιτηρέσιον ἔμμηνον ὁρίσας ἑκάστῳ τῶν δημοτῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων, οὐ πρότερον εἰωθὸς διαδίδοσθαι. Errat Græcus scriptor, si putat idem Gracchi ætate fuisse, quod suâ: nec pretium vllum dictum publico frumento. Errat. nam pretium eâ lege in modios definitum semis & triens. Epitoma Liuij LX. *C. Gracchus Tiberij frater perniciosas aliquas leges tulit, inter quas Frumentariam, vt semisse & triente frumentum plebi daretur.* Nec aliâ re tam popularis Gracchi lex, quàm quod ex incertâ largitione fecit certam: & in perpetuum prospexit alimentariæ plebi. Plutarchus breuiter eam legem attigit, & vim tamen expressit. Nam ait latum à Graccho σιτικὸν νόμον ἐπευωνίζοντα τὴν ἀγορὰν, *frumentariam legem, quâ pretium imminuit annonæ.* Tenuit, vt existimo, eâ Gracchi lex ad tempora Sullæ. is Dictator, vt iura pleraque Tribunatus, sic videtur sustulisse hanc Tribuniciam legem. Colligo, quoniam mortuo eo, & Tribunis restitutis, alia aliqua similis lex ab optimatibus lata videtur, placandæ plebi. At opus alia non fuisset, illâ permanente. Marcius Tr. pl. in Oratione apud Sallustium sic loquitur: *Mithradatem, Sertorium, & reliquias exsulum persequantur cum imaginibus suis: absit periculum & labos, quibus nulla pars fructus est. Nisi fortè repentinâ istâ frumentariâ lege munia vestra pensantur: cùm tamen qui his modis libertatem omnium æstimauere, hi profectò non ampliùs possunt alimentis carere. namque vtilis exiguitate mors prohibetur, senescunt vires, sic vt neque absolus curâ familiari tam parua res poßit: & ignauissimi quique tenuissimâ spe frustrantur.* corruptissimus locus: cui feliciter medebor pro parte. Scripta lectiò, *quâ tamen quin is modis libertatem omnium æstimauere, qui profectò non ampliùs poßint alimentis carceris.* Emendo, *quâ tamen quinis modiis.* egregiè, & magno momento ad historiam. Lex illa frumentaria menstruum definiebat in capita, non plus quinque modios. id calumniatur Tribunus: & ait exiguum eum modum esse, ferè comparandum cum alimentis carceris, quorum tenuitas vt mortem prohibet, ita vires non auget. Constat mihi de hac sententiâ, non prorsus de reliquâ scripturâ: quam sic concipio: *quâ tamen quinis modiis libertatem omnium æstimauere. qui profectò non ampliùs prosint alimentis carceris. namque vt illis, exiguitate mors prohibetur, senescunt vires,* &c. reliqua enim non possunt. at in istis scio me aut attigisse vetam emendationem, aut habere sub ictu. De alimentis carceris, quæ diaria item dicebant, vide Senecam patrem lib. IX. controuersiâ quartâ. Et herclè de quinque modiis non iniuriâ indignatur Tribunus: quoniam id menstruum etiam vilissimorum seruorum. Seneca Epist. LXXXI. *Ille qui in scenâ elatus incedit, & hæc resupinus dicit:*

Primæ Frumentariæ leges.

C. Gracchi lex.

Appiani parum caute scriptor.

Sulla abrogat frumentariam legem.

Optimates aliam ferunt.

Sallustius correctus.

Diaria, in quis in carcere.

Menstruū seruorum quale.

Imperito Argis, regna mihi liquit Pelops
Quà ponto ab Helles atque ab Ionio mari
Urgetur Isthmos.——

Irrita epimasiū lex.

seruus est, quinque modios accipit, & quinque denarios. Sed ista ipsa lex, de quâ Marcius, ambigo an perlata. Vix videtur. quia non

Frumentaria lex, a Catone.

ita multò post alia Frumentaria exorta, cuius ferundæ auctor M. Cato. Plutarchus id notauit duobus locis, cuius verba digna adscribi. In Catone: Ὁ Κάτων φοβηθεὶς ἔπεισε τὴν βουλὴν ἀναλαβεῖν τὸν ἄπορον καὶ ἀνέμητον ὄχλον εἰς τὸ σιτηρέσιον. ἀναλώματος μὲν ὄντος ἐνιαυτοῦ *χιλίων καὶ διακοσίων καὶ πεντήκοντα ταλάντων. Et iterùm in Cæsare: Ὁ Κάτων ἔπεισε τὴν σύγκλητον διανέμειν σιτηρέσιον ἔμμηνον. ἐξ οὗ δαπάνης μὲν πεντακοσίαι πεντήκοντα μυριάδες ἐνιαύσιοι προσεγένοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασι. Notanda Plutarchi verba, & in iis summa pecuniæ annua in frumentum. Addit idem scriptor suasam eam legem à Catone, metu C. Cæsaris. qui cùm, oppressâ coniuratione Catilinæ, plebem spectaret & res nouas: visum Catoni potius, honestâ

**id est, trecentics sestertiûm. & posterior locus ad hanc summam redigendus.*

Eadem lex vana.

largitione plebem facere Senatus. Sed ea ipsa optimatium lex aut lata nō fuit, aut certè

Clodij annonaria lex.

non rata. Successit enim P. Clodij sub idem tempus Tribunicia: de quâ Asconius in Milonianâ his herbis: *Annonariā legem tulit, quæ summè popularis fuit, vt frumentum populo quod antea semisse æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.* Clarum ex iis Asconij, post Gracchi legem, Frumentariam nullam firmam fuisse: & cùm ea post Sullam iacuisset, successisse hanc Clodij, quæ largitione vicit omnes superiores.

Frumentaria res sub Imp. & capientium numerus.

Ita ventum ad Imperatores. Ij Clodianam legem te tenuerunt, spreto nomine: & instituta Romæ perpetua Frumentatio, non alibi tam effusè vsurpata in vllâ rep. vllius æui. Varia tamen addita & mutata. In primis de numero accipientium, certum aliquid sub Impp. reperio, non antè. Clodij lege an omnes ciues acceperint, an certo numero inclusa ea liberalitas fuerit, ignoro: Iulius Cæsar sanè Dictator numerum definiuit, quem expressit Suetonius cap. XLI.

Numerus frumentantium sub C. Cæsare.

Recensum populi nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium frumentum ad centum quinquaginta retraxit. ac nequi noui cœtus recensionis causâ moueri quandoque possent, instituit quotannis in demortuorum locum ex his qui recensiti non essent, subsortitio à Prætore fieret. Ex eo loco videtur Cæsar reduxisse veterem numerum: qui per bella ciuilia confusè creuerat, & in immensum. Nam vt homo popularis minus fecerit quàm priscâ lege & more solitum: non credo. Dio Cassius lib. XLIII. eleganter: Καὶ τὸ πλῆθος τὸ τὸν σῖτον φέροντος ἐπὶ μακρότατον, οὐ κατὰ δίκην, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ταῖς στάσεσιν εἰώθει γίνεσθαι, ἐπαυξηθέντος, ἐξέτασιν ἐποιήσατο, καὶ τούς γε ἡμίσεις ὁμοῦ τι αὐτῶν περιήλειψε. Nota etiam mihi, quod Suetonius ait, Recensum. Benè & propriè, vt amat, ille scriptor. non enim censum aut lustrum egit Cæsar, (& Plutarchus, qui id putat., nec plura quàm centum quinquaginta millia ciuium superfuisse ciuilibus bellis, deus bone, quàm errat!) sed recensum, id est, examen & disquisitionem breuem in eos qui iure aut iniuriâ capiebant publicum frumentum. Ita obseruo Suetonium vti eo verbo. Vt in Augusto, cap. XL. *Populi R. censum vicatim egit: ac ne plebs frumentationum causâ,* &c. scribe omnino, *Populi recensum.* nam subdit statim de frumentatione. Censum, contra morem veterem, nec Cæsar nec Augustus egerunt vicatim, vt aliàs clarè docebo, & tollam errorem historiæ communem. Recensum hunc Augusti, quem verbo attingit Suetonius, nimiùm clarè explicat Dio lib. LV. Ὁ δὲ Αὔγουστος, inquit, τὸ τοῦ δήμου τοῦ σιτοδοτουμένου πλῆθος ἀόριστον ὂν εἰς εἴκοσι μυριάδας κατέκλεισε, καὶ ὥς γέ τινες λέγουσι, καθ' ἕνα ἑξήκοντα δραχμὰς ἔδωκε.

Quid propriè Recensus.

Suetonius emendatus. in eo explicando vulgi error.

Auget numerum frumentantiū Augustus.

Ita Augustus, qui inter firmamenta imperij habuit Annonam (Tacitus id arcanum non tacuit lib. I. *Vbi militem donis,* inquit, *populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit.*) auxit numerum eorum qui frumentum caperent, & reduxit ad millia ducenta. Id, præter in Dione, disertè scriptum aut scalptum in lapidibus priscis qui Ancyræ conspiciuntur in Asiâ minori: quibus comprehensum Breuiarium rerum gestarum Augusti. Ait ibi de se Augustus: CONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS. PLEBI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. ACCEPERAT. DEDI. EA. MILLIA. HOMINVM. PAVLLO. PLVRA. QVAM. DVCENTA. FVERVNT. Vide quàm hæc conuenienter ad Dionem, etiam in pecuniæ summâ, quam tamen vt ambiguam ponit Dio. Tempus etiam eius recensus ex lapide clarum, videlicet in XIII. consulatu Augusti: at Dio aliquot annis antè posuit, C. Antistio Vetere, & D. Lælio consulibus. Mirum, nisi Augusto de se credendum, præ Dione. Ducenta igitur millia frumentantium sub Augusto. Ingens numerus: nec tamen in

Is numerus ex Dione & lapide ostensus.

Dionis in tempore error.

eo

Non omnes ciues in recensu.

eo omnes eiues. multùm abest; vix, inquam, deeima eiuium pars. Nam eensus illâ ætate ordinarius, ad quadragiens eentum millia eiuium. Augustum seeutus Tiberius, qui viderur ad eum numerum aliquid addidisse. Colligo ex Taeiti loco lib. v. Annalium : *Isdem Consulibus grauitate annonæ iuxta seditionem ventum, multaque & plures per dies, in theatro licentiùs efflagitata, quàm solitum aduersum Imperatorem. quis commotus, incusauit magistratus patresque, quòd non publicâ auctoritate populum coërcuisset, additaque quibus è prouinciis, & quantò maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam aduectaret.* Si auxir numerum frumenti, ergo & frumentantium. Credo idem fecisse alios Imperatores, & sine discrimine paullatim admissos omnes tenuiores eiues. Affirmare id Seneca videtur, De Beneficiis lib. IV. cap. XXVII. *Frumentum publicum tam fur, quàm periurus, & adulter accipiunt : & sine dilectu morum, quisquis ciuis est.* Admissos, dico, eiues: nee ingenuos solùm, sed etiam libertos. Ea sententia est horum Persij versuum, Sat. v.

Tiberius auget numerum.

Tandem omnes tenuiores ciues capiunt.

Etiam liberti.

Persius explicatus.

> *Libertate opus est. non hac, quâ, vt quisque, Velina,*
> *Publius emeruit, scabrosum tesserula far*
> *Possidet.*

Emeruir, Publius Velina: id est, ex seruo factus est liber. Nam liberti, prænomen patroni eapiebanr, & â fine tribum : vr P. Licinius, Velina. Simul igirur, inquit, ae liber factus: possidet tesserulam frumenti Scholiastes: *Romæ erat consuetudo, vt qui ex manumissione ciues efficiebantur, in numero ciuium Romanorum frumentum publicum acciperent.* Sieur & in congiario non minùs libertorum habita ratio, quàm ingenuorum. Adi Suetonium in Aug. cap. XLII. Quin Iudæos ipsos admissos ad frumentarias donationes ab Augusto, Philo tradidir in Legatione ad Caium. Creuir hie numerus mulrò magis sub Traiano optimo principum. qui etiam pueros admisit ad publiea frumenta. Id factum eius Plinius dilaudat multis, in Panegyrico: *Tu ne rogari quidem sustinuisti. & quamquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ pubis impleri; omnes tamen antequam te viderent, recipi, incidi iussisti, vt iam inde ab infantiâ parentem publicum munere educationis experirentur.* Quod air, *recipi & incidi*, satis liquet tabulas publieas fuisse, in quibus nomina deseripta eorum quibus debeteentur frumenta. quas tabulas Iulius Cæsar commisisse euræ Prætoris vrbani videtur, ex verbis Suetonij quæ suprà : posteà, nisi fallor, depositæ fuerunt apud Præfectum annonæ. Numerus puerorum, quos aluit Traianus, expressus ab eodem Plinio: *Paullò minùs*, inquit, *quinque millia ingenuorum fuerunt, quos liberalitas Principis nostri conquisiuit, inuenit, adsciuit.* Hadriano placitum id exemplũ: qui etiam *pueris ac puellis* (verba Spartiani sunt) *quibus Traianus alimenta detulerat, incrementum liberalitatis adiecit.* Er Antonino, qui numerum videtur auxisse : si rectè intellego Capitolini hæe verba: *Ob hanc coniunctionem pueros & puellas nouorum hominum frumentariæ perceptioni adscribi præcepit.* Dubito, num ibi legendum, *pueros & puellas nouem annorum.* Moueor loco alrero eiusdem Capitolini; in Pertinace : *Alimentaria compendia, quæ nouem annorum ex instituto Traiani debebantur, obdurata verecundia sustulit.* Potest intellegi, fateor, deberi alimenta à nouem retrò annis : sed blanditur mihi altera expositio, quæ firmari videtur Suetonij loco in Aug. cap. XLI. *Congiaria populo frequenter dedit: ac ne minores quidem pueros præteriit, quamuis non nisi ab vndecimo ætatis anno accipere consueuissent.* Si annorũ numerus definirus ad congiaria: quid ni ad frumenta? Et pono hoc tamen ambigens, non adfirmans. De numero, & iis qui aeeiperent, hactenus seio.

Etiam Iudæi.

Traianus etiam pueros addidit.

Plinius explicatus, & tabulæ frumentariæ.

Puerorum numerus.

Auxit Antoninus.

Ambigua Capitolini lectio.

Dieam nune de iis qui distribuerunt. Lubrieus locus, & quem velim percursum sine lapsu. Antiquâ rep. distributio frumenti penes Ædiles: elarum ex locis Liuij, qui suprà. Eriam eustodia. Liuius lib. XXXIII. *Sardiniam perdomitam nunciat Patribus: & stipendium Quæstoribus, frumentum Ædilibus, captiuos Fuluio Prætori tradidit.* Mutatum id viderur lege Graechi : certè Clodij. argumenro firmo ex lege quadam quam C. Curio proposuir sub bellum Cæsaris ciuile. Cælius in Epistolâ ad Cieeronem : *Legemque Viariam, non dissimilem agrariæ Rulli, & Alimentariam, quas iubet Ædiles metiri, iactauit.* vbi scripserim, *Vineariam*; vt lex Curionis ad diuisionem vinearum pertinuerir (quæ in Italiâ & Campaniâ præsertim multæ) sicut illa Rulli ad agrorum. Aliis placet, *Vinariam*. sed quę eomparatio erit vini ad agros ? & repugnat ipsa res, sicut in viis. Lego eriam, *quâ iubet Ædiles metiri.* Eece, mentionem frumenti ad Ædiles reuocar lex Curionis : frustrà, si Graechi air, Clodij lege apud eos relictâ. Verius est, per Tribunieias eas leges, rem ad Frumentarios translatam, ant ad eertos,

Per quos distributũ id frumentum Olim per Ædiles.

Cælius correctus hic.

Lex vinearia.

quos elegissent, Curatores. At C. Cæsar potens rerum, Curionis legem vestigiis persecutus, supra legitimum numerum creauit Ædiles duos qui frumēto præessent: quos eâ re dixit, Cereales. Pomponius auctor, De origine iuris, & Dio lib. XLIII. Sed non diuturna iis hæc cura, successitq; Præfectus annonæ.

Initium Præfecti annonæ.

Eius origo non dubiè (vt ego quidem sentio) anno vrbis DCCXXXII. M. Marcello & Arruntio Coss. Cùm enim tunc candefacta annona, & iam fames esset, plebs cùm XXIV. fascibus accurrit ad ædes Augusti, & magnâ vi dictaturam obtulit, & exemplo Cn. Pompeij Præfecturam annonæ. Dictaturam spreuit: admisit Præfecturam:

Duo Curatores annonæ diuidendæ.

& eo iure præditus, Duumuiros creari iussit ex iis qui Præturâ ante quinquennium functi, quorum esset diuisio & distributio annonæ. Dio Cassius libro LIV. initio: Καὶ Αὔγουστος τοῦτο μὲν (intellege ἐπιμέλειαν τοῦ σίτου) ἀναγκαίως ἐδέξατο, καὶ ἐκέλευσε δύο ἄνδρας τῶν πρὸ πέντε που ἐτῶν ἐστρατηγηκότων πρὸς τὴν τοῦ σίτου διανομὴν κατ᾽ ἔτος αἱρεῖσθαι. Ita eodem anno instituta etiam Cura frumenti diuidendi.

Coniectura in Suetonio.

Intellegi hoc nouum munus Suetonius voluit, in Aug. cap. XXXVII. *Quò plures partem administrandæ reip. capesserent, noua officia excogitauit, Curam operum publicorum: Viarum: Aquarum & alvei Tiberis: Frumenti populo diuidendi.* Nec aliud sensit in Tiberio, cap. VIII. *Interque hæc duplicem curam administrauit, Annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italiâ ergastulorum.* nisi tamen, abdicante Augusto, Præfectum fuisse volumus Tiberium. Sæpè etiam in lapidibus incisum, CVRATOR. ANNONAE. His lictores & accensi, & imago magistratus fuit: ex Frontino, De Aquæduct. lib. II. *Lictores binos, & seruos publicos, & scribas, & librarios, accensos præconesque totidem habeant, quot ij per quos frumentum plebei detur.* Mansit id munus ad extrema tempora, numero tamen ab Augusto aucto.

Quatuor facti Curatores, & plures.

Quadriennio enim pòst, cùm duo non viderentur huic functioni pares, Quatuoruiros sorte eligi iussit ex iis qui ante triennium Prætores: eosque ordine præesse voluit frumento publicè diuidendo. Vide, si lubet, Dionem eodem libro LIV. Hæc origo Præfecti annonæ, hæc Curatorum.

Præfectura annonæ sumpta ab antiquis.

Et exemplum quidem ab antiquis. apud quos L. Minutius, & Cn. Pompeius eo titulo ac magistratu: sed hoc interfuit, quòd illis extra ordinem & ad breue tempus data ea dignitas; quæ ab Augusto ordinaria facta & perpes. Successit, vt opinor, Augusto C. Turranius: de quo sic Tacitus lib. I. Annalium:

Eius dignitas.

Sex. Pompeius & Sex. Appuleius Consules primi in verba Tiberij Cæsaris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille Prætoriarum cohortium præfectus, hic Annonæ. Ex quibus verbis, & ex ordine iurandi satis clarum, inter primas fuisse eam dignitatem. Cassiodorus sanè eam proximam facit à præfecturâ vrbis. Sed euiluit tamen posteà:

Posteà vilitas.

& scribit ecce Boëthus lib. III. De Consolat. *Siquis quondam populi curasset annonam, magnus habebatur: nunc eâ Præfecturâ quid abiectius?*

Et munera.

Munera Præfecti annonæ Cassiodorus explicat lib. VI. Variar. & Seneca De Breuitate vitæ, cap. XVIII. & XIX. eleganter. Alloquitur Paulinum qui Præfectus Annonæ (etsi ambigua ea historia) sub Claudio:

Paulinus, Præf. annonæ.

Tu quidem, inquit, *orbis terrarum rationes administras, tam abstinenter quàm alienas, tam diligenter quàm tuas. sed tamen, mihi crede, satius est vitæ suæ rationem, quàm frumenti publici nosse.* Et statim: *Simile tu putas esse, vtrùm cures vt incorruptum à fraude aduehentium & negligentiâ frumentum transfundatur in horrea, ne concepto humore vitietur, & concalescat, vt ad mensuram pondusque respondeat: an ad hæc sacra & sublimia accedas,* &c. Alterutrum sanè est, aut Præfectus frumenti hic Paulinus fuit, aut Curator.

Quomodo distributione.

Distribuebant igitur Curatores. Ratio distribuendi per tesseras erat. Non enim frumentum ipsum à Curatoribus, (vile id & magnarum molestiarum munus fuisset) sed tesseras frumentarias siue symbola quædam in ligno aut plumbo capiebant:

Tesseræ frumentariæ.

quibus acceptis, ire iis licebat ad horrea publica petitum frumentum. Et de ligno quidem in Tesseris ludorum palàm est in Dione bis terque: de plumbo aut alio metallo cur non liceat suspicari? Certè lex quinta Cod. Theodos. de *Annonis Ciuicis* ostendit & ex ære fuisse. Atque istæ Tesseræ: quas, si frumenti non egerent, aut aliâ de caussâ, vendebant. Iuuenalis:

Summula ne pereat, quâ vilis tesser, vênit
Frumenti.

De hisdem tesseris, aliquot locis Iurisconsulti: vt Vlpianus: *Si libertis suis tesseras frumentarias emi voluerit testator: apparet ex genere comparationis Romæ id fideicōmissum præstandum.* Et Paullus: *Si Titio tessera frumentaria legata sit.*

Locus, vbi acceperint.

Nescio an has tesseras soliti accipere ad Minutiam frumentariam. Verisimile quidem est certum ei rei designatum

Minutia frumentaria. tum locum: & de Minutiâ, suspicandi auctor nobis Appuleius, libello De mundo: *Alius ad* * *Minutiam frementatum venit, & aliis in iudiciis dicitur dies. Reus ita purgandi se necessitate, vt sectandi studio accusatur. Venit ille moriturus, ad supplicij locum ducitur: hic ad conuiuij repotia vespertinus commissator aduentat.* quem emendo, *Reus ita purgandi se necessitate, vt sectandi studio accusator venit. Ille moriturus ad s.l. ducitur.* Sanè cognomen ipsum indicat, eò loci aliquid fuisse frumentariæ rei. Nam duplex Minutia, siue Minitia (anceps enim in libris scriptura est) nominatur Victori & Sex. Rufo. Minutia vetus, & Minutia frumentaria, vtraque regione IX. vrbis ad Circum Flaminium. Lampridius etiam in Commodo, *Herculis signum aëneum in Minutiâ per dies plures sudauit.* Nomen ei videtur siue à Minutio primo Frumentariæ rei Præfecto, siue à Deo Minutio cuius ibi ara. de quâ vide Festum. Lego & in lapidibus priscis, CVRATOR. AQVARVM. ET. MINICIAE. TIBERIS: nec satis intellego quid velint. Hoc de loco.

* Piscina illa publica & lauta. vide Socr. Eccles. Hist. 1. c XVIII. *Appuleius correctus*

Quādo distribuerint. Nonis cuiusq; mensis. · Tempus distribuendi eas tesseras, principium cuiusq; mensis. Iam inde à Graccho, vt opinor, quia largitio eius menstrua fuit; & Appianus disertè ait, definiisse eum σιτηρέσιον ἔμμηνον. *Suida ridiculum acumen.* Ex Suidâ colligimus solitum id fieri sub ipsas Nonas. Satis enim putidè Annonas deriuat à Nonis, ὡς ἀνὰ τὰς Νόνας, inquit, διδομένας. Mutare eam consuetudinem tentauit Augustus, sed destitit propter aduersam populi voluntatem. Suetonius cap. XL. *Ac ne plebs frumentationum caussâ frequentiùs à negotiis auocaretur, ter in annum, quaternum mensium tesseras dare destinauit: sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus vt sui cuiusque mensis acciperet.* Locum dixi & Tempus: vellem possem Modum: qui non in Græcâ, non in Latinâ historiâ, vsquam expressus. *Quantum distribuatur. Coniectura anceps de modo.* Si coniecturis agendum sit: crediderim, vt minimum, sex modios siue medimnum Atticum accepisse eos in mensem. Quidni credam? Tribunus certè apud Sallustium optimates criminatur propter exilem largitionem modiorum quinque. Amplius ergo aliquid. Obiici mihi menstruum militis potest: quod non plus quatuor modiis fuisse videtur, Polybij quidem ætate. *Militis menstruum quantum.* Esto. quis præstat, non id posteà, sicut stipendium ipsum, auctum? Denique quid pagano, cum milite? Quatuor modij satis militi, qui solus, non circumductâ vxore aut liberis: quomodo satis proletario ciui, cui eo frumento pascenda domus tota? In Suetonij Iulio lego, cap. XXXVIII. populo diuisisse eum frumenti denos modios, & totidem olei libras. Ego valdè vereor, ne ea menstrua largitio, sed extra ordinem fuerit. In lapide illo qui Ancyræ, gloriatur Augustus his verbis: CONSVL. VNDECIMVM. DVODECIM. FRVMENTATIONES. FRVMENTO. PRIVATIM. COLVMPIO. EMENSVS. SVM. Res facta esset, si expressisset frumentationis modum. non fecit, quia notus. In lapide illo exscribendo, vt pluriens, aberrarum: & lego, FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

Tesseris acceptis dixi itauisse eos ad horrea: & verum est. *Horrea publica Romæ.* Nam Romæ horrea, ad capiendum frumentum publicum, in quaque regione vrbis complura. Numerum ex P. Victore iniui ad Trecenta & nouem. Cognomina etiam plerisque addita ab auctore: *Horrea Aniceti, Vargunteij, Galbiana, Domitiani Augusti, Seiani:* quæ & in Descriptione vrbis reperies, & in spectionibus antiquis. Frumenta hîc reposita, posterior ætas *Condita, quid.* δῆλος dixit, Condita. Titulus est lib. x. Codicis: *De conditis in publicis horreis.* Ibidem Valentinianus Imp. *Non priùs ad id frumentum extendatur expensio, quod sub Præfecturâ tuâ Vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata.* Corrige Spartianum *Correctus Spartianus.* eâ voce, in Hadriano: *Laborabat præterea vt condita militaria diligenter cognosceret.* vulgo, *condicta*, & interpres ibi Egnatius, verè dicam, blattit nugas. Condita enim militum, in horreis prouincialibus: vt ciuium, in vrbis. His horreis appositi Frumentarij *Frumentarij.* mensores, qui populo admetiebantur: sic tamen, vt quisque, opinor, ad horrea iret suæ regionis.

Lucilius:

Frumentarius est, modium hic secum atque rutellum
Vnum habet.

Paullus De Excusat. tutorum, ait, *Frumentarios mensores excusari à tutelâ, idque Præfecto annonæ Imperatores rescripsisse.* Frumentarij alia etiam significatio fuit, & sic dicti, qui vltrò citrò cursitabant per prouincias, per domos ad frumenta conquirenda conuehendaque. Græci eos Πυροφόρους dixerunt, Latini alio nomine, Agentes in rebus. Adi de iis Turnebum lib. XIII. & Cuiacij ad Codicem Notas.

Et olim quidem frumentum ipsum datum ciuibus: posteà cœpit panis. credo, *Panis distributus loco frumenti.* quia

quia id commodius visum in egenam plebem: quæ hac ratione operas & impensas pistorias faciebat lucri. Quando cœperit, non disertè scio: suspicor, in imperio Traiani. Præeunt mihi ad coniecturam verba Aurelij Victoris hæc: *Romæ à Domitiano cœpta fora, atque alia multa, magnificè coluit ornauitque. & annonæ perpetuæ mirè consultum, reperto firmatoq; Pistorum collegio.* Si collegium pistorum à Traiano, ad commodandum annonæ: ergo & panis. Iuuat aliquantum & Iuuenalis, qui illi ætati compar:

Quando cœnit iste tum.

Vide de pistoribus Cuiacium ad lib. XI. Cod.

——atque duas tantùm res anxius optat
Panem & Circenses.

nominat enim ecce, panem. In epistolâ Aureliani Imp. ad Præfectum annonæ scriptum est: *Inter cetera, quibus, dis fauentibus, Romanam rem iuuimus, nihil mihi est magnificentius, quàm quòd additamento vnciæ omne annonarum vrbicarum genus iuui.* Et in eius vitâ: *Panibus vrbis Romæ vnciam de Ægypto vectigali auxit.* Zosimus de hoc ipso: *Præter hæc & panum honorario munere populum Rom. donauit.* Cassiodorus lib. VI. Variar. in Formulâ Præfecti annonæ, solum panem agnoscit. *Tui siquidem studij est*, inquit, *vt sacratissimæ vrbi præparetur annona, vbique redundet panis copia, & tam magnus populus tamquam vna mensa satietur. Per officinas pistorum cibosque discurris, pensum & munditiam panis exigis: nec vile iudicas, vnde te possit Roma laudare.* Hic panis, qui vicarius frumenti, distribui in gradibus solitus: vnde panis gradilis dictus. Titulus est lib. XIV. Codicis Theodosiani: *De annonis ciuicis & pane gradili.* sed scio quàm id sequius interpretari magni viri. Prudentius lib. I. contra Symmachum:

Vbi distribui solitus hic panis.

Panis gradilis vnde dictus.

Omnis qui celsa scandit cenacula vulgus,
Quique terit silicem variis discursibus atram,
**Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis.*

* *Adde Cassiodor. lib. IX Variar epistol. V.*

A tribus notis describit humilem plebem, quòd in alto habitaret; quòd pedibus incederet, non lecticâ ferretur; quòd aleretur publico pane gradili. Idem Poëta:

Quis venit esuriens magni ad spectacula Circi?
Quæ regio gradibus vacuis ieiunia dira
*Sustinet? aut quæ * Ianiculo mola nota quiescit?*

* *Procopius lib. I. De bello Goth. notat omnes molas ad Ianiculi radices in Tiberi fuisse.*

Vnde amplius disco, videri in singulis regionibus vrbis (XIV. fuerunt) gradus erectos fuisse vbi hæc diuisio. Nec scio tamen an in gradibus ipsius Palatij. In Suidâ enim lego genus panum, Palatinos ab hac caussâ dictos: Παλάτινοι, inquit, εἶδος ἄρτων· ὡς ἐφιλοτιμήσατο τῷ δήμῳ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας καθ' ὃν ὑπάτευε χρόνον, ὥστε ὀνομάσαι αὐτοὺς, οἷα ἐκ τοῦ παλλατίου χορηγουμένους. Siue etiam in aliis: quia omnia congiaria & donatiua sic dari solita, vt videmus in Nummis. Res ipsa id suadebat, vt scilicet in loco altiori exempti & secreti distributores essent à premente turbâ. Nescio an huius sententiæ sit, quòd Romæ legi in marmore, hortis Medicæis:

Congiaria in gradib.

COLLEGIO. DENDROPHOR.
ROMANOR. QVIBVS. EX
S. C. COIRE. LICET. ARGEN
TI. P. X. ET. HS. X̄. MILIA. N̄.
REDDEDIT.
QVAE. DIVISA. SVNT. POPVLO. PER. GRADVS
KAL. AVG. N. COLLEGI.

Dixi omnia, quæ ad distributionem. quæres non immeritò, vnde hæc tanta vis frumenti? Dico, è prouinciis, è Siciliâ, Sardiniâ; & præsertim Africâ atque Ægypto, quæ bina horrea populi Romani. Tacitus lib. XII. Annalium: *At herculè olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant: nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, nauibusque & casibus vita populi Rom. permissa est.* Eleganter Varro lib. II. De R. R. * *Igitur quod nunc intra murum ferè patresfamiliæ correpserunt, & manus mouere maluerunt in theatro ac circo, quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehat, qui saturi fiamus ex Africâ & Sardiniâ, & nauibus vindemiam condimus ex insulâ Coâ & Chiâ.* Ægyptum tacuit Varro, quia tunc nondum in prouinciam redacta. At tributaria illa facta ab Augusto: vnicum fuit subsidium habitum annonæ. Plinius in Panegyrico: *Percrebuerat antiquitùs vrbem nostram nisi opibus Ægypti ali sustentarique non posse: superbiebat ventosa & insolens natio, quòd victorem quidem populum, pasceret tamen; quodque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra, vel fames esset. Refudimus Nilo copias suas, recepit frumenta quæ miserat, deportatasque messes reuexit. Discat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare.* Ideò classis Alexandrina, vt existimo, instituta ab ipso Augusto, quæ quotannis adueheret frumentum. De eâ classe, præter alios, Seneca Epist. LXXVIII. *Subitò nobis hodie Alexandrinæ naues apparuerunt, quæ præmitti solent, & nunciare secuturæ classis aduentum: tabellarias vocant. Gratus illarum Campaniæ adspe-*

Vnde alendo solitum id frumentum.

* *Simillima querela Columella lib. I. Præfat.*

Ægyptus tributaria facta, donata in magnum numerum frumenti.

Classis Alexandrina ab Augusto, argumento cap. XCIX in Suetonij Aug. vide.

adspectus est. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit, & ex ipso genere velorum, Alexandrinas, quamuis in magnâ turbâ nauium intellegit: Solis enim licet supparum intendere, quod in alto omnes habent naues. Cùm intrauere Capreas, & promontorium ex quo

Alta procelloso speculatur vertice Pallas:

ceteræ velo iubentur esse contentæ, supparum *Glossema. & ideo tollo.* *Alexandrinarum insigne* [*indicium*] *est.* Et satis indicat Puteolos solere appellere: sicut & Statius in Propemptico Metij Celeris:

——modò nam, trans æquora, terris
Prima Dicarchæis Pharium grauis attulit annum.
Prima salutauit Capreas, & margine dextro
Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Mineruæ.

Hæc classis seruiit posteà Byzantio: relictâ Romanis solâ Africanâ. Apud Claudianum De bello Gildonis, Roma ipsa facundè sic queritur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumq; dedêre:
Vt dominam plebem bellatoremque Senatum
Classibus æstiuis alerent, geminoque vicissim
Litore diuersi complerent horrea venti.
Stabat certa salus; Memphis si fortè negaret,
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, lateque videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.
Cùm subitò par Roma mihi, diuisaque sumpsit
Æquales Aurora togas. Aegyptia rura
In partem cessere nouam: spes vnica nobis
Restabat Libyæ.

Diuisio frumenti facta inter Romanos & Byzantinos. A Constantino Magno. Quæ diuisio indubiè instituta ab ipso Constantino cùm imperium transferret. Zosimus libro II. *A bellorum curis vacuus, populo publicam annonam distribuit, quam & ad hoc æui semper habuit.* Sed vicem tamen detractæ Ægypti suppleſſe Macedonia ſæpè videtur, vt colligo ex Symmachi Epistolâ LV. libri III. *Ager qui me tenet Tiberim nostrum iuncto aquis latere prospectat. Hinc libens video quid æternæ vrbi indies frugis accedat, quid Romanis horreis Macedonicus adnciat commeatus.* Et de modo quidem frumenti, qui ex *Ægypti frumenti modus.* Ægypto tempore Augusti, Aurelius Victor mihi suggerit in Principis eius vitâ: *Huius tempore,* inquit, *ex Ægypto, vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur:* vbi vox vel littera potius M. inferenda, quæ *Africani modus.* Modium notet. Etiam de Africano, Plutarchus in Cæsare: Ἀλλὰ γὰρ ὡς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λιβύης, πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῆς νίκης ἐμεγαληγόρησε πρὸς τὸν δῆμον, ὡς τοσαύτην κεχειρωμένος χώραν, ὅση παρέξει καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τὸ δημόσιον, *Medimn. frumenti cc. M medimnûm olei, trecies centena millia librarum.* σίτου μὲν εἴκοσι μυριάδας Ἀττικῶν μεδίμνων, ἐλαίου δὲ λιτρῶν μυριάδας τριακοσίας. Frumenta tamen ea, classem propriam non habebant: primus instituit Commodus. Lampridius, *Classem Africanam instituit, quæ subsidio esset, si fortè Alexandrina frumenta cessassent.* *Classis Africana.* Nec verò solùm è tributis hæc frumenta; sed si sterilitas alibi aut grauior annus, resp. emebat. Nummi argentei sunt Pisonis & Cœpionis, in quibus cernuntur duo viri inter spicas sedentes, cum inscriptione, AD FRV. EMV. EX. S. C. Plinius in Panegyrico: *Deuehunt ipsi quod terra genuit, quod sidus aluit, quod annus tulit, nec nouis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Emit fiscus quidquid videtur emere; inde copiæ, inde annona, de quâ inter licentem vendentemque conueniat.* *Emi solere à rep. frumentum.* In Augusti lapide suprà, FRVMENTO. PRIVATIM. COEMPTO.

E prouinciis ergo id frumentum. Sed modus vniuersæ huius largitionis quis fuit? *Vniuersa frumentatio quot modiorum.* Videor sanè eum colligere posse ex verbis Spartiani in Seuero: *Moriens septem annorum canonem, ita vt cottidiana* LXXV. *millia modiorum expendi possent, reliquit.* Cottidiana, ait, LXXV. millia modiorum. Quid dicam? immensum, incredibile: & qui non stupeat ad has opes populi Romani, ipse stipes. Et tamen variè Canon is posteà auctus. *Canon quid.* Canonem autem posterior ætas dixit, certum cum numerum frumenti qui in vnâ aliquâ vrbe quotannis absumeretur. Ita Canon Alexandrinus, Canon vrbis Romæ, vrbis Constantinopolitanæ, passim apud historicos inferioris æui, & iurisconsultos.

Nec verò frumentum solum gratuitum ciuibus fuit, sed etiam oleum & caro. *Oleum etiam ciuibus datum.* Olei creber vsus Romæ, propter balnea cottidiana: ideò largitio ea antiqua. Liuius lib. XXV. ait Scipionem, cui pòst Africano cognomen fuit, *cùm Aedilis esset, congium olei in vicos singulos dedisse.* Suetonius, Cæsarem, post Africanam victoriam, in capita denas olei libras. Dio libro XLIX. M. Agrippam in Ædilitate salem & oleum in populum distribuisse. Vtiure mirer, cur quasi rem nouam in Nerone narret id Tacitus, lib. XIV. *Gymnasium eo anno publicatum, præbitumque oleum equiti ac Senatui, Græcâ facilitate.* *Quando id cœperit.* sed dicam ibi. Quis perpetuû oleum illud fecerit, non inueni. puto non vanè Seuerum Imp. Lampridius in Alexandro: *Oleum quod Seuerus populo dederat, quodque Elagabalus imminuerat, turpissimis hominibus Præfecturam annonæ dando, in integrum restituit.* Spartianus in Seuero: *Olei tantum reliquit, vt per quinquennium*

non

non solùm vrbis vsibus, sed totius Italiæ, quæ oleo egeret, sufficeret. Carnis diuidundæ principium ab Aureliano. Flauius Vopiscus in eius vitâ: *Idem & carnem porcinam populo Rom. distribuit, quæ hodieque diuiditur.* Ideò Suarij subiiciuntur Præfecto annonæ apud Cassiodorum: *Suarij quoque*, inquit, *Romanæ copiæ caussâ reperti, duo deputati videntur examini.* quorum mentio in lapidibus vrbis, & Cod. lib. XI. Imò & vinum idem Aurelianus dare conceperat. *Statuerat*, inquit Vopiscus, *& vinum populo gratuitum dare, vt quemadmodum oleum, panis, & porcina gratuita præberentur, sic etiam vinum.* En, quò largitio.

Caro porcina item diuisa.

Suarij.

Cur frequentata Roma.

Non ergo mirum si multi appeterent ciuitatem Romanam; & si inter caussas frequentatæ vrbis Appianus posuit Τὸ σιτηρέσιον ἐν μόνῃ τῇ Ῥώμῃ τοῖς πένησι χορηγούμενον: (nam his quidem inuitamentis facilè sit frequentare vel Libyæ deserta:) tamen displicita omnis hæc largitio graui auctori Sallustio, cuius, De Rep. ordinandâ, præceptum ad Cæsarem exstat: *Igitur prouideas oportet, vt plebs largitionibus & publico frumento corrupta habeat negotia sua, quibus ab malo publico detineatur.* etiam Augusto ipsi, qui aliquotiens cogitauit de tollendâ, si fides Suetonio cap. XLII. *Vt tandem annona conualuit, impetum cepisse se scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum fiducià cultura agrorum cessaret: neque tamen perseuerasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui.* Nec plura ad hunc morem. in quo siquid benè & non è triuio sumptum dixi; gratia aliqua esto: si quid aliter, & si peccaui; quod olim Lentulus, præbeo suram.

Sallustij de his annonis iudicium.

CAPVT IX.

E Statij Papinij Siluis decermina. Sacerdotes Salij repositi. Statuæ in honorem Cæsaris ex testamento.

DIVERTI nuper, laxandi animi caussâ, ad Statij Papinij Siluas: & eas lentè perambulans decerpsi has quasi ἀνθυλλίδας. Libro v. Epicedio in patrem:

Mox & Romuleam stirpem, proceresque futuros
Instruis, inque patrum vestigia ducere pergis.
Sub te Dardanius facis explorator opertæ,
Qui Diomedæi celat penetralia furti,
Creuit, & inde sacrum didicit puer arma probare
Monstratis alis, præsagumque æthera certis
Auguriis, cui Chalcidicum fas voluere carmen,
Lanea cui Phrygij coma flaminis, & tua multum
Verbera succincti formidauere Luperci.

Egregius & è mediâ antiquitate locus: sed partim confusus turpiter, partim corruptus. Emendo:

Creuit, & inde sacrum didicit puer. arma probare
Monstrasti Saliis.

Clara correctio. Lasciuit scilicet in laudis sui patris Statius. Et è tuo, inquit, sinu Romani proceres prodierunt, rei diuinæ periti & humanæ. Tu Pontificem, cui cura & magisterium Vestalium, docuisti suos ritus: tu Salios, tu Quindecimuiros, tu Flamines & Lupercos. Hos enim omnes sacerdotes versibus aliquot ἐσέμνυνε(ς): qui non obscuri deinceps ex vnâ hac notâ. Ibidem:

Sacerdotes Salij.

Protinus ad patrij raperis certamina lustri,
Vix implenda viris, laudum festina: sed vt dux
Ingenij stupuit, primæua ad carmina plebes
Eubœa, & natis te monstrauere parentes.

Qui sententiam videt, facilè sequetur me emendantem:

—— laudum festinus, & audax
Ingenij. stupuit primæua ad carmina plebes.

Poëtica Phrases, Festinus laudum, & Audax ingenij.

Eodem libro, carmine cui index, Abascantij pietas, —— *tu limite cœpto*

Tende libens, sacrumque latus geniumque potentem
Irrequietus ama, nunc quod cupis ipse videri,
De Capitolinis æternum sedibus aurum.
Quo niteat sacri centeno pondere vultus
Cæsaris, & propriæ signet cultricis amorem.

Verba sunt Priscillæ morientis: sed reuerà, vt nunc leguntur, glossaria mortualia, sine mente, sine sensu. Corrigo:

Irrequietus ama. nunc quod cupis ipse iuberi,
Da Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteant s.

Res vera est, quam tangit poëta, & visum illi innectere carmini suo partem testamenti Priscillæ. Damnauerat enim moriens maritum, vt statuam Cæsaris in Capitolio collocandam curaret ex auri pondo centum. Mos siue adulatio illâ ætate satis frequens. Lapis in Hispaniis, Coloniæ Aug. Gemellæ:

Mos ponēdi statuas, ex testamento.

PIETATI. AVG.
L. LVCRETIVS. FVLVIANVS. FLAMEN
COL. IMMVNIVM. PROVINTIAE
BAETIC. PONTIF. PERPETVVS
DOMVS. AVG. T. P. I. EX. ARG. P.

Id est, Testamento poni iussit ex argenti pondo. Numerus deest. Alius in eadem prouinciâ lapis:

P. NVMERIVS. MARTIALIS. ASTIGITANVS
SEVIRALIS. SIGNVM. PANTHEI. TESTAMENTO
FIERI. PONIQVE. EX ARGENTI. LIBRIS. C.
SINE. VLLA. DEDVCTIONE. IVSSIT.

Quas inscriptiones, cum pluribus alijs, acceptas fero à se & à maioribus nobilissimo viro, Augerio Busbekio, Cæsaris apud Gallorum regem legato. cuius eximias laudes ne vt attingam quidem, fiducia mihi est in hoc loco.

CAPVT X.

Correctiones aliquot in Senecâ. Elogium eius de Publij versu emendatum. glossema sublatum. alia quædam notæ melioris.

De Senecâ Agellius falsò index. De Senecâ philosopho diuersi plerique abeunt ab arbitrio, quòd, verè dicam, parum candidum est in Noctium scriptore. Et herclè meum iudicium sit; ausim dicere ad formulam priscam, Benè appellatum, malè iudicatum. Placet legitimis Censoribus ille vir. nec rebus solùm, (cui enim non, si placet ipsa virtus?) sed phrasi & genere dicendi. Quod aliud, ab optimo esse, non infiteor: cui tamen sua Venus sit, vel acumine sententiarum, vel frequentiâ & breuitate. In eo genere quia multa hodie non sana: quædam hoc capite

Sanatum iri, meâ ego id promitto fide.

Fide paullò meliori, quàm in illo medico Plautino.

De Consolatione ad Martiam cap. IX.

Quidquam tu putas non futurum, quod multis scis posse fieri? quod multis vides euenisse? Egregium versum & dignum audiui, est enim è populo:

Cuiuis potest accidere, quod cuiquam potest.

Is emendatus. Publij Mimographi versus est. sed corruptum de illo Senecæ elogium. Et sanè nimium diuersa librorû vett. lectio, *& dignum audiui qui non è populo heri & cuiuis potest accidere.* Emendo, *& dignum audiui, qui non in populo periret: Cuiuis potest accidere.* Vera coniectura, & quam non recuso exigi ad obrussam. Dolet videlicet Senecæ egregium versum & ex intimâ philosophiâ, perire in theatris inter plausus & adclamationes vulgi, dignum scholis & aure seueriori. Vide non absimilem locum eiusdem Senecæ, De *Pinciani coniectura non spreta.* Tranq. vitæ. cap. XI. At Pincianus appofuerat ijs verbis hanc notam: *Deprauatissimus locus, si quis in toto opere, non tantùm verbis vitiatis, sed ordine etiam inuerso.* Legit deinde, *Egregium versum audi, & dignum qui non esset Publij Syri: Et cuiuis potest.* coniecturâ audaciori, non prorsus tamen spernendâ.

Eodem libro, cap. XII.

Vtrùmne malles degenerem aliquem & numerum tantû nomenque filij expleturum habuisse: an tantæ indolis, quanta tuus fuit? Iuuenis citò prudens, citò pius, citò maritus, citò pater, citò omnis officij curiosus, citò sacerdos, omnia tam præpropera.

Non concoquo illa verba, *citò omnis officij curiosus:* & audeo adfirmare esse à malâ manu. Scalpellum adhibeo, & lego: *citò pater, citò Curio, citò sacerdos.* Curio maximus inter sa- *Curiones, qui.* cerdotes, & suffragijs populi legebatur: eiusque rei frequens mentio apud Liuium. præerat reliquis curionibus, qui totidem numero, quot curiæ erant. Hoc sacerdotium credo equidem consecutum Martiæ filium; & faciunt verba quæ infrà, cap. XXIV. *Hac sanctitate morum effecit, vt puer admodum dignus sacerdotio videretur, maternâ sine dubio suffragatione: sed ne mater quidem nisi pro bono candidato valuisset.* Verba illa inepta irrusa in Sene- *Examinata Senecæ verba.* cam miremur? Non ego. qui scio plura eiusmodi emblemata addita scriptori huic à grege sacro. Alioqui, quid est officij alicuius esse curiosum? Sanè, vt phrasim condonem, constat ex hoc ipso scripto planè adolescentem mortuum hunc Cremutij nepotem, nec ad aliud munus publicum admotû. De Beneficijs lib. II. c. XII. cùm narrat factum Caligulæ, qui Pompeio Pœno (malim scribi, *Penno*) osculandum sinistrum pedem dedit:

Parum iudicauit, si Senator senex, submissis honoribus (lego, summis honoribus) in conspectu principis supplex sibi eo more iacuisset, quo victi hostes victoribus iacuere. inuenit aliquid infra genua, quò libertatem detruderet. Non hoc est remp. calcare? Equidem dicit aliquis: Non potest ad rem pertinere, sinistro pede. Parum enim fœdè furioseque insolens fuerat, qui de capite consularis viri soccatus audiebat, nisi in os senatoris ingessisset Imperator pigros suos.

Cedò, quis Palæmon hæc capiet? Sed acu- *Acuta sententia reposita.* tam sententiam verâ emendatione eruo ego, *Non hoc est remp. calcare, & quidē (licet aliquis non putet ad rem pertinere) sinistro pede?* Argutatur non insolens. Non solùm, inquit, pedem osculandum præbuit, sed quod fœdius, sinistrû. Ex *dicit* feci *licet*, non abnuentibus aliquot libris, qui *litiget*, & *licitet*, referunt: & pro *potest*, scripsi *putet*.

De Beneficiis, lib. I. cap. XIV.

Nemo se stabularij aut cauponis hospitem iudicat, aut conuiuam dantis epulum: vbi dici potest, Quid enim in me contulit? Nempe hoc quod in illum & vix benè notum sibi, quòd in illum etiam inimicum & turpissimum hominem. Numquid enim me dignum iudicauit? Morbo suo morem gessit.

Duplex correctio. Quare hîc de morbo? Non paullò meliùs & acutiùs legeris, *Moribus morem gessit*. atque ita spondeo Senecā scripsisse. Malim etiam scribi, *in illum etiam mimicum*, non *inimicum*.

Consolatione ad Martiam, cap. III.

Illum ipsum iuuenem dignissimū quiete, semper nominans cogitansque facies, meliore pones loco, si matri suæ qualis viuus solebat hilaris & cum gaudio occurrit.

Excidit vox, quam repono: *dignissimū quiete, quietum semper nominans cogitansque facies.* *Vota manium.* Summa votorum apud manes (loquor ad morem Rom.) vt quieti essent, & ne quis se sollicitaret. Eam opinionem vulgi, ad consolandam Martiam aptans Seneca: id, inquit, futurum filio tuo est, si placata tu & quieta memoriā eius & nomen conserues. In fine etiam scribo, *hilari:* &, *occurret*.

In Consolatione ad Polybium, cap. XXXI.

Rectorem Romano imperio filium longā fide approbet, & antè illum consortem patris quàm successorem accipiat.

Correctus & explicatus Seneca. Inuoluta sententia, quam verbi correctione euoluo, *antè illum consortem pater, quàm successorem accipiat.* Britannicus, inquit, Romanum imperium diu cum patre regat: & antè illum collegam pater accipiat, quàm successorem. Poëtica adulatio.

De Tranquillitate, lib. I cap. II.

Tarentum petatur laudatusque portus, & hiberna cæli mitioris, & tecta vel antiquæ satis opulenta turbæ.

Vide totum locum, qui disertè fastidium illud exprimit se fugientium. Quæ adduxi, fœdè interpolata sunt: in parte sanare pos-*Velia, & Antium. Horat. Quæ sit hiems Veliæ. de Antio frequens. Intricatus Senecæ locus.* sum, *tecta Veliæ Antiique.* Duo ea loca inter amœnos & salubres secessus habita. Reliqua sanabit is cui ego do herbam.

Eodem libro, cap. XV.

Vt Socrates cogitur in carcere mori, Rutilius in exilio, Cato ille virtutum viua imago incumbens gladio simul de se & de rep. palàm facere.

Non semel molestus mihi locus. quid si legas, *de se & de rep. aleam iacere?* id est, prouerbiali quodam sermone, in extremū discrimen adducere. Tamen deliberandum est: & nescio quid simile in Suetonij Nerone legi, *Septemdecim natus annos, vt de Claudio palàm factum est.* In eiusdē Tiberio: *Excessum Augusti non priùs palàm fecit.* Vtrùm ergo hoc dicit, eum in suo funere palàm fecisse funus reip. vnà exstinctæ?

CAPVT XI.

Ritus in scenam producendi scorta. Liuio, Statio, Tertulliano, Plauto, data lux. Cur theatro adiuncta ædes Veneris: & Suetonius explicatus.

ILLVSTRABO hoc capite ritum scenæ veterem, & eādem aliquot Plauti locos, qui egere lucis videntur, nec facilè est vt accipiant nisi ab illo. Prostibula per ludus publicos in scenam introduci solent, & exponi *Scorta in scenam.* omnium non libidini solùm, sed licentiæ. Scilicet vt quæ perditi homines in Mimis & *Quàm antiquus ille mos.* ceterā obscenitate fabularum paullò antè natantibus oculis viderant, ea post ludos in reliquo corpore peccarent. Is mos Romæ vetus. Ita explico Liuium libro II. *Eo anno* *Liuius, Statius, Isidorus explicati.* *Romæ cùm per ludos ab Sabinorum iuuentute per lasciuiam scorta raperentur, concursu hominum rixa ac propè prælium fuit.* Scorta intellegit scenica; vt & Statius in Siluis:

Iam noctis propioribus sub vmbris
Diues sparsio quos agit tumultus?
Huc intrant faciles emi puellæ.

De eo more eleganter Isidorus lib. XVIII. *Idem verò theatrum, idem & prostibulum: eò quòd post ludos exactos meretrices ibi prosternerentur.* Et clarè ante omnes Tertullianus: *Et Tertullianus.* *Ipsa etiam prostibula, inquit, publicæ libidinis hostiæ in scenā proferuntur, plus miseræ in præsentiā feminarum, quibus solis latebant. perque omnis ætatis, omnis dignitatis ora transducuntur, locus, stipes, elogium etiam quibus opus non est, prædicatur.* Ex quo apparet, hanc productionem scortorum non sine solemni pompā fuisse, & cum prædicatione publicā præconis. Ad hunc ritum accommodo versum ex Prologo Casinæ, non Plauti, sed Plauto *Item Plautus.* digna:

Ea inuenietur & pudica & libera,
Ingenua Atheniensis: neque quidquā stupri
Faciet profectò in hac quidem comœdiā.
Mox herclè verò pòst transactā fabula
Argentum si quis dederit, vt ego suspicor,
Vltrò ibit nuptum, non manebit auspices.

Ecce enim persona virginis in hac fabulā opus erat. sed ea quia nusquam interloquitur, saltem, quod Græci aiunt, κωφὸν πρόσωπον: non histrio adhibitus ad repræsentandum, sed de scenā aliquod scortillum. Ideò non

non temperat sibi scriptor à ioco: Et hæc tam pudica, inquit, statim post ludos ad ingenium redibit, & sine vllis nuptijs nubet. Refero huc & edictum illud Imperatoris Histrici in prologo Pœnuli,

Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat.

Theatrum Veneris sacrum. ex more scilicet, quo theatrum, imò scenam & proscenium scorta obsidebant. Non ergo mirum si lasciuiæ illa sedes Veneri olim sacra. Et Pompeius ab eadem causâ theatro suo Veneris ædem superposuit. Tertullianus: *Itaque Pompeius Magnus theatro solo suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset; veritus quandoque memoriæ suæ Censorum animaduersionem, Veneris ædem superposuit: & ad dedicationem edicto populum vocans, non theatrum, sed Veneris templum nuncupauit: Cui subiecimus, inquit, gradus spectaculorum.* Ex hoc loco clara lux data Suetonio. *Suetonius aliter quàm vulgò explicatus.* in Claudio cap. XXI. *Ludos dedicationis theatri Pompeiani, quod ambustum restituerat, è Tribunali posito in orchestrâ, commisit: cùm priùs apud superiores ædes supplicasset, perque mediam caueam, sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset.* Intellegit enim supplicasse Claudium apud templum Veneris superpositum theatro. ideò rectè, superiores ædes. & quia gradus spectaculorum, id est, cauea & orchestra, subiecta ædi: benè addit, descendisse eum inde per mediam caueam ad orchestram. Interpretibus ante me hîc caligo. Beroaldus nescio quæ templa ædificat in illâ parte vrbis quæ super theatrum. Læuinus *Fortassis emendatus.* Torrentius V.C. & de Suetonio nuper, olim de vniuersâ antiquitate optimè meritus, legi mauult, *apud superiores sedes*, id est, inquit, in superiori parte theatri. Si quid mutandum, legerim ipse, *apud superiorem ædem.* At de sententiâ, quam dixi, non muto.

CAPVT XII.

E Suetonij Augusto loci aliquot vitiosi. liberti à memoriâ. De compacto.

SVETONII librum, qui est De vitâ Augusti, legi per hos dies: & quæ obseruaui, pro bono facturus videor, si communicem cum iuuentute.

Cap. vlt. De Testamento Augusti.

Legauit populo Romano, quadringenties: tribubus, tricies quinquies HSS: prætorianis militibus singula millia nummûm.

Quomodo tribubus, si anteà legauit populo Romano? Nónne hoc est, εἰς ταὐτὸ ἥκει? Certè enim omnis populus Romanus in xxxv. tribubus. Itaque mirum quantum æstuant interpretes in hoc nodo. Viro docto nuperrimè visum, hoc totum de tribubus glossema esse, & ideò inducendum. Tam magnis ceruicibus non sum ego: & potiùs emendem, *Tribulibus.* Idque verum est. Legauit enim vniuerso populo Augustus: sed *Tribules, repositi in legatis Augusti.* quia propria quædam ei coniunctio cum tribulibus (φυλέτας Græci dicunt) exceptum quiddam reliquit illis. Sic suprà cap. XL. *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die comitiorũ, nequid à quoquam candidato acciperent, singula millia nummûm à se diuidebat.* In Fabiâ autem *Qui tribus Augusti.* tribu Augustus, adoptione, opinor, per gentem Iuliam: in Scaptiâ, per suã, Octauiam.

Cap. LXXIX.

Nasum habuit à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem, inter aquilum candidumque: staturam breuem. quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriã eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit.

Cui bono, illa verba? *etiam in memoriam eius.* In silentio omnium interpretum ego sanè confidenter emendo, *Iulius Marathus, libertus, & à memoriâ eius.* *Liberti à memoriâ.* Operæ fuit Suetonio addere quis fuisset hic Marathus: Libertus Augusti, inquit, & à memoriâ eius. Non ignotus mos antiquus, qui tenuit temporibus Imperatorum, vt liberti alij à Studijs, à Voluptatibus, à Libellis, ab Epistolis, à Memoriâ essent. Quæ omnia sic efferebant, Polybius, à Studijs; Thallus à manu, &c. Hoc munus, quod reposui, reperies in Alexandro Lampridij: *Post meridianas horas subscriptioni & lectioni epistolarum semper dedit operam: ita vt ab Epistolis, & Libellis, & à Memoriâ semper adsisterent.* In Herodiani libro IV. Ἦν δέ τις αὐτοῦ τῆς ἀπελευθέρων φύσεως ὤν, τῆς δὲ βασιλείου μνήμης προεστώς: vbi doctè Politianus *A memoriâ* vertit. Et in Vopisci Caro: *Iunius Calpurnius, Vel, Ad memoriam.* *qui ad memoriam dictabat, talem ad Præfectum vrbis super morte Cari Epistolam dedit.* vbi τὸ *dictabat*, apparet à glossemate insertũ: quoniam mos illius ætatis etiam sic loquendi, Calpurnius ad Memoriam, Malchio ad Vestem: vt clarum ex lapidibus. Credo hos eosdem esse, qui posteà Magistri memoriæ dicti.

Cap. XV.

Exstiterunt qui traderent consultò eum ad arma isse, vt occulti aduersarij facultate L. Antonij ducis præbitâ detegerentur, deuictisque his & confiscatis promissa veteranis præmia soluerentur.

E compacto, vel à compecto, quod.

Aduersum mentem Suetonij hæc lectio, & aduersũ libros. qui omnes paullò antiquiores, *conspecto*, vel, *è conspecto.* nemo, *consulto.* Quod vidit etiam Turnebus, emendationem quomodo nõ viderit, miror. Clarè scribendum, *compecto eum ad arma isse*, vel potiùs, *eos.* Compecto valet compacto, scribẽdi ratione tunc tralatitiâ, à compeciscor, vt Appuleio Depector litium, etiam in libris vulgatis. Compacto, ἐκ συνθήματος: merum Latium. Plautus: *Omnes compacto rem agunt, quasi in Velabro olearij.* Alibi: *Scius extemplò rem de compacto geri.* Liuius lib. v. *Vt multò verisimilius sit compacto eam rem, & communi patriciorum fraude actam.* vbi item libri aliquot, *conspecto*: & alij, *ex composito.* Vsus & Cicero ipse ad Atticum. Glossæ veteres, *Conlusio, compactum,* συνδοιασμός.

Cap. CXVII.

Atque itinere incohato, Asturam perrexit: & inde, **præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ euectus est.*

** Fortasse, pro consuetudine. Vide Notas meas ad Suetonium.*

Discors sibi Suetonius; quod miremur in scriptore tam accurato. Cap. LXXXII. scribit, *Itinera lecticâ, ac noctibus ferè, eaq; lenea ac minuta faciebat.* Ecce. ibi ait noctibus Augustum soluisse iter facere: hîc negat, & ponit quasi rem insolentem. Quid dicam? Sanè quin hæc pugnent inter se, non Paterpatratus impetrauerit, & omnes Feciales. Memoriæ vitium in Suetonio sit, an scripturæ in alterutro loco, nondum constitui.

Pugna in Suetonij verbis clara.

CAPVT XIII.

De vestitu Romano conlectanea. Color togæ albus. obiectiones remotæ duæ. Plautus, Suetonius, Persius, Horatius, illustrati. De Lacernis, & Pænulis. Spartianus & Tacitus correcti. Item Seneca, eximio loco. De Tunicâ & Calceis.

De colore vestium apud Romanos, itemq; de Candidatis, Sordidatis, Pullatis, non satis plana hodie res est. Ego paullò vberiùs dicam, quàm qui ante me: & quidquid in his arduum aut cliuosum explanabo, exorsus rem à capite, & quod Aristophanes ait, ἀπὸ βαλβίδων.

Vestes Rom. albæ.

Romanis in vestitu placitũ reperio colorem albũ. siue, quia is, vt Plato alibi vult, lætitiæ proprius, & deorũ: siue potiùs agrestis illa & prima gens, spretis accersitis coloribus lanæ natiuum retinuit, id est, album. Ita Toga Romanorum alba, & Tunica fuit, & Calcei, & omnis cottidiana vestis. Toga, inquam, alba. Titinnius poëta vetus:

Toga alba.

Qui in togis candidis sunt, tunicis sordidis.

Agellius de Africano, *Eumque cùm esset reus, neque barbam desisse radi, neque non candidâ veste vti, neque fuisse solito cultu reorum.* Plautus Casinâ,

Plautus explicatus, & mos libertorum in candidâ veste.

At candidatus cedit hic mastigia.

de Olympione, qui iam libertus. At liberti noui in togâ apparebant, id est, communi ciuium veste. Tertullianus de Resurrect. carnis: *Si famulum suum libertate mutauerit; & vestis albæ nitore, & aurei anuli honore, & patroni nomine, ac tribu mensâque honoratur.* Toga igitur alba. Statius, in Siluis,

—— albentique humeros induxit amictu.

albentem amictum, Togam appellat virilem, ab eodem colore Græcis modò λευκὴν, modò ad discrimen prætextæ, dictam ὁλολευκήν. Eamdem circumscripsit Persius:

Item Persius.

—— totaque impunè Suburrâ

Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Candidus vmbo, συνεκδοχικῶς, pars pro ipsâ veste. Nam Vmbones in togâ Tertullianus agnoscit de pallio; & describit eos eleganter Appuleius l. XI. in Palla. Martialis etiam album colorem togæ aliquot locis dato. vt,

Vmbones in Togâ.

Et toga non tactas vincere iussa niues.

Item:

Non amet hanc vitam, quisquis me non amat, opto:

Viuat, & vrbanis albus in officijs.

Martialis præter vulgi mentem explicatus.

Albus, non ad pallorem, sed ad vestem: quoniam officia hæc anteambulonum in togâ albâ. Ideò Iuuenalis:

——niueosque ad frena Quirites.

Et exempla plura sunt, quæ mox opportunè reddam. Obijciunt ista: Si togæ vulgò albæ; cur qui prensabant induebantur togâ candidâ, vt hac quasi notâ intelligi & excerni possent à reliquâ plebe? Respondeo: Albi coloris togas vulgò fuisse, non candidi. Albus color natiuus lanæ est: candidus propriè, splendens ille, & qui est ab arte. Ideò Polybius λαμπρὰν dicere maluit petitorum togam, quàm λευκήν: & Latinè commodè eam dixerimus splendentem. Seneca: *Non splendeat toga, nec sordeat quidem.* spernit enim à sapiente hunc colorem eximiè candentem. Subtilia hæc videntur? sunt vera. Nam petitores non contenti insito lanæ colore, cretam addebant in vestem vt candesceret, imò splenderet. Hac ergo notâ discreti à vulgo, & κατ᾽ ἐξοχὴν dicti Candidati. Isidorus, *Fit toga addito quodam cretæ*

Contra colorem togæ quod dici possit.

Responsio.

Discrimen inter albã togam & candidam.

Candidatorum toga cretata.

genere

genere candidior. Persius huc alludens,

— *quem ducit hiantem*
Cretata ambitio.

Liuius emendatus.

Liuius libro IV. *Placet tollendæ ambitionis caussa Tribunos legem promulgare, ne cui album vestimentum addere petitionis caussâ liceret. Parua nunc res, & vix seriò agenda videri poßit, quæ tunc ingenti certamine patres ac plebem accendit.* Emendo, *ne cui album in vestimentum addere*, auctoribus libris & sententiâ ipsâ. quoniam non alba vestis interdicta, (absurdum id) sed additio albi in vestem, id est, cretæ.

Obiectio altera. Romani albati in die festo.

Obijciunt item de diebus festis. Romani, inquiunt, saltem per dies festos in veste albâ erant: non ergo cottidianas togas censendum candidas.

Horatius:

Ille repotia, natales, aliosque dierum
Festos albatus celebret.

Xiphilinus, die celebri Romæ ob ingressum Teridatis: Μάλιστα δὲ ἡ ἀγορὰ ἐπεπλήρωτο· τὸ μὲν γὰρ μέσον αὐτῆς ὁ δῆμος λευχειμονῶν καὶ δαφνηφορῶν κατὰ τέλη εἶχε, τὰ δ' ἄλλα οἱ στρατιῶται λαμπρῶς ὡπλισμένοι. id est, populus albatus & laureatus. Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: *Quid ego referam festum liberæ nobilitatis occursum? conspicuos veste niueâ Senatores?* Vopiscus in Floriano: *Tantùm illud dico, Senatores omnes eâ esse lætitiâ elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderent, albati sederent.* Persius: — *negato*

Iuppiter hoc illi, quamuis te albata rogarit.

Solutio.

Sed expedio me ab hoc nodo, & dico non aliud fuisse in eo more, quàm vt per dies priuatim aut publicè lætos, togas recentes sumerent, & vsu nondum sordidas aut obsoletas. Pollux id exprimit: Τὸ νεουργὸν στολή, τὸ νεοπλυνὲς ἐσθῆτι. Clarè discimus ex Prudentio contra Symmachum:

Exsultare patres videas pulcherrima mundi
Lumina, conciliumque senum gestire Catonum
Candidiore togâ, niueum pietatis amicum
Sumere. & Ouidio:
Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus festo concolor ipse suo est.

Ecce, ait vestes intactas: & benè Persius in re simili, recentes,

Scilicet hoc populo pexusque togaque recenti
Et natalitia tandem cum sardonyche albus
Sede leges celsâ:

Color enim ille à principio in omni togâ niueus, habendo sordes trahebat & squallorem: quod in vulgatâ togâ ferebant, non ferebant per dies festos. More planè gemino moribus nostris. Inde est quòd per ludos apud Martialem & alios Candidati leguntur: inde, quod apud Plautum Aululariâ scribitur:

Plauti versus illustratus.

Qui vestitu & cretâ se occultant, & sedent
quasi sint frugi.

In homines, nisi fallor, tenuiores, quibus cùm copia mutandæ togæ non esset; tamen vt nitidi & melioris fortunę apparerent, sub dies ludorum togulam suam incretabant. Potest & referri ad seruos: qui vt liberos mentirentur, fortasse cretam addebant in vestem, vt in caueâ fallerent permixti. Nec Romani solùm in lætitiâ aut in sacris adhibebant hunc colorem; sed etiam, vt obseruatũ mihi, externi. Liuius lib. XLV. De Rhodijs: *Inter multas Asiæ Græciæque legationes, Rhodiorum maximè legati ciuitatẽ conuerterunt. Nam cùm primò in veste candidâ visi essent (quod & gratulantes decebat, & si sordidam habuissent, lugentium Persei casum, præbere speciem poterant) postquam consulti à M. Iunio Consule patres,* &c. Suetonius Augusto, c. XCIX. De Ægyptijs: *Fortè Puteolanum sinum prætervehenti vectores nautæque de naui Alexandrinâ, quæ quidem tunc appulerat, candidati coronatique & thura libantes, fausta omnia & eximias laudes congesserant.* Propter has togas albas, fullonũ apud veteres creberrimus vsus: rarus tinctorum. Fullonum, qui maculas scilicet ac sordes è togâ eluebant, & addito sulfure ac cretâ iterùm candeam faciebant. Adi Plinium de vtroque, lib. XXXV. cap. XV. & XVII. Comœdiæ plenæ fullonum: testes Togatæ. & eorum munus expressit eleganter Titinnius apud Nonium:

Vestis alba etiam externis in vsu.

Cur tam frequens mentio fullonum.

— *terra hæc est, non aqua,*
Vbi tu solitus argutarier pedibus
Cretam dum compescis, vestimentaque lauas.

Argutationem pedum, vocat id quod Seneca Fullonium saltum.

Discrimen à veste: & qui Sordidati.

Alba igitur toga. & ea quamdiu in communi vsu, discrimen nullum inter ciues fuit à colore vestis. nisi quòd diuites, munduli, elegantes, semper in togâ suâ à fullone niueâ; vulgus, ferè sordidiores essent, & togis magis pallentibus, ac, vt propriè dicam, obsoletis. Ideò Seneca, Epist. CXV. per sordidos intellegit vulgum: *Mirari quidem non debes,* inquit, *corrupta excipi non tantùm à coronâ sordidiore, sed ab hac turbâ quoque cultiore. Togis enim inter se isti, non iudiciis dißident.* Ait disertè, Togis. Sed & viri illustres ac nobiles rei facti, per dies iudicij sumebant hanc togam sordidam, positâ niueâ, vt mi-

Rei sordidati.

ferabiliores essent in veste plebeiâ. Itaque rei in Sordibus esse dicuntur, aut Sordidati: non Pullati, ne quis erret. qui color tantùm funebris. Viri etiam graues ac rigidi non amabant eximium illum candorem: & ab hac re simia ille apud Horatium,

Horatij vera lectio firmata.

Exiguæque togæ simulat tesquore Catonem.

Recta illa lectio. malè vulgò, *textore*. Duo enim lauti homines amabant in togâ, laxitatem & candorem: spreuerat vtrumque Cato, arctâ togâ contentus, & eâ squallenti. Id enim Horatio, Tesquor.

Toga exsilium.

Hæc olim. Mutatâ republicâ, & imperio labente; mirum quantum mutauerit vestis. Toga, quæ olim necessaria ciuibus (certè inter exempla legimus Rabirio Posthumo publicè obiectum in iudicio, quòd ad gratiam Ægyptij regis, sumpto pallio, posuisset togam) Imperatorum temporibus apud paucos remansit, & non nisi honestiores. Vulgus, spretâ eâ, abijt ad Pænulas, Lacernas, aut Tunicas solas; casque coloris pulli.

Suetonius explicatus.

Cœpit id statim sub Augusto; de quo Suetonij verba sunt cap. XL. *Etiam habitum vestitumque pristinum reducere statuit: ac visâ quondam pro concione pullatorum turbâ, indignabundus acclamitans, En ait,*

Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.

Negotium Ædilibus dedit, ne quem posthac paterentur in foro circòve, nisi positis lacernis, togatum consistere. Irruperant per bella ciuilia scilicet Lacernæ iam tum in vrbem; quæ anteà militiæ, & castrorum.

Propertius:

Texitur hæc castris quarta lacerna tuis.

Soli Senatores & Equites togati. Spartiano & Appiano data lux.

Et post Augustum, vt libertas, sic toga magis magisque exoleuit. Hadriani quidem temporibus vix in Senatoribus & Equitibus ius suum tenuit, adiuta Principis edicto. Spartianus in Hadriano, *Senatores & equites Romanos semper in publico togatos esse iussit, nisi si à cœnâ reuerterentur.* Mentio nulla plebis, quia in illâ, insolentia hæc vestium longo vsu iam recepta. Appianus, qui suppar huic ætati, hoc amplius, excludit à togâ etiam Equites: & ostendit in solis propemodum Senatoribus reliquum fuisse eius vsum. Id enim sibi volunt hæc verba sanè notanda, lib. I. Bellorum ciuil. Παμμιγές τε γάρ ἐστιν ἤδη τὸ πλῆθος ὑπὸ ξενίας, καὶ ὁ ἐξελεύθερος αὐτοῖς ἰσοπολίτης ἐστί, καὶ ὁ δουλεύων ἔτι τὸ σχῆμα τοῖς δεσπόταις ὅμοιος (χωρὶς γὰρ τῆς βουλευτικῆς ἡ ἄλλη στολὴ τοῖς θεράπουσίν ἐστιν ἐπίκοινος) τό τε σιτηρέσιον τοῖς πένησι χορηγούμενον ἐν μόνῃ Ῥώμῃ, &c. Nam βουλευτικὴν στολὴν, non aliud interpretari est quàm Togam. Imò ipsi Senatores id temporis in publico sæpè sine togâ.

Senatoria vestis quæ.

Apud Agellium T. Castritius discipulos quosdam suos Senatores obiurgat, quòd die feriato lacernis & tunicis & gallicis induti fuissent, abiectâ togâ. Et addit tamen, *eiuscemodi vestitum de multo iam vsu esse ignoscibilem.*

Lacerna vsitata etiam Senatoribus vulgò.

Non ergo mirum, si hîc Appianus & alibi Seneca queruntur, liberos non fuisse à seruis veste discretâ. Discerni enim togâ solâ poterant: pænulæ, tunicæ, lacernæ, communes cum seruis,* vt pòst docebo.

Vix discrimen inter liberos & seruos à veste.

** Cap. XXV.*

Lacernarum quis color.

Lacernæ in vsu vulgi, pullæ erant. Excipio delicatos, qui amethystini coloris sumebant aut coccinei, non tamen sine notâ hominum seueriorum.

Martialis:

Amator ille tristium lacernarum
Et bæticatus atque leucophæatus,
Qui coccinatos non putat viros esse,
Amethystinasque mulierum vocat vestes:
Natiua laudet, habeat & licet semper
Fuscos colores, galbanos habet mores.

Purpureæ lacernæ, delicatorum.

Seneca Epist. CXV. *Quod vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt, qui labra pressiùs tondent & abradunt, qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam, qui nolunt facere quidquam quod hominum oculis transilire liceat.* Lacernæ coloris improbi, purpureæ sunt. quoniam insolens ille color adhuc Senecæ temporibus & audax. Simile in Pænulis; quæ vulgò item Pullæ, purpureæ tamen quędam lautiorum.

Item Pænulæ.

Dio Cassius lib. LVII. De Tiberio: Καὶ ἐπειδή γε πολλοὶ ἐσθῆτι ἁλουργεῖ καὶ ἄνδρες συχνοί, καίπερ ἀπηγορευμένον πρότερον, ἐχρῶντο, ἐμέμψατο μὲν οὐδένα, οὐδὲ ἐζημίωσεν, ὑετοῦ δὲ ἐν πανηγύρει τινὶ γενομένου, φαιὰν μανδύην ἐπενέδυ· κἀκ τούτου οὐκέτ' οὐδεὶς αὐτῶν ἀλλοῖον ἔσθημα λαβεῖν ἐτόλμησε. Et hinc liquet, quotiens interdictus Tyrius color, non ad Togas id referendum (albæ enim & pullæ tantùm in vsu) sed ad Pænulas & Lacernas.

Spartiani alucinatio, in vsu Pænularum.

In Pænulis peccat largiter Spartianus, si modò ita scripsit, in Alexandro Seuero: *Pænulis intra vrbem frigoris caussâ vt senes vterentur, permisit: cùm id vestimenti genus semper itinerarium fuisset aut pluuiæ.* Quid? Pænulæ in vrbem primùm temporibus Alexandri? Planissimè falsum. Iam inde ab Augusto Pænulis vtebantur per ludos, vtique pluuiæ tempore aut hiemis. Præter Dionis locum suprà, Tertullianus: *Video & theatra nec singula satis esse nec nuda. Nam ne vel hieme voluptas impudica cessaret, primi Lacedæmonij pænulam ludis* (malè vulgò *nudis*) excogita-

gitarunt. Et Vespasiani temporibus adeò vulgatæ pænulæ, vt.ijs in foro vterentur Oratores. Auctor Dialogi De Caussis corruptæ eloquentiæ: *Quantum humiliatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas, quibus adstricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur!* Hadriani temporibus etiam Senatores. Colligo ex verbis Castritij apud Agellium, *Pigitum est cinctos saltem esse & pænulatos.* Non ergo anteà, pluuiæ tantùm aut itinerum: & vapulet Spartianus, si ita sensit. Sed crediderim herclè in Spartiano legendum, *vt senatores vterentur permisit.* correctione & sententiâ tolerabili. Et peccatum in hac voce aliàs scio: vt apud Tacitum libro II. Annal. *Reperio apud scriptores Senatoresque eorundem temporum.* Quorsum Senatores? Lege *femoresque.* de quo arbitrabuntur docti.

Oratores causas agebant in pænulis.

Correctus Spartianus & Tacitus.

Redeo ad colores. Pereunte igitur togâ, ad interitum abijt color albus;& pullæ, plebeiæ omnes vestes. Hinc Pulla paupertas Calpurnio dicta:

O vtinam nobis non rustica vestis inesset!
Vidissem propiùs mea numina.sed mihi sordes
Pullaque paupertas & adunco fibula morsu
Obstiterunt.

Pulla vestis, temnorum. & Pullati.

Hinc Pullati Suetonio, in Augusto c. XLIV. *Sanxit ne quis pullatorum mediâ caueâ sederet.* Quod edictum lucem dat Calpurnij loco quem adduxi; item isti,

Calpurnius explicatus.

Venimus ad sedes vbi pullâ sordida veste
Inter femineas spectabat turba cathedras.

Intellegit enim caueam summam. Hinc discrimen natum inter ciues, ignotum sæculo priori: vt alij Candidati dicerentur, Pullati alij. Candidati, non ij qui peterent (vt olim) sed honestioris ordinis ciues: Pullati, infima plebs, siue vulgus. à colore scilicet vestium quibus vtrique vtebantur. Plinius libro VII Epistolarum: *Nonne cùm surgis ad agendum, tum maximè tibi diffidis? tum commutata non plurima, sed omnia, cupis? Vtique si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatosque reueremur.* Quinctilianus libro XI. *Collidere manus, terræ pedem incutere, femur, pectus, frontem cædere, mirè ad pullatum circulum facit.* Idem lib. VI. *Imperitis ac sæpè pullatæ turbæ relinquunt.* Pullati vbique, vulgus. Discrimen hoc expresserat Seneca eleganter, nisi imperiti corrupissent, De Vitâ beatâ cap. II. *Quæramus quid optimè factum sit, non quid vsitatissimum: quid nos in possessione felicitatis æternæ constituat, non quid vulgo veritatis pessimo interpreti probatum sit. Vulgus autem tam chlamydatos, quàm coronatos voco. Non enim colorem vestium, quibus prætexta corpora sunt, adspicio: oculis de homine nō credo.* Apollo fatidice, qui isti chlamydati aut coronati? Impunè dixerim, eximiè emendauimus, *Vulgus autem tam candidatos, quàm coloratos voco.* Diserta enim Senecæ allusio ad hunc vestium colorem: vel ipso teste, qui subiunxit, *Non enim colorem vestium aspicio.* Coloratos vocat, Pullatos: vt alibi Voluptatem pallidam describit; Virtutem puluerulentam & coloratam, id est, fuscam. Vulgatam lectionem numquam erit vt explicent omnes Quindecimuiri fatalium librorum. Auctor huic emendationi meæ Senecæ locus alter, hoc eodem libro cap. XXV. *Nihilo miserior ero, si lassa ceruix mea in fœni manipulo acquiescet, si super Circense tomentum per suturas veteris lintei effluens incubabo. quid ergo est? malo quid mihi animi sit ostendere prætextatus & candidatus, quàm nudis scapulis.* At vulgò etiam hîc ad oram notarunt, *chlamydatus.* credo, quasi emendantes. Quod ait, *prætextatus*, vide ne scribendum, *pexatus.* Simile enim est illi Persiano, —— *pexusque, togaque recenti:* & lautiores homines, in candidâ togâ & pexâ. Martial.

Seneca eximius locus correctus.

Colorati, qui.

Seneca aliàs explicatus.

Et emendatus.

Quid pexata.

Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita.

Pexis togis aduersæ, tritæ, Festo Decotes dictæ. *Decotes togæ*, inquit, *detritæ.* Malim, *Decutes:* quod esset, sine flocco & quasi sine cute.

In Festo coniectura.

Satisfactum de togâ: superest de Tunicâ & Calceis, quod promisi. Tunica liberorum hominum alba. Ex Vopisco in Aureliano: *Sciendum tamen congiaria illum ter dedisse, donasse etiam populo Rom. tunicas albas manicatas ex diuersis prouinciis.* Ex Iuuenali:

Tunica vulgò alba.

Sufficiunt tunicæ summis Ædilibus albæ.

Et argumento satis claro. Ex Cicerone, qui Verri obijcit quòd in officinâ sedere solitus sit cum pallio & tunicâ pullâ. Viro docto, qui nuper adfirmauit, tunicas omnes purpurei coloris fuisse, credam ego? non si credendi auctor mihi Phœbus ipse. Argumenta quæ adfert, facilè aliàs soluam. Calcei item albi. Martialis:

Calcei albi.

Sordidior cœno cùm sit toga, calceus autem
Candidior primâ sit tibi, Cinna, niue:
Deiecto quid inepte pedes perfundis amictu?

Spartianus in Alexandro: *Fascijs semper vsus est: baceas albas habuit, non coccineas, vt prius solebant:* Emendo, *baxeas albas.* Baxeæ pro Calceis apud Plautum, & Appuleiū lib. II.

Iuuenem quempiam linteis amiculis intectum, pedesque palmeis baxeis indutum. In Floridis, *Vestem de texterna emere, baxeas istas de sutrina præstinare.* Ciuile autem illud, quòd Alexander Calceis albis vsus more ceterorum; non coccineis, vt ante eum Imperatores, & homines aliquot delicatiores. Malè ergo in Vopisci Aureliano calcei albi damnantur, vt parum viriles: *Calceos mulleos, & cereos, & albos, & ederatios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit:* & censeam scribendum, *& cereos, & galbos.* Galbus color in veteri glossario, χλωρὸς, id est, herbacei coloris, qui idem galbeus, & galbanus. Et is sanè color femineus. Iuuenalis:

Vopiscus emendatus.

Galbei calcei, & quis ille color.

Cærulea indutus scutulata, aut galbana rasa.

Martialis, — *galbanos habet mores:* huc respiciens, quod non obseruant interpretes. Eumdem colorem intellegi credo Martialis versu,

Herbarum fueras indutus Basse colores.

Sed hactenus: ne abeam, quod Græci dicunt, ἐκτὸς τῆς ἐλαιῶν. Explicaui colorem togæ, ritum in Candidatis, in diebus festis: interitum togæ, & mutationem vestis: addidi de Pænulis, Lacernis, Tunicis. & hæc, satis scio, non omnia protrita vulgò. Quæ præterea ad lucem sunt vestiariæ rei, cum Deo, alibi dicam.

CAPVT XIV.

E Cornelio Nepote vetus mendum sublatum in vita Attici. Statuas inscribendi mos.

SERENO quondam, vel, vt veteres loquebantur, terso die, ambulabam cum Iacobo Susio, viro nobili, & si quis alius in Belgica nostra, doctrinæ huius priscæ amanti & scienti. In sermonem venit Cornelij Nepotis locus, de vita Attici: *Quamdiu adfuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit: absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi & Phidiæ locis sanctissimis posuerunt.* Censui emendandum ego, *ipsi & Fidei.* Prorsus idem Susio iam antè visum. At non Manutio & Lambino, qui Piliam pro Phidia substituunt, Attici vxorem. Non persuadent. recedunt à libris, & peccant in sanctissimos Attici mores, à cuius moderatissimo ingenio nimiùm abfuit hæc ambitio. Scio equidem & feminis statuas olim positas: Plinius lib. XXXIV. *Exstant,* inquit, *Catonis in censura vociferationes mulieribus Romanis in prouincijs statuas poni:* sed hoc insolens in Prætoribus ipsis, nedum in homine priuato. Ad summam, si Atticum noui; crucem ille potiùs sibi, quàm statuam vxori. Emendatio nostra à ritu veteri est. quo receptum, vt in statuis inscribendis, cum nomine, caussam exprimerent habiti honoris. Adde quòd inuidia minor, si virtutes ipsæ quasi consecrarentur, non ij qui exercuissent. Sic Aram Clementiæ, & Adoptioni in Tacito: Prouidentiæ Tiberij Cæsaris, Pietati Augusti, Clementiæ, Securitati, & sexcenta id genus legimus in nummis & spectionibus vetustis. Nec alia mens verborum Ciceronis, eximia illa epistola ad Q. Fratrem: *Quare cùm istu in vrbibus cum summo imperio ac potestate verseris, in quibus tuas virtutes consecratas, & in Deorum numero collocatas vides.* Fidei igitur T. Pomponij Attici inscripta statua titulo merito, quia Athenienses pecunia, frumento, alijsque rebus iuuerat, summa comitate & fide.

Feminis statuæ positæ.

Mos vetus inscribendi statuas.

Cicero explicatus.

CAPVT XV.

Veterum legum de re agraria aliquot capita, nisi fallor, publicè nondum visa. Ea ad priscam scripturam variè correcta.

PVLCHRAE, ita me Deus amet, reliquiæ in manus meas venerunt, celebris illius legis Mamiliæ, Fabiæ, Rosciæ, & aliarum aliquot, quæ ad rem agrariam, legum. quas, iniquus sim, si debeam diutiùs studiosæ iuris & antiquitatum iuuentuti. Excerpsi eas è libro manuscripto, in quo coniunctim varij De Finibus & Re agraria scriptores. qui lucem adhuc tori non viderunt, & spero visuros breui, opera C. V. Francisci Nansij amici nostri; apud quem scio adseruari simile volumen. Nam ea Frontini & Ageni Vrbici quæ exstant, mera nugamenta sunt præ istis. Codicem quem ego vsus sum, is, pleraque in parte, fuit grandi littera Romana: & in eo, ordine inserti libri isti & scriptores:

Index scriptorum Agrariorum.

M. Iuni Nisi.
Aprofoditi.
Betruui Rufi Architectonis.
Iuli Frontini (aliàs Frontonis) De agrorum qualitate.
Hygini Constitutio.
Ageni Vrbici, De controuersijs agrorum.
M. Varronis, De Geometria.
Hygini De limitibus.
Hygini De diuisionibus agrorum.
Hygini liber Gromaticus.
Balbi liber ad Celsum. Expositio & ratio omnium formarum.

Capita hæc legum electa sunt è libro Hygini De limitibus, qui casu bis in eodem volumine

mine descriptus: & ideò, quidquid altera lectio mutabat, notatum mihi eum fide infrà. Eum Hyginum referre aliqui videntur ad ætatem Augusti: ego clarè colligo vixisse eum in imperio Traiani. Nam scribit ecce ipse: *Nuper quidam euocatus Augusti, vir militaris disciplinæ, professionis quoque nostræ capacissimus, cùm in Pannonia agros veteranis ex voluntate & liberalitate Imperatoris Traiani Augusti Germanici adsignaret.* Nominat Traianum, vt vides; & ait, Nuper. Nunc pono leges ipsas: & ad oram, quæ digna notâ.

Ætas Hygini indicata.

LEX MAMILIA. ROSCIA. PEDVCAEA. ALIAENA. FABIA. [a] K. III.

Quæ [b] *coloniæ lege deducta, quodue municipium, præfectura, forum & conciliabulum constitutum erit, qui ager* [c] *inter adfines eorum erit, qui termini in eo agro statuti erunt, quo in* [d] *loco terminus non stabit, in eo loco* [e] *his cuius SS. ager erit, terminū* [f] *restituendum* [g] *curatoque: rectè autem actum esse velit. idque magistratus qui in eâ colonia, municipio, præfecturâ, iurisdicundi præerit,* [h] *facito vti fiat.*

K. IV. *Qui limites* [i] *decimani qui in lege deducti erunt,* [k] *quacumque possè limites in eo agro erunt, qui ac lege ager* [l] *undatus adsignatus erit, niquis eos limites* [m] *decimanos non obsequi, neue quit in eis molitum nec eo quit ibi oppositum habet, neue eos arato, neue eas fossas optorato. neue quis sepito quo minus* [n] *suit tener aqua replere possit, Si quis aduersus ea quid fecerit, in* [o] *res singulas quotiens cumque fecerit, VIII. S. colonis, municipibus* [p] *eis aque in quorum agro id factum erit,* [q] *deinde esto. pecunieque qui volet petitio ac lege esto.*

K. V. *Qui ac lege coloniā deduxerit, municipiū, præfecturam, fora, cōciliabola cōstituerit in eo agro, qui ager intra fines* [r] *eius qui coloniae, municipij, fori, conciliaboli præfecturae* [s] *erunt, limites decimanoque vt fiant terminique statuantur curato. quique fines statuerit, fines* [t] *orū sua actio, dum ne extra agrom colonieū* [v] *territorium vt fines du-*

a id est Kaput tertium. ita enim prisci scribebant. sic mox, K. IV. & K. V.
b Ex aliâ lectione scribend. *coloniæ hac lege deducta, quodue.*
c Lege, *intra fines*, vel potius ad scripturam veterem, *intera* ita dicebant, vt apud Lucret. non semel, *supera.*
d *loco*, scribe.
e Valet, *in cuius suprascriptus.*
f Melius, *destituendum.*
g Non facilè me extrico: tamen puto hic, *curato*. *vtique rectè actum factum esse velit.* Tale aliquod germanum verbum fuit.
h *facito.*
i Fortè, *decimaniq.*
k Legerim, *quacumque fossæ, limites.* idem Hyginus alibi agros finit terminis, arboribus, superciliis, vepribus, fossis. Alia tamen lectio, *quicumque possis.* Fortè *quicumque posite.*
l Scribo, *cumque ducti.*
m Me iudice hæc omnia scribenda, *decimanoque obsepito, néue quid in eis inolitum, néue quid ibi opsitū habeto.* Inolitum, ad arbores pertinet; obsitum, ad fruges. Vide infrà.
n Lego, *[illegible]*, *aqua ire fluere possit.* vt apud Frontinum in S. C. *quo minus ea aqua ire, fluere, cadere.*
o Malim, *in ter singulos* id est, terminos singulos. vt hac ipsâ lege, infrà.
p Alia scriptura, *eis adque.* puto antiquos vsurpasse, *Eis aeque*, pro *Eisque.*
q Facilis emendatio. Notæ enim fuerunt, *d. d. esto.* id est, *dare damnas esto* Formula prisca, quam non cepit quisquis hic exscriptor.
r Lego, *eius ve coloniæ.*
s Verius, *erit*: & statim, *decimaniq.*
t Similis alia lectio, nisi quòd *horrum* habet. Ego hic prorsus nihil video.
v Scrib. *territoriumue, fines.*

cat, quique terminias lege statuti erunt, nequis eorum quem [a] *eicito, neuae loco moueto insciens dolo malo. si quis aduersus ea fecerit, in terminos singulos quos eiecerit loco mouerit* [b] *insciens D. M. hoc est dummodò SS. V. M. N. in publicum eorum quorum intra fines his ager erit* [c] *adesto. deque eâ re* [d] *curatores quae hac lege rit iurisdictio* [e] *reciperatorumque ratio adicitio esto. Cum curator hac lege non erit, tum quicumque magistratus in eâ coloniâ, municipio, foro, conciliabolo, præfecturâ, iurisdicundi præerit, eius magistratus de eâ re iurisdictio iudicisque datio adictio esto. inque eam rem his qui hac lege iudicium dederit testibus publicis dumtaxat* [f] *inter singulis SS. X. milia* [g] *denuntiandi haecessantem facito, ita vti è rep. fideque suâ videbitur. Et si duo* [h] *sunt de eâ pecuniā petierunt condemnatus erit, eam pecuniam ab* [i] *eodem vt demque eius primo quoque tempore exigito. eiusque pecuniae quod receptum erit, partem dimidiam* [k] *& huius vnius operam maximè his condemnatus erat, partem dimidiam in publico redigito. quo in loco terminus* [l] *haberit si quis in eum locum terminum* [m] *restituere volet,* [n] *summa & sine fraude suâ licito facere, neue quid cui his ob eam rem hac lege damnas esto.*

a Fort. *eicito.* & statim, *sciens*, non *insciens* ex alterâ scripturâ & sententiâ.
b Impeditum glossema. Concepta lex fuit, *sciens d. m. S S. V. M. N.* Id est, *dolo malo. Sestertium quinque millia nummûm* Boni viri, D. M. dummodò interpretabantur; & inde in contextum venit glossa, quam encies.
c Error qui suprà. scribe, *d. d. esto.* dare damnas esto.
d Lego, *curatoris qui h. l. erit.*
e Alia lectio, *reciperatorúmq.* XX. *datio.* scribe etiam, *additio.*
f Legerim, *in ter. singulos.* id est, in terminos. vt suprà.
g Non tolero hoc monstrum lectionis. Aliàs scribitur, *denuntiandi adiestante.* Lego, *denuntiandi potestatē.* Apud Probum de Notis: *Quanta ea res erit, tanto pecunia iudicium recuperatorium dabo, testibusq. dumtaxat decem denuntiandi potestatem faciam.*
h Iterum nodus, quem conabar sic euoluere: *& si duo simitu de eā p. petierint cōdemnatiue erunt.* vel potius, *de eâ pecuniâ petitâ condemnatus erit.* Nam altera lectio, *petita erunt* habet. pro *petierint.* Alij hæc scribunt, *& si is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erit* fortasse rectiùs.
i Etiam hæc ad priorem sententiam sic aptabam, *ab eodem aut demque eis, primo.* Discrepat tamen scriptura alia, *ab eodem vt bonis sub eius.* Quidam, *ab eodem deue bonis eius.*
k Emendo, *ei cuius vnius opera maximè.*
l Censeo leg. *haud erit*; vel, *aberit*
m Melius, *destituere.*
n Soboles error ex notis. & scriptum fuit, *S. M. & sine fraude.* id erat, *Sine malo.* Tale quid sanè sententia flagitat. Et statim, *liceto.*

Dixi ad hunc legem quæ sciui, quæ potui. Reposui suprà vocem Inolitum, *neue quit in eis inolitum, néue quit ibi opsitum habeto.* tamen alia lectio, *molestum*, sed vera, puto, emendatio mea; quam ad hunc Liuij locum velim pertingere, libro XXXIX. *Aquam publicam omnem, in priuatum ædificium fluentem aut agrum, ademerunt: & quæ in loca publica inædificata immolitáue priuati habebant, intra dies XXX. demoliti sunt.* scribique, *inædificata, inolitáue.* Agellius lib. XII. *Natura, quæ nos genuit, induit nobis inoleuitque amorem nostri & caritatem.* Etsi immoliendi etiam verbum spernam haud vsquequaque. Videntur sanè ea verba solemnia in legibus ad vetandum, nequid ædium priuatarum, neu quid arborum, in loco publico esset.

CAPVT

CAPVT XVI.

Ex Annæi Senecæ Epistolis complures loci. Ladas cursor. Exsaniare. De Turdo, prouerbium. Oculifera, & alia plura.

LEGEBAMVS nuper Annæi Senecæ librum, qui Epistolarum inscriptus est; & compluria in eo offendimus digna notâ, nec notata prioribus Aristarchis. Ea ego hoc capite, non distinctè nec per partes, sed vnâ, quod dicitur, perticâ admetiar.

Epistolâ LXXXIV.

Marcum Antonium quæ alia res perdidit, & in externos mores ac vitia non Romana traiecit, quàm ebrietas? Nec minor vino Cleopatræ amor. Hæc illum res hostem reip. hæc hostibus suis imparem reddidit, hæc crudelem fecit, cùm capita principum ciuitatis cœnanti referrentur, cùm inter apparatißimas epulas luxusque regales ora ac manus proscriptorum recognosceret, cùm vino grauis, sitiret tamen sanguinem. Intolerabile erat quod ebrius faciebat, si sobrius faceret: quantò intolerabilius, quòd hæc ipsa in ebrietate faciebat?

De M. Antonio acutus locus. Disertus locus; vt Seneca in reprehensionibus plerumque. Postrema nulli rei, quæ emendo, *Intolerabile erat quod ebrius fiebat: quantò intolerabilius, quòd hæc ipsa i.e. faciebat?* Præiuit mihi vnicus liber, in quo vestigium non est pessimarum vocum quas eieci. Sententia patet. Intolerabilis, in Antonio, & in Triumuiro reip. constituendæ, ebrietas: quantò intolerabilior in ebrietate crudelitas?

Epist. LXXXVI.

Quantulum autem sapienti damus, si imbecillimis fortior est, & mæstißimis lætior, & effrenatißimis moderatior, & humillimis maior? Quid si miretur velocitatem suam Ladas, ad claudos debilesque respiciens?

Ladas cursor. Noli dubitare quin scripserit, *velocitatem suam Ladas*. Ladæ cursoris prouerbio celebrata velocitas est: & per hanc vocem vide quàm acutior sensus. Epist. LXXXVII.

Atnunc quis est, qui sic lauari sustineat? pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis & pretiosis orbibus refulserint, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint, nisi Thasius lapis, quondam rarum in aliquo spectaculum templo, piscinas nostras circumdederit, in quas multâ sudatione corpora nostra exinanita demittimus.

Exsaniare, proba vox. Verbum vetus præferunt aliquot mei libri, *corpora nostra exsaniata*. Exsaniare, saniem tollere. Celsus de morsu rabidi canis, *Sal enim exsaniat*. Indubiè Seneca ita scripsit: & reuocandum in vsum probissimû verbum. Simile mendû in hac sanie, apud eumdem scriptorem, Epistolâ XCVI. *Et antiqui medici nesciebant dare cibum sæpiùs, & vino fulcire venas cadentes: nesciebant sanguinem emittere, & diutinam ægrotationem balneo sudoribusque laxare.* Legendum, *saniem emittere*, & referendum ad hunc morem in balneis sudandi. Seneca alibi, *Quid mihi cum istis calentibus stagnis? quid cum sudatorijs, in quæ siccus vapor corpora exhausturus includitur?* Sanguinis missionem qui ignaram putat medicis antiquis: dignus cui ipsi sanguis, sed à capite, mittatur. *Seneca alibi emendatus.* *Mos sudandi in balneis sanus.*

Epistolâ XXII.

Interim, quod primum est, impedire te noli; contentus esto negotijs in quæ descendisti, vel quod videri potest maius, incidisti. Non est quòd ad vlteriora nitaris, aut perdes excusationem, & apparebit te non incidisse.

Libris aliquot abest τὸ *potest*. Irrepsit, & omnino scribe, *vel, quod videri mauis, incidisti*. *Glossema remotum.* Acutè lusit in vocibus Descendere & Incidere. Clara res ex sequentibus.

Epistolâ LVI.

Speluncæ sunt duæ magni operis, laxo atrio, pares manufactus: quarum altera solem non recipit, altera vsque in Occidentem tenet. *De villâ Vatia loci duo.*

Et statim:

Has laudes eius ipse noui: nunc esse illas totius anni credo. Occurrit enim Fauonio, & illum adeò excipit, vt Baias neget.

Descriptio est villæ Seruilij Vatiæ. Prima lego, *laxo atrio, pares manufactis*. Speluncas enim natiuas fuisse vult, sed tam eleganti ingenio loci, vt prouocare possent omnes manufactas. Posteriora in mss reperio, *ipse noui: esse illum totius anni credo.* Optimè, si scribas, *esse villam*. & infrà, *vt Baiis neget*.

Epistolâ LXVI.

In locum stili sermo successit: ex quo eam partem ad te perferam quæ in lite est. te arbitrum adduximus: plus negotij habes, quàm existimas.

Repone phrasin fori veteris, *te arbitrum adigimus*. quæ nota iam ex Cicerone & Ictis. *Prisca Phrasis reposita.*

Epistolâ LXXXVII.

Hæc si nimiùm tristia tibi videbuntur, villæ imputabis, in quâ didici ab Ægialo, diligentißimo patrefamilias, quamuis vetus arbustum posse transferri. Hoc nobis senibus discere necessarium est, quorum nemo non oliuetû alteri ponit. Quod vidi, hoc dico: illud arbustum trimum & quadrimum haud fastidiendi fructus autumo.

Depone, te quoque proteget illa, quæ
Tarda venit seris factura nepotibus vmbrâ.

vt

vt ait Virgilius noster. qui non quid verissimè, sed quid decentissimè diceretur, adspexit: nec agricolas docere voluit, sed legentes delectare. Nam, vt omnia alia transeam, hoc quod hodie mihi necesse fuit deprehendere, adscribam:

Vere fabis satio est: tunc te quoque medica putres
Accipiunt sulci, & milio venit annua cura.

Annuo tempore ista ponenda sunt: & in vtrusque verna satio sit, hinc æstimes licet. Iunius mensis est, quo tibi scribo, iam procliuus in Iulium. Eodem die vidi fabam metentes, & milium serentes.

Virgilium Seneca reprehendit, non optimo iure. Longè diuersam lectionem haurio ex libris: *Quod vidi hoc dico: illud arboretum trimum aut quadrimum fastidienti fructus Autumno deponere.* Te quoque p.1. Ita mei manuss. nisi quod, *arborum*; vnde ego, *arboretum*. In sequentibus prorsus lego, *An vno tempore ista ponenda sint.* & paullò antè, *reprehendere*: valdè appositè ad sententiam. Ecce enim, vt libenter antiquos, sic Virgilium hic noster tangit, tamquam agrariæ rei parum peritum: quoniam scripsisset milium & fabam sub idem tempus seri. Sed me herclè calumniatur, aut ludit iste Socrates. Milium ex ijs quæ trinâ tempestate anni seruntur, æstate, hieme, vere: in Italiâ tamen plurimùm, æstate. Quam solam sationem hîc Seneca agnoscit. At tu vide Plinium lib. XVIII. cap. VII. & liberabis facilè Virgilium huius culpæ.

Epist. XCVII.

Hi qui iactantur, & per operosa atque ardua, sursum deorsum eunt, fortes viri sunt, primoresque castrorum. Isti quos publica quies alijs laborantibus molliter habet, turturillæ sunt, tuti contumeliæ caussâ.

Obscurus locus, ad illustrandū aliqua concedenda. Hæret e in hac voce necessum est, qui nusquam hærent. Pincianus, vir egregius & doctrinâ minimè ventosâ, legebat, *Tutilinæ sunt*, allusione ad Deam priscā, cui nomen à tutando. Non conuenit. in virium enim hæc Seneca dixit, non in laudem. Apriùs fortasse ego, *Turdi illi sunt.* Turdum reperio paullò suprà eam ætatem hominem mollem, & infamis cuiusdam ignauiæ. Quid autem, si nomen eius abijt in dictum vulgi? qualia quædam ex imâ plebe scriptor hîc aliàs vsurpat. Verba Senecæ patris sunt libro IX. Controu. IV. *Oppressi sunt in templo ab omni multitudine, quæ postulabat vt Romam Sabinus cum Turdo proficisceretur. Erat inter infames maximè & inuisos homines Turdus. Cùm Turdus promitteret iturum se, Sabinus, silentio facto, ait, Ego ad Cæsarem non sum iturus cum mattea.* Ex quibus clarum de infami mollitie huius Turdi. fortasse & tota illa cum Sabino actio caussam aut principium huic adagioni dedit. Et herclè tam magis cogito, tam magis probo.

Epistolâ CI.

Desit sanè varietas marmorum, & concisura aquarum à cuniculis interfluentium, & pauperis cella, & quidquid aliud luxuria miscet.

Ausim legere, *concisura laquearium cubiculis inter fl.* Certè manuss. ferè, *cubiculis*. *Laquearia in ædibus.*

Epistolâ CIII.

Magna & generosa res est humanus animus: nullos nisi communes cum Deo sibi poni terminos patitur. Primum humilem non accipit patriam, Ephesum aut Alexandriam, aut si quod est etiamnum frequentius, oculis latius vectis solum.

Emendo, *frequentius incolis, latius tectis solum.* Hæc sanè opidorum ornamenta, multitudo ciuium, amœnitas ædificiorum.

Epistolâ CIX.

Cùm ad hanc eandem lectionem philologus accessit, hoc subnotat, duos Romanos reges esse, quorū alter patrem non habet, alter matrem. Nam de Seruij matre dubitatur: Anci pater Marcius Numæ nepos dicitur.

Verruecium caput, quisquis corrupit. Nónne aduersum mentem Senecæ disertè ista? Negabat alterum regem, id est Ancum, patrem habuisse: ecce nominat Marcium. Discant à me & à libris scribendum, *Anci pater nullus, Numæ nepos dicitur.* Nam Anci Marcij pater ambigitur: satis habent Liuius & Dionysius dixisse Numæ nepotem. *Ex historiā Seneca correctus.*

Epistolâ XXXIII.

Continuum est apud nostros, quidquid apud alios excerpitur. Non habemus itaque ista odorifera, nec emptorem decipimus, nihil inuenturum cùm intrauerit præter ea quæ in fronte suspensa sunt.

Nouum, sed idoneum planè verbum suggerunt libri, *ista oculifera.* vel, vt Modius noster repperit, *oclifera.* Germana lectio. Sic appellat significanter, illa quæ ad speciem in fronte tabernarum cum titulis exponunt: quæ incurrunt in transeuntium oculos, & emptorem alliciunt. Eiusmodi, inquit, inuitamenta in nostrâ sectâ Stoicâ non reperies. *Oculifera, noua & non infacta vox.* Cumulaui hoc capite plura; nec pœnitet. rem enim dedi. Pœnitet popularium aliquot adolescentium meorum, qui Lectori, post magnifica promissa, non aliud quàm nugas diuendunt, & nebulas in pariete pictas.

ctas. Si sic pergitur: quod Domitius Afer in re simili, non meritò ego dicam? *Centumuiri, hoc artificium perijt.*

CAPVT XVII.

De lecto Aduerso, planè & dilucidè dictum. Laberius & Spartianus correctus. Horatius illustratus. Item occultior mos texendi in atrio telas.

DVPLEX mos apud Asconium tangitur in Milonianâ enarratione: de quorum altero, non omnia dicta sunt; de altero, quod sciam, nihil. Quem vtrumque hoc capite clariorem faciam,

Quàm solis esse radij, cùm sudum est, solent.

Verba Asconij sunt: *Deinde omni vi, ianua expugnata, & imagines maiorum deiecerunt, & lectulum aduersum vxoris eius Corneliæ, cuius castitas pro exemplo habita est, fregerunt: itemque telas, quæ ex veteri more, in atrio texebantur, diruerunt.* Quæritur de Lecto aduerso.

Lectus aduersus idem cum Geniali.

ego censeo eumdem prorsus fuisse cum lecto Geniali. Nouæ nuptæ lectus sternebatur magnifico apparatu, quem Catullus descripsit, & Lucanus in II.

—— Gradibusque acclinis eburnis
Stat thorus, & picto vestes discriminat auro.

Is lectus in nuptijs ipsis, Genialis dicebatur: vel quia Genio & Iunoni sacer; vel ominis causâ, à genendo. Arnobius, *Cùm in matrimonium conuenitis, togâ sternitis lectulos, & maritorum Genios aduocatis.*

Iuuenalis:

—— Tyriusque palàm Genialis in hortis
Sternitur. ——

Situs lecti Genialis. & cur Aduersus dictus.

At post nuptias, idem mutato nomine plerumque, Aduersus; vel etiam Genialis. Causâ alterius nominis, quòd hunc lectulum religiosè seruari mos fuit, & in atrio collocari, ianuæ exaduersum. scilicet coniugij monumentum, & quasi pignus. Ab eâ positurâ, lectus Aduersus.

Laberius:

Laberij versus correcti.

Nunc lentus es tu, nunc tu susque deque fers.
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet,
Seruos sexcentis verbis nefarijs vtitur.

sic eos versus apud Agellium lego, expleto vltimo auctoribus libris. Seruos pro Seruus. Cuique autem matronæ suus hic lectus; & in nouo coniugio, nouus. Cicero pro A. Cluentio: *Lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari ac sterni, expulsâ atque exturbatâ filiâ iubet.*

Propertius:

Seu tamen aduersum mutarit ianua lectum,
Sederit & nostro cauta nouerca thoro:

Nouâ vxore, nouus Genialis lectus. is seruari solitus.

Idem erat, si dixisset, Lectū Genialem. Ductâ enim vxore aliâ, nouus Genialis lectus: & is post nuptias, Aduersus. Quòd seruarint hunc Genialem lectum, discimus ex Lampridij Alexandro, qui inter omina imperij ponit, *quòd Tabula Traiani Imperatoris, quæ Geniali lecto patris imminebat, dum mater eum in templo pareret, in lectum decidit.* Ecce. diu post coniugium ista: & tamen mentio lecti Genialis. Nec alium intellegere est, quàm hunc Aduersum qui in atrio: vbi item imagines magnorum virorum ponebantur. Sed quod ait, *Geniali lecto patris*; videndū ne potiùs sit, *lecto matris*. Lectulos enim istos matronis adtribui, non maritis, perpetua obseruatio est: & id clarum ex locis quos adduxi.

Lampridij non certa lectio.

De eodem lecto capio Horatij illud:

Horatius explicatus.

—— Lectus genialis in aulâ est?
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vitâ.

Tenebrosum sanè locum, nisi lucem capiat ab hoc ritu. Coniugij verissimum & proprium signum lectus Aduersus. ideò Poëta signum pro re vsurpans, Age, inquit, maritus est quispiam? lectum Genialem in atrio adspicit? malit cælebs esse, & tædium fatetur eius vitæ. Quàm aptum autem ad hunc morem quod addit, in aulâ? Nam Aula profectò hic atrium. Glossæ priscæ, *αὐλὴ, atrium.* Addo iam dictis, hunc lectum non tam ad vsum, quā ad religionem seruatū fuisse: aut si ad vsum, non promiscuum coniugū, sed matronarum tantùm, quæ in eo solitæ sedere, & operas eas edere quas nunc dicam.

Aula propriè idem quod Atrium.

Matronæ sedebant in lecto Aduerso.

Ideò benè Propertius:

Sederit & nostro cauta nouerca thoro. &

Laberius:

Materfamilias tua in lecto aduerso sedet.

Transeo ad morem alterum, qui est de texendis in atrio telis. Eum sic explico: Lanificium Romanis antiquis impensæ curæ. docent nuptiæ, in quibus sponsæ colus præferebatur cum lanâ; cingulum erat è lanâ; postes velati lanâ; omnia videlicet signa & indicia matronis operæ futuræ. Lanâ enim domi sedulò exercebant, telam texebant, conficiebant vestem. Et hæc omnia matronæ etiam primi ordinis. Laudabile herclè, si quod aliud Romæ, institutum: cuius tamen ignoratio ansam quibusdam præbuit mutādi Suetoniani loci in Augusto c. LXXIII. *Veste non temerè aliâ quàm domesticâ vsus est, ab vxore, & sorore, & filiâ neptibusque con-*

Mos texendi in atrio telas.

Lanificium & textrina Rom. mulierum.

Suetonius explicatus.

confectâ. Tentarunt enim legere, *Veste non temerè aliâ domesticâ vsus est, quàm ab vxore.* ad discrimen, inquiunt, Forensium, quas putant sumpsisse eum, credo, extraneo aliquo vendente. Errât. ego non imminuo laudem Augusti: & verisimile optimum patrem familias seruasse domi morem antiquum, vt feminæ lanam traherent & facerent vestem. Itaque eam domesticam intellegit, quæ domi confecta. Indicat idem Suetonius cap. LXIV. *Filiam & neptes,* inquit, *ita instituit, vt & lanificio assuefaceret.* Nec miremur. Textrina enim, & quidquid ad perficiendam vestem, olim muliebre opus. Eiusmodi igitur operas, nere, texere, suere, exercebant in primore parte ædium, id est, in atrio: scilicet ad testificandam diligentiam suam, siue ad exemplû. Arnobius aduersum Gentes libro II. *Matresfamilias vestræ in atrijs operantur domorû, industrias testificantes suas.* Æmilius Probus in Præfatione: *Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuiû? aut cuius materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate versatur?* Primum locum ædium, cape, atrium. De his igitur telis quas Cornelia cum ancillis texebat, intellego loqui Asconium. Asconium, quem scripsisse temporibus Claudij Imp. scio, & perfamiliarem fuisse Silio Italico poëtæ. qui haud dubiè ad gratiam amici sui inseruit duodecimo Punicorum hos versus:

Et Arnobius.

Item Æmilius.

Ætas, obiter, Asconij & Silij de eo elegans elogium.

Polydamanteis iuuenes Pedianus in armis
Bella agitabat atrox; Troianaq́; semina & ortus,
Atque Antenoreâ sese de stirpe ferebat.
Haud leuior generis fama: sacroque Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetæq́; ex ordine gẽtes,
Atque Apono gaudens populus: seu bella cieret,
Seu Musas, placidus: doctæque silent ia vitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores.

Quibus argutè sanè, & quasi aliud tractâs, mores, patriam, ingenium, huius Asconij descripsit. quod in alijs factitasse eum reperio aliquot præterea locis.

CAPVT XVIII.

Appuleius variè correctus. De clauis in cruce. Plauti versus emendatus, & Martialis. Mos tangendi oculos. Iusiurandi etymon. Principes Africæ. Appuleius non seruus.

APPVLEII grauiora quædam intexere huic capiti constitui, & hanc operam gratificari doctis. Tantùm doctis, quos magni facere scriptorem illû, & multa haurire cottidie ex eius fontibus, satis mihi constat. At vos Tulliani pueri, Bonum factum, si hoc caput non tangetis.

Lib. III. Milesiarum:

Instruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium nauium durantibus clauis defletorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris: hic nares & digiti, illic carnosi claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria.

De officinâ illâ magicâ loquitur, & eius ornamentis. Initio scripserim, *infeliciû manium durantibus caluis.* Calua, κρανίον apud Liuium & Caprum grammaticum. In clauis pendentiû qui sequuntur, ridiculus est Beroaldus. Intellegit vlcera illa vel tuberculos, qui pedibus innascuntur, cum magnâ molestiâ ingredientium: qui medicis Clauiculi & Claui. Cor Aristarchi! Nos scimus Appuleium de clauis eorum loqui, qui in cruce mortui: ad quam suffigi corpora solent quaternis clauis.

Calua mortuorû. Claui pendentium: in eis error Beroaldi.

Quot claui in cruce olim.

Plautus, Mostellariâ:

Ego dabo ei talentum, primus qui in crucem excucurrerit:
Sed eâ lege vt offigantur bis pedes, bis brachia.

Seneca, De Vitâ beatâ, cap. XIX. *Cùm refigere se crucibus suis conentur, in quas vnusquisque clauos suos adijcit.* Plinius lib. XXVIII. cap IV. *Item in quartanis fragmentum claui à cruce, inuolutum lanâ, collo subnectunt.* Transfigi autem in seruili illo supplicio manus & pedes solere, docent sacræ historiæ: & Appuleius clarè lib. IV. *Paullatim Chryseros adrepit, grandique clauo manum ducis nostri, repentè nixu fortissimo, ad ostij tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id est, ita adfixum quemadmodum in patibulo sontes solent. Eadem significatione Plautus dixerat Carbonariâ, *Patibulus ferar per vrbem, deinde suffigar cruci.* Agnoscit enim Nonius Patibulû ibi genere masculino. Tamen in vulgatis eius libris scribitur, *Patibulum ferat per vrbem:* vt sentio, mendosè, nisi tamen scribas, *suffigat cruci.* ita recidet res eôdem. Clauos igitur pendentium in cruce, intellegit scriptor Milesius: & ideò rectè additû, carnosi. Aliàs, clauos etiâ reperies in suspendiosis: ad quos alligabât scilicet restim. inscriptio vetus: ATIMETO. LIB. CVIVS. DOLO. FILIAM. AMISI. RESTEM. ET. CLAVOM. VNDE. SIBI. COLLVM. ALLIGET. Ammianus:

Transfigi manus & pedes solite.

Nonius correctus.

Claui in suspendiosis.

nus: *Repertumque funiculum, quem finiendæ vitæ parauêre casus, de clauo parieti affixo suspendit*. Simile illud legatum fuit apud Martialem, lib. IV.

Coniectura in Martialis versu.

Nihil Amiano præter aridam restem
Moriens reliquit vltimis pater ceris.

Restem enim lego, non vestem, vt vulgus interpretum sine argutiâ vllâ.

Redeo ad Appuleium, qui eodem libro ait:

Tandem denique reuersus ad sensum præsentium, arreptâ manu Fotidis, & admotâ luminibus meis: Patere oro te, inquam, dum dictat occasio, magno & singulari me affectionis tuæ fructu perfrui, & impartire nobis vnctulum indidem, per istas tuas papillas, mea mellitula; tuumque mancipium irremunerabili beneficio tibi perpetuò pignora.

Mos tangendi oculos in obtestatione.

Lego, *per istas tuas pupillas*. Modus rogandi per oculos satis notus: vti & iurandi, ex Petronio, Propertio, Plauto. Eum ergo hîc restituamus, maximè cùm præcesserit, *admotâ luminibus meis manu*.

Lib. I. Floridorum, ab initio:

Vt fermè religiosis viantium moris est, cùm aliquis lucus aut locus sanctus in viâ oblatus est, votum postulare, portum apponere, paullisper adsidere.

Donum apponere in viâ.

Prisca scriptura, *pomum apponere*. Facio ego, *donum*. suadente Appuleio ipso in Apologiâ I. *Similiter si posueris donum aliquod, si sacrificaueris, si verbenam sumpseris.*

Florid. IV.

Eorum ego sermonem ratus & vobis auditu gratißimum, & mihi compositè congruentem: & dedicatur religio summo in principio libri ratio, quemdam ex his qui mihi Athenis condicere percontari à Persio Græcè, &c.

Nihil potest corruptius. Emendo, *& vobis auditu gratißimũ, & mihi compositu congruentem, & dedicatu religiosum; in principio libri facio quemdam ex his, &c.* De dialogo suo loquitur, & caussis eius componendi: & facio, inquit, in principio loquentes tales & tales. Non Æsculapius meliùs huic loco fecerit medicinam.

Dialogus quidam Appuleij, & eius principium.

Libello, De Deo Socratis:

Si nemo huic capiti crediderit, quis pro te deus fidem dicet? An vt ferocißimo Mezentio dextra & telum quod mißile libro? Apagesis tam cruentos deos, dextram cædibus fessam, & telum sanguine rubiginosum. Vtrumque idoneum non est per quod adiures, vtve per ista iurent, cùm sit summi deorum hic honor proprius: Nam & iusiurandum dicitur, vt ait Ennius. Quid igitur iurabo? per Iouem lapidem Romano ritu?

Dicit iusiurandum summi deorum esse proprium: & id verbis Ennij probarum vult. Vbi ergo illa? Nam quæ sequuntur, nihil ad eam sententiam. Censeo scribendum, *Nam & Iouis iurandum dicitur, vt ait Ennius*. Iurandum per Iouem esse, id est summum deorum, à verbo ipso colligit: quia formata vox quasi Iouisiurandum sit. Ennij versum quem intellegit, ecce apud Ciceronem, *Fides alma, apta pennis, iurandum Iouis*. Potuisset etiam adducere Næuij versum, *Ius sacratum Iouis iurandum sagmine*. Notetur ergo nouitas & argutia huius etymi.

Iusiurandi subtile etymon.

Ibidem, infrà:

Neque enim pro maiestate deûm cælestium fuerit, vt eorum quisquam vel Annibali somnium pingat, vel Flaminio hostiam corrodat, vel Accio Nauio cotificet, vel Sibyllæ fatiloquia versificet.

Noli ambigere quin scripserit, *vel Attio Nauio cotim secet*: antiquè, pro secet. Inde monstrum verbi propagatum in omnes libros.

Reiectum barbarum verbum.

Initio libri III. Florid.

Priusquam vobis occipiam, Principes Augusti, gratias agere, ob statuam quam mihi præsenti honestè postulastis.

Ad Carthaginienses hæc dicuntur, in Carthagine vrbe: & vnde huc Principes Augusti? Profectus sanè Appuleius, si titulum regibus Romanis proprium tribuit suæ genti. Sed error ex notis. Scripsit, *Principes Af.* id erat, Africæ. Ea quidem legitima illo æuo appellatio Senatus populique Carthaginiensis. Tertullianum librum De Pallio orsus est. *Principes semper Africæ, viri Carthaginienses.* Ipse Appuleius infrà, *Is etiam laudator mihi apud Principes Africæ viros quodammodò exstitit.*

Principes Africæ titulus proprius Carthaginensis.

Apol. I.

Falsi, quòd leporem marinum esse dixerunt, qui aliusomnino piscis fuit, quem mihi Thenus conseruus noster medicinæ non ignarus, vt ex ipso audisti, vltrò adtulit ad inspiciendum.

Bilis mihi in naribus. Quid? Seruus vt fuerit Appuleius? Id enim, si quid sapio, verba illa euincunt, *conseruus noster*. Nam conserui, qui vnà seruiunt, vt condiscipuli, conliberti. Crimen librariorum: & quo numquam eos soluat Lua mater. Emendo libens, *Themison seruus noster*. Nihil verius. Themisones aliquot inter primores medicos: ideò medicorum pueri amabant id nomen.

Non seruus Appuleius.

Themison medicus.

Iuue-

Iuuenal.

Quot Themison ægros Autumno occiderit vno.

At illi balathrones iterarunt hoc conuicium infrà, *Piscem, inquiunt, cui res nisi malæ, proscidisti, quem tibi Thenus conseruus adtulit?* Pariter scribendum, *Themison seruus.* Appuleius quidem tantum fuit à seruo, vt stirpem suam vbique iactet: patrem Theseum 11. virum Madaurensem, proauum Plutarchum celebrans.

CAPVT XIX.

De Lecticâ & Sellâ prisci ritus. Quando cœperint. Earum forma, discrimen. Catullus & Martialis explicati. Gracchus correctus, & Propertius. Variorum scriptorum loci explicati.

LECTICAE & Sellæ apud veteres frequens mentio, frequens vsus. Ego quæ de ijs sparsim legi, collecta vulgabo: & hoc genere scribendi pergam reddere obnoxiam mihi iuuentutem.

Duplex lectica vsus.

Lecticam apud Romanos comperior fuisse in duplici vsu, Ad mortuos ferendos, & Ad viuos. Ad mortuos, antiquus Romæ mos. & iam inde à regibus mortui in lectis efferebantur, siue in lecticis.

Mortui, in lecticis.

Dionysius libro 1111. cadauer Lucretiæ efferri facit ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἐσθῆσιν ἐστρωμένης, *in lecticâ nigris vestibus instratâ.* Et inter leges x11. fuit, *ne plures lecti sternerentur vni.* Mansit is mos, quamdiu mansit res Romana. Asconius, *Cadauer Clodij in viâ relictum Sex. Tedius Senator, qui fortè rure in vrbem reuertebatur, sustulit, & lecticâ suâ Romam ferri iussit,* C. Gracchus disertè, in verbis quæ mox reddam. Nepos in vitâ Attici: *Elatus est in lecticulâ, vt ipse præscripserat, sine vllâ pompâ funeris.* Tacit. 111. Histor. *Simul ferebatur lecticulâ paruulus filius, velut in funebrem pompam.* Atque hinc nati ioci aliquot Martiali, vt libro 11. in Zoilum:

Martialis aliquot epigrammata illustrata.

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit,
Dum tamen hæc tua sit, Zoile, sandapila.

Significat Zoilum in illâ ipsâ superbâ & paucorum hominum lecticâ ferri ad sepulchrum: id est, non aliud esse, quàm, quod dicitur, viuum cadauer.

Item libro VI.

Inuidiosa tibi quàm sit lectica requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Iocus inde. Mortui honestiores lecticâ hexaphoro efferebãtur: at tenuiores, sandapilâ, cui subiuncti saltem homines quattuor.

Sandapila, hominum quattuor.

Poëta idem:

Quattuor inscripti portabant vile cadauer.

Ait igitur, Tam indignè homines ferunt te iuuenem, te egenum, ferri hexaphoro; vt id vix passuri in mortuo videantur. quod tamen aliàs non insuetum. Quia lectica mortuorum. in monumento M. Antonij Antij Lupi, quod exstat etiam nunc viâ Hostiensi, sculpta lectica cum puluino & corona cernitur; funebre scilicet signum.

Sepulchrum Antonij Antij: & cur ibi lectica.

Ad viuos quando adhiberi lectica cœperit, ignoro. Plauti æuo, id est, sub bellum Punicum secundum, nec in mulierum quidem vsu lecticæ fuerunt: nedum virorum. Argumento, quòd in Comœdijs eius nusquam mentio: cùm aliàs non inuitus eiusmodi delicias tangat sæculi sui. Argumento clariori, quòd in Aululariâ, vbi ex professo ineptias describit mali sexus; mulos, muliones, vehicula, plaustra nominat, non mutit de lecticis. Sed & apud Liuium, in Oratione Catonis pro Lege Oppiâ, inter postulata muliebria carpentum est festis profestisque diebus, non lectica aut sella: & Valerius Tribunus qui respondet, ostẽdit turpe esse Latinas feminas carpento vehi, Romanas pedibus sequi, *tamquam in illarum ciuitatibus,* ait, *non in suâ imperium sit.* Non ergo viuorum tunc lectica. Et quamquã de initio callidè non scio: tamen venisse eas primùm in vsum credo, post bellum Punicum, Asiâ deuictâ. Facio coniecturam, quòd in Bithyniâ & Cappadociâ frequens lectica: & ideò probabile, instrumentũ illud luxuriæ & desidiæ inde translatum Romam. Fauere coniecturæ meæ versus Catulli videntur, originem lecticarum referentis ad Bithynos,

Lectica gestandis viuis.

Quando non fuerit.

Quando fuerit, & vbi inuenta.

Catulli alius intellectus

At certè tamen, inquit, quod illic
Natum dicitur esse, comparasti
Ad lecticam homines.

Apparet enim eum dicere lecticas natas in Bithyniâ & inuentas. Et facit huic sententiæ Cicero, lib. v. in Verrem: *Nam vt mos fuit Bithyniæ regibus, lecticâ octophoro ferebatur.* Quidquid de Bithyniâ sit, ex his C. Gracchi verbis (nec aliud sanè vestigium lecticæ apud scriptores est vetustius; si rectè ljtaui deæ Monetæ) clarè colligo nec vetustam nimis lecticam id ætatis fuisse, nec frequentem. *His annis,* inquit, *paucis ex Asiâ* (noli cunctanter scribere, *in Asiam,* flagitante sensu) *missus est qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lecticâ ferebatur, ei obuiàm bubulcus de plebe*

Antiquissima mentio lecticæ.

Gracchus apud Agell. correctus, explicatus.

be Venusinâ aduenit: & cùm ignoraret qui ferretur, per iocum interrogauit num mortuum ferrent? Ecce nónne quasi delicias eas reprehendens obijcit Gracchus? & propter insolentiam rei, de mortuo suspicatus est bubulcus? At neutrum fuisset, si, pariter ac posteà, frequens tunc lectica.

Lectica primò ad viam.

Hactenus de origine scio: dicam aliquid de progressu. Vsus lecticæ primus in agris; non in vrbe. Vtebantur enim, vt obseruo, ad iter tantùm: non ad desidiam vrbanã. Itaque in peregrinationibus frequens mentio lecticæ: nulla, quod sciam, in vrbe, ante ætatem Ciceronis. Illa ipsa Catulliana mulier lecticâ ferri petit ad Serapis. at Serapæum

Posteà admissa in vrbem.

tunc extra vrbem. Tamen vicerunt deliciæ, & sub tempora Iulij Cæsaris recepta lectica in vrbem: scilicet corruptis moribus, & per bella ciuilia impunito luxu. Ita Cæsarem ipsum lecticâ latum per vrbem, colligo ex Ciceronis verbis Philip. II. quæ vsui mihi erunt infrà: & amicos Antonij cum lecticis ad curiam venisse, in quibus scuta reconderent, auctor idem Cicero non vno loco. Vulgatæque iam lecticæ in feminas, in viros, in omnes ordines: donec animum

Cæsaris interdictum de promiscuo eius vsu.

iterùm reip. aduertens Cæsar, in parte restituit morem pedibus eundi antiquum. Suetonius hoc voluit in Iulio, cap. XLIII. *Lecticarum vsum, item conchyliatæ vestis & margaritarum, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies, ademit.* Et, qui Suetonio dat lucem, Eusebius in Chronicis: *Prohibita*, ait, *lecticis vti margaritisque, quæ nec viros nec liberos haberent, & minores essent annis quadraginta.* Nollem arctasset Eusebius hoc interdictum ad feminas: ego scio pertinuisse etiam ad viros. quà de lecticis quidem est. Et fortasse vetuit Cæsar lecticis vti, nisi Senatores aut Senes. Certè vetitæ in seruis & libertis. ex Suetonij Claud. cap. XXVIII. qui vt rem nouam narrat, quod *Harpocræ liberto, lecticâ per vrbem vehendi spectaculaque publicè edendi ius tribuerit.* Id autem edictum Cæsar concepit, cùm Cleopatra vrbem ingressa esset, magno comitatu & regio luxu. sed non

Id non diuturnum.

habuit vires. Paullò pòst enim promiscuæ iterùm in vrbe lecticæ; & ab Augusti temporibus credo eas non solùm sine pœnâ fuisse, sed etiam sine lege. Nihil enim tam obuium in omni historiâ temporum illorum, quàm vrbanæ lecticæ: nisi quòd Domitianus Imperator, *Vsum lecticarum probrosis feminis ademit*, notante Suetonio, cap. VIII.

Lectica duplex. Aperta, quæ forma.

Addam nunc & lecticæ formam: quæ duplex, alia Aperta, alia Tecta. Apertæ, forma simplex, asseres aliquot compacti, qui capere puluinum oblongum possent, in quo homo singularis porrectus iaceret. Ad summam non aliud quã modicus quasi lectus. Disco facilè ex scalpturâ veteris illius monumenti: præterea ex scriptoribus, quorum loca adducam lucis caussâ. Asserum in lecticâ mentio Iuuenali Sat. II.

Asseres lecticarij.

——*ferit hic cubito, ferit assere duro*
Alter. —— & Sat. VII.

Perq; forũ iuuenes longo premit assere Medos.

vbi asserum, pro ipsâ lecticâ dixit: vti & Martialis,

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Suetonius in Caligulâ, c. LVIII. *Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurrerunt.* Ex quo loco, non vanè quis suspicetur asseres eos exemptiles fuisse, & facilè in lecticam reponi potuisse aut tolli. Eò magis, quòd vinculorum aliquotiens mentio, quibus lectica colligata. Gracchus: *Vbi audiuit, lecticam deponi iussit: struppis quibus lectica deligata erat, vsque adeò verberari iussit, dum animam efflauit.*

Vincla in lecticâ.

Martialis:

Quem grex togatus sequitur & capillatus,
Recensque sella linteisque lorisque.

Puluinus eam.

Puluinum in lecticâ, adstruo ex Cicerone, vt in Verrem: *Lecticâ octophoro ferebatur, in quâ erat puluinus perlucidus, rosâ farctus.* Ait, rosâ farctus: at Iuuenalis plumâ, quod magis ex more vulgi.

Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Pensilibus plumis, atque illinc despiciat nos.

Indignatur enim scelestum illũ sublimem & superbum ferri in lecticâ. De puluino etiam Seneca, De Consolar. ad Martiam, cap. XVI *Equestri insidens statuæ in sacrâ viâ celeberrimo vrbis loco Clœlia, exprobrat iuuenibus nostris puluinum ascendentibus, in eâ illos vrbe sic ingredi, in quâ etiam feminas equo donauimus.* Eleganter. nam intellegit eos ascendere lecticam, in quâ puluinus. Sed & pedes quidam breuiores ad infimam lecticam; quos intellexit Catullus,

Seneca explicatus. Pedes lecticæ.

Fractum qui veteris pedem grabati
In collo sibi collocare posset.

Et Athenæus lib. V. cap. X. Athenionis philosophi lecticam describit pedibus argenteis, vel, vt eius verba sunt, φορεῖον ἀργυρόπουν. His pedibus lectica deposita insistebat. Vide exempla in Suetonij Augusto, cap. LXXVIII. & XCIIII.

Eadem

Eadem omnia in lecticâ tectâ. nisi quòd hæc maiorum deliciarum fuit, contraque aspectum hominũ siue iniurias aëris clausa vndique & munita. Ideò *Cubiculũ tectum* Plinius Nepos alibi in Epistolis dixit: & auunculus *Cubicula viatoria*, nisi fallor, libro XXXVII. Histor. Natur. cap. II. cùm Neronem ait *sceptra, & personas, & cubicula viatoria vnionibus construxisse*. Munita autem pelle & velo: opere arcuato, planè ad eum modum quem aspicimus hodie in Italicâ thedâ. Pellis mentio Martiali:

Lectica tecta forma.

Pellis in lecticâ.

Non te cucullis asseret caput tectum,
Lectica nec te tuta pelle veloque.

Et scriptori incerto apud Suidam: Πλέγμα ποιήσαντες, φορείου τύπῳ γυναικείου, δέρμασι βοείοις ἐπιβαλόντες ἀκατεργάστοις. qui de lecticâ aliquâ militari & subitâ locutus videtur, corijs boum ad formam lecticæ muliebris intectâ. Opus arcuatum eruo ex Taciti verbis lib. XV. *Cùm ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ; vinclo fasciæ quam pectori detraxerat in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pondere connisa tenuem iam spiritum expressit*. Clausa igitur vndique hæc lectica. nisi quòd fenestræ quædam in eâ ad prospectum.

Lectica arcuata.

Tacitus illustratus.

Fenestra eius.

Iuuenalis:

Namque facit somnum clausâ lectica fenestrâ.

Ex ipsæ velo siue linteo tegebantur, quod dimouere licebat seu adducere, pro voluntate vehentis. Aufidius Bassus, de morte Ciceronis: *Cicero paullum remoto velo, postquam armatos vidit: ego verò consisto, ait. accede veterane, & si hoc potes saltem rectè facere, incide ceruicem*. Nam in lecticâ, & quidem tectâ, Cicero interfectus. Eiusmodi vela ad fenestras oppansa, Plagulas Suetonius appellat in Tito, c. X. *Deinde ad primã statim mansionem febrim nactus, cùm inde lecticâ transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cælum, multumque conquestus eripi vitam sibi immerenti*. Nonius: *Plagæ grande linteum tegmen, quod nunc torale, vel lecticariam sindonem dicimus*; quarum diminutiuum est plagulæ. Lecticam hanc tectam intellexit Iuuenalis,

Velum in ea.

Plagula lecticaria.

Suetonius & Iuuenalis explicatus.

Quæ vehitur clauso latus specularibus antro.

Fortasse & Propertius, cuius versus est ambiguæ sanitatis libro IV.

Colla caue inflectas ad summum obliqua theatrum,
Nec lectica tuæ sidat aperta moræ.

cui ausim mederi, *sit adoperta moræ*. hac sententiâ: Nolo, inquit Cynthia, collum flectas ad summam caueam, vbi feminæ: nolo etiam lectica per viã te moretur clausa; ne curiosè inspicias, quæ aut qualis vehatur. De sententiâ non ambigo: turbat me leuiter syllabæ modus, quam produxit præter morem poëtarum. Quamquam mihi & exempla suppeditant licentiæ talis.

De Propertij versu coniectura.

Clausa lectica quando cœperit, non quærerem, nisi inducere multos posset Dionis locus. Ad eum prouidebo, ne quis impingat. Dio Cassius lib. LX. de Claudio Imperatore: Καὶ μὴν καὶ δίφρῳ καταστέγῳ πρῶτος Ῥωμαίων ἐχρήσατο, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν οὐχ ὅπως οἱ αὐτοκράτορες, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ ὑπατευκότες διφροφορούμεθα. πρότερον δὲ ἄρα ὅ,τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος, ἄλλοι τέ τινες ἐν σκιμποδίοις, ὁποίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο. Quæ verba sic reddidit vir eruditus Xylander: *Primus hic inter Romanos lecticâ opertâ vsus est. ac inde ad non Imperatores modo, sed etiam nos qui consulatum gessimus, vehimur. cùm antè Augustus & Tiberius lecticis tantùm gestarentur, quibus nostro tempore nonnumquam mulieres vehuntur*. Quid audio? lectica operta noua ætate Claudij? Primus ille inter Romanos eâ vsus? Væ Dioni, si hæc scripsit. Nam mihi procliue est docere, Tectam in vsu fuisse iam inde à temporibus Iulianis. & in vsu dico frequenti. Ipse Cæsar lecticâ tectâ per vrbem latus: ex Cicerone Philippicâ II. *Quis vmquam apparitor*, inquit, *tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat, omnia rogabat. caput in auersam lecticam inserens, beneficia quæ venderet à collegâ petebat*. De Antonio & Cæsare sermo est: illum ait caput inseruisse in auersam Cæsaris lecticam. quomodo autem id conuenit, nisi in Tectam? Suetonius in Iulio, cap. LXXI. *Masintham nobilem iuuenem, & abstrahentibus statim eripuit, occultauitque apud se diu: & mox ex præturâ proficiscens in Hispaniam, inter officia statim prosequentium, fascesque lictorum lecticâ suâ auexit*. Ea ipsa occultatio Masinthæ vix intelligi potest, nisi de Tectâ. Quid muginor? Dioni repugnat ipse Dio, in verbis quæ reddam infrà. Sed deriuanda profectò omnis hæc culpa à scriptore veteri est: in solum expetit Xylandrum, qui verba eius non percepit. δίφρον καταστέγον ille vertit, lecticam opertam. Scilicet discrimen ignorauit apud Romanos inter Sellam & Lecticam: apud Græcos inter σκιμπόδιον & δίφρον. Id verba dedit homini docto. Discat à me iuuentus. Lectica inuenti veteris fuit: Sella, nouioris. Ideò Dio, qui diligens morum veterum, cum

Origo lecticæ tectæ.

Latens error interpretis in Dionis verbis.

Reiectio falsa illius interpretationis.

Discrimen inter Sellã & Lecticã.

curâ adnotatum voluit tempus, quo Sella venit in vsum. & id ait fuisse imperio Claudij, ipso duce. Non dubiè ista Dionis mens. Qui Græcè locuti propriè, σκιμπόδιον semper de lecticâ; δίφρον de sellâ dixerunt; φορεῖον de vtroque. Nam σκιμπόδιον non aliud quàm grabatus: & grabati nomine ipsa lectica Catullo dicta.

Quid proprie σκιμπόδιον.

Fractum qui veteris pedem grabati.

Interpres Aristophanis, τὸν κράβατον, σκίμποδα λέγουσιν Ἀττικοί· οἱ δέ φασι σκιμπόδιον. Itaque quod in Agellio legimus lib. XIX. *venisse eum ad Cornelium Frontonem, & offendisse cubantem in scimpodio Græciensi.* non aliud quàm lecticulam cupio, in quâ Romano ritu etiam domi iacebant. Talem descripsit Suetonius in Augusto, cap. LXXVIII. *A cœnâ se in lecticulam lucubratoriam recipiebat. ibi donec residua diurni actus conficeret, ad multam noctem permanebat.* Addo amplius, Lecticam tectam Dionis æuo prorsus exoleuisse, vix reliquo apud feminas primates eius vsu. Hoc sciendum, ne quid iterùm turbent verba eius libro LVII. de Archelao Cappadocum rege: Οὗτος γάρ τοι κακῶς διέκειτο, ὥστε ἐν σκιμποδίῳ κατακείμενος, ἐς τὸ συνέδριον ἐσκομισθῆναι. νομιζόμενος γάρ πῃ καὶ τὰς αἰσθέσεις, ... ποτέ τις αὐτῷ ἀδικῶς ἔχων ἐκεῖνον ἰσίοι, καταλείψομεν αὐτὸν ἐσφέρεσθαι, καὶ τοῦτο δὲ ὁ Τιβέριος τότε ἐποίησεν, καὶ διηλέγχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σκιμποδίου ὑποκύψας. En: Tiberij æuo, inquit, lectica recta (vtitur voce σκιμποδίῳ) in vsu etiam viris fuit. Et quare hoc tam curiosè notat? scilicet quia aliter res erat eius sæclo; & vicem Lecticæ Sella vsitata quà feminis, quà viris. Excipio tantùm vxores Senatorum. Clarè idem Dio, paullò supra eum locum quem adduxi, de Libone Druso: Νοσοῦντα δὲ ἐπὶ θανάτῳ ἔν τε σκιμποδίῳ κατακείμενον, ὁποίῳ αἱ τῶν βουλευτῶν γυναῖκες χρῶνται, ἐς τὴν γερουσίαν ἐσεκόμισεν. Hæc non tam anxiè notaret, nisi quia tunc id genus lecticæ propemodum ignotum. Tacitus de eodem Libone, contentus est dixisse, lecticâ eum delatum ad fores curiæ. Ad hæc firmanda adde verba illa Dionis ex loco superiore, lib. LX. Πρότερον δὲ ἄρα ὅ,τι Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος ἄλλοι τέ τινες ἐν σκιμποδίοις, ὁποίοις αἱ γυναῖκες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν, ἔστιν ὅτε ἐφέροντο. id est, *Augustus & Tiberius & alij quidam lecticis tantùm vsi, quibus etiam nunc feruntur feminæ.* Confer eum loco postremo, videbis clarè eum intellegere Tectas: & interpretem, qui eam pugnam in verbis suis non vidit, dimittes non sine risu. Concludam de Tectis, si addidero qui huc facit Ouidij locum lib. II. de Remedio amoris:

Lectica domestica.

Lectica tecta Dionis sæclo tantùm apud primarias feminas.

Dio verò explicatus.

Ouidij versus de lectica tecta.

Fortè aderam iuueni. dominam lectica tenebat:
Horrebant sæuis omnia verba minis:
Iamque vadaturus, lecticâ prodeat, inquit.
Prodierat: visâ coniuge mutus erat.

Hoc eò, vt intellegamus Augusti ætate id genus lecticas in promiscuo fuisse feminarum vsu: aliter quàm Dionis, quo tantùm in vsu matronis Senatorum.

De origine, progressu, formâ, quod satis est dixi: adtexam de modo iacendi, & ferendi. Iacebat, qui ferebatur, in puluino resupinus, non sedebat.

Modus recumbendi in lectica.

Ex Ouidio lib. I. De Arte:

Intereà, siue illa thoro resupina feretur,
Lecticam dominæ dissimulanter adi:
Siue vagis illi pedibus spatiosa teretur
Porticus: hic socias tu quoque iunge moras.

Sic iacentem ferebant serui sublimem, lecticâ sibi, vt Catulli verbis vtar, in collo collocatâ. Expressit scitè Seneca Ep. LXXXI. *Idem de istis licet omnibus dicas, quos supra capita hominum supraque turbam delicatos lectica suspendit. Omnium istorum personata felicitas est.* Ferebant autem serui, plurimùm, sex: vnde frequens mentio hexaphori. & ideò poëta:

Seneca explicatus.

Quot serui ad lecticã. Hexaphoros.

—— *cùm iam sextâ ceruice feratur.*

Item alter: *Quid te Cappadocum, sex onus esse iuuat?* Interdum octo: quod genus, lectica octophoros. Rarenter viris vsurpata, nisi in supinis delicijs aut morbo. Suetonius Caligulâ, cap. XLIII. *Iter confecit modo festinanter & rapidè: interdum adeò segniter & delicatè, vt octophoro veheretur.*

Martialis:

Octophoro sanus portatur Auite Philippus:
Hunc tu si sanum credis Auite, furis.

Octophoros.

Sæpiùs, vt opinor, feminis, & minori probro. Appuleius II. Apologiâ: *Vectabatur octophoro. vidistis profectò ipsi qui adfuistis, quàm improba iuuenum circumspectatrix, quàm immodica sui ostentatrix.*

Martialis:

Octo Syris suffulta datur lectica puellæ.

Qui ferebant, serui lecticarij dicti: & id propriè inter seruilia munera fuit. Seneca in Epistolis: *Non turba seruorum lecticam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium.* Ser. Sulpicius: *Coactus sum in eadem lecticâ, quâ ipse delatus eram, meisque lecticarijs in vrbem eum referre.*

Serui lecticarij.

In-

Inscriptio vetus Romæ:

TI. CLAVDIO
AVG. LIB.
TIGRANO
EX. CORPORE
LECTICARIORVM
CAESARIS.

Et alibi, CASTRA LECTICARIORVM. Item,* DEC. LECTICARIORVM. BRITANNICORVM. Et in Pandectis ea vox sæpè. Ab hac voce Martialis Lecticariolam finxit, quæ cum lecticarijs, vt honestè dicam, soleret. Epigramma eius est lib. XII.

*Id est. Decanus siue Decurio. vt Cubicularium Decurio, Suetonio Domit. cap. XVII. videsis & caetera.

Ancillariolum tua te vocat vxor; & ipsa
Lecticariola est: estis, Aluida, pares.

Sanè curæ fuisse videtur hominibus soluti luxus, vt hi lecticarij formosi essent. ideò non mirum si amati feminis. Scripsisse mihi ab eâ mente Seneca videtur, loco tamé corrupto, Epist. CXI. *Hoc ipse mihi dico, quotiens tale aliquid præstrinxerit oculos meos, quotiens occurrit domus splendida, cohors culta seruorum, lectica formosis imposita coloribus.* vbi scribendum, *formosis imposita calonibus.* Itaque longos eligebant & erectos. Tertullianus ad Vxorem lib. II. *Vnde ergo nisi à diabolo maritum petant, bonum exhibendæ sellæ & mulabus, & cinerarijs peregrinæ proceritatis?* Imò plerumque Germanos, quia ij tales. Idem scriptor De Virgin. veland. *Non vestium tædia, non Gallicos vultus, non Germanicos baiulos, quæ nuptiarum gloriam accendunt.* Et ad vxorem: *Nec Germanicos baiulos præsume.* Clemens Alexand. Pædag. lib. III. cap. IV. Οἱ δὲ τὰ φορεῖα εἰς ὕψος αἴροντες τῶν γυναικῶν φορεάδην βαστάζοντες Κελτοὶ πολλοί. id est: *Qui lecticas mulierum in altum tollant, & cum impetu baiulent Germani multi.* Etsi ex aliâ etiam gente crebrò. sed tamen cum dilectu ferè magnitudinis & formæ. scilicet vt magis sublimes ferrentur. Iuuenalis Epitheton ego huc traham:

—— turbâ cedente vehetur
Diues, & ingenti curret super ora Liburno:
Atq; obiter leget aut scribet, vel dormiet intus.

Iuuenalis explicatus.

De lecticâ enim capio, & grandibus è Liburniâ seruis. Benè ergo in Senecâ (illuc enim redeo) Formosos calones lego. eóque meliùs, quòd hi lecticarij vestiti ferè vt calones, & militariter pænulati. Seneca idem de Beneficijs lib. III. cap. XXVIII. *Quò tandem ab istis gerulis raperis, cubile istud tuum circumferentibus? quò te pænulati isti, in militum quidem non vulgarem cultum subornati? Quò, inquam, te isti efferunt?* (lego, *ferunt*) *ad ho-*

Seneca explicatus, & leuiter correctus.

stium alicuius hostiarij, ad hortos alicuius ne ordinarium quidem habentis officium. Elegans prorsum in hanc rem locus: Cubile, vocat lecticam; Gerulos, lecticarios seruos. In collo enim, siue in humeris seruorum, lectica. vnde Succollandi verbum Suetonio natum. *Ab his lectica impositus, & quia serui diffugerant, vicissim succollantibus in castra delatus est.* Plin. in Paneg. *Ante te principes, fastidio nostri, & quodam æqualitatis metu, vsum pedum amiserant. illos ergo humeri ceruicesque seruorum super ora nostra; te fama, te gloria, te ciuium pietas, te libertas, super ipsos principes vehunt.* Hic non dubiè perpetuus gestandæ lecticæ mos. Viro docto & magnæ famæ vbi mens fuit, cùm in vitâ Ciceronis scripsit: *Ille autem militum aduentu ex strepitu & rumore cognito, primùm consistere seruos & iumenta iussit, & apertâ lecticâ, &c.* Risi malis non alienis, cùm hæc legi. iumenta ad lecticam? apage, cucurbitâ sibi quærunt illa verba. Numquam nisi homines ad lecticam: aliter quàm in essedo, aut in thedâ. Si fallo, iumentum ego.

Lambini suppositus error.

Sella haud dubie distincta à Lecticâ. Ex iurisconsulto l. XLIX. De legat. *Legato continentur mancipia, puta lecticarij, qui solam matremfamilias portabant: item iumenta, vel lectica, vel sella, vel burdones.*

Aliud sella à lectica.

Ex Martiali:

Lecticam, sellamque sequar? nec ferre recuso.

Ex Suetonio in Domitiano, cap. II. *Habitabat cum patre vnà, sellamque eius ac fratris, quotiens prodirent, lecticâ sequebatur.* Et tollunt omnem dubitationem illa Dionis, quæ adduxi suprà. Videri poterat confudisse Martialis, in his versibus:

Cùm tibi non essent sex millia Cæciliane,
Ingenti late vectus es hexaphoro.
Postquam bis decies tribuit dea cæca, sinúque
Ruperunt nummi, factus es ecce pedes.
Quid tibi pro meritis & tãtis laudibus optem?
Di reddant sellam Cæciliane tibi.

Non confudit. Nam hexaphoros non minùs de Sellâ dicitur quàm Lecticâ. Ne Suetonius quidem in Othone cap. VI. *Tunc abditus propere muliebri sellâ in castra contendit, ac deficientibus lecticarijs cùm descendisset, &c.* Nam quòd lecticarios subiungit sellæ: hoc eò, quia sellarij alterius significationis sunt, & obtinuit vt communi nomine Lecticarij dicerentur tam ad Sellã homines, quàm ad Lecticam. Seneca De Tranquillitate vitæ lib. II. cap. XIV. *Tanta quosdam dementia tenet, vt contumeliam sibi fieri posse putent à muliere.*

Lecticarij, tam de hominibus ad Sellã, quàm Lecticam.

Quid refert quantum habeat, quot lecticarios, quàm oneratas aures, quàm laxam sellam? æquè impudens animal est, & nisi scientia accessit ac multa eruditio, cupiditatum ferè incontinens.

Sella laxa, & minuta. Vbi notabis laxam sellam, potentiorum fuisse, vt & apud Martialem,

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit:

contrà; minutâ, & artam, tenuiorum. quam facilè ferrent homines duo. Ita procurator insulæ Bargates apud Petronium *à duobus lecticariis in mediam rixam perfertur.* Nec alia sententia versuum Iuuenalis est, cum inter vota sua ponit:

Iuuenalis explicatus.

—— & duo fortes
De grege Mæsorum, qui me ceruice locatâ
Securum iubeant clamoso insistere circo.

Nam sellis deferebantur in circum, siue in theatrum, & in iis etiam persedebant. Suetonius in Nerone, cap. XXVI. cuius verba mox reddam; & Calpurnius:

Inter femineas spectabat turba cathedras.

Cathedras non absurdè capiam pro sellis, suadente Iuuenali:

Quid cathedra.

—— cum iam sextâ ceruice feratur
Hinc atq; inde patens, ac nudâ penè cathedrâ,
Signator falsò.

Sella muliebris. quamquam ea vox propriè de sellâ muliebri. Discretam sanè eam fuisse à virili, satis mihi auctor Suetonius, in Othone cap. VI. *Tunc abditus properè muliebri sellâ in castra contendit.* De eâ & Seneca I. De Benefic. *Rusticus, inhumanus & maleuolus* (malo ex meo veteri, *& mali moris*) *est, si quis coniugem in sellâ prostare vetuit, & admissis inspectoribus vehi vndique perspicuam.* Vbi carpi vides in feminis sellam apertam, quia velamenta scilicet magis ad sexus illius pudorem. Idem alibi: *Non quam margaritæ suffocent: quam in patente sellâ circumlatam per vrbem populus ab omni parte æquè ac maritus inspexerit.* Patens ergo sella virorum magis: tecta feminarum. Reperio & gestatoriam sellam, non tamen genus aliquod proprium, vt censeo, sed cautionis fortasse gratiâ sic dictam ad discrimen sedentariæ sellæ.

Sella gestatoria. Suetonius in Nerone cap. XXVI. *Interdiu quoque gestatoriâ sellâ clàm delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorum, ex parte proscenij superiore, signifer simul ac spectator aderat.* Et Vitellio, cap. XVI. *Continuò igitur abstrusus gestatoriâ sellâ.* Vbi de eadem re Tacitus: *Vitellius in domum vxoris sellulâ defertur.* Vt suspicari non de nihilo quis possit, sellam illam minutam, & quâ vulgus in theatrum deferebatur, Gestatoriam dictam. Interpretem nuperum, virum eximiè doctum, illa Suetonij aptare ad gestationem; demiror ego. & adducit è Claudio locum capitis XXXIV. *Solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo alueoque aptatis, ne lusus confunderetur:* nec videt ex iisipsis verbis, Gestationem propriè in essedo fuisse aut rhedâ, subiunctis mulis aut equis: longè aliter quàm in Sellâ. *Error interpretis, ad Suetonium.*

De origine Sellæ non quærerem (liquida enim ex Dionis verbis, quę suprà) nisi nubem rei claræ induceret Suetonius, c. LIV. in Augusto, *In Consulatu pedibus fere: extra Consulatum, sæpè adopertâ sellâ per publicum incessit.* Considera. Sellâ adopertâ incessit vulgò Augustus? quomodo potest? Suprà enim ex Dione docui Claudium Imp. primum omnium Romanorum Sellâ opertâ vsum. Nimiùm claris verbis id adfirmauit scriptor Græcus. Quid dicã? Fumus in oculis meis hæc Suetonij verba: & ne alterutri abroganda fides sit, abrogabo potiùs receptam lectionem, scribamque, *sellâ adapertâ.* *Quando Sella orta, & Suetonij qui obstabat, remotus locus.* Ita dirempta pugna: quasi sellâ quidem vsus Augustus, sed apertâ, non tectâ. Tamen ne quid mentiar, non nimium id placet potius crediderim, dum sua tempora Suetonius respicit, fugisse ab ore eius Sellæ verbum, cùm tamen intellexerit lecticam. *Correctus, si fors Suetonius.* Caussa huic opinioni, quoniam non reperio Augusti æuo Sellam, semper Lecticam. At post Claudium, plerumque Sellam, rara memoria Lecticæ. *Post Claudium Sella frequens, vix vaua.* Et Sellam dico tam in feminis, quàm viris. Iuuenalis, in viris:

Respicit hoc primum qui litigat, an tibi serui
Octo, decem comites, post te sit sella, togati
Ante pedes.

Martialis:

Et mea sit culto sella cliente frequens.

In feminis: Tacitus lib. XIV. *Agrippinam, auditis insidijs gestamine sellæ Baias peruectam.*

Iuuenalis:

Ostendens vacuam & clausam pro coniuge sellam.

Et exempla vbique obuia.

Sella, postquã recepta in vsum, dignior habita Lecticâ ex Suetonij vnico, & ideò notando loco, in Domitiano, cap. II. *Ob hæc correptus, quò magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, sellamque eius ac fratris quotiens prodirent, Lecticâ sequebatur.* *Sella dignior Lecticâ.*

Superest Sellæ forma. eam credo ita compactam fuisse, vt apta esset ad sedendum: eoque discretam à Lecticâ, quæ ad iacendum. Collige ex voce; & quia non lectus in *Forma Sellæ qualis.*

Sellâ,

Sellâ, sed tantùm ceruical, ad caput scilicet reclinandum. Iuuenalis:

Vt spectet ludos conducit Ogulnia vestem,
Conducit comites, Sellam, ceruical, amicas.

Vt id genus gestatorij videatur non absimile illi, quod hodie in vsu virorum principum, quotiens molliter & sine succussu ferri volunt. Tantum quòd olim serui: nunc subiunguntur muli aut equi. Faciũt aliquid ad descriptionem Sellæ hæc Lampridij in Elagabalo: *Facta sunt S.C. ridicula de legibus matronalibus, quæ quo vestitu incederent; quæ cui crederent* (lege *cederent*, scilicet per viam) *quæ pilento, quæ asino veheret, quæ sellá. quæve earum pellicea, an ossea, an eborata, an argentata.* Caput exasceatum est de Lecticis & Sellis. quarum vsum moneo ignotum priscis Græcis, ex Iuuenali,

—— quamquam non essent vrbibus illis
Prætexta & trabeæ, fasces, Lectica, tribunal.

Etiam Orientis populis. Tacitus lib. II. Annalium de Vonone rege Parthorum: *Accendebat dedignantes & ipse diuersus à maiorum institutis, raro venatu, segni equorum curá. quotiens per vrbes incederet, Lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas.* Quæ vitia omnia ad Parthos Româ transtulerat Vonones, olim ibi obses.

Sellæ pellicea, ossea, &c. — *Ignota lectica Græcis.* — *Et Barbaris ad Orientem.*

CAPVT XX.

In Suetonio selectiora aliquot loca. Qualis lex Iulij fuerit, concepta de matrimonijs. Eloquentia Cæsaris. De Iano clauso, accurata disceptatio.

SVETONIANI aliquot loci sunt obscuræ & intricatæ, partim etiam ambiguæ historiæ, & quam, vt Plato ait, ὃ πᾶσιν ἐς ἰδεῖν. Ego quia videor ijs præter priscos interpretes posse dare lucem: carceres aperiam, & emittere equos incipiam ad palmam.

In Iulio cap. LII.

Heluius Cinna trib. pl. plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratamque legem, quam Cæsar ferre iussisset cùm ipse abesset, vti vxores liberorum quærendorum caussâ, quas & quot ducere vellent, liceret.

Ambigit de lectione V. clarissimus Torrentius. Meritò. cui enim probabile, Cæsarem eò impudentiæ venisse, vt sublato omni status & ordinis discrimine, quot & quas cuique visum esset legitimas duceret vxores? Dico legitimas. id enim valent verba illa priscæ formulæ, Liberorum quærendorum caussâ. En legislatorem dignum laqueo Zaleuci. Torrentius tamen, vt in parte minuat inuidiã legis, scribi vult, *vti vxores lib. quær. caussâ, quot ducere vellent, liceret.* aliã illã voce omissã. Vt numerus quidem vxorum arbitrarius fuerit: at non conditio aut status. puta ne seruas ducerẽt, ne peregrinas. Veriùs emendi hunc locum libero ego, scriboque, *vellet*, non *vellent*. Lectio leuiter, sententia immane discrepat. Ad Cæsarem enim ipsum ea lex pertinuit. & inter argumenta insanæ cuiusdam libidinis ponit Suetonius, quòd legem promulgari voluerit quã ius sibi esset legitimas vxores habendi quas & quot vellet. Turpe hoc ipsum. quis defendit? tamen tolerabilius, præ quàm illud primũ. Eam Suetonij & conceptæ legis mentem fuisse, clarè docet Dio lib. XLIV. qui inter alios honores Cæsari decretos, fuisse narrat qui ius illi darent cum quibusuis feminis se iungendi. Verba eius adscribam, fidei meæ caussâ: Ἀμέλει καὶ γυναιξὶν ὅσαις ἂν ἐθελήσῃ συνεῖναι, ὃ ἐτόλμησάν τινες ἐπιγράψαι, ὅτι πολλαῖς καὶ τότε ἔτι, καίπερ πεντηκοντούτης ὤν, ἐχρῆτο.

Lex Iulia de vxoribus. — *Ea correctura restituta...* *vellet, sententia non posita.*

Cap. LV.

Eloquentiá militari: quá re aut æquauit præstantissimorum gloriam, aut excessit, post accusationem Dolabellæ haud dubie principibus patronis annumeratus est.

Ain tu? eloquentiã tantùm militari Cæsar? Tenuis, immò falsa laus. & Cæsarem etiam forensi eloquentiã valuisse vsque eò scimus, vt ambiguam facere palmam potuerit Ciceroni. Sed & caussas olim in foro egit: testes, Cicero pro Q. Ligario, & Quinctilianus. Emendo igitur, *Eloquentiá militarique re, aut æquauit.* Benè & verè Suetonius. Duas enim virtutes celebrat: & eloquentiã quidem, ait, attigit summorum gloriam; re militari excessit.

Eloquentia Cæsaris militia, & domi. — *Correctus Suetonius.*

Cap. LXXXIII.

Sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante. Reliquos in imá cerá; C. Octauium etiam in familiam nomenque adoptauit.

Qui isti reliqui in imã cerã scripti? Et multa sanè verba in explicatione huius loci iam olim perdidit Alexander, Genialiũ dierum lib. I. cap. I. Dico, perdidit, quia lectio & distinctio vulgata non sine mendo: quod, me auctore, eluendum: *L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. In imá cerá C. Octauium etiam,* &c. Nec opus habeo lectioni per se claræ facere lucem.

Verba Testamenti Augusti correcta.

In

In Octauiano, cap. XXII.

Ianum Quirinum semel atque iterùm à condità vrbe ante memoriam suam clausum, in multò breuiori temporis spatio, terrà marique pace partà, ter clausit.

De Iano clauso nodus intricatus. Cerebrum multis excussit hic locus, quia pugnare ijs visus in historiâ cum Liuio & Plutarcho. ex quibus quasi rem confessam sumunt, Ianum Geminum non ter ab Augusto, sed semel clausum, idque post Actiacum bellum. Igitur ne manifestò Suetonius huius rei mendax: visum pridem Glareano scribere, *tertiò clausit*. hac sententiâ, vt qui bis ante Augusti æuum clausus Ianus, cum tertiò clauserit ipse. *Glareani & Langij super eâ re sententia.* Placitum idem doctissimo & optimo Belgarum Langio, & hoc amplius, tolli è Suetonio illud totum, *in multò breuiori temporis spatio*, quasi glossema. Videbat enim facilè vir acutus subuerti lectionem Glareani, stantibus ijs verbis. Sed parcite boni manes, non ego vos sollicito: tamen hîc largiter errastis. *Ij refutati.* A vulgatâ lectione stant omnes libri: à sententiâ Orosius, lib. VI. qui distinctè & per partes notat ter Ianum clausum ab Augusto. Primò post Actiacam pugnam: iterùm, victis Cantabris: tertiò, gentibus omnibus terrâ marique pace compositis. Etiam Dio, qui clarè lib. LIII. de Cantabris scripsit, Αὔγουστος ταῦτά τε ἐν τοῖς πολέμοις ἔπραξε, καὶ τὸ τοῦ Ἰανοῦ τεμένισμα ἀνοιχθὲν δι' αὐτοὺς ἔκλεισεν. Vide eumdem & lib. LIV. Tempora quibus clausus, hæc. Primò, in consulatu Augusti quinto, post Actiacam pugnam. clarum. Iterùm consulatu decimo, anno Vrbis DCCXXX. ex Dione. Tertiò, consulatu vndecimo, ex lapide qui Emeritæ in Hispaniâ: IMP. CAES. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX. COS. XI. TRIBVNIC. POT. X. IMP. VIIII. ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. IANI. CLVSO. Quid nunc dicitis? pugnare cum hac historiâ Liuium & Plutarchum? Videamus. Liuij verba sunt è libro I. *Bis deinde post Numæ tempora Ianus clausus fuit; semel T. Manlio Cos. post Punicum primum perfectum bellum; iterùm, quod nostræ ætati dij dederunt vt videremus, post bellum Actiacum, ab Imp. Cæsare Augusto, pace terrà marique partà.* *Verus intellectus verborum Liuij.* Ex ijs colligimus, inquiunt, semel dumtaxat Ianum clusisse Augustum. Non herclè ego. & audite me. Tempus inspiciundum vobis fuit, quo scripsit ista Liuius. Viui nempe amicitiâ Augusti floruit scriptor Patauinus: historiam suam illo viuente exorsus, imò res adhuc gerente. Quo tempore ergo ista narrabat, semel Ianum clauserat Augustus. Cantabri, inquam, nondum victi erant, cùm ad gratiam amici magni, operi æterno inseuit illa Liuius. Quomodo ergo tunc de triplici clausione scribere potuit; nisi si superstitiosus, aut diuinus? Hæc mera veritas: & eadem scripturum in re tam clarâ Liuium fuisse, quæ Suetonius, Orosius, Dio (si tamen libros eò perduxisset) tam liquet mihi quàm me viuere. At Plutarchus dissentit etiam, qui sic scribit in Numâ, de Iani templo: Νομίζεται ἀνεῴχθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ᾖ πόλεμος, κεκλεῖσθαι δὲ, εἰρήνης γενομένης. ὃ δὴ χαλεπὸν, ἦν καὶ σπανίως γινόμενον, ἀεί τινι συμπεπλεγμένης πολέμῳ τῆς ἡγεμονίας, διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περικεχυμένοις ἔθνεσι βαρβάροις ἀντερειδούσης. πλὴν ἐπί γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντώνιον· καὶ πρότερον, ὑπατευόντων Μάρκου Ἀτιλίου καὶ Τίτου Μαλλίου, χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα εὐθὺς ἀνεῴχθη πολέμου συῤῥαγέντος. En: Raró, inquit, clauditur Ianus propter barbaricos motus, qui perpetui: nisi quòd Augustus clausit, victo Antonio, & M. Atilius & T. Manlius Consules, olim. *Verba Plutarchi latè interpretanda, ni sint, latè errat ipse.* Respondeo: Plutarcho non id propositum, vt enumeret quotiens Ianus clausus. Si fuit, non libero eum prorsus culpæ: quia per ætatem suam & historiam, scire potuit sæpiùs ab Augusto, quàm victo Antonio clausum. Sed scriptor Græcus haud dubiè oculos adiecit ad Liuij locum; & illum, vt solet, satis habuit exprimere. Concludam, & addam firmandæ Suetonij historiæ Fragmentum Taciti, apud Orosium his verbis: *Deinde, vt verbis Corn. Taciti vtar, sene Augusto patefactus Ianus, dum apud extumos terrarum terminos nouæ gentes sæpè ex vsu & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.* Ait, sene Augusto. Ergo post Actiacam pugnam necessariò iterùm apertus, iterùm clausus Ianus. Nam illâ pugnâ, iuuenis sanè Cæsar. Sed & ait mansisse ad Vespasiani imperium, quia clausuram illam Neronis (de quâ Sueton. & Numi) subterhabuit vt vanam. Sicut & Orosius lib. VII. qui à Vespasiano Ianum clusum sextùm disertè tradit. Sextùm inquam, ad rationem meam & Tranquilli.

CA-

CAPVT XXI.

Agelliani complures loci. Cautus, quid. Macrobius correctus. Leges Flaminicæ emendatæ. Item Cato. Priscæ locutiones repositæ. Glossemata aliquot sublata.

CALVMNIANTVR multi hoc Criticum studium, vt inutile: multi abijciunt, vt leue. Et reuerà, si ventosa aliquot ingenia spectas nostri æui; non peccant. abutuntur enim multi per vanitatem & imperitiam. Sin veros illos & legitimos censores; adseuerandum est non priscam illam Censuram magis fuisse iuuandis moribus, quàm hanc nostram litteris. Paucis hoc videbitur. quid refert? mihi cum Lucilio fiduciâ est vt dicam,

Correctus Lucilius, apud Nonium. Paucis ubi malè. Non paucis malè, sed f.c.p. ἐπ.

Me paucis malle abs sapientibus esse probatũ
Ἢ πᾶσιν νεμέσοι καταθυμιδίοισιν ἀνδάνειν.

vt transiens emendem eos versus. Operam hoc capite Agellio omnem dabo: cuius plerosque locos verâ mutam notâ.

Lib. x. cap. xv.

Cærimoniæ impositæ Flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos in libris qui de Sacerdotibus publicis compositi sunt, scriptos legimus.

Cautus, in sacris quid.

Falsa haud dubiè vox *casus* Legebam olim, *castus*. resipui, postquam inspexi libros priscos, qui habent *cautus*. Amplector propriæ significationis vocem: & eo nomine accipio, quidquid in sacris cauendũ, & religionis gratiâ vitandum aut omittendum sit. Vsum eâ bis reperio Macrobium, seu quem alium scriptorem ex quo Macrobius hausit lib. I. Satur. cap. xv. *Cæsar*, inquit, *sacra statu custodiens, nec in illis mensibus, quibus binos adiecit dies, ordinem voluit mutare Nonarum. quia peractis totius mensis feriis, dies suos rei diuinæ cautus inseruit.* Vbi equidem emendo, *die suo rei diuinæ cautus*, & accommodo ad hanc sententiam. Et in verbis quæ statim, *Ideò autem minor Pontifex numerum dierũ qui ad Nonas superessent, calãdo prodebat: quòd post nouam Lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris essent confluere in vrbem, accepturos caussas feriarum à Rege sacrorum, sciturosque quid eo mense esset faciendum.* pariter lego, *accepturos cautus sacrorum*: & ita in Macrobio scriptum disertè primæ editionis.

Macrobius correctus.

Eodem Agellij capite:

Ignem è Flaminiá, id est, Flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri ius non est.

Scribe voce insertâ, *nisi in sacrum*, postulante sententiâ, quam sic expressit Festus: *Ignem ex domo Flaminiá nisi diuinæ rei gratiâ efferri ius non est.*

Vox reposita, quæ exciderat.

Ibidem:

Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque in aliâ parte vllum habet.

Flamen non habet nodum in apice? Miror. Atqui Festus ex Titio ait, *Offendices nodos esse quibus apex retineatur & remittatur.* Vide eũdem in verbo Apex: & nummos priscos, in quibus Albogaleri forma cũ Apice. Sequor igitur libros priscos, qui habent, *Nodum in apice, neque.* hac sententiâ, vt nusquam nodo vinctus Dialis, præter in Apice esset.

Vox reiecta, quæ superat.

Ibidem:

Propagines è vitibus altius prætentis non succidet.

Moneo in priscâ lege obseruandã priscam scripturã, *Succidet*, pro Succedet. Non enim vetatur succidere propagines vitiũ Flamen, sed subire. Ad eam interpretationem cogunt nos verba Plutarchi in Caussis: Διὰ τίνα δὲ αἰτίαν οὐδὲ κιττοῦ θιγεῖν ἐφεῖτο τῷ ἱερεῖ τοῦ Διός, οὐδὲ ὁδὸν διελθεῖν ἀναδενδράδος ἄνωθεν διατεταμένης; & adde quæ sequuntur. Scriptura illa prisca manet etiam hodie locis aliquot in Plauto. Vt Truculento:

Scriptura vetus, Succido.

Nouus intellectus priscæ legis.

— *mane iam, ego te hic offatim conficiã.* GE. *occidi optumum est.* Occidi eâ significatione scriptum, quam notat Festus, *Occidamus*, ait, *Plautus posuit pro contrà cedamus.*

Plauto aliqua lux data.

Ibidem:

Eadem fermè cærimoniæ sunt, quas Flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aiunt obseruitare.

Dele inculcatam vocem, repositâ etiã phrasi antiquâ, *quas Flaminicas, Diali seorsum.* Flaminica, Flaminis vxor. Seorsùm autem Diali, eleganter: id est, separatim & proprias quasdam cærimonias seruat sibi.

Glossema reiectum.

Eodem libro, cap. xviii.

Mausolus autem fuit, vt M. Tullius ait, rex terræ Cariæ, vt quidam Græcarum historiarum scriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci vocant.

Mausolum prouinciæ Græciæ præfectũ, in nullâ historiâ, quod sciamus, scriptũ est. Et quomodo potuit? aut quando * Græcia in Prouinciam redacta à rege magno? profectò fraudem aliquam hîc fraus librarij. & aut delerâ eâ voce scribendũ, *prouinciæ præfectus*, aut mutatâ, *prouinciæ à rege præfectus.* Alterum horum verissimum est. In eo scilicet dissensio scriptorum, rexne terræ Cariæ fuerit, an præfectus. Præfectum tantùm fuisse

In Mausolo error librariorum.

** Nisi tamen ita appellata Græcissans ea pars Asiæ.*

fuisse sensit Suidas qui scribit, Μαύσωλος ἄρχων Καρῶν. Contrà cum Tullio Pausanias regem. quem adi, si lubet, libro VIII.

Eodem lib. cap. XXIII.

Sed M. Cato non solùm existimatas, sed etiam multatas à iudice mulieres refert, non minùs si vinum bibissent, quàm si probrum & adulterium admisissent.

Vetus scriptura in Catonis verbis, eaq; proba. Non parum concinnior lectio vetus, *non minùs si vinum in se, quàm si probrum & adulterium admisissent.* Admittere in se vinum, admittere adulteriũ, lepida vocis alternatio est.

Libro XI. cap. IX.

Critolaus scripsit, legatos Mileto publicæ rei caussâ venisse Athenas, fortasse an dixerit auxilij petendi gratiâ.

Fortassean, prisca vox. eius ignoratione commissum. Interpositũ verbũ ab ijs quibus ignara vox Fortassean. tu scribes, *fortasseã auxilij p. gratiâ.*

Libro XIII. cap. VIII.

Quæ libri aut magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum, tanquam in somnio delectauerint.

Deictare, antiqui scribebant. Scribendum, *dictauerint.* Error ex scripturâ priscâ, *deictauerint.*

Libro XVIII. cap. V.

Et vt non turbidæ fidei nec ambiguæ, sed vt purè liquentisque esset, equiśne an eques Ennius scriptum reliquisset.

Liquens & pura fides, id est, clara, certa. Corrigo, *vt puræ liquentisq;.* liquentem & purã fidem opponit Turbidæ; prorsus propriè.

Lib. XIX. cap. III.

Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat, quantò id acerbius facit, tam maximâ mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerumque proptereà fidem non capit.

Turpe glossema ad phrasim veterem. Dij deæque istos imperitos, quibus nihil priscum est sanctum. Scripserat Agellius, *tam maximè pro iniquo & inimico ducitur,* phrasi veteri & obuiâ in Plauto. Interpolatunt nebulones: vtinam ego illorum os!

Lib. XIX cap. X.

Ex quibus cùm elegisset vnam formam speciemque veris, interrogauit quantus esset pecuniæ conspectus ad id totum opus.

Species operis. Alij, *speciẽq; verbis interrogauit.* Ego, *speciemque operis.* Ita appellat, quã Græci χειρουργίαν.

Lib. XX. cap. I.

Sed quæso te, cùm tamen digrediare paulisper è curriculis istis, &c.

Quæso tecum, prisca dictio. Pendula tota sententia est, & censebis quidpiam deesse. Non deest. tantùm repone antiquum genus sermonis, *quæso tecum tamen.* Ita dicebant, pro quæso te. Plautus, Asinariâ: —— *hanc iube orare mecum.* Ennius:

—— *tecum precibus pater orat.*

Lib. VII. cap. XVIII.

Annibal ex captiuis nostris electos decem Romam misit, pactusque est, vt, si pop. Rom. videretur, permutatio fieret captiuorum: & pro iis quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet & selibram.

Censeo à glossographo esse tria postrema verba; & Agellium scripsisse, *darent argenti pondo libram.* Ita solitum antiquis, cautionis quasi gratiâ geminatis ijs vocibus dicere, Pondo libra, aut libræ. Dicam, fors fuit, accuratè ea de rê in Liuio. Id corrumpendo fuit huic loco. *Glossema verum.*

Lib. V. cap. XIX.

Alioqui si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus à domino per prætorem dari in adoptionem potest.

In verbis Masurij legant, me auctore, Iurisconsulti, *si iuris tantùm æquitas seruetur.* quæ voces confusæ & in aliam sententiam falsamque aptæ. *Masurij verba vera, non vetera.*

Lib. III. cap. XV.

Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate iam editâ, cùm in certamine poëtarum præter spem vicisset.

Vult dicere Philippidem ætate senectâ fuisse. Ea vis an vocis Editæ sit, ignoro. potiùs scripserim, *ætate iam exitâ.* Similis illa apud Suetonium locutio in Claudio, *ætate progreßâ.* *Ætas exita.*

Eodem lib. cap. VIII.

Cùm Pyrrhus rex in Italiâ esset, & vnam atque alteram pugnam prosperè pugnasset, satisque angerentur Romani, & pleraque Italia ad regem desciuisset.

Vetus lectio, *satisque agerentur.* Scribo, *satisque agerent Romani.* Propria quædam & venusta eius verbi notio, in magnâ aliquâ & laboriosâ curâ. Sic idem scriptor, lib. XIX. cap. I. *Tum posteà complorantibus nostris omnibus, atque in sentinâ satis agentibus.* quem locum pariter libido quibusdam fuit deprauandi. Benè Glossæ, *satagit,* ἀγωνιᾷ. *Satis agere, quid propriè.*

Lib. II. cap. XXIII.

Quòd ancillam suam non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali, coactus erat venumdare.

Restituo ex libris, *facie non illætabili.* Fortassis & in Plauti versu, Menæchmis: *Nam ex istoc spurcatur nasum odore illutibili.* scribendum, *odore illætabili.* *Illætabilis, vetus vox. Coniectura leuior in Plauto.*

CAPVT XXII.

Serui publici apud Romanos. Eorum nomina, A regionibus, & A personis. Brutiani, Cyprii, Clodiani, Corneliani, Gelliani.

ROMANIS mos fuit, vt ex gente captiuâ plerumque seruos quosdam respublica sibi seligeret atque seponeret, ad varios vsus. Vt apud Liuium libro XXVI. *Serui publici, facti à Scipione.* Scipio victâ Carthagine nouâ, *Opifices ad duo millia hominum publicos fore populi Romani edixit. cum spe propinquâ libertatis, si ad ministeria belli enixè operam nauassent.* Et apud Polybium eadem de re: Τοὺς δὲ χειροτέχνας κατὰ τὸ παρὸν εἶπε, διότι δημόσιοι τῆς Ῥώμης εἰσί. Mos vetus etiam in Græciâ. Ideò in palliatâ Plauti scriptum, cui index, *Seruitus publica.* Capteiuei.

Sed is priuatam illic seruitutem seruit, an publicam?

AEG. *Priuatam medici Menarchi.*

Duplex cognominatio talium seruorum. A prouinciis. Eiusmodi seruos, vt distingui possent, à duplici ferè caussâ appellabant, A prouinciis, aut A personis. A prouinciis, vnde adducti; vt Brutiani, vt Cyprij. *Brutiani.* De Brutianis vide Agellium lib. X. cap. III. & Festum. parcam enim verba adscribere in re iam notâ. *Cyprij serui.* De Cypriis obseruo fortasse primus, ex Dione lib. XXXIX. Κλώδιος, inquit, ἐπεχείρησε μὲν τοὺς οἰκέτας τοὺς ἐκ τῆς Κύπρου ἀχθέντας, Κλωδίους, ὅτι αὐτὸς τὸν Κάτωνα ἐκεῖσε ἐπεπόμφει, ὀνομάσαι. οὐκ ἠδυνήθη δέ, ἐναντιωθέντος αὐτοῦ· καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπεκλήθησαν καίτοι τινῶν Πορκίους σφᾶς προσειπεῖν ἐθελησάντων. *Picentes & Lucani.* Idem de Picentibus & Lucanis tradit etiam Strabo libro V. in extremo: Νυνὶ δὲ κωμηδὸν ζῶσιν ἀποσπασθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν πρὸς Ἀννίβαν κοινωνίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμεροδρομεῖν καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχθησαν, ἐν τῷ τότε δημοσίῳ, καθάπερ καὶ Λευκανοὶ καὶ Βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. *A personis.* A personis nominabantur, qui vicerant quíve adduxerant. Et in eâ appellatione quærebatur quasi honos. Ideò Clodius, in loco Dionis quem adduxi, ambitiosè contendit illos è Cypro seruos, à se *Clodiani serui.* Clodianos dici; quoniam ipse Catonem illuc misisset. Contrà Cato Cyprios dici maluit, spretis consiliis eorum qui ab eo dici volebant *Porciani.* Porcianos. Sic & Cornelius Sulla Dictator seruos proscriptorum ad *Corneliani.* decem millia publicauit, & à se dixit Cornelianos. Elegans Appiani locus libro I. Ἐμφυλ. Τῷ δὲ δήμῳ τοὺς δούλους τῶν ἀνῃρημένων τοὺς νεωτάτους τε καὶ εὐρώστους μυρίων πλείους ἐλευθερώσας ἐγκατέλεξε, καὶ πολίτας ἀπέφηνε Ῥωμαίων, καὶ Κορνηλίους ἀφ' ἑαυτοῦ προσεῖπεν. Ex quibus verbis hoc amplius apparet, eos seruos plerumque manumitti solere, & asseri in libertatem: sic tamen, vt nihilo secius officia quædam reipub. deberent, quasi liberti. Hæc de agnominatione seruorum quæ prędixi, non absurdè lucem dabunt verbis Atteij Capitonis apud Agellium lib. XIII. *Atteius Capito explicatus.* cap. XII. *Cùm à muliere quadam Tribuni plebis aduersus eum aditi, Gellianum ad eum misissent, vt veniret & mulieri responderet.* Nam Gellianum, vocat Tribunicium viatorem: *Quid Gelliani, & cur ita dicti.* quia tunc genus aliquot, credo, seruorum publicorum Gelliani, incertum à quo Gellio dicti. Eiusmodi seruis annua quædam *Annona horum seruorum.* resp. præstabat, ad victum & vestem. Plinius lib. X. Epist. *In plerisque ciuitatibus, maximè Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati vel in ludum, similiaq; his genera pœnarum, publicorum seruorum officio ministerioque funguntur, atque etiam vt publici serui annua accipiunt.* Tantum mihi fuit dicere super hoc nō planè protrito more. plura sententiæ non absimilis reperies apud C. V. Petrum Fabrum: *P. Fabri viri laus.* cuius Semestria non compilo virum (nihil ignoti hominis gratiæ dabo) rari, constantis, & admirabilis cuiusdam ingenij, iudicij, modestiæ. Dî faciant, vt ad id exemplum multi hodie scribant.

CAPVT XXIII.

De lictoribus eorumque origine, conditione, ministerio, & ritu Collectanea accurata. Nonius in etymo eorum correctus, item Agellius. Lictores è libertis aut libertinis. ciues fuerunt, & ideò togati. Liuius correctus. Summotio propriè quid, & quomodo eâ vsi. Plinius explicatus, Cicero emendatus. Animaduersio quid. Assurgendum magistratui erat, caput aperiendum, equo descendendum, & curru. Ferrum ponendum. Tacitus explicatus. Præitio, qualis. è Liuio glossema ablatum. Quis Primus lictor, quis Proximus. Turnebi in eo error. Fasces lictorum. Mos eos ferendi, submittendi. Virga lictorum. Percussio solemnis tanùs. Bacilli. Seneca correctus. Bacilli prælati municipalibus magistratibus. Quot lictores cuique fuerint.

SCITVM illud Ennij, quod non iniuriâ amo,

Moribus antiquis res stat Romana, virisque,

verum comperior etiam in litteris. quæ nec haberi hodie, nec tractari commodè possunt, absque notitiâ sit prisci moris. quâ nisi tinctus mihi lector est & imbutus: non purè & liquidè, sed quasi per nebulam intellegere eum optimos scriptores necesse est. Eâ gratiâ visum mihi hoc loco lictorum omnes ritus, quos sparsim memini legere, digestos proponere: & addere à me quidquid aut ad illorum lucem faciet, aut scriptorum. Gratiam si non ineo à doctis; certè à iuuentute. cui consultum ibo hoc genere scribendi, & simul dolori meo. quem ex patriæ non periculo, sed funere, iure capimus acerbum.

Dolet pudetque Graium me natum & piget: ait ille.

Prima lictorum origo, & etymon. Nonius correctus.

Origo lictorum à Romulo: exemplum, ab Etruscis: nomen à ligando. Nonius Marcellus, *Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat. ita enim antiquitùs carnificis officium fungebatur.* scribe aliâ sententiâ, *isti enim a. c. o. fungebantur.* Nam hoc monitum vult, antiquitus carnifices Romæ non fuisse; & eorum vicem præstitisse lictores. quod verum testimonio prisci carminis, *I lictor, colliga manus.* Cum Nonio sentit Valgius Rufus & pleraque Grammaticorum pars. tamen miremur, quo flexu à ligando lictor. esset enim potiùs ligator. Sed moneo (vt in re grammaticâ paullò tenuiùs disseram) Ligo, ligere, & ligui, lictum, fuisse antiquis: vt Frico, fricui, frictum: Plico, plicui, plictum. vnde hodieque Perfricui, & Explicui, & similia plura. Inde igitur certissimè & ἀναλόγως Lictor. Non vidit hoc fortasse (venia dicto sit) Tyro Tullius: & ideò per ambages inclinat à Licio vel à Limo. *Licio enim transuerso* (ait ipse apud Agellium lib. XII.) *quod limum appellatur, qui magistratibus præministrant, cincti erant.* Tyronis verbis & huic cinctui prælucet Isidorus. *Limus*, ait, *est cinctus quem publici habent serui: ita dictus, quia transuersas habet purpuras, id est, limas.* ita ibi lege. Iterùm, *Transuersa omnia antiqui limâ dicebant. Hinc & Limus vocabulum accepit, cingulum quo serui publici cingebantur obliqua purpura.* Sed & scriptores Gromatici siue Finales, Limitem in agris deducunt consensu à Limo, siue transuersò. Ab hoc licio in veteri formulâ sunt, *Furta per lancem & licium.*

Quomodo a ligando lictor, subtiliter dictum.

Limus, cinctus publicorum seruorum.

Limes vnde dictus.

Lictorum quæ conditio.

Lictores quâ conditione fuerint, quæri potest: liberi, an serui? Dico, Liberi. eligebantur enim plerumque ex imâ Quiritium plebe. Liuius lib. II. *Quatuor & viginti lictores apparere consulibus, & eos ipsos plebis homines: nihil contemptius, neque infirmius, si sint qui contemnant.* Valerius Maximus lib. IX. cap. I. *Gemellus Tribunicius viator, ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis.* Taciti, & suprà paullo, tempore, etiam è libertinis aut libertis. Ea sententia verborum eius libro XIII. Annalium: *Quippe latè fusum id corpus* (libertos intellegit) *hinc plerasque tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conscriptas.* Ministeria magistratibus, id est, Lictores, Viatores, Accensi, Scribæ, Statores, Præcones. Sed & Tiberius Gracchus Tribunus, viatorem sibi legit è propriis libertis; nouo tunc more, & non optimi exempli. Eleganter Plutarchus: Ὁ μὲν Τιβέριος τῶν ἀπελευθέρων τινὶ προσέταξεν, ἀπὸ τοῦ βήματος ἑλκύσαι τὸν Ὀκτάβιον. ἐχρῆτο δὲ ὑπηρέταις ἀπελευθέροις ἰδίοις. Benè Plutarchus. Nam aliàs receptum non è propriis libertis sumi sed è seruis publicis, aut è plebe. Sed & togæ ius lictoribus fuit. ergo liberi, imò etiam ciues. Cicero in Pisonem, *Togulæ ad portam lictoribus præstò fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt.* Liuij tamen locus est, qui videtur adimere iis togas, libro III. *Quod autem istud imperium est, Decemuiri, quod tenetis? tectis ac parietibus iura dicturi estis? Non pudet lictorum vestrorum maiorem propè numerum in foro conspici, quàm togatorum, aliorumque?* Falsò. scribendum enim ibi, auctoribus libris, *quàm togatorum aliorum.* Ita ille ipse locus qui adimebat, iam addit. Paullatim tamen, vt Gracchus è suis libertis; sic alij sumebant è propriis seruis. Ni id fuisset; non posita hæc ab Antonio, Lepido, Octauiano III. viris lex esset: Μήτε δουλεύσαντα ῥαβδουχεῖν, μήτε δοῦλον ῥαβδουχεῖν. Notat Dio lib. LVI.

Liberos fuisse, non seruos.

Eligi solent è corpore libertorum. Tacitus explicatus.

Lictores togati, ideo ciues.

Liuius in eâ re correctus.

Lex Triumuiralis de lictoribus.

Munera lictorum præcipua, tria: Submotio, Animaduersio, Præitio. Submotio, & Submouere, proprium lictoribus verbum. Ideò Summotor aditus, pro ipso lictore positus Liuio. lib. XLV. *Assuetis regio imperio, nouum; formam terribilem, præbuit tribunal. summotor aditus, præco, accensus, insueta omnia oculis auribusque.* Fiebat cum strepitu & imperio quodam: cum voce, manu, virgâ, locum facerent sequenti magistratui. Expressit scitè Liuius lib. VIII. vbi subitus in Curiam venit Papirius, *Repente*, inquit, *strepitus ante curiam lictorum submouentium auditur: & ipse infensus aderat.*

Officia & munia lictorum.

Summotio, quid.

Voce, manu, virgâ summouebant.

Non

Non solâ, inquam, voce. Disco ex Senecâ, epistolâ XCV. *Non est quòd tibi tranquillitatis tuæ fastidium faciat, ille vel ille sub illis fascibus purpurâ cultus. non est quòd feliciorem eum iudices, cui submouetur, quàm quem lictor semitâ deiicit.* *Seneca correctus.* vbi vetus, *quàm te quem l. s. d.* Ex Festo: *Matronæ à magistratibus non mouebantur, ne pulsari contrectaríve viderentur, néve grauidæ concuterentur.* Pulsari, ait, & contrectari. sicut Appianus in eadem re, verberare. lib. I. Bell. ciuilium: Τῶν δὲ ῥαβδοφόρων τινὸς ὁδοποιοῦντος τῷ Κάτῳ, καί τινα τῶν ἐν ποσὶ πατάξαντος, ἕτερος ἐκ τοῦ στρατοῦ τὸν ῥαβδοῦχον ἐπάταξε. Latinus Pacatus in Panegyrico: *Tum longè populus arcebatur: nec otiosa viatoris manus plebem verbere submouebat.* Imò adeò virgam ad hunc pulsandi vsum gestasse lictores videntur: de quâ dicam starim. *Submouenda munus non sine inuidiâ.* Inuidiosa igitur & superba hæc submotio censebatur: & illi, qui in magistratu asperè eâ vsi. *Plinius explicatus.* Plinius in Panegyrico Traianum laudat, quod lictores habuerit quietos & silentes. *Neque enim,* ait, *stipatus satellitum manu, sed circumfusus vndique, nunc Senatu, nunc equestris ordinis flore, silentes quietosque lictores tuos subsequebare.* Benè & signanter, vt solet, Plinius. Quietos, ad pulsationem referens: silentes, ad vocem. Etiam Ouidius in Tristium lib. v.

Ceditur & cæcis: & quos prætexta verendos
Virgaque cum verbis imperiosa facit.

Magistratus enim circumscribit, quibus viam faciunt, inquit, Virga & Verba. Sic *Item Cicero.* Cicero, in illâ quæ de cælo delapsa, epistolâ, ad Q. Fratrem, Octauium laudat: *Apud quem,* inquit, *primus lictor quieuit, tacuit accensus.* Et mox eumdem fratrem suum, qui iracundior naturâ & imperiosior, monet seriò vt moderatè vtatur hac submotione. *Sit lictor,* ait, *non suæ sed tuæ lenitatis apparitor: maioraque fasces illis præferant dignitatis insignia, quàm potestatis.* Vbi ausim equidem scribere, *Sit lictor * mansues; & tuæ lenitatis apparitor.* ** Melius, à libro Fuluiani, lictor non sæuitiæ, sed, quod post hæc didisi.* Vah, impudens? inquiet aliquis. Non sum. considera ductum litterarum: non nimiùm aberro. sententia certè egregia ex hac lectione efficitur; quæ ex vulgatâ, si quid ego sentio & sapio, nulla. Obseruabant autem diligentissimè lictores, vt submouerent personas infames, puta lenones, meretrices, id genus. *Meretrices feruntur submoueri.* credo, ne occursu, vt propriè dicam, obsceno maiestas populi principis contaminaretur. Seneca Pater in Controuersiâ II. lib. IX. inter excerpta Blandi ponit: *Maiestatem læsam dixissem, si tibi exeunti lictor è conspectu non summouisset meretricem.*

Sequitur Animaduersio. idipsum proprium in re lictoriâ verbum. *Animaduersio, quid.* *Suetonius in Iulio, cap. LXXX. *Q. Maximo suffecto trimestrique Consule theatrum introeunte, cùm lictor animaduerti ex more iussisset.* Liuius libro XXIV. *Vt Consul animaduertere proximum lictorem iussit, & is vt descenderet ex equo inclamauit.* ex quo loco clarum, Animaduersionem verbis fieri solitam & clamore. Plinius in Panegyrico, *Vtriusque adhuc oculis paullò antè dimissi fasces oberrabant: vtriusque solemnis ille lictorum & prænuncius clamor auribus insederat; cùm rursus curulis, rursusque purpura,* &c. Comprehendebant hoc verbo, opinor, quidquid honoris venienti magistratui exhiberi solemne esset. vt Assurgere: Caput aperire: Equo aut curru descendere: Ferrum ponere, & si quid tale. *Assurgendum erat magistratui.* Tangit quædam ex istis coniunctim Seneca Epistolâ LXX. *Si Consulem,* inquit, *videro aut Prætorem, omnia quibus honor haberi solet faciam: equo desiliam, caput aperiam, semitâ cedam.* ego, lucis caussâ, dicam de singulis separatim. Quòd Assurgerent; Suetonius docet in Iulio, c. LXXVIII. *Triumphanti & subsellia Tribunicia prætereuenti sibi, vnum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse adeò indignatus est; vt proclamauerit, Repete ergo à me remp. Tribunus.* Moris enim vt non solùm priuati assurgerent, sed etiam minor magistratus maiori. Sic in Dione lego lib. XXXVI. ab Acilio Consule Sellam Luculli Prætoris confringi iussam: quoniam prætereunti sibi non adsurrexerat. At ille faceiè alteram loris intentam reposuit: exprobrans consuli suspectam libertatem. Quòd Caput aperirent, *Caput aperiendum.* præter Senecam, Plutarchus testis in Pompeio, cui venienti ait Sullam solitum assurgere, & aperire caput. videlicet quasi Imperatori. Et ad hanc historiá pertinuit Sallustij fragmentum illud, *Quibus de caussis Sullam in victoriâ Dictatorem, equo descendere sibi vni, assurgere de sellâ, caput aperire solitum.* Loquitur enim ipse Pompeius. Quæri potest, quomodo caput aperuerint, si vulgò Romani erant capite intecto? Nam pilleum sanè aut petasum ritu nostro non ferebant. *Romani sine petaso aut pilleo.* Eâ de re scribam plenè alio loco aut potiùs iam scripsi. Nam Saturnalibus meis exactus decimus mensis: nec aliud lucem eorum moratur, quàm tenebræ & nimbus huius

Equo descendendum. huius belli. Quòd Equo descenderent, clarum ex Liuij, Valerij, Plutarchi historiâ de Q. Fabio. Etiam ex Dione; apud quem libro XXXVI. Pompeius descendere sibi equo Tigranem regem iussit per lictorem. Quod miremur; auctor idem Dio, Seruilio Isaurico cùm fortè obuius quidam equo non descendisset; re delatâ ad iudices, caussam satis idoneam visam hominis eius damnandi. Ea pertinacia erat prisci moris. Appuleius graphicè prorsus expressit hunc ritum habendi honoris, lib. III. Floridorum: *Si quem* *Corruptus Apuleij locus.* *conspicantur ex principalibus viris, benè consultum, benè cognitum, quamquam opidò festinant; tamen honoris eius gratiâ cohibent cursum, releuant* (corrupta ea vox est & aliàs scribitur, *reuelant*: mihi non est ad manum medicina) *gradum, retardant equum, & illicò in pedes desiliunt: fruticem quem verberando equo gestant, eam virgam in laeuam manum transferunt. itaque expeditâ manu adeunt ac salutant.* *Curru descendendũ.* Simile fuit in curru. Festus: *Viri sedentes cum vxoribus in vehiculo descendere non cogebantur.* *Gladius ponendus* Quòd ferrum siue Gladium ponerent, nescio an vulgo notum sit; sed eruo ex Plutarcho, de Pompeij congressu & Tigranis: Ὡς δὲ ἦλθεν, inquit, ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηΐου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Τιγράνης ἐπείθετο, καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπολυσάμενος παρεδίδου. Item ex Xiphilino in Nerone. ad quem veniens Teridates rex, & iussus acinacem ponere, noluit: Ἀλλ', inquit, ἥλοις αὐτὸν τῷ κολεῷ προσέπηξε, *clauis eum vaginae adfixit*. ritu non absimili ab eo qui in pleraque Italiâ hodie obtinet: in cuius opida cincti non admittuntur peregrini, nisi gladio ad vaginam funiculo aliquo, dicis caussâ, vincto. Inuenio eumdem discingendi ritum apud Tacitum *Tacitus explicatus.* lib. XV. Annal. *Rex proprius nuntius à Corbulone petierat, ne quam imaginem seruitij Teridates praeferret; neu ferrum traderet. aut complexu prouinciae obtinentium arceretur.* qui etiam addit de complexu: de quo, ad ipsum.

Praetio, qualis. Tertium, Praetio. Ibant enim ante magistratum lictores, non gregarim aut confusè. non item bini temíve, vt quis suspicetur: sed singuli, & in lineam. Hoc seriò monitum volo, quia non aliter est, vt capias, quis *Singulatim praeibant lictores.* Primus, quis Proximus lictor. Ibant, inquam, singuli. Ex nummis Iuuij Bruti: in quibus expressus hic ordo euntium lictorum: qui nummi in volumine, quod publicauit nuper Fuluius Vrsinus amicus noster, *Fuluius Vrsinus laus.* citra controuersiam Italiae siue flos. Item ex Fabianâ historiâ, quae apud Valerium & Liuium. ita enim narrant, vt nisi de hoc ordine intellegi non possint. Valerij verba sunt lib. II. *Fabius à Senatu ad filium Consulem, Suessam missus, postquam animaduertit eum ad officium suum extra opidum processisse: indignatus quòd ex lictoribus vndecim nemo se equo descendere iussisset. plenus irae sedere perseuerauit. Quod postquam filius animaduertit, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit.* Liuij sunt lib. XXIV. *Cùm obuiàm filius progrederetur, lictoresque verecundiâ maiestatis eius taciti anteirent*, [*non summouentes patrem*] *praeter vndecim fasces equo praeuectus senex*, &c. *E Liuio glossema sublatum.* Verba, quae adduxi Liuij bono. corrupta enim: & circumeidam in iis latens vlcus. Haec *non summouentes patrem*, occultum, sed ineptum glossema sunt, tollenda, inducenda. Libet optimus mihi auctor, & res ipsa. Attende enim cor glossographi. Liuius ait lictores tacitos anteisse; ille addit, non submotum ab iis patrem. Quid? submotionis res hîc erat? Accedere pater filium debebat, vt legatus populi Romani. Is ergo submouendus à conspectu fuit? aut id postulabat filius? Falsum prorsus. non intellexit baburrus ille vim submouendi aut Liuij mentem. Taciti anteibant lictores, & passi patrem propiùs accedere vehementem in equo. In eo peccarunt: animaduertere debuerant, & clamare, Descende. Ex hoc igitur ordine facilè eruo, quis Primus, quis Proximus lictor. *Quis Primus lictor.* Primus, is qui anteibat & quasi ducebat agmen: *Quis Proximus.* Proximus, qui claudebat, & proximè aberat à magistratu. vnde etiam nomen. Ita intelleges priscum morem, qui apud Valerium lib. I. *Maximâ diligentiâ maiores hunc morem retinuerunt, ne quis se inter Consulem & Proximum lictorem, quamuis officij caussâ vnà progrederetur, interponeret.* *Maxima Turnebi aberratio.* Conniuere visa in hac re Turnebi diuina mens, dum adseuerat Proximum lictorem eumdê esse cum Primo. Apage. nec terram nec caelum tangit ea sententia. Primus lictor, ab ordine *Primi lictorum propria submotio.* euntium, vt dixi, non à dignitate: cuius proprium munus, submouere. primus enim incurrebat in turbam. Cicero ad Q. Fratrem, *Occultior Ciceronis intellectus.* *His rebus nuper C. Octauius iucundissimus fuit; apud quem Primus lictor quieuit, tacuit accensus.* Proximus, inter XII. postremus. cuius erat mandata à magistratu aut litteras accipere, & praestare ea quae operae familiarioris.

Hic

Hic dignissimus, & quasi caput inter lictores: & haud dubiè is, qui alio nomine Summus lictor. Glossæ veteres, *Summus lictor*, ἀρχιραβδοῦχος. Mentio Proximi, apud Sallustium: *Hiempsal in opido Thumida fortè eius domo vtebatur, qui Proximus lictor Iugurthæ, carus acceptusque ei semper fuerat.* Apud Ciceronem, *Denique Proximus lictor, de quo sæpè iam dico, Sextius.* Vidimus & lapidem,

Summus lictor.

M. VALERIVS
ACHILLEVS. LI
CTOR. PROXIMVS
LAVRENS. LAVINAS.

Dixi munera lictorum: addam Insignia, & quæ cum insignibus munia coniuncta. Insignia eorum, Fasces & Virgæ. Fasces appellamus, bacillos aliquot teretes loro colligatos in modum fascis. quorum exemplar frequens in lapidibus & nummis. Eos bacillos ex vlmo fuisse innuitus, docere videntur Comœdiæ Plauti, non vno loco. Plinius tamen Betullam arborem terribilem ait magistratuum virgis: & nescio vniuersè id accipiendum, an ex verbis eius, de Galliâ tantùm. Italiæ sanè communior vlmus. Fascium inuentum Vetuloniæ Etruriæ vrbi adscribit Silius:

Lictorij fasces.

Ex vlmo, aut betulla, si fortè.

Origo fascium.

Mæoniæque decus quondam Vetulonia gentis,
Bissenos prima illa dedit præcedere fasces,
Et iunxit totidem, tacito terrore, secures.

Inde traducti Romam. Et fasces quidem hæserunt Romæ, non secures. P. enim Valerius non falsò Poplicola dictus, inuidiæ Consulum minuendæ, primus dempsit fascibus secures: quasi ne nimius ille terror delibaret aliquid de populari libertate. Ex eo tempore exsules vrbe Româ secures: ius tantùm suum in bello tenuerunt, & extra vrbem. Clarè Dionysius lib. IV. Βεβαίαν τε πίστιν παρὰ τῆς ἀληθείας τῆς δημοτικῆς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις, καὶ κατεστήσατο τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἡμετέρας διαμένει ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται, χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ ταῖς ῥάβδοις κοσμεῖσθαι μόναις. Liuius lib. XXIV. *Lictores ad eum accedere Consul iussit. & quia in vrbem non inierat, protinus in campum* (Martium intellegit) *profectus: admonuit cum securibus sibi fasces præferri.* Vbi satis clarè eum morem agnoscit Liuius; libro tamen secundo, vbi opportunè id poterat, verbo de eo admonere oblitus. Mirum ergo Appianum scribere lib. I. Bellor. ciuilium, Octauium in sellâ curuli sedisse, prætextâ indutum fascibus & securibus, quasi Consulem, cinctum. & id narret euenisse Romæ: Ἐπί τε, inquit, τοῦ θεάτρου προὐκάθητο τὴν τῆς ἀρχῆς ἐσθῆτα ἐπικείμενος, ῥάβδοις καὶ πελέκεσιν ὡς ὑπάτου περικείμενος. Ipse Octauius hoc peccauerit contra priscum morem, in tumultu ciuili; an per neglegentiam suam ita narrauerit scriptor Græcus, non dicam. Mos quidem non ambiguus est, vt quem Dionysius adfirmet perseuerasse ad suam ætatem. Excipio tamen ab hoc more Dictatorem, quotiens sine prouocatione creatus. Illi enim prælatæ secures etiam in vrbe. Auctor Dionysius lib. IV. & Liuius lib. II. Fasces igitur istos ante magistratum ferebant lictores. erectósne, an in humeris inclinatos? Censeam in humeris, suasus à Nummo Bruti in quo eâ specie cernuntur: sed & ab Hegesippo, libro V. excidij: *Habent & sacerdotia suos fasces, qui eleuantur non humeris, sed moribus, & attolluntur non virgarum proceritate, sed fidei altitudine.* vbi clarè de *Humeris*: etsi aliter etiam surrectos haud negem. Sed in eâ gestatione mos, vt si per viam maiori alicui magistratum occurrerent, statim submitterent fasces, &, honoris habendi caussâ, inclinarent. Ortus mos, vt videtur, ab eodem Valerio, qui primus summissis fascibus in concionem ascendit. *Gratum id multitudini spectaculum fuit* (ait Liuius) *summissa sibi esse imperij insignia confessionemque factam, populi, quàm Consulis, maiestatem vimque maiorem esse.* Summissis fascibus, id est, in terram depressis & ante pedes quodammodò deiectis. Errant qui in Liuio interpretantur fasces depositos, & abire iussos lictores. Plutarchus signanter scripsit, Αὐτὸς τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριὼν, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. id est, submisit inclinauitque. Dionysius amplius aliquid addit ad hunc morem: solitum videlicet in eiusmodi occursu (si fortè extra vrbem vsu venisset) vt minor magistratus deponeret etiam secures. Verba eius lib. VIII. de Marcio Coriolano: Ἐκέλευσεν τοῖς ὑπηρέταις ἀποθέσθαι τοὺς πελέκεις, καὶ τὰς ῥάβδους καταστεῖλαι. τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ παρὰ Ῥωμαίοις, ὅταν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τὰς ἐλάττους ἔχοντες. Nec terrâ solùm, sed mari seruata hæc submissio. Vnicum ad hanc rem locum Appiani inuenio lib. V. Ciuilium. vbi Antonij

Secures adempta fascibus.

Tantùm prælata extra vrbem.

Liuius explicatus.

Appiani parū cauta scriptio.

Dictatori soli intra vrbe sumenda secures.

Modus ferendi fasces.

Mos submittendi fasces.

Et deponendi secures.

Idem vitus in nauibus.

tonij & Domitij Aënobarbi prætoriæ naues casu sibi obuiæ : Πλησίον τε ἦσαν ἀλλήλων ἤδη, καὶ αἱ ναυαρχίδες ἐκ τῶν σημείων ἐφαίνοντο, καὶ ἀλλήλαις προσέπλεον, καὶ τὸν ῥαβδοῦχον ὁ ἡγέμονος Ἀντωνίῳ κατὰ τὴν πρῷραν ὥσπερ ἔθος ἐστὶν ἑστῶς, ὡς ὑπάτοις ἢ ἐλάσσοσιν ἀνδράσιν ὑποστέλοι, προσέταξε καταλεῖν τὸ σημεῖον· οἱ δὲ καθῄρουν τε, καὶ τὴν ναῦν ἐς τὰ πλάγια τῆς Ἀντωνίου νεὼς περιέστρεφον. Vbi mos duplex. quòd signum prætoriæ nauis deponerent : & quòd lictores, ad speciem imperij, soliti stare in prorâ nauis. Ab hoc ritu natum prouerbium, Submittere fasces: id est, cedere, & fateri se minorem, vsurpatum præter alios Ciceroni in Bruto. Addere hîc aliquid de diuisione fascium poteram institutâ à Iunio Bruto: sed res non obscura; & pete, si voles, ab Agellio lib. II. Suetonio in Iulio, cap. XX. Liuio, lib. III. de X. viris.

Virga lictorum.

Alterum insigne lictorum, Virgæ. Nam præter fasces, videntur manu gestasse virgam, duplici vsui: & ad submouendum, & ad ianuam tangendam. De virgâ lictorum in submotione, Martialis:

Apta ad submouendum.

—— nec superba clamosi
Lictoris abiget virga basiatorem.

Et Plauto digna prodigus, non Plauti,

Scortum exoletum ne quis in proscenio
Sedeat, neu lictor verbum aut virgæ mutiant.

Et ad tangendas fores.

In Ianuâ percutiendâ, Martialis:

Bis senos iubes en redire fasces
Nato Consule: nobilique virgâ
Vatis Castalij domum sonare.

Mos ille diffusius explicatus.

Nam quotiens magistratus suam aut alienam domum inrratutus erat; lictor præcedens, virgâ fores percutiebat, quasi ad significandum eius aduentum. Liuius libro VI. *Fortè ita accidit, vt in Ser. Sulpicij Tribuni militum domo, sorores Fabiæ cùm inter se, vt fit, sermonibus tererent tempus: lictor Sulpicij, cùm is de foro se domum reciperet, forem vt mos est virgâ percuteret. cùm ad id moris eius insueta expauisset minor Fabia, risui sorori fuit.* Plinius libro VII. *Cn. Pompeius, confecto Mithradatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit.* Statius de Nuptiis Stellæ:

—— dum feruent agmine postes
Atriaque & multâ pulsantur limina virgâ.

Atqui etiã Ammianus lib. XIV ait Præfectum famil [illegible] virgam dextrâ gestasse.

Et sanè eius moris reliquum vestigium hodie in aulis magnatium: in quibus fores, per singulos ciborum missus, ab *Oeconomo, teteti baculo feriri satis notum est. Tale qnid hæc virga. Ideò in Glossis scriptum, *Virgarius*, ῥαβδοῦχος. Cum fascibus confundi eam mihi non placet, nec rario est: distinguit sanè Appianus I. Ciuilium, in sedirione Gracchanâ, Ῥάβδους καὶ ξύλα τὰ ἐν χερσὶ τῶν ὑπηρετῶν ἁρπάσαντες, &c. ait, fasces & virgas. Cicero etiam has ipsas virgas nominare videtur Bacillos, lib. XI. ad Atticum. *Propiùs accedere, vt suadet, quomodo sine lictoribus possum, quos populus dedit? qui mihi incolumi adimi non possunt. quos ego paullisper modò cum bacillis in turbam conieci, ad Oppium accedens, ne quis impetus militum fieret.* Nam quòd vir doctus ibi fasces intellegendos dicit: de summo pectore id dicit, & parum conspectè. Verior sententia: quia fasces illi laureati nimiùm incurrebant in oculos, & ad vitandam inuidiam in depressâ fortunâ; ideò, ait Cicero, remotis iis accessi, retinui solas virgas. Casum quem Cicero metuebat, euênit Cæcinæ Consuli apud Tacitum libro III. Historiar. & seditio militaris excitata, solùm propter conspectos in partibus iam victis fasces. *Sed vbi Cæcina*, ait, *prætextâ & lictoribus insignis, dimotâ turbâ, consul incessit: exarsere victores.* & quæ sequuntur. Seneca easdem virgas nominat, libro I. De Tranquillir. cap. I. *Placet vim præceptorum sequi, & in mediam ire remp. placet honores fascesque non purpurâ aut aureis virgis adductum capessere, sed vt amicis propinquisque & omnibus ciuibus paratior vtiliorque sim.* Vbi mendo manifesto scriptum, *aureis*. Nam aureas eiusmodi virgas fuisse, nemo dixit, scripsit, pinxit. Assentior libris aliquot qui legunt eiectâ eâ voce, *aut Virgis adductum.* Poterar etiam scribi litterâ additâ, *laureis virgis*: vt neget Seneca magistratum cupiendum, aut capiendum, per ambitionem & desiderio triumphi. Nam in triumpho lautus in fascibus; ac laureæ virgæ in manibus militum & triumphantis. Nec Romæ solùm in vsu hæ virgæ, sed etiam in coloniis & municipiis, etsi vsu paullo diuerso. Nam Duumuiris, Ædilibus Quinquennalibus, Sexuiris, (qui magistratus colonici & municipales) lictores præibant non cum fascibus, sed cum nudis virgis aut bacillis. Appuleius lib. I. Milesiarum: *Nam & lixas & virgas, & habitum prorsus magistratui conuenientem in te video. Annonam curamus, ait: & Ædilem gerimus.* Ædilem intellegit in Thessaliæ Hypatâ, Quinquennalem Cicero in Rullum,

Aliud virgam, aliud esse fasces.

Bacilli, idê quod virga.

Manutij non vera opinio.

Seneca corruptus & correctus locus.

Virga siue bacilli præferebantur magistratibus colonicis.

Ædilibus Quinquennalibus.

Nam

Nam primùm cùm ceteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi se Prætores appellari volebant.

Ist Duumuiris.

Deinde anteibant lictores non cum bacillis, sed vt hic Prætoribus anteeunt cum fascibus duobus. Ecce bacilli præferri Duumuiris soliti loco fascium, qui ritus ne nunc quidem exoleuit in coloniâ Agrippinensi; vbi lixæ, qui maiores Consules comitantur, oblongum teretem baculum gestant, insigne magistratus. At Campanæ superbiæ fuit, quòd illi fasces sumerent: vt apud Petronium

Item Sexuiris.

pariter vanus ille Trimalcio, quoniam Sexuir Augustalis, fasces poni sibi iussit, & quidem cum securibus. Ideò adolescens qui

Petronius correctus.

spectabat, *Et quod præcipuè miratus sum*, inquit, *in postibus triclinij fasces erant cum securibus fixi: quorum vnam partem* (legendum, *imam partem*) *quasi embolum nauis æneum finiebat, in quo erat scriptum*, G. POMPEIO. TRIMALCIONI. VI. VIRO AVGVSTALI. Cur id præcipuè miratus? quia insolens scilicet, & præter omnem morem.

Dixi de lictoribus quæ sciui: addendum aliquid de numero, & quot fuerint

Quot lictores, & quibus magistratibus. Dictatori XXIV.

cuique magistratui. Dictatori tribuunt vulgò XXIV. & is numerus apud Dionem, initio lib. LIV. scilicet quia duplex in eo imperium, ideò & insignia Consulis vtriusque. Appian. lib. I. Ciuil. bellor. de Sullâ, Πελέκεις τε γὰρ ἐφέροντο, inquit, περὶ αὐτὸν οἷα Δικτάτορος εἴκοσι καὶ τέσσαρες, ὅσοι καὶ τῶν πάλαι βασιλέων ἡγοῦντο. Et Plutarchus in Fabio narrat, Dictatorem eum cum XXIV. fascibus statim processisse in forum, vt populo vim ostenderet eius imperij. Huic tamen vulgatæ sententiæ pugnat Epitome Liuiana. in quâ claris verbis scribitur, lib. LXXXIX.

Nodus in Epitome Liuiana.

Sulla Dictator factus, quod nemo quidem vmquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit. Id si verum: ergo omnes antè Dictatores XII. tantùm fascibus vsi. Ita vanus Plutarchus, qui Fabio XXIV. tradidit: vanus Appianus, qui eum numerum pro-

Tollendi conatus.

prium censuit Dictaturæ. Ego sanè hîc hæreo. nisi si delendum id totum in Epitome, *quod nemo quidem vmquam fecerat*. tamquam à scioli cuiuspiam infaustâ & in-

Appiani clarus error.

festâ manu. Quidquid sit, eâ tamen parte peccat Appianus, quòd scribat regibus lictores fuisse XXIV. & inde exemplum traductum ad Dictatores. Peccatum largum. Liuius sanè, Dionysius, & quos ego viderim historici, consensu tribuunt XII. lictores regibus: vel à numero auium, inquiunt, quæ Romulo regnum portenderant; vel exemplo ab Etruscis, quorum XII. populi creato regi singuli singulos lictores dabant.

Magistro equitum, sex.

Magistro equitum lictores sex fuerunt. Ideò notandum, quia Dionis vnicus locus, ex quo id haurimus. apud Latinos nulla mentio. Libro XLII. de M. Antonio, qui Magister equitum Cæsari: *At Antonius*, inquit, (vertam enim eius verba) *si vestitum eius spectares, imaginem popularis status præferebat: prætextâ enim vtebatur. item si lictores: non enim plures quàm sex habebat. At si gladium spectares, quo cingebatur, & multitudinem militum qui eum comitabantur; reuerà ostendebat regnum & imperium vnius.*

Consuli fuerunt XII. Prætori, sex. Tribunis & Ædilibus non lictores, sed Viatores. Quæstori, neutri. Varronis verba vi-

Quæstori nulli.

de apud Agellium lib. XIII. cap. XII. Tamen Liuius Quæstori P. Sextio disertè tribuit lictorem lib. IV. in seditione militari: sed non, vt Quæstori. Præerat enim castris, absente Consule.

Legatis, lictores.

Legatis etiam lictores, in prouinciis. Spartianus in Seuero, qui Legatus Proconsulis Africæ: *In eâ legatione*, inquit, *cùm eum quidam Leptitanus, præcedentibus fascibus, ipse plebeius amplexus esset.* Mutasse tamen aliquid videtur Alexander Seuerus, & instituisse vt milites anteirent loco lictorum. Lampridius: *Apparitores denique nullos esse passus est. Tribunis aut ducibus, nisi milites, anteire noluit. iussitque, vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Ducem sex, ante Legatum decem.*

Magistris vicorum, bini.

Magistris etiam vicorum Romæ, per certos dies, lictores bini. Instituit Augustus. vide Dionem lib. LV.

Vestalibus, vnus.

Virginibus Vestalibus in publico semper vnus lictor. Instituerunt III. viri, Antonius, Lepidus, Octauianus. Narrat multis verbis Dio lib. LVI. quem adi, & Plutarchum cautè lege in Numâ, qui lictorem Vestalium referre videtur ad instituta Numæ. Pertinet ad Vestales Vinitij locus, qui

Seneca Pater emendatus.

apud Senecam Patrem legitur in Controuersiâ, Sacerdos prostituta: *Procedente hac lictor submoueri videbitur: huic Prætor viâ cedet: summum imperium Consules cedant tibi.* vbi emendo, *lictor submouere iubebitur.* Lictore etiam ad hoc exemplum vsæ Imperatorum aliquot vxores. Sed & Flaminius lictor, & Curiatus, nominari Festo.

Consolatione ad Polybium, in extremo:

[Hæc vtcumque potui longo, iam situ obsoleto & hebetato animo composui: quæ si aut parum respondere ingenio tuo, aut parum mederi dolori videbuntur; cogita quàm non facilè Latina verba et homini succurrant, quem Barbarorum inconditus grauisque fremitus circumsonat.]

Glossema pudendum Vt Seneca hæc scripserit? verbis tam humilibus, tam ineptis? numquam factum. Quidquid adduxi merum additamentum est, ab Ixione aliquo librorum & Ægistho. A fine enim huius libri clare aliquid deest. id conatus fuit resarcire suis verbis sectarius iste veruex. At vide etiam cot ouiculæ? negat Senecæ vltrà succurrere verba Latina: credo, quia simile alibi legerat in Ouidij scriptis. Considera quæso, Lector: &, si Heraclitus es, ride.

In libello ad Gallionem De Remediis fortuitorum, initio:

Licet cunctorum poëtarum carmina gremium tuum semper illustrent, aliquando deliberans, hoc tibi opusculum pro accidentibus casibus dirigere curaui, quod non præsentes, sed posteri narrabunt. Vnde ergo primum incipimus? Si tibi videtur à morte. Ab vltimo, inquis, imò à maximo.

Ἀτελὴς ille prior liber fuit, ἀκέφαλος iste. Sed quomodo expleruntur, dî boni? Non pannum in purpurâ, vt ait ille, magis conspicuum sit, quàm hic ad Senecam adtextus. Sententia tota ridicula: verba maculantia, barbara, spurca. Et non vidit hoc Erasmus, aut Pincianus? digni me hercule illi ipsi censores censoriâ notâ. Vilissimæ pecudis glossema est, totum illud quod scripsi, ad hæc vsque verba, *Vnde ergo primum.* Reliqua Senecæ esse clarum ex acumine ipso. *Iterum glossema*

De Diuinâ prouidentiâ, cap. III.

Quantò magis huic inuidendum est, quàm illis quibus gemma ministratur, quibus exoletus omnia pati doctus [exectæ virilitatis aut dubiæ] suspensam auro niuem diluit?

Tertium. Simile, nisi fallor, glossema ad vocem Exoleti. ideò delendum.

De Tranquillitate lib. I. cap. I.

Placet cibus, quem nec parent familiæ, nec spectent, [non ante multos paratus dies, nec multorum manibus ministratus,] sed parabilis facilisque nihil habens accersiti pretiosi've.

Quartum. Ea quæ conclusi lineis, nihil ambigo quin interpretamentum sint ad ea verba paullò breuius & concinnius dicta, *quem nec parent familiæ, nec spectent.*

Epistolâ XCVI.

Petis à me vt quod in diem suum dixeram debere differri, repræsentem, & scribam tibi.

Scribe, *quod in diem dixeram debere, repræsentem.* reliqua sunt à malâ manu. In diem debere, & Repræsentare, aduersa sunt: eâ metaphorâ à re pecuniariâ Seneca lusit. *Quintum.*

De Benefic. lib. VII. cap. XXI.

Pythagoricus quidam emerat à sutore phæcassia, [rem magnam,] non præsentibus nummis. Post aliquot dies venit ad tabernam redditurus, & cùm diu clausam pulsaret, fuit qui diceret, Quid perdis operam? sutor ille quem quæris elatus, combustus est.

Phæcassia, inquit, rem magnam. Quare rem magnam? nos scimus ita appellari Græcanicos calceos; & pretium eorum non plus tribus denariis, vt statim addit. Dico ego glossema esse imperiti alicuius Macci, ad Phæcassia vocem. quam ille non magis intellexit quàm Milphio Pænulum Plauti. Pleraque ex istis probasse olim me scio M. Antonio Del-rio (eum honoris & amoris caussâ nomino) clarissimo viro, & non ad hoc sæculum amico: cuius fides certa mihi fuit, rebus incertis. *Sextum.*

CAPVT XXVII.

Error communis in historiâ & Fastis de censu & lustro. Plutarchi peccatum, & eius caussa. Epitome Liuiana corrupta ostensa.

ADVERSVM Plutarchum mihi, optimum aliàs & sanctissimum scriptorem, hoc caput conceptum est: vel potiùs aduersum vanam opinionem, quæ ab illo capite in libros manauit & in vulgus. Eam tollam, argumentis ita certis:

Vt contrà quisquis sentiat, nil sentiat.

Creditur Iulius Cæsar, victâ Africâ, censum instituisse; & in eo repperisse ciuium non plus centum quinquaginta millia. cùm tamen ante bellum ciuile, censa essent millia trecenta viginti. Plutarchus claris verbis: Μετὰ δὲ τὰς θέας γενομένων τιμήσεων, ἀντὶ τῶν προτέρων δυοῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων, ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα: τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ τοσοῦτον ἀνήλωσε τοῦ δήμου μέρος. id est: *Post spectacula verò, censu acto, pro trecentis viginti millibus ciuium, quot priùs fuerant, censi sunt in vniuersum centum quinquaginta millia. Tantam intulit bellum ciuile cladem, & tantam absumpsit populi*

puli partem. Et Epitome Liuiana, *Censum egit, quo censa sunt ciuium capita centum quinquaginta millia.* Hos duces sequuntur Fastorum hodie scriptores Sigonius & Onufrius Panuinus. Multi, vt video, in partibus: tamen aduersum eas omnes copias, veteres & nouas, confligam ego solus.

Assipulatores Plutarcho.

Primùm an censum vllum legitimum egerit Cæsar, dubito: (non monuit id Suetonius, aut Dio:) non condidit certè lustrum. Si non lustrum, ergo nec numerum vniuersum ciuium in tabulas retulit, & in acta. Non enim id solet, nisi condito lustro. Vide omnes Liuij libros, integros & decurtatos: solemnis vbique hæc narratio, *Lustrum conditum; quo censa tot millia ciuium.* Quòd non condiderit lustrum: testis mihi extra suspicionem omnem & calumniam lapis, in quo Breuiarium Augusti. Ibi sic de se Augustus: IN. CONSVLATV. SEXTO. CENSVM. POPVLI. COLLEGA. M. AGRIPPA. EGI. LVSTRVM. POST. ANNVM. ALTERVM. ET. QVADRAGESIMVM. FECI. LEGI. QVO. LVSTRO. CIVIVM. ROMANORVM. CENSITA. SVNT. CAPITA. QVADRAGIENS. CENTVM. MILLIA. ET. SEXAGINTA. TRIA. O thesaurum repertum, non lapidem! Ecce, ait disertè Augustus XLII. annos elapsos ante illud suum, sine vllo lustro. Quomodo ergo Cæsar condiderit lustrum, vix sedecim antè annis? Discite ampliùs vos Fastorum scriptores, nullum lustrum Romæ conditum à L. Gellio & Cn. Lentulo Censoribus, ad hoc Augustæum. ita corruunt omnia illa vestra imaginaria lustra, quæ ex solis numeris Censorini corruptis, inseruistis. Sedeamus enim ad calculos. Augusti ille census incidit in annum vrbis DCCXXVI. At Cn. Lentulus & L. Gellius censores fuerunt anno vrbis DCLXXXIV. Vide quàm conueniat ratio; iustum interuallum est annorum XL. duorum. Tamen esto. lustrum & censum condiderit Cæsar: in te & in numero quàm fœdus Plutarchi error? Ait tantùm censa CL. millia ciuium, cùm ante bellum ciuile censerentur trecenta millia XX. Dupliciter peccat. primùm in numero, qui ante bellum ciuile. Trecenta, ait, XX. millia quomodo potest? Ego reperio iam ab annis viginti quinque ante bellum ciuile, censa Romæ quadringenta quinquaginta millia ciuium, Lentulo & Gellio Censoribus. Is numerus quâ clade, tam subito imminutus? præsertim florentissimi populi R. rebus? Vide omnia lustra. adiectum semper aliquid ad numerum reperies, non detractum. Imò vetus codex Epitomes Liuianæ, lustro illo quod modò dixi, præfert non *quadringenta millia* L. sed *nongenta* L. Nec vlla hyperbole est, aut error. Auctus enim immaniter numerus ciuium, populis aliquot Italicis paullò antè ciuitate donatis. At ante donationẽ eam, vt anno DCXXXIX. reperio circiter ad quadringenta millia censa: quid ergo mirum, si nunc tantò amplius? Errat etiam in numero, qui post bellum. & cui sano persuadebit, tantùm superfuisse CL. millia ciuium? Attriuit multos bellum ciuile, fateor: num plures quàm bellum Punicum secundum? Atqui post tot clades populi, & tot infeliciter pugnatas pugnas censa sunt tamen C. XXVII. millia. vide Fastos. Denique quid tergiuersor? & cur non venio ad decretorium stilum? Hîc, ecce, omnis fons erroris. Iulius Cæsar cùm publicè & priuatim turbata omnia repperisset per bellum ciuile: non censuram, sed imaginem quandam eius sumpsit, ad sistendos & vinciendos labentes mores. Præfectus morum dici voluit & fuit. Eo iure non censum instituit. non, inquam, solemne illud opus: sed recensum. id est, examen & inquisitionem in eos qui iure aut iniuriâ vtebantur publico frumento. Repperit in confusione illâ rerum, numerum creuisse ad trecenta XX. millia: recidit, & reduxit ad sola centum quinquaginta. Suetonius clarè cap. XLI. *Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium è publico frumentum, ad centum quinquaginta retraxit.* Similia prorsus istis, Dio lib. XLIII. cuius verba posui suprà, & nunc non repeto. Hic omnes ille census, quem egit Cæsar: hic numerus non ciuium omnium (nihil vanius:) sed tenuis tantùm & egenæ plebis, quæ è publico alebatur, & quam ideò hirudinem ærarij Cicero alibi dixit. At scriptori Græco, qui conniuentibus oculis ista legerat, obiectus error: & nata popularis illa sententia, ad inuidiam ciuilium bellorum. Simile in Epitome factum: in quam confidens quispiam nebulo intrusit illa verba de censu: à Liuio quidem, non scripta, non picta. Reipsâ quàm grandis numerus ciuium illâ ætate

Cæsarem non egisse censum.

Quot anni inter postremum liberæ reip. lustrum, & primũ Augustanum.

Vide Onufrium impeditè differentem, in Coment. ad Fastos A. V. DCLV.

Errat in numero Plutarchus.

Epitome Liuiana correcta.

Cæsar, non Censor, sed Præf. morum.

Recensus eius; non legitimus census.

Vnde obiectus error Plutarcho.

Quid refert quantum habeat, quot lecticarios, qui im encratas aures, quàm laxam sellam? æquè impudens animal est, & nisi scientia accessit ac multa eruditio, cupiditatum ferè incontinens. Vbi notabis laxam sellam, potentiorum fuisse, vt & apud Martialem,

Sella laxa, & minuta

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit:

contrà; minutã, & arctam, tenuiorum. quam facilè ferrent homines duo. Ita procurator insulæ Bargates apud Petronium *à duobus lecticariis in mediam rixam perfertur.* Nec alia sententia versuum Iuuenalis est, cùm inter vota sua ponit:

Iuuenalis explicatus.

——— & duo fortes
De grege Mæsorum, qui me ceruice locatâ
Securum subeant clamoso insistere circo.

Nam sellis deferebantur in circum, siue in theatrum, & in ijs etiam persedebant. Suetonius in Nerone, cap.XXVI. cuius verba mox reddam; & Calpurnius:

Inter femineas spectabat turba cathedras.

Cathedras non absurdè capiam pro sellis, suadente Iuuenali:

Quid cathedra.

——— cùm iam sextâ ceruice feratur
Hinc atq; inde patens, ac nudâ penè cathedrâ,
Signator falsò.

Sella muliebris.

quamquam ea vox propriè de sellâ muliebri. Discretam sanè eam fuisse à virili, satis mihi auctor Suetonius, in Othone cap.VI. *Tunc abditus properè muliebri sellâ in castra contendit.* De eâ & Seneca I. De Benefic. *Rusticus, inhumanus & maleuolus* (malo ex meo veteri, & *mali moris*) *est, si quis coniugem in sellâ prostare vetuit, & admissis inspectoribus vehi vndique perspicuam.* Vbi carpi vides in feminis sellam apertam, quia velamenta scilicet magis ad sexus illius pudorem. Idem alibi: *Non quam margaritæ suffocent: quam in patente sellâ circumlatam per vrbem populus ab omni parte æquè ac maritus inspexerit.* Patens ergo sella virorum magis: tecta feminarum. Reperio & gestatoriam sellam; non tamen genus aliquod proprium, vt censeo, sed cautionis fortasse gratiâ sic dictam ad discrimen sedentariæ sellæ. Suetonius in Nerone cap.XXVI. *Interdiu quoque gestatoriâ sellâ clàm delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorum, ex parte proscenij superiore, signifer simul ac spectator aderat.* Et Vitellio, cap.XVI. *Continuò igitur abstrusus gestatoriâ sellâ.* Vbi de eadem re Tacitus: *Vitellius in domum vxoris sellulâ defertur.* Vt suspicari non de nihilo quis possit, sellam illam minutam, & quâ vulgus in theatrum deferebatur, Gestatoriam dictam. Interpretem nuperum, virum eximiè doctum, illa Suetonij aptare ad gestationem; demiror ego. & adducit è Claudio locum capitis XXXIV. *Solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo alueoque aptatis, ne lusus confunderetur:* nec videt ex iisipsis verbis, Gestationem propriè in essedo fuisse aut rhedâ, subiunctis mulis aut equis: longè aliter quàm in Sellâ.

Sella gestatoria.

Error interpretis ad Suetonium.

De origine Sellæ non quærerem (liquida enim ex Dionis verbis, quę suprà) nisi nubem rei claræ induceret Suetonius, c. LIV. in Augusto, *In Consulatu pedibus ferè: extra Consulatum, sæpè adopertâ sellâ per publicum incessit.* Considera. Sellâ adopertâ incessit vulgò Augustus? quomodo potest? Suprà enim ex Dione docui Claudium Imp. primum omnium Romanorum Sellâ opertâ vsum. Nimiùm claris verbis id adfirmauit scriptor Græcus. Quid dicã? Fumus in oculis meis hæc Suetonij verba: & ne alterutri abroganda fides sit, abrogabo potiùs receptam lectionem, scribamque, *sellâ adapertâ.* Ita dirempta pugna: quasi sellâ quidem vsus Augustus, sed apertâ, non tectâ. Tamen ne quid mentiar, non nimium id placet. potius crediderim, dum sua tempora Suetonius respicit, fugisse ab ore eius Sellæ verbum, cùm tamen intellexerit lecticam. Caussa huic opinioni, quoniam non reperio Augusti æuo Sellam, semper Lecticam. At post Claudium, plerumque Sellam, rara memoria Lecticæ. Et Sellam dico tam in feminis, quàm viris. Iuuenalis, in viris:

Quando Sella orta, & Suetonij quæ obstabat, remotus locus.

Correctus, si forte Suetonius,

Post Claudium Sella frequens, vix ante.

Respicit hoc primum qui litigat, an tibi serui
Octo, decem comites, post te sit sella, togati
Ante pedes.

Martialis:

Et mea sit culto sella cliente frequens.

In feminis: Tacitus lib.XIV. *Agrippinam, auditis insidijs gestamine sellæ Baias peruectam.*

Iuuenalis:

Ostendens vacuam & clausam pro coniuge sellam.

Et exempla vbique obuia.

Sella, postquã recepta in vsum, dignior habita Lecticâ ex Suetonij vnico, & ideò notando loco, in Domitiano, cap.II. *Ob hæc correptus, quò magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, sellamque eius ac fratris quotiens prodirent, Lecticâ sequebatur.*

Sella dignior Lecticâ.

Superest Sellæ forma. eam credo ita compactam fuisse, vt apta esset ad sedendum: eoque discretam à Lecticâ, quæ ad iacendum. Colligo ex voce; & quia non lectus in

Forma Sellæ qualis.

Sellâ,

Sellâ, sed tantùm ceruical, ad caput scilicet reclinandum. Iuuenalis:

Vt spectet ludos conducit Ogulnia vestem,
Conducit comites, Sellam, ceruical, amicas.

Vt id genus gestatorij videatur non absimile illi, quod hodie in vsu virorum principum, quotiens molliter & sine succussu ferri volunt. Tantum quòd olim serui: nunc subiunguntur muli aut equi. Faciūt aliquid ad descriptionem Sellæ hæc Lampridij in Elagabalo: *Facta sunt S.C. ridicula de legibus matronalibus, quæ quo vestitu incederent; quæ cui crederent* (lege *cederent*, scilicet per viam) *quæ pilento, quæ asino veheret, quæ sellâ. quæ ve earum pellicea, an ossea, an eborata, an argentata.* Caput exasceatum est de Lecticis & Sellis. quarum vsum moneo ignotum priscis Græcis, ex Iuuenali,

Sella pellicea, ossea, &c. *Ignota lectica Græcis.*

—— quamquam non essent vrbibus illis
Prætexta & trabeæ, fasces, Lectica, tribunal.

Et Barbaris ad Orientem.

Etiam Orientis populis. Tacitus lib. II. Annalium de Vonone rege Parthorum: *Accendebat dedignantes & ipse diuersus à maiorum institutis, rarò venatu, segni equorum curâ. quotiens per vrbes incederet, Lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas.* Quæ vitia omnia ad Parthos Româ transtulerat Vonones, olim ibi obses.

CAPVT XX.

In Suetonio selectiora aliquot loca. Qualis lex Iulij fuerit, concepta de matrimonijs. Eloquentia Cæsaris. De Iano clauso, accurata disceptatio.

SVETONIANI aliquot loci sunt obscuræ & intricatæ, partim etiam ambiguæ historiæ; & quam, vt Plato ait, εἰς πᾶσαν ὁδόν. Ego quia videor ijs præter priscos interpretes posse dare lucem: carceres aperiam, & emittere equos incipiam ad palmam.

In Iulio cap. LII.

Heluius Cinna trib. pl. plerisque confessus est, habuisse se scriptam paratamque legem, quam Cæsar ferre iussisset cùm ipse abesset, vti vxores liberorum quærendorum caussâ, quas & quot ducere vellent, liceret.

Ambigit de lectione V. clarissimus Torrentius. Meritò. cui enim probabile, Cæsarem eò impudentiæ venisse, vt sublato omni status & ordinis discrimine, quot & quas cuique visum esset legitimas duceret vxores? Dico legitimas. id enim valent verba illa priscæ formulæ, Liberorum quærendorum caussâ. En legislatorem! dignum laqueo Zaleuci. Torrentius tamen, vt in parte minuat inuidiā legis, scribi vult, *vti vxores lib. quær. caussâ, quot ducere vellent, liceret.* aliâ illâ voce omissâ. Vt numerus quidem vxorum arbitrarius fuerit: at non conditio aut status. puta ne seruas ducerēt, ne peregrinas. Veriùs mendi hunc locum libero ego, scriboque, *vellet*, non *vellent*. Lectio leuiter, sententia immane discrepat. Ad Cæsarem enim ipsum ea lex pertinuit. & inter argumenta insanæ cuiusdam libidinis ponit Suetonius, quòd legem promulgari voluerit quâ ius sibi esset legitimas vxores habendi quas & quot vellet. Turpe hoc ipsum. quis defendit? tamen tolerabilius, præ quàm illud primū. Eam Suetonij & conceptæ legis mentem fuisse, clarè docet Dio lib. XLIV. qui inter alios honores Cæsari decretos, fuisse narrat qui ius illi darent cum quibusuis feminis se iungendi. Verba eius adscribam, fidei meæ caussâ: Ἀλλ' ἢ γυναιξὶν ὅσαις ἂν ἐθελήσῃ συνεῖναι, ὃ ἐτόλμησάν τινες ἐπιγράψαι, ὅτι πολλαῖς καὶ τότε ἔτι, καίπερ πεντηκοντούτης ὤν, ἐχρῆτο.

Lex Iuliana de vxoribus. *Ea correcta, & vera eius sententia posita.*

Cap. LV.

Eloquentiâ militari: quâ re aut æquauit præstantissimorum gloriam, aut excessit, post accusationem Dolabellæ haud dubiè principibus patronis annumeratus est.

Ain tu? eloquentiâ tantùm militari Cæsar? Tenuis, imò falsa laus. & Cæsarem etiam forensi eloquentiâ valuisse vsque eò scimus, vt ambiguam facere palmam potuerit Ciceroni. Sed & caussas olim in foro egit: testes, Cicero pro Q. Ligario, & Quinctilianus. Emendo igitur, *Eloquentiâ militarique re, aut æquauit.* Benè & verè Suetonius. Duas enim virtutes celebrat: & eloquentiâ quidem, ait, attigit summorum gloriam; re militari excessit.

Eloquentia Cæsaris militia, & domi. *Correctus Suetonius.*

Cap. LXXXIII.

Sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante. Reliquos in imâ cerâ; C. Octauium etiam in familiam nomenque adoptauit.

Qui isti reliqui in imâ cerâ scripti? Et multa sanè verba in explicatione huius loci iam olim perdidit Alexander, Genialiū dierum lib. I. cap. I. Dico, perdidit, quia lectio & distinctio vulgata non sine mendo: quod, me auctore, eluendum: *L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. In imâ cerâ C. Octauium etiam,* &c. Nec opus habeo lectioni per se claræ facere lucem.

Verba Testamenti Augusti correcta.

In

In Octauiano, cap. XXII.

Ianum Quirinum semel atque iterùm à condità vrbe ante memoriam suam clausum, in multò breuiori temporis spatio, terrà marique pace partà, ter clausit.

De Iano clauso ne dum intricatus. Cerebrum multis excussit hic locus, quia pugnare ijs visus in historiâ cum Liuio & Plutarcho. ex quibus quasi rem confessam sumunt, Ianum Geminum non ter ab Augusto, sed semel clausum, idque post Actiacum bellum. Igitur ne manifestò Suetonius huius rei mendax: visum pridem *Glareani & Langij super eâ re sententia.* Glareano scribere, *tertiò clausit*. hac sententiâ, vt qui bis ante Augusti æuum clausus Ianus, eum tertiò clauserit ipse. Placitum idem doctissimo & optimo Belgarum Langio; & hoc amplius, tolli è Suetonio illud totum, *in multò breuiori temporis spatio*, quasi glossema. Videbat enim facilè vir acutus subuerti lectionem Glareani, stantibus ijs verbis. Sed parcite boni manes, non ego vos sollicito: tamen hîc largiter erra-*Ij refutati.* stis. A vulgatâ lectione stant omnes libri: à sententiâ Orosius, lib. VI. qui distinctè & per partes notat ter Ianum clausum ab Augusto. Primò post Actiacam pugnam: iterùm, victis Cantabris: tertiò, gentibus omnibus terrâ marique pace compositis. Etiam Dio, qui clarè lib. LIII. de Cantabris scripsit, Αὔγουστος παῦσας τι ἐν τοῖς πολέμοις ἔπραξε, καὶ τὸ τοῦ Ἰανοῦ τεμένισμα ἀνοιχθὲν δι' αὐτοὺς ἔκλεισεν. Vide eumdem & lib. LIV. Tempora quibus clausus, hæc. Primò, in consulatu Augusti quinto, post Actiacam pugnam. clatum. Iterùm consulatu decimo, anno Vrbis DCCXXX. ex Dione. Tertiò, consulatu vndecimo, ex lapide qui Emeritæ in Hispaniâ: IMP. CAES. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX. COS. XI. TRIBVNIC. POT. X. IMP. VIIII. ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. IANI. CLVSO. Quid nunc dicitis? pugnare cum hac historiâ Liuium & Plutarchum? Videamus. Liuij verba sunt è libro I. *Bis deinde post Numæ tempora Ianus clausus fuit; semel T. Manlio Cos. post Punicum primum perfectum bellum; iterùm, quod nostræ ætati dij dederunt vt videremus, post bellum Actiacum, ab Imp. Cæsare Augusto, pace terrà*

Verus intellectus verborum Liuij. *marique partà.* Ex ijs colligimus, inquiunt, semel dumtaxat Ianum clusisse Augustum. Non herclè ego. & audite me. Tempus inspiciundum vobis fuit, quo scripsit ista Liuius. Viui nempe amicitiâ Augusti floruit scriptor Patauinus: historiam suam illo viuente exorsus, imò res adhuc gerente. Quo tempore ergo ista narrabat, semel Ianum clauserat Augustus. Cantabri, inquam, nondum victi erant, cùm ad gratiam amici magni, operi æterno inseuit illa Liuius. Quomodo ergo tunc de triplici clausione scribere potuit; nisi si superstitiosus, aut diuinus? Hæc meta veritas: & eadem scripturum in te tam clarâ Liuium fuisse, quæ Suetonius, Orosius, Dio (si tamen libros eò perduxisset) tam liquet mihi quàm me viuere. At Plutarchus dissentit etiam, qui sic scribit in Numâ, de Iani templo: Νεὼς τ' ἀνοίγεσθαι μὲν αὐτὸν, ὅταν ᾖ πόλεμος, κεκλεῖσθαι δὲ, εἰρήνης γενομένης. ὃ δὴ χαλεπὸν, ἦν, καὶ σπανίως γινόμενον, ἀεί τινι συνηρτημένης πολέμῳ τῆς ἡγεμονίας, διὰ μέγεθος τοῖς κύκλῳ περικεχυμένοις γένεσι βαρβάροις ἀντερειδούσης. πλὴν ἐπί γε τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐκλείσθη, καθελόντος Ἀντώνιον· καὶ πρότερον, ὑπατευόντων Μάρκου Ἀτιλίου καὶ Τίτου Μαλλίου, χρόνον οὐ πολὺν, εἶτα εὐθὺς ἀνεῴχθη πολέμου συῤῥαγέντος. En: Ratò, inquit, clauditur Ianus propter barbaricos motus, qui perpetui: nisi quòd Augustus clausit, victo Antonio, & M. Atilius & T. Manlius Consules, olim. *Verba Plutarchi latè interpretanda. ni fiat, latè errat ipse.* Respondeo: Plutarcho non id propositum, vt enumeret quotiens Ianus clausus. Si fuit, non libero eum prorsus culpæ: quia per ætatem suam & historiam, scire potuit sæpiùs ab Augusto, quàm victo Antonio clausum. Sed scriptor Græcus haud dubiè oculos adiecit ad Liuij locum; & illum, vt solet, satis habuit exprimere. Concludam, & addam firmandæ Suetonij historiæ Fragmentum Taciti, apud Orosium his verbis: *Deinde, vt verbis Corn. Taciti vtar, sene Augusto patefactus Ianus, dum apud extumos terrarum terminos nouæ gentes sæpè ex vsu & aliquando cum damno quæruntur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.* Ait, sene Augusto. Ergo post Actiacam pugnam necessariò iterùm apertus, iterùm clausus Ianus. Nam illâ pugnâ, iuuenis sanè Cæsar. Sed & ait mansisse ad Vespasiani imperium, quia clausuram illam Neronis (de quâ Sueton. & Numi) subtrahabuit vt vanam. Sicut & Orosius lib. VII. qui à Vespasiano Ianum clusum sextùm disertè tradit. Sextùm inquam, ad rationem meam & Tranquilli.

CA-

CAPVT XXI.

Agelliani complures loci. Cautus, quid. Macrobius correctus. Leges Flaminicæ emendatæ. Item Cato. Priscæ locutiones repositæ. Glossemata aliquot sublata.

CALVMNIANTVR multi hoc Criticum studium, vt inutile: multi abijciunt, vt leue. Et reuerà, si ventosa aliquot ingenia spectas nostri æui; non peccant. abutuntur enim multi per vanitatem & imperitiam. Sin veros illos & legitimos censores; adseuerandum est non priscam illam Censuram magis fuisse iuuandis moribus, quàm hanc nostram litteris. Paucis hoc videbitur. quid refert? mihi cum Lucilio fiduciâ est vt dicam, *Correctus Lucilius, apud Nonium, Pauci. vbi malè, Non paucis malè, sed f.c.p. ἐγὼ*

Me paucis malle abs sapientibus esse probatũ
Ἢ πᾶσιν νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν.

vt transiens emendem eos versus. Operam hoc capite Agellio omnem dabo: cuius plerosque locos verâ inuram notâ.

Lib. x. cap. xv.

Cærimoniæ impositæ Flamini Diali multæ, item casus multiplices, quos in libris qui de Sacerdotibus publicis compositi sunt, scriptos legimus.

Cautus, in sacris quid. Falsa haud dubiè vox *casus*. Legebam olim, *castus*. resipui, postquam inspexi libros priscos, qui habent *cautus*. Amplector propriæ significationis vocem: & eo nomine accipio, quidquid in sacris cauendũ, & religionis gratiâ vitandum aut omittendum sit. Vsum eâ bis reperio Macrobium, seu quem alium scriptorem ex quo Macrobius hausit lib. I. Saturn. cap. XV. *Macrobius correctus.* *Cæsar, inquit, sacra statu custodiens, nec in illis mensibus, quibus binos adiecit dies, ordinem voluit mutare Nonarum. quia peractis totius mensis feriis, dies suos rei diuinæ cautus inserüit.* Vbi equidem emendo, *dic suo rei diuinæ cautus*, & accommodo ad hanc sententiam. Et in verbis quæ statim, *Ideò autem minor Pontifex numerum dierũ qui ad Nonas superessent, calãdo prodebat: quòd post nouam Lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris essent confluere in vrbem, accepturos causas feriarum à Rege sacrorum, sciturosque quid eo mense esset faciendum.* pariter lego, *accepturos cautus sacrorum*: & ita in Macrobio scriptum disertè primæ editionis.

Eodem Agellij capite:

Ignem è Flaminiâ, id est, Flaminis Dialis domo, nisi sacrum efferri ius non est.

Scribe voce insertâ, *nisi in sacrum*, postulante sententiâ, quam sic expressit Festus: *Vox reposita, quæ exciderat.* *Ignem ex domo Flaminiâ nisi diuinæ rei gratiâ efferri ius non est.*

Ibidem:

Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque in aliâ parte vllum habet.

Flamen non habet nodum in apice? Miror. *Vox reiecta, quæ superat.* Atqui Festus ex Titio ait, *Offendices nodos esse quibus apex retineatur & remittatur.* Vide eũdem in verbo Apex: & nummos priscos, in quibus Albogaleri forma cũ Apice. Sequor igitur libros priscos, qui habent, *Nodum in apice, neque*. hac sententiâ, vt nusquam nodo vinctus Dialis, præter in Apice esset.

Ibidem:

Propagines è vitibus altius prætentis non succidet.

Moneo in priscâ lege obseruandã priscam scripturã, *Succidet*, pro Succedet. Non enim vetatur succidere propagines vitiũ Flamen, sed subire. Ad eam interpretationem cogunt nos verba Plutarchi in Caussis: *Scriptura vetus, Succido. Nouus intellectus priscæ legis.* Διὰ τίνα δὲ αἰτίαν οὐδὲ κιττοῦ θιγεῖν ἐφεῖτο τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς, οὐδ᾽ ὁδὸν διελθεῖν ἀναδενδράδος ἄνωθεν διατεταμένης; & adde quæ sequuntur. Scriptura illa prisca manet etiam hodie locis aliquot in Plauto. Vt Truculento: *Plauto aliqua lux data.*

— *mane iam, ego te hic offatim conficiã.* GE. *occidi optumum est.* Occidi eâ significatione scriptum, quam notat Festus, *Occidamus*, ait, *Plautus posuit pro contrà cedamus.*

Ibidem:

Eædem fermè cærimoniæ sunt, quas Flaminicas sacerdotissas Dialis seorsum aiunt obseruitare.

Dele inculcatam vocem, repositâ etiã phrasi antiquâ, *quas Flaminicas, Dialis seorsum.* Flaminica, Flaminis vxor. Seorsùm autem Diali, eleganter: id est, separatim & proprias quasdam cærimonias seruat sibi. *Glossema reiectum.*

Eodem libro, cap. XVIII.

Mausolus autem fuit, vt M. Tullius ait, rex terræ Cariæ, vt quidam Græcarum historiarum scriptores dicunt, prouinciæ Græcæ præfectus, quem σατράπην Græci vocant.

Mausolum prouinciæ Græciæ præfectũ, in nullâ historiâ, quod sciamus, scriptũ est. Et quomodo potuit? aut quando * Græcia in Prouinciam redacta à rege magno? profectò fraudem aliquam hîc srausi librarij. & aut deletâ eâ voce scribendũ, *prouinciæ præfectus*, aut mutatâ, *prouinciæ à rege præfectus*. Alterum horum verissimum est. In eo scilicet dissensio scriptorum, rexne terræ Cariæ fuerit, an præfectus. Præfectum tamùm fuisse *In Mausolo error librariorum.* ** Nisi tamen ita appellata Græcissans ea pars Asiæ.*

fuisse sensit Suidas qui scribit, Μαύσωλος ἄρχων Καρῶν. Contrà cum Tullio Pausanias regem. quem adi, si lubet, libro VIII.

Eodem lib. cap. XXIII.

Sed M. Cato non solùm existimatas, sed etiam multatas à iudice mulieres refert, non minùs si vinum bibissent, quàm si probrum & adulterium admisissent.

Vetus scriptura in Catonis verbis, eaq. proba.

Non parum concinnior lectio vetus, *non minùs si vinum in se, quàm si probrum & adulterium admisissent.* Admittere in se vinum, admittere adulteriũ, lepida vocis alternatio est.

Libro XI. cap. IX.

Critolaus scripsit, legatos Mileto publicæ rei caussâ venisse Athenas, fortasse an dixerit auxilij petendi gratiâ.

Fortassean, prisca vox. eiusq; ignoratione commissum.

Interpositũ verbũ ab ijs quibus ignara vox Fortassean. tu scribes, *fortasseã auxilij p. gratiâ.*

Libro XIII. cap. VIII.

Quæ libri aut magistri per quasdam inanitates verborum & imaginum, tamquam in somnio delectauerint.

Deictare, antiqui scribebant.

Scribendum, *dictauerint*. Error ex scripturâ priscâ, *deictauerint*.

Libro XVIII. cap. V.

Et vt non turbidæ fidei nec ambiguæ, sed vt purè liquentiusque esset, equúsne an eques Ennius scriptum reliquisset.

Liquens & pura fides, id est, clara, certa.

Corrigo, *vt puræ liquentisq;*. liquentem & purã fidem opponit Turbidæ; prorsus proprię.

Lib. XIX. cap. III.

Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat, quantò id acerbius facit, tam maximâ mole pro iniquo & inimico ducitur: & plerumque proptereà fidem non capit.

Turpe glossema ad phrasim veterem.

Dij deæque istos imperitos, quibus nihil priscum est sanctum. Scripserat Agellius, *tam maximè pro iniquo & inimico ducitur*, phrasi veteri & obuiâ in Plauto. Interpolarunt nebulones: vtinam ego illorum os!

Lib. XIX cap. X.

Ex quibus cùm elegisset vnam formam speciemque veris, interrogauit quantus esset pecuniæ conspectus ad id totum opus.

Species operis.

Alij, *speciẽq;, verbis interrogauit*. Ego, *speciemque operis*. Ita appellat, quã Græci ἰχνογραφίαν.

Lib. XX. cap. I.

Sed quæso te, cùm tamen digrediare paulisper è curriculis istis, &c.

Quæso tecum, prisca dictio.

Pendula tota sententia est, & ceu sebis quidpiam deesse. Non deest. tantùm repone antiquum genus sermonis, *quæso tecum tamen.* Ita dicebant, pro quæso te. Plautus, Asinariâ: —— *hanc iube orare mecum.* Ennius: —— *tecum precibus pater orat.*

Lib. VII. cap. XVIII.

Annibal ex captiuis nostris electos decem Romam misit, pactusque est, vt, si pop. Rom. videretur, permutatio fieret captiuorum: & pro iis quos alteri plures acciperent, darent argenti pondo libram scilicet & selibram.

Glossema verum.

Censeo à glossographo esse tria postrema verba; & Agellium scripsisse, *darent argenti pondo libram.* Ita solitum antiquis, cautionis quasi gratiâ geminatis ijs vocibus dicere, Pondo libra, aut libræ. Dicam, fors fuit, accuratè ea de rê in Liuio. Id corrumpendo fuit huic loco.

Lib. V. cap. XIX.

Alioqui si iuris ista antiquitas seruetur, etiam seruus à domino per prætorem dari in adoptionem potest.

Massurij verba iuris, non recta.

In verbis Massurij legant, me auctore, Iurisconsulti, *si iuris tantùm æquitas seruetur.* quæ voces confusæ & in aliam sententiam falsamque aptæ.

Lib. III. cap. XV.

Philippides quoque comœdiarum poëta haud ignobilis, ætate iam editâ, cùm in certamine poëtarum præter spem vicisset.

Ætas exita.

Vult dicere Philippidem ætate senectâ fuisse. Ea vis an vocis Editæ sit, ignoro. potiùs scripserim, *ætate iam exitâ.* Similis illa apud Suetonium locutio in Claudio, *ætate progreßâ.*

Eodem lib. cap. VIII.

Cùm Pyrrhus rex in Italiâ esset, & vnam atque alteram pugnam prosperè pugnasset, satisque angerentur Romani, & pleraque Italia ad regem desciuisset.

Satis agere, quid propriè.

Vetus lectio, *satisque agerentur*. Scribo, *satisque agerent Romani.* Propria quædam & venusta eius verbi notio, in magnâ aliquâ & laboriosâ curâ. Sic idem scriptor, lib. XIX. cap. I. *Tum posteà complorantibus nostris omnibus, atque in sentinâ satis agentibus.* quem locum pariter libido quibusdam fuit deprauandi. Benè Glossæ, *satagit*, ἀγωνιᾷ.

Lib. II. cap. XXIII.

Quòd ancillam suam non inscito puellam ministerio, & facie non illiberali, coactus erat venumdare.

Illætabilis, vetus vox. Coniectura leuior in Plauto.

Restituo ex libris, *facie non illætabili.* Fortassis & in Plauti versu, Menæchmis: *Nam ex istoc spurcatur nasum odore illutibili.* scribendum, *odore illætabili.*

CA-

CAPVT XXII.

Serui publici apud Romanos. Eorum nomina, A regionibus, & A personis. Brutiani, Cyprij, Clodiani, Corneliani, Gelliani.

ROMANIS mos fuit, vt ex gente captiuâ plerumque seruos quosdam respublica sibi seligeret atque seponeret, ad varios vsus. Vt apud Liuium libro XXVI. *Serui publici, facti à Scipione.* Scipio victâ Carthagine nouâ, *Opifices ad duo millia hominum publicos fore populi Romani edixit. cum spe propinquâ libertatis, si ad ministeria belli enixè operam nauassent.* Et apud Polybium eadem de re: Τοὺς δὲ χειροτέχνας κατὰ τὸ παρὸν εἶπε, διότι δημόσιοι τῆς Ῥώμης εἰσίν. Mos vetus etiam in Græciâ. Idcò in palliatâ Plauti scriptum, cui index, Capteiuei. *Seruitus publica.*

Sed is priuatam illic seruitutem seruit, an publicam?

AEG. *Priuatam medici Menarchi.*

Duplex cognominatio talium seruorum. A prouincia. Eiusmodi seruos, vt distingui possent, à duplici ferè caussâ appellabant, A prouinciis, aut A personis. A prouinciis, vnde adducti; vt Brutiani, vt Cyprij. *Brutiani.* De Brutianis vide Agellium lib. x. cap. III. & Festum. parcam enim verba adscribere in re iam notâ. *Cyprij serui.* De Cypriis obseruo fortaslè primus, ex Dione lib. XXXIX. Κλώδιος, inquit, ἐπεχείρησε μὲν τοὺς οἰκέτας τοὺς ἐκ τῆς Κύπρου ἀχθέντας, Κλωδίους, ὅτι αὐτὸς τὸν Κάτωνα ἐκεῖσε ἐπεπόμφει, ὀνομάσαι. οὐκ ἠδυνήθη δὲ, ἐναντιωθέντος αὐτοῦ· καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπεκλήθησαν καίτοι τινῶν Πορκίους σφᾶς προσειπεῖν ἐθελησάντων. *Picentes & Lucani.* Idem de Picentibus & Lucanis tradit etiam Strabo libro v. in extremo: Νυνὶ δὲ κωμηδὸν ζῶσιν ἀφαιρεθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν πρὸς Ἀννίβαν κοινωνίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμεροδρομεῖν καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχθησαν, ἐν τῷ τότε δημοσίῳ, καθάπερ καὶ Λευκανοὶ καὶ Βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. *A personis.* A personis nominabantur, qui vicerant quíve adduxerant. Et in eâ appellatione quærebatur quasi honos. Ideò Clodius, in loco Dionis quem adduxi, ambitiosè contendit illos è Cypro seruos, à se Clodianos dici; quoniam ipse Catonem illuc misisset. *Clodiani serui.* Contrà Cato Cyprios dici maluit, spretis consiliis eorum qui ab eo dici volebant Porcianos. *Porciani.* Sic & Cornelius Sulla Dictator seruos proscriptorum ad decem millia publicauit, & à se dixit Cornelianos. *Corneliani.* Elegans Appiani locus libro I. Ἐμφυλ. Τῷ δὲ δήμῳ τοὺς δούλους τῶν ἀνῃρημένων τοὺς νεωτάτους τε καὶ εὐρώστους μυρίων πλείους ἐλευθερώσας ἐγκατέλεξε, καὶ πολίτας ἀπέφηνε Ῥωμαίων, καὶ Κορνηλίους ἀφ' ἑαυτοῦ προσεῖπεν. Ex quibus verbis hoc amplius apparet, eos seruos plerumque manumitti solere, & asseri in libertatem: sic tamen, vt nihilo secius officia quædam reipub. deberent, quasi liberti. Hæc de agnominatione seruorum quæ prędixi, non absurdè lucem dabunt verbis Ateij Capitonis apud Agellium lib. XIII. cap. XII. *Ateius Capito explicatus.* *Cùm à muliere quadam Tribuni plebis aduersus eum aditi, Gellianum ad eum misissent, vt veniret & mulieri responderet.* Nam Gellianum, vocat Tribunicium viatorem: quia tunc genus aliquot, credo, seruorum publicorum Gelliani, incertum à quo Gellio dicti. *Quid Gelliani, & inter eos dicti.* Eiusmodi seruis annua quædam resp. præstabat, ad victum & vestem. *Annua horum seruorum.* Plinius lib. x. Epist. *In plerisque ciuitatibus, maximè Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati vel in ludum, similiáq; his genera pœnarum, publicorum seruorum officio ministerioque funguntur, atque etiam vt publici serui annua accipiunt.* Tantum mihi fuit dicere super hoc nō planè protrito more. plura sententiæ non absimilis reperies apud C. V. Petrum Fabrum: cuius Semestria non compilo virum (nihil ignoti hominis gratiæ dabo) rari, constantis, & admirabilis cuiusdam ingenij, iudicij, modestiæ. *P. Fabri vera laus.* Dî faciant, vt ad id exemplum multi hodie scribant.

CAPVT XXIII.

De lictoribus eorumque origine, conditione, ministerio, & ritu Conlectanes accurata. Nonius in etymo eorum correctus, item Agellius. Lictores è libertis aut libertinis. ciues fuerunt, & ideò togati. Liuius correctus. Summotio propriè quid, & quomodo eâ vsi. Plinius explicatus, Cicero emendatus. Animaduersio quid. Assurgendum magistratui erat, caput aperiendum, equo descendendum, & curru. Ferrum ponendum. Tacitus explicatus. Praitio, qualis. è Liuio glossema ablatum. Quis Primus lictor, quis Proximus. Turnebi in eo error. Fasces lictorum. Mos eos ferendi, submittendi. Virga lictorum. Percussio solemnis ianuæ. Bacilli. Seneca correctus. Bacilli prælati municipalibus magistratibus. Quot lictores cuique fuerint.

SCITVM illud Ennij, quod non iniuriâ amo,

Moribus antiquis res stat Romana, virisque,

verum comperior etiam in litteris. quæ nec haberi hodie, nec tractari commodè possunt, absque notitiâ sit prisci moris. quâ nisi tinctus mihi lector est & imbutus: non purè & liquidè, sed quasi per nebulam intellegere eum optimos scriptores necesse est. Eâ gratiâ visum mihi hoc loco lictorum omnes ritus, quos sparsim memini legere, digestos proponere: & addere à me quidquid aut ad illorum lucem faciet, aut scriptorum. Gratiam si non ineo à doctis; certè à iuuentute. cui consultum ibo hoc genere scribendi, & simul dolori meo. quem ex patriæ non periculo, sed funere, iure capimus acerbum.

Dolet pudetque Graium me natum & piget: ait ille.

Prima lictorum origo, & etymon. Nonius correctus.

Origo lictorum à Romulo: exemplum, ab Etruscis: nomen à ligando. Nonius Marcellus, *Lictoris proprietatem à ligando dictam vetustas putat. ita enim antiquitùs carnificis officium fungebatur.* scribe aliâ sententiâ, *isti enim a. c. o. fungebantur.* Nam hoc monitum vult, antiquitùs carnifices Romæ non fuisse; & eorum vicem præstitisse lictores. quod verum testimonio prisci carminis, *I lictor, colliga manus.* Cum Nonio sentit Valgius Rufus & pleraque Grammaticorum pars. tamen miremur, quo flexu à ligando lictor. esset enim potiùs ligator. Sed moneo (vt in re grammaticâ paullò tenuiùs disseram) Ligo, ligere, & ligui, lictum, fuisse antiquis: vt Frico, fricui, frictum: Plico, plicui, plictum. vnde hodicque Perfricui, & Explicui, & similia plura. Inde igitur certissimè & ἀναλόγως Lictor. Non vidit hoc fortasse (venia dicto sit) Tyro Tullius: & ideò per ambages inclinat à Licio vel à Limo.

Quomodo à ligando lictor, subtiliter dictum.

Limus, cinctus publici seruis.

Licio enim transuerso (ait ipse apud Agellium lib. XII.) *quod limum appellatur, qui magistratibus præministrant, cincti erant.* Tyronis verbis & huic cinctui prælucet Isidorus. *Limus*, ait, *est cinctus quem publici habent serui: ita dictus, quia transuersas habet purpuras, id est, limas.* ita ibi lege. Iterùm, *Transuersa omnia antiqui limâ dicebant. Hinc & Limus vocabulum accepit, cingulum quo serui publici cingebantur obliqua purpura.* Sed & scriptores Gromatici siue Finales, Limitem in agris deducunt consensu à Limo, siue transuerso. Ab hoc licio in veteri formulâ sunt, *Furta per lancem & licium.*

Limes vnde dictus.

Lictorum quæ conditio.

Lictores quâ conditione fuerint, quæri potest: liberi, an serui? Dico, Liberi. eligebantur enim plerumque ex imâ Quiritium plebe. Liuius lib. II. *Quatuor & viginti lictores apparere consulibus, & eosipsos plebis homines: nihil contemptius, neque infirmius, si sint qui contemnant.* Valerius Maximus lib. IX. cap. I. *Gemellus Tribunicius viator, ingenui sanguinis, sed officij intra seruilem habitum deformis.* Taciti, & suprà paullo, tempore, etiam è libertinis aut libertis. Ea sententia verborum eius libro XIII. Annalium: *Quippe latè fusum id corpus* (libertos intellegit) *hinc plerasque tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conscriptas.* Ministeria magistratibus, id est, Lictores, Viatores, Accensi, Scribæ, Statores, Præcones. Sed & Tiberius Gracchus Tribunus, viatorem sibi legit è propriis libertis; nouo tunc more, & non optimi exempli. Eleganter Plutarchus: Ὁ μὲν Τιβέριος τῷ ἀπελευθέρῳ τινὶ προσέταξεν, ἀπὸ τοῦ βήματος ἑλκύσαι τὸν Ὀκτάβιον. ἐχρῆτο δὲ ὑπηρέταις ἀπελευθέροις ἰδίοις. Benè Plutarchus. Nam aliàs receptum non è propriis libertis sumi sed è seruis publicis, aut è plebe. Sed & togæ ius lictoribus fuit. ergo liberi, imò etiam ciues. Cicero in Pisonem, *Togulæ ad portam lictoribus præstò fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt.* Liuij tamen locus est, qui videtur adimere iis togas, libro III. *Quod autem istud imperium est, Decemuiri, quod teneatis? tectis ac parietibus iura dicturi estis? Non pudet lictorum vestrorum maiorem propè numerum in foro conspici, quàm togatorum, aliorumque?* Falsò. scribendum enim ibi, auctoribus libris, *quàm togatorum aliorum.* Ita ille ipse locus qui adimebat, iam addit. Paullatim tamen, vt Gracchus è suis libertis; sic alij sumebant è propriis seruis. Ni id fuisset; non posita hæc ab Antonio, Lepido, Octauiano III. viris lex esset: Μήτε δούλῳ μονομαχεῖν, μήτε δοῦλον ῥαβδουχεῖν. Notat Dio lib. LVI.

Libertos fuisse, non seruos.

Eligi solent è corpore libertorum. Tacitus explicatus.

Lictores togati, ideò ciues.

Liuius in eâ re correctus.

Lex Triumuiralis de lictoribus.

Officia & munia lictorum. Summotio, quid.

Munera lictorum præcipua, tria: Submotio, Animaduersio, Præitio. Submotio, & Submouere, proprium lictoribus verbum. Ideò Summotor aditus, pro ipso lictore positus Liuio. lib. XLV. *Assuetis regio imperio, nouum; formam terribilem, præbuit tribunal. summotor aditus, præco, accensus, insueta omnia oculis auribusque.* Fiebat cum strepitu & imperio quodam: cùm voce, manu, virgâ, locum facerent sequenti magistratui. Expressit scitè Liuius lib. VIII. vbi subitus in Curiam venit Papirius, *Repentè,* inquit, *strepitus ante curiam lictorum submouentium auditur: & ipse infensus aderat.*

Voce, manu, virgâ summouebant.

Non

Non solâ, inquam, voce. Disco ex Senecâ, epistolâ XCV. *Non est quòd tibi tranquillitatis tuæ fastidium facias, ille vel ille sub illis fascibus purpurâ cultus. non est quòd feliciorem eum iudices, cui submouetur, quàm quem lictor semitâ deicit.* vbi vetus, *quàm te quem l. s. d.* Ex Festo: *Matronæ à magistratibus non mouebantur, ne pulsari contrectarive viderentur, néve grauidæ concuterentur.* Pulsari, ait, & contrectari. sicut Appianus in eadem re, verberare. lib. I. Bell. ciuilium: Τὸν δὲ ῥαβδοφόρων τινὸς ὁδοποιοῦντος τῷ Κάτωνι, καί τινα τῶν ἐν ποσὶ πατάξαντος, ἕτερος ἐν τῷ στέρνῳ τὸν ῥαβδοῦχον ἐπάταξε. Latinus Pacatus in Panegyrico: *Tum longè populus arcebatur: nec otiosa viatoris manus plebem verbere submouebat.* Imò adeò virgam ad hunc pulsandi vsum gestasse lictores videntur: de quâ dicam statim. Inuidiosa igitur & superba hæc submotio censebatur: & illi, qui in magistratu asperè eâ vsi. Plinius in Panegyrico Traianum laudat, quod lictores habuerit quietos & silentes. *Neque enim,* ait, *stipatus satellitum manu, sed circumfusus vndique, nunc Senatu, nunc equestris ordinis flore, silentes quietosque lictores tuos subsequebare.* Benè & signanter, vt solet, Plinius. Quietos, ad pulsationem referens: silentes, ad vocem. Etiam Ouidius in Tristium lib. V.

Seneca correctus.

Submouendo manus non sine inuidiâ.

Plinius explicatus.

Ceditur & tectis: & quos prætexta verendos
Virgaque cum verbis imperiosa facit.

Magistratus enim circumscribit, quibus viam faciunt, inquit, Virga & Verba. Sic Cicero, in illâ quæ de cælo delapsa, epistolâ, ad Q. Fratrem, Octauium laudat: *Apud quem,* inquit, *primus lictor quiescit, tacuit accensus.* Et mox eumdem fratrem suum, qui iracundior naturâ & imperiosior, monet seriò vt moderatè vtatur hac submotione. *Sit lictor,* ait, *non suæ sed tuæ lenitatis apparitor: maioraque fasces illis præferant dignitatis insignia, quàm potestatis.* Vbi ausim equidem scribere, *Sit lictor* * *mansues; & tuæ lenitatis apparitor.* Vah, impudens? inquiet aliquis. Non sum. considera ductum litterarum: non nimiùm aberro. sententia certè egregia ex hac lectione efficitur; quæ ex vulgatâ, si quid ego sentio & sapio, nulla. Obseruabant autem diligentissimè lictores, vt submouerent personas infames, puta lenones, meretrices, id genus. credo, ne occursu, vt propriè dicam, obsceno maiestas populi principis contaminaretur. Seneca Pater in Controuersiâ II.

Item Cicero.

** Melius, è libro Fuluiani, lictor non seuerus, sed, quod post hac didici.*

Meretrices sorte submoueri.

lib. IX. inter excerpta Blandi ponit: *Maiestatem læsam dixissem, si tibi exeunti lictor è conspectu non summouisset meretricem.*

Sequitur Animaduersio. idipsum proprium in re lictoriâ verbum. Suetonius in Iulio, cap. LXXX. *Q. Maximo suffecto trimestrique Consule theatrum introeunte, cùm lictor animaduerti ex more iussisset.* Liuius libro XXIV. *Vt Consul animaduertere proximum lictorem iussit, & is vt descenderet ex equo inclamauit.* ex quo loco clarum, Animaduersionem verbis fieri solitam & clamore. Plinius in Panegyrico, *Vtriusque adhuc oculis paullò antè dimissi fasces oberrabant: vtriusque solemnis ille lictorum & prænuncius clamor auribus insederat; cùm rursus curulis, rursusque purpura,* &c. Comprehendebant hoc verbo, opinor, quidquid honoris venienti magistratui exhiberi solemne esset. vt Assurgere: Caput aperire: Equo aut curru descendere: Ferrum ponere, & si quid tale. Tangit quædam ex istis coniunctim Seneca Epistolâ LXX. *Si Consulem,* inquit, *videro aut Prætorem, omnia quibus honor haberi solet faciam: equo desiliam, caput aperiam, semitâ cedam.* ego, lucis caussâ, dicam de singulis separatim. Quòd Assurgerent; Suetonius docet in Iulio, c. LXXVIII. *Triumphanti & subsellia Tribunicia prætereunti sibi, vnum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse adeò indignatus est; vt proclamauerit, Repete ergo à me remp. Tribunus.* Moris enim vt non solùm priuati assurgerent, sed etiam minor magistratus maiori. Sic in Dione lego lib. XXXVI. ab Acilio Consule Sellam Luculli Prætoris confringi iussam: quoniam prætereunti sibi non adsurrexerat. At ille facetè alteram loris intentam reposuit: exprobrans consuli suspectam libertatem. Quòd Caput aperirent; præter Senecam, Plutarchus testis in Pompeio, cui venienti ait Sullam solitum assurgere, & aperire caput. videlicet quasi Imperatori. Et ad hanc historiâ pertinuit Sallustij fragmentum illud, *Quibus de caussis Sullam in victoriâ Dictatorem, equo descendere sibi vni, assurgere de sellâ, caput aperire solitum.* Loquitur enim ipse Pompeius. Quæri potest, quomodo caput aperuerint, si vulgò Romani erant capite intecto? Nam pilleum sanè aut petasum ritu nostro non ferebant. Eâ de re scribam plenè alio loco aut potiùs iam scripsi. Nam Saturnalibus meis exactus decimus mensis: nec aliud lucem eorum moratur, quàm tenebræ & nimbus

Animaduersio, quid.

Assurgendum erat magistratui.

Caput aperiendum.

Romani sine petaso aut pilleo.

Equo descendendum. huius belli. Quòd Equo descenderent, clarum ex Liuij, Valerij, Plutarchi historiâ de Q. Fabio. Etiam ex Dione; apud quem libro XXXVI. Pompeius descendere sibi equo Tigranem regem iussit per lictorem. Quod mitemur; auctor idem Dio, Seruilio Isaurico cùm forte obuius quidam equo non descendisset; re delatâ ad iudices, caussam satis idoneam visam hominis eius damnandi. Ea pertinacia erat prisci moris. Appuleius graphicè prorsus expressit hunc ritum habendi honoris, lib. III. Floridorum: *Si quem conspicantur ex principalibus viris, benè consultum, benè cognitum, quamquam opidò festinant; tamen honoris eius gratiâ cohibent cursum, releuant* (corrupta ea vox est & aliàs scribitur, *reuelant*: mihi non est ad manum medicina) *gradum, retardant equum, & illicò in pedes desiliunt: fruticem quem verberando equo gestant, eam virgam in leuam manum transferunt. itaque expeditâ manu adeunt ac salutant.* Similе fuit in curru. Festus: *Viri sedentes cum vxoribus in vehiculo descendere non cogebantur.* Quòd ferrum siue Gladium ponerent, nescio an vulgo notum sit; sed eruo ex Plutarcho, de Pompeij congressu & Tigranis: Ὡς δ' ἦλθεν, inquit, ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηΐου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Τιγράνης ἐπείθετο, καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀποδυσάμενος παρέδωκε. Item ex Xiphilino in Nerone. ad quem veniens Teridates rex, & iussus acinacem ponere, noluit: Ἀλλ', inquit, ἥλοις αὐτὸν τῷ κολεῷ προσέπηξε, *clauis eum vaginæ adfixit*. ritu non absimili ab eo qui in pleraque Italiâ hodie obtinet: in cuius opida cincti non admittuntur peregrini, nisi gladio ad vaginam funiculo aliquo, dicis caussâ, vincto. Inuenio eumdem discingendi ritum apud Tacitum lib. XV. Annal. *Rex proprius nuntius à Corbulone petierat, ne quam imaginem seruitij Teridates præferret; neu ferrum traderet. aut complexu prouincias obtinentium arceretur.* qui etiam addit de complexu: de quo, ad ipsum.

Corruptus Apuleij locus.

Curru descendendum.

Gladium ponendum.

Tacitus explicatus.

Præitio, quid sit. Tertium, Præitio. Ibant enim ante magistratum lictores, non gregatim aut confusè. non item bini terníve, vt quis suspicetur: sed singuli, & in lineam. Hoc seriò moniтum volo, quia non aliter est, vt capias, quis Primus, quis Proximus lictor. Ibant, inquam, singuli. Ex nummis Iunij Bruti: in quibus expressus hic ordo euntium lictorum: qui nummi in volumine, quod publicauit nuper Fuluius Vrsinus amicus noster, citra controuersiam Italiæ suæ flos. Item ex Fabianâ historiâ, quæ apud Valerium & Liuium. ita enim narrant, vt nisi de hoc ordine intellegi non possint. Valerij verba sunt lib. II. *Fabius à Senatu ad filium Consulem, Suessam missus, postquam animaduertit eum ad officium suum extra opidum processisse: indignatus quòd ex lictoribus vndecim nemo se equo descendere iussisset. plenus iræ sedere perseuerauit. Quod postquam filius animaduertit, proximo lictori, vt sibi appareret, imperauit.* Liuij sunt lib. XXIV. *Cùm obuiàm filius progrederetur, lictoresque verecundiâ maiestatis eius taciti anteirent,* [*non summouentes patrem*] *præter vndecim fasces equo præuectus senex, &c.* Verba, quæ adduxi Liuij bono. corrupta enim: & circumcidam in iis latens vlcus. Hæc *non summouentes patrem,* occultum, sed ineptum glossema sunt, tollenda, inducenda. Libet optimus mihi auctor, & res ipsa. Attende enim cor glossographi. Liuius ait lictores tacitos anteisse; ille addit, non submotum ab iis patrem. Quid? submotionis res hîc erat? Accedere pater filium debebat, vt legatus populi Romani. Is ergo submouendus à conspectu fuit? aut id postulabat filius? Falsum prorsus. non intellexit baburrus ille vim submouendi aut Liuij mentem. Taciti anteibant lictores, & passi patrem propiùs accedere vehentem in equo. In eo peccarunt: animaduertere debuerant, & clamare, Descende. Ex hoc igitur ordine facilè eruo, quis Primus, quis Proximus lictor. Primus, is qui anteibat & quasi ducebat agmen: Proximus, qui claudebat, & proximè aberat à magistratu. vnde etiam nomen. Ita intelleges priscum morem, qui apud Valerium lib. I. *Maximâ diligentiâ maiores hunc morem retinuerunt, ne quis se inter Consulem & Proximum lictorem, quamuis officij caussâ vnà progrederetur, interponeret.* Conniuere visa in hac re Turnebi diuina mens, dum adseuerat Proximum lictorem eumdé esse cum Primo. Apage. nec terram nec cælum tangit ea sententia. Primus lictor, ab ordine euntium, vt dixi, non à dignitate: cuius proprium munus, submouere. primus enim incurrebat in turbam. Cicero ad Q. Fratrem, *His rebus nuper C. Octauius iucundissimus fuit; apud quem Primus lictor quieuit, tacuit accensus.* Proximus, inter XII. postremus. cuius erat mandata à magistratu aut litteras accipere, & præstare ea quæ operæ familiarioris.

Singulatim præibant lictores.

Fuluius Vrsinus laud.

E Liuio glossema sublatum.

Quis Primus lictor.

Quis Proximus.

Maximi Turnebi aberratio.

Primi lictoris propria submotio.

Occultior Ciceronis intellectus.

Hic

Hic dignissimus, & quasi caput inter lictores: & haud dubiè is, qui alio nomine Summus lictor. Glossæ veteres, *Summus lictor*, ἀρχεραβδοῦχος. Mentio Proximi, apud Sallustium: *Hiempsal in opido Thumida fortè eius domo vtebatur, qui Proximus lictor Iugurthæ, carus acceptusque ei semper fuerat.* Apud Ciceronem, *Denique Proximus lictor, de quo sæpè iam dico, Sextus.* Vidimus & lapidem,

Summus lictor.

M. VALERIVS
ACHILLEVS. LI
CTOR. PROXIMVS
LAVRENS. LAVINAS.

Dixi munera lictorum: addam Insignia, & quæ cum insignibus munia coniuncta. Insignia eorum, Fasces & Virgæ. Fasces appellamus, bacillos aliquot teretes loro colligatos in modum fascis. quorum exemplar frequens in lapidibus & nummis. Eos bacillos ex vlmo fuisse antiquitùs, docere videntur Comœdiæ Plauti, non vno loco. Plinius tamen Betullam arborem terribilem ait magistratuum virgis: & nescio vniuersè id accipiendum, an ex verbis eius, de Galliâ tantùm. Italiæ sanè communior vlmus. Fascium inuentum Vetuloniæ Etruriæ vrbi adscribit Silius:

Lictorij fasces.

Ex vlmo, aut betulla, si fortè.

Origo fascium.

Mæoniæque decus quondam Vetulonia gentis,
Bissenos prima illa dedit præcedere fasces,
Et iunxit totidem, tacito terrore, secures.

Inde traducti Romam. Et fasces quidem hæserunt Romæ, non secures. P. enim Valerius nonfalsò Poplicola dictus, iniudiæ Consulum minuendæ, primus dempsit fascibus secures: quasi ne nimius ille terror delibaret aliquid de populari libertate. Ex eo tempore exsules vrbe Româ secures: ius tantùm suum in bello tenuerunt, & extra vrbem. Clarè Dionysius lib. IV. Βεβαίαν τε πίστιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς δημοτικῆς λαβεῖν βουλόμενος, ἀφεῖλεν ἀπὸ τῶν ῥάβδων τοὺς πελέκεις, καὶ κατεστήσατο τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις ἔθος, ὃ καὶ μέχρι τῆς ἐμῆς διέμεινεν ἡλικίας, ὅταν ἔξωθεν τῆς πόλεως γένωνται χρῆσθαι τοῖς πελέκεσιν, ἔνδον δὲ ταῖς ῥάβδοις κοσμεῖσθαι μόναις. Liuius lib. XXIV. *Lictores ad eum accedere Consul iussit. & quia in vrbem non inierat, protinus in campum* (Martium intellegit) *profectus: admonuit cum securibus sibi fasces præferri.* Vbi satis clarè eum morem agnoscit Liuius; libro tamen secundo, vbi oppportunè id poterat, verbo de eo admonere oblitus. Mirum ergo Appianum scribere lib. I. Bellor. ciuilium, Octauium in sellâ curuli sedisse, prætextâ indutum fascibus & securibus, quasi Consulem, cinctum. & id narret euenisse Romæ: Ἐπί τε, inquit, τῷ θεάτρῳ περιεκάθητο τὴν τῆς ἀρχῆς ἐσθῆτα ἐπικείμενος, ῥάβδων καὶ πελέκεων ὡς ὑπάτῳ περικειμένων. Ipse Octauius hoc peccauerit contra priscum morem, in tumultu ciuili; an per neglegentiam suam ira narrauerit scriptor Græcus, non dicam. Mos quidem non ambiguus est, vt quem Dionysius adfirmet perseuerasse ad suam ætatem. Excipio tamen ab hoc more Dictatorem, quotiens sine prouocatione creatus. Illi enim prælatæ secures etiam in vrbe. Auctor Dionysius lib. IV. & Liuius lib. II. Fasces igitur istos ante magistratum ferebant lictores. erectósne, an in humeris inclinatos? Censeam in humeris, suasus à Nummo Bruti in quo eâ specie cernuntur: sed & ab Hegesippo, libro V. excidij: *Habent & sacerdotia suos fasces, qui eleuantur non humeris, sed moribus, & attolluntur non virgarum proceritate, sed fidei altitudine.* vbi clarè de *Humeris*: etsi aliter etiam surrectos haud negem. Sed in eâ gestatione mos, vt si per viam maiori alicui magistratui occurrerent, statim submitterent fasces, &, honoris habendi caussâ, inclinarent. Ortus mos, vt videtur, ab eodem Valerio, qui primus summissis fascibus in concionem ascendit. *Gratum id multitudini spectaculum fuit* (ait Liuius) *summissa sibi esse imperij insignia confessionemque factam, populi, quàm Consulis, maiestatem vimque maiorem esse.* Summissis fascibus, id est, in terram depressis & ante pedes quodammodò deiectis. Errant qui in Liuio interpretantur fasces depositos, & abire iussos lictores. Plutarchus signanter scripsit, Αὐτὰς τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν παριών, ὑφῆκε τῷ δήμῳ, καὶ κατέκλινε. id est, submisit inclinauitque. Dionysius amplius aliquid addit ad hunc morem: solitum videlicet in eiusmodi occursu (si fortè extra vrbem vsu venisset) vt minor magistratus deponeret etiam secures. Verba eius lib. VIII. de Marcio Coriolano: Ἐκέλευσε τοῖς ὑπηρέταις ἀποθέσθαι τοὺς πελέκεις, καὶ τὰς ῥάβδους καταστεῖλαι. τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ ποιεῖν Ῥωμαίοις, ὅταν ὑπαντῶσι ταῖς μείζοσιν ἀρχαῖς οἱ τὰς ἐλάττους ἔχοντες. Nec terrâ solùm, sed mari seruata hæc submissio. Vnicum ad hanc rem locum Appiani inuenio lib. V. Ciuilium. vbi Antonij

Secures ademptæ fascibus.

Tantùm prelata extra vrbem

Liuius explicatus.

Appiani parũ cauta scriptio.

Dictatori soli intra vrbe summenda secures.

Modus ferendi fasces.

Mos submittendi fasces.

Et deponendi secures.

Idem ritus in nauibus.

tonij & Domirij Aënobatbi prætoriæ naues caſu ſibi obuiæ : Πλησίον τι ἦσαν ἀλλήλων ἤδη, καὶ αἱ ναυαρχίδες ἐκ τῶν σημείων ἐφαίνοντο, καὶ ἀλλήλαις προσέπλεον, καὶ τῶν ῥαβδούχων ὁ ἡγούμενος Ἀντωνίῳ κατὰ τὴν πρῷραν ὥσπερ ἔθος ἐστὶν ἑστώς, ὡς ὑπηκόοις ἢ ἐλάσσοσιν ἀρχόντων ὑπαντῶσι, προσέταξε καταλῦσαι τὸ σημεῖον· οἱ δὲ καθεῖλόν τε, καὶ τὴν ναῦν ἐς τὰ πλάγια τῆς Ἀντωνίου νεὼς παρέστρεφον. Vbi mos duplex. quòd ſignum prætoriæ nauis deponerent : & quòd lictores, ad ſpeciem imperij, ſoliti ſtare in prorâ nauis. Ab hoc ritu natum prouerbium, Submittere faſces: id eſt, cedere, & fateri ſe minorem, vſurpatum præter alios Ciceroni in Bruto. Addere hîc aliquid de diuiſione faſcium poteram inſtitutâ à Iunio Bruto: ſed res non obſcura; & pete, ſi voles, ab Agellio lib. II. Suetonio in Iulio, cap. XX. Liuio, lib. III. de X. viris.

Virga lictorum. Alterum inſigne lictorum, Virgæ. Nam præter faſces, videntur manu geſtaſſe virgam, duplici vſui: *Apta ad ſubmouendum,* & ad ſubmouendum, & ad ianuam tangendam. De virgâ lictorum in ſubmotione, Martialis:

—— nec ſuperba clamoſi
Lictoris abiget virga baſiatorem.

Et Plauto digna prodigus, non Plauti,

Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat, neu lictor verbum aut virgæ muttiant.

Et ad tangendas fores. In Ianuâ percutiendâ, Martialis:

Bis ſenos iubes en redire faſces
Nato Conſule: nobilique virgâ
Vatis Caſtalij domum ſonare.

Mos ille diffuſius explicatus. Nam quotiens magiſtratus ſuam aut alienam domum intraturus erat; lictor præcedens, virgâ fores percutiebat, quaſi ad ſignificandum eius aduentum. Liuius libro VI. *Fortè ita accidit, vt in Ser. Sulpicij Tribuni militum domo, ſorores Fabiæ cùm inter ſe, vt fit, ſermonibus tererent tempus: lictor Sulpicij, cùm is de foro ſe domum reciperet, forem vt mos eſt virgâ percuteret. cùm ad id moris eius inſueta expauiſſet minor Fabia, riſui ſorori fuit.* Plinius libro VII. *Cn. Pompeius, confecto Mithradatico bello, intraturus Poſidonij ſapientiæ profeſſione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit.*

Statius de Nuptiis Stellæ:

—— dum feruent agmine poſtes
Atriaque & multâ pulſantur limina virgâ.

** Atqui etiā Ammianus lib. XIV. ait Præfectum familiæ virgam dextrâ geſtaſſe.* Et ſanè eius moris reliquum veſtigium hodie in aulis magnatium: in quibus fores, per ſingulos ciborum miſſus, ab * Oeconomo, tereti baculo feriri ſatis notum eſt. Tale quid hæc virga. Ideò in Gloſſis ſcriptum, *Virgarius*, ῥαβδοῦχος. *Aliud virgam, aliud eſſe faſces.* Cum faſcibus confundi eam mihi non placet, nec ratio eſt: diſtinguit ſanè Appianus I. Ciuilium, in ſeditione Gracchanâ, Ῥάβδους καὶ ξύλα τὰ ἐν χεροῖν τῶν ὑπηρετῶν ἁρπάσαντες, &c. ait, faſces & virgas. *Bacilli, idē quod virga.* Cicero etiam has ipſas virgas nominare videtur Bacillos, lib. XI. ad Atticum. *Propiùs accedere, vt ſuadet, quomodo ſine lictoribus poſſum, quos populus dedit? qui mihi incolumi adimi non poſſunt. quos ego paulliſper modò cum bacillis in turbam conieci, ad Oppium accedens, ne quis impetus militum fieret.* *Manutij non vera opinio.* Nam quòd vir doctus ibi faſces intellegendos dicit: de ſummo pectore id dicit, & parum conſpectè. Verior ſententia: quia faſces illi laureati nimiùm incurrebant in oculos, & ad vitandam inuidiam in depreſſâ fortunâ; ideò, ait Cicero, remotis iis acceſſi, retinui ſolas virgas. Caſum quem Cicero metuebat, euênit Cæcinæ Conſuli apud Tacitum libro III. Hiſtoriar. & ſeditio militaris excitata, ſolùm propter conſpectos in partibus iam victis faſces. *Sed vbi Cæcina*, ait, *prætextâ & lictoribus inſignis, dimotâ turbâ, conſul inceſſit: exarſere victores.* & quæ ſequuntur. *Seneca corruptus & correctus locus.* Seneca eaſdem virgas nominat, libro I. De Tranquillit. cap. I. *Placet vim præceptorum ſequi, & in mediam ire remp. placet honores faſceſque non purpurâ aut aureis virgis adductum capeſſere, ſed vt amicis propinquiſque & omnibus ciuibus paratior vtiliorque ſim.* Vbi mendo manifeſto ſcriptum, *aureis*. Nam aureas eiuſmodi virgas fuiſſe, nemo dixit, ſcripſit, pinxit. Aſſentior libris aliquot qui legunt eiectâ eâ voce, *aut Virgis adductum.* Poterat etiam ſcribi litterâ additâ, *laureis virgis*: vt neget Seneca magiſtratum cupiendum, aut capiendum, per ambitionem & deſiderio triumphi. Nam in triumpho laurus in faſcibus; ac laureæ virgæ in manibus militum & triumphantis. *Virgæ ſiue bacilli præferebantur magiſtratibus colonicis.* Nec Romæ ſolùm in vſu hæ virgæ, ſed etiam in coloniis & municipiis, etſi vſu paullo diuerſo. Nam Duumuiris, *Ædilibus Quinquennalibus.* Ædilibus Quinquennalibus, Sexuiris, (qui magiſtratus colonici & municipales) lictores præibant non cum faſcibus, ſed cum nudis virgis aut bacillis. Appuleius lib. I. Mileſiarum: *Nam & lixas & virgas, & habitum prorſus magiſtratui conuenientem in te video. Annonam curamus, ait: & Ædilem gerimus.* Ædilem intellegit in Theſſaliæ Hypatâ, Quinquennalem Cicero in Rullum,

Nam

Nam primùm cùm ceteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi se Praetores appellari volebant.

IIII Duumuiri.

Deinde anteibant lictores non cum bacillis, sed vt hic Praetoribus anteeunt cum fascibus duobus. Ecce bacilli praeferri Duumuiris soliti loco fascium, qui ritus ne nunc quidem exoleuit in coloniâ Agrippinensi; vbi lixae, qui maiores Consules comitantur, oblongum teretem baculum gestant, insigne magistratus. At Campanae superbiae fuit, quòd illi fasces sumerent: vt apud Petronium pariter vanus ille Trimalcio, quoniam Seuir Augustalis, fasces poni sibi iussit, & quidem cum securibus. Ideò adolescens qui spectabat, *Et quod praecipuè miratus sum,* inquit, *in postibus triclinij fasces erant cum securibus fixi: quorum vnam partem* (legendum, *imam partem*) *quasi embolum nauis aeneum finiebat, in quo erat scriptum,* G. POMPEIO. TRIMALCIONI. VI. VIRO AVGVSTALI. Cur id praecipuè miratus? quia insolens scilicet, & praeter omnem morem.

Item Seuiri.

Petronius correctus.

Dixi de lictoribus quae sciui: addendum aliquid de numero, & quot fuerint cuique magistratui. Dictatori tribuunt vulgò XXIV. & is numerus apud Dionem, initio lib. LIV. scilicet quia duplex in eo imperium, ideò & insignia Consulis vtriusque. Appian. lib. 1. Ciuil. bellor. de Sullâ, Πελέκεις τε γὰρ ἐφέρετο, inquit, πρὸ αὐτοῦ οἷα Δικτάτωρι εἴκοσι καὶ τέσσαρες, ὅσοι καὶ τῶν πάλαι βασιλέων ἡγοῦντο. Er Plutarchus in Fabio narrat, Dictatorem eum cum XXIV. fascibus statim processisse in forum, vt populo vim ostenderet eius imperij. Huic tamen vulgatae sententiae pugnat Epitome Liuiana. in quâ claris verbis scribitur, lib. LXXXIX. *Sulla Dictator factus, quod nemo quidem vmquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit.* Id si verum: ergo omnes antè Dictatores XII. tantùm fascibus vsi. Ita vanus Plutarchus, qui Fabio XXIV. tradidit: vanus Appianus, qui eum numerum proprium censuit Dictaturae. Ego sanè hîc haereo. nisi si delendum id totum in Epitome, *quod nemo quidem vmquam fecerat.* tamquam à scioli cuiuspiam infaustâ & infestâ manu. Quidquid sit, eâ tamen parte peccat Appianus, quòd scribat regibus lictores fuisse XXIV. & inde exemplum traductum ad Dictatores. Peccatum largum. Liuius sanè, Dionysius, & quos ego viderim historici, consensu tribuunt XII. lictores regibus: vel à numero auium, inquiunt, quae Romulo regnum portenderant; vel exemplo ab Etruscis, quorum XII. populi creato regi singuli singulos lictores dabant.

Quot lictores, & quibus magistratibus. Dictatori XXIV.

Nodus in Epitome Liuiand.

Tollendi conatus.

Appiani clarus error.

Magistro equitum lictores sex fuerunt. Ideò notandum, quia Dionis vnicus locus, ex quo id haurimus. apud Larinos nulla mentio. Libro XLII. de M. Antonio, qui Magister equitum Caesari: *At Antonius,* inquit, (vertam enim eius verba) *si vestitum eius spectares, imaginem popularis status praeferebat: praetextâ enim vtebatur. item si lictores: non enim plures quàm sex habebat. At si gladium spectares, quo cingebatur, & multitudinem militum qui eum comitabantur; reuerà ostendebat regnum & imperium vnius.*

Magistro equitum, sex.

Consuli fuerunt XII. Praetori, sex. Tribunis & Aedilibus non lictores, sed Viatores. Quaestori, neutri. Varronis verba vide apud Agellium lib. XIII. cap. XII. Tamen Liuius Quaestori P. Sextio disertè tribuit lictorem lib. IV. in seditione militari: sed non, vt Quaestori. Praeerat enim castris, absente Consule.

Quaestori nulli.

Legatis etiam lictores, in prouinciis. Spartianus in Seuero, qui Legatus Proconsulis Africae: *In eâ legatione,* inquit, *cùm eum quidam Leptitanus, praecedentibus fascibus, ipse plebeius amplexus esset.* Mutasse tamen aliquid videtur Alexander Seuerus, & instituisse vt milites anteirent loco lictorum. Lampridius: *Apparitores denique nullos esse passus est. Tribunis aut ducibus, nisi milites, anteire noluit. iussitque, vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Ducem sex, ante Legatum decem.*

Legatis lictores.

Magistris etiam vicorum Romae, per certos dies, lictores bini. Instituit Augustus. vide Dionem lib. LV.

Magistris vicorum, bini.

Virginibus Vestalibus in publico semper vnus lictor. Instituerunt III. viri, Antonius, Lepidus, Octauianus. Narrat multis verbis Dio lib. LVI. quem adi, & Plutarchum cautè lege in Numâ, qui lictorem Vestalium referre videtur ad instituta Numae. Pertinet ad Vestales Vinitij locus, qui apud Senecam Patrem legitur in Controuersiâ, Sacerdos prostituta: *Procedente hac lictor submoueri videbitur: huic Praetor viâ cedet: summum imperium Consules cedent tibi.* vbi emendo, *lictor submouere iubebitur.* Lictore etiam ad hoc exemplum vsae Imperatorum aliquot vxores. Sed & Flaminius lictor, & Curiatus, nominati Festo.

Vestalibus, vnus.

Seneca Pater emendatus.

CAPVT XXIV.

Ausoniana aliquot emendationes. Lumen, de filiis eleganter dictum. Fastus Campanus, Ausonius quando Consul.

NAVI cursus mihi nuper Brugas fuit. vrbem, & à se, & à ciuium ingeniis inter primas Europæ nobilem. Sed ea nauigatio cùm parum ex voto mihi esset, flantibus ventis aduersis; & dies complures præter opinionem coleremus in naui: ad fallendum sedentarium illud otium, Ausonium arripui, qui casu tunc præ manu. Eum percurrens hæc sublegi: exigua, & digna fortassis illo, in quo nata, mari. In Parentalib. ad Cæcilium Arborium auum suum:

Amissum flesti post trina decennia natum.
Saucius extincto lumine cassus eras.

Lumen pro filio. Vana lectio; à vanissimo illo correctore Lugdunensi: cui non semel os verberat Scaliger. Scriptura vetus erat, *Saucius oclerno*. ex quo princeps ille Criticus, *Saucius ocle tuo*. Mihi tamen probabatur, *Saucius ac læuo lumine*. Bini liberi huic Cæcilio Arborio, Æmilius Magnus Arborius, & Æmilia Æonia Ausonij mater. Æmilium quia amisit, dicit eum poëta cassum lumine læuo: id est, alterum è duobus eum amisisse lumen. Honesta sanè locutio, similiter vsurpata Quinctiliano lib. VI. *Mihi filius minor quintum egressus annum, vt in malis agerem, prior alterum è duobus eruit lumen.* Nam liberi, parentum quasi oculi & lumen. Festus, *Orba est quæ patrem aut matrem, aut filios quasi lumen amisit.*

De claris vrbibus, Capua:

Mox vt in occasum vitiis communibus acti
Corruerent Pœni, luxu Campania festo.

Fastus Campani. Haud parum melior sententia, si legas, *Corruerunt, Pœni luxu, Campania fastu.* Hoc sanè ait, postquam communibus infecti vitiis Campani & Pœni perierunt; Pœni quidem luxu, Campani fastu: tunc illa potens Capua sic cecidit, vt nunc vix octaua. Hactenus enim sententia continens, & vno ductu legenda. Campana superbia, prouerbio innotuit.

De Fastis suis:

Hactenus adscripsi Fastos: si fors volet, vltrà
Adiciam. si non, qui leges, adicias.
Scire cupis qui sim? titulum qui quartus ab vno est,
Quære. leges nomen Consulis Ausonij.

Leue mendum versu tertio, sed quod momentum ad historiam habet. Scribe, *qui quartus ab uno est*. Nam Ausonius Fastos suos perduxit ad annum vrbis ∞. C.XXII. Ipse autem consul, collegâ Syagrio, (illo cui inscriptum Epigramma generis sui) ∞. C.XVIII. Clarum ergo cur titulum inspici velit à fine quartum. Ausonij versus de consulatu suo correctus.

CAPVT XXV.

Seruorum quæ propriæ olim vestes. Tunicatos primò fuisse. sicut & rusticos Romanos in coloniis, in municipiis. Plinius emendatus. Posteà serui pænulati. earum pænularum color rufus. Canusinatus, quid? Cuculli, Bardocuculli. Imperatorum serui aliâ veste. Ij albati, vel aurati.

IN ciuium veste quid fuerit, & quæ mutatio, dixi: nunc operæ mihi est, vt eamdem operam sumam in veste seruili. Tunica, communis Romæ seruorum vestis. in Plauti Amphitruone, Sosia loquitur, Tunica sola propria seruorum.

Imò equidem tunicis consutis huc aduenio, non dolis.

Seneca, De Breuitate vitæ, cap. XII. *Cùm videam quàm diligenter exoletorum suorum tunicas succingant, quàm suspensi sint quomodo aper cæsus à coco exeat.* Et qui hac parte non differebant à seruis, etiam rusticorum in coloniis & municipiis. Cicero in Rullum de Capuanis: *Iam verò qui metus erat tunicatorum illorum? in Albanâ & Seplasiâ quæ concursatio percontantium quid Prætor edixisset?* Rustici Romani tunicati.

Martialis:

Quos Faustine dies, qualem tibi Roma Rauennam
Abstulit? ô soles, ô tunicata quies?

Plinius lib. VII. Epistolar. *Quin ergo aliquando in vrbem redis? vbi dignitas, honor, amicitiæ tam superiores, quàm minores. Quousque regna vis? quousque vigilabis cùm voles? dormies quamdiu voles? quousque calcei? nusquam toga feriata? liber totos dies?* quæ ad hanc sententiam emendo, *quousque regnabis?* & statim, *quousque calcei nusquam? toga feriata?* Nam in municipiis, vt non togæ, sic nec calceorum vsus: quæ vestis vtraque forensis. Plinius emendatus.

Martialis:

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga,
Olidæve vestes murice.

Et in seruis hoc obtinuit antiquitùs. at temporibus Imperatorum qui luxus ad liberos

beros homines, idem pertinuit ad seruos. *Penula, vestis seruorum.* Non tunicæ ampliùs metæ, sed pænulæ in vsu seruorum. Seneca lib. III. De Benef. cap. XXVIII. *Quò te pænulati isti in militum quidem non vulgarem cultum subornati, quò,* *Item militum.* *inquam, te isti efferunt?* Quòd ait in militum cultum: hoc ideò, quia pænula vestis etiam militaris. Seneca de Benef. libro V. cap. XXIV. *Quendam ex commilitonibus Cæsari pænulam suam substrauisse.* Ab hoc ritu lucem Martiali do, in Apophoretis, Lemmate, *Canusinæ rufæ:*

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rufis.
Et placet hic pueris militibusque color.

Pueros eccè coniungit & milites, quia vtrique in pænulis rufis. Lana ad pænulas istas rufas laudatissima Canusij. Plinius, *Apulæ lanæ breues villo, nec nisi pænulis vtiles. Circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habent.* *Canusinati de pænulis.* Ideò Canusinati ἁπλῶς, serui nominati, qui pænulas indutui haberent huius coloris.

Martialis:

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Suetonius in Nerone, cap. XXX. *Numquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus.* Sed & in Galliis arbor quædam ad tingendas has vestes. Plinius lib. XVI. cap. XVIII. *Item vacinia, Italiæ in aucupiis sata: Galliæ verò etiam purpurea, tingendi causâ ad seruitiorum vestes.* Hæc in elegantioribus seruis: at vi- *Cuculli, vilium seruorum.* lioribus, per illam ætatem, frequens vsus cuculli.

Martialis:

Pullo Mænius alget in cucullo.

Lampridius in Elagabalo: *Tectus cucullione mulionico, ne agnosceretur.* Capitolinus in Vero: *In tantum vitiorum Caianorum & Neronianorum fuisse æmulum, vt vagaretur nocte per tabernas ac lupanaria, obtecto capite cucullione vulgari viatorio.* Nec dissimile, quod *Et Bardocuculli.* Bardocucullum Martialis appellat:

Gallia Santonico vestit te bardocucullo.
Cercopithecorum pænula nuper erat.

& alibi:

Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Obtinuerunt hæc in priuatorum hominum *Imperatorum serui discreti veste.* seruis. Imperatorij ministri veste videntur fuisse à vulgo secretâ: aut certè colore vestis. Nam viles seruorum, omnes pulli:

Martialis:

Lana quidem tristis, sed tonsis apta ministris:
Quales non primo de grege mensa vocat.

Honestiores, vt dixi, rutuli aut rufi: Cæsa- *Et albati.* riani verò, albi. qui color proprius libertatis, & ideò dignissimus. Suetonius in Domitiano, *Generum fratris indignè ferens & ipsum albatos ministros habere, proclamauit, οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.* interpretor non in togis albis, sed tunicis aut pænulis. Nam togam permissam seruis quî credam? In tunicis potiùs albis sicut Ædiles Quinquennales apud Iuuenalem; vt inter tunicatos aliquâ notâ eminerent, albati erant:

Sufficiunt tunicæ summis Ædilibus albæ.

inquit. Moderatior Domitiano Aurelianus, qui, vt Vopiscus ait, *Cursores eo habitu quo ipse habebat, Senatoribus concessit.* eo habitu, id est, albatos. Sed & auratæ vestes *Etiam aurati.* fuisse videntur Imperatoriis seruis. Lampridius in Alexandro, *Auratam vestem ministrorum nullus vel in publico conuiuio habuit.* Atque ita intellego quod Seneca scribit de Tranquil. vitæ cap. I. *Cùm benè ista placuerunt, præstringit animum apparatus alicuius pædagogij, diligentiùs quàm iam intra priuatum larem vestita, & auro culta mancipia.* Et in tunicis hoc aurum ex Ammiano lib. XXVI. *Stetit itaque subtabidus, nusquam reperto paludamento; tunicâ auro distinctâ, vt regius minister: indutus à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem.* Sed & chlamys seruis au- *Chlamydes seruorum.* licis fuit, ex Lampridij Alexandro, vbi Constantinum Imp. adfatur: *Et tu seruos eo loci habes, vt nec chlamyde vti iusseris, sed necessitatibus domesticis delegaris.*

CAPVT XXVI.

Glossemata aliquot non paruæ rei è Senecâ sublata.

ANNAEVS Seneca frequenter mihi in manibus est: vt ego sentio, non sine fructu. Siue enim doctrinam quæro; multa inuenio in ritibus priscis recondita: siue sapientiam, deus bone, quid ad mores & ad vitam, scriptum vmquam præclarius? Qualis ille, & quàm Romanus, *Senecæ laudatio.* vbique animus? quæ tela aduersum casus subministrat, & ipsam mortem? quomodo vitia eripit, inserit virtutes? Fatendum est. in cacumine Olympi montis constitutus mihi videor cùm illum lego: suprà ventos & procellas, supra omnes res humanas. Eò libentior hoc caput vtilissimo scriptori dabo: & vitia illi minuam, qui sæpè mihi, parens philosophiæ Romanæ.

Con-

Consolatione ad Polybium, in extremo:

[Hæc vtcumque potui longo iam situ obsoleto & hebetato animo composui: quæ si aut parum respondere ingenio tuo, aut parum mederi dolori videbuntur; cogita quàm non facilè Latina verba ei homini succurrant, quem Barbarorum inconditus grauisque fremitus circumsonat.]

Glossema pudendum. Vt Seneca hæc scripserit? verbis tam humilibus, tam ineptis? numquam factum. Quidquid adduxi merum additamentum est, ab Ixione aliquo librorum & Ægistho. A fine enim huius libri clare aliquid deest. id conatus fuit resarcire suis verbis sectarius iste veruex. At vide etiam cor ouiculæ? negat Senecæ vltrà succurrere verba Latina: credo, quia simile alibi legerat in Ouidij scriptis. Considera quæso, Lector: &, si Heraclitus es, ride.

In libello ad Gallionem De Remediis fortuitorum, initio:

Licet cunctorum poëtarum carmina gremium tuum semper illustrent, aliquando deliberans, hoc tibi opusculum pro accidentibus casibus dirigere curaui, quod non præsentes, sed posteri narrabunt. Vnde ergo primum incipimus? Si tibi videtur à morte. Ab vltimo, inquis, imò à maximo.

Ἁπλῶς ille prior liber fuit, ἀκέφαλος iste. Sed quomodo explerunt, dî boni? Non pannum in purpurâ, vt ait ille, magis conspicuum sit, quàm hic ad Senecam adtextus. Sententia tota ridicula: verba maculantia, barbara, sputca. Et non vidit hoc Erasmus, aut Pincianus? digni me hercule illi ipsi censoriâ notâ. Vilissimæ pecudis glossema est, totum illud quod scripsi, ad hæc vsque verba, *Vnde ergo primum*. Reliqua Senecæ esse clarum ex acumine ipso.

Iterũ glossema.

De Diuinâ prouidentiâ, cap. III.

Quantò magis huic inuidendum est, quàm illis quibus gemma ministratur, quibus exoletus omnia pati doctus [exectæ virilitatis aut dubiæ] suspensam auro niuem diluit?

Tertium. Simile, nisi fallor, glossema ad vocem Exoleti. ideò delendum.

De Tranquillitate lib. I. cap. I.

Placet cibus, quem nec parent familiæ, nec spectent, [non ante multos paratus dies, nec multorum manibus ministratus,] sed parabilis facilisque nihil habens accersiti pretiosive.

Quartum. Ea quæ conclusi lineis, nihil ambigo quin interpretamentum sint ad ea verba paullò breuius & concinnius dicta, *quem nec parent familiæ, nec spectent.*

Epistolâ XCVI.

Petis à me vt quod in diem suum dixeram debere differri, repræsentem, & scribam tibi.

Scribe, *quod in diem dixeram debere, repræsentem.* reliqua sunt à malâ manu. In diem debere, & Repræsentare, aduersa sunt: eâ metaphorâ à re pecuniariâ Seneca lusit. Quintum.

De Benefic. lib. VII. cap. XXI.

Pythagoricus quidam emerat à sutore phæcassia, [rem magnam,] non præsentibus nummis. Post aliquot dies venit ad tabernam redditurus, & cùm diu clausam pulsaret, fuit qui diceret, Quid perdis operam? sutor ille quem quæris elatus, combustus est.

Phæcassia, inquit, rem magnam. Quare rem magnam? nos scimus ita appellari Græcanicos calceos; & pretium eorum non plus tribus denariis, vt statim addit. Dico ego glossema esse imperiti alicuius Macei, ad Phæcassia vocem. quam ille non magis intellexit quàm Milphio Pænulum Plauti. Pleraque ex istis probasse olim me scio M. Antonio Del-rio (cum honoris & amoris caussâ nomino) clarissimo viro, & non ad hoc sæculum amico: cuius fides certa mihi fuit, rebus incertis. Sextum.

CAPVT XXVII.

Error communis in historiâ & Fastis de censu & lustro. Plutarchi peccatum, & eius caussa. Epitome Liuiana corrupta ostensa.

ADVERSVM Plutarchum mihi, optimum aliàs & sanctissimum scriptorem, hoc caput conceptum est: vel potiùs aduersum vanam opinionem, quæ ab illo capite in libros manauit & in vulgus. Eam tollam, argumentis ita certis:

Vt contrà quisquis sentiat, nil sentiat.

Creditur Iulius Cæsar, victâ Africâ, censum instituisse; & in eo reppetisse ciuium non plus centum quinquaginta millia. cùm tamen ante bellum ciuile, censa essent millia trecenta viginti. Plutarchus clatis verbis: Μετὰ δὲ τὰς θέας γενομένης τιμήσεως, ἀντὶ τῶν προτέρων δυοῖν καὶ τριάκοντα μυριάδων, ἐξητάσθησαν αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα: τηλικαύτην ἡ στάσις ἀπειργάσατο συμφορὰν, καὶ τοσοῦτον ἀνήλωσε τοῦ δήμου μέρος. id est: *Post spectacula verò, censu acto, pro trecentis viginti millibus ciuium, quot priùs fuerant, censi sunt in vniuersum centum quinquaginta millia. Tantam intulit bellum ciuile cladem, & tantam absumpsit populi*

puli partem. Et Epitome Liuiana, *Censum egit, quo censa sunt ciuium capita centum quinquaginta millia.* Hos duces sequuntur Fastorum hodie scriptores Sigonius & Onufrius Panuinus. Multi, vt video, in partibus: tamen aduersum eas omnes copias, veteres & nouas, confligam ego solus.

Assignatores Plutarchi.

Primùm an censum vllum legitimum egerit Cæsar, dubito: (non monuit id Suetonius, aut Dio:) non condidit certè lustrum. Si non lustrum, ergo nec numerum vniuersum ciuium in tabulas retulit, & in acta. Non enim id solet, nisi condito lustro. Vide omnes Liuij libros, integros & decurtatos: solemnis vbique hæc narratio, *Lustrum conditum, quo censa tot millia ciuium.* Quòd non condiderit lustrum: testis mihi extra suspicionem omnem & calumniam lapis, in quo Breuiarium Augusti. Ibi sic de se Augustus: IN. CONSVLATV. SEXTO. CENSVM. POPVLI. COLLEGA. M. AGRIPPA. EGI. LVSTRVM. POST. ANNVM. ALTERVM. ET. QVADRAGESIMVM. FECI. LEGI. QVO. LVSTRO. CIVIVM. ROMANORVM. CENSITA. SVNT. CAPITA. QVADRAGIENS. CENTVM. MILLIA. ET. SEXAGINTA. TRIA. O thesaurum repertum, non lapidem! Ecce, ait disertè Augustus XLII. annos elapsos ante illud suum, sine vllo lustro. Quomodo ergo Cæsar condiderit lustrum, vix sedecim antè annis? Discite ampliùs vos Fastorum scriptores, nullum lustrum Romæ conditum à L. Gellio & Cn. Lentulo Censoribus, ad hoc Augustæum. ita corruunt omnia illa vestra imaginaria lustra, quæ ex solis numeris Censorini corruptis, inseruistis. Sedeamus enim ad calculos. Augusti ille census incidit in annum vrbis DCCXXVI. At Cn. Lentulus & L. Gellius censores fuerunt anno vrbis DCLXXXIV. Vide quàm conueniat ratio; iustum interuallum est annorum XL. duorum. Tamen esto. lustrum & censum condiderit Cæsar: in re & in numero quàm fœdus Plutarchi error? Ait tantùm censa CL. millia ciuium, cùm ante bellum ciuile censerentur trecenta millia XX. Dupliciter peccat. primùm in numero, qui ante bellum ciuile. Trecenta, ait, XX. millia quomodo potest? Ego reperio iam ab annis vigintiquinque ante bellum ciuile, censa Romæ quadringenta quinquaginta millia ciuium, Lentulo & Gellio Censoribus. Is numerus quâ clade, tam subito imminutus? præsertim florentissimi populi R. rebus? Vide omnia lustra. adiectum semper aliquid ad numerum reperies, non detractum. Imò vetus codex Epitomes Liuianæ, lustro illo quod modò dixi, præfert non *quadringenta millia* L. sed *nongenta* L. Nec vlla hyperbole est, aut error. Auctus enim immaniter numerus ciuium, populis aliquot Italicis paullò antè ciuitate donatis. At ante donationē eam, vt anno DCXXXIX. reperio circiter ad quadringenta millia censa: quid ergo mirum, si nunc tantò amplius? Errat etiam in numero, qui post bellum. & cui sano persuadebit, tantùm superfuisse CL. millia ciuium? Attriuit multos bellum ciuile, fateor: num plures quàm bellum Punicum secundum? Atqui post tot clades populi, & tot infeliciter pugnatas pugnas censa sunt tamen C. XXVII. millia. vide Fastos. Denique quid tergiuersor? & cur non venio ad decretorium stilum? Hîc, ecce, omnis fons erroris. Iulius Cæsar cùm publicè & priuatim turbata omnia repperisset per bellum ciuile: non censuram, sed imaginem quandam eius sumpsit, ad sistendos & vinciendos labentes mores. Præfectus morum dici voluit & fuit. Eo iure non censum instituit. non, inquam, solemne illud opus: sed recensum. id est, examen & inquisitionem in eos qui iure aut iniuriâ vtebantur publico frumento. Repperit in confusione illâ rerum, numerum creuisse ad trecenta XX. millia: recidit, & reduxit ad sola centum quinquaginta. Suetonius clarè cap. XLI. *Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti trecentisque millibus accipientium è publico frumentum, ad centum quinquaginta retraxit.* Similia prorsus istis, Dio lib. XLIII. cuius verba posui supra, & nunc non repeto. Hic omnes ille census, quem egit Cæsar: hic numerus non ciuium omnium (nihil vanius:) sed tenuis tantùm & egenæ plebis, quæ è publico alebatur, & quam ideò hirudinem ærarij Cicero alibi dixit. At scriptori Græco, qui conniuentibus oculis ista legerat, obiectus error: & nata popularis illa sententia, ad inuidiam ciuilium bellorum. Simile in Epitome factum: in quam confidens quispiam nebulo intrusit illa verba de censu: à Liuio quidem, non scripta, non picta. Reipsâ quàm grandis numerus ciuium illâ ætate

Cæsarem non egisse censum.

Quot anni inter postremum liberæ reip. lustrum, & primum Augustaeum.

Vide Onufrium impedetè differentem, in Coment. ad Fastos A. V. DCLV.

Errat in numero Plutarchus.

Epitome Liuiana correcta.

Cæsar, non Censor, sed Præf. morum.

Recensus eius, non legitimus census.

Vide obiectus error Plutarcho.

ætate fuerit: facilè conîicimus vel ex censibus Augusti; qui omnes vltra quadragies centena millia, vt ex lapide illo clarum, quem publicauit amicus noster A. Schottus, suggetente Augerio Busbequio legato olim Byzantino.

CAPVT XXVIII.

Mos histrionius in baculis, quos manu tenebant. Suetonio data lux; Appuleio, & Ausonio. Correctus semel atque iterùm Suetonius.

In Suetonij Nerone videor obseruare motem veterem, cui, meo animo, interpretes non faciunt claram satis lucem. Faciam ego.

Cap XXIV.

Atque etiam in quodam Tragico actu, cùm elapsum baculum citò resumpsisset, pauidus & metuens ne ob delictum certamine amoueretur, non aliter confirmatus est, quàm adiurante hypocritâ non animaduersum id inter exsultationes succlamationesque populi.

Baculi in manu histrionum quales. Baculum intellegi volunt lauri ramum, quem vates & actores inter canendum manu tenebant: vnde ῥαβδῳδοὶ & σχεδῳδοὶ dicti Græcis. Et quin tale aliquid apud priscos Græcos fuerit, non eo negatum: paullò alitet tamen mos scenæ fuit, quem tangit Romanus sctiptor. Eum intellègere videor ex solius Plutarchi verbis, libello Περὶ παίδων ἀγωγῆς: quæ sic concepta: *Plutarchi notandus locus.* Οἱ δ' ἁμαξουργοὶ τροχοὺς πάνυ καμφθέντας, οὐδ' ἂν εἰ ἐβιάζοντο, τὴν ἐξ ἀρχῆς δύναιντο ἂν λαβεῖν εὐθύτητα. ὥς γε μὴν καμπύλας τῶν ὑποκριτῶν βακτηρίας ἀπευθῦναι ἀμήχανον. id est, *Rotas curruum cum labore curuatas, cùm omnia feceris, in pristinam rectitudinem non restitues: & incuruos histrionum baculos, in rectum reducere nulla vis possit.* Clarum enim ex eo, baculos aliquos inflexos fuisse, quos histriones, & præsertim saltatores, manu gestarent: siue ad concinnitatem aliquam motus, siue ad gesticulandum. Qui baculi etiam nunc in vsu eiusmodi nugis theatri apud Belgas, non sine vestigio prisci ritus. Nec è ligno solùm ij baculi, sed è ferro. Disco ex Appuleij Apologiâ alterâ, in Ruffinum quemdam *Suspectus Appuleij locus, in parte emendatus.* saltatorem fabularum: *Ingens indignatio animo oboritur. tune effeminatissime, tuâ manu cuiquam viro mortem minitaris? At quâ tandem manu? Philomelæ, an Medeæ? an Clytæmnestræ? quas tamen consultas, tanta mollitia animi, tanta formido ferri est, sine cludine saltas.* Emendo, *quas tamen cùm saltas.* Vox cludinis (incorrupta modò sit) propria fuisse videtur huic mimico ferro. Ad cum morem prorsus capiendus Ausonius: *Cludin. quid.* *Ausonius explicatus.*

Deceptæ felix casus se miscuit arti:
Histrio, saltauit qui Capanea, ruit.
In Canace visus multò felicior, ipsa
Quod non hic gladio viscera dissecuit.

Gladium illum saltatotium intellegit. Lucem hinc do abbreuiatori Dionis in Antonino Caracallâ: sub quo narrat Theocritum quemdam, olim scænicum, præpotentem fuisse: quem cùm dicto aliquo offendisset Titianus ptocuratot Alexandriæ, atque is stricto ferro è sede suâ in illum prosiluisset: ridens Titianus, Ὡς ὀρχηστὴς ἐποίησας, inquit, *Vt saltator fecisti.* In quo nihil dubito allusum ad hoc mimicum ferrum. Addam alia Suetonij, ne ventosum & inane caput.

In Tiberio, cap. LII.

Filiorum neque naturalem Drusum, neque adoptiuum Germanicum patriâ caritate dilexit: alterius vitiis infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remissioris que vitæ erat.

Metuo, vt aliquid desit. plenior certè, & quæ vtrumque membrum complectatur, lectio erit, *alterius virtutibus, alterius vitiis infensus.* Germanicum enim oderat, propter eximias virtutes: Drusum, propter vitia. *Correctus Suetonius.*

Cap. XLVII.

Paucorum Senatorum inopiâ sustentatâ, ne pluribus opem ferret, negauit se aliis subuenturum, nisi Senatui iustas necessitatum caussas probassent. Quo peracto, plerosque modestiâ & pudore deterruit.

Scriptum fuit à Suetonio, *Quo pacto plerosque.* at linea neglegentet litteræ p. indita, locum mox corrupit.

CAPVT XXIX.

Conlectanea de imaginibus. Qui nobiles apud Romanos: & è quo magistratu primùm imagines. Cicero correctus. Imagines quid fuerint, correctusque Ouidius. In atrio locari solitas, & in thecis. Mos eas aperiendi in die festo. Tituli imaginum: & emendatus Tibullus. Mos eas ferendi in funere.

De imaginibus quidquid dignum legi, conscribam: &

Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea inducitur ratis:

sic

ſic ego Electis eiuſmodi rerum, ad doctrinam veterem præibo iuuentuti.

Genetis apud Romanos diſctimen duplex. Alij Patricij, alij Plebeij. turſum ex vtriſque, alij Nobiles, alij Noui. Nobiles cenſebantur illi ſoli, quorum maiores magiſtratum ceperant, quique ius habebant imaginis ponendæ. Noui, quorum maiores vitam priuatam vixerant, & quibus imagines nullæ. Regum temporibus, & poſt Regifugium aliquot annis, penes ſolos Patricios magiſtratus erant: ideò & nobilitas. Poſteà, per contentiones Tribunicias, communicati cum plebe honores: ſimulque nobilitas & imagines. Imò non rarò ex eo, plebeius quiſpiam, nobilis ante patricium: vt Claudij Marcelli, vt Decij, Flaminij, Luctarij, & quæ aliæ è plebe familiæ plenæ honorum. Non enim ex genere, ſed ex imaginum multitudine omnis nobilitas: & imagines ex magiſtratu. Liuius libro primo: *Ancus Marcius nobilis vnâ imagine Numæ.* Idem libro XII. *Nec finem antè belli habituros, quàm Conſulem verè plebeium, id eſt hominem nouum feciſſent. Nam plebeios nobiles iam hiſdem initiatos eſſe ſacris, & contemnere plebem cœpiſſe, poſtquam contemni deſierint à patribus.* Suetonius in Veſpaſiano: *Gens Flauia obſcura illa quidem, & ſine vllis maiorum imaginibus, ſed tamen reip. non pœnitenda.*

Romanis, qui nobiles. — *Qui noui.* — *Plebeij nobiles quando cœperint.* — *Ex imaginibus omnis Romana nobilitas.*

Imagines, dixi, è magiſtratu. non tamen quouis, ſed curule. Quæſtura, Tribunatus, & qui alij inferiores honores, ius imaginis non dabant: dabat inter ordinarios magiſtratus, prima, curulis Ædilitas. Diſco ex Ciceronis verbis, libro quinto in Verrem, vbi loquitur de ſe Ædile: *Ob earum rerum ſolicitudinem atque labores, fructus illos datos, antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, ius, imagines ad memoriam poſteritatemque prodendam.* Scribe potiùs, *ius imaginis.*

Imagines, ex quo magiſtratu. — *Ciceronis emendatio.*

Hæ imagines non aliud fuerunt, quàm expreſſa corporis effigies humerorum tenus, è cerâ. Dico, humerorum tenus. non enim corporis totius erant, ſed capitis atque vultus. Plinius lib. XXXV. *Expreſſi cerâ vultus ſingulis diſponebantur armariis.* ait diſertè, vultus. Cicero in Bruto, cui ab hac obſeruatione lux: *Ex quo, tamquam ex ore imago, exprimatur.* Addidi item, è cerâ. Idque adeò verum, vt vulgò eas nobilium imagines poëtæ appellent Ceras. Iuuenalis:

Imagines, non totius corporis. — *E cerâ ſolita fieri.*

Tota licet veteres exornent atria ceræ.

Et Ouidius; in cuius verbis priſca labes, lib. I. Amorum:

Ouidius correctus.

Nec te decipiant veteris quinquatria ceræ:
Tolle tuos tecum pauper amator auos.

quam amoueo, & lego, *veteri cincta atria cerâ.* Nam lena eſt, quæ monet puellam ne ſe pulchris aut nobilibus vulget; ſed tantùm diuitibus & peculiatis. Imagines autem iſtæ in atriis. Seneca: *Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus: animus eſt qui facit nobilem.* Idem Conſolatione ad Polybium: *Vides omnes has imagines, quæ impleuere Cæſareum atrium: nullâ non harum aliquo ſuorum incommodo inſignis eſt.* Martialis:

In atriis ponebantur.

Atriaque immodicis artat imaginibus.

Valerius libro V. cap. VIII. *Prudentiſſimoque viro ſuccurrebat, effigies maiorum cum ſuis titulis idcircò in primâ ædium parte poni ſolere, vt eorum virtutes poſteri non ſolùm legerent, verùm imitarentur.* Prima enim ædium pars, Atrium. Seneca de Benefic. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ ſuæ longo ordine & multis ſtemmatum illigata flexuris in parte primâ ædium collocant.* Alij malè, *parte ſummâ.* Auſonius:

Hos ille Serum veſte contexi iubet,
Hos cælat argento graui:
Ceris inurens ianuarum limina,
Et atriorum pegmata.

Imagines igitur iſtæ ex cerâ. ideò benè monui olim in hoc Ouidij verſu, lib. VI. Faſtorum:

Ouidius iterùm correctus.

Vidimus ornatos, ærata per atria, pictâ
Veſte triumphales occubuiſſe ſenes.

legendum, *cerata per atria.* Æris in atriis nulla mentio, at frequens cerarum. Statius tamen opitulari vulgatæ lectioni videatur II. Thebaid.

——læto regalia cœtu
Atria complentur. ſpecies eſt cernere auorum
Comminus, & viuis certantia vultibus æra.

Quamquam & ſic nulla mihi religio reſcribere, *Certantia vultibus ora.*

Collocabantur autem ordine in ligneis thecis, ſiue, vt Plinius appellat, armariis. Libro XXXV. *Expreſſi cerâ vultus ſingulis diſponebantur armariis, vt eſſent imagines quæ comitarentur gentilicia funera.* Auſonius in verſibus quæ ſuprà, pegmata maluit dicere. Ex thecæ diebus feſtis aut lætioribus tantùm aperiebantur; aliàs, vt videtur, clauſæ.

Imagines in thecis.

Cicero pro Sullâ: *Domus erit, credo, exornata, aperientur maiorum imagines*. Vopiscus in Floriano: *Tantùm illud dico, Senatores omnes eâ lætitiâ esse elatos, vt domibus suis omnes albas hostias cæderent, imagines frequentes aperirent, albati sederent, conuiuia sumptuosiora præberent*. Apud Senecam patrem Triarius, lib. VII. Controu. VI. *Indicit diem festum, aperiri iubet maiorum imagines, cùm maximè tegendæ sunt*. Et hoc est quod Polybius lib. VI. scribit, has imagines publicis sacrificiis proferri, & magnificè ornari. Cui curæ haud dubiè olim præfectus Atriensis.

Titulus, siue Index imaginis. His imaginibus subscripti Tituli, siue Indices honorum & rerum in magistratu quoque gestarum. Plinius: *Tabulina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum.*

Tibullus:

Non tua maiorum contenta est gloria famâ,
Nec quæris quid quaque index sub imagine dicat.

Emendatus Tibullus. Ita emenda. Nam intellegit hunc Indicem, quem Liuius ferè Titulum appellat, & sæpè queritur ab eo corruptam historiæ fidem. Vt lib. IV. *Minutium apud quosdam auctores transisse à patribus ad plebem, vndecimumque Tribunum plebis cooptatum, inuenio. sed ante omnia refellit falsum imaginis titulum paucis antè annis lege cautum, ne Tribunis collegam cooptare liceret.* Libro VIII. *Vitiatam memoriam falsis imaginum titulis reor, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque, fallente mendacio, trahunt.* Libro X. *Cuius imaginis titulo, Consulatus, Censuraque & triumphus æquo animo legetur: si pontificatum vel auguratum adieceritis, non sustinebunt legentium oculi?* Valerius libro IV. cap. IV. *Plurimorum ac maximorum operum prætexto titulum imaginum suarum amplificauit.* Ad hunc titulum, Taciti locus pertinet, lib. XVI. *Obiectabatque Cassio, quòd inter imagines maiorum, etiam C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam*, DVCI PARTIVM.

Imagines ad funera. Vsus præcipuus earum imaginum, vt in funere nobilium ferrentur.

Propertius:

Nec mea tunc longâ spatietur imagine pompa.

Liuij Epitome XLVIII. de Lepido: *Præcepit filiis lecto se strato sine linteis, sine purpurâ, efferrent. imaginum specie, non sumptibus nobilitari maximorum virorum funera solere.* Et exempla vulgò apud scriptores. Ratio ferendi in oblongis perticis erat siue hastis, vt fercula solent triumphorum. Ideò Feretra ea dixit Silius libro X.

Non coniux, natíve aderant, non iuncta propinquo
Sanguine turba virùm: aut celsis, de more, feretris
Præcedens prisca exequias decorabat imago.

Dio Cassius adfirmare videtur, non ferri solere imagines eorum qui relati in deos: ambigo de eâ sententiâ, & scripsi quædam libro IV. Epistolicarum. Illud mihi certius, si quis turpi & immani crimine damnatus esset, damnari etiam & frangi eius imaginem solere, nec in exsequiis ferri. *Damnatæ imagines & fractæ.*

Iuuenalis:

Frangendâ miseram funestat imagine gentem.

Tacitus lib. II. *Cotta Messallinus, ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur, censuit.*

CAPVT XXX.

Spartianus, Capitolinus, Lampridius, & Vopiscus emendati: item Trebellius Pollio. locus hominis mimi illustratus. Coctilia, quid. Adclamatio Senatus solemnis, Omnes. alia plura.

SCRIPTORIBVS Cæsareæ historiæ, qui redacti in vnum corpus, non sine suspicione scalpelli, lucem aliquam à me dabo, forsan & medicinam.

In Capitolini M. Antonino, in extremo,

Crimini ei datum est, quòd adulteros vxoris promouerit, Tertullum, & Vitilium, & Orfitum, & Moderatum ad varios honores: cùm Tertullum etiam prandentem cum vxore deprehenderit. De quo mimus in scenâ, præsente Antonino, dixit, cùm stupidus nomen adulteri vxoris à seruo quæreret, & ille diceret, Tertullus. & adhuc stupidus quæreret, respondit ille: Iam tibi dixi, Tertullus dicitur.

Iocus latet hominis mimi. Res autem sic se habet. quærebatur nomen adulteri: seruus ter reperitò dixit, Tullus, Tullus, Tullus. Iterùm quærebat alter: & subdidit allusione ad hunc Tertullum, Iam dixi ter, Tullus dicitur. Ex ambiguâ pronunciatione facilè collectu, Tertullus Ita ergo scribe in Capitolino, *& ille diceret ter, Tullus.* & pòst, *dixi ter, Tullus dicitur.* *Iocus in pronunciatione.*

In

In Spartiani Seuero:

Uxorem tunc Martiam duxit, de quâ tacuit in historiâ vitæ priuatæ, cui posteà in imperio statuas collocauit.

Tatius Cyrillus historicus. Placeret mihi. *de quâ Tatius in historiâ.* Tatius Cyrillus eorum temporum scriptor fuit: nominat eum & imitandum sibi proponit Iulius Capitolinus, in Maximinis, sub initium.

Ibidem:

Opera publica præcipua eius exstant, Septizonium, & thermæ Seuerianæ. Eius denique etiam ianuæ in transtiberinâ regione, ad portam nominis sui.

Iani, quid. Scribo, *Eius denique etiam iani*. Iani dicti transitiones peruiæ, quales multas Domitianus exstruxit. Suetonius, Cicero, & alij.

In Trebellij Pollionis Claudio:

Et hunc tamen quidam historici laudare conati sunt, & ridiculè quidem. Nam Gallus Antipater ancillariorum, & historicorum dehonestamentum principium de Aureolo sic habuit: Venimus ad Imperatorem nominis sui.

Pater ancillariorũ. Puto eum scripsisse, *Gallus Annius, pater ancillariorum* non ignotâ phrasi, vt Pater elegantiarum, & similia.

In Lampridij Alexandro:

Consules quoscumque vel ordinarios vel suffectos creauit, ex Senatus sententiâ nominauit, sumptum eorum contrahens, & nundina vetera ex ordine instituit, vel dies vel tempora.

Glossema deletum. Ego nihil ambigo quin hæc, *vel dies vel tempora*, glossema sint ad vocem *nundina*: ideò delenda. Sententia autem videtur, Alexandrum restituisse priscum morem comitiorum de Trinundino.

Ibidem:

Fecit Romæ Curatores vrbis XIV. *sed ex Coss. veros, quos audire negotia vrbana cum Præfecto vrbis iussit.*

Ex consulares viri. Lego, *sed ex consulares viros*. Sunt autem hi curatores, qui à Sexto Rufo & Victore ponuntur in quaque regione vrbis bini, aucto scilicet posteà numero.

In Hadriano Spartiani:

Post Quæsturam acta Senatus curauit, atque ad bellum Dacicum Traianum familiariùs prosecutus est.

Scribendum, *Traianum in familiaribus.*

Ibidem:

Equitauit ambulauitque plurimum, armisque & pilo se semper exercuit.

Pali exercitium. meliùs, *palo*. Nam intellegit exercitium, Palaria, Vegetio dictum. Iuuenal. *Quis nescit, aut quis non vidit vulnera pali?*

In M. Antonino Capitolini:

Tantum autem honoris magistris suis detulit, vt imagines eorum aureas in Larario haberet. ac sepulchra eorum additis hostiis & floribus semper ornaret.

Fortasse, *annuis hostiis*.

Ibidem:

In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæserunt: ipsius, velut manu, capiti Martis aptata est.

Elucescet hic mos, si leges *coronas*: &, *iacentibus*. Martis statua in puluinari erat, vt solitum: in eam detractas sibi coronas Salij iaciebant. *Mos iaciendi coronas.*

In Ælio Pertinace:

Nam pater eius tabernam coactiliariam in Liguriâ exercuerat.

Sudant interpretes in coactilibus istis eruendis. ego scribi censeam, *coctiliariam*. Coctilia videntur appellasse carbones ligneos semiustos, aptos ad ignem. Vt in Claudio *Coctilia.* Pollionis: *Ligni cottidiam pondo mille, si est copia; sin minus, quantum fuerit, & vbi fuerit, coctilium cottidiana batilla quatuor.* Quid coactilia sint, scio; & legi in Glossis, *Coactiliarius*, πιλοποιός: sed non id munus exercitum patri Pertinacis, verùm aliud illud, quod dixi. Ecce Capitolinus ipse, in principio: *Ælio Pertinaci pater libertinus Ælius Successus fuit: qui filio cognomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quòd pertinaciter eam rem gereret, imposuisse fatetur.*

Ibidem:

Cùm ad Senatum venisset, & cellam curiæ iussisset aperiri, neque inueniretur aditus, in templo Concordiæ resedit.

Meliùs, *neque inueniretur æditus.*

In Tacito Vopisci:

Hac oratione & Tacitus ipse vehementer est motus, & totus Senatorius ordo concussus. Statimque acclamatum est: Omnes omnes in Decium ad campum Martium, ibi comitiale tribunal ascendit.

Locus corruptus; nec mederi potuit peritissimus Turnebus, qui legit: *Omnes illicium ad campum.* & adfert nescio quid de illicio apud Varronem: quod hîc, nihil ad Bacchum. Scribo ipse, *Statimque acclamatum est, Omnes, omnes. Inde itum ad campum.* Satis certa ea lectio: etiam mos ille acclamandi in communi consensu Senatus, Omnes. *Turnebi acumen aberrat.* *Acclamatio Senatoria, Omnes.*

Suprà, in Actis Senatus: *Tacite Auguste, di te seruent. Deinde omnes interrogati praetereà, qui post Tacitum sedebat Metius Nicomachus in hæc verba differüit.* emendo, *Deinde, Omnes. Interrogatus praetereà*. Trebellius Pollio, in Valerianis: *Quæ cùm essent sæpiùs dicta, addiderunt omnes, atque ita discessum est.* scribe, *addiderunt, Omnes*. Notanda igitur iuuentuti ea solemnis & quasi legitima forma acclamandi, quam reperies etiam alibi. Hæc leuia: quis negat? at quàm leuiores illi, qui reges sibi videntur, in vnâ aut alterâ simili notâ? Capita iis tota explet corrupta vna vocula aut littera: & principium cùm leges, censebis, munere deûm, venisse nouum medicum, qui crus fractum obligare possit Æsculapio ipsi. Iam verba, quàm nitida, quàm composita! quasi tessellæ omnes in pauimento. Quid dicam, nisi Cæcilianum illud? O tristes ineptias! Mihi in hoc genere, duo curæ, Breuitas & Veritas: alterum secutum me scio, alterum assecutum. Faue, mi Lector.

FINIS.

APPROBATIO.

Hunc Iusti Lipsij laborem sine tædio ob variam eruditionem perlegi, & sine vllâ Catholicæ fidei offensâ studiosis communicari & euulgari posse iudico.

VValtherus vander Steeghen,
S. Theol. Licentiatus.

INDEX

INDEX CAPITVM.

CAPVT XX.

In Suetonio selectiora aliquot loca. Qualis lex Iulij fuerit, concepta de matrimoniis. Eloquentia Cæsaris. De Iano clauso, accurata disceptatio.

CAPVT XXI.

Agelliani complures loci. Cautus, quid. Macrobius correctus. Leges Flaminicæ emendatæ. Item Cato. Priscæ locutiones repositæ. Glossemata aliquot sublata.

CAPVT XXII.

Serui publici apud Romanos. Eorum nomina, A regionibus, & A personis. Brutiani, Cyprij, Clodiani, Corneliani, Gelliani.

CAPVT XXIII.

De lictoribus eorumque origine, conditione, ministerio, & ritu Conlectanea accurata. Nonius in etymo eorum correctus: item Agellius. Lictores è libertis aut libertinis. ciues fuerunt, & ideò togati. Liuius correctus. Summotio propriè quid, & quomodo eâ vsi. Plinius explicatus, Cicero emendatus. Animaduersio quid. Assurgendum magistratui erat, caput aperiendum, equo descendendum, & curru: ferrum ponendum. Tacitus explicatus. Prætio, qualis, è Liuio glossema ablatum. Quis Primus lictor, quis Proximus. Turnebi in eo error. Fasces lictorum. Mos eos ferendi, submittendi. Virga lictorum. Percussio solemnis ianuæ. Bacilli. Seneca correctus. Bacilli prælati municipalibus magistratibus. Quot lictores cuique fuerint.

CAPVT XXIV.

Ausonianæ aliquot emendationes. Lumen, de filiis eleganter dictum. Fastus Campanus. Ausonius quando Consul.

CAPVT XXV.

Seruorum quæ propriæ olim vestes. Tunicatos primò fuisse. Sicut & rusticos Romanos in colonijs, in municipijs. Plinius emendatus. Postea serui pænulati. earum pænularum color rufus. Canusinatus, quid? Cuculli, Bardocuculli: Imperatorum serui aliâ veste. Ij albati, vel aurati.

CAPVT XXVI.

Glossemata aliquot non paruæ rei è Senecâ sublata.

CAPVT XXVII.

Error communis in historiâ & Fastis de censu & lustro. Plutarchi peccatum, & eius caussa. Epitome Liuiana corrupta ostensa.

CAPVT XXVIII.

Mos histrionius in baculis, quos manu tenebant. Suetonio data lux; Appuleio, & Ausonio. Correctus semel atque iterùm Suetonius.

CAPVT XXIX.

Conlectanea de imaginibus. Qui nobiles apud Romanos: & è quo magistratu primùm imagines. Cicero correctus. Imagines quid fuerint, correctusque Ouidius. In atrio locari solitas, & in thecis. Mos eas aperiendi in die festo. Tituli imaginum: & emendatus Tibullus. Mos eas ferendi in funere.

CAPVT XXX.

Spartianus, Capitolinus, Lampridius, & Vopiscus emendati: item Trebellius Pollio. locus hominis mimi illustratus. Coctilia, quid. Adclamatio solemnis in Senatu, Omnes. alia plura.

IVSTI

IVSTI LIPSI ELECTORVM

LIBER SECVNDVS.

IN QVO MIXTIM RITVS ET CENSVRÆ.

IVSTI LIPSI
ELECTORVM
LIBRI SECVNDI
CAPVT PRIMVM.

Lampridij obscurioris mendi locus elautus. Qui Trossuli: & de Principe iuuentutis. E Senecâ glossula sublata.

BELLA mihi visa, non nego, emendatio nostra Lampridiani loci: in quo labes altior & occultior, quam nec eruar nec eluat mihi quiuis. Ait de Commodo, in eius vitâ:

Decimoquarto ætatis anno in collegium sacerdotum adscitus est. Cooptatus inter tres solos Principes iuuentutis, cùm togam sumpsit.

Quæro qui isti tres Principes; quos inter Commodus adscitus quartus? Morem veterem scimus ab ambitione Augusti, designandi & nuncupandi Principes iuuentutis eos, qui in proximâ spe ad Imperij successionem. Scilicet vt ipse Imperator veteri exemplo & nomine, Princeps Senatus: sic isti, proximum titulum fruebantur Principum iuuentutis. At præter Commodum, quis tunc eâ spe aut gradu? Nemo. nedum vt tres vnà alij, quod nego factum vmquam in Romanâ re aut cogitatum. Caius quidem & Lucius Cæsares, Principes iuuentutis sub Augusto: sed nempe fratres. nec tamen scio planè an temporibus & annis iisdem. Cetera exempla, quæ varia & multa, conuenient dumtaxat in vnum. Denique esto. mos & ius fuerit creandi plures: quæ tamen hæc dictio aut adiectio, *tres solos*? Itáne solos? An denos igitur aliquos creari vis aut vicenos? Nugamenta rerum verborumque, quæ correctione tollo, & reduco ad serium verumque sensum. *Cooptatus inter trossolos*, siue *trossulos*. Rem ipsam dixi. Nam Trossuli, equites: & titulus ille prius ordinis huius. Censores enim olim in lustri conditione ordinumque recensu, quem primum honoris & virtutis caussâ in primo ordine legebant: is Princeps Senatus. quem primum item in ordine secundo, is Equitum: sed recepto tamen nomine, Iuuentutis Princeps dicebatur. Re-uerà enim Equites, Iuuenes, descriptione Seruianâ: & quia statim à togâ virili, in hoc ordine fas censeri. Prius è Liuio clarum, libro XLII. in oratione Persei ad Macedonas suos: *Equitatum Romanum, quo inuictos se esse gloriabantur, fudistis. Equites enim illis, Principes iuuentutis, equites seminarium Senatus.* Alterum è scriptoribus passim, & è Dione definiente etiam annos: Καταλέγεσθαι δὲ ἐς τὴν ἱππάδα ὀκτωκαιδεκέτεις. ἐν γὰρ ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ μάλιστα ἥ τε τῶν σωμάτων εὐεξία, καὶ ἡ τῶν ψυχῶν ἐπιτηδειότης διαφαίνεται. id est: *Legendi autem in Equitem, qui octodecennes. Nam in hac ætate & corporum habitudo maximè, & animorum promptitudo iuxtà apparet.* Mens igitur Cæsarei scriptoris, Commodum sumptâ virili togâ, relatum in Equites: & quidem Principem eius ordinis, vt solet, honestè dictum. Atque hæc sine obice. illud turbet fortasse musteos Criticos, quòd vetustior vox Trossulorum, quàm pro Lampridij æuo. Errabunt. Nam vetus quidem illa vox, & ante Ciceronem, fateor: sed quæ post-æuo refloruit iterùm sub Principibus & velut reuixit. Nam & Seneca ecce minimè sectator aut repertor verborum fugientium, eâ bis vsus in hac Equitum siue Iuuenum notatione. In Epistolis: *O quàm vellem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in viâ diuitibus; cursores, & Numidas, & multum ante se pulueris agentem!* Vbi opportunè glossematium amolior, *Diuitibus*: ad vocem *Trossulis* à benignis illis patribus parum peritè adiectum. Idem Seneca iterùm: *Quid ergo? idem faciam quod trossuli isti & iuuenes? Benè mecum agitur, si hoc vnum senectutem meam dedecet.* Quem locum si totum inspicis, opponi eam vocem Senibus clarè

Marginalia: Princeps iuuentutis, gradus ad imperium. — Inter Trossulos cooptari, siue equites. — Princeps Senatus à censore lectus: item Iuuentutis. — Equites, iidem cum iuuenibus, vulgarâ quadam vsurpatione. — Anni equestris ordinis propij. — Deleta superuacua vox è Senecâ. — Trossuli pro iuuenibus.

claré videbis. At quòd veteribus Trossuli dicti Equites, è Plinio, Festo, Varrone iam alij monuerunt: & tibi promptum, Lector, cuius memoriæ cymbam, vt sic loquar, non decretum mihi onerare obuiâ istâ merce.

CAPVT II.

Quis locus honestior priscus, dexter an sinister? illum videri. Refutatus vir doctus, qui nuper aliter sensit, & scripsit. Quid sit Latus tegere: quid Exteriorem esse, quid Interiorem. Scriptores aliquot explicati, Sallustius in cursu emendatus.

IMPROBVM hoc caput, in quo bellum mihi cum meo ciue. sed bellum imbelle tamen, sine sanguine aut funere: & qualia *Aduersus Io. Goropio Becano.* vtinam hæc Belgarum! Sententiam & morem nouum præiuit nobis nuper vir doctus in suâ Hermathenâ, de loco dextro & sinistro. adseruit validè plerisque gentibus sinistrum locum honestiorem habitum: etiam Romanis. Tela quibus id expugnatum iuit, breuiter (nam ipse diducit & dila- *Rationes eius ordine positæ. Prima.* tat) sunt ista. Ait primò: Senibus & ætate grandibus honestissimum locum adtributum in sessu siue incessu, nemo ambigit: tributus autem illis medius aut sinister: honestissimus post medium iste igitur. Ab Ouidio firmamentum quærit:

Et medius iuuenum non indignantibus ipsis
Ibat, & interior, si comes vnus erat.

Interior enim, inquit, sinisterior, vel Seruio interprete in illud Virgilij,

—— ad saxa surgeret
Interior. ——

Secunda. Ait secundò: Pallanti apud Virgilium omnes honores habentur, vt hospiti, vt auxiliatori, vt regio nato. ille autem ipse in medio semper aut ad sinistram collocatur à seruantissimo rituũ poëtâ. confi: igitur quod prius. De loco medio, ecce:

—— ipse agmine Pallas
In medio, chlamyde & pictis cõspectus in armis.

De sinistro autem:

—— Pallasque sinistro
Adfixus lateri.

Tertia. Ait tertiò: Suetonius idem clare exprimit in Teridate: cùm in Nerone scribit: *Teridatem perductum in theatrum ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit.* Hoc, inquit, contumeliæ fuit, non honoris: depreciando Teridati, non attollendo, & iure. quis enim regem supplicem collocatum censeat, supra Principem generis humani? Indignior igitur locus dexter. Denique post tela hæc *Plures alia mixtim, à moribus aut naturá.* auctoritatum, machinas etiam admouet rationum. Dextra in nobis manus nata defendere. hanc qui tegit, significat sese tutorem defensoremque nostri esse, & vt custodem. at qui custodit, vilior eo quem protegit. ideoque meritò locatus ad dextram, vt partem viliorem. Sed & Auspicia quæ bona, sinistra dicuntur, & Græci cùm ἄριστα, optimum dicant, ἀριστερὸν ab eo siue Sinistrum formarunt, præstantiam hanc spectantes & bonitatem. Denique natura ipsa nónne id vociferatur & clamat? quæ collocauit cor nobis ad sinistram, illum vitæ fomitem, illum fontem sanguinis: quid, nisi vt dignissimum membrum sedem haberet in dignissimâ hominis parte?

HAEC illa argumenta, vt ipse aliique *Refutata ea omnes ordine.* putant firma, solida: quæ euertere mihi tamen posse videor non magno nisu. Nasonem in primâ acie ponit qui senem facit iste *Ad primã responsio.* interiorem, id est sinisteriorem ex Seruij mente. Mi homo erras. abnuo tibi interiorem id valere: & quid huius rei sit, clarius mox dicam eùm stabiliam mea. At Seruius. Quid ille? non ego Seruij huius seruus: quem deliria quædam mage maiora scio delirasse. Et Virgilij sanè alia mens est. Quem ipsum cùm aduocas in aciem secun- *Ad secundam. Dux agminis in medio.* dam, pugnas seriò an ludis? Pallas, inquis, in medio agmine. Fateor. sed in suo agmine, idque vt dux & imperator. Quis hîc honoris istius, vt sic dicam, togati & ciuilis adspectus; aut quæ comparatio ad alium, siue altiorem siue minorem? Nullã. mos militiæ exprimitur saltem, qui obtinuit plurimùm inter gentes. Sed idem illi Æneæ etiam ad sinistram. Quid ais? valere hoc à re vis? ego ad me trahebam, & iure. Cessisse enim Pallantem Æneæ censeo, vt seni, vt regis magni filio, denique vt deâ nato. Tu quid contrà? flectis vaniter & intorques: & tamen cùm omnia feceris, fateri debebis aut aduersum tibi esse hunc testem, aut incertum. Hunc igitur mittamus. ecce tertię aciei *Ad tertiã.* robur, Tranquillum: qui omnia, credo, nobis tranquillabit. Ille ait Teridatem collocatum Neronis latere dextro. O varum acumen! Quis tibi dixit, depressionis caussâ id factum à Nerone, non sublationis potiùs? Tuus sensus: sed sine adsensu nostro. Ego enim probabiliter contrà sentio, & Neronem omnes honores Teridati habuisse autumo, vt peregrino, (& inprimis hoc loci & temporis) vt nouo & à se facto regi. Et me-

cum,

cum, scio, sentient omnes ij quibus purior
Ad mixtas rationes. sensus. Iam rationes quas adducis, quàm
non ratæ? stipulæ & paleæ sunt: quæque
non ferent primum examinis mei ignem.
Dextra promptior & robustior. Dextra manus apta defensioni. Bonum fa-
ctum, bonum dictum. & ideò igitur præ-
stare eam meritò Sinistræ volumus, vt ha-
biliorem, vt fortiorem: & qui ad hanc loca-
tur, locari ad digniorem. Tu nescio quid
aliter hîc inuoluis & perplexaris: quod, va-
pulem, si satis cepisti ipse. At Grammatici
etiam ita sentiunt. Túne ad hæc castra? sed
te repellunt, & illi ipsi litteratores Græculi
De etymo vocis Græcæ. ἀριστερὰ cum bono omine & nomine dicta
sarentur, etsi in re mala. nimirum κατ' εὐφημισ-
μὸν quemdam, vtrique linguę non ignotum.
Non igitur rei dignitatem ex verbo isto ad-
iicies, non ex illorum mente quidem: potiùs
delibabis. Ecce enim tibi ex illa ipsâ corte,
qui ἀριστερὰ, τὰ μείονα interpretetur, & δεξιὰ, τὰ
σωστικά. quàm non ad tuam mentem, vides.
Sed Auguria etiam captas, & iam vaticina-
Auguria sinistra bona, à sinendo. ris. Sinistra, inquis, censent optima. Scimus
pridem, ô bone, & eius rei caussam: scimus
tamen & hoc, gentes quasdam fuisse, quibus
auspicatoria dextra. Sed quid superstitionē
Contra minutas has rationes, minuta alia. hanc mihi ingeris? quæ si locum habet vbi
sessionis ciuiliter res aut itionis: cur non re-
ligionem tibi regero, meliori iure? In deo-
rum adoratione ad dextram se vertebant:
**Licet addas, receptas locutiones in re lautiâ: dextro Hercule, Mercurio, &c.* melior illa igitur. In mensâ, in *dextram
potum circumferebant: melior illa igitur.
Sed bonâ & Belgicâ fide, quid hæc firman-
dæ caussæ aut infirmandæ? Quin rem tange
potiùs: & omitte digladiari in vmbrâ, aut
cum vmbris. Iam tango, inquis, & quidem
Cor cur homini ad sinistram. letaliter in ipso corde. Hoc enim ad sini-
stram. Nonnihil dicis, fateor: sed vide quàm
facilè protelem hoc telum. Rem nudam in
situ hoc adspicis, non eius veram caussam.
Dignitatis enim esse vis: commodi autem
est & fructus. Nam vt capias, prudens ille
conditor & dispositor Deus cor in pleroque
omni animali medium esse voluit, sine flexu
in dextrum aut sinistrum. scilicet vt scaturi-
go illa sanguinis, spirituum, vitæ, à parte
mediâ pertineret & se diffunderet ad fouen-
das & irrigandas æquiter omnes partes. In
homine tamen paullum id aliter est, & in-
clinat vergitque sinistrorsum. quid ita? pro-
uido idipsum & magno consilio, quod ex
Aristotele non vltrà te celabo. Ait Naturæ
ille germanus alumnus: Ἔστι δὲ ἡ καρδία τοῖς
μὲν ἄλλοις ζῴοις κατὰ μέσον τοῦ στηθικοῦ τόπου· τοῖς δ' ἀν-
θρώποις εἰς τὰ εὐώνυμα μικρὸν παρεγκέκλιται, πρὸς τὸ
ἀνισοῦν τὴν κατάψυξιν τῶν ἀριστερῶν. Pulcherrimè,
verissimè. nec aliud hîc, quàm arcanum Pro-
uidentiæ opus: quæ benigno quodam &
miseranti respectu cor propiùs Sinistram
admouit, vt vitalis ille calor subsidium è
propinquo ferre posset, & vegetare malam
rigentemque partem. Μάλιστα γὰρ τῶν ἄλλων
ζώων ὁ ἄνθρωπος ἔχει κατεψυγμένα τὰ ἀριστερὰ, vt
idem Sapiens addit. Hæc vides quàm sint *Post refutationem, argumenta quæ a me sunt.*
ad tuum stomachum: quæ tamen si inge-
ris & dimittis, reuomas & refundas neces-
sum est fallacem illum primæ opinionis
succum. Sed tua tela quoniam satis euitaui,
& quidem solo amictu: præbe te paullùm
certiori ferro, &

Aspice num mage sit nostrum penetrabile telum.

Nam pro loco dextro ita pugno. Valerius
mihi (bono quidem omine) in principiis. qui *Auctoritas Valerij.*
de Tiberio honores omnes Druso fratri
exhibente: *Præcepit etiam dextrâ in parte
Prætorium ei statui, & Consulare & Imperato-
rium nomen obtinere voluit: eodemque tempo-
re & fraternæ maiestati cessit* (oro quid his
verbis clarius?) *& vitâ excessit.* Plutarchus *Ex Plutarchi.*
in Bruto: Μετὰ ταῦτα περὶ τάξεως αὐτοῖς λόγος
ἐγίνετο, τῶν φίλων παρόντων, καὶ Βροῦτος ᾐτεῖτο
Κάσσιον αὐτὸς ἡγεῖσθαι τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ὃ δι' ἐμπειρίαν
ἢ ἡλικίαν μᾶλλον ᾤοντο Κασσίῳ προσήκειν. Satin' vt
his quoque verbis clarè dextrum cornu præ-
fertur sinistro, idque in aspectu honoris?
Ades & tu Suetoni, vt pugnem verbis è Ti- *Secunda Suetonij.*
berij cap. VI. *Dehinc pubescens, Actiaco trium-
pho, currum Augusti comitatus est sinisteriore
equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore
veheretur.* Nihil certius, quàm prælatum
in hac sessione Marcellum: qui & ætate Ti-
berio maior (anni vnius, vt obseruo) & qui
ad imperij spem ab auunculo iam admo-
tus. Idem in eodem Tiberio cap. XXV. nar- *Tertia eiusdem.*
rat eum, Libonem, quem suspectum no-
uitatis habebat, ad colloquium quidem ad-
misisse, sed ita *vt dextram obambulantis vel-
uti incumbens, quoad perageretur sermo, conti-
neret.* Vtrum in hac ambulatione dignio-
rem censes, Tiberium an Libonem? Non
dubiè illum. Atqui is ad dextram Liboni
ambulauit, eamque pressit & innixus est
suâ sinistrâ. Intorqueo etiam missile Sallu- *Quarta Sallustij.*
stij lacerto. qui in Iugurthino: *Sed Hiempsal
qui minimus ex illis erat, ignobilitatem Iugur-
thæ, quia materno genere impar erat, despiciens,
dextrâ Adherbalem adsedit. at medius ex tri-
bus, quod apud* (lego insitâ copulâ, *quod &* *Iug. obiter correctum.*
apud. nam certè scimus de medio loco ob-
tinuisse etiam Romæ, ne apud Numidas
tan-

tantùm censeas) *Numidas honori ducitur, Iugurtha foret. Dein tamen vt ætati concederet, fatigatus à fratre vix in alteram partem transductus est.* Et examinata ea verba vulnus tibi imprimunt satis altum. In solenni hoc consessu regum res ita constituta ex more, dextrâ Adherbal consideret, medius Iugurtha, sinister Hiempsal. Turbauit per ferociam iste, & superbè transiit ad dextram. Primus igitur locus medius, proximus dexter. Quin poëta etiam Sulmonensis à me, in hac pugnâ: ambiguè, primo adspectu; certò & fidenter, si intueare.

Quinta vndeq. Libro IV. Metamorph. de Perseo:

Dis tribus ille focos totidem de cespite ponit.
Læuum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo:
Ara Iouis media est. mactatur vacca Mineruæ,
Alipedi vitulus, taurus tibi summe deorum.

Mineruam enim apertè supra Mercurium collocat: idque apertum ex ratione victimarum, quam addit. Sicut & Hecaten siue Dianam, supra Iuuentam, istis versibus, lib. VII.

Sexta vnde.

——statuitque aras è cespite binas,
Dexteriore Hecates, at læuâ parte Iuuentæ.

Ratio pro loco dextro, firma. Sed quid velitor? ecce falarica grandis quæ te necat. Nemo ambigit, quin latus claudere, tegere, eius sit qui vilior quique honorem defert. Exempla clara. Valerius: *Alexander, Ephestione sibi latus tegente, ad Darij necessarios venit.* Horarius:

Visne tegam spurco Damæ latus?
Iuuenalis:
Diuitis hic serui cludit latus.

Quid sit latus tegere. Atqui latus tegere, est esse ad sinistram: vilior hæc igitur. Hoc disertè doceo è Suetonij & Eutropij compositis locis. Ait ille in Claudio: *Aulo Plautio ouationem decreuit. ingressoque vrbem obuiàm progressus, & in Capitolium eunti, & inde rursus reuertenti, latus texit.* Ait iste in re eadem: *In amicos tam ciuilis, vt etiam Plautium virum nobilem, qui in expeditione Britannicâ multa egregiè fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & Capitolium conscendenti læuus incederet.* Et vidésne quod alter ait latus tegere, hunc appellare & exprimere Incedere læuum? Quo fuco aut fumo obscures tam claram lucem? Sed & Oppius De bello Alexandrino: *Eoque ipso die, inquit, meridianâ horâ cùm in basilicam iret, quidam Minutius Silo cliens L. Racilij, libellum, quasi aliquid ab eo postularet, tradidit. deinde post Racilium (nam is latus Cassij tegebat) quasi responsum ab eo peteret, celeriter dato loco cùm se insinuasset, sinistrâ corripit eum, dextraque bis ferit pugione.* Vbi latus Cassio Racilius tegit, non dubiè minor, cùm ille alter prouinciæ eius Præses. Hoc ipsum est, quod vocabant Exteriorem esse. Horarius non ambiguè: Quid Exteriorem & Interiorem esse.

——nec tamen illi
Tu comes exterior, si iusserit ire recuses.

Exterior enim ibi sinisterior, vt vetus interpres verè notat. Et contrà Interior, is qui dexter. Hæc mens Ouidij est (redeo enim ad maiori luce perfundendum primam tuam iniectionem) illo versu:

Ibat & interior si comes vnus erat.

Sed quare Exterior ille, hic Interior dictus? Quæ caussa eius dictionis. quæ caussa huic sermoni? Hærent viri docti, interque eos magnus Tumebus. Putat vel à Turnebi opinio. Circo ductum: quia qui dexter est, interiore flectit gyro; qui sinister, exteriore: vel à naturâ, quia, inquit, proximior cuique & interior est dextra pars, remotior sinistra. Sed mihi expeditior ratio in mente, & fortasse verior: quam pandam. Nostra, vera propior. *Interiorem* enim arbitror à situ dici. quia in deducendo aut comitando non æquabiliter iuerunt, & pari velut iugo: sed honestior præibat leuiter, proximè adhærente altero, & latus velut claudente. Ideò ille *Interior*, hic Exterior, alter alterius respectu. Nec dissimulo in quibusdam membranis (Giselinus me docuit) Ouidianum illud legi, *Ibat & anterior*: planè hoc nostro sensu. Atque hic in honore verus vetusque Romæ mos: quem non temerè migrarunt item aliæ gentes. Nam quod Xenophon de Cyro tradidit, solitum eum amicos locare ad suam læuam, vt cordi propiores: nouum & illi vni proprium est: & tamen si attendis, non honoris, sed adfectus. nec id trahendum ideò ad morem totius gentis. In Turcis tantùm aliter esse fateor. quos honestiorem hodieque habere locum læuum, docuit me non æquus arbiter Augerius Busbequius, scientissimus harum rerum. Caussam illi dant, quia eam partem gladius honestet: & qui ad dextram, obnoxium eum habeat & subiectum alterius manu; sinister contrà, eum expeditum En caussas non caussas, militares, imò barbaras, & dignas eâ gente. Ar pro dextro loco, pugnat uobis Natura ipsa. Ea meliora omnia & fortiora dextra fecit: & Plinius vniuersè nec vanè scripsit, *vires dextrâ parte esse maiores.* * Aristoteles item benè Διὰ τὸ τὴν κίνησιν εἶναι ἐκ τῶν δεξιῶν, καὶ ἰσχυροτέραν διὰ τοῦτ' εἶναι τὴν φύσιν τῶν δεξιῶν. Et res visus-

Cyri aduersa hunc communem morē ratio.

Etiā apud Turcas.

Argumēta pro nobis à Naturâ.

* III. De partib. animal. cap. IX

visusque adprobat. & in corpore hoc humano, hepar splene melius: & è renibus, testiculis, manibus, pedibus, potiora omnia dextra. Caussa, quia calidiora. Aristoteles: τῷ μέσῳ θερμότερα τὰ δεξιά. & de sinistris scribit contrà; τὴν φύσιν τὴν τῶν ἀριστερῶν ὅλως ὑγροτέραν εἶναι καὶ ψυχροτέραν. Sed & mouere atque agere Dextri est, moueri & pati Sinistri. Idem * Sophus: Κινεῖν πέφυκε τὸ δεξιόν, κινεῖσθαι δὲ τὸ ἀριστερόν. Possem in hanc sententiam plura (bibimus enim & nos naturæ & Sophiæ illos fontes:) sed abstineo. quia non reuerà istæ Herculis sagittæ, quibus expugnemus hanc Troiam. Rituum antiquorum res est: qui ab vsu potiùs quàm ratione spectandi, & testimonijs quàm argutijs firmandi. Tu mi popularis, etsi mortue, tamen salue: & scripta hæc à me certò scito,

*Libro περὶ ζώων πορείας.

Non tam certandi studio, quàm propter amorem.

Placet enim nobis acre ingenium tuum. multa & recondita lectio: etsi iudicium requirimus interdum.

CAPVT III.

Agellij compluria loca emendata. Imitus, Aduerbium. Canalicola. Fama minuens. Plautus correctus. Sol meridies. Oscæ compellationes. Erucius Clarus Præf. vrbi. Ignauiones. plura alia non è circulis vulgarium correctorum.

AGELLII non vno loco tenebrosas Noctes, illustriores reddere minari multi: & nuper etiam ego. Adeo seriò, vt liber iam apud Typographum esset: & vota concepta pro hoc partu. Cùm ecce audio in Galliâ & Germaniâ viros doctos esse, qui idem moliti imò iam emoliti conatu magno. Itaque destiti; librum recepi; & solemne illud meum seruaui, vt ne lucis meæ caussâ luminibus obstruerem alienæ famæ. Non enim ita ego eius sitiens: & si sim, patent vnde hauriam alij fontes. Quia tamen ne nunc quidem clamatum toties Hylam hunc videmus: quid nocuerit proprias quasdam argutias nostras (nam quæ è libris sunt credo indubiè obseruata alijs) referre in hoc caput? Nam vt maximè etiam illis in mentem & stilum ista venerint: tamen vt Plato ait, δὶς γὰρ καὶ τρὶς τὸ καλὸν ῥηθῆναι οὐδὲν βλάπτει.

Lib. XVII. cap. X. vbi insignis illa comparatio, Phauorino iudice est, Virgilianæ Ætnæ cum Pindaricâ: in nostro carpendo hæc leguntur:

Virgilius autem dum in strepitu sonituque verborum conquirendo laborat, vtrumq; tempus nullâ discretione factâ confundit. Atque ille Græcos quidem fontes imitatus ignes eructare, & fluere amnes fumi & flammarũ fulua & tortuosa volumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos amnes, luculentè dixit.

Ad quę insistas iure. Quis enim hic ille qui Græcos fontes imitatus? Virgilium censeas. falsò. nusquam hæc enim in eius versu, quæ subdit. Pindarum igitur? ridiculum. quomodo Græcum conuenienter dixeris imitari Græcos? quomodo sermo ipse satis lautus & Latinus, Imitari Græcos fontes? Nam eos sanè nemo imitatur, sed sumit ex ijs, haurit, delibat. Nec refello pluribus. tu me duce hæc scribito: *Atque ille Græcus quidem, fontes imitus ignis eructare.* Imitus, vt Stirpitus, Radicitus, Medullitus. & respondet ad verbum illis Græcis Pindari; τοῦ πυρὸς ἁγνόταται ἐκ μυχῶν παγαί. Sed & statim corrige, *quasi quosdam igneos angues.* quod interpretandis illis Dircæi vatis facit, ἁφαίστοιο κρουνούς: imagine audaci sanè & verè poëticâ, & quæ mihi blanditur.

Vox erudita. sed proba. imitus.

Igneos angues.

Libro IV. cap. XX.

Qui iurabat cauillator quidam & canicula & nimis ridicularius fuit.

Non canis hîc, nõ canina facundia satis apta. Ioci enim nudi res est, sine vllo morsu. Valdè libens & ad ingenium Geniumque veterascentem Agellij legam, *& canalicola.* Ita enim dicti olim homines forenses, dicaces, ἀγοραῖοι; quia ad canalem crebri. Festum vide in eapse voce, & Plautum Curculione.

Canalicolæ qui.

Lib. I. cap. II.

Dissertationum Epicteti digestarum ab Arriano primum librum.

Imò hæc quæ subijcit, hodieque leguntur in Arriani libro secundo cap. XIX. Sic igitur corrige: nisi si alia tunc dispositio aurei illius scripti. Simul exple lacunas aliquot hîc hiantes ex eodem Arriano, in verbis Græcis quæ à capitis Agelliani fine.

Numerus corruptus. & loci probum explementum indicatum.

Lib. I. cap. III.

Minimaque illa labes & quasi lacuna famæ imminentis, partarum amico vtilitatum ratione solidatur.

Scribo, *famæ minuentis.* id est, imminutæ. elegantiâ priscâ & huic acceptâ. item *lacinam* malim, quàm *lacunam.* Sequitur enim solidari eam: quod duriter omnino transferas ad lacunam.

Fama minuens Pathetικῶς.

Libro III.cap.III in verbis mei Comici:

Nam me puero vetus hic erat solarium
Multò omnium istorum optimum & verissimum.

Plautini versus correctio, Veterus solarium vetus parasiti. Parum connexa hæc aut consequa alijs. Corrigo, *me puero vterus hic erat solarium.* nisi fallor, perappositè ad parasitum. Quid opus, inquit, solarijs & his obseruationum nugis? Me puero vnum cui que & non fallax solarium, venter. vbi is monebat cibum sumere, sumebatur.

*Eodem lib. cap. II.

Magistratus quando vna die eis auspicandum est & id super quo auspicauerunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post exortum solem agunt: auspicati esse & egisse ex eodem die dicuntur.

Sol meridius, priscâ phrasi. Libri plerique veteres, *post mediam noctem auspicantur, & post meridiem sole magno auspicati esse.* ex quis, firmiter lego, *& post meridiem solem agunt.* Eoq; exemplo tuta & defensa hæc prisca dictio, quo Sol occasus. Paullò etiam antè in hac ipsâ disputatione & capite, *Sacra sunt Romana partim diurna, partim nocturna: sed ea quæ inter noctem fiunt, diebus adjiciuntur, non noctibus:* legam libens, *quæ internoctu fiunt*, eâ formâ quâ Interdiu. *Internoctu, vna vox.*

Lib. I.cap.V. de Hortensij cultu & munditiâ malè audiente:

Qui cum multá munditiá & circumspectè compositeque indutus & amictus esset, manusque eius inter agendum argutæ admodum forent & gestuosæ: maledictis appellationibusque propositis iactatus est.

Quę sunt *proposita maledicta* siue *compellationes* ita enim veteres, melius quàm appellationes. Non explicamus. Itaque substituũt, *probrosis.* Ego ex scripturæ tramite, *propè Oscis.* Et valdè conuenit. quoniá in Hortensium, vt mollem & parum externis illis indicijs virum, cauilli quidam & ioci obscæni iacti & in modum Oscum. *Osca compellationes.*

Lib. V.cap. I. in Musonij serâ oratione:

Animus is, inquit, audientis philosophum quæ dicuntur vtilia ac salubria sunt.

Verba dicundo vtilia. Sententia & verba suspensa. tu siste, & scribe, *quæ dicundo vtilia.*

Libro V.cap. XIV.

Tum sole medio rapido & flagranti specum quamdam nactus remotam.

Priscianus hæc citat, sed in eo scriptum *sole arido.* Nos, *sole ardido*, fuisse vix ambigimus. Qui autem toto hoc capite *Androdus* est, verius *Androclus* scribetur: atque ita Æliano dicitur in Variæ Histor. lib. VII. cap. XLVIII. *Sol ardidus. Androclus, non Androdus.*

Lib. VI.cap. VI.

Audiui Apollinarem Sulpicium L. Claro Præfecto vrbis dicere.

Erucius Clarus Præfectus. Scribo, *Erucio Claro.* è Plinij epistolis, & ipso Agellio libro XIII.cap. XVI. Nominatur & in Pandectis lib. II. De offic. Præf. Vigil. sed is alius ab isto (fortasse eius proles) qui sub Antonino vixit, nec vrbi sed vigiliis præfuit.

Libro septimo cap. XIV.

Et in Senatum quidem introducti, interprete vsi sunt Cæcilio Senatore.

Hæc ipsa tota res narrata Macrobio, in quo *Cælio* legitur: narrata Plutarcho in Catone maiore, qui Γάιον Ἀκίλιον appellat. Igitur hîc quoque diuisim legerim, *C. Acilio.* *C. Acilius.*

Libro XV.cap. XII. in Gracchi verbis:

Si cuiusquam seruulus propter me sollicitatus est, omnium nationum postremissimum nequissimumque existimatote.

Magna viri integritas, quam iactat. verbum quoque redintegremus, *omnium nascorum.* id est, omnium hominum qui vmquam & vsquam nati. Nam nationes huc non apte traxeris. *Postremissimum, id est hominum.*

Libro XVI. cap. XIV. in verbis Verrij Flacci:

Festinat, inquit, à fando dicitur, quoniam isti ignauiores qui nihil perficere possunt, plus verborum quàm operæ habent.

Ignauio, nomen ... . Cur verò comparandi casu Ignauiores extulit, nec Ignauos dixisse contentus? Nos de mendo suspicabamur & remotiore verbo; quod puto fuisse, *isti ignauiones.* Formabant ita nomina, Optiones, Volones, Edones, Geriones, *Gestiones: eaque ab ipsis verbis, & terminatione eâdem. Ignauire vetus vox, & Ignauit in Pacuuio, si commemini, Nonius obseruat. Hac facie à Satagendo, Satagios Seneca etiam dixit. ** Glossæ Philoxeni, in quibus male Gestio, κακόσχολος, lego, κακόβιος: à gestiendo.*

Libro vltimo, cap. vltimo:

Neque item desunt, qui libris suis indices fecerunt, aut Epistolarum moralium, aut Epistolicarum Quæstionum, aut Confusarum.

Titulus Epistolicarum hîc quidem corruptus & alienus est. Nam præcessit lineis aliquot antè: *Sunt qui de Philosophiá inscribant, & De naturá humaná, & Epistolicarum Quæstionum.* Ne igitur vanè iteret, scribe, *aut Epistolarum quæsitiorum.* Plura mihi in hoc Attico agello: sed messem vberem aliorum videbo, & legam fors suit spicas. *Epistolæ quæsitoriæ.*

CAPVT IV.

Plinij defensio. Africam vrsos non gignere, non certè vulgò. Quid Vrsi Numidici antiquis. sententia noua, & ad lucem plurium scriptorum.

Plinij de vrsis assertio.

FACIAM sedulò, Plini: & pressum per iniuriam, imò oppressum te alleuabo, ô Naturæ magne mystes. Scripsisti lib. VIII. cap. XXXVI.

Annalibus notatum est, M. Pisone M. Messallâ Coss. a. d. XIV. Kal. Octobres Domitium Aenobarbum Aedilem curulem vrsos Numidicos centum, & totidem venatores Aethiopas in Circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cùm in Africâ vrsos non gigni constet.

Et iterasti eamdem adseuerationem in fine eiusdem libri:

Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrsos gignit.

Quod multi carpunt & infirmant.

En, altè satis & clarè negas in Africâ esse vrsos. Hinc carptores & linguarum multa tela. Passim te insiliunt, insibilant. &, Festum diem hominis! inquiunt: quàm fallitur? Luce istâ clarius est in Africâ esse vrsos, & quidem præstâtes, insignes. Herodotus in Melpomene, de Libyâ quæ πρὸς τὴν ἠῶ, sitæ ad orientem. Καὶ οἱ λέοντες κατὰ τούτους εἰσί, καὶ οἱ ἐλέφαντές τε, καὶ ἄρκτοι. *Et Leones apud istos sunt, & elephantes, & vrsi.* Solinus cap. XXIX. *Numidici vrsi formâ ceteris præstant rabie dumtaxat & villis profundioribus*, etsi veteri meo libro abest hîc vox *forma*. & rectè.

Solinus correctus.

Iuuenalis:

Profuit ergo nihil misero, quod cominus vrsos
Figebat Numidas.

Martialis:

Quod freno Libyci domantur vrsi.

Virgilius: —— *occurrit Acestes*
Horridus in iaculis & pelle Libystidos vrsæ.

Strabo de Mauris (quem tamen locum ipsi non vidêre:) Οἱ δὲ πεζοὶ ταῖς τῶν ἐλεφάντων δοραῖς, ὡς ἀσπίδας περιβάλλονται· ταῖς δὲ τῶν λεόντων καὶ παρδάλεων καὶ ἄρκτων ἀμπέχονται καὶ ἐγκοιμῶνται. *At pedites elephantum pellibus pro clypeis vtuntur, leonum autem, pardalium, vrsorum induuntur, & indormiunt.* Ecce testes. quis verbum pro te mutiat in tam multos, in tam probos? Ego, etiamsi plures aduenjant, &, cum Homero, μάλα μυρίοι. Nego nihilo secius clarè & contentè, errasse Plinium: aio illos, qui errare eum errant. Numidia non gignit vrsos: aut si: raros certè minutosque. Quid tot mihi testes? ad visum & ad visum adpello: nec hodie quidem dabunt, qui terram eam frequentent vrsis. Aluaresius locorum eorum inspector, hoc tantùm contra veteres mutat, quod visos à se in vlteriore Africâ ait etiam ceruos. Scilicet cuique animanti, pro ingenio & indole, suæ sedes. & frigidior ista ad Septemtriones & Occasum plaga est, quâ gaudent & gliscunt vrsi; non calida illa & sicca terrarum. Appuleius verè & peritè lib. IV. Milesiar. *An ignoras hoc genus bestiæ* (vrsum intellegit) *lucos consitos, & specus rosidos, & colles frigidos. & fontes amœnos semper incubare?* Itaque Martialis Caledonium vrsum benè aghominat:

Confirmatio Pliniana sententia.

In Africâ etiam nunc pauci aut nulli vrsi.

Qui frigore delectantur.

Nuda Caledonio sic pectora præbuit vrso.

Et epitheta quâ locis frigidis.

Et Arctoum alibi:

—— *venabula condidit vrso*
Primus in Arctoi qui fuit arce poli.

Poëtæ etiam alij Scythicum, Lucanũ, &c. Denique boni viri quid censetis? tam fungum, tam bardum Plinium, qui nescierit vnde Romam aduehererentur cottidie vrsi? Nullus mensis præteribat in Italiâ, imò pæne dicam dies, sine venatione & vrsis: ecce ille sagax indagator remotissimarum rerum, aures aut oculos non habuit in re cottidianâ. Nesciuit centenos aliquot vrsos ex Africâ aduehi ad vnos ludos. Indignor. At enim illi testes, Quid testiculamini? Hoc fortasse Straboni (non enim Herodoto temerè aut Solino) accredam vrsos pauculos & paullulos in montanâ aliquâ Africæ parte esse; negabo feroces, negabo multos. Latini nostri non me mouêt. Aliud enim quiddam in hac re latet, quod referabo & aperiam primus. Ecce in Annalibus siue in Actis cùm, Plinio admirante, scribitur, *Centum vrsos Numidicos datos*: renuo intellectos ibi vrsos. Quomodo? ita dico, vt ijs verbis firmem significari leones. Hem! Ne miremini. caussa opinioni meæ, firma, iusta. Primùm, cur vt mirum aut nouum notarint Annales de tot vrsis, cùm obuia per omnem Europam ea fera, & frequentiâ suâ vilis? Scio & docuero, centenis ante Domitij editionem annis, vrsos Romæ datos non multò pauciores. Sed nec enituisse eam in vrso video, video in leone. Nummus vetus planissimè suggerit, qui in memoriam Ædilitatis eius cusus cum venatore & leone: ecciste.

Plinium non potuisse tam stupidè falli.

Ad testes responsum.

Quid vrsi Numidici in Annalibus Actis.

Non esse verè vrsos, ex ipsa re doctum.

Cur ea abusio vulgò in vocibus.

SED, inquies, quæ hæc peruersa Actorum dictio aut ratio, Vrsum pro leone? Imò proba priscis & trita. Iam enim bibe hoc arcanum, quod (liberè & verè dico) latuit & fefellit Plinium ipsum, non aliàs ad hanc Annalium auctoritatem adhærescentem & stupentem. Romanos illos veteres etsi in vrbe, stiuam tamen adhuc oluisse scies & suum agrum. Parum in factis culti aut amœni, parum in dictis. Itaque peregrina ista cùm ad eos aduehebantur, stupebant: & nomen ijs dabant non suum (nec cura ijs quærere) sed obuium aliquod & è vicino suo rure. Ita Elephantem cum boue compararunt, & vocarunt: tamen cum discrimine aliquo, Bouem Lucam. Ita Struthionem, Passerem (vide quàm apposite) dixêre; sed quia trans mare aduectus, Marinum. Ita Camelopardalim, Ouem feram. Ita Pantheras, Mures, vt opinor, Africanos. idemque in pluribus, comparatione semper aliquâ ad notas & indigenas animantes. Tale in Leonibus est. Cùm primùm visi; non Leones externo eos nomine insignierunt, sed noto & domestico Vrsos. cùm adiectione tamen Numidicos, quia inde importati. Nec aliter, scio, sensêre plerique è testibus, quos contrà aduocarunt. Virgilium quidem, dum Acestem tegit —— *pelle Libystidos vrsæ*: certum mihi intellexisse Leoninam. Ea enim heroi & viro forti conueniebat, Herculis veterumque exemplo. Nec Seruium id planè fugit. Attollit enim hic paullisper oculos, & scribit: *Aut reuerà vrsæ, aut feræ Africanæ.* Iuuenalem etiam nihil ambigo de pugnâ sensisse cum leone: Et Martialem clarissimè, qui leones subiuges currui facit: nullo sanè miraculo, si de vrsis, qui mites & dociles ad magis stupenda. At de leonibus idem factitatum à M. Antonio Plinius tradidit, non sine portento. Numidici quidem aut Africani epitheton adeò Vrsis propriè non conuenit, vt Liuius, Dion, aliique scriptores, distinguant eos passim contra Africanas. quæ exempla notata mihi libris De Venatione. Hæc audax & noua sententia nostra est, scio: inuidenda tamen fortasse poriùs, quàm irridenda. Siue enim vera dixi, laudem sagacitas merebitur: siue falsa, veniam pietas.

Romani rebus ignotis nota nomina dabant.

Bos luca.

Passer marinus.

Ouis fera.

Mus Africanus.

Vrsa Libyca. & similia apud Latinos poetas pro Leone.

Africana distinguuntur ab Vrsis.

CAPVT V.

Locus in Floro magis eximius correctus. Veterum fluctus & erratio super religione Iudaicâ. Vitis aurea in eorum templo. quid, quaque formâ ea fuerit. Plinius explicatus.

LANNAEVS Florus (ita enim indigetare cum priscis libris malim, quàm Iulium: quoniam Hispanâ origine fuisse colligo, & nisi fallor ex ipsâ Senecarū gente.) is inquam Florus compendium non tam Liuij, à quo sæpè dissentit, quàm rerum Romanarum scripsit, si quid mei iudicij est, compositè, disertè, eleganter. Subtilitas quidem & breuitas in eo sæpè mira: & sententiarum quædam gemmulæ eum iudicio insertæ & veritate. Is liber & vulgi manibus tritus, & limatus nuper doctorum virorum censuris. probè & peritè, fateor: nisi quòd sordium etiam nunc aliquid superest, purgandum nobis. Inter eas locus de victorijs Pompeij Magni lib. III. cap. V.

De vero nomine & gente Flori.

Laudabile eius compendium.

Hierosolyma defendere tentauere Iudæi: verùm hæc quoque intrauit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens, sub aureo vti cælo.

Nam quæ istæc cōparatio patentis arcani, cum aureo cælo? Inepta, & nulli rei. Quin si attendis, fatebere verè nos & eum historię momento emendasse, *sub aureo vitem cælo.* Ira scilicet res est. Vitis aurea magnæ artis & pretij, in Iudæorum templo fuit, quam Pompeius illic, siue repperit, vt Florus & Tacitus volunt, siue oblatam ab Aristobulo recepit, vt Iosephus & Zonaras narrant. In hanc vitem ludit & dentem stringit nūe Florus: & En, inquit, hoc illud secretum & grande arcanum, quod templi sui adytis Iudæi cælant & colunt. Nam Græci plerique & Romani, quoniam sacra illa gens aliena à ritibus receptis & profanis, nec statuas in templo haberent aut simulacra; mira & prodigiosa de religione eorum & mysterijs suspicati. Alij mundum ab ijs coli, alij nubes, alij Bacchum: quidam asinum, & suem. At Florus quasi rem acu tangens, prodit de vite. De quâ ipsâ Tacitus: *Sed quia sacerdotes Judæorum tibiâ tympanisque concinebant, vitisque aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati sunt.* Vbi hoc amplius discis, vitem hanc tractam in argumen-

Correctio mea.

Vitis aurea Hierosolymis.

Irridet Iudaeos Florus, redendus ipse.

Suspiciones gentium de hac gente.

Bacchum putarunt ab ijs coli, causam crem fuisset vitis.

mentum Liberi culti. Quæ opinio item Plutarchi est, diffusè posita & firmata ab eo in libro IV. Symposiac. quæstione V. Iosephus de vite eâdem, lib. Antiquitat. XIV. Πομπηΐῳ δὲ εἰς Δαμασκὸν ἀφικομένῳ, ἧκον πρὸς αὐτὸν πρέσβεις ἐκ ὅλης Συρίας, καὶ Αἰγύπτου, καὶ ἐκ τῆς Ἰουδαίας. Ἔπεμψε γὰρ αὐτῷ μέγα δῶρον Ἀριστόβουλος, ἄμπελον χρυσῆν ἐκ πεντακοσίων ταλάντων. Μέμνηται δὲ τοῦ δώρου καὶ Στράβων ὁ Καππάδοξ, λέγων οὕτως· Ἦλθε δὲ καὶ ἐξ Αἰγύπτου πρεσβεία καὶ στέφανος ἐκ χρυσῶν τετρακισχιλίων. καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἴτε ἄμπελος, εἴτε κῆπος. Τερπωλὴν ὠνόμαζε τὸ δημιούργημα. τοῦτο μέντοι τὸ δῶρον ἱστορήκαμεν καὶ ἡμεῖς ἀνακείμενον ἐν Ῥώμῃ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίου, ἐπιγραφὴν ἔχον Ἀλεξάνδρου τοῦ τῶν Ἰουδαίων βασιλέως. ἐτιμήθη δὲ ἐπὶ πεντακοσίοις ταλάντοις. id est, *Pompeius autem cùm Damascum venisset, legati ad eum venêre ex omni Syriâ, Aegypto, Iudeâ. Misit verò illi insigne donum Aristobulus vitem auream pretij quingentorum talentorum. Cuius doni Strabo etiam Cappadox meminit, his verbis: Venit & ex Ægypto legatio, & corona aureorum quater mille. & ex Iudeâ siue Vitis, siue Hortus. Terpolem, id est delectamentum, vocabant id opus. quod vidimus etiam nos Romæ dedicatum in templo Iouis Capitolini, cum inscriptione Alexandri Iudæorum regis: æstimabaturque quingentis talentis.* Et ex eo Zonaras: Μετ' οὐ πολὺ δὲ Πομπηΐῳ ἀφικομένῳ εἰς Δαμασκὸν, ἧκον πρέσβεις πολλαχόθεν τε καὶ ἐκ Ἰουδαίας, δῶρον ἐξ Ἀριστοβούλου μέγα κομίζοντες, ἄμπελον χρυσῆν ἐκ πεντακοσίων ταλάντων, ἥνπερ φησὶν ὁ Ἰώσηπος ἐν Ῥώμῃ θεάσασθαι, ἐν τῷ Καπιτωλίῳ ἀνατεθειμένην Διΐ. id est, *Non multò pòst Pompeio Damascum profecto, cùm multis alijs ex locis, eum è Iudeâ legati venerunt vitem auream, munus Aristobuli, ferentes, quingentium talentûm. quam se Iosephus Romæ vidisse adserit in Capitolio dedicatam.* Ad hanc ipsam nobilem vitem traho Plinij locum, siue Actorum potiùs, quorum verba in Plinij XXXVII. cap. II. vbi inter dona, triumpho Asiatico, Pompeius intulisse fertur *Montem aureum quadratum, cum ceruis & leonibus & pomis omnis generis, circumdatâ vite aureâ.* Quibus verbis appositè obsetua, vitem hanc non simplicem fuisse, sed monti aureo implexam, totumque opus in formam horti flexum. Ideò in Strabonis verbis apud Iosephum, εἴτε ἄμπελος εἴτε κῆπος, ambiguè positum. ideò in Floro, *Vitis sub aureo cælo.*

Iosephi in hac vite locus discussus.

Plinius explicatus.

CAPVT VI.

De osculis, & osculandi variâ ratione, Romæ. Quo fine fuerint: quâ formâ & modo. Diuina fuisse, Humana fuisse. Adorare quid propriè sit. & vnde ea vox dicta, & ducta. Scriptores multi explicati. in Ouidio coniectura. Verrere templa crinibus. Statius emendatus. Ad manum accedere, quid in Cæsareis historicis.

ABI Venus. fallam ego te, quæ ipsa multos: & de Osculis Caput scribam & inscribam, in quo tamen nihil tibi loci aut iuris. Suauia illa tua insuauia sperno: pura tantùm & officiosa tangam, quæ Romæ olim in vario discrimine & vsu.

ADHIBITA enim in Deorum cultu & Hominum. Deorum, tripliciter. Aut enim os ijs venerabundi osculabâtur, aut manus, aut pedes. De ore, Cicero in Verrem libro V. *Ibi est ex ære simulacrum ipsius Herculis, quo non facilè dixerim me quidquam vidisse pulchrius. vsque eò, iudices, vt rictum eius ac mentum paullò sit attritius: quod in precibus ac gratulationibus* (credo, *gratulationibus* eum scripsisse, voce magis conuenienti cùm dijs agerent grates) *non solùm id venerari, sed etiam osculari solent.* Quod tamen tatiùs factû, vt Cicero ipse indicat, & recepti magis cultus hi demissi qui sequuntur. Osculabantur enim deorum dextras.

Oscula sive duplex.

Dis os ore libabant.

Cicero emendatus.

Aut manus.

Lucretius:

—— tum portas propter, ahena
Signa, manus dextras ostendunt attenuari
Sæpe salutantum tactu præterque meantum.

Aut denique ipsos pedes. Appuleius: *Exosculatis vestigijs deæ quæ gradibus hærebat argento formata, ad suos discedunt Lares.* Atque hæc in diuino cultu simplex osculorum ratio. alia est magis superstitiosa & quæsiti cultus. Verebantur enim plerumque deos ipsos ore profano suo tangere, sed eminus stantes manum porrigebant, eamque statim reterent ad os suum referebant & suauiabantur. Hic habitus receptissimus, & velut solemnis Adorantium fuit: quem mihi ingerunt scriptorum loci multi. Plinius: *In adorando, dextram ad osculum referimus.* Minutius Felix in Octauio: *Cæcilius simulacro Sarapidis denotato, vt vulgus superstitiosus solet, manum ori admouens osculum labijs impreßit.* Appuleius Apologiâ priore: *Nulli deo ad hoc æui supplicauit: nullum templum fre-*

Aut pedes.

Sæpè etiam eminus osculabantur porrectâ manu.

frequentauit: si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratiâ manum labris admouere. Nec Romanis solum hic ritus, sed Syris olim, & Orienti. In sacrâ historiâ Iobi cap. XXXI. *Si vidi Solem cùm fulgeret, & Lunam incedentem clare, & osculatus sum manum meam ore meo.* id est, si lunam aut solem adoraui. Vetus interpres III. Regum: *Quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum osculans manum.* Hieronymus in Ruffinum: *Qui adorant, solent deosculari manum, & capita submittere.* & sæpius in Hebræorum phrasi Deosculario, est Adoratio. Atque ego Latinis ipsis hinc censeo formatum Adorandi verbum: quia manus ad ora admouebant. non ab Ador (frumen id genus) quod censet Grammaticorum acumen. Ad eumdem adorandi morem, meo monitu, referes scriptorum aliquot locos: quorum aliis interior & vetustate sententia fallat. Taciti illud è lib. XVI. Annalium, de Nerone cantillante: *postremo genu flexus, & cœtum illum manu veneratus.* Nam omnia fecisse eum vult ex præscripto, & ad legitimum histrionem: adeò vt etiam spectatores adoraret. Illud Suetonij, in Claudio: *Eos item spectacula edentes surgens & ipse, cum cetera turbâ, voce ac manu veneratus est.* Denique hoc Martialis:

Idq; adoratio propriè.

Vnde Adorare. quia manus ferebant ad ora.

Manu adorare in Tacito:

in Suetonio

in Martiale.

Roma salutauit voce manúque deum.

Etsi possit hæc quispiam, non nego, de simplici protensione manus accipere, quæ ipsa in cultu. ex Tacito I. Historiar. *Nec deerat Otho protendens manus adorare vulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione.* Qui tamen, si attendis, à me locus. Adorare enim dicit, & oscula adiungit: quæ non alia esse potuêre, quàm ista manuum, quia in aureo & alto suggestu sublimis Otho, & hoc ipsum in eâ re Dionis compendium tibi dicet. Addo, quòd protensio nuda manuū, precantium propriè non venerantium nota. Appuleius: *Orantium ille habitus est, vt manibus extensis in cælum precemur.* Ante eum Aristoteles De mundo: Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνομεν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐχὰς ποιούμενοι. Horatius supinas manus id vocat: *Cælo supinas si tuleris manus.* Sed redeo ad lineam, & amplius noto: manuariam istam adorationem non simplicem aut rudem omnino fuisse, sed certâ quadam conformatione & gestu. Appuleius vnus eum expressit, lib. V. Milesiar. De Psyche: *Multi denique ciuium, & aduenæ copiosi, inaccessæ formositatis admiratione stupidi, & admouentes oribus suis dextras, primore digito in erectum pollicem residente, vt ipsam prorsus deam Venerem religiosis adorationibus venerabantur.* Qui gestus quidem nihil abit ab Hesperiorum ritu hodie, qui ex pollice & indice quasi crucem formantes, eam in adoratione & templis deosculantur. excipio quòd isti pollicem indici imponunt, Romani contrà. Ouidium nescio trahámne istuc, vbi ad amicam:

Protensio sola manuum, in habitu precantium.

Qui forma adorantis manus.

Ouidius lux.

Tange manu mensam, tangunt quo more precantes,
Optabis meritò cùm mala multa viro.

Nam formâ videtur indicare voluisse hanc, manus adorantis & precantis. Certè vt de simplici tactu mensæ accipias, dilutum & alienum videtur: etsi scio in precibus, aras solere tangi. Fuit cùm hîc legerem, *mentum*, non *mensam*. quia Plinius admonuerat, *antiquis Græciæ in supplicando mentum attingere moris fuisse.* Quod Seruius tamen ad Frontem rettulit: *Auris, inquit, memoriæ sacra, frons Genio: vnde venerantes deum, tangimus frontem.* Sanè in Homero, barbam supplicantes tangunt: sed aliud scilicet est in venerando. Porrò ad manus Adorationem etiam Capitolini illud referam in M. Antonino Philosopho: *Cùm Lucillã matrem Marci in viridario venerantem simulacrum Apollinis vidisset.* Item Ouidij, appositâ suggestione elegantissimi Mureti:

Et fortasse emendatio.

Capitolinus lux.

Item Ouidio.

Ecce lacu medio, sacrorum nigra fauillâ
Ara vetus stabat, tremulis circumdata cannis.
Restitit, & pauido, Faueas mihi, murmure dixit
Dux meus, & simili, Faueas mihi, murmure dixi.

Etiā huius sæculi morem, quem seruiliter adulatio seruat. Ferè enim aulicæ illæ muscæ, cùm potentiorem salutant, vestem aut partem aliquā corporis manu illi tangunt: eamque statim cum veneratione quâdam ad os reportant. Nec dubitabis, quin super hoc vestigium sit priscæ illius adorationis.

Aulici adulatio, frons vetus origo.

IAM alia etiam oscula in hoc diuino cultu (superstitionem magis veriùs dixerim) quæ liminibus templorum data, postibus, aris. Quæ demissio Romæ vsurpata in rebus arctis. Tibullus de eâ:

Oscula in sacris & postibus templorum.

Non ego, si merui, dubitem procũbere templis
Et dare sacratis oscula liminibus.

Statius etsi leuiter corruptus, V. Siluarum:

——— nunc anxius omnibus aris
Illacrimat, signatque fores, & pectore terget
Limina. ———

Malè

Malè enim edunt, *Lumina.* Abijciebant autem se, & osculis lacrimisque terrã complebant & crines etiã fœminæ sparsim effundebant. Statius idem Thebaïde quartâ:

Te sine sat dubium cætu solante timorem
Fallere, & incultos aris aduertere crines.

Statius correctus. Vbi scribito, *aduerrere*, & priore etiam versu fortè, *calsto solante*, non *cætu.* Verrendi quidem verbum hîc probum, & à te ipsâ.

Crinibus passis templa verrebant in supplicijs. Liuius libro III. *Stratæ paßim matres, crinibus templa verrentes, veniam irarum cælestium exposcunt.* Idem libro XXVI. *Matronæ circa deum delubra discurrunt, crinibus paßis aras verrentes.* Polybius: Αἱ δὲ γυναῖκες περιπορευόμεναι τοὺς ναοὺς, ἱκέτευον τοὺς θεοὺς, πλύνουσαι ταῖς κόμαις τὰ τῶν ἱερῶν ἐδάφη. τοῦτο γὰρ ἔθος αὐταῖς ἐστι ποιεῖν, ὅταν τις ὁλοσχερὴς τὴν πατρίδα καταλαμβάνῃ κίνδυνος. In Mamertini Panegyrico ad Maximianum: *Matres lecta pensa manibus abiecerunt, paruos liberos abreptos ad templa traxerunt, ibi ædes sacras paßo capillo suo quæque verrebat.* Appuleius lib. V. *Tunc Psyche vberi fletu rigans deæ vestigia, humumque verrens crinibus suis.*

Lucanus lib. I.

Hæ lacrimis sparsère deos, hæ pectora duro
Adflixère solo, lacerasque in limine sacro
Attonitæ fudère comas.

Oscula in Numinum cultu. Nec plura addo de osculis in diuinis, transeo ad Humana.

Ora osculabantur alterna. Ea variè vsurpata vulgò, & in omni ferè corporis parte. Primum in facie. ibique os, genas, oculos suauiabãtur: in itu, reditu, gratulatione, imò in salutatione, & cottidiano occursu. Qui mos inualuit maximè, vt opinor, sub Augusto: ideoque Tiberius vt noTiberius morem conatus tollere. uitium conatus pellere, *& oscula cottidiana*, ait Suetonius, *prohibuit edicto.* Sed hæsit niFrustrà. hilominus, & creberrima oscula iterùm sub Principibus secutis. Vnum Martialem mihi lege, cui benigna materia iocorum, ista. Quin ipsi Principes, (certè qui magis moderati) osculo excipere soliti ciues digniores. Ipsi principes per humanitatem id vsurpabant. Plinius Laudatione Traiani: *Gratum erat cunctis, quòd Senatum osculo exciperes, sicut dimissus osculo fueras.* Latinus Pacatus de Theodosio: *Ille cohonestatus affatu, ille mensâ beatus, ille osculo consecratus est.* Suetonius in Othone: *Mane Galbam salutauit: vtque consueuerat, osculo exceptus, etiam sacrificanti interfuit.* Et reprehendit idem scriptor Neronem, quòd neque *adueniens neque proficiscens, quemquam osculo impertiret.* Et hæc illa oscula, quæ vulgabant vulgò & spargebãt in obuios omnes modicè saltem notos.

Talia oscula officio. Nec enim tam amoris ista, quàm officij & vrbani cuiusdam cultus. Philo Iudæus benè & huc apposite: Φίλημα δὲ, inquit, διαφέρει τοῦ φιλεῖν. τὸ μὲν γὰρ ψυχῶν ἔρωτι ἁρμοζομένων ἀξία, τὸ δὲ φιλεῖν καὶ ἐπιπολαίων δεξιώσεων χρείας τινὰς ἐς ταυτὸν συναγούσας ἔοικεν ἐμφαίνειν.

Manus osculabantur alienas. SECVNDÒ manus osculabantur, sed non tamen nisi potentiorum. Is mos etiam liberâ rep. etsi ratus. Plutarchus de Catone: Etiã olim, & ante Augustum. Ἐπεὶ δὲ τέλος εἶχεν ἡ στρατεία τῷ Κάτωνι, προεπέμφθη οὐκ εὐχαῖς, ὃ κοινόν ἐστιν, οὐδ' ἐπαίνοις, ἀλλὰ δάκρυσι καὶ περιβολαῖς ἀπλήστοις, ὑποβαλλόντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας, ἃ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλίγοις μόλις ἐποίουν οἱ τότε Ῥωμαῖοι. id est: *Postquam finijt Catonis militia, non votis neque laudationibus, quod tralatitium est, eum dimisère, sed cum lacrimis multis & complexibus, vestes pedibus eius substernentes quà incederet, & manus eius deosculantes. quæ paucis omnino Imperatorum eius æui Romani tribuebant.* Qui in militiâ quidem eum collocat: Vnde id ortum. sed cui originem tamen ego dem in campo. Natus enim videtur à blanditijs candidatorum, prensantiũ, rogantium, & alienas manus osculantium. Seneca epistolâ CXIX. *Alius eorum manus osculis conterit, quibus designatus contingendam manum negaturus est.* Valerius de Scipione Nasicâ: *Cùm ædilitatem curulem adolescens peteret, manumque cuiusdam rustico opere duratam, more candidatorum, tenaciùs apprehendisset: ioci gratiâ interrogauit eum, Num manibus solitus esset ambulare?* Sed siue tamen à sago natus siue ab albenti togâ, increuit statim & increbuit in totâ vrbe, imò orbe. idque in petitione, in gratiarum actione, gratulatione, atque omni officij aut demissionis notâ. Plinius: *Dextra osculis auersa* Quâ parte osculum manui impressum. *appetitur, in fide porrigitur.* vbi & situm formamque nota manus osculandæ. Tacitus I. Historiar. *Ruere cuncti in castra, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manum.* Idem XV. Annal. *Agere gratis dijs, genua ipsius aduolui, & dextram osculis fatigare.* Suetonius Tiber. cap. LXXII. *Chariclem medicum, quòd manum sibi osculandi causâ apprehendisset.* Appuleius: *Pontianus pedes nostros aduolutus, flens, & manus nostras osculabundus.* Seneca: *Hos ego deprehendam alienorum seruorum osculantes manum.*

Martialis:

Basia das alijs, alijs das Postume dextram.
Dicis, vtrum mauis elige. malo manum.

qui iocus in hominem non puri capitis; & ex inopinato, poëta præfert manuum osculum,

Vilioris, & serui propriè manus osculabantur.

lum, illi honestiori oris. Atqui propriè istud seruorum erat. Arrianus me docet lib. II. Dissertationum cap. XX. Ἠξίωται δημαρχίας; πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται. ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. *Tribunatum adeptus est? ecce obuij omnes gratulantur. alius oculos osculatur, alius collum, serui manus.* Quinetiam Homerus iam olim Eumæum osculantem facit Thelemachi heri sui manus. Odyss. XVI.

> Κύσσε δέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλά,
> Χεῖρας τ' ἀμφοτέρας.

Hoc posterioris æui scriptores, suâ & peculiari phrasi, dixerunt Ad manum accedere.

Ad manū accedere, quid in Vopisco.

Doceo id nouiter iuuentutem, ex Vopisci Aureliano: *Posthæc Valeriani dicta surrexit Aurelianus, atque ad manus accessit, agens gratias militaribus verbis.* Ex Capitolini Maximino: *Fuit Maximinus sub homine impurissimo tantùm honore præditus Tribunatus: sed numquam ad manum eius accessit; numquam illum salutauit.*

Ex Capitolino.

Genua osculabantur & pedes.

TERTIÒ denique genua osculati, imò & pedes. De genibus, Ammianus lib. XXVIII. *Ex his quidam cùm salutari pectoribus oppositis cœperunt, osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua suauianda vel manus.* De vtroque, Capitolinus in Maximino: *In salutationibus superbissimus erat, & manum porrigebat, & genua sibi osculari patiebatur, nonnumquam etiam pedes.* Plinius in Traiano laudat, quòd hæc non fecerit: *Non tu ciuium amplexus ad pedes tuos deprimis, nec osculum manu reddis.* Atque hoc genus vilissimi osculi natum, nisi fallor, sub Caio, imò ab Caio: qui vt Dio ait, ἐφίλει ὀλιγίστους· τοῖς δὲ πλείοσι καὶ τῶν βουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα προσκυνεῖν ὤρεγε. *paucissimos osculatus est: plerisque autem etiam Senatorum vel manum vel pedem præbuit adorandum.* Dico adorandum, & ita Græcum verbum est. vt videatur ex eo elici non os quidem admotum pedibus, sed dextram: eamque deinceps ad os relatam, vt descripsi suprà. Quamquam & pedes etiam reipsâ osculo affecti: & quidem sub eo monstro. Idem Græcus: Πομπώνιος Σεκοῦνδος τότε ὑπατεύων παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, ἐπικύπτων συνεχῶς αὐτοὺς ἐφίλει. id est: *Pomponius Secundus tunc Consul, pedes Caligulæ adsidens, identidem se inclinans eos osculabatur.* Et tenuêre superbum & inhumanum hunc morem Principes aliquot secuti, sed non è bonis. Exempla non accumulo, quæ obuia. finem potiùs longo huic Capiti impo-

Turpi & plusquam seruili ritu, qui videtur à Caio.

no: longo, sed itatâ Venere, fortasse parum venusto. Quid ad me? Gratiæ tantùm & Lepos & Iocus comites eius deæ propitij mihi sint, numquam ipsa.

CAPVT VII.

Commentarios Cæsaris non vsquequaque tam puros & laudabiles, quàm videantur. Mos attollendi dextras. aliaque emendata & explicata.

FAS sit dicere. in Commentarijs Cæsaris sæpè quæro Cæsarem. Multos in illam purpuram pannos insutos video: nec in dictione ipsâ spirat vbique naribus meis aura illa, &, vt sic indicam, stacta putæ antiquitatis. Lege, relege. multa otiosa reperies, disiuncta, intricata, interpolata, repetita: vt omnino non absit, quin ad hanc veluti prisci operis statuam nouella aliqua accesserit & imperita manus. Ego alia aliàs: nunc quædam notauero ex his inquinamentis.

Interpolatus variè Cæsar.

Libro VII. De Bello Gallico, vbi prælium ad Gergouiam:

Ij similitudine armorū vehementer nostros perterruerunt. ac tametsi dextris humeris exsertis animaduertebantur, quod insigne pacatis esse consueuerat, tamen idipsum sui fallendi caussâ milites ab hostibus factum existimabant.

Quæro diu hunc morem humeros dextros exserendi in pace. Frustrà. qui reperiam? repugnat natura & res ipsa. Quomodo enim exseri humeri possunt? attolli fateor leuiter aut submitti: sed vt id procul conspici haud facilè possit. Turpe hîc glossema, quod eijcio scriboq;: *dextris exertis animaduertebantur.* Ita enim olim mos, ita etiam nunc, vt sublatio dextræ socij & amici aduentus sit signum. Fidus & appositus mihi testis Xenophon Institutionis Cyri lib. IV. vbi in re simillimâ cùm Hyrcanij aduenirent, incertum adhuc socij an hostes, mittit nuncium ad eos Cyrus, & si quidem amici essent, iubet tollere dextras. Verba hæc: Ἐκ τούτου πέμπει πρὸς αὐτούς, προστάξας λέγειν, εἰ φίλοι εἰσὶ, ὡς τάχιστα ἀπαντᾶν τὰς δεξιὰς ἀνατείναντας. Nec pleræque gentes hodie aliter.

Glossema insigne, sed occultum.

Socij dextras tollere sueti in aduentu subito aut suspecto.

Libro II. in prœlio cum Neruijs:

Cæsar ab decimæ legionis cohortatione ad dextrum cornu profectus, vbi suos vrgeri videt. Falsa hæc narratio. Nam suprà iam dixerat, Cæsarem ab cohortatione legionis decimæ transisse in partem alteram: idque ante

pugnam.

pugnam. Libri quidam *Coborte* habent. ex quîs omniuo lego, *Cæsar cum decimæ legionis coborte.* Ita enim mos huic viro, vt plerumque in prælijs cohortem vnam ex fortissimâ hac & fidissimâ legione ad tutelam suam adsumeret, aut etiam ipsam. Emendo in hac ipsâ re locum alium.

Cæsar cum decimæ legionis cohorte maximè.

Libro VII.

Cæsar receptui cani iussit. Legionisque decimæ, quâ cum erat concionatus, signa constitère.

Quæso enim, ferri aut tangi à politis hominibus hæ sermonis sordes possunt? *Concionari cum legione.* pto co quod Apud concionem. adde quòd linguæ aut concionis ibi nulla res, sed feruidæ pugnæ. Emendo igitur, *quâ tum erat comitatus.*

Libro IV.

Itaque vnâ parte à Sueuis circiter millia passuum sexcenta agri vacare dicuntur.

Ægrè, mi Cæsar, credimus: nisi si vacauit longè maxima Germaniæ pars. Hoc verius, scripsisse te *millia passuum sexagena.* quod largiter sufficit, siue ad virtutem Sueuorum, siue ad aliorum timorem.

Numerus vitiatus purgatur.

Libro VI.

Germanos atque Ariouistum sibi adiunxerant, eosque ad se magnis iacturis pollicitationibusque perduxerant.

Censeam fuisse olim, *magis rapturis*: sententiâ suadente.

CAPVT VIII.

In Plinio correcta quædam. Geneta Mana, dea. Decolorare aurum, quid sit. & mos discriminéque in anulis. qui seruis & militibus è ferro: Senatui & equiti ex auro: plebi ex argento.

FATVM hoc esse censeo Criticorum, vt labor eorum fructus maioris in publicum sit, quàm famæ. Vide veteres, vide nostros. paucos reperies quorum nomen aut latè fusum, aut diu perennarit. Vel in Ferdinando Pinciano hodie quâ indignor? Qui reuerà vir eximius, vix tamen è vulgi tenebris se exemit; & paucis doctis in occulto laudatus, iacet etiam nunc ignotatúrque inter suos. At si acuminis & iudicij aliqua laus est: huic eam rectè tribues. si fidei & modestiæ: magis. Non alium ego vidi, qui minùs adfectatè hoc egerit; & qui Criticam istam magis puriterque coluerit, sine ambitione, sine fuco. Plinius, Seneca, Mela testes: sed primus ille imprimè, per cuius sexcentas salebras & æstuantia vada persuasit felici quodam ingenij & iudicij vento. Quamquam abrupta quædam in eo etiam nunc, non nego. quid miremur? aut quis Æsculapius ipse, sanandis tot plagis vnus fuerit?

Studium Criticum sterile ad famam.

Pinciani laus.

—— εἷς δ' ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ, ait rectè & comiter Euripides. Ego quasdam ex ijs salebris vel complanabo, vel transilibo, & in partem laboris velut optio succedam magno illi Tribuno. Lego in Plinio, libro XXIX. cap. IV.

Catulos lactantes adeò puros existimabant ad cibum, vt etiam placandis numinibus hostiarum vice vterentur ijs. Genito mane catulo res diuina fit, & in cænis deûm etiamnum ponitur catulina.

Emendabam, *Genitæ Manæ.* Ita enim deæ nomen, cui catulo fiebat. Plutarchus in Quæstiouibus: Διὰ τί τῇ καλουμένῃ Γενείτῃ Μανῇ κυνίδιον θύουσι, καὶ κατεύχονται μηδένα χρηστὸν ἀποβῆναι τῶν οἰκογενῶν; id est: *Cur deæ, quæ vocatur Geneita Mana, canem immolant, vouentque nequis domi natorum bonus & frugi euadat?* Et plura ibi vide. Hoc in Plutarcho tam expositum fugisse oculos Pinciani & Hermolai, non miramur: nostros, sæpè clariora.

Geneta Mana, inter ignobiles deas.

Libro XXXIII. cap. XI. vbi de tabulis & vasis:

Pariterque luxuria nata est, & Carthago sublata; ita congruentibus fatis vt liberet amplecti vitia & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterum. C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas & manipularis Imperator.

Pincianus exclamat, *Locus vitiatus inter paucos.* & verè. medicinam tamen, vt mihi videtur, non adfert. Notat in veteri codice petere legi, non peccare. Ex vno eo vestigio, locum totum aptè sic concinnamus: *vt liberet amplecti vitia & liceret. Petiére & dignationem hinc aliqui veterum.* sententiâ apertâ & verâ. Carthagine commodum euersâ, inquit, vitia & luxuria irrupêre, bono quodam fato, sublatâ videlicet iam illâ æmulâ & vltrice, nec antè libuit peccare Romanis, quàm impunè licuit. At quidam etiam è priscis dignitatem sibi astruere conati, electione istâ & curiosâ curâ vasorum: inter quos Marius, qui cantharis potare instituit velut Bacchi non triumphorum tantùm æmulus, sed & morum.

De exquisitis poculis locus correctus.

Pliniana sententia reserata.

Libro eodem, cap. I. De anulis:

Contrà verò multi nullas admittunt gemmas, auroque ipso signant. id Claudij Cæsaris Principatu repertum. Nec non & seruitia iam ferrum auro

auro cingunt, alia per sese mero auro decorant, cuius licentiæ origo nomine ipso in Samothrace id institutum declarat.

Corruptio ostensa. Verba illa, *mero auro decorant*, accuso, imò damno. Quid enim hîc noui, aut ad Samothracas relegandum, si anuli è mero auro? Nonne tales iam olim Senatorum & Equitum? Denique quis permisit hoc seruitijs, vt palàm ex auro gererent anulos, & sine vllo fuco? Nos leuiter rescribimus, *alij per sese mero auro, decolorant.* (Et à nobis sublata.) id est: cùm seruis aurei anuli in propatulo gestandi non fas, non ius; ecce nouitio inuento alij aurum ferro superinducunt, alij, aurum merum purumque decolorant & deformant in modum ferri. (Seruorum fraus, & mentita specie anuli.) Id enim certè fuit. Aurum gestabant, nec videbantur gestare: cùm colore aliquo atro (hodie etiam vsitatum) aut fusco id velarent ac celarent. Nam seruis certè anuli ferrei rantùm vsus. (Serui in anulo ferreo tantùm, ex more. Statius explicatus.) Statius in lacrimis Etrusci:

Mutauitque genus, læuaque ignobile ferrum
Exuit, & celso natorum æquauit honore.

Significat enim patrem Etrusci qui seruus, à Principe in equites relatum, donatumque aureo anulo, spreto seruili ferro: eûdem iure trium liberorum auctum, vel, æquatum honore ijs qui nati ingenui. Isidorus: *Anulum aureum neque seruus neque libertinus gestabat in publico, sed anulo aureo liberi vtebantur, libertini argenteo, serui ferreo.* Anuli autem his seruis ad vsum potiùs, quàm ad ornatum: nempe ad signandum. Appuleius libro x. *Donec iussu magistratuû ministeria publica contrectatus nequissimi serui manibus, anulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt.* Sed Isidori tamen illa verba, in discrimine, ni fallor, fallunt. (Isidoro non vera prorsus distinctio.) Liberis enim aureum tribuunt, libertinis argenteum, falsò. Nam inter liberos ipsos, non nisi Equiti & Senatui anuli aurei liberum ius: non sanè plebi. (Senatus & Equitis anuli aurei.) Plinius clarè: *Anuli distinxère alterum ordinem à plebe, sicut tunica ab anulis Senatum.* Vult enim ita anulis à plebe equitem discerni, vt idem à Senatu tunicâ laticlaui. Plebeijs igitur, vt opinor, saltem ex argento. Iuuat & suggerit idem Plinius hoc libro cap. xii. (Plebeijs ferrei.) *Argentum aliquando succedit & auro, luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientiû, quas induere aureas mos tristior vetat.* Vbi vides aurum remotum à muliebri plebeio sexu: quidni censeam & à virili? Nec serui tamen soli in ferreo anulo: etiam milites omnes, (Etiam militibus.) qui non insignes. Quod adeò verum, vt etiam equites Romani, cùm militarent, ius non habuerint aureorum. Ex Suetonij Galbâ, cap. x. *Dilegit equestris ordinis iuuenes, qui manente aureorum anulorum vsu, Euocati appellarentur, excubiasque vice militum agerent.* Notat enim de retentione anulorum vt insolens, & præter communem morem. Appianus etiam apertè militibus omnibus eos adimit, præter Tribunis. In Lybico: χρυσοφοροῦσι τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων. (Solis Tribunis exceptis.) id est: *Ex auro anulos ferunt inter milites Tribuni, reliquis inferioribus ferreos gestantibus.* Atque hoc copiosè satis narrat iam tunc in bello Punico tertio (historiam & occasionem apud eum vide:) vt appareat statim à bello Punico secundo seueritatem hanc introductam. (Quando in mos castra introductus.) Nam tunc nondum: si vera sunt quæ de trimodijs anulorum traduntur ab Annibale Carthaginem missis. Quam disciplinam tamen resoluit, vt in quibusdam alijs, Princeps non ad suum nomen Seuerus. qui, vt Herodiani verba sunt, τοῖς στρατιώταις πολλὰ συνεχώρησεν, ἃ μὴ πρότερον εἶχον, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσθαι ἐπέτρεψε: (Quem sustulit Seuerus.) *militibus multa indulsit prius negata; & aureis anulis vti permisit.*

CAPVT IX.

Seneca plus semel emendatus. Neronis principatus initio optimus. Epicuri sententia deos extra mundum proijcientis.

VOTVM meum non dissimulo. & vt ex tot huius æui Criticis manum aliquis & limam seriò Annæo Senecæ admoueat, calidè iamdiu opto. (Senecam male adhuc à Criticis neglectum.) Quis dignior? in quo & res & verba magis seria, nec ad scientiam modò sed ad salutem? Sed tamen hoc quoque opto, vt ille ipse Censor sit serius, æuo & iudicio grauis: non ex istâ classe feruidæ iuuentutis, quæ nata corrumpere omnia & mutare. Posses id tu V. C. Nicolaë Faber. quem sola modestia, vt scio, abstinet ab hac palmâ. nam doctrina, iudicium, diligentia tibi superant: & infinita vtiliter ac sapienter in sapientissimû scriptorem obseruasse te didici verâ famâ. Possem & ego aliquid. sed valetudo nunc tardat, & quòd copiâ te vsum intellego librorum meliorum. Interteâ dum tibi venit hic animus, (& vouco vt breui:) nos more nostro carptim quædam in eo notabimus; & magis ea, quæ accepta ingenio ferimus, quàm libris.

De Clementiâ primo, cap. 1.

Neronem alloquitur:

Sed ingens tibi onus imposuisti. nemo iam

Diuum

Diuum Augustum, nec Tiberij Cæsaris prima tempora loquitur. nemo qui te imitari velit, exemplar extra te quærit. Principatus tuus ad gustum exigitur.

verbis & sententiâ corruptis. Quid enim illud in extremo, Exigi ad gustum? quod libri quoque veteres spernunt, & ingerunt plerique *ad Augustum*. Malè illupsi. Adeò enim Seneca principatum Neronis ad Augustæum non exigit, vt præponat longè (nec vanè prorsus, vt hæc initia erant) negetque quemquam iam de Augusto, aut Tiberij
Correctus Seneca. temporibus primis loqui. Sed à libris tamen ijs adiuti commodè legimus, *Principatus tuus ad anni gustum exigitur*. & paullò antè, *nemo quod te imitari velit*. verissimè. Hæc enim
Explicata sententia. Senecæ mens & scriptio: Age Nero, inquit, perge in hac virtutis & gloriæ viâ quam insistis: ardua tibi certè quia optima & maxima omnes de te sperant. Nemo iam Augustum tibi proponit, quem imitêre, nemo Tiberij laudata primordia: omnes te tibi. Principatus inquam tuus, ad gustum & exemplar vnius anni illius exigitur, quem in imperio laudatissimè transegisti. Hæc sensit, hæc scripsit: ad rem verè, & ad tempus. De re, constat tirocinium illud imperij tam probum fuisse, vt Traianus identidem iterare solitus, *Omnes bonos Principes procul abesse à primo quinquennio Neronis*. De tempore, ecce hic liber siue libri De Clementiâ, scripti sub primum statim Neroniani imperij annum. Haurio ex ipsis: & lego lib I. c. IX. *Diuus Augustus cùm esset id ætatis quod tu nunc es, duodeuicesimum egressus annum.* Nero igitur, si compari ætate cum Augusto, tunc expleuerit decimumoctauum annum. atque imperium, decimoseptimo suscepit. benè igitur & verè quod ad tempus, emendaui, de anni gustu.

De Vitâ beatâ, cap. XXV.

Fac me victorem vniuersarum gentium. delicatus ille Liberi currus triumphantem vsque ad Thebas à Solis ortu vehat. iura reges Persarum petant. me hominem maximè cogitabo, cum dijs vndique consultabo.

Alia vox Senecæ restituta. Turbat egregiam & magnanimam sententiam extrema clausula: quæ in quibusdam manuscriptis meis concepta, *cum Deo vbique consistulabor*. Aperio & diffundo ego, *cùm Deus vndique consalutabor*. Adeò, inquit, me non attollent efferentque supra hominem ab hominibus honores, vt tum vel maximè mortalem me esse meminero cùm audiam immortalis.

De Beneficijs lib. IV. cap. XIX.

Tu denique Epicure deum inermem facis, omnia illi tela, omnem detraxisti potentiam: & ne cuiquam metuendus esset, proiecisti ipsum extra metum.

In verbulo pauxillum mendum, grande in sententiâ. Inuoluitur enim mens Epicuri, & simul reprehensionis acumen. quod vtrumque apparebit si scribas, *extra metam*. Nempe ita sensit senex ille ab horto, (ex Lucretio & Laërtio id elatum) deum non tangi rebus humanis, non ijs curare: atque vt id pronius suasu esset, posuit cum suo quodam & proprio loco, non supra solùm, sed extra mundum. Seneca impiã hanc sententiam iterùm tangit libro VII. intrà: *Alius dijs obijcit neglegentiam nostri, alius iniquitatem, alius illos extra mundum suum proijcit.* Vbi eodem etiam Proijciendi verbo vsus, quod parum aptè hîc de metu. At in metæ verbo apposita etiam metaphora, quasi extra limitem omnem huius stadij & finem. Epicuro dij non in mundo.

In Consolatione ad Polybium, cap. XXXVI.

C. Cæsar, amissâ sorore Drusillâ, conspectum conuersationemque ciuium suorum profugit, exsequijsque sororis suæ non interfuit, iusta sorori non præstitit, sed in Albanum suum secessit. ac foro & aduocatis & huiusmodi alijs occupationibus acerbissimi funeris leuabat mala. Proh pudor imperij! Principis Romani lugentis sororem alea solatium fuit.

Leui emendatione expedio viros doctos qui adhærent. *in Albanum suum secessit, nec foro & aduocatis, & h. a. o. a. f. leuabat mala, (proh pudor imperij!) Principis Romani*, &c. Ita enim continuanda periodus tota, & negans particula subdenda saltem in locum alienus.

CAPVT X.

De ritu plaudendi & explaudendi in theatris. item adsurgendi, acclamandi. Quomodo ista habita sub Imperatoribus? quæ voces in acclamando? Plutarchus & Plinius explicati: iste etiam correctus. Fauor & Fauere, nouâ significatione. Lampridius, Capitolinus, Vopiscus illustrati. Quid Oraria fuerint: & eum in theatris vsui.

Mos mihi in lucem reuocandus & ambitio, quæ delituit sub velis theatrorũ: & simul scriptores aliquot prisci perfundendi nouâ luce. Vetus consuetudo Romæ, etiam viuâ libertate, vt viros primates & gra-

Theatralis honos in viros conspicuos.

gratiâ aut dignitate conspicuos, venientes in theatra, composito plausu exciperent; ijsdem adsurgerent. vtrumque, honoris habendi caussâ, & promendi fauoris.

In alios dedecus & exsibilatio.

Contrà, eos qui infames aut ingrati, sibilo & pastoriciâ fistulâ (ludens ita Cicero appellat) velut reijcerent & segregarent. Hoc testimonium vniuersi populi multùm valere censebant in vtramque partem. Itaque ambitiosè id quærebant, & adepti consecutos se censebant aliquid magnũ. Exempla vel in Cicerone vno crebra, nec occulta. Originem rei Plinius referre ad Liuij Drusi Tribunatum videtur, lib. XXV. cap. V.

Qui mos etiam sub Impp.

Sed ita, vt sibi solis vellent hoc honoris:

mansitque ad Imperatores: sed ita vt hunc honorem, sicut plerosque alios, sibi ferè seponerent. nec communicatum vellent cum reliquo Senatu. non certè vulgo. Nam quin etiam sub Imperatoribus quibusdam applausum & adsurrectum. non nego:

Aut intimis.

sed ferè ijs qui aut ex domo & gente Principali, aut interiori amicorum cohorte.

Mæcenati plausum.

Ita Mæcenati plausum Horatius iterat, vt magnum:

— *datus in theatro*
Cùm tibi plausus, Clare Mæcenas eques.
&:
— *tum populus frequens Lætum theatris ter crepuit sonum.*

Virgilio adsurrectum.

Ita Virgilio adsurrectum, Fabius seu quis alius in libello erudito De Caussis corruptæ eloquentiæ: *Populus*, inquit, *auditis in theatro versibus Virgilij, surrexit vniuersus; & fortè præsentem spectantemque Virgilium sic veneratus est quasi Augustum.* Ex quibus postremis verbis etiam hauris, honorem illum, vt dixi, rarum fuisse & verè augustum.

In nepotibus suis Augustus vetuit.

Adeò vt ille ipse Princeps, *nepotibus suis prætextatis adhuc* (Tranquilli verba adfero) *adsurrectum ab vniuersis in theatro & à stantibus plausum, grauissimè sit questus.* quasi videlicet in superbiam præcipitarentur & pretium sui, nimio hoc honore. Seneca tamen non exoleuisse id prorsus etiam suo æuo in ambitiosis illis & gratiosis ostendit, epist. XXIX. *Ceterùm si te videro celebrem secundis vocibus vulgi, si intrante te clamor, plausus, & Pantomimica ornamenta obstrepuerint, si totâ ciuitate te fœminæ puerique laudauerint: quidni ego tui miserear, cùm sciam quæ via ad istum fauorem ferat?*

Adclamatio in ludis.

SED præter Plausum hunc & Adsurrectionem, etiam Adclamatio fuit: & quidem antiquitus, in re subitâ, nouâ, tristi, lætâ. Florus expressit scitè lib. III. cap. IV. De bello Cimbrico, *Eodem die*, inquit, *quo gesta res est, visi pro æde Castoris iuuenes laureati prætori litteras dare, frequensque in spectaculo rumor, Victoriæ Cimbricæ Feliciter, dixit.*

Accommodata ad Principis laudes.

Quæ tamen posteà translata tota ad laudes siue adulationes Principum, in eosque effusè exercita; nec vocibus solùm singulis, sed contextu quodam ad modulum & ad cantum. Cuius generis (operæ enim mihi formulas colligere & subijcere) illud in Suetonij Domitiano: *Acclamari in Amphitheatro, epulari die, libenter audiit, Domino & Dominæ Feliciter.* Item in Claudij cap. VII. *Præsedit nonnumquam spectaculis in Caij vicem, acclamante populo, Feliciter partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.*

Quæ in eâ verba.

Illa in Vopisci Tacito: *Acclamatum est à Populo, Felicissimè. Tacite Auguste di te seruent: & reliqua quæ dici solent ex more.* In Martiale De Titi ludis, istâ:

— *populorum vox tamen vna est:*
Cùm verus patriæ diceris esse pater.

In Dione, Neroniana laus: Ὦ καλὲ Καῖσαρ, ὦ Ἀπόλλων, ὦ Αὔγουστος. Et: Εἷς ἀπ' αἰῶνος Αὔγουστε, ἱερὰ φωνή, &c. Item solemne hoc, εἰς αἰῶνας, siue, in æuum: quod Tertullianus solus subijcit libello De Spectaculis: *Quale est*, inquit, *εἰς αἰῶνας alij omnino dicere, nisi Deo Christo?* Item versus sæpè integri, ex eodem scriptore in Apologetico: *Cuius insculpta præcordia non appararent noui ac noui Cæsaris scenam, etiam illâ horâ quâ acclamant:*

De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos?

Denique inter Adclamationes etiam illud referam, *Vita & Victoria*: ex Reginone. *Leo Papa*, inquit, *coronam capiti eius imposuit, & à cuncto Romanorum populo ter acclamatum est*: CAROLO AVGVSTO MAGNO ET PACIFICO IMP. ROMANORVM VITA ET VICTORIA. *Et post laudes, more antiquorum Principum, adoratus est.* Quod non enotassem, nisi ipse Regino factitatum id ostenderet ex ritu prisco.

Plutarchus explicatus.

De fauorabili hac adclamatione Plutarchi insignis locus in Galbâ: Καίτοι θέας οὔσης, καὶ τῶν χιλιάρχων καὶ λοχαγῶν τὸ Ῥωμαίοις συνήθως ἐπευχὴν ὑποδεχομένων τοῦ Γάλβα. quæ verterim: *Et spectaculo fortè quodam, cum Tribuni & Centuriones, solemne illud Romanis, Feliciter, Galbæ apprecati essent.*

Item Plinius.

Et de eâdem istâ Plinium in parte loqui sentiam, in Panegyrico: *Cùm laudes Imperatorum ludis etiam & commissionibus* (ita verò emendamus, & *Commissationibus* spernimus, quod habent libri) *celebrarentur saltarenturque, atque in omne ludibrium effeminatis vocibus, modis,*

gesti-

gestibus frangerentur. quamquam includat & Principis laudes versibus compositas, actitatasque à Pantomimis. Magisque proprie & certè Procopium traham istuc, libro I. De Bello Goth. vbi pax à Iustiniano Principe regi Theodahato concessa in hanc legem: *vt populus pro more, in plausu & acclamationibus, Imperatoris imprimis nomen pronuntiaret, Theodahati demceps: idque siue in theatris, siue in triuijs, siue alibi locorum.* Quibus in verbis nota mihi Adclamationem hanc inprimis inter seria habitam, & velut propria insignia imperij: ideoque Iustinianum cautè cauisse, cùm Romam Theodahato relinqueret, ne tamen nomen eius in his Adclamationibus pronuntiaretur primum: sed suum potiùs, velut legitimi Principis & veri. Atque hæc satis, opinor, ad firmandum hunc ritum siue illustrandû: adiungo & doceo ampliùs. Quoniã fausta & fauentia. Acclamationis huius verba, rem ipsam, tamquam suo & peculiari verbo, dixerunt Fauere, & Fauorem. Obseruaui pluries (parum adhuc obseruatum) in scriptoribus præsertim æui paulò magis noui. Vt in Lampridij Commodo: *Cùm illi sæpè pugnanti, vt deo populus fauisset.* id est, deum eum acclamasset. In Capitolini Pertinace: *Fuit in curiâ honorificentissimus: ita vt Senatum fauentem adoraret.* valet Senatû fausta acclamantem. In eiusdem Gallienis: *Hac pompâ homo ineptus eludere se putauit populum: sed vt sunt Romanorum facetiæ, alius Posthumo fauebat, alius Regilliano, alius Saturnino.* caue de occulto animi fauore acceperis nimisquam frigidè, sed de aperto isto linguæ. Etiam Fauorem, vt posui, appellitarunt. Ecce Vopisci in Aureliano densâ caligine, absque notæ huius face, pressum locum: *Sciendum tamen congiaria illum ter dedisse, donasse etiam populo Romano tunicas albas manicatas, lineas Afras atque Aegyptias, ipsumque primum donasse oraria populo Romano, quibus vteretur ad fauorem.* Quæ enim hæc Oraria? quis Fauor? Fauor quidem, acclamatio ista solemnis: at Oraria, quidpiam quod ori adiungerent siue inducerent, ad augendam aut dirigendam vocem, vt histrioniam personam. Tegmen inquam aliquod aut velamentum resonans, ad magis concinnandas modulatas istas voces. Verè enim modulis suis & concentibus constabant, certâ quadâ arte, vt docui satis ad Taciti Annalem XVI: verba ea illustrans, *Plebs personabat certis modis, plausuque composito.* Lego in Glossis veteribus, *Oraria, quibus os obuelabatur.* & vocem ipsam in Trebellij Pollionis Claudio reperias: *Bardocucullum vnum, oraria Sarabadc*[illegible]*tuor.* Quin in ipso Lucilio: cuius vers[illegible] nescio quem Grammaticum,

Ricum aurati, ricæ, atque oraria, mitræ.

qui collocat inter tegmina, vt vides, siue vestes. Etiã in Christianis scriptoribus, sed pro velamento Episcopali: vt in vitâ Fulgentij doctâ & vetere. *Vnâ tantùm vilissimâ tunicâ, siue per æstatem siue per hiemem patienter indutus, Orario quidem, sicut omnes Episcopi, numquam vtebatur.* Ex quâ eadem, sine culpâ non omiserim locum, testem firmû meæ notæ i[n] voce Fauoris. Ait cap. XIII. recensens quæ Fulgentio Romæ euenêre: *Contigit vt beatus Fulgentius in loco, qui Palma aurea dicitur, memorato Theodorico rege concionem faciente, Romanæ curiæ nobilitatem, decus ordinemque distinctis decoratum gradibus adspectaret: & fauores liberi populi castis auribus audiens, qualis esset huius sæculi gloriosa pompa cognosceret.* Et cap. XVI. iterùm: *Nimis autem gratissimus viri sapientis adspectus & fauores populi suffragantis augebat*, &c. De celebri enim productione Fulgentij agit, & clamoribus populi nimiùm læti. Hæc eò libentiùs notabam & eligebam: quia vestigium firmum interpretis nondum videram per hunc obscuriorem callem.

Idemque emendatus. | Procopius facta lux. | Quanti fuerit hæc adclamatio. | Fauere, idem quod Acclamare. | Lampridy nonnus intellectus. | Et Capitolinus. | Item Vopisci. | Oraria ad fauorem, quid? | Modulata ita acclamationes fuère. | Oraria paulo aliter sumpta. | Vita beati Fulgentij vetus illustrata.

CAPVT XI.

E Valerio Maximo detersa labecula. Liuio suus numerus bis restitutus. Corruptio frequens in notâ millenariâ. Admouere lineas. Glossematium, aliaque.

VALERIVM Maximum St. Pighius nobis dedit peritè & religiosè censum: & illo modestiæ exemplo, quod imitari velim eos, qui hoc Criticum stadium currunt. Et validè valet sanè per eum Valerius. quis neget? nec nos vt medici nunc accedimus: sed tantùm locis aliquot habitudinem quamdam, & colorem addituri, vt aliptæ.

St. Pighij proba & religiosa censura.

Velut libro VII. cap. VI.

Senatus auctore Tib. Graccho consule des. censuit, vti publice serui aduersus propulsandorum hostium impetum emerentur. eaque de re per Tribunos plebis ad populum latâ rogatione, tres creati sunt viri, qui quatuor & viginti millia seruorum comparauerunt.

Exorbitat numerus. Nam Liuius, & qui alij hæc Punica bella tradiderunt, auctores tantùm

Corruptus in Valerio numerus.

rùm de octo millibus sunt. Et mihi certum, fraudem factam in millenariâ notâ: quam corr[...]ur non semel. Plerumque enim illu[...] quod x. circumscriptum Prisciano est, interpretati sunt per Decem aut Viginti. Id hîc factum, & aptandus numerus ad Liuianum. Factum in ipso Liuio libro XXIII. *Itaque ingenti consensu fit Senatusconsultum, vt Annibali XL. Numidarum millia mitterentur in supplementum.* Itáne quadraginta millia equitum tantùm in supplementum? Atqui non omnes Annibalis copiæ ad hanc summam. Benè liber vetus (cuius excerpta ad me misit Amplissimus Aug. Busbequius: ∞ ∞ ∞ ∞ id est, quattuor millia præfert. Peccatum eodem iterùm libro: *Is adolescentia ferox, prœlio temerè inito, fusus fugatusque. ad triginta millia Sardorum eo prœlio cæsa, mille trecenti fermè viui capti.* Atque hîc idem codex, ∞ ∞ ∞. id est, tria millia verè scribit: statimque, *trecenti capti*, omissis *mille*. Adde eiusdem erroris exempla, si lubet, quæ in Saturnalibus mihi notata. At hîdem Valerij primis verbis mendum etiam odoramur, *aduersus propulsandorum hostium impetum.* quæ rescribam, *& publice serui, propulsandorum hostium, emerentur*, inductis quæ ab imperitâ manu: aut si id confidentius est, *ad propulsandum hostium impetum.* Vulgata quidem scriptio non sana.

Item in Liuio, ab eodem emendatio.

Valerius iterum correctus.

Libro I. cap. VII.

Proptoribus tamen, vt ita dicam, lineis Aterij Rufi equitis Ro. somnium certo euentu admonitum est.

Intricata locutio, Admoneri lineis: nec satis sciam à quâ imagine aut exemplo. Legam, *admotum est.* & metaphoram ductam puto à lineis Circensibus, quas in Spectaculis nostris, deo volente, explicabo. Nunc correctioni non vulgariæ firmandæ satis sit hic Senecæ locus, epistolâ L. *Nunc irremeabilis cursus apparet. siue quia admoueri lineas sentio, siue quia attendere cœpi & computare damnum meum.*

Egregia nec trita metaphora. Admonere lineas: pro Vrgere, accedere. Seneca obscter a qua lux.

Libro II. cap. III. De C Mario:

Cuius alioqui magnificus, sed nouitatis suæ conscientia, vetustati non sane propinus. memorque si militaris ignauia humilitatem spernere perseueraret, se à maligno virtutum interprete velut capite censum Imperatorem compellari posse.

Militaris ignauia hîc quî conuenit? Scribe me auctore, *militaria signa*: & *perseuerarent.*

Coniectura in Valerio.

In Prologo operis:

Nam si prisci oratores ab Ioue opt. max. benè orsi sunt, si excel[le]nti[ssi]mi vates à numine aliquo principia traxerunt: mea paruitas eò iustius ad fauorem tuum decurrerit.

Cellam olet hic sermo, imò sellam. Nos scimus Valerium scripsisse, *traxerunt; ego iustius ad fauorem tuum decurrero.* Inconspecti tamen fraterculi: cur huic paruitati non alterum emblema inseruerunt, *fauorem tuæ maiestatis*? Ita enim vndique constabat sic Articisimus. Libro III. c. v. De Socrate:

Glossema in eodem, à barbaro factum.

Nam cùm eruditissimorum virorum ingenia in disputatione cæcâ vagarentur, mensurámque Solis & Lunæ & ceterorum siderum loquacibus magis quàm certis argumentis explicare conarentur: primus ab his indoctis erroribus abductum animum intima conditionis humanæ scrutari coëgit.

Omnino legend. *ab his doctis erroribus.* Et teterâ ita est quid firmi etiamnunc in sub tilibus illis alucinationibus aut certi? Et tamen superbiunt, & clamât in scientis scientiam hanc vnam. cuius lumen libandi ego auctor, numquam penetrandi.

De sideribus, inscitia & incerta scientia.

Lib. VII. cap. VIII De insano quodam Tuditano:

Testamento is filium instituit heredem. quod Ti. Longus sanguine proximus hastæ iudicio subuertere frustrà conatus est.

Obsecro, à quantûuis insano si filius institutus heres, quid non pro sano? aut quis sanguine propior, quàm suus cuique filius? Hæ rebût Iurisconsulti, nisi correctione mecum se expediant: *Testamento is Ofilium instituit.* vt externum aliquem capiamus, eo nomine.

Turpe à Valerio mendum purgatum.

Libro primo cap. I.

Decem Principum filij Senatusconsulto singulis Etruriæ populis, percipiendæ sacrorum disciplinæ [gratia] traderentur.

Etruriæ populos XII. fuisse didici. quomodo decem ergo discipuli singulis attribui potuêre? Rescribam, *duodecim Principum filij.* etsi in Cicerone, senos tantùm legas I. De Diuinat. fortasse cum errore. At illud, *gratia*, ingratum auribus glossema est.

In numero etiam error.

CAPVT XII.

De prodigio quodã Liuij, quæ eius mens sit. satin' firma vulgata scriptio? non videri: & nostra diuinatio adscripta. Sortes sacras inuolui lanâ & tænijs solere. Plutarchus ita explicatus.

QVID in Liuij ternis locis Extenuare sortes sint, méte & oculis iamdiu vestigo. adeò

adeo intentè quidem, vt vix magis amissam filiam suam mammosa olim mater. Est enim & hoc quoque curiosi & Critici ingenij nostri proprium (cur diffitear meum morbum?) apertis, vt ita loquar, per libros carceribus velle decurrere; nec repagulum vsquam ferre aut obstaclum. Vtinã tantùm faces mihi quoque ad quærendum prælucceant: sed quas accenderim non in Vulcani Æmâ, magis in Apollinis Parnasso. Loci, quos dico, duo, libro XXI. leguntur, vbi de prodigijs sub Annibalis aduentum:

Criticorum nimia nostra curiositas.

Quæstio de Liuij extenuatis sortibus.

In Piceno lapidibus pluisse, & Cære sortes extenuatas.

Iterumque:

Lectisternium Cære, vbi sortes extenuatæ erant, imperatum.

Tertius autem lib. XXII. ab ipso initio statim:

Falerijs cælum findi visum, velut magno hiatu, quaque patuerit ingens lumen effulsisse. Sortes suâ sponte attenuatas, vnamque excidisse ita scriptam, MAVORS TELVM SVVM CONCVTIT.

Spreta vulgata lectio.

Quæ autem vis (attende modò, Lector) aut quæ mens hîc verbo Extenuandi? præsertim in sortium istâ re, quas maiores aut minores in prodigijs factas nusquam legi. nec si legam, capiam satis. Cui enim significationi id aut notæ? Vide omnino ne remotius, vt solet in his talibus, vetustiusque verbum fuerit, quod per imperitiam exscribentium murarit. Ego non improbè id suspicor, & ausim vbique rescribere, *Extæniatas sortes.* quod interpretor, tænijs vittisque solutas & liberatas. Nam rem ita habuisse puto. Sortes, taleolæ aut surculi è ligno fuêre non grandes: quibus literæ ad diuinandum insculptæ, siue notæ. Eæ priuatim habitæ, eæ publicè. Sed quæ in publico, inprimis religiosæ censebantur & canâ quadam veritate sacræ. Itaque sanctè & religiosè in templis ipsis habebantur, in arcâ reconditæ: & nisi fallor, tænijs vittisque laneis seorsum inuolutæ. De arcâ, suggerit Suetonius in Tiberio cap. LXIII. *Vicina verò vrbi oracula etiã disijcere conatus est: sed maiestate Prænestinarum sortium territus destitit. cùm obsignatas deuectasque Romam non repperisset in arcâ, nisi relatâ rursus ad templum.* Et Cicero in Diuinatione: qui arcam eam ipsam ex oleâ fuisse pluribus verbis narrat. At de vittis, quidni suspicer, cùm hunc cultum & velamen adpositum sciam omnibus sacris? Quibus tamen puris manibus euolui solent, cùm promerentur ad consulentium vsum. Hoc nunc igitur Liuius narrat iure vt prodigium: sortes eas sponte euolutas, & (vno proprioque verbo) extæniatas esse: tamquam si Fortunæ ipsius manu sparsæ & iactæ, ad grande aliquid prædicendum. Plutarchus non modicè me iuuat, qui in Marcello hoc alterum Falerijs prodigium è Liuio ipso ita vertit: Τοῦ δὲ περὶ Φαλερίους ἱεροῦ ῥαγῆναι δόξαντος, ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι πολλὰ γραμματεῖα, καὶ τούτων ἑνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν, Ἄρης τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα σαλεύει. En, excidisse ait sortes & variè dispersas. non è cælo ipso, quod quispiã censuerit (pugnet enim id palàm cum Liuij mente) sed ex inuolucro & arcâ. Extæniatas igitur ille clarè vertit, ἐκπίπτειν καὶ διασπείρεσθαι. Hactenus mihi meus Apollo subijcit. tibi siquid melius in mente aut certius: age age, πειθέσθω ὁ τρίπους σοι ξένους, ἐγὼ δὲ ψευδομάντις ἀποφανθείην.

Nana suppressa, haud scio an rectè.

Sortium vsus.

Earumque publica religio.

In arcis habita eum vittis.

Cùm Extæniatæ sortes prodigium fecerint.

Plutarchus huc tradux.

CAPVT XIII.

Nouiter erutus vetus mos in creatione Tribunorum. Eos sub Principibus & paulloantè, tantùm è Senatu fuisse. Suetonij loci illustrati, & lectio in ijs firmata. Plinio & Appiano lumen immissum.

EGO verò libens è situ & obliuionis carcere eruam insignem & notabilem ritum: qui nimis diu iuuentutem nostram latuit, in Tribunis creandis. Iuuentutem autem? imò & verè viros, verè doctos: quibus nebulæ hîc & caligo. Tribuni creati olim non solùm pro plebe, sed etiã è plebe: ita vt patricijs aut patribus aditus ad eum honorem ratus esset, aut nullus. Diu ita mansit. donec visum adeò id immurare, vt cautum seuerè fuerit, ne quis Tribunus fieret, nisi Senator: id est, ne ius quidem haberet petendi Tribunatus, nisi iamantè è patribus. Suetonius hoc adfirmat clarè vsitatum etiam in liberâ rep. & extremo æuo Ciceronis. Nam in Aug. cap. X. ita scribit: *Et quò constantiùs cetera exsequeretur, in locum Tribuni pl. demortui candidatum se ostendit: quamquam patricius, necdum Senator.* Vbi disertè & extra cauillum, impedimenta duo Cæsari ad Tribunatum ponit, quòd gente patricius, & quòd honore nondum Senator. Nam maximo Langio nostro quî adsennar, voces eas duas præfidenter hîc tollenti? Nollem te hoc conatum, vir alia modestissime. Nam iterat hoc ecce idem Suetonius in eodem Aug. cap. XL. *Comitijs Tribunicijs, si deessent candidati Senatores, ex*

Tribuni plebes olim tantùm è plebe lecti.

Posteà tantùm è patribus.

Suetonij notabilis locus.

Quem male capiunt aut mutant.

Alter eiusdem sententia.

equitibus Romanis creauit. quod qui ad Tribunos transferunt militares: quàm errant? Refutat eos palàm Dio libro XLV. qui hanc ipsam rem denarrans, τοῖς ἱππεῦσι, inquit, τὴν δημαρχίαν αἰτῆσαι ἐπέτρεψε. id est: *Equitibus Romanis tribunatum plebis petere concessit.* Ex quo ampliùs disces, nec equitibus quidem tunc fuisse petendi ius, adeò non imæ plebi.

Nec equites quidem admissi ad Tribunatum.

Plinij locus in hanc rem.

Plinium ego apto istuc lib. II. Epist. IX. *Ego,* inquit, *Sexto latum clauum à Cæsare, ego Quæsturam impetraui. meo suffragio peruenit ad ius Tribunatus petendi.* Ius enim petendi Tribunatus, non hîc aliud quàm dignitas Senatoria & latus clauus. Hoc vtiliter institutū, & ad arcendos à turbido magistratu turbidos adolescentes: sed quando, hæremus.

Quando hoc innouatum factum?

Appianus adscribere Sullæ videtur, qui multa in hoc magistratu, ad vim eius & ferociam contundendā, innouauit. Nam ait Ciuilium primo: Τὴν δὲ τῶν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλεν, ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δήμαρχον ἀρχὴν ἔτι ἄρχειν. καὶ οὐκ ἔχω σαφῶς εἰπεῖν, εἰ Σύλλας αὐτὴν, καθὰ νῦν ἐστιν, εἰς τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ δήμου μετενήνοχεν. id est, *Tribuniciam potestatem tantum non sustulit, eneruatam eam prorsus relinquens, lege latâ, ne quis qui Tribunus fuisset alium vllum caperet magistratum. nec liquidò possim dicere, an Sulla hunc magistratum, vti nunc est, à plebe transtulerit ad Senatum.* Quem locū valdè mihi notā, vnicum Suetonio & huic ritui lumen. Et Appiano sanè adsentiat ego: quamquam Atteius Capito apud Agellium Atinio plebiscito adsignet, si tamen transferre verba ea fas ad meam hanc mentem. Ait: *Tribunis plebis Senatus habendi ius erat, quamquam Senatores non essent ante Atinium plebiscitum.* Dicere enim videtur, plebiscito eo cautū, vt nemo Tribunus nisi Senator esset. Etsi aliorsum, nec incommodè, trahi verba ea posse, nihil nego. Illud quidem miror, non Ciceronem, non historicos, rem tam nouam, tam memorandam posteris prodidisse: nisi fortè, quia tunc notissima, & in oculis omnium, auribusque.

Appiani hallucinatio.

Capitonis ambigua verba, quia pauca.

CAPVT XIV.

In Statio Papinio locorum aliquot correctio. Atticus sector. Arcta Purpura. Mens adflata. Crines in sepulcro.

PER æstiuos hos dies itio mihi crebra ad suburbanum meum hortum fuit. Quia parum illic vmbræ; à Statio quæsiui, & requisiui in eius Siluis. In quibus retorridos aliquot aut malè flexos versuum ramos incidi etiam obiter, & velut sublucaui. Vt libro I. in Equo Domitiani:

——— *Apelleæ cuperent te scribere ceræ,*
Optassetque nouo similem te ponere templo
Atticus Elæi senior Iouis.

Qui sermo quæsitæ adulationis ad Domitianū ipsum est: cuius eam dignitatem vult esse formæ, vt exprimere eum gestiat omnis pictor, omnis sculptor, atque etiam illi ipsi prisci. Sed quis hîc senior Atticus Elæi Iouis? non sincera ea verba, imò nec Latina: quæ depurgo: *Atticus Elæi sector Iouis.* Phidiam illum Athenis nobilem intellegit, qui Iouem Olympiū ex ebore fecit. At ebur politur fingiturque secando: ideò Sectorem rectè dixit. Eodem carmine, suprà:

Phidias, Atticus sector Statio dictus.

——— *quòd si te nostra tulissent*
Sæcula, tentasses me non audente profundos
Ire lacus. sed Roma tuas tenuisset habenas.

Curtij verba sunt lacu suo emergentis, ad illum ipsum Domitianum. qui vt sese timoris arguat, non cōuenit. Scribito, *me non gaudente.* Tu, inquit, si prisco illo meo æuo vixisses, cùm terra dehiauit, primus fuisses qui caritate patriæ succensus, dedisses te in hiatum: me quidem non gaudente, cui gloria ea prærepta. In Tiburtino Manlij:

Curtius in hiatum obijt.

Litus vtrumque domi. nec te mitissimus amnis
Diuidit, alternas seruant Prætoria ripas.

Legimus, *Litus vtrimque, domus nec se mitissimus amnis Diuidit.* Loco litoris, ait, vtrimque domus spectantur: nec tamen amnis ipse se diuidit, sed ripam duplicem exornant Prætoria bina.

In Soterijs pro Gallico:

Siqua salutifero gemini Chironis in antro
Herba tholo quocumque tibi Troiana recondit
Pergamus.

Probabam magis: ——— *gemini Chironis in antro*
Herba, & bolus quodcumque.

Libro IV. in Lyrico ad Septimium:

Hic paruus inter pignora Curiæ
Contentus alto lumine purpuræ
Crescis, sed immensos labores
Indole patriciâ secutus.

Quod sit altum hîc lumen purpuræ, velim nimis à Scholiastis me doceri. Silebunt, scio: at ego illos, legendum esse, *arcto lumine.* Morem enim & vestitum priscum tangit Statius: Et tu quidem, inquit, tenui origine in Africanâ Lepti natus Romam venisti puer:

Arcta purpura, siue angusta.

&

& educatus inter laticlauios Senatorioſque es, contentus ipſe anguſto & arcto clauo. Diſcrimen enim hoc in clauis, quod vtrumque ordinem ſecreuit, iamdiu alijs notatum.

Libro v. Epicedio in patrem:

Exere ſemirutos ſubito de puluere vultus
Parthenope, crinemque afflato monte ſepulti
Pone ſuper tumulum.

Quis hic adflatus mons? an Veſeui iugum? torqueri ſane huc poſſet: ſed magis verius eſt ſcripſiſſe Statium, *afflatâ mente.* Quod attonito dolori benè conuenit, ſicut & crinium illa poſitio in ſepulchro. de quo lugubri ritu Ouidius item in Faſtis:

Mixta bibunt molles lacrimis vnguenta fauillæ,
Vertice libatas accipiuntque comas.

CAPVT XV.

De ergaſtulis diffuſa & libera conlectanea. Origo vocis, & rei. Iſidori confuſio, ſiue error. Quando cœperint, & quâ fine? Agriculturæ cauſſâ ea maximè inſtituta, ſed & lapidum, & piſtrini, (Plautus in ijs correctus & interpretatus) fortaſſe & aquæ haurienda. Suetonij lectio ſtabilita, & explicata. Quis & qualis ergaſtulorum locus. Plauto uerùm lux. Quod genus hominum in ea coniectum. Forma moduſque, quo miſeri illic habiti. nempe Vincti, Inſcripti, (Seneca correctus) Semiraſi, Semiſeiuni. Poſtremò copia ergaſtulorum. paſſimque ſcriptores Græci & Latini explicati: Florus etiam correctus, & Appuleius fortè cum Plauto.

Varia ſeruorum genera & munia olim Triſtiſſimum Ergaſtulorum.

SERVORVM apud veteres varia conditio, multus vſus: ſed illa miſerrima, quæ Ergaſtulorum carcere incluſa. In quo quid pœnarum, quid ſæuitiæ fuerit, planè pleneque hoc Capite ediſſeram: cum gratiâ Lectoris, vt ſpero, & cum fructu. quia & delectant hæc talia, & mirè illuſtrant certè ſcriptores priſcos.

Vnde vox facta?

ERGASTVLI vox Græcâ origine eſt, etſi non flexu. Rectius enim ἀπὸ τοῦ ἐργάζομαι Ergaſterium fuiſſet. quâ voce Iuriſconſulti quidem vſi, ſed alio ſenſu: vti notat dignitate & doctrinâ eximius Barnabas Briſſonius, Galliæ imò Europæ magnum lumen. Sed Romani veteres ſic formarunt: & Gloſſæ Philoxeni ſimul rem aperiunt, & etymon tangunt aptè: *Ergaſtulum*, τόπος

Quid ſuerit. conſenſe & breuiter.

ἐν ᾧ οἱ δεσμωταὶ ἐργάζονται. *Locus in quo vincti operantur.* Vberius idem, ſed non verius, Iſidorus; *Ergaſtula*, inquit, *vbi deputantur noxij ad aliquod opus faciendum, vt ſolent gladiatores & exſules qui marmora ſecant, & tamen vinculorum cuſtodijs alligati ſunt.* Nam de noxijs primùm, haud vſquequaque verum: quia empti ſerui innoxij ſæpè, ſolùm ad hoc munus. De gladiatoribus, planè falſum: qui in ludis ſuis benè & commodè habiti, in ergaſtulis numquam. Sed nec de exſulibus aſſentior: & de marmoribus ſecandis, pars minima fuit ergaſtularij laboris. Præcipuus enim finis Agricultio, vt mox dicam, apud Romanos quidem. De vinculorum cuſtodijs quæ dicit, vera. non ſic tamen, vt duo, tres, ſerui vincti Ergaſtulum confecerint: ſed certo numero, quem acceptum referes ſoli Appuleio. *Quindecim*, inquit, *liberi homines, populus eſt: totidem ſerui, familia: totidem vincti, ergaſtulum.* Quod tamen de pleno legitimoque ergaſtulo dictum capio: quia aliàs ſcio pœnalem illum carcerem ſtetiſſe numero minore.

Iſidori in definiendo peccata.

Quis numerus requiſitus ad legitimum Ergaſtulum.

HABES lineamenta ruditer: colores addam, & Originem, Cauſſam, Finem, Locum, Homines, Modum ediſſeram diſtinctè. De origine, vetera ea eſſe video, & apud alias etiam gentes vſurpata. Certè Ægyptij habuerunt, & cùm ad alia opera, tum ad metalla damnarunt: quod libro I. atque alibi notat Diodorus. Imò & Medi habuêre, ex I. item Iuſtini. At Romani, ſi Liuio fides, iam à regibus exactis. Libro enim ſecundo quiſpiam è Nexis apud eum queritur: *Ductum ſe ab creditore non in ſeruitium, ſed in ergaſtulum & carnificinâ eſſe.* Quod tamen aptius veriuſque ex perſonâ & temporibus Liuij ſcribi cenſeam, quàm illius nexi. Vera enim & propria Ergaſtulorum pœna tunc ignota, vti & nomen ipſum. Hoc ſanè conceſſerim, iam tunc ſæuitum in ſeruos, & velut relegatione quadam miſſos in piſtrinum, in lapicidinam, in agrum: ſed nec perpetuum, nec eâ formâ quæ poſteà inoleuit. Itaque apud Plautum comminationes herorum ſæpè tales: ipſa Ergaſtuli vox tamen irreperta. Quę propriè nata & ad huius Capitis mei ſenſum, vt cenſeo, vix ante Gracchorum æuum.

Quando cœperunt.

Liuij ambigua & parū cauta forſitan dictio.

Serui quidē in agros antiquitus miſſi, non ad propriè Ergaſtula.

Vera origo & tempus.

NATA autem ab hac cauſſâ. Romani deuictâ Italiâ ceperant iure belli haud parum ſuburbani & longinqui agri. Eum vniuerſum partim ſub haſtâ vendidêre; partim tenuioribus ciuibus vtendum ſruen-

dum

dum locauêre, exiguo aliquo tributo imposito siue pensione. Hoc velut præmium ijs militiæ & sanguinis. placuitque res omnibus, præter diuites, qui paulatim egenos pellere, & ad se trahere cœperunt finitimos quisque agros. Donec Stolonis lex paullisper eos coërcuit, definito quingentûm iugerum modo. supra quem haud fas possidere. Sed coërcuit certè paullisper; rupit enim mox hoc frænum cupiditas, & suppressa auaritia non oppressa caput extulit altiùs, agrosque omnes pretio, fraude, vi, à pluribus traxit ad paucos. Hinc illa diuitum latifundia: hinc pauperum ab agris exsilia: hinc inductio Ergastulorum. Vnde enim pauci illi, tot agris colẽdis? Plutarchus egregiè in Gracchis: Ὕστερον δὲ τῶν γειτνιώντων πλουσίων ὑποβλήτοις προσώποις μεταφερόντων τὰς μισθώσεις εἰς ἑαυτούς, τέλος δὲ φανερῶς ἤδη δι' ἑαυτῶν τὰ πλεῖστα κατεχόντων, ἐξωσθέντες οἱ πένητες, οὔτε ταῖς στρατείαις ἔτι προθύμους παρεῖχον ἑαυτούς, ἠμέλουν τε παίδων ἀνατροφῆς. Ὡς ταχὺ τὴν Ἰταλίαν ἅπασαν ὀλιγανδρίας ἐλευθέρων αἰσθέσθαι, δεσμωτηρίων δὲ βαρβαρικῶν ἐμπεπλῆσθαι, δι' ὧν ἐγεώργουν οἱ πλούσιοι τὰ χωρία, τοὺς πολίτας ἐξελάσαντες. id est: *Paulò verò pòst, cùm vicini illi diuites per suppositas personas transferrent conductiones agrorum in sese, & denique palàm iam etiam & suo nomine plerasque detinerent: expulsi pauperes, neque ad militiæ munus alacres se præbebãt, neque ad educandos liberos. Ita vt mox Italiam vniuersam infrequentem & vacuam liberorum capitum esse contigerit, & ergastulis compleri seruorum barbarorum: per quos diuites agros suos colebant, ciuibus exactis.* Et eadem ac plura magis diffusè Appianus, in Ciuilium primo: qui ab infelici hoc Ergastulorum fomite ignem deducit Gracchanarum seditionum & belli ciuilis. Cuius verba vberiora, quàm vt huc transscribam: tu, me indicante, vide omnino & lege. Hæc igitur caussa, hæc origo. nam antè Romani ipsi colebant, & honestissimos quosque ciues scimus habuisse in agris. Columella mutationem eam conqueritur initio operis: *Rem rusticam*, inquit, *pessimo cuique seruorum velut carnifici, noxæ dedimus: quam maiorum nostrorum optimus quisque optimè tractauit.* Nec Lucanus veritus eam ponere inter caussas intimas imperij ruentis, lib. I.

A multitudine agrorum, quos diuites tenuere.
Lex de quingentis iugeribus. Irrita facta, vi & pertinacia.
Serui Barbari empti ad colendum agrum.
Appiani praeclare & digna lectu disserens.
Ingenui primi agros & coluere.
Hac inter caussas lapsi imperij vere posita à Lucano.

Paupertas fugitur, totoque arcessitur orbe
Quo gens quæque perit. tunc longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis.

Nam ignotos hos colonos non alios poëta (poëta enim certè mihi, & quidẽ bonus) intellegit, quàm hos in ergastulo seruos, alienigenas plerumque & à longinquo cælo. Ideò Seneca De Tranquillitate: *Sub alieno colono rura pretiosa.* Atque hæc caussa ex quâ non ignotus Finis. Agri enim cultio præcipue fuit, vt vides. Ideò Lucanus:

Finis ergastulorum, agricultio maxime.

—— vincto fossore coluntur
Hesperiæ segetes. ——

Ideò Tertullianus allusione doctâ: *Adam in ergastulum terræ laborandæ relegatus.* & testimonia pluria: quæ variè aspersi infrà. Præcipuus, dixi, finis. Nam ergastula non rarò etiam ad aliud opus. ad molendum, ad lapidem cædendum, aquam hauriendam: & quidquid tale. De molis aut pistrino, in comœdijs creberrimum; & exemplum disertum in Appuleij lib. IX. quæ verba opportuniùs item reddo infrà. De lapidarijs, ecce etiam veteri æuo Plautus, in Captiuis:

Etiam molitura.
Etiam lapidum cæsura.

—— ducite
Vbi ponderosas, crassas, capiat compedes.
Inde ibis porrò in latomias lapidarias.

Et eâdem fabulâ, paulò posteriùs:

Iubete huic crassas compedes impingier:
Inde extra portam ad meum libertũ Cordalam
In lapicidinas facite deductus fiet.

Et de aquâ hauriendâ, velut in pœnam, tangit aliquid idem Comicus, in minis Olympionis villici aduersus Chalinum, in fabulâ Casinâ:

Etiã aquæ haustio fortasse.

Post id locorum, quando ad villam veneris,
Dabitur tibi amphora vna & vna semita,
Fons vnus, vnum ahenum, & octo dolia:
Quæ nisi erunt semper plena, ego te implebo flagris.
Ita te aggerundâ ceruum aquâ faciam probè,
Vt postilena possit ex te fieri.

In quo penultimo versu alij *curuum*, pro *ceruo* substituunt: nos *cernuum* magis rectum censemus. Credam autem aggestionis & egestionis huius aquariæ magnum vsum imò necessitatem fuisse, siue in lapidum siue in metallorum fodinis: ideoque huic etiam muneri damnatos seruos. Id Suetonius appellasse videtur, In Antliam damnare: loco qui iamdiu à Criticis vexatur, & inuicem eos vexat. Tiberij cap. LI. *Testamentum matris pro irrito habuit, omnesque familiaritates & amicitias, etiam quibus ea moriens curam funeris demandarat, intra breue tempus afflixit: vno ex his equestris ordinis viro & in*

Plautus obiter correctus.
In Antliam damnari, quid? Suetonij locus excussus.

An-

Recta Criticorum emendatio.

Antliam condemnato. Proba enim & recta mihi verba: quique Anticyram, Andiam, aut nomen insulæ substituunt, quî audiam? Cùm Suetonius vt nouum & inusitatum in viris splendidis aut ingenuis narret, ad vile hoc & seruile munus equitem damnatum. At de insulis, receptum sanè in Senatoribus ipsis scimus, & iamdiu tritum. Antliam igitur teneo, & succussione virorum doctorum vacillantem firmo nouo & robusto fulcro: quod petitum mihi ex Artemidori Somniorum siluâ.

Petita ab Artemidoro lux.

Scribit lib. I. cap. L. Οἶδα δέ τινα ὃς ἔδοξε, τοῦ παντὸς σώματος ἀκίνητου μένοντος, τοὺς πόδας αὐτοῦ μόνους βασανίζειν καὶ προβαίνειν μὲν μηδὲ βραχὺ, ὅμως δὲ κινεῖν. συνέβη αὐτῷ εἰς Ἄντλιαν καταδικασθῆναι. Καὶ γὰρ τοῖς ἀντλοῦσι συμβέβηκε, διαβαίνειν μὲν ὡς βαδίζουσι, ἀεὶ δὲ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ. Ἔτι καὶ ἄλλος ἔδοξεν ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ῥεῖν ὕδωρ, καὶ συνέβη αὐτῷ εἰς Ἄντλιαν καταδικασθῆναι ὄντι κακούργῳ· id est: *Noui quemdam, qui visus sibi reliquo corpore omni immoto, pedibus tantùm laborare: nec progredi hilum, moueri tamen. euenit, vt in Antliam damnaretur. Nam exhaurientibus hoc vsu venit, diuaricare quidem vt ingredientes solent, manere tamen in eodem loco. Item alius, visus videre à pedibus suis defluentem aquam, is quoque in Antliam damnatus est, facinorum caussâ.* Quæ verba firmant prorsus hanc lectionem & damnandi morem: etsi ea interpretari vel de sentinâ nauis exhauriendâ (id enim Græca vox quoque sonat) aptè possis: vel de Antliâ, quæ non tam vas, quàm instrumentum ad hauriendum: siue aquaria quædam machina, quæ pedum nisu & agitatu, aquas attolleret per modiolos atque haustra. Cuius generis etiam hodie in vario vsu.

Duplex sententia ad Antliam damnatorum esse potest.

Martialis:

Curta laboratas antlia tollit aquas.

Sed abstineo ab excursu, & finio hîc de Fine.

Ergastula rure.

Locvs videndus est, etsi adspectu non suauis. Is non in opidis, sed in villis, & quidem subterraneus fuit depressius, sedibus & angustis fenestris distinctus: prorsus ad carceris formam. Itaque iure Iuuenalis sic appellat:

Et instar carceris fuit.

—— *Inscripta ergastula, carcer*
Rusticus.

Et Liuius eidem æquiparat: verè non oratoriè, de T. Manlij filio: *Quem pater in opus seruile, propè in carcerem atque in ergastulum dederit.* Et libro VI. eodem sensu: *Vbicumque patricius habitet, ibi carcerem priuatum esse.* Columella cum exædificat & describit, vt rem cumprimis villæ necessariam, lib. I. cap. V. *Solutis seruis*, inquit, (nota autem discrimen seruorum in villis duplex, Solutorum & Vinctorum: quorum hi in ergastulis) *cellæ meridiem æquinoctialem spectantes fient: vinctis, quàm saluberrimum subterraneum ergastulum, plurimis atque iis angustis illustratum fenestris, atque à terrâ sic editis ne manu contingi possint.* Et probè eum munitum fuisse contra rupturam aut elapsum, idem ostendit cap. VIII. vbi officia domini describens: *Illa solemnia sunt*, inquit, *vt domini, ergastuli mancipia recognoscant. vt explorent num diligenter vincta sint, an sedes ipsæ custodiæ satis tutæ munitæque sint.* Sed quod in priore loco clarè tradit de Ergastuli fenestris: mirum ni clarorem aliquem Plauti vmbroso loco adferat. apud quem Casinâ Olympio ille ferox dira multa interminatur riuali suo, mox scilicet in villam, cui ipse præfectus, relegando. Atque inter alia addit,

Parua atque alta fenestra in hoc puteo.

Idem clètra fugam munitum.

Plauto fortasse lux, si non ambitiosè nimis quæsita.

Noctu vt condignè te cubes curabitur.

Ch. *Quid facies?* Ol. *cludére in fenestram firmiter,*
Vnde auscultare possis cùm ego illanc osculer.

Nam vt de cubiculari aliquâ fenestrâ accipiam, in quam ille compingendus, prohibet me sententiæ nescio quod frigus. Magis de ergastulari istâ: quia de die emittebantur carcere illo ad opus scilicet, pedibus tamen vincti: noctu huc immittebantur iterùm, arctiùs astricti. Sed argutor fortasse nimis: illud certius addo. Præfectum fuisse suum huic carceri, qui Ergastularius Columellæ dictus. Et rectè, atque ad normam. Nam quod Nonius suadet ex Lucilio, Ergastulum dictum fuisse istuuc custodem pœnalis loci: straba illi mens, vt sæpè. Nec enim aliud ibi Ergastulus, quàm ipse qui in pœnâ & in noxâ: seruus inquam, non custos. Colligas facilè ex verbis, quæ tamen apud Nonium corrupta: *Ergastulum*, ait, *& Ergastulus, vt genere ita & intellectibus differunt. Nam neutro carceris locus est: masculino, custos pœnalis loci. Lucilius lib. XV. Non Ergastulus vnus. Et alius:* (ita hæc corrigo, siue dirigo, aberrantia aliter & confusa. nam alium aliquem scriptorem citat, etsi innominatum: nisi mauis, *Et alibi:*) *Iudicem opposuit, vt nemo sententiam liberè quasi ergastulus possit dicere.* Quæ postrema verba euincunt de meâ mente: quia nihil certè magis obnoxium quàm seruus; & inter seruos, ab ergastulo isti.

Præfectus Ergastuli.

Nonij aberratio.

Ergastulus priscis, ipse seruus Ergastuli incola.

Nonius correctus.

Sed transeo ad Homines ipsos, qui è seruis quidem, sed duûm generum. Aut enim Noxij in hæc Ergastula detrusi aut Innoxij. Noxij; puta si qui è seruis cōtumaci ingenio, fugitiui, mali & malitiosi, crebri in delicto; hos dominus ex more damnabat in hanc pœnam. Damnabat ipse dico. quoniam iudice aut sententiâ aliâ, præter herilem, non hîc opus. Atque, vt solet, temerè sæpè & per iram. Seneca indicat libro III. De Irâ: *Magnam rem sine dubio fecerimus, si seruulum infelicem in ergastulum miserimus.* Horatius item ad suum illum monitorem:

Serui bigeneri ad Ergastula. Mali primùm, pœnæ caussâ & vitiorum.

—— ociùs hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

Horatius explicatus.

Ad quem locum interpres vetus benè & verè: *quasi octo seruos herus miserit in ergastulum agri Sabini.* Prorsus enim illa mens poëtæ minantis. Iuuenalis etiam ad hunc morem, de perditâ illâ nobilitate:

Quid facias talem sortitus Pontice seruum?
Nempe in Lucanos aut Thusca ergastula mittas.

Et tangit Lactantius libro v. Institutionum, cap XIX. *Quòd si seruorum nequissimus habetur, qui dominum suum fugâ deserit, isque verberibus, vinclis, ergastulo, cruce, & omni malo dignissimus iudicatur.* Vbi ergastulum inter seruiles pœnas recenset, ex prisci tamen potiùs æui quàm sui ritu. Nam Lactantij temporibus id abolitum, vt pòst dicam. At innoxij etiam huc immissi. puta, si qui viles serui, captiui, barbari, corpore tantùm boni: & quibus cerebrum omne in manu. hos emebant vulgò in hunc tantùm finem. Dedicisti suprà ex Plutarcho & Appiano. Et ex hac quidem duplici fece, ergastula plerumque farcta. nisi quòd ingenui etiam interdum & liberi coniecti in ea, per vim siue fraudem. Suetonius indicat in Augusto, capite XXXII. *Rapti per agros viatores, sine discrimine, liberi seruique, ergastulis possessorum supprimebantur.* Iterumque in Tiberio, cap. VIII. *Curam sustinuit repurgandorum totâ Italiâ ergastulorum, quorum domini in inuidiam venerant, quasi exceptos supprimerent non solùm viatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.* Vidésque quàm seria ista res, & quale eius pondus, quod Principis etiam humeris subeundum fuit. Miserabile autem huius violentæ fraudis exemplum in Appiani Ciuilium quarto. vbi puer quispiam narratur relatus inter proscriptos, & matrem aggressus vt adiutum se vellet & celatum: à quâ repulsus (vide impiam serpentem) Οὐκ ἀξιώσας ἔτι, inquit, ἐς οὐδένα ἐλθεῖν ἕτερον μετὰ μητέρα, ἐς ὄρος ἔφυγεν, ὅθεν ὑπὸ λιμοῦ ἐς τὰ πεδινὰ κατελθὼν, ἐλήφθη πρὸς ἀνδρὸς λῃστεύειν τοὺς παροδεύοντας καὶ ἐπὶ ἔργον καταδεῖν εἰθισμένου· οἷα δὲ παῖς ἐκ τρυφῆς τὸν πόνον οὐκ ἐνεγκών, ἐς τὴν ἀμαξιτὸν αὐταῖς χοινιξὶν διέδρα, καὶ παροδεύουσι λοχαγοῖς ἑαυτὸν ἐμήνυσέ τε καὶ ἀνῃρέθη. *Non ausus post matrem cuiquam se committere, fugit ad montana. vnde fame depulsus venit iterum ad plana, captusque ab improbo quopiam est qui viatores prætereuntes rapere solitus & in ergastulum conijcere vinctos. ipse autem puer, in delicijs scilicet semper habitus, laborem insolitum hunc non tolerans, in viam publicam cum ipsis compedibus se dedit: prætereuntibusque fortè centurionibus sese indicauit, & ab ijs interfectus.* Qui notabilis locus, & infamem hanc grassaturam ante oculos ponit clarè. Quod ipsum Socrates Eccles. Hist. lib. v. cap. XVIII. ostendit: & Achilles Statius suam Leucippen rapi & in ergastulum conijci facit, compeditam, rasam, terram fodientem.

Etiam innocentes roboris caussâ.

Aliquando & ingenui, per fraudē & plagium.

Repurgatio ergastulorum per Augustum.

Mirum & miserum exemplum.

Sed ad formam Modumque quo hîc habiti, series me vocat: qui reuerà per exempla omnia ijt miseriæ & depressionis. Inferos suos somniabant? in ergastulis veri illi. Nam primùm perpetim vincti habebantur (custodiæ scilicet caussâ) & in ferro. Columellæ serium præceptum est, vt *Dominus villæ exploret, num villicus aut alligauerit quempiam ipso nesciente, aut reuinxerit. Nam vtrumque maximè seruari debet, vt & quem paterfamilias tali pœnâ multauerit, villicus nisi eiusdem permissu, compedibus non eximat: & quem ipse suâ sponte vinxerit, antequam sciat dominus, non resoluat.* Et ipsi serui ergastularij, ἁπλῶς Vincti appellantur, ab hac caussâ. Seneca de Beneficijs: *O miserum, si quem delectat sui patrimonij liber magnus, & spatia terrarum colenda per vinctos.* Idem De Breuitate vitæ: *Qui in ceromate spectator puerorum rixantium sedet, qui vinctorum suorum greges metatur, & colonorum paria deducit.* Quæ postrema tamen verba in mendo, si quid fidis & priscis libris fidei, qui referunt: *& in colorum paria diducit.* quos equidem audio, & interpretor diuidi greges illos & cohortes Vinctorum (incredibilis enim multitudo, vtique apud illos locupletes) secernique per nationes ac colores solere. Puta qui Orientales & fusci, in tali villâ & agro: qui à frigidiore axe & albi, in illâ habeantur, & illo. vt valetudo, vt loca suadere videbantur, vt domi-

Ergastuli semper vincti.

Ideoque ad voce vulgò notati.

Seneca emendatus.

Atque explicatus.

Serui per nationes & colores diuisi.

dominii libido & voluntas. Hoc in alijs quoque & quidē domesticis seruis factum, idem meus Seneca me docet Epistolâ XCVI. *Transeo*, inquit, *exoletorum agmina, per nationes coloresque descripta.* vbi à coloribus clarum vides discrimen. Sed rem meā premo. & vinctos hos moneo, tamen pedibus tantùm. Nam manibus aut brachijs si fuissent, quomodo processisset ijs opus? fodere, arare, sarrire: & quæ alia rei rurestris. Ita enim vincti, vt nec inter opus soluerentur, metu scilicet fugæ.

Vincti pedibus tantùm.

Etiam inter ipsum opus.

Iuuenalis:

Squallidus in magnâ fastidit compede fossor:

de ergastulario accipiendum est, ex Scholiaste. Et Ouidius:

Spes etiam durâ solatur compede vinctum,
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Nostros enim istos intellegit, quibus crura adstricta semper: idque compedibus. Cicero pro Rabirio perduellionis reo: *Ille ex compedibus atque ergastulo Gracchus.* Ideò *Cathenatos cultores*, Florus eos appellat: & Appuleius *pedes* ijs tribuit *Anulatos*. Vterque rectè; quia compedes illæ laxæ ad motum aliquem & ingressum, & orbes cathenæ è ferro, instar anulorum. Itaque Martialis hasipsas compedes Anulos appellauit, & quæ luit in eo caussam ioci:

Compedes hinc rei.

Quas & Anulos appellant.

Anulus iste tuus fuerat modò cruribus aptus.

Et iterùm:

Has cum geminâ compede dedicat cathenas
Saturne tibi Zoilus, anulos priores.

Ait, cum geminâ compede? ergo ligatum ijs erus vtrumque, quod res ipsa suadet me silente. Sicut & illud, quod è ferro. Plautus eo adspectu, ergastulos genus ferratile appellauit, Mostellariâ:

Eaq; è ferro.

Plautus illustratus.

Augebis rure numero genus ferratile.

Interminatur enim seruo, illuc eum se missurum. Et ab eodem fonte iocus in Persâ:

Negotium edepol fuit. TOX. *ferreum fortasse.* SAC. *plusculum annum*
Fui praeferratus apud molas Tribunus vapularis.

eum allusione item, quasi si Tribunus militaris apud Nolam. At Tertullianus tamen alibi etiam fuisse ostendit ex auro. Libello De Habitu mulierum: *Apud barbaros quosdam*, inquit, *quia vernaculum est aurum & copiosum, auro vinctos in ergastulis habent.*

VINCTI igitur. addo etiam, Inscripti. id est, stigmatiæ, siue litteris notisque in facie puncti, vt essent noscibiles.

Inscripti ergastuli, siue notis compuncti.

Martialis:

Quattuor inscripti portabant vile cadauer.

Ausonius:

Ergo notas scripto tolerasti Pergame vultu.

Vetus ea pœna, & alijs quoque gentibus non ignota. Plutarchus auctor, Samios captiuis Atheniensium Noctuam inussisse: & hos vicissim illis Samænam. nauis id genus est. Idem in Niciâ de Syracusanis scribit: Καὶ τούτους (Athenienses) εἰς οἰκίας ἐπώλουν, στίζοντες ἵππον εἰς τὸ μέτωπον. Plato libro VIII. De Legibus, sacrilegos fronte & manibus inurit, Ὃς δ' ἂν ἱεροσυλῶν, inquit, ληφθῇ, ἐὰν μὲν ᾖ δοῦλος ἢ ξένος, ἐν τῷ προσώπῳ καὶ ταῖς χερσὶ γραφεὶς τὴν συμφοράν, καὶ μαστιγωθεὶς ἐκτὸς τῶν ὅρων τῆς χώρας ἐκβληθήτω. id est: *Siquis sacrilegium commiserit, si quidem seruus aut hospes fuerit, in facie manibusque crimen inscriptus & flagellatus, extra fines patrios proijcitor.* Plutarchus etiā Thracibus adttribuit, libello De Tarditate diuinæ vindictæ: Οὐδὲ γὰρ Θρᾷκας, inquit, ἐπαινοῦμεν, ὅτι στίζουσιν ἄχρι νῦν, τιμωροῦντες τῷ Ὀρφεῖ, τὰς αὑτῶν γυναῖκας. Et quod Græci passim in seruos vsi, indicat Phocillidis admonitio eos à crudelitate hac reuocantis:

Mos compungendi veteris, & per gentes sparsus.

Græci & Siculi vsurparunt.

Thraces etiam.

Στίγματα μὴ γράψῃς, ἐπονείδιζων θεράποντα.

Creberrimè tamen ante omnes & liberrimè Romani: etiam in liberos homines, qui calumniæ damnati. Eorum enim fronti K littera inusta: quoniam prisci videlicet Kalumniam scribebant. Idque alijs iam notatum. At in seruos nihili & nequam multò magis: & maximè in istos ab ergastulis, velut solemni quodam ritu. Ideò Iuuenalis inscripta ergastula agnominat:

Sæpissimè Romani. In liberos.

Seruos.

Quem mirè adficiunt inscripta ergastula.

Et Plinius clarè: *At nunc eadem illa* (rura) *vincti pedes, damnati manus, inscripti vultus exercent.* Scribonius Largus opportunâ quadam narratiunculâ cap. CC. XXXI. *Quatenus atrium & exulceratorum medicamentorum habita est mentio, ponemus quo stigmata tolluntur indignis. Etenim multis hæc calamitas ex transuerso accidit, vt dispensatori Sabini Calui* (lego, *Caluisi*. siquidem ille est, qui Senecæ & Plutarcho nominatus, diues & potens sub Claudio: quo æuo Scribonius quoque vixit) *naufragio in ergastulo deprehenso: quem Tryphon multis delusum, & ne casu quidem notas confusas habentem, vno medicamento liberauit.* Ita totum eum locum vetusti medici legimus & distinguimus, in nostro quidem libro valdè confusum. Et hæc quoque In-

Scribonius Largus emendatus.

Pistrina etiam inscripta.

Inscriptio vsurpata in pistrinensibus seruis. Appuleius prorsus graphicè descripsit libro IX. *Dij boni, quales illi homunculi, vibicibus liuedinis totam cutem depicti, dorsumque plagosum scissili centunculo magis inumbrati quàm obtecti, nonnulli exiguo tegili pubem tantummodò intecti* (commodiùs liber scriptus qui apud me à Victore Giselino, *iniecti*) *cuncti tamen sic tunicati vt essent per pannulos manifesti: frontes litterati, & capillum semirasi, & pedes anulati.*

Leuiter Appuleius emendatus.

Litterati serui, qui Appuleio & Plauto.

Nam frontes litterati, inscripti nostri sunt: idque eum scripsisse adseuerem imitatione Plauti. apud quem in Casinâ seruus conseruo conuicium facit, *Si hic litteratus me sinat:* nec aliter quàm Stigmatiam & litteris in vultu notatum interpreter, etsi contrà nitente Lambino: qui accipi eum vult, cuius tergum velut litteris, virgis concisum sit atque conscriptum. Non dissimulo tamen in manuscripto nostro hîc esse, *frontis liturati.* quod ipsum haud displicear, quasi scripti & rescripti. & fortasse an ita scripserit & Plautus.

Nouata in Appuleio lectio. fortasse & ad Plautū propaganda.

Quamquam cur ambigimus? veræ litteræ fronti inscribi solitæ, imò vultui sæpè toti. Litteræ, dico aut plura verba quæ crimen continerent caussamque notæ. puta *Caue à fure: A fugitiuo*, &c. Benè explicat Petronius. *Impleuit Eumolpus frontem vtriusque ingentibus litteris, & notum Fugitiuorum epigramma per totam faciem liberali manu duxit.* Iuuat & Seneca De Beneficijs libro IV. *Improbißimo militi, ingratißimo hospiti, auidißimo naufrago stigmata inscriberet ingratum hospitem testantia.* Sed optimè Petronius: qui faciem etiam totam complet, nec falsò.

Qualis illa vultus inscriptio.

Multorum verborum sæpè.

Ioannes Zonaras Tomo III. Annaliū duos quospiam monachos quia Imp. Theophilum liberiùs monuissent, inter alias ignominias, inscriptos ait: & quidem ita, vt duodecim versuum epigramma exciperent illâ vultus, vt sic dicam, tabulâ. Εἶτα, inquit, καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν κατέστιξε, καὶ τοῖς στιγμοῖς μέλαν ἐπέχεε. γράμματα δ' ἐτύπωσεν τὰ στίγματα. τὰ δ' ἦσαν ἴαμβοι ιβʹ. id est: *Deinde facies eorum compunxit, & notis illis hos iambicos versus atramento infuso expreßit.* additque ipsos versus probos, plenos. Vide & nota, quæso, locum: etiam illud, quod de infuso atramento. Nam ratio inscribendi ita habuit, vt primitus litteræ siue notæ inurerentur candenti ferro.

Imò & versuum.

Quomodo inustio facta.

Iuuenalis:

Tum felix, quoties aliquis tortore vocato
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

Seruum intellegit, qui ob furtum duûm linteorum, frontem inustus. Næuium de hac re ego capio apud Priscianum libro VII.

Næuius poeta explicatus

Signare oportet frontem calida forcipe.

Et ab hac caussâ iustè, Focorum signa appellauit ipsa Stigmata, Columella:

Et Columella.

Deletura quoque est fronti data signa * *focorū.*

** Alij, fugarum: vt ad Fugitiui notas referatur.*

Benè ergo Valerius: *Seruus inexpiabili litterarum notâ per summam oris contumeliam inustus.* Post inustionem autem, atramentum infunderetur, quò eminerent magis litteræ & præberent se lectui. Ex Zonarâ & Petronio suprà, vides.

Atramentū stigmatis infusum.

IAM tertia Ergastulorum nota, vt Semirasi. Competijt id in omnes sanè viliores seruos, vt capitis altera pars ijs capillata esset, altera nuda, per ignominiam perque risum. Catullus de Bustuario seruo, qui vilis vt omnes Libitinarij:

Ergastuli semirasi.

Siue viliores omnes serui.

A semiraso tunderetur vstore.

Sed propriè in eos, qui ad Ergastula damnari, aut etiam in publicum opus. Appuleius suprà de Pistrinarijs: *capillum semirasi.* Artemidorus lib. I. cap. XXII. Ὁπότερον δὲ ἂν τῆς κεφαλῆς ψιλὸν ἔχοι τις οἷα ἂν ἐξυρημένος, κατακριθήσεται εἰς ἔργον δημόσιον καταδίκην. τοῦτο γὰρ καὶ παράσημόν ἐστι τοῖς δικαζομένοις. id est: *Vtram autem partem capitis nudam sibi habere visus, si parum meminit: damnabitur ad opus publicum. nam & hoc istic damnatis insigne est.*

Itemq; in opus damnati.

AD formam habendi, aliquid etiā facit Victus. qui pertenuis sanè illis, & asper. Dimensum enim quoddam exiguū habebant in diem, & tenuius omnino quàm vrbani serui. Quâ caussâ Paulus Ic[tus] argutè colligit, ex cibarijs quoque deprehendi posse, quos seruos paterfamilias adnumerare sit solitus inter hos, aut illos. l. Seruis vrbanis. De legat. III. Hunc diurnum cibum, Diaria appositè appellarunt.

Tenuis & asper ergastulorum victus.

Diaria.

Martialis:

Sed Lupus vsuram, puerique diaria poscūt.

Seneca pater lib. IX. Controuers. IV. *Cùm introductus esset è carcere in Senatum, postulaturus vt diaria* (malè in libris, *diariam*: nam & in carcerarijs hoc seruatum) *acciperet.* Iusta, Columella dixit, in his ipsis ergastulis: *Diligenter dominus*, inquit, *cùm & ab ipsis* (vinctis:) *tum & absolutis, quibus maior est fides, quærat, an ex suâ constitutione iusta percipiant: atque ipse panis potionisque bonitatem gustu exploret.* Canonem Saluianus vocat, De Prouidentiâ libro IV. *Serui si fures sunt, ad furandum forsitan egestate coguntur. quia etiamsi eis stipendia vsitata præstentur, consuetudini hæc magis quàm sufficientiæ satisfaciunt:*

Iusta

Canon.

& ita implent canonem, quòd non explent satietatem. Hunc omnem victum, constitisse pane tantùm, aquâ, sale, & si forrè aceto, augutor ex alijs locis: quibus non hîc locus. Pleraque dixi de modo.

Crebritas ergastulorum mira.

AT multitudo & frequentia ergastulorum mira. Totam Italiam obtinebant, nec liberis capitibus iam in eâ sedes aut locus. Liuius iure queritur, libro VI. *Olim multitudinem innumerabilem liberorum capitum in ijs locis fuisse; quæ nunc, vix seminario exiguo militum relicto, seruitia Romana ab solitudine vindicant.* Et adpositè Seneca, in verbis suprà, *Greges vinctorum metari*, dixit: copiam hanc adspiciens, & quod ijs tantùm non per cohortes & legiones metanda velut castra. Sparsa etiam per prouincias. Florus de Siciliâ: *Terra frugū ferax, & quodammodò suburbana prouincia, latifundijs ciuium Latinorum tenebatur. Hic ad cultum agri frequentia ergastula cathenatique cultores materiem bello præbuere.* Quo loco parum mihi grati aut rati ciues illi Latini. quis veterum ita loquitur? socios Latinos dicunt, non ciues. Res ipsa non vera, certè enim Romani ipsi agros eos habuerunt, non Latini. Corrigo, nisi fallor, aptè, *ciuium lautiorum*. Diuites scilicet intellegit & lautos, qui per illam aliasque prouincias latè possidebant. In terrâ etiam Galliâ ita crebra, vt M. Antonius ad Mutinam victus & fugiens, exercitum suum ex ijs supplere conatus sit. D. Brutus ita scribit ad Ciceronem: *Quacumque iuit, ergastula soluit, homines abripuit.* Nec aliam magis intimam caussam scio solitudinis & vastitatis inductæ per Romanas prouincias: quâ Barbaris deinde expositæ in direptionem & prædam. Atque hæc de ergastulorum carcere. quem in pœnam generis humani, non in bonum vllum publicum inuentum esse, fatebuntur mecum omnes qui sunt suæ mentis. Diu tamen mansere, & quidem ad Principatum vsque Hadriani: qui salubriter sustulit. Spartianus paucis verbis sed claris: *Ergastula seruorum & libertorum tulit.* Ita enim sæpè ij scriptores Cæsarei Ferendi verbum vsi, pro Auferendi. Etsi parum plenè fortasse aut firmiter: & iterùm sustulisse videtur Theodosius Imp. ex Cedreno & Hist. Ecclesiasticâ. Quod autem in Ambrosio est: *Plerique diuitum amandare consueuerunt mancipia sua, & in agellulos relegare: atque hæc pœna grauior existimatur.* omnino non de istis, nec damnatione in opus accipiendum, sed de temporaneâ ablegatione quadam extra oculos domini offensi. Vlpianus aperit, l. XXXV. De hered. instit. *Proinde si seruus missus fuerit in villam, interim illic futurus, quia dominum offenderat, quasi ad tempus relegatus: responsum est eum ad villæ legatum non pertinere.* Similis relegatio illa clementis Principis apud Suetonium, Augusti c. XXIV. *Equitem Romanum hastæ subiecit. quem tamen, quòd imminere emptioni publicanos videbat, liberto suo addixit, vt relegatum in agros pro libero esse fineret.* Et Manliana illa vetus: de quâ Seneca libro III. De Beneficijs: *Vicit patrem imperiosum quidem Manlius. qui cùm ad tempus relegatus esset à patre ob adolescentiam brutam ac hebetem.* Vbi nihil temerè mutem, ambigam tamen an non, *ad campos relegatus*. sicut in Suetonio, *in agros*: quia libri veteres vacillant, & quidam, *ante tempus*. Dixi de Ergastulis quæ legi, quæ sciui. siquid omisi, aut commisi: tu scilicet exple, aut ignosce. iustissima venia nobis: qui scripsimus hæc corpore & animo parum firmi.

Florus leuè correctus.

Eaq; intima caussa solitudinis per prouincias.

Ergastula prorsus sublata.

Ideò silentium de ijs apud iurisconsultos priscos. Ambrosij locus, & mens.

Vel gratia quadam seruorum.

Leuis coniectura in Senecâ.

CAPVT XVI.

Iani Gulielmi præceps obitus. eius desletio, & laus. Carmen subiter Gallicum, ad me scriptum: doctum & elegans.

I. Gulielmi mors; qui Auarici Biturigum acerbo fato periit.

ITA viuam ipse & valeam, vt peracerba nuper mihi accidit Iani Gulielmi mors, siue potiùs raptus. Subita enim fuit: & vix Biturigis venerat, cùm febris eum occupauit, & in paucis diebus extremus ille dies. Sanè amabam adolescentem insigni indole, magnâ spe: nec facilè ingenium videram (iuuenile quidem) magis mihi ad gustum. Libelli iudicio meo testes. quos in Critico isto genere paucos edidit; sed probos doctosque, & quos haud temerè inuidiæ dens atteret aut lima labentis æui. Sed peracerba mihi tamen hæc mors, non noua. Quæ enim alia vitæ lex? Vt lignum vri natum est, arista secari: sic homines mori. Ite mei iuuenes, & animis fidite aut annis. vna nempe morbi aura est quæ adurit & exstinguit hûc omnem vitæ florem. Quin vt venti cùm vehementissimè perflant, ponunt ferè & desinunt: sic mortales, cùm grandia maximè spirant & sperant. Ego ipse, qui ista loquor, quamdiu hîc sum? Fallor: aut strictum iam in me quoque fatale hoc ferrum, & sequor te mi Gulielmi, imò calcem premo calce. Ita lentus difficilisque morbus hic suadet: qui vt hedera quædam serpens, implicat & enecat me longo tractu.

Eius laudatio.

Sed

Sed hoc quidem fiet cùm deo meo visum: intereà iudicij mei de te & amoris monumentum hoc positum esto. non æternum, scio, (stulti qui ab his scriptis id sperant,) sed longæuum fortasse: si tamen, vt cum Pindaro dicam,

—— * Σὺν τινι μοιριδίῳ παλάμᾳ
Ἐξαίρετον Χαρίτων νέμομαι
Κᾶπον. ——

* *Cũ fatali quodam auxilio Eximium Gratiarum decerpo Hortum.*

Cui monumento carmen etiam tuum insculpo. certum & elegantissimi ingenij symbolum, & in me puri adfectus.

IANVS GVLIELMIVS IVSTO LIPSIO S. D.

VELLEM, diuiderent non tot nos millia, LIPSI,
Dispernunt Vbijs millia quot Batauos:
Non ego commisssem mutis mea verba tabellis,
Hei desiderij conscia verba mei;
Coram melli esset sermones cædere tecum,
Et bibere attonitis mutuum amorem oculis.
Nunc quid agam? prohibentque viæ, prohibentque pericla,
Plurima ab hostili quæ metuenda dolo:
At nil certè animos vnquam distraxit amicum,
Quos germana pio vinxit amore fides.
His certè vnà erimus. non nolis tu modò, LIPSI,
Meque tuum puro si modò amore coles.
Quod facies. nec enim te, IVSTE, serenior alter
Dicitur, aut canæ carior esse fide;
Nec cui post Sophiam sit amicior aurea virtus,
Nec cui post Musas plus Charites faueant.
De me, mi certè penitus penetrare medullas
Et potuisti imo te illatebrare animo,
Vnde dies nulli, nulli te extrudere amores,
Non mors occasu possit auara meo.
Viuit enim semper post vltima funera virtus,
Et sibi cognatis pendet ab vsque bonis,
Nec cum mortali studia immortalia vita
Parcarum rapidam fas temerare manum est.
Sed quibus aut Musis cessare ætate in agunda
Aut illibatæ cura fuit Sophiæ,
Mens eadem post fata manet: semperque beatis
Otia pacato dantur in Elysio.
Heic me siue Sophi stipabunt agmine casci,
Siue pijs medius vatibus ingrediar:
Narrabo superis vnum te viuere, LIPSI,
Qui vatum princeps sit Sophiæque locis.
Et dicam, Cicero licet audiat, ipseque Varro,
In te Varronem cum Cicerone loqui.
Intereà autem hic dum vegeta perduxero vita,
Ardebo in nostro semper amore recens:
Nec me deficiet de te meminisse, tuumque
Promeritum in vates historiasque loqui.
Vt per te rigus restinguat ab Hippocrene
Vberiùs sacram Musa Latina sitim;
Vt veterum mores, te producente, virósque
Penè oculis sit contingere, penè manu.
Vt non iam tacitus Tacitæ pater historiaï
Germanos iterùm vociferetur auos,
Et tibi Cæsaribus voluenda in secula misto
E quercu porgat ciuica dona sacra.
Nam tu, IVSTE, salus illi, tu vita fuisti,
Semianimi longo depositoque situ:
Membra senescenti cùm putiscentia tabo
Felici Chirones medicatus ope,
Inductumque nouis renouato in corpore succis
Doctorum misti rursus in ora virûm:
Custodes iuuenes ponens doctosque catosque,
In caro vigiles assiduos latere;
Ne fera barbaries mulorum extorsque libido
Mordicibus sacrum scinderet historicum;
Aut barbatorum gens horrida Grammaticorum
Impeteret versis postmodò, vt antè, stylis,
Non secùs, vt fama est, felicibus Aesona plantis
Phasias in pueros transdidit ante-senem;
Illi etiam tenero fertur Medæa magistros,
Illi etiam comites adtribuisse suos.
Felix! vitalem cui bis decurrere campum,
Et reditum à metâ fata dedêre nouum.
At tuus hic, LIPSI, Tacitus felicior. illi
Circumijt nihilo mors minùs atra caput;
Huic æterna dehinc, te procurante, iuuenta,
Non defectura lucis & vsus adest.
Hæc ego, quæque tibi debemus cetera docti,
Quo potero semper commemorabo sono.
Quòd si etiam inter nos, video vt non nolle, meabunt
Scripta per alternas missiculata vices:
Efficiam certè, ne te constantiùs vlli
Néve fide videas candidiore coli,
Neu tibi quid rerum possit latuisse mearum,
Neu pars officij claudicet vlla mei.
Non ita sopitos infusa resuscitat ignes
Pallas, & in viuâ calce referuit aqua;
Quanto laxatos protelo intendit amores
Nuncia disiuncti littera colloquij.
Quare, quòd tua non offendat commoda, LIPSI,
Hanc operam caræ surripe amicitiæ.
Meque, satin' saluæ? scitare frequēter, & istbic
Vos etiam rectè viuere significa.
Quæque modo elimes Musis affecta secundis,
Quæque parata foras scripta operosa feras:

Et

F[illegible] Ledaeis addita lucis
[illegible] qua rigentur aquis,
Et si quid docti vis incinat enthea Duzae
[illegible] memoret pro tempore poscerit.as,
Du[illegible] amor tantum [illegible] in aeuum,
Et Phoebi quantum crescit & domum.
Omnia quae [illegible] mox [illegible] vt perscribere possis,
Et valide nobi[illegible], IVSTE, vale.

CAPVT XVII.

Plura in Suetonio emendata aut illustrata. Nepos Iulij Caesaris. Salaciones. Quis Senatorum census legitimus sub Augusto. Quoties ludos dederit? Notare. Copriae, qui dicti? Delectus rex Armeniae.

Tranquillus commendatus. SVETONIVM Tranquillum non inanis commendo saepe iuuentuti. Verba vides? pura, tersa, propria. Filum totum orationis? breue, neruosum. Rem ipsam? vtilis pariter & iucunda historia est: &, quod mihi caput, plena moris & doctrinae antiquae. Quis, obsecro, ritus publicus olim priuatusque fuit, quem velut de industria non tangat? Quod munus, quis magistratus, quem *Qui bonus dux ad mores veteres.* non libet? Tangat & liber, dico. non enim explicet: quod institutum eius vetuit & ratio scribendi. At viam tamen latam sternit ad indagandum: & aures atque animum imbuit auditione aliquâ, imo cognitione. Ad quam qui curam deinde adiungit subtiliùs perquirendi, (& id lectorem serium decet:) quid est quod occultum aut ignarum ei esse possit, in omni genere scriptorum? Itaque operam nihil ludam, si eam ponam breuiter in scriptoris tam vtilis locis aliquot emendandis aut illustrandis. qui isti.

In Iulio cap. XXVI.

Eodem temporis spatio matrem primò, deinde filiam, nec multò pòst neptem amisit.

Dissensio, neptis an neptis nata Iulio. Dio Cassius ab hac lectione est, fateor: qui extremo libro XXXIX. scribit: Ἐν αὐτοῖ τούτῳ χρόνῳ καὶ ἡ τοῦ Πομπηίου γυνὴ θυγάτριόν τι τεκοῦσα, ἐτελεύτησε. *Sub idem tempus Pompeij coniux filiolam quampiam enixa, obiit.* Sed repugnat optimus ille Vatic. codex, qui *nepotem* hîc praefert, non *neptem*. Quem ego audio prorsus, suasus a Lucano libro V.

Dilectus tibi, Magne, socer, post pignora tanta Sanguinis infausti sobolem, mortemque nepotis,
Te, nisi Niliacâ, propius non vidit, arenâ.

Quid enim vitij hic esse potuit in versu? Addo & Velleium: *Iulia vxor Magni decessit: atque omnia inter destinatos tanto discrimini*

du[illegible] *filius quoque partus Pompei, Iulia natus, intra breue spatium obiit.* Quos valere pluris apud nos par est, quam illum Graecum.

Cap. LIX.

Despectissimum quemdam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitae Salutioni cognomentum erat, secum in castris habuit.

Obscuri sane opprobrij cognomen, lectionique & veritatis incertae. Alij libri, *Salutioni*, quidam *Salutationi*. Dioni Σαλάττων est, libro XLII. Προσπαρέλαβέ τινα, inquit, ἐκ τοῦ γένους τοῦ τῶν Σκιπιώνων ὄντα, ... τὴν ... Σαλάττων. Meminit & Plinius lib. VII. cap. VIII. in quo legas item *Salutioni*. Omitto interpretem somnia: ego veram vocem & aptam opprobrio censeam, *Salaconi*. Libidinosum scilicet illum homuncionem fuisse, & vitae sputeae atque imputae. Ita autem à Salax Salacio, vt a Senex Senecio, & talia. *Salaco, à salacitate.*

CAP. LXXVI.

Comitia nulla habuit, Praefectosque pro Praetoribus constituit, qui praesente se res vrbanas administrarent.

Haec quidem de praefectis vrbanis è Dionis XLIV. clara. sed rectène, *praesente*? Imò absente Caesare, & vicem eius substituti sunt: quod ex illo item Graeco clarum, & reipsâ. Scribimus igitur, *qui pro se res vrbanas.* *Praefecti vrbi per absentiam Caesaris.*

In Augusto, cap. XLI.

Senatorum censum ampliauit, ac pro Octingentorum millium summâ Duodecies HS. taxauit, suppleuitque non habentibus.

Locus insignis & notandus de Senatorio censu qui sub Augusto: quem tamen habemus nos pro patum firmo. Nam Duodecim HS. ait. at Dio Cassius duobus locis disertè & expressè, Decies tantùm. Verba non pigebit me exscribere in re tantâ. Libro LIV. hoc ipsum Augusti factum narrans, infit: *De summa Senatorij census ambigua scriptura.* Τάς τε ἀρχὰς ἅπασι τοῖς δέκα μυριάδας οὐσίας ἔχουσι, καὶ ἄρχειν ἐκ τῶν νόμων δυναμένοις, ἐπαγγέλλειν ἐπέτρεψε. Τοσοῦτον γὰρ τὸ βουλευτικὸν τίμημα ἦν πρότερον εἶναι ἔταξεν, ἔπειτα καὶ ἐς πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας αὐτὸ προήγαγε, καί τισι τῶν ἐυζώνων ὅσον ... ἐνέδει ... id est: *Dio dissentit palam à Tranquillo.* *Magistratum capere iis omnibus qui Quadringenta in censu haberent, quique aliàs per leges possent, permisit. Hunc enim primò censum Senatorium* (parum attentè Xylander, *patricium*) *constituerat, quem posteà ad Decies sestertium produxit: & quibusdam probae vitae* (qui initiò *vel minus Quadringentis, vel posteà Denu habe-* *Xylander commotus.*

Ee rent)

rent) addidit quod ad censum deerat. Iterumque eodem libro perseuerat in eâ summâ: Ἐκ δὲ τούτου, inquit, ἐξέτασις αὖθις τῆς βουλῆς ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ μὲν πρῶτον δέκα μυριάδων τὸ τίμημα αὐτοῖς ὥριστο, διὰ τὸ συχνοὺς τῆς πατρῴας οὐσίας ὑπὸ τῶν πολέμων ἐστερῆσθαι, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τῶν ἀνθρώπων περιουσίας κτωμένων, ἐς πέντε καὶ εἴκοσι προήχθη, οὐδεὶς τι ἐθελοντὴς βουλεύειν ᾑρεῖτο. id est: *Exin recensus denuò Senatorum factus. Quoniam enim primò Quadringentorum is census definitus, idque respectu ad bella quibus paternis bonis euoluti multi: posteà tamen auctis opibus, is quoque auctus & ad Decies HS. productus: ægrè iam reperiebatur, qui sponte Senatum iret.* En, vtrobique clarè adfirmat de Myriadibus viginti quinque. (ita computatio Græca est.) atque eæ sanè Latinis legitimum illud Decies efficiunt, non Duodecies quod in Tranquilli libris. Plutarchum audi in M. Antonio, pro te summas has æquantem: Τὰς, inquit, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας οἱ Ῥωμαῖοι δέκιες καλοῦσι. *Vigintiquinque myriadas Romani Decies appellant & efferunt.* Igitur aut Dio in hac totâ re turpiter falsus, aut scriptura in Suetonio: quod magis censeam, scribamque *Decies.* Nam quod idem Dio dissentit etiam de Quadringentis (in Suetonio enim duplo numero legis, Octingenta anteà fuisse:) non moueor. quia Tranquillus mentem habuit in Senatorio censu qui receptus ante Augustum, quique vetus: Dio adspexit mutationem post bella ciuica ab eodem Augusto factam, sed nouiter nec in longum. Itaque subterhabuit eam Suetonius, quasi nec fuisset. Haud aliter concilio.

Myriades vigintiquinque drachmarum quid Latinis.

Rescriptum Suetonium.

Conciliatum cum Dione.

Cap. XLIII.

Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro aliis magistratibus, qui aut abessent aut non sufficerent, ter & vicies.

Ain tu? ludos tantùm quater dederit Augustus? Atqui ter decies consul fuit, (omitto alias occasiones:) quo magistratu coactus dare more & lege. Sanè angustus is numerus pro liberalitate huius Principis, quam Suetonius magnificat & omnibus prioris æui præponit. Scribo, *quater & vicies,* repetitâ eâ voce ex lineâ sequenti. Imò ambigo, ne etiam pluriens: vt ambitio & effusio fuit eius æui. nec spernam siquis malolet, *quadragies.*

Creber & largus in ludis Augustus.

Numerus in Suetonio plenissimè falsus.

Cap. XLVI.

Italiam operibus ac vectigalibus publicis plurifariàm instruxit: etiam iure ac dignatione vrbi quodammodò pro parte aliquâ adæquauit.

Non est dubium quin illud, *quodammodò,* glossematium sit, a stricto & Attico scriptore nostro repudiandum.

Glossema sublatum.

Cap. LXIV.

Nepotes & litteras, & natare, aliaque rudimenta per se plerumque docuit: ac nihil æquè laborauit quàm vt imitarentur chirographum suum.

Scio & Romanos & Athenienses inter gymnasia natationem habuisse: scio prouerbium, Neque nare neque litteras. Tamen ægrè persuadeor huic rei aut voci hîc esse locum. De gymnasiis enim aut exercitiis non agitur: de institutione tantùm & disciplinâ. Et credimúsne Augustum tam aliarum rerum fuisse, vt vacare potuerit ad nepotum natationes? Cuique sua lectio & electio: ego scribam, *& notare.* De scripturâ enim & puerilibus rudimentis sermo est. itaque & litteras eos docuit, inquit, & notas. Probat quod sequitur, de chirographo: qui nihil ad natationem. Notandi autem verbum capere etiam potes de scriptione per notas crebrâ Romanis.

Natatio crebra Romanis & Græcis.

Pueri literarum & notas docentur.

Cap. LXXV.

Solebat & inæqualissimarum rerum sortes, & auersas tabularum picturas in conuiuio venditare, incertoque casu spem mercantium vel frustrari vel explere: ita vt per singulos lectos licitatio fieret, & seu iactura seu lucrum communicaretur.

Facilè capimus. nec inscitum aut improbum aliquid in hac scripturâ. nisi quod de eâ vt ambigam me facit admonitio Cl. V. Læuini Torrentij: viri non in omni re litterariâ solùm, sed in poësi (quod mihi quidem eximium est: qui scio poëtam præstantem neminem fuisse sine parte quadam vberiore diuinæ auræ) magni, vel potiùs summi. qui notat in probo libro esse, *per singulos lotros,* non *lectos:* itemque paulò pòst, *comitaretur,* pro *communicaretur.* Et mirum ni id rectum sit: Lotri, inquam semigrçcâ voce, pro lotionibus: cuius generis voces plures in vsu vulgi nec Suetonio alibi spretæ. Aut si emendatio adhibenda, legam *per singulos lotus.* hac mente, vt quoties mutarentur fercula & manus lauarent (vsitatum id docui II. Saturnalium) licitatio ista ex interuallo fieret, & quemque bona sua aut mala sors cum fide comitaretur.

Læuini Torrentij laus.

Diuinatio ex scripturâ veteri mala orta.

Lotio in conuiuiis repetita per singula fercula.

In Tiberio, cap. LX.

In quodam itinere, lecticâ, quâ vehebatur, vepribus impeditâ, exploratorem viæ primarum cohortium centurionem stratum humi penè ad necem verberauit.

Ordi

Ordinem numerumq; in cohortibus fuisse, non nego: conuenire id huic loco nego. scribo que, *prætoriarum cohortium centurionem.* Nam Prætoriani scilicet comitabantur vsquequaque Principem: ortusque error ex epitome scriptionis.

Prætoria cohortem.

Cap. LXI.

Interrogatum eum subitò & clarè à quodam nano adstante inter capreas, cur Paconius maiestatis reus tamdiu viueret?

Alij *inter capreas*, interpretantur secessum Caprearum: imperitè. vir doctus, Capreas capit scurras, à lasciuiâ eius animalis & adsuetudine carpendi rodendique. acutè. at mihi *Coprias* restitui placeat, veram germanamque vocem. Ita enim Scurras vocitabant: quod primus nos docuit litteratorum rex Scaliger. Exempla in iis ad Festum promit. quibus hoc ipsum Suetonij à me nunc adde, & alterum Lactantij lib. v. Instit. cap. II. vbi de Cypriano nostro: *Audiui quemdam disertum sanè hominem, qui eum immutatâ vnâ litterâ Coprianum vocaret, quasi quòd elegans ingenium & melioribus rebus aptum ad aniles fabulas contulisset.* Ita quidam libri, non *Caprianum.* & rectè. vult enim impius ille derisor & ipse verus Coprias, inter ridicularios scurrasque Doctorem nostrum ponere, quasi qui ad fabellas Christianorum relictâ Romanâ religione auertisset.

Copria, pro scurra: faridà origine vox.

Lactantius explicatus.

In Caligulâ, cap. I.

Consul deinde iterùm creatus, ac prius quàm honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset.

De Germanico Cæsare hæc narrat. quomodo verè? Illéne Armeniæ regem deuicit? Historiam vide. ne potuit quidem: quia nusquam tunc bellum cum Armeniis, aut suspicio belli. Verissimè & ad rem corrigo: *Armeniæ regem deiecisset.* Ita enim fuit. Vononem Germanicus regno amouit deiecitque: & imposuit eius vicem, Zenonem Polemonis Pontici filium. sed sine vllâ vi aut armis, auctoritate Romanâ saltem, & Armeniis ipsis volentibus. Præter alios, Tacitum nostrum vide distinctè & diffusè libro II. Annal. hæc narrantem.

Falsa vox lectio.

Ea emendata ad veritatem.

CAPVT XVIII.

Senecæ Fragmentum insigne in superstitionem veterem. multi in eo nec vulgati ritus. Igitur percursum id à capite, & emendatum, atque illustratum. Dij veterum, mixtâ formâ. Lumina iis accensa. Nomenclatores habuere. Horæ in templis nuntiatæ. Appuleius correctus in templorum velis. Salutationes deorum. Fictores, & Vnctores, & Vestitores. Specula tenebant diis, strigiles, & lintea. aliaque ineptiarum veterum.

FRAGMENTA scriptorum veterum, adolescens olim (vt ferebat illa ætas) cum impetu & labore collegi. quæ distinxeram classe quadruplici. Oratorum, Historicorum, Poëtarum, Miscellorum. Inter Miscellos præcipuum Varronem posueram. Atque hæc non in meum solùm vsum, sed publicum: nisi visum aliter ἀφίλῳ cuidam φίλῳ fuisset, qui cœptum hoc omne meum turbauit. non fraude, ne erres; sed (dicam verè & fortiter, etsi parum comiter) turpi furto. Heu iuuentus! quàm falli facilis ab iis, qui scelera sua velant & tegunt veste aliquâ doctrinæ! Parit enim hæc admirationem: illa amorem: iste fidem. Mihi id factum, non diffiteor: & amicus audiui iis, quorum ingenium longè à meo diuertebat, quique seorsim ibant à probo more isto & ore. Inter eos Autolycus ille (latere enim eum patior, etsi me non latet) qui, præter alias fraudes, partem Fragmentorum eorum è domo meâ abstulit, malâ & tagace manu. Abstulit etiam vnâ animum in cœpto opere pergendi: quia & difficilis instauratio iacturæ eius mihi visa; & posteà intellexi Ianum nostrum Dousam eumdem laborem seriò elaborasse. cui non vnâ caussâ cedo. Amorem adspicio? ipsi & famæ eius ante meam faueo. Ingenium, doctrinam, iudicium? hæc quoque meis præpono, aut certè compono. & libens, non hîc solùm, sed in omni litterario isto cursu, vegeto huic & valenti athletæ, fessus ipse ac languens, lampadem meam trado. Sed, quod institui, in congerie câ multâ Fragmentorum, memoriâ teneo Senecæ vnum infuisse, quod iamtum valdè mihi placitum acumine, prudentiâ, libertate. addo, & granditate: quia longum & diffusum, & sententiarum ac rituum plenum. Placet adeò etiamnunc, vt Electa nostra hac velut gemmâ ornatum iri censeam: sic tamen, si polimen aliquod à me acci-

Conatus meus & cœptus in Fragmentis colligendis.

Qui furto interceptus.

I. Dousa laus.

accipiat & candidiorem velut lucem. Exstat in Augustini sexto De Ciuitate: cuius verba vnà cum ipsis Senecæ paulò diffusiùs adscribam, vel ad continuanda fragmenta ea, vel etiam interpretanda. Sic igitur Antistitum ille antistes:

Falsa Epistola Pauli ad Senecā.

ANNAEVS *Seneca, quem nonnullis indicus* (quibus, ô Augustine? illísne Epistolarum ad Paulum? Suspicamur id te suspicatum. sed frustrà: quia vanæ illæ, & ab inscito impostore: & bonis sanè humeris Hieronymus qui admisit, & habuit fidem. Tamen quid indiciis opus? aquâ & aëre isto liquidius est, comparem ætate Senecam Apostolis fuisse, & vixisse Claudij ac Neronis æuo) *inuenimus Apostolorum claruisse temporibus, in eo libro quem contra superstitiones condidit, multò copiosiùs atque vehementiùs reprehendit ipse ciuilem istam & vrbanam Theologiam, quàm Varro Theatricam atque fabulosam. Cùm enim de simulacris ageret,*

I. Fragmentum.

,, Sacros, inquit, immortales inuiolabilesque
,, deos in materiâ vilissimâ atque immobili
,, dedicant. Habitus illis hominum, ferarum-
,, que, & piscium; quidem verò mixto sexu
,, diuersis corporibus induunt. Numina vo-
,, cant, quæ si spiritu accepto subitò occurre-
,, rent, monstra haberentur.

Deinde aliquanto pòst, opposuit sibi quæstionem, & ait:

II. *,, Hoc loco dicet aliquis, Credam ergo cælum*
,, & terram deos esse? & supra Lunam alios,
,, infra alios? Ego feram aut Platonem, aut
,, Peripateticum Stratonem. quorum alter fe-
,, cit deum sine corpore, alter sine animo?

Et ad hoc respondens,

III. *,, Quid ergo tandem? veriora tibi videntur*
,, T. Tatij, aut Romuli, aut Tulli Hostilij som-
,, nia? Cluacinam T. Tatius dedicauit deam;
,, Picum Tiberinumque Romulus; Hostilius
,, Pauorem atque Pallorem, teterrimos ho-
,, minum adfectus. quorum alter mentis ter-
,, ritæ motus est, alter corporis, nec morbus
,, quidem sed color. Hæc numina potiùs cre-
,, des, & cælo recipies?

De ipsis verò ritibus crudeliter turpibus, quàm liberè scripsit?

IV. *,, Ille, inquit, viriles sibi partes amputat: ille*
,, lacertos secat. Vbi iratos deos timent, qui sic
,, propitios merentur? Di autem nullo debent
,, coli genere, si & hoc volunt. Tantus est per-
,, turbatæ mentis & sedibus suis pulsæ furor,
,, vt sic dij placentur, quemadmodū ne homi-
,, nes quide sæuiunt. Teterrimi & in fabulas
,, traditæ crudelitatis tyranni, lacerauerunt
,, aliquorum membra: neminem sua lacerare
,, iusserūt. In regiæ libidinis voluptatem ca-
,, strati sunt quidam, sed nemo sibi ne vir esset
,, iubente domino manus intulit. Seipsi in
,, templis contrucidant, vulneribus suis ac
,, sanguine supplicant. Si cui intueri vacet,
,, quæ faciunt quæq; patiuntur, inueniet tam
,, indecora honestis, tam indigna liberis, tam
,, dissimilia sanis; vt nemo fuerit dubitaturus
,, furere eos, si cum paucioribus furerent.
,, Nunc sanitatis patrocinium, insanientium
,, turba est.

Iam illa quæ in Capitolio ipso fieri solere commemorat & intrepidè omnino coarguit, quis credat nisi ab irridentibus aut furentibus fieri? Nam cùm in sacris Ægyptiis Osirim lugeri perditum, mox autem de inuento magnum fuisse gaudium derisisset,

,, Huic tamen, inquit, furori certum tempus V.
,, est. tolerabile est semel in anno insanire. In
,, Capitolium perueni. pudebit publicatæ de-
,, mentiæ, quod sibi vanus furor adtribuit, of-
,, ficij. Alius numina Deo subijcit, alius horas
,, Ioui nunciat, alius lictor est, alius vnctor,
,, qui vano motu brachiorum imitatur vn-
,, gentem. Sunt quæ Iunoni ac Mineruæ capil-
,, los disponant; longe à templo non tantùm à
,, simulacro stantes, digitos mouent ornan-
,, tium modo. Sunt quæ speculum teneant,
,, sunt quæ ad vadimonia sua deos aduocent,
,, sunt qui libellos offerant, & illos causam
,, suam doceant. Doctus archimimus senex
,, iam decrepitus, cottidie in Capitolio mimum
,, agebat; quasi dij libenter spectarent, quem
,, homines desierant. Omne illic artificum ge-
,, nus operātium dis immortalibus desidet.

Et paulò pòst:

,, Hi tamen, inquit, etiamsi superuacuum VI.
,, vsum, non turpem nec infamem deo pro-
,, mittunt. Sedent quædam in Capitolio, quæ
,, se à Ioue amari putant: nec Iunonis qui-
,, dem, si credere poëtis voles, iracundissimæ
,, respectu terrentur.

Hanc libertatem Varro non habuit; tantummodò poëticam Theologiam reprehendere ausus est, ciuilem non ausus est, quam iste concidit. Sed si verum attendamus, deteriora sunt templa vbi hæc aguntur, quàm theatra vbi finguntur. Vnde in his sacris ciuilis Theologiæ has partes potiùs elegit Seneca sapienti, vt eas in animi religione non habeat, sed in actibus fingat. Ait enim:

,, Quæ omnia sapiens seruabit tamquam le- VII.
,, gibus iussa, non tamquam dis grata.

Et paulò pòst:

,, Quid quòd & matrimonia deorū iungimus? VIII.

&

„ & ne piè quidem, fratrum scilicet & so-
„ rorum. Bellonam Marti collocamus, Vulca-
„ no Venerem, Neptuno Salaciam: quosdam
„ tamen cælibes relinquimus, quasi conditio
„ defecerit. præsertim cùm quædam viduæ
„ sint, vt Populonia vel Fulgora, & diua Ru-
„ mina: quibus non miror petitorem defuisse.
IX. „ Omnem istam ignobilem deorum turbam,
„ quam longo æuo longa superstitio congessit,
„ sic, inquit, adorabimus, vt meminerimus
„ cultum eius magis ad morem quàm ad rem
„ pertinere.

En fragmenta, & quidem tota. Iuuit enim describere: atque vtinam plura! Nam quid non solùm liberius, sed melius, acutius, prudentius potuit, in impiam illam pietatem? Et si non vagus aut vanus tibi sensus; habebis, Lector, quod huic etiam æuo seruiat: quo religionũ, vt sic dicam, thyrso percussæ, bacchantur ac gallantur multorum mentes. Sed vt maneam in meo circo: promit hæc Augustinus è libro Senecæ quem contra Superstitiones scripsit. Qui, vt optima pleraque, periit: sed memoria tamen eius apud Tertullianum etiam, in Apologetico hoc velut auctoritatis firmæ telum intorquentem contra Gentes. *Infrenditè, inquit, inspumate; iidem tamen estis qui Senecam aliquem pluribus & maioribus de Superstitione vestrâ perorantem reprehendistis.* Vbi scripsisse Doctorem magnum censeo, *aliquampluribus:* quâ formâ & coniunctione in Appuleio, imò & in Ciceronis Verrinis lego, *aliquammultos.* Et alludere quidem Tertullianus ad hunc titulum videatur. non tamen nego, quin pluribus locis imò libris hoc argumenti genus tractarit Annæus. præsertim in Exhortationibus: quas Lactantius aliquotiens nominat, & adducit sententias haud dispares istis. At Fragmenta ipsa ordine videamus.

Seneca liber de Superstitione.

Tertullianus primùm emendatus.

Fragm. I.

Quidam verò mixto sensu, diuersis corporibus induunt.

Libri veteres, *mixto sexu.* quod haud improbo, quasi è mare & fœminâ compositi quidam diui: vt Hermathenæ, Hermeracles. *Mixto sensu* tamen præferam, vt velit deos componi & misceri ex hominibus simul ferisque, & animantibus quibus diuersi sensus. Quod in *pictura & fictura stultissimè receptum illis scimus.

Dy mixti sexu, aut sensu.

* Ad Epistolicas nostras, lib. I. epist. XX.

Fragm. III.

Quorum alter mentis territæ motus est, alter corporis: nec morbus quidem, sed color.

Si attendis, omnino ex subiectâ sententiâ, vtrobique aut *motus*, scribendum, aut *morbus.* atque illud potiùs.

Fragm. IV.

Vbi iratos deos timent, qui sic propitios merentur?

Acutè. nec alius Quinctiliani prisci illius & Attici (ita me iudice audiet) declamatoris sensus, in Fanatico: *Istud si deus cogit, iratus est.*

Ridicula putasse sese cædentium.

Ibidem:

Sed nemo sibi ne vir esset, iubente domino, manus intulit.

Mallem, *lubente animo.* Nam vt à dominis quidam ad id adacti, cur pernegemus?

Fragm. V.

Alius numina deo subijcit.

Legebam, *lumina.* & carpi censebam eos, qui ceteros lychnosque passim elatâ luce accendebant in templis. Lactantius libro VI. *Mactant hostias deo, tamquam esurienti; profundunt vina, tamquam sitienti; accendunt lumina, velut in tenebris agenti.* At libet vetus & bonus, quem nactus sum ex dissipatâ bibliothecâ Batauâ Egmundanâ, refert, *nomina.* & vide num occultior ritus sit, tamquam diis adstiterint sui nomenclatores, qui salutantium siue adorantium nomina velut nescijs ingererent: ambitione videlicet & ritu qui inter proceres Romanos. Mihi hoc adsidere ineptiis iis videatur, quæ sequuntur.

Cerei in templis accensi.

Dijs nomenclatores sui.

Ibidem:

Alius horas Ioui nunciat.

Ita enim mos passiuè apud alios etiam deos. Martialis de Iside: *Nunciat octauam Pariæ sua turba iuuencæ.* Appuleius libro XI. de eâdem: *Ac dum velis candentibus reductis in diuersum, deæ venerabilem conspectum apprecamur, & per dispositas aras circumiens sacerdos rem diuinam procurat, supplicamentis sollemnibus de penetrali fonte petitum spondeon libat: rebus ritè consummatis, inchoatæ lucis salutationibus, religiosi primam nunciantes horam perstrepunt.* Quo loco obiter legendum moneo, *dum velis candentibus,* fide scripti mei libri. Et sanè vela fuisse scimus ante sanctiores aras statuasque (etiam apud Iudæos) quæ adduci solitum & reduci. Idem Milesius scriptor, de se initiato: *Sic ad instar Solis exornato, & in vicem simulacri constituto, repentè velis reductis, in aspectum populi errabam.* Quin & Christianorum templis similis ornatus. Paulinus Nolanus:

Horæ in acclamatæ.

Appuleius correctus.

Vela expansa ante aras & statuas.

Aurea nunc niueis ornantur limina velis.

& alibi in VI. Natali Felicis. Ita enim &

hæc ex eodem meo codice emendo. Ceterùm solemnes salutationes has deorum, vt multa, è tenebris eruit Ios. Scaliger notis in Tibullum: quibus appositè hunc è Senecâ locum addes, & alterum ex Epistolâ XCVI. *Vetemus salutationibus matutinis fungi, & foribus aßidere templorum. humana ambitio istis officiis capitur: deum colit, qui nouit.* Sed pergo in Fragm. eod.

Salutationes matutinæ deorum.

Alius lictor est, alius vnctor.

Displicet hîc lictor. scribo, *fictor*. Id enim nomen inter officia diuina. In lapidibus legi: DISCIPVLVS. FICTORVM. FONTIFICVM. Item: FICTOR. V. V. id est, Virginum Vestalium. alibi: FICTORES. PONTIFICVM. Quid fuerint, Isidorus explicat apertè simul & ad nostram mentem aptè: *Fictor*, inquit, *à componendo & fingendo, velut qui capillos mulierum linit & pertractat, vngit & nitidat.* Nam aliàs Fictor Latinis, qui Græcis Plastes: notione magis vulgari. Agnoscit autem has easdem vanitates in deorum cultu etiam Artemidorus libro II. cap. XXXIV. Περὶ θεῶν τιμῆς. Ait: Ἐχμάσσειν δὲ θεῶν ἀγάλματα, ἢ καθαίρειν, ἢ ἀλείφειν, ἢ σαροῦν τὰ περὶ τὸν ναὸν καὶ τὰ περὶ τὰ ἀγάλματα, ἁμαρτήματα τὰ εἰς αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς θεοὺς σημαίνει. Sed & Vestitores suos diis fuisse, Iulius Firmicus me docet libro III. *Mercurius*, inquit, *cum Venere in tertio ab horoscopo loco, faciet vestitores deorum.*

Fictores deorum.

Quid fuerint.

Vestitores deorum.

Ibidem:

Sunt quæ speculum teneant.

Insignis nec vulgò nobilis hic ritus. Speculum autem diis præsertim fæminis tenebant ostendebantque, quasi ad inspiciendum explorandumque satisne cultæ. Seneca ipse in Epistolis: *Vetemus lintea & strigiles Ioui ferre, & speculum tenere Iunoni.* Vbi lintea & strigiles ad balnea scilicet referes, quasi lotione quoque Ioui vsus. Appuleius de hisdem speculis benè illustrat, Milesiar. XI. De pompâ Isidis: *Mulieres*, inquit, *candido splendentes amicimine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, quà sacri incedebant comitatus, solum sternebant flosculis. aliæ, quæ nitentibus speculis pone tergum reuersis, venienti deæ obuium commonstrarent obsequium.*

Specula iis ostensa, ad cultum.

Strigiles adhibita ad frictum. lintea ad extersum.

Ibidem:

Sunt quæ ad vadimonia sua deos aduocent.

Imò, qui nec viros ab his nugis excernamus: quorum vadari certè est, & hæc forensia obire, non fæminarum.

Ibidem:

Doctus Archimimus senex iam decrepitus.

Itáne Docti adiectio conueniens Mimo? non meo sensu: putemque nomen certi hominis fuisse, & scribendum *Docimus Archimimus*, aut *Docio*. Memoria non semper mihi prompta: tamen lectum simile aliquod mimi nomen confusè mihi est in mente. In iisdem etiam verbis lego, *senex, imò decrepitus.*

Archimimi nomen latens.

Fragm. VI.

Etiamsi superuacuum vsum, non tamen turpem nec infamem deo promittunt.

Haud mutem: &, *deo promunt*. tamen verius censeo.

Fragm. VIII.

Quibus non miror petitorem defuisse.

Erige sententiam iacentem interrogandi notâ, & scribe, *mirer*. Nec plura ad hos ritus: in quibus perclara imago vanitatis & erroris prisci; à quo quantum beneficium est, quod eripuit nos melior ille deus?

CAPVT XIX.

In Floro complura ab ingenio aut à libro emendata. Subrectis vel surrectis vox. Lucilius correctus & explicatus. Vmbri veteres Italiæ incolæ. Remos detergere, nauticum verbum. Postpositio copulæ notata, & Agellij firmatæ scripturæ veteres. Perses rex è templo receptus. Plebs hereditatis iure poscebat agros. & notæ plures.

ANNAEVS Florus, etsi acrium aliquot Criticorum manus subiit, non effugiet tamen meas. Medicinam à me aliquot locis accipiet, aut quis scit si nouas plagas? Verè enim anceps nostrum auxilium, imò sæpè præceps: & conuenit illud Homeri in ista:

Φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Libro I. cap. XIII. De Gallis:

Hi quondam ab vltimis terrarum oris, cùm cingerentur omnia Oceano, ingenti agmine profecti.

Liber scriptus qui apud me, hîc melior; *ab vltimis terrarum oris & cingente omnia Oceano.* Magnum enim hoc nostrum mare intellegit, orbique circumfluum.

Oceanus magnus, terras circumfluens.

Cap. XVI. De Caudinæ cladis detersâ ignominiâ.

Et vltionem flagitans miles, Papirio duce, (horribile dictu) subiectis ensibus per ipsam viam ante pugnam furit.

Lege, *subrectis*: & acrem ardorem hinc militis pugnaturientis percipies. Liuius in eâdem re scripserat: *Strictis ante pugnam gladiis.*

Subrectis ensibus.

dus. Eadem vox restituenda Lucilio, in hisce versibus:

Subiectum mactrinum, siue Phallum. *Nam quid mætino subrectóq; huic opus signo?*
Vt lurcaretur lardum & carnaria patrum
Furtim conficeret.

non, vt viri docti etiam edunt, *subiectoque*. Nam subrectum illud signum, res turpicula est; quæ appendi contra fascinum solita. *Id contra fascinum.* Plinius: *Contra fascinationes in remedio sunt Satyrica signa*. Satyri nimirum picti & ficti semper, rebus iis surrectis: sicut & Hermæ illi viales aut hortenses. Macrobius lib. I. *Plerumque etiam simulacra Mercurij quadrato statu figurantur, solo capite insigniti, & virilibus erectis.* Hoc diduxi: quia doctissimo **Lib. xvII. Aduers. cap. xxII.* * Turnebo hîc nubecula: qui Mutinum etiam interpretatur in illisce versibus, silentij deum. At nos ex Festo & Arnobio longè alium eum scimus.

Cap. XVII.

Hactenus populus Romanus bellum cum singulis gentium: mox aceruatim, tamen sic quoque par omnibus. Etruscorum duodecim populi in id tempus incitati, antiquissimus Italiæ populus Samnitium, reliqui in excidium Romani nominis repentè coniurant.

Expletus Florus. Hæc confusa, mutila, partim falsa. Corrigo & expleo à meo libro, *Etruscorum* XII. *populi, Vmbri in id tempus intacti antiquissimus Italiæ populus, Samnitium reliqui in excidiū*, &c. Omnino enim inserendum id de Vmbris, qui intacti, & vt Liuius in hac ipsâ re ait, *integri à cladibus belli*: non autem Etrusci aut Samnites. Sed & iidem Vmbri rectè antiquissimus Italiæ populus: quod & Dionysius non abnuit, libro primo.

Eod. cap. de Fabio Maximo in Etruscos pugnante:

Nam subitò inconditos atque palantes aggressus est, captisque superioribus iugis in subiectos suo more detonuit.

Subtilior in eodem dinumatio. Fabij cum Ioue comparatio. Quid illud, *suo more*? An sæpiùs id à Fabio factum? Parum aptum, & vanum est: scripserimque, *Iouis more*. Spectauit enim ad Detonandi verbum: & certè sequitur, *Ea namque species fuit illius belli, quasi in terrigenas è cælo ac nubibus tela mitterentur*. Itaque omnino cum Ioue eum comparare voluit, & quidem gigantes ex alto attonante.

Cap. XXII.

Cum Senatu quoque de æquo bonóque certatum est: adeò vt relictis sedibus solitudinem & interitum patriæ suæ minarentur.

Certamina inter Senatum & plebem, at non de æquo & bono. Scribe cum meo libro, *Cum Senatu quoque vehementiùs æquo bonóque certatum est.* id est, acriùs quàm æquum bonumque esset. *Vehementiùs æquo certatum.*

Libro II. cap. II. De pugnâ Duilij nauali:

Prælij verò fama mirabilis, cùm illas celeres volucresque hostium naues, hæ graues tardæque comprehenderent. Longè illis plus nauticæ artis, detorquere remos, & ludificari fugâ rostra. Iniecta enim ferreæ manus, machinæq; aliæ, ante certamen multum ab hoste derisæ.

Locus non semel vitiosus. Primùm lego, *prælij verò forma mirabilis*. non *fama*. De ipsâ enim imagine habituque pugnæ loquitur, non de rumore. Deinde ex prisco libro, *longè illis nauticæ artes*. omnino eleganter. *Longè illis artes.* Procul, inquit, Pœnis maritimæ suæ artes & sine vsu, contra vim fortunamque Romanam. Genus dicendi elegans, huic nostro infrà iteratum, & in Cæsare etiam corruptum, lib. I. *Longè iis fraternum nomen populi R. abfuturum*. scribendumque, *futurum*. *Cæsar correctus.* Postremò iterùm è coniecturâ, *detergere remos*. *Detergere remos.* Quid enim artis in detorquendis remis? nec sanè legi. At detergêre, nauticâ & maritimâ phrasi, nimis crebrò. quod non aliud, quàm transuersæ nauis hostilis cum impetu & transcursu remos perfringere, auferre, & velut puram ab iis reddere. quâ formâ Detergere palmites, scriptum Columellæ: Detergere pinnas muri, Liuio. Cæsar de Massiliensibus: *Pluribus nauibus adoriri singulas, aut remos transcurrentes detergere, si possent, contendebant*. Liuius XXXVI. *Duæ regiæ vnam circumsistunt, & ab vtroque latere remos detergent*. & exempla obuia.

Ibidem:

Metello igitur Consule, spirantibus altiùs Pœnis & reuerso in Siciliam bello, apud Panormum sic hostes cecidit, vt ne ampliùs ea insula concitaretur.

Vetus, *vt nec ampliùs eam insulam concitarent*. ego, *cogitarent*, rectum censeo.

Cap. VI. De Fabij legati animosâ voce & facto in curiâ Carthaginiensium:

Quæ, inquit, mora est? Fabius. in hoc ego sinu bellum affero & pacē. vtrum eligitis, vtrum placet, sumite. Cumque succlamatum esset, &c.

Multò breuiùs & concinniùs noster; *in hoc ego sinu bellum pacemque porto. vtrum eligitis? Cumque sucl.* *Circumcisus Florus.*

Ibid. De liberali studio Romanorum in patriam:

Opes suas libens Senatus in medium protulit, nec præter quod in bullis, cingulis, atque annulis erat, quidquam sibi auri reliquêre.

Ne aurum in Senatorum cingulis.

Apage aurum cingulare. non hoc Romanum. Scribe, *singulis atque anulis*. Augustinus III. De Ciuitate Dei, hac ipsâ in re: *Præter singulos anulos aureos singulasque bullas, miserabilia dignitatis insignia, nihil sibi auri Senatus ipse reliquit.* Corrumpēdo loco transpositio illa copulæ fuit, priscis tamen vsitata, & per me nunc reuocanda. In Agellio libro I. cap. II. *Totiusque villæ venustate, aquis vndique, canoris atque auibus personante.* In eodem, libro XIX. cap. I. *Nihil de periculo, de sæuitiâ atque remissum.* Et cap. IX. *Poculis mox, sermonibus atque tempus fuit.* Quæ tamen omnia mutant contra libros & corrumpũt. Atqui in vetere etiam lege Maniliâ clarè: *Municipibus, eis atque in quorum agro id factum erit.* Notet, atque imitetur iuuentus.

Copula. Atq. trāsposita aut postposita. Agellij lectiones formata, quas temerè sollicitant.

Ibidem:

O populum dignum orbis imperio, dignum omnium fauore & administratione hominum ac deorum!

Vetus, *admiratione hominum*.

Cap. VIII. De bello Antiochico:

Hoc velut sidere Asiatici belli mota tempestas, & maximus regum conuentus fortiter indicto bello, cùm ingenti strepitu ac tumultu mouisset ex Asiâ, ocia & luxus tamquam victor agitabat.

Vetus, *indixisse bellum*. ex quo scribo, *maximus regum contentus fortiter indixisse bellum*. sententiâ planâ & verâ. Non enim tam gessit bellum, quàm mouit.

Cap. X.

Gallogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit. Fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuisset cupidus triumphi Manlius, an eos visos simulauerit, dubium. certè negatus est victori triumphus, quia caussam belli non approbauit Senatus.

Distinctione & correctione sententiam totam expedio: *Fuerint inter auxilia regis Antiochi, an fuisse cupidus triumphi Manlius ac eos visos simulauerit, dubium.* Rêne ipsâ auxiliatores Antiocho fuerint, inquit, an famâ tantùm & sermone Manlij, ambigitur.

Cap. XII.

Multò vehementiùs sub hoc Macedones, quàm sub patre consurgunt. Quippe Thracas in vires suas traxerant. Atque ita industriâ Macedonum, viribus Thracum, disciplinam Macedonicam temperauere.

Pleniùs veriusque ista meus codex: *Atque ita industriam Macedonum viribus Thracum, ferociam Thracum disciplinâ Macedonum temperauere.*

Auctus Florus.

Ibidem, de Capto Perse:

Sed ne reuerentior captæ maiestatis alius Paullo fuit. cùm in conspectum venisset hostis, in templum recepit, & in conuiuium adhibuit, liberosque admonuit suos vt fortunam cui tantum liceret reuererentur.

Aliquantisper anxiũ me habuit locus. Quomodo enim in templum receptus Perses? quod nemo tradidit: imò omnes contrà, in tabernaculum Paulli deductum & in castra. Vetus liber, *receperat*, non, *recepit*. ex quo occasio mihi bellæ coniecturæ: *cùm in conspectum venisset hostis (nam templo receperat) & in conuiuiis*, &c. Atque hæc ipsa res est. Perses in templum confugerat. inde ab Octauio eductus, & ad Paullum in prætorium perductus, eodem die conuiuio comiter adhibitus, & ceteri honores habiti. Liuium ac Plutarchum vide.

Falsa rei lectio.

Submota per coniecturam probam.

Persens templo Samothracum eductus.

Cap. XV. De Carthaginis incendio:

Quod domibus ac templis suis spontè hostes immiserant, vt quatenus vrbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.

Acumen & lucem sententiæ reddo: *quatenus vrbs eripi Romanis non poterat, triumphus arderet*. Carthaginienses, inquit, sua ipsi templa ædesque incenderunt: vt quoniam vrbs eripi iam Romanis non poterat, saltem instrumenta triumphi & prædam ne haberent.

Acuta sententia reposita.

Lib. III. cap. V. De Bellis Mithridaticis.

Ictum cum Ponticis fœdus. recepit [Sulla] Bithyniam à rege Nicomede; ab Ariobarzane Cappadociam. ac sic erat Asia rursus nostra, vt cœperat.

Hæc manifestè παρ' ἀλήθειαν καὶ ἱστορίαν. Scribe verò, *recepit Bithyniam à rege Nicomedes, Ariobarzanes Cappadociam.* Non enim Sulla aut Romani, sociis regibus & eo bello benè meritis, auita regna extorserunt; sed contrà, Mithridati erepta reddiderunt. Appianus, Plutarchus, & alij, clarè in hoc ipso fœdere Sullano.

Florus ex historiâ emendatus.

Ibidem, De Pompeio:

At in Septemtrionem Scyticum iter tamquam in mari, stellas secutus, Colchos cecidit.

Optimè liber scriptus, *tamquam in mari, secutus stellis*. quasi vagum illud & ignotum Romanis iter ad stellas direxerit, vt cursum nautæ. Et statim, *excidit*, pro *cecidit*. Vulgata lectio obscura & cum fluctu.

Sequi iter stellis.

Cap. VI.

Ipsas Propontidis fauces Porcius Cato, sic obditis nauibus, quasi portam obseruauit.

Lego

Similitudo pulchrè significans. Lego illustri imagiue, *obditis nauibus quasi portâ, obscrauit.*

Cap. XIV. De seditionibus agrariis:

Reduci plebs in agros vnde poterat, sine possidentium euersione? qui ipsi pars populi erant. Et tamen relictas sibi à maioribus sedes ætate quasi iure hereditario possidebant.

Non ea mens Flori defensum euntis possessores. attende. sed contrà quid pro eiectâ plebe dici posset, adiecit. Itaque veteri libro *Plebs in agris hereditariorum.* rectè abest τὸ *ætate.* quo duce coniicio deinceps, *hereditario iure poscebant.* Plebs scilicet fraude, vi, pecuniâ potentium eiecta agris, &, vt ipse Capite sequenti loquitur, laribus focisque exsul; sedes veteres à maioribus relictas, vt hereditatem, repetebat.

Cap. XVIII.

Ipse Iulius Cæsar exercitu amisso, cùm in vrbem cruentus referretur, miserabili funere mediam etiam vrbem peruiam fecit.

Voces duæ in vnam contractæ. Siue de Iulio hæc verè, siue potiùs de Rutilio (nam alij Annales aliter:) tamen de peruiâ vrbe factâ haud conuenit. Omnino lego, *vrbem permadefecit*, compulsis vocibus quæ malè diductæ.

Lib. IV. cap. I. De coniuratione Catilinæ:

Tanti sceleris indicium per Fuluiam emersit, vilißimum scortum sed parricidij innocens. Tum Consul, &c.

Vetus, *sed patriciis innocens.* Lego, *patriciis innocentius. Consul, &c.*

Cap. II.

Numquam imminentis ruinæ manifestiora prodigia. fuga victimarum, examina, insignes interdiu tenebræ.

Auctore libro, *examina in signis*, verissimè.

Ibidem:

Photinus atque Ganymedes, diuersi per mare, & transfugio, & morte consumpti.

Egregiè idem liber, *diuisa per mare, & terras fugâ, morte consumpti.* Ibidem:

Quinam ille horror, cùm eodem tempore fluctus, procellæ, armamenta confligerent?

Expletus Florus. Noster codex, *procellæ, viri, naues, scementa, confligerent?* optimè. sic tamen vt, *elementa*, restituam, pro sputcâ eâ Scementorū voce.

Ibid. de nece Iulianâ.

Nec diutiùs dilatio donata est. sed Brutus, Caßius, alijque patricij, consenserunt in cædem Principis.

Falsa adsertio remota. Patriciine? Atque Cassius ipse quem nominas, & pleriq; coniurati alij, è plebeiis. Emēdo, *alijque patrum.* E Senatu enim dumtaxat fuisse eos significat, non è patriciis.

Cap. vlt.

Astures per idem tempus ingenti agmine à montibus suis descenderant. nec tenuère suos, vt barbari impares: sed positis castris apud Asturum flumen, trifariàm diuiso agmine, tria simul Romanorum agmina inuadere parabant.

Longè diuetsa libri mei lectio, & palàm probior: *nec temerè sumpta, vt barbaris, spes: sed positis castris.* Non hæc descensio temeritatis fuit, inquit, quæ agnata barbaris: sed consilij & astutiæ. cum effectu quidem, nisi proditio interuenisset. Sed facio finem, cùm pluria sanè habeam in hunc scriptorem; verùm hæc ipsa nónne nimia? quibusdam scio, qui ad Capita ista paulò pleniora nauseant & fastidiunt, ipsi rerum vacui. Quibus Criticæ hæc in speciem est, non in vsum: qui in multas areas pedesque diuidant vnicum hunc Agellum. At me diffindere & partiri hæc talia iam piget tædetque: admetiar ea potiùs perticis, imò iugeribus totis. Tibi autem, Lector, quantulum est, adnotare hæc ad oras tui libri? Laborem certè quærendi, cogitandi, nonnihil minuit tibi labor noster. *Proba è libro emendatio.*

CAPVT XX.

M. Ciceronis obscuro loco fax prælata. Quis Fænicularius campus? & Strabo strictim emendatus.

AMBVLABAM otiosè domi sub meridiem. occupauit me Andreas Schottus insignis iuuenis, & Da operam magister, inquit: nubes mihi ænigmatis est in Ciceronis hisce verbis, quam sol ille Galliæ Turnebus pellere conatus non pellit. Verba ecce è lib. XII. ad Attic. Epist. IX.

Scribe queso quid referat Celer egisse Cæsarem cum candidatis. vtrùm ipse in Fæniculariũ, an in campum Martium cogitet?

Quæ Turnebus nimis profectò frigidè & errabundè interprtetatur, quasi allusio hîc ad fænus vsurasque. Sentententiam autem esse, Scribe queso vtrùm Celerius profitendi nomen suum inter candidatos impetrarit, an potiùs depositâ ambitionis omni curâ redire cogitet ad suum fænus. Symeonem etiam Bosium consului, magnum virum & Epistolarum istarum lucidam plerumq; facem: at hîc silet. Tu quid iuuas? quid censes? Ego ad eum subridens. Ita me captas? inquã. an censes, vt cum Platone dicam me esse λόγων θύλακον? Tamen hîc non capies, & è *Turnebi non recta interpretatio.*

tene-

tenebroso loco me emergam bono & fido duce. Is Strabo est, qui solus, vt opinor, euoluet tibi hoc inuolucrum. Scribit lib. IV. in Hispaniæ designatione, de viâ quadam: Φέρεται δὲ ἐπὶ Ταῤῥάκωνα, ἀπό τε τῶν ἀναθημάτων τοῦ Πομπηΐου, διὰ τοῦ Ἰουγκαρίου πεδίου, καὶ Βετέρων, καὶ τοῦ Μαραθῶνος καλουμένου πεδίου τῇ Λατίνῃ γλώττῃ, φύοντος πολὺ τὸ μάραθρον. id est: *Fert autem hæc via Tarraconem versus à Pompeij Tropæis, per campum Iugarium, & Vetera, & qui Latinâ linguâ Fæniculárius campus dicitur, à copiâ Fæniculi quem gignit.* Pulsa tibi omnis nubes, si legis hæc oculo non conniuente. Nam loca aliquot nota & nobilia nominat, in queîs crebrò exercitus Romani, ideoque Romana iis etiam nomina: interque alios Fæniculárium hunc campum. Clara igitur Ciceronis mens. Scribe quid Celer de Cæsaris consiliis dixerit. vtrúmne in Campum Martium cogitet ad comitia, an in Fæniculárium (id est, in Hispaniam) & ad reliquias belli? Turnebum autem θεοείκελον ἀοιδὸν, vt Homericum epithetum est, sine contumeliâ dimittamus: mirari potiùs, quomodo à Fænore Fæniculárium deriuarit, quàm irati. In Strabone etiam, μάραθρον leges scilicet, non quod vulgatum.

Fæniculárius campus in Hispaniâ.

CAPVT XXI.

Pro Appuleio aliquid dictum contra aures & mentes nimis teneras. Occultos in eo versus agnosci. Emendatus ipse plurifariàm. Repigrandi verbum erutum, & Antelucio: Medicifici, & Feminal. Dea Syria. Detrux, noua vox. Circumsecus. Voti compotire. Histricus decor. Degere, pro minuere.

In Appuleio occultior sæpè doctrina.

De Appuleio non sum nescius quid vulgus hodie sentiat, & quid melior doctorum ordo. Iacet apud illum, stat vigetque apud istos, hoc saltem talo, quòd nugarum illum ludum temperet ac misceat crebro velut sale priscæ ac reconditæ doctrinæ. Doctrinæ, in moribus dico & in verbis. Nam stilum eius quòd ineptum esse volunt: fatebor in parte, (nec enim asperitatem illam & horrorem quæsitæ dictionis vsquequaque excuso) sed tamen doctè ineptum, & è quo multa bona selectaque hauriat, bonæ selectæque mentis Lector. Verba non pleraque omnia proba? propria? phrasis non sæpè florida? metaphoris & imaginibus amœna? mihi sic videtur: etsi in vniuerso orationis filo, scabrum illud & ex adfectatâ nimis antiquitate horridum, radit sæpè & lædit meas aures. Sed hîc quoque duo ei patrocinantur, Patria & Argumentum. Ortu enim Afer fuit: quibus velut insitum in sententiis inuentionibusque, acutis esse: asperis durisque, in sermone. Iam argumentum miscellum ei est, & satyricum. quod amat hunc cultum, quæsitum, pinguem, & squallenti quodam auro. Varronis Fragmenta è Satyris vident? etiam examinent. reperient ea haud longè esse à Milesiis istis Punicis, & inculti cultus stilo. At non defendendi scriptoris eius, sed leuiter & breuiter emendandi institutum est: atque hoc iam igitur ago.

Verba selecta, fortasse nimis.

Afri vulgò in scribendo acuti & asperi.

Satyris sua quædam dictio.

Ait libro I. De Asino:

Eadem amatoris sui vxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam prægnationis obsepto vtero & repugnato fætu, perpetuâ prægnatione damnauit.

Hæc narrat de Meroë anu, & vi eius in magicâ arte. Sed quid est, *repugnato fætu?* an coërcito vinctoque, vt ait Beroaldus? miror quî id expresserit ab eo verbo. Liber noster scriptus, *repigto fætu.* ex quo, *repigrato fætu,* verum censeo. Lego etiam *in sarcinâ*, non *sarcinam*: & distinguo, *iam in sarcinâ prægnationis, obsepto vtero & repigrato fætu.* hac mente: Cùm vxor amasij eius iam prægnas grauidaque esset; ecce illa clauso vi verborum eius vtero tardatoque fœtu, æternum iussit esse prægnantem.

Fætu repigrato.

Hoc eodem libro, infrà:

Somno leuatâ lassitudine noctis ante lucem aufugiamus, quàm putas longissimè.

Idem liber, *antelucio*, veteri probaque voce, & quam ipse Appuleius posteà iterat. Est autem ex Aduerbiorum (cum litteratoribus loquor) illo genere & facie, quâ Hestemò, Annò, Cottidianò, &c. At quod ibidem sequitur, *quàm putas longissimè:* verum scibis, *quàm potest:* vel etiam, *pote:* quoniam in scripto, *puta*, repperi.

Antelucio aduerbium.

Haud longè pòst:

Ne meritò, inquam, medici fidi cibo & crapulâ distentos sæua & grauia somniare autumant.

In fidis hisce medicis scriptura non fida. Ego longinquiorem voculam odoror & accerso, *medicifici* vel *medicifices.* pro ipsis medicis, quique artem eam faciunt. Eo exemplo Significes, & alia multa.

Medicifici composita vox.

Lib. II. in turpiculo lusu cum suâ Fotide:

Paulisper etiam glabella femina vel rosea, palmulâ obumbrans de industriâ quàm tegens verecundiâ.

Claude

Claude hîc oculos iuuentus: tu qui vir es lege, *glabellum fæminal*. Ita enim suadet scriptus codex, qui, *glabellum femmea*, præfert. Et sanè in habitu hoc Veneris emergentis, non tam femina tecta scimus, quàm partem eam quæ fœminas facit. Ea Fœminal dicta iterùm huic scriptori in Apologiâ priore: *Sed enim fæminal nullo pacto reperiens munditer dicere, ad mea scripta confugit. Iquia & è quodam meo libro legit, Interfæminium tegat.* Fœminal igitur & interfœminium, eadem.

Fæminal, pro naturâ fœmineâ.

Sed & Virginal, partem eam alibi appellat, verbo sanè quàm honesto.

Virginal.

Libro VI. in Psyches precibus ad Iunonem:

Quam cunctus Oriens Zygiam veneratur, & omnis Occidens Lucinam appellat.

Cognomina eius deæ magis trita & vulgata recenset, quibusque in duplici orbis parte propriè adficiebatur. Sed in Zygia offendo. non quia nesciam id quoque inter Iunonia agnomenta: sed itane vulgò & passim indigetata? ita Oriens vniuersus Græcâ eâ voce vsus? Vereor vt verius sit, *Syriam veneratur*. Nam eo nomine passim in Oriente culta Iuno. vel Lucianus vnus te docuerit, in Sermone De deâ Syriâ. itemque lapides prisci: inter quos hic Romæ:

Syria, pro Iunone.

IOVI. O. M.
ET. DEAE. SYRIAE
ET. GENIO. VENALICI.

Libro IX. vbi ad pistrinum datus asinus:

Talis familiæ funestum mihi etiam metuens exemplum, veterisque Lucij fortunam recordatus, & ad vltima salutis me tandem detrusum, summisso capite mœrebam.

Germanam ego censeo lectionem mei libri: *& ad vltima fortunæ meæ iam detrux, summisso*, &c. Quæ verbi nouo-antiquitas planè Appuleiana.

Detrux.

Libro XI. de naue Isidis:

Nauem faberrimè factam, picturis miris Ægyptiorum circumseptus varitgatam, summus sacerdos tedâ lucidâ & ouo & sulphure purificatam, deę nuncupauit.

Cui hîc rei vox, *circumseptus*? Sanè, si attendis, & sententiam turbat, & leges Latinæ linguæ. Vetus noster, *circumspectus*. malè pariter. Ego veram veteremque vocem eruo, *circumsecus*. id est, in ambitum & in orbem. Ita enim componebant hæc Aduerbia, *Altrinsecus, vtrinsecus, Circumsecus*. vsusque iis noster Comicus (Plautum dico,) qui Appuleio sermonis velut exemplar.

Circumsecus, Aduerbium.

Eodem libro, vbi initiandus Appuleius:

Sed noctis obscuræ non obscuris imperiis euidenter monuit, aduenisse diem mihi semper optabilem, quo me maximo voti competeret.

Plautinam verò phrasim libens hic restituo, *maximi voti compotiret*. id valet, compotem faceret. Comicus ille in Amphitruone: *Qui fuerim liber, eum nunc potiuit pater seruitutis*. In Rudente. *Quæ in mari fluctuoso, piscatu vbere me compotiuit.*

Voti compotire. Plauti phrasis.

Libro II. Floridorum:

Eiq; prorsus citharœdicus status, deam conspiciens canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyda (ita liber vetus) velat vtrumq; brachium adusq; articulos palmarũ. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælata, apta structim sustinetur, &c.

Graphicè planè depingit Bathylli statuam, & in eâ habitum citharœdorum. Ac priora quidem leges & distingues, vt iam præiui. nam vulgò turbant. at illud, *cetera decoris instrumentis dependent*, damnabis cum libro meo, qui scribit, *decoris hystrium* ex quo nos veraci coniecturâ, *decoris histrici*. Æmulatus scilicet etiam hîc est Plautum, & Histricum decôrem, Histrionium appellauit. Notum illud è Pænuli Prologo: *Audire iubet vos Imperator Rusticus*. & illud: *Hæc imperata quæ sunt pro imperio histrico*. Quæ allusiones eò magis lepidæ, quòd Histriones ex Histriâ primùm venisse dicantur (ait Festus) atque inde nominati.

Histricum, pro Histrionicum.

Lib. IV. Florid. vbi Asclepiadem narrat, hominem iam pro mortuo seruasse:

Postremò propinquis etiam *[*] *hominibus inuitis, quod ne iam ipsi hereditatem habebant, an quod adhuc illi fidem non habebant, ægrè tamen ac difficulter Asclepiades impetrauit breuem mortuo dilationem.*

[*] Lego, omnibus.

Acutiùs haud paullò legerim, *quódne iam ipsi hereditatem hauebant*. Ambigit, cur reluctari medico propinqui. & ideóne, inquit, quod hauebant inhiabantque hereditatem; an quod parum fidei haberent eius verbis? Allusio autem pulchra in Hauendi Habendique vocibus.

Hauere & Habere oppositè conficta.

In libello de Deo Socratis, qui pars & ipse Floridorum:

Næ ego inscita, quæ cum alite Apollinis frustrà certauerim. quippe *[*] *cùm pridẽ tam cõcinnum est, neque oppidò paruum neque nimis grande sit, sed quantum satis ad vsum decoremque: pluma mollis, caput argutum, rostrũ validum.*

Scribit ista in Apologo de Coruo & Vulpe. & hæc quidem vulpeculæ vulpinantia verè verba, subdoleque coruum laudantis: quibus

bus corruptelæ notam videmur posse demere: *quippe corpus eidem tam concinnum, & neque oppidò paruum*, &c. Imo nec ambigo hæc ita scripta olim.

Restitutio proba lapsantium vocum.

Eodem libro:

Hinc & illa Virgiliana matrona, quæ in medius mi[…]us auxiliabunda fratri conuersatur

—— miscetque viris, nec cernitur vlli.

Protinusque Plautinus miles super clypeo suo gloriatur, præstringens oculorum aciem hostibus.

Vide, si vacat. haud facile sine correctione sententiam eius loci vllam expedies. Scribe mecum, *Potius quàm Plautinus miles.* Mens ista: Illa Iuturna apud Virgilium Turno auxiliatur inter medios hostes, nec conspecta tamen iis: quæ magis iure glorietur, quàm ille miles Plautinus, de seque iactet, *Præstringens oculorum aciem in acie hostibus.* ita enim & versum hic explendum censeo.

Obscurior locus restitutus.

In Apologiâ priore:

Sustineo enim non modò meam, sed etiam Philosophiæ defensionem, cuius magnitudo vel minimam reprehensionem proximam crimini aspernatur.

Liber vetus, *proximo crimine aspernatur.* Verùm non abnues, *pro summo crimine.*

Eâdem:

Ego nunquam studui malefacta cuiusquam cognoscere, sed semper potius duxi mea peccata tegere, quàm aliena indagare.

Hócne de se fatetur Appuleius? vt studiosè celatum ierit peccata sua, potiùs quàm imminutum? At hoc non sapientis, non boni viri est: sed plani cuiusdam & impostoris. Lego verò *peccata degere.* Vulgatam scilicet vocem, sed significatione remotâ & veteri, inseruit aptè & argutè. Nam degere antiquis, minuere, detrahere. Nonius Marcellus: *Degere, etiam est minuere. Plautus Aulularia. Nunc ego istum soror laborem degam & deminuam tibi. Degere, est detrahere. Plautus Epidico. Degetur corium de tergo meo.* Festus hoc idem notatum voluit, sed corrupit Paulus: *Degere antiqui posuerunt pro exspectare.* Degere, exspectare? falsum planissimè. nec tamen habeo quî corrigam, nisi si *Expectere*: quod esset velut detrahere, depectere.

Peccata degere.

Mendum in Festo indicatum, vix sublatum.

CAPVT XXII.

E Commentario De [Bello] Afr[icano] macula [aliquot] deletæ. Gallorum equitum O[lim] virtus. Fautores, castrensi quodam agnomento.

INTER libellos qui adiuncti Commentariis Iulianis, vnus est De Bello Africo: qui, me iudice, non inter illos tantùm eminet sed inter pleraque Romana scripta. Ita tersa in eo & ad Comicum morem puta dictio; simplex, cohærens, & candida narratio; nihil quæsiti coloris aut fuci: omnia denique illo ipso Cæsare di[g]nota (non tenebo veram vocem) quàm Commentarij illi qui feruntur. At neglectus tamen iacuit, imò vix le[ctu]s [i]s libellus (adeò hîc quoque præiudicia valent, & traditæ à magistellis opiniones: quem si seriò inspicis, fatebere non alium magis esse ad Genium prisci æui. Pueris inter primos auctores formandæ linguæ siquis proponat, nihil erret. Hirtium tamen siue Oppium auctorem eius scripti Tranquillus facit. quî potest, si ab iisdem Bel[l]um Hispaniense est & Alexandrinum? Nam hoc quoque Suetonius idem tradidit. Atqui tam *di[u]ersi hi inter se abeunt, toto narrationis sermonisq; contextu: vt nulla vis mihi vnquam imprimat esse ab eodem patre. Aut si sunt: (iamdiu id suspicor: atque Hirtium siue Oppium non negem hæc potuisse. aut meliora.) alia q[u]ædam scilicet & Citeæ manus accessit, quæ malis venenis duos illos immutauit. Sanè hic vnus Commenta[riu]s inter omnes, nescio quo fato, purus nec interpolatus mansit, & in suo vultu. Excipio quod in partibus quædam labeculæ: è quibus paucas hîc eluam leui manu.

Laus Commentarij De Africano bello.

** Certè nec Hispaniensis cù Alexandrino conuenit. estque ille tortus maltan quodam & horrido stilo.*

Fuluianæ apud Plantinum editionis paginâ 381.

Vnde, inquit, istas? Tum captiuus, Venio a Cæsare. Tunc Considius, Vnus est, inquit, Scipio Imperator hoc tempore populi Romani. Deinde in conspectu suo captiuum iussit interfici.

Clarum ex responso factoque Considij, vocem è captiui dicto excidisse; quam repono, *Venio à Cæsare Imperatore.* Omnino enim honoris tituliqúe ea adiectio Considium offendit, & misero illi caussa necis fuit. Breuiter autem, vt solet, notata ea vox, facilè elapsa aut neglecta exscribenti.

Expletus locus.

Pag. eâdem:

Accidit res incredibilis, vt equites minùs

XXX.

XXX. *Galli, Maurorum equitum duo millia loco pepulerunt vrgerentque in opidum.*

Mira Gallorum virtus, an fortuna. Sane res incredibilis. vt pauculi illi tantos? Stilum aliquando sumpsi ad mutandum. frustra. quia ecce eodem isto libro non minus, imò magis prodigiosum factum lego de quattuor veteranis militibus: quibus ait *plus duo millia Numidarum terga vertisse.* Exempla hæc insignia sunt vel Punicæ ignauiæ, vel priscæ Gallicæ virtutis: quam in nullâ Historiâ celebrari magis reperies, quàm hîc & De Bello Alexandrino.

Pag. 387.

Deinde legiones conscriptæ ex cuiuscemodi generis amplius XII. millibus.

Circumscri- ptus locus. Ineptè intrusa vox, dele, contentus clausulâ, *amplius duodecim.* Nec enim aliud vult, quàm legiones non è solis ciuibus, vt solitum Romanis, sed è miscello genere hominum conscriptas ab iis duodecim.

Paginâ 394.

Sed mirabili peritus scientiâ bellandi, in Prætorio sedens, &c.

In Cæsaris hæc laudem. sed malo, *mirabilis penitus.*

Paginâ 406.

Itemque equites Curiani, diffisi Scipioni eiusque copiis, complures se eòdem conferebant.

Curioniani equites. Emendamus, *equites Curioniani.* Eos enim intellegit, qui antè sub Curione in Africâ meruerant, & à Scipione occupati erant. Ipse hic auctor, suprà meminit, & ostendit eos è gente fuisse Gallorum. *Nonnulli*, inquit, *qui ex Curionis prælio capti conseruatique, parem gratiam in fide partiendâ præstare voluerant.*

Paginâ 416.

Namque elephantos in Italiam transportari iusserat, quò & miles noster speciemque & virtutem bestiæ cognosceret, &c.

Ipsum locum vide: scribes audacter mecum, *elephantos ex Italiâ.*

Paginâ 417.

Per id tempus [de eorum voluntate studioque erga Cæsarem] transfugæ suos ciues faciit certiores, Iubam regem celeriter cum copiis suis ad opidum accurrisse.

Glossema turpe sublatum. Confusus &, vt nunc est, inexplicabilis locus, quem peruades si glossema illud rolles, quod hamaris lineis inclusi. Verè enim glossema; & ad oram scriptum fuerat, index rei quæ hîc narratur. Nec enim aliud quàm de studio & inclinatione Afrorum in Cæsarem.

Pag. 418.

Cæsar oppidi naturâ perspectâ, aquæque inopiâ ab eius oppugnatione deterritus.

Quâ inopiâ cælo? Nimirum id enim communiter scriptum. Corrigo, *naturâ perspectâ, aquæ inopiâ.* Ipse hic scriptor iubet infrà: *Aduersarios non eorum virtute confidere, sed aquarum inopiâ fretos despicere se.* *Aquæ inopia.*

Ibidem:

Legatos ad Cæsarem mittunt. rem malè gestam docent.

Itáne *malè*? imò optime: ex suâ quidem Cæsarísque sententiâ. Scribo, *rem à se gestam.*

Paginâ 423.

Ex suo exercitu illustres vrbanos, quos Auctores appellabant, complures aut vulneraruunt aut interfecerunt.

Cui rei *Auctores*? Quin potius, *Fautores.* & ita res fuit. Milites scilicet turbidi & victoriâ feroces, quosdam etiam è suis interfecere, quos fauere (solitum in ciuilibus bellis) & pronos esse dicebant in hostem. Iis Fautorum nomen inditum, per lasciuiam militarem. *Fautores.*

CAPVT XXIII.

Cum viro magno amica velitatio. & aduersus calumniatores dicta quædam.

SED iam abiungo, Lector; etsi in spatio adhuc, non in metâ. Capita enim aliquot supererant, quæ expolire non vires mihi, non voluntas. Valetudo aduersa: aduersus hic animus. nec miraberis, si iudicia certa aut homines intuebere huius æui. De re & paucis, omnia bona sauentia iure mihi spondeo, (expertus sæpè anteà pretium à te poni his nugis:) sed cùm ad vulgus me conuerto & ad plures, quod illicium nobis aut calcar ad scribendum? Rident, calumniantur, inuident. nec plebs hæc tantum, sed non nemo è patribus & è litterario isto Senatu. Criticam & hæc leuia tango? spernunt. Mores & magis seria? carpunt. Et in illis ipsis tamen leuibus (quod rideas) Furta, Plagia reperta, & nomina criminum grauiorum. Ille præuentum se queritur, alius circumuentum: & omnino si qua Nota honestior est, ecce qui ducere & abducere eam velit non vnus sponsus. Si iuuenes hæc tantùm: ferremus. at senes & viri serij etiam in ludicrâ istâ cymbâ. Modestia mihi constat, & constabit quamdiu hæc vita: sed ægrè linguam aut calamum teneo in eruditissimi viri latè sparsis iam querelis. Ait in

 scri-

ſcriptore aliquo præuenium ſe à me: & id valere vult in crimen. Quæ autem hæc accuſatio? Dic quæſo clarius. præripui tibi aliquid, an eripui? Præripuiſti, inquit, ſcriptorem mihi deſtinatum iam & addictum. Itane? parum comiter id factum: ſed per errorem tamen, non per fraudem. Publicum enim ego ſcriptorem eum cenſui: tu ſi librâ alibi & ære emiſti, cur nos celaſti? Nam Auguſtum ego illum Hiſtoricum diu ſanè amaueram, conditionem eius palàm ambiueram, libros veteres compoſueram: omnia feceram, quæ conciliando illi eſſent. De te, peream ſi vocula mihi vlla audita ante hanc querelam. Quod ſi fuiſſet: ne ego ceſſiſſem tibi libens, & in tuum caput tranſtuliſſem omnem iſtam laurum. Nunc quid, præter inſcitiam, in me accuſes? Quin ſilentium in te iuſtius: qui, cùm iſtic eſſem, expertem me conſilij tui habueris & conatus. Intereà quidem in diſſitis locis & terris egi; in quibus, ignoſce, ſi occurſum tuum videre mihi non fuerit, nec faſces iſtos Quæſtorios ſubmittere Prætori tibi magno. At enim quædam ex iſtis olim apud te legi, & ſublegi. Non dicis id palàm, fateor: (pudor te ligat & vis veri.) ſed ſuſpicionem facis, & ritu Parthorum iacis auerſa ſermonum tela. Obſecro autem te, feriò hæc profers? Numquam in os mihi, ſi os tuum noui. Palàm ego & feriò nego. tu quî probas? Ecce notata eadem, inquis, ad oram mei libri. Heu vir amice, (talis enim mihi es eriſque, vt ille ait, ἑκὼν καὶ ἄκων: nec res iſtæ futiles ſoluerint vmquam amoris priſci vinclum:) túne hue ineptiarum? & fragile hoc telum ad expugnandum fidem valere vis? erras. ne liuorem quidem infert, adeò non vulnus. Age enim. tu viſa aut lecta hæc apud te conſtanter adnues: ego abnuam. quis finis? quò adſenſum ſuum, nullâ aliâ probatione, auditor inclinabit aut iudex? Cùm multa verba fecerimus, illud verè pronunciabitur, Te hircum mulſiſſe, me ſuppoſuiſſe cribrum. Nam quòd ad illum aut illum amicum confugias: nugæ. iamdiu nouimus patricias iſtas artes. Quin tu oſtium calumniarum hoc ſemel aperi: in paucis diebus auertero, & in ædes meas deduxero, Criticorum omnium Notas. Scæna hæc tota criminum, vt tu quoque vides, ludicra eſt: & in qua iram facilius teneamus, quàm riſum. Olim M. Scaurus cùm accuſaretur corruptelæ, in concionem progreſſus hoc tantùm effatus dicitur: *Varius Sucronenſis Æmilium Scaurum mercede regiâ corruptum ait; Æmilius Scaurus negat. Vtri creditis?* ſimile auſim hîc dicere, pari animo & fiduciâ, etſi non pari dignitate. Vita mea meruit, & alia noſtra (liberè hoc non ſuperbè dixerim) ſcripta: vt fides nobis apud bonos ſit, nec impares habeamur talibus Notis. Quæ profectò non laborioſè nobis naſcuntur. ſed vt gramina aut herbæ ad nocturnum rorem; ſic iſtæ, inter legendum, ad ingenij moti auram. Quiſpiam eas, vt filiolas ſuas, amat? nos ridemus. nec ſiquis Paris abduxerit, bello ardebit Aſia & Europa. Prouocare ad pugnam hanc aliquis me poteſt, nemo pertrahere. Hæc ad te, non in te, mihi dicta Vir magne: quem amo, quẽ æſtimo. à quo hoc ſaltem spero, ne exſtingui famæ tuæ ſolem cenſeas, ſi terrarum alibi lumen ſpargere incipiat noua ſtella. Nam cum minutis illis meis calumniatoribus, nihil equidem altercor. Latrant me? taceo: & vt ille ex Albaniâ* canis, vindico me ab iſtis ſolo contemptu. Diogenes olim Cynicus, cùm irriſui eſſet turbis, & ingereret quiſpiam, Non vides vt hi te rident? Ego verò non rideor, inquit: magnanimâ & pulchrâ voce, quam imiter, & laceſſentes pungenteſque iſtos non ſentiri à me clamo, non cerni. Dignos eos non habeo, non dicam quos remordeam, ſed in quos reſtringam ſemel iſtos dentes. Scio nec flammam vllam magnam ſine fumo ſolere ſurgere: nec ſine calumniâ famam. Tu tantùm bone Lector, faue mihi, vt ſoles, currenti rectum curſum: neu iniquiorem te, concinnent ineptæ pariter & iniquæ voces. Scaligero illi ipſi nuper ſilentium impoſitum videmus & dolemus per has peſtes: quid mirum ſi etiam mihi? Nec tamen faciam: ſed alacer & erectus per medium hoc calumniantium agmen incedam, aduerſus linguarum omnium tela ſcuto tectus Veritatis & Candoris. Illi ringantur & liueant: nos Epinicia læti canemus, & auertentia ſacra faciemus INVIDIAE ET PALLORI.

* Qui donatus Alexandro.

INDEX

INDEX CAPITVM LIBRI SECVNDI.

rum locus. Plauto iterùm lux. Quod genus hominum in eâ comectum. Forma modusque, quo miseri illic habiti. nempe Vincti, Inscripti, (Seneca correctus) Semirasi, Semi-icinni. Postremò copia ergastulorum. passimque scriptores Græci & Latini explicati: Florus etiam correctus, & Appuleius fortè cum Plauto.

CAPVT XVI.

Iani Gulielmi præceps obitus. eius defletio & laus. Carmen sub iter Gallicum, ad me scriptum: doctum & elegans.

CAPVT XVII.

Plura in Suetonio emendata aut illustrata. Nepos Iulij Cæsaris. Salaciones. Quis Senatorum census legitimus sub Augusto? Quoties ludos dederit? Notare. Copriæ, qui dicti? Detectus rex Armeniæ.

CAPVT XVIII.

Senecæ Fragmentum insigne in superstitionem veterem. multi in eo nec vulgati ritus. Igitur percursum id à capite, & emendatum, atque illustratum. Dij veterum, mixtâ formâ. Lumina iis accensa. Nomenclatores habuère. Horæ in templis nuntiatæ. Appuleius correctus in templorum velis. Salutationes deorum. Fictores, & Unctores, & Vestitores. Specula tenebant diis, strigiles & lintea. aliaque ineptiarum veterum.

CAPVT XIX.

In Floro complura ab ingenio aut à libro emendata. Subrecti vel surrecti vox. Lucilius correctus & explicatus. Umbri veteres Italiæ incolæ. Remos detergere, nauticum verbum. Postpositio copulæ notata, & Agellij firmata scriptura veteres. Perses rex è templo receptus. Plebs hereditatis iure poscebat agros. & notæ plures.

CAPVT XX.

M. Ciceronis obscuro loco fax prælata. Quis Fenicularius campus? & Strabo strictim emendatus.

CAPVT XXI.

Pro Appuleio aliquid dictum contra aures & mentes nimis teneras. Emendatus ipse plurifariàm. Repigrandi verbum erutum, & Antelucio: Medicifico, & Fæminal. Dea Syria. Detrux, noua vox. Circumsecus. Voti compotire. Histricus decor. Degere, pro minuere.

CAPVT XXII.

E Commentario De Bello Africo maculæ aliquot deletæ. Gallorum equitum olim virtus. Fautores, castrensi quodam agnomento.

CAPVT XXIII.

Cum viro magno amica velitatio. & aduersus calumniatores dicta quædam.

IVSTI

IVSTI LIPSI AD VALERIVM MAXIMVM BREVES NOTÆ.

IVSTVS LIPSIVS
STEPHANO PIGHIO
S. D.

In his Notis, Vir amice Pighi, ſcire te & alios volo quibus auxiliis ſim vſus. Ab ingenio noſtro pleraque eſſe fateor: quod tamen ſæpè in viam veri duxerunt libri. Ij mihi bini manuſcripti: quos Vltraiecto benignè curarunt Viri Clariſſimi Lambertus & Hadrianus Vanderburchij, eximium par fratrum, docti ipſi & in doctos valdè proni. Præterea veteres editiones inſpeximus: quas hîc & in aliis ſcriptoribus nihilo deteriores inuenimus manuſcriptis. Tu aliique è re ipſâ iudicabitis,

Opera nobis hac inanis, an in vſum impenſa ſit.

Ad illam enim ego tranſeo.

PROLOGO.

A*B illuſtribus electa auctoribus deligere conſtitui*] Diſplicet geminatio, *Electa deligere*. Scribam omiſſo verbo altero, *Ab illuſtribus auctoribus deligere.*

Mea paruitas, eò iuſtiùs ad fauorem tuum decurrerit] Seruilis ſermo & cellarius. Ego ſanè paruitatem eam ablegem è Valerio, ſcribamque expunctis duabus vocibus: *ego iuſtiùs a. f. t. decurrero.*

LIB. I. CAP. I.

Decem principum filij] Conſtat Etruriæ populos duodecim fuiſſe. itaque cùm pro numero eorum, ſingulis populis ſingulos principum filios attributos velit: videnum, *Duodecim principum* corrigi, magis è re & veritate ſit. Cicero tamen De Diuinatione, in hoc facto denarium dumtaxat numerum (ſi & ipſe correctus) agnoſcit.

Gracchano tumultu] Veteres editiones, *Gracchano nutu.* placet, *motu.* vt & tu Pighi alibi repperiſti. Non enim Gracchana illa ſeditio, propriè Tumultus.

Obruitur tot etiam illuſtribus conſularibus L. Furius] Diſtinctiùs aptiuſque ſcribo, *tot & tam.* item, *Conſulatibus.* Nam de Marcello retrulerat quintùm conſule. Itaque rectè conſulatus multos: non pariter, Conſulares legeris. Nec enim plures præceſsêre.

Quare agreſte illud & ſordidum plauſtrum capax] Libri veteres, *Quarum* referunt. Lego, *Quorum.* & ad ſacra refero. In iiſdem, *ſordidius plauſtrum.* Puto, *ſordidans,* fuiſſe.

Vt ex vno & ſene complures Pœnorum iuuenes penſarentur] Reiectâ particulâ lego, *Vt ſe vno.* Impurus mihi alter ille ſermo.

Meritò ſibi infeſtos deos [illegible]tereretur] De diis parum apta hîc mentio: nec ij ſanè Regulo infeſti. Alij, *hoſtes,* ſubſtituunt: ego, *eos,* verum cēſeo, vt ad Carthaginienſes referas.

Factum Maſaniſſæ plus animo, quàm Punico ſanguini conueniens] Ita tu è Campenſi. Alij libri, *Maſaniſſæ animo, magis quàm.* Ego vtrumque adiectamentum arbitror, & verum eſſe, *Maſaniſſæ animo, quàm Punico.* quomodo & libri mei ſcribunt. Sileri & intellegi illud, *Magis,* crebrum & pulchrum in oratione Latinis. Exempla mihi ad Tacitum cumulata.

CAP. V.

In omnibus prœliis vti ducem conſtituerunt] Præoptem vt in priſco: *duce vti inſtituerunt.*

CAP. VI.

Veios in poteſtatem populi R. venturos] Liber vetus, *futuros.* Et quis ambiget? Vetus

& selectum sermonis genus, de quo iampridem A. Gellius in Noctibus.

Angues duo ex occulto prolapsi] Veteres, *Angues duæ*, &c, *prolapsæ*. quod genus magis in hac voce amant.

In quod metus augurij tristi fine vitæ incidit] Prisca lectio, *in quem metus augurij.*

Inuictæ leges necessitatis] Eadem, *necessitudinis*. probè.

Sonum abditis delubris editum] An potiùs, *abditis delubri?* Sic Remota templi, in Cæsare lego: & adyta significari ac penetralia templi scimus.

Non consentaneos visus transtulisse videar] Parum exposita aut apposita sententia in voce, *visus*. Legam, *visus*. hoc acumine: (id enim scriptor iste mirum quantum amat.) cùm de Diuo Iulio dixerim, inquit, claudam Romana exempla, nec oculos parùm decorè transferam è cælo iterùm ad terram.

CAP. VII.

Diuino munere effectum] Vetus, *diui numine*. Ego *diuino numine*, omnino malim.

Vtrius autem dux copias hostium aggrederetur, superque eas sese ipsum deuouisset] Quod in priscâ editione verbum, *aggrederetur*, abest: valdè probo. Et sanè additicium est. Nam hoc è Liuio clarum deuotionem hanc ita concipi solitam, vt sese vnaque hostes diis manibus sacrarent.

Priusquam pompa induceretur] Verbum & sententia ad rem Circensem apta. tamen nescio quid me sistit & illigat vetus lectio, *priusquam* [illegible] *induceretur*: neque nunc expedio.

Capillo demisso] Rectiùs vetus, *capillo immisso*.

Propioribus lineis, vt ita dicam, somnium certo euentu admonitum est] Dixi verè in II. Electorum nuper, legendum, *admotum est*. metaphorâ à Circo, vt alibi clarè dicam.

In desertis arenis struxerat] Auctior prisca scriptura, *desertis & ignotis arenis.*

Duos prænuntios somnij] In vet. *diis prænuntios*. Ego vellem, *deos prænuntios somniis.*

CAP. VIII.

Bis locutum constitit, bis penè verbis] Ita tu Pighi (ignosce) me abnuente. Quorsum enim, aut cui sententiæ illud, *penè?* Nam sanè iisipsis verbis locutam vult, non ambiguè talibus aut ad eum sensum. Abis etiam ab omnibus libris priscis tuis alienisque, qui referunt, *prius bis verbis*. Ibam in coniecturas: sed veritatem, nisi fallor, Sambuci nobis codex ingerit, cuius misit ad nos Excerpta. in eo aptè hæc lacuna expleta: *his prius verbis*, RITE ME MATRONAE VIDISTIS. *deinde*, RITE DICASTIS. Vult enim omnino Valerius, bis id signum vocem edidisse, eiusdem mentis, verbi tamen vnius immutantis. Scio Dionysium, Plutarchum, Augustinum etiam IV. De Ciuitate scribere, iterasse Iunonem bis eadem ipsa verba: sed Valerium ab iis abire (vt sæpè) testari verbum *Vidistis* potest, quod aliis illis omissum. Si improbas: possit non ineptè legi, *prius his verbis*. id est, singulis articulatisque verbis. Siue etiam, *constitit patribus, his verbis*. Vt vocem *patribus*, truncatè scriptam fuisse censeamus.

Non audentibus Romanis prælio congredi] Veteres, *prælium ingredi*. eleganter.

Cuius salus ab imminenti exitio defensa, ruinæ quoque subtracta est] In vet. *officio*, pro, *exitio*. malè. Sequentia connexim lego, *defensa, ruinæque subtracta est*. Nec enim aliud aliquod exitium Simonidi imminuit, quàm hoc ipsum ruinæ.

Patrimonij etiam possidendi adeundæque scholæ communione coniuncti] Vett. *alendæque scholæ*. malim, *habendæque*. vt vnà eos docuisse significet.

Ne ipsa quidem artifex Natura rationem rerum reddiderit] Compositiùs hæc prisca editio, *artifex rationem rerum Natura*. Illud, *rerum*, sanè iungendum cum Naturâ est.

Cùm sciamus rectè ab eâ] Prisca lectio, *ratione ab eâ*. quasi dicat, iure ab eâ vindicari.

Dicit belluæ etiam corium CXX. *pedes longum in vrbem missum*] Breuiùs antiqui: *belluæ corium* C. & XX. *pedum in vrbem missum.*

LIB. II. CAP. I.

Initium stilum tam nostræ vrbis, quàm ceterarum gentium priscis ac memorabilibus institutis] Sambuci codex, *initiabo stilum*. quod esset, quasi initium auspiciumque stili capiam. Sed probo lentè.

Disciplina contineri] Ex sensu, *disciplinam*.

Multorum matrimoniorum experientiam, quasi illegitimæ cuiusdam intemperantiæ signum esse credentes] Imò verò, *legitimæ intemperantiæ*. Vult tales vitiosas fœminas ad pudorem rationemque peccare, ad legem tamen nubere. itaque velut legitimas quasdam adulteras esse. Similis rei in Martiale iocus:

Quæ

Quæ totties nubit, non nubit, adultera lege est:

Offendar mœchâ simpliciore minùs.

Reducendi etiam officio fungerentur] Vetus, *officium.* probè.

Breuique progressu morarum in lucem virtutum verecundia & laboris meditatione ipsi doctiores erunt] Contaminatus planè & depositus, te iudice Pighi, locus: quem vide an attollam. In meis libris est, *breuique processu.* item, *verecundâ,* pro *verecundiâ.* A tenui hoc auxilio, commodè tamen expedimus: *breuique processu rarum in lucem virtutum verecundâ & laboriosâ meditatione, ipsi doctiores erant.* Sententiam totam lege, vide: probabis valdè.

Defuncta virium cursu ætas] Prisca scriptura, *viri cursu.* Numquid, *viridi?*

CAP. II.

Imperij pondus & auctoritatem domari] Lego, *donari.*

Credo ne alienigenâ ingenij exercitatione, patrij ritus seruus transfuga existeres] Cur, seruus transfuga? an non transfugiunt & liberi? Benè emendo, *serus transfuga.* Senex, inquit, tu Mari, & post duplices triumphos Græcam linguam discere spreuisti: ne sero velut transfugio te canosque tuos dehonestares. Sed & libet vetus auctor, *patrij ritus & linguæ.*

Hostiarum exta ad Quæstores ærarij delata venibant] Lege, *vanibant.* pecuniam scilicet ex iis venditis in publicum redigebant.

Sub magnis auctoribus celebrabat] Displicet lectio: nec tamen quod præponderet nunc reperio. An *ductoribus?*

CAP. III.

Memorque si militaris ignauiæ humilitatem spernere perseuerares] Ignauiæ vox haud conuenit. legam commodiùs, *si militaria signa.* &c, *perseuerarent.*

Q. Nauius centurio, è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis septenis armatos hastis, paruo tegmine munitos] Insignis hic de institutione velitum locus: sed quem menda obsidet, non vna. Primùm legimus, *breuibus & incuruis hastis.* an rectè? aut censesne hastas illas ad iactum incuruas fuisse? ego scio rectissimas, nisi si capis de ferro. Vetus lectio, *breuibus & in turmis.* Eleganter & vtiliter emendo, *infirmis.* Describit videlicet velitares illas hastas, & primùm ait breues fuisse (quaternûm enim tantùm pedum, vt Liuius vult: siue duûm cubitorum, vt Polybius:) deinde addit & infirmas, id est ligno tenui & minimè crasso. Adfirmat Polybius, qui lignum hoc τοῦ μὲν μήκει ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τοῦ δὲ πάχει δακτυλιαῖον facit: id est, *longitudine quidem omnino bicubitali, crassitie saltem digitali.* Iure igitur, noster, *infirmum.* Sed ampliùs hîc scriptum: *paruo tegmine munitos.* Quod autem hoc tegmen paruum? indefinita scriptio, imò inepta. Lego, *parma tegmine.* Liuius enim disertè libro XXVI. & XXXVIII. parmas tribuit velitibus, Polybius item, & Frontinus lib. IV. Sed & Varronis fragmentum est: *eum rotundis velites leues parmis.* Denique in clausulâ exempli: *Ideoque auctori eius Nauio adhuc honos est habitus.* Quid illud, *adhuc?* An manebat aut repræsentabatur honos Næuij ad Valerianum æuum? nugæ. Scribo, *à duce.* Exprimere & imitari, vt sæpè, Liuium voluit, qui de hoc facto: *Auctorem peditum equiti miscendorum centurionem Q. Nauium ferunt: honorique id ei apud Imperatorem fuisse.* Quod ab Imperatore igitur honorem ei habitum Liuius scripsit, id à Duce Valerius.

CAP. IV.

Cuius generis minùs certa notitia est] Imò verò sæcularium ludorum, (de iis loquitur) origo certa. meliusque omnino libri prisci, *minus trita.* Satis firma quidem certaque traditio, at non adæquè vulgata.

Habitabat enim in villâ suâ] Illud *suâ*, additicium videtur.

Vidisse se in somnis, quos nescio deorum] Libri duo è meis: *in somnis à nescio quo deorum.* statimque *prætergi,* &c, *præcipi.* Rectè, vt opinor. certè ad Zosimi mentem, qui lib. II. *vnum aliquem magnum virum & diuinam formam præferentem,* apparuisse vult: non, vt vulgata Valeriana lectio suadet, plures.

Ad XX. pedum altitudinem] alta hæc fossio: verius fuerit, *denûm pedum.*

Translatum antea Pœniceis indutum tunicis] Credo verum, *Translaticium,* id est, crebrum, receptum.

CAP. V.

Cùm inter publicas priuatasque ferias, actiones, personis tecto capite, &c] Quid hîc, *Actiones?* quæ, aut quales in ludicrâ tibicinum? Hunc quoque locum feliciore spongiâ eluimus, rescribimusque: *publicas priuatasque feriationes,* compulsis in vnam vocibus, quæ

quæ perperàm diducta: statimque, auctore etiam vetere libro, *concentus edit*: copulâ eiectâ, quæ ad sustentandas Actiones saltem immissa.

Ideò in sacrificiis mola quæ vocabatur] Quasi mola exoleuisset Valerij æuo. Scribe, *vocatur*.

CAP. VI.

Omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda] Seruat vetus editio antiqui sermonis normam: *monumenta seruandum*. nec ius peruertere.

Sine planctu luctus, funeris die] Confusa leuiter & leniter ordino: *sine planctu. luctus, funeris die, domestico sacrif. a. n. conuiuio finitur*. Hæc mens, luctum non produci, sed finiri ipso illo funebri die.

CAP. VII.

Quod eius culpâ agger incensus, & penè castra fuerant capta] E terrâ plurimùm agger: potuitne accendi? Tu sedulò velas mi Pighi: sed velim (puto te non nolente) *agger inscensus*. Inscendi & conscendi aggerem, vallum, crebra & trita dictio.

Lictorum verberibus lacerandus] Ita tu è Campensi libro. at plerique libri vberiùs: *Lictorum se verberibus lacerandum præbuit*. Reiicis ideò, quia non se præbuit Rullianus, inquis, sed priusquam verberaretur effugit. Vulgatæ tamen ego verba seruem, sed immutem: & è *præbuit*, faciam *præbeat*. Sententia ita acrior, fortiorque videatur.

CAP. IX.

Ite igitur & nodosam exsoluite stipem, vtilem posteritati numerosæ] Nodus aliquis in nodosâ hac stipe: nec video quî adiectio hæc conueniat. Legerim, *numerosam*. Censores videlicet, multiplicato censu, ærarios fecerunt cælibes: siue, vt ipse Valerius hac ipsâ in re antè dixit, æra pœnæ nomine pendere iusserunt. Id more suo Valerius alludens, Ite, ait, pendite numerosam stipem in vsum numerosæ posteritatis.

Nec pensi duxerat, iisdem imaginibus adscribi] Vox in plerisque libris interiecta, *nec indignum pensi duxerat*, me arbitro, non emouenda, sed velut exclamatio seorsim capienda, eum vulgatâ, si placet, parentheseos notâ. *nec (indignum!) pensi duxerat*. Valerius & Annæus Florus hæc talia vsurpant, imò adsectant sæpè.

Eaque adiecisse satis erit] Vetus, *uniecisse*: quasi, strinxisse, delibasse. rectè.

CAP. X.

Integritatem tanti viri paucis litteris perpendi] Libri aliquot vett. *litteris perdi*. ex quo ego, *prodi*.

LIB. III. CAP. I.

Expressa est itaque illa vox hominum, Gratulemur nobis Latium, &c.] Scribo, *illa vox homini*. De Poppedio enim ipso capiendum. qui, vt ex narratione Valerianâ & clariùs è Plutarcho apparet, auctor vnus honorificæ huius in Catonem vocis.

Ipsum Marium siquis eò loci statuisset] Abest vett. vox *siquis*. Lego igitur concinniùs: *ipsum Marium eò loci statuisses*.

CAP. II.

Nam neque altitudine deiectus, quassatúsve, neque pondere armorum pressus] De Coclite sermo est, qui è ponte in Tiberim præcipitrauit, audaci & felici saltu. Sed aptiùs omnino legeris: *altitudine deiectus quassatus, neque &c*: Deiectus altitudinem, siue deiectionis cape.

Eadem enim tempestate] Ætiologica illa particula *enim*, non habet hìc planè locum. Mutem, & scribam, *Eàdem ea tempestate*. Ea, videlicet Clœlia.

Quo spectaculo attoniti hostes, postero die ad eum supplices pacem petentes venerunt] Hæc clausula tota rei falsæ & absurdæ est. A Catonéne tum admodum iuuene, nullum imperium, nullum munus publicum fungente, pacem publicitus petitam? Numquam factum, nusquam scriptum. Audacior medicina huic loco facienda, ne tam latæ culpæ exemplum sit exemplaris scriptor. Lego igitur, *ad Paullum supplices*. Quod ad historiam est: quia vniuersi Macedones illo biduo (Plutarchus auctor) in fidem Paulli Æmilij se permiserunt.

Tib. Gracchus, profusis largitionibus, fauore populi occupato] Malim, *aucupato*. patiendi significatu, vt aliàs notaui.

Ego certè aut speciosam optaui mortem, aut felicem audaciæ exitum] Scribo omnino: *aut speciosam oppetam mortem*. Ea lectio ex mente viri fortis.

Capitali supplicio adficiendos iudicaret] Imò, cùm id euênit, iam maximè supplicio eos adficiebat. Benè igitur vetus, *adficiendos vindicaret*.

CAP.

CAP. III.

Edito gemitu regias aures adspergeret] Lego, *asperaret*.

Non ergo fastidioso aditu virtus excitata, ingenia vivida ad se penetrare patitur] Commodiùs hæc legas & distinguas: *Non ergo fastidioso aditu virtus excitata ingenia ac viuida ad se*, &c. Non habet, inquit, fastidiosum aditum virtus. quælibet ingenia, modò aeria & viua, admittit.

CAP. IV.

Vernam hunc vrbi natum, regem dando] Verba traiecta recolligo & repono; *Vernam natum, huic vrbi regem dando*. Viliores videlicet nati serui, quàm facti. Plautus ad correctionem nostram appositè, de Mercurio & Sosiâ:

Satius est me queri illo modo seruitutem, hodie
Qui fuerim liber: hic, qui verna natus est,
queritur.

Ab his indoctis erroribus abductum animum] Legendum videri *ab his doctis erroribus*, monui secundo Electorum.

CAP. V.

Qui in maximo & ingenuorum ciuium, & amplissimorum prouentu] Emendo, *& ingenuorum, & ciuium amplissimorum*: ipsâ ex re.

CAP. VI.

In cultu, ceteroque ritu] Auctiores voce antiqui, *ceteroque vitæ ritu*.

CAP. VII.

Quoniam ne ille quidem in consimili genere virtutis edendo fatigatus est] Parum sapiebat phrasis, Edere genus virtutis. Adiuuit & duxit ad veram lectionem scriptura prisca, *genere virtutis sudando*. Ex quo ego: *se dando*, veraciter corrigam.

Non patiuntur me tenuioribus exemplis insistere fortissimi duces] Veteres, *tenerioribus exemplis*, magis rectius. quæsitus enim sermoni decor ex antithetis Teneriorum & Fortissimorum.

CAP. VIII.

Quasi debitum superest opus constantiæ. Naturâ enim comparatum est, &c.] Libri mei, & plerique è tuis Pighi, *constantiæ repræsentatione. Cura enim*, &c. Verum ego censeo, *constantiæ repræsentatio. Natura enim.*

Dictatori ei Magistrum equitum Minutium iure imperij Senatus æquauerat] Hoc de Senatu planè & perspicuè falsum. Non sciuerunt non approbarunt id temerarium & nouum patres: plebis vnius & Tribunorum hæc sanctio, hic error. Itaque Liuius disertè Plebiscitū appellat. Nec aliter Plutarchus. Quin iste ipse Valerius lib. v. cap. 11. *Dictatori ei*, inquit, *Magister equitum Minutius, scito plebis æquatus*. Nesciuit Valerius? corruptores isti librorum potiùs, à quibus infarcta vox *Senatus*. Ego censeo illum scripsisse, *iure imperij æquauerant*. Satis enim pronum intellectu, quos intellegat.

Sæpè etiam specie benè gerendæ rei oblatâ] Malo, *spe benè gerendæ rei*. atque ita priscus liber.

Depulsis prostratisque inimicorum partibus, Sulla] Vetus, *dispulsis*, id est, disiectis dissipatisque. quod probo. Sed & voculam, *Inimicorum*, libens hîc expunxerim, immissam ab iis qui partium nomen quid valeret parum capiebant.

Sine vllis imaginibus nobilem animum & idem constantiæ propositum secutus C. Menius] Placet magis lectio antiqua cum voce insertâ, *nobilem animum ostendit, idem constantiæ*, &c.

Vt Cæsaris miles esse desinam, & tuus esse incipiam] Concinniùs concepta in prisco viri fortis verba: *vt aut Cæsaris miles desinam, aut tuus esse incipiam*.

Quem Syracusanus Dion diuersitate exempli prægrauat] Benè omnino, liber vetus, *seueritate exempli*. Nam prius exemplum amatorium est & tenerum: hoc serium, seuerum.

Qui cùm ad vnam potionem sententias direxissent] Vetus, *Quorum cùm ad vnam*. Lege igitur & sequentia, *sententiæ direxissent*. Non tritum hodie, sed priscæ elegantiæ dicendi genus. Et sanè frequens illis, verba hæc agentia, ad neutrorum quasi ordinem significationemque transferre.

LIB. IV. CAP. I.

Censor cùm lustrum conderet, inque solito fieri sacrificio, scriba ex publicis tabulis, &c.] Damno verba, *solito fieri*: & iure. Sordent enim, imò & fallunt. An solet olim fieri id sacrum, non Valerij æuo? Imò etiam tunc in vsu, quotiens conditum lustrum. Vetus præiuit mihi ad notabilem emendationem, in quo lego, *solita viri*. Non ambiges tu optime Censor, quin * *Solitaurili*, scribendum sit: quod sacrificium proprium omnium lustra-

* Hoc à magno Cujacio notatum iam esse, per epistolam mihi indicat Th. Canterus

l..ltrationem: & inprimis Censoriæ huius. l ipsis Romæ pulchrè, in quo apparatus omnis ..ssthus s..rificij, cum tri..lici hostiâ, sue, oue, tauro, Censore faciente. Vide, si lubet, quæ not..uimus ad Historias Taciti.

Ita si iteredi op..ere, si & alij idem assenerassent] Priscæ editiones negationem inserunt, *si non & alij.* falso. at tu muta, *si modò & alij:* & tem habes.

Vnius testimonio aliquem credere, pessimi esset exempl..] Eædem cum altero è manuss. meis, *aliquem cedere.* & verum censeo, aut certè, *cædere:* id est perdere aliquem & adfligere.

Quam angusto ambitu orationis amplector] Vetus, *quam breuissimo.*

Sed cùm magna & multa breuiter dicenda sint] Placet prisca lectio, *cum magna strictim, & multa breuiter.*

Sermo infinitis personis rebusque circumfusus, vtrumque præstare non potest. Itaque propositi quoque nostri ratio, &c.] Abest antiquis plerisque vox, *Sermo:* & sequentia illa sic concipiuntur, *vtrumque præstare propositi nequeo quoque nostri ratio.* Corrigo & dirigo: *vtrumque præstare nequeo. Propositi quoque nostri ratio.* Sermonis illâ voce eiectâ.

Vbi maximorum ducum & ciuium tantorum togata prælia] Vetus, *tantumnon togata.* bene ad meum sensum.

Plebis sitium enim interposuit] Vetus & vera scriptio, *plebei enim scitum.*

A piscatoribus in Milesiâ regione verriculum trahentibus] Prisca editio, *reticulum trahentibus.* An & *retiaculum?*

Hoc fortunam tractus se emisse dicente] Alij libri, *ductus,* non *tractus:* duo è meis, *iactus.* quod æquè placet.

Quâ conditione propter nouitatem rei ad vniuersum populum delatâ] Omnino scribendum, *quâ cognitione.*

Atque vt Theopompo] Vetus, *Atque in.* Lego, *Atqui in Theopompo.* & statim voce infirâ, *qui cùm primus.* ex eodem libro.

CAP. III.

Deinceps ex iis vocemus, quorum animus, &c.] Præpono veterem lectionem, *Deinceps & iis vacemus.*

Cn. Martius, cui Corioli Volscorum oppidum captum cognomen adiecit] Vetus, *captiuum cognomen.* &, *adiecerunt.* Lego igitur: *Corioli, ..corum oppidum, capti, suum cognomen adiecerunt.*

Atqs ligneo catillo cœnantē] Prisci, *éque ligneo.*

Post senis animum illecebris pellicere non potuisset] Sambuci codex *posse senis a. i. pollicere.*

CAP. IV.

Cùm Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua illo sæculo pulcherrima ostenderet] De mendo suspicio hîc mihi iniecta primitus, quia cum verba hæc sint è Collectorum libris Pomponij Rufi, antiqui scriptoris, nec procul adeò à Gracchano æuo. vix conueniebat illum vt de remotissimo æuo loqui, *illo sæculo pulcherrima.* At ..xit trium librorum veterum lectio, quæ *illius sæculi,* præfert. Ex quâ bella mihi nata correctio, *illius oculis.* nec ego quidem de veritate ambigo. Certè, vt Campanus luxus tunc fuit, omni sæculo pulcherrimus videri potuit muliebris ille mundus.

Quia dominum rerum collabi solet, bonæ mentis vsurpatio, &c.] Sambuci codex voces aliquot ingerit, istas: *dominum rerum collabi solet, bona mens præfertur diuitiis, cuius vsurpatio,* &c. Purior mihi vulgata est.

Tres consulatus acceptissimos populo Ro. gessit] Vetus, *acceptißimè.* accipio.

Solidæ laudis cupidini] Magis placet prior lectio, *cupido.*

Primi belli Punici gloria cladesque maxima] Acutius videatur & verius, quod in priscis: *gloria, quia clades maxima.*

Minus multò cultores] Sententia vult, *multos. Ideò Senatus*] Vetus, *Idem Senatus.* & rectè.

CAP. VI.

Quorum ibi factum sepulchrum, Tarenti etiamnum conspicitur] Vox *Tarenti,* à glossulâ est. dele. Nam de vrbe eâ antè statim sermo: & nunc addit, *ibi.*

Sunt & alienigenæ amores iusti, obscuritate ignorantiæ non obruti] Veteres mei vberiùs & veriùs: *alienigeni amoris cineres, vsti obscuritate,* &c. Duriusculè, fateor. sed Valerium ne nosce, aut hæc agnosce.

CAP. VII.

Itaque celerius est sine reprehensione propinquum auertere, quàm amicum: quia altera diremptio iniquitatis, altera vtique leuitatis crimini subiecta est] Primùm, lego, *celeriùs & sine reprehensione propinquum inuertere.* deinde cùm in veteri sit, *quia altera dilectioni iniquitatis,* malim scribere *quia altera defectio iniquitatis.* tamen in Vltraiectino altero, *desertio.* quod æquè probum.

Tu

Tu exilium indiceres: adeò blando veteris imperio, quod is supplicium honori prætulerit] Parùm Latina aut pura hæc iunctura. veteribus abest vocula, *is*: item, *Prætulit*, in ijsdem, non *prætulerit*. Ego concinno, *tu exilium indiceres: (adeò blando veteris imperio) supplicium honori prætulit*.

Iustæ pœnæ debitum spiritum tenebris furari conabatur] Quis spiritum furatur? me arbitro, parùm aptè dictum aut scriptum. In veteri, *funerari*. Ex quo bellâ metaphorâ eruimus, *fœnerari*. lucrari videlicet & producere ad tempus latibulo illo spiritum Brutus volebat.

Testatiorem beniuolentiam] Priscus liber, *testationem*. rectè, si *beniuolentiæ* referibas.

Atque vt illarum ædes, sacra domicilia] Melius, *ædes sacræ, domicilia*.

At quo secessu quosdam fugeris, aut quibus insulis misericordiæ permulseris; non cohibebis ne alienis malis perinde ac bonis suis lætentur] Veteribus nullæ sunt duæ illæ voces, *non cohibebis*. & spernendæ omnino, sic tamen vt totam clausulam interrogatione deinde alleues.

CAP. VIII.

Si animo erogantis] Scribes, *animum*, si tu animum ad priora retuleris, à quibus hæc pendent.

Alter enim quod præstat, potest] Fallor, aut argutior prisca lectio, *quod potest, præstat*.

Iam qui hac præcipuè negotiatione delectantur] Vetus, *negatione*. De re vsurariâ loquitur, eaque inhonestâ: cui nimis honestum Negotiationis verbum. Credam facilè fuisse, *nummatione*.

Sed etiam quæ alius ipso tribuente sensit, commemorari] Labem & nubem huic loco veteres adimunt, in quibus sic: *quæ alio tribuente sensit*. Transitum enim & velut viam sibi faciat (solitum id Valerio) ad exempla Externa sequentia; in quibus non Romanorum in alios, sed aliorum in Romanos liberalitas expressa. Eam autem, inquit, commemorari quoque interest Romanæ laudis, quia meruit.

Quod nollent accipere] Glossulam hoc totum sapit. dele, aut rescribe, *ne nollent*: sed dele magis.

LIB. V. CAP. I.

Cùm & viribus corporis, & animi virtute aliquantò esset superior] Puto vocem excidisse, scribendumque, *viribus corporis par, & animi*, &c. Nam animo saltem excelluisse Romanum vult, cùm cetera pares essent.

Proinde in eo prœlio Badius obtruncatus est] Quo prœlio? non certè singulari illo occubuit. Itaque voculam, *eo*, delendam censeo. Posteà scilicet pugnâ aliquâ ceciderit.

Si quis ignarus vir aspexisset] Lege, *viri*.

Amicitiæ regis fidißimi populo Rom.] De Masanissâ loquitur. Atqui ille, cùm id contigit, infensissimus Romano nomini hostis. Iraque parùm attenta Valerij mens hæc scribentis.

Eam ex tyranni ore manasse] Plerisque libris additum, *ore de humanitate manasse*. Reijcis ea verba, Pighi, è libris aliquot scriptis; & rectè. Nec malè aut imperitè tamen si quis legat, *ex tyranni ore & immanitate*.

Sermonem habuisse] Vetus, *habitum*. Si rectè: tum paullò antè rescribe, *quondam*, vbi, *quosdam*, legis.

Ad patrem propugnatione laborantem] Veteres duo, *propugnatorem laborans*. Suspectus locus, eò magis, quòd duæ eæ voces alteri manuscripto absint. An tamen, *pro pignore laborum?*

CAP. II.

Coriolanum patriam oppugnare conantem] Vetus, *Patriæ interitu perficere conantem*. Quid si, *interitum*? Vulgatam si intueare, displiceat: quia non oppugnare conatus saltem Marcius: sed reuerà oppugnauit. Si retines, malim *expugnare*.

Senatus matronarü ordinem] Addunt veteres, *Senatus gratitudine motus matronar. ord.*

Vti fæminis semitâ viri cederent] Ijdem, *de semitâ*. Plautus: *cedam ego illi de viâ, de semitâ*.

Vaçasse in tanto gaudio Patribus Conscriptis duabus humilibus fæminis referre gratiam, nedum tam præ se tulisse, mirandum] Sententiam haud malam ex his elicias. cùm tamen in veteribus duobus legam, *nedum tam propter se tulisse*: ambigo an non scribend. *nedum tam properiter retulisse*. Celeritas enim beneficij, beneficium auget.

Quidquam decerpsit] Priscus codex, *areeßit*. Possis legere, *abscessit*.

Quorum laudem adiecta lege conditio auget magis, quàm extenuat] Quæ hæc conditio adiecta lege? frustrà quæras. Scribe *abiecta*. Hæc est mens Valeriana: Libitinarij, inquit, etsi lege & more abiectum ac vile id genus, tamen, &c. Sanè in vilibus habiti semper: ideoque mox etiam appellat, *Contemptum gregem*.

Sed dum honesti actus etiam ab infimis editi memoriâ non intercidant] Abest veteri, *actus*: & post, *infimis*, insenit, *eflis*. Ego legam: *dum honesti etiam ab infimæ sortis editi memoria non intercidat.* Dummodò res honestæ, inquit, etiam si à vilibus editæ memoria duret, &c. Statim etiam malim, *vt nec illis adiecti, nec his prælati*: ordine mutato. & cur malim, vides.

Quorum quoniam religiosum cultum instituimus] Imò verò, *instituimus*. Iam enim dixit de Gratitudine, & locum eum velut peragrauit.

CAP. III.

Antiquit, ærario] Lege, *inquis*.

Quo enim Iambo, quâ procellâ verborum] Haud displicet de Iambo: nec item quod in veteribus, *nimbo*.

Ille vicatim dispersos ciues suos in vnam vrbem contraxit] In veterib. est, *ille locatim*. Neutra vox ad verum, & facilè ex hac inconstantiâ odoror suppositas illas pro germanâ istâ, *pagatim*. Athenienses enim ante Thesea in pagis habitarunt. Plutarchus, & clarissimè Liuius libro XXXI. *Delubra sibi fuisse* (Athenienses loquuntur) *quæ quondam pagatim habitantes in paruis illis castellis vicisque consecrarint.* Idem de ijsdem: *Templa deûm quæ pagatim sacrata habebant*. Adde, quæ mox addam.

Abunde non duxerunt] Negatio abest veteri: & tollenda.

Hanc hereditatem paternam solam se sortitum] Optimè vetus & ex veteri formulâ, *solum se ereuisse*. Hereditatem cernere, pernota iam & notata alijs dictio.

His dotibus, quæ ad pacandum hominem potentissimæ indicantur] Displicet iure, *pacandũ*: & falsum scio: Veteres duo, *pariendum*, certius, *peirendum*. Tentem ex eo, *Parcendum hominum*. Etsi malim *pertegendum*, aut eius sententiæ verbum propinquius.

Discordes foci tui, paucis diuidua tuguria, ô Græcia, facta sunt. Columen lucet Marathō, &c.] Curuus locus. quem tentasti, Pighi, dirigere: sed tentasti. Nos, nisi fallor, propitio Phœbi filio sanamus. Vetus vnus habet, *& paucis*. alij aliquot, *& pacis*. Lego, *& pagis*. Hoc primùm. Sanè quin referenda hæc sint ad Theseum, qui pagatim habitantes Athenienses (suprà doctum satis: & hic locus priori illi firmando item valeat) in vrbem conduxit, nemo ambiget ex cathenatâ hac priorum repetitione. Iam sequentia ex prisco libro sic concinno: *& pagis diuidua tuguria tua, Græciæ facta sunt columen. Lucet Marathon, &c.* Athenienses ipsos adfantur & increpant. Per nos, inquiunt, tua tuguria & pagi exculti, in caput Græciæ vertêrunt.

Honore aræ decorata, quasi sacrosancta colis] Vetus vnus, *sacrosanctiores colis*: alij, *sacrosanctiora*. & omittunt τὸ *quasi*. An legendum, *decorata, sacrâ sanctione colis*? quod esset, sacrâ quadam lege & decreto colis.

CAP. IV.

Expugnasti, inquit, & vicisti iram meam, patriæ, precibus huius, &c.] Confusa hæc, mala. Scribo: *vicisti iram meam patria, precibus huius admotus, cuius vtero te, &c.* O patria, ait, iam animum meum vicisti telo hoc maternarum precum.

Quod necesse est animo quoque euenire, aliquãtò efficaciore picturâ litterarum: vetera pro recentibus admonitos recordari] Locum habes, Pighi, inter mutilos: ego inter malos. Emẽdari posse censeo nonnullâ admonitiunculâ libri, qui habet *vetera prodentibus*, vnde ego, *vetera à prudentibus admonito recordari*. Dispice, nec fugiet te sententia. Inuoluta autem huiusmodi multa in Valerio: nec miror sæpè in tam tenebrosis sententijs offendisse exscriptores.

CAP. VI.

Quia euersâ domo, intemptatus reip. status manere potest] Placuit ita tibi Pighi, è Cauchiano. At in duobus meis est, *interdum proprius reip. status*. Non malè certè. Quòd si Cauchiana scriptura præferenda est: malim ex eâ tamen, *intemeratus*.

Namque in capite eius subitò veluti cornua emerserunt] Vacillant valdè libri. Alij, *cornua eruperunt*: alij, *erepserunt*: meus palàm, *erexerunt*. nouè, sed verè. Erexerunt, absolutè eâ formâ dictum, quâ antè notaui Direxerunt. Sic Minuerunt, Auxerunt, Sedarunt, Posuerunt: id est minuta, aucta, sedata, posita sunt, veteres passim dixêre.

Cui ius dicenti, cùm in capite picus consedisset] Bona item prisca lectio, *Cuius dicentis*.

Domus ipsius statum felicissimum] Veteri, *factum fidelissimum*. probem, *fatum felicissimum*.

Vnicum talis Imp. specimen esset] Sambuci codex, *sectamen esset*. Anne *spectamen*?

Ac palabundantium hostium globo] Eiusdem codex, *palantium*.

CAP.

CAP. VII.

Stratonices infinito amore correptus] An *infinito amore*? Certè de stolido, improbo & imprudenti adfectu loquitur priuigni in nouercam.

Excitatiorem anhelitum] Falsò. languidior enim anhelitus, & velut abiens cum illâ abeunte fuit quod ipse Valerius aperit, qui increbuisse anhelitum ait illâ intrante. Veteribus est, *exercitatiorem*. Vox accommoda haud mihi nunc accurrit.

CAP. IX.

Se nil tale debere suspicari persuasus] Non est in veteri vox, *debere*. Ego verò illud, *se*, etiam deleo, & lego, *nil tale suspicari persuasus*.

LIB. VI. CAP. I.

Vnde te virorum pariter ac fœminarum præcipuum firmamentum Pudicitia innocem? Scribendum est, *euocem*. Varia enim eius domicilia recenset: & velut ambigit, vbi potissimùm habitet. Vocem, etiam *Firmamenti* (nescio an non calidè) mutem in *Ornamenti*.

Sanctissimumque Iuliæ gentis genialem thorum assiduâ statione celebras] Insignis planè restitutio, quam tamen libris debemus; quibus ferè vox, *gentis*, abest. Et quî expedias alioqui hanc sententiam? Quæso te, an gentis Iuliæ genialis aliquis thorus? imò singulorum is est, nec nisi matronarum. Itaque de Iuliâ hoc capiendum sine Liuiâ Augustâ: cui seruiliter, vt & Tiberio aliàs, adulatur: tantamque pudicitiam eius facit, vt numen ipsum inhabitare velit Genialem eius thorum. Porrò Iulium nomen post adoptionem vulgò datum Liuiæ, docui in Commentario ad Tacitum. cuius rei inobseruantia locum hunc fœdauit.

Atque hanc illatam iniuriam non tulit Virginius plebeÿ vir generis, &c.] Scribe & distingue: *Atque hæc illatam iniuriam non tulit. Virginius*, &c. Claudit exemplum præcedens, & transit ad alterum: Atque hæc Lucretia, inquit, illatam iniuriam vlta est ferro: Virginius etiam inferendam.

Deductam in foro puellam occidit] Imò iam in foro erat puella ad Appij tribunal. Lego, *seductam in foro*. Ita res, è Liuio, alijsque: qui seductam paulùm à patre puellam, & tunc interfectam clarè scribunt.

In qualicumque enim statu positam Romano sanguinem pudicitiam] Meliùs, *posito*.

Atque similis fœdus exitus sequitur] Illud, *similis*, infarctum est.

L. Octauium deprehensum neruis contudit] Sambuci codex, *pernix contudit*. vetus è meis, *protinus contudit*: alij, *pugnis*. Ego hæreo.

CAP. II.

Multi noctes vrbis atque Italiæ fini ierant, plebs Romanæ libertatis Scipioni libera non fuit] Nihil hæc postrema ad eam clausulam. itaque amoue, & copula cum sequenti exemplo, hoc modo: *Plebs Romana libertati Scipionis libera non fuit. quapropter minus mirari*, &c.

Idem cùm multa de temporibus Cæsaris liberiùs loqueretur] Veteri deest vox, *Cæsaris*: & pro, *temporibus*, legit, *patribus*. Tu non ambiges quin, *partibus*, vera scriptio sit, voce etiam illâ reiectâ. Partes, eo sensu quem suprà notaui.

Itaque timens ne si tu fueris absumptus] Dele illud, *timens*, fide libri.

CAP. III.

Polliæ quæ proxima exierat] Mallem, *quæ prima*. atque in his vocibus sæpè commutatũ.

CAP. VI.

Falsum legationis nomen amplecti] Vetus, *vocabulum amplecti*. Ausimne, *velabulum*?

CAP. VII.

Ne domitorem orbis Africani fœmina impudicitiæ rerum ageret] Impudicitiæ vox non in virum conuenit, cumque qui libidinosè agit, sed qui quæve patitur. Latini quidem ita. Exemplum hîc contrà, si locus rectus. In veteri vno est, *incontinentiæ*. in altero, *impatientiæ*. ex quo ego rescribam, *impotentiæ*. Ne is, inquit, qui potens tot hostium, parùm potuisse in se coërcendo videretur. Proba omnino correctio.

CAP. VIII.

Custodita rei salute subuertit. Argui fortuna, &c.] Codex meus voces aliquot inserit bonas & germanas, *subuertit. & domini sua fide & constantia liberauit. Argui*, &c. Malim tamen, *summâ fide*. Paullò item antè legerim, *Plurimis etenim laceratus verberibus*.

In cubiculum ac lectulum recepit] Prisca editio, *ac lectuculum*. Lego, *lecticulam*. Is ritus, vt lecticulas haberent non ad somnum sed ad

ad decubitum, in quîs lucubrarentur, scriberent, quiescerent. Suetonium in Augusto vide.

Contentus essem huius generis exemplis] Prisci libri inserunt, *essem ex hijs huius generis*. Fuisse censeas, *eximijs huius generis*.

Nec solùm hactenus beniuolentia processit] Iugula vocem *solùm*, auctore libro. Proprietatem verbi hactenus non cepêre, qui addidêre.

CAP. IX.

Nam cùm aliorum fortunas spectando] Vetus, *fortunas & pectora*. Ego verissimum censeo, *fortunas & decora*. Statimque, *quid aberit*, non *oberit*, ex veteri.

Sed operas publicanis dedit: idem vltimam inopiam suam, &c.] Scribe, *id est, vltimam*. vitio in libris crebro. Sententia hîc postulat. non enim aliud aliquod munus obijsse narrat, sed hoc idem interpretando vilefacit & abijcit.

Victor Capitolium felicitate celebrauit] De triumphante loquitur. Anne *felici dape*? vt de solemni illo triumphantium conuiuio in Capitolio capias.

Turpem decoctoris superlationem iniunxit] Puto fuisse, *appellationem*. & deprauasse vocem adhæsu litteræ sigma è fine alterius.

Eiusdem stultitiæ imperia salutaria] Stultè interposita vox Stultitiæ: quam tolle, natam è lineâ priore. Nam illud Eiusdem, ad Cimonem planè referendum fuit.

Improuiso decursu destitutos] Veteres duo, *recessu*. quod approbo.

LIB. VII. CAP. I.

Adiecit animi rarissimas dotes] Rectè. quia tamen in veteri lego, *animi non rarissimas dotes*, ambigo an *numerosissimas* non fuerit.

Nam Q. Metellum] Duas voces istas, *Q. Metellum*, clarum à glossographo esse. De illo ipso enim omnis hic continenter sermo.

CAP. II.

Is vbi consul cognouit] Vetus, *Id sic consul*. Lege, *Id sicut consul*.

Tam citò animaduertit] Nihil hîc de celeritate: prudentiæ tota consideratio est. Itaque scribo, *tam scitè*.

Insequentibusque sæculis sint habitaturi] Germanior scriptura libri, *inque sequentibus sæculis*.

Quæ fortuitò patimur] Malo, *fortitò*: & sententiam magis explicat.

CAP. III.

Sordidâ magorum dominatione oppressâ, Darius rex adiutoribus eiusdem dignitatis assumptis] Mirè inuolutus locus: mihi quidem. Darium ecce regem vocat. atqui candidatus regni saltem erat, & de eo agitur, quomodo & quâ fraude regnum adeptus. Sed & adiutores eiusdem dignitatis appellat. Adiutoresne regni? imò contrà, aduersarij eius, & quisque sibi spondebat eam dignitatem. Aut nihil video, aut grandis & audax deprauatio: quæ nescio an sic leuanda. (nam vt tollam prorsus, sine libris vix sperem.) *Darius rei adiutoribus eiusdem assumptis*. Historia sanè talis: & ij qui coniurant in magos, conuenêre simul in hanc conditionem de regno.

CAP. IV.

Omnes pugnantium globos præcurrit] Vetus rectè, *percucurrit*. Miscuit se globis, non præcurrit.

CAP. V.

Vt propositis ante oculos clarissimorum, &c.] Tota hæc circumductio meliùs & compositiùs concepta in veteri: *Qui à propositis ante oculos clarissimorum virorum repulsis, vt non minore cumspe honores, ita prudentiore cum animi iudicio petent*.

CAP. VI.

Quattuor & viginti millia seruorum comparauerunt] Legendum videri, *quattuor millia seruorum*, & caussam erroris docui in 11. Elector.

Eámne vmquam aliquis in acie hortaretur] Vetus optimè, *En, quem aliquis*. irrisorio illo & dissimulanti genere sermonis.

CAP. VII.

Summâ cum iniquitate paternum nomen abrogauerat] Prisca lectio, *nomen iurgauerat*. Fuit omnino, *nomen eiurauerat*.

C. Calpurnij Pisonis Prætoris vrb. constitutio] Libri plerique omnes, *præfecti vrbis*. Referre ad Pisonem præfectum sub Tiberio conabar, cui dare se Valerius voluerit arcessito hoc exemplo: sed illi Lucium prænomen fuit.

Terentius ex octo filijs] Mentis meæ oculus hîc, nisi legas, *Terentius cum octo*, cæcutit.

CAP. VII.

Testamento is filium instituit heredem] Si filium instituit: quomodo Ti. Longius id subuenit? & quomodo is sanguine ei proximus? clara peruersio. Emendauimus nuper, *Testamento Ofilium.* & probat nunc vetus, cui vocula, *is*, nulla est.

Quid hoc loco inhonestius?] Scribe, *ioco*, non, *loco*.

Vitæ fructibus continuò cariturus] Sambuci liber, *vitæ lusibus*. An, *vsibus*? puto.

LIB. VIII. CAP. I.

Forti punitione liberata fratris dextra] Verum est, *Librata*.

CAP. II.

Aequitas quærentium delectare] Vetus, *quæstionum*. Fortè, *quæstorum*, siue, *quæsitorum*.

Tam minuti à pudore excessus] Vetus, *tam minimo*. Lego, *tam minimi*: sicut aliàs hic locutus.

CAP. XI.

Athenæ solicitudine agerentur] Meliùs, *angerentur*.

Desiderium pictoris coëgit explere] Margines tui præferunt, *coëgit exemplare*. quod & in meo est libro. Verbum ignotius fuit, in quo turbant. & me iudice, *exemplere*: quomodo & Adimplere dicimus, aliaque compositione geminâ.

CAP. XIII.

Conspectus est] Lege, *esto*.

Et nostra ornata mentio defuisse existimetur] Ambigebam pridem de loco: quia superbè illud de se scriptum, *ornata nostra mentio*: Sambuci codex subuênit pulchrè: *et oratione nostrâ mentio defuisse*.

Et simul spe diuturnioris vitæ] Lege, *spei*.

CAP. XIV.

Dulcedinem gloriæ penè adiecit gloriosam] Ita tu Pighi, ex omnibus manuscriptis. Nam anteà legebatur, *Dulcedini gloriæ p.a. gloriam*. At ego lectionem tuam ipsam iacentem erigo, *Dulcedinem gloriæ, penè adieci, gloriosam!* Velut exclamat. & ô dulcedinem, inquir, gloriæ, tantum non dixerim gloriosam! Acumina & sententiolas Valerij nosti.

LIB. IX. CAP. I.

Inde infusæ culinis ostreæ. Arte censibusque edendi atque bibendi voluptas reperta est] Abest τὸ, *ostreæ*, à plerisque omnibus libris. & tollo sanè ego, ac rescribo: *inde infusæ culinis artes, censibusque*, &c. Sententiam egregiam elicio: & hinc, inquit, repertæ culinariæ illæ artes, & patrimoniorum pretijs empti coqui.

CAP. II.

In publicâ villâ (quæ in campo Martio erat)] Vide ne totum hoc glossematium sit. nisi fortè docendus aliquis Valerij æuo, vbi Publica villa esset.

Inclusus mœnibus Attinguensium] Veteres, *Abteguensium*. Scribam, *Atteguensium*. Attegua notum Hispaniæ oppidum est.

CAP. III.

In Fabio pulcherrimam partem omittendam] Lego, *pulcherrimè partam*. & ad victoriam refero.

CAP. IV.

Eius denique confirmandi gratiâ] Præfero scriptam lectionem: *eiusdemque*.

CAP. V.

In Hostilium propinquam rostris ad me venit] Vocem libri interserunt, *rostris idem ad me*. Lego, *id est ad me*. Quomodo vocis eius superbæ indignitas magis eluceat.

Vestem & instituta Persica assumpsit. spreto mortali habitu diuinum æmulatus est] Verbi aliquid occultioris hîc delitere docent libri, qui valdè titubant. Quidam, *diuinum aucupatus est*. alij, *diuinum caput æmulatus*. & qui propiùs ad verum, *caput latus est*. Credam fuisse, *diuinum captatus est*; pro captauit. Crebrum valdè hoc genus antiquis: & infrà, cap. VIII. vbi vulgò, *Itaque exiguo momento maximæ rei casus fluctuauit*: libri mei tres, *fluctuatus est*.

Iam Xerxes, in cuius nomine superbia & impotentia habitat, suo iure quàm insolenter abusus est, cum Græciæ, &c.] Absunt à meo libro illa, *abusus est*. me iudice, meritò. Scribo & distinguo: *superbia & impotentia habitat suo iure, quàm insolenter? quòd Græciæ*, &c. Ita enim vetus, non, *cum Græciæ*. Tu vide.

CAP. VI.

Cum binis vestimentis urbem egressos] At in Liuio hæc ipsa narrante, singulis vestimentis egressos eos leges. An igitur hîc, *cum primis vestimentis*? quæ corruptio eadem & correctio alibi in Liuio mihi notata. Nisi si Liuius singula vestimenta capit, vnam Togam, vnam tunicam. quo respectu rectè & Bina & Singula dixeris.

CAP. XII.

Imbris caussâ petitam latebram] Scriptis meis abest, *caussa*: nec caussa retinendæ est.

CAP. XIII.

Ita vt viuam, dabo] Scribe, *Ita viuam*. Iurandi formula, quâ insita vocula peruertit.

ADDITIO.

Theodorus Canterus amicus meus, & harum artium diligentissimus, per epistolam me monuit, libro VIII. cap. VII. vbi legimus: *A Timæo, & Arione, & Ceto Locris præcepta Pythagoræ acciperet*: repperisse se in veteri libro, *Arione & Echecrate*. ex quo apposite facit, *Echecrate*. Nam Cæti Pythagoræi mentio nusquam, nec in Iamblichi quidem Catalogo. At Echecratis etiam Cicero meminit v. De Finibus, vbi pænè hæc ipsa Valeriana: *Cur ad reliquos Pythagoræos, Echecratem, Timæum, Arionem, Locros*, &c.

FINIS.

IVSTI

IVSTI LIPSI ANIMADVERSIONES IN TRAGOEDIAS QVAE L. ANNAEO SENECAE TRIBVVNTVR.

IN TRAGOEDIAS SENECAE I. LIPSI V. C. OPERA EMENDATAS.

QVÆ tibi rependent, docte LIPSI, *præmia*
Docta Camœnæ, quas iuuare sedulò
Nulloq́ue cessas demerere tempore?
In lucis oras doctus en SENECA *redit*
Quatiens cothurnos Euripidis ardui:
Heroës unà, parte sui superstites
Meliore, redeunt, non, ut antè, debiles,
Non lancinati. dulcis usum luminis
Sibi restitutum gratulatur OEDIPVS:
Nec nomine uno debet HERCVLES *tibi;*
Vel quòd scelestâ cæde manantes manus
Viuo abluisti rore fluminis tui;
Vel alta scandens astra ab Oetæo rogo,
Consumptus igne profuisse quòd sibi
Te plus vel ipso sensit Æsculapio:
Laudat renatus VIRBIVS *tuam manum,*
Reductus ipsis iam secundum ab inferis.
Quid plura referam? Romulus debet tibi
Cothurnus omnis, inuidens antè Helladi,
Plus quàm Poetæ; nam ille in hoc unus fuit,
Quiritium unis ut placeret auribus;
Tu non, in urbe tantum ut unicâ popli
Teneret aures usque, fecisti, uagas;
Sed orbe toto reddidisti nobilem.

Ianus Dousa Filius.

IVSTVS LIPSIVS
FRANC. RAPHELENGIO
FR. F. PLANTINIANO
S. D.

QVOD serio tandem manum & mentem admoueris Senecæ Tragœdijs, valde id nobis, mi Francisce, gratum. Et nónne diu tale aliquid oportuit, in hoc ingenio, in hoc otio? Illud adest, istud superest: nec culpa hic esse potest, nisi à desidè voluntate. Atqui ingenium vt ferrum esse scito. splendescet, si vtare: rubiginem contrahet, si recondas. Vtere igitur. & inprimis ad hæc ista: quæ gratiam tibi apud me apud auum, famam gignent apud omnes. Sed auxiliumne etiam à me poscis? ego consilio defunctum me putabam. Tamen & illud accipe: simul in his talibus veram vocem,

Αὔδα ὅ, τι φρονέεις. Τελέσαι δέ με θυμὸς ἄνωγει.

Nam amicissimi Plantini mei caussâ quid non velim? quid non & pro istâ Plantinianâ stirpe? quam Deus mihi sinat crescere rectam, & in rectâ virtutis viâ.

TRIA petis. Quid de scriptore Tragœdiarum sentiam? quid de ordine? Quid habeam ad ipsas? De primo, sic respondeo. Scriptorem ijs dari à me non vnum: *[Tragœdiæ hæ, non vnius viri opus.]* nec Criticos nostros audio, qui aliter pertendunt. Stilum & elocutionem quisquis seriosè paullò magis examinat, non à me sentit? sentit, aut profectò nihil sentit. Discrimen nimis clarum. Octauiam *[Videntur quattuor scripsisse.]* & Medæam vnius mentis & manus esse quis dixerit? quis Thebaïda & Troada? peritus nemo iudex, & cui purgatior paullò auris. Ego tres scriptores odoror, fortasse & quartum. Audi. Plerasque *[Septem iunioris Senecæ sunt.]* ex istis Annæi Senecæ esse fateor (siue Lucium ei prænomen siue Marcum. nam liber sanè meus vno loco vtrumque ambiguè congerit) sed Senecæ nouioris. Filiúne illius, qui Philosophus? vix arbitror: nec *[Qui valde remotus a Philosopho.]* scripta mihi suadeant tam bonum æuum. Traiani imperio, imò infrà, si vixisse quemcumque hunc Senecam dicam, à vero non abibo. Certè à veteri illo alius est, vel Sidonio teste, cuius versus innotuere:

Quorum vnus colit hispidum Platona:
Orchestram quatit alter Euripidis.

Etiam Terentiano:

In Tragicis iunxere choris hunc sæpè diserti
Annæus Seneca & Pomponius antè Secũdus.

Nam Tragicum hunc, ecce posteriorem facit Pomponio: quem clarum est vixisse eodem cum grandiori Senecâ, id est, Claudiano æuo. Quòd autem de hisce Tragœdijs sentiant, liquet ex eodem Terentiano; apud quem versus cum Senecæ nomine, quos hodieque in Hercule Furente legas:

Exemplum & Senecæ dabo.
Thebis læta dies adest,
Aras tangite supplices:
Pingues cædite victimas.

Is ergo vnus scriptor. Quis alter? etiam Seneca: sed ille bonus, ille meus. Nam Medææ cur non auctorem hunc audacter tribuam? *[At vna Senecæ maioris: Fabij fide.]* Fabius impellit, qui semi-versum ex eâ hunc citat: —— *quas peti terras iubes?* & quidem Senecâ auctore. Quis ergo alius Seneca vspiam ei nominatus, præter nostrum?

ſtrum ? Et certè ſi non hunc voluit, notâ aliquâ aut verbulo (quæ eius accuratio eſt) indicaſſet.

Et vaticinio tempo-ris.

Addo argumentum ab æuo, quo colligo eam ſcriptam ex hiſce verſibus:

Parcite ò diui, veniam precamur,
Viuat vt tutus mare qui ſubegit:
Sed furit, vinci dominus profundi
Regna ſecunda.

Quos omnino inſitos decorè & ingenioſè in laudem Claudij, qui Britanniam tunc aperiebat, planè mihi ſedet. At Seneca tunc vixit.

Denique ex ſtilo, qui præfulget.

Etiam ſtilus & tota ſcriptio hoc perſuadent: quæ optima, & digna optimo illô ſcriptore.

Vna, etiam ignoti Poëtæ.

Sanè qui Medæam attentâ & ſubſtrictâ, vt ſic dicam, aure leget: illuſtris ingenij fœtum fatebitur, & planè melioris viri, melioris æui.

A ſacto ſcriptionis totius certo argumento.

En, duos ſcriptores habes. vbi tertius? latet: nec facilè totum eum educam. Video, nec video: eſſe ſcio. ſed quo colore & nomine, nondum. Hunc ego tribuo Thebaïdi. Quidni? ex ſtilo & totâ conformatione eius Tragœdiæ tam mihi certum eſt, alium auctorem ei eſſe, quàm me ſpirare. Confer, ſodes, cum ceteris: quid ſimile? Oeconomia diuerſa, ſine choris, ſine interruptione, continua quaſi ad Comicam. Scriptio tota vniformis, ſimplex, ſine carminum vllâ varietate.

Quàm tamen bona.

ſed ſcriptio, ita me Deus amet, alta, docta, grandis: & quæ ſuo iure ambulet in cothurnis. Nihil vſquam iuuenile, arceſſitum, fucatum. phraſis & verba lecta: ſententiarum mira & inopinata acumina, & acumina virilia, fortia: quæ me quidem ita feriunt, vt non exciter ſolùm ad ea, ſed ſubſultem. Quid tale in alijs?

Digna Auguſtæo æuo.

audebo rem dicere. Scripti gemmula hæc eſt, & quam lubens retulerim vel ad Auguſti æuum. Per bellum quidem Ciuile eam ſcriptam, & ex argumenti electione ſuſpicor, & ex verſibus qui quaſi datâ operâ huic rei inſerti.

Legenda & admiranda doctis.

Quidquid huius eſt, tollenda ſanè ea, nec vltrà calcanda pedibus ignari vulgi. Vos Critici, ponite & habete audacter inter prima Romana ſcripta.

Sed vna etiam quarti & ignoti ſcriptoris: Nec ſanè bona. Octauia iacet.

Quartus ſcriptor producendus eſt: ſed ambiguè. Nam nec noui, nec nimis adfirmatè de eo adfirmem. Sentiſco tamen eum in Octauiâ quæ nimis mutare & abire videtur ab alijs Tragœdijs, imò verbere eruditorum excipienda non plauſu. Conſidera, nec vide tantùm ſed luſtra. quid non in eâ protritum, vulgare? imò & vile? quàm multa rebus verbiſque inepta? quæ piget excerpere & obijcere tibi ſingillatim. Puer ego ſum, niſi à puero ea ſcripta; certè pueri modo.

Iudicium de hoc Tragœdijs meû.

Habes de Tragœdiarũ ſcriptoribus meum ſenſum: addam & de ipſis. Duas duorum, eximias cenſeo: quibus laudator ego, non cenſor. In alijs virtutes video, ſed non ſine mixturâ vitiorum.

Non Scaligeri haud rigidè verum.

Magnus Scaliger quòd tam laudatum de his teſtimonium tulerit, vt etiam Græcis antepoſuerit, an ex vero? non dixeris, niſi ad primas illas aſpectu.

Iunioris Senecæ, emenda ſunt.

Nam ceteræ profectò non aſcendunt culmen iſtud laudis. Sonus in ijs & granditas quædam Tragica, fateor: ſed nónne adfectatio ſæpè & tumor? Verba & dictio an vſquequaque electa? Iam ſententiæ probæ, acutæ, interdum ad miraculum.

Sæpè in vitio.

Præſertim affectatione ſententiarum.

ſed nonne ſæpè & ſententiolæ? id eſt, fracta, minuta quædam dicta, obſcura aut vana: quæ adſpectu blandiantur, excuſſa moueant riſum. Nec enim lumina, ſed ſcintillæ ſunt: nec veri forteſque ictus, ſed vt in ſomnio, parui & vani conatus. Quas tamen ipſas crebrò nimis & ad faſtidium inculcat, nec inuenit ſed arripit: non tam ſuâ fortaſſe quàm æui culpâ, cui Scholaſticum & Declamatorium hoc genus ita placuit, *vt operum omnium* (Fabij verba ſunt) *ſolam virtutem Sententias putarent.*

Quæ communis tunc culpa.

Hæc noto, non vt notâ poëtam illum afficiam, ſed vt te formem: diſcaſque iudicio non præiudicio vti, nec ſignare ſtatim omnia lineâ albâ.

Ordo in his fabulis nullus.

Alterum Quæſitum de Ordine eſt. fruſtrà Quid enim hæres? nec vnus in libris eſt (omnes ferè variant) nec ſanè refert. In Plauto ad litteram Comœdiæ diſponuntur. tu iſtas, vt voles. Nam in tempora cuiuſque fabulæ quid inquiras? ſuperuacuum eſt. Sequere, ſi omnino aliquid à me vis, ordinem hunc bonitatis, & præeat vel Thebais, vel Medæa.

Tertium erat, Si quid ad ipſas? Ego verò, etſi iam antè ſatis emendatas (hæc enim ſtrictis verſibus ſcripta, arcent ferè & cohibent malas manus) poſtremùm etiam ſcitè & induſtriè correxerit V. Cl. Antonius Del-rio, æternùm nobis amicus. Tamen accipe & à me iſta. quorum partem ab ingenio eſſe ſcies & ſubitâ inuentione, cùm tuâ cauſsâ paullò intentiùs legerem: partem à libro ſcripto veteri ſanè bono, quem habemus dono Paulli Meliſſi magni vatis.

Quo noſtra hic opera.

Illud te moneo, interpunctiones & diſcrimina valdè vitiata eſſe. quorũ cùm in eiuſmodi ſubtilioribus ſcriptoribus grande momentum ſit, tu vide vt concinnes.

Et auxilia.

Nu-

Numeri quos adnoto, versuum sunt Fabulæ cuiusque. Ordior à

MEDÆA.

vers. 29. —— *Spectat hoc nostri sator*
Sol generis & spectator, & curru insidens
Per solita puri spatia decurrit poli.

Languet sententia. litterulâ eam erigo: *& spectatur?* Nam acri indignatione Medæa quærit, Hæcne scelera, inquit, Sol ille videt auctor mei generis: & idem videtur? quasi hoc indicans, refugere eum debuisse vt in Thyëstæo aliquo scelere, & vultus suos tegere. Tale illud diuinitus dictum in Thebaïde: *Non video noxæ conscium nostræ diem, Sed videor.* Quæ acumina ex re nata & subiecta, mirificè delectant acres acutasque mentes. Sequenti etiam versu Codex noster, *per solita curui.* probè.

31. *Num redit in ortus, & remetietur diem?*

Vet. *Nunc.* scribendum[*] *Non*, aut, *Nec.*

[*] Ita habēt membranæ, Ortelij scilicet & meus.

33. *Da, da, per auras curribus patris vehi.*

Minimesis, *patris.* Aeëtæ in aëte nulli currus. lego, *patrijs.* Nam Sol Medææ auus.

35. *Gemino Corinthus litori opponens moras*
Cremata flammis maria committat duo.

Leuiculum est, sed ad sententiæ lucem, scribe *committet.* Nec enim vouet, sed minatur. & si ego, inquit, in solari semel curru; petibit cum solo Corinthus in quâ hęc perfidia.

55. *Quæ scelere parta est, scelere linquetur domus.*

Cod. noster, *pacta est.* & *rumpetur fides.* Pacta, iuncta. quis mutet?

92. *Vincat femina coniuges,*
Vir longè superet viros.

Præfero & hîc scriptum: *Vir longè vt superat viros.* Nam formam Iasonis ita laudat, vt hac parem ei comparem optet.

132. —— *funus incestum patri,*
Sparsumque ponto corpus.

An non *incertum*? Nam verè illud funus ambiguum, & corpore sparso, quærendum non vno loco.

151. —— *grauia quisquis vulnera*
Patiente & æquo motus animo pertulit.

Veriùs, *immotus.*

170. *Moriere.* ME. *cupio.* NV. *profuge.*
ME. *pœnituit fugæ.*
Medæa fugam? NV. *mater es.* ME. *cui sim, vides.*

Acuta & proba. tamen impuritatis aut defectus suspiciunculam Vetus inijcit, in quo est: *pœnituit fugæ.* NV. *teipsam vide.* ME. *Fugam?* quæ verba non concinno.

198. *Vox constituto sera decreto venit.*

Intelligo. serotina tua verba, & post decretum quod non muto. Tamen veteri est: *nox:* suâ quoque & bonâ sententiâ.

264. —— *quamque regale hoc putet.*

Quid sibi vult scripta lectio? *hoc caput.*

214. *Armata pellis quidquid exterret cohors.*

Eadem, *exercet.* & sane videtur dicere ipsas Amazonas subfuisse Aeëtæ, solumque quod exercebant.

236. *Incesse nunc & cuncta flagitia ingere.*

Sanè benè. tamen in vet. est, *cuncta flamma.* quid si, *fulmina*? haud improbè de regijs istis minis.

Sic etiam liber Ortelianus.

248. *Petijque supplex præsidis dextra fidem.*

Codex,[*] *Fidemque supplex p.d. petij.* Et cur mutarunt? Ita Hercul. Fur. *Et fata vici, morte contemptâ redij.* Et Octau: *Votis peperci, nil ego à superis petij.* Efferebant hæc enim vulgò vt dissillaba, & verò scribebant: Iscilicet eo longiusculo, *Petl, Redl.* Poëta princeps, *ignobilis oel.*

[*] Ort.

265. *Prorsusque vestro purus à cœtu stetit.*

Vet.[*] *Proculque vestro.*

[*] Ort.

314. *Non quæ sequitur flectitque senex.*

Rectum est de Boote. At verus,[*] *deflet que senex.* ideóne quia matrem conatus interficere, ad adspectum eius memoriâ rei lacrimat?

[*] Ort.

342. —— *cùm duo montes*
Subito impulsu, velut ætherio
Gemerent sonitu, spargeret astra
Nubesque ipsas mare depressum.

Imago bona. quâ & alter Seneca vsus Herc. Fur. de ijsdem Cyaneis:

In se coibunt, saxáque in cælum exprimunt
Actu vtrimque rupibus, medium mare.

Dic tamen sodes, quomodo astra spargi possunt à mari depresso? imò elato. Si sensus hic placet, omnino emenda, *mare deprensum.* interceptū videlicet & quasi deprehensum subitò inter duas rupes, exprimitur in cælum. At veteri meo disertè est, *Pergeret astra,* non *Spargeret.* ex quo alia mihi & proba imago obnata, hæc. Mare, inquit, eo ictu illo rupium elatum nimis, & subitò abiectum, videbatur secum nubes detrahere & ipsa astra. Omnino oculis ita videtur, qui in commoto mari. Pergo autem *depressum*, eâ formâ scriptum quâ, Eo depressum, & talia.

354. *Toties vno latrante malo.*

Bellius quod in veteri,[*] *vno.* Scilla, inquit, illa toties lattabat, varijs vocibus & animalibus in monstro vuo.

[*] MS.

372. *Peruius orbis Indus gelidum*
Potat Araxem: Albin Persæ.

Hæc diuide, & fac quattuor minutos versus: aut contra legem hîc Trochæi medij.

Quod

Quod semel monitum sæpiùs obseruabis, & corriges.

388. *Proclamat, ô superi, oculos fletu rigat.*

Egregiè liber: *Proclamat, oculos vberi fletu rigat.*

393. *Non facilè secum versat aut medium scelus.*

Medium scelus capere possis, non è turbâ nec mediocre quoddam. rectè. Tamen veteri vox longè alia, mentem præit aliam: *induit scelus.* Fecerim, *aut ludit scelus.* Quid si, *rude scelus?* Nam produci ... syllabæ solent, etiam cùm in voce alterâ binæ litteræ: quod te scire scio.

410. —— *tantis Aetna feruebit minis.*

Scribe, *feruescit.*

477. *Alienaque sequens regna, deseris mea.*

Fortiùs multò scripseris, & interrogando extuleris:

Aliena sequeris regna? deseris mea.

Idque probè probum est. Túne ô Iason, inquit, alieno regno immines, ideoque me deseris? at ego tuâ caussâ, proprium deserui.

508. *Meis Creusa liberis fratres dabit?*

Regina natis exsulum, afflictis potens?

Non veniat vmquā tam malus miseris dies.

Personis hæc distinguenda & illuminanda:

* Ort. Lugd. *fratres dabit?* IAS. *Regina g. e. a. potens.*

MED. *Non veniat*, &c. Sententia docet.

516. IAS. *Hinc rex & illinc.* MED. *est & his maior metus,*

* Ald. Confige. *Medea nos* * *confligere certemus, sine,*

Sit pretium Iason.

Vitium in phrasi, versu, sensu. Quid est, *certemus confligere?* Lex versus quartâ sede pedem illum quî tolerat? Rescribo, *nos confige. certemus, sine: Sit pretium Iason.* Nec te, inquit, voco ad periculum. nullus te opposueris: mihi posco hanc pugnam, in quâ victoris sit Iason.

552. —— *liceat vltimum amplexum dare.*

Gratum est. & illud voce iam extremâ peto.

Refrigerant hæc legentem. Quò enim illud, *Gratum est* referas? Ausim scribere: *Ratum est?* cum interrogatoriâ notâ. Liberos in primis apud se tenere cupienter cupiebat Medæa, materiem futuro sceleri. & cùm blandè id peteret, iamque ille annueret; ergóne hoc ratum est? inquit: esto. etiam hoc ampliùs peto, &c.

631. *At caput tractu flumalis Hebri*

Contigit notam Styga, Tartarumque

Non rediturus.

De Orphei morte. sed sermonis solæcum hoc quis non videt? lege, * *Ad caput tractus.*

* Ort. Lugd.

668. *Iam satis diui mare vindicastis,*

Parcite iusso.

Explicant: Parcite Iasoni, qui à Pelia iussus nec sponte aquas violauit. Non refuto. Sed enim cùm in veteri sit, *Parcite viuo*; aeris mihi libido legere, *diuo.* & obliquè ad Claudium aspectum censeam: qui & ipse cùm ignotum Oceanum intrasset, tamen parci à diuis æquum censet diuo. Tecta & ingeniosa adulatio.

950. *Flentes, gementes: sed oculis pereant patris,*

Periere matris.

Vetus, *gementes. osculis pereant.* quidni rectè?

1014. IAS. *Iam perage coeptum facinus, haud vltrà precor.*

Moramque saltem supplicijs dona meis.

ME. *Perfruere lento scelere, ne propera dolor.*

Hæc confusa, nec sanæ mentis. Iason cupit statim interimi liberos, non tractum mori & per singulos artus. Ea enim sententia primi versus. At pugnat ecce alter, & quærit supplicij motam. Denique Medæa respondet quasi ex voto, & exorata. Omnia contrà sunt. Suspicor præposterè locatos versus, & digerendos sic.

—— *haud vltrà precor.*

MED. *Perfruere lento scelere. ne propera dolor,*

Moramque saltem supplicibus dona meis.

Ita enim malo, quàm *supplicijs.* Ista mens. Optas, inquit Medæa, citò defungi hoc spectaculo? haud fiet. & cum irrisione, Ne propera mi dolor, & moram saltem indulge his qui tibi supplices.

1026. *Per alta vade spatia sublimi æthere.*

Codici meo, * *etheris.* verè. Clausula autem hæc diuina, *Testare nullos esse quâ veheris deos:* vt multa in toto opere, cuius caussâ te Seneca magis magisque iure miramur. Transeo * Ort Ald. Lugd.

AD THEBAIDA.

Vers. 2. *Patris leuamen gnata, quam tanti est mihi*

Genuisse, vel sic desere infaustum patrem.

Distingue & sententiam acutam effice.

* *Genuisse vel sic.* Pronuncianda enim ea ἐμφατικώτερον & expressiùs, notando scilicet sceleri in hac genitura. O nata, ait Oedipus, cuius tanta pietas, vt vel cum incesturgenuisse eam mihi pretium sit. * Ald.

4. *In tecta quid deflectis errantem gradum?*

An in tecta & aulam reducebat patrem Antigona? minimè tota narratio & rei series

senes refellunt. Occultum mendum: quod odoramur è veteri, in quo est *a* *In rectum.* Omnino scribendum, *b* *In recta.* id est, Quid me dirigis? rectà & tutò ire iubes? melius cadam. Itaque statim subiungit, *Permitte labi.*

a Ott.
b Ald. Lugd.

38. —— *quid me gnata pestifero tenes*
Amore vinctum?

Non placet, *vinctum.* Nec enim id queritur, amari se à gnatâ, sed teneri in vitâ. Vellem, *viuum.*

44. —— *gnata genitorem vides?*
ANT. *Ego video. tandem spiritum inimicum exue.*
OED. *Desertor anime, fortis in partem tui.*

Mirum responsi frigus in tam calido Antigones amore. Alit ecce furorem patris, & fatetur se quoq; videre, quod nec ille quidem videbat. Denique quid est, Inimicum spiritum exuere? Turbasse personas video, & Antigonam frustrà insertam. Continenter legenda, *genitorem vides? Ego video. tandem spiritum inimicum exue Desertor anime.* Non tu, inquit, ô filia patrem meum vides? certè ego. Age anime, vitâ & spiritu tandem te priua quem pater repetit.

47. *Mortemque totam recipe. quid segnis traho?*

Arenæ verbum, & allusum ad gladiatores. Tamen veteri est, *Totam admitte.*

62. *Regam abnuentem, dirigam inuitũ gradum.*

Veteri, *inuitum patrem.*

64. *Non obsto, sed præcedo. quouis vetere*
Duce è duobus, omnis eligitur via.

Tun' hæc capis? haud ego, fateor. Meo libro est, *quouis vertere.* legam & distinguam, —— *quouis vertere Duce me, duobus omnis eligitur via.* Age te & verte quò voles: sed non solus. In te vno, duo peribunt aut viuent.

78. *Sed flecte mentem, pectus antiquum aduoca,*
Victasque magno pectore ærumnas doma.

Displicet inamœna verbi repetitio, *Pectore,* & *Pectus.* In meo manifestè alia vox fuit, sed eâ erasâ, *Pectore* impositum. An *robore?*

118. *Vbi torua rapidus deuehat Ismenos vada.*

Veteri est, *c* *ducat Ismenos.* malim etiam *torta,* quàm *torua.*

c

178. —— *audias verum Oedipum.*

Scribe cum vet. *Oedipe.* sese enim alloquitur: & sequentia flagitant.

181. *Hac parte mortem perage, quâ cœpit mori.*

Vet. *Cœpi mori,* probè.

182. *Pauca ô parens miserande magnanime precor*
Vt verba natæ mente placata audias.

Magis ex decoro & vero scripta lectio, *miserandæ magnanimæ.*

193. *Qui fata proculcauit, ac vitæ bona*
Proiecit, atque * *abcessit, & casus suos*
Onerauit: ipsi, ceu video, nullo est opus
Quare ipse mortem cupiat aut quare petat.
Vtrumque timidi est velle. contempsit mori
Qui concupiscit.

* MS. Lugd. Bas. abscidit.

Vtinam hîc mihi tua mens Oedipe! dico, illa saga & diuina. Nam mirificè hæc turbata & implexa Sententiam vtcumque video, verba pro sententiâ non video. Quid est *onerare casus suos?* quid illud, *ceu video, nullo est opus?* aut tenebræ, aut sordes. Sed & illîc vitium, *mortem cupiat aut petat.* Nónne enim hæc eadem? & tamen sequentia diuellunt: additurque, *Vtrumque timidi est velle.* Vbi ergo illud Vtrũque? In toto non iuuo, in parte sic. Primùm lego, *atque abcidit.* ex meo veteri. Deinde pro, *cupiat,* velim *fugiat:* sententiæ impulsu. Postremum quà est, *Qui concupiscit,* scribendum affirmo, *Qui non cupiscit:* planè ex Antigones † mente. Nónne hoc illa arguatur & persuasum it patri, neutrum viro forti faciendum, vt voueat mori vel vt fugiat? Itaque addit: ille verè contemnit mortem, qui nec cupit. Sententia, quam sapientum manus firmat, & noster Seneca: *Non vult mori, qui optat. Deos vitam roga & salutem, si mori placuit. Hic mortis est fructus, optare desinere.* Et reuerà, nónne vides mollissimum atque impatientissimum quemque mortem optare? sed optare.

† Etiam ex libri veteris in quo est,
† non concupiscit.
* Ott.

208. —— *quid te ad infernas agit*
Sedes? quid ex his pellit, vt careas die?
Cares, vt altis nobilem muris domum
Patriamque fugias, patria tibi viuo perit.

Pulcherrimas sententias diuide & ordina. —— *quid ex his pellit? Vt careas die? Cares. vt altis nobilem muris domum Patriamque fugias? patria tibi viuo perit.* Diuisione vtitur, & membratim rogat ac cõcludit Cur vis mori? quid te à superis locis pellit ad inferos? An vt diem non videas? non vides, sponte tuâ cæcus. Vt patriam fugias? iam es in eâ nec es, viuum cadauer.

218. *Et dira fugio scelera, quæ feci nocens.*

Rescribe, *feci innocens.* Res ita est. fato, non culpâ, peccauit Oedipus: & suprà scriptum, *dis quoque inuitis esse cum innocentem.*

230 *Quæ pars meorũ criminum es, infelix pater.*

Versus labascit: fulcio transiectâ voce, *meorum es criminum.*

254. *Calidoque teneros transtulit ferro pedes.*

Ita sanè & meus liber. sed transferendi ver-

bum haud satis validum notandæ rei. An *transtudit?* an potiùs, *transiit?* Nam priscis editionibus est, *transſuit.* quod ipsum non nemo defendat.

257. *Cruore sæpè regio attractas alit.*

* Ms. Vetus, * *tinctas alit.*

262. —— *proh, loqui hymenæum pudet.*

* Ott. Vno verbo, * *proloqui.*

313. *Hic Oedipus Ægæa tranabit freta.*

Excusari scio posse, à Græcanicâ terminatione. Tamen tutiùs versui consulam repetitâ voce, *Hic Oedipus. hic, Aegæa.*

318. *Iubente te præbebit alitibus iecur,*
Iubente viuet.

* Ott. Veterem librũ cur non audiam? cui est, * *Iubente te vel viuet.* egregiâ emphasi, & quasi extremum malorũ illi, vita. At versus negat, nec continuari cum sequenti potest. Quid mali? præsertim cùm actus nouus sequatur. Sanè etiam in Troade versum abruptum & intercisum legeris, medio quidem Actu.

— *sponte desiluit suâ In media Priami regna.*
nouus enim versus excipit: *Quis Colchus, aut quis sedis incertæ Scytha.* Hoc hîc cense. & proximum versum alterius Actus initio.

—— *Regiâ stirpe edite.*
audacter è libro nostro exple, *Exemplum in ingens, regiâ stirpe edite.* Ita enim adiuuamus,

* Ott. cùm in eo sit * *Exemplum ingens.* Hæc glossemata non esse nec adtextus, nobis satis certum.

* Bas. Par. bella 328. *Ego ille sum, qui * scelera committi vetem?*
Probè & verè. tamen veteri, *sceptra committi:* suo & probo item sensu.

331. * — *meorum facinorum exempla appetunt.*
Liber & versus volunt: *exempla facinorum appetunt:* statimque, *laudo & agnosco libens.*

336. Ioc. *Felix Agaue, facinus horrendũ manu.*
In his verbis initium est Actus tertij, libro veteri: tu sequere, & continuatim lege ad Actum qui vulgò quartus.

366. —— *misera non vltra suum*
Scelus hoc cucurrit. hoc leue est, quod sum nocens,
Feci nocentes. hoc quoque etiamnum leue est,
Peperi nocentes.

Ingeniosa & mira miseriarum exaggeratio. sed lego versu altero, *hæc cucurrit.* deinde, *Feci nocentem.* Sententiæ valdè consulo. quos enim alioquin Iocasta nocentes fecerit? At singulario numero si leges, ad Oedipum appositè referes: quem illa nocentem fecit, sacrâ mixtione. Caussa corruptioni, quòd litteram elidi sentiebant non elidendam.

* 393. *Cursu citato miles hinc illinc ruit.*

Vetus, * *hinc atque hinc ruit.* * Ott. Lugd.

417. *Ecce ecce motos fletibus credas meis.*

Malo ex scripto, *Et ecce.*

456. *Donato matrem pace. si placuit scelus,*
Maius peractum est: media se opponit parens.

Omnino audiendus liber vetus, * *Maius paratum est.* Non postulat, sed flagitat hoc sententia. Si pergitis, inquit Iocasta, & frater in fratrem ruit, non ea meta sceleri: maius superest, quia primùm interficienda ego mater. Peti neuter vestrûm nisi per me potest, quæ obijcio mediam. * Ott. Lugd.

463. *Nunc alter aberit. ergo iam numquã duos*
Nisi sic videbo?

Scripto abest τò, *iam.* Mihi placeat. *ergo non vmquam.*

482. *Dum frater est armatus, armatus mane.*

Censores cur mutastis? Fuit anteà, * *frater exarmatur:* nimis benè. Intereà dum frater ponit arma, inquit, tu retine. Ita non scriptus solùm liber, sed etiam editio vetus, cuius mihi copia fuit è diuite librariâ Cl. V. Francisci Nansij. * Ott.

493. —— *his ferrum abdidit*
Reclinis hastæ, & arma defessa incubant.

Scribe, *incubat.* ad habitum Eteoclis, qui condito gladio & velut in pacem compositus incumbebat hastæ.

632. —— *præmium incertum petit,*
Certum scelus.

Legendum *petis.* affatur ipsum Polynicen. Et priora valdè laborant ab interpunctis, quæ dispone optimæ sententiæ bono. His mihi salue Thebai, haud paullò melior illâ quæ vigilata per bissenos annos. Prodi tu,

HERCVLES FVRENS.

Cui à me quoque pars sanitatis.

Vers. 12. *Ferâ comâ hinc exterret Orion deos.*

Cománe tam formidolosa, vt eam dij timeant? Vetus, *Ferâ minax hinc terret.* cui valdè adhæreo, & capio eanem qui venatori isti adiunctus. An & *ferro minax?* nam certè gladium etiam ei attribuunt qui imagines nobis imaginati in cælo.

19. *Sed vetera serò quærimur, vna me fera*
Thebana, nuribus sparsa tellus impijs.

Addit liber meus vocem, * *vna me dira ac fera.* malè & præter versum, nisi alteram deleas. quod mihi videtur, & inducam τò *serò.* Addititium est. * ms. Ald. Lugd.

33. —— *superat & crescit malis.*

Veteri, *increscit malis.*

44. —— *nempe pro telis gerit*
Quæ timuit & quæ fudit. armatus venit
Leone & hydrâ.

Ti-

Timórne in Herculem cadat? non ipsa Iuno dixerit, etsi hîc dicit. Reponam, *Quæ domuit*: sententiâ & heroë quidem illo volente.

68. *——robore expenso tumet.*

Placet hoc præ veteri lectione, *robore experto*.

71. *Nec flexit humeros molis immensa labor.*

Meo libro, *molis innisæ*. veriùs.

76. *Congredere, manibus ipsa iam lacera tuis.*
Quid tanta mandas odia?

Verba Iunonis sese in Dium illum exstimulantis. in quibus displicent *tanta odia*. An non meliùs, *tacita*? Quid opus, inquit, clàm & per alios nocere, lacessere? Quin palàm armor & odium aperio iam ipsa.

94. *Quà mugit ingens montis oppositi specus.*

* Ott. Bas. Corrige è libro,* *Quam munit.*

119. *——fiabo, & vt certo exeant*
Emissa neruo tela, librabo manum.

Vult dicere Iuno, se suapte manu directurum tela Herculis in corpora liberorum. Itaque cum scripto scribo, *librabo manu*.

122. *Admittat illas genitor in cælum manus.*

Binos versus hîc adtexit noster liber, & germanissimos quidem Senecæ:

* Ott. *Mouenda iam sunt bella, clarescit dies:*
Ortuque Titan lucidus croceo subit.

Ita enim claudit Iuno. Verborum & minarum satis est: arma expedio. quia vocat me ecce dies. Posterior ex hisce versibus in vulgatis nullibi legitur, alter non suo loco, suprà versu nonagesimo insertus. Tu illinc pelle, & huc compelle.

159. *Quibus est vita tranquilla quies,*
Et læta suo paruoque domus
Spes & in agris.
Turbine magno spes sollicitæ
Vrbibus errant, trepidique metus.

Præclara gnome, nec temerè mihi mutáda, cui vita hæc in agris vnicè placet & ex agris. At vetus tamen aliorsum trahit, qui scribit, *Spes iam magnis*. Puto verè, si cum sequétibus adnectas: atque adeò versuū ordine moto. *Spes iam magnis vrbibus errant, trepidique metus: Turbine magno spes sollicitæ*. quæ repetitio sanè decora facit illeipse vetus, cui versus quem postposui totus abest, initio Chori malè adtextus. sed errorem huc reuoco.

171. *Aurâ tumidum voluit inani.*

Ott. Ald. Lugd. Bat. Scriptus. *tollit* rectissimè.

188. *Certo veniunt ordine Parcæ.*

Idem, *tempore Parcæ*.

213. *——sequitur apprimè statim*
Infesta Iuno.

Ego legam, *sequitur à primo statim*. id est, Iuno ab vitę primordijs & ipsis carceribus insecuta Herculem. Itaque addit, *——numquid immunis fuit Infantis ætas?*

219. *——igneos serpentium*
Oculos remisso pectore ac placido intuens.

Ehô, an pectore quispiam intuetur? audi librum, *remisso lumine*.

237. *——abrupto obice*
Etiam ruenti fecit Oceano viam.

De Hercule, mare ad Gades aperiente. Sed probo veterem scripturam, *Latam ruenti*.

277. *adsis sospes & remees tuis.*

Meus codex, *remees precor*. & statim, *dispulsis manu*.

290. *Erumpe rerum terminos tecum afferens.*

Meliùs, *efferens*: ex libro. Suprà: *Et quidquid atrâ nocte possessum latet, Emitte tecum.*

300. *——tibi frugum parens*
Secreta reddam sacra.

Ad Cererem, rectè. non malè item vetus: *frugum* * *potens.* * MS.

309. *O socia nostri sanguinis.*

Malè hîc initium Colloquij. superioribus vno textu iunge, auctore libro.

316. ME. *Prona est timori semper in peius fides.*

Sententia hæc Megaræ non conuenit. ablega ad Amphitruonem, inductâ eius personâ. Illa autem sequentia dicat, *Demersus ac defossus*. Alioqui turbela.

355. *Namque ipsa tristi vestis obtectu caput*
Velata.

Vetus, *vestis obtentu*. vtrumuis elige.

362. *Si æterna semper odia mortales agant.*

Idem. *mortales gerant*. magis Latinè.

406. *Sed ille regno pro suo, vos improbâ*
Cupidine acti.

Imò,* *nos improbâ*. Nam de se palàm id fatetur Lycus, & vt decuit tyrannum. * Ald.

420. *——non vincet fidem*
Vis vlla, nostra * *moriar Alcide tua.* * MS. Pet. *nostram*

Vetus, *Vis vlla, namque moriar*.

438. *Quo patre genitus, cælitū* * *penetrat domos?* * MS *penetret*

Longè meliùs in vet. *cælitum* * *sperat domos?* * Ott.

471. *Mitrâ ferocem barbarâ frontem premens?*

Hoc ad Herculem vulgati libri referunt (nec malè, nam & Mitrâ pressus Omphalæ seruijt) & Lyco tribuunt. At meus ad Bacchum, & Amphitruonis personæ adiungit, hoc modo: AMP. *Mitrâ fer. b. f. premens, Non erubescit Bacchus*, &c. Et quis nescit mitram huius dei velut propriam, & mitratos eius cœtus.

518. *Monstris exagitet cælifera manum.*

Non mutarem, nisi libri monitu, qui disertè, *celiferam*. Et sanè non manus Herculis pro-

propriè cælum tulit, sed dedit id eius humeris. At benè de Telis.

576. *Et surdis resonat clariùs in locis.*

Post hunc versum iste inseritur libro veteri. *Deflent Eurydicen Threiciæ nurus:* planè apposité. qui alienissimo loco nobis legitur, versu pòst quarto. Tu ergo dispone.

623. *Verúmne cerno corpus? an fallor tuâ*
Deceptus vmbrâ?

Vetus & hunc versum suggerit, *Tenéone in auras editum, an vana fruor.* vter germanior, mihi non liquet.

676. *Vt sæpè puppes æstus muitas rapit,*
Sic pronus agger vrget atque auidum chaos.

Eleganter, de pronâ istâ ad inferos viâ. sed maléne vetus, * *pronus aër?* vt velit ab aëre & occulto vento quodam rapi nos ad atram sedem. * Mss. Pal. Bas.

742. *Animoque parcit.*

Vetus, *animæque*, id est, vitæ ciuium.

769. *Hic onere vacuam litori puppim applicãs,*
Repetebat vndas.

De Charonte, quasi retrorsum ierit viso Hercule. At meo libro, *Repetebat vmbras*, quod verissimũ censeo. Narrat eum vacuasse cymbam, narrat reperisse nouum onus.

777. *Vtrimque Leten latere titubato bibit.*

Noster, *Latere titubanti.*

779. *Lapithæque multa bella succensi mero.*

Vocula addenda è veteri, *multo in bella.* Res clamat.

789. *Attollit hirtas angue vibrato comas,*
Missúmque captat aure subiectâ sonum.

De Cerbero scribit, adsurgente ad Herculis aduentum. Sed emendem, *aure subrectâ.* Nónne canum id proprium, & arrigi aures videmus cùm sonum captant?

792. —— *antro cedit incertus canis,*
Et vterque timuit.

Ermeus, & olim editus, *antro sedit.* rectè. Non enim fugit, nec decuit Cerberum: sed assedit, ambiguus quietis an pugnæ.

813. —— *& nitor*
Percußit oculos lucis ignotæ, bonos
Resumit animos vinctus.

Ego malim, *lucis ignotæ bono, Resumit animos.* hac mente. postquam Cerberus supera attigit, & lucis dulcedo ac bonum obiecta oculis: luctatur & negat vinci.

911. —— *pinguis exsudet vapor.*

Vetus, *exundet.*

917. *Laremque regis qui aduenæ Tyrium colis.*

Idem, *Laremque regis aduenæ Tyrium colens.*

948. —— *& ignes efflat, & rutilat, iubam*
Ceruice iactans.

Leonem, eiusque motus describit. lego, *& rutilâ iubam Ceruice iactat.*

991. —— *quò se cæcus inuergit furor?*

Veteri, *cæcus impedit.* sed appâret antè fuisse, *impégit*, erasum est.

1018. *Renuo nouercam, sequere, da pœnas mihi.*

Fuit in meo, * *Teneo nouercam.* sed altera illa vox supposita. Omnino furibundus Hercules imaginat nouercam se tenere in vxore: eamque interficit. * Pal.

1032. *Quò te ipse, genitor, obuium morti ingeris?*

Ferri potest, ex more quo senes omnes patres dicimus. Tamen cùm Thesei hæc verba, cur à veteri & veritate non stem, *teipse, senior?*

1221. *In seipse sæuit.* HERC. *Dira Furiarum loca.*

Scriptus, *In se ipse furit.* Versus labat? fulci, immissâ litterâ, *ô dira.*

1256. *A me timetur. semper absentis pater.*

Quid vetus lectio sibi vult, *Nox timetur?* credo, *Nobis.*

1265. *Memoranda potiùs omnibus facta intuens,*
Vnius à te criminis veniam peto.

Minimè sis, & frigidè hoc petat senex. Lego, *veniam pete:* ad ipsum scilicet Herculem: quem Amphitruo vult aspectu aliarũ gloriarũ, delere & deluere vnam hanc noxam. Herculem hunc, quà potui, adiuui: sequitur

OETÆVS.

14. —— *omne cùm cesset malum*
Quod terra genuit, pontus, aër, inferi.

Concinniùs vetus, *omne concessit.*

28. *Quodcunque tellus genuit infestum, óccidit,*
Meáque fusum dexterâ, iratis deis
Non licuit esse: sic negat mundus feras,
Animum nouerca. redde nunc gnato patrem,
Vel astra forti.

Agnosco scholam, & sententiolas ibi natas. Tamen quia subtiliora paullùm, distinctione iuuemus. *óccidit, Meáque fusum* * *est* (vocula hæc à libro nostro) *dexterâ. iratis deis Non licuit esse.* * *si* (non *sic*) *negat mundus feras, Animum nouerca: redde nunc*, &c. Quidquid monstrorum (gloriatur Hercules) vbiq; fuit, nos sustulimus. deorum ira ad hæc tollenda nihil opus, & præstiti eos quietos. Si mũdus non vltra feras mihi dat, si animum suum & beneuolentiam abnuit Iuno: quid exspecto? da filio adesse patri: natura iubet. da forti cælum: meritum iubet. * Ort. * Lugd.

35. *Properet malum quodcumque, dum terra Herculem*
Habet, videtque. nam quis inuadet mala?

Betâ

Betâ languidiùs hoc postremum. addo robur, & lego, *inuidet*. Quis, inquit, ille qui labores & pugnas mihi inuideat? atqui has deposco.

Ort. Scythia.

40. *Me sensit Vrsæ frigidum* ° *Scythicæ genus,*
Indusque Phœbo subditus, Cancro Libys.

Offendor. nec rectè Septentrionales mihi dixerit, genus esse Scythicæ Vrsæ. Crede mihi emendandi, *Me sensit Vrsæ, frigidum Scythes genus, Indusque Phœbo subditus.* hoc verborum ordine & mente. Me sensit Scytha, Vrsæ subditus: me Indus, Phœbo: Afer, Cancro.

80. —— *Siculus Hesperium latus*
Tangat Pelorus, ° *vt vna iam tellus erat.*

° Ms. & vna sic tellus erit. Par. & vna iam tellus erit. Del-Rio vt vna cùm tellus eras.

Intricata, inepta. Vetus, *Pelorus, vna iam tellus erit.* rectè. Legebam ego, *vna iam tellus eat.*

103. *Astro timendum spectat Euboicum mare.*
Idem, *Austro.*

140. —— *quà fugit*
Ismenos tenui flumine languidus.

Quî conuenit rapidum & fugæ verbum huic languenti? Scriptus, ° *fluit.*

° Ms. Basl.

151. *Nullis vulneribus peruia monstra sunt,*
Ferrum sensit hebes.

Nullus ingenij sol hæc illustret sine libro. An monstra non peruia vulneribus? aliter iste ipse Hercules docuit. Benè meus, *peruia membra.* De ipso heroë illo sermo. quem tam rigidum & durum ait, vt membra eius respuant lædi. Scribe & eodem auctore, *ferrum sensit.*

164. —— *quota pars vulnere concidit?*
Pro fato patuit vultus iniquior,
Et vicisse sat est Herculeis minis.

Non ceperunt hæc acumina, & corrupe-runt. Scribe cum meo libro ° *potuit*, non *patuit.* deinde: *Et vidisse sat est Herculeas minas.*

° Ort. Ald. Lugd. Basl.

Hoc ait. Ea vis & virtus Herculis, vt vultus eius iratior, sit pro fato: & vidisse eius minas, sufficiat in mortem. Oculi & verba eius, telum. Hæc subtilia: sed quò tam subtilia? Profectò si inspicis, tota hæc fabula præter ceteras argutatur, imò tumet, & cum Poëtâ —— *nubes & inania captat.*

167. *Quo vastus Briareus, quo tumidus Gyges*
Supra Thessalicos constitit aggeres,
Hoc vultu riguit.

Quasi velit eumdem vultum fuisse Gygis illius & Briarei. Non id mihi bonum. Veteri est, *Qui vastus*, itemque *qui tumidus.* quod retineo, & mox lego, *Hoc vultu rigeat*: in hunc sensum. Illi ipsi Briareus & Gyges, qui cælum impugnarunt feroces rigescant & pereant ab hoc vultu.

184. —— *me vel Sipyli*
Flebile saxum figat, superi.
Vel in Eridani ponite ripis.

Verus hîc vetus: *saxum fingite.* Superos Iole compellat. & me, inquit, vel Sipylæum saxum facite vt Nioben, vel populum defigite ad Padum.

204. —— *referam querulo*
Murmure questus, volucremque Iolem
Turba loquetur.

In meo, *Murmure casus.* &c: ° *Fama loquetur.*

° Ms.

219. —— *prob sæpè dolor,*
Formaque mortem paritura mihi.

An dolor mortis causa Iolæ? nullus. Ego iam ex sententiâ emendaueram, *sæue decor*, vel, *sæuæ.* & repperi ita in libro.

239. *Purúmve clarùs noctibus sidus mic...*
Noster, *Purisve clarum.*

241. —— *fœta vt armento, iacens*
Sub rupe Tigris.

Peruersè mutatum, cùm in libris esset, *fœta vt Armenia.* Tu repone.

290. —— *summe protector deum*
Et clarè Titan.

Scribo diuisim, *proh rector deum.* & statim, ° *Herculis coniux timentis.* non, *tumentis.*

° Ort Ald. Lugd.

320. † [—— *sæua, iamdudum faces*
In te ferentur,] *vindicem tellus suum*
Defendet omnis.

† Ignorant ista verba omnes quotquot vidi, exceptâ Fabricianâ editione.

Verba nutricis dehortantis Deianiram à scelere, quod omnes hominum gentes vindicabunt. Sed noster liber illustriùs ea & veriùs profert: *saxa iamdudum & faces.* Ea duo tela in populi seditione & aggressu. Virgilius: *Iamque faces & saxa volant.* Isteipse Poëta, infrà: *Coïte gentes, saxa & incensas faces Iaculetur orbis*: in hac ipsâ morte Herculis vindicandâ.

336. —— *antè ab occasu dies*
Nascetur Indis: antè glacialem polum
Scythásve tepidâ Phœbus afficiet rotâ.

Nihil hærebâ: sed vetus me stitit, in quo *glacialis polus* scriptû. Ego verò lego & dispungo: *antè ab occasu dies Nascetur: Indos antè glacialis polus, Scythásve,* &c. Priùs, inquit, ab occasu ortus erit: priùs Indos glacialis polus tanget, aut Scythas Phœbi rota calidior.

345. *Ire, ire, ad vmbras Herculis nuptam licet.*
Probissimè. At vetus, ^a *Herculi* ^b *iunctā* ^c *libet.*

a Mss. A. B. L. P. b Lugd. Par Sed Ald. Basl. victam. c Lugd.

353. —— *quid casum times?*
Nubilosum dictum, & quasi hac mente, quid times eam quæ iam cecidit? Tamen ambigo, ne *cassum* scripserit: id esset quid frustrà & in vanum times?

360. *Amat vel ipsam, quod caret patrio lare.*

Vetus, *vel ipsum.* optimè. Hoc ipsum, inquit, amat in Iole quod tu pellendo amori esse vis: nempe eius miserias.

363. NVT. *Hoc vsitatū est Herculi, captas amat.* Deleo personam Nutricis: & sermonem continuo.

379. DEI. *Herere amantes post vagos ignes solet.* NV. *Famulámne & hostis praferet gnatā tibi?* Iterùm malè insita persona. Tu Deianiram tolle, & Nutricem substitue: cuius duo ij versus sunt.

385. *Deforme folijs aspicis truncis nemus.* Apage, ineptè. nunquid trunca folia? Vetus scriptus, & editus, * *Deforme solis.* Nihil in nemore, præter nudos truncos.

* Or.

391. *Ætas citato senior eripuit gradu.* Vetus at sententia, scribe, *& rapuit.*

400. * —— *quo nimis quisque deos Orabat vllos: nuribus Argolicis fuit Mensura voti.*

* mss. Pal. qua Del Rio quod

Meus compáret, verba quæro. Meus, *quéve mens quicquam deos.* Nec hoc placat aures.

405. *Facibus suis me iungat Eurystheus licet. Minus est, toros meruisse regnantis leue est.* In veteri, *toris caruisse regnantem leue est.* quod verissimum credo. Tanti mihi Hercules coniux, inquit, vt contemnam regum præ eo nuptias: & leue mihi sit regnare, sed carere his toris.

441. *Quem nec nouerca peremit, hunc perimes virum?* Meus, *nouerca potuit.* benè. In sequentibus personæ turbant: quas sic digero: *Perimes virum? Calestis ira q.p.m. facit, Humana nullos.* NV. *Parce m. & time.* DEI. *contempsit o.i. q.m. prius. Libet ire in enses.*

447. *Cur saua modicè statuis? vt passa es, dole.* Legebam, *saua immodicè.* ex sententiā: quam eamdem veriùs fortasse præfert liber, * *saua modicis.* Id est: cur delictis modicis tam sæuam pœnam statuis? ira & vindicta tua, sint pro culpâ. Idem etiam liber. *vt lesa es.*

* mss Pal. Lugd.

470. —— *& cantu fugax Sit deprehensum fulmen.* Optimè vetus, *Stet depreh.* teneatur & ligetur cantu, in ipso illo cursu.

471. *Medius coactis fugerit stellis dies.* Ille idem, *ferueat stellis.*

486. *Est in remoto sedis egregia loco.* Restitue eleganter ex meo, *remoto regia sedis loco.*

491. —— *amoris pignus Herculei manet.* Ver. * *latet.*

* Or. Ald. Lugd.

494. *Quà celsus astris inserit Pindus caput.* Idem, *Quà trepidus.*

499. *Vnaque turpis subdidit cornu caput.* Idem, *turpe.* quod melius. & dicit eum caput subdidisse, turpe vno cornu.

502. *Euenus altum gurgitem in Pontum ferens.* Nemo damnet. sed verior tamen sententia subtiliorque elicitur è veteri, *gurgitem & pontum.* Caussa nimirū duplex Eueni aucti & alti. quod & suas vndas ferebat, & pontum iam acceperat. scilicet per æstum.

504. *Transire Nessus verticem solitus vagum, Pretium poposcit.* Audi veterem, *solitus vadis.* Planè id germanum est.

522. *Traditque nobis vngulā insertam suā.* Meliùs, *vngula insertam sua.* atque ita liber.

526. *Hac docta Mycale Thessalas monuit nurus.* Vetus, *docuit nurus.*

538. *Mentem per artus adeat, & tactus sinus Intret medullas.* Non conuenit *Sinus.* Veteri est, *tactus imas.* legam, *tactu intimas.*

558. —— *perbibat flamas mei.* Liber, *formam mei.*

566. *Nunc congregetur virus, vt vestis bibat,* Emenda ex eodem, *Nunc congeratur.*

685. *Tenuit Latias Dadalus oras.* In Latióne fuit Dædalus? non nunc succurrit: etsi præfractè haud negem. Veteri meo clarè alia vox fuit, sed inducta: An, *Italas?* Nam fuit in Italiâ sanè, id est, Magnâ Græciâ. Cumis, & eo tractu.

703. *Fertur rapido regina gradu.* Vetus, *Fertur medio.* quid verbi fuit? cogita.

706. *Vultus loquitur quodcumque negas.* Idem, *quodcumque tegis.*

718. *Thalamisque demens intuli gressum meis.* Et hîc nescio quid aliud liber reponi suadet, *Thalamisque ingerens.* Sanè Dementis vox incongrua.

720. —— *solibus virus ferum Flammisque Nessus sanguinem offendi arguit.* Non negabis quin coniectura nostra magis ad verum, * *sanguinem ostendi arcuit.* Nam Nessus moriens præceperat, ne in lucem daret hoc virus.

* Or.

Suprà: *Hoc nulla lux aspiciat, hoc tenebra tegant Tantum remota.*

736. *Sic languet omne virus & perdit comam.* Vetus, *comas.* sed neutrū placet, & vulnerum plura in extremo hoc colloquio vestigia.

739. *Et quidquid illa tabe contactum est, labat, Tumensque tacita sequitur, & quassat caput.* Quis *[illegible]* non videat? An ad Tellurem hæc aptè referas? numquam. nec illa sanè tacita sequi virus potuit & caput quassare.

Nugæ.

Nugæ. Tu ſcito plagam hîc eſſe, vel potiùs hiatum. Deeſt verſus aut alter, & hęc de Nutrice, opinor, dicuntur, quæ cum filio ſuperueniebat mœſto, mœſta. Itaque ἀσύνδετα eſt, vt ſolet ad ſequentia.

746. DE. *Neſcio quod animus grande præſagit malum.*

Poſt hunc verſum liber meus duos iſtos inſerit: * mss. Lug. *Regina triumphi templa Iunonis pete, Hæc tibi patent delubra præcluſa omnia.* Quos meæ fidei crede germaniſſimos eſſe, & ab Hyllo pronunciari facito, cum leui emendatione: *Regna, triumpha.* Iam, inquit, licet exſultes. viciſti. i, pete templa, ſacrifica, ſed Iunoni tantùm; cuius odijs gratum tu miniſterium & inſtrumentum. Simile infrà in Choro: *Solaque obductis foribus deorum Templa ſecura pateant nouercæ.* Sequens autem verſus, *Effare qui*: iterùm ſcilicet Deianiræ dandus.

776. *Euboica tellus vertice immenſo tumens*
Pulſatur omni parte. Phryxeum mare
Scindit Caphareus: ſeruit hoc Auſtro latus.
At quà niuoſi patitur Aquilonis minas
Euripus vndas flectit inſtabiles vagas.

Eubœæ deſcriptio eſt, haud ſcio an exactè vera. Ait Capharei promontorium ad Auſtrum eſſe. mallem ad ortũ dixiſſet, & Geographi mecum. Item, Euripum ad Aquilonem, ille autem certiſſimò ad Occaſum eſt. Quod legitur, *omni parte*: in veteri eſt, *omni latere*. inque eodem, *inſtabilis vagas*. & ſtatim proximo verſu, *Septemque curſus voluit*.

801. *Sic ille gemitu ſidera & pontum ferit.*
Et vaſta Calpe ſonuit, & voces Cyclas
Excepit omnis.

Scio, quod ad veritatem attinet, ἀνεῖσθαι τοῖς ποιηταῖς, & tollere ijs rem ſupra fidem licere: ſed tamen cum modo, & decoro. Quod autem hoc tam inſolens mendacium, Herculis gemitum è Græciâ producere ad extremam Calpen? Numquam ille ſcripſit, ſed quod liber ſuggerit, *Chalcis*. appoſitè. Nam in eo tractu ad Euripum opidum Chalcis eſt. hanc reſonuiſſe vult, & vicinas Cycladas, itemque Capharidas petras, quas mox addit. In Hiſpaniam quidem mente aut manu numquam ijt.

813. —— *dumque tremebundum manu*
Tenuit cadauer, Hac manu, inquit, te feram.
O fatal victus Herculem perimit Lycas.
Ecce alia clades, Hercules perimit Lycam.

Valdè placet ſcriptura vetus, diſtinctione adiuta, hæc: *Hac manu, inquit, hac ferar, O fata victus? Herculem perimit Lycas.*

819. —— *talis in cælum exſilit*
Harundo, Getica viſa dimitti manu,
Aut quam Cydon excuſſit: inferiùs tamen
Fugiente trunco corpus in Pontum cadit,
In ſaxa ceruix.

Lycam deſcribit violentâ & verè Herculeâ manu interfectum. Miſſum eum in altum vult eo impetu, quo ſagitta Getica ſolet aut Cretenſis. Sed in hanc ſententiam nimis quàm meliùs præit Vetus: *inferiùs tamen Et tela fugient. truncus in Pontum cadit.* Comparat cum teli emiſſione. tamen, inquit, minus dixi, & illa ipſa tela non ſic in altum ierint expreſſa.

837. *Et nota quærit litora.*

Liber, *Fluctiſona quærit.* quod verum.

842. *Deſtituit animus membra, nox oculos premit.*

DE. *Quid anime ceſſas? quid ſtupes factum ſcelus?*

Prior verſus Hyllo tribuitur, malè; tu Deianiræ, & ſcribe: DEI. *Deſtituit animus* continentet eum ſequenti. Nam illa ad hanc miſeriarum narrationem animo linquitur, mox ſeſe exſtimulat & armat in ſuam necem. Sed malim & altero verſu legi: *quid ſtupes? factum' ſt ſcelus.*

847. —— *tam leuis pœnas manus*
Tantas repoſcit?

Præter Deianiræ mentem iſta: quæ vult pœnam hanc leuem videri tanto admiſſo. Meliùs, *Leues pœnas manus Tantis repoſcit*: ſiue, *reponit*. Tantis, intellege criminibus.

855. —— *Perdidi erepto Hercule*
Et ipſa populos.

Ferre poſſem, niſi liber prælucerer ad ſubtilius dictum: *Perdidi ſola Herculem.* quod rectum, ſi tamen legis in ſequenti Hemiſtichio, *Et ipſe*: non, *ipſa*. Acutè ad augendum facinus ſuum dicit miſera: Ego Herculem perdidi, ille terrarum orbem. qui ſcilicet morte eius, præda iam feris & tyrannis.

857. —— *Coniugem Alcidæ necem*
Optare pudeat: hoc erit votum, manus
A me petatur. occupa ferrum ocyùs.
Cur? deme ferrũ. quidquid in mortem trahit,
Telum eſt abundè.

Hîc quoque argutiolæ pereunt, à me imò à libro ſubleuandæ. Ille ſcribit, *hæc erit voto manus.* optimè. Cur necem aliunde, inquit, petam? dabit hæc manus, & expleuerit votum. à me eam capiam. Scribe etiam, * *Cur deinde ferrum? quidquid*, &c. Cur autem ferrum peto? inquit. rupes, ſaxum, & quidquid mortem dare poteſt, mihi pro ferro. * On.

895. *Vinci Hercules non potuit, hinc cœpit mori.* Sanè acutior, quidquid reijciant, & Poëtâ nostro dignior lectio vetus,* *cùm potuit.* Dixerat nutrix, Viuit etiam ô Deianira tuus Hercules. Subijcit ista, At cùm inuicta illa virtus vinci potuit (quod veneno meo factũ: cui ille non resistit) potuit, imò cœpit iam mori. quasi velit, viuum illum vinci non posse: & hoc argumentum mortui aut certè morituri, quòd victus.

* mss Ald. Par. Lugd. Bas.

899. *Si te ipsa damnas, scelere te misera arguis.* Librum audi: *scelexis te miseram.*

906. *Lernæa flectens tela furibundâ manu.* Sagittas Herculeas intellegit, quas misit in natos, tinctas Lernææ peste. Huic rei non conuenit flectendi verbum. quod damnat Codex, & reponit, *figens.* Sanè figi & defigi sagittas in corporibus scimus.

912. *Fraudem placet punire.* Vetus, *Placet scelus punire.* & inuidiosis his verbis factũ suum semper exauget Deianira.

916. *Immensa pestis coniugis membra abstulit.* Potiùs, *Immersa.*

930. De. *Quicũque misero forte dissuadet mori,*
Crudelis ille est. interim pœna est mori.
Nvt. *Sed sæpè donũ in pluribus veniæ fuit,*
Defende saltem dexteram infelix tuam,
Fraudisque facinus esse, non nuptæ sciat.

Tenebras tibi has illumino, face distinctionum. Vide. *Crudelis ille est.* Nvt. *interim pœna est mori.* Dei. *Sed sæpè donum.* Nvt. *in pluribus veniæ fuit.* Extremo etiam versu lego cum libro, *sciat*: vt ad Herculem referas.

945. *Meamque fallax vnde decipiat sitim.* Vetus, *deludat sitim.*

950. —— *recipe me comitem tui*
Phasiaca coniux, peior hæc, peior tuâ
Vtráque dextra es, scelere seu mater nocens,
Seu dira soror est, adde me comitem tuis.

Litterula mihi dux ad veri latebras. nam veteri est, *tuo*, non *tuâ.* Totum locum lego & interpungo: *peior tuo vtroque dextra est scelere, seu* optimâ istâ mente: O Medea, cape me tibi comitem. nam & ego manus inquinaui: atque adeò turpius, quàm tu vtroque illo parricidio, vel cùm fratrem interfecisti, vel cùm natos.

974. *Virtúsne superest aliqua? Sarmatica & manus*
Intendere arcum tela missurum valet?
Non arma cessent, teque languenti manu
Non audit arcus, si potest telum dare
Animosa coniux, dexteram exspecto tuam.

Legi hæc scio: non intellegi, hoc quoque scio. Quæ hæc Sarmatica manus? cur Herculi adtributa? quiáne vsus eâ inter Sarmatas? somnia. Veteri est, *& armata manus.* Tu scribe, *armatæ*: & statim, *valent.* Eodem auctore corrige, *An arma cessant t.l.m. Non audit arcus?* Iam illa indubie sic legenda: *si potes letum dare Animose coniux.* Nam hoc clamat impos sui mulier: Tuâ manu ô marite mori iuuat, si vires tibi ad dandam mortem. Dexterâ meâ vti differo, dum tuam exspecto.

998. *Ita nulla peragas iussa, nec peragens mala*
Erres per orbem.

Hyllum alloquitur, & deprecatur ab eo labores ac miserias patris. Commodiùs ergo veteri, *nec frangens mala.*

1016. —— *sed quid hoc? tellus labat,*
Et aula tectis crepuit. excessit minax
Vnde iste cœtus?

Liber, *excussis minax.* placet, si pũcta sic mutes: *tectis crepuit excussis. minax Vnde iste cœtus?*

1026. *Peracta iam pars matris est, statuit mori,*
Nunc nostra superest, mortis auferre impetũ.
O misera pietas, si mori matrem vetas,
Patri es scelestus.

Meliùs fuerit, certè clarius; *Nunc nostra superest. mortis aufero impetum?* Hyllus enim animi inconstans hæc dicit, & quid ago? inquit. prohibeo matrem mori? in patrem pecco, quem illa interfecit; ideoque mori meruit.

1034. *Tangens Threiciam Chelym.* Vetus, *Pieriam.* probè.

1039. *Oblitusque sequi fugas*
Amisit liquor impetum.

Credo, *fugax.* Distinctiunculâ iuua.

1049. *Abrupit scopulos Athos*
Et iuxta Rhodope stetit.

Imò, *Rhodopen.* Nam sub ipsâ Rhodope cecinisse Orphea vult: ad quam scilicet Athos accesserit. Atque ita liber.

1063. *Manes commonitos adi.* Idem, *Manes cum tacitos.* nec aliter sententiam vllam feceris: *Adit* autem accipe quasi Adijt, vt suprà monui.

1125. *Quis tantum capiet * nefas* * Orte- fas? Fatum.
Fati? quis superis locus?

Adsentior libens meo Codici, *Fratrum* scribenti, non *Fati.* Hoc ait. quis trium fratrum, inter quos diuisus orbis. Vnus capiet omnia, cùm vnum erunt omnia? Scis de Ioue, Neptuno, Dite. quibus trinum imperium, trino elemento.

1134. —— *atrâ nube inhorrescat polus.*
Obsta nouerca, nunc pater cæcum chaos
Reddi decebat.

* mss.Pal. Scribo,* *nouercæ*. Precatur Hercules lucem & solem eripi, & nubium velum intendi, ne Iuno videat & triumphet in Hercule moriente.

1164. *Cùm penè trepidis excidit Titan equis.*
Bonum hoc, bonum: sed an germanum? Negat liber, qui præfert, *Cùm penè lassis*. Scribam, *lapsis*. metu videlicet visi Cerberi vult succidisse Solares equos.

1173. *Nullum malum prosternit: impendo malè.*
In nulla vitam facta.
Elegantiùs liber: *impendo, hei mihi, In nulla v.f.* Quam eamdem eiulationem repono versu isto.

1182. —— *cadere potuissem mihi*
Iunonis odio.
Lego inquam, *hei mihi*.

1191. *Adhuc ferebas eße te Alcidæ parem.*
Cùm nexum sententiæ considero, suadeor legere, *Adhuc fremebas*.

1201. *Vbique me mors fugit, vt leto inclito*
Fortis carerem.
Audio te, quisquis es, bone boni libri scriptor: *telo inclitæ Mortis carerem*.

1219. *Eheu quis intus scorpius, quis feruidâ*
Plagâ reuersus cancer infixus meas
Vrit medullas?
Quantò ille idem meliùs? *Heu qualis intus s.q. feruidâ Plagâ reuulsus*. Vult scilicet vi ablatum & dereptum è cælo in suam pestem.

1226. —— *abstulit costis iecur.*
Aliquoties iam antè Iecur nominatum. verissimè liber, *latus*. In costis ipsis, inquit, adesum, nec iam compâret latus.

1238. *Astris ab ipsis detulit Stymphalidas.*
Scriptum, *depulit*.

1246. —— *ô vires priùs*
In me sepultæ.
Verus, *vbi vires*. Distinguam, *vbi vires priùs In me? sepultæ.*

1261. *Quæcumque pestis sæua, quæcumque effera es,*
Palàm timeres.
In libro, *pestis siue*. concinno ex hoc reliqua, *siue quæcumq; es fera*. Ambigit an pestem hâc dicat, an feram aliquam intra se latentem.

1276. *Flentem, gementem, summe protector poli,*
Me terra vidit.
Rectum est, *proh rector*. Atque ita liber.

* mss.Bal. lactus 1286. *Fletum * virtus sæpè resoluit.*
Valdè fallor, aut ex reipsâ & sequenti imagine legendum: *resorbet*. Comprimit virtus lacrimas, & iam labentes tantum non deuorat & absorbet.

1303. *Giganta, crede, non minùs verum mihi*
Asserere potui: dum patrem verum puto,
Cælo peperci.
Reformo in alium & pulchriorem sententiæ habitũ ex Codice nostro, in quo *cælum*, pro *verum*. Optimè. Distinguo, *Giganta crede. non minùs cælum mihi Asserere potui.* Nempe Hercules doloris impotens Iouem inuocat vt se fulminet. Quidni? inquit. olim gigantibus fecisti: crede & me vnum ex illis. Viribus certè non inferior, potui & cælum perfringere: nisi pepercissem, ob te patrem. Hæc præalta & tumida: quis neget? sed nimirum eiusmodi complura in hac Tragœdiâ φυσήματα καὶ μολγοί.

1334. *Adhuc malis ferisque suppositus fores,*
Si me tulisses. vindicem vestrum malis
Excipite.
Scribe, *Ni me tulisses*. & statim, *Eripite*.

1347. —— *sed vmbræ simile nescio quid mei*
Agnosce mater.
Nec damnes scriptum, *vmbram & vile nescio quid*.

1363. —— *quæ plaga inferni poli*
Vetans flagranti currere in Zonâ diem?
Dici de polo potest nobis depresso & minùs sublimi, stultè. Assentiamur libro, *plaga ignifera poli*.

1384. —— *qui Thracios fluctus Athos*
Frangit, Tonantis fulmen excipiens Iouis.
Spurium hoc & spurcũ deputat liber, *Frangit, Iouisque fulmen excipiẽs minas*. si tamen iuues & corrigas, *Mimas*. qui mons inter eximios & sæpè huic nostro alijsque dictus.

1404. —— *ille nimius impulsus dolor.*
Vetus, *impussans dolor*. Credo, *impulsans*.

1429. *miseræque nato similis Alcmenæ nepos.*
Imò,* *fato similis*. quod & vetus editio habet: quam (ignoscite & tamen agnoscite Critici) millies deprauastis. * Ox.

1438. *Video nitentem regiam clari ætheris.*
Herculis alucinantis verba, & propinquâ morte, cælum somniantis. Sed vetus, *Video nitensam*. ex quo lego: *Videóne tersam.*

1443. —— *ora Phœbeus modò*
Afflabat axis, tam propè à letho fui.
In eodem suo delirio hæc enũciat, & eidem rei. Itaque optimè liber. *tam propè à cælo fui.* Hem, inquit. vbi ego nunc? iterùm in terris? paullò antè iuxta Phœbum.

1490. *Est clara, captas inter incultas, genus*
Regumque referens, Euryto virgo edita.
Profert hæc ad Hyllum Hercules, cui tradit suam Iolem Veneri est, * *incultum*, non *incultas*. Ex eo ego, *inclutum genus*. & *Regnumque* potiùs quàm *Regum*. * Ox.

1493. *Vi-*

1493. *Victor cruentus abstuli patrio à lare.*
Liber, *patriam lares.* benè.
1508. —— *parce iam lacrimis meis.*
Idem, *lacrimis, parens.* quod certè verum.
1510. *Quid tale Iuno peperit, æthereum gerens Sceptrum & Tonanti nupta?*
Illeipse, *Quid tale genuit, peperit.* omisso Iunonis nomine: quam hîc designari saltem videatur elegantius.
1532. *Quando, proh Titan, vbi, quóve summe Herculem in terris alium sequeris?*
Scriptura palàm melior, *vbi? quo sub axe?*
1559. *Æacumque inter geminosque Cretas Fata discernens. fieri tyranni Parcite ô dites, inhibete dextras.*
Etiam hîc: *Fata discernens, ferite tyrannos.* Ponit Herculem apud inferos quartum, iudicem futurum, & qui propriè, vt olim viuus puniat tyrannos.
1590. *Non duces sæuos miseranda tellus Habeat, nec vllâ dominetur aulâ. Qui* * *potest solum decus esse regni Semper intensum tenuisse ferrum.*
* Ms. patens
Versus alter nónne clarè labat? Erige, *Horreat, nullâ.* Nam Sapphici sunt, puri, puti. Lege etiam connexè, *aulâ Cui potest.* item, *impensum*, è libro, non *intensum.* Sensum hunc effice. Nusquam imperes, cui solum decus sceptri est, occupatum semper habuisse ferrum.
1596. ª *Ecquid hoc? mundus sonat.*
ª Ald. Lugd. En quid
ᵇ Ott.
Vetus, ᵇ *Heu, quid hoc?* Quem audi, & me scribentem, *tonat.* Mundus enim huic poëtæ (nec sine exemplo) ferè semper Cælum.
1624. *Chaonis quondam loquax Stat lata vasti quercus.*
Non nego. tota hæc descriptio exstructi rogi molesta, odiosa. quid facias? aut ne lege, aut corrige: *Stat vasta latè*, traiectu verborum.
1631. —— *tunc cadens lentâ morâ Duxit ruinam.*
Reperio in scripto, *cadens latam sui.*
1653. *Victure felix. has enim numquam irritas Mittes in hostes.*
Verba, quîs Hercules sagittas porrigit Philoctetæ. Ea in libro meliora: *Virtute felix iuuenis, has numquam.*
1712. * —— *est nostros manus Quæ tendat arcus.*
Scribe & σχωμματικῶς pronuncia, *en, nostros.*
1726. *Rogat ecce iam me genitor.*
Decorúmne Iupiter roget? Negat ratio, & liber qui habet, *Vocat.*
1733. *Tantum ingemiscit ignis ad durum iecur.*
Concinnius feceris, *ignis. ah durum iecur!*

1748. —— *cumque iam forti datum Leto satis pensauit, igniferas trabes Hinc inde traxit, nimia quas flamma occupat Totasque in ignem vertit.*
Scribe, *minima quas flamma.* Nam hoc vult longâ & affectatissimâ narratiunculâ, Herculem postquam probauit satis parem sé dolori & cuicumque ferendo letho, trabes rogi corripuisse & ad se traxisse, quæ minimum etiam vstæ: scilicet vt totus toto rogo iam pereretur.
1756. —— *sed quid hoc? mœstam intuor Sinu gerentem reliquias magni Herculis, Crinemque iactans squallidū Alcmene gemit.*
E veteri legas, *sed quid hanc mœstā intuor Sinu gerentem?* & *Cinerem*, non *Crinem.* Quod planè verum reor, si rescribas in fine, *gerit.*
1763. *Hic tumulus ille est. ecce vix totam Hercules Compleuit vrnam.*
Acue sententiam, & lege, *illi est.*
1821. *Hic pax cruento rege prostrato data est, Vbi enim negata?*
Illustriora hæc facio. *Vbi ei negata est.* sine interrogatione, & voculâ additā è libro. Sensus: Hîc Thraciæ vniuersæ pax est data, postquam Diomedi vni negata est: quem interemit.
1870. *Ille Tyrannus iussit Stygias Penetrare domos, populisque mandans Ponere ferrum.*
Chorus in laudem Herculis pronunciat. Scribo autem, * *tyrannos.* Deinde, * *populisque madens*: egregiâ & verâ correctione. Nam vulgatum illud versus abnuit, & structura dictionum. Mens est, Herculem Tyrannos misisse ad inferos, & tinctum eruore populorum ferrum iussisse deponere. * Ott. * Lugd.
1897. —— *Flete Alciden Quòd non stabulis vescitur infans.*
Ego tibi adfirmo scribendum, * *nascitur infans.* Flete, inquit, Herculem: cui debetis, quòd non nascuntur vobis pueri, futuri pabulum equis. * Ott.
1922. *Teque in primo limine Ditis Monstra morantur?*
Nihil hîc monstra valent. lege cum libro, * *Fata.* * Ms Pal.
1971. *Proinde luctus pone, quos gnato pater Genetrix inerti.*
Legam, *gnato paret.* Vetus autē *Meretrix* suggerit, pro *Genetrix*: nec video quî approbem.
1982. *Et numen, & te mundus æternus tenet.*
Mundus, id est, cælum. Tamen liber, *te numen æternum.* haud improbè. Sequenti versu velim,

velim, *Iô triumphe.* Et vſurpo libens, poſt longam cum vitijs in hac Fabulâ pugnam. quæ ipſa (vno verbo dicam, vitium: nec in vllo ſcripto manifeſtiùs φρύγμα & ὄχλος.

AD THYESTEN.

Quæ fabula bona, & in manibus eſt minùs maculoſa. Eò hîc ego breuior.

Verſ. 1. *Quis me furor nunc ſede ab infauſtâ extrahit?*

Tantali verba emergentis ab inferis, ſed cum occultâ labe. Téne Furor extrahit? nullus, ſed furia ipſa, Megæra. Aſſentiamur igitur meo libro,

Quis me inferorum ſede ab infauſtâ.

9. *Aut pœna Titij, ſemper accreſcens iecur Viſceribus atras paſcit effoſſis aues?*

Ille ipſe hîc hemiſtichio auctior: *Aut pœna Titij, qui ſpecu vaſto patens.* & ſubiungit deinde, *Semper accreſcens iecur,* Defectúſne eſt? an illa ab adtextu?

54. *Ornetur altum culmen, & lauro fores.*

Leue eſt: ſed nora fidi libri. qui præfert, *altum columen.* * Ald. Lug.

59. *Ecquando tollet ignibus iam ſubditis Spumante aheno? membra per partes eant.*

Meliùs diſtinxeris: *Spumante aheno membra?*

93. —— *Moneo, ne ſacrâ manus Violata cæde, néve ſunali malo Aſpergat aras.*

Imperandi formulâ ſcribe, *Violate:* itemque, *Aſpergite.*

105. —— *iam tuo mæſtæ pede Terræ grauantur.*

Elegantior lectio ſcripta: *tuum mæſtæ pedem.*

170. —— *ſtat miſer obuios Fluctus ore vocans.*

De Tantali inexſtinctâ ſiti. cui verbum aptiùs præfert codex, *ore petens.* Nam captat ſanè identidem, non ſolùm aduocat laticem.

228. *Aurata reges ſceptra Tantalici gerunt.*

Vetus, *Tantali: ego, Tantalei.*

237. *Pars nulla noſtri tuta ab inſidijs vacat.*

Idem, *Pars nulla generis tuta.*

300. *Malíſque feſſos grauibus, & faciles capi Preces mouebunt.*

Quem cur non & hîc audiã? *Prece cõmouebo.*

329. —— *multa turbatus ſolet Detegere vultus.* ——

Vetus: *multa ſed trepidus ſolet.* Vtrũuis rectũ.

387. *Rex eſt, qui metuit nihil.*

Ex manuſcripto & meo & Fabricij verſiculus addendus, *Rex eſt quiſque cupit nihil.* Cur autem eum deleant? plenitudo ſententiæ poſtulat; nec aliter verè hoc regnum conſtat, niſi duplicem affectum adimas, Spem & Metum.

441. *Pater poteſt regnare:* THY. *cum poſſim mori.*

Subobſcurum hoc reſponſi. legam, *potes regnare.* THY. *quin poſſum mori.* Nempe impellunt filij (heu, improuidi) Thyeſtem ſecundum: & ſpe inprimis regni. Ambigis pater? ecce, in propinquo ſceptrum. Reſpondet ille haud vanè timidus, ſed & mors fortaſſe in propinquo.

459. —— *non ventrem improbum Alimus tributo gentium: nullus mihi Vltra Getas metitur & Parthos ager.*

Hoc dictum de multitudine ſeruorum, ad verbũ è Senecæ prioris Epiſtolis ſumptum moneo. cuiuſmodi multa adnotare tibi poſſim in his fabulis, ſtudio quodam ab eo viro ſumpta. Verſu tertio, *metatur,* legit codex, & cum eo ego. *Metabat ſeſe circum loca,* in Poëta veteri legi.

463. —— *Nulla culminibus meis Impoſita nutat ſilua, nec fumant manu Succenſa multâ ſtagna.*

O ſuaues hîc interpretes! Stagna aiunt ſuccendi, vt fundus dulcior, dulciores reddat piſces. Tu ſcito de Balneis domeſticis & ambitioſo in eas apparatu Poëtam loqui. Non attigiſſem, niſi iuſſiſſet deus Riſus.

487. *Eatur, vnum genitor hoc hortamen eſt.*

TH. *Ego vos ſequor, non duco.* PL. *Reſpiciat deus.*

Quod *hortamen vnum*? quæ ſana hîc mens? Egregiam emendationem præit liber. *vnum genitor hoc teſtor tamen, Ego vos ſequor, non duco.* Continenter hæc Thyeſtes dicit euictus tandem ſuadelâ ſiue precibus liberorum, Age, inquit, eamus. tamen hoc patet vobis teſtor, ſequi me, non ducere.

524. —— *ornatus cape, Quales mei.*

Vetus, *Pares meis.*

578. *Scylla pulſatis reſonat cauernis, Ac mare * intortum timuere nautæ.* * Ott. in totum

Frigidum hoc, ſi attendis. Quid mirum ſi Scyllam iratam nautę timeant? vilius, quàm pro te, dictũ. Scriptus: *Ac mare in portu timuere nautæ.* Quod verũ fateberis, ſi rimaberis. Nam hoc ait: Cùm Scylla ſęuit & tempeſtas vbique atrox; nautæ vix in portu ſecuros ſe putant, illîc etiam timent. at cùm ſerenum redijt, non ſolùm naues, ſed & cymbæ perſultant & contemptim ludunt in illo ipſo freto. Sequentia vide. huc adigunt.

603. *An-*

603. *Anxius sceptrum tenet, & mauentes
Cuncta diuitias, metuitque casus
Mobiles rerum, dubiumque tempus.*
An rex diuitias timet? vouet, scio. Sed alienas fortasse. quia nihil tam sanctum, quod illæ non violent, tam firmum, quod non expugnent ὄλβω. Alij substituunt, *dynastas*: contra rsuum legem. Librum meum, si sapis, ap-oba: *diuinat metuitque casus.* Rex, inquit, semper in metu: & si præsentia bona, tamen diuinat & præsagit casus fallaces & summa imis miscentes.

639. *Non quæro quis, sed vter effare ocius.*
Labat versus. In scripto lêgi, *Non quæro quid sit, sed vtrum est effare.* nec hoc rectè. Caligi-nem in hac festinatione non dimoueo.

640. *In arce summâ Pelopis, vna est pars domus.*
Assentior magis veteri: *Pelopea pars est domus.* Nam Pelopeum, breui penultimâ, vt Dioneum Catullo.

649. *Arcana in imo regia secessu patet.*
Si arcana, quomodo patet? Liber, *iacet.*

693. *Contrectat, & componit, & ferro admouet;
Accendit ipse. nulla pars sacri perit.*
Non præteruolat me scripta lectio, *Attendit ipse*: & mirum ni vera. Vult eum attentè obseruasse, vt ritus) motus gestusque nouarum istarum hostiarum: volentes se darent ad securim, &c. Nam de igne accenso, haud æquè narrationi faciat. Tamen

740. *Pectore receptus ensis, in tergo* * *exijt.*
* Or. extitit.
Liber, *in tergo stetit.*

822. *Tenebrasque iubet surgere, nondum
Nocte peractâ.*
Minimè verò *peractâ*: sed vt libri veteres, * *paratâ.* Ecce enim Sol sese condens Noctem inducebat & surgere iubebat ante tempus, ideoque imparatam. Habes Thyestem: muginor nunc tibi
* Or. Ald. Lugd.

IN OEDIPVM.

Vers. 1. *Iam nocte pulsâ dubius effulsit dies.*
Haud damnes. tamen purius germaniusque censeam quod in libro, *Iam nocte Titan dubius expulsâ redit.* Sanè vocula *Dies*, parum amœnè mox repetitur.

4. *Iam cernet auidâ peste solatas domos.*
Idem habet, *Prospiciet auidâ.*

34. *Incolumis ergo, scilicet Phœbi reus.*
* Or.
Amplector scriptum *, *Incolumis adsto.*

42. —— *tenuis Ismenos fluit
Et tingit ipsâ nuda vix vndâ vada.*
Liber, *tingit inopi*, quis non præferat? Et statim, *nubilo pallet die*: non vt vulgò, *pallet nouo.*

61. *Properatque vt alium regerât in eumdem rogum.*
Idem, *vt alium repetat.* Hæc sanè sententia est. Patens à funere properat ad funus, & petit alium quem comburat.

93. —— *cruentos pestis infanda tuli Rictus.*
Idem, *vatis infandæ.* De Sphynge sermo.

95. *Cumque è superbâ rupe iam prædæ imminens
Aptaret ales verbera, & caudam mouens
Sæui leonis more, conciperet minas.*
Primo versu, nescio an *supernâ* meliùs. altero scribo, *Aptaret alas, verbera & caudæ mouens.* In libro quidem meo est, *caudæ.* Describit in Sphynge violentam famem & rabiem. Iam, inquit, alas explicabat ad me inuolandum, iam caudæ verberibus se stimulabat, solitum leoni.

101. *Nodosa sortis verba.*
Vides verum esse, *fortis.*

174. *Vaga per lucos simulacra virûm
Maiora viris.*
Malim, *Maiora veris.* Hæc opinio veterum, manias istas & mortuales imagines, semper apparêre supra verum humanumque statum. Nostra ad XI. Taciti vide.

186. *Multoque genas sanguine tingit.*
Conuenit cum notâ Thucydidæâ in Peste, qui ὀφθαλμῶν ἐρυθήματα appellat: sicut & Lucretius facit: —— *oculos suffusâ luce rubentes.* Tamen Codex noster, *tendit*, præfert haud malè: vt multo illic concursu sanguinis tendi velit & horrescere pellem.

244. Siquid video, Personarum discrimen mutandum, & hoc faciendum:
CR. *Queritur peremptum nemo, quem incolumem timet.*
OED. *Curam perempti maior excussit timor.*
CR. *Pium prohibuit vllus officium metus?*
OED. *Prohibent nefandi,* &c.

270. *Ita molle senium ducat, & summum diem
Securus alto degat in solio parens.*
Oedipi votum & iuratio est, Ita pater mihi, inquit, quietè moriatur in suo regno. Sed noune meliùs huic sententiæ liber? *alto reddat in solio.* censeo. Nam & veteres vulgati, *regnet*, non, *degat.*

280. *Vnde altus una deserit, cælum petens.*
Parnassum describit attollentem se & assurgentem. legit vetus, *altus arua deserit.* rectissimè.

334. *Pudet deos nescio quid. huc properè admoue.*
Liber, *propè admoue.*

338. —— *expauit diem
Trepidusque vultû obliquat & radios fugit.*
Proba,

Proba, ſed an ſincera? negat liber, qui ſuggerit: *vultum ſolis & radios.* Multa autem hîc & rara notabis ad Ritualia ſacrorum.

341. *Iuuenca ferro ſemet oppoſito induit.*

Vetus,* *impoſito.* De ſecuri non malè. Silius XVI. *Victimaque admotæ ſtabat ſubiecta ſecuri.* Vulgata tamen recta, de cultris quibus cadentem excipiebant & iugulabant.

* Ms.

373. *Quod hoc nefas? conceptus infauſtæ bouis.*

Liber, *innuptæ bouis.* Atque ita ſanè duplex monſtrum: quòd nec ſuo loco fœtus, quòd nec in vaccâ. Suprà Iuuencam appellauit: & ſolent tales eligi ad ſacra.

377. *Infecit arctas liuidus fibras cruor.*

Malo cum libro, *Infecit atras.*

382. *Vox eſt, nec vſquam territi fugiunt greges.*

Legebam, *mugiunt greges.* appoſitè. At liber ſuadet,* *reſonant*: quod magis approbem, quia mox Mugiendi vox iteratur.

* mss.

500. *Concinit tædas geminus Cupido.*

Ex ritu antiquo egregiè liber, *Concutit.* Scis in nuptiis faces præferri ſolere, & plerumque à pueris. Huc reſpiciens vult Bacchi & Ariadnes cœtui præluxiſſe Cupidinem vtrumque.

536 *—ſilua iam feßâ cadens*
Radice.

Scribe, *illa iam,* auctore libro. Nec enim de ſiluâ totâ loquitur, ſed diuiſim de arboribus. Hęc, inquit, ramos amiſit: iſtam iam radix non tenet, &c. Vide verſus ipſos. Quod ſemel monitum, ſemper fac. Quis enim tibi fructus aliàs ex breuiculis his Notis?

551. *—— ipſe funeſto integit*
Vates amictu corpus, & frondem quatit.

Quam frondem? Taxum, cupreſſum, aut ſimilem aliquem feralem ramum? Non abnuam. niſi quòd præualet apud me codicis ſcriptura, *frontem.* Nam frontem quatere mœſti aut irati ſolent: nec diſconuenit infero huic ſacrò.

620. *—atque ab omni diſſidet turbâ procul.*

Illuſtra, & ſcribe, *deſidet,* cum meo libro. Nempe vult Laium, qui inuitus & vi violentâ carminis protractus ad ſuperos, procul ſe remouiſſe ab aliis, & ſolum reſediſſe, ſeque occultantem.

634. *—prima qui ſæuæ necis*
Sceptra, & nefandos occupat matris thoros.

Præfero quod in meo eſt* *præmia qui*: ſiue quod in priſcâ editione,* *pretia.*

* Ort.
* Lugd.

682. *Certiſſima eſt regnare cupienti via,*
Laudare modica, & otium ac ſomnium ſequi.

Non hercules *ſequi,* non: ſed *loqui.* quod adſerit vetus. Nam ita eſt: qui regno occulti imminent, regnum & alta ſermone deteſtantur, vt re aſſequantur. Prudentiſſimus hiſtoricorum: *Simulatorem ſegnitiæ, dum temeritati locum reperiat.*

685. CR. *Per iúnne me tam longa defendit dies?*
OED. *Aditum nocendi perfido præſtat dies.*

Liber vtrobique ſufficit, *Fides,* pro *Dies.* Ego libens audio.

701. *—— Quiſquis in culpâ fuit*
Dimiſſus, odit omne quod dubium putat.

Tenebræ in hac ſententiâ: quas mirabor, ſi quis penetrabit. Ego diſpelli eas cenſeam, vocibus paullùm compoſitis, aut correctis. *Quiſquis in culpâ fuit Dimiſſus, odit. omne quod dubium, puta.* Sententia biceps. Primùm ait, Omnem qui accuſatus & dimiſſus, odiſſe eum apud quem, & ob quem, in periculo. Deinde vniuersè hoc Regibus præcipit. de quo ambigis, pro certo habe: & culpam ambiguam, puni vt veram. Vide adiuncta, videbis verum me vidiſſe.

771. *Cecidiſſe noſtri ſtipitis impulſu obuium.*

Liber, *ſtipitis pulſu*: fauente verſu.

795. *Grauem paterna regna diſcutiunt metum.*

Et hîc ille aptiùs:* *Omnem. p. r. diſcutient metum.*

* Ort. All. Lugd. Baſ. Par.

805. *Quod ſubditicij præmium gnati petit?*

Liber, *ſubditiui,* &, *petijt.* notâ lapſi temporis, vtrumque rectè.

889. *Lene, ſed modicum fluens*
Aura.

Concinnem ex veſtigiis ſcripti: *Lenis & modicè fluens.*

1007. *—— qualis attonita & furens*
Cadmæa mater, abſtulit nato caput,
Senſitve raptum traxit: afflictum alloqui
Cupit, pauetque.

Hæc verò inepta. Scilicet in furore illo ſenſim & leniter caput auulſum traxerit Agaue? aut hæc ad ſimilitudinem faciant, quam inſtituit Poëta? nihil. Liber meus: *Senſitve raptum dubitat.* Ex quo aptiſſimo apto: *Senſitque raptum. dubitat, afflictum alloqui Cupit, pauetque.* Qualis, inquit, Agaue cùm furens filio caput abſtulit, & mox facinus ſenſit, attonita ſtetit, probaret an damnaret facinus, ſileret an loqueretur: talis hîc Iocaſta.

1011. IO. *Cupiunt & horrent ora. nam quid te vocem?*

Alia in noſtro lectio: *Et hæret ore prima vox.*

quid te vocem? & quidem omissâ Iocastæ personâ. Ego valdè approbem, si tamen rescribas, *Sed heret.* itemque diffindas versum, & Iocastam inseras ante hæc verba, *Quid te vocem?*

1014. —— OE. *quis frui tenebris vetat?*

Quis reddit oculos? mater, an matris sonus?

Verum cense: *matris en, matris sonus.* atque ita liber. Adfirmarè hoc dicit indignans Oedipus. Quid iuuat eruisse oculos ne viderem matrem? ecce audio, & taminor ab illo sensu. Silet Oedipus: opem meâ poscit

HIPPOLYTVS.

Quæ tamen fabula, veteri meo libro PHAEDRA inscribitur: neque nullâ de causâ.

Vers. 13. *Vbi per glacies lenis Ilissus,*
Vbi Maeander super æquales
Labitur agros.

De Atticâ sermo. vbi igitur in eâ glacies, aut fluuij glaciati? ambigo. An non, *per glareas?* contractâ in bisillabam voce, ob versum. Vt velit Ilissum per scrupos & saxa volui, Mæandrum per æquabiles arenas. Videatur. nisi vitium tamen maius nonnullo •Mss. Pal. indicio librorum. Nam meo ecce, totus ille secundus versus abest: idque, cùm bis in eo (nescio quo casu) scriptus primus hic Actus. At editioni priscæ, abest totus primus. in quâ *Melanes* etiam est, non *Maeander*. Cogita. nam calidè hæc me scribere vides.

163. *Quid pœna præsens conscius noctis pauor?* Benè. Nam nocte plerumque inquietati scelerum memoriâ. Tamen meo est, *mentis pauor.* non minùs rectè.

237. NVT. *Resistet ille, seque tractandum dabit?*

Hæc cum sequentibus Nutrici tribuuntur. nolim. Ego Phædram ea dicere velim, sed affirmantem, non rogantem. At huic versui personam Nutricis dederim: NVT. *Tibi ponet odium.*

262. *Prô castitatis vindicem armemus manum.*

Nec hoc placet in Nutrice. Da Phædræ: & obiter corrige, *Pro castitate.* Moti enim illa præoptat, quàm pudorem violare. quod tamen impedit Nutrix, quæ mihi iam dicat, NVT. *Sic te senectus nostra.*

277. *Iste lasciuus puer, acrè nitens.*

Malim, *ac renidens.* Fallaci quodam risu, Cupido. Statim, *moderatur arcu:* ex veteri.

286. *Quæque ad occasus iacet ora seros.*

•Ms. Probè, nescio an verè. Liber arguit: *Quæque ad Hesperias iacet ora metas.* Nec moueor, quòd versus non ad Grammaticam legem. permutat enim interdum pedes hic Poëta: vt mox, *Si quæ Parrhasiæ glacialis vrsæ.* Ita enim liber.

305. *Perque fraternos, mala regna, fluctus.*

Vetus, *noua regna.* Ioui noua: cui regnum •Ms. Pal. cæli.

332. —— *quaque ætherio*
Candida mundo sidera currunt.

Idem, *quaque per ipsum Candida mundum.* Interpolarunt ij, quibus Mundum ἁπλῶς pro Cælo dici, nouum erat.

Altrix profare, quid feras? quonam in loco est?

Actus secundi hoc initium, sed planè παράλογον. Quid enim roget Phædra de successu alloquij, cùm vix digressa ab eâ nutrix? Sed nec sequentia ad hanc mentem. Liquet mihi transpositum versiculum, & infrà alibi inserendum: ac mirum ni illic, vbi Phædra ad aspectum Nutricis in hæc decorè erumpat: tum denique viso etiam Hippolyto, concidat. Suffici igitur censeam post versum 584. Vide.

368. *Nec se quieti reddit.*

Vetus, *Nunc se.* Dat quidem se quieti; sed •Mss. Alt. Pal. Lugd. illa non admittit.

403. NVT. *Depone questus, non leuat miseros dolor,*
Regina. sæuis ecquis est flammis modus?
Agreste placa virginis numen deæ.

Aufim hæc traiicere, sic: NVT. *Regina sæuis ecquis est flammis modus? Sepone questus: non leuat miseros dolor. Agreste placa virginis.* Res •Ms. Pal. Lugd. suadet.

444. *Mentem relaxa. motibus festis facem*
Attolle.

Liber, *noctibus festis.* quod valdè approbo, & scio hæc dici de nocturnis sacris Triuiæ. Propertius:

Cùm videt accensis deuotam currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ.

512. —— *siue fons largus citas*
Diffundit vndas.

Idem, *defundit.* aptiùs.

520. —— *si celer somnus premit*
Secura duro membra versantem thoro.

Idem, *certior somnus.* &c. *versantur thoro.*

531. —— *non vasto aggere*
Crebraque turre cinxerant vrbes lacus.

Lacus interpretantur Fossas quibus vrbes cinctæ. Cur librum non magis audiam, *latus*, scribentem? Vrbes enim sibi latus •Ms. cingunt & claudunt aggeribus murorum & turribus.

592. Cur

592. *Cur dulce munus reddita lucis fugis?*
Aude anime, tenta.

Personis hæc variari placeat: Hip. *Cur dulce m.r.l.fugis?* Phae. *Aude anime.*

605. *Vos testor omnes cælites hoc quod volo.*
Hip. *Animúsne cupiens aliquid effari nequit?*

Fallor, aut bonæ lectionis & sententiæ mihi liber auctor: • On. *Vos t.o.c. hoc quod volo Me nolle.* Hip. *animúsne cupiens aliquid effari nequit?* Phædra aperire amorem cupiens, vim eius primò aperit. Et dij mihi testes, inquit, cupere me quod non cupio, velle quod nolo. sed adigit sæuus & inuictus ille Deus. Nimiùm sanè hæc bona. Sed versus, inquies, spernit. Iam antè monui, inseri interdum dimidiatos istos versiculos, sententiâ poscente, nec sine grauiorum vatum exemplo. Quòd si concinnare tamen versus placet: deleam τὸ *aliquid.* & legam *cupidus,* pro *cupiens.*

619. *Muliebre non est, regna tutari patris.*

• ms. Germanum credo, * *tutari vrbium:* vt in libro.

621. *Ciues paterno fortis imperio rege:*
Sinu receptam supplicem ac seruam rege.

• mss. Lege è scripto, * *ac seruam tege.* Præiuit Regendi verbum: & iucundâ paranomasiâ Tegendi subdit. haud paullò aptiùs ad Phædræ mentem & votum.

658. *Et genitor in te toruus, & toruæ tamen*
Pars aliqua matris.

• Lugd. Credo veriùs, * *in te totus,* fide libri.

768. *Languescunt folio lilia pallido.*

Insertâ voculâ vetus, *vt lilia,* rectè.

783. *Lasciuæ nemorum multiuagæ deæ,*
Panes quas Dryadas montiuagi petunt.

Dic verum. hæc capis? non puto. Liber meus, *Panasque Driades montiuagos.* Emendo, *Panas quæ Dryades montiuagos.* Mens & ordo verborum: Te Hippolyte lasciuæ deæ petent ob tuam hanc formam: illæ ipsæ Dryades, quæ Panas & Satyros solitæ furtim petere.

823. *Deformis senij lumina transeat.*

Hoc sanè aptum &, puto, verum. Quid scriptura tamen vetus vult, *senij monstret imaginem?*

826. *In scelere quærit crine lacerato fidem.*

• ms. Emendant, * *Et scelere.* Meo fuit, *In scelera.* quod valdè probo. etsi deletum id, & repositum, *En secla!* quod ipsum haud spernam, detestandi & admirandi quâdam formâ.

852. *Et limine in ipso vasta lamentatio.*

• mss. Par. E veteri, *In limine ipso* * *mæsta.* optimè.

974. ——*hominum nimium*
Securus, ades non solicitus
Prodesse bonis, nocuisse malis?

Opinor scribendum, *Securus audis.* Cur tu ô magne deus, inquit, cùm cetera mundi cures & dirigas, culparis tamen & audis securus hominum? Nam vetus & solita hæc deblacteratio in Deum.

1022. *Latuere nube numen Epidauri dei.*

Hoc perplexum vetus euoluet, è quo scribe: *Latuere rupes numen.* Illæ rupes, inquit, quas Æsculapius insidet, latuêre præ alto hoc fluctu. Ab Euripide est, qui hac ipsâ in re: Ἐκρύφθη δ' Ἰσθμὸς, ἐ πέτρα Ἀσκληπιοῦ.

1045. *Longum rubenti spargitur succo latus.*

Veteri, *fucco.* ego, *suco.*

1063. * *Toruusq; currus ante trepidantes stetit.* • mss Et torua Del Rio Taurumq.

Quis *Toruus? Moles?* Nam id præcessit. Orbili, tuam fidem. Noster, *Toruaque:* ad Grammaticam, non ad versum. Lege, *Toruumque.*

1128. *Admota ætheriis culmina sedibus*
Duros excipiunt Notos.

Versum imple è libro: *Euros excipiunt, excipiunt Notos*

1176. *Animaq; memet pariter & scelere exuam.*

Liber, *Animaque me fredam pariter.* Quid hoc monstri? eruo, & scio scriptum fuisse, *Animaque Fædram pariter.* Sanè hæc sui compellatio haud paullò validior ad affectum.

1195. *Mucrone pectus impium iusto patet.*

Possit videri illi simile, *Esuriente leone ex ore exsculpere prædam.* & quæ talia. Tamen vereor vt verius sit, *iusto pete.*

1271. *En hæc suprema vota genitoris cape.*

Vetus, *Et hæc suprema* * *dona.* verè. • mss.

1275. *At vos per agros corporis partes vagas*
Acquirite.

Idem, *Inquirite.* Aut hoc verum, aut magis *Anquirite.* Excipit nunc

TROAS.

Vers. 28. *Testor deorum numen, aduersum mihi,*
Patriæq; cineres: teq; rectorē Phrygū,
Tuosq; manes, quodq; stetit ante Ilion.

Hecubæ hæc attestatio est, quæ compellat deos, Priamum, Hectorem. sed de isto, verba in mendo: quod elues è libro nostro, *Tuosque manes quo stetit stante Ilion.* Nam hoc illa & alij Hectori tribuerunt, Troiam in eo & eum eo vixisse. Bella hæc emendatio.

49. *Quod penitus actum, cùm recepisset libens,*
Ensis senili tinctus è iugulo redit.

Vana verba. Quid enim mirum, ensem san-

guineum extractum è vulnere? At contrà voluit. & meâ fide scribe, *Ensis senili intinctus.* quod interpretor, non tinctus. aut si displicet, voculam immisce. *senili haud tinctus.* Sententia quidem palàm & mens Hecubæ hæc fuit: Priamum, cùm Pyrrhi gladium animosè recepisset, tamen emisisse illum sanguine vix tinctum. Nónne decorè hoc de sene, qui frigidus & ἄναιμος? Nequid ambigas, ecce de eodem Priamo, idem Poëta in Agamemnone: *Vidi, vidi, senis in iugulo, telum Pyrrhi vix exiguo Sanguine tingi.*

56. *—— non tamen (superi) sat est,*
Dominum ecce Priami, nuribus & natis, legens
Sortitur vrna.

* MSS. Par. Bas. Liber meus, * *superis sat est:* quod verius, & simplicius. Sequentia à me sic concinno, *Donum ecce Priami è nuribus.*

87. *—— veste reuulsâ*
Substringe sinus.

* MSS. Ald. Par. Bas. Lugd. Idem, * *veste remissâ.*

161. *Felix quisquis bello moriens,*
Omnia secum consumpta videt.

Præfero scriptum, *consumpta tulit.* Aufert videlicet omnia secum, qui post se nihil linquit.

172. *——terra mugitu fremens,*
Concussa cæcos traxit ex imo sonos.

Quid? vt insonuerit aut vocem emiserit terra? nihil tale. Scribe cum libro, *sinus*, non *sonos.* Est hoc ipsum, quod mox dicit: *Tunc scissa tellus aperit immensos specus.*

203. *Triton ab alto cecinit Hymenæum choro.*

A quo alto choro canit Triton? Missis nugis, lege, *Tritonum ab alto cecinit Hymenæum chorus.* atque ita liber. Vult Tritones in mari, quia Achilles Thetidis filius, præcinuisse nuptiis eius & Polyxenæ.

228. *Thracios nutrit greges.*

Scriptus, *mittit greges.*

240. *Iacuit peremptus Hector ante oculos patris,*
Patruúsque Memnon.

* Ox. Lug. Quæ mala libido hæc substituendi, cùm in libris clarè esset, * *Patruúsque Memnon?* Certè idem Priamus Hectori pater, & Memnoni patruus, per fratrem Tithonum.

244. *Didicitque Achilles & dis natos mori.*

* MSS Par. Multò meliùs veriusque noster, * *& ded.* Nam parente saltem deâ genitus Memnon, vti & Achilles.

256. *Quò plura possis, plura patienter feras.*
Quid cæde dirâ nobilem clari ducis
Aspergis vmbram.

Hæc patum inter se nexa, si legendo continues. Personis diuidere malim: PYR. *Quò plura p. p. p. feras.* AGA. *Quid cæde d.*

266. *——Troia nos tumidos facit*
Nimiùm ac feroces.

Imò verò, *timidos.* Vterque affectus ab illâ; Ferocia quia vicerant, Timor quia tam potens illa victa: exemplum scilicet, nihil esse tes humanas.

279. *——affligi Phrygas*
Vincique volui: ruere, & æquari solo
Etiam arguissem.

Scribe, *arcuissem.*

397. *Arctoï Boreæ dissipat impetus.*

Germana vox in veteri, *disicit.*

476. *——sed mei fati immemor,*
Tam magna timeo vota.

Sententia postulat, *fati memor.* Reuocat se à tam magnis & felicibus votis Andromacha: & scio, inquit, aliud esse fatum Troiæ & Troum.

548. *——si tamen tecum exigas,*
Veniam dabis, quòd bella post annos decem
Totidemque menses, iam senex miles timet.

Quid ais Vlysse? Bellúmne illud ad Troiam decem annorum & decem mensium? exacta putatio: sed alibi nusquam lecta, imò falsa. Nimis iuuat hîc liber, *bella post hiemes decem, Totidemque messes.* Aureola correctio.

552. *——magnæ res Danaos mouet,*
Futurus Hector. libera nos hoc metu.

In meo, *libera Graios metu.*

596. *Immiti Vlyssi gaudium ac Danais dabo.*

Eodem, *Inuita Vlyssi.* benè.

605. *Vt luce caruit, inter extinctos iacet.*

Versiculi huius corruptio, prioribus omnibus fraudi est; quos non est capere, nisi hoc correcto. Benè autem iuuat meus liber: *Vt luce caret, vt inter.* Nam hic sermo & iuratio Andromaches. Ita, inquit, in patriâ moriar, ita terra meo Hectori leuis esto: vt Astyanax quem quæris, lucem non videt, vt est inter functos. Et verè iurabat. nam tecondebat eum sepulchrum.

699. *Misero datur, quodcumque fortunæ datur.*

Sententiam, vt sic dicam, exsensam reformo aptè: *Miseræ datur quodcumque fortunæ datur.* Verum, ait, illud beneficium est quod in miseros confertur: cùm das, sine spe recipiendi. Et sanè alia dona, non dona sed hami.

899. *Cùm dimicantes læta prospiceres viros.*

Enorme & nimium hoc est, vt Helena cum gaudio aspexerit pugnantes Paridem & Menelaum. Satis, si absque acri dolore. Itaque assentire meo libro scribenti, * *lenta.* * Ox.

924. Ig-

*Mss Ald. Bas Par. iratum.

924. *Ignosce Paridi, iudicem * irritum puta, Habitura caussa est.*

Fabricius primus, opinor, *Irritum* istud substituit. vanè. In sententiâ nihil vidit. Lux à codice: *iudicem iratum mea Habitura caussa est.* Dicit Helena: Tu licet Parim excuses. at mea caussa iudicem suum habet, & quidem iratum. quem? Menelaum, quem nempe læsi. In eius nunc ego arbitrio.

947. *Viden' animus ingens letus vt audierit necem?*

Magis ex lege versus, liber: *Vide vt animus ingens letus audierit.* Nam in secundâ sede, liberiorem interdum hunc nostrum video: magis strictum in quartâ.

1084. *Hunc pinus, illum laurus, hunc fagus tegit.*

Describit concursum illum vulgi, omnia, ad aspectum Astyanactei supplicij, occupantis. Sed huic menti magis faciet scriptura libri, *fagus gerit.* Vult alium in rupe stetisse, alium in pinu, lauru, fago.

1117. ——*silicis incussu caput Ruptum.*

Vetus, *silicis impulsu.*

1145. *Stupet omne vulgus, & ferè cuncti magis * Perituram adulant.*

* Ald. Leg. vt peritura laudant.

Hieronymus Alexander caput huius lectionis speciosæ, sed falsæ. Tu Georgi Fabrici, cur subscriptor? Nihil tibi ego detractum eo: sed profectò non laudatissima opera tua in hoc quidem Poëtâ. quem sæpiùs cura tibi innouandi fuit, quàm in veteri nitore conseruandi. Libri prisci, etiam meus, * *Perituram laudant.* quod versus spernit: sed *Peritura* lege, & rem habes. Per *γρώδην* adiunctam narrat & effert. Omne vulgus attonitum stetit in formâ Cassandræ: & eò magis, quòd insitus nobis mos laudandi peritura. Nihil verius. vel loca suppliciorum nostrorum adi. Itaque velut parenthesi quâdam hæc legenda.

* Ou.

1149. ——*omnium mentes tremunt, Miserentur ac mirantur.*

Suauius, quod in libro: *Mirantur ac miserantur.* Abeo

AD AGAMEMNONEM.

Vers. 15. *Vbi ille celeri corpus euinctus rota.*

Malim, *inuinctus.*

35. *Auo nepotem (prô nefas) patri virum, Natis nepotes miscui.*

* Ald. Leg.

Veteri, * *Auo parentem.* Quæ intemperies mutantium? Historia siue fabula ita depostulat. Nam Thyestes hæc enunciat, qui Ægistho pater idem & auus. Ille, quia genuit: iste, qui ex filiâ.

37. *Sed sera tandem respicit fessos malis Post fata demum sortis incestæ fides.*

Lege, *Post facta.* itemque, *incertæ:* hac mente. Oraculum hæc scelera eloeutum nobis, sed incredulis, donec fides incertæ dictioni ab euentis.

52. *An deceat hoc te respice; at matrem decet.*

Distinguo & scribo, *An deceat hoc te? * respice ad matrem: decet.* Ambigis, ô Ægisthe, inquit, an scelus te deceat? matrem cogita, & quomodo natus sis: decet. Scelere conceptus, quid edas nisi scelus?

* Ou. Leg.

84. *Quæque superbos vrit Erinnys, Tumidas semper comitata domos.*

Vetus, *Nimias semper.*

104. *Felix, mediæ quisquis turbæ Parte quietus.*

Ipsissime, *Sorte quietus.*

130. *Proin quid est? da tempus ac spatium tibi.*

Muto, *Proin quidquid est, da tempus.* sic, vt prima vox exaudiatur vnisillaba.

147. *Cui vltima est fortuna, quid dubium timet?*

Litterulâ mutatâ illustro, *dubiam.* Qui in extremâ sorte, media non timet. nihil euenire peius potest.

208. *Hunc fraude nunc conaris insanâ aggredi.*

Noster, *conaris & furto aggredi.* verè & eleganter. Furta enim, de fallaci quouis & insidianti facto, Latinis dicta.

235. *Tu nos pericli socios, tu Ledæ sata Comitare: tantùm sanguinem reddet tibi Ignauus iste ductor.*

Cæci hîc interpretes. nos distinctiunculâ expedimus: *Comitare tãtùm. sanguinem r. tibi.* Ait Ægisthus: At tu, ô Clytæmnestra, non ducem te discrimini præbe, sed sociam tantùm: faxo vt Agamemnon hîc tuus breuî nobis det cruorem. Altero abhinc versu scribito,

——*vultus languido obtutu stupet.*

254. *Effusa circum pellicum quanto venit Turba apparatu? sola sed longè eminet Tenetque regem famula veridici dei.*

Primum velim, *Affusa.* deinde est in libro, *turbâ sed longè emnet:* amoenè, nisi damnet versus. Scribas ex eodem, *Tenetque regnum.*

316. —— *tu quoque nostros Thebana manus comitare choros.*

Nónne magis *γνήσιον*, *Thebais hospes comitare?* Ita meus liber: & scio mutatum impetitis.

334. *——cùm Titanas*
Fulmine in ipso fregere dei.
Noster: *Fulmine victos videre dei.*

417. *Aurata primas prora signauit vias.*
Liber, *prora designat.*

468. *Cùm Luna subitò conditur, stellæ cadunt.*
Idem, *stellæ latent.* quod verius. & sequenti *Ort. Ald. versu,* *tollitur, cælum perit,* sine copulâ.

478. *Libycusque arenas auster, ac Syrtes agit.*
Idem, *ad Syrtes.* suo, & bono sensu.

504. *Sed trunca toto puppis Ionio natat.*
Ald. Lug. In nostro, *sed fracta toto.*

524. *Vehit ista Danaos classis & Troas simul.*
Eodem est, *& Troas vehit:* iteratione eiusdem verbi hîc oppositâ.

584. *——tandem horream*
Aliena inertis tela mitti dexterâ?
Meus habet, *tene horream.* Muto faciem orationis, & scribo: *tene horream? Aliena inertis tela mittis dexterâ.* Ad Palladem auertit Aiax. & Ego te, inquit, timeam? quæ nec tuum quidem telum in me torques. Nam Iouis hoc est fulmen.

573. *——sum tument terram rates, &*
Voluuntque maria: cedit in luctum furor.
*Ort. Liber: *Maluntque maria,* *cecidit in lucem furor.* Prius verum & clarum. alterius sententia hæc, Sub lucem demum desisse, vt solet, tempestatem.

621. *——restitit annis*
Troia, bis quinis,
Vnius noctis peritura fato.
Idem, *peritura furto.* quæ notio verbi suprà mihi notata.

625. *Fatale munus Danaûm traximus nostrâ*
Creduli dextrâ.
*Ort. Ald. Lugd. Euariat codex: *Danaumque fatale munus duximus nostrâ.*

671. *Non quæ tectis Bistonis ales*
Residens siluis, impia diri
Furta mariti garrula deflet.
Hirundinem intellegi clarum est sed eáne in siluis? imò domuum assidua cultrix. Benè igitur liber: *Residens summis:* & mox, *garrula narrat.*

685. *Tristis lacerat brachia tecum,*
Quæ turritæ turba parenti
Pectore rauco concita, buxum
Ferit, vt Phrygium lugeat Atym.
Scio dè Tibiâ hæc accipi posse, quæ Gallorum propria, & sæpè ex buxo. Tamen liber occultiorem ritum præit, dum scribit: *Pectora rauco concita buxo Ferit.* Fanatici enim isti in simulatô hoc luctu pectora sibi tundere soliti, pinu, aut buxo. Claudianus:
Cymbala ferre licet, pectusq; illidere pinu.
Lampridius in Commodo: *Isiacos verò pineis vsque ad perniciem pectus tundere cogebat.* Statius lib. x.
——quatit ille sacras in pectora pinus,
Sanguineosque rotat crines.

760. *Ardentque pallentes genæ.*
Veteri, *Turgentque.*

778. *Coniuxque pariter obuios illi tulit*
Gressus.
Placet magis scriptum: *Et Festa coniux obuios.* Vult eam læto habitu obuiàm isse marito.

817. *——candida Phœbe.*
Liber, *pallida.*

914. *Quos anime demes refugis? externos fugis?*
Domus tuenda est.
Electræ ad fratrem verba sunt, quem domo amolitur: haud paullò tamen meliùs concepta in nostro: *Quid anime demens refugis externos metus?*

937. *Et ista demum palma Pisæi Iouis*
Velamen eadem præstet.
Liber: *Et ista donum.* verissimè. Palmam significat sibi datam præmium ludis.

961. El. *Nobis? quis iste est alter Agamemnon*
tuus?
Idem, *Vobis?*

963. *Regina frangam.* El. *mitius interea mihi*
Tu vidua loquere, vir caret vitâ tuus.
*Liber hîc contractior, & nescit alterum totum versum. Sic ille continuat & legit: *Ort.
El. *Citiùs intereà mihi Edissere vbi sit gnatus.*
Sanè vulgata illa, quæsita & frigidula: vt multa in hoc Colloquio.

1006. *Vt parua fata Troicis tulerit malis*
Liber meliùs, *lueret malis.* Superest mihi vltimus labor

OCTAVIA.

Vers. 41. *En qui oræ Tanais primus imposuit iuge.*
Legebamus, *Tamesis.* Criticus diuinus, *Britannis.*

47. *——nec graues luctus valet*
Irâ coacta tegere crudelis viri.
Secreta refugit semper.
Distingue: *Irâ coacta tegere. crudelis viri Secreta refugit semper.* Id est, Auersa à viro, spernit & fugit eum eo esse sola: quod amant tamen nuptæ.

100. *Toleranda quamuis patiar: haud vnquam queant*
Nisi morte tristi nostra finiri mala.
Ineptè. Exaggerare mala sua vult Octauia: hic sermo attenuat. Scribo, *Toleranda quauis:*
hac

hac mente. Vis coërceri à me animum & linguam Nutrix: possim, si modò ea feram, quæ alius ferat. At nostra mala intoleranda,& quæ finiat sola illa omnium finis.

114. *Et morte gaudet auctor infandæ necis.*

Malim, *Et forte.* vt partem sortemque Britannici dicat abiisse ad parricidam.

134. *Emergere vndis, & fer auxilium tuæ.*

Credam purius (etsi quàm multa hîc impura?) *Emerge te vndis.*

149. —— *Criminis factus reus.*

Emendaui alibi, *ficti reus.* adiuuat nunc liber, in quo, * *facti.* • Ott.

207. *Aureus idem fulsit in imbri.*

De Ioue, qui liquidus ob Danaëm. Aptiùs ergo liber: * *fluxit.* • Ott.

248. *Vtinam suorum facinorum pœnas luat*
*Nero: * ipse diuo Domitio genitus patre,*
Orbis tyrannus.

• Ott. Insi- duo.

Bellè. laudatum scilicet ire vult Neronis patrem & stirpem? imò depressum. Atqui & Diuum Domitium facit, falsò. Liber meus, *Nero nisi duo.* Nos optimè: *Nero insititius, Domitio g. p.* Hoc ei obiicit. nec ex stirpe quidem Cæsareâ esse, sed fraude muliebri insititium, cùm verus ei pater Domitius.

269. ——*prodidit lapsam domum.*

Scribe cum libro, *perdidit.*

458. NE. *Despectus ensis faciat.* SE. *hoc absit nefas.*

Minatur Nero facturum se, vt scita sua & iussa non populi consensus firmet, sed ensis. Sed displicet adiuncta vox Ensi: & scribam, *Detectus ensis* siue *conspectus.* Nam in vrbe & togâ, gladij tecti ac conditi.

482. *Inuidia tristis victa consensu pio*
Cessit Senatus, Equitis accensus fauor,
Plebisque votum est, atque iudicium patrum.
Tu pacis auctor, generis humani arbiter.

Confusa hæc sic digeras licet:

——*consensu pio*
Cessit: Senatus, Equitis, accensus fauor:
Plebisque votis atque iudicio patrum
Tu pacis auctor.

Quod scripsi, *votis:* à libro est. in aliis nos adminiculati.

569. *Vix sustinere possit hos thalamos deus*
Videre, populi sancta nec pietas sinat.

• Mss Ald. Vat. Lugd. Bas. Lectionem veterem recipe: * *dolor videre populi, sancta nec.*

579. SE. *Negare durum est.* NE. *Principem cogi nefas.*

Imò, *Necare.* Id enim minatur Nero anteriore versu, ferro se expressurum, quod precibus nequiret. Statim * *Remittat ipse,* non *Permittat,* est in libro. • Ott.

657. *Socerum diri miseranda viri*
Potes hæc demens sperare memor?
Hos ad thalamos seruata diu
Victima tandem funesta cades?

Altero versu omnino legendum, *Potes, heu, demens:* & interrogatoriæ notæ delendæ. Quem tamen Socerum intellegit? Si rectum est, censeam Appium Silanum: qui pater L. Iunij Silani, desponsi Octauiæ. Et hic enim, & ille, interempti. Octauiæ igitur vaticinantur eundem exitum. Sed profectò nescio an eligam. *Socium diri.* hoc sensu. Sperare ô demens potes sociam te futuram Iunij Silani tui viri; & quidem mactandam (quod olim illi factum) ipso die nouarum nuptiarum.

682. *Affigat humo violenta manus*
Similes nimium vultus dominæ.

Scribo, *Affligat.*

722. *Diducta subitò patuit ingenti mihi*
Tellus hiatu lata, quò præceps toros
Cerno iugales.

Distinguo, *Tellus hiatu: lata quò præceps.* illuc delata præceps.

729. *Irrupit intra tecta tum trepidus mea*
Ensemque iugulo condidit sæuum Nero.

Malo, *trepidus meus.* de Nerone.

749. *Iugulo quòd ensem condidit Princeps tuus.*

Malo, *Princeps tuo.*

791. *Quæcumque claro marmore effigies stetit,*
Aut ara fulgens, ora Poppææ gerens.

Non negitem Aras etiam positas Poppææ: sed numquid illæ os eius gerebant, quod poëta addit? haud putem. Coniecturam nostram, credo, approbes: *Aut ære fulgens.* Quæcumque statua, inquit, aut è marmore illi facta, aut ex ære, corruit.

794. —— *membra per partes trahunt,*
Diducta laqueis.

Non *Diducta,* sed * *Deducta.* Nam is mos vt restem laqueosque statuis altioribus iniicerent & detraherent. Satyricus: • Ott.

——*descendunt statuæ, restemque sequuntur.*

Nota.

796. ——*verba conueniunt feris*
Immissa factis quæ timor recipit meus.
Sepire flammis Principis sedem parant.

Diffindere hæc non dubitem, & personam indere, sic:

Immissa factis. CHO. *quæ timor recipit meus.*
NVM. *Sepire flammis.*

Interloquitur ad hæc noua & inopinata Chorus. & quid timidus, inquit, audio?

808. *Læsi tristes dabitis pœnas*
Sanguine vestro.

Conuenientiùs scribas, *Leui tristes.* Olæui & malè prouidi Quirites, luetis & elueris sanguine vestro hæc facta.

850. *Abstrahere nostris coniugem caram thoris.* Liber, *coniugem tantam.* probo.

858. —— Pr. *esne qui fontem arguas?*
Ne. *Populi furor.* Pr. *Quis regere dementes valet?*
Ne. *Quis concitare potuit?* Pr. *haud quemquam reor.*
Ne. *Mulier, dedit,* &c.

Omnia hæc, quia subtiliora, confusa, corrupta. Primùm lege, *Qui concitare potuit.* Deinde: Pr. *Haudquaquam reor, Mulier.* hac sententiâ. Quid admisit Octauia? Populus ob eam insaniuit. Quis populum possit regere? illa ipsa, quæ concitare. At non puto in fœminam id cadere: cui animus quidem nocendi, non tamen vires. Lentè examina mi Raphelengi: probabis.

869. *Vel pœna quæ tam fera damnatam premit.* Etiam hîc hærebis, sine manu emendatrice. Nos putamus ad Neronem hæc referenda, sic:

Ner. *Vel pœna. quæ tam fera.*

Responsio, quæ pendet à Præfecti verbis vltimis. Dixerat ille, Timore fœminas frangi, pronas alioqui ad malum. Imò pœna eam premet potiùs, ait Nero: iusta, etsi fera.

892. —— *flentem, miseram*
Cernere possis.

Liber, * *possunt.* aptè ad priora. * Ms.

977. *Vrbe est nostrâ mitior Aulis,*
Et Maurorum Barbara tellus.

Scio Pœnos liberos Saturno immolasse, atque ita humanas hostias fecisse. Nec tamen id factum hîc tangitur. addit enim, *Hospitis illic cæde litatur.* At nusquam lectum de hospitibus in Mauritaniâ siue Africâ vulgò quidem immolatis. Fidenter rescribo, *Et Taurorum.* Ad Tauros Scythiæ populos, & in iis Dianæ inhospitam aram allusum; quæ tibi nota.

HABES, *mi Raphelengi, quæ inter legendum, vt fit, ad oras notaueram mei libri: sed notaueram mihi. Nam describere hæc aut digerere in alienum vsum, nec cogitaui vnquam ἐν ὀνείροις. Tu tamen impulisti & impetrasti. cui si hæc ad Editionem quam paras aliquid seruient (quod spero, imò confido:) scopum meum attigi, nec profectò -- ἄλλων βίοτον ἔκτυγα χερός. Vale. Scripsi Lugduni in Batauis. Nonis Octob.* CIↃ.IↃ.LXXXVII.

M. TVL-

M. TVLLII CICERONIS CONSOLATIO.

LIBER,

QVO DE FILIAE MORTE SEIPSVM CONSOLATVS EST.

NVNC PRIMVM REPERTVS, ET IN LVCEM EDITVS.

DE QVO

IVDICIVM IVSTI LIPSI SVBIVNCTVM.

AD LECTOREM.

Sit, quem quisque volet, magni Ciceronis imago:
Nec Cicero, viuo nec Cicerone fuit.
Quisquis at ille fuit, bellè declamat & aptè
De miseris hominum casibus atque malis.
Qualis & est Seneca, quæ Controuersia fertur:
Nomine quamq; pari Quintilianus habet.
Tu tamen hinc gratos, Lector bone, collige fructus,
Quid sit homo speculo dum docet ille suo.
Quid refert, vetus an noua sit medicina salubris,
Aeger ab hac medicâ dum releuetur ope?
Magna sed intereà debetur gratia vobis,
In lucem per quos iste libellus iit.
Faïe te Regis Procurator eute, Præses
Te Leo, teq; praes qui Gilo Consiliis.
Per vos tres liber hic redit in noua secla superstes:
Vestraq; fama per hunc vsque perennis erit.

Io. Auratus Poëta Regius.

M.TVL-

M. TVLLII CICERONIS CONSOLATIO.

QVANQVAM recentibus morbis medicinam adhibere verant sapientes, nihilque aduersi hominibus accidere solet in vitâ, quod aut improuisum, aut inexpectatum videatur, conemur tamen, si quâ ratione possumus, mederi nosmetipsis, & domesticæ subuenire calamitati. Si enim quoties vsuuenit, consuluimus ceteris, cur non aliquando nobis ipsis? &, si mala, quæ nec vitari, nec auerti humanis viribus possunt, pertulimus toleranter, cur non ea, si possumus, ratione leuiora faciamus? præsertim cùm ad ægritudines, & molestias depellendas eo actiùs incumbere homines debeant, quò melius est, sine curâ viuere, quàm curis & angoribus oppressum, ac circumuentum, humanam conditionem satis per se miseram, aliis etiam incommodis efficere miseriorem. quid porrò præstantius, quid vtilius est, quàm cùm corpore valeas, curare, vt etiam animo valere possis? siquidem corpus animi gubernaculo, animus autem ministerio corporis indiget. at neque animus æger benè gubernabit, nec affectum corpus animi rectè parebit imperio. Quamobrem prudenter à doctis & sapientibus viris & cogitatum, & factum est, qui de luctu minuendo ante nos scripserunt, quorum extant satis multa, sanè sapienter litteris mandata, in primisque à Theophrasto, Xenocrate, & Crantore, quorum libros cùm sæpè animi causâ sumpserimus in manus, admirati eorum saluberrimis præceptis refertam & conditam eloquentiam, tum proximè legimus necessario: casus enim ereptæ nobis filiæ, quam in oculis ferebamus, eximiis & virtutis & prudentiæ laudibus præstantem, ita nos vel perculit, vel afflixit, vt ab iis opem ad leniendum & mitigandum dolorem petere coacti simus, quorum maximè doctrinâ atque auctoritate antea mouebamur. Itaque multa, quæ ab illis vel acutè cogitata, vel elegãter enunciata sunt, ad dolorem nostrum abstergendum colligemus, vt, si minùs ceteros in tanto mœrore delectare poterimus, quod aliàs & dicendo, & scribendo efficere conati sumus, & fortasse interdum præstitimus, saltem nobis ipsis medeamur. Sed nos etiam in hoc fortiores erimus, quàm ceteri: quibus difficile non fuit, cùm doloris expertes ipsi essent, alios consolari, & à mœrore abducere: nos autem dolore afflicti, consolationem à nobis petentes, nosmetipsos in dolore vincemus, ac naturæ quamdam quasi vim afferemus. quæ vtinam tanti sit, vt ceteros quoque in pari fortunâ doceat aduersos casus patienter ferre: qui quò sæpiùs contingunt, eò propiores hominibus putandi sunt, quasique in ipsâ humanâ naturâ innati atque insiti, ideoque leuiùs ferendi. qui enim hominem se esse agnoscit, hominisque nomen sibi vindicat, cur ea, quæ hominis maximè propria sunt, recusate, ac reiicere audeat? quod simul vt fecisset, & imprudens, & iniustus meritò haberetur, atque hic locus à Theophrasto egregiè tractatus, & perpolitus est: itemque à Xenocrate, quorum vterque eos, qui communes casus recusant, imprudentiæ, atque iniustitiæ condemnat, alter etiam diis ipsis aduersos non dubitat appellare, quod etiam grauius crimen est, ac vix in homine tolerabile. qui, cùm omnia Diis immortalibus accepta referre debeat, quorum ope viuit, intelligit, agit, si eorum voluntati repugnet, cum Diis, gigantum more, bellare videbitur. hæc autem peritè, vt dixi, à multis tractata sunt: sed ego Crantorem sequor, cuius legi breuem illum quidem, sed verè aureum, &, vt Panætio placuit, ad verbum ediscendum de luctu librum, quo acutè vniuersam doloris medicinam complexus est, sed humanæ naturæ incommoda ita diligenter & accuratè expressit, vt quasi luendorum scelerum causâ nasci homines, & in hanc lucem ingredi, possis agnoscere. Fac enim nasci hominem,

nem, & in lucem edi. continuò senties, non rerum humanarum dominum, & gubernatorem exortum, sed verius miseriarum seruum, atque incommodorum. nam infantiam & pueritiam vagitus, lacrymæ, imbecillitas, nullus nec rationis, nec corporis vsus, dolores, molestiæque quampluri mæ amplectuntur. Adolescentiam ardor quidam excipit ætatis, nec prudentiæ, nec iudicij compos, rerum vtilium, ac laudabilium contemptio, voluptatis, & sæpè turpitudinis appetitio, veri boni ignoratio, in pares ferocia, in superiores superbia, in infimos arrogantia. ex his conuentiones, rixæ, contumeliæ, assiduus denique molestiarum concursus exiltit: ex rebus honestis contemptis infelicitas, & infamia, ex turpibus curiosè arreptis, & conquisitis luctus, m[illegible]bi, perpetuum denique sui ipsius odium, ex cognitâ rerum turpium mercede conflatum. Adde insanas pecuniarum largitiones, nullam futuri temporis curam, nô inopiæ, non liberorum, non vxoris, non posterorum, non familiæ. quæ siquis ætatis potiùs vitia, quàm naturæ miserias, velit appellare, quamquam nominis quæstionem inducat, non tamen ipsas ab homine miserias, atq; incommoda remouebit. Nec verò audiendus erit, qui hæc ab humanæ naturæ miseriis separāda putet, quòd non in naturâ insita sint, sed vnius vel aliquorum hominum errores videantur, totius autem naturæ illa esse affirmet, quæ à nullo prorsus homine seiungi possint. quasi verò humanum non sit irasci, quod multi non irascantur, aut non humanum loqui, & societatem coire, quòd multi repetiantur, qui nihil difficilius faciant, quàm cum hominibus congredi, aut sermonem cum aliquo conferre. verè autem humanæ miseriæ sunt, quòd & si non omnes in vno, certè omnes in omnibus, & aliqua in multis, & multæ sæpè in vno agnoscuntur. Iam, constantis ætatis quot quantæque miseriæ sint, non difficile est intelligere, at difficillimum enumerare. hæc enim ex omnibus hominis ætatibus in perturbationes animi, in pericula capitis, famæ, fortunarum vna maximè incurrit. sicut enim ceterarum omnium ætatum, ad res negotiaque tum priuata, tum publica peragenda aptissima est, maximeque idonea, ita etiam vna præ ceteris omnibus, difficultatum, miseriarumque omnium, quæ ex publicâ priuataque administratione oriuntur, particeps, & socia est. hæc priuata amicorum negotia procurat, hæc publica sustinet munera, hæc gloriam, & commodum ex rebus feliciter euenientibus, hæc ærumnas, & molestias ex aduersis experitur, huic bonorum ciuium propugnatio, huic malorum accusatio proposita est, huic inuidia, & æmulatio à bonis imminent, à malis pericula & insidiæ intenduntur: ætas numquam sibiipsi non infesta, numquam pacata, semper laboriosa, semper anxia, & sollicita. quæ si non aliquos interdum vel vtilitatis, vel voluptatis fructus ex assiduo labore perciperet, seipsam profectò regere, ac tueri non posset. Sed miseriarum numerus multo maior est, magnitudo autem tanta, vt neminem à publicis procurationibus non auertere, ac deterrere possit. Illustre præbuit exemplum vniuersæ ciuitati calamitas nostra, quam ex partâ ciuium salute, ex defensis aris, ac focis, ex proditoribus à Reipublicæ ac Populi Romani ceruicibus depulsis contraximus. Sed nostra fuerit ærumna. ciuibus contigerit salus & quies, quam etiam vitâ ipsâ profundendâ, si opus fuisset, libentissimè redemissemus. Nihil necesse est mihi de meipso prædicare: sed tamen verissimè affirmare possum, eos demum annos me verè vixisse, quos in præclaro aliquo patriæ vel commodo, vel ornamento consumpsi. ac si longiùs mihi vitam producere liceret, non me alia caussa ad diutiùs viuendum, quàm publicæ vtilitatis studium curaque adduceret: quæ vna cogitatio in homine gloriosa, & laudabilis est maximè. Nunc quæ extrema de ætatibus superest, quid ego de senectutis incommodis, ac miseriis loquar? quas plurimas esse, & grauissimas, & nomen ipsum, languoris calamitatisque plenissimum, indicat, & adspectus ipse senum hominum patefacit. quid est enim aliud senem videre trementem, incuruum, canum, imbecillum, infirmum, quàm cernere morientem viuum, aut viuentem mortuum? Ac, si nonnullis visum est, magnam esse senilis ætatis consolationem, prudētiam, vsu rerum quæsitam, quæ illius ætatis propria est, eosdem illos fateri oportet, ex eo ipso fonte manare etiam ad senes non minimum doloris, atque molestiæ. qui enim se prudentem, rerumque agendarum peritum agnoscit, cur non doleat, quæ optimè intelligit, præ ætatis vitio optimè etiam perficere non posse, &, si patriam diligit, cur non angatur, quòd, quam consilio iuuat, operâ etiam iuuare non

non possit? eoque maior prudentium dolor est, quòd optimorum consiliorum fructum nullâ aliâ ratione percipi posse, quàm si optimè ad exitum perducantur, intelligunt. quod, nisi vir optimus patriæque amantissimus ad agendum accedat, prorsus inania sint futura.

De ætatibus satis mihi videor dixisse. quid iam de generibus hominum loquar, aut numquid principes viros, & medios, & infimos æquè miseros esse negare possum? Reges ipsi quàm miseri sint, quantoque opere sollicitudini, timori, atque insidiis propositi, satis ostendit Dionysius, cùm imminente capiti gladio Damoclem fortunæ suæ felicitatem voluit experiri. nec mirum, cùm iis bellorum calamitates, agrorum vastationes, populorum cędes, vrbium exitia immineant. quæ cùm eueniunt, qui victoriâ potitur, aliquid & ad gloriam, & ad imperium semper acquirit, sed tanta prætereà rerum amissio, tantusque sumptus consequitur, vt magni constet victoria, ac plerumque præstiterit, numquam arma sumpsisse. sin profligatio exercitus, aut clades aliqua contingit, nihil eo statu miserius ne cogitari quidem potest, siquidem captiuitati, inopiæ, luctui, contemptui coniunctus est. Sed fac Regem esse à bellorum impetu, & à castrorum puluere remotum: sua pacatè possidentem, nullâ hostium incursione vexatum. num iccireò tutior, & à miseriis securior? quin immò, vt otium humana natura non fert, ipse sibi molestiam, ac sollicitudinem exhibebit. nam aut de augendis vectigalibus, aut de producendis finibus, deque vrbibus ad imperium acquirendis, aut de iungēdis cum potentioribus propinquitatibus, atque amicitiis cogitabit. quæ qui animo agitat, nec à molestiâ liber est, nec alios securos, ac quietos esse finit. De Auaritiâ verò, maximâ animorum peste, nolim hoc loco pluribus disputare: quæ in deside, vel otiosâ mente quàm maximè exoritur. eaque erectiores animos, & altiores dignitatis gradus maximè sollicitat.

Huic generi infimum hominum genus opponitur: quod, vt nomine abiectissimum, sic te quoque omnibus calamitatibus, atque angoribus est propositum. Huic inopia, fames, contumelia, iniuriæ, tributorum solutio, militiæ incommoda, misera denique omnia perferenda sunt: eoque miserius est, quòd ceteris omnibus, cùm aduersa omnia premuntur, permulta tamen suppetunt, è quibus consolationem, dolorisque leuationem petunt. at infimam plebem natura ipsa fatali quadam necessitate tam abiecto, tamque imo loco collocauit, vt omnibus ærumnis subiecta, nullâ propemodum ratione erigi, aut subleuari possit. Ne mediocris quidem hominum conditio miseriarum expers esse cognoscitur. nam inter summum, & infimum interiecta, alteri paret, alterum patitur. cui si imperare posset, certè longius à miseriâ distaret. Sed quia neque dignitate præstat, nec summos viribus adæquat, suo statu contenta esse cogitur. Itaque multis in ciuitate perfungitur incommodis, non illis quidem parum Reipublicæ fructuosis, aut valdè ad ferendum grauibus, atque asperis, sed quæ tamen animum sollicitent, & humanas miserias augeant. Hæc longiori oratione persequi, non est præsentis instituti, ante oculos omnia sunt, & nobis præcipuè re ipsâ perspectâ & cognitâ. Nec verò alia est fæminarum conditio. aut enim iisdem, aut parum certè diuersis & molestiis, & angoribus vexantur. nam & iisdem morbis, quibus viri animi perturbationibus mentisque erroribus obiiciuntur. eoque miserior illarum status est, quo mollior natura & ad propulsanda incommoda, calamitatesque perferendas infirmior. easdem, quas viri, ex parentum, fratrum, sororum, affinium interitu molestias, & dolores hauriunt: maritos sæpè fatuos, parum de re domesticâ sollicitos, pecuniam profundentes nanciscuntur. ex quo paupertas, & luctus, quibus malis eo premuntur grauiùs, quòd non, vt homines, indagare possunt, quâ maximè ratione medeantur incommodis, rebusque suis consulant.

Quantum Tullia mea ex patris exilio doloris, quantum ex maritorum ærumnis, & difficultatibus luctus, molestiæque percepit? & quamuis optanda etiam minimè pauca in vitâ viderit: malorum tamen paucorum sensus, vel doctissimis hominibus iudicantibus, ita acerbus est, vt bonis vel plurimis, & maximis æquetur, interdum etiam præferatur. Permulta præterea in hoc genere sunt, quæ reticere præstat, quàm edere. sed magna certè, vel hoc vno nomine, fæminarum miseria est, quòd quamdiu viuunt, parere semper coguntur. aut enim innuptæ parentibus, & affinibus, aut nuptæ maritis parent, & seruiunt. sic, quò minùs liberæ,

liberæ,eò magis miseræ, nec vnquam liberæ,nisi è vita profectæ. ergo mortuæ beatæ censendæ erunt. nec sanè video,quid aptius dici possit. Sed, vt ad nos ipsos redeamus; cui vxor cõtigit, is, præter communes omnium calamitates præcipuo etiam miseriæ genere premitur, quod non solùm suis, sed etiam domesticis vxoris,& familiæ molestijs,curisque vexatur.neque enim ab eâ, qui cum arctissimo matrimonij vinculo conglutinatus est, aut mente aut cogitatione seiunctus esse potest. Itaque tot vexatus calamitatibus, tantisq; miserijs circumclusus hominis animus, quid egregium, aut eximium suscipere,aut cogitare potest? mirum,ni sese abijciat, ac veluti desperatione perculsus humi iaceat. Redeo igitur ad illud,quod initio dixi,neminem esse,qui spiritum ducat, non miserum, neminem verè felicem.parumque sapiunt ij,qui hominem luendorum scelerũ caussâ natum, felicem, aut beatum audent nominare.nostra enim, quæ dicitur vita, mors est, nec vnquam viuit animus,nisi cõpage solutus corporis, liber æternitate potiatur.itaque mortem in beneficij loco tributam à Dijs immortalibus,ijs,quos maximè dilexerunt, traditum est: vt,cùm, Herodoto auctore, Argia sacerdos,quod optimum filijs esset,à Deâ precata,eos reperit mortuos. mortem autem, tamquam optimã, illis esse concessam, etedamus sanè Apollini Delphico, qui exoratus à Trophonio, & Agamede,à quibus tẽplum magnificè Apollini exædificatũ Delphis erat, vt, quod esset optimum homini, tribueret, post diem tertium exanimes sunt inuenti. quo munere iudicauit Deus, & Deus is, cui diuinationis partes à reliquis Dijs sunt relictæ,mortem homini omnium rerum esse optimam.itaque excutiatur iam, & euellatur funditus falsa illa multorum opinio,malam esse mortẽ:quandoquidem, vel Deorum iudicio, non modò mala non est,sed omnium rerum optima,& omnium munerum, quæ humano generi dari possunt,præstantissima. præclarè.nam & miseriarum omnium quas viuentes perferimus, finis est in morte, & vitatio futurarum, in quas progredientes in vitâ incurrunt. docemur enim exemplis è propagatione vitæ per multos optimos, & fortissimos ciues incredibiles hausisse calamitates. immerentes dixerit aliquis:ergo non sunt in miserijs ponendæ. nihil enim miserũ, quod non culpâ contractum. de hoc aliàs viderimus: sed calamitates certè fuerunt: quarum etiam vnica cogitatio,quæ prætereuolat,& effugit, non modò sensus,qui corpori firmiùs inhæret, acerbitatis habet plurimum. ex quo verè colligi potest, sapienter fecisse Thraces,qui, si Herodoto credimus, nascentibus liberis lugere, morientibus lætari solebant. exitum videlicet vitę,vt miseriarum finem, & quietis portum, probabant: vitæ initium, vt ingressum ad molestias & dolores inuiti videbant. Si ergo nascimur miseri, morimur beati: quis in hanc lucem edi velit, vt miseriis opprimatur? quis non potiùs mori, vt beatam vitam acquirat? &, si hoc nobismetipsis, vt optimum, vellemus: cur liberis, & affinibus, diuersam? an melius nobis, quàm iis, quos summè diligimus, esse velimus, aut potiùs beatè nobis, miserè ipsis & infeliciter? hoc certè nullo modo. quamobrem amanda mors semper omnibus, carissimis etiam optanda. Ac, si quibus mori præstat,quàm viuere, iis præcipuè, quos & acta cum virtute vita claros effecit,& mors, satis diuturnâ vitâ perfunctos,molestiâ afficere non potest. Nasci verò non intelligo, quibus expediat. nam in ærumnas miseriasq; ingredientes quid gratum, quid hilare aspicimus? quâ re potiùs non offendimur? quod primus ille nascentium infantium vagitus,& eiulatus satis declarat,tributus enim est ab optimâ parente naturâ, quæ nihil inane solet efferre,ac potiùs iis rebus quas efficit,admiranda semper edit vel pietatis, vel iustitiæ, vel prudentiæ documenta. Ex quo intelligi licet,non nasci longè optimum esse, nec in hos scopulos incidere vitæ.proximum autem,si natus sis, quamprimùm mori, & tamquam ex incendio effugere fortunæ. Sileni quæ fertur fabula,si grauioribus ludicra interdum admiscere liceat, idem certè confirmat. qui captus à Midâ, missionem doctrinâ redemit.docuit autem Regem,numquam nasci optimum esse,sed celeritatem mortis proximè accedere. idemque Euripidis testimonio, poëtæ sapientissimi,comprobatur. Sed Crantor noster patri, filij mortem ægerrimè ferenti, responsum ait datum esse in Psychomantio,filio suo benè beateque esse, vtiliusque futurum fuisse, si etiam patet pari ratione satis concessisset. Quamobrem, si dolorum finem mors affert, si securioris & melioris initium vitæ: si futura mala auertit: si medetur præsentibus: si nos ex plurimis vel morborum, vel molestiarum,

vel acerbitatum periculis educit, cur eam tantopere accuſare, aut dolorem ex eâ deriuare velimus, ex quâ potiùs conſolationem, ac lætitiam haurire ſas eſſet? Niſi ſi, quòd mortem ſubſequitur, nos ſortaſſe ſollicitos habet. de quo libet pauca dicere, ne hic vnus ad moleſtiam, doloremque alendum angulus relinquatur. qui profectò inſipientibus obiiciendus non eſt, nec in tanto argumentorum aceruo, quibus mortem ipſam nobis obſtringere conamur, committendum, vt hoc vno nomine minus nobis debere videatur. & quamquam hæc futuri poſt mortem temporis cura hominis propria non ſit, ſed Diis immortalibus potiùs relinquenda, quorum nos vel liberalitati, vel ſapientiæ permittere, ſas piumque eſſet: qui enim naſcentium curam ſuſcipiunt, qui viuentes protegunt, alunt, tuentur, fouent, cur morientes deſerant? tamẽ aliquid etiam modeſtè de iis exquirere, non eſt inutile. Neceſſe eſt autem, ſit alterum de duobus, vt aut ſenſus penitus omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. quòd ſi morte ſenſus extinguitur, obituſque noſter ei ſomno ſimilis eſt, qui nonnumquam etiam, ſine viſis ſomniorum, placatiſſimam quietem affert, quid lucri eſt emori? aut quod omnium tempus reperiri poteſt, quod ei tempori anteponatur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis ætatis? Sin migrationem malimus eſſe mortem in eas oras, quas è vitâ profecti incolunt; quid optabilius, quàm ad eos proficiſci, quos mortuos viuens dilexeris, & cum iis perpetuâ vitâ perfrui, qui, vt nos in laude viueremus, & libenter moreremur, ſuis & præceptis, & exemplis tantopere laborarunt? mihi certè nihil videtur euenire poſſe gratius, quàm, ſi mors aditum ad alia loca pateſaciat, ad eos venire, & cum iis eſſe, quos & maximè dilexi, & numquam non diligere ac laudare poſſum. Ad meos autem & affines, & amicos vt peruenero, quantopere lætabor? quæ iucundior collocutio, qui ſuauior vel congreſſus, vel complexus? O vitam verè vitalem, vt ait Ennius, omnibus bonis, ac gaudiis circumfluentem: ſed beatam etiam mortem, quæ ad beatiſſimam vitam aditum aperiat. Me quidem, etſi dolore vehementer perculſum & afflictum, his tamen monitis, & præceptis non mediocriter alleuari ſentio; itaque neminem puto fore, quem non rationes, à nobis tam ſtudioſe è ſapientum libris collectæ, iuuent ac delectent. eoque magis, quò leuiores erunt aliorum dolores, quà[illegible]te, quo nos tantopere vexati ſumus. nam ſi amor, ſi pietas filiæ, ſi virtus, ſi grauitas, ſi conſtantia, ſi cetera, quæ vix in fœminis ſpectari, nedum requiri ſolent, conſideranda ſint; tantâ factâ iacturâ, grauiſſimè dolere debuimus. ſed vincat dolorem conſolatio; nec iam, quid amiſerimus, ſed quatenus mortalem filiam lugere deceat, cogitemus. Hoc nos in mœrore noſtro; quod certè fortis eſt ægroti, non ſolum accipere, ſed etiam exquirere medicinam. At, ſi quis erit, quem dolor à ratione auerterit, cui non ſatis firma videantur ea, quæ iam dicta ſunt: is ſe hominem eſſe meminerit: nihil autem humanius eſſe morte, vt, ſi mors ab ipſo diuelli, atque auferri poſſet, diis propior habendus eſſet, quàm hominibus, nec omni ex parte hominis nomen ipſi congrueret, quia communi, & præcipuâ hominis conditione non vteretur. præterea lacrymis nihil profici, quæ ſi quid adiumenti afferre poſſent, non ſolum effundendæ, ſed ſtudioſè conquirendæ viderentur. Denique, non ſolum iniuſtè, ſed etiam turpiſſimè agere qui immodicè doleat. turpitudo enim peior eſt dolore; ſiquidẽ dolor homini à naturâ inſitus eſt, nihilque habet infamiæ. turpitudo autem idcircò vituperanda, quòd aliquid ſemper indecorum continet, culpâ contractum. at omnis immodicus dolor turpis eſt, & à viro alienus: quandoquidem, vt immodicè, præterque rationem doleas, ſponte efficis. ex quo culpa exoritur, quæ homini maximè fugienda, vitandaque eſt, ne cogitationibus molliſſimis, quales interdum perditè amantes ſuſcipere ſolent, nimiùm perturbemur, & effœminemur. quin potiùs nos ad Homerica præcepta referamus:

Corde age ſis firmo, nec te ſubmitte dolori;
Namque aliquid grauius peiuſque aliquando tuliſti.

Nemo videlicet ſuorum funera experitur, cui non aduerſa multa anteà contigerint; ita variis omni ex parte incommodis humana natura concluditur. cur igitur grauiora, vel certè æquè grauia fortiter paſſus, cùm maximè occalluiſſe, & ad dolorem nouum obduruiſſe deberet, deſpondeat animum, ſeque mœrori tradat? quod etiam iniuſtum eſſe, paullò ante dicebamus. natura enim vſurã nobis vitæ dedit, tamquã pecuniæ, nullâ præfinitâ die. quòd ſi, cùm libet, ſua repetit, eâ conditione commodata, vt

restituenda sint, cur accusatur? aut, cur non potiùs naturæ gratias agis, quòd, cùm citius potuisset, tardiùs repetierit, quàm, quòd aliquando repetierit, iniustâ querelâ insequeris? certum est enim, non habitandi locum, sed commorandi diuersorium, nobis esse concessum; è quo cum migramus, alacres tanquam ex hospitio miseriarum atque incommodorum plenissimo, egredi debemus, ac lætissimo animo ad futuram vitam, tanquam ad patriam, euolare. quod sapientes re ipsâ præstitisse memorantur. profectò enim, si quid est, quod morientes perturbet, aut morientium affines habeat sollicitos, id totum aut ex falsâ quadam opinione oritur, quòd vitæ huius vsum nimis vtilem, ac iucundum arbitremur, aut ex nimio in nosmetipsos amore caritateque prouenit. Sed opinionem illam, quam rationes adeò firmæ conuellunt, libenter deponere debemus; ab hoc verò amore nimio tantò libentiùs abhorrere, quantò indecentius est vitæ munere persunctos velle etiam in vitâ, Diis inuitis, commorari, communemque omnium, qui ante nos è vitâ discesserunt, conditionem recusare; denique, tantâ esse mollitie, tantaque impudentiâ, vt ne in morte quidem confirmemur, ac resipiscamus. Quòd si nostrorum mortem dolemus, cogitemus aliquando, moriendum ipsis fuisse; mortem autem incertam esse; nec in hominis arbitrio positam, sed è Deorum voluntate pendere: quos verò lugemus, eos quoque suorum mortem vidisse, patienterque tulisse; ideoque suo exemplo, quid nos facere velint, præcipere: denique id, quod ad consolandum maximum, ac firmissimum est, non eos nobis penitus ereptos esse, nec prorsus amissos, sed ad præfinitum tempus à nostris oculis, nostraque consuetudine remotos. itaque, cùm ad eum vitæ terminum, quem natura præscripsit, nos quoque peruenerimus, statim eorum consuetudinem regustabimus, & ad suauissimam vel consuetudinem, vel conuictum redibimus. Mortem suis acerbam amarámque in moriendo esse, nonnulli existimant, atque ideò fortasse perturbantur, quod me quidem, sublatis grauioribus dolendi caussis, quas iam superiori disputatione reiecimus, minimè angit. ipse enim discessus animi à corpore vel cum nullo, vel certè cum modico dolore fit, & interdum sine sensu: nonnunquam etiam, si rectè sapimus, cum voluptate. Sed, quidquid sit, totum hoc ita leue est, qualia sunt ea, quæ puncto temporis fiunt. nec, si mors paullò longior alicui contingat, desperandum est de Deorum naturæque benignitate, quin eo quoque tempore properantem è vitâ discedere foueant, atque alleuent. cuius rei in morientibus sæpissimè signa minimè dubia cernuntur: cùm velut è somno exciti, quo tempore extremum spiritum edituri sunt, ita gaudentes & alacres aspiciunt, vt libentissimè iudices è vitâ proficisci. quamobrem ne hæc quidem vllam æquam doloris afferre caussam possunt, qui certè comprimendus ac minuendus est, quòd, etiam si nolis, tempore tamen ipso extenuatur, & euanescit: non quòd minuendi doloris vis in ipsâ die posita sit, sed quòd vsus ipse cogitatioque diuturni temporis doceat, nihil esse in morte mali, ideoque leuiter & patienter ferendam. Sed turpe stultumque est homini, tantâ tamque variâ rerum cognitione instructo, non à seipso potius maturè, quàm serò ab vsu, & cogitatione doloris remedia expectare: quæ tam firma sunt, vt neminem fore putem, quem non vehementer non iuuent solùm, sed etiam permoueant. mihi verò eò magis necessaria fuerunt, quò turpius visum esset, me, qui ceteros constantissimè consolatus essem, in meo dolore iacere: voxque illa exaudiri, & fortasse non immeritò, potuisset:

Hiccine ille Cicero, cuius ob os Graij
Ora obuertebant sua?

Sed nos Philosophia aduersus omnes vel temporum, vel fortunæ, vel naturæ insidias muniuit: quæ ita fortis est, vt nullius iniurię impetum extimescat: ita lenis & suauis, vt omnes acerbitates facilè mitiget ac molliat: ita demum vtilis & fructuosa, vt totam se ad humanas vtilitates liberalissimè porrigat atque explicat. nec verò secùs debet. quæ enim humanarum miseriarum cumulum optimè norit, & acutissimè perspiciat, si eas patiatur manare longiùs, neq; hominum mœrore confecto consilio præsidioq; suo prȩsto sit: quid illo miserius? quid vita nostra laboriosius aut tetrius? aut quid prodesset, adspectum à naturâ ad supera erectum accepisse, vt cœlum contemplari, vt Deorum maiestatem cogitare, aut à Diis immortalibus mentem & rationem, vt vtilia cognoscere, honesta à turpibus secernere, æqua amplecti, ab iniquis abstinere possemus, voce denique ipsâ & oratione frui, quæ nullis animantibus concessa est, quaque ceteris omni-

omnibus, quæ sub cælo sunt, viuentium naturis antecellimus? inania hæc videri possent; si tam multis ex aduerso miseriis oppressa hominis natura, neque se ad cælestia erigere, nec tantis bonis, quibus maiora esse nulla potuerunt, vti posset. sed profectò, vt contra serpentum virus pharmacorum genera multa, contra inopiæ calamitatem sollertia & industria, contra turpitudinis voluptatem pudor & verecundia, sic contra doloris morsum philosophia nobis data est deorum immortalium concessu atque munere. quam vt nemo satis pro dignitate laudare queat, sic quàm plurimi mentis tranquillitatem, animi moderationem, in voluptates imperium, in acerba omnia summam quandam vim ac fortitudinem illi vni acceptam referant necesse est. Neque nos aut in exsilio patientes, aut in honorum cursu temperantes fuissemus, aut nunc in tanto mœrore sapienter & fortiter versaremur, nisi tuo, philosophia optima rerum humanarū moderatrix, beneficio. Tu verò felix & beata, Tullia mea, si quis tibi in morte sensus est, quæ tot tantisque miseriis, quibus proposita fuisses in vitâ, vnâ morte perfuncta es: à præsentibus malis expedita, ab impendentibus erepta, & in tuto ac tranquillo quietis portu collocata. meritò tibi mortem iucundam fuisse putem, cùm vel ea bona, quibus viuenti frui licuit, animo reputas, vel mala, quæ moriens vitasti, mente, ac cogitatione complecteris. Ego autem, cùm te felicem iudicem, ac, si dicere liceat, pænè oculis cernam, cur tuâ morte excrucier? potiùs lætabor, ac tibi, tanquam de re optatissimâ, gratulabor. cui nisi molestum est, me iam ætate confectum in tam perturbatâ Republicâ, tamque misero vitæ genere reliquisse, quid iam graue aut acerbū esse possit? Sed hoc quoq; ratione ipsâ leuius aliquanto efficitur. neq; tu nunc, quid me perferre necesse sit, sed quàm non multò pòst tecum iisdem bonis vsurus sim, debes cogitare. nihil enim accidere valdè graue potest iis, qui spe iam propinquâ futuri boni recreantur, & aluntur. Sed nescio qui nos tenear error, aut miserabilis ignoratio veri. non enim tantopere bonis delectamur, quàm malis affligimur, ex quo fit, vt hæc etiam nolentes augeamus, bona autem, quæ fruendo, cogitando, gaudendo maiora effice re expediret, etiam deteramus. quod certè minimè oporteret. nam, si serió disputare volumus cur dolores resq; aduersas refugiamus, quæ fortitudinem in nobis gignunt, & efficiunt? quæ si nulla essent, nulla profectò fortitudo agnosceretur. cur mortem horreamus, quę assiduâ sui memoriâ, nos vt meliores simus, admonet? nec patitur, ad ea nos animū adiungere, quæ aliquam nomini nostro vel intemperantiæ, vel iniustitiæ notam possint inurere. Bona vero, & ea quæ probātur in vulgus, cur tātopere appetamus? quæ consecuti, molliores plerumq; ac deteriores euadimus. itaque his voluptatum lenocinius obruimur, vt discessum ex hac vitâ impendere, vix aliquando recordemur. Sapienter Philosophorum princeps, & magister Plato; quæ sensus appetit, aut timet, nihil aliud esse quàm somnia. itaque penitus contemnenda esse. mala verò vt vitentur, ad æterna properandum: quò nisi confugias, vitari numquam posse, at ad æterna ne properari quidem potest, nisi morte ianitore, ac duce. Quorsum hæc? vt intelligamus, non modò à dolore vacuam, quietam, oportunam, bonam denique esse mortem, sed etiam summotum atque immortalium bonorum liberalem, ac beneficam ministram. itaque Cato sic è vitâ discessit, vt lætaretur, caussam se nactum esse moriendi. Iam nemini dubium esse potest, quin vir prudētissimus, si suâ morte lætabatur, mortem etiam optimam esse agnosceret. Certè enim in re suâ, quæ præsertim sensu percipiatur, nemo fallitur. quod comprobare possum Artabani Xerxis patrui, viri sapientissimi, testimonio, de quo est apud Herodotum, cùm Xerses exercitus sui copias pænè innumerabiles, ante se in aciem instructas intuens collacrymatus esset, neminem ex tot militibus ad centum annos superstitem futurum, illum Xersi respondisse: at tam multa sunt, tamque misera, quę viuentes perferunt, vt nemo sit, quin mori sæpissimè cupiat: cùm incidentes calamitates, & morbi vitā adeò perturbent sollicitamq; habeant, vt longissima videatur. itaque mortem perfugium esse ærumnosæ vitæ, dubitare nemo potest. nec his contentus addit etiam illud; Deos immortales, cùm hominum vitam, quæ adeò misera sit, multis bonorum integumentis velarunt & operuerunt, fecisse quodammodò inuidentius ne mortis suauitatem, quanta est, omni ex parte degustaremus. Amphiaraum fabulæ narrant Ioui atque Apollini fuisse charissimum, neque tamen illum senium attigisse. ex quo quid aliud coniici potest, quàm mortis celeritatem diuinum munus,

munus, & lucrum esse maximum? itaque scitum est illud comicum:

Nam quem tuetur atque diligit Deus,
Iuuenis supremum mortis intrat limitem.

Neminem enim, quem dilexerint Dij, patiuntur esse miserum. quare vitam eis, miseriarum plenam, adimant necesse est. quid autem contingere homini tam gratum potest, quod eum magnopere in vitâ retineat? voluptas, credo, quam ex alicuius siue artis, siue doctrinæ tractatione percipit. at doctrina æmulationem, omnium rerum molestissimam, si quæris, etiam dolorem parit. non tam enim delectamur, aliquid discentes, quàm angimur, multò plura, ac maiora, quæ scire vellemus, penitus ignorantes. Artes verò quas tenuiores tractant, quid habent voluptatis, aut quid non potiùs molestiarum, & mœroris? quanta inter eos, qui illas exercent, perfidia? quantum odium? quanta inuidia? aut quis est suâ sorte contentus, & non alienæ siue industriæ, siue fortunæ, æmulator, osor, detractor? Sin ciuilem vitam quisquam appetit, & in Reipublicæ luce viuere pulchrum putat, is se exiguâ, ac penè nullâ honoris specie magnas cõparare calamitates certò sciat. quotus enim quisque est, cui non publica administratio vel mœroris, vel iacturæ tantum attulerit, quantũ verbis explicare vix queat? at, si de toto vitæ cursu iudicare verè volumus, exitum videamus. Vbi optimi Reipublicæ administratores seu veriùs parentes, Miltiades, Ephialtes, Cimo, Themistocles, Aristides? quantum illis fides, charitas, integritas, constantia peperit miseriæ? vt non modò honoribus, dignitate, auctoritate spoliarit, sed etiam in exsilium miserit. quod contrà oportebat, viros optimos patriæque amantissimos honore affici, in oculis ferri. Scipio Africanus apud nostros optimam caussam amplexus, paucorum immoderatæ libidini repugnans, manè mortuus, in lecto est inuentus. nec abfuit suspicio, quin ab vxore, quæ Gracchorum soror fuit, interfectores essent immissi. Metello autem Numidico, homine omnium clarissimo, ac præstantissimo, quid miserius? qui, ne in legem perniciosam iuraret, in exsilium abire sit coactus. fateor profectò, inter omnia exsilij genera, atque omnes miseriarum caussas maximè honestam Numidici fuisse conditionem, cui probitas, integritas, in patriam charitas calamitatis caussam attulerit; sed tamen fatendum est, grauissimam fuisse calamitatem, pelli patriâ, auelli à suis, bonorum direptionem, liberorum siue mœstitiam, siue ærumnam videre. M. Regulum, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectum prætereo. nolim in iis commemorandis nimius videri, quorum exitus nemo est, qui ex libris, imaginibus, fama denique vulgari iam didicerit. quæ cum multa maximeque grauia sint, grauissimum tamen illud debet videri, quòd homine ambitionis vinculis irretito, quique è popularibus suffragiis totus pendeat, nihil vsquam infelicius reperiri potest. quantus in eo timor, quanta dubitatio, quantus conatus, quanta solicitudo? vt nullam illi à molestiâ vacuam esse horam, non immeritò suspicari possimus. nam, si seruientis ea est conditio, vt ex eius, cui seruit, moribus, voluntate, ingenio propriam sibi fortunam fingat; qui populo seruiet, auido, inuido, ignaro, ad mutationem procliui, &c, quod caput est, ingrato, num aliquando beatus esse poterit? an potiùs, quoties de eius naturâ cogitabit, toties suam ipse calamitatem, ac fortunam conqueretur? præclarè vetus Poëta:

Æterno mixtam luctu mortalibus vitam
Olim constituit diuûm pater, atque hominum Rex.

Itaque quamdiu hac luce vtimur, viuere quidem videmur, sed veriùs assiduè morimur, aut saltem vitam verbo retinemus, re ipsâ amisimus. Equidem non video, quid in hominis vitâ valdè optandum, aut felix esse possit, multos potiùs, ne in maiora, quàm quæ humana consuetudo quotidie fert, mala inciderent, mortẽ sibi dedisse operâ conscijuisse scio. quod tamen non ideireò dictum velim, quia probandum putem: sed, vt ex eo appareat, humana vita quàm multis vndique prematur difficultatibus. Cleomenes Lacedæmoniorum Rex, eiusq; filius, morte vltrò appetitâ, præterea Theagenes Numantinus, qui, ne in hostium manus veniret, primùm suis, deinde sibi ipsi mortem attulit, quantopere vita fugienda sit, satis videtur apertè declarasse. Ac nisi turpe videatur, homines à muliereulis, multò certè imbecillioribus, fortitudinis exempla petere, repetamus ex historiis Asdrubalis vxorem illam, quæ, Carthagine in hostium potestatem redactâ, seipsam eum tribus filiis in conflagrantis patriæ incendium immisit. Sed præter hæc, quæ iam testata sunt, & illustria, fateamur sanè ingenuè, tantam esse humanæ

manæ naturæ miseriam, vt neque genus ipsum hominum, nec è toto genere singuli miseriarum expertes esse possint: quod eò magis mirandum est, quòd non iis solùm malis, quibus hominis natura assiduè affligitur, mala nostra præscripta sunt, sed ipsi nos, quantum in nobis est, miseriores quotidie reddere conamur. nullum enim aliud in toto terrarum orbe genus animantium reperias, præter vnum hominem, quod in proprium genus, atque in se ipsum sæuitiam exerceat suam. meritoque Dicæarchus in eo libro, quem de hominis interitu luculentum & eruditum conscripsit, nihil habere dubitationis putauit, quin multò plures extincti sint homines ipsâ hominum sæuitiâ, & acerbitate, quàm omni reliquo genere calamitatis. tanta est enim in permultis auaritia, tantum ambitionis, imperij, diuitiarum studium, vt explendæ cupiditatis gratiâ nihil sibi non licere putent. atque hoc malum non iam angustis finibus compressum videmus, sed superioribus sæculis erupisse vehementer, & manasse latiùs. non enim certum aliquem hominum numerum, sed regna ipsa, & totas persæpè funditus sustulit ciuitates. At, si ad singulos homines quæ proxima ratio est, mentem cogitationemque conuerteris, ne in iis quidem quidquam reperies, quod valdè appetere, aut approbare possis. finge enim animo quidquid homini felix, aut beatum ex opinione vulgari possit in vitâ contingere. congerantur diuitiæ, bona valetudo, honores, potentia, etiam voluptates accedant. cùm hæc omnia in hominem contuleris, nihil tamen tribueris stabile aut firmum, nihil, quod non repentinam, & assiduam pati mutationem possit. caduca enim & incerta sunt omnia, non in humanis consiliis, aut viribus posita, sed in fortunæ temeritate, ac temporum vicissitudine constituta. quid autem homini turpius, quàm è temporis ac fortunæ mutatione pendere, & secundo illius flatu sublevari, reflatu deprimi & affligi? aut lætis rerum euentis gloriari, aduersis lugere, nec lacrymis temperare posse? quid iam intersit inter hominem mutamque pecudem, si nos perinde atque illa, quibus rationem natura denegauit, extrinsecus toti pendeamus, in nobis ipsis nihil fortitudinis, nihil firmitatis, nihil habeamus constantiæ? quamuis enim homini non mater, sed veriùs nouerca Natura corpus fragile, infirmumque tradiderit, animum autem & in molestiis anxium, & in timore humilem, & ad labores mollem: plurimos tamen inseuit diuinos ingenij iudiciique igniculos, quorum auxilio & cum dolore luctari, & timori obsistere, labores verò omnes nullo negotio vincere, ac perferre possemus. itaque tributum diuinitus mentis ignem, & prudentiæ, non extinguere, sed sopitum fouere, atque augere debemus. Mors autem, progressis in vitâ longiùs si immineat, nihil est, cur magnopere commoueamur: quæ præsertim aut meliorem, quàm quo viuentes fruimur, aut certè non deteriorem vitæ statû sit allatura. quis enim negabit, si animus omnino intereat, extincto sensu nihil esse mali: proptereaque nullam iustam doloris caussam existere? at, si vigeat, corpore solutus ac liber; quid iam illâ vitâ beatius, quid diuinius? ex quo maxima & verissima lætitia ac voluptatis exoritur occasio. Itaque nihil iam restat, quò minùs, optimam esse mortem verè affirmare possimus, tantumque abesse, vt, cùm adest, dolenda sit, vt numquam fugienda, sæpè etiam optanda videatur. atque eò magis, quò diutiùs in vitâ homo permanserit. nam, cùm iis bonis, quæ afferre vita potest, satiari cœperit, tum ab humanis molestiis secedens, in beatissimam vitam commigrabit. non enim is ego sum, qui animum simul cum homine interire putem, tantumque mentis lumen, è diuinâ naturâ delibatum, posse extingui, sed potiùs, certo tempore emenso, ad immortalitatem redire. quid autem hominem magis deceat, quàm tam multis tamque firmis rationibus nixum, virilem animum retinere, fœmineam mollitiem exuere? qui verò mortuos nimis lugent, nec humanam conditionem magno elatoque animo despicere possunt; in eos illud probri plenum verè dicetur:

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem:
Illaque virgo viri.

Multæ enim repertæ fœminæ sunt, quæ in domestico luctu singularem animi præsentiam, ac magnitudinem præstiterunt. Sed virilis fortitudo, vt libidini, sic dolori, non aliter, quàm seruo domina, imperare debet, eamque coërcere, ac frangere, tanquam vitiosam & imbecillam animi partem. quam si emergere patiatur, seque paullò altiùs efferre, non modò rationi præcurret, sed etiâ victrix in animo exsultabit. quo nihil homini turpius, aut perniciosius ne

excogitari quidem possit. Gorgias orator, iam ætate confectus, ac morti proximus, rogatus, num libenter moreretur: Maximè verò, inquit, nam tamquam ex putri miseráq; e domo lætus egredior. O virum egregium, dignumque cuius vigeat in omnium ore, ac mente sententia! quid enim potuit præclarius dicere? cùm mala, quæ viuentem pati necesse est, cogitaret, miseriarum finem, quas moriens relinquebat, adesse lætaretur? sic par est loqui hominem, qui non libidine vexetur, non voluptatis illecebris irretiatur, nulli denique pareat cupiditati. quæ summa est ratio & sapientia, humanæ necessitati imperare, non doloti cedere, non desiderio angi, nihil denique humanum extimescere.

Angamur liberorum aut affinium interitu? quid ita? vt stultos imitemur, qui, quę mutari non possunt, quæque vel nolentes opprimunt, perferre nequeunt: saniores, quorum tam multa extant ad æternitatem illustria siue exempla, siue testimonia, negligamus? quid est aliud, cæcorum more ambulare, &, cùm in celebritate versari, ac Solis lumine vti possis, solitudinem tamen, ac tenebras quærere? iam enim ad eos, quos æmulari satius est, quósque nobis imitandos proposuit antiquitas, nostra delabatur oratio. Mortem igitur in malis nullo modo esse ponendam, sed in præcipuis bonis numerandam, dubitaturum puto neminem. si enim à miseriis abstrahit, si in meliorem vitam inducit, si neque misera ipsa est, nec vllius particeps miseriæ, cur mala censeatur? sin hoc largitur, vt sempiternis bonis potiamur, vitamque, quam mortalem habuimus, æternam adipiscamur, quid morte beatius esse possit? itaque sapientissimos homines accepimus non modò suorum morte non perculsos, neque dolore vllo affectos, sed etiam sæpissimè lætatos esse. Anaxagoræ, inter familiares suos de naturâ rerum disserenti, filij mortem nunciatam tradunt; nihilque aliud ab eo responsum, nisi se illum genuisse mortalem. præclara verò vox, & verè digna, quæ à tanto viro emitteretur. non enim sanè video, quid sapientius, aut constantius dici posset. an adolescentem illum esse mortuum? fracti hoc animi, nec in rebus aduersis admodum firmi signum fuisset. an angi sese non suâ, sed filij causâ? num igitur ignorare se faceretur, quantis è malis elapsus esset filius? an se quidem dolere, sed tamen humanum casum agnoscere? vbi ergo hominis grauitas, iudicium, sapientia? aut quid ab imperitorum turbâ distabit? è quibus tamen sæpè multi nec iis rebus anguntur, quæ necessariò eueniunt, nec, quò minùs eueniant, cùm communes omnibus sint, laborandum vllo pacto censent. Ille verò sapiens, & verè Philosophus; quem neque improuisus nuntius perculit, nec à disputatione abduxit, sed potiùs vocem expressit, summæ indicem fortitudinis, ac sapientiæ. vellem & hoc ipsum de pluribus ex nostris dicere liceret: quos si qua interdum fortunæ oppressit iniuria, nihil aliud iudices, quàm prostratos illos, ac penitus abiectos esse. quasi verò aliquid acciderit, quod vel ante ipsos nemini, aut, quod ipsis, si minùs hoc tempore, saltem paucis pòst annis non euenturum fuerit. ac, cùm maximè animo vigere deberent, tum præcipuè non solùm præteritæ patriæque virtutis, sed etiam humanæ legis, ac pænè obliuiscuntur sui. tantum in eorum animis mollities potest, ac seruitus quædam doloris atque tristitiæ. An ego illum iudicare liberum possim, cui dolor imperat? quem repentinus casus perturbat, impellit, euertit? qui nihil præ doloris magnitudine cogitare, nihil meditari queat, qui nihil in seipso, in temporibus, atque in fortunâ, quæ stabilitatis nihil habet, sua ponat omnia? ego verò istam non modò seruitutem, sed pænè captiuitatem, & quidem miserrimam, censuerim. quid enim interest inter eum, qui vinctus ab hostibus, & carceribus conclusus, obsideatur, & eum qui dolore captus, suo prorsus careat arbitrio? at ille quidem, etsi corpore seruiat, animo tamen liber est, nec dubitat aliquando fore, vt libertatem assequatur; qui verò doloti paret, nec valet corpore, & animo quàm maximè laborat. non enim amicis frui, non Reipublicæ prodesse, non priuatas res curare, non publicis consulere potest. ita in otio, & quidem molestissimo, nec cuiquam paret, & tamen sibi non imperat. qui cùm assiduis, & maximis prematur angustiis, alterum esse necesse est, vt quamdiu in dolore versatur, semper miser sit, alterum fieri nullo modo potest, vt, nisi dolere desinat, à miseriis eximatur. Quantò sapientiùs Xenophon, qui, cùm sacra solemnia perageret, maioremque natu filium in prælio apud Mantineam cecidisse audiret, coronam tantùm è capite deposuit, sed in sacris peragendis con-

constanter perstitit. vbi verò cognouit, fortiter pugnantem occidisse, coronam rursus capiti imposuit, Deosque ipsos, quibus litabatur, testatus est, maiorem se ex filij virtute voluptatem, quàm ex obitu molestiam cepisse. huic ego non dubitarim, quin omnia, quæcumque accidere possent in vitâ, nullam essent perturbationem allatura. quis enim vsque eo in Deorum cultu constans, & firmus esset, vt neque filij morte nuntiatâ, ab iis auocari posset, cur eum credam filij morte lugendâ à Deorum voluntate dissensurum fuisse? aut qui virtutem, filij vitæ anteferret, non iure credi possit, illum & virtutis studio incensum, & patriæ charitate impulsum, omnes molestias, omnesque calamitates libentissimè fuisse subiturum? sed quò rariores qui hoc modo animati sint, hoc præclariores viri. nihil enim ad laudem illustrius, quàm in æternam gloriam, aut in patriæ vtilitatem intuentem, aut saltem fortiter dolores perferentem, & cum fortunâ luctantem negligere humana. quæ qui nimiùm curant, ij laudis studium, ciuium commoda, denique omnia, quæ laudabilia putantur, prorsus è mente, ac cogitatione eiiciant, necesse est. neque enim humanis curis implicitus toto animo de patriæ salute, atque vtilitate cogitare, aut laudem sibi præclaris actionibus comparare, vel egregij quidquam suscipere, ac sustinere queat. suis autem commodis, ac rationibus prospiciens, & consulens cetera omittet, de seipso dies noctesque cogitabit. ita nec boni ciuis, nec boni viri fungetur officio. bonum enim virum decet, de ceterorum commodis æquè laborare, ac de suis; bonum verò ciuem sua omnia posteriora habere, patriæ commoda prima & maxima ducere, à quibus neque dolore, neque vllâ omnino humanâ auelli perturbatione debemus. Periclem narrant historiæ intra quatriduum duobus filiis, eximiæ indolis adolescentibus, esse orbatum, qui vsque eò fortis, ac constans in luctu fuit, vt nihil prorsus de pristino habitu cultuque deminuerit, sed eumdem, quem anteà, in concionibus habendis morem ritumque seruarit; nec vmquam coronam è capite deposuerit. de quo traditum est, nihil eum putauisse indignius futurum, quàm si aliquod fracti animi signum mœroris causâ muliebri more edidisset: fortem sanè hominem, & magnâ laude æternaque memoriâ dignissimum. quem neque naturæ vis, ad nimium sæpè amorem trahens, potuerit de statu dimouere, & ad dolorem abducere; nec liberorum desiderium, quos tamen summè dilexisse dicitur, vllâ ratione perturbarit. nec mirum. vera enim fortitudo manes sollicitudines eiicit, ac depellit: opprimit cupiditates: imperat timori: nihil autem appetit forti viro indignum, nec ab vllâ re vel metu, vel inconstantiâ repellitur. & quamuis excelsam elatamque naturam, ratio ipsa, doctrinæ præceptis imbuta, confirmet, quod Pericli doctissimo homini, maximoque ingenio prædito sine vllâ dubitatione contigisse, prorsus mihi persuadeo, ipsæ tamen fortitudinis radices in animo præcipuè insident. qui cum humana despicit, nec ad humilia, quasi humi depressus, vllo pacto adhæreseit, facilè fit, vt vberiores, & maturiores fructus ferat, cùm ad eum, veluti ad agrum optimum cultura, ratio etiam accesserit conformatioque doctrinæ. non enim, sensu omni doloris caruisse summ os viros, credendum est. qualis enim nihil sentientis animi, sensuque prorsus carentis esse fortitudo potuisset? Sed dolorem sentientes, ad eum opprimendum, ac vincendum summam animi contentionem adhibebant. tantumque nitebantur, vt è pugnâ descenderent superiores. verum enim illud est, nullam animo maiorem pestem, vnâ remissione, posse contingere. qui si intentus est, seque ad resistendum parat, omnia sustinet pondera, omnia vel firmissima tormenta facilè discutit, ac depellit; at remissione eneruatus, & effœminatus, ita deprimitur & vrgetur, vt se ad æquitatem nequeat extollere. Nec verò quisquam doloris impetum excipere, ac fortiter perpeti posset, nisi se priùs ad obsistendum comparasset; aut fortitudinem acquirere, nisi priùs doloribus multis acerrime ac fortissimè restitisset. ex quo consuetudo fit, quæ callum obducit animo, nosque contra omnes vel naturæ, vel fortunæ impetus armat. An censemus Harpagum Medum tantum fortitudinis exemplum, quantum ab Herodoto memoriæ mandatum est, edere potuisse, nisi priùs in patientiæ ac fortitudinis exercitatione sæpissimè versatus esset? nec sine maximo fructu, magnaque potiùs cum nominis sui gloriâ. tantum enim fortitudine, ac prudentiâ præstitit, vt acerbissimam iniuriam sine vllo planè doloris sensu pertulerit, & sese cumulatè contra Regis immanitatem vlcisci potuerit. nam,

nam, cùm eius filium Rex Astyages interfectum ad epulandum apponi iussisset, caputque ei post cœnam allatum ostendisset, rogans, cuius feræ viscera in mensâ comedisset; ille verò nihil perterritus, nec animo vllam in partem deiecto, Agnosco, inquit, quid sit actum, ac quidquid Regi placuit, mihi quoque placere pronuncio. hoc autem immanissimum genus iniuriæ tam diu dissimulauit, quoad Cyrum ex Persiâ in Mediam euocare potuit; quo adueniente, cùm exercitus Imperator contra eum à Rege missus esset, & Regnum & Regem illi tradidit: itaque Astyages in Cyri potestatem, impietatis suæ pœnas daturus, redactus est. O factum omnium gentium ac sæculorum memoriâ dignissimum. ex quo non modò qui dolori cedunt, ad patientiam ac fortitudinem excitentur, sed etiam Reges, quique hominibus imperant, ne quid impium, aut indecens audeant, erudiantur. nam aduersus iniustitiam atque impietatem tantum est odium, tanta inuidia, vt ne ipsum quidem cælum, aut sidera, etiam si homines velint, huiusmodi scelera pati ac dissimulare possint. ac, si sera deorum vindicta sit, noluerunt tamen impios ipso in facinore adeò exsultare, vt non angore conscientiæ, fraudisque cruciatu, tamquam domesticis furiis, assiduè vexentur. tantumque potest impietatis odium, vt Tyrannum extinctum, ac sæuissimè excruciatum nemo misereatur, nemo doleat. nam aduersus hoc hominum genus, nec in vllo prætereà, omnem prorsus vim, omnesque stimulos amittit dolor: qui, si ratione comprimendus est, quod suprà diximus, multò etiam magis consuetudine vincetur: cuius tantæ sunt vires, vt non modo perturbationes animi sedare, sed etiam naturæ vim afferre, eamque sæpissimè immutare, ac penitus aliam possit efficere. cuius auxilio non modò doloris aculei, sed etiam fortunæ fulmina depelli ac contemni facilè poterunt. C

Meditemur igitur, & omnino statuamus, nihil prorsus humanum esse dolendum, non mortem, quam iam optimam esse cognouimus, non egestatem, quæ sæpissimè maximi boni causâ à dijs immortalibus tribuatur, non exsilium, cùm orbis terrarum omnibus pateat, non cetera generis eiusdem, quæ vulgi opinione grauissimis in malis numerantur. nullum enim tam graue malum apparebit, quin ex eo bonum aliquod multò maius, multoque optabilius magno deorum beneficio aliquando colligatur. Pleni sunt libri Philosophorum: refertæ argumentis, ac rationibus paginæ ferè omnes: tanta autem exemplorum copia, vt nihil possit esse cumulatius. quæ cùm ita sint, quâ iam te terreamur, aut cui dolori cedamus? Dion certè, qui è Platonis scholâ defluxit, cùm eius filius in atrium è tecto delapsus interiisset, non modo non doluit, sed etiam in eo, quod tum fortè agebat, constanter perstitit, quo facto indicauit & vir sapiens, & Platonis discipulus, quid ceteros, qui sapientes haberi volunt, facere oporteat. At Traheaspas multò fortiùs. siquidem filij morientis, cùm ferro traiceretur, sine vllo prorsus dolore spectator fuit. Cambyses enim iratus, & ebrius, cùm eius filium sagittis peteret, iamque pectus reclusum appareret, patrem iussit inspicere, num cor percussum esset: cui cùm pater respondisset, iam cordi sagittam esse infixam: tum Cambyses, Numquid certam, inquit, habeo manum? at pater, nullo doloris signo dato, nec vsquam conuersâ, aut commotâ facie, Ne Apollinem quidem, inquit, certiores sagittas emissurum crediderim. Quid hunc patrem putemus facturum fuisse, si filius in pugnâ fortiter dimicans occubuisset, qui nullius culpæ conscium filium crudelissimè trucidari non doluerit? num credamus, filij mortem honestam, ac pro patriâ susceptam, tali patri futuram fuisse iucundissimam? Nec tamen dubito permultos fore, qui impium illum, ac pæne viscerum suorum carnificem vocent. Sed faciant sanè vt lubet: dum hoc mihi concedant, exemplum hoc fortitudinis ac deuicti doloris esse præclarissimum. Quod si ita est, vt infirmos animos spectata ceterorum virtus erigat, & confirmet, quem censeamus iam dolori concessurum, cùm tam multos audiat, qui seipsos in dolore superarunt. quocirca, nam multa veterum exempla colligere vereor, ne superuacaneum, aut fortassè putidum videatur. quòd si ceteris tantùm, & non nobismetipsis, scriberemus, fortasse breuiores in scribendo, in exemplis autem recensendis etiam parciores essemus, sed fit nescio quomodo, vt ex aliorum casibus ad mala nostra sananda medicinam colligamus. nobis quidem ita videtur: &, cum nostro vulneri medeamur, mirari non debebunt qui hæc in manus sument, si quid fortasse

tasse paullò expressum vberius inuenerint. illud certè propositū habemus, vt omnibus nobiscum prodesse, omniumque dolori, quàm accuratissimè fieri possit, consolationem afferre possimus. Quamobrem his enumerandis nostram valdè imminui, atque alleuari molestiam experimur: ceteris idem optamus, ac, si dicere liceat, etiam speramus, nam in tantâ vel argumentorum, vel exemplorum copiâ, quibus se legentes pænè obrui sentient, ecquis se immobilem, aut in dolore inexorabilem præbeat?

Desunt nonnulla.

Nec verò ignoro, nonnulla interdum accidere, quibus ita perturbetur, & opprimatur animus, vt à medicinâ refugiat. idque si vllo in casu contingit, certè, cùm dolore affligimur, maximè solet euenire. quod ex eo fit, quòd erepti vel amici, vel affinis, vel filij cogitatio adeò nobis grata est, quòd illum pænè ante oculos constituere videatur, vt etiam si dolorem refricet, & lacrymas eliciat, tamen eam deponere nolimus. ac, si ad consolandum remedia suppetant, tamen nihil minùs, quàm consolantium verba audiamus. falluntur sanè grauiter qui ita agūt: sed hunc errorem, quo magnopere delectātur, sibi extorqueri nolunt. Quare suum vnicuique studium, suaque omnibus delectatio relinquatur. non enim vereor, quin, si minùs in ipso doloris æstu remedijs vtendum homines censeant, certè, cùm modicè dolor resederit, ac se paullum quasi remittere cœperit, ad extinguendas doloris reliquias monita præceptaq; nostra adhibeantur. nihil autē vtilius est, quàm hæc eadem in voluptate, ac lætitiâ pertractare, atque in manibus habere. sic enim & legi atque ad verbum edisci, & penitus memoriæ mādari possunt: vt, cùm in animum penitus influxerint, tum exhauriri ac prorsus elabi non facilè queant. ita fit, vt, cùm repentè dolor inuasit, tum ijs vtamur, quæ, nisi antè percepta & cognita sint, impetu ipso doloris incurrente, planè depelli atque excludi solent. sensimus hoc in nobis ipsis: nec parum nobis obfuit, hanc vniuersam aduersus dolorem commentationem non multò antè animo, ac mente percurrisse. quamuis enim permultos Philosophorum libros, vel de luctu, vel de morte satis accuratè legissemus, vt Theophrasti, Xenocratis, aliorum, quos commemorare nihil attinet: tamen hoc non ideò feceramus, quòd euenturum putaremus, vt ijs ipsis in nostro mœrore vteremur. itaque neque lectionem, quantum oportuisset, accuratam, nec memoriam sans intentam adhibuimus. casu autem repentino oppressi, non priùs ad libros confugere potuimus, quin antè acerbitatis vi prosterneremur. quamquam posteà tempore ipso factum est, vt dolor nec, vt anteà, acrior, & mens ipsa paullò esset sedatior, & ad medicinam accipiendam magis idonea. Sed pergamus ad reliqua, quæ nec multa restant, & scitu, ac cognitione dignissima: fructu autem ipso, quem præcipuè quærimus, gratiora fortasse, & vberiora. Quid est ergo, quod aliquam nobis afferre dubitationem possit, cur nihil omnino nostrorum morte dolere debeamus? credo, si quando nobis in mentem venit, magnam nos ex eorum, quos amisimus, operâ, ac studio vtilitatem percepturos fuisse. at hoc non ad amicos aut affines, quorum dolere videmur interitu, sed ad nosmetipsos pertinebit. mercenarius igitur dolor fuerit, quique non ex affinitate, aut beneuolentiâ, sed ex vnâ proueniat vtilitate. quid autem flagitiosius, & indignius, quàm eum, qui sic doleat, fateri oportere, cùm tantopere alicuius morte crucietur, quòd aliquâ vtilitate priuatus sit, si nihil ex eius vitâ beneficij ac commodi se consecuturum sperauisset, nihil sibi omnino dolendum fuisse? At videamus, non Persas aut Scythas, sed è mediâ ciuitate nostrâ clarissimos, & præstantissimos viros, ac ciues, qui non modò amicorum, cum quibus coniunctissimè vixerant, sed etiam liberorum, & quidem carissimorum, interitum ita fortiter, & constanter tulerunt, vt caussæ nihil sit, quin eos superioribus Græcis comparare, atque etiam anteferre debeamus. atque hoc multò magis in illis mirandum fuerit, quòd in eorum obitu se fortissimos & constantissimos præbuerunt, qui non modò ipsis vtilissimi, si vixissent, sed pænè soli vtiles ac iucundi esse potuissent. quid enim vtilius filio? quid iucundius vnico? at filium, & vnicum Q. Fabius præterea Consularem, qui iam magnas res gesserat, & maiores cogitabat, amisit. neque solùm non doluit, quod fortissimi animi fuit, sed etiam mortuo laudationem in foro dixit: quo nihil fortius, aut laudabilius ne ex omni quidem antiquitate recenseri potest. cuius orationē quis non admiretur insignem ingenij, iudicij, ordinis præstantiâ? quo modo ille vel ea, quæ dixit, sine luctu dicere, aut, quæ scripsit, sine dolore cogitare potuit?

cùm

cùm præsertim hoc in illâ laudatione & admirari, & obstupescere soleamus, quòd non, vt alij, de ceterorum fortitudine disputat, vt suum ipse dolorem aliorum exemplo minuat, sed in filio hærens, illius maximè virtutes propriasque laudes, quæ vel acerbiorem efficere doloris sensum poterant, longissimo sermone persequitur. quod singularis virtutis exemplum fortasse Horatij Puluilli laudem magnâ ex parte deminuere videatur: quem tamen summum virum silentio præterire nefas ducimus; cùm in eo ipso, quòd filij mortem æquissimo ac fortissimo animo tulit, etiam Ioui Opt. Max. cuius ædem dicabat, gratissimum fecisse videatur. nam Pontifex, inter solemnium verborum nuncupationem, postem tenens, vt filium mortuum audiuit, neque manum à poste remouit, ne sacra dirimeret, nec vultū à populo auertit, ne suum potiùs dolorem quàm populi vtilitatem, ac salutem, cogitare videretur. Iam, quid L. Paullo insignius, quid illustrius? qui filios paucissimis diebus duos ita perdidit, vt nullum pænè doloris paullò acrius indicium edidetit. ac potiùs in eâ concione, quam de rebus à se gestis ad populum habuit, lætatus est, quidquid Populo Romano immineret aduersi, totum id in se ipsum à Diis immortalibus esse conuersum. Cum Sulpitio verò Gallo quis neget actum esse præclarissimè? cuius innocentiam, sapientiam, militarem virtutem, etiam insignis in obitu filij fortitudo illustrauerit. quem vt numquam lubens tacitum dimiserim, sic ad Catonem properans exultare videtur animus, & quasi in portum ex horridâ tempestate delatus, in sapientissimi viri nomine atque exemplo conquiescere. neque enim maiori mihi admirationi esse solent clarissimi hominis res gestæ, ac virtus, non solùm in luce patriæ, sed etiam in congressu hostium cognita, quàm fuit illa in filij morte, prætoris designati, in oculis omnium ciuium fortitudo declarata. Atque horum egregia in domesticis miseriis, atque ærumnis facinora qui fortiter in ciuitate nostrâ imitati sint, casusque fortunæ grauissimos patientissimè tulerint, non difficilè fuerit oratione complecti. nam & Quintus Martius Rex cùm vnicum summæ pietatis, summæque virtutis filium amisisset, dolorem prudentiâ peruicit, & eo ipso die, quo filij rogum spectarat, Curiam ingressus est, Senatumque iussit conuenire. Crassus verò in eo prœlio, quod cum Parthis commisit, occiso filio tantum absuit vt doleret, vt etiam exercitum interepauerit, quòd vnius militis iacturâ tantopere commoueretur, hortatusque sit, vt patriæ virtutis memores, pro Repub. fortiter dimicarent, filij mortui vltionem sibi vni relinquerent. Sed antiquior P. Crassus, vir clarus, & consularis, P. Crassi filij mortem & vidit, & moderatissimè tulit. Nec ab eius laude abfuit, ac fortasse Crasso præstitit, Cn. Cæpio, qui Cæpionem filium naufragio absumptum ita non doluit, vt eum ne leuiter quidem è vultu, aut vllâ corporis parte commotum è familiaribus quisquam vllo pacto senserit. Iam quid Pisones, Scæuolas, Brutos, Marcellos, Metellos, Lepidos, Aufidios enumerem? quorum singuli pluribus amissis filiis, vel vxoribus, vel parentibus nec lugendum existimarunt, & suam in illorum funeribus virtutem, atque constantiam non sibi solùm, sed etiam generi, nominique Romano gloriosam fore putauerunt. Pudet in virorum grauissimis casibus repetendis longiori vti oratione, cùm virorum maximè peculiaris virtus sit, & in viris efflorescat ac vigeat maximè. quamobrem de fœminis potiùs dicendum est, vt cùm eas fortissimas fuisse cognitum sit, tum pudeat viros, à mulierculis virtutis exempla petere, & ab iis eâ virtute, quæ ipsorum propria esse debeat, videri aliquando superatos. nam, si verum est quod à Theophrasto alicubi proditum memoriæ mandauimus, orbem terrarum Theatrum quoddam esse magnum, diuinâ mente repletum, & cælestis indicandæ sapientiæ gratiâ tam multis vndique collucentibus ornamentis illustratum ac depictum, in eo autem medio collocatos esse homines à Deo, vt cum fortunâ, dolore, morbis, egestate, casibusque permultis assiduè luctentur, Deum verò ipsum, quantum quisque pugnando valeat, quamque viriliter fortitudine diuinitus acceptâ vtatur, desuper aspectare: hoc, inquā, si verum est, dubitari profectò nō potest, quin quemadmodum Populus Romanus in munéribus publicis inuisos habet gladiatores, qui omni modo vitam impetrare cupiunt, fauet iis qui contemptum eius præ se ferunt, iridem Dij immortales, si quos ex hominibus nimis anxiè de vitâ sollicitos, eiusque exitum detrectantes aspiciāt, iis aliquo modo succenseant, eos verò & caros habeant, & muneribus prosequantur, qui si è vitâ reuocentur ipsi, vel suos reuocari videant, alacres

alacres lætique Deo pareant, nihilque propterea mali ſibi accidiſſe iudicent. quod ſi fæminas præſt[illegible]e intelligimus, cur iis imbecilliores, atque infirmiores videri velint viri? neque ſolùm vnam aliquam è multis fæminam, ſed totam gentem, ac nationem, vt marium virtute, ſic fæminarum eximiâ quadam magnitudine animi præſtitiſſe accepimus. Lacænas enim matronas traditum eſt, occiſis filijs vulnera inſpicere conſueuiſſe. ac ſi aduerſos vulneratos eſſe comperiſſent, lætabundas funus ducere, eoſque in auita ſepulchra inferre ſolitas eſſe, contrà verò, quos auerſis vulneribus côciſos agnoſcebant, ab ijs refugientes, clàm ſepeliendos curabant, nec vllo prorſus honori funeris proſequendos ſtatuebant, tantum in fæmineis quoque animis decus poterat, & ſtudium gloriæ. quâ ex gente etiã illud ad nos præclarum dimanauit, matrem quamdam filium, ſenis confoſſum vulneribus, intuentem nec ingemere voluiſſe, nec coronam è capite deponere, ſed ad comites conuerſam, ita locutam, Quantò pulchrius, & optabilius eſt, in acie victorem animam efflare, quàm in Olympio certamine partâ victoriâ viuere? at alia filium in prælio interfectum audiens, Iccircò, inquit, genueram, vt mortem pro patriâ fortiter occũbere non dubitaret. Quid his fęminis facias, aut, quo non honore, ac gratulatione dignas putes quæ de patriæ dignitate, deque gloria ſollicitæ, honeſtam mortem cuiuis ſaluti, ac lucro anteponerent? Age verò, num Lacænis Romanarum virtus inferior? par fortaſſe, niſi malis etiã ſuperiorem appellare. quàm fortis enim, & quàm magnifica illa Corneliæ vox, quæ duodecimo iam fœtu amiſſo, cùm Tiberium, & Caium filios interfectos ſpectauiſſet, nullo timore perculſa, nulloque dolore confecta, Nunquam, inquit, ego me non felicem dixerim, quæ Gracchos pepererim. fortem verò fæminam, & cuiuis ex veteribus mentis præſtantiâ, ac magnitudine animi conferendam. non enim dolori conceſſit, ſed potiùs, cùm virtute viciſſet, victrix de dolore triumphũ egit. Nihil iam Rutiliam miremur, quæ C. Cottam filiũ in exſilium ſecuta, cùm poſteà reuerſum in patriã amiſiſſet, nemo eam lachrymantem poſt elatum funus vidit. parique fato Clodia vſa eſt, quæ Decimum Brutum filium conſularem, mortuum ſuperſtes vidit, neque tamen eius obitum non fortiter, & patienti animo tulit. quæ virtutis non vulgaria in fæminis exempla mirari aliquis poſſit, qui ſexus imbecillitatem ac mollitiem cogitet. at verò, qui fortiſſimis genitas parentibus, & fortibus etiam auis maioribuſque prognatas recordatus fuerit, nihilo ab eis minorem vel prudentiam, vel animi magnitudininem requirat. Eſt ergo vlla res tanti, aut commodum vllum tam expetendum, vt, illo amiſſo, ne prudentiam quidem retineamus? quæ ſi vlla in nobis reſidet, nos profectò vel auitæ, vel patriæ virtutis admonet, nec de Piſonibus, Fabijs, Brutis, Marcellis cogitantes, quos imitemur, & à quibus ortum ducamus, immemores eſſe patitur. Horum enim armis imperij fines producti ſunt; horum ſanguine parta ac ſtabilita libertas: horum denique labore, ac ſtudio Reſpublica ad tantam peruenit ſiue bellicæ laudis, ſiue domeſticæ virtutis gloriam; quorum in veſtigia pedem ponere oportet, qui laudabiliter viuere, quique honeſtis in actionibus exerceri volunt, nec vllo mentis errore ad nimium dolorem atque inſaniam traduci. Nominauimus externos magnos, claroſque viros, collegimus de noſtris plurimos, quibus mortis ſenſus non modò ingratus, ſed etiam optatus, & iucundus accidit. Addatur, ſi placet, etiam Theramenes, qui veneno epoto, maximâ æquitate animi, ludens in morte, quod erat in poculo reliquum Critiæ propinauit. Ergo ille in ſua morte vir clarus, & ſapiens ludebat, nos in filiorum aut affinium morte lugebimus? & veterum dicta quotidie legentes, atque addiſcentes, præclara ducemus, exempla repudiabimus? aut eam vitam, quæ mortem hanc conſecutura eſt, immortalem, beatam, à miſerijs omnibus vacuam, negligemus? quamuis enim nudum corpus, & exanime diſcedens relinquat animus, nec amplius liceat homini, qui è vitâ diſcedat, ſuis opibus, bonis, diuitijs perfrui,

Aſtante, vt ille ait, ope Barbaricâ,
Tectis cælatis, laqueatis.

Tamen multò maioribus & bonis, & opibus, quæ nulla vetuſtas abſumet, nulla vis eripiet, piorum mentes aſſiduè potiuntur. Sed dimittamus & exempla clarorũ hominum, & illorũ virtutis impreſſam hiſtorijs memoriã: veniamus ad id, quod vnuſquiſque ſenſu percipit, quantumque ex morte conſequamur emolumenti, ac commodi, re ipsâ factiſque probemus. ex quâ dicendi, ac diſputandi ratione perſpicuè veritas eluceſcit, quidque hoc modo ſe habeat, vel

ille, facile potest perspici. Si quisquam est, qui secundos in omni vita rerum exitus adipisci, & consequi possit, nihilque timere, et aduersi, hûc nemo inficiari poterit, iure dictu rum, si vita sibi morte multis partibus meliorem affirmet. atqui nemo est, qui nô modò miserias, atq; ærumnas ab humanâ vitâ segregare, sed ne semihoram quidê felicem sibi, ac beatam polliceri possit. Metelli sibi fortunam sperant omnes: Priami sobolem, ac regnum exoptant alij: quasi non & Metellus tam multos nactus filios, ac nepotes, cùm maximè beatus esse posset, inuitus obierit, & Priamum non omni orbatum progenie, summoque dolore confectum, hostilis manus interemerit. His vitam si mors aliquot ante annis ademisset, è multis eos miserijs, ac luctibus simul eripuisset. quos iccircò experti sunt, quia vitam diutiùs, quàm ipsorum requirebat [illegible]itas, produxerunt, hinc illa miserabiliter decantata:

Hæc omnia vidi inflammari,
Priamo vi vitam auferri,
Iouis aram sanguine turpari.

Quæ non modò visu, sed etiam auditu acerbissima sunt. quid putamus misero Regi, qui omnia & videre, & audire, & experiri coactus est? num ei multò meliùs euenisset, si vitam omnino multis antè annis, quam hæc acciderent, amisisset? Forsitan quispiam dixerit, multa, quæ viuens nactus est, bona citò decedens, penitus reliquisset, sed à malis etiam multò grauioribus, qualia multa sæcula non viderunt, felicissimè liberatus esset. Ex quibus omnibus multisq; alijs perspicuum est, peruertere homines ea, quæ sunt humanæ fundamenta felicitatis, cùm vtilitatem à morte seiungût, aut cùm miseriam cum morte connectunt. L. Crassum, ex nostrâ ciuitate clarissimum, & eloquentissimum virum, matura mors, quantis è molestijs quantisque incommodis eripuit? nam, qua in patriam pietate fuit, ex ijs malis, quæ mortem eius consecuta sunt, incredibilem, si vixisset, dolorem accepisset. flagrauit enim bello Italia, exarsit Senatus inuidiâ, nihil denique in ciuitate fuit, quod non eius temporis calamitatem luctumque persensent. Nam quid fugâ Marij, quid cetera, quæ in illius discessu acciderût, maxime luctuosa, summeq; miseranda commemorem? quid reditum illum sanguinolentum, cuius ex recordatione nemo est, qui non intimis sensibus exhorrescat. nemo nus enim [illegible], aut saltem ex patru temporis accepimus, crudelissimam omniû cædem illo tempore esse factam, trucidatos bonos viros, & ciues, in[illegible]eas corum ceruices, in Rostrisque positas, qui multorû ciuium salutem, ac dignitatem eloquentia pepercissent. quam multos ex illâ Reip. tempestate commemorare possumus, innocentissimos homines, atque optimos, vt acerbissimam calamitatem effugerent, libertatem morte quæsisse. O acerbum, ac nemini non pœnitendû Reip. statum conditionemque viuendi! cùm eos ipsos, qui Remp suo labore, suoq; sanguine auxerint, iuuarint, seruarint, nusquam tutos, nihilque magis, quam propinquorum manus ac gladios, timentes, horrescentesque videas. illorum autem, quorum ope, atque auxilio seruatus sis, cùm horribiles, miserosque casus spectes, nullâ tamen ratione opitulari, nihilque afferre adiumenti queas, quis neget ijs ipsis, qui hæc intueri cogantur, mortem esse non modò detrectandam, sed etiam optandam? qui autem, ne in horum temporum flammam incidant, mortis beneficio consecuti sint, eos verò beatissimos iure omnes existimabunt, quemadmodum fuisse L. Crassum, nisi res ipsa probauisset, nihil esset, cur oratione persuadendû videretur. Sed hæc paullo antiquiora, quàm, vt omnibus in memoriam redigi, ac cogitatione comprehendi possint. Pompeij autem nostri familiaris casu, quid in ciuitate notius, quid illustrius? aut quid omnium oculis, ac mentibus perspectius, & clarius? hunc, si maturè extinctus esset, nihil doloris, nihil inuasisset mali. quod tam diu in vitâ mansit, iccircò factum est, vt singularis calamitatis exemplû omnibus præbuerit, cui eo luctuosior fortunæ acerbitas visa est, quo feliciore, ac secundiore fortunâ in omni vitâ vsus erat. quis enim vniuersis ciuibus aliquando carior? quis in togâ vel rebus gestis, vel honoribus extra ordinem delatis, clarior? quis opibus, propinquitatibus, amicitijs florentior? cui nihil prorsus ad summam absolutamque felicitatem, præter honestum, ac iucundum vitæ exitum, deesset. Sed videamus, quantum in rebus humanis fortunæ possit iniuria, nisi mal[illegible] ad propriam mortalis vitæ nimis asperam, miseramque conditionem omnia [illegible] reuocare. qui enim amplissimis fortunis vsus erat, qui nihil, nisi sublime ac beatum nec cogitare, nec optare consueuerat, cui omnia vel ad vsum, vel ad voluptatem superarant, bellum cum socero suscepit, deseruit domum, profugit ex Italiâ; & cùm ante à

nihil

nihil in ceteris bellis, nisi summo consilio, prudentiaque gessisset, cùm vel maximè ingenio, iudicioque excellere debuisset, sui penè oblitus est. itaque imbelles, & infirmas copias, tirones, collectitiosque milites cum robustissimis legionibus conferre non dubitauit: & amisso exercitu, castrisque castris turpissimè victus, in seruorum manus vir summus, & clarissimus incidit. vitâ vero vt miserabiliter priuatus sit, commemorare nihil est necesse: cùm eo ipso, quod in tam miseram fortunam delapsus, vitam cito amiserit, minùs fortasse miser censeri possit, beatissimus autem obijsset, si, cùm in Repub. florebat, cum valebat auctoritate & gratiâ, cum copijs opibusque affluebat, è vitâ decessisset. cuius propagatio quantum illi mœroris ac luctus attulerit, non modò scribendo, sed vix etiam cogitando consequi quisquam possit. Itaque hoc stabilito, & fixo, mortem sæpissime beatam homini contingere, non solùm, quòd nos in beatam vitam inducat, sed etiam, quod multarum, magnarumque miseriarum sensu liberet, & à futuris vel calamitatibus, vel doloribus abstrahat, quid iam relinquetur, cur non morte lætari, ac clarorum hominum virtutē, qui nullius interitu perturbati sunt, imitari debeamus? An non optimam beatamque mortem iudicabat L. Brutus, cùm Tyrannum arcens, quem expulerat, vitam pro nihilo ducebat, item Decij, quo tempore, cum Latinis pro patriâ dimicantes, sese hostium telis objiciebant? præterea Scipio, Paullus, Marcellus, Albinus, qui vitam in acie iuuandæ patriæ caussâ fortissimè profuderē memoriæ proditū legimus. Et vero nihil fuit, quamobrem clarissimi illi hoc animo homines vitam non despicerent, vt sempiternam gloriam consequi possent, nam cum nullo, vel certè minimo doloris sensu, quem morientes perferunt, infinita laude commutabant. hunc enim locum de exiguo, vel nullo potiùs dolore mortis, quem suprà perstrinximus, paullò vberiùs percurramus. Neque enim absurdè dixisse mihi videtur is, qui morientium mortuorumque hominum statum & conditionem duabus potissimùm ex rebus percipi atque intelligi posse affirmauit; quarum vnam somnum statuit, alteram vero tempus illud, quod nostrum cuiusque ortum antecessit. & sane ita est, vt ex omnibus opinionibus, quatum errore duci vulgus solet, cum de morte loquitur, nulla planè ad veritatem videatur propensior. ita enim multi existimant, vt præsentibus bonis fruantur, nec tamen cogitent quid paucis post annis vel ipsis vel ceteris autem illi possit euenire. Itaque sæpe mihi opinans morbis, perturbationibus, an moribus vexantur. mortis vel de qua potissimum cogitare debuerant, ita non rem ad se pertinere, vt ad se minimum illa pertinere, nec sibi quicquam interesse existiment. nam, vt Panætius Africanum dicere solitum tradit, ferociores equos domitoribus tradendos esse, vt paullatim parère, & mansuetiores, ac molliores præbere incipiant, sic ipsi in statum fortitudinis ac patientiæ reducendi sunt, ne, si mors imprudentes oppresserit, perterreantur, planeque concidant. Sed nescio quo modo voluptate, luxuque delin ita hominum consuetudo, de tali re nunc vix dicam, eoque sensim delata est, vt nemo hominis, quam verum agnoscat, nec, cùm aliquid agitur, rectum id ne, ne sit, ipse nunc perpendit cogitet. quâ nulla maior pestis ac pernicies humanis rebus, valdè iam labefactatis, potuit afferri. at vero in ulla homine, ceterum in his ipsis vulgare dictum, & verum, & acutè cōgitatum esse deprehenditur. qui hoc modo isti aliud agunt, nisi totos dies per inertiam perdunt, atq; ita viuunt vt stertere potiùs, quàm vllo pacto viuere videantur. dormiens autem vt nihil sentit, nihil agit, nihil curat; sic mortuus, quid agere, quid curare, aut sentire possit, haud sane intelligas. itaque in fabulis, quos dij maximè adamarunt, eos, ne in morientem aliquam calamitatem sentire cogerentur, si vigilassent, a Dijs immortalibus consopitos esse accepimus. mortem igitur, si quidem somno similis est, singulis noctibus induimus, & cum in somno sensus sit plane nullus, nullum etiam in morte futurum esse sensum, vel mihi me statuere debemus. quod vt sensu ipso planè percipitur, sic ne de altero quidē dubitari vllo pacto potest, quin, quales antè, quàm orimur, fuimus, tales etiam mortui futuri simus. mors enim quemadmodū ad eum, qui nondū ortus est, nihil pertinuit, sic ne ad eum quidē, qui mortuus est, vlla ratione pertinebit. ad morientem verò vel nihil, vel parum certè pertinet. siquidem tam angusto spatio tamque breui curriculo coërcetur, vt nec si velit quisquam, vim suas nimiùm porrigere aut explicare possit. Quæ est igitur eorum oratio, qui tantum in morte dolorem se timere, atque expauescere dictitant? quamquam non bene video, quo modo aliter facere possint:

possint: qui enim mortem nunquam experti sunt, qua[illegible] hom[illegible] [illegible] modo, bona an mala sit, vere sentire ac diiudicare possunt? Morientes aiunt cruciari, angi, dist[illegible] in [illegible] fortasse animaduerti, atque obseruari potuit. in quo tum illi aliquid dixisse videri possent, si hoc ex ipso mortis sensu penderet: nam, si mors ipsa dolore suo corpus vsque eò cruciaret, atque angeret, vt hæc dolori cedere indicia cogeretur; negari profectò non posset, quin dolorem non [illegible] mors ipsa esset allatura. Cùm vero huiusmodi [illegible] tus paucissimos angat, & eos maximè, qui intemperanter, flagitiose, [illegible] vixerunt, nunc dubitari non potest, quin tales homines non mors, sed admissorum [illegible] conscientia vexet, habeantque [illegible] [illegible] nunquam [illegible] crediderint, ac ne cogitarunt quidem [illegible] ad [illegible] mortem peruenerint, [illegible] non dolore moriendi, sed quod e vita [illegible] discedunt, in quâ cum omnia secunda felicia[que] experti essent, ne secùs mortuis accidat, valdè vereri, ac dubitare coguntur. At bonis, qui mortem semper, tamquam præsentis tempestatis portum, in ore, ac sermone habuerunt, quiq; ex huius vitæ procellis, mortis beneficio, aliquando egredi sæpissimè concupiuerunt, nihil libentius aut iucũdius mentione, ac nomine ipso mortis accidit. Atque in ijs etiam præstans, planeque admirandum Deorum munus agnoscitur. bonos enim, & quidem plurimos, non modò cum exiguo dolore, vt optare homines vulgò solet, sed omnis planè doloris expertes ex hac vitâ egressos, sine vlla dubitatione reperias. ex quibus Q. Fabius Consulatũ adeptus, cùm in Curia prætereuntes salutaret, nihil dolens, nihil [illegible], immo planè gaudens, è vita discessit, atque idem contigit A. Pompeio, cùm in æde Iouis Capitolini sacra fecisset, itemque T[illegible] Consuli, Dijs immortalibus supplicanti. quid hos in ipso m[illegible] doloris expertos existimes, qui paullo antè læti viuebant, & in eo, quo mori[illegible]tur, puncto temporis, nihil lugubre testati sunt, nihil flebile dixerint? Mortem[que] [illegible] oppressi sunt. at sap[illegible] & optimi viri, qui [illegible] mortem, tanquam beatæ vitæ initium, Dij immortales [illegible] tasse iucundiore[illegible] ipsis [illegible] minus eo tempore tantum boni exspectauerant, a ne [illegible] mor[illegible] è diu[illegible] tate tota pendeat, haud sanè in hominis potestate [illegible] possit, quo [illegible], quaque conditione mori velit. Nec verum est quod dicitur a quibusdam, motus eundem omnibus hominibus diem, ac terminum [illegible] itus esse constitutum: vt autem vel citius [illegible] moriamur, singulorum hominum [illegible] vel intemperantiâ, vel negligentia contingere. nam, vt illud verissimum est præfinitũ esse vitæ terminum à Deo [illegible] præterire, aut [illegible] quo egredi nemini liceat, sic illud affirmare nemo possit, eundem omnibus, eademque horâ vitæ finem impendere. quod si agnosceremus, nihil sanè esset. cur homini prudentiam, temperantiam, pietatem, tribueremus quæ omnes planè virtutes, hoc consequeretur, non modo inutiles, sed penitus inanes viderentur. cur enim prudens [illegible] homo, cur abstinentia, cur temperantiâ, si eodem quo reliqui omnes, temporis spatio vitam esset terminaturus? Vt diutiùs, inquis, vitam producere liceret. at, si vitæ terminus fatalis est, nec [illegible] quid [illegible] sin voluntarius & in hominis arbitrio positus, nihil est, [illegible] omnibus à Deo constitutum esse, qui[illegible] quam affirmet. Sed de his statuat vnusquisque vt libet. quid autẽ verum sit, Deus ipse viderit; hoc [illegible] quidem scite arbitror nemini[illegible]. Stet modò nobis illud doloris esse nihil in [illegible] boni autem tantum ex eâ ad homines [illegible] tum sperare multi possint, cogitatione quidem [illegible] hoc [illegible] hominibus datum est, vt quoties molesti aliquid experiantur, tum [illegible] orte exoptent, ac votis etiam conceptis [illegible] orent. quid ita? quia bonam, vtilem[illegible] mortem, cognoscere: malam autem, aut acerbam esse numquam posse, hominibus à naturâ insitum est: itaque dolore perculsi mortem implorant, eamq; [illegible], vt miseriarum malorumque terminum, exoptamus. Admonet me locus, vt cum neminem ipsâ morte magnopere commoueri debere probatum sit, ne præcipuè dolendum nihil esse con[illegible], quos mors [illegible] opperita consolari potest. satis enim [illegible] xisse putandi sunt, qui [illegible] hon[illegible] [illegible] coldemque e vitâ ab[illegible] non mo[illegible] sed etiam perpetua voluptas, delectatioq; prosequitur, quæ sanè eò maior in animo [illegible], ac [illegible] solet, quo labor alicuius in colendo officio, vitaque hon[illegible] [illegible] certè enim, cum ad rectè a[illegible] natus

homo

homo sit, ideoque mentis, & rationis munere, præ ceteris animantibus ornatus, atque instructus, vnde potiùs laudem, ac voluptatem, quàm ab honestis actionibus, petat? An, vnde ortum duxerit, obliuiscatur? ille verò nec sui oblitus est, qui rectè vixit, nec iniquo animo mori potest, cùm multos relinquat suæ testes memoresq; virtutis. quanto autem gaudio exsultare credendus est illorum animus, qui corporis administratione solutus, in cælestes ignes, sempiternasque domos, vnde exierat, reuertit? profectò enim ex diuinâ mente delibatos habemus animos, qui hac mole inclusi, tamquam terræ grauitate, sic ipsi nimio pondere corporis opprimuntur. vbi autē soluti corporibus ad proprias sedes euolauerunt, tum vere viuūt, nec libidini, voluptati, dolori seruiunt; sed sui compotes, nullâ re anguntur, nihil requirunt, omnibus imperant. Rectè igitur dictum est, corpus terram esse, mentem aerem, ignem de cælo sumptum. id quod clarorum virorum acta cum virtute vita, præclaræq; actiones facilè testantur. quo modo enim aut omnia humanæ vitæ commoda contemneret, aut voluptates cunctas pro nihilo duceret, aut vitam ipsam laudis honestatisque gratiâ profunderet, qui nihil quidquam ad se, præter hæc ipsa mortalia, quæ manibus contrectat, quæ terit pedibus, pertinere cogitaret? verùm hęc non ita se habét. corpus enim è terra concretum, tam diu terrestrium rerū amore ducitur, quoad in terram ipsam, vnde ortum duxit, reuertatur: animus verò, qui è cælo sumptus est, sempiternum quiddam, & cæleste appetit, nec iisdem, quibus corpus, finibus cogitationes coërcet suas. itaque numquā quiescere, nec verè viuere putandus est, quamdiu corpore conclusus, inuitus propemodū mortali labe, terreniśq; vinculis cohibetur. At illa quanti sunt, grauissimis vitæ laboribus liberari, in mediis doloribus, & ærumnis obdormiscere, & quasi e[illegible] los è molestissimâ vitæ custodiâ, in iucundissimam, suauissimamque domum remigrare? huc enim pertinēt quæ de piorum quiete, deque voluptate illâ, quâ egressi e vitâ perfrui dicuntur, disputari à sapientibus solent. qui cum intelligerent, non temere, aut temerè satos, & creatos homines esse; nec eadem mereri bonos, qui multis exantlatis laboribus vitam in medio dolore amiserint, & improbos. quorum in patrandis flagitiis semper est animus cogitatioque defixa, iccirco non eundem probis, & improbis vitæ terminum, nec eadem mortuis præmia statuerunt. Quâ nos recordatione potissimùm refici, ac recreari decet, qui charissimam filiam, optimeque de nobis meritam ita vixisse scimus, vt ad optimos mores, summamque prudentiam nihil posset accedere; & ita mortuam, vt in dolore, quem ex partu contraxerat, summam animi magnitudinem, summamque constantiam præstiterit. cuius mentio nobis, dolore iam, si non penitus extincto, certè magnopere leuato, non solùm non acerba, sed etiam iucunda accidit. quî enim aliter debet? cùm nec ipsi quidquam acciderit mali, nec ego vllâ re, quæ tantopere cum naturâ congruat, & cum omnibus hominibus communicet, angi aut perturbari debeam. Quid ergo mihi restat? nihil sanè, nisi, cùm ea diuino potissimùm beneficio vitæ munere perfuncta sit, vt ad eam maximè viuendi conditionem cogitationem meam mentemque referam, quâ nunc ipsam perfrui credimus, ac si, quod æquum est, fateri velimus, [illegible] intelligimus. quâ ex meditatione eò maiorem voluptatē percepturus sum, quò meliore illa nunc statu, quàm quem viuens experta est, sine vllâ dubitatione perfruitur, quid enim boni non merita est, quæ nihil vmquam egit, ac ne cogitauit quidem mali, & iis angoribus ac malis, quæ viuenti obiecta sunt, ita patienter perfuncta sit, vt non secùs de aduersis, quàm de secundis rebus, Diis immortalibus gratulari, gratiasque agere soleret? & cùm nihil, nisi rectum, honestumq; cogitaret, tamen vnâ conscientiâ contenta, nec sua benefacta in luce collocari, nec sibi quidquam propterea laudis, aut gloriæ deberi arbitraretur. Quæ ergo ita animata fuerit, vt de se quidem minimùm, de rectâ mente, ac de æquitate plurimùm laboraret, an non Diis ipsis censemus maximè gratam & probatam fuisse? in quâ non ficta, & adumbrata, vt in multis, sed maximè solida, & expressa virtutis elucebat effigies. nam, cùm eam talem natura genuisset, vt quod pulchrum, rectumque agnoscebat, suâ sponte sequeretur, tamen eo non contenta, summâ vi rationis, plurimaque perfecerat, vt nullâ re minus, quàm naturâ duce, egere videretur. itaque qui eius instituta, & mores paullò diligentiùs inspexisset, qui regum ac familiæ [illegible] rtiam, qui summum in [illegible] rebus ingenium, singulare[illegible] que doctrinam aduertisset, haud fuisset sane, quod aut [illegible] in intelligendis, indi-

iudicandisque rebus prudentiã, aut exquisitam patrisfamilias sollertiam requireret. itaque quibus maximè rebus egere sæpè homines solemus, fortitudo & prudentia, hæ ita in muliere abundabant, vt sui mæroris medicinam non peteret foris, sed in seipsam spectans, ex sua semper virtute penderet. Quantò autem grauiores, ac difficiliores animi morbi sunt, quàm corporis, eo magis mirandum est, talem extitisse illam, cuius fortitudini corporis mala parerent, prudentiæ verò omnes animi morbi facilè cederẽt. Itaque quamquam ex calamitate temporibusque nostris molestiæ plurimũ traxerit, numquam tamen animo perculsam, aut deiectam sensimus. angebatur patris exsilio, totiusque familiæ luctum, bonorumque direptionem inuita videbat: sed matri tamen consilio prudentiaque aderat, & rebus in magnum sæpè discrimen adductis, reditus spem nobis afferre numquã dubitauit. ita, quantum ex calamitate doloris, tantundem ex filiæ suauitate, ac pietate solatij capiebamus. quod vt esset diuturnius, si cõmodum nostrum, aut eam, quæ omnibus antiquissima est, liberorum charitatem cogitaremus, magnopere optare debuimus. at, cùm illam corporis vinclis solutam, omnibus exutam miserijs, & immortalitatis compotem factam, animo reputamus, non modò in dolore conquiescimus, sed etiam præcipuè lætamur. quid enim mihi accidere lætius potest quàm de immortalitate animorum cogitanti, de filiæ simul æterna beataque vita confidere? animos enim esse immortales, ne dubitandum mihi quidem videtur. faciam autem non inuitus, vt sapientissimorum hominum percurram hac de re sententiam, quando me in hunc locum deduxit oratio. Neque verò hæc ita disputanda censeo, vt animos iccircò non interire probari possit, quòd mortuorum corporibus vis quædam inesse veneratione digna putetur, quæ significare debeat, non deleri morte animos, sed immortalium animorum veluti sepulchra quædam, mortalia corpora fuisse. quasi non & maiora, & firmiora multa suppetant, quibus planum fieri possit, qui animos simul cum corporibus interire contendat, eum contra rationem, nullâ nixum ratione, pugnare. quòd si auctoritas quæ[illegible]enda sit, quem grauiorem nominare a[illegible]torem pos[illegible], quàm eum, quem Apollo ipse sapien[illegible]um omni[illegible]m pronuntiauit? cuius testimonium tale fuit, vt diuinos esse hominum animos, & eos, corpore solutos, in cælum remigrare, vnde priùs venissent, in omni sermone asseueraret. in quo eum Philosophis illis consensit, quos quondã Italicos nominauit antiquitas, maximeque nobiles iudicauit. quorum semper constans fuit opinio, demitti animos è cælo, diuinæq; mentis eos esse non solùm munus, sed etiam partem præcipuam, ac propriam. quòd si secus esse quisquam putet: haud sanè facilè, quid multis, & firmissimis in hanc sententiam argumentis respondere possit, inueniet. Sic enim planè cognosci ac sensu ipso diiudicari potest: summam esse pæneque incredibilem in animis celeritatem, ac festinationem, cuius ope, quæ corpus non modò certo mensium, sed vix etiam annorum spatio perficere, atque exsequi posset, ea ipsi non modò semel puncto temporis percurrere, sed etiam sæpiùs excogitare, & repetere facillimè queant. quod si mirum videtur, cur non admirabilius censeatur, meminisse animum tam multa, innumerabilibus antè sæculis gesta: quæ futura sunt, cogitando prospicere, ac non modò præsentia, sed etiam præterita, & futura, veluti Deum, omnia complecti, ac sub oculos subijcere conari? quis dubitet, cùm hæc intelligat, eademque in seipso agnoscat, diuinum esse animum, nec, si diuina æterna sunt, ipsum esse mortalem? cùm pręsertim duabus ex rebus, quæ præcipuè in animo sunt, illius æterna natura facilè intelligi ac deprehendi possit. hæc autem sunt, motus, qui in eo præcipuus est, principium, ac perpetuitas. cùm enim ex seipso moueatur, nec aliunde, vt cetera, principium motus mutuetur, summa autem in eo, quamdiu in corpore est, perpetuitas motus appareat: quippe quæ etiam in dormientibus agnoscatur, & vigeat: iccircò dubitari nullo modo potest, quin diuinus sit, & sempiternus futurus, & sanè ita esse ratio vincit, & rerum probat exitus. Dei enim imago quædam animus est ex ipso Deo delibata, ac profecta. quod si Deus immortalitate fr[illegible]itur, cur eam partem, quam ex seipso sumpsit, mortalem esse velit? quin hoc ipso singularem, & eximiam diuinam esse vim indicand[illegible]m putauit, quòd non solùm ipse immortalis sit, sed etiam, quos velit, suæ naturę compotes, & plane immortales efficiat. Corpus autem voluit esse mortale. nec immerito. cùm è terra, cuius mutationi subiecta natura est, initium duxerit, & in eam ipsam, vitæ cursu confecto, abire debeat.

Sed animus profectus à Deo, cælum ipsum appetit: nam in eum locum, vnde discessit, semper optat redire. terra autem si cui appetenda, corpori soli est. at verò animis æterna cæli sedes quærenda, eaque propria illorum patria: siquidem animorum nulla in terris origo inueniri potest. nihil enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum esse videatur. nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim naturis nihil inest, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat: quod & præterita teneat, & futura præuideat, & cõplecti possit præsentia. quæ sola diuina sunt, nec inuenietur vnquam, vnde ad hominẽ venire possint, nisi à Deo. singularis est igitur quædam natura, atque vis animi seiuncta ab his vsitatis notisque naturis. Ita quidquid est illud, quod sapit, quod vult, quod viget, cæleste & diuinum est, ob eamque rem æternum sit, necesse est. nec verò Deus ipse qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam & libera, segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiẽs, & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno. itaque eandem æternitatem animis quoq; nostris, ex se ipsa exortis, impartiuit. quorum ex cogitationibus atque operibus nihil aliud, nisi diuinos esse illos, & sempiternos, colligere possumus. nam si ædificiorum magnitudinem atque ornatum, si monumenta litterarum, si pecuniæ vim infinitam in res maximè stabiles, & admirandas effusam, si plurimarum maximarumque rerum adeptionem cogitare voluerimus, profectò intelligemus, hæc numquam facturum fuisse hominem, nisi diuturnitatem temporis, ipsamque æternitatem plurimùm ad se pertinere existimaret. Iam, ipsa gloriæ cupiditas, honorum sitis, operum ac diuitiarũ assidua procuratio, quid aliud indicat, nisi cogitare hominem in posterum, nec eodem vescendi viuendique studio, quo ceteras animantes duci videmus, humanum animum detineri. Sed hæc abiectiora, atque humiliora, nec vllis, nisi sanè angustis naturæ terminis, circumscripta. Quid illa imprimis grauia, atque præstantia, nec vlli planè in tertiis degenti, nisi soli homini, tributa? contemplatorem esse ipsum cæli, rerumque cælestium: frui magnarũ obscurissimarumque rerum scientia, quæ vel ad excolendos ad integritatem, atque innocentiam mores, vel ad comparandã Solis astrorumque cognitionem, vel ad exercendam in abditis, obscurisque rebus memoriam mentemque pertineant. nónne hæc ipsa tanta, ac talia, diuinum esse animum ostendunt, nec illius naturam aliunde quàm è cælo, delibatam ac deductã? An censemus, si vnà cum corporibus animi interirent, aut sapientissimos hominem æquo animo mori posse, aut tam iniquo planeque inuito stultos & fatuos? Socratem ferunt, morti proximum, de piorum immortalitate, beataque vita, quæ mortem consequitur, disputauisse, itaque læto, ac libenti animo letale illud poculum hausisse, quasi non ad mortem, sed ad regnum atque imperium vocaretur. At verò, quorum animus in terra defixus hæret: qui nihil, nisi mortale, terrenumque cogitant, eos planè repugnantes atque inuitos è vitâ discedere videmus. nec immeritò. cùm animorum æternitatem propiùs iam intuẽtes, crucientur mirum in modũ, quasi flagitiosè actam vitam pœna etiam sit immortalis consecutura. Atque illud etiam (ô stultum hominem dixerit aliquis & naturæ suæ penitus ignarum) nemini obscurum esse potest, ex ipsis etiam sacris cærimoniisque maiorum æternam hominis vitam facile cognosci, atque intelligi posse. neque enim illi aut mortuos tanto honore coluissent, aut tam multas tamque varias sepulchrorum cærimonias posteris tradidissent, nisi cognitum perspectumque habuissent, vigere animum in morte, nec, quamquam corpus occidat, hominem ipsum penitus euanescere. itaque statuisse videntur, mortem ipsam non esse humanæ vitæ consectricem, nec eã sequi interitum: sed potiùs ad aliam multò feliciorem vitam iis, qui rectè vixissent, ducem optimam solere existere. quicumque enim conuenienter naturæ vixerint, nec illam secuti sint malæ consuetudinis corruptelam, quæ diuinitus datos igniculos extinguit, vitiaque gignit & confirmat omnia, eos & viuentes gloriâ, & è vitâ excedentes præmiis prosequi oportet. id enim non solùm rationi consentaneum, sed etiam verissimum atque æquissimum est. cui autem æquitatis antiquior cura, quàm Deo? itaque, cùm homo solùs ex omni propemodum genere nactus sit aliquam notitiam Dei, nisi vitæ iniquitate Deo iniquus atque inuisus euaserit, ad Deum certe euolabit. idq; æternitatis humanæ vel maximum, ac firmissimum argumentum est, solum hominem diuinæ voluntatis participem, consciumque ex-

existere: vt quamquam agrestibus siluestribusque in locis natus sit, tamen, ipsa docente naturā, & esse Deum, & colendum ac verendum esse, dubitare non possit. O rem dignam, in quā non modò homines, sed ipsas etiam pecudes obstupescere, ac, si fieri possit, etiam erubescere oporteat: cognatum esse hominem Deo: nullum aliud in terris animal, nisi hominem solū, Dei cognitione imbutum esse: nec quidquā esse aliud, quod animo, è diuinā mente hausto, præditum sit: tantamque inesse homini cæcitatem, atque socordiam, vt diuinæ cognationis immemor, auersetur migrationem ad Deum? nec enim aliud esse mors, quā migratio ad cælestes superasque sedes, existimanda est. nec id solùm ratione quadam equitati, veritatique consentaneā, sed etiā sapientissimorum hominum maximè firmo, stabilique consensu. Atqui eum, qui hoc pacto viuere, ac pæne à seipso dissentire velit, meminisse certè oportuit, terrā ipsam, omniaque, quæ sub cælo sunt, diuinā voluntate regi, proptereaq; quiddam nobis, quod obseruandum & addiscendum videatur, præscribere. quis ergo terram ipsam, aut quotannis feracem, aut semper optimas fruges, & numquam malas inutilesque herbas edentem efferentemque vidit? quis animalia semper vberes fœtus edidisse, numquam sterilitatem passa esse, recordabitur? quòd si hæc ipsa secùs se habent, nihilq; in rebus humanis perpetuò firmum, eiusdemque naturæ optare licet: cur quam in omnibus & rebus, & animantibus vicissitudinem cernimus, eam ab homine seiungamus? qui si multos annos feliciter vixerit, si sobolem, honores, opes assecutus, diu tantis bonis frui potuerit, præclarè secum esse actum verè dixerit. Sed aduersi tamen aliquid subeundum perferendumque relinquetur: demum oppetenda mors erit, quæ eò leuior esse debet, quòd omnibus communis est, nec cuiquam singularis, aut præcipua. Sed hoc quoque gratior, quòd nos à multis erroribus abstrahit, quibus, quoad viuimus, in tantā opinionum varietate assiduaque veri inquisitione perturbari sæpè solemus, & ad ipsam cernendam fruendamque veritatem iucundè traducit. quo nihil beatius homini p[illegible] contingere, satis, vt arbitror, ex eo suspicari possumus, quòd innata est homini cupiditas scientiæ: eius autem præstantiam non sanè video, quâ alia in re, nisi in perfectâ veritatis cognitione posita sit. ex quo fit, vt veritatis cognitionem assecuti, perfectā, absolutaque scientiā potiamur. vereq; dici potest, qui veritatem intueatur, sensuque percipiat, eum voti sui compotem, vereque beatum esse. quòd si beata vita quærenda nobis est, nec quidquam fugiendum magis, quàm ne miseriarum grauitate premamur: quid illo homine stultius, aut stolidius reperiri potest, qui ceterorum morte ita angitur, vt beatæ vitæ obitus, miseram atq; infelicem consectetur? profectò enim ita se res habet, vt, nisi mortis, dolorisque timore liberatus sit, etiam si multas cognitas perceptasque virtutes habeat, rectumque, & æquū omni planè vtilitati anteponat, beatus tamen esse nemo possit. quid enim aliud dolor est, nisi cruciatus animi, isque perpetuus? quid aliud timor, nisi assiduus inuisarum, ac molestarum rerum metus? at quo modo felix, aut beatus esse poterit, qui assiduo cruciatu, metuque vrgebitur? Quin eò miserior, atque infelicior existimari debet, quòd non solùm sibi ipsi molestiam miseriamque comparabit, sed in ceterorum etiam sermonem, ac vituperationem incurret. nihil enim nimio dolore deformius, nihil à viro alienius. & si corporis prauitatibus vituperatio proposita est, vitijs ipsis, quibus laborat animus, nihil turpitudinis, nihil inuretur infamiæ? Illa verò & grauiora sunt, & maiori animaduersione vindicāda, quò nobiliorē, quàm corpus est, sedem, nempe animum ipsum, occupauerunt. quòd si turpis dolor nimius, & vituperatione dignus, certè illud consequetur, vt, qui nimio dolori seipsum tradat, ne laude quidē vllā dignus censeatur. est enim series quædā maximè veritati consentanea, vt sententiarum, sic rerum; & quemadmodum in sermone disputationeque nostrā nectitur aliud ex alio, ita qui se vnā aliquā vel deformitate, vel turpitudine implicari patitur, multis statim miserijs ac deformitatibus opprimetur. Nec verò credi velim, me, quia dolori nimio repugnem, iccircò dolorem omni ex parte improbare, omnesque illius ex animo fibras euellendas existimare. est enim, quatenus homo doleat, &, (quod prudenter à Crantore dictum est,) siue secetur pars aliqua corporis, siue auellatur, sensus tamen adesse debet. istuc enim, nihil dolere, fieri non potest, quin quemadmodum feritatem corporis quandam, [illegible] animi stuporem maximum indicet.

Sed nimirum illud est, quod improbamus, dolori nosipsos ita tradere, vt in aliam for-

fortasse [illegible] iorem ex [illegible] vituperationem faciemus. nam [illegible] modum qui nihil prorsus doleat, d[illegible] videtur ab hominis naturâ, quæ mouet per[illegible] dolorem ac [illegible] aliquo modo [illegible] conturit, ita, qui dolori nimis indulgeat, humanæ naturæ penitus obliuisci, communemque omniú conditionem re[illegible] dicabitur. quibus rebus intelligitur, grauiter peccare homines, cùm vel ea, quæ omnibus perferenda, subeundaque sunt, detrectant, aut, vel, quid ipsos in vitâ deceat, quæque sequi, aut refugere debeant, non cernunt satis. quod proprium prudentiæ munus est; quam humanarum actionum moderatricem à Dijs immortalibus esse con[illegible], [illegible] nemo potest. atqui huic tam præclaro, diuinoque muneri planè obsistit qui [illegible] dolore ducitur. non modò enim [illegible] sine vllo fructu lacrymis, ac tristitiæ tradit, sed etiam omni planè consilio, ac [illegible] vacat. vbi enim ratio, si se dolore auferri sinat? vbi constantia, si sibi ipse [illegible]net, & in mærore iaceat? vbi denique [illegible]nanitas, si se hominem esse oblitus, ni[illegible] sibi cum morte commune esse contendat? Iam vero illud stultissimum, existimare, quæ ceteri homines libenti animo subeant, ijs se non esse obstrictum. quid enim? an ignorare quisquam potest quanta inter homines cognatio sit, quantaque [illegible]? [illegible], nisi hoc verum fateremur [illegible] esset, cur homo hominem consilio, re, opera iuuaret, ab hostium [illegible]pectu, [illegible] defenderet. quod contra videmus accidere, vt qui ab his actionibus auertat animum, non modo in vulgus improbetur, sed etiam inhumanitatis, ac feritatis accusetur. certe enim non e ma[illegible] [illegible] scopuli, aut e robore dolati sumus: est in nobis quiddam, quod pietate, misericordiaque moueatur, [illegible] lam, quà Dijs pro[illegible]mus, iuuandi ac benefaciendi voluntatem. itaque [illegible] hominem [illegible] vid[illegible] vt [illegible] al[illegible]nam, quamuis alienum premi calamitate atque ærumnâ videat, [illegible] animo, [illegible] [illegible]s suppetat, [illegible]ndam putat in subleuandi occasionem. quam enim [illegible], si eo loco esset, be[illegible]tatem sibi impartiri optaret, eâ vt in al[illegible] [illegible], natura tacitâ quadam voce mo[illegible]e, ac [illegible] videtur. quæ igitur sibi [illegible]re posse dubitet, ea si contingant, cur animi ac perturbati [illegible] aut cur non potius [illegible] [illegible] & omnibus hominibus pro-

clauis, [illegible]? quantò rectius ille, qui hominem se agnoscit, nihilque humani a se alienum putat. itaque cùm hanc ex animis nostris opinionem, mala omnia non esse humana, veluti immanem quandam, & immanem belluam, extraxerimus, profectò minus miserè, minusque sollicitè viuemus. [illegible]ur enim illa cogitatio, quęcumque acciderint, fortiter ferenda esse, nihilque posse homini euenire, quo funditus prosternatur. idque ita erit, si nobis ne ipsis non assentabimur, sed veritatem, quâ nihil præclarius, præstabilius, vbenus esse potest, toto pectore amplectemur. hæc enim illa est, quam assecuti meliores multò efficimur, & ad perferenda incommoda, præclaraque pe[illegible]genda alacriores, cùm nihil, nisi quod rectum & æquum est, laudabile arbitramur, nihilque aliud, nisi egregia illa, ex quibus vera gloria nascitur, expetimus. Ac mihi videor nimis etiam nunc anguste atque exiliter agere. qui enim latior obijci campus queat, in quo fidentius atque alacrius exultare possit oratio? sed faciam impudenter, si medicinam deserens animorum, quam ex omnibus [illegible]e vtilem [illegible] intelligo, ad meam vnius delectationem sermonem omnem, me[illegible]que conuertam. Dolorem [illegible] mis acrem ac diuturnum fugiendum diximus. & quidem probabiliter, [illegible] la [illegible] maximeque graui [illegible] [illegible] verò nihil boni, neque [illegible] dolor [illegible]bus est, in quibus vel ad probandum, vel ad [illegible] multa & magna contra [illegible] rationem paria momenta a[illegible]scan[illegible]. hoc enim si accideret, agerem verecundius, neque me in eum locum de[illegible] vnde [illegible] planè [illegible] viderem. Sed, quoniam hæc ita se habent, contendo, vincendum esse animum, dolorique acriter obsistendum. [illegible] enim nosmetipsos, siue amicos, siue vulgi opinionem cogitemus, id nobis [illegible] dubitari nefaciendum est. at, si ad mortuos ipsos animú traducamus, [illegible] sumus existimare, gra[illegible]m [illegible], quod [illegible] dolore cruciemur? præsertim cùm ex eo nihil ad illos vtilitatis, [illegible] permultum ad nos dedecoris, atque in[illegible]modi peruenit. Quid igitur eos ipsos à nobis optare, atque expetere arbitramur? nihil [illegible], nisi vt eos [illegible] memoriâ, ac recordatione decoremus. Nemo me lacrymis decoret, ait Ennius; cur? quia volito viuus per ora virûm. quid igitur est caussæ, cur fletum lacrymasque recuset? nimirum ea gloria,

ria, quam se adhuc viuentem assecuti esse confidebat. eamdem igitur ob caussam nostrum quoque luctum mortuis ingratũ molestumque fore suspicemur, nec aliud eos a nobis quidquam flagitare credamus, quàm, vt id ipsum illis, quo maximè delectamur, tribuamus. hæc autem gloria est, & assidua illorum virtutis recordatio. quam si sermone, laudationeque nostrâ immortalem efficere liceat, hoc vno de mortuis nos vel optimè meritos existimare possemus. quid quòd eum, qui sic doleat, vt recreari confirmarique non possit, ne diuinum quidem numen horrere, sapientissimi homines prodiderunt? impium autem est, quibus debemus omnia, ijs pessimam referre gratiam. contrà verò, qui Deorum voluntati paruerunt, nihilque se, quod ab illis vltrò daretur, molestè ferre declarauerunt, eos non solum viuentes præcipuâ laude ornauit antiquitas, sed etiam è vitâ egressos perpetuo coluit honore. idque eo studiosiùs ac libentiùs, si quos intellexit cum Deorum cultu exercitationem virtutis, & præcipuam in mortales beneficentiam, coniunxisse. scitè profectò, vt cetera fermè omnia. quid enim maiori laude dignum ex omnibus rebus humanis commemorare possimus, quàm eum, qui vitam ducat cum virtute coniũctam, ad Deorum cultum atque honorem perpetuum in homines studium, ac pietatem aggregaro? nec quidpiam tantulum modò in eius animo existere, quod non vel pietati, vel humanitati, vel denique virtuti sit consentaneum? Nec aliam sanè ob caussam perturbari omnem vitam errore, inscitiaque videmus, nisi quòd, quæ in hominis vitâ præcipua esse deberent, pietas erga Deos, in homines beneficentia, virtus in ingenijs ac moribus ea ferè omnia negliguntur. eademque ratione quæ maximè vitare debemus, ea studiosè expetimus, cæcoque impetu ferimur ad illa, quibus vita nostra planè misera, atque inhumanis efficitur. ex hoc fonte cupiditates insatiabiles exoriũtur, quibus non modo singulos homines, sed totas familias, & vniuersas funditus euersas ciuitates videmus. præterea seditiones, insidiæ, discordiæ, rerumque, & hominum clades, & interitus. ex his etiam incredibiles dolores emanant, quibus perturbari vitam, neque solum [illegible], sed acerbissimam effici necesse est. sed contrà probis viris [illegible] amantibus ac [illegible]. nam diuinæ voluntati obtemperantes, nihil in seipsis, sed in se ipsos, ac sua ponunt, &

locant omnia: nec enim læduntur [illegible] beralitate, bene[illegible], caritate a[illegible] lectan-tur: nulla re cruciantur: nihil appetunt, omnium vitiorũ fracto impetu, cupiditatibusque radicibus ex animo penitus euulsis. Num igitur eos, qui ita vixerunt, vt sibi iucundi, Dijs grati, hominibus fructuosissimi extiterint, diuinis honoribus iure dici nos maiores nostri censuerunt. [illegible] Dijs immortalibus æuum agere sapientissimus poëta non immeritò cecinit. Nec tamen [illegible] circo, quod eorum corpora in cælum perlata, credere sapienter quisquam possit, quod quia natura non patitur, vt, quod e terrâ est, alibi, quàm in terra maneat, nec [illegible] quidem debeat, necesse est, sed quòd eorum animi, tamquam hominum de Dijs immortalibus humanoque genere optimè meritorum, in cælum putentur elati. quod de Romulo, Vrbis nostræ conditore, memoriæ proditum accepimus: quem singulare in genus hominum collatum munus tam præclaræ vrbis condendæ, in Deorum numero collocauit. idque eo tempore, quo litteris, & doctrinis homines exculti facile fictũ à germano, verum à falso secernebant: vt credi non possit, quidquam illis persuaderi potuisse; quod vllam ficti, aut [illegible] præ se [illegible]. sed, quod ille mortalis, eximiâ virtutis ac beneficentiæ gloriâ, consecutus est, vt non solùm immortalis, sed Deus iudicaretur: id ipsum alijs etiam tributum esse, vt inter Deos recepti putarentur, [illegible] vitâ, annales veterum loquuntur. quod & apud Græcos prius contigit, & inde fortasse ad nostros permanauit. nam & Hercules, & Liber, fratres Tyndaridæ, & feminæ plurimæ, quibus nunc inter Deos locus esse præcipuus creditur, & hominibus nati & homines fuerunt. Sed quod virtute præstiterunt, &, vt ceteris ad [illegible] vivendum, [illegible]que merendum prælucerent, laborauerunt, ideò eos hominum [illegible] beneficiorum memor, in [illegible], [illegible]que cælestium collocauit. atque ipsos, quos vocamus [illegible] torum gentium Deos, aliosque [illegible] mos, quos in Deorum numero [illegible]tulimus, hinc a nobis egressos, & in cælũ profectos, facillime [illegible]t agnoscere. Maximum verò argumentum est, quod de illis credimus, id esse verissimum, quod & tanti tot [illegible] rum, doctissimorumque hominum [illegible] sensu veritatis vox ipsa [illegible]tur & quod [illegible]æ, tamque præ[illegible] [illegible] alium vere congruenter in locum tribuere op[illegible]-

opo[illegible] [illegible] quis est [illegible] tam d[illegible]mens, [illegible] quos innocentiâ, liberalitate, & singulari quadam ac præcipuâ virtute Dijs proximos intelligat, is sciunctum à Dijs tribuendum locum censeat? &, cùm hominis animus terrena respuat, ad supera semper feratur: qui non solùm tacito naturæ impulsu, sed voluntate etiam ipsâ, vt quam maximè cœlestibus similes essent, præstiterunt, eos ne ille cœlo esse priuatos? Mihi vero eo iustiùs in cœlo collocari videntur, quò clarior eorum inter homines vel eluxit liberalitas, vel virtus enituit. quis enim Hercule fortior? quis prudentior? quis ab omni cupiditate remotior? quos ille labores, vt fortiter ageret, & hominibus prodesset, suscepit, & pertulit? aut quid non doloris, & calamitatis exhausit? quis ergo hunc cœlo excludi patiatur, cùm eius virtuti sempiterna gloria, & laudis pamerit immortalitas? eademque ceterorum conditio est: quorum alius alio genere virtutis, omnes summis & singularibus vel in ipsos Deos, vel in homines meritis præstiterunt. itaque tam egregijs eximijsque factis non infixas plumbo statuas, non arescentes triumphorum coronas satis diuturna persolutæ posse præmia iudicatum est, sed florentiora stabilioraque munera quæsita sunt, quibus ornarentur ij, qui virtutem, honestatem, gloriam, otio, libidini voluptati, vitæ denique prætulissent. tamque id æquum est, quàm illud decorum, maximeque probandum, non easdem improbis sedes, quas bonis atque integris post mortem esse propositas. intellexerunt enim ex maioribus nostris complures, qui sapientiâ præstiterunt, cùm in Dijs æquitas præcipuè vigeat, eaque in eorum gubernatione appareat maximè, fieri non posse, quin nequitiam scleraque auersentur, quique ea in vitâ exercuerunt, eos à se ipsis longissimè seiungant. quod in v[illegible]us edi verumque existimari, non modò rationi conueniens, sed vtile quoque imprimis est futurum. nam, si quid in hominum animis pietatis, si quid religionis inerit, certè ob hanc potissimùm caussam se à flagitijs, ac facinoribus abstinebunt, quod impios, ac nefarios homines à Deorum concilio, ac societate arceri iudicabunt. Nec enim omnibus ijdem illi sapientes arbitrati sunt eun dem [illegible] cursum in cœlum patere. nam vitijs, & sceleribus contaminatos, deprimi in tenebras, atque in cœno iacere docuerunt. castos au[illegible] an[illegible]os, puros, integros, incorruptos, bonis etiam studijs a[illegible] [illegible] politos, leni quodam, ac facili lapsu ad [illegible], id est, ad naturam sui similem, peruolare. quod si ita est, certe nobis quantum connitu animo possumus, quantum diligentia contendi [illegible], contendendum atque elaborandum est, vt ne ab ijs segregemur, quorum est proprium vitâ [illegible] [illegible] perpetuâ, ac beatâ. quod efficient qui volunt omnes autem velle debebunt, qui seipsos diligere, conuenienterque naturæ volent viuere) numquam committent, vt, quæ ceteris exitiosa fore crediderint, ea ipse perfe[illegible]tur neque enim in spem venire poterit, aut ignoraturos esse Deos quæ ipse agat, cùm diuinam naturam nihil præterire credibile sit, aut illa probaturos, à quibus non modo Dij, sed etiam sani homines abhorreant. quid enim turpius libidine? quid tetrius auaritia? quid detestabilius crudelitate? quæ quamuis in hominibus aliquando existant, tamen ab hominis naturâ tam aliena sunt, quàm humanum illud est, si omnia nobis bona, omniaque commoda expetamus, atque in hoc comprimendæ sunt cupiditates, quibus trahimur persæpè ad ea, quæ virtuti aduersantur. quod facillimè perficiet, qui tam gloriosi facinoris exitum secum ipse assiduè cogitabit. tantaque est huius cogitationis suauitas, vt, quod libenter, alacriterque agimus, etiam sine labore peragamus. idque in præstantibus, laudisque appetentibus hominibus facilè cernitur, quorum tanta esse solet vel in obeundis prœlijs, vel in a[illegible]endis caussis, vel in contentionibus pro Repub. suscipiendis alacritas, tantaque virtus, vt quod in ijs rebus periculi aut laboris est, aut non sentiant, aut pro nihilo ducant. magnum enim est contendentis, & ad gloriam anhelantis animi fomentû, magnum solatium, spes futuræ, ac propinquæ siue vtilitatis, siue gloriæ. neque id solû in magnis, sed etiâ in leuioribus laboribus, ac studijs. quos enim cursus, quos venatio delectat, eos quamuis de via fessos, ac pæne exanimes videas, numquam tamen mi[illegible]ùs alacres, minusque concitatos animaduertas. Iam, honorum cupiditas quid non in nostrâ ciuitate laboris, quid non sollicitudinis, negotijque facessit? quotus tamen quisque est, qui se vel labore defatigatum vel prensationis molestiâ, curaque confectû au[illegible]at dicere? sic, quorum oculis virtutis splendor occupauit, gloriæque studium animos deleniuit, ij nec laborem sentiunt, & [illegible]s est, vt aliquando erumpat, eo tamen non magnopere

pere mouentur. toti enim in eo sunt, vt prosint patriæ, immortalemq́ue sibi nominis memoriam comparent. quam si quis negligendam ducat, omnemq́ue hominis felicitatem rectè factorum conscientiâ metiri velit, is certè diuinos honores, qui claris viris tribui consueuerunt, numquam negliget. etenim de Dijs ipsis, qui eosdem sibi honores asciuerunt, pessimè iudicasse videretur. tanta autem eorum qui huiusmodi consuetudine delectati sunt, & sapientia, & æquitas agnoscitur, vt dubitari non possit, quin, ipsi quod egerunt, à certâ ratione proficiscatur. quales numerare Lacedæmonas possumus, clarissimos, & fortissimos viros, qui ciues suos, mortem pro patriâ obeuntes, diuinis honoribus afficere solebant. Quid verò illæ, omnis planæ doctrinæ, omnisq́ue sapientiæ parêtes Athenæ? nónne Codrum Regem suum, ob pietatem in patriam meritaq́ue illa, quibus excelluit, magno consensu in Deos retulerunt? Atque haud scio an rectè senserint viri doctissimi; quorum ea fuit opinio, viros claros, & fortes iccircò Deorum immortaliû honore consecratos, vt incitaretur virtus acriùs, & acuerentur vehementiùs ad obeunda pericula qui patriæ amore studioq; tenebantur. vera enim virtutis merces gloria est, nec quidquam est aliud, quò magis ad rectè, honesteq́ue agendum præstantis animi homines incendantur. quod optimè agnouit, ac diutissimè retinuit omnium litterarum præclara custos, & altrix Græcia; quæ multos habet virtutis gratiâ factos ex hominibus Deos. quorum alios fatentur nouos: alios multis iam seculis receptos in cælum, consecratosq́ue contendunt. quàm multi autem sint, qui reconditas eorû scrutantur litteras, nosse fortasse possunt. Neque verò hæc à me ideò copiosiùs disputantur, quòd eos temerè, neque satis consideratè tam multos consecratos esse credi velim: cùm eos ipse quoque venerer, Deorumq́ue loco habendos putem: sed potiùs, cùm tot apud omnes pænè gentes immortalitate, diuinisq́ue honoribus affecti reperiantur, vt exacuam bonorum mentes ad ea promerenda, quæ sapientium iudicio ducuntur amplissima. nihil enim præstâtiùs aut beatius accidere homini potest, quàm eo loco donari, in quem vt ascenderent Vrbis nostræ conditores, nullum periculum, nullum laborem, nullum denique certamen præter[illegible]scerunt. ac, si priuatæ vtilitatis, & commod[illegible] habenda ratio est, nullam aliam expetere, aut optare vir sapiens, & e[illegible], præter hanc vnam, debet. Templa verò publicè vota, & dedicata, quantû in vulgus dignitatis, quantum habent gloriæ? cùm omnes, qui Deos illos, quibus Templa vouentur, publicè colunt, fateri cogantur, & fuisse homines, & ad Deos, diuinosq́ue honores, vnâ virtute fretos ascendisse. Nec mirandum est, Deos illos publicè coli, eorumq́ue delubra, & Templa augustè, sanctèq́ue exornari, qui vel patribus nati sunt dijs, vel matribus. nam, quemadmodû eorum cultus & sanctus, & religiosus est, maximeq; pietati atque æquitati consentaneus, sic admirationis, aut dubitationis nihil habet. totus enim ex naturâ oritur: vt iure ipso naturæ, qui Deo satus, vel Dea editus procreatusq́ue sit, Deus esse debeat. at verò, qui homine patre, vel mortali matre natus est, hunc esse Deum, & magnum quiddam videri potest, & dubitandi occasionem, nec fortasse ineptam, multis afferre solet. non enim, si eximius talium virorum virtuti tribuatur honos, quin id iure fiat, aut dubitare, aut negare quisquam potest: sed quòd tantam virtutis esse vim velimus, vt vel natura ipsa eius vnius ope immutetur, hoc illud est, de quo quærere doctiores viri non immeritò soleant. quibus ita responsum est, non immutari virtute naturam; nec enim id, sine prioris naturæ corruptione posse euenire: sed eadem in illis manente naturâ, euolare animum ad Deos, & in eorum adscribi concilium, cùm immortalis sit, & immortalitatis diuinæ particeps: corpus autem suapte naturâ mortale, manere in terrâ, quodq́ue terrenum est, nullo pacto suam exuere posse naturam, vt alienam induat. quamuis enim hæc ipsa quæstio perobscura videri soleat, nec omnino procliues, aut faciles habeat explicatus; tamen, nisi auctoritatibus contra rationem pugnetur, non incommodè, opinor, à nobis exposita censeri potest. Et quoniam, quæ in hoc genere præcipua, cognituq́ue digna sunt, persequimur omnia, (volumus quidem certè) prætereundum non est, quales, quamq́ue multæ virtutes, erudiendorum hominum gratiâ, sint honore Deorum immortalium consecratæ. cuius rei finis est, publica vtilitas; vt, quo honore virtutes ipsas decoratas videant, eundem se consecuturos esse homines sperent, si iisdem virtutibus excellant. quo in genere multum boni est in imitatione. libenter enim ea imitantur, & persequuntur mul-

multi, ex quibus alios illa eadem, quæ ipsi appetunt, consecutos videns. atque ex eo plerumque accidit, vt multis in rebus, quas anteà ne cogitauerant quidem, cùm ad clarorum virorū imitationem se contulerint, multorum vigeat industria. quæ cùm paullò manauit latiùs, quantos progressus, quantaque acquirat incrementa, nihil necesse arbitror commemorare. constat enim inter omnes, quæ præclara ducuntur, ea ferè omnia à tenuibus initijs sumpsisse exordium. quod paullatim, imitatione progrediente confirmatum, ita increbuit, vt ne augeri quidem, aut exaggerari magis posset. quod si vllâ in re gratum nobis atque optatum esse debet, certè in complectēdis prouehendisque virtutibus non video, quid esse possit optatius. siquidem ex his informatio pendet, educatioque vitæ; quæ cùm rectè instituitur, atque excolitur, incredibile dictu est, quantos, quamque vberes iustitiæ, integritatis, omnisq; amplissimæ laudis fructus afferat. Sed, cùm virtutes multæ meritò colantur, quòd & ipsæ cultu dignæ sint, & multę ab ijs ad vniuersum genus hominum vtilitates proueniant: quid sit, cur bestiæ quoque ipsæ ab Ægyptijs fermè omnes consecratæ sint, scire sanè velim. sit Piscis in cultu, ac Deorum opinione apud Syros, homines nec tantâ ingenij acie præditos, nec tantis doctrinarum præsidijs instructos, vt hæc inepta, ridiculaq; esse, possint agnoscere. Ægyptij verò, omnibus affluentes eruditionis, & scientiæ laudibus, quo modo in tam inanem, tamque absurdam delabi opinionem potuerint, equidem intelligere vix possum. quid enim? an boues, canes, lupos, feles, pisces in Deorū numero habebimus? & quos nobis natura præsidij, auxilijque caussâ animantes genuit, eos per inscitiam Deos iudicabimus? quibus nihil fœdius, obscenius, lutulentius ne natura quidem ipsa viderit. Etiámne animalium monstra illa, à quibus hominum generi præcipua incommoda inferuntur, crocodilos, aspidas, serpentes, ceteras feras, & immanes belluas, in Deorum numerū referemus? quid erit aliud, naturam inuertere, & ima summis, summa infimis commutare? & cùm tantam in his imperitiam, barbariamque agnoscamus, taménne ista penitus inania pertinaciter defendemus? Eademque inscitia cæpas, allia, fructus ceteros, qui oriuntur è terrâ, in Deorum numero reposuit Ægyptus. quæ haud scio, cur longiori oratione refellere sit necesse. incredibilis est enim eorum absurditas, vt nulla esse possit aut pertinacia, aut imperitia tanta, quæ non ista aspernetur atque refugiat. Imbres autem, nimbi, procellæ, si à nostris consecratæ sunt, id antiquissimis populi Rom. ritibus, ac cæremonijs receptum, & confirmatum est. quæ tolli, aut perturbari, cùm & satis firmâ ratione nitantur, & vsu iam ipso confirmata, & approbata sint, sine nefario scelere non possunt. Græciam verò, quàm paullò antè laudibus ornauimus, hoc loco non sanè laudare possumus, quæ Cupidines, & Amores satis audacter, & temerè in Gymnasijs ædibusque publicis consecrarit. quid enim Cupidini, aut Amoribus cum Gymnasijs? aut, quid ea consecratio vel ad considerandum, vel ad imitandum afferre potuit honestatis, aut boni? nihil enim temerarium, nihil insipiens in Deorum consecratione esse debet, nec, quod vllam vel leuissimam aut turpitudinis, aut vllius omnino imprudentiæ suspicionem afferat. quales videri possunt eorum consecrationes, quorum in rebus probitati, pudorique contrarijs numen esse, potentiaque creditur. Qui ergo ad hominum vitam vel adiuuandam vel excolendam, atque exornandam aliquid attulerunt, quique virtutibus, rerumque gestarum gloriâ præstiterunt, eos nemo dubitet, iure deos habitos, diuinoque cultu affectos esse. Neque ego vllo pacto auderem hoc primus prodere. non enim tam studiosè quæ laudari possunt, appeto, quàm reformidare ea soleo, ex quibus possit aliquid vel leuioris culpæ redundare. Cùm verò & mares, & fæminas complures in Deorum numero esse videamus, & eorum in vrbibus atque agris augustissima templa veneremur: assentiamur eorum sapientiæ, quorum ingenijs, & inuentis omnem vitam legibus, & institutis excultam, constitutamque habemus. tantis enim ducibus aberrare non possumus, nec à nobis, sed ab illis ipsis, quos sequimur, rei tam iustæ ac debitæ ratio reposcetur. iure enim fecisse putandi sunt, qui ne quem virum, aut fæminam præclarè meritam debito honore spoliarent, eorum memoriam sanctam venerandamque esse voluerunt. nos autem iniustè ageremus, si, quos pari cultu venerationeque dignos cognouimus, eos pateremur silentio præteriri. Neque hoc de te vnâ, mea Tullia, dictum volumus, cuius exstabunt virtutis, prudentiæ, doctrinæ, continentiæ, ad omnem æternitatem im-

impressa vestigia, sed de ijs omnibus, quos tali honore dignos aut ipsi vidimus, aut futuro tempore posteritas intuebitur. Nunc autem de te loquar, quam non ego amissam, aut mihi penitus ademptam, velim dicere: cùm illucescat menti meæ quotidie magis præclarissima nominis tui, tuarumque virtutum gloria. vigebis autem memoriâ, quamdiu monumenta exstabunt illa, quibus eximia consignata sunt tam excelsæ laudis testimonia: quę sempiterna fore, cùm præstantissima sint, planè confidere debemus. Tibi igitur numquam me debitum persoluisse officium putabo, nisi de me optimè meritam, quem eximiè coluisti, ac de patriâ, quam semper ornasti, supremo honore decorauero. Id autem facilè consequar, cùm is locus, quem tibi delegi, sempiternam habiturus sit religionem. nostra verò si qua erit ex eâ re consolatio, quæ magna certè erit: aut, si qua laus ex paternâ pietate, mihi certè iucundissima acciderit. nihil enim aliud vel audire, vel memoriâ repetere libentiùs possum, quàm me in eam, quam summè dilexerim, summeque diligendam merito suo censuerim, quàm maximè pium, gratumque esse. cùm præsertim in alienos, quia de se optimè erant meriti, tam prolixos liberalesque sese, & maiores nostri, & exteri præbuerint. Quod si vllum vnquam animal consecrandum fuit, qualia multa consecrauerunt Ægyptij, quod nullum profectò fuit: si Cadmi, aut Amphictyonis progenies, aut Tyndari in cælum tollenda fama fuit: huic idem honos certè dicandus est. quod quidem faciam, teque omnium optimam doctissimamque, approbantibus Dijs immortalibus ipsis, in eorum cœtu locatam, ad opinionem omnium mortalium consecrabo. Tu ergo in eo ipso fano, quod ad nominis tui memoriam ac cultum, votum dedicatumque est, & laudari te, & coli senties. maximè autem lætaberis in eo, quòd & eum tibi, quem maximè debui, honorem persoluerim, & me simul iniquissimo fortunæ imperio penitus exsoluerim. nosti enim, quàm semper alacri fortique animo cunctis casibus restiterim: vt ne me quidem, pulsum patriâ, omnique planè dignitate spoliatum, tam acri impetu frangere, ac deijcere fortuna potuerit. Cum inimicis autem quantâ contentione decertauerim, quæque mea fuerit in ijs refutandis, frangendisque virtus, & constantia, norunt omnes, qui varios ciuitatis nostræ casus curiosè notauerunt. Cùm verò, Tullia, te mihi extremo loco fortunâ ademisset, tum equidem intellexi, quantum illa in rebus posset humanis, quantaque aduersus me ipsum vi, ac potestate niteretur. itaque nihil habui, quod dicerem, nisi, Cedo, & manum tollo, cùm tam graui accepto vulnere, planè dolore perculsus, atque afflictus essem. Nunc autem & præceptis sapientiæ aduersus omnem fortunæ vim confirmatus, &, te consecratâ, in cælumque receptâ, tanta affectus voluptate, ac lætitiâ, quantam animo capere maximam possum; exsultare planè videor, victorque de fortunâ, ac de omni prorsus dolore triumpho. Tu ergo, quando me insigni, & excellenti tuarum laude, memoriaque virtutum, tam præclarè iuuisti, nunc ab hominibus seiunctâ, non me deserens, sed aliquando respectans, perduceò, vbi tuâ tandem collocutione conspectuque fruar: vt & parenti tui amantissimo, quam potissimùm optare debes, gratiam referas, & ego multò mihi gratiorem, multoque iucundiorem congressum nostrum futurum intelligam, quàm insuauis, & acerbus digressus fuit.

I. L I-

I. LIPSIVS CHRISTOPHORO PLANTINO S. D.

LIBELLVM nouitium, quem Italia nunc submisit, mi Plantine, vidi. quæris quid sentiam? Nihil in eo quod trahere lectorem possit, præter nomen. Cicero enim præscribitur. quo ipso inductus auidè sanè legi. Sed primò displicuit; & cùm iterùm legi, euiluit. Quis autem ille suauiludius, qui latere se posse censuit sub hac persona? Malè mehercules de sæculo nostro iudicauit. Quid enim tam dissimile ab illo auro, quàm hoc plumbum? ne simia quidem Ciceronis esse potest, nedum vt ille. In re & inuentione, pleraque protrita & obuia: in phrasi, pueriliter aut ineptè imitata. Nihil vsquam neruorum aut sanguinis: ac ne color quidem, nisi cum apertâ cerussâ & fuco. Et vísne examinemus paullum caussâ nostræ iuuentutis? sed breuiter. nam relegere omnia, nedum vt sublegere, tædeat pigeátque.

Exordium ipsum incohærens, inconsequens: & in contextu periodorum, non caussa pro caussis. quod vitium ei proprium, & diffusum toto libello.

PAG.383.COL.2.LINEA 19. Qui enim hominem se esse agnoscit, cur ea, quæ hominis maximè propria sunt, recusare ac reijcere audeat? quod simul vt fecisset, & imprudens & iniustus meritò haberetur.] *Satin' hæc Latina? Hoc volebas & debebas scribere,* quod qui faciat, & imprudens & iniustus meritò habeatur.

PAG.384 COL.1.L.12. In pares ferocia, in superiores superbia, in infimos arrogantia.] *Vide quàm rectè gradiatur. at verum erat,* in superiores adulatio, demissio. *aut quid tale.*

PAG.EAD.COL.2.LIN.24. Quam etiam vitâ ipsâ profundendâ, si opus fuisset, libentissimè redemissemus.] *Nihil opus erat te profundere illud* profundendâ.

PAG.385.C.1.L.42. De auaritiâ verò, maximâ animorum peste, nolim hoc loco disputare: quę in deside atque otiosâ mente quàm maximè exoritur, eaque erectiores animos & altiores dignitatis gradus maximè sollicitat.] *Satin' hîc sanus es? In desidem mentem cadere auaritiam vis, statim in erectam. & quid hoc est,* sollicitare gradus altiores dignitatis? *nisi sermonis sordes.*

PAG.EAD.COL.2.LIN.41. Quantū Tullia mea ex maritorum ærumnis & difficultatibus luctus percepit?] *Cur non* maritorum mortibus, *nisi quia id nescisti?*

PAG.386.COL.1.LIN.15. Mirū, ni sese abijciat, &c.] *Mirum si tu te aut verba tua capis. & hoc magis mirum, quòd te non abijcio.*

PAG.EAD.ET COL.L.28. Herodoto auctore, Argia sacerdos.] *Egregiū & aptum sanè exemplū. sicut & reliqua hoc libello, quæ ferè ex eodē Herodoto sumit. prorsus ad morem Ciceronis.*

PAG.387.C.1.L.7. Ad alendum dolorem angulus.] *Dixisset saltem,* ad tegendū. *Iam illud quid est, quod addis,* non obijciendum cum insipientibus? *Angulúsne solet obijci?*

PAG.388.C.1.L.43. Statim eorum consuetudinem regustabimus, & ad suauissimam vel consuetudinem, vel conuictum redibimus.] *Hæc quidem vnius vocis iteratio ex ipso mirothecio Ciceronis.*

PAG.389.COL.2.LIN.32. Artabani viri sapientissimi.] *Sapientissimè. & vide lector totum exemplum, si libido tibi ridendi.*

PAG.390.C.1.L.3. Nam quem tuetur atque diligit Deus, Iuuenis supremum mortis intrat limitem.] *Etiámne facis versus? sanè venustos. Exprimere illud tritum voluit,* Ὃν γὰρ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος. *Sed quid est hîc* tuetur? *tibicen ineptus fulciendo versu.*

PAG.EAD.C.2.L.3. M. Regulū, C. Marium, L. Brutum ob liberandam patriam interfectum prætereo.] *Quæ exemplorum hæc coniunctio? Regulus sanè ob fidem perijt, Brutus ob patriam. sed quomodo medium his C. Marium inseris? dissimillimum illis, & quem morbo functum scire debes in patriâ, quam tunc maximè euertebat.*

PAG.392.COL.2.LIN.33. Quid enim interest inter eum, qui vinctus ab hostibus, & carceribus conclusus, obsideatur.] *Fatuelle. vincti obsidentúrne in carceribus?*

PAG.395.COL.1.L.13 Desunt nonnulla.] *Iam persuades verum te Ciceronem esse, quia mutilus.*

lus. vbi ergo repertus? in quo specu, aut sepulcro? Desunt nonnulla. *sane. hic & vbique signa bonæ mentis.*

PAG. 407. COL. 2. LIN. 43. Quos enim cursus, quos venatio delectat.] *Falsum apertè.*

P. 409. c. 2. L. 36. Cũ verò & mares, & fęminas complures.] *Hoc verò germanũ Ciceronis est. scimus enim relatũ à Lactantio lib. 1. At tu dimidia, & tua ineptè inseris: quæ facilè se produnt. Longè enim aliter, vt ille ait, catuli olent ac sues.*

PAG. 410. COL. 1. LIN. 14. De me optimè meritam, quem eximiè coluisti, ac de patriâ, quam semper ornasti.] *In feminámne hoc conuenit? aut Tullia benè merita de patriâ? Abi, verè Tulliane puer.*

PAG. EAD. ET C. L. 30. Quòd si vllũ vmquam animal consecrandum fuit, qualia multa consecrauerunt Ægyptij, quod nullum profectò fuit.] *Hoc bellum non intellexit fragmentum Ciceronis; itaque vocibus aliquot insitis sententiam totã peruertit. Nam è Lactantio scimus Ciceronem hactenus scripsisse.* Quòd si vllum vmquam animal consecrandum fuit, si Cadmi aut Amphitryonis, &c. *Homo acutus putauit animal de belluis tantùm dici, & stultißimè ad Aegyptios ritus aptauit.*

PAG. EAD. ET COL. LIN. 40 In fano, quod ad nominis tui memoriã votum dedicatumque est.] *Falsum. Concepit enim de fano Cicero, &, si vis, vouit: at numquam dedicauit.*

PAG. EAD. COL. 2. LIN. 19. Itaque nihil habui quod dicerem, nisi, Cedo, & manũ tollo.] *Hoc quoque Ciceronis frustulum (fecit idem in alijs) frigidè nimis hic inculcat, & vt planißimè appareat intextum.*

PAG. EAD. ET COL. LIN. 29. Tu ergo, quãdo me, &c.] *Hic quidem epilogus tam egregius, tam aptus, vt histrionem hunc exsibilatura ipsa plebs sit. Sed desino, & iure Lino manus.*

Habes iudicium meum. in quo si aliqua asperitas, ne mirare. Fatua enim hæc superbia tanto nomini se inferentis, dignißima insectatione fuit.

FRAGMENTA GERMANA, EX IPSO LIBRO M. TVLLII CICERONIS.

Quæ adiunximus ad discrimen, & ad vsum Lectoris.

Plinius. Crantorem sequor.

Lactant. lib. 3. cap. 18 Luendorum scelerum caussã homines nascuntur.

Lactant. ibidem. Non nasci longè optimum, nec in hos scopulos vitæ incidere. Proximum autem si natus sis, quamprimùm mori, & tamquam ex incendio effugere violentiam fortunæ.

Lactant. lib. 3. c. 14. Sed nescio, qui nos teneat error, aut miserabilis ignoratio veri.

Cic. Tusc. 1. Lactant. De irã, cap. 10. Instit. lib. 1. cap. 5. Animorum nulla in terris origo inueniri potest. Nihil enim est in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terrã natũ, atque fictum esse videatur, nihil ne aut humidum quidem, aut flabile, aut igneum. his enim in naturis nihil inest, quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat, quod & pręterita teneat, & futura prauideat, & cõplecti possit præsentia, quæ sola diuina sunt, nec inuenietur vnquam, vnde ad hominem venire possint, nisi à Deo. singularis est igitur quędam natura, atque vis animi seiuncta ab his vsitatis notisque naturis. Ita quidquid est illud, quod sapit, quod vult, quod viget, cęleste & diuinũ est, ob eamque rem æternum sit necesse est, nec verò Deus ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædã, & libera, segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno.

Lactant. lib. 1. c. 15. Cùm verò mares & fæminas complures ex hominibus in deorum numero esse videamus, & in eorũ vrbibus, atq; agris augustissima templa veneremur, assentiam eorũ sapientiæ, quorum ingenijs & inuentis, omnem vitã legibus & institutis exculta m constitutamq; habemus. Quòd si vllum vnquam animal consecrandum fuit, illud profectò fuit, si Cadmi, aut Amphitryonis progenies, aut Tyndari in cælũ tollenda fama fuit, huic idem honos certè dicandus est. quod quidem faciã, teque omnium optimam, doctissimamq; approbantibus dijs immortalibus ipsis in eorum cœtu locatam ad opinionem omniũ mortaliũ consecrabo.

Lactant. lib. 3. c. 18. Nec enim omnibus ijdem illi sapientes arbitrati sunt, eundem cursum in cælum patere. nam vitijs & sceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atque in cœno iacere docuerunt. Castos autem, puros, integros, incorruptos, bonis etiam studijs, atque artibus expolitos leni quodam ac facili lapsu ad Deos, id est, ad naturam sui similem peruolare.

Lactant. lib. 3. cap. 27. Cedo & manum tollo.

IVSTI

IVSTI LIPSI
SATYRA MENIPPÆA.
SOMNIVM.

Lusus in nostri æui Criticos.

IOSEPHO SCALIGERO IVLI CAES. F. S. DICO.

Qvæ lusi hoc biduo, mi Scaliger, super ambitione & imperitiâ quorumdam, qui Criticos se dicunt (veros enim germanosque tangere mihi mens non est, non fuit) ea ad te mitto. Et puto fauebis muneri non Editoris solùm caussâ, quem scio amas: sed rei ipsius. quæ etsi ludicræ & propemodum scenicæ leuitatis, habebit tamen fortean quod te delectet imagine aliquâ prisci & non vulgati ritus. Te delectet, iuuentutem doceat: cui etiam remissiones nostras volumus seruire. Satyram inscripsi. & verbum minax fecerit imperitis fortasse terrorem. Frustrà, quia sine dente, sine felle est: leui tantùm sale inspersa. Eoque adeò non bono: vt verear ne priusquam in manus tuas venerit, putiscat. Vnum aut alterum tetigi pænè nominatim. sed quid? in re adeò leui, vt optem cupiamque (quæ præiurationum verba sunt) IDEM IN ME. Tu tantùm huic ludicro spectator applaude, mi Scaliger: flos vnice nostri æui, & qui elogium illud gentis tuæ verum ostendisti, GENVS DEORVM. Vale.

AD LECTOREM.

Quiſquis eris bone vir Satyram lecture iocoſam,
Pone ſupercilium.
Seria ſcripta legas caperanti fronte licebit:
Hic ioca, nugæ habitant.
Vana tibi hoc ſchidium referet ludibria ſomnI:
Credere ne approperes.
Credenti nil ſcribo. meos quaſi ſomnia libros
Qui leget, is ſapiet.
Sed magis is ſapiet qui non leget, & ſciet iſta
Affanias, apinas.

AD EVMDEM.

Quædam in hoc ſcripto obſcuriora fore iuuentuti ſcio, Lector: idq; conſulto conſilio à nobis factum. Satyra enim aliter non ſit. Simul excitanda & attollenda ingenia ſunt: vt aliquando pedes ponere diſcant ſine manuductore. Orationes, quæ inſitæ, proximè ad ſtylum cuiuſque, vt potui, effinxi. Tibi ſi placebit hoc genus; nihil tergiuerſor, quin breuì Funus & Triumphum (quæ adfecta apud me viderunt amici) exſpectes.

IVSTI

IVSTI LIPSI

SATYRA MENIPPÆA.

SOMNIVM.

Apta ad ritum prisci Senatus.

VID *hoc anno Romæ in Senatu, dictum, actum, cautum sit, volo memoriæ prodere. Frustrà me respicis, cum sublato digito, Sigalion. non debet silentio perire res tam magna. Dicam quæ vidi, quæ audiui, quibus interfui. quis vetat? Ego scio coactores abiisse, & nineam libertatem redisse. Si vera dicam, agnoscite: si falsa, ignoscite. Adeon' hoc æuo difficilis venia vnius mendacij est? Nónne & ego scio, quo loco extra portam Capenam aqua Mercurij sit? Scio. & iampridem eâ me adspersi: prouidè & in antecessum.*

Desierant latrare canes, vrbésque silebant,
Omnia noctis erant placidâ composta quiete.

vel, vt cum Varrone clariùs dicam, iam noctis meridies erat: cùm tetigit me virga valentiore Dius Somnus. Autumni tempus erat. itaque multæ & variæ circum caput meum volitantes vmbræ: donec sub Auroram Somnium ad me venit, longum, firmum, certum. Nam rectà aduolare mihi visum è Corneâ portâ. Eius hic habitus, & forma. Visus mihi sum Romæ esse in foro, ad radices montis Palatini. Solitudo primò circa me: inde, vt fluctus è mari, paullatim surgere visa ingens multitudo, pallentium, exsanguium, macilentorum, & à quibus Cæsar iure timuisset. Si rectè notaui in creperâ adhuc luce, partim è Bibliothecâ Tiberianâ veniebant, partim Vlpiâ, vbi lintei & Elephantini libri. Rectà illis iter ad templum Apollinis Palatini. Inspexi curiosè siquis mihi notus. ecce autem, Dulcissime, te video? inquam ad Duzam: tu hic es? At ille vultuosè:

Τίς, πόθεν εἰς ἀνδρῶν, πόθι τοι πόλις, ἠδὲ τοκῆες;

Homer. Quis? quorum hominum? qua tibi vrbs? qui parentes?

Itaque ergo excidit tibi Lipsius tuus? inquam. an notorem me dare vis? Et iam ruebam in amplexus: cùm ille effusus in me, Vigilon' an dormio? & satis acceptum te esse Lipsium meû? Quis Deus autem è Belgis te hic sistit? Deus, inquam.

—— Θεῖος μοι ἐνύπνιον ἦλθεν ὄνειρος.

Imitatum ex Hom. Deus me per somnium duxit Somnus.

Sed dic, sodes, hanc turbam scis quæ sit? Vah, inquit, turbam tu appellas? Senatus est litteratorum. Ego intentior iam & attentior, Senatus ais? quò autem, & quid? Ille me prensum manu sistit ad pilam vnam, siue columna fuit, in porticu templi Apollonis; & ostendens suspensam tabellam, Lege, inquit, hesternum hoc edictum. Legi clarè (iam enim lucebat) in hæc verba.*

Edicta olim in pilis columnisque appensa.

* B.F. CONSVL M. TVLLIVS. M.F. CICERO DIE CRASTINI SENATVM IN TEMPLO APOLLINIS CVM PRIMA LVCI HABEBO. QVI PATRES, QVI CONSCRIPTI, QVIBVSQVE IN SENATVM VENIENDI IVS EST, MONEO SIVE IVBEO FREQVENTES ADESTE. DE SVMMA REP. AGI SCITOTE. QVI NEC ADERIT, MVLTAM PIGNVSVE CAPIAM: EXCVSATIONEM NON CAPIAM. *Parabam quærere, sed Duza me duxit porrò ad vestibulum ipsum, aditumque templi. Video intrantes pauculos senes, paucos viros, plerosque iuuenes, & quosdam imberbes adolescentes. Et intrabant parum decorè. Ego ad Duzam, Eugepæ! inquam,*

Bonum factum.

* Ἀθρόος ὄχλος. Ὦ θεοὶ ὅσσος ὄχλος.

* Theocriti, Confusa turba [illegible]

Tam numerosus autem iste Senatus est? nónne lex mosque vetus coërcebat intra quadringentos? Mihi Duza, Ita est, ait. neque enim olim tam vulgò admittebant Censores. Nunc quid? placitum est Diui Iulij exemplum, & adscripti passim in hunc ordinem semibarbari, semigræci, semilatini. Denique anno, & horno, magnus prouentus in Germaniâ poëtarum fuit.

—— * Ὡς μύρμακες, ἀνάριθμοι καὶ ἄμετροι.

* Theocrit. velut formicæ, innumeri, & infiniti.

Itaque valdè numerus noster auxit. Dum fabulamur, fasces ecce duodecim procedunt, & auditus strepitus lictorum submouentium turbam. Consul hic est (ad me Duza) M. Tullius. Vnus tantùm? inquam ego. Vbi, & quis collega eius? M. Attius Plautus est, inquit: sed cubare eum in

morbo

*morbo aiunt, nescio vbi & à quo nuper malè acceptum. Interibi video Consulem, ex lege, ante Curiam sacrificantem, & manibus exta tenentem parum læta. Ciuilis dißidij notas repperisse aiebat aruspex. Ecce autem prælati & sex alij fasces. Prætor est huius anni M. Cato, ait Duza. Sed quid stamus? iam introitum oportuit. Ego admirans, Etiã tu in Senatu es? Quippini, inquit, inter Ædilicios? & * nuper adeò præbui ludos. Sequere. & simul traxit me pallio renitentem. Non herclè ego, non ego, inquam. Metuis? ait. Validissimè. legem, inquio, quæ Senatu arcet non Senatorem. Ille ridens, Ita olim fuit, inquit, cùm Moribus antiquis res Romana virisque stetit: nunc Diuus Augustus permisit protinus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ interesse. Denique habes tabellam & stylum? Tria verba Latina scribe: ego tibi spondeo & respondeo, non furcillabit te quisquam Censor. Iam intrabamus: cùm vidit me, vti de viâ eram, gladio accinctum Duza. Heus heus, inquit, pone. Quid ponam? inquam ego. Gladium, ait. nefas enim in conspectu magistratus. Ego discinxi, & intraui. Conspicio subsellia sanè longa. in summo sedentes, Capitones, Labeones, Silones, Frontones, omnes seueros & — ὑλακοτρίχας: in medio Philosophos, Medicos, Historicos: in imo, Comicos, Tragicos, Lyricos, Epicos poëtas. quosdam ex ijs pannosos, obsitos; quosdam lauru & anulo insignes, & Palatij Comitiuâ. Qui isti cum lauru? inquam ego. Illinc? ait Duza. Poëtæ sunt è nupero fœtu. Cur autem coronati? inquio. an vicerunt agonem Capitolinum? Non, ait. sed hodie ita mos valet, vt non Phœbus, sed Imperator faciat vates: coronâ & anulo donet, inter equites scribat imò inter Comites. Hem! inquam, scilicet ad Cæsaris in Laberio exemplum. Sparsim adhuc stabant Patres, muginantesque & murmurantes: cùm è curuli suâ surgens Cicero silentium manu poposcit, & impetrauit. Quies alta fuit, qualis conticinio noctis solet, vt audiremus*

Florem illibarum populi, Suadæque medullam.

Ille vultu manuque formatus in habitum oratorum sic cœpit.

Etsi meæ partes sunt P.C. magis exquirendæ sententiæ, quàm dicendæ: tamen in hac tantâ re publicâ quæ agitur, necessariò prædicenda quædam videntur. Memoriâ tenetis, quod gaudium omnium nostrûm fuerit, cùm ante paucos annos in Europâ renatum vidimus nomen litterarum. Legebamur, colebamur, è situ & tenebris eruebamur: adnitente in Italiâ Leone, in Gallijs Francisco, diuinâ quadam virtute viris. Quid multa? in spem, imò fiduciam ingressi eramus recipcrandæ pristinæ dignitatis. Cùm ecce exortum est genus hominum audax, inquies, ambitiosum, qui Correctores se dicunt. Incredibile est P.C. quam stragem & quàm latè dederit ista lues. Philosophi Rhetoresque olim à maioribus nostris vrbe pulsi sunt, ob suspicionem non maleficæ, sed nouitiæ doctrinæ: nos Tarquinios istos impunè grassari patiemur? At enim nequid præter legem, inquiunt, & clementiam maiorum. Habemus verò P. C. habemus eiusmodi legem; sed tamquã gladium in vaginâ reconditũ, cuius aciem patimur hebescere. An non lex Cornelia, de sicarijs est? Non sicarij isti? Quoties ergo prehensi cum stylo & telo sunt, vocis iugulandæ caussâ? Sedete, & exspectate exemplum Caligulæ, vt graphijs in Curiâ discrepant vnum aliquem Senatorem. Augeo hæc scilicet, & inuidiæ flammam subijcio viris bonis. Vtinam! Sed quis ex istis nos adit, nos legit, nisi vrendi secandiq; caussâ? Id enim vocant corrigere. *Hoc rectum est, hoc non rectum. hòc non implet aures meas, hoc non Latinum, * etiamsi Cicero ita locutus sit. Stigmatias hic locus. hic mutilus.* Benè, & in tempore acclamastis P.C. crucem illis. Postremi hominum, vos consularibus viris, claris per tot imagines maiorũ, frontem faciemque signetis per ludum & iocum? Nosipsi P.C. quoties istorum telis & insidijs appetiti sumus? A viginti iam annis Correctorum notis distrahor, laceror: & minutis ictibus cottidie ferior, vt sentiam me mori. Nam illud miserrimum est, quòd honestè saltem occumbere non licet, & defungi vnâ plagâ. Thuscus aliquis in me sæuijt, Thusco successit Venetus; illi, Gallus; Gallo, nescio quis è Frisijs & Thuringis. Et tamen hi hostes nostri inter nos viuunt. Viuũt? imò etiam in Senatum veniunt: notant & designant oculis ad lanienam vnumquemque nostrûm. O Dij immortales, in quâ vrbe viuimus? Hîc, hîc sunt, in hoc ipso cõsessu nostro, qui de meo vestrumque omnium exitio cogitarunt.

Et cùm dixisset, visus mihi apertè signateque oculos conuere ad subsellia nostra.

—— mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusque coït formidine sanguis:

& tre-

* In Satyris quas dedit.

Oratio Ciceronis in Correctores.

Verba Lambini.

& trepidè ad Duzam, Tauge me frater, inquam, frigidior niue Gallicâ sum. Perijmus. in Cyclopis antrum deuenimus. quæ Pallas eripiet nos è mediâ morte? Nihil ad eas voces Duza; sed & ipse sedebat anxius, capite demisso. Credo, conscius etiam se ex illo mustaceo laureolam quæsiuisse. Itaque ego iam lictorem exspectabam qui nos duceret. & ô saltem (aiebam mecum) gladius ille ad manû fuisset, quem ad limen Curiæ posui!

Homer. Μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην.

Ne ignauè & inglorius occumbam. *Sed inter eos æstus cogitationesque pergit porrò Cicero.*

Et tamen, ô patientiam! Hosce ego Consul video, & quos iam diu ferro vlcisci oportuit, voce nondum vulnero. Sed desino. ne longior oratio mea pro præiudicio fuisse videatur, aut sententiæ vestræ præiuisse. Te Apollo Palatine, in cuius sanctissimo templo nunc conuenimus, præsidem præstiteremque Musarum; cuius auxilium nobis litterisque, in rebus incertis, certum sæpè fuit, quæso veneror que; vti pacem nobis ab istis propitius duis, & Senatui mentem quod maximè è re publicâ erit sentiendi, & libertatem idipsum censendi.

Finierat cum adclamatione variâ Cicero, & ego paullatim ad me redij (non herclè planè posito metu, quoniam sciebam imperiosum Consulem esse, & in Tulliano tot Senatores necatos vnius iussu:) tamen caligo iam ab oculis abierat, & video ante pedes Consulis nescio quem sedulò scribentem. Belga mihi visus, è veste. Itaque inclinans me, Quis est iste? inquam ego ad Duzam. an quadruplator aliquis, & subscriptionem nobis parat? Risit timidissimam suspicionem meam Duza, & ab isto quidem, inquit, securus animi es. Veruecem vides, non hominem: ouiculam meram. Actuarius est, Christophorus Longolius. quem, quia olim peritè admodum verba singula Ciceronis subsequi & sublegere solet, patres nunc fecerunt Censualem. Inter ista iterùm M. Cicero, Rem breuiter audistis Patres, *inquit*: ergo vt relationem faciam, QVOD FELIX FAVSTVMQVE REIP. SIT, DE CENSVRA DEQVE IIS QVI SE CORRECTORES APPELLANT * Q. F. P. Dic tu C. Crispe. *Tetigi latus Duzæ, quis iste Crispus, quis? Ille inquit, Romana primus historia. Cur cum rogat primum? inquam, & nonne inimicitiæ inter istos? Duza inclementiùs, In Curiâ es, inquit, an in Gynæceo? ita loquax. Tamen scito hunc Consulem designatum esse. Hoc habe, & tace. Momordit me tam præfractum responsum, eò magis, quòd de inimicitijs nihil: quas tamen suspicabar ex falsis oratiunculisemerè vulgatas esse. Surrexerat interea Crispus, cui caput pileolo tectum, focale circa collum; & ipse, nouo more, palliolatus. Non fuit mihi animus rogare Duzam: sed tamen facilè diuinabam ægrotum esse, fors fuit an plagis aliquot nuper acceptis. Ille infit.*

Quid fieri placet.

Oratio Sallustij contra Correctores.

Clemētia & lenitas vestra, P.C. magnum mihi metum faciunt de Correctoribus dicendi, ne aut vobis parum animi aduersum eos sit; & illis præsidium nouum in audaciâ suâ pariter, & pudore vestro. Satellites quidem eorum defensoresque, homines clari nominis & doctrinæ, nequeo satis mirari. Consilia nefaria in nos coïta sunt; de virâ cernimus, aut libertate: & ea proditum perditumque eunt isti Corneliorum & Varronum scilicet præclara proles. Prô, dî boni! Vbi Porciæ & Semproniæ leges? Illis lictor, & virga, & securis defensa à tergo nostro sunt: at nos flagris notisque seruilibus obnoxij agimus adolescentum, aut vix virorum. Hanc in spem clarissimorum ingeniorum monumenta publicata sunt? Hæc præmia pro labore, & noctibus toties vigilatis? Quorum eos adeò non pœnitet, vt facta in gloriam numerent: noui Romuli scilicet litterarum & Camilli. Quin soli omnium, post genitas leges, sententiam ferunt è coniecturis. Diuinos se dicunt. En, cui ludibrio canities nostra seruata est? Dî benè vertant. censeo. antiquemus collegium Augurum præ istis, & Quindecimuiros fatalium librorum. Pessimi mortaliū. ita vobis mala nostra irrisui sunt? Et meritò. quoniam mollitia decretorum illis metum, nobis dignitatem ademimus: & pacem libertatemque etiam nunc optamus magis, quàm defendimus. Quin agamus, atque obuiàm eamus P. C. nihil prolatantes: neu spolia nostra diutiùs penes ignauos indignosque sint. Ego ita censeo. per Prætorem vrbanum in Comitio comburendos eorum libros: ipsos in vinclis habendos: neu quis de soluendis ad Senatum populumve referat. Qui aliter faxit, eum contra remp. facturum.

Adsedit Crispus. neque enim aut mos, aut valetudo eius, ad longam orationem erant! Et Consul M. Tullius nescio quid cum Catone secretò collocutus, Patres Conscripti, *inquit*, multa hodie frequentia est. itaque non ibo per singulos: per Saturam exquirendæ sententiæ

tentiæ sunt. Dic, siquis voles è poëtis. *Non erat alia manus infestior generi Correctorum. Itaque capita paullisper inter se contulerunt, & dilectus est qui omnium nomine diceret P. Ouidius. Non tam Germani id peruicerant, quàm quia constabat olim non ignobilem declamatorem fuisse, & Arellio Fusco operam dedisse. Propriæ quoque illi irarum caussæ. Surrexit igitur infensus & minax vultu, oculis.*

Ouidij oratio aduersus Correctores.

Patres conscripti, *inquit*, vetus exsilium meum Tomos me referte, vbi ista non videam, non audiam. Quæ enim Barbaria nonante mores istos? aut quæ vita nobis in hac colluuie Correctorum? Perijt natiua illa & germana poësis, postquam hoc pestilens sidus ingenia adflauit. Videte. quis adolescentium hodie Phœbi laurum, vt nostro more loquar, mordere audet? aut siquis audet; quis lucidos & fluentes versus scribere? Quis carmen mihi dat ingenui & sani coloris? Pigmẽta nimirum quærunt, & adsciticios fucos, & ab Ennio vsque Pacuuioque demortua verba. Ex quâ farragine siquid possunt adsuere: ne illi gemmam id censent, & quasi in prætextâ, purpuræ clauum. Itaque redeunt iterùm Saturniæ lemæ, & fiunt

Versus, quos olim Fauni vatesque canebant.

Stomachor. quis me, meosque numeros? quis Statium, Lucanum, Silium audet exprimere, vt non statim audeat, *Odi profanum vulgus, & arceo?* Eò enim ventum est. numerus censemur, & plebs poëtarum. Ite boni Patres, & retinere, censeo, istos Lucumones. Quamquam vtinam stultitiâ peccarent tantùm: sæuitia est. Nec enim contemnunt solùm nos: etiam lædunt. Quæ stigmata imposita nobis ab illis? quæ lentæ vibices? Referte si vultis exemplum M. Antonij oratoris in Aquilio, & nudate corpora nostra. Mentiar, si non plures cicatrices nobis, quàm versus. Collegam hunc nostrum T. Lucretium videtis? virum perfectæ bonitatis, & qui ex disciplinę suæ lege, *Οὔτε αὐτὸς πρᾶγμα ἔχει, οὔτε ἄλλῳ παρέχει. Quid iuuat? audite rem nouam P. C. Vna prouincia, vno tempore, duos Prætores habuit: & de Lucretij spolijs bini eodem anno triumphi. Cogitate quid miser ille passus sit, & proponite vobis duos in Siciliâ Verres. Quid noster —— *Romanæ fidicen lyræ?*

* *Neque ipse negotium habet, neque alteri exhibet.*

ille quidem semiustulatus lentissimo igne. Faces illi Lampadius quidam admouit: restinxit alius ingestâ hydriæ suæ aquâ. Quid Catullum loquar, & Propertium, & Tibullum? Prometheus non vltrà fabula est. Ecce nos, quorum viscera nouâ fame cotidie rimantur & scindunt infaustæ aues. Vellem Martialis adesse posset miserrimus poëtarum. quem aiunt nimis Romanè scripsisse. Itaque inuentus est nescio quis popa, qui non vitia eius, sed ipsum excidit. & virum bonum, de quo non virgo non femina questa esset, fecit intestabilem. Nec aliâ re abest nouus Thuscus iste aruspex, quàm quia sciebat mutilos & debiles curiâ arceri, ex lege priscâ. O fas, ô fides! Hæc fieri bonis, bono semine natis? Vos medici ferte opem, Æsculapia proles. Exsurge tu, cui brachium truncatum: tu, cui crus fractum: tu, cui excussi oculi. Miseremini ô Patres, & istos nefarios condignis pœnis & vltione mactate. Ego sic censeo. Quandoquidem Correctores calamo, stylo, ferro rem gerunt, nec finem vllum faciunt grassandi; sitque è rep. iudicia & leges exerceri: eos omnes lege Comeliâ, quæ de sicarijs est, accusandos, damnandos. Siquis seueriorem sententiam attulerit, sententia mea nulla esto: illius rata esto. Hæc censeo.

Martialis castratus, qui inscribitur.

Dixerat ardens incitatusque Ouidius, nimiùm vel ingenio vel adfectui suo, vt solet, indulgens.

—— cunctique fremebant
Assensu vario Patres.

Itaque clamor iam, & confusæ voces. Tribonianus inter Iurisconsultos audiebatur, Ecce me infelicem! & ô vanos labores meos! Non corrigunt me solùm, sed corripiunt: quasi malâ imò * nullâ fide in exscribendis legibus versatum. Quod sanctum, quod immotum est, tangunt. violatores maiestatis, & vltore gladio puniendi. *Clamabat è Philosophorum subsellijs Plinius*, Demite mihi has notas, has lituras, quas Barbarus inussit. Ne vltrà imperitus, ne fur, ne plagiarius audiam, vir illustris & Principum amicitiâ notus. Ante omnes, pœnas mihi det ille qui in me vnicè conspirauit Pœnus. *Plures erant eiusmodi voces, &, me iudice, Correctorum res in extremâ tegulâ stabant: cùm ecce Asconius Pædianus, & Verrius Flaccus, & A. Gellius, pluresque, quorum ferrum in igne erat, huc illuc concursabant, prensantes* Patres,

* ἄδηλον enim fuisse aiunt.

Patres, orantesque vt caus[illegible] [illegible] ferent; neu totam gentem damnatam ve[illegible], ob noxam paucorum. Sed inter illos insigne studium vni[illegible] nouitij, vt apparebat, & nuperi Senatoris. Non sustinui rogare super eo Ducem: conuerti me ad proximum assessorem, Et ô tu quicumque es, inquam, potes dicere nomen illius Senatoris qui præter ceteros satagit? Ille in aurem m[illegible] infudit, Dionysium Lambinum esse. Non s[illegible] subulans Ducem. & ille ad me, Tu Lipsi iuuenis & incautus es, inquit.

* —— Α'εί τι νεώτεροι ἀφραδέουσιν.

* Homer. Semper adolescentes stultè agunt.

Frater, inquam, mihi hoc d[illegible]o opus fuit. Nam scio Amyclas tacendo periisse. Intereà M. Tullius circumibat ad placandos animos sedandumque tumultum: & cum eo, seuero vultu, Prætor Cato. Patres conscripti, *inquiunt*, seruemus disciplinam Curiæ. Quæ hæc res? Vos mera ouilia fecistis. ita balatis. Sedete, [illegible]scite, & sententias perrogemus. Di[illegible] tu M. Varro. *Ad Varronis nomen, subitum si[illegible]tium fuit. Erat admiratio viri, magni, docti. &, quod inter omnes constabat, partium nullarum. Surgit Varro, & infit.*

M. Varronis oratio pro Correctoribus.

Studijs adhuc P.C. certamus, non sententijs. Vulnera quæ quisque à Corre[illegible]bus acceperit, commemorat: medi[illegible], quam acceperit, tacet. Adeò libentius homines iniurias, q[illegible]m beneficia meminimus: & vltioni, quàm gratiæ parati sumus. Mihi P.C. alia mens est, sine studio, sine odio rem exsequi: & sententiam non ex ambitione meâ, sed vsu publico dicere. Tibi primùm forti[illegible] Consul respondebo. non quia ob[illegible]gillare homini amico iuuat, sed quia res aperienda est. Nec enim tec[illegible]sti sol[illegible] quid censeremus, sed præiuisti. Nouu[illegible] tibi visum est istud corrigere, & à re[illegible] Francisco. Miramur te hoc dicere, hominem historiæ gnarũ, & æui prioris. Multa sanè ab illo rege præcl[illegible]ra, & in bon[illegible] litterarum: non tamen [illegible]stud. Iam inde [illegible]râ ætate, non certatio inter doctos [illegible] super Ennij Plautique locis? Æ[illegible] Stilo doctor meus non persæpè à Persio alijsque in scripturâ dissensit. non ego ipse? non tu M. Tulli ab hoc Attico? [illegible]em meminens sum alibi cum curâ quærere, in Piræeum, an Piræeum scri[illegible]ret Cæcilius. Tu serram in re leui cum amico reciprocas: ambigere in historia, teque grauiori, vetitum [illegible] Q[illegible] loquor? tu ipse ille acer perduellis Correctorum, Lucretium Carum correxisti: & in bene-

ficio id [illegible] que po[illegible]. Ni gid u[illegible] F[illegible]m, Ve[illegible], Palæmon[illegible], in[illegible] ecce prod[illegible] hunc Valeri[illegible] ex S[illegible]atu n[illegible], *qui exem[illegible] contra [illegible]ndare ac di[illegible]ng[illegible] notare curauit; [illegible] nec [illegible] Grammatices parti deditus.* Ad[illegible] As[illegible]nium & Agellium; alterum [illegible]dij, al[illegible] m Hadriani æuo. At [illegible]guit, De[illegible]derim an Des[illegible]dum esset, in Verrinis tu[illegible] anq[illegible], Tris vrbes, an tres V[illegible]: Stirises an S[illegible]sses [illegible] inquisitio ijs, non [illegible] iniqui i[illegible]dices in[illegible]mus? Non paria forteas[illegible] Pa[illegible] collegarum [illegible]ceat, m[illegible] y[illegible]a hac ætate [illegible], dono [illegible] quidem: non dubio tamen exitio nostro, nisi [illegible] ob[illegible]nt, qui ad [illegible] in libris corrigendis. Ij v[illegible]terum libr[illegible]rum ope, partim [illegible]geni[illegible] [illegible] ma[illegible]gni, quot vulnera nostra, quot cicat[illegible] sanarunt! Tu M. Tulli, tu C. Crispe, horum opem non sensisti. non tu Oui[illegible] impius es, si negas; stultus, si fateris. Et tamen nudari te postulas, magne Imperator. Credo, vdentem videamus [illegible]ctumque tuæ Corinnæ. E[illegible]o ip[illegible] non Iosepho Sc[illegible]gero [illegible] me coronam ded[illegible] dedi, [illegible]s m[illegible]toque. Magna enim hæc res P. C. m[illegible] credite, magna, & non v[illegible]us è plebe docto[illegible]. Si quis a[illegible] nostrum sta[illegible]tem sentibus derun[illegible]et ben[illegible]ficium [illegible], [illegible]bitur: non [illegible]ferēt ij, qui [illegible] monumenta nostra pur[illegible]ant, quib[illegible] solis vi[illegible]mus? Et ta[illegible]odus q[illegible]da & [illegible] tei est, fateor, ne fiat quod in veteri fabulâ est, Thracius ru[illegible]s: qui c[illegible]m vi[illegible]num putantem vi[illegible]lca[illegible]que vidiss[illegible]t, ipse à stirpe omnes incidit. A[illegible]m pe[illegible]cant sæp[illegible] Correct[illegible]es; & vu[illegible]us faciunt, d[illegible] medentur. Hîc tu te Ouidi, iactas. Laudo, * nec vnquam gratiam tibi referet Cri[illegible]us. Sicarios appellas, & l[illegible]e C[illegible] damnandos. Cur tandem? P[illegible] cm aliqui[illegible] in acie seruare vo[illegible], & d[illegible] hostem petit, gladio aberrante occidit: dic tu Ser. Su[illegible]ci, parricida est? Negabis. voluntas enim est pe[illegible]candi, quam leges puniunt, non euentus. Simile in istis fit, qui cùm volu[illegible]tem attulerint iuuandi, interdum tamen

Allusum ad iocum veterem N[illegible] se iactasset, multos te conualuisse.

N n aber-

aberrant, & lædunt. Bonum enim ad corrigendum, Libri, & Coniectura. Prima via latius comes & trita est: lubrica altera, præsertim cùm in eam audaces & temerarij adolescentes inciderint, aut adolescentium similes senes. quos non eo defensum. Veros quidem germanosque Criticos magno opere suadeo vti retineatis. Magnarum arborum vmbræ nos & altitudo delectant, radices stirpesque non item: simile in Correctoribus est, quorum opera, hæc incorrupta pulchritudo artium manet quas miramur, manebitque æternùm, liceat modò per ignauos & insicientes istos, qui alienam operam inuident, parci ipsi sua. Ego P. C. sic censeo.

Recitauitque sententiam è tabellâ, quam Senatus est secutus, & quam habes in SCto. Cùm dixisset Varro, incredibile est quantum animi mutarint. Illi ipsi inter patres, qui infensi anteà infestique Correctoribus, succlamarunt illud tritum in ad usu, OMNES, OMNES. Correctores discurrebant læti, hilares, & tanquam absoluti. Mea mens quæ? nolite quærere. ereptus mihi videbar

—— medijs è faucibus Orci.

Nec tenui me quin ad Dousam respiciens clamarem,

Lucilij versus. Vicimus ô socij, & magnam pugnauimus pugnam

Pauci tamen è pedarijs, impedire aut differre rem conati, identidem clamabant NVMERA SENATVM. *Sed Varro recenti inclinatione animorum vtendum ratus, Consulem admonuit vti discessionem permitteret, fieretque SC. Permisit (Crispo tamen prius in aduersa subsellia transire iusso) in hæc verba* QVI HAEC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QVA SENTITIS. *Pedibus plerique iere in sententiam Varronis. Crispus cum paucis remansit solus, & videbatur intercessorem quærere. Ibi Ouidius ludo nobis & ioco fuit, qui deserto Crispo ad Varronis subsellia transijt, non sine perfugij notâ, & poëticæ leuitatis. Dedisse id dicebatur recenti merito Victoris Giselini. Dousa historicus venientem eum apud se collocauit, & eodem elogio ornauit. Discessione factâ, Consul dicis morisque caussâ addidit,* HAEC PARS MAIOR ESSE VIDETVR. *Parabat etiam referre seriò (nam Varro sententiâ suâ breuiter perstrinxerat) de litigio inter Correctores deque pace ineundâ: sed iam hora Decima erat, nec post eam fas incipere nouam relationem. Itaque mittens Senatum, solenni verbo dixit,* NIHIL MORAMVR VOS P. C. *Illis conuentus, mihi somnus solutus est.*

FORMA SC. TI.

M. TVLLIO M. F. CICERONE. M. ATTIO PLAVTO COS. PRID. KAL. OCTOB. IN AEDE APOLLINIS PALATINI, SCRIBVNDO ADFVERVNT. M. TERENTIVS VARRO. P. NIGIDIVS FIGVLVS. VERRIVS FLACCVS. C. CORNELIVS TACITVS.

Quod M. Tullius cos. * v. f. de Correctoribus, * D. E. R. S. ita censuit.

Verba fecit. *De eâ re Senatus.*

Correctores, hoc difficillimo rei litterariæ tempore, vtiles necessariosque esse.

Non eos tamen promiscuos: non indoctos, stupices, petrones. sed qui consilio, reque apse iuuare scriptores priscos possint.

Eâ re Senatui placere, vti lex Annaria seruetur: neu quis minor xxv. annis Correcturam petere, gerere possit. quique aliter petierit, gesserit, vitiò creatum videri, & correctiones eius in Acta non mitti.

In senibus depontanis, quique maiores annis LX. sitempse legem esse.

Vtique Censores M. Fabius, Pomponius Atticus, alter ambove, de doctrinâ deque moribus petitorum cognoscant, statuant, iudicent. Quos hisce admiserint, probos esse: quos reiecerint, repulsos & reiculos.

Siquis è libris bonis fidisque correxerit, laudi semper esse. siquis è coniecturis, noxæ.

Nisi eæ claræ, liquidæ, certæ sint.

Qui aliter cumque diuinationibus vsus, in eo leges veteres & edicta de Mathematicis valere: Porcias, Fabias, Sempronias leges non valere.

Itemque quoniam duplex morbus Correctores pleros teneat, Litigium & Prurigo: vtrique rei Senatum prospectum præcautumque velle.

De litigatoribus. vti quicumque post hunc diem cum altero velitari, præliari, verbis, scriptisve ausus fuerit: eum eósve in ludi gladium damnari, vti proximo munere colligati inter se, pugnent sine missione.

De Pruriginosis, quos manum stylumque abstinere à nullo loco audiant, sano siue insano: vti Cornelius Celsus Ædilis dispi-

dispiciat, qui ex ijs sanari possint, quique non possint.

Qui poss: videbuntur; eos deponi in templo Æsculapij quod in insulâ est, ibique ellebori bibere quantum satis erit. Qui non possint; eos in exsilium ad Cimmerios deportari, vbi lucem non videant & libros non legant. Siquis ambiguæ valetudinis erit: eum ad tempus relegari in Atlantidem insulam, vbi memorantur somnia non videri.

Quoniamque multi ex hoc ordine pulsatos acceptosque indignè se à Correctoribus querantur; placere vniuersis conscriptis eam iniuriam contumeliámve impunem non esse, in viuis mortuisque.

In viuis placere, vti L. Cassius Prætor de caussâ eorum cognoscat, quosque noxæ eius comperterit; eos melle & sesamo oblitos, diem vnum destitui ad caldum solem stilis vesparum & muscarum.

In mortuis, vti Menippus Philosophus, qui viam nouit, ad inferos proficiscatur: & cum Æaco de pœnis eorum agat.

Hæc ita censuerunt. Siquis huic Sc. intercessisset, placere auctoritatem perscribi, deque eâ re ad Senatum populumque referri.

Gvlielmi Bvdaei parilis lex è libris de Asse.

Qui discendi cupidi sunt, vt gratissimi cuiusque scriptoris maiestatem comiter conseruanto.

Quod secùs (vt sunt humana) dictum in eorum cuiusque libros irrepserit, obrepserit, fefellerit:

Qui de eo dicto indagandæ veritatis ergò addubitet; addubitauerit, quæstionem referat, retulerit:

Quod eorum ab vnoquoque absque dolo malo, liuore animi, factum sit:

Eius rei multa ne sit.

Nec bonorum offensio, quod est instar vltimi supplicij.

INDEX IN LIBROS CRITICOS IVSTI LIPSI.

A

Anno-

B

Cicero

Epi-

Fron-

G

H

I lic.

I

K

L pro

L

Ter-

X

Z

IVSTI LIPSI

DE

RECTA PRONVNCIATIONE

LATINAE LINGVAE

DIALOGVS.

AD ILLVSTREM V. PHILIPPVM SIDNEIVM EX ILLVSTRISSIMA WARVICENSIVM STIRPE.

VÆRIS à me ſeriò, Vir illuſtris PHILIPPE SIDNEIE, de Pronunciatu Latinę linguæ quid ſentiã? germanúmne & verum hunc, quo nunc vtimur: an alium fuiſſe antiquitus, qui, vt multa alia, exoleuerit tenebris ignorantiæ obrutus & longi æui. Tenuis ſubtiliſque inquiſitio: neſcio an non glorię ſolùm expers, ſed & fructus. Illam enim quî ſperes ex agello tam ſterili? quē ipſum quòd colimus & inuertimus paullò ſtudioſiùs, carpent magis quàm ignoſcent. Ambitionem appellabunt, & friuolam in paruis iactantiam. Quî etiam fructũ? cùm & pauci hęc ad animum ſiue aures admittent: & ſi qui, tamen hactenus, vt ſcire ea velint, non vti. Quis enim erit ille tantis ceruicibus, qui primus hęc nouata inferet ſiue efferet? qui os aperiet contra vulgi totius ſenſum, contra ętatũ aliquot conſenſum? & ſi faciet, quid merebitur niſi riſum? Itaq; ego ipſe qui hæc adſero, noſcere ea ſatis habeam, non promere: nec vmquam illuc impellar, vt brachia dirigam contra imperitiæ hunc torrentem. Quis ergo finis? tibi ô SIDNEIE parêre. quia durus, ſiue improbus, ſi illi quidquã negem, *cui dij ipſi* (vſurpabo Laberianum illud de Cæſare) *nihil negauerunt*. Corporis tui bona intueor? ad robur pariter factus es, & ad decorem. Animi? cultiſſimus ille: & vberrimæ in te ingenij iudicijq; dotes. Externa? ſtirpe nobiliſſimus es, opibus ſplendidiſſimus. nec quidquã facilè tibi deeſt, quod Naturæ aut Fortunæ adeſt. Macte his dotibus! eò magis, quòd non ad ambitionē, vt pleraque iſta nobilitas, aut ad pompam abuteris: ſed confers eas, quà potes, ad tuam & publicam ſalutem. Idque domi & foris, togâ & ſago: cùm vegeta illa animi vis ad omnia ſufficiat: & Marti ita lites, vt ſacrum numquam deſeras Sophię & Muſarum. Quod Archilogus ille de ſe gloriatus olim; tu magis iure: * Ε'ιμὶ δ'ἐγὼ θεράπων μὲν ἐνυαλίοιο ἄνακτος,

Καὶ μυσέων ἐρατὸν δῶρον ἐπιςάμενος.

* Sum quidem ego famulus cultorque Dei armipotentis: Sed tamen & Muſarũ incluta dona habeo.

Sed libo hoc laudum tuarum limen, non penetro. quia vt ſacratum ſilentio potiùs, quã plauſu ſpectamus: ſic tuas ego virtutes. quas veneror, non exſequor, adoro pænè dixerim, non adorno. Tu tantùm, ô Britanniæ tuæ clarum ſidus, (cui certatim lucem affundunt Virtus, Muſa, Gratia, Fortuna) tenuem obſcurumque hunc laborem à me libens accipe, & paulliſper inſtar doni pendere patere in Famę templo. Non enim vt verum legitimumq; donum: ſed vt illius obſidem, & velut ſponſoriam tabellam. Alia ſunt te & me digna. quæ dabo, dedicabo, ſi viuam: atque ita viuam. Salue à LIPSIO. qui ſcripſi hæc Lugduni in Batauis XVI. Kal. April. ∞.IↃ.LXXXVI.

LECTO-

LECTORI MEO SALVTEM DICO.

ACCIPE, *Lector, Grammaticum hoc à me opus, tenue, ſubtile, imò vile. Laudem quæſierim? ludum. Medici iamdiu abeſſe me iubent ab omni curâ: abſum. ſeria non ago: & tamen ne nihil agam (id eſt, ne mortuus ambulem inter viuos,) hoc ago. Teſſeris aut talis tempus fallunt alij: mihi nugæ & nuces hæ placitæ puerorum. Scilicet ad elementa mea redij, dum corpus quoque paullatim ad ſua. Carpis? magni à me, & qui ante me, auctores. Senatores, atque ipſi Principes fecère hæc olim: & noſtro æuo Scaliger ille Cæſar, qui non vilior mihi Auguſtâ omni ſtirpe. Gallinæ oua quædam ſubuentanea edunt, parituræ mox vera: nobis interdum fas, ingenij iſtos inanes fœtus. Nec minuimur per hæc minuta, ſi reipsâ magni. non magis quàm columna, ſi in vallem demittitur: quæ apparebit minùs alta, non erit. Myrmecidis quadrigæ aut formicæ, Praxitelis operibus granditate ceſſerit; numquid arte? Nec opus tamen magno opere excuſo, magis eius modum. Produxi enim fortaſſe, quàm conueniebat, longiùs. agnoſco. ſed rerum id ingenio, non meo. Ego paucorum Capitum rem cenſebam: factus liber eſt, dum vara vibiam ſequitur, & cathêna me trahit cohærentium inter ſe rerum. Syrtes in terrâ Africâ eſſe dicuntur, in quibus homines obruantur æſtu reciprocantium arenarum. illæ hîc ſunt: & Scholicum hunc puluerem qui ſemel ingreſſus, cùm poterit exibit, non cùm volet. Cur tamen acriter excuſem? Grammaticus per contemptum ſæpè audiui. En, fauere conuicio huic ſemel volui, & Grammaticum me approbare bonâ fide. Tu, Lector, his fruere: eâ lege, vt gradum tibi ad maiora & altiora ſtruant. Vale.*

DIA-

DIALOGI
DE RECTA PRONVNCIATIONE
LATINÆ LINGVÆ
CAPVT PRIMVM.

In Italiam meus aduentus. Mureti ibi reperti laus. ad sermonem hunc preparatio: & quiddam de iuuenilibus meis scriptis.

ADOLESCENS in Italiam cùm venissem: acre desiderium mihi res antiquas noscendi, & viros, qui eas docti. Inflammabat cupidine doctrinæ veteris: & magni apud me omnes illi, qui in eâ essent magni. Inter quos M. Antonium Muretum iure censebam. virum, in quo non eruditio solùm varia, sed comitas etiam & lepos multus. Atque vt illâ nos exteros in admirationem sui rapiebat; ita istâ in amorem. cùm erga omnes tam prompta ei humanitas, vt rarò domus aut lingua eius cuiquam essent clausa. Itaque & mihi crebra ad illum itio: nec facilè reditio, nisi cum fructu aliquo & velut doctrinæ spico, quod colligebam ex fœcundo illo agro. Quod accidisse mihi recolo statim sub initia: cùm peregeradhuc & nouus ad illum viserem, tunc æstiuantem in Quirinali. Nam patronus eius Hippolytus Estensis, vir nobilis iuxtà ac splendidus, domum ibi alteram habebat in despectu & crepidine ipsâ collis: salubrem aëre, amœnam hortis, laxam ædificijs, adornatam picturis, statuis, & cetero omni elegantiarum cultu. eoque se conferre cum pleráque familiâ solitus sub æstiuos dies. Ibi igitur cùm Muretus, perrexi & conscendi ad eum satis manè. æstum enim vitabam, qui, vt mense Iulio, in ijs locis grandis. Atque cubiculum eius cùm pulsassem, dictus mihi à puero in hortis esse. quos iniens, video eum molliter sanè ac lentè inambulantem cum libello. Salutaui. atque illo nec audiente, vt videbatur, nec respondente (lectionis enim totus erat:) ego iterùm, Vacásne Murete? an intempestiuus aduenio? dic, sodes, & abeo. Iamque auertebam. sed ille quasi excitatus, blandiore ad me voce & accursu, Tun' Lipsi es? inquit. ignosce. dum vnum te video, te non video. Quidni enim videre te dicàm & tenere in hoc libello, in quo imago ingenij tui tam expressa? Nostin' hunc? (& simul Varias meas propiùs admouit, quas Antuerpiâ recenter erat nactus.) auidè & calidè legebam: nec, ita me deus amet, explebar. Et ô pulchrum pulchri ingenij tui fœtum! Vulpecula tamen hominis, cur me celasti? Erubueram ego ad laudationem eius, & ad libri conspectum. &, Itáne properiter, inquam, ad te hæ nugæ? quæ quidem delatæ in tam cultas istas oras, audace nimis & infelice pennâ. Placituras eas alijs quî sperem? odi ego pater. & (verbo dicam) perisse vellem: adeò non lætor peperisse. At quòd te celauerim, ne culpa. per absentiam enim meam editæ: & nec nunc quidem in manu mihi exemplar. Ceterùm non ista, Murete, (ne nescias) vobis Italis & togatis scripta, sed braccatis meis & pellitis. itaque nec si habeam, prodam. Ille subridens, Hem! inquit, támne inclemens in nouam istam prolem? quam tamen deprimis & abijcis frustrà. tollam enim ego, & velut Leuana ero tenello huic fœtu. Quid autem meruit libellus tersus, lepidus, & in quo ingenij iudicijque tui præclaræ notæ? Ego excipiens, Certè, inquam, notæ: sed ingenij ac iudicij iuuenantis. Quàm vaga & vana pleraque illa scriptio? censuræ quàm leues, futiles, & sæpè falsæ? Repeto iterùm. pudet & piget genuisse, sperno alleuare aut educare. Tantum nunc ad iudicium vel annus vnus addidit, vel cælum hoc Italiæ vestræ. Muretus iam seuerior, Parce, parce, inquit: in adfectatâ istâ seueritate peccas. Nam vt liberè & vt mos meus dicam, Non ego librum tuum vsquequaque à culpis præstem (video alibi in stilo iuuenilem luxuriem, in censuris calidius iudicium:) sed tamen nec vinum, vinum esse definit, si aquæ in eo aliqua pars: nec liber tuus

M. Antonius Muretus.

Domus Cardinalis Estensis.

Varia lectiones nostra.

Critica scriptio parum certa.

tuus adprobus, si labeculæ interspersæ aut errores. Vtique in Critico isto genere. quod quis percurrit sine lapsu ac relapsu? non Varrones illi aut Ælij olim, non Scaligeri hodie aut Turnebi. Itaque fide Lipsi, & perge in hac viâ. quam si firmiori paullò pede (ætas hoc dabit) insistis: profectò Musa tibi ferit, vt cum Pindaro dicam, * ἐράσμιον δόξαν, benignè nimis & honestè, inquam sed tu mone, quæso, sicubi aberrem, ac dirige: obnoxium reperies & parentem. Vt enim viri pedamentis quibusdam ac ridicis opus est, ne iaceat: sic iuuentuti monitis, ne cadat. Fiet hoc quoque, ait ille. nec minùs monere amicum ego promptus, quàm laudare.

** amabilem famam.*

CAP. II.

Ad sermonem hunc ingreßio. Prædictum de dignitate & de fructu cognitæ Veræ Pronunciationis. Suetonius correctus.

SED ne plura de te, apud te: ecce cùm maximè intrabas Lipsi, auidus lector ego in * sermone tuo conuiuiali, qui de Effatu prisco est Latinæ linguæ. auidus, sed non satur: quia parciter conuiuis tuis suggeris, nec imples nos cupitâ illâ dape. Diu iam ipse quæro, quæ verus illa & vera pronunciatio: sed adhuc eo fructu, vt quærens assiduè, magis quæram. Oram aut finem reperi nondum. Tu autem quid? inijcis quædam & obijcis, sed ad extremum nil decernis aut statuis: & cùm nodos aliquot benè nexuisti, pendulum & iudicij incertum relinquis lectorem. Vt apis iniecto & relicto aculeo fugit: ita tu. Ego arridens, Adeò hoc non nego Murete, inquam, vt profitear vltrò hanc solam mihi fuisse mentem. Vos magni Senatores hæretis hîc & controuertitis: ego de plebe litteratorum interponam decretorium stilum? plus oris mihi, plus cordis. Quis igitur sermoni meo finis? ille; vt inquirente eo velut pugiunculo, elicerem & educerem iudicia vestra. Caprificum aiunt, cùm ipsa maturas ficus non gignat, insecta tamen quædam producere quæ veras ficus maturent, scalpendo, morsicando. eadem mihi mens, vtinam & effectus! Litem ego ad tribunal attuli: tu, aut tui aliquis similis, decidito eam Prætor. Sed tu Murete potiùs, qui idoneus valdè Palæmon ad sedandos Grammaticos hos fluctus. Muretus resiliens, Me huc vocas? inquit. ineptè. Adeò enim alios hîc sistere non idoneus, vt fluctuer ipse ego. Nec tamen fugiam nimis, fateor, sermonis huius viam (præsertim si scanda illa tecum:) nisi tenue illud me absterreat & inutile quæstionis. Quæ enim hîc dignitas? qui fructus? Anxia inquisitio Lipsi, nec res tota tanti. Et sanè peccamus iam sæpè curiosâ istâ curâ nos litterati. Quidam eo ingenio siue vitio oculorum esse feruntur, vt de die cæcutiant, in tenebris cernant. vide ne nos ijs similes, qui ad minuta & tenebrosa hæc acriter oculos pandimus, claudimus ad Sapientiæ lucem. Ego iam irritatior, Moram Murete inijcis, inquam sed, cum Plauto nostro dicam, morè. V sit tibi hic sermo. Itáne? scilicet Mureto aut Lipsio indignum decurrere Grammaticum hoc æquor, quod tot olim Senatores, imò addo, Imperatores? Messalla orator, è clarissimâ Coruorum gente, non librum integrum De vnicâ litterâ S. composuit? & cum laude quidem nominis sui, adeò sine fraude. Claudius Imperator, quantâ curâ, & penè dicam ambitione, tres nouas litteras inuexit, ijsque Romanam linguam auxit? non aliâ, quàm si totidem regnis imperij fines. Iam Cæsar ille Iulius De Analogiâ, id est leuibus Grammaticorum tricis, binos libros conscripsit: & triumphales illas epulas variare & interstinguere non erubuit scholicâ istâ dape. Augustus ipse maiestatis suæ vsqueeò retinens Princeps, vt deorum sibi honores vindicaret adhuc viuus, quàm sollicitè apud nepotes suos, quid & quomodo scriberent, cauit? Quin ipse eos *& litteras & notare* (ita in Suetonio legimus, non *natare*, quod obtinuit, & quod remotius à Tranquilli mente) *aliaque rudimenta per se plerumque docuit: ac nihil æquè laborauit quàm vt imitarentur chirographum suum.* En, ad ferulas istas seriò descenderunt ipsa sceptra: & nos fastidimus ac delicias facimus, si per lusum in ijs consumamus pauca verba? Dico per lusum. ne tu curiosas mihi curas ingeras: quas tecum spemo, & inter remissiones hoc agi saltem postulo, ambulando, garriendo. At enim non istis fructus. Quis dicit? Pullati fortasse & bullati. at non hoc mei purpurati quos adduxi, non magni omnes viri, apud quos ea semper magna. Speciem non habet, fateor; rem certè & vsum. Vt stirpe arbores, fundamento ædes; sic litterarijs istis elementis ardua illa doctrinarum nixa, & Sapientiæ ipsa templa. Sed vt ista latent, etiam illa.

** Quem inseruit secundo lib. Var.*

Difficilis inquisitio priscæ pronunciationis.

De quâ parum plenè ego etiam scripsi.

Tenuis ea inquisitio & vulgi iudicio, sine dignitate.

At non sensu maiorum, & meliorum aui.

Principes viri olim in Grammaticis curis.

In Suetonio emendatio.

Quatenus hæc tractanda.

Quæ vtilitas eorum.

Occultam eam esse at non parum.

illa. Ecce in naui vela & armamenta omnium oculis se munusque suum ingerunt: delitescit in puppi gubernator ille clauus. idem in scientiarum isto corpore cense: in quo speciosæ aliæ, aliæ occultæ sed efficaces. Quamobrem, mi Murete, aggredere, & fuge formidines istas vani vulgi. Ille cum risu manum mihi premens, Vellem tuam hanc Formidinem, inquit: quâ callidè in retia ista me compellis. Sed tune valdè vacuus? Quid iam? inquam. Quia, inquit, longiorem textum præuideo huius sermonis: qui nec ordiendus est, si abrumpendus. Alacriter ego: At non Vacuna magis vacua Murete, quàm ego. Lustrare, vagari, discurrere, hoc opus meum Romæ. Age, incipe cum deo. Ille doceat, ducat, inquit. sed ego te priùs, nisi abnuis, ad viæ huius caput, extra æstum qui adsurgit. Valdè placet, inquam. & en, opportunè hîc scamellum sub statuâ ipsâ facundi dei. (Mercurius ibi è marmore.) insidemúsne? Insidemus, ait Muretus, vel ominis certè caussâ, vt mentem eius participemus, & interpretem linguam. Sed heus tu, in partu scilicet iuuabis? In partu, inquam ego. nam, vt Socrates ille tuus (quem ita amas vt in * anulo gestes) obstetricis munus fungi se ait, & interrogando, dubitando, elicere veritatem: sic ego parturientem te aliquid fortasse iuuero mouendo, quærendo. Ille risit, & sic cœpit.

* Effigie eius veteri signabat.

CAP. III.

Quæ caussa corruptæ Pronunciationis? Ex altius petita, à propagatione sermonis: quæ per Romanum totum orbem. Afros, Gallos, Hispanos, Britannos Latinè vulgò sciuisse. Hanc caussam corrupti soni germani: item Barbarorum incursum. Italica lingua quando cœperit? Penula Grammatica vestis. Capellæ, Augustino, Tacito lux.

PRIVSQVAM hoc stadium seriò ingredior, Lipsi; si placet, ad carceres ipsos paullùm resistam. Nam corruptam aliámque à veteri Pronunciationem nostram esse, vniuersus hic sermo te docebit: quomodo, quibusque caussis, nónne iure breuiter prælibabo? Mihi videor, ad rei tuamque lucem. Lingua igitur, quam Latinam appellamus, exiguis olim finibus, vt ipsa gens, contenta, circa Romam ferè & finitima infero Tiberi hæsit. Italiam ceteram adeò non peruasit, vt quæque gens suo vsa sit, & diuersissimo ab hac sermone. Volsci, inquam, Osci, Hetrusci, Samnites, Brutij, Apuli, peculiares & suæ indolis linguas vsurparunt: quas diu, aucto etiam imperio, tenuerunt. Nam Romanis etsi arma inferre finitimis actis cura fuit: non etiam mores, sacra, linguam: quin contrà, aliquamdiu arcuisse ista videntur, & communicari ea cum alijs recusasse. Certè vt beneficium indulsêre, & veniâ ad eam rem opus ac permissu. Liuius claré suggerit, lib. XL. *Cumanis* (* Osca, aut Græca eorum lingua) *eo anno petentibus permissum, vt publicè* (id accipio de scriptis decretisq; publicis) *Latinè loquerentur, præconibusque Latinè vendendi ius esset.* Hoc narrat sub annum Vrbis D.LXXIII. Vt videatur etiamtunc, post Punica bella finibus valdè auctis, haud valdè auxisse lingua. At mox immensum: & diu coërcita, velut rupto obiice, se effudit. Occasione quidem & caussâ duplici. Missu primùm coloniarum: deinde, Communione ciuitatis. Nam de colonijs, cùm Romani eas spargerent, firmando imperio, per omnes gentes: necessariò vnà etiam linguam. quia numerosi isti coloni: & æquabant plerumque aut superabant ciuium veterū partem. Ita si commercia aut colloquia futura inter eos: alteros in alterorum linguam migrare paullatim necessum erat. & quos potiùs, quàm qui victi? Ingenium & natura ipsa ita fert, vt flectant se omnia ad mores, cultumque victoris. & inprimis sermo: cuius lenis & lēta mutatio grauis nemini, curiosis nonnullis suauis. Discendi enim speciem habet, & sciendi. Hæc ratio incredibile quàm citò, quàm latè diffuderit Romanum hunc sermonem: & frugifera semina eius iecerit per orbem terræ. Non aliter quā Græcos olim, hac ipsâ viâ, propagasse obseruo suum. Colonijs enim interspersis, Asiam illā totam minorem implerunt scientiæ & linguæ: inde Rhodum, Cyprum, insulasque finitimas. sed & loca mox sita longiùs, Siciliam, Italiam (ora enim illa maris quæ magna Græcia dicta, habuit & * linguam:) quin Massiliensium operâ Galliam ipsam, & Hispaniam per Emporienses. Denique in Syriâ, & Orientis magnâ parte, imò apud ipsos Parthos, * auctores mihi, valuisse & increbuisse hunc sermonem. Iam caussa altera, Communio ciuitatis. Romani videlicet paullatim munes magis & benigni, ius illud grande suæ vrbis, non solùm cum adsitis gentibus communicarunt, Etruscis, Vmbris, Samnitibus alijsque Italorum:

Haud latè fusa olim Rom. lingua.

Variæ Italorum gentes sermone variabant.

Romani parci & tardè in communicandâ suâ linguâ primitur.

* Sisi enim in Oscis, & tamen quia colonia Græcanica, suspicari & de Græcâ possis.

Postea largi.

Quomodo diffuderint?

Per colonias primo.

Vti & Græci olim suam.

* Ex Liuij XXXI.

* Plutarches in Crasso.

Deinde per communicatam ei asciam.

Turpe enim ciues linguam nescire ciuiũ.

ſed & cum diſſitis. nec pudori ijs, non dicam Græcos & palliatos, ſed barbaros & braccatos miſcere ſuæ togæ. Res clara. At qui donati eo iure: quomodo vti frui honeſte eo poterant, ſine conſcientiâ linguæ? quomodo ciues Romani haberi & cenſeri, niſi vt Romanè intellegerent ac ſonarent? Quin adeò neſciſſe id, non turpe ſolùm, ſed periculo iunctum: vt exſtent exempla, ob vnam hanc noxam, ademptæ ciuitatis.

Imò & periculoſum.

* Sueton. cap. XVI.

Claudius certè Imperator, * *Splendidum virum Græciæque prouinciæ principem, verùm Latini ſermonis ignarum, non modò albo iudicum eraſit, ſed etiam in peregrinitatem redegit.* Iamque Romani honorem ſuum agi palàm cenſebant, in honore ſuæ linguæ. * Ita ne legatis quidem gentium exterarum permiſſum in curiâ, niſi per interpretem, loqui: iiſque Latinè ſemper reſponſa data.

* Hæc Valerius lib. II. cap. II.

Solus Rom. ſermo publicè in vſu.

Primus Molon Rhetor in Senatu auditus gentis ſuæ linguâ, circa annum Vrbis DC.LXXII. Idque ſeruatum *non in vrbe tantùm noſtrâ*, ait Valerius, *ſed etiam in Græciâ & Aſiâ. quò ſcilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur.* Quin nec Præſides prouinciarum aut Prætores, niſi Latinè ius dicebant: & quidquid publicè geſtum, elatum eâ linguâ. Adeò vt Tiberius Imperator (Suetonio ſcriptum) *militem Græcè teſtimonium interrogatum, niſi Latinè reſpondere vetuerit.* Benè igitur & verè * Auguſtinus, de hac Romanorum, vt ipſe interpretatur, ambitione: *Data eſt opera, vt ciuitas imperioſa non ſolùm iugum, verumetiam linguam ſuam domitis gentibus per pacem ſocietatis* (corrigi velim, *ſociatis*, aut certè, *ſpeciem ſocietatis*) *imponeret.*

* Lib. XIX. de Ciuit. cap. VII. Correctus locus in Auguſtino.

At * Plinius beneficentiam id accipit; &, meo animo, in Italiæ laudibus iure ponit, *quòd tot populorum diſcordes feraſque linguas ſermonis commercio contraxerit ad colloquia, & humanitatem homini dederit.* Præclarũ enim reuerà donum, & exitu vtile, quacumque tandem id fini à Romanis. Separatio illa linguarum, gentem à gente ſeparat: &, vt vetus quiſpiam ſcripſit, *efficit loquendi varietas, vt externus alieno non ſit hominis vice.*

* Lib. III. cap. V.

Vtilis hæc diffuſio humano generi.

Ita ſparſa igitur, bono generis humani, hæc lingua: tam lõgè, latè, vt Plutarchus ſcripſerit, *omnes ferè homines, ſuo æuo, eâ vſos.* Pauca, ſed notanda eius verba, in Quæſtionibus Platonicis, hęc: Ὡς δοκοῦμεν δεῖ Ῥωμαίων λόγων, ὃν μὲν λόγῳ νῦν ὁμοῦ τι πάντες ἄνθρωποι χρῶνται). Sed ſparſa tamen verſus Occidentem Septemtrioneſque maximè: quia Gręci & Orientales, haud æque faciles cedere & ceruices ſubmittere ſermoni, quem præ ſuo putabant parum culmen. At Afri, Galli, Hiſpani, Pannonij, Britanni, auidè arripuerunt: & inducto nouo, paullatim aboleuerunt ueterem ſermonem.

Quâ tamen in noſtris oris maximè.

Afri, Latini.

De Afris, Apuleius in Floridis index: & Auguſtinus, Cyprianus, noſtriq; illi proceres, qui plebem in ſacris conuentibus allocuti ſunt Latinè. Conciones nonne exſtant? De Gallis, & quidem iam inde ab Auguſti æuo, Strabo: *quos negat dicendos vltrà Barbaros*, μεταβεβλημένους πρὸς τὸν τῶν Ῥωμαίων τύπον καὶ τῇ γλώττῃ καὶ τοῖς βίοις, τινὰς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ *mutatos iam in Romanum morem & linguâ & vitâ, quoſdam & ciuili gubernatione.*

Galli pariter.

Item Hiſpani.

Idemque de Hiſpanis: οἱ περὶ τὸν Βαῖτιν, τελέως εἰς τὸν Ῥωμαίων μεταβέβληνται τρόπον, οὐδὲ τῆς διαλέκτου τῆς σφετέρας ἔτι μεμνημένοι. *qui ad Bætim colunt, plenè planeque conuerſi iam in Romanos ritus, adeò vt nec ſermonis ſui patrij meminerint.* Et Velleius, de Pannonijs: *In omnibus Pannonijs non diſciplinæ tantùm, ſed linguæ quoque notitia Romanæ.*

Pannonij, & Britanni.

Nec ambigam etiam de Britannis, ex Tacito, qui de Agricolâ eorum Præſide: *Iam verò Principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum ſtudijs Gallorum anteferre. vt qui modò linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiſcerent.* Itaque ex fide, Iuuenalis:

Gallia cauſſidicos docuit facunda Britannos.

Qui idem, etſi per Satyricũ riſum, oſtendit de Thule. Atque hæc, Lipſi, diffuſio Romanæ linguæ. de quâ ego ſatis fusè, vt cauſſas hinc peterem confuſæ Pronunciationis. Hæc enim prima veraq; occaſio. quòd ſparſa lingua per gentes tam varias, variauit ipſa: nec patrium illum colorem diu tenuit, aut ſuccum.

Tam latè fuſa lingua, pura non manſit.

Vites arboreſque tranſlatæ degenerant: cur non & ſermo? Aquæ in fonte ſuo aliter, aliter in riuis ſapiunt: ſermonem tu vbique indolem ſuam ſeruare vis? Non potuit. & colorem, vt ita dicã, ſaporemque mutauit transfuſus in tot gentium canales. Ipſos Italos abiſſe in pronunciando à germanitate illâ * Cicero fatetur, quæ in Romanis: Prænestinos Plautus irridet, verba quædam vitiosè efferentes: in nobis barbaris horum nihil ſit? Qui iam inde ſub initia, vt opinor, rectam pronunciandi lineam firmiter numquam inſtitimus: & magis ab eâ excidimus, poſt mixtionem & influxum tot gentium barbararũ, Gothi, Hunni, Vandali, inſerti nobis; nęc vitium aliquod ſermoni fecerit hæc contages? magnum. præſertim cùm non perambularint hæc loca,

* III. De Oratore.

Pronunciatio germana agrè migrat in exteros.

Et quod etiam fuit, hoſtes corrupère ac Barbari.

ſed

Per eos noua lingua inuecta.

Cõfu'anea illa Italica, Gallica & Hispana.

Latina mater no-stra proles.

sed insederint; & vt Romani, arma sua pariter intulerint, mores, linguam. Hoc modò interfuit, quòd manlio eorum minùs diuturna. Itaque nõn Pronunciatio tantùm per eos corrupta sonique verborum, sed ipsa verba; & facta ex variâ illâ fæce miscella quædam & noua lingua. Hinc Italica ista originem suam habuit, hinc Gallica & Hispana: in quibus Latij vestigia clara vides, & semen prisci ortus. Igitur Festus iure scripsit: *Latine loqui à Latio dictum est: quæ locutio adeò est versa, vt vix illa eius pars maneat in notitiâ.* Ego hîc interpellâs, Hócne Festus? inquam. & iamrum illo æuo ita desita prisca lingua? vix, Murete, fides. Mihi hoc fidum, inquit. & ante mille annos in vsu & viâ fuisse Italicum hunc sermonem scio, languido aut emortuo Latino. Argumentum mihi ex narratione, quæ in Historiâ Miscellâ, de rebus sub Mauritio Imperatore gestis. Ait: *in exercitu cùm animans cecidisset, clamãte quodam* * TORNA TORNA FRATER, *vniuersas copias in fugam versas ambiguo illo vocis.* Agnoscis clare Italicismum in ijs verbis. Et alterum firmius, ab instrumento quod Lutetiæ in Bibliothecâ Regis adseruatur. Transactio eo continetur Stephani tutoris cum Gratiano pupillo, scripta anno Iustinianæi imperij trigesimooctauo; & scripta hac vulgare linguâ. At si sermo ipse Romanus perijt: quî ambiges de sono? id est, de re fragili ac flexili, & ad omnem occasionem factâ frangi. Sed enim sermonem è libris iterùm instaurauimus. Ita. sed quâ arte istum? non enim scribitur aut pingitur: nec hauriri cum fas nisi à viuâ voce. Quid verba facio? sponsione prouoco, Ni tam corrupta hodierna pronunciatio ista sit, vt si quis è veteribus Togatis illis prodeat & nos audiat: non audiat, & vix verbum capiat è denis meis verbis. Sed exspatior fortasse. rem nunc aggredior, & calcare incipiam has spinas. Tu penulam mihi, Lipsi, das? Quid ita? inquam. Vt seriò Grammaticum agam, ait: & eâ me velem in has puncturas. Nam, ne nescias, veterum Grammaticorum ille mos, penulâ vestiri. Martianus Capella doctè & scitè ingerit. qui libri III. initio Grammaticam suam, *in Senatum deorum ingressam* describit *penulatam.* Augustinus I. Confessionum ab hac ipsâ causâ, minutos istos Magistros dixit penularos. *Quis autem penulatorum magistrorum audiat aure sobriâ, ex eodem puluere hominem clamantem, Fingebat hæc Homerus,* &c. Et iam apud magis priscos, Aduo-

Quando Italica cœpisse videatur.

** Quod Italis, Vertere, aut Redi.*

Si sermo corruptus: qui non pronunciatio?

Quæ à viuis ad viuos tantùm peruenit. Quidni hæc corrupta?

Penula, olim Grammaticorum propria.

Etiam Aduocatorum, aut patronorum.

I. LIPSI *Operum Tom.* I.

cati & Caussarum actores prodibant in hac veste. Tacitus, siue Quinctilianus, in eo De Caussis corruptæ eloquentiæ: *Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse penulas istas, quibus astricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur?* Benè Astricti & Inclusi: quia talis illa ipsa vestis. stricta inquam, corpus ambiens, & velut pressim includẽs. Ideò Somniorum peritus ille interpres, Angustias & timores nunciari vult, angustâ eâ veste. Verba * eius libro II. χλαμὺς δὲ, ἣν οἱ μὲν * μανδύην, οἱ δὲ ἐφεστρίδα, οἱ δὲ βίρρον, (an nunc βίρρον è Suidâ? qui ἱμάτιον ῥωμαϊκὸν interpretatur?) καλοῦσι, θλίψιν καὶ στενοχωρίαν μαντεύεται, διὰ τὸ ἐμπεριέχειν τὸ σῶμα. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὁ λεγόμενος * φαινόλης. Euge! beas his sermonibus, inquam. Doces & dicis ore alio nondum dicta. Sed pergisne celeri hoc pede?

Tacito lux, & quod genus ea vestis!

** Artemidori.*

** Lacernã intellege, quæ penulæ haud absimilis.*

** Ita Græci penulam, siue penulam.*

CAP. IV.

Pronunciatio generatim definita: diuisa: & quis dicendorum hic ordo.

IMÒ clementer nos volo Lipsi, ait, & ἐξ ποδὸς ἔασον. Simulque silentio aliquo interposito, sic cœpit, Age, age. sperno iam carceres, & seriò ingredior in ludicrũ hunc Circum. Verè ludicrum. Grammaticum enim sacrum ordior: & fio, cum Aristophanæo Socrate, * ἱερεὺς τῶν λεπτοτάτων λήρων. Me quidem iudice, ista nugæ: sed tamen difficiles subtilesque nugæ. & benè * ille in hac re,

Fronte exile negocium
Et dignum pueris putes:
Aggressis labor arduus.

Sed & nugæ fortasse vtiles: si id saltem peruincí possit, vt non in lucem solùm ista veniant, sed in vsum. Dignitas certè & splendor per ea concilietur Latinæ linguæ. Sed Deus & Fatum hoc viderint: tu Prætor mappam mihi iam misisti. PRONVNCIATIO, Lipsi, de quâ agimus, à me definitur *recta & legitima verborum expreßio per syllabas, litterasque.* Rectam, capio eam, quæ antiqua. Valet quidem in omni re Fabianum illud, *Vetera maiestas quædam &, vt sic dixerim, religio commendat:* hîc maximè, vbi nihil tenes, nisi tenes priscũ vsum. Ratio aut acumen quid te adiuuẽt? iaceant in hac parte necessum est. & frustrà aliquis à se sapiat in linguâ, quæ peregrina tota & aliena. in quâ vna veri via, olim tritam viam vidisse. Tu aduena & nouus si

** Sacerdos tenuissimarum nugarum.*

** Terentianus Maurus.*

Quid sit Pronunciatio.

Ad vsum ea, non ad Rationem exigenda.

si in Italicâ hac, præter ipsos Italos, præscipias aliquid aut præcipias; risum nobis iure debeas. pariter Barbari, si in Latinâ. Dixi *per fillabas litterasque*: vt duplicem eam ostenderem, ELEMENTAREM & ACCENTVALEM. Illam appello, *quæ in notis ipsis litterarum exprimendis cernitur*. Hanc, *quæ in fillabis apto tono ac modulo attollendis siue deprimendis*. In his enim duobus tota Pronunciatio posita. Ordiar ab Elementari igitur, & decursâ eâ transibo ad Accentus. Elementa siue Litteræ (etsi Priscianus distinguit, & illa propriè dici de sono litterarum vult, has de figuris siue notis.) viginti tria Latinis Ea diuisa in duas classes, Vocalium & Consonatum. quibus addo & tertiam Diphthongorum, quæ ex Vocalibus mistæ. Omnes eas, certè plerasque, aut malè à nobis efferri aut mutilè, hoc doceбо. Tu attende. ego de Vocalibus Vocalis primùm ero: quæ quinque sunt, A.E.I.O.V.

Quotuplex illa?

Elementaris.

Accentualis.

Ordo dicendorum, & materiæ.

CAP. V.

Vocales omnes Latinis Pluri-sonæ. Eædem modulo & quantitate ancipites: ideoque olim Pronunciatu & scriptu distinctæ. Geminatio earum qualis? Apex qualis?

EARVM omnium Latinis plus vno sonus. Priscianus denos aut plures cuique tribuit, ex enunciatione, ex flatu, ex accentu. Tu enim vide. nam ego cur subtilia illa persequar, sine bono vllo vsu? Sonos eos tantùm exigam, qui in naturâ ipsâ litteræ & in solitario eius proprioque effatu insunt. Talis, vt minimùm, cuique vocali duplex. Ego intetrupi, Duplexne? inquam. at nobis, mi Murete, simplex. Quiesce, inquit, audies. imò non duplex modò, sed quibusdam triplex quadruplexque. sed minimùm duplex. Cùm enim Vocales omnes ancipites sint Latinis (de quantitate loquor) & modò longæ eæ, modò breues: curæ inprimis habuerunt prisci, vt sono ipso distinguerent, quantæ illæ in quâque dictione. Ex ipso inquam enunciatu colligebas, A, an I, longum in *Palus*, in *Sinus* dicerem: O, an V, in *Populus*, in *Vter*: & *Legimus*, præterito tempore efferrem, an præsenti. Decorè, imò vtiliter. nam hodie quæ confusio & turbela? Omnium pariter idem sonus, breuium longarumque. adeoque Vocalem vnam non discernimus, vt nec eam à Biuocali. Itaque iure ambiguitatibus scatet & sordet hic noster sermo, præ antiquo. Nec cuta ijs solùm hæc in enunciando: etiam in scribendo fuit Aliter omnino Vocales longas pingere soliti, aliter contractas. Nam has solitarias ponebant, ad exemplum hodiernum: illas geminabant, vt duplicatione ipsâ duplicem & productum in ijs ostenderent illum sonum. Hunc vsum scriptores prisci mihi firmant, vt Victorinus Afer: *Næuius & Liuius, cùm longa fillaba scribenda esset, duas vocales ponebant.* Quinctilianus: qui mansisse id ad Attium vult, his verbis. *Vsque ad Attium & vltrà, porrectas fillabas geminis vocalibus scripsêre.* At Terentius Scaurus Attium ipsum auctorem facere eius inuenti videtur: vt censeo, falsò *Attius*, inquit, *geminatis vocalibus scribi naturâ longas fillabas* * *voluit: cùm alioqui adiecto vel sublato apice longitudinis vel breuitatis nota* * *possit ostendi.* Qui benè tamen de Apice monet. quem secuta ætas, vt compendi faceret, vsurpauit pro geminatione. * Apicem appello, *lineam transuersam quam superijcere vocalibus longis soliti*, hoc modo Ā. Ē. Ō. V̄. Nam, I, consultò omisi: quæ sola nec geminata olim, nec apicata, vt dicam infrà. Hæc linea est, quam Græci dixêre τὴν μακρὰν. Quinctilianus de eâ fusè & commodè: *Vt longis fillabis omnibus apponere apicem ineptissimum est, quia plurimæ, naturâ ipsâ verbi quod scribitur, patent: sic interim necessarium, cùm eadem littera aliù atque alium intellectum, prout correpta vel producta est, facit. vt Malus vtrùm arborem significet an hominem non bonum, apice distinguitur. Palus aliud priore fillabâ longâ, aliud sequenti significat. Et cùm eadem littera nominatiuo casu breuis, ablatiuo longa est; vtrùm sequamur, plerumque hac notâ monendi sumus.* Atque vt geminatio dudum, sic Apex iste nunc prorsus aboluit. maiorum æuo in tam crebro vsu, vt Isidorus autumet habitum eum inter legitimas ipsas litteras, his verbis. *Inter figuras litterarum, & Apices veteres duxêre. Est autem linea iacens super litteram, æqualiter ducta* Nos vtimur, sed longè aliorsùm, & N. vel M. litteræ velut suppositicium eum, compendiariâ quâdam scripturâ, habemus. Quod tamen haud nouitij planè inuenti videtur. siquidem in priscis etiam libris hic apex occasionem erroneæ isti scripturæ præbuit, * *Quotiens, Totiens, Vicensimus, Formonsus, Aquonsus*: cùm scilicet inuenissent, *Quotiēs, Vicēsimus, Formōsus*. Hæc vniuersè de Vocalibus, earumque sono: singulas nunc mihi vide.

Vocalium plures soni.

Duo cuique, vt minimum.

Idq; prout breues, aut longa.

Commodiùs id ad amphiboliam vitandam.

Quod discrimen etiam in scriptione.

Nam longas duplicabant.

Quo æuo id solitum.

* Fortè, voluit.

* possit.

Apex in duplicationem successit.

* Ego eius loco, Accentu flexo vtor vel abutor in meis libellis: quia Typographis ita visum. At priscum illud reductum velim.

Quid is, eiusque vsus.

Et ille, & geminatio, nunc perijt.

Aut quidd in alio nobis vsu.

* Tamen hæc in vetustissimis tabulis æreis marmoreisque legas. ideò amplio, nec temerè damnem.

CAP.

CAP. VI.

Vocales primos affectus naturæ exprimere : & plurimùm, mæstos. Artemidorus illustratus. A, litteræ geminus sonus, Crassus & Exilis. In Crasso, duplex ea scripta: sæpè cũ flatu interposito.

A, littera naturâ princeps.

ATQVE agmen mihi totum, A, ducet. iure. Cur enim non ea princeps, quæ Naturæ ductu, principium voci dat? Infantes vide: per hanc vagiunt. Pueros: per hanc babant, lallant, tatant. Viros, fæminas: præcipuos adfectus efferunt per istã. Gaudent? *ha ha*, audies. Dolent? *ah, ah*, ingeminabunt. Nec dissimilis obseruatio (permitte mihi curiosam paullùm curam) in Vocalium ceteris. E quibus, E, pariter gaudij dolorisque index illius, cùm *Eu, Euge, Euoe, Euare* dicimus: istius, cùm *He, Hei, Heu, Heiulare*. Sicut O item *nos lætos* exclamamus, & *Ohe* saturos ac benè habitos, & Ouamus exsultãtes. contrà, O, & *Ob nos miseros*, etiam audies in dolore. At, I, in admirationem valet, cùm II ad nouitatem iteramus, itemque *Io* ad triumphum. V, mæroris tantùm nota est: ab eâque *Hu, Hui*, & *Vlulare*. Cùm tamen attendis; magis est vt mæstificæ omnes sint, & dolor in ijs præualeat, sicut in omni vitâ. Ideò benè & peritè de interpretatione earum *Artemidorus: Τῶν γραμμάτων τὰ μὲν φωνήεντα, ἐ φόβους κ̀ ταραχὰς σημαίνει. Litterarum quæ vocales, metus ac turbellas significant.* Sed missis delicijs, redeo ad meas spinas. A, igitur litterę Pronunciatio duplex, Crassa & Lenis. Illa, cùm longa: hæc, cùm breuiata. Lenem sic efferes: *ore diducto, flatu valentulo, suspensâ modicè linguâ, nec dentibus appulsâ.* Ita dices, *Amo, Facio, Adigo:* sic vt audis, & paullũ modò attenuatiùs subtiliusque quàm vulgò. At Crassam incrassabis pariter. efferes eam *spiritu lento & haud æquè valido, ore modicè aperto, & pressim* (me vide) *rotundo.* deniq; in longâ eâ enunciatio longior, & velut AA. geminatæ. Sic dices, *Amaabam, Effaari, Aaram, Fatum.* Sic distingues *Maalum* in naui aut in pometo, ab homine *Malo* : sic *Anum* ebriam ab *Anno* obscæno: sic *Lingua* tibi secernetur à *Linguaa* Hæc *Sueuorum in suâ linguâ etiam hodie, vt audio, pronunciatio & scriptura est: hæc veterũ fuit. quam Lucillius, & ij qui Apices prætulerunt, eijcere conati frustrà. Nam illius versus apud Victorinũ sunt, è IX. Satyr.

In E. *Quos expressi etiam per vocales alias.* *Vsus E litterâ obseruatus.* *Vsus in O.* *In I.* *In V.* *Artemidoro facula.* *Lib. III. cap. XXXIV.* *Quotuplex A litteræ sonus.* *Lenis prior & quo modo efferendus?* *Crassus alter & qui exprimatur?* *Ad distinctionem ea res valuit.* *Sueui etiam inter Germanos pingue illud in plerisque litteris retinẽt.* *Lucillius damnat geminationem.*

A, primum est, hinc incipiam, & quæ nomina ab hoc sunt.

Deinde:

A, primùm longâ & breui sillabâ: nos tamen vnum

Hoc faciemus, & vno eodemque, vt diximus, pacto

Scribemus PACEM, PLACIDE, IANVM, ARIDVM, ACETVM.

Ἄρες ἄρες Græci vt faciunt.

Damnat ecce manifestò hanc in scripturâ geminationem: sed nec Apices, vt videtur, agnoscit. Damnat tamen ita, vt non omnes iudici illi fuerint audientes. Nam etiam pòst, in libris & lapidibus hæc scriptura. C. NVMONIVS. VAALA apud Horatium in manuscriptis est, itemque in Numis: & Aletti legi in lapide, L. BETILIENVS. L.F. VAARVS. Ab hac ratione in Fastis & monumentis passim est SERVILIVS. AHALA. an rectè, & an non veriùs *Ala*, frustrà litigant viri docti. Ego eos moneo *Aala* fuisse olim, ex ratione geminandi, quam dixi: & flatum solitum interponi sæpè, ad sustentandum, siue etiam molliendum. Simile est, quod *Mehe*, pro *Me*, antiqui Litteratores notant, & *Mehecum*, atque etiam D. interſitâ, *Medecum*. Nec ab alio fonte *Prehendo*, *Vehemens*, cùm vera sint *Preendo*, *Veemens*. Idemque *Mihi* hodie, quod *Mi* & *Mii* antiquis. Ahalam quidem quod Alam valere, Cicero ostendit clarè in Oratore ad Brutũ: *Quomodo noster Axilla* (malim *vester*. nam in Seruilios adoptione Brutus translatus.) *Ala factus est, nisi fugâ litteræ vastioris?* De primo elemento eiusque duplici sono, satis.

Penè frustra quia non audientes vulgò. *Certè libri & lapides seruiere.* *Ahala vnde & cur scriptus?* *Quinctil. lib. I. c. II.*

CAP. VII.

Quadruplicem videri sonum in E litterâ fuisse. & ij ordine expositi. Hanc ipsam pro I sæpè scriptam. Iulij Cæsaris Scaligeri laudatio.

EMe *rogat & prensat. cuius enunciatio E, certò duplex est, arbitrariò quadruplex. In Exilem & Pinguem ea diuisa, vt vocales omnes: sed, nisi fallor, duplex iterùm in illâ sonus, & in istâ. Acutè hæc indagem & obseruitem fortasse: quid refert, si verè? Primùm igitur, E, pinguis enunciata vt EE duplex: enũciata, sed & scripta. In Nummis legimus, FAVSTVS. FELIX. in lapide: BASILICAM. CALECANDAM. SEEDES. Quæ autem hæc pronunciatio? me iudice, illa quæ apud *Gallos in plerisque Latinis vocibus hæsit. *Miel, Fiel*, dicunt, pro Melle, Felle: ipsis verbis priscis, & fortasse germano

Reuerà hoc item blandiens in eius sono. *Duplex EE elatum & scriptũ.* *Etiã nos Belgæ EE duplicem sic efferimus: Deel, pars: Geheel, integrum. Neen, non.*

manosono. Nam olim fuit *Meel, Feel.* In scripturâ tamen peccarunt Galli: etiam isto, quòd extenderût, vt solet vulgus, ad sillabas breues. Nam *Bien*, à *Benè*, habet hanc stirpem. Quæ corrupta enunciatio tamen iam olim: vt discas è lapide (enimuerò sculptores illi aut marmorarij plerumque imperiti, & ideò in scripturâ sonum attendentes modò & exprimentes.) qui in hac Vrbe conspicitur: PATRONII. SVAE. BIIANII. MERENTI. FECIT. quod non aliud quàm Crasso enunciatu *Benè*. Simile in altero, SIISTIA. HIILLAS. quod accipio, *Sestia, Hellas*. Hîc prior sonus vt videtur (non enim adfirmem prorsus) in E longâ. quem efformabis, *ore primùm semicluso, dein aperto, cum intentiore spiritu, labijs productis modicè, appulsu nonnullo linguæ ad primores dentes.* Alter in eâdem, non productus æquè, sed magis latus. & ad A tenue nonnihil inclinans. quem exprimes, *aperto magis ore, lento sed forti flatu, linguâ suspensâ & fastigiatâ leuiter, nec vllam in partem motâ.* Denique verbo vno, Lipsi, insonat hoc E Larum (ita appellare malim, quàm Pingue aut Crassum) idem quod Eta Græcum. Firma ac certa hæc pronunciatio, (supra primam illam, cui primus auctor ego:) eique stabilitor Ausonius:

Lapidi ab aeuo barbaro lux.

Efformatio soni.

E pro Eta.

Efformatio soni.

* *Eta quod Aeolidum quodque ε valet, hoc Latiare E.*

Mens enim eius carminis, E Latinum æquiparare sono Ἦ & ε Græcanicum. Et Terentianus Maurus:

Litteram namque E videmus esse ad Eta proximam.

Adde Cappellam: *E vocalis duarum Græcarum vim possidet. Nam cùm corripitur, E Græcum est, vt ab hoc Hoste: cùm producitur, Eta est, vt ab hac Die.* Manet hodie hæc enunciatio in multis: *Ascendo, Effectus, Obses, Dens, Mens, Lens, Mensis, Esur, Endo.* Nouum & acutum aliquid Donatus huic rei dixerat, sed locis corruptis, ita vt mentem eius non ram capiam quàm captem. In illud Terentij, *Filium perduxére vt vnà esset*, scribit: *Id est, vt cibum capiat, & correptè.* Legam, *E correpto.* Iterùm in illud, *Vt de symbolis essemus*, sic: *Melius Essemus productâ E litterâ.* Quod scholium clarè pugnat in illud prius. & sanè hîc quoque corrigam, *Meliùs quàm Essemus.* Nam, meâ mente, hæc mens: Ab Edo edis, Esse cùm formatur: originis adspectu, E primam correptè enunciari debere. cùm à Sum, productè. Præfert autem vtroque loco, ex sententiâ carminis, Esse

Donati intricata sententia verba: nec satis an sana.

ab Edo! ideoque monet, & distinguit ab essatu. Habes duos sonos, qui in Longâ: duos reperio etiam in Breui. Tenuem alterum, sub-tinnulum & sub-acutum. qualis est in *Emo, Lego, Teneo.* quem promes *rictu rotundo, satis quod sit aperto, linguâ ad inferiores dentes dirigente.* Alterum tenuem item sed obscurum, mixti cuiusdam & ambigui inter E & I essatus. Præterisse eum poteram, sed Quinctilianus mihi sedulò ingerit, qui notat: *In Herè vltima, neque E neque I planè audiri.* Et ab hac incenâ clarione, incerta item scriptura veterum: qui eodem Fabio teste *Quasi* * & *Quase, Sibi* & *Sibe* promiscuam scripsêre. Sed & in lapidibus ab hac caussâ reperio NAVEBVS, pro Nauibus, EXEMET, pro Eximit. ORNAVET. CEPET. DEANA. MERETO. SOLEDAS. & * talia plura. Præter Fabium, Iulij quoque Cæsaris Scaligeri (deus bone, cuius viri! ne vir sim ego, si acutius aut capacius ingenium inter homines fuit ab illo ipso Iuliano æuo.) Scaligeri inquam teretes aures etiam aduertêre: qui hoc ipsum in subtili scripto rangit De Caussis Linguæ Latinæ. Abeo nunc. Mane, mane paullùm, inqnam ego. De Apice nihil hîc doces? Dictum puta semel, inquit ille. Omnes longæ congeminarunt, aut Apicem sumpserunt, præter vnam. De istâ quidem Terentium Scaurum audi: *Apices ibi poni debet, vbi eisdem litteris alia atque alia res significatur. vt Vênit, & venit: Lêgit, & legit.* Teneo, inquam: nec te iam teneo. curre tuum cursum.

Prior sonus in E breui.

Alter.

E pro I, vulgò scriptum.

Atque ita T. Liuium scripsisse è Quinctil. aliscem, cap. XIII.

Vt Quinctil. item notat, Magister, Menerua, Duaus (ita ti corrigendus, pro Dioni) lib. I. cap. V.

Apex in E longâ.

CAP. VIII.

Litteræ I, triplex sonus. Quæ in Plauto sit longa littera? Et diphthongus passim pro I longâ: deque eâ scripturâ priscorum variantes sententiæ.

VELLEM decurrisse, inquit. Sed ad tertium velut spatium vêni litteræ I: cuius sonum triplicem deprendo. Primû eius longæ: & verè longæ. quia non, vt ceteræ, geminatur aut apice insignitur: sed productior fit, & longitudine velut duplâ. Exempli caussâ, PISO. VIVVS. AEDILIS. QVINQVENNALIS. Ideò κατ' ἐξοχὴν, inter omnes litteras hæc propriè dicta longa. Plautus sciuit, & iocum captauit in personâ Staphylæ:

I, longiusculum, ipsâ formâ.

Plautina anne quæ longa littera?

*—— ex me vnam faciam litteram
Longam, meum quando laqueo collum obstrinxero.*

Apage

Apage enim vulgus interpretum, qui de litterâ L capiunt, quia longiuscula ea in nostrâ scriptione. apage & Lambinianam facem, qui ad quamuis grandiorem litteram vult aptari. certò mecû Plautus cepit de istâ: quę sola inter grandes & Romanas illas litteras (nam hæ minuræ ignorę olim) super ceteras eminuit, & formâ ipsâ pensilem prætulit ac porrectam. Hac eâdem mente Ausonius in liguritorem Eunum scripsit:

Item Ausonio

Quid imperite, p, putas ibi scriptum
Vbi locari Iota conuenit longum?

Nam suspendio censet eum dignum. Terentius Scaurus in hac re: *Super I litteram apex non ponitur. melius enim I in longum producetur. ceteræ vocales quis eodem ordine posita* (lego *ordine & positu*) *diuersa significant, apice distinguuntur.* Huius autem sonus, diffusus, latus. quem vti formes, *os mihi laxiùs aperi & cùm conatu, inferiori mandibulâ nonnihil in latus flexâ.* Pronunciant etiamnunc (ita accepi) rectè soli pænè omnium Europæorum Britanni: quorum est *Regena, Ameicus, Veita.* Rectè dico. quia reuera non aliud insonuit hæc longa, quàm EI diphthongum. Itaque & Græci interdum diphthongum in pro illâ assumebant. vt in lapide prisco: πηχεῖ) ἀνέθηκαν. Nam ex lege esset, πηχῖ). At ipsi Latini magis promiscuè & hanc scripsêre & illam; non æuo solùm eodem, sed lapide siue libro. In vetustissimâ illâ Duillij columnâ, CASTREIS. & SOCIEIS. legas: necminus, PRIMOS. & CARTHAGINENSIS. In Fastis: TRIVMPHAVIT. DE. GALLEIS. POENEIS. &c. In lapidibus alijs: VIAM. FECEI. ET. PONTEIS. IN. EA. POSEIVI. & sexcenta huius formæ. Libri etiam paullummodò veteres euariant, & nunc *Omneis, Naueis* scribunt, nunc *Omnis, Nauis*, &c. Ab hoc pronunciatu & scriptu Ciceronis illud facetum, ad Pætum: *Cum ternei loquimur, nihil flagitij est: cùm binei, obscænum.* Respicit enim ad Grçcorum illud Βινεῖ, quod Latino respondebat examussim. Vsitata valdè hæc olim scriptio, sed & agitata. cùm seorsùm inter se iterum non Grammatici solùm, sed magni illi patres. * Lucilius & Varro distinguere conati, quando & quatenus EI scribendum: surrexêre in eos Grammatici, nihil præter morem mori & morosi. Et tamen vicit & perrupit leges omnes siue vincla vsus. Hic tibi primus igitur sonus in I, litterâ. alter est in eâ Breui; & item alter. Prior, tenuis, exacutus; quem effingas, *leuiter apertis labijs cum sibilo aliquo, & dentibus velut renidendo paullùm restrictis.* Hoc audis in *Igitur, Via, Inibi, Iter*, &c. res enim hæc liquet. Alter tenuis item, sed fuscus, subobscurus, & inter I, & V, quasi medius. Seruius de isto: *I, & V, interdum expressum suum sonum non habent. I. vt Vir. V, vt Optumus.* Vberiùs paullò Victorinus: *Sunt qui inter V quoque & I litteram supputant deesse nobis: quæ pinguiùs quàm I, exiliùs quàm V sonet. Sed pace eorum dixerim, non vident Y litteram desiderari. sic enim Gylam, Myserum, Syllabam, Proxymum dicebant antiqui.* Vberiùs, sed nugaciùs. quia de scripturâ istâ quam adfirmat, vetus ei lapis aut liber nunquam aderit subscriptor. At sonum tamen indicat verè & clarè. Priscianus, seu quis alius auctor libelli non indocti De constructione Virgilianorum versuum, vniuersè norat: In omni dictione cui initium à * *Vi* sillaba, pronunciari hanc vt Y, Græcum, sequentibus D, vel R, vel S, vel T, vel X. Hæc enim eius regula. & dat exempla, *Video, videbam, virago, vitium, vir.* & plura vide, haud scio an vsquequaque vera. Nam ad Grammaticorum liras si plectrum hoc linguæ semel artemperem: quis finis? valdè delirem ipse: nec Mercurij omnes aut Lares reduxerint me in viam rectam.

Sonus eius legitimus. — *Qui apud Britannos reliquus.* — *EI, bisyllabis illa compar.* — *Itaque vtrumque altera pro alterâ scripta.* — *Litigium de hac re veterum.* — ** vide Notata in fine Capitis.* — *Secundus, I, sonus.* — *Tertius sonus.* — *Ineptia hic Victorini.* — *Prisciani regula, sed examinanti fallax.* — ** Reipsâ autem pinguitudinè aliquam ab Y consonante sumit.*

NOTÆ.

AD Capitis huius opus, Lector, hoc tibi velut præter-opus adtexam: quia Grammaticæ hic quædam lites, quas secabo æquus iudex. Tu lege, si valde vacas: neglege, si leuiter sapis.

Dixi initio, I non duplicati. & est id ex mente omnium literatorum, etiam ex vsu: nisi quòd interdum deuiat vnus aut alter lapis. vt ecce iste ab æuo Augusti: HERODIAN. PRÆGVSTATOR DIVI I. AVGVSTI.

I interdum duplicant.

Dixi productam scribi: verissimè. sed addo, eam productam interdum æquiparare se duabus, quæ diuisim scribendæ. vt in lapide Munatij Planci. FECIT. DE. MANIBIS. valet enim *Manibys.* item in illis poëtarum,

Sæpè pro II duplici posita.

—— *Ignobilis oti.* —— *vrbem Patauî.*

& in trito sepulchrorum, DIS MANIBVS.

Dixi *promiscuam veteres scripsisse EI*, vel I, longum. Priscianus aliter; qui veteres vult semper EI scripsisse, sequentem ætatem, I productum. *Errat ipse, non ego: & refutant clare æra & marmora vetusta, in quibus ferè omnibus (quasi si nihil interesit) consusanea hæc scriptura. Pudum sit citare: cui mens aut oculi, legat. Illud non importune moneo, soluisse veteres EI illud scribere, etiam cum I breue. Præter rationem, fateor: sed purgat ab errore eos tunc receptus error. Ita legimus in Agrarijs, & Iudiciarijs vetustissimis tabellis, quæ apud Cl. V. Fuluium Vrsinum: QVASEI. SIBEI. VBEI. SEINE. LEITERAS, *quasi, sibi, vbi, sine,*

Prisciani error, aut properata adfirmatio. — *EI, pro I, breui etiam scriptum.*

fine, literas. Reppeni etiam pro E breui, in priscâ tabulâ Genuate: AB. FONTEI. AD. FLOVIVM. pro *Ab fonte.*

Lucilij in hac re argutia seu discrimina.

Audi de Lucilliano & Varroniano præcepto. Id, si aues, hoc est: Vt plurali numero, *Hi puerei, Amicei*, & talia scriberes; singulari, *Huius Pueri, Amici.* Item *Illi*, datiuo casu, sine E: at *Illei*, nominatiuo plurali, per eamdem. Quod præcipit non aliâ re, quam ad discrimen. Similis Varronis sententia, quam habes apud Terentium Scaurum. Huius verba non pretium est adtexere: illius, magis. quæ plusculis versibus complexa eademque fœdata, purgauit Iosephus Scaliger, ab aureâ stirpe aureus ille ramus. Exstant partim in Quinctiliani, partim Victorini:

Et Varronis subscribentis.

Iam PVEREI *venere, E postremum facito atque I.*
Vt plures puerei fiant. I si faci' solum,
PVPILLI. PVERI. LVCILLI: *hoc vnius fiet.*
Hoc ILLI *factum est vni: tenue hoc facies I.*
Hac ILLEI *fecere: addes E, vt pinguius fiat.*
MEILLE *hominum, duo* MEILLIA, *item huic vtroque opu'* MEILES,
MEILITIAM. *tenuei I,* PILAM *quâ ludim', PILVM*
Quo pinso, tenues I. Plura hac feceri' PEILA
Quæ iacimus, addes E, PEILA *vt plenius fiat.*

Adduo ego ex Fabio & hunc versum, eidem rei:

MENDACI FVRIQVE *addes E, cùm dare* FVREI
Iusseris. ——

Qui nónne pugnax apertè in priores? Nam ibi ILLI, dandi casu vetat cum E scribi: hîc eumdem casum iubet. Sed purgo, quòd confusionis non hîc metus: quoniam pluralis *Mendaces, Fures.* Itaque lapides ad Lucilium apte. EIQVE. OPEREI. DIEM. DEICITO. item: QVANTA. EI. PRÆCONEI. VIATOREI. DARE. OPORTEBIT.

Contra eos tamen vsus pugnauit, & obtinuit.

Sed & iydem sæpè auertunt ab hac lege. Negat *Amicei* scribendum gignendi casu. ac vetustissimæ tabulæ: QVOD. EIVS. AGREI. LOCEI. PVBLICVM. POPVLEI. ROMANEI. ERIT. & crebrò.

Inepcia hodie Criticorum.

Vide nunc quàm sani qui hodie litigant, *Omnis* an *Omneis*, *Pluris* an *Plureis* exarandum. quasi interfit scilicet in pronunciatu. Quòd si nil in isto: sciant nec in scripto. At magistelli etiam veteres ludunt hîc suos ludos. *De nullâ scripturâ* (ait Victorinus) *diutiùs inter Orthographos quæsitum est quàm de istâ. Pilum aiunt* (tangit Lucilij versus, qui suprà) *militare, te vinea, si sit supra quam milites aggerem instituunt, per EI, scribenda: at si pilum sit quo pinsitores vtuntur, & Vinea quæ ruri colitur, per I.* Quem corrige & exple à me obiter: *Pilum aiunt militare telum, & Vinea subter quam.* Non enim certè supra Vineam, sed eâ tecti milites opus instituunt. Et Quinctilianus pariter ista & Lucilium damnat, vultque obtinere tantum I longum. Vide tu eum lib. I. cap. XIII. Terentianum, Charisium, Priscianum. Ego vltrà diuerberem has nebulas?

Correctus Victorinus.

—— *non, puto, si sapio.*

CAP. IX.

O duplex esse, quod ad tempus & ad sonum. Ausonij versus aliter lectus. Tranquillus illustratus.

O ME sistit, & poscit sibi suum sonum. Quem aio duplicem. adsonat enim Ω magno Græcanico, & eorumdem O exili. Grammatici vulgò attestantur: & Ausonius, vt ego eum lego, versu isto:

Duplex sonus in O.

Ω quod & O Græcum, compensat Romula vox o.

Ausonius hinc correctus.

In tritis libris aliter, qui *Υ Græcum* ingerũt, scripturâ incertâ; imò verò, ex vi & potestate litterarũ, falsâ. Nam quis Y cum O comparauit vmquam? Migrant interdum, scio, altera in alteram: sed non hoc euicerit, eiusdem eas soni. Lugdunensis scriptus codex, (cuius filo multos poëtæ eius Labyrinthos feliciter dium Scaligeri ingenium euasit) habet: *Ω quod & ου.* Ex quo ille, *Ω quod & ου.* me tamen lentè approbante. Non enim verum planè, O Latiare valere quod ου Hellanicum. Malim, *quod & ο Græcum.* quoniam ea constans Grammaticorũ veterum dictio, O nostrum æquiparare duplici Græcorum, magno & minuto. Crassè autem efferebant O illud Crassum siue Maius: sic vt in sono ipso elucerет vis eius duplex. Nam dicebant *Poòpulus* de arbore, *Voocem*, *Oöram*, *Pratoörem*, & talia; propemodum vt nos Galli *Foy, Voix, Noise.* Vos Belgæ (ita docuêre me tui populares) meliùs: qui & scribitis pariter & effertis, *Broot*, panem: *Schoot*, sinũ: *Boom*, arborem. At easei tamen Latini subleuãt in scriptione nonnihil Gallos: qui ipsi in Datiuis casibus *Populos Romanos*, & similia exarabant, efficiendo huic longo sono. Victorinus & alij, testes. Neronis impius sed non inscitus iocus, stabiliendo huic duplici effatu: qui de Claudio mortuo identidem, * *Mōrari eum inter homines desisse illudebat.* simul & ad vulgatum illud adspiciens, quo morari in viuis desisse à morâ, homines ἰσοψήφως dicimus: & eâdem fatuitatem Claudio opprobrans, sono ipso pingui & gemino, quo ostendebat verbum hoc se formare à * *Mooro.* De hac Vocali quoniam res minimè turbida, sermone meo cur illustrem? Versus tantùm Terentiani Mauri licet addam, firmandæ totius rei, hosce:

O longum qui sonuerit.

Galli per OI, efferũt.

Belgæ per geminatum.

Iocus Neronis.

* *Vt Suetonius scribit cap. XXXIX. primâ syllaba productâ.*

* *Id est, stulto.*

Ω Graingenum Longior, alterâ est figurâ:
Alter sonus est & nota temporum, Minori.
Compendia nostri meliora crediderunt.

Vnà

Vnâ quoniam sat habitum est notare formâ,
Pro temporibus quæ geminis ministret vsum.
Igitur sonitum reddere cùm voles Minori,
Retrorsus adactam modicè teneto linguam,
Rictu neque magno sat erit patére labra.
At Longior alto tragicum sub oris antro
Molita, rotundis acuit sonum labellis.

CAP. X.

De litterâ V. quadruplicem eius sonum esse: sed Primarium & eximium, duplicem. Plauto, Ausonio lux inimissa. Quæ Feralis littera, & quare? Maurus [illegible] Charisius correcti.

V MIHI superest; per quam quinto & vltimo hoc spatio (*Domitiani scitum ita voluit) decurram. Sonores ei præcipui, duo: Latus, & Exilis. Ille, qui ου Græcum planè & plenè exprimit: iste, qui Y eorúdem. Victorinus ab hac mente: *V similiter posita est pro breui, & pro longâ.* Et magnus Varro sic discriminat clarè, in his verbis: *Quidam reprehendunt, quòd* PLVIT *&* LVIT *dicamus in præterito, & præsenti tempore. Falluntur. nam est, ac putant, aliter quod in præterito V dicimus longum,* PLVIT, LVIT: *in præsenti, breue. Ideò in venditionibus lege fundi* RVTA CAESA *ita dicimus, vt V producamus.* Hoc enim vult, *Pluit, Luit*, in præsenti tenuiter efferri, in præterito *Plouit, Louit*. Sonum hunc Crassum nemó meliùs expresserit Parasito illo apud Plautum, cui quæsitus hinc iocus:

[* Qui singulos cursus à septenis spatijs ad quinos compuit. Sueton.]
[Duo soni in V.]
[Varronis lux.]
[Et Plauto.]

—— Tu, tu, istic, inquam. vin' adferri noctuam
Quæ Tu, Tu, vsque dicat tibi?

Comparat enim ecce illud, Tu, cum noctuino gemitu: quem *Tou* esse omnes scimus. Eum quoque Ausonius respiciens, de hac litterâ scripsit: *Cecropijs ignota sonis, ferale sonans V.*
Ferale ideò, quia refert feralem illam auem. Quòd ait Græcis ignotam, verum est in litterâ vnâ. nam quin diphthongo suâ eam diserrè exprimant, quis neget? Hæc (longam dico) Latinis scripta tripliciter. Primùm solitaria, sed, vt opinor, cum Apice. In Terentij Epigraphis: *Græca Apollodoru, Græca Menandru*: quæ clarum est valere & æquiparare illis Græcis, Ἀπολλοδώρου, Μενάνδρου. Hinc illud Ausonij:

[Et Ausonio.]
[Feralis littera.]
[Longa V scribenda non vna ratio.]

Vna est in nostris, quâ respondére Lacones,
Littera, & irato regi placuere negantes.

Significat enim V, perinde valere atque ου. Secundò, geminata: ritu scilicet aliarũ Vocalium. Tabulâ æreâ Fuluianâ: P. MVVCIO COS. quod est, *Moucio*. Eâdem: SIREMSSQVE. OMNIVM. RERVM. LEXQVE. IVVSQVE. ESTO. quod est, *iousque*. Terentianus ita scripserat, sed corruperunt vulgo:

Græca diphthongus sed OY litteris nostris vacat:*
Sola vocalis quod VV complet hunc satis sonum.

[* Diuisim leges, aut versus claudicat.]

Non habét Latini, inquit, ου diphthongum: quoniam VV geminata (sic nisi scribis, illex est versus) satis faciendo huic sono. Tertiò, scripta ritu Græco. Victorinus de diphthongo eâ locutus, addit: *Nostri etiã quoties eiusdem soni longa syllaba scribenda esset, & ipsi V adiungebant O littera. Inde scriptum legitis Loucetios, Nountios, Loumen*, &c. Hinc in Festo, *Oufentina tribus*. In veteri tabulâ, INDOVCEBAMVS. item: EDITO. COVRATOQVE. prætereà, IOVSIT. &, IOVDICAVERVNT. ac plura. Quin & cùm breuis ea littera, reperio nihilo seciùs hanc scripturam. In lapide: SOVOM. MAREITOM. CORDE. DILEXIT. SOVO. In Duillianâ columnâ, qui intentis oculis fugientes litteras adspiciet (alijs neglectum) reperiet, NAVEBOS, litterâ vtrâq; velut mistâ. Vt non sine caussâ prorsus Priscianus scripserit communiter: *V modò correptam, modò productam habemus, quamuis videatur ου diphthongi sonum habere.* Confundit enim ecce sonum illum, & tribuit vtrique: ex vsu aliquo vulgi tamen potiùs, quàm ex vero. Nam quin tenuior etiam illi fuerit, quis neget? Is auté respondit Y Græco. Ita Σύλλας, *Sulla*: δύο, *duo*: τύρβη, *turba*: φυγὴ, *fuga*: Ῥώμυλος, *Romulus*: Τύλλιος, *Tullius*: Συρία, *Suria*. Charisium obiter mihi corrige: *Gulam vt Iulius Modestus per V scribemus, non per Y, quæ Græcis vocibus necessaria est & sæpè in V transit. vt insuemur ait ignaro, inter se degularunt omnia.* scribe: *vt in Sue, Mure. Att. in Atreo: Inter se*, &c. Nam Sus & Mus à Græcis. Itaque per eam litteram inueni FORVM SYARIVM in marmore sculptum. Terentianus ad hanc rem:

[Terentianus correctus.]
[Prisciani non cautissima scriptio.]
[V. exile, respondet Y Græco.]
[Charisius correctus.]

Tertiam Romana lingua, quam vocant Y, non habet.
Huius in locum videtur V Latina subdita:
Quæ vicem nobis rependit interim vacãtis Y:
Quando communem Latino reddit & Græco sonum.

Nam eius sententia, ista. Y nihil opus Latinis: quoniam vnica V vtramque vicem & vocem subeat, soni crassi, soni exilis. Nec

[Maurus explicatus.]

plura

plura dico de re minimè incertâ. Pronunciatur longa optimè hodie ab Italis, Hispanis, Germanis: breuis à Gallis : & à vobis Belgis. Habes, Lipsi, duos sonos primos & præcipuos : propiùs si intueare, quin duo alij sint, non negabis. V enim O adsonat in istis, *Frundes, Fundus, Dederunt, Seruum, Maritum, Æternum*: quæque adsimilis formæ. & ideò priscis sæpè O hîc scriptū siue scalptum. LAVATIONEM. IN. PERPETVOM. DEDIT. legi: & alibi : AIRE. MOLTATI. COD. DEDERONT. item, SOVOM. MAREITOM: & centena alia. Quin passim, ab hac soni viciniâ, litteræ eæ commutarunt. *Epistula*, & *Epistola*: *Numenclator*, & *Nomenclator*: *Adolescens*, & *Adulescens*, tibi nota: & obseruaui magis noua, *Flouiom* pro Fluuium; *Detolerit*, pro Detulerit; *Aorelium*, pro Aureliū.

Tertius sonus V, velut O.

Sed & alterum sonum deprehendas, ad I accedentem: quin in istis, *Proxumus, Optumus, Lacrumæ, Manubiæ, Gulæ*. ideòque V ipsum pro I vsurpatum crebrò, præter legem & vsum, in lapidibus. VT STVPEND. pro stipendijs: STVPLAE, pro Striplis siue Stipulis: item AVRVFEX. & INFELICISSVMA. Plura possem: tempero. Non enim ego ambitiosè loquax in ijs quæ aut dicta iam, aut vulgo litteratorum non ignota.

Quartus velut I.

CAP. XI.

Ad Diphthongos ventum : Latinum ijs nomen fidenter positum. Quot eæ, & in quibus enunciandis peccemus ? AE quomodo efferenda? quomodo OE? Dio Cassius emendatus. De EI obiter dictum: & quis ei sonus?

IGITVR cursum verto aliò: & Bigā istam, Missu altero, flectere incipio ad Biuocales. Ita indigeto, quas Græci Diphthongos: si nouitet, numquid ineptè ? Audeamus enim & nos aliquid : & per occasionem fas sit exhaustum Latium augere diu optatâ eiue. *Eæ ex vocalibus binis conflatæ sunt sic, vt transeant in sonum vnum, sed in quo reliquiæ soni vtriusque*. Latinis eæ quattuor: AE. OE. AV. EV. Duas ex ijs vltimas rectè pronunciamus hodie: duas priores nec rectè. Nam cum E & quidē tenui, confundimus vtramque. O turduli, quî potest? Iugulo vos vno telo: quia frustrà quæsitæ aut repertæ diphthongi, si sono à Vocalibus nil diuertunt. Terentianum saltem audite :

Diphthongi, siue Biuocales, quid, & quot?

Quatenus in ijs efferendis peccetur?

Et id ostensum.

Et sonos vtrosque iungit. vnde diphthongos eas
Græciæ dicunt magistri: quod duæ iunctæ simul
Sillabam sonant in vnam, viq; geminâ præditæ
Semper effectum duorum temporū custodiunt.

En, ait vtrosque sonos iungi : ait vi geminâ eas præditas. At cùm *Phœbum*, *Phebum* dicitis: cùm *Musæ*, *Muse* effertis: vbi id appâret? Pipillones / digni quos pueri pipulo differant, in pertinaciâ si perstatis. Sed tu Lipsi, vide, disce. AE, antiquioribus paullùm AI scripta, ritu Græco. AIMILIA. & AIRA, & similia occurrunt in monumentis. & cùm circiter Tullij Augustique æuum exoleuisset, retrahere conatus Claudius Imp. publico etiam scito. Itaque lapides omnes illius æui eam habent. Sed obijt abijtque iterùm cum illo. Sonus eius quis? idem qui Græcanicæ : quem benè adstruxêre contra vulgus Checus Britannus & Mekerchus vester, viri non è vulgo. In hoc tamen seorsum ab ijs sentio, quòd visi mihi præter modum latas diphthongos facere, &, vt sic dixerim, hiare nimis in sonando. Subrusticè herclè efferunt, & vastè. At mihi certum, molliùs eas sonuisse olim, nec vt A plenum aut E audires ; sed vt mixtum quemdam suauemque sonum. Fallor, aut Galli aptissimè exprimunt & scribunt, in *Paix*, pax: *Fais*, onus: *Iamais*, numquam. Vos Belgæ item adsonatis (etsi aliter scribitis) *Peysen*, cogitare: *Reysen*, Iter facere: *Seyl*, Velum: & talia. Ita qui Latinis *Cæsar* est; verissimè vobis *Keyser*. Supposuistis enim EI vel EII huic diphthongo. *Aiacem* igitur, *Maiam*, *Baias* ipsas: itemque, *Aulæ*, *Pictæ*, &c. non crassiore illo A pronunciem: sed attenuem magis, & pænè ad Eta flectam, dicamque, *Eeiacem*, *Meeiam*, *Beeias*, *Auleei*, &c. quod audis à me faciliùs, quàm vt scribam. Germanorum ritus hîc vsum & locum aliquem habeat, qui ad significandum A illud tenue, E superscribunt. Lapides aliquid hîc me iuuant. Illud enim semel pono; indoctos fuisse qui eos scalpserint, aurium sensum & soni vestigium secutos, sine Grammaticâ vllâ lege. At ij ostendunt, sonum hunc finitimum in parte fuisse E pinguiori. Hinc illa per errorem inscalpta : EGRAEGIVS, pro Egregius: AEIVS, pro Eius : AEVOCATVS: & VTRIVSQVAE: & quod magis rideas, VENAERI, & FVNAERI, pro Veneri, Funeri. Quî peccatum hoc peccassent illi bardi, si hians ille & pinguis sonus Diphthongo? cui ad E adsessio aut accessio nulla. Sed hoc à vulgo, inquies: qui vt E pronunciant. Nihil. medium enim illum sonum æquiter euin-

Ae, olim Ai scripta.

Eius legitimus sonus.

Qui confusus & temperatus ex vtraque vocali.

A lapidibus argumentum aliquod petitum.

Difficilè hi soni scripto exprimuntur.

euincit: pugnax ille qui torqueat ad extremum. Nec plura addo. Sensuum enim magis res, quàm rationum. & verè hîc valet illud Quinctiliani: *Non esse cuiusuis auris exigere litterarum sonos, non herclè magis quàm neruorum.*

• Cui protsus par Ita Ab oloes & pilumnoe poplos Festus notat: ad vsum scilicet Græcum.

Iam OE diphthongus olim item scripta •OI. Sic *Oinonem*, pro Oenone Capella ingerit: sic *Oitier* pro Vtier Victorinus notat. Et in vetustissimo Sc. de Tiburtinis legi: NEQVE. ID. VOBEIS. NEQVE. REI. POPLICAE. VOSTRAE. OITILE. ESSE. Sed alia scriptio eualuit, ista euanuit. Sonum eius verum (verum mihi fas dicere) non vidi, qui viderit.

Sonus oe diphthongi quæsitus.

Nam qui Græcæ linguæ Pronunciationem instaurarunt, crassè pleneque eam sonare volunt, vt Gallorum, *Moy*, *Toy*, *Soy*. Non mihi probant viri probissimi. Primùm quia nimis expressus ille sonus, qui ex Diphthongorum ingenio debeat esse confusus.

Non illum videri, quo propinquus.

Deinde, quia non exprimat eum vllo modo aut assequatur O E. Latinum. Quomodo enim ex O & E platyasmum illum elicias? Tertiò & auctores mihi, qui alia suadent. Victorinus Afer hanc Diphthongum cum Y Græco æquiparat disertè, in Arte suâ Grammaticâ: *Litteræ peregrinæ sunt*, inquit, *Z & Y. quæ propter Græca quædam assumptæ sunt, vt Hylas, Zephyrus. quæ si non essent, Hoelas & Dsephurus diceremus.* Attende, tecum quæso. *Hylas*, inquit, scriberetur *Hoelas*. At quæ adfinitas hîc sonorum, si vero adfines illi? Nam Y Græcum, respondet planè V tenui Latino: quod & ipsi fatentur, & litteratores prisci adfirmant vno ore.

Victorini notabilis locus.

Prisci commutarunt semper oe & u.

An fallit nos fortè ille Afer? nihil hac in parte: cùm testimonium ab eo dicat casta & cascа illa omnis ætas. Nam prisci velut promiscuè scripsêre, *Oisum*, *Oesum*, *vsum*: *Poenos*, *Punos*: *Coirauit*, *Coerauit*, *curauit*: *Moenera*, *munera*: *Moeros*, *muros*: *Moenicipium*, *municipium*. quid, nisi tantumnon vociferantes paritatem inter ea soni? Intorqueo & pilum è scriptore Græco, firmum, validum, & Triarij manu dignum. Scribit in Nerone Dio, Principem illum duos Sulpicios vitâ imminuisse, quia visi imminuere scænicam eius laudem. Visi autem minuere solo nomine: Ὅτι, inquit, Πυθικοὶ ἐκ προγόνων ἐπικαλούμενοι, οὐκ ἐπαύσαντο πρόσρημα τοῦτ' ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἠσέβουν. id est: *Quòd ab antiquo áque maioribus Pythici cognominati, non desinerent eius cognominis: sed palàm in Neronis Pythicas victorias impij essent, nominis vicinià.*

A Dione argumentum pugnax.

Quid iuuat me hic locus? nimiùm: si ego priùs illum. Adfirmo enim emendandum, Ὅτι Ποιτικοὶ, id est, *Pœtici*. Nam hoc liquens, clarum, Sulpiciæ genti Pythicum agnomen adhæsisse numquam. *Pœtici* illi dicti: & Fasti, scriptoresque historiæ mihi testes locis viginti. Quod si est: vide nunc, quomodo indignari citharœdus Princeps potuerit, quasi in pariante cognomine, si pronunciatio illa olim? Nam litteris certè abludit. Sono igitur ad Pythicum siue Puthicum (ita efferebant) accessit: & quod ex his concludo aptè, OI siue OE, diphthongus haud dissonuit V. leni.

Is primùm correctus.

Quis igitur ille sonor? mixtus. quem apud Gallos meos habes in diphthongo istac ipsâ. Illorum enim est, *Coeur*, pro corde: *Voeud*, pro voto: *Noeud*, pro nodo. Et fásne mihi etiam vestra tangere? si pecco, ne ride. Ita & vos Belgæ sonatis, *Oelsaet*, papauer: *Moelen*, molam: & quæ tibi plùs nota. Hæc sententia mea, noua potiùs quàm improba, apud mentes & aures probas.

Oe, Galli rectè efferunt.

Certè non crassum istum ei & vastum effatum fuisse, quem cùm audio (ignoscant mihi viri docti, & quibus litteræ æternùm debent) vix lienem comprimo: docent etiam nonnulli lapides, in quibus pro E, perperàm substituta. VT CROETA. PROVINCIA, pro Creta. Tu Lipsi, numquid muras, aut etiam nutas? an transeo iam ad Consonantes? Alacer ego, Nihil nihil, inquam. bono argumentorum pondere (vt hæc quidem res fert) me firmas. Consonantes tamen mihi protolle, & de Biuocali EI, nodum priùs tolle. Ille cum risu, Græculi viderint, inquit: non ea in Lariari classe. Nam eius loco I nobis longum esse Grammatici te docuerint, & ego suprà.

EI cur Latinus non in censu diphthongorum.

Sed enim mi Murete, inquam, in sono eius germano etiam hæreo. Nam Nigidius nihil differre illam Græcanicam ab ἰῶτα simplici voluit: & Græcos irridet, qui discreuêre.

Obiectio iam dicta è Nigidio.

Quod si est: ruunt quæcumque de Biuocalium sono sonuisti. Par enim omnium ratio. Eludens Muretus, Imò tuum fulcrum ruit, inquit, quo stabilita à te vulgi hæc • ἰχνόγραμμα. Non enim ea mens Nigidianis verbis, quæ, si lubet, audi: *Græcos non tantæ inscitiæ arcesso, qui ου ex ο & υ scripserunt, quantæ qui ει ex ε & ι. Illud enim inopiâ fecerunt; hoc, nullâ necessitate subacti.*

• vestigia.

Hoc saltem vult litteratissimus ille litterator: Græcos iustè repperisse ου diphthongum, quia non illis V Latinum, quod exprimeret

Remota ea, & vera mens Nigidij eruta.

hunc crassium sonum. non iustè eosdem idem in *ei* fecisse, quia *i* subire vtramque vicem potuisset longæ aut breuis. Ne autem, Lipsi, erres: I longum (dictum etiam mihi anteà) incidit in sonum prorsus EI. Quis igitur ille? me arbitro, qui vobis Belgis in * *My*, *Ghy*, *Sy*. Imò illud primum planè Latinum *Mi* est, & significatu & prisco sono. Soli enim pænè vos Europæorum duplex istud II. rectè scribitis, rectè effertis. nec aliter *Oueis*, *Omneis*, *Preimos*, Latini. Minùs accedunt iidem illi pronunciandi Magistri hodie, qui Gallico *Sein*, *Feint*, *Plein*; *Sinu*, *Ficto*, *Pleno*, æquiparant. Nam scriptura quidem ista-ipsa: sed effatio magis Ae accedit. Et vereor herclè vt idem hîc peccent, quod priscus ille Cotta: quem *Iota litteram tollendo, & E plenissimum pronunciando, non oratores antiquos sed messores imitari*, Crassus apud Ciceronem iocatur. Vocem à me, Lipsi, de Biuocalibus ne vltrà exspecta. Tu Nigidi habe etiam istam: Qui Græcos imperitiæ arcessis, cur non in culpâ simili tuos Opicos? Nam illos EI pro I longâ passim scripsisse, an nescis, an dissimulas? Si illud, parum doctus: si istud, parum bonus.

Qui sonus in EI & I longâ.

** Germani benè etiã, qui Min, &c. sic scribunt, sic efferunt.*

Ciceroni facta lux.

CAPVT XII.

Ad Consonantes ventum. de vicinis inter se, quoque Capite dictum. isto, de B. V. P. F. Quid in Be efferenda, & à quibus gentibus peccetur? an defendi possint? Dubitatum de sono V Digammæ, & pluscula ad eas argutias. De F germano sono. A Scaligero abimus & Fabio. Ausonio lucem damus, & medicinam Charisio.

CONSONANTIVM æquor nunc insistam, tertio isto velut Missu. sed verè æquor. Planiciem enim meram video, sine salebris, ac pænè sine cliuo. Plerasque eas, plerique omnes, rectè & germaniter pronunciamus: & si quas malè, nec vitium nec emendatio eius obscura. Vulgatas hîc distinctiones non sequor. Mutarum aut Semiuocalium. Per se enim frigidæ, & ad meam rem ineptæ. Potiùs, vt aurigæ equos in curribus per colorum quædam paria disponunt: sic ego consonantes iugabo, ex viciniâ quadam sonorum. Quadriga mihi prima hæc:

B. V. P. F.

De primâ Ausonius:

Diuiduum Beta monosyllabon, Italicum B.

Ideò Diuiduum: quia mediâ illius & primâ parte efferiur *Be*. Nam cùm habeant hoc consonantes, vt solitariæ sonum non efficiant, luctenturque, vt sic dicam, intra claustra oris: subueniendũ adiunctâ Vocali est, quæ velut obstetrix edûcat. Sed Græci aut Hebræi pluribus id fecêre: compendio magis nostri, qui vnam omnibus litteram dederunt & eamdem. E enim præposita in effatu auditur, aut subiuncta. Præposita in istis, EF, EL, EM, EN, ER, ES. Subiuncta his: BE, CE, DE, GE, PE, TE. Nam HA, nec littera quidem est: QV, & KA, superuacuæ: IX, Y, Z, Græcæ, & Græcâ ideò nomenclaturâ. nisi quòd XI illorum, nos IX fecimus litteræ translatione. Sed vt de argumento meo propriè: B, sonum habet medium inter P & F. exprimitur *labris cum celeri quodam impetu reclusis*. Benè Europæi plerique hodie. excipio Germanos qui indurant, & ad P deflectunt, cùm gaudent *Pono suo Vino*. & Hispanos itemque Vascones; qui emolliunt & ad V digamma torquent, homines sobrij & quibus non placet *Bibere* sed *Viuere*. Nec miror. crebrum enim nimis, vt litteræ inter se vicinæ migrent & alternent. Quod pro Germanis sit; P, pro B, frequentarunt prisci: & est in loco eius sonus. Quinctilianus fatetur, *cùm dico* OBTINVIT, *secundam B litteram rationem poscere, aures magis audire P*. Et sanè auribus paruerunt plerique olim scriptores aut sculptores. Sic in Tabulis antiquissimis Fuluianis, APSOLVTVS ESTO, leges: item, QVEICVMQVE. VOLET. SVPSIGNET: & in lapidibus vulgò, APSENS: OPSIDES: PLEPS: POPLICVS: ac talia. Festus etiam siue Verrius, qui *Brassicam à præsecando* deriuat, quomodo non durus, nisi adspectu ad duriorem hunc sonum? Benè igitur Terentius Scaurus: *B cum P. consentit, quoniam origo eorum non sine labore coniunctióve reuelli à quoquam potest. Græci* Πύῤῥον, *nostri Burrhum: & quem Pyrrhum, antiqui nostri Byrrum: Balatium, Palatium. Item Poplicolam, Poblicolam alij: Scapillum, alij Scabillum dicunt*. Nec dissimile quod * Plutarcho notatum, Delphenses B pro Π, vsitatos esse: quorum fuit βατεῖν & βικρὸν, pro πατεῖν & πικρόν. Iam de Hispanis quid, Lipsi, excusem? benè, si non accusent ipsi vltrò. Ita multi errori eorum suffragatores, Grammatici, lapides, libri. me iudice, tamen errori, sed prisco. Ecce * Adamantius Martyr iam olim librum integrum hoc titulo & argumento scripsit, *De V & B litteris*. quæ voces scilicet hanc aut illam reciperent; quasi in

Consonantes, quæ adsonant, inter se iuncta.

Ea sola sonum in se habens.

Latini adsonans per E adiungendam.

Quod falsis in supernacuis litteris, aut Græcis.

B, qui efferenda?

Peccant Germani & Hispani diuerso limite.

Germani excusantur nonnihil à priscis. Quis P pro B crebrum.

** In Quæstionibus Græcis.*

Ab Hispanis qui V pro B vsurpant.

** Cuius excerpta in Cassiodori Orthographia.*

breui

breui discrimine, & quod confunderet sæpè vulgus. Quamquam ille non vsquequaque *ἀδαμάντινος mihi μάρτυρ. Miscet enim è scholico suo puluere: & scribes, inquit, *Besicam*, *Nebum*, *Baluas* pro foribus ædium, *Bernam*, pro eo qui seruo natus: non Vesicam, Neuum, Valuas, Vernam. Item *Manubias*, non Manubias: ab Ambio, *Ambibi* non Ambiui: apud Persium —*baluâ de nare*, non balbâ: & argutiarum eiusmodi dapes, haud satis ad meum gustum. At lapides, vide quàm hîc Hispani. DANVVIVS: VASE: VENEMERENTI: PLACAVILE: sculptum in iis clarè vidi, pro Danubius, Base, &c. Contrà etiam, VIBA: CIBICA: VNIBERSVS: ATABIS: SIBE: PROBINCIA: ALBEI: CABATORES. pro, Viua, Ciuica, Vniuersus, Atauis, Siue, &c. Et tu, Lipsi, inter lustrandum, vel aliud agens hæc obseruabis. Iam libros veteres si vidisti, nónne in iis assiduum hunc errorem? Piget exempla adferre. Pandectas saltem Florentinas (quarum ætatem pauci libri scripti æquauerint) inspice: & videbis in singulis paginis peccatum hoc, non peccatum. Cur enim verè peccatum dixerim, quod peccabant tam vulgò? quin mores iam id, non culpa. Cùm pausam hîc aliquam faceret, ego interpellare sustinui ridens, Hem! vt acriter tu, inquam, pro pugnace gente pugnas? Etiamne è Gallo Iberus? Arrisit & ille. Quidni? inquit. Placet Plautinum illud,

*firmum testis. Adamantij ineptia.

Vtcumque in alto est ventus, exin velum vortitur.

Et nónne caussa mihi, cur non amem meos Gallos? Sed suspiro, & sileo: nos, Lipsi, hoc agamus. Crebram igitur commutationem litterarum harum vides. quæ occasio? adfinitas. quæ nunc quoque magna: & olim, nisi fallor, maior. Non enim celabo te meum sensum: quem vulgus hîc fortasse rideat, tu & probi probent. Litteram V, cùm pro consonante est, paullò aliter sonuisse censeo, quàm nos illam. Nunc enim vt F infirmum & elumbe proferimus: at prisci molliùs, & minùs impressè, quasi VV duplex. Quod dico, tale est. *Vinum*, *Vallum*, *Seruum*, ita dicimus, quasi esset *Finum*, *Fallum*, *Serfum*. Reipsâ enim F audimus, sed fractum & imminutum. At ego existimem pronunciasse eos, *VVinum*, *VVallum*, *SerVVum*. ita inquam, vt V illud consonans siue Digamma sonum mollem & velut suspensum habuerit, qualis est in *Quare*, *Quis*, *Quando*. Ego hac inopinatâ

De sono V consonantis nouitia nostra sententia.

sententiâ percussus, Quid profers? inquam. persuasurus hoc speras? Si rationem audis & Veritatem, inquit, spero: si vulgus & opinionem, despero. Sed argumenta huic rei audi. Nemo veterum V, cùm Digamma aut potiùs pro Digamma est (non enim verba hîc captabis) duplicem ei affinxit sonum: Digamma autem in *Anguis*, *Quando*, *Suauis*, *Aqua*, & talibus est. habet igitur eumdem illum etiam in aliis verbis sonum: id est, natantem hunc & mollicellum. Item: Pro adspiratione veteribus Digamma fuit, vt *Ϝircus*, *Ϝædus*, *Ϝelena*, pro *Hircus*, *Hædus*, *Helena* (Grammatici omnes testes.) at vulgata hæc expressio ad adspirationē siue halitum non accedit, *accedit mea nouicia. vera ista igitur. Tertiò: Græci cùm *Varrum*, *Valerium*, *Veliam*, *Octauium*, & has formas scribunt, Οὐάῤῥων, Οὐαλέριον, Οὐηλίαν, Ὀκτάυιον scribunt, proximè sonum illum meum exprimentes. sonum ergo hunc veterem iure censeo. Ni esset: cur non Φάῤῥων potiùs, & Φαλέριον? quod durius quàm Latinum illud fateor: sed propiùs tamen ad *Vi* vulgatam vocem. Nam quòd interdum Beta his talibus addunt, Βαλῆρε, pro *Valere*, &c. hoc quoq; à me est quia cùm Digammæ illius verum sonum haberent nulli, *inopiâ coacti ad quemuis potiùs quàm ad φ decurrerunt, à quo maximè scilicet abesset. Quartò: Tritum illud omen quod Crasso naues conscendenti factum, vanum & longinquum est, si efferas more vulgi. Venditabat quispiam in portu, inquiunt, caricas Cauno aduectas, & clamabat identidem *Cauneas*. hoc alludere & valere volunt, *Caue ne eas*. nónne ridiculè, nisi efferas meo isto more? Quintò: Verba pleraque à Latinis integra sumpta exteri enunciant hoc sono, **Vinum*, *Vallum*, *Vicum*, *Vannum*, *Ve*, & infinita alia. pariter Latini *Batavvos*, *VVandalos*, & exterorum talia, scribunt per hoc Digamma. par pronunciatio vtrobique igitur. Et versus ad me, Quid ad hæc Lipsius? persuasi? Ego more leuiter capite, Illud vetus Mutere, inquam: Cras credo, hodie nihil. Quî possim tam noua? quin totam Pronunciationem nostram non conuertis hac viâ, sed euertis. Tu autem ipse, per fidem, seriò ita sentis? Ille ridens, Si probas, sentio, inquit: sin aliter, ludo. & pomum hoc velut Eridos iecerim in magistellorum cohortem. Illi turbent, nos pergamus.

Ea firmata quinque argumentis.

*Nam Helena & VVelena, pariter valde sonant: & est in Digamma manifestus flatus.

*Vide Notas in hunc Caput.

*Germani & Belgæ, VVyn, VVall, VVyck, VVan, VVee.

De P litterâ nihil dico. plana res: nec vidi qui in efferendo peccaret. Assidet B litteræ:

Littera P enunciatio.

teræ: nisi *quòd validiùs exprimitur, labiis cum spiritu adductis pariter & diductis.*

Littera F sonus. F in loco quarto. cuius sonum princeps Grammaticus (ita sentio) efformat Maurus:

Imum superis dentibus apprimens labellum
Spiramine leni (velut hirta Graia, vites)
Hanc ore sonabis.

Et, qui à Mauro mutuatus, Victorinus: *F litteram, imum labium supremis imprimentes dentibus, reflexâ ad palati fastigium linguâ, leni spiramine proferemus.* Efferenda igitur leni quodam spiritu (vtterque ita suadet) nec tam hirtè & asperè quàm φ illa Graia. *In quo abimus a Scaligero.* Iulio enim Scaligero hîc quî credam? validiùs sonare, quàm Græcam vult: quæ mollior est, & vt eius verbis vtar, *dilutiore sono.* Errat ipse, aut mei illi. An Fabius dux ei in *Fabius inique in hâc litteram.* hanc mentem? malè. Dicere tale aliquid videtur, non dicit. Nam conuicium eius (ita verè appellem, non iudicium) de hac litterâ istud: *Illa quæ sexta est nostrarum, penè non humanâ voce, vel omnino non voce potiùs, inter discrimina dentium efflanda est: quæ etiam cùm vocalem proximam accepit, quassa quodammodò; vtique quoties aliquam consonantium frangit, multò fit horridior.* Non enim hoc ponit, valentiùs sonare quàm Græcam, sed inamœniùs. nec tamen idipsum cur ponat, satis scio: nisi quia illam adspiratio fortasse mitigat, quæ reuerà vegetatio *Discrimen inter φ & F.* quædam & velut anima litterarum. Hâc destituta nostra, grauior quodammodò fit & tristior. Sanè quin discrimen inter vtramque sit, non negandum: etsi neglegi id video à nostro vulgo. Cicero auctor clarè, in eâ pro Fundanio: vbi testem Græcum irrisit, *quòd primam eius nominis litteram dicere non posset.* Et cur non potuit? Aspirauit videlicet, & P illud insitum magis expressit, ritu suæ gentis. Itaque dupliciter peccans, sic pronunciauit, quasi si esset *Phundanius.* Hoc ridet Catoni ridiculus ille consul. Quæ dico, Priscianus allaudat: cùm ait *F Latinam ferè similem φ Græcorum.* Ferè, ait. cur? quia (hoc enim pòst addit) *non fixis ea labiis pronuncianda, vt P & H.* Optimè. Experire enim: figuntur tibi labia & pressìm cum risu clauduntur, cùm illud φ exprimis, seruatâ vi P litteræ, & adspiratione non neglectâ. Aliter in Latinâ est: me audi. Græcæ illius sonum ostendit, & in eo lusit Ausonius, obscæno & obscuro Carmine in Eunum:

Ausonius illustratus.

Cui ipse linguam cùm dedit suam, A est:
Veramque in illis esse φ notam sentit.

Vult enim indicatum putorem & sentinam turpissimæ illius partis: quam cùm liguritor ille attigisset, meritò φ illud pronunciabat, quod solemus in odore tetro. *Phu, vel Phu, in tetro odore.* Apud Plautum senex, cùm Pseudolus ei in os irructasset: *Phu, in malam crucem.* ita leges. In Charisio pessimè scriptum de Interiectione: *Correctus Charisius.* *Fafæ, vt cùm putoris aliquid perhorrescimus, quæ vox numquid Ægyptium pathos ducit?* Repone, *Fu, fu, cùm putoris,* &c. Et vsurpant hodie in abhorrendo pleræque hominum gentes. Sed de F litterâ: abit ea quidem à B longiusculè: altera pro alterâ ta- *F loco B scripta.* men scripta olim & dicta. *Bruges* pro *Frugibus* apud Ennium Cicero & Fabius agnoscunt: *Sifilum* & *Sifilare* pro Sibilo Nonius: & Macedones Βίλιππον pro Φίλιππον, Βαλακρὸν pro Φαλακρὸν dixêre, auctore * alibi Plutarcho. *In Quæst. Græcis.* Quin legi imò, in simplicissimæ antiquitatis Sc[to] de Tiburtineis: DE. EEIS. REBVS. AF. VOBEIS. PECCATVM. NON. ESSE. Quadriga hæc peregit suum cursum.

NOTÆ.

NEGAVI Græcos litteram habuisse, quâ exprimerent V digammon. Et verè: quia perierat illa Æolica, non minùs quàm apud nos Claudiana. Quinctiliani dictum sic capiendum lib. x. cap. XII. *Quinctiliani verus intellectus.* *Ipsæ etiam vocales duæ efficiunt sonum, qualis apud Græcos nullus est, ideoq; scribi illorum litteris non potest.* De veris Vocalibus accipis? erras. nullæ enim nobis tales, quas non assequatur & signet deserta illa Hellas. Duas intellegit, I & V cùm transeunt in Consonantes. *Græcis V & I consonantes ignota.* Nam nec hunc quidem sonum qui est in *Iugurtha, iuba,* & talibus, exprimunt Græci: quibus Iota numquam coalescit. At de V, clarum quàm sudent.

Diducere ad finem Capitis tenuia hæc nolui: *Digamma quid, & cur dictum.* si aues Lector, cape hæc pauca. Digammos à figurâ dicta, non a * sono. *Quamquam & in parte inclusum ille.* Picta enim vt Ⅎ inuersum, id est Gamma Gammæ superpositum. Claudiani Imperij lapides (nam eo Principe noua littera in gratiâ & vsu) referunt, DIↃAI, AVGVSTAↃ, & AMPLIAↃIT. TERMINAↃITQVE. ac plura, quæ legi & descripsi Romæ olim. *Nam sæpè vbi W duplex, G scriptum reperies: vt VVilhelmus, Guilhelmus: VValtherus, Gualterus.* Grammatici aliquot veteres de nouicio hoc, quem inieci, sono, in me pugnaturire videntur. falsò: quia falsa in iis Verba. Terentius Scaurus ait: *hanc litteram V consonantis vice fungi, & poni pro eâ quæ sit F.* Si pro F, quomodo stat illa mea elatio? Sed scripsit ille disertè, *quo sit F.* Corrupta ab ignaris est nota. *Obsolete cula aliquot vetusta.* Vt in Annæi Cornuti istis: *Est quædam littera in F littera (verte Ⅎ) speciem formata quæ Digamma nominatur. Ad huius similitudinem soni, nostri coniunctas vocales Digammon appellare voluerunt: vt est, Votum, Virgo. itaque in primò syllabô digammon & vocalem oportuit poni, Fotum, Firgo:* (eadem corruptio, rescribe) *quod & Aeoly fecerunt & antiqui nostri, sicut in quibusdam libellis scripturo declarat.* *Correcti Grammatici plurimi.* *Hanc litteram Terentius Varro dum vult demonstrare,*

Vau, sonum. *strare, ita perscribit V A. Qui ergo in hac syllabâ sonus est, idem littera erit.* Adscripsi locum, quia me aliquâ iuuat. Ait Varronem, magistrum illum magnum ad sonum exprimendum scripsisse *V A.* hoc falsum. Vnde enim ego nunc scitior, *Va*, an *Vi*, an *Ve* scripserit? sed corrigo *VV A*, geminatâ litterâ: siue mauis VV AV, ex Victorino. Ille enim sic: *Aeolis F* (corrige, vt suprà) *idem valet quod apud nos V, cùm pro consonante scribitur, vocaturq́; βαυ & Digamma.* Ambigas an non ille voluerit scribere & exprimere, *ϝαῦ*. Scaurus nos iuuat, qui disertè *V consonantis loco poni, id est pro Va, in Quis & Qualis*, adfirmat. Atqui *VVa* hic audis, non *Va*. Quinctilianus de eâdem: *Antiqui ʒædum ʒædúsque*, (ita scribo) *pro aspiratione Vau simili litterâ vtentes.* Priscianus idem: *Digamma, id est Vau, ab ipsius voce profectum teste Varrone & Didymo.* De sono Terentianus aliquid:

Vt Vade, Veni, Vota refer, teneto Vultum:
Creuisse sonum perspicis, & coisse crassum.

sed ambigue, vti reuera etiam ego ambigo: & disserta hæc à me, non asserta. Illud mearum autium iudicium non celo: suauiorem litteram hâc duplici natam non videri, post litteras natas.

CAPVT XIII.

De C. K. Q. G, vicinis litteris. Refutati qui primæ sonum duplicem adfingunt. In K. litterâ Ausonius illustratus. idem iterùm in Q. & correctus. In C. Festus emendatus. Singulæ hæ litteræ, quando natæ. quid conueniant, quid discrepent? & plura Grammatici pulueris.

IVNGO quadrigam alteram. quam trahent mihi equi non concolores solùm, sed gemelli, imò iidem. C. K. Q. G. iis nomina. quos à vi, aut soni indole, quî discrimines? ægrè possis ex mente veterum: qui adeò easdem censuerunt, vt vnam vice omnium diu sint vsi. C sola iis locum munusq́ue aliarum trium tenuit: donec natæ inuectæq́ue illæ, vix ob necessitatem, sed ornatum. Videbo tamen singulas, & si quid in aliquâ eximium, dicam. *C littera vetus.*

C prima & vetustissima est. quam in locum Kappa Græcanici venisse non est dubium: in locum, sed & in sonum. Planè pleneq́ue vt K elata semper. Nec assertione res egebat. quis enim Grammaticorum aliter vmquam tradidit? nisi quòd hodie prauus & pertinax in eo error inoleuit. Duplicem ei sonum dedimus: alterum vt debuimus, alterum vt voluimus. Et cùm à vocalibus quidem A. O. V. aut diphthongo *Au* excipitur, suum ei relinquimus & priscum sonum. efferimus enim *Caput*, *Corpus*, *Cubitum*, *Caudum*. cùm ab E. I. Y. Æ. OE; nouum ei damus & ante-æuo inauditum. Enunciamus enim cum crasso & molesto quodam * sibilo, *Ceram*, *Cippum*, *Cyrum*, *Cænam*, *Cœnum*: effatu, quem littera nulla haber, nulla habuit. Ad Z aut S accedere videtur, non attingit. Quæ hæc peruersitas? quis auctor? apex non est in veterum scriptis qui stabiliat: & mos ille tantùm à malâ quâdam libidine peccandi. Omitto Grammaticos omnes, qui C cum Kappa æquiparant clarè: ratio ipsa quàm repugnat? *Capio* rectè effers: *Cepi* ab eo, cur aliter? cur *Incipio*? *Eccum* & *Eccam* audio: *Ecce* producit in aliâ soni veste. A *Casto Incestum* formari, quî vox tua me doceat? & multa alia, quæ labem & ambiguitatum agmen inuexêre in Latinam linguam. *Silicem* aut *Cilicem*, ex enunciatu nostro aures non discernant: non *Cyrum* aut *Syrum*: *Sepio* aut *Cæpio*: *Cellam* aut *Sellam*: *Seruum* aut *Ceruum*: *Discere* aut *Dissere*: & quæ millena. Pudet non tam erroris, quàm pertinaciæ. quia corripi patiuntur, at non corrigi; & tenent omnes, quod defendat nemo. Itali, Hispani, Germani, Galli, Britanni in hoc peccato: à quâ gente initium emendandi? Audeat enim mihi vna aliqua, & omnes audient. Sed de C satis. cui verum pronunciatum dabis, si efferes, *adductâ leuiter palatum versus linguâ, eiusdemq́ue ad dentes, cum spiritu aliquo, appulsu.* An & hoc addo? cùm S eam præcedit, malè exprimi hodie: efferendam autem velut Sk: hoc modo, *Skamnum*, *Skena*, &c. quæ nobis sunt, *Schamnum*, *Schena*.

Eius sonus geminus, vt K.

Nos corrumpimus.

** Nec ambige, quin isti sibili à Barbaris sint.*

Refutatus is error, siue contumacia.

Sc, qui efferendum.

Sequitur K littera. quæ Græcanica mera est, & in Latium vênit non ob vsum, sed ob luxum. Verè enim superfluit: & saniorum litteratorum nemo id negauit. Nam quòd nonnulli vsum & locum ei faciunt, quoties A excipit: vt in *Kaput*, *Karina*, *Karthago*, ac similibus: nouitia ea regula, sed & falsa. Fateor sæpè locum ante A habere, imò vix alibi: atque ita in lapidibus lego, KARVS. KASTITAS. PARKARVM. PALIKANVS. EVOKATVS. DEDIKAVERVNT. sed sæpiùs aliter, & firma non ei sedes, nisi in notis. Quinctiliani ista mens: *K quidem in nullis verbis vtendum puto, nisi quæ significat etiam vt sola ponatur.* Terentiani eadem:

K litterа superfluens.

Vsus tamen eius, vt volüt, ante A.

Et ad notandum.

K similiter otiosa ceteris sermonibus,
Tunc in vsu est cùm Kalendas annotamus
aut Kaput,
Sæpè Kæsones notabant hac vetustis litterâ.

Vult K solitarium tribus vocibus notam esse, Kalendis, Kapiti (in legibus Capita ita notabant,) & prænomini Fabiorum. Ca-

pella irem in triplici saltem nomine locum dar; sed pro Kæsonibus, Kalumniam supponit. K *nunc nota esse putatur, nunc littera. nam eius effectus C integrare non dubium est: absque his K ipita, K dende, Kalumniæ.* Vbi nescio an veriùs legeris, *non littera.* Quia igitur ex plurium vsu sedes ei in trinâ rantùm

Ausonius illustratus.

sede, Ausonius scripsit:

Hæc tribus in Latio tantùm addita nominibus K.

Ita enim lego & clarifico versum, in quo

Quando nata K.

interpretes caligant. Quando nata hæc littera, haud liquidò scio. vix opinor ante bella Punica, sed nec diu post illa: quia in Sc^to de Tiburtinis reperio SVB. AEDE.

Isidori alucinatio.

KASTORVS. Isidorus ad Sallustium quemdam refert: K *litteram*, inquir, *Sallustius Ludimagister posteà Latinis adiecit, vt in sono discrimen duarum litterarum faceret, C & Q.* Ad discrimen autem duarum aliarum repertam vult. quod illud? cedò Isidore, si potes: & hilum si inuenis, nihil homo ego. Sed credo, iamrune C ino æuo obrinuit barbara hæc in C pronunciatio, quam dixi & refutaui. Tu Priscianum mihi audi: *K & Q, quamuis figurâ & nomine videantur aliquam habere cum C differentiam: tamen eamdem, tam in sono vocum quàm in metro continent potestatem.* Et Terentianum:

Refert nihil K prior sit, an Q, an C.

Q litteram videri superare.

Ad Q venio. quæ ipsa reuerà non tam interest litteris, quàm superest. Cur enim C non satis ad eius vices? Fuit olim: sed visum hanc addere, quoties V sequeretur (neque aliter) ad efficiendum pinguiorem illum sonum. Sed dicant, cur in G non idem factum? Aliter enim paullò & illa sonat in *Anguis*, quàm in *Angis*. sed non hoc litterarum naturâ fit, verùm vocalium à quibus exceptæ & quibus mistæ. Capella: *Q quidam litteram non putabant: & vincerent, nisi in Equo & Equitatu appareret expressè. Con-*

Ausonius lux & correctio.

stat autem ex C & V. Ausonius eam componi vult ex duplici C, recto & inuerso. Eam enim ego mentem obscuri versus illius censeo, quem non vidi qui explicaret, imò qui legeret rectè:

Præualuit postquam Gammæ vice functa prius C.

Atque alium pro se titulo replicata dedit Q.

Lego, *titulum.* C, inquit, replicata & conuersa nouum pro se titulum siue indicem litteræ dedit Q. Inspice enim. ex duplici C, recto & inuerso, illud Q aptissimè compinges. Possis & legere, *Atque aliam pro se titulo.* Hæc est illa littera, quam magister Fabius duritiei damnat: *Duras & illa syllabas facit,* inquiens, *quæ ad coniungendas demum subiectas sibi vocales est vtilis, aliàs superuacua: vt Equos ac Æquum scribimus.*

Q dura littera.

G quartam posui. quæ ipsa,* vi & sono à C quantulum abit? Ne miremur priscos diu hanc vsiratos, pro illâ. *Acnâ, Lece, Acro Cabino:* pro *Agnâ, Lege, Agro Gabino*, Victorinus notauit. & in rabulis Iudiciariis ego ipse legi, QVI. IOVDICARE. NECARINT, pro *Negarint.* Et Grammatici restantur hoc vulgò. Festum emendare hac occasione censeam, *Camelus virginibus supplicare nuptura solitæ erant:* & scribi, *Camelis virgines supplicare.* Nam intellegit *Gamelios deos*, priscâ hac ratione per C scribendi: quos virgines & puros ad rem nuptialem aduocare sanè stultum. Terentius Scaurus: *C cognationem cum G habet. & ideò alij dicunt Gaunacem, alij Caunacem: item Camelum, Gamelum.* Hanc scripturam retentam arbitror ad bella Punica: argumento nec infirmo nec infido, quòd in illâ Duillij Columnâ sola C nôta. Ibi enim LECION. MAGESTRATOS. PVCNANDOD. pro Legion. Magistratus, Pugnando; & non simplici archaïsmo, EXFOCIVNT pro Effugiunt, sculpta. Atque hoc est quod Ausonius scripsit, *—Gammæ vice functa prius C.* Nam * Festus quòd obniti videatur; *Quæ nunc C appellatur, ab antiquis G vocabatur:* nihil est. fallit scriptura, & non ille: quam dirige, *Quæ nunc G appellatur, ab antiquis C vocabatur:* siue etiam, *notabatur.* Ipsemet* alibi: *Antiqui per C litteræ formam nihilominùs G vsurpabant.* Viciniam vides. nec nego ramen, quin sonus G litteræ paulò diffusior sit & mollior: quem referes, *appulsâ ad palatum linguâ, modicello interuallo, lenem spiritum emittens.* Nos hodiè quàm peccamus? Italorum enim pletique vt Z exprimunt, Galli & Belgæ vt I consonantem. Itaque illorum est *Lezere, Fuzere:* nostrum, *Lejere, Fujere.* Omnia imperitè, ineptè. Germanos saltem audite, quorum sonus hîc germanus, *Legere, Tegere;* vt in *Lego, Tego.* nec vmquam variant. at nos ante I. E. Æ. Y. semper: dicimusque *Iemmam, Ietulos, Iinuiam, Iyrum*, pro istis, *Gemmam, Gætulos, Gingiuam, Gyrum.* Mutemus, aut vapulemus.

* Imò vix formâ Apex saltem, vt Maurus notat, ad eorum C ultrà addens C & G vicina.

Festus correctus.

Bello Punico primo G non nota.

* In Prodigiis vide.

Festus leuiter emendatus.

* In Orcum.

G litteræ sonus & expressio.

In eo vitium.

Germanis hæc littera incorrupta.

CA-

CAPVT XIV.

De litteris D & T. Huius vitiosum hodie in parte sonum esse: nec iuuari à falso Papirio. An T, Viuum significauerit? Isidorum fortean correxerim. Lapidibus data lux.

D & T vicina.

BIGAM ecce leuem interpono: in quâ D. T. iugales. Quòd vicinæ inter se, quodque adsonent, cur te moneam? Ipse vides. & passim etiamnunc in libris paullò antiquioribus, *Set*, & *Sed*, *Haut*, & *Haud* alternant: inque lapidibus, QVODANNIS: ADQVE: contrà, ATFINIS: ATLECTVS: QVIT pro *Quid*, ac talia. Effertur hodie vtraque rectè (nec præitione meâ ad sonum opus:) excipio, quòd peccant in T, quoties ea vocalem I anteit, & hæc aliam. Q. Papirius quispiam auctor & tutor huic culpæ aduocari potest: cuius hæc lêgi verba. *Iustitia cùm scribitur, tertia sillaba sic sonat, quasi constet ex tribus litteris T. Z. & I. cùm habeat duas, T. & I. Sed notandum, quia in his sillabis sonus iste litteræ Z inueniri tantùm potest, quæ constant T, & I, & eas sequitur vocalis qualibet: vt Tatius, Otia, Iustitia, & talia. Excipiuntur quædam nomina propria, quæ peregrina sunt. Sed ab his sillabis excluditur sonus Z litteræ, quas sequitur littera I, vt Otij, Iustitij. Item non sonat Z, cùm sillabam ti antecedit littera S: vt Iustius, Castius.* O nugator! verè enim sic appello nebulam Grammatici, non Grammaticum, & quem mihi certum nec esse quidem à prisco æuo. Vnicum hoc Fragmentum hominis exstat, nec aliud: cui ipsi vtinam lumbi & renes diu fracti! At enim Murete, inquam, etiam Ciceronis iocus in *Actium* quemdam id stabiliat: qui allusione nominis subiecit, Ἄξιος. Ergo vt Græcorum illud ξ pronunciatum T. In fronte, inquit, aliquid est: in re & inspectione nihil. Allusio fuit, sed in propinquo sono, non eodem. Et age, si ea pronunciatio; cur nemo veterum de litterâ T. tale aliquid prodidit? aut quæ caussa cur sonum ante I magis, quàm vocalem aliam, mutet? non dixeris. & sperno audacter hasce ineptias vel vno argumento, quòd nulli Consonantium (aliter quàm in Vocalibus) sonus duplex. Tu igitur, Lipsi, ne audi. non item Isidorum: qui magnum scilicet arcanum huius litteræ vulgat, *In breuiculis quibus militum nomina continebantur, T notam in capite versiculi positam, superstitem designare: Θ verò ad vniuscuiusque defuncti nomen solere apponi.* Ille mihi sæpè sublestâ fide: & certè hîc. Quæ enim ratio cur T viuum notauerit? aut quid alibi exemplum? Ego de *V* illud verum scio: & valdè inclino, vt litteram eam potiùs hîc sit reponendum. Nam ecce in sepulcralibus lapidibus, quoties pluribus monumentum aliquod exstructum, adscalpi solet, qui ex iis super terram, qui sub terrâ. Illis V præponebatur, prima scilicet in *Viuus* littera: istis Θ, quæ in *Thanato* capitalis. Noto & vulgo adhuc non vulgatum, & firmo his exemplis. In istâ vrbe, domo Episcopi Aquinatis:

T hodie in parte vitiatur.

Falsus nefcio quis Papirius.

Issque cum vulgo refutatus.

De Isidori adfirmatione hæsitatio.

Fortasse is corrigendus.

V & Θ in sepulcris quid notarint.

Θ CN. OGVLNIVS. CN. L.
NICEPHORVS
*(Θ) GVLNIA. CN. L NICE
V. L. SAFINIVS. Ɔ. L. SVRVS.

**Hoc Theta inclusum ita O littera.*

Vbi duo mortui signantur: postremus viuus. Item ad Marianum templum:

Q. EPPIVS. Q. F. CORRVPP
Θ CLODIA C. L. SILENIO
Θ EPPIA L. F. PAVLI VOTE
NNIANA MATER
EPPIA M. F. POLLA.

* Item alibi:

V D. LABERI. DD. ET. Ɔ. L. SYMMACHI
Θ LABERIA. D. L. ET. Ɔ. MVSA
V D. LABERI. D. L. EVTICVS.

**In æ³libus Franc. Poccant.*

Atque hæc fortasse caussa verior, cur Theta mortiferum dictum, quàm quòd in iudiciis damnandi ea nota. Ausonium quidem ego huc adspexisse confirmem, cùm in impurum illum Eunum scripsit:

Theta cur mortalis litterat.

Ausonius explicatus.

*Misellæ doctor *u tibi sit obscæno,*
Tuumque nomen Theta sectilis signet.

Mortem enim ei precatur, & quidem à laqueo (ea forma est in *u contractâ) & adscribi ad defuncti eius nomen optat Theta.

** Scaliger in Ausonium acutissimè id vidit & monuit.*

CAPVT XV.

De sex litteris facillimæ pronunciationis iunctim dictum. N à Græcis aut Latinis sæpè omitti: sed malè.

DABO & seiugem. sed quæ Circum peruolabit leui rotâ. In H. enim, I. L. M. N. R. quid insistam? De sono & elatione constat: & vix, si quis velit, in iis peccet. Naturam autem aliam litterarum indagare, non hîc meum opus. H siue littera siue flatus est, molliter efferenda, nec vt robusti illi Germani. Post consonantes item mollitet, sine stricturâ aut sibilo; quod malè in vsu quibusdam. Quamquam & veteres quosdã populos eam fortiùs pronunciasse censeam:

H littera, qui efferenda.

vtrique quibus ea pro F fuit. vt Faliscis. Nam istorum est *Haba*, pro Fabâ: *Hanula*, pro Fanulis, & quæ talia. I autem consonans, mihi sic sonat vt aliquid teneat è Vocali. non fixè nimis pressèque proferenda, vt G illud corruptum: sed eo pænè modo, quem dixi in Digammâ eius sorore. L facillima & liquidissima litterarum. quis in eâ peccet? nisi Hispani fortè cùm gemina est, qui nescio quid ex I & L mixtum proferunt & fractum. M mugientem illam litteram, omnes rectè. N tinnientem, omnes rectè. R item: nisi quos ligauit aut vetuit natura. quod in Demosthene, Alcibiade, Aristotele, Scaligero patre. Sed de N hoc addo; mirari me, cùm tam suauiter ea sonet, omissam sæpè à Græcis aut mutatam. Illorum enim est Μάλλιος, qui Latinis *Manlius*: * Ὀρτήσιος, qui *Hortensius*: & plura. Quamquam & Latini in hac culpâ: certè sculptores, in quorum lapidibus lego, CLEMETI, pro *Clementi*: COIVX, & INFAS: *Coniux*, *Infans*: MESES denique, *Menses*.

Et I consona.

Item L in quo Iberi peccant.

N sapientè neglecta à Græcis.

* Quod Lambinus contra receptã scripturam approbat, malo studio nouitatis.

CAPVT XVI.

De litterâ S, quæ multis veterum inuisa, & culpata. A nobis ea releuatur. Romani quàm crebrò vsurparint, & penè ante omnes litteras? X crucem referre. quædam de variâ crucium figurâ. Artemidorus, & Maximus & Isidorus Episcopi illustrati. De litterâ Z. & ordine omnium soni.

VLTIMAM in Consonantium hoc Missu trigam habe, ex S. X. Z. E quibus Sigma prius stabiliendum leuiter & defendendum est: quia famam eius multi petunt, imò vitam. Pindarus conuiciatur, & * κίβδηλον appellat: eiúsque odio versus composuisse dicitur ἀσίγμους. Dionysius Rhetor cùm R attollat, hanc abiicit & turpi voce appellat θηριώδη. Attici omnes (quod non nescis) oderunt, & succedaneum ei ferè T dederunt. Iam nostri velut compacto conspirant. & inter proceres * Messalla, *ne litteram quidem esse, sed sibilum* ait. Inter magistros Fabius, *asperam* pronunciat, & *in commissurâ verborum rixantem*. Quin ipsi prisci, Atticorum exemplo, eiecêre: & *Mertare*, *Pultare* illorum fuit, sicut Ennij *Adgretitus fari*. Sed & poëtæ tracti in partes: & in versu ibi consonans exciperet, plerumque hæc iugulata. Inde —*vitâ illâ dignu' locoque*. & —*omnibu' princeps*: & in Plauti Terentiique fabulis obuia exempla. Misella! quis tibi tutor in tam validos & tam callidos?

Sigma litteræ multi hostes.

Eorum in hanc conuicia.

* adulterinam.

* Capellæ hoc sempiũ.

affectu ego, nescio an viribus: & fortasse fuerim, vt ille ait, *solatium potiùs litis, quàm auxilium*. Pindari conuicium primò quî refellam? nec capio quidem. Adulterinam incertamque litteram esse vult. Quid ita? nihil video. hoc scio, siue sonum, siue indolem aspicias, germanam esse germanæ Vocis prolem. Si qua iustæ litteræ nota ei abest, magne vates: pro eâ noter ego. At enim sibilat. hoc, credo, voluisti: & tecum Rhetorista ille, qui appellat *Theriôde*. quod Serpentinam siue Viperinam interpretamur, (malè alij *Feram* & *Brutalem*) quia sibilus serpentum. En crimen! Quin tu litteram R igitur spernis, quia canum? M, quia boum? B, quia ouium? Nam irriunt hæc animantia, mugiunt, belant. Tamen cedò, cùm inuidiosum hunc sibilum serpentium dicis: de ventis, arboribus, hominibus quid censebis? quorum sibilos esse, & quidem suauissimos, non negabis. Quid tibiis & fistulis facies? quas hoc argumento abiicies ex humanâ vitâ. Ipsæ serpentes vtinam hoc vno malæ! amem ego eas, adeò non culpem. Amplius dico. res optimas, res suauissimas, prisci nomenclatores hac litterâ notarunt, velut Naturâ duce. In cælum suspice: occurrent, *Stella*, *Sol*, *Sidera*. In terram despice: agnosces *Sesamum*, *Saccharum*, inter dulciaria. *Susurrus*, *Suauia*, *Basia* inter amatoria. & inter vitæ gaudia, *Somnum*, *Salutem*, *Sanitatem*. Litterarum ipse *Sonus*, quî sine hoc sono? Ineptè igitur & vanè tu, qui humanissimam litteram indigetes *Theriôde*: Plato veriùs, qui συριγματώδη. Rectè enim ita vegetam & spiritalem notulam agnominat: quamque homines amant & æstimant, qui ipsi tales. Maurus benè:

Nos defendemus, & illa sibi refellemus.

Pindaro responsum.

Et Dionysio.

Sibili quidam non insuaues.

S littera rebus optimis insita.

Suauitatis eã index.

Viuida est hæc inter omnes, atque densa littera.

Attici spreuerunt, inquis. Quid mirer mollissimos mortalium? At non Lacones aliqui aut Thebani. Hoc ipso tempore, robustum hunc Sibilum robusti illi Germani adamant: fugitis vos (ne ægrè sit meo Lipsio) mollicelli * Belgæ. Perperam. nec id doceo: quia egit & peregit hanc caussam ante me Lucianus apud Vocalium tribunal. Et hæc eadem in Messallam opportunè dicta mihi sunto. Fabius sequitur, qui asperam criminatur & rixantẽ. Bonâ veniâ Magister. à quauis caussâ tibi odium in hanc litteram, non à Ratione. Te, in te, aduoco. Tu enim idem ibidem, Z mollissimum & suauissimum appellas. quî potest si S insuauis?

Responsum de Atticis.

* Qui T itẽ sibilismus: VVat. Dat, &c.

Ad Fabij conuicium.

Quid-

Quidquid enim mollitiei in illâ est, debet esse ab hoc fonte. Nam D quæ immixta, etiam te iudice aspera est & duri casus. In illam igitur si æquus, quomodo iniquus es in istam? Sed profectò in toto illo iudicio, quo Græcanicum effatum suprà Latinum ambitiosè tollis, plura tibi exciderunt iudicij non similia: & inter ea, istud. De priscis Latinis quod obiiciunt: bellum. Vnam aut alteram voculam adferunt; in quâ hæc mutatio: ego sescentas, in quibus alia. Nam hoc verissimum, priscos illos verè viros frequentasse virilem hanc litteram, & inseruisse aut substituisse, penè dicam, affectatè. Ecce *Casmenæ* illorum sunt, *Dusmosus* & *Cosmittere*, pro Camenis, Dumoso, Committere. Eorumdem *Asæ* pro Aris, & *Fusui* pro Furuis, & *Valesij* & *Fusij*. Iam *Odos*, *Vapos*, *Arbos* *Robos* dixêre: & ab iis ἀναλόγως *Odòsem*, *Vaposem*, *Ar'bosem*, *Róbosem*: quod * Festo credes. eiusdemque generis, quod Fabius notat, *Clanos* ac *Passes*. Nec *Stlatum*, *Stlitem*, *Stlotum* ignoras: pro Lato, Lite, Loco. item quæ è Græcis commutat, ἕρπω, *Serpo*: ἕξ, *Sex*: ἑπτὰ, *Septem*: ἅλς, *Sal*: ὕλαι, *Syluæ*: & multa. Postremùm, vbi geminata ea: vt in *Cassius*, *Caussa*, *Diuissio*. quod Ciceronis temporibus paullumque infrà factitatum ait Fabius. A quo more etiam in lapide legi, BASSIS, pro Basis. Quòd poëtæ tamen hanc omiserint: (id enim etiam obiicitur) quæso omittant. Quis tam imperitus est, qui nesciat à versuum lege id esse, non à contemptu? & satin' hæc, Lipsi, ad veterum in hanc litteram amorem & honorem? satis. sonum potiùs eius videamus, qui lenior paullò, quàm hodie efferunt, molliorque. Incrassamus enim, & haud longè pronuntiamus à TS, *Sonum*, *Saccum*, &c. quasi essent, *t'sonus*, *t'saccus*. At * lenis ille effatus verior est, quem seruamus in mediis vocibus, *Misi*, *Piso*, *Asinus*, &c. Viros doctos non audio, qui efferri vt corruptum illud C volunt, *Seleucus*, *Simia*, *Sanus*. Malè: & transeunt in vitium, quod Συριγμὸς dictum Græcis. Terentianus à lenitate hac nostrâ est:

Qui nimium in efferenda Græca, premendo nostra.

Ad Latinorum morem, responsum.

Qui crebri olim in hac littera.

** In voce Arbosem.*

De Poëtis, responsum.

Quis verus eius sonus?

** Quem Belgæ retinent, sem, Sacck, Sont.*

——agitur pone dentes

Sic leuis, & vnum ciet auribus susurrum.

Vbi, *Sic lenis* malim: ex * Victorino qui ferè hæc transcripsit.

** Vide verba eius, si vis, in hoc libro.*

Ad X iam venio, cruciariam illam litteram. Non enim malè sic appellem; quia & figura hæc illi, & aures linguamque cruciat duro sono. Hîc ego, Resiste paullùm, inquam, etsi properas. De figurâ non fallis? vereor. Nam ea in T litterâ consensu omnium, non in istâ. Vel Tertullianum audi: *Ipsa est littera Græcorum Tau, nostra autem T species crucis*. Ille promptè: Hoc, Lipsi, non nescio, inquit. sed tu quoque scito, Crucis non vnam olim formam. Formabatur, vt dixisti, rectо & transuerso ligno ad T faciem, siue ad mali cum annexâ antemnâ. Ita enim Ausonius:

X littera, crucem formâ refert.

Crucis varie figurata olim vt T, siue vt malus in naui.

Malus vt antemnam fert vertice, sic ego sum T.

Et ideò cum naui Artemidorus comparat lib. II. Ἐκ ξύλων, inquit, καὶ ἥλων γίνεται ὁ σταυρὸς, ὡς καὶ τὸ πλοῖον, ἐκ ἡ κατάρτια αὐτοῦ, ὅμοιόν ἐστι σταυρῷ. *E lignis & clauis crux componitur, vt & nauis. sicut conformatio etiam nauis, similis cruci.* Appositè D. Maximus Taurinensis Episcopus: *Cùm à nautis scinditur mare, priùs ab ipsis arbor erigitur, velum distenditur; vt cruce Domini factâ, aquarum fluenta rumpantur.* Atque hæc vulgata forma. sed nec illa infrequens ex lignis decussatis, quam X littera repræsentat. De eâ Isidorus: *X littera & in figurâ crucem, & in numero decem demonstrat.* Vtraque ista in Constantini nummis conspicitur, cum adscriptione IN. HOC. VINCE. * Seneca ad hanc varietatem: *Video istic cruces non vnius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas.* Sed redeo ad meam lineâ, & pergo de sono: qui in istâ durus, ex C & S mixtus. Ideò in monumentis altera ea littera sæpè etiam iuncta. vt, VICXIT. IVNCXIT. &, CAPPADOXS. CONIVXS. Quin veteres CS, aut GS, pro eâ scripsêre; nec reperta X ante Augusti æuum, si credo Isidoro. Nigidium quidem in libris suis spreuisse vti, lego apud Victorinum. In hac efferendâ peccati admodum non video: igitur pergam.

Item transuersa vt X.

** Consolatione ad Marciam.*

Sonus littera X.

Superest mihi Z quam valere * DS consensu tradunt, ideò & sic efferenda. *Dsona*, *Dseno*, *Dselus*, *Madsa*, *Medsentius*. Nos hodie pessimè, qui molliùs quàm ipsum Sigma. Quia adfinitas cum D illi: ideò in eam sæpè mutat, & contrà. *Zetha*, *Dietha*: διαβάλλω, ζαβάλλω: & *Zabolus* pro Diabolo ferè semper apud Paulinum Antistitem Nolanum. Quinctiliano *Z & Y apud Græcos nullæ dulciùs spirant*. & approbo: etsi Appius Claudius (Capella refert) *hanc litteram reformidarit, quòd dum exprimitur morientis dentes imitetur*. Ita aurium iudicium, Lipsi, varium, vt & sensuum aliorum. At ego de Elementariâ Pronunciatione campû hunc decurri: restat ille, qui de Accentuali.

** Etsi Latini sæpè vertunt in S duplex, μᾶζα, massa, πατρίζω, Patrisso, &c.*

Z littera aliquid ex D trahit.

GA-

CAPVT XVII.

Ad Accentus transitum. eorum in Pronunciatione vtilitas, siue necessitas. Definiuntur, diuiduntur.

QVEM veteres aliquot nouique decurrerunt, fateor: sed cur non leui rotâ etiam ego? Ordo sermonis huc me ducit: & quis scit an non planius aliquid aut plenius dicam? Conabor. Tu tantùm Lipsi, scin' quid te velim? Iube, inquam. Illud Cælianum, ait: *Dic aliquid, vt duo simus.* Nam hactenus audis me nimis obnoxiè, non solùm intentè. Vt autem ex lapidum attritu ignis elicitur: sic sæpè veritas ex altercantium, imo & altercantium sermonû conflictu. Sed enim quid obloquar aut interloquar, inquam, vbi res non anceps? Sic mihi visa, quæ adhuc dicta. In aliis siqua mihi salebra aut abruptum, reuocabo liberè & sistam. Tu perge, nec respice. Ridens ille, At enim Plautus noster, inquit, hoc probi agitatoris esse voluit. Sed capio iterùm lora, & quò cœpi, aurigor. Pronunciationis pars mihi facta altera, Accentus. Iure. Elementaris enim illa quî sufficiat? Quin vt in citharâ parum sit nerui cuiusque sonum nosse, nisi efficere possis iunctim ex iisdem concentum: sic frustrà eleméta mihi rectè efferas, nisi ex iis & voces. At has non potes, sine iusto legitimoque ACCENTV. quem communiter & largè cum Grammaticis definio, *modum omnẽ quo sillaba afficitur, in loquendo seu scribendo.*

Accentus in rectâ pronunciatione adhibendus.

Definitio eius, largiter sumpti.

Diuisio.

Eum in quatuor partes distinguo. In

TEMPVS: quod duplex:
- LONGVM: *quo sillaba talis producitur in effatu aut in scriptu.* cuius nota lineola producta siue Apex ¯: sic, *Mālus.*
- BREVE: *quo sillaba talis cõtrahitur in effatu aut in scriptu.* cuius nota Sigma supinum ᴗ: sic *Mălus.*

SPIRITVM: qui duplex:
- LENIS: *qui sillabam tenuiter & sine flatu effert.* cuius* nota olim sinistra pars H diuisæ ┤: sic *┤amo.* nunc semicirculus læuus vsurpatur ᾿: sed à Græcis. Nam Latini rectè omiserunt, contenti defectum flatus notare defectu notæ.
- DENSVS: *qui sillabã vberiore flatu stipat & inspirat.* cuius* nota olim dextra pars H incisæ ├: sic *├amus.* Nunc nobis H integrũ seruit, Græcis semicirculus dexter ῾.

*ψιλὴ dicta Græcis.

*δασεῖα dicta Græcis.

DISCRETIONEM: quæ triplex:
- CONIVNCTIO siue ὑφὲν: *quâ duas discretas voces sic coniungimus, vt vnitæ videantur.* eius nota semicirculus pandus ‿: sic *Ante‿ambulans. Ante‿dux.*
- DISIVNCTIO siue διαστολή, opposita priori: *quâ voces, quas imperitè possimus iungere, disparamus.* eius nota, dextra pars circuli ad imas litteras deposita ,: sic
  —*in litore conspicitur , sus.* ne legas *vrsus.*
- AVERSIO siue ἀποστροφή: *quâ litteram litterásve supprimimus & auertimus loquendo scribendoque.* eius nota pars circuli sinistra ad summas litteras deposita ’: sic
  —*tanton' me crimine dignum.*
  &, *Mult' ill' & terris.*

TENOREM: qui triplex: ACVTVS. GRAVIS. FLEXVS. de quibus deinceps singillatim dicimus.

CAPVT XVIII.

De Tenoribus propriè. quibus aliis nominibus dicti? quid sint? quotuplices sint? Definiti omnes, & notulis suis insigniti. De Sigmæ formâ per occasionem dissertum vberius.

ATQVE hæc generalis diuisio Accentuum posita sic à priscis, paullò aliter à me disposita. è quibus loco postremus ille, re primus. Si enim dignitatem & vsum spectes, anteit alios: & eximiè Accentuum nomen sibi vindicat inter omnes. Reliqui affectionem aliquam sillabæ dant, & sæpè leuem: hic vim & vitam. Marcianus de isto benè: *Animam vocum esse, & Musices seminarium.* Nec alius sanè est, qui aut Pronunciationem magis ornet rectus, aut deformet prauus. Itaque paullò magis eum curâ mihi de eo dicendum, vt qui propriè spectet ad meam Spartam. Speciem igitur hanc Accentus, Lipsi, Græci dicunt τόνους: Latini ab eo *Tonores* olim, pôst *Tenores*: atque etiam, *Vocula tiones, Moderamenta, Accentiunculas*: imò exoche quâdam, ἁπλῶς *Accentus.* Reuerà enim eleuatio illa & depressio sillabarum, quæ per Tenores, super omnes alias species, simile quiddam habet cantu. Capella *Fastigia* etiam & *Cacumina* appellat: me iudice, metaphoris aptis valdè & honestis. Caput suum huic argumen-

Tenor inter Accentus præcipuus.

Varia eius nomina.

Fastigium.

mento inſcribit, *De Faſtigio:* & inſerit, *Accentus partim Faſtigia vocamus, quòd litterarum capitibus imponantur, partim Cacumina.* De voce habes: tem definitione nunc explico. TENOREM *menſuram* eſſe aio *ſillabæ, in ſcriptu aut effatu, ex lege ſiue more.* Menſuram pono: quis neget? Ad quantitatem enim Tenor pertinet. in quâ cùm dimenſio triplex, Alta, Lata, Longa: ad primam hîc referendus, ad alteram Spiritus, ad tertiam Tempus. Diſcretio aliena à Quantitate eſt, ideóque nec propriè Accentus. Menſura autem hæc in ſillabis pariter triplex: quæ attollit pronunciando. quæ deprimit quæ vtrumque. Inde totidem Tenores: quos indigeramus *Acutum, Grauem, Flexum.* ACVTVS eſt, *qui ſillabam intendit acuitque, & cum eâ vocem.* Eius notam in ſcripto faciunt lineolam dextrouorſum aſcendentem ſic/. faſtigij ſcilicet dimidiatam partem. GRAVIS *qui ſillabam dimittit, & cum eâ vocem.* eius aduerſa nota index, lineola deſcendens ſic\. pars altera faſtigij inclinantis. FLEXVS, *qui vnam eamdemque ſillabam longiore vocis ductu & tollit & demittit.* à quo flexu ei nomen. Eius nota iure ex vtrâque compoſita ſic, ^. id eſt, faſtigium plenum. Hoc Victorinus rectè vocat V tranſuerſum. *Circumflexus*, inquit, *tranſuerſâ litterâ notatur hoc modo* ^. Interrumpens hîc ego, Ad Cælianum illud M. Antoni: dicam aliquid, imò contradicam. V tranſuerſo notari eum vis? negat Marcianus, qui *Flexi ſignum* facit *Sigma ſuper ipſas litteras deuexum.* Hæc autem nota ab illâ quantum diſtat? Muretus, Benè, inquit, iniicis. laudo. Sed ego quoque me non malè expediam, ſi ſcias quæ Sigmæ Græcanicæ (eam intellegit) olim forma. Non enim illa, quæ nunc, flexilis & ſerpentina Σ, cui nihil cum Accentuali vmquam notulâ commercij: ſed lunaris aut ſemi-orbiculata quædam, ſic C: prorſus vt *Ce* Latinum. Maurus ab hac cauſsâ, inter litteras quæ figurâ ambiguâ fallere poſſint, hanc ponit.

Definitio Tenoris.

Diuiſio.

Quid Acutus, eiuſque ſignum.

Quid Grauis?

Quid Flexus?

Flexi duplex ſignû.

Sigma priſcum.

Mauri notabilis locus.

> *A Latina, ſæpè vt Alpha, ſæpè Lambda ſcribitur:*
>
> *I ſimiliter Iôta credi, & C poteſt quod Sigma ſit.*

A, inquir, ſæpè vt Lambda ſcribitur (vidi in lapidibus inferioris æui, Λ, ſine tranſuerſâ lineolâ) & I noſtrum vt Iôta, & C vt Sigma. Ita enim reuerâ ſcripſêre. ſed, ne te fallam, non nimis olim. medio dumtaxat illo Principum æuo. Antè enim flexa illa obtinuit, & pòſt iterùm euicit. adeò vt illius meæ non vita non memoria ſit, niſi in monumentis lapidum, & pauculis ſi fortè libris ſcriptis. Sed in lapidibus crebra. vt, ΔΙΟϹΚΟΡΟϹ. & ϹΑΡΑΠΙΔΟϹ. & in hac vrbe marmoribus tricenis. Quia igitur inter notandum Tenorem illum flexum, lapſu quodam properantis manus factum, vt non angulare illud ſignum exprimeretur, ſed curua linea vno ductu, ſic ◠*: Marcianus receptam vulgò notam ingerens, ſcitè appellat, *Sigma deuexum.* quia reuerà tale eſt: ſicut contrà Sigma Supinum in breuis ſillabæ notâ, ſic ◡. Iterùm ego, Capio, inquam, & approbo: & iamantè non ignotû mihi iſtud Sigma. quò etiam Martialem referebam,

Sigma Lunare quando viſui

Cur ea Flexus Tenor notatus?

** Quæ nota etiam in Priſciani vetuſtis libris, De Accentu.*

> *Aſpice lunatâ ſcriptum teſtudine* Sigma.*

Sed quòd addis de medio Principum æuo: caues mihi, an cauillaris? Hoc potius, ſi dextrè poëtas aliquot veteres accipio: qui auctores mihi iam olim de Lunari iſtâ formâ. Agathon Tragicus, vbi Theſei nomen argutè per imagines ſcribit, Sigma cum arcu Scythico comparauit & per eum expreſſit:

** Quod de Menſano capiendû: vt alibi illuſtraui.*

De priſcâ formâ Sigma indagatum curioſiùs.

> * Σκυθικῷ τι τόξῳ τρίτον ἦν προσεμφερές.

En, Tertia, inquit, littera ΘΗϹΕΥϹ refert Scythicum arcum. Arcus autem facies nónne ſemi-lunaris? Sed & Euripides in câdem re & nomine ludens, tertium elementum comparat cum crinium cicinno:

** Scythico ſed arcu tertium compar fuit.*

> * Τρίτον δὲ βόστρυχός τις ὡς εἱλιγμένος.

** At tertiû, cicinnus vt contortulus.*

At cicinni illi calamiſtrati ſiue anuli, mihi quoq; videntur facere orbiculatæ huic formæ. Muretus contracto vultu: Quæ adducis, inquit, ſpecie firmâ ſunt, re vaneſcunt. Cum arcu Agathon comparat. Ita: ſed addc, Scythico. cuius ego formâ paullò aliam à communi hac fuiſſe adſero, flexu illo triplici qui etiamnunc apud Turcas, Scytharum ſcilicet ſtirpem. Cum cicinno Euripides. ſed nónne flexili & tortuoſo? adiunxit enim εἱλιγμένος. Non autem vna in vno crinium anulo hæc contortio, ſed per gradus multiplex, vt in capreolis vitium, & vt olim in capillis pendulis comatorum. Ad hanc aſpectum. Nec plura ego: ne excidam à lineâ, quam inſiſto.

Verus intellectus eorum verſuum.

CAPVT XIX.

Accentus olim nec Latinis nec Græcis ſcriptitatos eſſe. lapides, qui adſerere videbantur, reiecti. aut aliorſum tracti.

TENOR igitur Menſura vocum eſt, & quidem in ſpecie illâ trinâ quam dixi. Definitioni dehinc addidi, *in ſcriptu ſiue*

An ſcriptu olim Accentus?

Non videri.

ſiue effatu. De effatu quis ambit? nonnemo de ſcriptu fortaſſe: quia notulæ iſtæ Accentuum in priſcis libris raræ, imò in magis priſcis nullæ. Nec id in Latinis ſolùm, ſed & Græcis. Miraris? vagare mihi per hanc vrbem, & quære. multa monumenta in vtrâque linguâ, multi lapides: lapis ego, ſi Accentiuncularum iſtarum vſquam apex. Sed nec ψιλὴ vlla aut δασεῖα in Græcis, quas nobis flagitium grande ſit omiſiſſe. Quòd ſi Grammaticos tamen audis: ſcribes, & pleraſque omnes voces digeres ſub Tenorum ſuis ſignis. idque diſcretionis & intelligentiæ, vt aiunt, cauſsâ. Mihi priſcus mos placeat: quem in his talibus teneam (audeo dicere) etiam contra rationem. Hîc ego non ſine riſu, Soluiſti Murete frenum huic linguæ: quis reponet? Vide ne fiam tibi Arabius tibicen: de quo Græci,

Vt nec aſpirandi nota in Græcis.

* Δραχμῆς μὲν αὐλεῖ, τεττάρων δὲ παύεται.

** Nummo canit, ſed quattuor nummis ſilet.*

An non Accentus in lapidibus.

Nam denuó interpello. Negas Accentiunculas ſcribi aut ſculpi ſolere: & (da veniam) erras, nec erras. Quòd raró, verum eſt: quòd numquam, vanum. An lolio fortaſſe ego victito, & fefellerunt me oculi in lapidum aſpectu? non opinor. Hac vrbe, in domo Delphiniorum:

P. STÁTIÓ. P. L. BIONI
PAEDÁG. DOMINI. DEC. VI. A. XCVI.
P. STATIVS. P. L. ANTEROS POSVIT.

ibidem:

LIBERTA. ET. CONIVX. PETRONIA.
CÁRA. PATRÓNÓ
THALLVSA. HÓC. TVMVLO. CONDITA. LVCE. CARET.

Et in eodem lapide, ne ſim longior, VICENÓS. &, LÚCIBVS. &, FÁTA. &, OCVLÓS. &, TERRÁS. Sed & extra vrbem, in agro:

L. PEDÁNIÓ. L. LIB.
EVPHRONI
L. PEDÁNIVS. CLÉMÉNS.

Item viâ Præneſtinâ:

DIS. MÁNIBVS
M. IÚNIO. CÚRIONE
EQ. R. LEG. XXII. VIC

Videri eos per imperitiam eſſe.

Atque hæc claré vidi, legi Murete, & cum fide exſcripſi. Mouit ille caput. &, Fidem ego tibi quidem adoleſcens habeo, inquit; ne tu illis. Imperita aliqua ſculptoris manus hæc ſcripſit. imperita, ſed & malè curioſa. Dic enim ſeriò, quomodo PEDÁNIÓ, & STÁTIÓ, & PATRÓNÓ, rectè inſculptâ lineâ duplici, ſi hi Accentus? Nam ſingulos eos ſingulis vocibus eſſe, lex & mos iubet, nec tu infirêris. Quomodo item in CVRIONE primam ſedem Tenor teneat? Denique quid ita in omnibus vocibus Acutus tantùm, ſine notâ vllâ Flexi? Hæc inepta, ſtulta, & à bardis. niſi ſi id tamé voluerunt, Apices eos eſſe, quîs inſignirent (ita ſuſpicor) vocales longas. de quo ritu mihi prædictum. Etiam me moraris? Nihil ego, inquam. te ſequor, illos ſpemo.

Aut potiùs loco Apicum.

CAPVT XX.

De legibus Tenorum, quas Grammatici tulerunt. Eas promptas facileſque eſſe. à Fabio benè & ſtrictè comprehenſas. Plura in Notis, quæ ad rei totius lucem.

Duo in Tenoribus ſpectanda. Lex. & Mos.

PERGO igitur, ait, ad Definitionis meæ reliqua. Addidi enim & hanc clauſulam, *ex Lege ſiue more*. Nec diſiunxi fruſtrà: quia non legem ſolam in Accentibus agnoſco, ſed video aliquid olim fuiſſe etiam ex More: & recepta quædam, quæ non præcepta. Sed de Lege, Lipſi, nónne obuium promptumque eſt? exſtant Grammaticorum libri, nec nos hodie aberramus valdè. Tranſibo, ſi vis, aut tranſilibo potiùs: & flectam ad orbitam de More, quæ minùs trita. Vultu & manu renui ego, Minimè magiſter, inquam. In ceteris cùm per te mihi luceat & liqueat, in caligine hîc relinques? Non grandi aut ſpiſsâ eâ forſitan: ſed in quâ tamen non compareant pura illa (cum Lucretio dicam) diei tela. Tu infer. & quæ veteres confusè aut parùm munditer exſecuti, reſequere diſtinctè & tuo more. Ille grauatus, Breuiter igitur, inquit: & magis quia vis, quàm quia opus. LEGEM in Tenoribus appello, *veterum litteratorum de iis diſponendis ſcitum ac iuſſum*. Scripsêre enim, & habuerunt hanc inter Grammaticæ primas partes. Sed ea lex nec operoſa, nec longa. Simplex tota, vniformis, & ab vnâ ferè Temporum normâ. Nam pro ſillabarum dimenſo plerumque Acuimus, Grauamus, Flectimus: aliter quàm Græci, qui variant variâ & vanâ ſæpè (ita iudico) cauſsâ. Hac re Fabius noſtros Accentus parùm elegantes aut politos putat, & abiicit eos atque vilitat (Turpilij verbo vtar) præ Græcis. *Sed Accentus quoque*, inquit, *cùm rigore quodam tum ſimilitudine ipsâ minùs ſuaues habemus: quia vltima ſillaba nec acuta vmquam excitatur, nec flexa circumducitur, ſed in grauem aut duas graues cadit* (lege *cadis*. non

Quid Lex.

Ea facilis.

Et ferè ex menſurâ ſillaba.

Ideò ſimplices Latinorum Tenores.

enim

enim vltima ſillaba in duas poteſt cadere.) *ſemper.* Et de præſtātiā, alius viderit, aut ego aliàs: de paritate quidem adeò verum eſt, vt paucis omnino verbis vniuerſam Accentuum legem complexus ſit idem ille doctor. Quem Lipſi audi, & me mitte.

Quos Fabius breuiter & ſcitè comprehendit.

I. *In omni voce, Acuta intra numerum trium ſillabarum continetur:* [b] *ſiue ea ſint in verbo ſola, ſiue vltimæ.*

II. *Et in his aut proxima extremæ, aut ab ea tertia.*

III. *Trium porrò, de quibus loquor, media Longa aut Acuta aut Flexa erit.*

IV. *Eodem loco Breuis, vtique Grauem habebit ſonum: ideòque poſitam ante ſe, id eſt, ab vltimâ tertiam Acuet.*

V. *Eſt autem in omni voce Acuta, ſed numquam plus vnâ,*

VI. *Nec vltima vmquam:*

VII. *Ideòque in diſſillabis, prior.*

VIII. *Præterea numquam in eâdem Flexa & Acuta: quia eadem Flexa ex Acutâ.*

IX. *Itaque neutra claudet vocem Latinam.*

X. *Eæ verò quæ ſunt ſillabæ vnius, erunt Acuta aut Flexa, ne ſit aliqua Vox ſine Acutâ.*

[b] Id eſt: ſiue triſillabæ tantùm, ſiue pluriſillabæ, & eas aliæ præcedant.

Hæc demùm (ita lucis cauſsâ diſtinxi) legis eius capita Lipſi: quæ breuia, ſed plena, &, niſi fallor, etiam plana. Abnuis? fruſtrà. non hæreo diutiùs in ſordidanti hoc puluere, nec tenuerit me ſufflamen vllum pretium.

NOTÆ.

Explicatio Fabianarum legũ.

FABIANA, quæ poſui, leuiter erudito non obſcura ſunt; & peruadere viam illam poterit ſine manutione aliâ, ſine duce. Tironi tamen viæd bo, & ſternam ac planiorem eamdem reddam, velut aggeſtu aliquot verborum.

Capite primo. Accentus non ante tertiam ſillabam.

Primum eius caput γενικῶς adfirmatum voluit, in omni voce Tenorem (primarium dico, id eſt, Acutum ſiue Flexum; nam & hunc Fabius comprehendit ſub Acuto, quia ex illo; Grauis autem ſiue ſecundarius inſuper habetur, nec notatur) intra tres ſillabas eſſe. Idque verùm. & ſi vox quadri- aut pluri ſillaba, tamen Tenor numquam ante tertiam. Lex Grammaticæ ita voluit: ſed & Natura. quia vocem ſi priùs Attollas, id eſt, Acuas ſiue Flectas, ægrè per tot ſequentium ſillabarum gradus eam demittas. Re videbis: experire: nec magni Scaligeri argutias hic audio, quæ veræ non veræ.

Cur ita.

In qua ſillaba Tenor.

Secundum generale quoque eſt: omnem Tenorem aut in pænultimâ aut ante eam ſillabâ eſſe. Non enim ſupra tertiam, vt iam dictum: non item in vltimâ, vt firmabo capite nono.

In pluriſillabis, qua ſedes cuiuſque Tenori.

Tertium & Quartum, magis diſtinctè Tenores in Tri- aut Pluriſillabis adſignat. Ipſe ediſſerit obſcuriùs: cape à me explicate & velut in tabellâ.

In pluriſillabis pænultima aut
- LONGA eſt, idque vel
  - POSITIONE, & tūc Acuitur: vt, *Camillus, Prælegiſtis.*
  - NATVRA, & tunc Flectitur: vt, *Románus, Perdocére.*
  - EXCIPIO, ſi vltima quoq; longa tunc enim Acuitur, vt, *Romano, Perdocébãt, Athenæ, Mycénæ.*
- BREVIS & tunc quæ ante eam, id eſt, tertia a fine Acuitur: vt, *Cælius, Populus, Horténſius.*

Diſſenſus Latinorum à Græcis.

Hæc regula eſt nec apud Latinos (ex Grammaticorum quidē ſcito. nam de More fortaſſis olim aliter, vt videbo) vmquam fallax. Græci euariant, qui primam ſæpe Acuunt, mediâ longâ. Quò reſpexit Fabius alibi: *Latini, inquit, Olympo & Tyranno Acutam mediam ſillabam dederunt: quia vnâ aut duabus longis ſequentibus, primam Acui noſter ſermo non patitur.*

In Biſſillabis quæ ſedes Tenori.

Capita V. VI. VII. ad Biſſillabas voces diriguntur. eorumque hæc mens. Cùm in omni voce Acutus vnus Tenor ſit (Flexum etiam, vt anteà, comprehende) nec is in vltimâ vmquam: clariſſimè quoties duæ tantùm ſillabæ, ſedem eum in priore. Sed hoc quoque diſtinctius dicendum erit, quando propriè Acutus, quando Flexus. Tu ſic habe.

In biſillabis prior aut
- BREVIS eſt, & ſemper Acuitur: vt *Déus, Sálus, Dócent.*
- LONGA, idque vel
  - POSITIONE, & ſemper Acuitur: vt *Dóctus, Fáctum, Sáltus.*
  - NATVRA, & ſemper Flectitur: vt *Rôma, Mêta, Lêge.*
  - EXCIPIO, ſi vltima quoque longa. tunc enim Acutū adſumit: vt *Rómæ, Métas, Léges.*

Cur in vnâ voce variatio Accentus.

Priora clara. hoc poſtremū cur ita ſit, fortaſſe ambigas. cur, inquā, Accentus mutetur longâ vltimâ, & abeat e Flexo in Acutum? Cauſſa eſt. quia Flexi longior quædam, inter efferendum productio: quam haud facile adhibeas, vbi excipit etiam longa, ſine iſtius morā correptione. Eadem cauſſa ſupra in Triſillabis valuit: vbi & hoc exemplū tū. Nam vt id quoque moneam, Flexum hodie quis aptè enunciat? pleriq; omnes ita, vt nihil abeat ab Acuto. Peccant. Diſcreti enim & iſte, celeri quadam ſublatione vocis efferendus eſt, ſine inſtitione vllâ aut morâ, *Túllius, Dícere, Hómo.* ille magis tractum & cum vocis longiore ductu: ſic vt ſillaba cui incumbit velut geminanda ſit, elata eâdem pariter & depreſsâ, *Mêeta, Hôora Pratôorem.* Idque etiam in Græcis, per indolem & naturam ipſam Toni, veriſſimum ſcito. Caput VIII. ad ſuum.

Error hodie in Flexo enunciando.

Qua ratione.

Tenor Latinis non in vltimâ.

Caput IX. firmat, Latinis Tenorem primarium in vltimā dici aut ibi numquā. Hoc Capella, hoc Priſcianus, hoc omnes tradiderunt. vtaute mirer tam vulgò peccare nos hoc peccatum. Ego ipſe nonne in eâ natiæ etiam hîc, vbi damno. ſed non tam inſcitia quā comitate, qui do me & permitto, ſiue Typographus ſiue vulgo. *Meta, Caſta,* & ſimi-

Mei aliqua excuſatio.

lia

lia scribo discriminandi caussâ, quoniam Apicum visus diu perijt, nec restituo primus ego. At pro Apice mihi, semel testor, nota illa flexa seruit. Turpius illud, cum Grauem Accentum vltimæ dant, idque in Aduerbijs fere & Interiectionibus; vt separent (aiunt) secernantque à Nominibus eiusdē casus. Peccant dupliciter. primò in Grammaticas leges: deinde in Vocis. De illis, clarū. de istâ, nego per naturā in vllâ sillabâ primanò efferri posse Grauem, ergo nec scribi. Accessorius ille Tenor est, nec vsquā illi sedes, nisi in omni sillabâ in quâ non sedes duobus primis. Vbicumque, inquam, Acutus aut Flexus non est, illic necessariò & ex annexu Grauis. Vox enim elata, deponitur per gradus & inclinat. Itaque benè & ex Naturæ fonte Fabius tulit, pertulit: *In omni voce Acutam esse, nec plus vnâ.* Si in omni voce Acuta simplex, aut ea composita, (hanc enim quoque Fabius intellegit:) quis locus Graui? qui eminebit? Depressione notabis, omisso acumine? non debes: quia nobilius illud vocalisque. Quid, quòd ipsi in se testes? Cum enim *Serò*, *Palàm*, *Doctè* efferunt, sic efferunt quasi esset *Seró*, *Palám*, *Docté*. nonne Acuis igitur? clare. idque necessarium, vt efflatu discernas à *Sero*, *Docte*. Si enim demisse & depresse effaris (quod proprium sane Grauis est, nec ab eo auellitur:) Acuis ecce primam vel inuitus. Consule vocem, * non Scaligerū meum: cuius curtina haud hic mihi (Enniano verbo vtar) verat. Sed quid? inquies. Discrimen signari tibi nullum placet? Non meâ quidem caussâ. si ob rudes & tirunes lectores, signato: sed ad legem. Acue in ijs talibus vltimam, aut flecte. Dictatoris Fabij edictum in totâ hac re mihi audi: *Ceterùm iam scio quosdam eruditos, nonnullos etiam Grammaticos, sic docere ac loqui, vt propter quædam vocum discrimina verbum interim Acuto sono finiant, vt in illis* —— quæ circum litora, circum Piscosos scopulos, *ne si Grauem posuerint secundam, Circus dici videatur, non Circuitus. Item* * Quantum, Quale, *interrogantes, Graui: comparantes Acuto tenore concludunt. Quod tamen in Aduerbijs ferè solis ac Pronominibus vindicant: in ceteris veterem legem sequuntur. Mihi videtur conditionem mutare, quod his locis verba coniungimus.* A quo nihil abit Grammaticorum alia manus, qui *Ergò*, vbi caussam significat, flectunt: *Ponè*, cùm ordinem, Acuunt: pariterque in alijs, nec * Grauem agnoscunt vsquam. Illud tamen miror, quid ita Fabius & Romani omnes Acui vocem fugerint in fine? Græci aliter: vt scimus: sed & Natura. Quæ enim res aut ratio me vetat vocem tollere finientem, æquè atque orientem. Nulla. nec illi ipsi Prætores nostri caussam interdicti sui aliam attulerint, præter Noluisse.

Grauem non posse esse in vltimâ. — *Idq; per naturam vocis.* — * *Sed nec Græcos, qui in fine Grauant, frustra.* — *An discriminanda Aduerbia Accentu?* — *Non quidē ex Fabij mente.* — * *Quod idem Priscianus obseruatum in vtrâque hac voce: iecit in Quando.* — * *Priscianū excipio, qui videtur pro illo.* — *An Accentus in fine esse non possit. Ex ratione posse.*

Caput decimum ad Vnisillabas, vt vides, spectat: & confusè adfirmat Acui eas omnes, aut Flecti. Tu cape distinctiùs.

Tabella in Vnisillabarum Tenoribus.

VNISILLABA aut
- BREVIS est, & Acuitur: vt *Fár*, *Sál*.
- LONGA
  - POSITIONE, & Acuitur: vt *Píx*, *Núx*, *Fáx*.
  - NATVRA, & Flectitur: vt *Môs*, *Rês*, *Lûx*.

Dissensus noster à Scaligero. Caussa.

Magnus Scaliger non hic à nobis: qui breues aut Positione longas omnes Grauat. Haud probo: & arma in Cæsarem hunc sumam cum Grammatico Senatu. Placet illud Fabianum, *Vocem nullam sine Acutâ esse*, quia effatus non est sine efflatu: nec hic sine connisu quodam & elatione: ergo nec sine Acuminis sensu aut signo. Capella fidenter & vere: *Omnis vox aut Acutum aut Circumflexum sonum habeat necesse est, etiamsi Monosillaba sit. Monosillabæ enim graui carent.*

CAP. XXI.

Moris in Tenoribus prisci indagatio haud obuia. Legibus & Acumine suo presserunt Grammatici. Quædam tamen ex vsipsis eruta contra leges. Non videri Tenores semper accommodatos ad sillabæ modum.

AD MOREM veni: in quo iure mihi mora. Simulque siluit. Quod cùm fieret longius appellaui: Quid iam? inquiens. itáne abiungis? atqui nondum, ô Murete, in candidâ illâ calce. Ille seuerior, Properas adolescens, inquit, aut potiùs festinas. Salebram hanc, quę ante pedes, non vides? haud facilè transeo eam sermonis volante isto curru. Sine vt interquiescam paullùm, & velut strigem. Iterumque aliquo silentio, sic cœpit. Ad eum locum ventum Lipsi, qui origo huic sermoni. Nam de veteri Tonorum more cùm in Cōuiuio tuo disputasses: inieci ego & tu rem voluisti vberiùs veriusquè à me explicari. Vtinam istud possem! nam de illo non laboro. Sed reuerà res eiusmodi est, in quâ video aliquid non video, capio non capio: & quam suspicionum potiùs pede trepido tango, quàm scientiæ vestigio firmiter premo. MOREM hîc intelligo, *qui aduersus Legi, quique abit à Grammaticorum scito ac iussu.* Quem Pronunciationi etiamnunc interuenire, nihil nego: sed magis, ni fallor, olim, priusquam eualuissent Grammaticę argutiæ & oppressissent. Nam vt prisci illi & verè liberi Romani adstricti seruiliter ad tenues, quas dixi, Leges fuerint: haud temerè crediderim. & regnum suum, vt in verbis, sic in eorum sono habuisse censeam Dominum illum Vsum. Quod Græci, quod Barbari hodie in suâ quisque linguâ: cur non Romani habuerint, & quædam pronūciarint ad morem potiùs, quàm ad normam? ad suauitatem, quàm ad quantitatem? Ego censeam: etsi adfirmare aut illustrare id mihi fas paucis argumentis vel exemplis. Quomodo enim penetrem aut oculo adijciam in tenebras illius æui? omnia silentio & obliuione obruta: & scimus in eâ parte hactenus, quatenus scire nos Grammatici voluerunt. Quibus tamen ip-

Quis mos olim in Tenoribus, obscurum. — *Et proferunt etiam, dudū apud Grammaticos.* — *Nulla gens in Tenore astricta perpetuò quantitati.*

fis

ſis expreſſa quædam contra ſuam Legem. præſertim eam, quæ Tenores ligat ad modulum ſillabæ & menſuram. Nam *Mercúri, Virgíli, Sulpíci* in vocandi caſibus ne illi quidem abrogant. Et Priſcianus *Mulíeris* etiam recipit: Feſtus *Adeò* cùm Aduerbium eſt. magiſque miranda illa Priſcianus: *E'xinde, Déinde, Súbinde, Próinde, Périnde, Síquando, Né quando, Alíquando.* Quo exemplo nec *Enimuero* ego ſpreuerim, nec quod apud *Agellium Annianus adfirmat, *Exáduerſum.* Compoſitionem enim elucere ipſo Tenoris poſitu voluerunt. eâque re Priſcianus & hæc ſuadet, *Tepefácis, Suauérubens, Orbíſterræ, Viríllustris, Præfectúsfabrum, Iuriſcónſultus, Intereáloci;* & Chariſius, *Sacráuia.* Ab hac mente idem ille Annianus *Affatim* primâ acutâ non mediâ pronunciabat: *cauſſamque huic Accentui dicebat* (verba Agellij ſunt) *quòd Affatim, non eſſent duæ partes orationis, ſed vtraque pars in vnam vocem coaluiſſet.* Bis miror. primùm quid ita periculum hîc, ne duæ voces cenſeantur? cùm ne poſſint quidem. niſi reſcribas tamen (quod cenſeo) *Adfatim.* Deinde cur vulgò mediâ longâ extulerint? cùm conſtet certè de breui ſillabæ eius modo. Sed & in hoc & pluribus nihil ambigo quin lex neglecta: quæ ſingillatim Lipſi, quis indaget? niſi cui facem aliquam ab æthere accenderit ille Phœbus.

Nec Romani quidem; vt exempla hæc pauca oſtendunt.

* *Lib. vii. cap. vii.*

Agellio illatum lumen.

CAP. XXII.

Laquei & velut ænigmata hac in re ſoluta. Agellij multis locis immiſſa lux. item Feſti, Victorini, ante omnes Ciceronis. oſtenſum de litteris eos loqui, non de ſillabis. Tu lege, vide, diſce aut doce.

NAM illa quæ tu in Conuiuio collegiſti, mira & noua fateor: ſed vide ne aſpectu primo talia, explorata non faciant tuæ menti. *Agellius, inquis, verbum *Quieſcit, perpetuâ linguæ Latinæ conſuetudine è litterâ correptâ pronunciatum* adfirmat. *Quíeſco* igitur dixêre. Lipſi erras. Non enim hæc doctiſſimi viri mens, & de litterâ ſe loqui non de ſillabâ clamat clarè. ergo nec de Tenore, cui in ſillabâ ſedes. Quid igitur vult? an poteſt E littera illîc corripi, quam duæ conſonantes excipiunt? Non poteſt, fateor. ſed ad meam illam Elementarem pronunciationem referenda iſthæc. quâ docui E litteræ duplicem ſonum; Tenuem ſiue Breuem, Pinguem ſiue Longum. Hoc igitur tunc quæſitum *Quieſco* E ſubtili & breui, vt *Here* diceretur: an longâ, vt *Neſcio, Caleſco.* Et abit illuc, vt in vſu pronunciatum breuiter velit, etſi longiter *Quies.* Simile in *Actito.* Diſputat enim idem ille *ſcriptor, *Actito & Actitaui, primâ litterâ correptâ an productâ dicenda ſint?* Ipſe productâ cenſet: etſi quidam non indocti viri, correptâ. Tu infers, *Actíto* igitur quoſdam pronunciaſſe. Hem! os Lipſianum retine & frontem. Impudenter hoc dicitur, ſed & imprudenter. Nam hæc controuerſia. *Ago* litterâ A breui pronunciatur: an igitur & deriuatum ab eo *Actito*? alij negant, alij dicunt. Sed ipſe efferri productè probat, id eſt, *Aáctito*, A latiore & quaſi geminatâ. Nos enim hodie peſſimè, qui *Ago* pinguem ſonum damus, iſtipſi *Actito* exiliorem. Atque hanc certam eius mentem eſſe ex eo certum, quod idem etiam ambigit in *Actitaui.* Sodes, ſi Accentuum res eſt, an in quartâ à fine controuerti poteſt de Tenore? Hac ipsâ luce perfundo, quæ ibidem obſcuriſſimè ſcripta: *Ab eo quod eſt Edo & Vngo, in quibus verbis prima littera breuiter dicitur, Eſito & Vnctito, quæ ſunt eorum Frequentatiua, primâ litterâ longâ promi. & contrà, Dictito, ab eo quod eſt dico, correptè.* Hæc enim nullâ vi mentis peruades, ſi pedem firmas in Accentu. At non ita eſt. Hoc agit & ait: *Edo*, E breui dici; *Vngo*, V breui: contra tamen *Eſito* eadem latâ & longâ, itemque *Vnctito.* Dicebant igitur, *Edo* *Vngo* (profer quaſi Y Græcorum, vt ſuprà doctum) & *Eéſito, Vúnctito* ſiue *Ounctito.* Contrà autem in *Dico* & *Dictito.* Nam illud vulgò erat *Dêico*, I longâ: iſtud *Dictito* eâ breui. Huc etiam illa *Agelliana refero: qui *Obijciebat* quoſdam O litterâ productâ dicere imitatur; item *Subijces, Conijcere, Inijce*, primis litteris longis. Quid? an non longæ eæ ſint? clarum quidem. ſed de ſono agitur, non de Tono. vultque ipſe non *Oobijces, Soubijces, Einiyce, Coonijce* latè efferri, ſed *Obijces, Subijces, Inijces*, tenuiter. Hæc tibi mira? magis iſta quæ tunc certè non vidiſti. Ecce in Feſto ſcriptum: *Muſcerdas primâ ſillabâ productâ, ſtercus murum appellari.* Poteſtne in Accentu corripi? Idem: *Luſtra ſignificant lacunas lutoſas. at cùm eiuſdem vocabuli prima ſillaba producitur, ſignificat nunc tempus quinquennale, nunc populi luſtrationem.* Vides, etſi ſillabam nominet, de litterâ tantùm agi: quam

Soluti nodi in Agellio.

* *Lib. vi. cap. xv.*

Quieſco, E correptâ: quomodo.

Actito, A longâ.

* *Lib. ix. cap. vi.*

Vngo, quomodo V breui?

* *Obſerua. Nam nos hodie malè & craſsè.*

* *Libro iv. cap. xvii.*

Obijcio, O breui.

Feſto lux aliquatenus in re pari.

quam ex more produci vult in alterâ significatione, *Loustra*, in alterâ renuari, *Lustra*. idemq; in *Mouscerda*. Simile illud eiusdem: *Parret, quod est in formulis, debuit & productâ priori sillabâ pronūciari, & non gemino RR scribi.* Iam Victorinus Afer, ex tuâ quidē mente, quàm superuacuè moneat, imò stultè, *Hesternum*, productè dici debere? *Hesternum*, inquit, *productè dici debet. Nemo enim qui Latinè loqui sciat, qui aliter quàm productâ sillabâ Hesternum dixerit.* Dî tibi benè faciant prouide senex. In Accentu quis aliter potuit? Sed de priore sillabâ siue litterâ potiùs tu quoque intellegis, & mones longâ esse, ne quis breuem ducat & dicat, quia ab *Herè*. Quæ res simillima illi in verbo *Quiesco*. Hæc seria, mi adolescens, nec nugarū aliquis ludus. vidésque vel ex Agellio quàm intentè de ijs egerint, imò litigauerint, viri magni. Sed venio iam ad scopulū, in quo mens omnis & ratio tibi fracta. Ciceronis locus est, qui miras faciat tibi turbas: *Quid verò hoc elegantius, quod non fit naturâ, sed quodam instituto? Inclytus dicimus, breui primâ litterâ, Insanus productâ: Inhumanus breui, Infelix longâ. Et ne multis, in quibus verbis eæ primæ sunt litteræ quæ in Sapiente atque Felice, productè dicūtur: in ceteris omnibus, breuiter. itemque composuit, concrepuit, consueuit, confecit. Cōsule veritatem: reprehendet. refer ad aures: probabunt.* Et verba hæc sunt, inquis, an portenta? Mihi quidem verba, Lipsi, & proba, sana; si examinata à sanâ mente. *Inclytus* & *Inhumanus* ait primis breuibus dici. An sillabis? imò expressim addidit, *litteris*. Ergo de I breui aut longâ hæc dissertio est: sicut de O eadem in *Composuit, Confecit*, & quæ reddit. Igitur illud *In*, semper breue: nisi cùm ab F aut S excipitur, si vera norma illa Ciceronis. Ita dixeris, *Incipit, Indoctus, Ingenuus*, breuiter & hodierno more. contrà, latè *Einfelix, Einsuauis, Einficetus*, & talia, ad priscum ritum non ad nostrum. Pariter *Composuit, Concrepuit, Conecit*, exiliter effabere: pinguiùs, *Coonfecit, Coonsueuit, Cōōfiteor, Coonsigno.* Hæc Tullij germana mens, quam adfirmat mihi satis * Agellius: *Sed neque* OB, *inquit, neq;* SVB *præpositio producendi habent naturam: neque item* CON, *nisi cùm eam litteræ sequuntur quæ in verbis* CONSTITVIT *&* CONFECIT *secūdùm eam primæ sunt: vel cùm eliditur ex eâ N littera, sicut Sallustius inquit Fœnoribus* * *coopertus.* Idemque clariùs lib. II. vbi caput totū dat hisce Tullianis illustrandis: additq; mirari se cur *Pro* præpositio neglexerit hanc regulā, quæ non semper ante F producta vt in *Proficisci, Profanum, Profugere, Profestum, Profundum.* Ea enim *correptè dicimus*, inquit, *Proferre autem, & Profligare, & Proficere, productè.* Quæ ex monitis meis non vltrà obscura. Sunt enim, *Proōferre, Proōfligare*, &c. Hæc an nota aut notata adhuc vulgo, nescio: scio vera, & momentum grande habere ad germanum litterarum effatum. Tu Lipsi quid? Quid, inquam, nisi stupeo, quia non stupeo? Anteà in Cimmeriorum tenebris mihi videbar, nunc per te subitò in liquidâ & clarâ ætheris illius luce. Nec occurrit quod obijciam, nec velim.

[Margin notes: *In Victorino.* — *Ciceronis deu obscurum (nobis quidem) locum illustramus.* — *Inclytus, qui primâ breui?* — *Et talia.* — *Con, præpositio, quomodo efferenda, longa seu breuis?* — * Lib. IV. cap. XVII. — * Dicebant igitur, Cōopertus, sicut & Cōonexus, Cōoligatus, Cōoge: quæ Agellius præterea notat lib. II. cap. XVII. Item, Pro.]

CAP. XXIII.

Clausula operis. Votum, vt hæc locum vulgò reperiant: quod facile, si velint pueritiæ doctores. Res ipsa honesta, & vtilis in primis ad originationes vocum.

GAVDEO, inquit, quòd in his mihi fides: & magis, quòd Sermonis mei finis. Metam enim iam attigi. nec habeo quod addam, præter monita aut veriùs vota. Vtinam mens ijs qui instituunt iuuentutem, hæc docendi! non deesset ratio aut via inducendi. In Græcâ Pronunciatione id iam peruicimus: quidni Latina hæc & cottidiana pariter nitescat? Cuius vsus cùm latissimus sit, imò cùm necessarius ad commercia coniunctionemque tot gentium: de germanâ facie eius tam exiguam nobis curam esse, iure mirer. In Pronunciatione autem illa est. atque vt hominis formæ vestis cultúsque non parum addit aut detrahit: sic Sermoni effatus. Communio quidem sermonum linguarumque, & deriuatio vocum, non aliâ re magis illucescet, quàm germano isto Enunciatu. ad quem legitimam viam tibi præiui, Lipsi: tu eam meliorem molliorémque calcando reddes. Durâ enim pleraque initia videntur, confiteor: vsus est qui mollit & cōsuetudo. At tu salue. te enim prandium, me patronus iam vocat. Et sub hæc ipsa verba aderat puer, qui innuebat.

[Margin notes: *Pædagogi & doctores hic docere debeant.* — *Ad dignitatem linguæ.* — *Ad etyma variarum vocum.*]

INDEX

INDEX CAPITVM.

CAPVT I.

IN Italiam meus aduentus. Mureti ibi reperti laus. ad sermonem hunc præparatio: & quiddam de iuuenilibus meis scriptis.

CAP. II.

Ad sermonem hunc ingreßio. Prædictum de dignitate & de fructu cognitæ Veræ Pronunciationis. Suetonius correctus.

CAP. III.

Quæ caussa corruptæ pronunciationis? Ea altiùs petita, à propagatione sermonis: quæ per Romanum totum orbem. Afros, Gallos, Hispanos, Britannos Latinè vulgò sciuisse. Hanc caussam corrupti soni germani: Item Barbarorum incursum. Italica lingua quando cœperit? Penula Grammatica vestis. Capellæ, Augustino, Tacito lux.

CAP. IV.

Pronunciatio generatim definita: diuisa: quis dicendorum hic ordo.

CAP. V.

Vocales omnes Latinis Plurisonæ. Eædem modulo & quantitate ancipites: ideóque olim Pronunciatu & scriptu distinctæ. Geminatio earum qualis? Apex, qualis?

CAP. VI.

Vocales primos affectus naturæ exprimere: & plurimùm, mæstos. Artemidorus illustratus. A, litteræ geminus sonus, Crassus & Exilis. In Crasso, duplex ea scripta: sæpè cum flatu interposito.

CAP. VII.

Quadruplicem videri sonum in E litterâ fuisse. & iij ordine expositi. Hanc ipsam pro I sæpè scriptam. Iulij Cæsaris Scaligeri laudatio.

CAP. VIII.

Litteræ I triplex sonus. Quæ in Plauto sit longa littera? EI diphthongus paßim pro I longâ: déque eâ scripturâ priscorum variantes sententiæ.

CAP. IX.

O duplex eße, quod ad tempus & ad sonũ. Ausonij versus aliter lectus. Tranquillus illustratus.

CAP. X.

De litterâ V. quadruplicem eius sonum esse: sed primarium & eximium, duplicem. Plauto, Ausonio lux immissa. Quæ Feralis littera, & quare? Maurus & Charisius correcti.

CAP. XI.

Ad Diphthongos ventum: Latinum ijs nomen fidenter positum. Quot eæ, & in quibus enunciandis peccemus? AE quomodo efferenda? quomodo OE? Dio Caßius emendatus. De EI obiter dictum: & quis ei sonus.

CAP. XII.

Ad Consonantes ventum. de vicinis inter se, quoque Capite dictum isto, de B. V. P. F. Quid in Be efferendâ, & à quibus gentibus peccetur? an defendi poßint? Dubitatum de sono V Digammæ, & plusculа ad eas argutias. De F germano sono. A Scaligero abimus & Fabio. Ausonio lucem damus, & medicinam Charisio.

CAP. XIII.

De C. K. Q. G. vicinis litteris. Refutati qui primæ sonum duplicem adfingunt. In K litterâ Ausonius illustratus. idem iterùm in Q. & correctus. In C. Festus emendatus. Singulæ hæ litteræ, quando natæ. quid conueniant, quid discrepent? & plura Grammatici pulueris.

CAP. XIV.

De litteris D. & T. Huius vitiosum hodie in parte sonum esse: nec iuuari à falso Papyrio. An T. Viuum significauerit? Isidorum forteam correxerim. Lapidibus data lux.

CAP. XV.

De sex litteris facillimæ pronunciationis iunctim dictum. N. à Græcis aut Latinis sæpè omitti: sed malè.

CAP. XVI.

De litterâ S, quæ multis veterum inuisa, & culpata. A nobis ea releuatur. Romani quàm crebrò vsurparint, & penè ante omnes litteras? X crucem referre. quædam de variâ crucium figurâ. Artemidorus, & Maximus & Isidorus Episcopi illustrati. De litterâ Z, & ordine omnium soni.

CAP. XVII.

Ad Accentus transitum. eorum in Pronunciatione vtilitas, siue Necessitas. Definiuntur, diuiduntur.

CAP. XVIII.

De Tenoribus propriè. quibus aliis nominibus dicti? quid sint? quotuplices sint? Definiti omnes, & notulis suis insigniti. De Sigmæ formâ per occasionem dissertum vberius.

CAP. XIX.

Accentus olim nec Latinis nec Græcis scriptitatos esse. lapides, qui adserere videbantur, reiecti aut aliorsum tracti.

CAP. XX.

De Legibus Tenorum, quas Grammatici tulerunt. Eas promptas faciles que esse. à Fabio benè & strictè comprehensas. Plura in Notis quæ ad rei totius lucem.

CAP. XXI.

Moris in Tenoribus prisci indagatio haud obuia. Legibus & Acumine suo presserunt Grammatici. Quædam tamen ex ipsis eruta contra leges. Non videri Tenores semper accommodatos ad sillabæ modum.

CAP. XXII.

Laquei & velut ænigmata hæc in re soluta. Agellij multis locis immissa lux. item Festi, Victorini, ante omnes Ciceronis. ostensum de litteris eos loqui, non de sillabis. Tu lege, vide, disce aut doce.

CAP. XXIII.

Clausula operis. Votum, vt hæc locum vulgò reperiant: quod facilè, si velint pueritiæ doctores. Res ipsa honesta, & vtilis in primis ad originationes vocum.

APPROBATIO.

DIALOGVS iste de Rectâ Pronunciatione Linguæ Latinæ, à I. Lipsio clarissimo Academiæ Louaniensis Professore conscriptus, præter voluptatem, hanc quoque vtilitatem adfert, quòd non priscis modò libris, verumetiam lapidibus, & lucem immittat & correctionem adhibeat.

Gulielmus Fabricius Nouiom. Apostolicus ac Regius librorum Censor.

RATIO

RATIO PRONVNCIANDI LITTERAS EX MARTIANO CAPELLA.

MARTIANVS *Capella formationem literarum ad hunc modum exsecutus est:*

A, *sub hiatu oris congruo solo spiritu memoramus:*

B, *labris per spiritus impetum reclusis educimus:*

C, *molaribus super linguæ extrema appulsis exprimitur:*

D, *appulsu linguæ circa superiores dentes innascitur:*

E, *spiritus facit linguá paullò presßiore:*

F, *dentes labrum inferiùs deprimentes linguá palatoq́ue dulcescit:*

G, *spiritus cum palato:*

H, *contractis paullùm faucibus ventus exhalat:*

I, *spiritus propè dentibus presßis:*

K, *faucibus palatoq́ue formatur:*

L, *linguá palatoq́ue dulcescit:*

M, *labris imprimitur:*

N, *lingua dentibus appulsa collidit:*

O, *rotundi oris spiritu comparatur:*

P, *labris spiritus erumpit:*

Q, *appulsu palati ore restricto:*

R, *spiritum linguá crispante corraditur:*

S, *sibilum facit dentibus verberatis:*

T, *appulsu linguæ dentibus impulsis excluditur:*

V, *ore constricto labrisq́ue promulis exhibetur:*

X, *quidquid* C & S *formauit, exsibilat:*

Y, *appresßis labris spirituq́ue procedit:*

Z, *verò idcircò Appius Claudius detestatur, quòd dentes mortui, dum exprimitur, imitatur.*

Ex Terentiano Mauro.

Vocalium sonus.

Nunc singula quam posßideant in ore sedem,
Ictusq́ue suos concipiant, & vnde rumpant,
Vt quiuero versu blaterabo Sotadæo.
A prima locum littera sic ab ore sumit;
Immunia rictu patulo tenere labra,
Linguamq́ue necesse est ita pendulam reduci,
Vt nisus in illam valeat subire vocis,
Nec partibus vllis aliquos ferire dentes.
E quæ sequitur vocula dissona est priori,
Quia deprimit altum modico tenore rictum,
Et lingua remotos premit hinc & hinc molares.
I porrigit ictum geminos prope ad ipsos,
Minimumq́ue renidet supero tenus labello.
O Graiugenùm longior altera est figura,
Alter sonus, atque temporum nota variata.
Compendia nostri meliora crediderunt,
Vocalibus vt non nisi quinque fungeremur;
Productio longis vt daret tempora bina,
Correptio plus tempore non valeret vno.
Hinc ὦ *minùs scribimus, hinc &* ω *supremum;*
Vná quoniam sàt habitum est notare formá,
Pro temporibus quæ geminum ministret vsum.
Igitur sonitum reddere cùm voles minori,
Retrorsus adactam modicè teneto linguam:
Rictu neque magno sat erit patere labra.
At longior alto tragicum sub oris antro
Molita, rotundis acuit sonum labellis.
Y quam memorant, vocibus auia est Latinis;
Vocalibus autem quoniam iugata Græcis,
In nostra etiam verba dabat frequenter vsum.
Subiecimus illam, cui nomen V dederunt,
Vocalem, sonantes sibi quæ iugaret omnes,
Et sola sonum redderet ex suá figurá,
Quem scribere Graius, nisi iungat OY, nequibit:
Hanc edere vocem quoties paramus ore,
Nitamur vt O dicere; sic citetur ortus:
Productiùs autem coëuntibus labellis,
Natura soni presßior altiùs meabit.
Iam cetera, non ordine quo solent, loquemur: *Consonantium sonus.*
Verùm vt cuique est proximitas loci, soniue.
Ne dicta priùs me subigat referre rursum
Vicinia vocum, modico dirempta puncto.
B, littera, vel P, quasi syllabæ videntur,
Iunguntq́ue sonos de geminá sede profectos:
Nam muta iubet portio comprimi labella:
Vocalis at intus locus exitum ministrat.
Compresßio porrò est in vtráque dissonora:
Nam prima per oras etiam labella figit,
Velut intus agatur sonus: ast altera contrà
Pellit sonitum de medijs foras labellis.

Vtrumque latus dentibus adplicare linguam
C pressiùs urget, sed & hinc hincque remittit,
Quò vocis adhærens sonus explicetur ore.
G porrò retrorsum coit, & sonum prioris
Obtusius ipsi propè sufficit palato.
At portio dentes quoties suprema linguæ
Pulsauerit imos, modiceque curua summos,
Tunc D sonitum perficit, explicatque vocem.
T, quâ superis dentibus intima est origo,
Summâ satis est ad sonitum ferire linguâ.
K perspicuum est littera quòd vacare possit;
Et Q. similis: namque eadem vis in vtráque est.
Quia qui locus est primitus vnde exoritur C,
Quascumque deinceps libeat iugare voces,
Mutare necesse est sonitum quidem supremum,
Refert nihil, K prior, an Q siet, an C,
Aut G quoque, vel C, similis parique lege
Addi, quasi desit, numero potest priorum.
Nulli dubium est, faucibus emicet quòd ipsis
H littera, siue est nota, quæ spiret anhelum.
Quin hanc etiam Grammatici volunt vacare,
Quia non adicit litterulis nouum sonorem:
Sed Græculi quædam scholicæ nitela vocis
Vocalibus apta, sed antepostа cunctis:
Hastas, hederas, cùm loquor, Hister, hospes, huius;
Solùm patitur quattuor ante consonantes:
Græcis quoties nominibus Latina forma est,
Si quando choros, Phyllidas, Rhamnes, thyma, dico,
Septem reliquas hinc tibi voce semiplenas,
Vix lege solutus poterit ponere sermo:
Has versibus aptè quoniam loqui negatur,
Instar tituli fulgidulâ notabo milto.

F.

Imum superis dentibus adprimens labellum
Spiramine leni, velut hirta Graia vites,
Hanc ore sonabis modò quæ locata prima est.

L.

Aduersa palati superâ premendo parte,
Obstansque sono, quem ciet ipsa lingua nitens,
Validum penitus nescio quid cogit inire,
Quo littera ad aures veniat secunda nostras,
Ex ordine fulgens cui dat locum sinopis.

M.

At tertia clauso quasi mugit intus ore.

N.

Quartæ sonitus fingitur vsque sub palato,
Quò spiritus anceps coëat naris & oris.

R.

Vibrat tremulis ictibus aridum sonorem,
Has quæ sequitur littera.

S. X.

——— *Mox duæ supremæ*
Vicina quidem sibila dentibus repressis
Miscere videntur; tamen ictus, vt priori
S promptus in ore est; agitur pone dentes
Sic leuis, & vnum ciet auribus susurrum.
Mixtura secundæ geminum parat sonorem:
Quia C simul & quæ prior est iugando misum,
Retrorsus adactam solidant premuntque vocem.

Ex Victorino Afro.

A, *littera rictu patulo, suspensâ, neque impressâ dentibus linguâ enunciatur.*

E, *represso modicè rictu oris, reductisque introrsum labijs effertur.*

I, *semicluso ore impressisque sensim linguâ dentibus, vocem dabit.*

O, *vt E, geminum vocis sonum pro conditione temporis promit. qui correptum enunciat, nec magno hiatu labra reserabit, & retrorsum actam linguam tenebit: longum autem productis labijs, rictu tereti, linguâ arctis oris pendulâ, sonum tragicum dabit. Cuius obseruationis & in E litterâ similis penè ratio est.*

V, *litteram quoties enunciamus, productis & coëuntibus labris efferemus.*

B, & F, *littera dispari inter se oris officio exprimuntur. nam prima, explosô è medijs labijs sono: sequens compresso ore, velut introrsum attracto vocis ictu, explicantur.*

C, *etiam &* G, *sono proximæ, oris molimine nisúque dissentiunt, nam* C, *reductâ introrsum linguâ, hinc atque hinc inter molares surgens, hærentem intra os sonum vocis excludit:* G, *vim prioris, pari linguæ lapsu palato suggerens, lenius reddit.*

D, & T, *linguæ sublatione ac positione distinguuntur. nam cùm summos atque imos coniunctim dentes supremâ sui parte pulsauerit,* D, *litteram exprimit. quoties autem sublimatâ par-*

partem, quâ supernis dentibus est origo, continget, T, *sonore vocis explicabit.*

K, & Q, *utramque exprimi faucibus, alteram distento, alteram producto rictu manifestum est.*

F, *litteram imum labium supremis imprimentes dentibus, reflexâ ad palati fastigium linguâ leni spiramine proferemus.*

L, *validum nescio quid per partem palati, quâ primordium dentibus superis est, linguâ trudente, diducto ore personabit.*

At M, *impressis inuicem labijs, mugitum quemdam, intra oris specum attractis naribus, dabit.*

N *verò, sub conuexo palati linguâ inhærente, gemino naris & oris spiritu explicabitur.*

Sequetur R, *quæ vibratione vocis in palato, linguæ fastigio fragorem tremulis ictibus reddit.*

Duæ supremæ S, & X, *iure iungentur; nam vicino inter se sono, attracto sibilant rictu: ita tamen, si prioris ictus pone dentes excitati ad medium lenis agitetur: sequentis autem, crasso spiritu hispidum sonet, qui per coniunctionem* C, & S, *quarum & locum implet, & vim exprimit, vt sensu aurium ducamur, efficitur.*

Z, *apud nos vltima, in quâ non sonus litteræ sed vocabulum, & duplex syllaba est.*

FINIS.

BORE ET CONSTANTIA